T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ENVERÎ TÂRÎHİ: ÜÇÜNCÜ CİLD
(METİN VE DEĞERLENDİRME)

Ü. FİLİZ BAYRAM
2502070288

PROF. DR. MAHMUT AK
TEZ DANIŞMANI

İSTANBUL 2014

T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
1982 ENSTİTÜSÜ

DOKTORA

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı	**:Ümmü Gülsüm Filiz BAYRAM**	Numarası	**:2502070288**
Anabilim/Bilim Dalı	**:Tarih**	Tez Savunma Tarihi	**:20.06.2014**
Danışman	**:Prof.Dr.Mahmut AK**	Saati	**:15:30**
Tez Başlığı	**:"Enverî Tarihi: Üçüncü Cild (Metin ve Değerlendirme)"**		

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **50. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Mahmut AK		Kabul
2-Prof.Dr.İdris BOSTAN		Kabul
3-Prof.Dr.Abdülkadir ÖZCAN		Kabul
4-Prof.Dr.Erhan AFYONCU		Kabul
5-Prof.Dr.Fikret SARICAOĞLU		Kabul

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Mesut AYDINER		
2-Yrd.Doç.Dr.Yusuf A.AYDIN		

ÖZ

Tez konusu, Vekayinüvis Sadullah Enverî'nin yazmış olduğu üç cildden oluşan Osmanlı Tarihi'nin, 67/1 numaralı Ali Emirî nüshası esas alınarak, Üçüncü Cildi'nin transkripsiyonu ve değerlendirmesidir. Üç cüz halinde düzenlenen bu cild H. 1201-1206 (M. 1786-1792) yıllarına ait çeşitli askeri, siyasi ve sosyal olayları kapsamaktadır.

XVIII. yüzyıl başlarında Dîvân-ı hümâyûn kalemleri arasında ortaya çıkan vekayinüvislik müessesesi Osmanlı saltanatının sonuna kadar devam etmiştir. Resmi devlet tarihçileri olarak da anılan vekayinüvisler, yaklaşık iki asır boyunca devlette meydana gelen olayları günü gününe not ederek cildler halinde ve birbirinin devamı olan, büyük eserler meydana getirmişlerdir.

Enverî Târîhi'ne ait Üçüncü Cild'in büyük bir bölümü H. (M. 1787-1792) Osmanlı Rus ve Avusturya savaşları ile ilgili olayları içermektedir. Bu dönemle ilgili Türkiye'de veya yurt dışında, ayrıntılı bir şekilde yapılan ihtisas çalışmaları bulunmadığından Enverî Târîhi H. 1201-1206 (M. 1787-1792) Osmanlı Rus ve Avusturya savaşları süresince cereyan eden olaylarla ilgili birinci elden kaynak değerine sahip birkaç temel eserden birini teşkil etmektedir.

Vekayinüvislerin yazdığı eserlerin günümüz tarihçiliğine kazandırılması, çoğunlukla akademik çevreler tarafından yapılan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü Cilde ait yurt içinde ve yurt dışında mevcut olan yazmalardan yararlanarak yapılan transkripsiyon çalışması sonucu eksiksiz bir metnin ortaya çıkarılmasına gayret edilmiş ve bu sayede Enverî Târîhi'nin çok sayıda araştırmacının faydalanabileceği bir eser konumuna getirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca değerlendirme çalışması ile de eser ayrıntılı bir şekilde incelenerek bilim dünyasına yapacağı katkılarının neler olabileceği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

This thesis has been prepared based on the manuscript in the 67/1 AE Millet library. Thesis subject is the evaluation and transcription of third volume of the book written by Historiographer Sadullah Enverî on Ottoman History. Organized in three fascicles this volume covers various military, political, and social events during the years H.1201-1206 (M. 1786-1792)

Historiography emerged under Dîvân-ı hümâyûnat the beginning of XVIII. century and has continued until the end of Ottoman Reign. Also stated as official state historians, historiographers have produced great books consisting of volumes each of which is continuation of others by noting every event occurred within the state to the very day for nearly two centuries.

Big portion of the third volume belonging to Enverî History contains events related to Ottoman-Russian and Austrian wars in years M. 1787-1792. Cause there is no specialized study done about this periodin Turkey or abroad, Enverî History(Târîhi) is one of the few essential works having the value of the primary sources providing information on events throughout the Ottoman Russian and Austrian wars between years M. 1787-1792.

Historiographers' works have been brought into history mostly by academic studies. The effort has been given to have a complete, full text by getting benefit of manuscripts' transcription inside and abroad, thus it is aimed to be the source for Enveri Târîhi for many researchers. Moreover, it has been analyzed in detail by means of evaluation study so its potential contribution to the world of science has been tried to bring into light.

ÖNSÖZ

Osmanlı Tarihi'nin temel kaynaklarından biri olan vekayinüvislerin yazdığı eserler, tarihi olayların günümüze ulaşmasında önemli katkı sağlamıştır. Vekayinüvislik memuriyetine atanan görevliler tarafından oluşturulan bu eserler yazıldıkları dönemin en kapsamlı tarihi eserleri olarak birinci elden kaynak durumundadırlar. Vekayinüvisler ve eserleri alanında önemli araştırmalar yapan Bekir Kütükoğlu, bu eserlerin çalışılması gerekliliği konusu üzerinde özellikle durmuştur.

Osmanlı Devleti'nin önemli vekayinüvislerinden biri olan Sadullah Enverî devrinin askeri, siyasi ve toplumsal olaylarını üç cildlik hacimli bir eser hazırlayarak kaleme almıştır. Bu nedenle oldukça kapsamlı bir eser olan Enverî Târîhi'nin, H. 1201/1206 (M. 1786-1787/1791-1792) yılları ve yoğun olarak Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarının anlatıldığı Üçüncü Cildi çalışma konusu olarak alınmıştır.

XVIII. yüzyılın ikinci yarısı dünya tarihi ve Osmanlı İmparatorluğu tarihi için önemli gelişmelerin görüldüğü bir dönemdir. Rönesans, reform ve sanayi inkılâbının sonuçları dünyayı etkilemiş özellikle teknolojik gelişmeler her alanda bütün devletlerin temel yapılarını etkileyerek yeniliklerin yapılmasına neden olmuştur. Değişimi yakalayan devletler sürecin sonunda büyüyüp gelişmişler yakalayamayanlar ise küçülerek yıkılma süreci içerisine girmişlerdir.

Yüzyılın sonunda görülen Fransız İhtilalı devlet sisteminde ve millet anlayışında önemli değişiklikler ortaya çıkararak Dünya haritasının değişmesine de neden olmuştur. Osmanlı padişahları bu süreçte savaşlarda alınan yenilgileri telafi edebilmek temelli ıslahatlar adı altında devlette gerekli gördükleri alanlarda yenilikler yapmışlardır.

Rusya ve Avusturya savaşlarını konu alan I. Abdülhamid'in son dönemi ve III. Selim'in ilk dönemine ait olaylarını ihtiva eden Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi, Osmanlı Devleti tarihinin H. 1201/1206 (M. 1786/1787-1791/1792) yaklaşık beş yıllık bir bölümünü günümüze taşımıştır. Eser birçok konuda ayrıntılı bilgiler vermesi ile alanda hissedilen eksiklik ve boşlukların kısmen de olsa giderilmesine yardımcı olacağı düşüncesinden dolayı tercih edilmiştir. Bu çalışmada ana kaynak niteliğinde olan Enverî Târîhi'nin yazma halinde bulunan Üçüncü Cildi'nin transkripsiyon ve değerlendirmesi yapılarak ilim dünyasına kazandırılması düşünülmüştür.

Beş bölüm halinde hazırlanan bu tezde başlangıç olarak Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi'ne ait yurt içindeki ve yurt dışındaki nüshaları tespit edilmiş ve bunlar içerisinden Ali Emirî kütüphanesine ait 67/1 numaralı nüshası esas alınarak eserin tamamı transkript edilmiştir. Trankript edilen metin, eserin bilinen diğer nüshalarıyla karşılaştırılmış bu çalışma sonucu ortaya çıkan farklılıklar ise hazırlanılan metine eklenmiştir. Yalnız karşılaştırma sonucu esere ait müellif nüshası ortaya çıkmamıştır.

Tezin ilk bölümünde Enverî ile ilgili biyografik bilgiler verilmiş bu konu müstakil başlıklar altında anlatılmıştır. İkinci bölümde Eserle ilgili genel bilgiler verilmiş, üçüncü bölümde ise Üçüncü Cild'e ait özellikler ayrıntılı bir şekilde incelenerek eserin içerisinde yer alan farklı konularla ilgili bilgiler de öne çıkarılmaya çalışılmıştır. Dördüncü bölüm transkripsiyonlu metni içermektedir. Beşinci bölümde ise esere ait sözlük, bibliyografya, tablolar ve ekler yer almıştır.

Uzun bir süreç sonucunda tamamlanabilen bu tezin hazırlanmasında katkısı olan herkese teşekkürlerimi bir borç bilmekteyim. Öncelikle bana akademik çalışma yolunu açan, desteğini her zaman üzerimde hissettiğim ve hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim çok kıymetli hocam Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Eksiklerimle beni kabul eden yaptığım yanlışları büyük bir sabırla düzelten, bilgisini ve tecrübesini her zaman benimle paylaşan, tez süresince

aldığı yöneticilik görevleri yanında değerli vaktini ayırarak Cumartesi ve Pazar günleri de dâhil olmak üzere metni benimle baştan sona kadar okuyan değerli danışman hocam Prof. Dr. Mahmut AK'a, ders dönemim boyunca engin tecrübeleri ve bilgilerinden yararlandığım, farklı bakış açılarını yakalamamı sağlayan, hissettirdiği desteğiyle beni motive eden sevgili hocam Prof. Dr. İdris BOSTAN'a, çalışmamda konunun uzmanı olarak bana yol gösteren lisans döneminde de beraber olduğum Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN'a, bu alanda gerçekleştirdiği farklı bilimsel çalışmaları ve yönlendirici tavsiyeleri ile tezime katkı sağlayana Prof. Dr. Fikret SARICAOĞLU'na, tez konusu olarak Enverî Târîhi'ni öneren, ayrıca konuyla ilgili bilgilerini ve kaynaklarını benimle paylaşan, samimiyetiyle beni destekleyen ve yardımını esirgemeyen Prof. Dr. Erhan AFYONCU'ya saygı ve minnetlerimi sunarım.

Tezimde Arapça dualar, söz ve şiirlerin çevirisinde bana yardımcı olan araştırmacı ilahiyatçı Abdurrahman KAYNAK'a yine Farsça şiirlerin çeviri ve okunmasında yeni tanışmış olmama rağmen ricamı kırmayarak bana yardım eden sevgili arkadaşım Hadiseh HOSSEINI JAHANABAD'ye, tezimin basılma sürecinde sorunlarımla ilgilenen bu konuda bana destek veren ailemden biri olarak gördüğüm Yrd. Doç. Dr. Hüseyin SERİN'e tez konusundaki tecrübelerini ve bilgilerini benimle açık yüreklilikle paylaşan ve önemli tavsiyelerde bulunan hemşehrim Yrd. Doç. Dr. Hacer TOPAKTAŞ'a, doktora süresince kendilerine danışabildiğim ve yardımlarını aldığım Yrd. Doç. Dr Yusuf A. AYDIN'a, Yrd. Doç. Dr. Metin ÜNVER'e, Yrd. Doç. Dr. Özgür KOLÇAK'a, araştırma görevlisi Özgür ORAL'a ve İSAM'da doktora çalışması sırasında aklıma takılan sorularımı cevaplayan ve güncel bilgileri benimle paylaşan araştırma görevlisi M. Sait TÜRKHAN'a, tezimin girişini ve bölümlerini okuyarak ifadeleri düzeltmeme yardımcı olan sevgili arkadaşım Songül ŞENLİK'e, ekler bölümündeki haritanın hazırlanmasında katkıda bulunan ve ihtiyacım olduğunda her vakit arayabildiğim değerli arkadaşım M. Sinan

DERELİ'ye, hazırladığı teziyle ilgili beni bilgilendiren, sorduğum soruları hemen cevaplandıran ve yardımları ile bana destek veren sevgili Ahmet ÜSTÜNER'e teşekkürlerimi sunarım.

Uzun doktora süreci boyunca ve hayatımın her aşamasında bana destek vererek hayatımı kolaylaştıran annem Sadiye KORKARER'e, çocuklarımı anneannelerine götürüp getiren, düşünce hayatımın şekillenmesinde, adalet kavramını ve hukukun üstünlüğünü anlamamda bana yol gösteren abim Mustafa Can KORKARER'e, sıkıştığım her zaman maddi ve manevi olarak yanımda bulunan çocuklarıma teyzeden çok annelik yapan, tezimin yurt dışındaki nüshalarını kütüphanelerle yazışmaları yaparak getirten, zaman zaman ikiz olarak karıştırıldığım kızkardeşim Serap KORKARER'e, acil durumlarda aradığımız küçük kardeşim Hayati KORKARER'e, kendisinden istediğim yardımı geri çevirmeyen aile dostumuz Mahmut ÇETİN'e, evden daha çok kütüphanelerde vakit geçirmeme katlanan, küçük kızıma yeri geldiğinde annelik yaparak ihtiyaçları ile ilgilen eşim M. Şerif BAYRAM'a, kendilerine gerekli zamanı ayıramadığım canım kızlarım Şeyma BAYRAM ve Zeynep BAYRAM'a bu süre zarfında bana katlandıkları ve yardımcı oldukları için çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca araştırmacılara uygun ortam hazırlayan ve gerekli kaynaklara rahatlıkla ulaşılmasını sağlayan İSAM yönetimine, sorunlarımızı kısa sürede çözen yardımsever İSAM çalışanlarına da teşekkürlerimi sunarım.

İSTANBUL-2014

Ümmügülsüm Filiz BAYRAM

İÇİNDEKİLER

ÖZ …… i

ABSTRACT ……. ii

ÖNSÖZ …… iii

İÇİNDEKİLER …… vii

KISALTMALAR …… xv

GİRİŞ ……..... 1

TEZDE İZLENİLEN METOD …..…….. 1

1.METNİN TERTİP VE TANZİMİ ……... 1

1.1. Yazım Kuralları ……..... 2

1.2. Özelliği Olan Kelime Yazılışları …….. 4

1.3. Ayetlerin Yazımı ……... 5

1.4. Tarih Yazımı ……. 6

1.5. Dipnot Düzenlemesi …… 7

2. METNE AİT ÖZELLİKLER … ….……. 8

2.1. Fiziki Özellikleri …… 8

2.2. İmla Özellikleri ……...…… 14

2.3. Yanlışlıkları ……..... 19

3.VEKAYİNÜVİSLİĞE DAİR … ….…….. 22

4. 1787-1792 OSMANLI-RUS-AVUSTURYA SAVAŞLARI 26

BİRİNCİ BÖLÜM

VEKAYİNÜVİS SADULLAH ENVERÎ

1. HAYATI …..…… 31

1.1. ÇOCUKLUĞU ve EĞİTİMİ ……..…… 31

1.2. GÖREVLERİ …..…….. 33

1.2.1. ENVERÎ'NİN VEKAYİNÜVİSLİK GÖREVLERİ 38
1.2.1.1. Birinci Vekayinüvisliği ..……..…… 38
1.2.1.2. İkinci Vekayinüvisliği ……..…….. 41
1.2.1.3. Üçüncü Vekayinüvisliği ……..……... 43
1.2.1.4. Dördüncü ve Beşinci Vekayinüvisliği …..……. 44
1.3. SADULLAH ENVERÎ'NİN VEFATI 45
1.4. ESERLERİ …...…….…… 47
1.4.1. TARİHİ ESERLERİ ……..……...……..….. 47
1.4.1.1. Enverî Târîhi ……..……..… 47
1.4.1.2. Layihaları …… 50
1.4.2. EDEBİ ESERLERİ …….……...…….. 53
1.4.2.1. Şiirleri ……...…….. 53
1.5. ŞAHSİYETİ VE ŞAİRLİĞİ …….. 54
1.6. TARİHÇİLİĞİ …….…… 55

İKİNCİ BÖLÜM

ENVERÎ TÂRÎHİ

2. ESERLE İLGİLİ BİLGİLER ….……..……..... 58
2.1. İSMİ ……...…… 58
2.2. TELİF SEBEBİ ve TARİHİ …….……...…….. 59
2.3. ENVERÎ TARİHİ: MUHTEVASI …….……... 61
2.3.1. BİRİNCİ CİLD (H. 1182-1188/M. 1768-1774) 62
2.3.1.1. Birinci Cüz …….……..... 62
2.3.1.2. İkinci Cüz ……..... 62
2.3.2. İKİNCİ CİLD (H. 1188-1197/M. 1774-1783) 63
2.3.2.1. Üçüncü Cüz ……. 64
2.3.2.2. Dördüncü Cüz …….……..... 64
2.3.3. ÜÇÜNCÜ CİLD (H. 1201-1206/M. 1787-1793) 64

2.3.3.1. Beşinci Cüz ……. 65
2.3.3.2. Altıncı Cüz …….. 66
2.3.3.3. Yedinci Cüz ……..…….. 67
2.4. ENVERÎ TÂRÎHİ: NÜSHALARI ……..…….. 68
2.4.1. YURT İÇİNDEKİ NÜSHALARI ……...……... 68
2.4.1.1. Birinci Cild …….…….…… 68
2.4.1.1.1. TSMK, Bağdat K., nr.234, Cüz 1-2 …. 68
2.4.1.1.2. K, Hâlet E. B, nr.590, Cüz 1 …… 69
2.4.1.1.3. İÜKTYB, nr.5994, Cüz 1-2 ……. 70
2.4.1.1.4. İÜKTYB, nr.2351, Cüz 1-2 ….…… 71
2.4.1.1.5. Atıf E. K, TYB, nr. 1828, Cüz 1-2 ….. 71
2.4.1.1.6. SK, Yahya Tevfik E. B, nr. 253, Cüz 1-2-3-4 …….. 72
2.4.1.1.7. İÜKTYB, nr. 2437, Cüz 2-3-4 ……. 72
2.4.1.1.8. Atıf E. K, nr. 1829, Cüz 2-3-4 …..….... 72
2.4.1.1.9. Millet K, Ali Emirî B, nr. 67, Cüz 2-3-4 .. 72
2.4.1.1.10. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazmaları, Şr-000351, Cüz 1-2… 73
2.4.1.2. İkinci Cild ……... 73
2.4.1.2.1. SK, Yahya Tevfik B, nr.253, Cüz 1-2-3-4 73
2.4.1.2.2. İÜKTYB, nr. 5995, Cüz 3-4 ……..… 74
2.4.1.2.3. İÜKTYB, nr. 2437, Cüz 2-3-4 ……. 74
2.4.1.2.4. Atıf E. K, nr. 1829, Cüz 2-3-4 ……..… 75
2.4.1.2.5. Millet K, Ali Emirî B, nr. 67, Cüz 2-3-4 .. 75
2.4.1.3. Üçüncü Cild …….……... 76
2.4.1.3.1 Millet K, Ali Emirî B, nr. 67/1, Cüz 5-6-7 76
2.4.1.3.2 TSMK, Hazine K, nr. 1571, Cüz 5 …… 78
2.4.1.3.3 SK, Esad E. B, nr. 2089, Cüz 5 ……. 79
2.4.1.3.4 Âtıf E. K, nr. 1830, Cüz 6-7 .. ….. 80

2.4.2 YURT DIŞINDAKİ NÜSHALARI ……..…… 81
2.4.2.1.Viyana ……..…… 81
2.4.2.1.1. NB (Milli K.), nr. 1117, Cüz 1-2 ……. 81
2.4.2.1.2. NB (Milli K.), nr. 1118, Cüz 1-2-3-4 … 81
2.4.2.1.3. NB (Milli K.), nr. 1119, Cüz 6-7 …….. 82
2.4.2.1.4. Orientaliischen Akademia, nr. 268, Cüz 3 83
2.4.2.2. Berlin ……...…… 83
2.4.2.2.1. Staatsbibliothek, Berlin, Ms.Or.Oct. 2069, Cüz 1 ……..……. 83
2.4.2.2.2. Staatsbibliothek Berlin, Ms. Or. Oct. 2547, Cüz 5 ……..…….. 84
2.4.2.3. Kahire ……. 85
2.4.2.3.1. Hidiv K, TYB, nr. 8803, Cüz 1-2 ……. 85
2.4.2.3.2. Hidiv K, TYB, nr. 8974, Cüz 1-2 …..… 85
2.4.2.3.3. Hidiv K, TYB, nr. 8811, Cüz 1 …….. 85
2.4.2.3.4. Hidiv K, TYB, nr. 8812, Cüz 1 …….. 85
2.4.2.4. Londra …….…… 86
2.4.2.4.1. British Museum, or. 6624 …….…… 86
2.4.2.5. Upsala ……..… 86
2.4.2.5.1. Üniversite K, nr. 672 …… 86
2.5. ENVERÎ TARİHİ: KAYNAK OLARAK KULLANILMASI .. 88
2.5.1. OSMANLI TARİHÇİLERİ TARAFINDAN KULLANILMASI ……... 88
2.5.1.1. Ahmed Vâsıf, Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr 89
2.5.1.2. Şem'dânizâde Fındıklılı Süleyman, Mür'i't-tevârîh 95
2.5.1.3. Ahmed Câvid, Hadîka-i Vekāyi', Müntehabât ... 99
2.5.1.4. Mehmed Emîn Edîb, Târîh …… 103
2.5.1.5. Mütercim Âsım, Târîh … …… 106

2.5.1.6. Halil Nurî, Târîh .. …… 110
2.5.1.7. Ahmed Cevdet Paşa, Târîh …… 112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ENVERÎ TÂRÎHİ ÜÇÜNCÜ CİLD
(H. 1201-1206/M. 1787-1793)

3. ÜÇÜNCÜ CİLD (H. 1201-1206/M. 1787-1793) 118
3.1. BEŞİNCİ CÜZ (1201-1202/1787-1788) ……...…… 118
3.1.1. 1201/1787 YILI OLAYLARI ……...…….. 119
3.1.2. 1202/1788 YILI OLAYLARI …….…… 120
3.2. ALTINCI CÜZ (1202-1203/1788-1789) ……..…... 121
3.2.1. 1202/1788 YILI OLAYLARI ……...…..…… 121
3.2.2. 1203/1789 YILI OLAYLARI …….…..……... 122
3.3. YEDİNCİ CÜZ (1203-1206/1789-1792) …….. 122
3.3.1. 1203/1789 YILI OLAYLARI ……..……... 123
3.3.2. 1204/1790 YILI OLAYLARI ……..……..…..… 123
3.3.3. 1205/1791 YILI OLAYLARI ……. 124
3.3.4. 1206/1792 YILI OLAYLARI ……. 125
3.4. ÜÇÜNCÜ CİLDİN KAYNAKLARI …….……..…….. 126
3.4.1. SÖZLÜ KAYNAKLAR ……...…… 126
3.4.1.1. Enverî'nin Müşâhedeleri …….…… 126
3.4.1.2. Rivayetlere Dayalı Aktardıkları ……..…… 127
3.4.1.2.1. Belirli Kişilerden Alınanlar …….……. 128
3.4.1.2.2. Gurup ve Topluluklardan Alınanlar …. 129
3.4.1.2.3. İntibalara Dayandırılanlar ……..….. 130
3.4.2. YAZILI KAYNAKLAR …….…… 131
3.4.2.1. Kitabi Kaynaklar …….…… 131
3.4.2.2. Arşiv Belgeleri …… 132

3.4.2.2.1. Hatt-ı Hümâyûnlar ……..…….. 133

3.4.2.2.1.1. Sadrazam ve Serdar-ı Ekreme Yazılanlar …….. 133

3.4.2.2.1.2. Kaymakam Paşa ve Diğer GörevlilereYazılanlar ….. 135

3.4.2.2.2. Buyuruldular …… 136

3.4.2.2.3. Fetva Sûretleri …….……..… 137

3.4.2.2.4. Sefer Evrakı …….…..…… 137

3.4.2.2.4.1. Orduya Gelen Tahrirat ….. 137

3.4.2.2.4.2. Ordudan Giden Tahrirat …. 138

3.4.2.2.5. Meşveret Kararları …….…….. 139

3.4.2.2.6. Anlaşma Metinleri …… 143

3.4.2.2.7. Gazete Haberleri …..…… 143

3.5. ENVERÎ TÂRÎHİ: ÜÇÜNCÜ CİLDİN ÇAĞDAŞI ESERLER 144

3.5.1. RÛZNÂME ve RÛZMERRELER …….…. 144

3.5.1.1. Rûznâme-i Sultan Abdülhamid Han ……... 145

3.5.1.2. Rûznâme-i Sultân Selim Hân-ı Sâlis ..…… 145

3.5.1.3. Rûznâme [-i III. Selim] ..…… 146

3.5.1.4. Rûzmerre [-i I. Abdülhamid] …..…… 146

3.5.2. TARİHLER ve DİĞER KAYNAKLAR …….…… 146

3.5.2.1. Sefer-nâme-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa ..…… 147

3.5.2.2. Teşrîfâtî Hasan Efendi Târîhi …….…… 148

3.5.2.3. Vak‘a-i Hamîdiyye …….…… 148

3.5.2.4. Abdi Paşa Risâlesi …….……. 148

3.5.2.5. Cerîde …….……..…… 150

3.5.2.6. Câbî Târîhi …….. 150

3.5.2.7. Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Târîhi …. 151

3.6. ENVERÎ TÂRÎHİ: ÖNEMİ VE GÜNÜMÜZ ESERLERİNE KAYNAKLIK ETMESİ ….…….…. 152
3.6.1. YAZARA AİT BİLGİLER ……...……...……. 152
3.6.2. AHMED VASIF'LA İLGİLİ BİLGİLER ……...…… 154
3.6.3. COĞRAFİ BİLGİLER ……...…….…… 155
3.6.4.MEVÂCİB DAĞITIMI ……...…….……. 155
3.6.5. TEŞKİLAT TARİHİ BİLGİLERİ ……...…… 156
3.6.6. TEVCİHAT KAYITLARI ……...…… 157
3.6.7. DONANMA ve GEMİLER ……...…… 159
3.6.8. MENZİL NOKTALARI ……...…… 160
3.6.9. MAHALLE ve YER İSİMLERİ ……...……...…… 161
3.6.10. ARŞİV BELGELERİ ……...……...…… 162
3.6.11. HİLAT ve HEDİYELER …….…….…… 162
3.6.12. BİYOGRAFİK BİLGİLER: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER……...…… 163
3.6.13. YANGINLAR …….. 164
3.6.14. METİNDE GEÇEN ŞİİRLER ..……...…….. 165
3.6.14.1. Türkçe Şiirler …….……...……. 165
3.6.14.2. Arapça Şiirler …….……...…..... 166
3.6.14.3. Farsça Şiirler ……...……...……. 167

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ENVERÎ TÂRÎHİ
(METİN)

4.1. METİN: FİHRİST ……. 172
4.2. METİN: TRANSKRİPSİYONLU …… 202

BEŞİNCİ BÖLÜM

(SÖZLÜK)

SÖZLÜK ……..... 889

SONUÇ ……..... 978

BİBLİYOGRAFYA ……. 980

EKLER ……. 995

Ek 1: Yazmaların Ortak Fihristi …….. 995

Ek 2: Harita ……. 1014

Ek 3: Nüsha Örnekleri …… 1015

TABLOLAR …… 1020

Tablo I: Tevcihat ……..…….. 1020

Tablo II: Meşveret ……..…… 1059

Tablo III: Arşiv Belgeleri ……...……. 1091

Tablo IV: Asker Maaşları …… 1101

Tablo V: Hilat ve Hediyeler……..…….. 1106

Tablo VI: Hatt-ı Şerîfler ……..…….…… 1130

Tablo VII: Rivayetler ..…… 1140

Tablo VIII: Vefatlar ve Terceme-i Hâller …..…….…… 1149

Tablo IX:Gemi İsimleri ……... 1154

Tablo X: Yangınlar …….…… 1163

Tablo XI: Metindeki Tarihler …….…. 1164

Tablo XII: Metindeki Tarihler ve Cüzler ……... 1165

ÖZGEÇMİŞ ……...……..…. 1166

KISALTMALAR

A. RSK	:	Bâb-ı Asafî Rûus Kalemi
AE	:	Ali Emirî
B	:	Bölümü
Bkz.	:	Bakınız
BOA	:	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	:	Cilt
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Dvm.	:	Devamı
E.	:	Efendi
Ed.	:	Editör
FD		Ferit Devellioğlu
H.	:	Hicrî
HH	:	Hat-ı Hümayun
IRCICA	:	İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
İA	:	İslam Ansiklopedisi
İP		İsmail Parlatır
İÜEF	:	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi
İÜKEB	:	İstanbul Üniversitesi Nadir Yazmalar Kütüphanesi
İÜKTYB	:	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü
KT		Kâmûs-ı Türkî
M.	:	Miladî
NB	:	Nationale Bibliothek

nr.	:	Numara
RH		Redhouse
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
YRH		Yeni Redhouse
SK	:	Süleymaniye Kütüphanesi
SKHE	:	Süleymaniye Kütüphanesi-Halet Efendi
ss.	:	Sayfa sayısı
TA	:	Türk Ansiklopedisi
TAD	:	Türklük Araştırmaları Dergisi
TALİD	:	Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TCYK	:	İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Katalogu
TOEM	:	Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası
TSMK	:	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
ty	:	Tarih yok
TYB	:	Türkçe Yazmalar Bölümü
Vr.	:	Varak
yy.	:	Yüzyıl

GİRİŞ

TEZDE İZLENİLEN METOD

On sekizinci yüzyıl, Türkiye Türkçesi'nin tarihî ve doğal gelişim süreci dikkate alındığında "Yeni Türkiye Türkçesi"nin gelişimini büyük ölçüde tamamladığı bir devre olarak karşımıza çıkmaktadır[1] Bu değişiklik günümüzde kullanılan Türkçeyi oluşturduğundan "Eski Anadolu Türkçesi"nin bütün özellikleri metin transkripsiyonuna yansıtılmamıştır. Metinde yer alan birçok kelime günümüz "Türkiye Türkçesi"nin temel alındığı ve standart dil olarak kabullenilen "İstanbul Türkçesi"ndeki[2] kullanımına uygun bir şekilde yazılmıştır.

1. METNİN TERTİP VE TANZİMİ

Transkripsiyon yapılırken, uzun okunan Arapça "ا و ى" kelimelerde â, î, û şeklinde gösterilirken, kaf'tan "ق"sonra gelen ve uzun okunan bu kelimeler ise ā,ū,ī şeklinde gösterilmiştir. Kelimenin ortasında ve sonunda bulunan ayın "ع" harfleri (ʻ) şeklinde gösterilmesine karşın bu harf kelimenin başına geldiğinde herhangi bir işaret ile gösterilmemiştir. Hemze harfi "ء" kelime ortasında (ʼ) şeklindeki işaretle gösterilirken, kelimenin sonuna gelen hemze "ء" harfi için bir işaret konulması gerekli görülmemiştir.

Metin içerisinde yer alan kelimeler bire bir çevrilmeğe çalışılırken, kelime eksiklikleri, yanlış yazımlar veya fazladan kelime kullanımları gibi konularda karşılaşılan problemleri kısa yoldan çözmek için bazı işaret ve sembollerden yararlanılmıştır. Metni okurken karşılaştığımız bu gibi durumlar için kullanılan parantez ve işaret özellikleri aşağıda verilmiştir:

---

[1] Hayati Develi "18. Yüzyıl Türkçesi üzerine", **Doğu Akdeniz Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi,** S. 1(1998), s.27-28.

[2] Mehmet Gümüşkılıç, "18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 1997, C.1, s. XXII.

1. [abc]= Köşeli parantez içerisindeki kelimeler veya harfler metne bizim tarafımızdan eklenmiştir.
2. abc; (اوی)= Okuduğumuz fakat doğruluğundan emin olamadığımız kelimelerin orijinal yazımı parantez içerisinde verilmiştir.
3. abc; (?)= Okuduğumuzdan tam emin olamadığımız kelimeler parantez içerisinde bir soru işareti ile gösterilmiştir.
4. اوی (abc?)= Okuduğumuz kelimenin yanlış okunmuş olması büyük ihtimal ise parantez içerisinde soru işareti ile gösterilmiştir.
5. (…)= Osmanlıca imlası ve telaffuzu tayin edilemeyen kelimeler, parantez içerisinde üç nokta ile yazılmıştır.
6. ( )= Metnin içerisinde var olan boşluklar, içi boş parantez işareti ile gösterilmiştir.
7. [ ]= Metinde geçen ara verilmeden devam eden kelime içi boş köşeli parantez ile gösterildi.

1.1. Yazım Kuralları

Transkripsiyon çalışması yapılırken belirli bir metot takip edilerek metnin daha iyi çözümlenebilmesi için gayret gösterilmiştir.

Metninde "**Oktay New Transkripsiyon**" yazı fontu kullanılmış, metnin transkripsiyonunda başlıklar on üç punto ölçüsünde ve koyu siyah olarak yazılmışken, giriş bölümündeki başlıklar ise on dört punto ölçüsü ile hazırlanmıştır.

Transkripsiyon edilen metnin başlıklarında kelimelerin ilk harfleri büyük, farsça ekler ise küçük harfle yazılmıştır.

Metne ait varak numaraları on dört punto ölçüsünde ve koyu siyah olarak, rakamlar ise basamak değerleri göz önünde tutularak ayrı ayrı yazılmıştır.

İkili ve üçlü nispetler ve görev karşılığı kullanılan unvanlar bir arada olduğu zaman fiziki görünüm noktasında rahatsızlık oluşturmaması adına küçük yazılmıştır.

Bütün dua cümleleri tire içine alınarak koyu siyah yazılmış. Çokça kullanılan ve günümüzde de bilinen dua cümlelerinin anlamı dipnotta verilmezken az kullanılan dua cümlelerinin anlamları dipnotta verilmiştir.

Meşveretlerde ve mükâlemelerde geçen ve maddeleştirilmeye uygun konular metinde daha iyi anlaşılabilsin diye maddeler halinde düzenlenmiştir. Meşveret toplantılarında farklı kişilerin görüşleri paragraf yapılarak yazılmıştır.

Metnin içerisinde gerekli görülen yerlere başlıklar köşeli parantez ile eklenerek metnin içerisinde konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmış yine başlıklarda yer almayan fakat olması gerektiğini düşündüğümüz önemli görülen isimler de köşeli parantezle başlıklara eklenmiştir.

İki nüsha arasında tek harf ve heceye yönelik eksiklikler dipnotta gösterilmemiş, diğer nüshalarda bu şekilde olan doğru okunuşlar asıl metinde köşeli parantezle gösterilerek çalışmamıza yansıtılmıştır.

Önemli gördüğümüz isimlerin yanına parantez içerisinde, Arap harfleri ile asıl yazılışları da metne eklenmiştir.

Metinde yer alan hatt-ı hümayunların bazen arka arkaya yazıldığı görülmektedir. Yazar ikinci hatt-ı hümâyûn başlığını atarken, "*diğer hatt-ı hümâyun*" şeklinde yazmıştır. Bazen de başlığı bu şekilde atmamıştır. Eksik bırakıldığını gördüğümüz bu tür başlıklara gerekli kelimeler köşeli parantez ile eklenmiştir.

Galat-ı meşhûr olarak bilinen kelimelerinin galatları yazılmıştır.

Bilinen isimlerde ve şahıs adlarındaki uzatma işaretleri gösterilmemiş yalnız çok özel durumlarda bu işaretler belirtilmiştir. "Rabia Sultan" ve "Ahmet Han" örneklerindeki gibi İsimden sonra gelen unvanlardaki uzatma harfler belirtilmemiş, , yalnız bu unvanlar "Hân-ı Ahmet" örneğindeki gibi tamlama içerisinde iken uzatma işaretleri gösterilmiştir.

1.2. Özelliği Olan Kelime Yazılışları

Metnin, günümüz Türkçesine daha yakın bir şekilde transkripsiyonu yapılarak birçok kelime bu gün kullanıldığı şekilde yazılmıştır. Aşağıda bu kelimeler ve bazı özel duruma sahip kelimeler hakkında bilgiler verilerek yapılan işlemler gösterilmeye çalışılmıştır.

Boğça kelimesi bu günkü Türkçe'de olduğu gibi "bohça" şeklinde okunmuştur

"olayor", "geleyor" , "isteyor" bu kelimeler metinde geçtiği şekilde "e" harfi ile yazılmamıştır, günümüz Türkçesine uygun olarak "i" harfi ile yazılmıştır.

"Otağ" kelimesi metin içerisinde bazen "gayın" (غ) bazen de "kaf" (ق) harfleri ile yazılmıştır, bu kelimenin son harfi "kaf" (ق) harfi ile yazılı ise sonu "k" harfi, "gayın" (غ) harfi ile yazılanların sonu ise "ğ" harfi ile bitirilmiştir.

Beşiktaş kelimesi eserde "Beşikdaş" şeklinde iken bu kelime "Beşiktaş" olarak yazılmıştır.

Rumeli kelimesi Türkçeleştirilerek yazılmıştır.

Ba'zı ve ba'zen kelimeleri yazılırken ayın "ع" harfi gösterilerek yazılmıştır.

Afıtâb, âsitâne, aşiyân gibi kelimeler veya benzer kelimeler yazıldığı şekilde okunmuştur.

"Yohsa", kelimesi "yoksa" "tobra" kelimesi "torba" şeklinde günümüz Türkçesine uygun olarak yazılmıştır

Bilinen isimlerdeki işaretler belirtilmemiştir.

Galat-ı meşhûr kelimelerinin galatları yazılmıştır.

Birle kelimesi "mübaşeret-birle" örneğinde olduğu gibi kendinden önce gelen kelime ile tire konularak bağlanmıştır.

Tamlamalar içerisindeki kelimeler uzatma işaretleri gösterilerek yazılırken, aynı kelimeler tamlama dışında uzatmasız bir şekilde yazılmıştır.

Zaman ve saat kelimeleri yazılırken günümüzdeki gibi yazılmış yalnız "ba'de-zemânin" kelimesinde "zemân" şeklinde kullanılmıştır.

Ünvanlar, Reîsülküttâb örneğindeki gibi Arapça tamlamalar gözükmeyecek şekilde yazılmıştır.

Buyurulagelen gibi kelimeler bitişik olarak yazılmıştır.

Makam adları yanında isim varsa büyük yoksa küçük olarak yazılmıştır.

Coğrafi isimlerde tür kelimeleri küçük harfle yazılmıştır.

1.3. Ayetlerin Yazımı

Metnin içerisinde özellikle cüzlerin başlangıç kısımlarında konu ile alakalı ayetler yazılarak metin zenginleştirilmeye çalışıldığı gözlenmektedir. Metnin içerisine ayetler, önemli bazı konular anlatılırken de yazılmıştır.

Ayetler yazılırken metinde fark edilmesi adına bazen kırmızı mürekkeple yazılmış bazen de üstü çizilerek gösterilmiştir.

Ayetler metnin transkripsiyonunda "Traditional Arabic" fontuyla ve on dört punto ölçüsüyle yazılmıştır.

Ayetlerin Türkçe manaları ve Kur'an-ı Kerim'de hangi süreye, hangi cüze ve kaçıncı ayet numarasına karşılık geldiği ise dipnotta verilmiştir.

Ayetlerle ilgili bilgiler Diyanet İşleri Başkanlığı[3] sayfasından ve El-Mu'cemü'l-müfehres'ten[4] yararlanılarak düzenlenmiştir.

---

[3] Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an-I Kerim Portalı: http://kuran.diyanet.gov.tr.

[4] Fuad Abdülbaki, **El-Mu'cemü'l-Müfehres li-elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim**, Çağrı Yayınları, İstanbul 1990.

1.4. Tarih Yazımı

Yazar metinde aylardan bahis ederken, ayın ilk günü için gurre son günü ise selh tabirlerini kullanırken ayın ilk on günlerinden bahis ediyorsa avâil, ortasından bahis ediyorsa evâsıt, son on gününden bahis ediyorsa evâhir kelimelerini kullanmıştır. Fakat bahis ettiği ayla ilgili tam tarihi bilemediğinde ise hilâl-ı rah kelimesini kullanmıştır.

Metinde bazen Hicrî ayların yanında Rumi aylarda verilmiştir. Burada Hicrî ve Miladî yılların bir arada kullanım örnekleri karşımıza çıkmaktadır.

Metinde yer alan Hicrî tarihleri Miladî tarihe çevirdiğimiz zaman, yazarın verdiği Rumi takvimle aralarında yaklaşık on günlük bir fark ortaya çıkmaktadır. Bu duruma genelde metnin bütününde rastlamaktayız. Esere ait diğer nüshalarda tarihler arasında bir fark görülmemiştir. Ortaya çıkan nadir farklılık ise dipnotta verilmiştir.

Ay ve gün isimleri yazılırken, gün adları küçük, ay adları büyük yazılmış, "Recebü'l-müreccb" örneğinde olduğu gibi aylara ait özellikler de küçük yazılmıştır. "10 Ağustos 2010 Perşembe" örneğinde görüldüğü üzere tam olarak verilen tarihlerde gün isimleri de büyük harfle yazılmıştır.

Metinde yer alan Hicrî tarihleri Miladî tarihe çevirirken TTK'nın sitesinde yer alan çevirme kılavuzu esas alınmış, Hicrî tarihlerin Miladî karşılıkları köşeli parantez içerisinde yanına yazılarak gösterilmiştir.

1.5. Dipnot Düzenlemesi

Dipnot düzenlemesi, kısa ve anlaşılır bir sistem oluşturularak, gerekli olan ek bilgilerin verilmesi şeklinde yapılandırılmıştır.

Asıl olarak aldığımız AE nüshasını diğer nüshalarla karşılaştırırken kelimelerin son eklerinde farlılıklar epey miktarda olduğundan kalabalık yapmaması adına eksiklikler dipnot ile değil metin içerisinde köşeli parantezle verilmiştir. Metinde diğer nüshalarda kullanılan kelimeyi tercik ettiysek dipnot vererek kelimenin hangi nüshadan alındığını gösterilmiştir.

Nüshalar karşılaştırılırken AE'de olmayıp diğer nüshalarda olan kelime veya cümleler metnin içerisine yazılarak dipnotta bu bilgilerin hangi nüshada veya nüshalarda olduğu gösterilmiştir.

Metinde yer alan dua cümleleri, Arapça ve Farsça şiirler, atasözleri ve özlü sözler dipnotta Arap harfleri ile yazılmış ve Türkçe anlamları verilerek düzenlenmiştir.

Metnin içerisinde yer alan yanlış ve eksik yazılan kelimeler de dipnotta gösterilmiştir.

Diğer nüshalarda müstensih tarafından eklenilen açıklayıcı notlar dipnota yazılmıştır.

Metin içerisinde yer alan bazı bilgiler ile ilgili açıklamalar metnin daha iyi anlaşılabilmesi için dipnotta izah edilmiştir.

2. METNE AİT ÖZELLİKLER

Burada Enverî Târîhi'ne ait fiziki ve imla özellikleri, müstakil başlıklar altında incelenerek ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

2.1. Fiziki Özellikler

Enverî Tarihi'ne ait son cild olan Üçüncü Cild'in kendi içerisinde üç cüz olarak düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bu cüzlerin belirlenmesinde asıl olan unsur, her birinin başlangıcında diğer yazma eserlerde de görüldüğü gibi "tac" denilen "giriş" bölümüyle başlaması ve her cüzün yeniden bir sayısı verilerek numaralandırılmış olmasıdır.

Tac bölümünde diğer yazma eserlerde de olduğu gibi klasik bir yol takip edilmiştir. Burası daha özenli ve süslü bir şekilde yazılı olup anlatımlar ayet-i kerîmeler, dualar, özlü sözler, atasözleri, şiir ve mısralarla zenginleştirilmiştir. Bu bölümün uzunluğu cüzlere göre değişiklik göstermektedir. Beşinci cüzde bu bölüm 0b numaralı varaktan 3a numaralı varağa kadar devam etmektedir ve toplam beş buçuk sayfadır. Altıncı cüzde ise bu bölüm 99b numaralı varaktan başlayarak 102 numaralı varağa kadar sürmektedir ve toplam beş sayfadır. Yedinci cüze gelindiğinde ise tac kısmının 189b numaralı varaktan 190b numaralı varağa kadar olup, toplam üç sayfadır. Tac bölümlerinden önce eserde bulunan konuların başlıklarının ve sayfa numaralarının yer aldığı fihrist kısmı hazırlanmıştır.

Üçüncü Cild'e ait beşinci ve altıncı cüzün başlarında eserin içeriğini belirten ve sayfa numaralarını gösteren fihristler, belirli bir sistem içerisinde oluşturulmuştur. Beşinci cüzde oluşturulan sistem altıncı cüzde de aynen devam ettirilmiştir.

Beşinci cüze ait fihrist aynı cüzün başında verilmiştir ve toplam üç varaktır. Konu başlıkları kare şeklinde düzenlenen kutuların içerisine yazılıdır. 0b numaralı ilk varakta metne ait konuların başlıklarının ve sayfa numaralarının yazıldığı on sekiz

kutu vardır. Diğer fihrist varaklarında ise kutuların adeti yirmi bire çıkmıştır. Bu sayı diğer varaklarda da aynıdır. Beşinci cüze ait son varak fihrist IIIa[5] oluşturulacak şekilde düzenlendiği halde boş kalmıştır. Fihristten sonra metine geçilmeden önce arada bir varaklık boşluk vardır. Bu boşluktan sonra ise tac bölümü ile metin başlamıştır.

Metinde yer alan ikinci fihrist ise altıncı ve yedinci cüzlere aittir. Yedinci cüzün başına ise ayrıca bir fihrist eklenmemiştir. Altıncı ve yedinci cüzü birbirinden ayırabilmemizin nedeni ise müellifin diğer cüzlerde yaptığı gibi bu cüzün başına taç denilen giriş kısmı eklemesi ve sayfa numaralarını tekrar bir rakamı ile başlatmış olmasıdır (vr. 189b). Bu iki cüze ait fihrist toplam dokuz varak yani on sekiz sayfadır. 91a'dan 99b'ye kadar olan varaklar fihriste aittir ve son iki cüze ait başlıkları ve sayfa numaralarını ihtiva eder. İkinci fihriste ait ilk varak diğer fihristte olduğu gibi on sekiz kutudur (vr. 91a). Diğer varaklardaki fihriste ait kutu sayıları ise yine yirmi bir adettir. Altıncı ve yedinci cüze ait fihrist bittikten hemen sonraki sayfada ise metnin tac kısmı başlamaktadır.

Enverî Tarihi'nin Üçüncü Cild'ine ait üç cüzde toplam varak sayısı 421 adettir. Bu varak sayıları cüzlere eşit bir şekilde dağılmamıştır. Beşinci cüz 1a numaralı varaktan başlayarak 89b numaralı varağa kadar devam eder toplam seksen dokuz varak ve yüz yetmiş dokuz sayfadır. 100a'dan 189a'ye kadar devam eden numaralanmış varaklar altıncı cüze ait olup yüz seksen dokuz varak ve üç yüz yetmiş sekiz sayfadır. Yedinci cüze ise 189b'den başlayıp 421a'ye kadar devam eden varaklar dâhildir ve toplam iki yüz otuz iki varak ve dört yüz altmış iki sayfadır. Görüldüğü gibi yedinci cüz diğer iki cüze göre varak sayısı ve sayfa sayısı olarak daha fazladır. Metinde bulunan toplam sayfa sayısı ise bin on dokuzdur.

[5] Biz bu boşluğu metinde göstermedik yalnız fihriste ait varak numaraları belirlendiği ve son yazdığımız varak numarası metinde [IIb] olduğu için onu takip eden boş sayfayı da [IIIa] şeklinde isimlendirerek burada kullandık.

Varaklarda yer alan sayfalar yirmi üç satır şeklinde oluşturulmuş ve bu özellik metin bütününde devam etmektedir. Sadece metnin yedinci cüzünün sonlarındaki yer alan; 418a, 418b, 419a ve 419b numaralı varakların satır sayılarının diğer varaklardaki satır sayılarından bir satır eksik olduğu ve bu varaklara ait sayfaların yirmi iki satır şeklinde yazıldığı tespit edilmiştir. Bu varaklar incelendiği zaman satırların eksik olduğu araştırmacıların dikkatinden kaçmayacaktır. Beşinci ve altıncı cüzlere ait son sayfalar da 23 satır olacak şekilde düzenlenmiş fakat bu satırlar tam olarak doldurulmamıştır vr.89b. Yedinci cüze ait son varak sayfasında ise yirmi satır vardır vr. 421a, son üç satırın olması gereken yerde ise kütüphaneye ait mühür bulunmaktadır.

Eser temel konularla ilgili başlıklar atılarak belirli bir düzen içerisinde yazılmıştır. Başlıkların ayırt edilmesi için kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Konu başlıkları Farsça olarak düzenlenmiştir.

Üçüncü Cild'in üç yerinde kütüphaneye ait mührün bulunduğunu görmekteyiz. Bu mührün üzerinde "*Diyarbakırlı Alî Emîri Allahü teâlâ hazretlerinin rızasıçün vakf eyledim*" yazısı yer almaktadır. Mühürlerin ilk ikisi Beşinci cüzde üçüncü ve son olanı ise yedinci cüze ait metnin bitiminde bulunmaktadır (vr. 421a). Beşinci cüzün ilk sayfasında mühür dışında farklı bilgiler de vardır. Beşinci cüze ait ilk sayfada yer alan diğer kayıtlar ise:

- *"Tarihe geçecek Enverî Tarihi"* bu bilgiyi eserin tarih kitapları kategorisi içerisinde yer alması şeklinde yorumlayabiliriz.
- *"Sâka sâik et-takdîr fî silk-i mülk-i abd-i fakîr es-Seyyid Ali Fuâd-ı sahibü't-taksîr".* Bu bilgi ise kitabın daha önce kime ait olduğunu göstermektedir.
- Millet kütüphanesine ait mühür ve altında yer alan "*Târîh 67/1"* numarası

- Millet Genel Kütüphanesi'ne ait eserin kayıt numarasını gösteren diğer mühür ve bu mührün üzerinde yer alan:

  Kısım: *A.E. Tarih,*

  Eski Kayıt No: 67/1

  Yeni Kayıt No:

- *Mikrofilm Arşivi No: 802* notları şeklindedir.

Eser varak sistemi ile numaralandırılmıştır. Bilindiği gibi her varak iki sayfadan oluşmaktadır. Eser dikkatli bir şekilde okunduktan ve diğer nüshalarla karşılaştırıldıktan sonra varaklar arasında boş bir sayfanın olmadığı belirlenerek üçüncü cildin eksiksiz bir şekilde yazılmış olduğu görülür. Yalnız eserin numaralandırılma sisteminde nadir de olsa bir iki hata yapılmıştır.

Üçüncü Cildte iki sayfa numarası vardır bu numaraların biri orijinal metne ait sayfa numaraları diğeri ise sonradan eserin üzerine yazılmış olan sayfa numaralardır. Esere ait asıl numaralar her varağın ilk sayfasında ve sayfanın üst kısmının ortasında yer almaktadır. Yeni numaralar da varak sistemi takip edilerek verilmiş ve esere ait varakların üst kısmının sol köşesinde yer almıştır.

Eserin sayfaları numaralandırılırken her cüzün başında bulunan numaralar bir rakamı ile başlatılmıştır. Fihrist numaraları eser numaralandırılmasından ayrı tutulmuştur. Beşinci cüzün fihristinde numaralar Romen rakamı ile yazılmışken ileride de yazdığımız şekilde bu numaralandırmanın ikinci numaralandırma yapılırken sonradan verildiği düşünülmektedir. Altı ve yedinci cüzün fihristlerinde de herhangi bir numaralandırma yapılmamıştır. Bahis konusu olan iki cüze ait fihristlerin üzerinde numaraların olmaması ve Romen rakamlarının fihriste ait varağın ilk sayfasının sol üst köşesinde bulunması bizim bu düşüncemizi daha da güçlendirmektedir. Bu cüzlerin daha önce bahis ettiğimiz üzere fihristleri bir arada olmasına rağmen sayfa numaraları her cüzde yeniden bir rakamı ile başlatılmıştır.

Beşinci cüzün sayfa numaralandırması oluşturulurken yanlışlık yapıldığı görülmektedir. Onuncu varaktan sonra (9a) on bir numarası yazılması gerekirken on iki numarası yazılmıştır (10a). Diğer nüshalarla yaptığımız karşılaştırma çalışmalarında ve metnin anlam bütünlüğüne bakıldığında bu eksikliğin sadece rakamlama sırasında yapılan bir hatadan kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Yine aynı cüzde kırk dört numaralı varaktan sonra gelen orijinal numaralandırma sistemindeki varaktra (sonradan eklenen rakam; 43a) rakam yazılmamış, bir sonraki varak ise yanlış numaralandırılmıştır.

Her cüze ait başlangıç varak numarası iki olarak yazılıdır. Eserlerin varak sistemine göre düzenlendiği göz önüne alındığında bu durumun mantıklı olduğu anlaşılacaktır. Tac kısımları ilk varağın ikinci sayfası 1b olarak düşünülmüş bu nedenle diğer varak numarası iki 2a sayısından devam ettirilerek, numaralandırma sistemi bu şekilde belirli bir sistematik içerisinde oluşturulmuştur.

Metin sonradan tekrar numaralandırılmış, Beşinci cüzde ilk varak eski sayfa numarasında iki sayısı ile başlarken yeni numaralandırma çalışmasında bir sayısı ile başlatılmıştır. Ayrıca yeni numaralandırma yapılırken, her cüz asıl yazmada olduğu gibi yeniden bir sayısı ile başlatılmamıştır. Beşinci cüzün ilk varağından bir sayısı ile başlayan numaralandırma sistemi altıncı ve yedinci cüzlere ait fihristlerde de devam ederek son cüze kadar yanlışsız bir şekilde gelmiş, yedinci cüzün son varak numarası olan 421 sayısı ile de bitmiştir. Beşinci cüze ait fihristte bu numaralandırma metodundan farklı olarak sadece Roma rakamları kullanılmıştır.

Metinde yer alan rakam ve yazıların okunaklı ve temiz bir şekilde olduğu görülür. Bazen başlıklar yazılırken, vr. 3a, 15a okunuşlarında herhangi bir karışıklık olmaması adına harekelendirilmiştir. Bu sisteme az da olsa sadece metne ait başlıkların yazılışlarında değil şiirlerde, vr. 100a, âyet-i kerîmelerde, vr. 0b, rakamların yazılışlarında rastlanmaktadır, vr. 15a. Metinde daha çok tenvin ve şedde

işaretleri, vr. 85a, yer alır. Bu arada tamlamalarda izâfet hemzesi ve izâfet kesresi işaretleri de, vr. 84b, gösterilmiştir.

Eserde kullanılan yazı türü nesihtir. İlk varak yani tac dediğimiz kısımlar her üç cüzde de ser-levha şeklinde düzenlenerek özenle hazırlanmıştır. Yazılar biri kalın ve siyah diğeri ince ve kırmızı olmak üzere iki çerçeve içerisine alınmıştır. Yalnız, metnin bütününe bakıldığında çerçeveleme sisteminde tam bir standart sağlanamadığı görülmektedir.

Metin yazılırken diğer sayfaya "garip" adı verilen sistemle geçilmiştir. Buna göre bir sonraki sayfanın ilk kelimesi bir önceki sayfanın altına yazılarak ard arda gelen iki sayfanın bağlantısı sağlanmıştır. Bu bağlantı nadir de olsa 401a numaralı varakta olduğu gibi bazen sona eren sayfanın son satırında bulunan son kelimenin ardından, diğer sayfadaki birinci satıra ait ilk kelimenin de yazılması şeklinde de görülebilmektedir.

Eserde iki farklı renkte mürekkebin kullanıldığı görülür. Konu başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmış metne ait anlatımlarda ise siyah mürekkep kullanılmıştır. Metnin içerisinde dikkat edilmesi gerektiği düşünülen kelime veya cümlelerin üstü kırmızı mürekkep kullanılarak çizilmiştir. Yazma esnasında mürekkebin dağılması ile kelimenin okunamaması meselesini çözmek için ise okunamayan harfi kelimenin alt kısmına tekrar yazarak ortaya çıkabilecek karışıklıkların önlenmesine çalışılmıştır vr. 416, 418b.

Eser içerisinde yer alan satırlarda hatalı yazılıp daha sonra üzeri karalanmış çok fazla kelime yoktur. Bu şekilde olan kelimeleri metin içerisinde bulunan dipnotlarda gösterdik. Metne ait satırlarda cümle bazen tam olarak satırı doldurmadan bittiğinde diğer cümleyi sıkıştırmadan yazmak için bir alt satıra geçilmiş bu arada yukarıdaki satır boş gözükmesin diye de burasına bir harf yazılarak, vr. 82b, 68a, metin sayfalarının belirli bir düzen içerisinde olması

sağlanmaya çalışılmıştır. Eserin kenarında da ek veya notlar görülmemektedir. Yalnız 59a numaralı varağın alt sayfasının sol kenarında küçük bir yazı vardır. Eserin bütününde sayfalar temiz ve tertipli bir şekilde hazırlanmıştır.

2.2. İmlâ Özellikleri

Eser incelendiğinde, cüzlerin giriş bölümlerinde yer alan tac kısımlarının sanatsal bir yöntem ile yazıldığı ortaya çıkmaktadır. Burada yazar Arapça ve Farsça dilleri üzerindeki hâkimiyetini, hadis ve Kur'an bilgisini, açık bir şekilde ortaya koyarak süslü ve edebî bir dil kullanmıştır. Bu tarzını metnin içerisinde bazı konuları anlatırken de devam ettirdiğini görmekteyiz ama eserin bütününe baktığımızda kullanılan dilin ağır olmadığı, eserin anlaşılır ve sade bir dil ile yazıldığı görülmektedir.

Yukarıda anlattığımız konu ile ilgili karşımıza çıkan ilk örneklerden biri meşveret toplantıları ile ilgili bölümlerdir. Metnin birçok yerinde geçen meşveret meclislerindeki konuşmalara bakıldığında, anlatımın normal konuşma şeklinde yapıldığı ve oldukça sade bir dille yazılmış olduğu bunun yanında vefat, zafer anlatımları veya padişahlarla ilgili, önemli olduğu düşünülen konuların ise sanatsal bir tarzla kaleme alındığı görülmektedir. Vr. 75b'de yer alan Revan Han'ı ile ilgili "*Mütâbaat*" konusu edebî bir anlatımla yazılmış örneklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. III. Selim'in tahta çıkışı da yine sanatsal bir dil kullanılarak yazılmıştır vr. 190b.

Eseri üslûp açısından incelediğimizde eserin, müellife ait tarzın yanında olayların geçtiği döneme ait çeşitli özellikleri de taşıdığı görülmektedir. Elimizdeki metini bu açıdan değerlendirirken karşımıza çıkan farklı kullanımları ortaya çıkararak döneme ve yazara ait üslûp veya ifâde özelliğini görmeye çalıştık. Aşağıda bahis ettiğimiz her iki konuya ait metnin içerisinden örnekler verilerek yazarın kullandığı üslûp ve döneme ait çeşitli özellikler gösterilmeye çalışılmıştır.

Metin içerisinde yer alan birçok kelime veya cümleler günümüzde kullanılan anlamı dışında farklı mana ifade etmektedir, buna göre:

Eserin muhtelif yerlerinde geçen "gelince" kelimesi metnin içerisinde "… e kadar" anlamına gelmektedir. Tarihler verilirken karşımıza çıkan *"… Şevvâl ayının dördüncü Cuma günü"* ifadesi aslında Şevvâl ayının dördü ve haftanın da Cuma günü olduğu anlamına gelmektedir.

Metinde "seniyye" kelimesinin sık sık kullanıldığını görmekteyiz. Bu sözcüğün Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde kullanılan bir kelime olmadığını bilmekteyiz, metindeki kullanım sıklığına bakarak kelimenin, bu yüzyılda yaygınlaşmaya başladığını söyleyebiliriz.

Metinde kullanılan "ülke" kelimesi o dönemde "bölge" manasında kullanılmaktadır. Vr. 367a'da geçen *"…cenâb-ı Hakk bilence ola benim duâm sizinle beraberdir"* cümlesinde geçen "bilence " kelimesinin anlamı "beraberinde olsun" manasını karşılık gelmektedir.

Vr. 118a'da *"… Nefsü'l-emr mûmâ-ileyhinin Eflak hudûdlarında a'dâ-yı dîn ile akd olunan muhârebelerde yararlıkları zâhir olup …"* cümlesi içerisinde geçen "yararlık" kelimesi günümüzde kullanılan "yararlılık" şeklinden farklı bir şekilde yazılsa da mana olarak aynı anlama gelmektedir.

"Cümle" kelimesinin anlamı içinde kullanıldığı tümceye göre farklı anlamlara gelebilmektedir. Meşveret toplantıları sırasında kullanılan bu kelime vr. 336a'da *"… meclis-i istişâreden sûal ve cümlenin zamîrinde olan …"* cümlesi içerisinde, toplantıya katılan kişiler anlamında kullanılmaktadır. Bazen de herkes anlamında kıllanılabilmektedir, vr. 415b *"… ocakların de'b-i dîrîn-i devlet üzre birer ikişer gün fâsıla ile geri[de]n gelmeleri istihsân ve cümlenin ahmâl ü eskâli …"* cümlesinde ise bütün ordu anlamında kullanılmıştır.

367b numaralı varakta konu başlığı olarak kullanılan *"Tebdîl-i Ser-cebeciyân"* cümlesinde "tebdîl" kelimesinin burada görev değişikli anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Metnin genelinde yeni görevlendirmeler için kullanılan kelimenin "tevcîh" kelimesi olduğu görülmektedir, fakat burada tercih edilen kelime "tebdîl" kelimesi olmuştur.

Metinde farklı manaya gelen bir kelime de "sağ" kelimesidir. Günümüzde yön belirtmek için kullanılan bu kelime vr. 26a'da "doğru" anlamında kullanılmıştır.

Metinde çokça kullanıldığını gördüğümüz vr. 46b'de bir örneğinine rastladığımız "katı çok" kelimesinin bu günkü kullanımı "pek çok" şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

"Şerif" kelimesi ve "seyyid" kelimesi unvan olarak birbirlerinin yerine kullanılan eş anlamlı kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır, vr. 363b'de "Şerif Hasan Paşa" şeklinde kullanılan unvan kelimesi vr. 360b'de ise "Seyyid Hasan Paşa" şeklinde kullanılmıştır.

Müellif metni yazarken Arapça ve Farsça konularındaki bilgisini, kitabın bütününde kullanarak eserinde ifade zenginliği oluşturmaya çalışmıştır. Vr. 75b'de *"… nâşî mîr-hâclıkdan ma'zûl olmağın Şam vâlîliği mîrü'l-hâclık hizmet-i seniyyesi curde hizmetinde …"* cümlesini incelediğimiz "mîr-hâclık" ve mîrü'l-hâclık" kelimelerinde Farsça ve Arapça tabirlerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir.

Müellif Ayrıca olayların geçtiği döneme ait önemli deyimleri ve sözleri de esere ekleyerek daha güçlü bir anlatım sağlamaya çalışmıştır; vr. 147b, *"… nice ehl-i İslâm'ı şişde kebâb etmiş olup …"*"şişte kebap olmak" tabirini kullanılmış, vr. 329b, *"… bu emr-i dîndir bunda kimesnenin kelâmına mum yapıştırılmaz …*" diyerek "sözü geçen konuda ısrarcı olmayacaklarını" anlatmak için bu deyimi kullanmış

olmalıdır[6]. vr. 249a, *"… giderek az vakitde olmadık iş olmaz …"* demiş, vr. 196b'de yer alan *"… domuz domuzu çalmaz …"* atasözü ile "Kötü bir insan, başka kötü insanlarla karşı karşıya gelmek istemez" [7] anlamını vermek istemiştir. 397a numaralı varakta "… *yer gök götürmez asker* …"[8] deyimini kullanarak, asker sayısının çokluğunu ise bu şekilde ifade etmiştir. Vr. 359b'de yer alan "… *bir taş ile iki kuş vurmak* …"[9] deyimi, halen günümüzde de yaygın olarak kullanılan bir deyim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müellif olayları anlatırken sadece Arapça ve Farsça unsurları değil Türkçe unsurları da kullanarak eseri daha anlaşılır hale getirmeye çalışmış olmalıdır. Eserde geçen atasözü ve deyim örnekleri 18. yüzyılda deyimlerin ve atasözlerinin nasıl kullanıldığında dair değerli bilgileri de günümüze aktarmıştır.

13b numaralı varakta yer alan "*getirmeğe vad etmek*" ifadesinin günümüzdeki kullanımı ise "getirmeyi vad etmek" şeklindedir. 31a ve 32a numaralı varaklarda karşımıza çıkan "*etmek, etmemek*", "*çıkmak, çıkmamak*" kelimeleri kullanılırken günümüzdeki kullanımından farklı olarak araya başka bir kelime koymadan yazılmıştır. Vr. 116a'da *"… biri biri ardınca …"* şeklinde ifade edilen anlatım ise bu günümüzde "bir biri ardınca" olarak kullanılır hale gelmiştir. 117a numaralı varakta yer alan *"…Tuna sâhillerini bırakıp göz göre [göre] düşmana fırsat vermek tecvîz olunmakdan mahzûru …"* cümlesi ile anlatılmak istenen ifadede son kelime tek olarak yazılıdır, biz burada günümüz kullanımını dikkate alarak ikinci kelimeyi köşeli parantez ile ekledik. 294b numaralı varakta mevcut olan *"… düşman-ı dîn uç gösterdiği an karşı[ya] geçip …"* cümlesine baktığımız zaman

---

[6] M. Ertuğrul Saraçbaşı, **Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2010,C.II, s.882 [Esere bundan snraki başvurular "Deyimler Sözlüğü" şeklinde olacaktır]; E. Kemal Eyüboğlu, **Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul 1975, s. 337.

[7] Nurettin Albayrak, **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2009, s.363.

[8] M. Ertuğrul Saraçbaşı, **Deyimler Sözlüğü**, C. II, s.1206.

[9] M. Ertuğrul Saraçbaşı, **Deyimler Sözlüğü**, C.I, s.228.

“karşı” sözcüğü tümce içerisinde ek almadan kullanılmıştır. Burada “karşı” kelimesinin döneme ait söyleyiş özelliği ile günümüzdeki kullanımı arasında olan farklılık görülmektedir. Metinde bu sözcüğe, günümüzdeki kullanımına bağlı olarak “ya” eki, köşeli parantez içerisinde eklenmiş bu şekilde okuyucuya kolaylık sağlanmasına çalışılmıştır.

Yine döneme ait karşımıza çıkan diğer bir ifade farklılığı ise vr. 235b’de geçen *“… sâat beşte iken …”* cümlesinde karşımıza çıkmaktadır. Bu günkü kullanımı “saat beş iken” şeklinde olup, 178a numaralı varakta geçen *“… bir dahi bir yerde …”* ifadesinin günümüzdeki kullanımı ise “… bir daha bir yerde …” şeklindedir.

Yazar metinde anlatmak istediğini bazen kendisinin uydurduğu bir kelime ile de ifade etmeye çalışmıştır vr. 311a’da yer alan “mukâreşe” kelimesi yazar tarafından oluşturulan bir kelime olarak karşımıza çıkmaktadır, yazarın burada vermek istediği anlam ise “karışıklık”tır.

Müellif bir konuyu anlatılırken bazen aynı anlama gelen farklı kelime ve cümleleri seçerek hem okuyucuyu sıkmadan konuyu anlatmış hem de dil üzerindeki hâkimiyetini sanatsal bir anlatım yaparak da göstermiştir. Vr. 368a, *“… misli gayr-i mesbûk olarak yokdan bu kadar …”* cümlesinin devamında *“… nazîri görülmemiş bir musanna vü müstahkem cisr inşâ …”* tümcesini ekleyerek dil alanındaki maharetini ortaya koymuştur. 387b numaralı varakta *“… hased-i gûn-â-gûnun gün-be-gün efzûn olup evâmir …”* görüldüğü üzere bazen de aynı anlama gelen ifadeleri arka arkaya kullanarak anlatımı güçlendirmeye çalışılmıştır. 392a numaralı varakta *“… müfîd olmayıp bi’lâhire fi’l-asl Maçin’e …”* cümlesi de bu konu ile ilgili örneklerden birini oluşturmaktadır.

361a no’lu varakta *“…ba‘dehû i‘dâmına emr-i kazâ-mezâ cereyân eyledi …”* cümlesinde söz öbeklerinden ikileme yapılmış böylece anlatıma çekicilik

kazandırılarak ifade güçlendirilmek istenilmiştir. Yine vr. 391b'de *"…yorgun argın henüz mahall-i ma'rekeye vürûd etmiş cünûd …"* cümlesinde de aynı ifade özelliğin kullanıldığı karşımıza çıkmaktadır.

Yazar bazen aynı kelimenin tekil, çoğul, yalın ve ekli halinin kullanımını arka arkaya vermiştir, vr. 69b'da "taahhüd ve taahhüdlerini", vr. 67a'da "liyâkat ve liyâkatın" kelimelerinde olduğu gibi. Bu ise bize müellifin metni yazarken bu şekilde bir yol takip ettiğini göstermektedir.

XVIII. yüzyıl ile günümüz arasında var olan dildeki üslûp ve kullanım farkını yukarıda verdiğimiz örneklerle belirtmeye çalıştık. Türk Dili'nin gramer yapısı üzerinde yaptığımız değerlendirmeler sırasında karşımıza çıkan bilgiler, çalıştığımız eserin önemli ve araştırmaya değer bir eser olduğunu, tarih dışında farklı disiplinlere sağladığı katkılarla da ortaya koyulabilmektedir.

2.3. Yanlışlıkları

Eseri transkript ederken kelimelerin yazılışı noktasında, bazı yanlışlık ve uyumsuzluklar karşımıza çıkmıştır. Bu konuda gereken düzeltmeleri metnin içerisinde yapıp ve dipnot vererek okuyucu bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Burada ise farklı farklı sayfalarda bulunan parçalar bir araya getirilerek konunun daha iyi anlaşılmasına gayret edilmiştir.

Metinde yer alan yabancı kelimelerin bazen yazıldığı gibi bazen de okunduğu gibi kullanıldığı gözlenmektedir. Metin içerisinde bu konuda belirli bir tutarlılık yoktur. Vr. 358a 'da yer alan "ofçiyar" kelimesi bu şekilde yazılan kelimelerden biridir, geçtiği sayfalarda sözcüğün son harfinin bazen re "ر" harfi ile bazen de lam "ل" harfi ile yazılmıştır.

"Aleksandır" ismi eserin birçok yerinde geçmekte olup, bu sözcüğün yazılışı hususunda karşımıza farklı imlalar çıkabilmektedir. Bu isim Arapça kurallara göre

elif "ا" harfi ile yazılması gerekirken birçok yerde ayın "ع" harfi ile yazılmıştır, vr. 84a, 105a, 113a, 113b, 378a, 414a. Aynı isim bazen de kurallara uygun olarak elif "ا" harfi ile de yazılmıştır.

Vr. 224a. Metinde geçen "Fâyrîz General" sözcüğü Türkçe kullanımında olduğu gibi yazılmıştır, aslında Balkan ve Avrupalı kavimlerde yer alan unvan kelimeleri isimden önce kullanılmasına rağmen burada Türkçe gramer özelliği tercih edilerek isimden sonra yazılmıştır, bunun tam tersi durumlar da metinde karşımıza çıkmaktadır vr. 294a "Prens Kopur" örneğinde olduğu gibi.

Metin içerisinde, aynı kelimelerin farklı yazılışları ile de karşılaşılabilmektedir. 381b numaralı varakta geçen "donanma" sözcüğü aynı sayfada farklı iki şekilde yazılmıştır. Vr. 27b'de "hangisine", vr. 12b'de "Mosuman" gibi sözcükler de bu örnekler arasındadır. Yine Vr. 305a'da bir örneğini gördüğümüz bazı kelimeler veya yer isimleri metnin muhtelif yerlerinde farklı imla ile yazılmıştır, Adana ve Bursa sözcükleri bu tür örnekler içerisine girer. 27b, 29a numaralı varakta ve metnin farklı birçok yerinde geçen "hangi" sözcüğünde kullanılan ikinci kaf "ق" harfi, bazen gayın "غ" harfi olarak da yazılmaktadır. Eserin içerisinde sözcükler yazılırken, bazen şedde "ّ" işaretinin yanlışlıkla fazladan koyulduğu, bazen harflere ait noktaların eksik yazıldığı, bazen de fazladan yazıldığı birçok yerde karşımıza çıkmaktadır, bu konuda vereceğimiz varak numaralarına bakılarak metin içerisinde olan bazı örnekler görülebilir; vr. 31a, 32b, 34a, 36b, 52a, 103a.

Kelimeler yazılırken, harf hatalarının yapıldığı, bazı harflerin eksik, bazı harflerin fazla bazılarının ise yer değiştirilerek yazıldığı gözlenmektedir. 45a numaralı varakta yazılı olan "vezâret" sözcüğünde yanlışlıkla elif "ا" harfi, re "ر" harfinden sonra yazılmıştır. Bu yanlış yazımın metnin muhtelif yerlerindedevam ederken, aynı kelime metnin birçok yerinde de doğru olarak yazılmıştır. Bu yanlışlıklarla ilgil verdiğimiz varaklara bakılabilir; vr. 49b, 50b, 83b, 89b, 128b,

134a, 136b, 141a, 163b, 164b, 169a, 170b, 190b, 192b, 202b, 206a, 207b, 210b, 214b, 217b, 218b, 220b, 265b, 283b, 286a, 292a, 324b, 361b, 380b, 413b, 416a.

416a, 104a, 364b, 365a, 365b numaralı varaklarda yer alan ve müennes olarak yazılması gereken "Cumâde'l-ûlâ" kelimesi yanlışlıkla müzekker olarak yani "Cemâziye'l-evvel" şeklinde yazılmış ve bu hata tekrarlanarak devam etmiştir.

Metinde rastladığımız dilbilgisi hatalarından biri de sert sessiz harf kuralı ile ilgili olan yanlışlıktır. Sert sessiz harfler cins isimlere ek olarak getirildiğinde yumuşar, kuralına uygun olmayan örnekler karşımıza çıkmaktadır, "kayığa" kelimesi 382a numaralı varakta bu kurala aykırı olarak sert sessiz harfin yumuşatılmadan bırakıldığı görülmektedir. Yine bu kuralla ilgili olan, sert sessiz harfler özel isimlerin sonuna getirildiğinde yazıda yumuşatılmadan bırakılır, kuralına aykırı olarak 381b numaralı varakta "Rusçuk'a" sözcüğünde sert sessiz harfin özel kelimede kullanılmasına rağmen yumuşatılarak yazıldığı karşımıza çıkmaktadır.

349a numaralı varakta geçen "hizmet" ve "istihdâm" kelimelerine baktığımız zaman yazarın bazen söyleyiş dilini dikkate alarak bazı kelimeleri yazdığını görüyoruz. Aslında hizmet kelimesinde zel "ذ" harfi yokken konuşma diline göre zel "ذ" harfini yazmış, "istihdâm" kelimesini yazarken de dal "د" harfini kullanmıştır. Yerel dilin kullanılmasına bir örnek de 335b numaralı varakta yazılı olan "[İ]brail" sözcüğü, yerel konuşmalar sırasında bazen kelimenin başında bulunan sesli harf düşer ve sözcük sessiz harf ile başlar ve telaffuz sessiz harfle başlatılarak yapılır, dilbilgisi özelliğine uygun bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür durumlarda kelimeye ait ilk harf köşeli parantez içerisinde yazılarak kelimeye eklenmiştir.

Metinde imla hatalarının ve doğru-yanlış yazılışların bulunmasına bakarak, eseri yazan veya çoğaltan kişilerin dikkatlerinden bazı durumların kaçtığı fikrine varılabilmektedir.

3. VEKAYİNÜVİSLİĞE DAİR

Osmanlı Devleti'nde resmi tarih yazıcılığı olan, "vekayinüvislik" kurumu XVIII. yüzyıl başlarında ortaya çıkmış ve imparatorluğun sonuna kadar sürecek devamlı bir devlet hizmeti haline gelmiştir. Ancak vekayinüvislik Fatih zamanında ortaya çıkıp, Kanuni[10] devrinden itibaren devamlı bir memuriyet haline dönüşen ve XVII. Yüzyılın başlarına kadar devam eden şehnâmeciliğin devamı sayılabilir. Her ne kadar bu iki müessesenin gaye ve ortaya koyduğu eserler arasında önemli farklar bulunsa da şehnâmecilik ve vekayinüvislik resmi tarih yazıcılığının iki farklı dönemini oluşturmuştur[11].

Osmanlı Devletinde önemli şehname yazarları arasında Fethullah Efendi, Seyyid Lokman Efendi, Talîkîzâde Mehmed Subhî Efendi ve Hasan Hekimî Efendi gibi isimler vardır[12].

İlk şehname yazıcılığı II. Mehmed döneminde ortaya çıkar. II. Mehmed, Şehdî'yi tarihi olayları şehname tarzında yazması için görevlendirmiştir. Fakat, bu girişim başarılı olmamış, şehnamacilik Kanuni döneminde resmi bir müessese haline getirilmiştir. Bu devrin ilk şehnamecisi olan Arifî Fethullah Çelebi, Şehdî tarafından yarım bırakılan şehnâmeyi yeniden kaleme almıştır[13].

II. Bayezid döneminde, padişahın emriyle İdris-i Bitlisi Osmanlı tarihini nesir olarak yazmakla görevlendirmiş, Yavuz Sultan Selim ise İran seferine giderken

---

[10] Christine Woodhead, "Şehnâmeci", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 2010, C. 38, s. 456.

[11] E. Afyoncu, " Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)**, S 2, 2003, s 110 [Esere bundan sonraki başvurular "Kronikler"şeklinde olacaktır"].

[12] Ahmet Cevdet, **Osmanlı Tarihi Müverrihleri**, İstanbul 1314, s. 40.

[13] E. Afyoncu, "Kronikler", **TALİD**, s. 111.

dönemin şairi Tâli‘î’nin kendisine takdim ettiği gazel üzerine yine dönemin şairlerinden “Sucudi”den bu seferin tarihini yazmasını istemiştir[14].

Kanuni döneminde resmi bir devlet görevi haline getirilen şehnamecilik, Arifî Fethullah Çelebi’nin bu göreve atanması ile Osmanlı Tarihi bu usulde yazılmaya başlanmıştır. Arifî’nin Farsça olarak kaleme aldığı **Şehnâme-i Âlî Osmân** adlı eseri beş cild ve altmış bin beyitten meydana gelmiştir[15]. Arifi’nin ardından şehnameci olarak resmi göreve getirilen Eflâtun bin Şirvânî, Arifî’nin başladığı **Hünernâme’**yi yazmaya devam etmiş; ölümü ile bu eserin yazımını şehnâmeci olarak göreve getirilen Seyyid Lokman sürdürmüştür[16].

Şehnâmecilerin en meşhuru olan Seyyid Lokman bin el-Âşurî-el-Urmevî, yaklaşık yirmi yedi yıl kaldığı bu vazifesi sırasında **Hünernâme, Şehnâme-i Selim (Selim Han-nâme), Şehin-şâh-nâme, Zübtetü’t-tevârîh ve Zafernâme** gibi birçok eser kaleme almıştır[17].

Şehnâmecilik XVII. yüzyılda yerini vekayinüvisliğe bırakmış görülmektedir. IV. Mehmed tarafından verilen emirle, Abdurrahman Abdi Paşa hasoda hizmetinde iken (1659-1665) uzun zamandır ihmal edilen devlet tarihçiliği alanında eserini yazmaya başlamıştır. 1648’den 1664 kadar olan devreyi çeşitli kaynaklardan ve kendi müşahedelerinden yararlanarak, adeta günü gününe, saati saatine olayları tespit ederek bir vekayinâme hazırlamıştır[18]. Aynı zamanda Topçular Kâtibi Abdulkadir gibi diğer müellifler de seferlere iştirak ederek vekayinâmelerini bizzat olayların içinde bulunarak kaleme almışlar, eserlerine şehirlerde meydana

---

[14] Necib Asım, “ Osmanlı Tarihnüvisleri ve Müverrihleri”, **Türk Tarih Encümeni Mecmuası (TTEM)**, [Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM)], İstanbul 1329, C 1, S. 7,s. 425.

[15] T. Yazıcı, “Arifi Fethullah Çelebi”, **DİA**, İstanbul 1991, C. 3, s. 371-373.

[16] Z. T. Ertuğ, “Hünernâme”, **DİA**, İstanbul 1998, C 18, s. 484.

[17] E. Afyoncu, “Kronikler”, **TALİD**, s. 112.

[18] F. Ç. Derin, “Abdi Paşa (Nişancı)”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 1988, C. 1, s. 74.

gelen önemli olayları da ekleyerek üç dört cildlik büyük ve kapsamlı tarih kitapları oluşturmuşlardır. Bu husus XVIII. yüzyıla kadar devam etmiştir[19]. Abdi Paşa ile XVII. yüzyılda "vekayinüvis" ünvanı tarih yazıcıları için kullanılmaya başlanmış görülmektedir. Bu nedenle Abdi Paşa döneminin tarihini yazmak için görevlendirilen ilk vekayinüvis olarak kabul edilse de vekayinüvisliğin Divân-ı hümâyâna bağlı devamlı bir memuriyet olarak ortaya çıkması Naîmâ ile başlamış ve Raşid'den itibaren devamlılık kazanmıştır[20].

Naîmâ, tarihini kaleme alırken sadece tasvir etmemiş, olayların sebep sonuç ilişkileri üzerinde durarak, eserini tenkitçi bir bakış açısıyla yazmıştır. Ayrıca kitabında dönemi ile ilgili olaylardan bahis edeceğini söylemiş bunu yapmayınca da tenkit edilmiştir. Hatta gariptir, vekayinüvislerden Raşid Mehmed Efendi, 1711 Purut Savaşı ile ilgili bir kelime bile yazmamıştır. Hâlbuki bu mesele mühimdir ve onun zamanında meydana gelmiştir[21].

Vekayinüvislik, daha önceden kullanılmış ve geliştirilmiş, belirli bazı kalıpları içinde barındıran ve birçok örneklere sahip "İslâm Tarih Yazıcılığı" geleneğine bağlı olarak ilmi ve ebedi tarihçiliğin etkisinde kalmıştır.

İnşa, şiir ve edebiyat sanatında yetenekli olan kişiler vekayinüvislik görevi için tercih edilmiş olmakla beraber sayıları az da olsa eserleri ve kişilikleri ile daha çok itibar görmüş ilmiye mensubu vekayinüvisler de olmuştur[22].

Bulundukları memuriyetlerine göre Dîvân-ı hümâyûn kalemlerinde veya ilmiye sınıfında görev yaparken vekayinüvisliğe getirilenlere, yeni görevlerinde teşvik edilmelerini sağlamak amacı ile ek gelir kaynakları da tahsis olunmuştur. Bu

---

19 Ş. Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", **Belleten**, C. XXXV, S. 140, Ekim 1971, s. 660.

20 M. C. Baysun, "Naîmâ", **İslam Ansiklopedisi (İA)**, C. IX, MEB, İstanbul 1986, s. 44,49; M. A. Ünal, **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradigma, İstanbul 2011, s.709.

21 Ş. Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", **Belleten**, s. 660.

22 B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1994, s.105.

şekilde görevlilere maaşları dışında ödüllerin verilmesi eskiden beri görülen bir uygulamaydı[23]. Örneğin Vekayinüvis Küçük Çelebizâde Asım Efendi'ye Taşköprü kadılığı arpalığı ek gelir olarak verilmiştir. Ayrıca Sefer vekayinüvisliği yapanların, günlük yiyecek ve içecekleri de karşılanmıştır. Birgi'de zeâmeti olan Enverî'ye müracaatı üzerine, İki kile arpa, dört okka et ve altı çift ekmekten oluşan günlük tayın verilmiştir[24]. Bu şekilde vekayinüvisler, muayyen olan maaşları dışında, genellikle sene başlarında padişaha takdim ettikleri vekâ'yinâme cüzleri karşılığında padişahın ihsan ettiği atiyyelerle tatmin ve teşvik edilmişlerdir[25].

XVIII. yüzyıl başlarında, Beylikçi, Teşrifatçı, Amedci, Ruus ve Tahvil gibi Dîvân-ı hümâyûn kalemleri arasında ortaya çıkan ve sonra Paşa-kapısı, Sadaret mektupculuğu ve Amedî kalemleri ile irtibatlı olan vekayinüvislik, şeklen Osmanlı saltanatı sonuna kadar devam etse de ihmal edildiği dönemler de olmuştur. Tanzimat Devrinde resmi gazetenin çıkması bu ihmalin bir sebebi olarak söylenebilir. Yapılan ihmaller sonucunda bazı devrelerin tarihi olayları gerektiği gibi yazılamamıştır[26].

Yazmış olduğu üç cildlik eseri ile vekayinüvisler arasında öne çıkan isimlerden biri de Sadullah Enverî'dir. Sadullah Enverî Dîvân-ı hümâyûn kalemlerinde yetişmiş ve burada aldığı eğitimin sonunda hacegânlık rütbesine getirilmiştir. Daha sonra kendisine verilen vekayinüvislik görevinin gerekliliği olarak ordu ile sefere gitmiş ve yaklaşık 24 yıl bu görevde kalarak eserini kaleme almıştır.

Enverî H. 1182-1188 (M. 1769-1774), 1190-1197 (1776-1783), 1201-1204 (1787-1791), 1206-1207 (1791-1793) ve en son olarak 1209 (1794/1795) yılında olmak üzere beş defa aralıklı olarak vekayinüvislik görevinde bulunmuş, yazmış

---

[23] E. Uzun-Ş. Oruç, "Osmanlı Tarihçilerinin (Vekayi'nüvis) Gelir Kaynakları", **Turkish Studies** (İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic), Ankara 2013, s. 377.

[24] B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s.109.

[25] M. İlgürel, "Vak'anüvislerin Taltiflerine Dâir", **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, s. 183-193.

[26] B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 137.

olduğu eseri ise 1182-1188 (1769-1774), 1188-1197 (1774-1783) ve 1201-1206 (1787-1792) yıllarını kapsamaktadır.

Enverî'nin yazdığı tarih kendisi ile halef selef oldukları Vasıf tarafından kullanılmıştır. Vasıf'ın bu eseri büyük çapta kullanması ayrıca Enverî Târîhi'nin basılmamış olması dönemle ilgili olayların Vasıf Târîhi'ne müraacat edilerek yazılmasına neden olmuştur. Bu şekilde kullanılmadığından dolayı Enverî Târihi'nin değeri anlaşılamamıştır. Yapılan transkripsiyon çalışması ile geri planda kalan ve birinci elden kaynak değeri olan bu eserin gün yüzüne çıkarılması hedeflenmiştir.

İnsanoğlu kısıtlı yaşam süresi içerisinde kendinden önceki olayları öğrenmek ve ortaya çıkarılan bilgileri, yaşanmışlıkları kısaca bütün öğretileri gelecek nesillere aktarabilmek için tarih ilmini geliştirmiştir. Eski tecrübe ve yaşanmışlıkların nesilden nesile iletilmesi düşüncesiyle her dönemde tarih alanında çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Vekayinüvisler de olayları farklı kalemleriyle, yaklaşık iki asra yakın bir zaman kayıt ederek, günümüz tarih araştırıcıları için çok değerli malzemeler hazırlamışlardır. Bekir Kütükoğlu'nun; "*vekayinüvislere ait eserlerin daha fazla gecikmeden yayınlanması günümüzde tarih ilmiyle uğraşan kişiler için bir görev olarak düşünülmelidir*" anlayışı bu eserlerin öneminin vurgulanması bakımından dikkate değerdir.

4. 1787-1792 OSMANLI-RUS-AVUSTURYA SAVAŞLARI

Osmanlı İmparatorluğu XVIII. yüzyılın sonlarında eski gücünü kaybetmiş olmakla beraber Avrupa devleri arasında önemini korumuş ve denge unsuru oluşturan bir devlet olarak varlığını bir buçuk asır kadar daha devam ettirmiştir[27].

Yakınçağ başlarına gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu ve Avrupa arasındaki ilişkiler "Doğu Sorunu" (Şark Meselesi) olarak gelişmiş 1774 Küçük

[27] Y. Akçura, **Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. Ve XIX. asırlarda)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi (TTK), Ankara 1988, s. 2, 9.

Kaynarca Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin iç ve dış işlerine müdahale şeklinde görülmüştür[28].

Doğu sorununa göre XVIII. ve XIX: yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin varlığı batılı büyük devletlerin aralarındaki çıkar ve kuvvet dengelerine bağlı kalmış, bu konuda başı çeken Kuzey Atlantik ülkeleri kendi çıkarlarına göre Osmanlıyı desteklemişlerdir. Bu devletler dönem dönem değişkenlik göstermiş, XVI. yüzyılda Fransa, XVII. yüzyılda İngiltere, XVIII. yüzyılda İsveç ve Prusya, XIX. yüzyılda İngiltere ve Prusya Almanyası ve XX. yüzyılda Almanya ve ABD olarak karşımıza çıkmıştır[29].

1762 yılında Alman asıllı II. Katerina'nın Rus tahtına geçerek yayılmacı bir politika izlenmesi bu ülkeye komşu olan devletlerin topraklarının Rus tehdidi altına girmesine neden olmuştur. Çariçe öncelikli olarak Lehistan topraklarını kendisine hedef olarak seçmiştir. Bu sırada Lehistan kralı III. August'un ölmesi planlarını gerçekleştirmesi için ona beklediği fırsatı vermiş kendisine sadık olan Stanislaw Poniatowski'yi IV. August olarak Lehistan tahtına çıkartarak Lehistan'ı kontrolü altına almıştır[30]. Osmanlı Devleti Poniatowski'nin krallığını hemen tanımamıştır. Bu arada 1768'de Lehistan içerisindeki Rus karşıtı bir kısım Lehlilerin Osmanlı topraklarına sığınması, Osmanlı Devleti'nin Küçük Kaynarca'ya sebep olacak büyük bir savaşa girmesinin nedeni olmuştur[31].

Osmanlı Devleti için hayati bir önem taşıyan Lehistan istiklalini kaybetmiş buna bağlı olarak Osmanlı toprakları da Rus tehdidi altına girmiştir. Osmanlının bu

---

[28] R. Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-2001)**, Der Yayınları (7. Baskı), İstanbul 2001, s. 48.

[29] M. A. Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", **Türkler**, Ed. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 12, s. 629.

[30] S. Kuzucu, "1787-1792 Osmanlı-Rus Savaşı", Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Elazığ, 2012, s. 7, 8.

[31] H. Topaktaş, "Dersaadette Son Leh Elçisi: "Francıszek Pıotr Potockı'nin Elçiligi Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Doktora Tezi), Ankara 2012, s. 54.

tehlikeyi uzaklaştırmak amacı ile Ruslara karşı açtığı savaş beklenilmedik bir yenilgiyle sonuçlanmıştır[32]. 1768 yılında başlayan Rusya seferinin başarısızlıkla sonuçlanması ve arkasından imzalan 21 Temmuz 1774 tarihli Küçük Kaynarca Antlaşması "*gayri çâre yoğidi*" denilerek imzalanmış, özellikle Kırım'la ilgili maddelerin uygulanması ya da değiştirilmesi konularının sürüncemede bırakılmasına yönelik politikalar izlenmiştir[33].

XVIII. yüzyılda aralıklarla süren Osmanlı-Rus savaşlarının öncelikli sebebi Kırım yarımadası üzerindeki hâkimiyet meselesi olmuştur. Küçük Kaynarca anlaşmasında yer alan Kırım Hanlığı'nın durumu ve Rusların Ortodoks tebaanın himayesini üstlendiği şeklindeki iddiaları ile ilgili tartışmalar devam etmiş, anlaşma Rusların farklı yorumlarından dolayı tekrar tekrar görüşülmüştür. Rusya Osmanlı toprakları üzerinde izlediği yayılmacı politikasında bazen yanına Avrupa'nın farklı bir devletini de alarak iki cepheli savaş başlatmış böylece üzerine gelecek gücü ikiye bölerek düşmanı ile daha avantajlı bir şekilde mücadele etmiştir[34].

II. Katerina ortodoks devlet otoritesi olarak "Büyük Yunan İmparatorluğu"nu yeniden kurma projesini hazırlamış ve bu planı uygulamak amacıyla gerekli faaliyete geçmiştir[35]. Çariçe II. Katerina, zayıf düşen ve çökmek üzere bulunan Osmanlı Devleti'nin topraklarını Avusturya İmparatoru Jozef ile 1780 yılında Mohilev'de yaptıkları bir toplantı sonucu paylaşmış[36], "Grek Projesi" olarak da anılan bu toplantı Prusya tarafından Osmanlı Devleti'ne duyurulmuştur. Bu paylaşım sonucu Rusya fiilen kontrol altında bulundurduğu Kırım topraklarını 8 Nisan 1783 tarihinde işgal

---

[32] S. Tansel, "Osmanlı-Leh Münasebetleri (1764-1768)", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. IV, Ankara 1946, s. 84.

[33] F. Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", **Türkler**, Ed. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 12, s. 545.

[34] M. A. Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası, C. 12, s. 630.

[35] V. H. Aksan, **Kuşatılmış bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul 2010, s. 172, 173.

[36] İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1982, C. IV, I. Bölüm, s. 521.

etmiş ve ilhak kararını "Karasu Beyannâmesi" ile duyurmuştur. Kırım'ın kaybı ve Rus taşkınlıkları milleti galeyana getirmiş, halk harp istemeye başlamıştır. Bu sırada İngiltere ve Prusya da Osmanlı Devleti'ni Rusya ile savaşa kışkırtmışlardır. Padişahın barış taraftarı olmasına rağmen Sadrazam Yusuf Paşa'nın Kırım'ı kurtarmak amacı ile İngiltere ve Prusya'nın etkisinde de kalarak savaşmak istemesi sonucu Rusya ile savaş kararı alınmıştır[37]. 3 Zilka'de 1201 (17 Ağustos 1787) tarihinde Bâbıâsafî'de yapılan meşveret meclisine çağırılan Rusya elçisi Polhakof'a bu karar bildirilmiş, ayrıca elçi tutuklanarak Yedikule hapishanesine gönderilmiştir[38].

Rusya ile yaptığı ittifak anlaşması sonucu Avusturya da Osmanlıya karşı savaş ilan etmiş, böylece imparatorluk iki cephede savaşmak zorunda kalmıştır. Osmanlı Devleti Avusturya karşısında bazı başarılar elde edilmişse de Rus cephesinde alınan yenilgiler ve ordunun düzensizliği devleti yeni arayışlara yönlendirmiştir.

Osmanlı Devleti bir arabulucu yardımı ile savaşı bitirmek istemiş bu nedenle de Purusya Devleti ile uzun süreli görüşmeler yapılmıştır, bu görüşmelerde Purusya elçisi Diez Osmanlı Devletine karşı dostane bir tavır içerisinde olduklarını söyleyerek, yaptıkları faaliyetlerin Osmanlının da çıkarlarına denk düştüğünü ayrıca coğrafi konumu itibariyle tavassut hususunda diğer devletler içerisinde tercih edilmeleri gerekliliğini anlatmıştır[39]. Yapılan uzun süreli görüşmelerin sonucunda Purusya elçisi Diez'in gayretleri ile 16 Cumâde'l-ûlâ 1204 (31 Ocak 1790) tarihinde

---

[37] İ. H. Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Türkiye Yayınları, İstanbul 1971, C 4, s. 64-65.

[38] AE, 5. Cüz, vr. 42b, 43a; F. Sarıcaoğlu, "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", **Türkler,** C. 12, s. 547.

[39] K. Beydilli, **Büyük Fnedrich ve Osmanlılar** (18. Yüzyılda Osmanlı Prusya Münasebetleri), İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1985, s.156.

Purusya ile ittifak anlaşması imzalanmıştır[40]. Aynı anlaşma daha sonra Lehistan ve İsveç ile de yapılmıştır[41].

XVIII. yüzyılda meydana gelen siyasi, askeri ve sosyal olaylarla ilgili içerdiği bilgiler ve üç cildlik hacmiyle öne çıkan "**Sadullah Enverî Târîhi**" araştırmaya değer görülerek, henüz yazma halinde bulunan Üçüncü Cildi'nin metin ve değerlendirmesi doktora tez konusu olarak çalışılmış, eserin metni transkripsiyon edilerek, mevcut bilgiler günümüz tarihine katkı sağlaması amacı ile titiz bir şekilde değerlendirilerek hazırlanmıştır.

[40] K. Beydilli, **1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı** (Meydana gelişi-Tahlili-Tatbiki), İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1981, s.61-63.

[41] İ. H. Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C 4, s. 70.

BİRİNCİ BÖLÜM
VEKAYİNÜVİS SADULLAH ENVERÎ
1. HAYATI

Sadullah Enverî'nin hayatı, çocukluğu ve eğitimi ile ilgili şu ana kadar yapılan araştırmalarda ayrıntılı bilgilere rastlanmamıştır. Enverî ile ilgili yazılanlar dönemin vekayinüvisleri, tarihçileri, kendisinin tuttuğu notlar ve genelde görevleri ile ilgili arşivde bulunan belgelerden ibaret olup bunlar da kısa bilgiler içeren yazılardır.

1.1. ÇOCUKLUĞU ve EĞİTİMİ

Enverî, XVIII. yüzyıl Osmanlı vekayinüvislerinden olup yapılan çalışmalarda çocukluğuna dair pek fazla bilgiye rastlanmamıştır. Kendisi ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, daha çok yapmış olduğu görevler ve yazmış olduğu tarihi ile ilgili bilgiler öne çıkmaktadır[1].

---

[1] VekayinüvisSadullah Enverî ile ilgili biyografik kaynakların başlıcaları şunlardır: Cemaleddin Efendi, **Âyine-i Zürefâ (Osmanlı Tarih ve Müverrihleri)**, İkdam Matbaası, İstanbul, 1314, s. 57-58 [Esere bundan sonraki başvurular "Âyine-i Zürefâ" şeklinde olacaktır]; Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1342, C. III, s. 22-23; Franz Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, çev. C. Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 349-350; Münir Aktepe, "Enverî", **İslam Ansiklopedisi (İA),** İstanbul 1977, C. IV, s. 281-283; İsmet Parmaksızoğlu, "Enverî Sadullah", **Türk Ansiklopedisi (TA),** MEB, Ankara 1968, C. XV, s. 230-231; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (DİA),** İstanbul 1995, C. 11, s. 268; J.H. Mordtmann, "Enwerī", **Encyclopedıe de L'Islam** (**EA,** İslam Ansiklopedisi [Fr.]), I. Tertip Leyde 1927, C. II, s. 30; Abdülkadir Karahan, "Enwerī, **Encyclopaedıa of Islam** (**EI²**, İslam Ansiklopedisi [İng.]), II. Tertip, London 1965, C. II, s. 702; Erhan Afyoncu, "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları, 'Belgeler'", **Türk Tarih Belgeler Dergisi,** C. XX, S. 24'ten ayrı Basım, TTK Basımevi, Ankara 2000, s. 122-124 [Esere bundan sonraki başvurular "Tevcihat Kayıtları" ve "Belgeler" şeklinde olacaktır]; Muharrem Saffet Çalışkan, **(Vekāyi'nüvis) "**Enverî Sadullah Efendi ve Tarihi'nin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili (1182-1188 / 1768-1774)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000, s X ve dv. [Esere bundan sonraki başvurular "Enverî Tarihi" şeklinde olacaktır]; E. Afyoncu, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler", Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (**TALİD**), İstanbul, 2003, C. 1, S. 2, s. 101-172 [Esere bundan sonraki başvurular "Kronikler" şeklinde olacaktır]; M.

Sadullah Enverî'nin doğum tarihi hakkında elde bulunan kaynaklarda kesin bir tarih yoktur, 1794 yılında altmış yaşında vefat ettiğine bakılırsa 1735 yılında doğmuş olduğu tahmin edilebilmektedir[2].

Trabzon'da doğan Enverî, eğitimini genç yaşta geldiği İstanbul'da tamamlamıştır[3]. Kâtiplik mesleğine yönelerek devletin önemli memurlarının yetiştiği Bâbıâli'de eğitimini sürdürmüş burada kendisine Sadullah ismine ek olarak soyadı gibi kullanacağı Enverî mahlası[4] verilmiştir[5]. Enverî[6] mahlası onun öğrencilik dönemine ait özelliklerini yansıttığından parlak ve zeki bir kişi olduğu söylenebilir. Hacca gidip geldikten sonra bu iki ismin yanına üçüncü bir isim olarak "el-Hâc" ünvanını da almıştır. Zengin olmadığı anlaşılan Enverî'nin surre alayında vazifeli olarak hacca gitmiş olduğu düşünülebilir[7].

Kâtiplik mesleğinde güzel bir şekilde ilerleyerek burada hâcegânlığa[8] kadar yükselmiştir. Eğitimi ile ilgili farklı memurluklarda hizmet etmiş, aralıklı olarak da

---

O. Bayrak, **Osmanlı Tarih Yazarları**, Milenyum Yayınları, İstanbul 2002, s. 137; Mehmed Cemaleddin, **Osmanlı Tarih ve Müverrihleri -Âyîne-i Zurefâ-**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003, s. 62.

2 M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

3 Abdülkadir Karahan, "Enwerī", **EI²**, C. II, s. 702.

4 Divan-ı Hümâyûn kalemine giren bir genç oranın usul ve âdâbını, kalem muamelesini ve yazıları iyice öğrenince bu kişiye eski adından ve mahlasından başka olarak bu günkü soyadları gibi ikinci bir mahlas verilirdi ve bu genç o tarihten sonra mutlaka bu mahlasla çağrılırdı. Yüksekliği ve başkalarından ayrılığı gösteren bu adların alınıp verilmesi bir merasime tâbi idi (O. N. Ergin, **Türkiye Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, İstanbul 1977, C. 1, s. 65).

5 İ. Parmaksızoğlu, "Enverî Sadullah", **TA,** C. XV, s. 230.

6 Enver, daha nurlu, çok parlak, çok güzel anlamındadır. Nisbet eki "î" alan Enverî kelimesi de yine bu kelime ile ilgili olup çok parlayan, çok aydınlık anlamına gelmektedir (Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi (28. Baskı), Ankara 2011, s. 257; İlhan Ayverdi, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük,** Kubbealtı Neşriyâtı (2. Baskı), İstanbul 2010, C. 1, s. 862 [Esere bundan sonraki başvurular "Misalli Sözlük" şeklinde olacaktır]).

7 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI.

8 Hâcegân, Osmanlı bürokrasisinde "Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn" şeklinde geçmekte olup sadece Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerini ifâde etmektedir. Kelimenin ilk defa ne zaman kullanıldığı bilinmemektedir. Bu tabirin XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarından itibaren kullanılmaya başlandığı söylenebilir. Önceleri yirmi beş civarında iken XVII. yüzyılda giderek sayıları artmış, XVIII. yüzyılda Bâbıâsafî, maliye ve kapıkulu ocaklarının ileri gelen kâtiplerini içine alarak geniş

olsa vekayinüvislik görevini uzun bir süre yapmıştır[9]. Enverî farklı tarihlerde ve farklı padişahlar döneminde beş kez vekayinüvis olarak atanarak, bu hizmeti yerine getirmiştir. Onun görevleri Osmanlı padişahlarından III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim[10] dönemlerine rastlamıştır.

1.2. GÖREVLERİ

Enverî Efendi sadece vekayinüvis olarak vazife yapmamış, bunun yanında farklı görevlerde de bulunmuştur. Enverî kâtiplik mesleğinde gerekli olan yeterliliğe ulaştıktan sonra hâcegânlık vazifesine 3 Receb 1182 (13 Kasım 1768) tarihinde "Büyük Kal'a Pâyesi" tevcîh edilerek başlamıştır. Müellif, orduda teşrifati olarak bulunan Mir Ebubekir Vahdetî Efendi'nin bazı kusurlarından dolayı 13 Zilka'de 1184 (28 Şubat 1771) tarihinde görevinden alınması üzerine, "Sadâret Teşrîfâtçılığı" görevine de getirilmiştir[11]. Bu göreve getirilmesinde üç yıl boyunca yazdığı notları sadrazama sunmasının da etkisi olmuştur. Teşrifatçılık görevi ile devlet mensubuna daha yakın olan Enverî 1771 yılı Ekim ayı sonlarında gerçekleşen Babadağı bozgunu sırasında divana katılmış, sancak-ı şerîfin bohçalanıp kaçırılmasında büyük gayret göstermiştir. Bu bozgundan dolayı Silahdâr Mehmed Paşa'nın azl edilip yerine

---

bir kâtip zümresini niteleyici bir anlam kazanmıştır. Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplarinin reisi "reisülküttaptır", nişancı, şıkk-ı sânî ve şıkk-ı sâlis defterdarları birinci sınıf hâcegândır. Kâtiplerin yetişip yükselmesi iki kademeli olurdu. Bunlardan birinci kademede yetişenler usta çırak münasebeti içerisinde pratik yaparak yetişenlerdi. İkinci kademede yetişenler ise inşâ ve kitâbet sanatına dair eserleri okuyarak, gereken ibareleri ezberleyerek teorik bilgilerini artırma şeklinde yetişen kâtipler şeklindeydi. Kâtipler genç yaşta kaleme çırak olarak girer ve yükselirlerdi, bu geleneğe uymadan enderûndan veya seyfiyeden mesleğe girenlere iyi gözle bakılmazdı (M. İpşirli, "Hâcegân", **DİA**, İstanbul 1996, C. 14, s. 430; İ. Ortaylı, **Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi,** Cedid Neşriyat, Ankara 2010, s. 215; M. İpşirli, "Osmanlı Devlet Teşkilatı, Merkez Teşkilatı", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, IRCICA, Ed. E. İhsanoğlu, İstanbul 1994, C. I, s. 192-193).

[9] M. Aktepe, "Enverî", **İA**, C. 4**,** s. 281.

[10] A. Karahan, "Enwerî", **EI²**, C. II, s. 702.

[11] Enverî, **Tarih**, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 220b: M. Aktepe, "Enverî", **İA**, C. 4, **s.** 282; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi**, s. XI.

Muhsinzâde Mehmed Paşa'nın sadrazam olması üzerine yapılan sadrazamlık mührünün teslim edilmesi töreninde teşrifati olarak hizmet vermiştir[12].

Bu görevlerinde hizmete devam ederken 11 Receb 1186 (8 Ekim 1772) tarihinde vekâleten "Küçük Tezkirecilik" memuriyeti de onun üzerine verilmiş, altı ay boyunca da bu görevi sürdürmüştür.

Teşrifatçılık görevinde üç yıl kalan Enverî, Sultan III. Mustafa'nın[13] ölümünden bir gün önce yapılan 7 Zilka'de 1187 (20 Ocak 1774) tarihli tevcihat atamalarında bu görevinde kalamayarak daha küçük bir memuriyet olan "Kitâbet-i Cebeciyân-ı Dergâh-ı Âlî" görevine tenzilen getirilmiştir[14]. Ordu ile birlikte İstanbul'a gelen Enverî sefer sırasında yazdığı tarihine İstanbul'da meydana gelen olayları da eklemeyi düşünmüş, fakat İstanbul'a geldiği sırada vekayinüvislik görevinden alınınca bu planını gerçekleştirememiştir[15]. Aynı yıl yapılan 6 Şevval 1188 (10 Aralık 1774) tarihli tevcihat atamalarında ise cebeciler kâtipliği görevinden de alınmıştır[16].

Görevlerinden alınması onun Küçük Kaynarca Antlaşmasının 17 Temmuz 1774 tarihinde imzalandığı sırada orduda olmasından kaynaklanmaktadır. Altı yıl süren Osmanlı-Rus savaşında, Osmanlı Devleti'nin yenilmesi ve sonucunda ağır şartlar içeren bir antlaşma imzalaması Osmanlı devlet adamları ve Osmanlı

---

[12] Enverî, **Tarih**, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 275a-278a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI-XII; F. Çalışkan, "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Osmanlı Müessesesi ve Medeniyet Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 1997, s.102.

[13] III. Mustafa'nın ölümü 8 Zilka'de 1187 (21 Ocak 1774) tarihinde vefat etmiştir. Bkz; K. Beydilli, "Mustaa III", **DİA**, C. 31, s.282.

[14] BOA, A.RSK, nr.1596, s. 1; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s**.** 269; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi**, s. XI; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24**,** s. 122.

[15] B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1994, s. 117 [Esere bundan sonraki başvurular "Vekayi'nüvis Makaleler" şeklinde olacaktır]; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi**, s. XI.

[16] M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11**, s.** 269; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi**, s. XII.

toplumunda bir hayal kırıklığı yaratmıştır[17]. Küçük Kaynarca'nın ağır şartlarının ortaya çıkardığı tepki ile orduda bulunan pek çok ileri gelen devlet adamları suçlandığı ve haksızlığa uğradığı gibi Enverî de vekayinüvislik görevinden alınmış ve yerine Antepli Behçetî Hasan Efendi getirilmiştir[18].

Vekayinüvislikten alınan Enverî tam bir yıl sonra 6 Şevval 1189 (30 Kasım 1775) tarihli yapılan tevcihatta "Muhâsebecilik-i Evkāf-ı Küçük" görevine atanmış,[19] küçük evkāf muhasebeciliği görevine devam ederken 27 Şevval 1190 (9 Aralık 1776) tarihinde ikinci kez vekayinüvislik memuriyetine getirilmiştir[20].

Sadrazam Derviş Mehmed Paşa'nın desteği ve iltifatını kazanan Enverî vekayinüvisliğe atandığı tarihten bir yıl sonra 7 Şevval 1191 (8 Aralık 1777) tarihinde "Teşrifâtçılık" ve "Dîvân-ı Hümâyûn Divitdârlığı" görevlerine getirilmiştir[21]. Kara Vezir Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'nın sadrazamlığı sırasında da vekayinüvislik görevinde kalan Enverî'ye Şevval 1197 (Eylül 1782) tarihinde yapılan atamalarda "Mevkufâtçılık" görevi de verilmiştir[22].

Enverî Sadrazam Halil Hamid Paşa döneminde vekayinüvislik görevini sürdürmüş bu arada 7 Şevval 1197 (5 Eylül 1783) tarihinde yapılan tevcihatla "Büyük Tezkirecilik" görevine atanmıştır[23]. Bir süre sonra üzerinde iki büyük görev olduğu ve bu görevleri iyi bir şekilde yerine getiremeyeceği sebebi ile 6 Zilhicce

---

17 Osman Köse, **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, TTK, Ankara 2006, s. 135.

18 B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, MEB, İstanbul 1986, C. 13, s. 271-287; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII.

19 BOA, A.RSK, nr.Dos. 2412/12-13; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi**, s. XII; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 123.

20 BOA, A.RSK, nr.1596,s. 6-ek vesika nr.88; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 123; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

21 Tevcihat Defteri, TSMK, nr. Hazine 1648, vr. 42a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 123; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

22 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII.

23 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII.

1197 (2 Kasım 1783) tarihinde vekayinüvislik görevinden alınarak yerine Ahmed Vasıf Efendi getirilmiştir[24]. Enverî Eylül 1785 tarihinde büyük tezkirecilik görevinden de alınmış birkaç ay sonra ise "Anadolu Muhasebeciliği" memuriyetine atanmıştır.

Enverî, üç buçuk yıl gibi bir süre sonra 1201 (1187) yılında, Avusturya ve Rusya seferlerinin başlaması üzerine asıl vekayinüvisin orduda bulunması gerektiğinden 24 Ramazan 1201 (10 Temmuz 1787) tarihinde üçüncü kez vekayinüvislik görevine getirilmiştir[25]. Ordu ile sefere giden Enverî'nin üzerine 4 Şevval 1201 (20 Temmuz 1787) tarihinde dokuz aylık bir süre için "Anadolu Muhasebeciliği" görevi de eklenmiştir[26]. Yine aynı sene 24 Zilhicce 1201 (7 Ekim 1787) tarihinde yapılan atamada "Ganem Mukataacılığı" ve "Büyük Tezkirecilik" görevleri de Enverî'ye verilmiştir[27]. İleriki senelerde bu görevlerin devam etmesi yanında geçici olarak 23 Zilhicce 1202 (24 Eylül 1788) tarihinde "Anadolu Muhasebeciliği" görevi de verilir[28] .Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya'dan dönmesinden sonra vekayinüvislik görevi Enverî'den alınarak yeniden ona verilmiştir. Enverî ise 12 Şevval 1203 (6 Temmuz 1789) ve 10 Şevval 1204 (23 Haziran 1790) tarihlerinde yapılan tevcihatlarda büyük tezkirecilik ve ganem mukataacılığı görevlerinde kalarak hizmetlerine devam etmiştir.[29]

---

[24] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; Ahmed Vasıf Efendi, **Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr**, (Neşr: Mücteba İlgürel), Ankara 1994, s. XXVII [Esere bundan sonraki başvurular M. İlgürel "Mehâsinü'l-âsâr" şeklinde olacaktır]; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[25] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b, M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr,** s. XXVIII.

[26] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 4b, M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[27] BOA, A.RSK, nr.1623, s. 14; Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 59a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 122.

[28] BOA, A.RSK, nr.1596, s. 16; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 123; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV.

[29] E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 123; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV.

Cephede devam eden Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı kuvvetleri Remlik nehri kenarında Ruslarla yaptıkları savaşı kaybedince Boza nehri tarafına doğru çekilmek zorunda kalmış, Boza'ya doğru gelen birçok ordu mensubu ve asker nehirde boğularak can vermiştir. Bu nehirde boğulanlardan biri de reisülküttap es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi'dir. Hayri Efendi'nin ölümü üzerine boşalan reisülküttaplık görevine 4 Muharrem 1204 (24 Eylül 1789) tarihinde el-Hâc Mustafa Efendizâde es-Seyyid Abdullah Efendi getirilmiş, Abdullah Efendi'den boşalan "Süvârî Mukabeleciliği" görevi ise o sırada ordu ile cephede olduğu anlaşılan Enverî Efendi'ye verilmiştir[30]. "Tezkire-i Evvel"lik görevi üzerinde iken, devam eden Osmanlı-Rus-Avusturya savaşlarından dolayı orduda yapılan bazı yer değiştirme atamaları ile boşalan "Çavuşbaşılık Vekâlet"i de 27 Receb 1205 (1 Nisan 1791) tarihinde Enverî Efendi'ye verilmiştir[31]. 7 Zilkade 1205 (8 Temuz 1791) tarihinde büyük tezkirecilik görevine orduda devam ettiği kendisinin yazmış olduğu şu bilgilere bakılarak söylenebilir:

"*Muharrir-i hakīr tezkire-i evvel hizmetiyle muasker-i hümâyûna mülâzım bulunmağın akab-i muhârebede fakat Rumeli sancaklarından olmak üzre oğullarına ve mülâzımlarına yüz elliden mütecâviz şühedâ tîmârı tevcîh eylemişdir*"[32].

Osmanlı Avusturya savaşlarının 4 Zilhicce 1205 (4 Ağustos 1791) tarihinde yapılan Ziştovi Muahedesi ile bitirilmesinden sonra Vekayinüvis Vasıf Efendi'nin anlaşma şartlarının yerine getirilmesi ile ilgili görevlendirilerek sınırdaki kalelere gönderilmesi üzerine boşalan vekayinüvislik makamına 6 Safer 1206 (5 Ekim 1791)

[30] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 260b,261a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII.

[31] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 368b; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII.

[32] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 394a.

tarihinde yeniden Enverî Efendi getirilmiştir[33]. Bu görevle birlikte "Anadolu muhasebeciliği" görevi de kendisine verilmiştir[34].

Enverî, yaşlanmasına bağlı olarak üzerine bezginlik ve gevşeklik gelebileceği düşüncesi ile görevinden alınmış, 3 Şevval 1206 (25 Mayıs 1792) tarihli tevcihat atamasında "*sâbıkā büyük tezkireci Sadullah Enverî Efendi'ye Anadolu Muhasebeciliği*" yazısı ile "Anadolu Muhasebeciliği" görevi verilmiştir[35].

1.2.1. ENVERÎ'NİN VEKAYİNÜVİSLİK GÖREVLERİ

Enverî vekayinüvislik görevine aralıklıklarla beş kere getirilmiştir. Onun ordu ile birlikte sefere gidebilmesi bu göreve getirilmesinde önemli bir etken olmuştur.

III. Mustafa ve I. Abdülhamid dönemlerinde beğenilerek taltifler alan Enverî''nin yerine III. Selim Vasıf'ı tercih etmiştir. Yalnız Vasıf'ın farklı görevlere atanması ile Enverî ikinci alternatif olarak tercih edilmiş ve bu nedenden dolayı farklı zamanlarda beş kez vekayinüvislik görevini ifa etmiştir.

1.2.1.1. Birinci Vekayinüvisliği

Enverî hâceganlık görevine başladıktan bir süre sonra, III. Mustafa döneminde Lehistan sorunları nedeni ile 26 Cemaziye'l-evvel 1182 (3 Ekim 1768) tarihinde Rusya'ya savaş ilan edilmişti[36]. Enverî bu savaşa Sadrazam ve Serdâr-ı

---

[33] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 404b; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr,** s. XXXI.

[34] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 404b.

[35] BOA, A.RSK, nr. Dos. 2887/79; Tevcihât Defteri, TSMK, nr. 1648, vr. 48b-Ek Vesika nr. 39; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; E. Afyoncu, "Tevcihat Kayıtları", **Belgeler**, C. 20, S. 24, s. 124.

[36] Lehistan Osmanlı Devleti için bazen dost bazen düşman bir devlet halinde idi. Bu ülke dost ve düşman olduğu iki durumda da Osmanlı Devleti tarafından himaye edilmiştir. XVIII. yüzyılın ortalarından sonra gittikçe artan Rus tehlikesine Bu nedenle Osmanlı devlet adamları bu iki devletten herhangi birinin Lehistan'da nüfuz sahibi olmamasına dikkat etmişlerdir. 1768 yılında çıkan savaştaki neden de bu strateji ile ilgili olarak meydana gelen Lehistan'a yeni bir kralın seçimi meselesidir. Bu konu ile ilgili meydana gelen olaylar zinciri neticesinde Osmanlı Devleti Rus Devletine savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti için görünürde ortada olan iki problem vardır: Bunlardan birincisi kısaca bahis edilen Lehistan meselesi iken ikincisi ise Rusların Osmanlı sınır

ekrem Yağlıkcızâde Mehmed Emin Paşa'nın selâm ağası olarak katılmıştır[37]. Rikâb[38] vekayinüvisi Musazâde Mehmed Ubeydullah Efendi'nin ordu Edirne'de iken rahatsızlanıp İstanbul'a geri dönmesi üzerine cephede meydana gelen olayları yazacak görevli olmadığından, ordu Tuna'yı aşıp Prut üzerindeki Hantepesi'ne geldiğinde ordu vekayinüvisliği gibi önemli bir göreve Resmî Ahmed Efendi'nin

---

boylarında yeni kaleler yapma faaliyetleridir. (S. Tansel, "Osmanlı-Leh Münasebetleri (1764-1768)", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. IV, S. 1, Ankara 1946, s. 83; İ.H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 4, TTK, Ankara 1982 (3.Baskı), s. 370; S. Tansel, "1768 Seferi Hakkında bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. VIII, S. 4, Ankara 1950, s. 478.

[36] İ. Parmaksızoğlu, "Enverî Sadullah", **TA,** C. XV**,** s. 230; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[36] Osmanlı Devleti'nde savaşın başladığı dönemlerde iki vekayinüvisin aynı anda görev yaptığı görülür. Bunlardan biri "Rikâb-ı Hümâyûn" vekayinüvisi olarak İstanbul'da kalır ve merkezde meydana gelen olayları kayd ederdi. Ancak bu vekayinüvis vekil konumundadır, diğeri ise esas vekayinüvis olarak ordu ile birlikte sefere gider ve askeri gelişmeleri yerinde görerek bizzat kaleme alırdı (M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, "Vak'anüvis", **DİA**, İstanbul 2012, C. 42, s. 458).

[36] Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 2a-2b; Cüz. II, vr.515a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI; B. Kütükoğlu, "Vekâyinüvis", **İA**, C. 13, s. 277.

[36] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI; B. Kütükoğlu, "Vak'anüvis", **DİA**, C. 42, s.459.

[36] Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 220b-221a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI.karşı Lehistan topraklarının korunması aslında Osmanlı Devleti'nin sınırlarının korunması demekti. Bu devlet bulunduğu konum itibariyle Osmanlı Devleti'nin düşmanları olan Avusturya ve Rusya Devletlerini tehdit eder bir konumdaydı. Bu nedenle Osmanlı devlet adamları bu iki devletten herhangi birinin Lehistan'da nüfuz sahibi olmamasına dikkat etmişlerdir. 1768 yılında çıkan savaştaki neden de bu strateji ile ilgili olarak meydana gelen Lehistan'a yeni bir kralın seçimi meselesidir. Bu konu ile ilgili meydana gelen olaylar zinciri neticesinde Osmanlı Devleti Rus Devletine savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti için görünürde ortada olan iki problem vardır: Bunlardan birincisi kısaca bahis edilen Lehistan meselesi iken ikincisi ise Rusların Osmanlı sınır boylarında yeni kaleler yapma faaliyetleridir. (S. Tansel, "Osmanlı-Leh Münasebetleri (1764-1768)", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. IV, S. 1, Ankara 1946, s. 83; İ.H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C. 4, TTK, Ankara 1982 (3.Baskı), s. 370; S. Tansel, "1768 Seferi Hakkında bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. VIII, S. 4, Ankara 1950, s. 478.

[37] İ. Parmaksızoğlu, "Enverî Sadullah", **TA,** C. XV**,** s. 230; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[38] Osmanlı Devleti'nde savaşın başladığı dönemlerde iki vekayinüvisin aynı anda görev yaptığı görülür. Bunlardan biri "Rikâb-ı Hümâyûn" vekayinüvisi olarak İstanbul'da kalır ve merkezde meydana gelen olayları kayd ederdi. Ancak bu vekayinüvis vekil konumundadır, diğeri ise esas vekayinüvis olarak ordu ile birlikte sefere gider ve askeri gelişmeleri yerinde görerek bizzat kaleme alırdı (M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, "Vak'anüvis", **DİA**, İstanbul 2012, C. 42, s. 458).

tavsiyesi ile Sadullah Enverî tayin edilmiştir. Enverî Altı yıl boyunca yaz kış demeden, yaylalarda ve ordugâhlarda bulunarak bizzat gördüğü, birinci kişiden duyduğu ve okuduğu belgelere dayalı olarak, olayları günü gününe yazarak kayıt etmiştir[39]. Enverî ordunun İstanbul Davudpaşa'dan 8 Zilkade 1182 (22 Mart 1769) tarihinde ayrılmasından itibaren, sefer sırasında meydana gelen bütün gelişmeleri yazmaya başlamıştır[40].

Osmanlı-Rus savaşı devam ederken yaşanan "Kartal hezimeti" üzerine Sadrazam Halil Hamid Paşa görevinden alınarak yerine 6 Ramazan 1184 (24 Aralık 1770) tarihinde Silahdar Mehmed Paşa getirilmiştir. Enverî bu süreye kadar yazdığı ordu olaylarını yeni sadrazama takdim etmiş[41], yazılan bölümleri okuyan sadrazam Enverî'yi takdir etmiş, iltifaten ayrıca Ahmed Resmî Efendi'nin desteğiyle teşrifatçılık görevini de Enverî'ye vermiştir[42].

Babadağı bozgunu sebebi ile Silahdâr Mehmed Paşa görevinden alınarak yerine ikinci defa Muhsinzâde Mehmed Paşa getirilmiştir. Mehmed Paşa barış taraftarı olduğundan Rusya ile mütareke görüşmeleri yapılması için süvari mukabeleciliği görevinde bulunan Abdürrezzak Efendi'yi görevlendirmiş, görüşmelere katılıp geri dönen Abdürrezzak Efendi'yi karşılama törenini Enverî hazırlamıştır[43].

Barış görüşmeleri sonuçsuz kalınca, savaş yeniden başlamış, Osmanlı kuvvetlerinin Kozluca (Varna yakınları) mevkiinde yenilmeleri sonucu Osmanlı ordusu Ruslar tarafından Şumnu sahrasında muhasara altına alınmıştı. Bu sırada yapılan savunma hazırlıklarına katılan Enverî ordu içinde başlayan fitnenin

---

[39] Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 2a-2b; Cüz. II, vr.515a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI; B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 277.

[40] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI; B. Kütükoğlu, "Vak'anüvis", **DİA**, C. 42, s.459.

[41] Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 220b-221a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI.

[42] Enverî Tarih, SKHE nr. 590, Cüz. 1, vr. 220b-221a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XI; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[43] Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 1, vr. 344b; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII.

önlenmesi için de çaba göstermiştir[44]. Bu yenilginin sonucunda Osmanlı Devleti 8 Cemaziye'l-evvel 1188 (10 Aralık 1774) tarihinde Rus Devleti ile Küçük Kaynarca Antlaşmasını imzalamıştır[45]. Antlaşmanın maddelerinin Osmanlı Devleti'nin aleyhine olmasından dolayı orduda bulunan birçok kişi suçlanmış ve görevden uzaklaştırılmıştır. Enverî de aynı akıbete uğrayarak görevinden alınmıştır[46]. Kendisi seferde kaleme aldığı tarihine, İstanbul'da meydana gelen olayları eklemeyi düşünmüş fakat bunu yerine getiremeden vekayinüvislikten azl edilmiştir. 1188 (1774) yılında yerine Antebli Behçetî Hasan Efendi getirilmiştir[47].

1.2.1.2. İkinci Vekayinüvisliği

İstanbul'da bir süre resmi görevde bulunmayan Enverî 6 Şevval 1189 (30 Kasım 1775) tarihindeki tevcihatta Küçük Evkaf Muhasebeciliği görevine getirildikten kısa bir süre sonra Şeyhülislam Vassafzâde Mehmed Esad Efendi ile Sadrazam Derviş Mehmed Paşa'nın himayeleri sayesinde 27 Şevval 1190 (9 Aralık 1776) tarihinde ikinci kez vekayinüvislik görevine getirilir[48]. Enverî bu görevini yerine getirirken kendisine Dîvân-ı Hümâyûn Divitdârlığı görevi ile Teşrifâtçılık görevi de 7 Şevval 1191 (8 Aralık 1777) tarihinde yapılan tevcihat ile kendisine verilmiştir.

---

44 Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 2, vr. 481b-493a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII.

45 Bu antlaşma ordunun dinlenmesine fırsat vermek ve başka çare kalmadığından imzalanmış, özellikle Kırım'la ilgili kabul edilemeyen maddelerin uygulanmaması gibi tutumlar oluşturulmuştu. I. Abdülhamid Rusların bitmek bilmeyen talepleri karşısında gelişmeleri takip etmiş ve bu konularla ilgili fikirlerini kaleme almıştır (M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII; Osman Köse, **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, s. 135; Kemal Beydilli "Osmanlı Siyasi Tarihi, Küçük Kaynarca'dan Yıkılışa", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, IRCICA, Ed. E. İhsanoğlu, C. I, s. 65; Fikret Sarıcaoğlu, **Kendi Kaleminden bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789),** TATAV, İstanbul 2001, s. 203-207 [Esere bundan sonraki başvurular "Sultan I. Abdülhamid" şeklinde olacaktır]).

46 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII.

47 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

48 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

Kara Vezir Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa 8 Şaban 1193 (21 Ağustos 1779) tarihinde sadrazam olduktan sonra Enverî Efendi'den selefleri olan Behçetî Hasan ve Ömerzâde Süleyman'ın notlarını yeniden düzenleyip, eksikliklerini tamamlayarak, Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışından itibaren meydana gelen olayları bir cild halinde toplayıp padişaha sunmasını istemiş ayrıca Seyyid Mehmed Paşa kendisinin sadârete geliş tarihinden itibaren başlayan olayları eserine zeyl olarak eklemesi şartı ile Vekayinüvislik görevini yeniden Enverî'ye vermiştir[49]. Enverî birkaç ay içinde yazdığı tarihi Padişah I. Abdülhamid'e takdîm ederek sadrazamın verdiği emri yerine getirmiş ve bu vazifesi karşılığında padişah tarafından beş kese akçe ile ödüllendirilmiştir[50]. Padişahlar kendilerine sunulan cüzleri okumuş atiyyeleri bizzat belirlemiş ve ödülleri vekayinüvisleri teşvik etmek için vermişlerdir[51].

Vekayinüvislik görevine devam eden Enverî'ye Şevval 1196 (Eylül 1782) tarihinde Mevkufâtçılık görevi, 7 Şevval 1197 (5 Eylül 1783) tarihinde ise Büyük Tezkirecilik görevi verilmiştir. Daha sonra Enverî'nin bu iki görevi bir arada yürütemeyeceği söylenilerek, kendi düşüncesine göre vakitsiz ve sebepsiz yere vekayinüvislikten ardından diğer görevi olan tezkirecilik görevinden de alınmıştır. Vekayinüvisliğe yaklaşık üç buçuk yıl bu görevi yerine getirecek olan Ahmed Vasıf Efendi 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihinde getirilmiştir[52].

---

[49] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; M. Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, s. 440-441.

[50] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

[51] M. İlgürel, "Vak'anüvislerin Taltiflerine Dâir", **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, s. 183-192.

[52] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXVII.

1.2.1.3. Üçüncü Vekayinüvisliği

Ahmed Vasıf Efendi İspanya'ya[53] 15 Ramazan 1201 tarihinde elçi olarak gönderilince vekayinüvislik makamı geçici olarak vekâleten hacegândan Teşrifati Hasan Efendi'ye verilmiştir[54]. Bu sırada Avusturya ve Rusya savaşlarının başlaması üzerine vekayinüvislerin ordu ile birlikte seferde bulunmaları gerektiğinden Enverî 24 Ramazan 1201 (10 Temmuz 1787) tarihinde üçüncü kez asâleten vekayinüvislik görevine getirilmiştir[55]. Enverî bu görevin kendisine üçüncü kez verilmesini beşinci cüzün girişinde "*mâ min şey'in yüsennâ illâ ve kad yüselles*" yani "ikinci olan bir şey üçüncüde de olur" anlamında bir Arapça söz ile dile getirmiştir[56]. Sadrazam Koca Yusuf Paşa ve Şeyhülislam Müftizâde Ahmed Efendi'nin de destekledikleri alan Enverî'ye ek olarak 4 Şevval 1201 tarihinde Anadolu Muhasebeciliği, 24 Zilhicce 1201 (7 Ekim 1787) tarihinde ise Ganem Mukâtaacılığı ve Büyük Tezkirecilik görevleri de verilmiştir[57].

Enverî, III. Selim'in 11 Receb 1201 (7 Nisan 1789) tarihinde tahta çıkmasına kadar vekayinüvislik görevini yerine getirmiştir. III Selim kendisine sunulan iki cildlik Enverî ve Vasıf tarihleri inceledikten sonra bunlardan Vasıf tarihini daha çok beğenmiştir[58]. III. Selim cülûsundan itibaren yazılmış olan vekayiname cüzlerinin ayıklanıp düzeltilmesini ve yeni olayların daha doğru yazılmasını emir edince

---

[53] Bu onu ile ilgili bkz; M. İlgürel, "Vakanüvis Ahmed Vâsıf Efendi'nin İspanya Elçiliği ve Götürdüğü Hediyeler", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S. 46, İstanbul 2009, ss. 27-35.

[54] M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXVIII; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. Aktepe, "Enverî", **İA,** C. 4, s. 282.

[55] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXVIII.

[56] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b.

[57] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b.

[58] Ali Osman Çınar, "Mehmed Emin Edîp Efendi'nin Hayatı ve Tarihi" (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Türk Tarihi Bilim Dalı, İstanbul 1999, s. XXIV; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 119.

vekanüvislik görevine bu hizmeti daha önce yapmış olan Vasıf Ahmed Efendi getirilmiştir[59].

1.2.1.4. Dördüncü ve Beşinci Vekayinüvisliği

Enverî vekayinüvislik görevini bıraktıktan sonra tamamen devlet görevinden ayrılmamış bu dönemde Ganem Mukâtaacılığı, Büyük Tezkirecilik görevlerine devam ederken Süvari Mukabeleciliği ve Çavuşbaşılık gibi görevleri de yerine getirmiştir.

Osmanlı-Avusturya savaşları 4 Zilhicce 1205 (4 Ağustos 1791) tarihinde yapılan Ziştovi Muâhedesiyle bitirilmiş Ahmed Vasıf Efendi'ye de anlaşmanın hükümlerinin yerine getirmesi görevi verilmiştir. Vasıf'ın başka bir göreve atanmasından dolayı boşalan vekayinüvisliğe Enverî Efendi 6 Safer 1206 (5 Ekim 1791) tarihinde dördüncü kez atanmış ve bir buçuk yıllık bir süre bu hizmette bulunmuştur[60]. Enverî 13 Zilkade 1207 (22 Haziran 1793) tarihinde vekayinüvislik görevine yeniden Vasıf Efendi'nin getirilmesi ile üçüncü kez yerini Ahmed Vasıf Efendi'ye bırakarak vekayinüvislikten ayrılmıştır[61].

Vasıf Efendi bu görevi yerine getirirken siyasetle de ilgilenmiş arasının açık olduğu Reisülküttab Raşid Efendi aleyhine merkeze karşı asi bir tavır takınmış olan Haleb Valisi Süleyman Fevzi Paşa ile mektuplaşmıştır. Bu mektuplardan biri ele geçince Reisülküttab padişaha Vasıf'ın bir entrika tertibi içinde olduğu haberini vermiş III. Selim bunun üzerine Vasıf'ı Midilli'ye sürgüne göndermiştir. Vasıf'ın sürgüne gitmesi ile boşalan vekayinüvislik makamına beşinci ve son kez olarak

---

[59] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXVIII; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 118.

[60] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXXI; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 119.

[61] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXXI; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 119.

Enverî Efendi getirilmiş ve vefat edene kadar yaklaşık üç ay kadar bu görevde kalmıştır[62].

1.3. SADULLAH ENVERÎ'NİN VEFATI

Ahmed Vasıf vekayinüvislikten alınınca yerine beşinci kez bu göreve atanan Enverî aynı zamanda Anadolu Muhasebeciliği görevini de yerine getirmekteydi[63]. Vekayinüvislik görevinde birkaç ay kaldıktan sonra 13 Rebiülâhir 1209 (8 Kasım 1794) tarihinde Perşembe günü vefat etmiştir[64]. Onun ölümü üzerine vekayinüvislik memuriyei Halil Nurî Bey'e[65] verilirken Anadolu muhasebeciliği görevi de Berberbaşı Ali Efendi'ye verilmiştir[66]. Kabri Karacaahmed mezarlığının Selîmiye Dergâhı karşısındaki yönünden Haydarpaşa'ya giden yolun kenarındadır[67].

Enverî'nin ölümü üzerine Şair Sürûrî yazdığı iki farklı şiirle tarih düşürmüştür[68].

I. Şiir

Vak'a-i mevti meded bir münşî-i nazm-âverin
Hâcegândan etti erbâb-ı kalem hâlin tebâh
Emr eder şehnâme-i târîhin istinsâh içün

---

[62] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIV; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXXI-XXXII; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 121.

[63] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi (Metin İnceleme)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimlar Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2011, s. 46-141 [Esere bundan sonraki başvurular "Nurî Tarihi" şeklinde olacaktır]; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XLIV; B. Kütükoğlu**, Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 119.

[64] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XLIV; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 119.

[65] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 46-141.

[66] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 46-141; M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XLIV; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler"**, s. 121.

[67] Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. III, s. 23.

[68] S. N. Ergun, **Türk Şairleri**, İstanbul 1946, C. 3, s. 1303.

Enverî'nin rûhu firdevsi ede ârâmgâh

II. Şiir

Mevt erib düşdü elinden kalem-i vak'anüvis

Verile nâme-i a'mâli yemîninden ana

Kıldı misbâh-ı duâdan leme'an târîhi

Enverî'nin ede pür nûr mezârın Mevlâ

"Enverî'nin ede pür nûr mezârın Mevlâ", mısrasında tarih düşürülmesinin karşılığı olan 1209 yılı ölüm yılını göstermektedir[69].

Kaynaklara bakıldığında Enverî'nin Seyyid Yahya, Abdullah Behçet ve Ali Rıza isimlerinde üç oğlu olduğu görülmektedir. Seyyid Yahya adlı oğlu kendisinden kısa bir süre sonra vefat etmiştir[70]. Abdullah Behçet ismindeki oğlu ise Selâm Ağalığı hizmetini yerine getirirken vefat etmiş, onun da arkasında Mehmed Asım adında bir oğlu kalmıştır[71]. Ali Rıza Enverî ise Âmedî hülefâsından olup 1225 senesinde Haremeyn Muhasebecisi olmuş 1235 yılında vefât etmiştir, O da babası gibi Karacaahmed mezarlığına defn edilmiştir[72].

Enverî'nin üzerinde bulunan Aydın sancağına tâbi Birgi nahiyesindeki zeameti oğullarına verilmiştir[73]. Bu arada Enverî'nin, mektûbî sadrazamî hulefâsından olup 1187 (1773) yılı yapılan tevcihatla Dîvân-ı hümâyûn hâcesi olan el-Hâc Kâmi Abdullah Efendi isimli bir kardeşi de vardır[74].

---

69 Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, s. 22.

70 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV.

71 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV.

72 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV; Sicill-i Osmanî, C. I, s. 441.

73 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV.

74 Enverî Tarih, SKHE, nr. 590, Cüz. 2, vr. 496a; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XV; Sicill-i Osmanî, C. III, s. 386.

1.4. ESERLERİ

Enverî, yazdığı üç cildlik tarihinin yanında layihalar ve şiirler de kaleme almıştır. Bu eserlerin özellikleri öne çıkarılarak, Enverî'ye ait bilgilerin geliştirilmesine gayret edilmiştir.

1.4.1. TARİHİ ESERLERİ

Enverî Târîhi, XVIII. yüzyıla ait önemli kaynaklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazıldığı dönemden itibaren okunarak faydalanılan eserler arasında yer almıştır. Bu nedenle eserin neşredilmesi meselesi önemli görülmüş hatta eserin matbu basımının Mısırda yapılmış olup olmadığı ile ilgili farklı fikirler öne sürülmüştür[75]. Cezayir-i Bahr-i Sefîd Valisi İsmail Rahmî eserini oluştururken, I. Abdülhamid dönemini Enverî ve Vasıf'tan yararlanarak yazmıştır[76].

Bekir Kütükoğlu Enverî Târîhi'nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümüne ait 5994 numaralı yazmasının bir kısmını öğrencilerine bitirme tezi olarak vermiş ve eserin transkripsiyon çalışmaları bu şekilde başlatılmıştır[77].

1.4.1.1. Enverî Târîhi

Enverî vekayinüvisliği sırasında görevli olarak kaleme aldığı olayları öncelikle senelerine göre bölümler halinde tertipleyerek cüzler halinde yazmış daha sonra bu cüzleri toparlayarak üç cildlik hacimli bir eser meydana getirmiştir. Yabancı araştırıcılar bu bölümleri cüz olarak değil de kronik olarak isimlendirmişlerdir[78].

Enverî, vekayinüvis olarak atandığı ilk görevinde ordu ile sefere katılmış ve eserinin birinci cildini bu sefer sırasında yazmıştır. Birinci cild ordunun İstanbul

---

[75] M. Aktepe, "Enverî", **İslam Ansiklopedisi (İA),** C. IV,s. 283.

[76] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXII.

[77] A. Özcan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri (Lisans-Doktora), Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984, s. 69; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXII.

[78] F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 349.

Davutpaşa sahrasından 8 Zilkade 1182 (22 Mart 1769) tarihinde hareketinden başlayarak, Küçük Kaynarca Antlaşması'nın 8 Cemaziye'l-evvel 1188 (17 Temmuz 1774) tarihinde imzalanmasından sonra, ordunun İstanbul'a geri dönmesine kadarki sefer sırasında meydana gelen askerî ve siyasî olayları içermektedir[79]. **B**irinci cildin edisyon kritiği Saffet Çalışkan tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır[80]. Enverî savaş sonrasında İstanbul olaylarını da ayrıca yazmayı düşünmüştür. Fakat merkeze döndüğünde görevinden alınması bu düşüncesini yerine getirememesine neden olmuştur[81]. Sultan III. Selim tarafından Enverî'nin yazdıklarını düzenlemesi görevi verilen Ahmed Vasıf Efendi, bu cildi büyük ölçüde değiştirerek kendi tarihi "*Mehâsinü'l-âsâr ve Hakāikü'l-ahbâr"ın* II. cildine eklemiştir[82].

Enverî bir süre devlet görevinden uzak kalmış, bu sırada vekayinüvislik görevinde bulunan Ömerzâde Süleyman Efendi'nin olayları kusurlu yazdığı görülünce, dönemin Sadrazamı Derviş Mehmed Paşa ve Şeyhülislâmı Vassâfzâde Mehmed Esad efendilerin destekleri ile bu görev Enverî Efendi'ye ikinci kez verilmiştitr[83].

27 Şevval 1190 (9 Şevval 1776) tarihinden 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihine kadar, yaklaşık yedi yıl boyunca yaptığı vekayinüvislik görevi sırasında Osmanlı Devleti'nde meydana gelen çeşitli olayları kaleme alarak Enverî Târîhi'nin "İkinci cild"ini oluşturmuştur[84].

---

[79] E. Afyoncu, **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi, (Genişletilmiş 4. Baskı)**,Yeditepe, İstanbul 2012, s. 24 [Esere bundan sonraki başvurular "Araştırma Rehberi" şeklinde olacaktır]; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

[80] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi.**

[81] M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

[82] M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 123.

[83] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

[84] M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

Enverî ikinci cildin ilk cüzünü, selefleri Behçetî ve Süleyman Efendilerin birkaç makaleden oluşan eserlerinin eksiklerini tamamlayarak ve buraya I. Abdülhamid'in tahta çıkışından itibaren yaşanılan gelişmeleri de ekleyerek hazırlamıştır[85]. Seyid Mehmed Paşa'nın isteği ile onun sadareti dönemini anlattığı konuyu ayrı bir mukaddime ile başlatarak ikinci cüzü yazmış, bu iki cüzün bir araya gelmesi ile de "ikinci cild" ortaya çıkmıştır[86]. İkinci cilde ait bazı nüshalar 6 Şevval 1188-1 Zilkade 1195 arası olaylarını kapsasa da en geniş içerikli olanları 1197 Zilkadesi sonlarına kadar gelmiştir[87]. Ahmed Cevdet Paşa dördüncü cildinin giriş bölümünde Enverî'nin ikinci cildini kullanıldığını yazmıştır[88]. Cevdet Târîhi'ne bakıldığında kendisinin de söylediği gibi eserinin birçok yerinde Enverî'den alıntı yapmış olduğu görülmektedir[89].

Enverî kendisinin de ifâde ettiği gibi sebebsiz yere vekayinüvislik görevinden 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihinde alınınca göreve Ahmed Vasıf Efendi getirilmiştir. Vasıf'ın 1201 (1787) Haziran'ında İspanya'ya elçi olarak gitmesi üzerine vekâleten hacegândan Teşrifati Hasan Efendi vekanüvis olarak atanmıştır. Aynı yıl Rusya ve Avusturya savaşları başladığından 24 Ramazan 1201 (10 Temmuz 1787) tarihinde vekayinüvis olarak sefere gidebilecek olan Enverî, üçüncü defa bu göreve getirilmiştir[90].

Enverî üçüncü kez ordu vekayinüvisliği hizmeti ile görevlendirildiği bu dönemde İstanbul olaylarını yazmak için teşrifâtî vekili es-Seyyid Edîb Mehmed Emin Efendi görevlendirilmiştir. Enverî 1787 Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarını

---

85 M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117.

86 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XIII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler,** s. 117.

87 B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 117-118.

88 Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, İstanbul İlk Basım, C. IV, s. 3.

89 Ahmed Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet,** C. III, s. 342, hatime; C. IV, s. 3, 16, 105, 106, 248, 310, 325, 338, 354, 385, 410, 424, 440, 466, 474, 505; C. V, s. 77, 82, 123.

90 M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 123.

ve dönemin önemli olaylarını eserinin son cildi olarak kaleme almıştır. Bu cild diğer iki cildten farklı olarak üç cüz şeklinde oluşturulmuştur[91].

Enverî sefer vekayinüvisi olarak ordunun durumunu yakından gözlemleme fırsatına sahip olmuş bu tecrübesine bağlı olarak III. Selim'in orduda yapmak istediği yenilik ile ilgili konularda fikirlerini layihalar şeklinde padişaha sunmuştur.

1.4.1.2. Layihaları

Devlet düzenindeki aksaklıkları göstermek ve bunlara çözüm yolları bulabilmek için Osmanlı Devletinde değişik dönemlerde çeşitli devlet adamları raporlar kaleme almışlardır. Bunlara genellikle "ıslahatnâme", "ıslahat risalesi" veya "ıslahat layihası" denilmiştir[92].

III. Selim döneminde başlayan yenileşme hareketine bağlı, olarak sultanın talebi üzerine Osmanlı Devlet adamları ve bazı yabancı uzmanlar, imparatorluğun içinde bulunduğu durumdan kurtulabilmesi için ıslahat layihaları kaleme almışlardır[93]. Bu konu üzerine layiha sunanlar arsında Sadullah Enverî de vardır[94].

III. Selim'e layiha verenlere bakıldığında aralarında fikir birliğinin olmadığı gözükmektedir. Layiha sunanlar genel olarak iki nokta üzerinde aynı görüşü ortaya

---

[91] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5 vr. 1a-89b, Cüz. 6 vr. 90b-189b, Cüz. 7.vr. 189b-421a; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[92] E. Afyoncu, **Araştırma Rehberi**, s. 125; M. İpşirli, "Islahat", **DİA,** C. 19, İstanbul, 1999, s. 170-174; M. M. Sunar, "Ocak-ı Âmire'den Ocak-ı Mülgā'ya Doğru: Nizâm-ı Cedîd Reformları Karşısında Yeniçeriler", **Nizâm-ı Kādim'den Nizâm-ı Cedîde'e III: Selim ve Dönemi,** İSAM yayınları, Ed. Seyfi Kenan, İstanbul 2008, s. 498.

[93] E. Afyoncu, **Araştırma Rehberi**, s. 137; A. Öğreten, "Nizâm-ı Cedîd'e Dâ'ir Islâhât Lâyihaları", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul 1989, s. 63 [Esere bundan sonraki başvurular "Islâhât Lâyihaları" şeklinde olacaktır].

[94] E. Afyoncu, **Araştırma Rehberi**, s. 137; E. Z. Karal, **Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları Nizam-ı Cedid (1789-1807)**, Ankara 1988, s. 38 [Esere bundan sonraki başvurular "III. Selim'in Hatt-ı Hümayunları" şeklinde olacaktır].

koymuşlardır. Bunlardan birincisi; mevcut askeri teşkilatın düşmanla aynı güce sahip olmadığı, ikincisi; ise bu sorunu çözmek için askeri ıslahatın yapılması gerektiğidir[95].

Islahatın nasıl yapılacağı konusunda iki gurup ortaya çıkmış, bu guruplar kendi aralarında muhafazakârlar ve yenilikçiler olarak ayrılmıştır[96]. Muhafazakârlar Kanuni dönemindeki nizam ve kuralların uygulanması ile düzenin getirileceğini savunmuşlardır. Enverî de bu gurubun içindedir[97].

Yenilikçiler de kendi aralarında iki farklı görüşe sahiptiler, bunlardan birinci gurupta olanlar yeniçeri ile diğer ocakların, Kanuni dönemindeki kanunnâmelerin icabından olduğunu ileri sürerek Frenk talim ve terbiye usüllerine göre ıslah edilmesini, ikinci gurup ise yeniçeri ocağının ıslah edilemez olduğunu öne sürerek bu ocağın kaldırılarak yerine Avrupa usulüne ve Frenk orduları esasına göre yeniden bir ordu kurulmasını tavsiye ediyorlardı[98]. Önceki kanunların zamanın ihtiyacını karşılayamayacağından yeniden uygulanmasının bir işe yaramayacağını, yeni esaslara dayanan yeni tedbirlerin alınması gerektiğini söylemişlerdir[99].

Dönemin vekayinüvisti olarak ordu ile savaşa giden ve askerin durumunu yakından gören Enverî ordunun savaşlarda daha başarılı olabilmesi için üzerinde düşündüğü ve dikkatini çeken konularla ilgili dört tane layiha kaleme almıştır[100]

Bunlar:

1. Ağavât ve yevmiyye maddesine dair (s.63)
2. Yeniçeri maddesine dair (s.63)
3. Yevmiyye nizâmına dair (s.64)

---

95 A. Öğreten, **Islâhât Lâyihaları**, 63-91.

96 E. Z. Karal, **Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları**, s. 36.

97 E. Afyoncu, **Araştırma Rehberi**, s. 137; Enver Ziya Karal, **age**, s. 39.

98 E. Çağman, **III. Selim'e Sunulan Islahat Lâyihaları**, KİTABEVİ, İstanbul 2010, s. XIV.

99 E. Z. Karal, **Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları**, s. 39.

100 A. Öğreten, **Islâhât Lâyihaları**, 63-91.

4. Sipâh ve silahdâr ocakları nizâmına dair (s.89)

Enverî Birinci maddede; Yeniçeri ağalığının armağan veya hediye olarak verilmemesi üzerinde durmaktadır. Uzun zamandan beri ehil olmayan ve sayıları artan ağalar nedeni ile hizmetlerin unutulduğunu belirterek kimseyi kırmadan aşamalı olarak ağaların kontrol edilip ocaklara birer münasip ağanın atanması ile durumun düzeltileceğini söylemektedir.

İkinci maddeye gelince; Enverî Yeniçeriler içerisine sık sık odabaşı veya çıraklıkların verilmemesi yanında kimsesiz yeniçeriler dışında kimseye ocak dirliğinin de verilmemesini söylemektedir. Yeniçeri ağalığının serhad ağalığından gelen ağalara verilmesi gerektiği ve çorbacı ve muhzır ağalığından serhad gezmeden turnacı ve samsoncu olanların kısa sürede ağa yapılmamalarını yazmıştır. Ayrıca askerin kısa sürede emekliye ayrılmaması gerektiğini, erken emekliye ayrılanların yine orduda kaldığını bunun da masrafları artırdığını belirtmiştir

Üçüncü maddede ise; Öncelikle piyade ocakların başına uygun ve münasip bir ağanın getirilmesi ile ocakların kısa sürede aşamalı olarak düzeleceğini düşünmektedir. Piyade olmayan kişilerin elinde maaş belgeleri olduğuna dikkat çekerek bunların bir an önce alınması gerektiğini söylemiştir. Sahipsiz kalan esamilerin toplanarak erbabına verilmesini yazmış olup süvari ocaklarına ait tekaüd esamilerine de dikkat edilmesini belirtmiştir. Tekaüd esamilerinin birkaç sene zarfında üç beş kişinin eline geçtiğini ocağın kendisinden ve bu işi bilenlerden duyduğunu yazmıştır.

Dördüncü maddede ise; Sipah ve silahtarların başlangıçta maaşlarını almaya merkeze geldiklerini ve bunların maaşlarını alıp gidinceye kadar karışıklık çıkardıklarını bu nedenle merkeze gelmemeleri için maaşlarının vilayetlere gönderildiğini ve çavuşlar aracılığı ile dağıtıldığını fakat bu dağıtımın daha sonra ehil olmayanlara verildiğini ve çavuşların bu maaşları sattığını anlatmıştır. Asıl esami

sahiplerinin ellerine para geçmediğinden sefer sırasında orduya katılmadıklarına dikkatleri çekmeye çalışmıştır. Bu nedenle esamilerin asıl sahiplerine verilmesini bu sayede beş on senede, dua da alınarak, nizâm-ı kadîm kanunlarına dönülerek devletin eski kuvvetini kazanacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Enverî'nin son cümlesinde yazdıkları, onun muhafazakârlar gurubuna ait düşüncenin, yani kanun-ı kadimin savunucusu olduğunu açıkça göstermektedir. Enverî çekilen sıkıntıların Kanuni döneminde uygulanan sisteme dönülerek düzeltileceği inancındadır. Kanuni dönemde yönetim mekanizmalarında ehil insanlar görev alıyorken, bu dönemden sonra şer'î ölçülerden uzaklaşıp vasıfsız insanlara reca ve şefaatle memuriyetler verilerek sistemin bozulduğu kanısındadır. Ehil insanların istihdam edilip eski usüller ile olumlu sonuçlar alınabileceğini düşünmektedir[101].

1.4.2. EDEBÎ ESERLERİ

1.4.2.1. Şiirleri

Sürurî'nin Enverî'nin vefatı nedeni ile yazdığı dörtlüğünün ilk mısrası olan "*Vak'a-i mevti meded bir münşi-i nazm âverin"* dizesinden de anlaşılacağı gibi, Enverî şiir yazma yeteneğine sahip olan bir tarihçidir. Enverî'nin şiir yazdığı eserlerine bakıldığı zaman da görülmektedir, yalnız tarihinde yazdığı şiirleri dışında bilinen bir şiir divanı yoktur[102].

Enverî mahlası ile çok şair bulunduğundan zaman zaman şiirleri karıştırılmaktadır[103]. Fatin Tezkiresinde, Sadullah Enverî adına kayıt edilen bir beyitin, Şair Sürurî tarfından yapılan araştırmada aslında bu dizelerin XVI. asır

---

[101] E. Çağman, **III. Selim'e Sunulan Islahat Lâyihaları**, s. XVII.

[102] Davud Fatin Efendi**, Tezkire-i Hatimetü'l-eş'ar**, İstanbul 1283/1867, s. 20; S. N. Ergun, **Türk Şairleri**, s. 1303; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXIV.

[103] S. N. Ergun, **Türk Şairleri**, s. 1303; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXIV.

şairlerinden Mürekkepçi Enverî'ye ait olduğu ortaya çıkarılmıştır[104]. Enverî'ye ait şiirlerin bir kısmı, Süleymaniye kütüphanesinde "Seçme Şiirler Mecmuası" ismi ile kayıtlı eserin içerisinde yer almaktadır. Her sayfasında yirmi bir satır nesih hattı ile yazılı olan bu şiirler Enverî başlığı altında toplanmıştır[105].

Enverîn'nin Beylerbeyi Camii'nin inşası ile bir kalyonun denize indirilmesi dolayısı ile kaleme aldığı manzumeleri şiir adına güzel örneklerdir[106].

Müellifin beşinci vekayinüvislik görevinde bulunduğu kısa sürede yazdığı notlara bakıldığında kendisine ait "*Şi'ir li-Münşiihî"* başlığı altında iki şiir yazdığı görülmektedir[107]. Bu şiirlerden birincisinin dili Farsça olup ikili mısralar şeklinde kâfiye sistemi ile on dize olarak oluşturulmuş. İkinci şiir de şekil ve mısra olarak aynı özellikleri yansıtmakla birlikte dil olarak Türkçe yazılmıştır.

1.5. ŞAHSİYETİ VE ŞAİRLİĞİ

Sadullah Enverî iyi huylu, dürüst, ahlâklı, güzel ve yumuşak konuşan bir zat olarak nitelendirilmiştir. Arif ve yaptığı işlerde bilgi sahibidir. Arapça ve Farsçayı iyi bilir ve kullanırdı[108]. Bu alandaki mahirliğini tarihini yazarken göstermiş, eserinin içine konuya göre Arapça atasözleri, hadisler, ayet-i kerîmeler ve şiirler de eklemiştir[109].

Enverî'ye ait bilinen bir şiir divanı yoktur. Şuara tezkirelerinden Fatin[110]. tezkiresinde Enverî ile ilgili bilgi verilmektedir. Onun şairliği hakkında bize fikri

---

[104] S. N. Ergun, **Türk Şairleri**, s. 1303; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXIV.

[105] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXIV.

[106] M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269.

[107] Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** Upsala Üniversite Kütüphanesi, nr. 672, vr. 2a-3a.

[108] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 46-141; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XII; M. Aktepe, "Enverî Sâdullah", **DİA**, C. 11, s. 269; Cemaleddin Efendi, **Âyine-i Zürefâ**, s. 62-63.

[109] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2b, 4a, 16a, Cüz.6, vr.101a, 141b, Cüz. 7, 311a, 319a.

[110] Davud Fatin Efendi**, Tezkire-i Hatimetü'l-eş'ar**, s. 20.

yine kendisinin yazdığı şiirler vermektedir. Sultan Abdülhamid[111] ve Sultan III. Selim'in[112] tahta çıkışları ile ilgili yazılan lihyeler, Sadrazam Seyid Hasan Paşa'nın başarısızlığı üzerine yazdığı mısra[113], Beylerbeyi Sarayı'nın inşası ve İnâyet-hak[114] isimli bir kalyonun denize indirilmesi gibi konular üzerine kaleme aldığı mısralar ve beyitler yazdığı şiirlere örnek olarak verilebilir.

Enverî Târîhi'nin içerisinde tarih düşürme sistemi ile de şiirlerin yazıldığı görülmektedir. Ebced hesabı kullanılarak yazılan şiirlerde çoğunlukla kelime oyunları yapan şairler bu sanatta olan hünerlerini göstermek istemişlerdir[115]. Son cümledeki ifade edilen anlam ışığında da Enverî'nin şiir yazmada usta ve mahir bir kişi olduğu söylenebilir.

1.6. TARİHÇİLİĞİ

Sadullah Enverî'nin Dîvân-ı hümâyûn kaleminde kâtiplik derecesine yükselerek çalışmaya başlaması, kendisine vekayinüvüslik mesleğinde de çalışabilecek bir kapı açılmasını sağlayacaktır. Burada aldığı eğitim ve daha sonra memurluktan kazandığı tecrübelerle ifa ettiği vekayinüvislik görevi sonucu Osmanlı Devleti tarihçilerinin en önemlilerinden biri olarak anılmayı başarabilmiştir. Yaşadığı dönemde Vasıf'ın gölgesinde kalmış gibi görünse de kaleme aldığı üç cildlik eserle kendi orjinalliğini ortaya koyabilmiştir. Beşinci kez atandığı bu görevde yazdığı son notlara bakıldığında uslübünün aynı şekilde devam ettiği görülmektedir[116].

Asıl vekayinüvisin sefere ordu ile birlikte gitmesi gerektiğinden görevi boyunca savaş meydanında bulunarak gördüklerini kaleme almış, bulunduğu ordugâh

---

[111] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XVI.

[112] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 191a, 192b.

[113] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 361a.

[114] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XVI.

[115] İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C.1, s. 794.

[116] Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** vr. 1b.

dışında gerçekleşen olayları ise bizzat vakalara şahit olanların anlattıkları şekilde nakil etmeyi tercih etmiştir. Devletin önde gelen memurlarından olup vekayinüvislik görevine beş kez atanmıştır. I. Abdülhamid'in Enverî'nin kendisine sunduğu nüshaları beğenip, takdir etmesi ve müellifi ödüllendirmesi Enverî'nin tercih edilen bir memur olduğunu gösteren bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır[117].

Aldığı eğitimle yazı diline hâkim olan Enverî olayları yazarken bu yönünü eserine de yansıtmayı ihmal etmemiştir. Fakat eserin bütününde sade bir dil kullanarak daha anlaşılır olmayı tercih etmiştir. Hatta kendisi ikinci cildinin başında Arabî terkiblerden uzak duracağını ve tarih ilminin geçmişte yaşanan durumları ve olayları öğretmek amacı ile herkesin faydalanabileceği şekilde anlaşılır olması gerektiğini[118] yazarak, tarihçilik anlayışı ile ilgili düşüncesini de eserine eklemiştir.

Enverî, vekayinüvislik müessesesinde uygulanan sistemin dışına çıkmamış buna bağlı olarak da eserinin konu başlıklarını farsça olarak yazmıştır. Olayları anlatılırken ara sıra konuya uygun olarak âyet-i kerimeler, hadîs-i şerîfler, kelâm-ı kibârlar, şiirler, beyitler ve mısralar serpiştirmiştir. Devlet tarihçiliğinin vermiş olduğu avantaj ile müellif arşiv belgeleri olarak nitelendirdiğimiz hatt-ı hümâyûn, tahrir, takrir, mektup, ruhsatnâme, meşveret toplantıları kararları ve mütâreke görüşmelerine ait temessükler gibi belgeleri, aynen sûret olarak vermiş veya özet bir şekilde aktarmıştır. Bu tarzı ise Vekayinüvis Vâsıf'ın kendisini tenkit etmesine sebep olmuş, aynı tenkit "*ne duydu ise eserine yazmış*" cümlesi ile Ahmed Cevdet Paşa tarafından da dile getirilmiştir.[119] Vasıf Enverî'yi bazı belgeleri olduğu gibi vermesi konusunda yaptığı eleştirisine, bazı anektotları ve resmi yazıları unutarak vermediği konusunda da eleştirerek devam etmiştir. Günümüzde yapılan araştırmalar ve yeni değerlendirmeler Vasıf'ın yaptığı eleştirilerin haksızlığını ortaya koymaktadır.

---

[117] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXIII.

[118] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXIII.

[119] A. Vâsıf Efendi, **Mehâsinü'l-Âsâr,** s. XLI.

Enverî eserinde Arabça ve Farsça bilgisini yer yer kullanmış, padişah, sadrazam ve şeyhülislam gibi ileri gelenlerle alakalı cülûs, ölüm, azil ve tayin gibi olayları sanatsal ve edebî bir dil kullanarak yazmıştır.

Enverî Târîhi'nin ana kaynağı kendi şahit oldukları, duydukları ve arşiv kaynaklarıdır, bu kaynaklar dışında başka bir tarihçi veya yazardan herhangi bir alıntı yapmamıştır. Ravîlerden anlatılan konular arasında farklı görüşler olduğunda bu görüşlerin her ikisini de vererek okuyucuyu bilgilendirmektedir. Metinde yer alan konularla ilgili şahsi fikirlerini esere çok fazla yansıtmamış yer yer eserini zenginleştirdiği teşbih ve istiâre sanatıyla, ender kullanılan farisî kelime ve tamlamalara yer vererek, münşîlere mahsus bir uslüple olayları ifade etmiş bu şekilde edebî alandaki maharetini de gözler önüne sermiştir.

Eserinde kişileri tenkid ettiği pek görülmez, kendisi ile uzun süre halef-selef olan Vasıf ile ilgili eleştirel bir yazısı yoktur, yalnız Üçüncü Cild'te 386b numaralı varakta Hırşova sahrasında düzenlenen meşveret toplantısına ait Ahmed Vasıf Efendi tarafından kaydedilmiş notların bazılarının düzeltilerek esere yazıldığı bilgisini vermektedir.

Babinger Enverî ile ilgili eleştirisini şu şekilde ortaya koyar; "Bazı olaylar uzun uzun anlatılırken bazı olaylar üzerinden ise kısaca geçilmiştir. Konuların uzunluk dereceleri olayların önemi ile ilgili değildir. Önemli olan bazı konular kısa, önemsiz konular ise uzunca anlatılır"[120]. Bu şekilde eleştiri almasına neden olan olayların uzun ve detaylı bir şekilde anlatılması okuyucuyu bazen sıksa da günümüz tarihçiliği açısından bu eseri, başvurulması gereken önemli kaynak eser konumuna girdirmektedir

[120] F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 349-350.

İKİNCİ BÖLÜM

ENVERÎ TÂRÎHİ

2. ESERLE İLGİLİ BİLGİLER

Enverî Târîhi kaleme alındığı günden itibaren Osmanlı tarihi alanında bilinen bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eser Enverî tarafından ayrı ayrı dönmelerde yazılarak üç cild halinde hazırlanmıştır.

2.1. İSMİ

Enverî Vekayinüvis olarak H. 1182 (M. 1768) yılında görevlendirilmesinden itibaren ölümüne kadar geçen sürede üç cildlik bir kitap meydana getirerek oldukça büyük ve kapsamlı bir eser oluşturmuştur.

Sadullah Enverî'nin yazmış olduğu eserin belirli bir ismi yoktur, müellifin adına izafeten "Vekāyi'nâme-i Sadullah Enverî" , "Târîh-i Enverî"[1], "Enverî Târîhi"[2] veya "Vekāyi'-i Devlet-i Aliyye"[3] olarak eserin isimleri farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Enverî kendi eserinden bahis ederken "iş bu Fezleke-i perişân" şeklinde yazmışsa da kataloglarda Kahire dışında bu ifade kitabın ismi olarak kabul

---

1 M. S. Çalışkan, "(Vekāyi'nüvis) Enverî Sadullah Efendi ve Tarihi'nin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili (1182-1188 / 1768-1774)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. XVII [Esere bundan sonraki başvurular "Enverî Târîhi" şeklinde olacaktır]; Ayrıca Üçüncü Cildin 6. Cüzüne ait Viyana yazmasında kapaktan sonraki ilk sayfasında "Târîh-i Enverî" olarak geçer.

2 Üçüncü Cildin 5. Cüzüne ait AE nüshasının kapaktan sonraki ilk sayfasında bu şekilde yazılıdır.

3 Üçüncü Cildin 5. Cüzüne ait T nüshasının kapaktan sonraki ilk sayfasında bu şekilde yazılıdır.

edilmemiştir[4]. Enverî'nin yazdığı bu üç cildlik eserden, onunla ilgili kaynaklarda adına atf edilerek bahis edildiği görülmektedir[5].

Tezimize konu olarak aldığımız bu eseri "Enverî Târîhi" olarak kabul edip kaynağı bu şekilde isimlendirdik. Eser üç cild şeklinde oluşturulmuş olduğundan ve her cild kendi içerisinde önemli yekûn tuttuğundan eserle ilgili inceleme yapmak isteyen günümüz araştırıcıları esere ait bir cildi konu olarak alabilmişlerdir. Enverî Târîhi'nin birinci cildi Saffet Çalışkan tarafından çalışılmıştır. Eserin ikinci cildi yazma halindedir[6]. Burada Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi'nin muhtevası incelenmeye ve değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.2. TELİF SEBEBİ VE TARİHİ

Osmanlı Devletinde resmî tarih yazıcılığı olan vekayinüvislik kurumunun XVIII. yüzyıl başlarında ortaya çıkmasından itibaren imparatorluğun sonuna kadar sürecek devamlı bir devlet hizmeti haline gelmiştir[7]. XIX. yüzyıla kadar Osmanlı tarih yazıcılığı büyük ölçüde resmi tarihçi olan vekayinüvislerin eserlerine dayanmıştır[8].

Enverî devlete bağlı memuriyet olan vekayinüvislik görevine atandıktan sonra kendisine verilen bu görevi yerine getirerek olayları vekayinüvisliğin gerektirdiği şekilde yazmaya başlamıştır. Daha önce de bahis edildiği gibi kendisi vekayinüvislik görevinde düzenli olarak kalamamış, görevden alma ve yeniden

---

4 M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XVII.

5 İ. Parmaksızoğlu, "Enverî Sadullah", **TA,** C. XV**,** s. 231.

6 Enverî Tarihi'nin ikinci cildi Hikmet Çiçek tarafından Atatürk Üniversitesi'nde doktora tezi olarak hazırlanmaktadır.

7 E. Afyoncu, "VekayinüvisTabirine Dair", **Türklük Araştırmaları Dergisi (TAD)**, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, İstanbul Eylül 2002, S. 10, s. 7 [Esere bundan sonraki başvurular "Vekayinüvis Tabiri" şeklinde olacaktır]; B. Kütükoğlu, "Vak'anüvis", **DİA**, C. 42, s. 457-458.

8 İ. Ortaylı, **Türkiye İdare Tarihi**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara 1979, s. 154.

göreve atamalarla aralıklı olarak beş kez bu vazifeyi ifa etmiştir. Buna rağmen arkasında üç cildlik oldukça hacimli bir eser bırakabilmiştir.

İlk vekayinüvisliği sırasında 1182 (1768)-1188 (1774) yılları, Osmanlı-Rus harbi olaylarını yazmıştır. Asıl vekayinüvisin seferde ordu ile birlikte olması kanununa dayalı olarak sefere gitmiş hatta birinci cildin bir kısmını sefer esnasında Sadrazam Silahtar Mehmed Paşa'ya takdim etmiştir. Orduda bulunduğundan dolayı bu döneme ait İstanbul olaylarını yazamamış, sefer sonunda mevcut eksikliği tamamlamayı düşünmüş fakat Sefer dönüşünde görevden alınınca İstanbul olayları ile ilgili hadiseler kendisi tarafından yazılamamıştır.

İkinci cildi ise, Enverî ikinci kez vekayinüvisliğe atandığı zaman kaleme almıştır. Bu bölüm 27 Şevval 1190 (9 Aralık 1776) tarihinde göreve başlamasından 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihinde bu vazifeden alınmasına kadar geçen sürede yazdığı olayları içermektedir. Sadrazam Kara Vezir Silahtar Mehmed Paşa'nın emriyle selefleri Behçeti ve Süleyman Efendilerin birkaç makalelik risalelerini de gözden geçirip düzenleyerek yazdığı bölüme eklemiş ve tertiplediği bölümü Padişah I. Abdülhamid ve Sadrazam Mehmed Paşa'ya sunmuştur. Bu bölüm Cevdet Târîhi'nin başlıca kaynaklarından biridir. Cevdet Paşa dördüncü cildinin dibacesinde 1187 Zilka'desinden 1196 tarihine kadar geçen olayların Enverî Târîhi kaynak alınarak yazıldığını söylemiştir[9].

Müellif, üçüncü 24 Ramazan 1201 (10 Temmuz 1787); dördüncü, 6 Safer 1206 (5 Ekim 1791) ve beşinci, Muharrem 1206 (Ağustos 1794) vekayinüvislik memuriyetleri dönemlerinden itibaren kaleme aldığı olayları birleştirerek, Üçüncü Cild'ini ortaya çıkarmıştır. Bu cild üç cüz şeklinde tertip edilmiştir. Her cüz geleneklere uygun olarak bir tac ve dibace bölümü ile başlamaktadır[10].

---

[9] Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, İstanbul İlk Basım, C IV, s. 3.

[10] Enverî Târîh, AE, nr. 67/1, Cüz 5, vr. 0b; Cüz 6, vr. 99b; Cüz 7, vr. 189b.

1201 ve 1206 yıllarında meydana gelen olayları içine alan ve tezimizin konusu olan Üçüncü Cild teferruatlı bir şekilde çalışılarak deşifre edilmeye gayret edilmiştir.

2.3. ENVERÎ TÂRÎHİ: MUHTEVASI

Üç cild olan Enverî Târîhi kendi içerisinde cüz adı verilen bölümlere ayrılmıştır. Yabancı kaynaklarda bu bölümler cüz olarak değil de kronik olarak isimlendirilmişlerdir. Tarafımızdan geleneklerimize ve kullanımımıza uygun olarak cildleri oluşturan bu parçalar için cüz teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

Müellif beşinci, altıncı ve yedinci cüzlere yazdığı dibacelerde göreve getirilmesinden ve buna bağlı olarak hazırladığı eserden de kısaca bahis etmiştir. Burada verdiği bilgilere bakıldığında, III. Mustafa, I. Abdülhamid ve III. Selim dönemlerini kendisine verilen vazife dolayısı ile yazmaya ve görevini layıkı ile yerine getirmeye çalıştığını söylediği görülür. Enverî yedinci cüzün dibacesinde 1182 yılından itibaren vekayinüvislik görevinde bulunduğunu ve Osmanlı Devleti ile ilgili olayları elinden geldiği kadar yazıp, bölüm bölüm yazdığı olayları daha sonra iki cild halinde hazırladığını söyler. Yine burada Sultan III. Selim dönemine rastlayan vazifesi döneminde geçen önemli hadiseleri de yazdığını söylemektedir[11]. Bu bilgiye bakılarak Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi'nin en son cild olarak hazırlandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

[11] Enverî Târîh, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 190b.

Enverî'nin Vekayinüvislik Süreleri:

1.	I. Vekayinüvisliği	=	1769-1774	= 5 yıl
2.	II. Vekayinüvisliği	=	1776-1783	= 7 yıl
3.	III. Vekayinüvisliği	=	1786-1791	= 5 yıl
4.	IV. Vekayinüvisliği	=	1791-1794	= 3 yıl
5.	V. Vekayinüvisliği	=	1794 Muharrem -1794 Rebiü'lâhir	
		= (Yaklaşık üç ay)		

= Toplam = 20 yıl üç ay

Yukarıdaki hesaplamalarda da görüleceği üzere Vekayinüvislik görevini yaklaşık 20 yıl ifa eden Enverî bu yıllarda imparatorlukta meydana gelen önemli olayları, müessesede gelenekleşen sisteme uygun bir şekilde yazarak, üç cildlik büyük ve kapsamlı bir eser hazırlamıştır.

2.3.1. BİRİNCİ CİLD (1182-1188/1768-1774)

Birinci cild 1182-1188 (1768-1774) yıllarını konu alan iki cüzden meydana gelmektedir.

2.3.1.1. Birinci Cüz

Enverî'nin ilk vekayinüvisliğe tayin edilmesi ile yazmaya başladığı bölümdür. Mevcut cüz incelendiğinde dibaceden sonra gelen ilk konunun *"Zikr-i sebeb-i vukū'ı sefer"* olarak başladığı görülmektedir. Daha sonra 1182 olaylarından devam ederek Ordunun Zilkade 1182 (Mart 1769) tarihinde Davudpaşa sahrasından

çıkışı, Lehistan meselesi, ordunun cepheye varışı, sefer sırasında meydana gelen savaşlar, görevden almalar, göreve atamalar, orduya gelen hatt-ı hümâyûnlar, mektuplar, tahriratlar, terceme-i hâller, mütâreke mukavelenâmeleri ile Osmanlı-Rus Savaşı bütün ayrıntılarıyla anlatılır. Sultan III. Mustafa'nın 8 Zilkade 1187 (21 Ocak 1774) yılında vefâtı ile birinci cüz sona ermektedir.

2.3.1.2. İkinci Cüz

Bu bölüm birinci cüzün devamıdır ve eser dibace denilen giriş kısmı ile başlamaktadır. Sultan Birinci Abdülhamid'in 21 Ocak 1774 Cuma günü tahta çıkışından itibaren olaylar kayıt edilmiştir. Osmanlı-Rus savaşının bitmesi ve ordunun 1 Receb 1188 (7 Eylül 1774) tarihinde Davudpaşa Kışlası'na gelişi ile birinci cildin ikinci cüzü tamamlanmış olur.

Bu bölümde, Osmanlı-Rus savaşının askerî ve siyasî gelişmeleri anlatılmakla birlikte I. Abdülhamid'in cülûsu, sikke tanzimi; Zeynep Sultan'ın vefâtı ve Rusya'da çıkan ihtilal askeri bilgiler dışında kayıt edilen olaylardır. Bu bölüm, birinci cildin ikinci cüzü olması yanında, ikinci cildin birçok nüshasında, ikinci cildin birinci parçası olarak da geçmektedir[12].

2.3.2. İKİNCİ CİLD (1188-1197/1774-1783)

Sultan I. Abdülhamit'in tahta çıktığı dönemi ihtiva eden ikinci cüz bu cildin birinci bölümü olarak yer alır.

Enverî Zilkade 1197 (Kasım 1783) tarihine kadar gelen ikinci cildin her bölümüne ayrı ayrı eklemelerle başlamıştır. Değişik tertipleri görülen bu cildin bazı nüshaları 6 Şevval 1183-1 Zilkade 1195 (2 Şubat 1770-19 Ekim 1781) arası cereyan eden hadiseleri içermektedir[13].

---

[12] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XVIII.

[13] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XVIII.

2.3.2.1. Üçüncü Cüz

Üçüncü cüz Enverî'nin ikinci kez vekayinüvislik görevine getirildiği dönemde yazdığı bölümdür. Birinci cildten birkaç ay sonra 6 Şevval 1188 (10 Aralık 1774) tarihinden itibaren başlar. Bu cüzün ilk kısımlarında kısa bir süre vekayinüvislik yapan Behçeti ve Süleyman Efendilerin birkaç makaleden ibaret olan notları da eklenmiştir. Enverî bu bölümde sırasıyla İzzet Mehmed, Derviş Mehmed ve Kalafat Mehmed Paşaların sadrazamlıkları döneminde geçen gelişmeleri de kaleme almıştır.

2.3.2.2. Dördüncü Cüz

Bu bölüm üçüncü cüzün devamıdır. Sadrazam Kara Vezir Silahdâr Seyyid Mehmed Paşa'nın isteği ile kaleme alınmıştır. Enverî tertib ettiği dördüncü cüze eklediği bir mukaddime ile Sadrazam Mehmed Paşa'nın dönemine ait bilgilere de yer vermiştir. Dördüncü cüz 25 Zilkade 1197 (22 Ekim 1783) tarihinde sona erer.

2.3.3. ÜÇÜNCÜ CİLD (1201-1206/1786-1787-1791-1792)

Enverî Târîhi'nin son cildidir. Üçüncü cildin diğer iki cildten farklı olarak üç cüzden oluştuğu görülmektedir. Bu bölüm, Sultan I. Abdülhamid'in son dönemlerine ve Sultan III. Selim'in ilk dönmelerine ait askerî, siyasi ve İstanbul'da cereyan eden ve önemli görülen bazı olayları ihtiva etmektedir. Bu Cildte Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarından dolayı askeri olaylar daha ağırlıklı olarak yazılmıştır. Zaten vekayinüvislik görevinin Enverî'ye verilme nedenide onun sefer vekanüvisliği konusunda tecrübeli görülmesi ve ordu ile sefere katılabilecek durumda olmasından kaynaklanmıştır.

Bu cilde ait üç cüz toplam 421 varaktır. Birinci cild ise 479 varaktır. Bu iki cildin varak sayılarını karşılaştırdığımızda üç cüz olmasına rağmen son cildin varak sayısının daha az olduğu görülmektedir. Konu çeşitliliği açısından kıyasladığımızda

ise son cildin sadece askeri olayları değil çeşitli hadiseleri de içerdiği ortaya çıkacaktır. Buna göre Üçüncü Cild'te konu çeşitliliği birinci cilde oranla daha fazladır diyebilmekteyiz.

Üçüncü Cild Receb 1201 (Mayıs 1787), Şaban 1206 (Nisan 1792) tarihleri arasında cereyan eden olaylar yer alır. Ağırlıklı olarak askerî olaylar olmak üzre döneme ait çeşitli gelişmeleri de içermektedir.

Enverî bu cilde ait her cüzün dibace bölümünde vekayinüvislik mesleğinde kalıplaşmış bilgi ve dualardan sonra kendisi hakkında da kısaca bilgiler vermiştir. Daha sonra ise yine geleneklere uygun olarak olayları yıllara göre ayırarak, Farsça başlıklar altında konuları yazmaya çalışmıştır.

2.3.3.1. Beşinci Cüz

Beşinci cüz 0b numaralı varaktan başlayarak 89b numaralı varağa kadar devam eder ve yaklaşık 89 varaktır. Cüzün başında konularına göre düzenlenmiş 0b numaralı varaktan başlayarak IIb numaralı varağa kadar devam eden fihrist vardır. Daha sonra tac dediğimiz kısım olan dibace yani giriş bölümü ile devam etmektedir. Dibace 0b numaralı varaktan 3a numaralı varağa kadar yaklaşık iki buçuk varaklık bir alanı oluşturmaktadır.

Giriş bölümünden sonra "Bin İki Yüz Bir Senesine Dair Olaylar" şeklinde ana başlık atılarak olaylar yazılmaya başlanmıştır. Bu başlığın hemen altında yer alan ve bir alt başlık olan "Surre-i Hümâyûn'un Üsküdar'dan Gönderilmesi" konusu ile 1201 yılı olaylarının yazılmaya başlanıldığı görülmektedir. Surre-i hümâyûnun Haremeyn'e gönderildiği tarih de "22 Receb 1201 Hamîs gününde" (10 Mayıs 1787-Perşembe) şeklinde not edilmiş böylece, ay, yıl ve haftanın günü belirtilerek olayın geçtiği tarih eksiksiz bir şekilde verilmiştir.

Beşinci cüz 1201 yılı ve 1202 yılı olaylarının bir kısmını içerir. Bu yıllarda ortaya çıkan olaylara baktığımızda bizim dikkatimizi çeken bazı başlıkları verecek

olursak bunlar arasında; Şahin Giray'ın Rodos'a gönderilmesi ve öldürülmesi, Rus elçisi ile yapılan görüşmeler, donanmanın Karadeniz'e ve diğer sulara gönderilmesi, Levent çiftliğinde yapılan mükâleme görüşmeleri, Rusya'ya askeri seferin yapılması ile ilgili meclis toplantısı, Rus elçisinin Yedikuleye hapsedilmesi, Hindistan'dan gelen elçilik heyeti, tevcihat atamaları, Hatt-ı hümâyûn sûretleri, gibi konuları özetleyebiliriz.

Beşinci cüz Serdâr-ı ekrem Koca Yusuf Paşa'nın Davudpaşa sahrasına 9 Cemaziyelâhir 1202 (17 Mart 1788) tarihinde gelmesi ve burada yapılan törenden sonra Padişah I. Abdülhamid tarafından gönderilen hatt-ı hümâyûnun okunması ve müstakil bir başlık altında bu hatt-ı hümâyûna ait sûretin verilmesi ile bitirilmiştir.

2.3.3.2. Altıncı Cüz

1202 yılı olayları altıncı cüzde devam eder ve daha sonra 1203 yılı olaylarının bir kısmının yazılması ile cüz bitirilir.

Bu cüz 90b numaralı varaktan 189b numaralı varağa kadar devam eder ve toplam 99 varaktır. Cüzün başında kitabın fihristi bulunmaktadır. Fihrist 90b numaralı varaktan başlayıp 99a numaralı varağa kadar devam eden 8 varaklık uzunca bir fihristtir. Fihristte yazan konu başlıkları incelendiğinde yedinci cüze ait konu başlıklarının da burada olduğu görülecektir. Yedinci cüze ait konular 92b numaralı varaktan 99a numaralı varağa kadarki sayfalarda mevcuttur.

Daha sonra gelen dibace bölümünün 99a numaralı varaktan 102a numaralı varağa kadar devam ettiği görülür. Burası da üç varaklık sayfalardan ibarettir. Cüzde *"Mukaddeme-i Sefer-i Hümâyûn"* başlığı atılarak olaylar anlatılmaya başlanmış, Ordunun Davudpaşa'dan ayrılması 17 Cumadelâhire 1202 (25 Mart 1788) tarihi verilerek sonraki gelişmeler de esere senelik sıraya göre not edilmiştir.

Bu cüzde, genel olarak 1201-1206 (1787-1792) Osmanlı Rus seferi ile ilgili gelişmelerden bahis edilmiş ayrıca farklı olaylara da yer verilmiştir. Altıncı cüzde

geçen konu başlıklarına kısaca bakılacak olursa; Ordunun Edirne'ye ulaşması, donanmanın gönderilmesi, Panakdüzlerin ve Çalıkların orduya katılmaları, isyan eden reaya ve Belgrad'a takviye gönderilmesi, Mehadiye muharebesi, zahire ile ilgili bilgiler, İstanbul'da çıkan yangın, Esma Sultan'ın vefâtı, I. Abdülhamid'in 11 Receb 1203 (7 Nisan 1789) tarihindeki vefatı, başlıkları karşımıza çıkacaktır.

Altıncı cüz Sultan'a ait hayrât başlığından sonra atılan ve son başlık olan Abdülhamid'in vezirleri konusu ile bitirilmiştir.

2.3.3.3. Yedinci Cüz

Yedinci cüz yukarıda da bahis ettiğimiz gibi fihrist olmadan direk dibace bölümü ile başlamaktadır. Bu cüze ait fihrist ise Altıncı cüzdeki fihristte mevcuttur. Tac kısmı 189b numaralı varaktan 190b numaralı varağa kadar devam eden bir varaklık alanda yer alır.

Cüzde 1203 yılı olaylarına devam edilmekle birlikte 1204-1205 ve 1206 yılı olaylarından da bahis edilmektedir. 189b numaralı varaktan 421a numaralı varaklar bu cüze aittir ve toplam 232 varaktan meydana gelmektedir. Varak sayısı bakımından ayrıca kapsadığı yıllar açısından da bahis ettiğimiz üç cüz içerisinde en hacimli olanı yedinci cüzdür.

III. Selim'in 11 Receb 1203 (7 Nisan 1789) tarihinde tahta çıkması ile olayların anlatımı başlar daha sonra yeni padişahın yaptığı tevcihatlarla devam eder.

Burada yer alan konu başlıklarına kısaca bakacak olursak; Valide Sultan'ın saraya gelmesi, Rusçuk meştâsında askerlerin ücretlerinin dağıtılması, Prusya ve İsveç ittifakının yararı, Yusuf Paşa'ya sadrazamlık mührünün verilmesi, Hatt-ı hümâyûn suretleri, meşveret toplantıları, İstanbul'da yangın, Belgrad kalesinin istilası, sadrazam Hasan Paşa'nın azli, Yergöğü zaferi, Eflak voyvodasının öldürülmesi, Rus generali ile yapılan görüşmeler, Ziştovi ve Yaş anlaşmaları konuları karşımıza çıkacaktır.

Rusya ve Avusturya ile yapılan anlaşmalardan sonra Osmanlı ordusunun Edirne'den İstanbul'a gelmesi ile cüz biter. Metinde geçen son tarih 9 Şaban 1206 (2 Nisan 1792) olarak karşımıza çıkar. Bu tarihte Osmanlı ordusunun Küçük Çekmece ve İncirli arasında bulunan Uzunköprü sahrasında konaklamalarından bahis ederek Enverî Târîhi'ni sona erdirir.

2.4. ENVERÎ TÂRÎHİ: NÜSHALARI

Enverî Târîhi yazıldığı dönemde ve daha sonraki dönemlerde çoğaltılmıştır. Yalnız bu tarihle ilgili elimizde çok fazla nüsha yoktur. Günümüzde bilinen bu nüshalar hem yurt içinde hem de yurt dışında farklı şehir ve kütüphanelerde bulunmaktadır.

2.4.1. YURT İÇİNDEKİ NÜSHALARI

Enverî Târîhi'nin bilinen yurt içindeki nüshalarının hepsi İstanbul'da farklı kütüphanelerde bulunmaktadır. Bu kütüphaneler; Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Atıf Efendi Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi olarak bilinmektedir. Yalnız bu kütüphanelerde Enverî Târîhi'ne ait bütün cildler ve bu cildlere ait cüzler tam değildir.

2.4.1.1. Birinci Cild

Enverî Târîhi üç cilt olarak tertip edilmiş olup bu ciltler farklı kütüphanelerde yer almaktadır. Burada kitaba ait cild ve cüzlerin hangi kütüphanelerde bulunduğu cild sırasına göre açıklanmaya çalışılmıştır.

2.4.1.1.1.TSMK, Bağdat K, nr.234, Cüz 1-2

Aharlı kâğıt kullanılarak hazırlanmış bu cüzde, 9 varak fihrist dışında 515 varak metin vardır. 345 x 195 mm. ebadındadır ve her sayfa 21 satırdır. Serlevhaları[14] güzel, müzehheb[15] cetvelleri ise yaldızlıdır. Konu başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Eserde nesih kırması bir hat kullanılmıştır. Cildi koyu kahverengi deriden yapılmış, miklebi[16] vardır ve şemse[17] motifi kullanılarak süslenmiştir[18].

Eserin ismi "Vekāyi'nâme-i Enverî Sadullah" şeklinde geçmektedir. Bu cild iki cüz şeklinde hazırlanmıştır ve Enverî Târîhi'nin birinci ve ikinci cüzlerini teşkil etmektedir.

Bu nüshanın birinci cüzü Zilkade 1182 tarihinde Osmanlı ordusunun Davutpaşa sahrasından hareketi ile başlar ve Sultan III. Mustafa'nın vefâtı ile sona erer. 1b ve 462a numaralı varakları ihtiva etmektedir[19].

İkinci cüz ise Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıkışı ile başlayıp Osmanlı ordusunun İstanbul'a dönmesi ile sona erer. 462b ve 525a numaralı varakları kapsamaktadır[20].

---

[14] Serlevha: Bir yazının başlığı, el yazması kitapların ilk sayfalarına tezhip sanatı kullanılarak yapılan süslü başlık (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 3, s. 2746).

[15] Müzehheb: Altın sürmek, yaldızlamak, altın suyuna batırılmış (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 2, s. 2277).

[16] Mikleb: Eski kitapların genellikle Kur'ân-ı Kerim cildlerinin sol kapağının kenarında bulunan ve okunmuş veya okunmakta olan yeri belli etmek için sayfalar arasına sokulabilen küçük parçalar (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 2, s. 2062).

[17] Şemse: Tezhip, ciltcilik ve işlemelerde güneş şeklinde işleme motifi (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 3, s. 2934).

[18] F. E. Karatay, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, İstanbul 1964, C. 1, s. 308-309.

[19] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVI.

[20] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVI.

2.4.1.1.2. SK, Halet E. B, nr.590, Cüz 1

Âbâdî[21] kâğıt üzerine 350 x 197 (270 x 115) mm. ebadında nesih hattıyla yazılmıştır. Sayfalarında 23 satır bulunmaktadır. Serlevhalar güzel müzehheb, konu başları kırmızı mürekkepli, yaldızlı ve cetvellidir. Cildi nefti meşin deriden, yaldızlı, şemseli ve mikleblidir[22].

Bu cüz 384 varaktır. Başta 8 varaklık fihrist vardır. İkinci cüz eksiktir. Bu nüsha Zilkade 1182 tarihinden başlayıp, Sultan III. Mustafa'nın ölümüne kadar yazılmış olan birinci cüzden ibarettir[23].

Varak 1a'da Hâlet Efendi'ye ait vakıf mührü ile "Rif'at 1216" şeklinde temellük mührü bulunmaktadır. Kurşun kalemle "zeyl-i Çeşmîzâde" yazılıdır. Metin tetkik edilmiş, yanlarına kısa eklemeler ve metin üzerinde tashihler yapılmıştır[24].

2.4.1.1.3. İÜKTYB, nr.5994, Cüz 1-2

Nohudî renkte parlak kâğıt kullanılarak hazırlanmış her sayfa, 23 satır şeklinde, nesih hat kullanılarak yazılmıştır. 355 x 200 mm. ebadında, serlevhalar müzehheb, konu başlıkları kırmızı mürekkepli ve etrafı yaldızlı cetvellerle çevrilidir. Cildi kahverengi deriden, şemseli, yaldızlı motiflidir[25].

Bu nüshanın başında 7 varaklık fihrist vardır ve birinci cildin iki cüzü de mevcuttur. Varak numaraları eklenirken yanlışlıkla 10 varaklık bölümü (224-233)

---

[21] Âbâdî: Hindistan'ın Devlet-âbâd şehrinde îmal edilen kalınca, yarı mat, açık saman renginde, eskiden hattatların pek makbûl tuttukları, ipekten yapılmış bir nevî yazı kâğıdı (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 1, s. 2).

[22] İstanbul Kütüphaneleri, **Tarih-Coğrafya Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 1945-1951, s. 144.

[23] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVI.

[24] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVI.

[25] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVI.

hata yapılarak atlanıp daha sonra numaralandırıldığından sayfa sayısı 438'e çıkmıştır[26].

Birinci ve ikinci cüzlerin konularını kapsar. Birinci cüz 1b-382b, İkinci cüz 383a-428b varakları arasındadır. Varak 1a'da iki temellük kaydı bulunur. Hâtimeden sonra "Mahmud Paşa Medresesi'nde sâkin Mehmed b. Ali-i Kastamonî, 1194 Şevval 4" olarak müstensihin ismi ve istinsah tarihi yazılıdır[27].

2.4.1.1.4. İÜKTYB, nr.2351, Cüz 1-2

Aharlı nohidî renkli parlak kâğıt üzerine nesih hattıyla yazılmıştır. Başta 7 varak fihrist mevcut olup toplam metin 425 varaktan oluşmuş ve 23 satırdır. Ebadı 320 x 200 mm.dir. İlk sayfada serlevha başlık mevcut olup, konu başlıkları ve cetveller kırmızı mürekkeplidir. Cildi siyah meşinden yapılmış, yaldız motifli ve şemse ile süslüdür.

Birinci cildin ilk iki cüzüdür. Birinci cüzdeki varak numaraları 1b'den 379a'ya kadar devam ederken, ikinci cüzdeki varak numaraları ise 279b'den başlar ve 425b'te son bulur. Varak 1a'da "Mülk-i Ahmed Paşazâde İbrahim Naşid 1190" temellük kaydı ile mühür bulunur[28].

2.4.1.1.5. Atıf E. K, TYB, nr. 1828, Cüz 1-2

İnce Venedik kâğıt üzerine nesih hattı kullanılarak yazılmıştır. Sayfalar 21 satırdır. Ebadı 325 x 198 (240 x 125) mm. olup, giriş serlevha başlıklı, hafif müzehheblenmiş, konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış, çerçeve çekilirken de

[26] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVI.

[27] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVII.

[28] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVII.

yine kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Cildi koyu kahverengi meşinle kaplı, şemse ile bezeli ve mikleblidir[29].

Metin 434 varaktır başta ise 10 varaklık fihrist vardır. Birinci ve ikinci cüz olarak aynı konulardan ibarettir. Birinci cüz 1b numaralı varaktan 377b numaralı varakları ihtiva ederken ikinci cüz ise birinci cüzün devamı olarak 378a-434 numaralı varakları kapsar. Üzerinde 1182-1188 yıllarının olduğu bir vakıf mührü vardır[30].

2.4.1.1.6. SK, Yahya Tevfik E. B, nr. 253, Cüz 1-2-3-4

Bu nüsha birinci ve ikinci cildleri ihtiva eder. Başta 13 varak fihrist bulunmaktadır. 668 varak olup oldukça hacimli bir nüshadır. 330 x 190 mm. ebadındadır ve nesih hattıyla yazılmıştır. Kâğıdı sarıca âhârlı, serlevhalar müzehheb, cetvelli ve konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılıdır. Her sayfa 23 satırdır[31].

2.4.1.1.7. İÜKTYB, nr. 2437, Cüz 2-3-4

Yazma içerisinde birinci ve ikinci cilde ait cüzler vardır. Burada İkinci cildin bütün cüzleri tamam olduğu için gerekli açıklama ikinci cild ile ilgili başlık altında yapılmıştır.

2.4.1.1.8. Atıf E.K, nr. 1829, Cüz 2-3-4

Yazma içerisinde birinci ve ikinci cilde ait cüzler vardır. Burada İkinci cildin bütün cüzleri tamam olduğu için gerekli açıklama ikinci cild ile ilgili başlık altında yapılmıştır.

---

[29] **İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Katalogu**, s. 144.

[30] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XXXVII.

[31] **İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Katalogu**, s. 146.

2.4.1.1.9. Millet K, Ali Emirî B, nr. 67, Cüz 2-3-4

Yazma içerisinde birinci ve ikinci cilde ait cüzler vardır. Burada ikinci cildin bütün cüzleri tamam olduğu için gerekli açıklama ikinci cild ile ilgili başlık altında yapılmıştır.

2.4.1.1.10. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazmaları, Şr-000351, Cüz 1-2

Daha önce bilinmeyen bu nüsha birinci ve ikinci cüze aittir. Kütüphane kataloğunda eserin sağlanma şekli bağış olarak gösterilmiştir. Kitabın ilk sayfasında Latince alfabe ile "Mustafa Atıf Efendi Kütüphanesi"ne kayıtlı olduğu yazılmıştır. Yine aynı sayfaya "*Buradaki yazma H 1182 (M 1768) yılındaki Rusya seferinden Mustafa III'ün vefatı senesi olan H 1188 (M 1774) yılına kadardır*" ifadesi eklenmiştir.

Son derece düzgün nesih hattı ile indeksli olarak yazılmıştır. 431 varak, 23 satır olup boyutu 335x205, 270x120mm'dir. I-VII yapraklarında fihrist vardır, VIII-IX. yaprakları ise boştur. Birinci cüz 1b-384b varakları arasında ikinci cüz ise 385a-431a varakları arasındadır. Serlevhaları müzehhepli olup konu başlıkları kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmış, cetvelleri ise yaldızlıdır.

Yazmanın birçok yaprağında "sahh" olarak derkenarlar vardır. Eserin içerisinde üzeri çizilmiş satırlar da mevcuttur. 431a ve 431b numaralı varakta "*hâtime*" bölümü başlığı altında eserle ve müellifle ilgili bilgiler verilmiştir.

2.4.1.2. İkinci Cild

Bu cild iki cüz olduğundan nüshaları bazen tam bazen de eksik olarak karşımıza çıkmaktadır. Birinci ve ikinci cüze ait nüshaların bazen bir arada olduğu da görülmektedir.

2.4.1.2.1. SK, Yahya Tevfik B, nr.253, Cüz 1-2-3-4

Bu yazma ile ilgili bilgi birinci cildin nüshaları konusunda verilmiştir.

2.4.1.2.2. İÜKTYB, nr. 5995, Cüz 3-4

Bu nüsha İstanbul üniversitesi, Türkçe yazmalar bölümünde bulunan ve birinci cildi ihtiva eden 5994 numaralı nüshanın devamıdır. Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik, nr. 253'deki nüshanın ikinci cildi ile aynı şekilde tertip edilmiştir. 355 x 200 mm. ebadındadır. Metin nesih hattı ile yazılmıştır. Sayfalarda 23 satır bulunmaktadır. Serlevhaları müzehhep, konu başlıkları kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmış, cetvelleri ise yaldızlıdır. Nohudi parlak kâğıt kullanılmış, cildi ise basma yaldızlı, motifli ve kahverengi meşin ile kaplanmıştır.

Eser iki cüz olup, birinci cüzün konusu 6 Şevval 1188 (10 Aralık 1774) tarihinden başlar ve 1a-190b varakları arasını kapsar. İkinci cüz birinci cüzün kaldığı yerden devam eder 191b-290a arasındaki varakları ihtiva ederek "*Tebdîl-i Kazasker-i Anadolu*" başlığı ile Zilkade 1195 tarihinde sona erer. 5995 numaralı İstanbul Üniversitesi Türkçe yazmasının devamı olarak Mehmed b. Ali-i Kastamonî tarafından istinsâh edilmiştir.

2.4.1.2.3. İÜKTYB, nr. 2437, Cüz 2-3-4

Eser 330 varaktan oluşmaktadır. Başlangıcında 14 varak fihrist bulunmaktadır. Fihristten sonra iki ve sonunda da dört boş sayfa bulunmaktadır. Her sayfa 25 satır olarak düzenlenmiş ve rıkahattı kullanılarak yazılmıştır. Serlevhaları müzehheb olup, cetveller ilk iki sayfasında yaldızlı diğer sayfalarda ise mavi renktedir. Konu başlıkları kırmızı mürekkeple yazılıdır. 250 x 174 mm. ebadında olup kâğıdı nohidi renktedir. Cildi yaldız motifli ve meşindir. 18 Rebiülevvel 1268 (11 Ocak 1852) tarihinde Sahhaf Hasan Kırımî b. Abdülmecid Kırımî tarafından istinsah edilerek yazılmıştır.

Eser üç cüzdür. Birinci cüzü aslında birinci cildin ikinci cüzüdür. Buna bağlı olarak I. Abdülhamid'in tahta çıkmasından, ordunun savaşı bitirip İstanbul'a dönmesine kadar olan bölümü içerir ve 1b-40a varakları arasındadır. İkinci cüzü ise 41b-183 varakları arasında olup 6 şevval 1188 (10 Aralık 1774) tarihinden Şaban 1193 tarihinde kadar gelen birinci cildten itibaren devam eden üçüncü cüzdür. İkinci cildin üçüncü cüzü ise 184b-316a varakları arasında olup, Zilkade 1197 tarihinde bitmektedir ve baştan dördüncü cüzü oluşturmaktadır.

2.4.1.2.4. Atıf E. K, nr. 1829, Cüz 2-3-4

Başlangıcında 19 varak fihrist ve bulunmaktadır. Metin ise 252 varak olup sayfalar 31 satır olarak düzenlenmiştir. Yazısı nesih hattını andırır. 345 x 200 (226 x 105) mm. ebadında olup ince Venedik kâğıdı kullanılan eserde başlıklar kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Serlevha hafif müzehheb olup, cild ise ebruli meşin kaplamadır. Varak 1a'da vakıf mührü bulunmaktadır[32].

Bu cildte üç tane cüz bulunmaktadır. İlk cüz Sultan I. Abdülhamid'in cülûsundan itibaren başlar, Zilkade 1197 tarihine kadar devam eder. Birinci cüz, 1a numaralı varaktan başlayıp 32b numaralı varağa kadar devam eder. İkinci cüz, birinci cüzden devamla 33b ve 145a varaklarını ihtiva eder. Üçüncü cüz ise 146a numaralı varakla 252b numaralı varaklar arasındadır.

2.4.1.2.5. Millet K, Ali Emirî B, nr. 67, Cüz 2-3-4

Bu cild üç cüzden oluşmaktadır. Birinci cildten itibaren saydığımızda ikinci, üçüncü ve dördüncü cüzleri ihtiva eder. Başlangıcında 11 varaklık rakam verilmeden yazılan fihrist mevcuttur metin ise 197 varaktır. Sayfalar 35 satır olarak, şekerrengi kâğıt üzerine hazırlanmış, serlevhaları tezhipsizdir. Mevcut başlıklar kırmızı mürekkeple yazılıdır, cetvel çekilmemiştir. Kullanılan hat adi rıkaolarak

[32] İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Katalogu, İstanbul 1945-1951, s. 145-146.

nitelendirilebilir. 360 x240 (240 x 105) ebadındadır. Dışı kırmızı meşinle kaplanmıştır[33].

Cüzler 1187 yılından 1197 yılına kadar yaklaşık on yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Birinci cüz yaklaşık 27, ikinci cüz 128, üçüncü cüz ise 40 varaktır.

2.4.1.3. Üçüncü Cild

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cild'ine ait cüzler farklı kütüphanelerde bulunmaktadır. Eser cüzler halinde düzenlendiğinden kütüphanelerde var olan yazmalar da cüzler halindedir. Millet kütüphanesinde bulunan yazmada beşinci, altıncı ve yedinci cüzler bir arada bulunmaktadır. Diğer kütüphanelerde bulunan yazmaların cüzleri ise eksiktir.

2.4.1.3.1. Millet K, Ali Emirî B, nr. 67/1, Cüz 5-6-7 (AE)

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cild'ine ait bu nüshada diğer iki cildten farklı olarak üç cüz bulunmaktadır. Bu üç cüz toplam 421 varaktır. Beşinci cüz 1a numaralı varaktan başlayarak 89b numaralı varağa kadar devam eder toplam seksen dokuz varaktır. 100a'dan 189a'ye kadar devam eden numaralanmış varaklar altıncı cüze ait olup yüz seksen dokuz varaktır. Yedinci cüze ise 189b'den başlayıp 421a'ye kadar devam eden varaklar dâhildir ve toplam iki yüz otuz iki varaktır. Yedinci cüz diğer iki cüze göre varak sayısı olarak daha fazladır.

Bu nüsha incelendiğinde eserin üç yerinde kütüphaneye ait mührün bulunduğunu görmekteyiz. Bu mührün üzerinde "(*Diyarbakırlı Alî Emirî*) *Allahü teâlâ hazretlerinin rızasıçün vakf eyledim"* yazısı yer almaktadır. Mühürlerin ilk ikisi Beşinci cüzde olup birincisi diğer notlarla beraber ilk sayfadadır. İkincisi ise beşinci cüze ait fihristin bitimindeki boş sayfada bulunmaktadır. Üçüncü ve son olanı ise yedinci cüze ait metnin sonunda 421a numaralı varakta bulunmaktadır.

[33] İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Katalogu, İstanbul 1945-1951, s. 145-146.

İlk sayfada mühür dışında bazı notlar da görülmektedir. Bu notlardan biri "*Tarihe geçecek Enverî Târîhi"* şeklindedir. Diğeri ise "*Sâka sâik e't-takdîr fî silk-i mülk-i abd-i fakîr es-Seyyid Ali Fuâd-ı sahibü't-taksîr"* şeklinde yazıdır ve kitabın eski sahibine ait olan bir nottur.

İlk sayfanın hemen ardından beşinci cüzün konularını içeren fihrist yer alır. Burada eserin sayfalarının numaralandığı görülmektedir. Yalnız bu numaralar roma rakamı ile yazılıdır. 0b numaralı varaktan IIIa numaralı varağa kadarki alanda fihrist mevcuttur. Ardından gelen sayfa ise mührün bulunduğu boş sayfadır.

Fihristten sonra ise eserin tac kısmı başlar. Bu kısım müzehhepli[34] olup, konu başlıkları, Ayet-i kerîmeler, şiir, mısra başlıkları ve yıllar kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmış, yine önemli olduğu düşünülen atasözleri ve hadislerin üzeri kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Fıstıki renkte kâğıt üzerine nesih hattı kullanılarak yazılmış, her sayfa 23 satır şeklinde hazırlanmış, cetveller yaldız kullanılarak çizilmiş, cild kırmızı meşinle kaplanmış, miklepli ve şemse ile bezenmiştir. 353 x 205 (257 x120) ebadındadır.

0b numaralı varaktan 89b numaralı varaklar beşinci cüze ait olup içerisinde 1201 yılı ve 1202 yılı olaylarının bir kısmı anlatılmaktadır.

Bu nüshadaki altıncı cüz beşinci cüzün hemen arkasından gelmektedir. İlk başta 9 varaklık bir fihrist vardır ama orijinal sayfa numaraları yoktur. Transkript edilen metinde sonradan eklenen sayfa numaraları kullanılmıştır. Varak numaraları bu sisteme bağlı olarak 90b ve 99'a şeklinde yazılmıştır. Müzehhep serlevha başlık bu cüzde de görülmektedir. Altıncı cüzde varak numaraları yeniden birden başlanarak sıralanmıştır.

[34] TCYK, s. 145'te yazan notta bu nüsha için kullanılan tezhip için "hafif müzehhep" yazılıdır. Biz bu nüshayı serlevha kısmı için müzehhep tanımının kullanıldığı T nüshası ile kıyasladığımızda ona göre daha fazla rengin kullanıldığını ve desenlerinin de daha fazla olduğunu gördük ve bu nedenle tanımımızı yaparken "müzehhep" kelimesini daha uygun gördük.

Bu cüz fihrist hariç 99b numaralı varaklar ile 189b numaralı varaklar arasındaki bölümü içerir. Konuların anlatımına 1202 ordunun Davudpaşa sahrasından ayrılmasıyla başlanmış, 1203 I. Abdülhamid'in ölümüne kadar devam edilmiştir.

Yedinci cüz altıncı cüzün bitimi ile başlar yalnız bu cüzün fihristi altıncı cüzün başındadır. Esere ait numaralandırmada sayfa rakamları yine birden başlamaktadır. 189b'den başlayarak 421a'ya kadar devam eden varakları ihtiva etmektedir. Cüzün başında tezhipli serlevha başlıklı tac bölümü bulunmaktadır.

Son cüz 1203 yılında III. Selim'in tahta çıkması ile başlar 1206 yılında Osmanlı ordusunun İstanbul'a dönmesi ile son bulur.

Ali Emirî nüshası, Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi'ne ait üç cüzün bulunduğu bilinen tek yazma nüshadır. Yurt içi ve yurt dışında bulunan yazmalar incelendiğinde bu eserlerde cüzlerin tamamının mevcut olmadığı görülmektedir. Ayrıca mevcut nüshaların hiçbiri müellif nüshası olmadığından Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi Ali Emirî nüshası esas alınarak incelendi ve diğer nüshalarla karşılaştırıldı. Metinde bu nüsha "AE" olarak kotlanmıştır.

2.4.1.3.2. TSMK, Hazine K, nr. 1571, Cüz 5 (T)

Bu nüsha Üçüncü Cildin beşinci cüzüdür. Eserin ilk sayfasında "*Bin iki yüz bir senesi Receb-i şerîfden bed'an ile bin iki yüz iki Cumâde'l-âhireye gelince Tezkire-i evvel Sadullah Enverî Efendi'nin cem' ve tahrîr eylediği vekāyi'-i Devlet-i Aliyye'dir. Zeyl Hasan Efendi"* şeklinde bir not vardır. Yine bu sayfada 233/36861 numarasının yanında "*Topkapı Sarayı Tahrîr Komisyonu"* yazısı da yer almaktadır. Bu sayfadan sonra bir boş sayfa olup arkasında ise esere ait fihrist bulunmaktadır. 1b'den 3b'ye kadar olan bu bölüm üç varak olup beş sayfadır.

Eserin serlevha kısmı arada olan boş bir sayfadan sonra başlar, 0b numaralı varak ile 50b numaralı varaklar arasında konular anlatılır. Anlaşılacağı üzre fihrist

hariç 50 varak olup, toplam 54 varaktır. Aharlı kâğıt üzerine 31 satır şeklinde, talik hattı kullanılarak yazılmıştır. Tac kısmındaki cetveller yaldız kullanılarak hazırlanmıştır. Metnin diğer bölümündeki cetvellerin, konu başlıklarının, şiir veya önemli görülen kelimelerin üstü kırmızı mürekkep kullanılarak çizilmiştir. Cildi miklepli ve kırmızı deridir. Cildin iç kısmı ise ebru desenli kâğıtla kaplanmıştır.

Cüzün başındaki notta hangi tarihleri içerdiği açıkça yazılıdır. Bu cüzün kotlaması "**T**" şeklinde yapılmıştır.

2.4.1.3.3. SK, Esad E. B, nr. 2089, Cüz 5 (EE)

Bu nüsha Üçüncü Cildin beşinci cüzüdür. Eserin ilk sayfasındaki zahriyyede[35] yaldızlı bir daire içerisinde sülüs hat ile "*Ahd-i hümâyûnu hazret-i zıllu'llâhîden cild-i sânî itibar olunarak iki yüz bir senesi Muharremü'l-harâmına gelince kaleme alınıp, huzûr-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihândârîye arz olunacak âsâr-ı cedîdedir*" yazısı bulunmaktadır. Bu sayfadan hemen sonra üç sayfalık fihrist gelmektedir. Üçüncü sayfa fihrist için hazırlanmış ama boş bırakılmıştır. Ardından gelen sayfada mühür vardır ve 1289 yılı yazılıdır. Eser toplam 105 varak 210 sayfadır. Son 4 varak ise boştur.

Eserin tac kısmı hafif müzehhep olup, nesih hattı kullanılarak 23 satır şeklinde hazırlanmıştır. Yazısı çok temiz ve okunaklıdır. Konu başlıkları, Ayet-i kerîmeler, şiir başlıkları ve harekeler kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmış yine önemli görülen kelimelerin üstü kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Cetvellerde yaldız kullanılmış, cildi meşin, iç döşemesi ise ebru desenli kâğıt ile hazırlanmıştır.

Beşinci cüz olarak Receb 1201 (Nisan/Mayıs 1787) ile Cemâziyelâhir 1202 (Mart/Nisan 1788) yılı olaylarını içerir. Bu cüz metin içerisinde "**EE**" kodlaması ile gösterilmiştir.

---

[35] Zahriyye: yazma eserlerde genellikle kitap sahibinin temellük kitabasinin tezhibli olarak yer aldığı esas metnin başladığı yaprağın ön yüzü (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 3, s. 3470).

2.4.1.3.4. Âtıf E. K, nr. 1830, Cüz 6-7 (ATE)

Bu nüsha Üçüncü Cild'e ait son iki cüzdür. Üç cildlik Enverî Târîhi'nin altıncı ve yedinci cüzleridir. Eserin ilk sayfasına "*Enverî'dir, bin iki yüz iki cülûs-ı Selim Hanî'den bed'an ile iki yüz altı târîhinde hitâm bulur. Zeyl-i cild-i sânî Vasıf Ahmed Efendi'dir*" şeklinde bir not düşülmüştür.

İkinci sayfada Ömer Hüsameddin Efendi'ye ait vakıf mührü vardır. Eserin dört yerinde mühür bulunmaktadır. Bunlardan üçü altıncı cüzün başında biri ise yedinci cüzün sonundadır. İlk iki mühür fihristten önce ve sonra konulmuş, üçüncüsü ise tac bölümünde yer almaktadır. Beşinci cüzde 10 varaklık iki cüze ait fihrist bulunmakta, arada bulunan mühürlü bir boş sayfadan sonra eserin tac kısmı başlamaktadır.

Bu iki cüzün toplam varak sayısı 246, sayfa sayısı ise 492'dir. Altıncı cüz 72 varak, yedinci cüz ise 174 varaktır. Nesih hattı kullanılmış ve her sayfa 29 satır olarak yazılmıştır. İnce Venedik kâğıdı kullanılmıştır. Başlıklar ve tac kısmı yaldızlı çerçeve ile hazırlanmıştır. Diğer çerçeveler kırmızı mürekkep ile yazılırken önemli kelimelerin üzeri de kırmızı renk ile çizilmiştir. Tac kısmı serlevha ve müzehhep başlıkla bezenmiştir. Bordo meşin kaplı cildinin içi ise ebru desenli kâğıt ile astarlanmıştır. 318 x 175 (230 x 103) mm. ebadındadır.

Altıncı cüz Ordunun Davudpaşa'dan ayrılması 17 Cumâdelâhire 1202 (25 Mart 1788) tarihinden itibaren başlayarak, I. Abdülhamid'in 11 Receb 1203 (7 Nisan 1792) tarihindeki vefatı ile sona ermektedir.

Yedinci cüz ise III. Selim'in 11 Receb 1203 (7 Nisan 1789) tarihinde tahta çıkması ile başlar, Rusya ve Avusturya ile yapılan anlaşmalardan sonra Osmanlı ordusunun Edirne'den İstanbul'a 9 Şaban 1206 (2 Nisan 1792) tarihinde gelmesi ile de biter. Bu nüsha "**ATE**" şeklinde kodlanmıştır.

2.4.2. YURT DIŞINDAKİ NÜSHALARI

Enverî Târîhi'ne ait bir kısım nüshalar Viyana, Berlin, Kahire, Londra ve Upsala gibi farklı başkentlerde bulunmaktadır.

2.4.2.1.Viyana

2.4.2.1.1. NB (Milli K.), nr. 1117, Cüz 1-2

Bu nüsha birinci cildin ilk iki cüzüdür. Parlak kâğıt üzerine nestalik hattı ile 21 satır şeklinde hazırlanmıştır. Serlevha müzehhep, konu başlıkları kırmızı mürekkep ile yazılı olup ebadı 286 x 165 mm.dir[36].

1182-1188 (1769-1774) Osmanlı-Rus savaşlarını ihtiva eder ve en son 1188 (1774) olaylarından bahis eder. Birinci ve ikinci cüzlerin eksik halidir, kütüphanede kayıtlı olduğu numara H.O.101'dir[37].

2.4.2.1.2. NB (Milli K.), nr. 1118, Cüz 1-2-3-4

Enverî Târîhi'nin iki cildi ve dört cüzünden oluşur. Birinci cild, iki cüzü ihtiva eder ve 454 varaktır. Başlangıcında 16 varaklık fihrist bulunmaktadır. Fihrist 1182 yılında başlayan Osmanlı-Rus seferi ile başlamış ve 1188 tarihinde ordunun İstanbul'a gelmesi ile son bulmuştur.

İkinci cild 327 varak olup metinden önce 19 varaklık fihrist yer alır. Üçüncü ve dördüncü cüzleri kapsar. Üçüncü cüzde 6 Şevval 1188 (10 Aralık 1774) tarihinden itibaren başlayan olaylar anlatılır, devamı olan dördüncü cüz ise 25 Zilkade 1197 (22 Ekim 1783) tarihinde bitirilmiştir.

---

[36] G. Flügel, **Die Arabischen, Persischen, Türkishchen Handschriften der Kaiserlichen und Königlichen Hofbibliothek zu Wien II**, Ein Geschenk der Republik Österreich 1977, s. 299.

[37] G. Flügel, **age**, s. 300.

Koyu sarı kağıt üzerine nesih hattı ile yazılmış, serlevha kısmı müzehhep olup, 23 satırdan müteşekkildir. Konu başlıklarında kırmızı mürekkep kullanılmıştır. 235 x 172 mm. ebadındadır. Kütüphanede kayıtlı olduğu numara H.O.201 ve 202'dir[38].

2.4.2.1.3. NB (Milli K.), nr. 1119, Cüz 6-7 (V)

Bu nüsha Üçüncü Cildin son iki cüzlerini yani altıncı ve yedinci bölümleri içermektedir. Eserin başında iki cüze ait 11 varak fihrist vardır, bu varakların ikisi boş bırakılmıştır.

Altıncı cüzün ilk sayfasında fihristten önce şöyle bir not mevcuttur; "*Merhûm Abdülhamid Han Hazretleri'nin hengâm-ı saltanatlarında vak'anüvîs bulunan Enverî merhûmun pâdişâh-ı müşârünileyhin Nemçe ve Rusyalı ile vukū' bulan seferden bed'an vefât-ı müşârünileyhde tekmîl ve cild-i sânî makāmında Selim Hân-ı Sâlîs-i şehîd hazretleri'nin cülûsundan ibtidâ ve ordu-yı hümâyûnun Asitâne'ye geldiği altı târîhi evâsıtında tekmîl eylediği Târîh-i Enverî'dir*". Bu sayfada iki de mühür bulunmaktadır. Mühürlerden biri Nationale Bibliothek'e ait diğeri ise Osmanlıca bir mühürdür.

Altıncı cüze ait metin 0b numaralı varaktan 99b numaralı varaklar arasındadır. Yedinci cüzün başında iki buçuk varaklık yaldızlı çerçeveli boş sayfa mevcut olup metin bölümü 102b numaralı varakla başlayıp 343b numaralı varakla bitmektedir. Yedinci cüzün sonunda yer alan hazır hale getirilmiş boş sayfada Nationale Bibliothek'a ait bir mühür daha bulunmaktadır. Boş sayfalarla beraber eser toplam 356 varaktır.

Güzel ve okunaklı nesih hattı ile yazılmış cüzlerde sayfalar 23 satır olarak teşkil edilmiştir. Eserde kullanılan kâğıt uçuk pembe renkte olup tac kısmı ise

[38] G. Flügel, **age**, s. 300.

müzehhepli bir şekilde hazırlanmıştır. Cetveller yaldızlı olup, önemli kelimelerin ve Ayet-i kerîmelerin üzeri kırmızı renkli mürekkep ile çizilmiş, konu başlıkları ise kırmızı mürekkepkle yazılmıştır. Cildi bordo renkte meşinle kaplı, üzeri ve kenarları şemse ile süslü, iç kısmı ise ebru desenli kâğıt ile kaplanmıştır. Bu cildin itina ile hazırlandığı göze çarpmaktadır.

Kütüphanede kayıtlı olduğu numara H.O.105'dir[39]. Kitabın ilk sayfasındaki nota bakıldığında cüzlerin hangi konuları içerdiği rahatlıkla anlaşılacaktır. Bu nüsha "**V**" harfi kullanılarak kodlandırılmıştır.

Viyana yazmasında ve ATE yazmasında yer alan ekler veya bir kelimelik farklılıklar transkriptli metinde dipnotta verilmeyip köşeli parantez içerisinde yazılmıştır.

2.4.2.1.4. Orientaliischen Akademia, nr. 268, Cüz 3

İkinci cildin üçüncü cüzüne ait bir bölümdür. 1190 Mehmed Esad Efendi'nin Şeyhülislamlığa nasbı olaylarından başlayarak Şehzade Ahmed'in doğumu konusundan sonra *"Azl-i serbostâniyân-ı hâssa"* başlığı ile son bulur.

Nesih hattı kullanılarak yazılmış ve cildi özenle hazırlanmıştır. Üzerinde padişaha ait vakıf mührü vardır[40].

2.4.2.2. Berlin

2.4.2.2.1. Staatsbibliothek, Berlin, Ms.Or.Oct. 2069, Cüz 1

Berlin Devlet Kütüphanesinde olan bu cild 1182-1185 (1769-1772) yılları olaylarını içermektedir. Bu cüzde iki bölüm mevcuttur. Birinci bölüm 1b ve 249b varaklarını, İkinci bölüm ise 250b-487a varakları arasını ihtiva etmektedir. Cildi

---

[39] G. Flügel, **age**, s. 301.

[40] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLI.

dağınık, kâğıdı düz ve beyaz, satır sayısı ise 15 olup eser rıka hattı ile yazılıdır. Metnin bazı yerleri silik olup önemli satırlar ve konu başlıkları siyah çizgilerle ayrılmıştır.

Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarının sebeplerinin anlatımı ile konular başlar, Tulca mağlubiyeti ile sona erer. Nüsha tam değildir[41].

2.4.2.2.2. Staatsbibliothek Berlin, Ms. Or. Oct. 2547, Cüz 5 (B)

Bu cüz de Berlin Devlet Kütüphanesinde olup Üçüncü Cild'in ilk parçasıdır. Eserin başında fihrist yoktur. İlk sayfada *"… Enveri Efendi"* notu vardır. Daha sonraki sayfada Berlin kütüphanesine ait mühür ve eserin kayıt numarası bulunmaktadır.

Tac bölümü müzehheplidir ve yaldızlı çerçeve ile çizilidir. Rıka hattı kullanılarak 21 satır şeklinde açık pembe bir kâğıt üzerine hazırlanmıştır. Konu başlıkları kırmızı mürekkeb kullanılarak yazılmışken çerçeveler ise mavi renkli mürekkep ile çekilmiştir. 2b numaralı varaktan 7b numaralı varağa kadarki konu başlıkları renkli mürekkep kullanılmadan yazılmışken, 7b'den sonra oluşturulan konu başlıkları kırmızı renkli mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Eserin kabı sade ve bordo renginde olup etrafında yaldızlı bir çerçeve vardır.

Eserde varak numaraları yazılı değildir. Varak numaralarının daha sonra eklendiği görülmektedir. Tac bölümü 2b numaralı varakla başlar 95b numaralı varakla biter, ayrıca burada kütüphaneye ait bir mühür de bulunmaktadır. Boş sayfaları da sayarsak eser toplam 97 varak ve 194 sayfadır. Beşinci cüzde Receb 1201 ile Cemâziyelâhir 1202 yılı olayları anlatılmaktadır.

Bu cüz metin içerisinde "**B**" harfi ile kodlanılmıştır.

---

[41] Manfred Götz, **Türkische Handschrıften,** Wiesbaden 1979, nr.229-230, s. 220.

2.4.2.3. Kahire

Enverî Târîhi'ne ait cildlerin bir kısmı da Kahire'de Hidiv kütüphanesinde bulunmaktadır.

2.4.2.3.1. Hidiv K, TYB, nr. 8803, Cüz 1-2

Cildi siyah ve eskimiştir. Rıka hattı ile 29 satır şeklinde düzenlenmiştir. 295 varaktır. 1182-1187 yılları olaylarını kapsar. Katalogda "Fezleke-i Târîhü'l-Enverî" ismiyle geçer[42].

2.4.2.3.2. Hidiv K, TYB, nr. 8974, Cüz 1-2

Bu cüzler de birinci cilde aittir. Rıka hattı ile 19 satır şeklinde hazırlanmış olup cild rengi kırmızıdır. Cüzler cildli olup, birinci cüz 295, ikinci cüz ise 256 varaktır[43].

2.4.2.3.3. Hidiv K, TYB, nr. 8811, Cüz 1

Birinci cildin ilk parçası olan bu nüsha III. Mustafa dönemi Osmanlı-Rus savaşını ihtiva eder. 218 varaktır. Talik hattı ile yazılı 25 satırdan oluşmuştur. Serlevha müzehhep, kenar cetvelleri ise yaldızlıdır. Müstensihi Halil Niyazi b. Mustafa Hamid'dir[44].

2.4.2.3.4. Hidiv K, TYB, nr. 8812, Cüz 1

Bu nüsha 8811 numaralı yazmanın başka bir nüshasıdır. 263 varaktır. Talik hattı ile 23 satır şeklinde hazırlanmış, cetveller yaldızlı, serlevha müzehheptir. Cildi yeşil renktedir. Müstensihi Derviş İsmail'dir[45].

---

[42] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLI.

[43] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLI.

[44] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLI.

[45] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLI.

2.4.2.4. Londra

2.4.2.4.1. British Museum, or. 6624

Bu nüsha önceleri Enverî'nin Üçüncü Cild'i şeklinde bilinmekte iken, bu konuda yapılan çalışmalar sonucu Ahmed Vasıf Efendi'ye ait bir nüsha olduğu ortaya çıkarılmıştır[46].

2.4.2.5. Upsala

2.4.2.5.1. Üniversite K, nr. 672

Bu yazma, Yusuf b. Abdüllatif Efendi'nin hazırladığı Sebhatü'l-ahbâr adlı Osmanlı Sultanlarının anlatıldığı bir kitaptır[47]. Bu eserde iki bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde Padişahlara ait şecere klasik tarzda hazırlanmıştır. İkinci bölümde ise farklı konularla ilgili iki ayrı parça yer almıştır.

Birinci parça; II. Mahmud döneminde Fransa Devleti ile Osmanlı Devleti arasında yapılan anlaşma maddelerinden oluşmaktadır. Bu parça beş varak olup başlangıcı ve sonu bulunmamaktadır.

İkinci parça; 1209 olaylarının yazıldığı bölüm olup yaklaşık sekiz varaktır. Enverî'nin son vekayinüvisliği döneminde yazdığı olaylara aittir. Burada yer alan giriş kısmında Enverî kendi ile ilgili "… *bu def'a yine ol hizmet-i celîlenin tertîb ü tahrîrin bu erbâb-ı dânişin kemteri el-Hâc Sadullah Enverî bendelerine ihâle buyurmalarıyla cenâb-ı feyyâz-ı mutlakdan der-yûze-i meded ederek sâ'id-i ihtimâmı*

---

[46] M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLII.

[47] Yusuf b. Abdüllâtif Kanunî Sultan Süleyman devri tarihçilerindendir, 952 (1545) yılında vefât etmiştir. Osmanlı Müelliflerinde, yazarın hazırladığı eser "Umumî Tarih" olarak tanımlanmıştır. Fakat eserin ilk bölümü şecere şeklinde hazırlanılmış gibi gözükmektedir (K. W. Zettersteen, **Die Arabischen Persischen und Türkishhen Handschrlften**, Upsala 1935, C. II, s. 53-54; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, çev. C. Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992 s. 79; Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. III, s. 157; Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** Upsala Üniversite Kütüphanesi, nr. 672).

teşmîr ü tahrîre i'tinâ …" bu cümleleri yazarak, vekayinüvislik görevinin kendisine bu kez de verildiğini ve bu hizmeti gerekli itinayı gösterek yapacağı bilgisini vermektedir.

Yalnız eseri incelediğimizde sekiz varağın hepsinin Enverî'ye ait olmadığı görülmüştür. Varakların üzerine sonradan koyulan rakamları temel alarak kullandığımız numaralama sistemine göre varak 5b'nin kenarında yazılı *"Enverî Efendi merhûmun cem' etdiği vekāyi' bu mahalde tamam olmuşdur"* notundan anlaşılmaktadır. O halde Enverî'ye ait yazılı bölüm yaklaşık beş varaklık bir bölümdür. Giriş kısmı hariç 1209 dönemine ait olaylar sadece iki varaklık bir alanı kapsamaktadır.

Yazma eserin giriş şeklinde hazırlanan iki varaklık bölümde kitabın adı, yazarı ve eserin tertibi ile ilgili bilgiler yer almaktadır[48]. Eser yıpranmıştır ve eksik kısımları vardır. Varaklarda yer alan satır sayıları, Enverî'nin yazdığı bölümde 23 satır, anlaşma maddelerinin yer aldığı bölümde 14 satır, şecerenin bulunduğu bölümde ise 21 satır olarak karşımıza çıkmaktadır, kapağı karton ve cildsizdir. Eserde nesih hattı kullanılmıştır, isimler ve başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır[49].

Eserin başında Osmanlı ailesine ait olan şecere klasik bir şekilde başlatılmış olup, Osmanlı ailesinin soyu Hz. Adem'e dayandırılmıştır. Bu temel başlangıçtan sonra, peygamberler ve padişahlarla ilgili dairesel çizimler yapılmış ve yanlarına bilgiler eklenerek bağlantılar gösterilmeye çalışılmıştır. Vr. 1b'de yer alan *"… her birinin zamanına göre peygamberler için iki daire ve gayrileri için bir daire çekildi. Bu dairenin ol daireye varır safhanın ortasında peygamberler ve safhanın yukarısında olan Gümrüs Şah ve el-keyân-ı mülûk-ı tevâ'if ve safhanın aşağısında ehl-i Cabâbra*

---

[48] Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** Upsala Üniversite Kütüphanesi, nr. 672, vr. 1a-1b, 2a.

[49] K. Wilhelm Zettersteen, **Die Arabischen Persischen und Türkishhen Handschrlften**, Upsala 1935, C. II, s. 53-54; M. S. Çalışkan, **Enverî Tarihi,** s. XLII.

ve şüd ademiyân sanadîd-i Arab ve risâletin evâhirinde selâtîn-i pâdişâh-ı Osmanîyân ***-halledallahü mülkehüm ve ebedehü sillehüm mâ-dâmetü'l-kamrân-ı fi'd-devrân-*** *zikriyle itmâm ü ihtimâm olundu*" bu açıklama ile eserin mevcud sistemi anlatılmıştır.

Daire içerisinde sultanların adı, dairenin kenarlarında ise padişahların cülûs tarihleri ve tahtta kalış süreleri verilmiş olup bu dairelerden çizilen okların ucuna yeniden küçük daireler çizilerek buraya da padişahların çocuklarının isimleri ve bu isimlerinin yanında ise şehzadelerin nasıl öldükleri de belirtilmiştir. Padişahlara ait en son iki halka Sultân I. Abdülhamid ve III. Selim'e aittir[50].

2.5. ENVERÎ TARİHİ: KAYNAK OLARAK KULLANILMASI

Enverî üç ciltlik 25 yıllık Osmanlı Devleti Tarihi'ni yazarak hem kendi dönemi hem de daha sonraki yıllar için kıymetli ve değerli bilgiler kaleme almıştır. Yaklaşık çeyrek asırlık bir dönemin olaylarını ihtiva eden Enverî Târîhi resmi ve özel olmak üzere birçok kişi tarafından özellikle de kendinden sonra vekayinüvislik görevine gelen memurlar tarafından kullanılan kaynaklardan biri olmuştur.

2.5.1. OSMANLI TARİHÇİLERİ TARAFINDAN KULLANILMASI

Vekayinüvis olarak göreve getirilen memurlar kendilerinden önce bu vazifeyi yapmış olan kişilerin bıraktıkları notları kullanmışlar bazen kısaltarak bazen eklemeler yaparak bazen de olduğu gibi aktararak kendi tarih kitaplarını yazmışlardır. Bu bölümde Enverî Târîhi'ni kullanan Osmanlı tarihçilerinden bahis edilerek Enverî'nin kendi döneminden itibaren başvurulan kaynaklar içerisinde olduğunu gösteren ve eserin değerini ortaya çıkaran bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

---

[50] Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** Upsala Üniversite Kütüphanesi, nr. 672.

2.5.1.1. Ahmed Vâsıf, Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr

Ahmed Vasıf Efendi ilk eğitimini Bağdat şehri ulamalarından almış, genç yaşta kitap bilgisini ilerletmiş, Bağdat'ta bazı ileri gelenlerin özel kütüphanelerinde çalışarak geçimini sağlamıştır[51]. Halep'te Gül Ahmedpaşazâde Ali Paşa ile tanışması ile gelişen olaylar sonucu Ruslara esir edilmesi yaklaşık dokuz ay süren bu esaretten sonra serbest bırakılması onun tanınmasına ve üst düzey görevlere yükselmesine vesile olmuştur[52]. 1772 yılında hâcegân sınıfına dâhil olduktan sonra 6 Zilhicce 1197 (2 Kasım 1783) tarihinde Enverî Efendi'nin yerine vekayinüvis olarak tayin edilmiş, bu hizmeti sırasında 1197-20 Şabân 1201 yıllarını ihtiva eden "Vasıf Târîhi" olarak bilinen "Mehâsinü'l-âsâr ve Hakāikü'l-ahbâr" isimli eserini kaleme almıştır[53].

Vasıf Efendi ilk olarak I. Abdülhamid döneminde daha sonra ise üç kez III. Selim dönminde olmak üzere dört defa vekayinüvislik görevine tayin edilmiştir. Farklı tarihlerde gerçekleştirilen bu görevlendirmelere bakıldığında Vasıf Efendi'nin on beş yıla yakın bir süre vekayinüvislik görevini yürüttüğü görülmektedir[54].

Vasıf'ın ilk vekayinüvislik döneminde yazdığı bu eseri iki cild olup, birinci cildi Muharrem 1166 (Ekim 1752) ve Zilhicce 1183 (Nisan 1770), ikinci cild birincinin bittiği yerden başlayıp Receb 1188 (Kasım 1774) tarihinde son bulmaktadır[55]. Bu eser iki kere Bulak bir kere İstanbul olmak üzere üç kez basılmıştır. Vasıf 1666-1180 senelerini yazarken temel olarak Hâkim Târîhi'ni

---

[51] M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XX; M. İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** İstanbul 2012, C. 42, s. 535.

[52] M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XX; M. İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** C. 42, s. 535.

[53] M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXXIX; M. İlgürel, Vâsıf Ahmed Efendi, **DİA,** C. 42, s. 535; B. Kütükoğlu," Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 279.

[54] H. Sarıkaya, **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-âsâr ve Hakā'iku'l-ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2013, s. LXXV.

[55] M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXXIX; M. İlgürel, Vâsıf Ahmed Efendi, **DİA,** C. 42, s. 535; B. Kütükoğlu," Vekāyi'nüvis", **İA**, C. XIII, s. 279.

kullanmıştır[56]. Diğer bir kaynağı da Çeşmizâde Mustafa Raşid Efendi'nin eseridir. Bu eser kısaltılarak birinci cilde eklenmiştir. Musazâde Ubeydullah ve Behçetî Hasan Efendi'nin henüz nüshaları bilinmeyen eserleri de birinci cildin kaynakları arasındadır[57]. Vasıf bu kaynakları kullanmış kendisine göre eksik gördüğü taraflarını ise eleştirmiştir. Günümüzde yapılan çalışmalar Vasıf'ın bu eleştirilerinde çok da haklı olmadığını göstermektedir[58].

Vasıf Efendi, 1183-Receb 1188 tarihli ikinci cildinde kaynak olarak Sadullah Enverî Efendi'nin ilk vekayinüvislik devresine ait birinci cildi kullanmıştır. Vasıf kullandığı diğer eserlerde olduğu gibi Enverî Târîhi'ni de ne şekilde kullandığına dair açıklamalar yapmıştır. Kendi uslübü ile çelişen noktalar üzerinde durarak bunların yeniden düzenlendiğini şu şekilde " *Enverî Efendi'nin zapt eylediği vekāyi' sûr-ı mekâtîb ve sâir e'âcib ile mel'ân ve her hale adem-i vukūfundan nâşî tarîhî mecma'-i sehv ü noksân olduğundan gayri târîhe kaydı sezâ olmayan ba'zı ahvâli tahrîr ve imlâ ile … târîh-i mezkûr dahi Hâkim ve sâirlerinin âsârı gibi müceddeden kaleme alınıp, maddeleri tashîh ve hefveleri tenkîh olundu*" diye ifâde etmektedir[59]. Vasıf'a göre, Enverî Târîhi çeşitli mektup ve suretlerle doldurulmuş, eksik, hatalı ve bazen da gereksiz ayrıntılara boğulmuştur. Kendisi bulunduğu mevki dolayısı ile doğru bilgiler ışığında konuları layıkı ile yazıp, eksik olan kısımlara eklemeler

---

[56] Cemaleddin Efendi, **Âyine-i Zürefâ (Osmanlı Tarih ve Müverrihleri)**, İkdam Matbaası, İstanbul, 1314, s. 54 [Esere bundan sonraki başvurular "Âyine-i Zürefâ" şeklinde olacaktır].

[57] B. Kütükoğlu, **Çeşmizâde Tarihi**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1959, s. V.

[58] B. Kütükoğlu, "Müverrih Vasıf'ın Kaynaklarından Hâkim Tarihi", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi** (**İÜEF Tarih Dergisi),** C. V, S. 8 (Eylül-1953), s. 69-76; C. VI, S. 9 (Mart-1954), s. 69-76; C. VII, S. 10, (Eylül -1954), s. 79-102; B. Kütükoğlu, **Çeşmizâde Tarihi,** s. V; Filiz Çalışkan, "Vâsıf'ın Kaynaklarından Enverî Tarihi", **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, s. 144 [Esere bundan sonraki başvurular "Bekir Kütükoğlu'na Armağan" şeklinde olacaktır].

[59] M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XL; M. İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** C. 42**,** s. 535; B. Kütükoğlu," Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 279.

yapacağı, anlaşılmayan konulara açıklık getireceği ve gereksiz kısımları atarak en iyi şekilde olayları yazacağını beyan etmiştir[60].

Vasıf Efendi ve Enverî Efendi uzun bir süre halef-selef olduklarından Vasıf üçüncü defa vekāyti'nüvis olarak atandığı dönemde III. Selim'in emri ile cülûsundan itibaren yazılmış vekāyi' cerîdelerini bir cilde toplamak ve kendi yazdıklarını da bu esere eklemekle vazifelendirilmiştir. Vasıf Enverî ve Edip vekāyi'namelerini kendi tarzına göre bazı bilgiler ekleyerek 1205 seferi olaylarına kadar yedi cüz yazıp, 1206 ve 1207 yıllarını da ekleyerek Sultan'a sunmuş ve bu çalışması sonucu kendisine beş bin kuruş atiye ihsan edilmiştir[61].

Vasıf'ın bu şekilde rahatlıkla eleştirilerini yapması ve kendisine güvenmesi III. Selim'in kendisini Enverî'ye tercih etmesinden de kaynaklanıyor olmalıdır. Bu tercihin açıkça yapıldığı şu gelişme ile karşımıza çıkmaktadır. İkinci kez vekayinüvislik hizmeti görevini yerine getirirken çıkan sefer nedeni ile Sultan III. Selim Vasıf Efendi'nin ordu ile sefere katılmasını istemiş, Kaymakam Paşa Vasıf'ın zabt-ı vekāyi' ile meşgul olduğunu söyleyince III. Selim "asıl vekayinüvis orduda lazımdır, Enverî edemiyor, orduya gitsin vekayi'i anda zapt etsin" sözü ile tercihini açıkça Vasıf'tan yana kullanmıştır[62].

III. Selim sadece vekayinüvis memurunu değiştirmemiş aynı zamanda verdiği emirle, cülûsundan itibaren kaleme alınmış vekayinâme cüzlerinin ayıklanıp düzeltilmesini ve yeni olayların doğru bir şekilde yazılmasını istemiştir[63]. Bu emir Vasıf'ın kaynakları hakkında yaptığı eleştirileri destekler nitelikte görünmektedir. Yalnız III. Selim'in cülûsundan itibaren ikinci vekayinüvisliği döneminde yazmış olduğu bilinen ve 1201-1203 (1787-1789) yıllarını içeren eseri bu gün mevcut

---

60 F. Çalışkan, **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, s. 144.

61 M. İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** C. 42, s. 535; B. Kütükoğlu," Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 278.

62 BOA, HH. Nr. 57475; F. Çalışkan, **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, s. 145.

63 B. Kütüoğlu, Vak'anüvis, **DİA**, C. 42, s. 460.

değildir[64]. 1203-1209 yıllarına ait nüshalar hem yurt içinde hem de yurt dışındaki kütüphanelerde mevcuttur, hatta yeni yapılan bir çalışma sonucu bu yıllara ait bir nüshanın Medine'de Osmanlı Devleti şeyhülislamlarından Ârif Hikmet Bey'in kurmuş olduğu vakıf kütüphanesinde olduğu ortaya çıkarılmıştır[65].

Üçüncü Cild'in altıncı ve yedinci cüzüne ait ATE nüshasının ilk sayfasının başında *" zeyl-i cild-i sâni Vasıf Ahmed Efendidir"* şeklinde yazan nota bakarak bu cilde Vasıf'ın bir zeyl yazdığı görülebilir. Yine V yazmasının 326b numaralı varağının sağ kenarında yer alan not; *"Eser Hâme-i Ahmed Vasıf işâreti ki 288 sayfasında vāk'adır. 327 sayfasına gelince ordu-yı hümâyûnda kalem-i fakîr ile zabt olunan vekāyi'dir. Kat'an tagyîr olunmadan işbu meclisde derc olunmuş olmağla kendi eser-i âcizânemizi aynî ile ahz ve bu def'a müceddeden kaleme aldığımız târîh-i cedîde tagyîrât-ı cüziyye ile zamm eyledik*", her iki vekayinüvisin birbirlerinin notlarını kullandıklarını göstermektedir.

Vasıf'ın bu şekilde takdir toplaması, önemli devlet görevlerinde bulunması ki en son reîsülküttaplık görevine kadar yükselmiştir[66], devlet içerisinde etkili bir kişi olmasına da neden olacaktır. Hatta bir ara devlet içerisinde bazı entrikalara katıldığı düşüncesi ile Midilli'ye sürgüne gönderilmiştir[67]. Ayrıca iki cildlik kitabının basılması, eserinde kullandığı dil ve uslûbunun dönemi için tercih edilmesi sonucunda Vasıf Târîhi daha çok bilinir ve kullanılır olmuştur.

Vasıf Kaynaklarını kullanırken birçok konuları kısaltarak yazmıştır. Enverî Târîhi'ni de kullandığı kaynaklardan biri olarak bu düzenlemeye tabi tutmuş,

---

64 M. İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** C. 42, s. 537; B. Kütükoğlu," Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 279.

65 Mustafa L. Bilge, "Vasıf Tarihi'nin Üç Muteber Zeyli", **Şevki Nezihi Aykut Armağanı**, Etkin Kitaplar, İstanbul 2011, s. 35-46.

66 M. İlgürel, "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** C. 42**,** s. 536.

67 M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XXXII.

olayların aktarılması, tevcihat bahisleri, tarihler, isimler gibi konularda değişiklikler yapmıştır.

Vasıf, Enverî Târîhi'ni iddia ettiği gibi, eserdeki eksik kısımları düzeltmiş, fazlalıkları, çıkartarak daha sıhhatli bir hale mi getirmişdir? Yapılan araştırmalar gerçeğin Vasıf'ın dediği gibi olmadığını göstermiş aradan çıkarılan bilgiler konuların eksik kalmasına, olaylar arasında bağlantı kopukluğuna ve tarih tespitlerinin sağlıklı bir şekilde yapılamamasına neden olmuştur[68].

Vasıf'ın kaynaklarını kendi sistemine göre düzenlerken yaptığı diğer bir faaliyet de eserin muhtevasını bozarak olayları hatalı aktarmasıdır. Farklı konu başlıklarının bir başlık altında birleştirmesi, konuyu özetlemek isterken kaynağın içeriğini bozması, tarihlerin yanlış tespit edilmesi ve isimlerin yanlış nakl edilmesi gibi değşiklikler bu hatalara neden olmuştur[69].

Vasıf bu çalışmaları yaparken kendi tarihçiliği ve tarih anlayışına göre bir yol takip etmiştir. Bazı hadiselerin detaylarına indiği gibi kendisine göre yorumlar yapmaktan da kaçınmamıştır[70]. Bu yorumları ve değerlendirmeleri Enverî Târîhi'nde eksik gördüğü bazı konuları detaylandırmasına da neden olmuştur. Enverî'ye yaptığı ilaveler şu konularda gerçekleşmiştir; Biyografiler, üst rütbeli tevcihat bahisleri, görevden alınan şahıslarlarla ilgili bilgiler, vefât eden kişilerin biyografileri, olayların değerlendirilmesi, ilmiye mensuplarının atamaları ve vefatları, kendisinin eklediği bazı detay bilgilerdir. Aslında bu yapılanları, Vasıf'ın içinde bulunduğu şartların uygun olması dolayısı ile işittiklerine göre ve çoğu defa yorumuna dayalı rastgele yapılmış müdahaleler olarak görmemiz yanlış olmayabilir[71].

---

68 F. Çalışkan, **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, s. 146-157.

69 F. Çalışkan, **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, s. 157-158.

70 M. İlgürel, **Mehâsinü'l-âsâr**, s. XLVI.

71 F. Çalışkan, **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, s. 162-163.

Vasıf gerek Enverî Târîhi gerekse kullandığı diğer kaynaklarında yaptığı değişiklikler ile iddia ettiği gibi ortaya mükemmel bir eser çıkaramamıştır. Vasıf'ın kullandığı kaynaklar incelendiğinde önemli bilgilere ulaşıldığı görülmüştür. Bu nedenle Enverî Târîhî de gün geçtikçe özellikle bazı konuların detaylı bir şekilde öğrenilmek istenmesi sonucu, günümüzde incelenmesi gereken bir eser olarak gereken değerini kazanmaktadır. Dönemin olaylarını daha iyi değerlendirebilmek için ana kaynaklara inmenin önemini bu tür çalışmalar açık bir şekilde karşımıza çıkarmaktadır.

Vasıf'ın kullandığı ve yeniden tertip ettiği kaynaklar ile ilgili yapılan incelemelere bakıldığında benzer bir sistemin takip edildiği görülmektedir. Enverî'nin Üçüncü Cild'ine ait konular da bu düzen çerçevesinde oluşturulmuştur. Enverî ve Vasıf'ın aynı iki olayı nasıl ele aldığı aşağıda verilen örnek incelendiğinde daha rahat anlaşılacaktır.

ENVERÎ	VASIF
Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn ve İ'tâ-yı Rütbe-i Vezâret be-Kapudan-ı deryâ Hüseyin Paşa **[204a]** Ber-mûceb-i irâde-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı Cem-hemâl Bahr-i siyâh **[204b]** u sefîde ihrâc ü irsâl kılınmak üzre ifrâz buyurulan donanma-yı hümâyûn merâkibinin neferâtı ve levâzımı itmâm ü ikmâl olunmağın [e]vâsıt-ı Şa'bân'da şehriyâr-ı adl-güster [ve] hâkān-ı ferîdûn-fer hazretleri âdet-i müstahsene-i kadîmeleri üzre Yalı köşküne teşrîf buyurup resm-i pîşîn-i bihîn üzre ve donanma-yı hümâyûnları sefâyini ihrâc ve huzûr-ı hümâyûn-ı mevhibet-makrûnlarından imrâr olunup ol esnâda kapudan paşa hazretleri haklarında nazar-ı inâyet-i mülûkâneleri rû-bâlâ ve rütbe-i vâlâ-	**İhrâc-ı Donanma-yı Hümâyûn** Mevsim şitâ inkızâsıyla hulûl-ı mevsim-i deryâ hüveydâ olduğuna binâen Karadeniz'e müretteb olan donanma-yı hümâyûnun bir ân akdem seyr ü hareketi irâde-i hümâyûn olmağla Şa'bânü'l-muazzamın on dördüncü günü sefâyin-i donanma nazargâh-ı pâdişâh-ı deryâ-dilden imrâr olunup Dolmabahçe'de resm-i kadîm icrâsından sonra kapudan paşa savb-ı maksûda serâ'-güşâ oldu. Vâsıf Ahmed, **Mehâsinü'l-âsâr ve Hakāiku'l-ahbâr (H. 1203-1209)**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, nr. 608.

yı vezâret ihsânıyla kadrlerin i‘lâ buyurup mesrûr u handân [ve] sefâyin-i pâdişâhî ile Beşikta[ş] pîş-gâhına revân oldular. **Enverî, Târîh**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, nr. 67/1, Cüz. 7.	

2.5.1.2. Şem‘dânizâde Fındıklılı Süleyman, Mür‘i’t-tevârîh

Şem‘dânîzâde Süleyman Efendi’nin hayatı hakkında bilinenler, daha çok müellifin kendi eserinde şahsına ve babasına dair vermiş olduğu malumata dayanmaktadır[72]. Aslen Tokat tacirlerinden Şem‘dancı Hacı Mehmed Ağa’nın oğludur[73]. Mehmed Ağa 1730 Patrona Halil isyanı sırasında zorbaları def ederek bunların gümrükten mal çalmalarına engel olmuş, bu sırada gümrükçü olan Yeğen Mehmed Paşa 10 Şâban 1150 (3 Aralık 1737) tarihinde sadrazam olunca Mehmed Ağa’yı çağırtarak ikramda bulunmuş, böylece sadrazam ile yakın dostluk kuran Mehmed Ağa dönemin nüfuzlu şahsiyetleri arasına girmiştir[74] İstanbul’da Fındıklı semtine yerleşen aile bu semtin sakinleri arasında yer almış, burada doğan Süleyman efendi de semtin ismini alarak “Fındıklılı” ünvanı ile anılmıştır[75].

Süleyman Efendi tanınmış bir aileye mensup bulunması ve maddi imkânlarının yeterli olmasından dolayı çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim almış bunun sonucunda ilmiye mesleğini tercih etmiş, mesleğe de kadı olarak başlamıştır[76]. Değişik yerlerde görev yapmış, 1188 (1774) yılında Osmanlı-Rus savından sonra yapılacak barış görüşmelerine hocası Yâsincizâde Osman Efendi tarihe olan aşinalığı

---

72 “Şem’dânîzâde Süleyman Efendi”, **DİA,** İstanbul 2010, C. 38, s. 501.

73 M. Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, C. III, s. 86; M. Aktepe, **Şem’dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi Mür’i’t-Tevârîh**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976, C I, s. XVIII. [Esere bundan sonraki başvurular “**Şem’dânîzâde Fındıklılı**” şeklinde olacaktır].

74 M. Aktepe, **Şem’dânîzâde Fındıklılı**, C I, s. XVIII.

75 “Şem’dânîzâde Süleyman Efendi”, **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem’dânîzâde Fındıklılı**, C I, s. XVIII.

76 “Şem’dânîzâde Süleyman Efendi”, **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem’dânîzâde Fındıklılı**, C I, s. XVIII.

sebebi ile kendisini de kethüdâsı sıfatıyla yanına almak istemiş fakat barış taraftarı olmadığından bu görevi kabul etmemiştir[77]. 1193 (1779) yılında vefat etmiştir. Eyüp'te Balçık Tekke türbesi haziresine defnedilmiştir[78]. Bu gün mezar taşı mevcut değildir[79].

Şem'dânîzâde Süleyman Efendi kaleme aldığı Mür'i't-tevârîh adlı eseriyle tanınmış, bu eseri Kâtib Çelebi'nin Takvîmü't-tevârîh'ini temel alarak hazırlayan Süleyman Efendi, resmi vekayinüvislik yapmamış, tarihe çok meraklı olduğu için böyle bir eseri on üç yıl boyunca dört yüzden fazla tarih kitabını görerek kaleme almıştır[80]. Takvimü't-tevârîh'i önce genişletmiş, ardından 1191 (1777) yılı sonuna kadar meydana gelen olayları da ekleyerek eserini Padişah I. Abdülhamid'e takdim etmiştir[81].

1145'ten 1191 yılına kadar elli elli altı yıllık dönem tarihini kendisi kaleme almış, olayları yazarken vekayinüvislerin eserlerinden de faydalanmış olup, özellikle son olayları Hâkim Mehmed, Sadullah Enverî ve Mûsâzâde Mehmed'in müsveddelerini kullanarak hazırlamıştır[82].

Süleyman Efendi 1183 (1769-1770) Osmanlı-Rus savaşı hadiselerini Enverî Târîhi'nden özetleyerek yazmış, bu sıralarda Tuna boylarında kadılık görevini yapmakta olduğundan bizzat şahit olduğu olayları da tarihine eklemiştir[83]. Süleyman

---

77 "Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C. I, s. XVIII.

78 Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. III, s. 76; "Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C I, s. XIX.

79 M. N. Haskan, **Eyüp Sultan Tarihi**, İstanbul 2008, C. II, s. 418.

80 "Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C I, s. XXI.

81 "Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C. I, s. XXI.

82 "Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** C. 38, s. 502.

83 M. İlgürel, "Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi", **İstanbul Üni. Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S. 33, İstanbul 1980-1981, s. 449-450.

Efendi tarihine resmî görevli olmadığı için vekayinüvislerin eserlerine kayd edemedikleri bazı özel meseleleri alabilmiş olması ile XVIII. yüzyıl olaylarını vekayinâmelerden daha değişik bir üslupla kaleme almıştır[84].

Süleyman Efendi'nin Enverî Târîhi'nden nasıl yararlandığını şu şekilde anlatmıştır; "*Çünki geçen sene havâdisinden ordu ve sefer-i hümâyûn vekāyi'ini Enverî Efendi târîhinden telhis ve işbu 1184 (1770-1771) ibtidâ Mûsa-zâde müsveddâtından, Âsitâne havâdisi seneteyn biribirine karîb olmak için hülâsa ve bu mahalle tahrîr ve mâ-ba'dına inşallahü'r-Rahman Enverî Efendi târîhinden âlâ tarîki'l-icmâl ahzımız zeyl olunmak, ihtiyâr olunmakla, havâdis-i Âsitâne'ye ibtidâr olundu*"[85]. Yine eserinde "Mütâreke bâ-Moskov" başlığı altında "*… bu mütâreke ve mükâleme maddeleri Enverî Efendi'nin Târîhi'nde, beş on mevki'de vaktiyle îrâd kılınmış. Biz îrâdât-ı mezkûrâtı, mülâhhas kılıp, cümlesini hitâm-ı sûlhda terkīm etmek kasdı ile bu mevkı'de bu kadarca işâret ile iktiza olundu*" diyerek konunun Enverî Târîhi'nde nasıl yer aldığını ve kendisinin de kitabına bu olayı ne şekilde eklediğini yazmıştır[86].

Aşağıda verilen örnekte her iki tarihçinin aynı konu üzerine yazdıkları notlar verilmiştir. Bu örnekte aynı konunun iki farklı şekilde anlatımı karşımıza çıkmaktadır.

ENVERÎ	ŞEM'DÂNÎZÂDE
[253a] Bakiyye-i ahvâl-i Hân-ı Kırım Selim Giray Han	**[496b] Selim Giray Hân'ın Âsitâne'ye Geldiği**
Müşârünileyh Kırım'dan sefîneye süvâr ve şehr-i Rebî'ü'l-âhirin yirmi dördüncü günü Bahr-ı siyah boğazına vürûd eylediği	Anadolu askeri sefîneler ile Anadolu'ya ve sefînesi olmayanlar ile İbrahim Paşa bî-kes ve yetimler ile bile esir oldu. Ve hân

[84] "Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** C. 38, s. 501; M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C. I, s. XXIV.

[85] M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C. IIB, s. 27.

[86] M. Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı**, C. IIB, s. 90.

cânib-i şehinşâh-ı enâma ihbâr olunmağın râkib olduğu sefîneden hurûc ve Büyükdere'de vâki' Murad Efendi sâhilhânesine urûc eylemesi fermân olunup **[253b]** ferdâsı istihbâr-ı hâl u şân-ı ahâlî-i Kırım için Rikâb-ı Hümâyûn'da nişancı vekîli olan Osman Efendi bâ-fermân Hân-ı müşârünileyh ile mülâkāt ve istifsâr-ı ahvâl-i mâziye ile istiknâh-ı hakāyık-ı vâkı'ât eyledikde müşârünileyh dahi kat'â tereddüd etmeyip kabâil-i Tatar'ın kendisiyle sebkat eden ma'hûdâne edâsıyla küffâr-ı dalâlet-medârın Kırım cezîresin vech-i meşrûh üzre istîlâ eylediğin kemâkân cedvel-i icmâle keşîde ederek ma'rûz-ı sahîfe-i beyân ve bî-kem ü kâst her tarafın îzâh ü ayân eyledi. Müşârünileyh mukaddemâ ordu-yı hümâyûndan Kırım cânibine azîmet eyledikde taraf-ı sadrıa'zamîden kendisine verilen elli bin kuruşdan ma-âdâ cânib-i hümâyûndan kendisine irsâl olunan iki yüz kese akçe dahi taraf-ı müşârünileyhe vâsıl olup bir mahalle sarf etmezden mukaddem vech-i mesbûk üzre avdet etmiş olmağla fî-mâ-bâ'd çiftliğinde ikāmet ve ol akçeleri sarf ederek duâ-yı bekā-yı dîn ü devlete muvâzabat eylemesi fermân buyuruldu. Keyfiyyet-i Kırım Rikâb-ı Hümâyûn cânibinden vürûd eden tahrîrâtdan ve etratdan tevârüd edenlerden birkaç gün zarfında ordu-yı hümâyûnda şüyû' bulmağın ordu ahâlîsi miyânında hayli güftgû vukū' bulup fi'l-asl ihtilâf-ı hevâdan ekseri marîz olmağın bu haber-i hâtır-hırâşdan bâkîleri dahi bir tarafdan avdete şürû' eyleyip bir gün evvel vatanlarına vâsıl olmağa harîs oldular. M. S. Çalışkan, **"(Vekāyi'nüvis) Enverî Sadullah Efendi ve Tarihi'nin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili (1182-1188 / 1768-1774)"**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000, s.251.	sefîne ile Kavak'a vardıkda Büyükdere'de Damadzâde Mehmed Murad Efendi Hazretleri sâhilhânesine misâfir verilip cânib-i pâdişâhîden Nişancı Osman Efendi varıp istihbâr kıldıkda Tatar'ın Moskov ile ahd ü ittifâkı var imiş, sûretâ yanıma cem' oldular, küffâr geldikde dağılıp beni yalnız beraktılar, esîr olup kesr-i nâmus olmasın diye geldim deyicek, sana hazîneden i'tâ olunan iki yüz ve ordudan yüz keseyi ver dedikde, telef oldu deyicek, var çiftliğinde, meblâğ-ı mezbûr ile huddâmını infâk eyle diye çiftliğine irsâl olundu. Münir Aktepe, **Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi Mür'i't-Tevârîh**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976, C. IIB, s. 73.

2.5.1.3. Ahmed Câvid, Hadîka-i Vekāyi‘, Müntehabât

Ahmed Câvid Bey Timarlı sipahilerden Mustafa Bey'in oğludur[87]. Doğum yeri İstanbul'dur, doğum tarihi ise bilinmemektedir[88]. 1202 (1787) yılında hazine muhafızı olarak saray hizmetine girmiş ve kabiliyetinden dolayı kısa sürede Hane-i Hassa'da görevlendirilmiştir[89]. III. Selim'in tahta çıkmasından itibaren padişahın yakınları arasına katılmış, Sultan'ın Göksü ve İncili kasırlarında yaptığı biniş[90] faaliyetlerinde de[91] bulunmuştur[92]. Kabiliyetli ve güvenilir bir şahıs olarak fikirleri itibar görmüş, 1204 Ramazan'ında İsmail serhaddine gönderilecek askerlerle birlikte iki cerrahın, kendisinin tavsiyesi ile buraya gönderilmesi kararı verilmiştir[93].

Devlette mevkufâtçılık, şehremâneti, Beyhan Sultan kethüdâlığı gibi görevler üstlenen Ahmed Câvid Bey 1218 (1803) yılında vefat etmiştir[94]. Mezarı Beşiktaş'ta Yahya Efendi dergahı hazîresindedir[95].

Ahmed Câvid saray hizmetinde bulunurken III: Selim'in şifahî emri ile 1204 Ramazan'ının ilk gününden (15 Mayıs 1790) başlayarak 1205 senesi 23 Cemaziyel-âhir ayına kadar (27 Şubat 1791) gelen yaklaşık on aylık tarihçe kaleme almış, yazdığı tarihçeden kaynaklı kendisine "Vekāy‘nüvis-i Enderûn" lakabı verilmiştir[96].

---

87 Abdülkadir Özcan, "Ahmed Câvid", **DİA**, İstanbul 1989, C. 2, s. 52.

88 Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, (Hazırlayan: Adnan Baycar), TTK, Ankara 1998, s. XIX.

89 Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, s. XIX; Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004, s. 39 [Esere bundan sonraki başvurular "Osmanlı Rus İlişkileri" şeklinde olacaktır].

90 Biniş: Padişahların at veya kayıkla yaptığı gezinti (İ. Ayverdi, **Misalli Sözlük**, C. 1, s. 374).

91 M. Süreyya, **Sicill-i Osmanî**, C. II, s. 67.

92 Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, s. XIX.

93 Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri**, 40.

94 Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri**, 41.

95 Abdülkadir Özcan, "Ahmed Câvid", **DİA**, C. II, s. 52; Bursalı Mehmed Tahir, **Osmanlı Müellifleri**, C. III, s. 42.

96 Abdülkadir Özcan, "Ahmed Câvid", **DİA**, C. II, s. 52; Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, s. XX.

“Hadîka-i Vekāyi‘” adıyla bilinen bu eserin yurt içinde ve yurt dışında birçok yazması bulunmaktadır[97].

Ahmed Câvid Bey bu eseri kaleme alırken, Enverî Efendi asıl vekāy‘nüvis olarak ordu ile birlikte sefer olaylarını yazmakla görevli iken Edip Efendi de İstanbul’da rikab vekayinüvisi olarak Dersaâdet’deki hadiseleri kayd etmekle görevliydi[98].

Müellifin tarihe dair “Müntehabât-ı Câvid Bey” adında iki cildlik bir eseri daha vardır[99]. Bu eseri yazmakta asıl maksadı Osmanlı Devlet’i ile Rusya arasındaki savaşların nedenleri ve bu savaşlara kimlerin ne şekilde sebep olduğu idi[100]. Bu nedenle Osmanlı ve Rusya’nın komşuları ile olan ilişkileri incelemeye değer bulmuş ve bu devletleri mercek altına alarak asıl meseleleri ortaya çıkartmaya gayret etmiştir[101]. Bu eserin birinci cildi 1035-1188 (1626-1774), ikinci cildi ise 1188-1197 (1774-1782) yılları arasındaki olayları ihtiva etmektedir[102]. Aslında bu yıllara ait olaylar vekayinüvisler tarafından yazılmıştır ancak kendisi bütün eserleri bir arada bulundurmak yerine araştırdığı konuları bir araya getirerek yeni bir eser yazmayı tercih etmiştir[103].

Ahmed Câvid Bey eserini, Naima’dan başlayıp, Enverî’ye kadar olan Fındıklılı, Raşid, Karaçelebizâde, Sami, Şakir, Subhi, İzzî, Hâkim, Çeşmizâde, Vasıf, Teşrifatî Hasan, Edip, Ahmed Resmi gibi tarihçilerin eserlerinden ve kendi eseri olan Hadîka-i Vekāyi‘’den Rusya ile ilgili konuları seçerek vücuda getirmiştir. İsmi zikr edilen vekayinüvislerden Enverî’nin birinci vekayinüvislik dönemine denk gelen

---

97 Abdülkadir Özcan, “Ahmed Câvid”, **DİA**, C. II, s. 52; Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, s. XXIV.

98 Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, s. XXII.

99 Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri**, 44-45: Abdülkadir Özcan, “Ahmed Câvid”, **DİA**, C. II, s. 53; Ahmed Câvid, **Hadîka-i Vekāyi‘**, s. XXXV.

100 Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri**, 44.

101 Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri**, 44.

102 Abdülkadir Özcan, “Ahmed Câvid”, **DİA**, C. II, s. 53.

103 Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri**, 44.

hadiseler direk Osmanlı-Rus ilişkileri ile ilgili olduğundan ve birinci elden kaynak niteliği taşıdığından müellif tarafından geniş bir şekilde kullanmıştır[104]. Osmanlı-Rus ilişkileri ile ilgili Enverî'nin birinci, ikinci ve Üçüncü Cild'lerini kullanarak anlatmış, hadiseleri çoğu zaman kısaltarak "*tafsîli Enverî'de müntemicdir*" ifadesiyle kullandığı kaynağa gönderme yapmıştır[105].

Câvid Bey 1200 senesi başlığında bu yılın Şabân'ından 1202 senesi Receb ayına kadarki bölümü Teşrîfâtî Hasan Efendiden anlattığını yazmaktadır[106], fakat Enverî'nin beşinci cüzünde yer alan konular karşılaştırıldığında olayların veriliş sıralamasının aynı olmakla birlikte sadeve Enverî'ye göre konuların daha az ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı göze çarpmaktadır[107]. 1203 yılı olaylarını anlatmaya geçtiğinde ise başlığı şu şekilde atar "*Vekāyi'-i Sene Selâse ve Mieteyn ve Elf der-Enverî Ric'at-i Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye*"[108]. Ahmed Câvid Hadîka-i Vekāyi'inde *"… yine bin iki yüz bir tarihinde Rusyalı'nın Enverî Târîhi'nde tahrîr olunan matlûbâtından birisi …*" diyerek Enverî Târîhi'nden konuyu anlattığını yazmaktadır.

Konu hakkında daha iyi fikir edinebilmek için Ahmed Câvid Bey'in Enverî Târîhi'nden yapmış olduğu iktibaslardan, aşağıda verilen örneğe bakarak, Enverî Târîhi'ni ne şekilde kullandığını görmek mümkün olabilecektir. İki metini karşılaştırdığımız da hemen hemen ikisinin de aynı olduğunu görmekteyiz, yalnız Enverî'nin yazdığı orijinal metin biraz daha ayrıntılı olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[104] Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, 74.

[105] Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, s. 74.

[106] Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, s. 566.

[107] Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, s. 588. Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 41b.

[108] Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, s. 609.

ENVERÎ

[384a] Hücûm-ı Küffâr be-Cânib-i Babadağı

Şehr-i Şevvâl'in on üçüncü [15 Haziran 1791-Çarşamba] ve Haziran'ın dördüncü Salı gecesi Moskov taburu Tulca'ya mürûr edip Kalas tarafında olan donanmasını dahi Tulca'ya getirdiğini hân hazretleri tahrîr edip derhal meclis-i meşveret akd olunup ordu-yı hümâyûnda mevcûd vüzerâ-yı ızâm ve sâir erbâb-ı meşveret ve umûmen ordunun hareketini tecvîz etmeleriyle Pazar günü ağapaşa ve sâir tavâ'if-i askeriyye birer gün tefâvüt ile hareket eyledikden sonra sadrıa'zam dahi bâkī asker-i zafer-peyker ile verâlarından Çarşamba günü nehzat etmek üzre fâtiha-hân oldular.

Şehr-i mezkûrun on yedinci [19 Haziran 1791-Pazar] ve Haziran'ın sekizinci günü Babadağı seraskeri Moralı Silâhdâr Ahmed Paşa'dan tahrîrât gelip düşman-ı dîn Tulca'dan Babadağı üzerine gelip atlı askeri iki sâat ileriye sevk olunup piyâdeler metrise vaz' olunmuş iken düşman galebe edip atlıyı girildikden sonra piyâdeler bilâ-harb ü peygâr metrisleri bırakıp firâr eylediklerini iş'âr etmekle tekrâr meşveret olunup hemen bir an akdem Pazarcık'a ve iktizâsına göre dahi ileriye teveccüh etmek üzre karâr verildi. Bir gün sonra hân hazretleri tarafından bir dil gönderilip a'dânın Babadağı ordusunu tefrîkden sonra Maçin azîmetini takrîr ve Babadağı seraskerinin dahi çûkadârı gelip **[384b]** düşman-ı dîn Babadağı'nı ihrâk ve geriye gittiğini ileride olan karakollar haber verdiklerini tahrîr etmekle bir meclis-i hâss dahi tertîb olunup şehr-i Şevvâl'in yirminci [22 Haziran 1791-Çarşamba] ve Haziran'ın on birinci Salı günü sadrıa'zam hazretlerinin hareketleri tasvîb ve Kozluca'ya altı sâat mesâfe olan Pazarcık'a bir günde azîmetleri tertîb olundu.

A'dânın hareketi ma'lûm olmak için

AHMED CÂVİD BEY

[358b] Hücûm-ı Küffâr be-Cânib-i Babadağı

Şehr-i Şevvâl'in on ikinci ve Haziran'ın dördüncü Salı gecesi Moskov taburu Tulca'ya mürûr edip Kalas tarafında olan donanmasını dahi Tulca'ya getirdiğini Kuban Hân'ı tahrîr edip derhal ağa paşa vesâ'ir tevâ'if-i askeriyye birer gün tefâvüt ile eyledikden sonra bâkī asker ile sadrıa'zam nehzat etmek üzre Fâtiha-hân olunmağla şehr-i mezkurun on yedinci günü Babadağı seraskeri Moralı Silâhdâr Ahmed Paşa'dan **[359a]** tahrîrât gelip düşman-ı dîn Tulca'dan Babadağı üzerine gelip atlı askeri iki sâat ileriye sevk olunup piyâdeler metrise vaz' olunmuş iken düşman aleyh edip ve atlı askerini geriletdikden sonra piyâdeler bilâ-harb ü peygâr metrisleri terk eylediklerini iş'âr etmekle tekrâr meşveret olunup hemen bir an akdem Pazarcık'a ve iktizâsına göre dahi ileriye teveccüh etmek üzre karâr verildi. Bir gün sonra hân tarafından bir dil gönderilip a'dânın Babadağı ordusunu tefrîkden sonra Maçin'e azîmetini takrîr ve Babadağı seraskerinin dahi çûkadârı gelip düşman-ı dîn Babadağı'nı ihrâk ve geriye gittiğini ileride olan karakollar haber verdiklerini tahrîr etmekle bir meclis-i hâss dahi tertîb olunup şehr-i Şevvâl'in yirminci ve Haziran'ın on birinci Salı günü sadrıa'zam hazretlerinin hareketlerini tasvîb ve Kozluca'ya altı sâat mesâfe olan Pazarcığa bir günde azîmetleri tasvîb olundu. A'dânın hareketi ma'lûm olmak için Rumeli vâlîsinin Karasu'da ikāmeti bundan akdem tenbîh olunmuşidi. Salı günü sadrıa'zam ve sâir vüzerâ Evşenli karyesine nüzûl etmeksizin Pazarcık sahrâsına nasb-ı hıyâm ve yeniçeri ocağı ile ağapaşa hazretleri Pazarcık'dan altı sâat ileride olan Musa Bey karyesine atf-ı zimâm eylediler.

Rumeli vâlîsinin Karasu'da ikāmeti bundan akdem tenbîh olunmuşidi. Düşmanın Babadağın'dan geriye çekilip Maçin'e azîmet etmek ihtimâli olduğuna binâen me'mûrriyyet-i kadîmesi tecdîd ve Maçin'e ve ba'dehû İbrail'e teveccüh eylemesi te'kîd olundu. Salı günü sadrıa'zam ve sâir vüzerâ-yı ızâm Evşenli'ye nüzûl etmeksizin Pazarcık sahrâsına nasb-ı hıyâm ü ikāmet ve kıllet-i âb ü giyâh hasebiyle yeniçeri ocağı ile ağapaşa hazretleri Pazarcık'dan altı sâat ilerice olan Musa Bey karyesine atf-ı zimâm eylediler. **Enverî Târîh**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, nr. 67/1, Cüz. 7.	Adnan Baycar, **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi, Ahmet Câvid Bey'in Müntehabâtı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004, s.638.

2.5.1.4. Mehmed Emîn Edîb, Târîh

Babası Midilli Nazırı Ali Bey'dir, doğum tarihi konusunda net bir bilgi yoktur, 1746-1747 yıllarında doğduğu tahmin edilmektedir[109]. Hayatının ilk dönemleri ve eğitimi hakkında var olan ilgili kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır yalnız babasının mesleği ve sonraki kariyeri göz önüne alındığında iyi bir eğitim aldığı tahmin edilebilir[110].

Edîb Efendi vekāyinüvis olmadan önce Dîvân-ı Hümâyûn'da hâcegân'lık görevine geldikten sonra, Erzurum Valisi Silahdâr Mehmed Paşa'nın Divan Kitabeti hizmetini yapmıştır. Mehmed Paşa görevinden azl edilince İstanbul'a yerleştiği tahmin edilmektedir[111].

13 Ağustos 1787 tarihinde Osmanlı Devleti Rusya'ya harp ilan edince, resmi tarih yazıcılığının ananesi üzre asıl vekayinüvis ordu ile birlikte sefere gittiğinden,

---

[109] Ali Osman Çınar, "Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Tarihi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s. XIX [Esere bundan sonraki başvurular "Edîb Efendi" şeklinde olacaktır]; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 363-364; Sait Yavuz, "Edîb Mehmed Emin", **DİA**, İstanbul 1994, C. 10, s. 422.

[110] Ali Osman Çınar, **Edîb Efendi,** s. XIX.

[111] Ali Osman Çınar, **Edîb Efendi,** s. XXI.

merkezde ikinci bir vekayinüvisin hizmet etmesi gerekmekteydi, Sadrıazam Yusuf Paşa ordu vekayinüvisi olarak Sadullah Enverî Efendi'yi görevlendirirken, merkezde de rikâb vekayinüvisliği hizmeti için 9 Cemâziyel-evvel 1202 (17 Mart 1788) tarihinde Edîb Efendi'yi görevlendirmiştir[112].

Edîb Efendi'nin vekayinâmeleri iki bölüme ayrılır: Bunların birincisi Avusturya ve Rusya'ya karşı 9 Cemâziyel-âhir 1202 (17 Mart 1788) tarihinde seferin açılmasından 10 Receb 1203 (6 Nisan 1789) tarihinde I. Abdülhamid'in ölümüne kadar İstanbul'da meydana gelen olaylar, ikincisi de 11 Receb 1203 (7 Nisan 1789) tarihinde III. Selim'in tahta çıkmasından itibaren başlayarak, 1206 senesi (Ağustos 1792) sonlarına kadar gerçekleşen olayları ihtiva etmektedir[113].

Edîb Efendi rikâb vekayinüvisi olmasından dolayı İstanbul'a özellikle de saraya dair ayrıntılı bilgiler vermiş, devletin Rusya ile savaş halinde olmasından dolayı İstanbul'a aks eden olayları da birkaç satır olsa da eserine almıştır[114]. Bu sırada sefer vekāyi'ini yazan Enverî Efendi'nin de notlarından yararlanmıştır.

Edîb Efendi Târîhi'nin birinci cildinde Enverî Târîhi'nin özellikle altıncı cüzünden yararlanmış, eserinin "Ba'zı Ahvâl-i Asâkir-i Seferiyye" başlığı altında ordudan kaçan askerlerden ve bunların Âsitâne'de düzeni bozup ortalığı karıştırdıklarını anlattıktan sonra cephedeki askerlerin başarısından bahis etmekte ve burada "*… tafsîli ordu-yı hümâyûn vekāyi'-i cerîdesinde mastûrdur*" diyerek Enverî Târîhi'ne atıfta bulunmuş yine eserde dört kez daha "ordu-yı hümâyûn vekāyi'-i cerîdesinde mastûrdur" demektedir[115].

---

[112] Ali Osman Çınar, **Edîb Efendi,** s. XXI; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 118; Sait Yavuz, "Edîb Mehmed Emin", **DİA**, C. 10, s. 422.

[113] Ali Osman Çınar, **Edîb Efendi,** s. XXX-XXXVII; B. Kütükoğlu, **Vekayi'nüvis Makaleler**, s. 119; Sait Yavuz, "Edîb Mehmed Emin", **DİA**, C. 10, s. 423; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 363-364.

[114] Sait Yavuz, "Edîb Mehmed Emin", **DİA**, C. 10, s. 422.

[115] Ali Osman Çınar, **Edîb Efendi,** s. XLII, s. 53-54, vr. 25b-26a.

Edîb "*Vürûd-ı Ahbâr-ı Sâire ez-Serhaddât-ı İslâmiyye*" başlığı altında verdiği bilgiyi Enverî Târîhi'nden özetleyerek yazmış ve "Tafsîli Enverî Efendi'nin nigâşte-i kalem-i mu'ciz-rakamlarıdır" diyerek asıl kaynağa okuyucuyu yönlendirmiştir. Aşağıda bu konu ile ilgili Edîb Efendi'nin özetinin tamamını verip Enverî Efendi'nin de yazdıklarının bir kısmını vererek yapılan bu özetin mahiyetinin anlaşılmasını sağlamaya çalışılmıştır.

Aşağıda Enverî'nin bu olayı 104b'den 107a'ya kadar yaklaşık üç buçuk varak yazarak anlatırken, Edîb'in ise aynı olayı çok kısa bir şekilde özetleyerek eserine aldığı görülmektedir.

ENVERÎ	EDÎB
[104b] Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Edirne ve Vürûd-ı ba'zı ez-Ahbâr-ı Sâ[i]re ve Dilhâ ez-Cânib-i Serhaddârân-ı Devlet-i Aliyye Davud Paşa'dan rihlet ve Edirne cânibine doğru azîmet olunduğu esnâda hudûd-ı İslâmiyye'de kā'im serhaddârân-ı şecâat-ünvândan Nemçe hudûduna musâmit ve muhâzî olan Belgrad muhâfızı Vezîr Abdi Paşa ve Eflak ve Boğdan tarafları başbûğları Vezîr Bekir Paşa ve Darendeli Vezîr İbrahim Paşa ve sâir Eflak ve Boğdan vovvodaları misillüler Nemçe kâfiri tarafından hudûd-ı İslâmiyye'ye tecâvüz eylemek fikr-i fâsidinde olan melâ'în-i hâsirîni me'mûr oldukları üzre **[105a]** maiyyetlerinde olan asâkir-i nusret-meâsir-i İslâmiyye'den mikdâr-ı vâfî asker ta'yîn ederek kahr ü tedmîr ü tenkîl ve i'dâma ikdâm ve hüsn-i tedbîr ü ihtimâm ve dilîrlikleriyle dört beş mahalde ol gûne hücûm fikrinde olan kâfirlerin … …asker **[107a]** başbuğların sevk ederek küllî asâkir-i zehâyir ile Belgrad yolların sedd ü bend eden Sırb reâyâsı usâtın kahr ü tedmîr-birle bir gün mukaddem Belgrad'a azîmet eylemesiçün Sofya seraskeri Vezîr	**[5a] Vürûd-ı Ahbâr-ı Sâire ez-Serhaddât-ı İslâmiyye** Hamdi'llâhi teâlâ âsâr-ı füyûzât-ı fevz ü nusretden Add olunmağa şâyân cevânib ü etrâfdan pey-der-pey peyâm-ı meserret-fercâm tevârüd edip bâlâda zikrr olunandan mâ-adâ hâlâ Belgrad Muhâfızı vezîr-i şecaât-semîr Abdi Paşa tarafından ve Eflak ve Boğdan voyvodalarından ordu-yı hümâyûna ve andan Devlet-i Aliyye'ye tahrîrât vâsıl ve hâvî olduğu fütûhât-ı celîleden istimâ eden ümmet-i Muhammed'e inşirâh-ı derûn hâsıl oldu. Tafsîli Enverî Efendi'nin nigâşte-i kalem-i mu'ciz-rakamlarıdır. Ali Osman Çınar, **Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Tarihi,)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999, s.10.

Süleyman Paşa'ya müekked evâmir tahrîr ü irsâl olundu. Bu haber-i nusret-eser tahrîrâtla gerek muhâfız-ı müşârün-ileyh Abdi Paşa ve gerek Sofya seraskeri taraflarından sahrâ-yı Edirne'de muasker-i hümâyûna vâsıl ü işâa olunmağla herkese ıttılâ' hâsıl oldukda efrâd-ı askeriyyeden her birinde bir gûne şevk peydâ olmuşdur. **Enverî, Târîh**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, nr. 67/1, Cüz. 6.	

2.5.1.5. Mütercim Âsım, Târîh

Seyyid Ahmed Asım Antep'te 1169 (1755) yılında doğmuş, Antep'in tanınmış âlim ve şairlerinden şeriyye mahkemesi başkâtibi Cenâhî Efendi'nin oğludur. Mensup olduğu aileden şair, hattat, şeyh ve lugatçı gibi değişik alanlarda yetişmiş şahsiyetler çıkmıştır[116].

İyi bir eğitim gören Âsım Efendi, Antep'teki konumlarından dolayı tanınmış alim ve şairlerin meclislerinde de bulunmuş, Battalzâde Mehmed Nuri Paşa'nın Divan katibliği görevini yaparken, sarayla arası açılan paşa için idam cezası çıkarılınca Antep'ten önce Kilis'e geçim sıkıntısı çekmesi üzerine buradan 1204 (1789-1790) yılında İstanbul'a giderek buraya yerleşmiştir[117].

Âsım Efendi İstanbul'a geldikten sonra tercüme çalışmaları yapmış, asıl ününü çevirdiği "Tibyân-ı nâfi' der-Terceme-i Burhân-ı Kātı'" ile kazanmış, bu eserini III. Selim'e sununca kendisine önemli ihsanlarda bulunulmuş ayrıca "Sefâret Vekāyi' Tahriri ve Nâmenüvislik" görevine de tayin edilmiştir[118]. 9 Zilkade 1222 (8 Ocak 1808) tarihinde vekayinüvis olarak görevlendirilmiştir. Vekayinüvisliğe tayin

[116] Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi", DİA, İstanbul 2006, C. 32, s. 200.

[117] Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi", DİA, C. 32, s. 200; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 369-370.

[118] Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi", DİA, C. 32, s. 200; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s.369-370.

olunduktan sonra, ilk olarak seleflerinin yazmadığı 1218 yılına ait olaylardan başlayarak 1221 Safer ayına kadar (1803-Nisan 1806) olayları kaleme almıştır. Asım bu vekayinâmesinin ardından yirmi beş cüz halinde iki cildlik bir eser daha kaleme almış, bu iki cild matbu olarak bazı eklemeler yapılarak basılmıştır[119]. İlk cild Abdurrahman Muhib Efendi'nin Fransa'ya elçi tayininden, III. Selim döneminin sonlarına kadar gelmekte, ikinci cildi ise Kabakçı isyanını, III. Selim'in hal'ini, IV. Mustafa dönemini ve II. Mahmud'un cülûsu olaylarını kapsamaktadır. Olayları geleneklere göre rûznâme biçiminde yazarken birçok yerde basit bir rûznâmeci seviyesinden gerçek bir tarihçi mertebesine yükselmiştir[120].

Eserini yazarken kendinden önceki vekayinüvislerin eserlerini inceleyerek bunlardan bazılarına atıfta bulunmuş, eserinin ilk yıllarını kapsayan dönem için Enverî Târîhi'ni de kullanmış hatta Vâsıf'ın Enverî'yi eleştirisine karşılık, kendisi de Vâsıf'ı eleştirerek Vâsıf Târîhi'ni Enverî Târîhi'nin bir kopyası olarak değerlendirmiştir[121].

Âsım Lehistan ve Kırım meselelerine dair ortaya çıkan sebepleri anlatırken, Enverî Târîhi'ne atıfta bulunarak, konuyu, buradan yaptığı alıntıları da ekleyerek anlatmıştır.

Aşağıda Rus Elçisi Abraşkof'un Yedikuleye haps edilmesi konusunu her iki metinde yer alan anlatımını vererek konular arasındaki bağlantıyı göstermeye çalıştık.

---

[119] Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi", DİA, C. 32, s. 200; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 369-370; E. Afyoncu, **Araştırma Rehberi**, s. 26.

[120] Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi", DİA, C. 32, s. 201; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 369.

[121] Ahmed Âsım, **Âsım Tarihi**, Matbu Metin, trhsiz, C. I-II, s. 259; Mustafa S. Kaçalin, "Mütercim Âsım Efendi", **DİA**, C. 32, s. 201; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 369.

ENVERÎ	ÂSIM
[41b] Vukū‘-ı Meşveret ve Ahz ü Habs-i Elçi-i Moskov Şehr-i Zi’lka‘de’nin üçüncü Hamîs günü [17 Ağustos 1787-Cuma] Bâbıâsafî’de akd-i encümen-i istişâre murâd olunup şu sûretde ki hâzır-ı meclis-i şûrâ olacak zevât-ı kirâm etbâ‘-ı kalîle ile sarây-ı âsafînin ard kapısından duhûl ve içeriye nüzûl ve makām-ı meşveretde müsûl eyleyeler. İrâde olunduğu üzre sâat on ikide iken da‘vet olunan ulemâ efendilerden şeyhülislâm efendi ile sadreyn ma‘zûlleri ve pâyelileri ve ricâl-i devletden kethüdâ bey ve defterdâr efendi ve reîs efendi ve ma‘zûlleri ve ocaklar ağaları Paşakapısı’nda kâin fevvâreli kasra vürûd ve herkes yerli yerine **[42a]** kuûd eylediler bir gün mukaddem ba‘zı husûs müzâkeresiçün vakt-i mezkûrda Bâbıâsafî’de mevcûd olunsun diye Rusya elçisi dahi Büyükdere’den resmen Bâbıâsafî’ye ihzâr ve elçilerin mevki‘leri olan misâfir odasında karâr etdirilmiş olmağla elçi-i mesfûra verilecek cevâb ve arz olunacak teklîf mukaddemce kirâren ve mirâren ehl-i meclis hazarâtı beynlerinde müzâkere vü müşâvere olunmuş olduğundan hemen elçi-i mersûm dahi resmen misâfir odasından encümen-i şûrâya idhâl ve iskemlesine ik‘âd olunup der-akab sadrıa‘zam hazretleri teşrîf ve dîvân tercümânı vesâtâsıyla icrâ-yı merâsim-i âşinâyî ile elçide olan vahşet ü dehşeti def‘ ve hâtırın te’lîf eylediler. Çünki elçinin beş on mâhdan beri reîsülküttâb efendilerin sâbık u lâhıklarıyla güzerân eden mübâhase vü münâkaşası ve husûsan Süleyman Feyzi Efendi mükâlemelerinde sebkat eden münâkaşası yegân yegân sadrıa‘zam hazretlerinin ve huzzâr-ı meclisin ma‘lûmu ve fi’l-asl müsâade-i dehr ile Kaynarca musâlahası ba‘dehû Aynalıkavak mükâlemesinde ve husûsan hilâf-ı şürût-ı	**s.276** … şeyhülislâm vakt bulunan zât-ı şerîfe ibrâz ve câ-be-câ ol bâbda serd mukālâta ağâz ederek tahayyülât-ı mezkûreyi kuvveden fiile ihrâc edeceği Rusyalı nihânî istişmâm etmesiyle Rusya İmparatoriçesi olacak dile muhtâle ve nefs-i emâreden ez-yed mekārih ü muğtele olan bedâyn-i kıt‘â sefer husûsu icâb edecek etvâr u evsâfdan ictinâb eylemesi zımnında der-i Devlet’de mukīm olan Polhakof nân elçisine te’kîd ile tenbîh eylediği mıhakkak olup ancak ol târîhde Rusya Devleti’nde teferrüd belki tefriğ ü temerrüd eden Potemkin nâm-ı şahs-ı pür-kîn ve habâset-ekînle kıt‘ası ve Özü suyu Kıra ve Kırım adasıyla memzûc u mahdûd olan arâzîye mâlik olup başkaca prenslik ve dükalık gibi hükümdârlık ve giderek krallık sûretiyle tasarruf eylemek ve rey-yâb olursa tamamı Rumeli’ye istlîâ vü talakdan müsâade bulur ise Rusya imparatorlığuyla ihtiyâz-ı haşmet ve i‘tilâ eylemek fikr-i hâm ve sevdâ-yı bî-encâmına düşmekle ol hâin-i le’im elçi-i mesfûra kraliçenin tenbîhine mugāyir zuhûr-ı sefere sa‘y-i küşeşden hâlî olmamak zımnında hafiye sipâriş ü ta‘lîm etmiş olduğundan mebnî sadr-ı müşârün-ileyhin bu hareketden elçi-i mersûmun yedine ser-sişte geçip Kırım için sened mazmûnunda **[s.277]** Özü gölünden tuz almak meşrûd iken Özü ahâlîsi men‘ etmekde olup cihât-ı sâire ile serhadlıların tecâvüzleri bî-gāyet ve Sinop’a Konsolos nasbı lazım iken ahâlîsi huşûnet ve mümâne‘at kaydında oldukları zeminlerinden şikâyet eyledikde müşârün-ileyh dahi Rusyalı ahde mugāyir hareketle Özü gölüne tecâvüz ü i‘tidâd ve firârî Boğdan voyvodasını teslîmden Ayâ edip mesmu‘umuza göre Potemkin general otuz bin müretteb asker ile re’s hudûda gelip sulh u musâfâta menâfi‘ izhâr heyet-i mu‘âdâta ibtidâr ü iştigāl etmekdedir diyerek

muâhede Kırım ülkesini ba‘de’l-istîlâ tertîb olunan bi’l-cümle musâlaha ve tasdîk-nâmelerde derc olunan envâ‘-ı şürût sahîfeden sonra tedârük eyledikleri birkaç mâdde-i mekrûheyi devletimin matlûbudur diye temşiyetine ısrâr ve Devlet-i Aliyye tarafından kendisine teklîf olunan mevâdd-ı cüz’iyyenin cevâbına gâh olmaz diye inkâr ve gâh devletime yazayım diye tevkīf ile vakt imrâr edip kendileri bir tarafdan sefînelerin teksîr ve rûz be-rûz esbâb-ı gadrlerin tevfîr eyledikleri vükelâ-yı devletin ve kâffe-i ümmet-i Muhammed’in [42b] meczûmu olup farazâ zikr olunduğu üzre matlûbu olan maddelere ruhsat verildiği takdîrde yine tek durmayıp şevket-i İslâm’ın za‘fını müstelzim olur mevâdd-ı sâireye tasaddî edeceği etvârından âşikâr olmağla hemen sadrıa‘zam hazretleriyle şeyhülislâm efendi hazretleri elçiye hitâb eyleyip

Şimdiye dek mükâlemât-ı beyhûde ile çok vakt imrâr olundu ve murâdlar ma‘lûm oldu hilâf-ı muâhede istîlâ eylediğiniz Kırım’ı Devlet-i Aliyye’ye redd eder misin yoksa ne dersin dedikde

Elçi ba‘zı mahalle konsolos ikāmesi ümidleriyle bir seneden ziyâde muâraza eyledikden sonra henüz faysal verilmediğinden acabâ bu ki ve bunun emsâli işlerime ne vechile r[â]bıta veririm hayâllerinde iken def‘aten Kırım reddi teklifini işitdiği an aklı başından sıçrayıp vâlih ü mütehayyir olduğu hâlde devleti tarafından bu mertebeye ruhsatı olmadığın beyân ve neye uğradığın bilemeyip devletime yazayım diyerek mütela‘simen ba‘zı gûne özrün i‘lân eyledi.

Çün ki Moskovlu’nun yirmi seneden beri etvâr u güftâr-ı hâtır-hırâşıyla Devlet-i Aliyye’ye ve âmme-i müslimîne verdiği telâşı hâric ez-tahammül bir ma‘nâ ve min külli’l-vücûh mugāyir-i fetvâ vü takvâ olmağın yedi sekiz mâhdan beri sırren ve tarafından nâ’ire-i kavgaya germiyet-i iştiâl kelime kelime başlayıp binâ-yı aliyye ol bâbda elçi-i mersûm ile çend def‘a akd-i meclis-i mukâlemât olunup bi’l-âhire irâde-i müşârün-ileyh üzre elçi-i mersûmun tevkīfi mütebeyyin olup ancak bu hareket ittifâk-ı ârâ ile pezîrây-ı sûret olduğu îmâ kasdına mebnî bi’l-cümle ulemâ ve ricâl ve ocaklıyân vesâir erbâb-ı şûrâyı Bâbıâlîye celb ü îrâd ve Elçi Bey dahi ihzâr-birle misâfir odasına ik‘âd eyledikten sonra cümle ile akd-i encümen-i meşveret ve karâr-ı meclisgâh bi’l-vâsıta gah bi’l-müşâfehe müşârün-ileyh tarafından mersûma ifâdeye mübâderet olundukca bu bâbda lâ ve ni‘am diyecek cevâbım yokdur irâde kendilerinindir makālesinden gayri harf ü ahd tefevvüh etmeyip meclis-i şûrâda meclûb olan zevât kimi sıdkü’l-emîr mümâşâtıyla sefer tarafını tercîh ve kimi mübâdî ve gāyetini Hakk te’emmül-birle te’kîd ve müsâlahaya tel‘asüm ederek tergīb sûretini telmîh eylediler. Sadr-ı müşârün-ileyhihtilâf-ı ârâyı müşâhede edicek infisâh-ı azîmet endîşesinden hemen bî-ma‘nâ, işte bunun hali böyledir diyerek der-akab mersûmu Yedikule’ye nakle fermân ve bilâ te’hîr Halîc-i İstanbul’da vesâir memâlik-i mahrûsa iskelelerinde bulunan Rusya sefînelerinin zabtları bâbında neşr-i evâmir-i âlîşân eyledi.

Ahmed Âsım, **Târîh**, Matbu Metin, tarihsiz, C. I-II, s. 276-277.

alenen takviyet-i serhaddât ve sevk-i leşker ve i'dâd-ı mühimmât ile sadrıa'zam hazretlerinin ihyâ-yı evkāt eylediği elçi-i mesfûrun huşûneti zâhir olur ise habse kaldırılmak maslahatına mebnî olmağla hemen şeyhülislâm efendi hazretleri niyyet-i hâlisa ile bir duâ-yı müstesnâ inşâ ve kâffe-i müstemi'în âvâze-i te'mîni ref'-i melâ-i a'lâ eylediler. Pes hitâm-ı duâ akabinde elçi Polhakof (پولحاقوف) baştercümânı Pejani (پژانی) ve havâss-ı **[43a]** etbâ'ından bir iki nefer âdem ile muhzır ağaya teslim ve esnâ-yı râhda harf-endâzlık eder olur ise men' u def' için bir mikdâr âdem ile subaşı ve verâlarından tebdîlen Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası dahi takdîm buyurulup muhâfazasına ihtimâm olunarak Yedikuleler mahbesine tesyîr ve rü'esâ-yı devlet ber-kâffe-i akviyâ ve zuafâ-yı ümmet temennâ-yı fevz u nusretle müteveccih-i dergâh-ı Rabbü'l-kadîr olup herkes tesviye-i mühimmât-ı cihâd u gazâya sâk u sâidîn teşmîr eylediler. **Enverî, Târîh**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 41b-43a.	

2.5.1.6. Halil Nurî, Târîh

İstanbul'da doğan Halil Nurî'nin hayatının ilk yılları hakkında bilgiler yetersiz olup, ailesinin İstanbul'un ilk, yerleşik ve tanınmış ailelerinden olduğu bilinmektedir[122]. Feyzullâh Şâkir Bey'in oğlu ve Sadrıazam Abdullah Nailî Paşa'nın torunudur. Genç yaşında kaleme intisap ederek 1784 yılında hâcegânlığa yükselmiş, 3 Aralık 1790'da maliye tezkirecisi ve küçün rûznâmçeci memuriyetlerinde bulunmuş, Sadullah Enverî'nin 13 Rebîülâhir 1209 (7 Kasım 1794) tarihinde vefatı

[122] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 4; M. İpşirli, "Halil Nurî", **DİA**, İstanbul 1997, C. 15, s 321.

üzerine vekayinüvisliğe tayin edilmiş ve ölümüne kadar aralıksız olarak dört yıl bu görevi yerine getirmiştir[123].

Halil Nurî Bey 1213 (1799) yılında İstanbul'da Boğaziçin'de bulunan köşkünde vefat etmiştir, mezarının nerede olduğu ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler verilmiştir[124].

Halil Nurî'nin altı cild olarak kaleme aldığı vekayinâmesi Muharrem 1209-Zilkade 1213 (Ağustos 1794-Nisan 1799) yıllarını kapsamaktadır. Resmi devlet tarihçisi olarak görevlendirilen Halil Nurî Bey, kendisinden önceki vekayinüvisler gibi görevli olduğu dönemin olaylarını yazarken daha önceki dönemlere ait notlara bakmış, selefi olan Enverî'nin son vekayinüvislik döneminde yazdığı iki aylık notları 1209 yılının olaylarını yazarken birinci cildinin başına eklemiştir[125]. Aslında Halil Nurî Bey eserini yazarken kaynaklarını belirtmemiştir, ancak eser incelendiğinde yine kendisinin verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzre müellifin kendi yazdıkları notların dışında bazı yazılı kaynaklardan da yararlandığı görülmektedir. Nurî'nin en önemli kaynaklarından biri ise Enverî Efendi'den kendisine intikal eden notlar olmuştur[126].

Müellif eserini sade bir üslûpla kaleme almış, olayların iç yüzüne ve perde arkasına inmemiş, sadece olayları yazmakla yetinmiştir. Cevdet Paşa Târîhi'nin altıncı cildinde 1209-1213 (1794-1798) yılları olaylarını verirken Nurî Târîhi'nden geniş ölçüde faydalanmıştır[127].

---

[123] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 11; M. İpşirli, "Halil Nurî", **DİA**, C. 15, s 321; F. Babinger, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, s. 351; B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 279.

[124] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 12; M. İpşirli, "Halil Nurî", **DİA**, C. 15, s. 322.

[125] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 25; M. İpşirli, "Halil Nurî", **DİA**, C. 15, s. 322; B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 279.

[126] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 26-28.

[127] S. V. Toprak, **Nurî Tarihi**, s. 26; M. İpşirli, "Halil Nurî", **DİA**, C. 15, s. 322; B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 279.

Enverî'ye ait 1209yılına ait notları incelendiğinde Halil Nurî'nin bu notlarda çok küçük değişiklikler yaptığı görülmektedir. Aşağıda bu konuda verilen örnek bu konuda yazdıklarımızı destekleyici niteliktedir.

ENVERÎ	NURÎ
[3b] Zikr-i Sadr-ı Anadolu şuden Ömer Hulûsi Efendi Anadolu Kazaskeri olan İbrahim İbrahim Beyefendi'nin müddeti tamam ve tamâm ve hasbe't-tarîk yerlerine Anadolu Kazaskeri olacak Dağıstânî İbrahim Efendi'nin illet-i pîrî ve za□f-ı basar misillü ba□zı avârızât ile vücûdu mevrud-eskām olmağın pâdişâh-ı deryâ-kerem hazretleri a'lem-i ulemâ-yı a'lâm olan Müftüzâde Efendi ile müşârün-ileyh İbrahim Efendi'den her birinin onar kese akçe ihsânıyla hâllerin terfîh buyurduklarından fazla mevlânâ-yı müşârün-ileyh İbrahim Efendi Rumeli pâyesi i'tâsıyla taltîf ve mâh-ı Muharrem'in ibtidâsı İsneyn günü Anadolu kazaskerliği için Dagistânî İbrahim Efendi'den sonra be-tarîkü'l-nevbe sadr-ı Anadolu yine müteheyyi olan Ömer Hulusi Efendi'ye ilbâs teşrîf buyuruldu. Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** Upsala Üniversite Kütüphanesi, nr. 672, vr. 1a.	**[1b] der-Zikr-i Sadr-ı Anadolu-şuden-i Hulûsi Ömer Efendi** Anadolu Kazaskeri olan İbrahim Beyefendi'nin müddet-i örfiyyeleri tamâm ve hasbe't-tarîk yerlerine Anadolu Kazaskeri olacak Dağıstânî İbrahim Efendi dahi illet-i pîrî ve za□f-ı basar misillü ba□zı avârızâtla mübtelâ-yı eskām olmağın, Anadolu Kazaskerliği Dağıstânî İbrahim Efendi'den sonra Sadr-ı Anadolu'ya müteheyyi olan Hulûsi Ömer Efendi'ye işbu Muharremü'l-harâm'ın ibtidâsı İsneyn günü tevcîh olunup, mûmâ-ileyh Dağıstânî İbrahim Efendi'ye dahi Rumeli pâyesi ihsân-ı humâyûn buyurulduğundan mâ□adâ, a□lemü'l-ulemâ Müftî-zâde Efendi ile mûmâ-ileyh Dağıstânî Efendi'nin her birine avâtıf-ı aliyye-i Tacdârî□den onar kîse Akça atiyye-i şâhâne i□tâ buyruldu. Seydi Vakkas Toprak, **Nurî, Târîh,** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, s. 122.

2.5.1.7. Ahmed Cevdet Paşa, Târîh

Ahmed Cevdet Paşa 13-14 Receb 1238 (26-27 Mart 1825) tarihinde Bulgaristan'ın Lofça kasabasında doğmuştur. Asıl adı Ahmed olup "Cevdet" mahlası İstanbul'da eğitim gördüğü sırada şair Süleymen Fehim Efendi tarafından kendisine

verilmiştir[128]. Öğrenim hayatına küçük yaşından itibaren başlayıp, 1255 (1839) yılından itibaren İstanbul'a gelerek eğitimine burada devam etmiştir[129]. Medrese eğitimi dışında o zamanlarda medreselerden kaldırılan eski tarzda hesap, hendese, cebir ve hey'et kitaplarını da okumuş aynı zamanda yeni tarzda riyaziye dersleri de almıştır[130].

Devlet hizmetine Ocak 1844'te Rumeli kazaskerliğine bağlı Premedi kazası kadılığı ile başlar ve kısa sürede önemli görevlere getirilir, iyi yetişmiş olmasının yanında yüksek zeka ve istidat sahibi olması da, basamakları hızlı çıkmasında etkili olmuştur[131].

Osmanlı Devletin'de birçok görev alan Cevdet Paşa 10 Mayıs 1890 yılında II. Abdülhamid tarafından Meclis-i Âlî'ye tayin edildikten sonraki hayatını ilmi çalışmalarına ve çocuklarına ayırmış, kısa bir hastalıktan sonra 26 Mayıs 1895 tarihinde Bebek'te vefat etmiş ve Fatih Sultan Mehmed Türbesi hazîresine defn edilmiştir[132]

Cevdet Paşa yeniden kaleme aldığı "Kavâid-i Osmâniyye"yi II. Abdülhamid'e sunduktan sonra kendisine Ekim 1853 tarihinde 1774-1826 yılları arasına ait Osmanlı tarihini yazma görevi verilmiş, tarihinin ilk üç cildini yazıp padişaha takdim ettikten sonra 1 Cemaziyetevvel 1271 (18 Şubat 1855) tarihinde vekayinüvis olarak tayin edilmiştir[133]. Bu görevi sırasında tarihini yazmaya devam etmiş ve on iki cildlik "Târîh-i Cevdet"i veya "Târîh-i Vekāyi'-i Devlet-i Aliyye"

---

[128] Y. Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", **DİA**, İstanbul 1993, C. 7, s. 443.

[129] Y. Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", **DİA**, C. 7, s. 443.

[130] Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", **İA, MEB**, İstanbul 1977, C. 3, s. 114.

[131] Ali Ölmezoğlu, Cevdet Paşa", **İA**, s. 114.

[132] Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", MEB, , s. 114. Yusuf Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", **DİA**, C. 7, s. 445.

[133] Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", MEB, , s. 119. Yusuf Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", **DİA**, C. 7, s. 444.

adlı eserini kaleme almıştır[134]. Cevdet Paşa eserini yazarken vekayinüvislik geleneğine uymakla birlikte seleflerinin yazmış olduğu vekayinâmeler, kitabi kaynaklar, arşiv kayıtları, layihalar, hatıralar, resmi tezkireler, mecmualar ve jurnal kayıtları gibi birçok malzemeyi büyük dikkat ve titizlikle tenkitten geçirerek kullanmış ve eserini meydana getirmiştir[135]. Cevdet Paşa olaylar arasında sebep-sonuç ilişkileri kurarak, gerekli ve gereksiz kısımları ayırmış, elindeki malzemeleri titizlikle değerlendirmiş, yeri geldikçe ilk tarih kitaplarını ve tarihçileri ciddi bir şekilde tenkit etmiştir. Cevdet Paşa'nın kullandığı önemli kaynaklardan biri de Sadullah Enverî Târîhi'dir. Enverî Târîhi'ni geniş ölçüde, özellikle ikinci cildini, kaynak olarak kullanmış yeri geldiği zaman "*asıl târîhimizin birinci mehazı budur*" diyerek övgüsünü belirtirken, eserin muhtelif yerlerinde tarih anlayışına uygun olmayan yerleri eleştirmekten de geri durmamıştır[136].

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi'ne ait konular genelde Cevdet Tarihi'nin Dördüncü Cildi'nde yer almaktadır, Cevdet Paşa bu cilde Enverî Târîhi'nden alarak yazdığı konuları yer yer belirtmiştir. Buna dair örnekler aşağıda verilmiştir.

Cevdet, Târîh, Cild 4 (ilk basım)

"Enverî ve Edip ve Vasıf ve Cavid Ahmed Bey tarihleri iş bu cild-i rabi'a me'haz olmak lazım geleceği …" (s. 2);

"… fî nefsi'l-emr az vakitde hayli muhâsenâta muvaffak olduğu Enverî Târîhi'nde musarrahtır" (s. 16);

"Enverî Efendi bu makāmda ber-vech-i sâbık kaptan Paşaöz önünden kalkarken donanmayı kal'a askeri ile techîz etdi diye yazmış ve akdemce yine

---

[134] Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", MEB, , s. 114.

[135] Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", MEB, , s. 119. Yusuf Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", **DİA**, C. 7, s. 460; B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 284.

[136] Ali Ölmezoğlu, "Cevdet Paşa", MEB, , s. 119. Yusuf Halaçoğlu-M. Akif Aydın, "Cevdet Paşa", **DİA**, C. 7, s. 460. B. Kütükoğlu, "Vekāyinüvis", **İA**, C. 13, s. 284.

kendisinden nakil ettiğimiz vechle donanma-yı hümâyûnun Pirezen adası pişgâhından avdet ve hareketinden akdemce kaptan paşanın Özü'ye bir mikdâr asker …" (s. 105-106);

"düşmanlardan ibâret olmağla Enverî Efendi birinin nîk ü bedine dair bir şey yazmayıp, yalnız Selim Ağa'nın katline dair,…" (s. 248);

"Bu vak'ada müctemî olan asâkir-i İslâmiyye'yi Enverî Efendi a'dâya nisbetle ekall-i kalîl olmak üzre tahrîr eder" (s. 314);

"Vidin'e geliriken hilâl-i râhda teslîm-i rûh eyledi diye Enverî Efendi tahrîr ü beyân edip Belgrad'ın istilâsını bütün bütün Osman Paşa'nın hayatına binâ eylemişdir" (s. 325);

"Enverî Târîhi'nde bu vechle muharrer olup …" (s. 338);

"Bidayetinden nihayetine kadar olan ahvalini zabt ve tahrir ettirmiş, olmağla tefâsil-i halini bilmek isteyenler ol kitaba müracaat eylesin diye Enverî Efendi tahrir eylemiştir" (s. 354);

"… nâ-çar Kolofça'dan hareket eylemiş ise de otuz beş saat mesafesi olan Babadağı'na elli beş gün zarfında vusulünü tahrir eylemiş olduğu Enverî Târîhi'nde musarrahtır" (s. 385);

"Enverî ve Vasıf'ın hülâsâ-i ifâdeleri bu vech üzre olup vücûh ile mecrûhadır. Zirâ Mavroyani Bey gayet müdebbir …" (s. 410);

"ancak Enverî Efendi'nin tahrîrine göre bu mecliste, defterdâr Ali Raik Efendi'nin sadrazamla münakaşası vukū' bulduğundan hemen akib-i mecliste azl ile yerine defterdâr mektubîcisi Mehmed Şerif Efendi defterdâr olmuştur" (s. 424);

"Enveri Efendi eğer serdar-ı ekrem Yergöğü'den Rusçuk'a geçtiği akabinde doğru Tolcu sahiline vürûd …" (s. 440);

“Enverî der ki, bu hilâlde bazı ordu-yı hümâyûnun yola düzüldüğü esnada Moskovlu’nun kâh Maçin ve Tolcu ve kâh Babadağı üzerlerine hücum …” (s. 466);

“Enverî’nin tahkikine göre bu bâbda asıl kusur ser-asker bulunan Rumeli valisinindir. Zira bu perişanlığa asıl bahis ü bâdî düşmanın ne vakitte ve ne taraftan hücum edeceğine kesb-i ıtlağ olunmamasıdır ki …” (s. 474).

Aşağıda verilen Cevdet ve Enverî Târîhi’nde yer alan iki metin incelendiğinde Cevdet Târîhi’nde olan metnin Enverî’de yer alan metinden pek de farklı olmadığı görülecektir.

ENVERÎ	CEVDET
[246a] Zikr-i ba‘zı ez-Tedâbîr ve Harekât-ı Mukaddemât-ı Ceng ü Harb ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Emr-i Bî‘at ve Ta‘yîn-i Rûzgâr-ı Hareket ve Tahkīk-i Tarîk-i Azîmet be-Düşman-ı Dîn ü Devlet …şehr-i Zi’lhicce’nin yirmi dördüncü [15 Eylül 1789-Salı] ve Eylül’ün dördüncü Salı günü idi cümle vüzerâ ve mîrimîrân ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve ocaklar ağaları ve ordu-yı hümâyûnda bulunan ricâl ve İbrail ağaları serdâr-ı ekrem hazretleri haymesine da‘vet olunup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra Bundan mukaddem zikri sebkat eden emr-i bîatın icrâ ve sünnet-i seniyye-i nebevîye iktizâ olunmak husûsuna mübâşeret olunup evvelen fazîlet-i **[247b]** mübâyaayı mübeyyin ve fevâid-i ittifâk u ittihâd ile sabr ü sebâtı mu‘lin ve maâza’llâhü teâlâ zıdd-ı olan adem-i ittifâk ile kıllet-i sabr ü sebâtdan hâsıl olunacak mazarratları müş‘ir ve a‘dâ-yı dîn ile sûret-i muhârebeyi mu‘lim ü muhbir müheyyic-i kalb ü rûh mufassal ü meşrûh bir kıt‘a kâğıd cümle muvâcehesinde kırâat olunup mezâmîn-i gayret-engîzi cümleye ifhâm ü işâat olundu.	**s. 309 Ordu-yı Hümâyûnun Boza Nehrine Vusûlü** Şehr-i Zi’lhicce’nin yirmi dördüncü Salı günü cümle vüzerâ ve mîrimîrân ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve ocaklar ağaları ve sâir ricâl-i devlet ve İbrail ağaları ve hayme-i serdâr-ı ekremîye da‘vet olunup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra ber-vech-i muharrer karârgîr olan usûl-i tahlîfiyye icrâsına mübâşeret ve senet-i seniyye-i nebeviyyeye itbâ‘ına icrâ-yı emr-i bî‘at olunmuşdur. Şöyle ki emr-i cihâdda sabr ü sebâtınfezâiline ve sebâtsızlığın rezâiline dâir kaleme alınmış olan bir kıt‘a kâğıd cümle muvâcehesinde kırâat olunduktan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri keyfiyyeti **Fındıklı Târîhi**’nde mezkûr olduğu üzre Davud - **alâ-nebiyyinâ ve aleyhi’s-selâmü’l-vedûd**- hazretlerine mensûb olan seyf ile Kelâm-ı kadîmi der-pîş لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ayet-i kerîmesinin mazmûn-ı münifi herkese tefhîm olunduğu akabinde olunan duâda ağlamadık kimse kalmayıp hitâmında herkes bir birini müsâbakat-birle serdâr-ı ekrem hazretlerine

Ba‘dehû serdâr-ı ekrem hazretleri keyfiyyeti **Fındıklılı Târîhi**’nde mezkûr hazret-i Davud -**salevâtü’llâhi alâ-nebiyyinâ ve aleyh**- hazretlerine mensûb olup ol vakt müstashableri olan seyf ile Kelâm-ı kadîmi der-pîş buyurup derûn-ı kâğıdda mektûb iki âyet-i kerîmeye tahte’l-lafz olarak bir ma‘nâ verilip ya‘nî cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretleri Kur’ân-ı kerîmde galebe vü nusreti sabr ü sebâta mukārin olarak zikr buyurduğunu beyân ve mukābele-i düşman-ı dînde sabr ü sebât gösterildiği sûretde galebe vü nusretle herkes şîrîn-kâm olunacağı gereği gibi cümleye tefhîm ü ayân kılındı. Ba‘dehû bir azîm duâya şürû‘ olunup kesret-i bükâ vü enînden gûş-ı sâkinân-ı mele-i a‘lâ pür-tanîn olup hitâm-ı duâda herkes bir birini sebkat ederek serdâr-ı ekrem hazretleriyle musâfaha vü mübâyaaya ibtidâ ve ferden ferdâ sünnet-i celîle-i nebevîyi icrâ eylediler … **Enverî Târîh**, Millet Kütüphanesi, Ali Emirî kısmı, nr. 67/1, Cüz. 7.	mübâya‘a ve musâfaha ederek düşmandan dönmeyeceklerine ahd ü misâk etdiklerinden sonra müşâvereye girişilip hayli mübâheseler cereyân ederek nihâyet Fokşan muhâzâtına varıldıkda ol tarafda vâki‘ dağlar kenârıyla düşman üzerine yürümeğe karar verilmekle İbrail ağalarının tensîbi üzre Muhâfız Mahmud Paşa cisrin muhâfazasına ve geriden gelecek zehâyirin ordu-yı hümâyûna nakil ve îsâline me’mûr kılınıp hemen ileriye sevk ü sipâh olunmuşdur. **Cevdet, Târîh,** C.4, s.309 (ilk basım)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENVERÎ TÂRÎHİ: ÜÇÜNCÜ CİLD

3. ÜÇÜNCÜ CİLD (H. 1201-1206/M. 1787-1793)

Daha önceki bölümlerde Enverî Târîhi anlatılırken, cildlere ve cüzlere ait muhteva üzerinde durulup, bu konularla ilgili genel bilgiler verilmişti. Burada Üçüncü Cilde ait bilgiler biraz daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Üç cüz halinde düzenlenen Üçüncü Cildte altı yıllık Osmanlı Tarihi içerisinde imparatorlukta meydana gelen İstanbul olayları ve daha sonra Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşları yer almaktadır.

3.1. BEŞİNCİ CÜZ (H. 1201-1202/M. 1787-1788)

Enverî Beşinci cüze yazdığı dibâce bölümünde kendisi hakkında kısa da olsa bazı bilgiler vermiştir.

Beşinci cüzün başında verilen bilgilere göre, Müellif Sultan I. Abdülhamid'in tahta çıktığında ikinci kez vekayinüvis olarak görevlendirilmişti. Bundan önceki memuriyeti sırasında bir cild yazmış ikinci kez yeniden bu göreve getirildiğinde ise yaklaşık on yıllık olayları parça parça yazıp padişah I. Abdulhamid'e sunmuştur. Bu arada kendisine tezkire-i evvellik memuriyeti de verilen Enverî her iki görevi bir arada sürdürmüştür. Hizmetlerine devam ederken sebepsiz yere görevlerinden alınmış yerine Ahmet Vasıf Efendi vekayinüvis olarak atanmıştır. Yusuf Paşa'nın sadrazam ve Müftizâde Ahmed Efendi'nin şeyhülislâm olarak görev yaptığı dönemde Enverî üçüncü kez vekayinüvislik memuriyetine getirilmiş kendisi bu atamasını "ikinci olan bir şey üçüncü de olur" anlamına gelen bir atasözü ile dile getirmiştir.

Beşinci cüzün muhtevâsına yıl yıl göz atmak gerekirse karşımıza çıkan önemli başlıklar şu şekilde özetlenebilmektedir.

3.1.1. H. 1201/M. 1787 YILI OLAYLARI

Bu cüz "*Şehr-i Recebü'l-müreccebin yirmi ikinci Hamîs günü*" [10 Mayıs 1787-Perşembe] tarihi ile başlamaktadır, buna göre 1201 yılının ilk altı ayı ile ilgili olaylar eksiktir. 1201 yılının son altı aylık olayları kaleme alınmıştır. Henüz Osmanlı Rus ve Avusturya savaşı başlamadığından genel konular üzerinde durulmuş, savaş öncesinde ne gibi durumların yaşandığı ve muharebe kararının nasıl alındığı bu yıla ait konuların başlıklarını oluşturmuştur.

Giriş bölümünden sonra karşımıza çıkan ilk konu Haremeyn-i Muhteremeyn'e gönderilen Surre-i hümâyûnun Üsküdar'dan yola çıkmasıdır. Daha sonra müellif kendisi için önemli gördüğü olayları yazmaya devam etmiş, ardından Şabân ayında askerlere ait maaşların ödenmesi konusu ve Reisülküttab Ataullah Efendi'nin Edirne Sarayı'nı tamir etmekle görevlendirildiği ve daha sonra Edirne'den İstanbul'a gelerek evinde ikamet ettiğinden bahis edilmiştir. Döneme ait önemli olaylardan biri de Şahin Giray ile ilgili verilen bilgilerdir, Şahin Giray anlatılanlara göre önce Rodos adasına gönderilmiş, fakat bir süre sonra Ruslarla yapmış olduğu işbirliğinden dolayı idam edilmiştir. Kabasakal camisinin bitirilmesi bahis edilmeye değer konular arasında görülerek müstakil bir başlık altında yazılmıştır. Enverî Târîhi'nde karşımıza çıkan ve bize bu konularda değerli bilgiler veren Tevcihat başlıkları, eserde önemli yekûn oluşturan konulardan bir diğeridir. Bu cüzde yaklaşık beş ana başlık altında konu anlatılmış, bunun yanında daha önemli görülen yüksek rütbeli memurların ataması da farklı başlıklar altında verilmiştir. Bu özelliğe bağlı olarak Vezirlik atamaları için ayrıca başlıkların atılmış olduğu görülmektedir. Irak ve Basra'da meydana gelen olaylar önemli görülmüş, bu husus 6a numaralı varaktan başlayarak 8a numaralı varağa kadar, yaklaşık iki varaklık bir

bölüm oluşturacak şekilde uzunca anlatılmıştır. Bu cüzde Rusya elçisi ile yapılan mükâleme ve bu konuda yürütülen meclis toplantıları, arka arkaya bahis edilen önemli meselelerdendir. Bu görüşmeler sırasında Rus elçisi ile tartışılan anlaşma maddeleri Dîvân-ı hümâyûn kaleminde yazılı bilgisi de verilerek on bir madde şeklinde 8b ve 9a varaklarında yer almaktadır.

Mecliste görüşülen meseleler ve bu görüşmelere bağlı olarak hatt-ı şeriflere ait suretlerin verilmesi, en çok bahis edilen konular olarak karşımıza çıkmıştır. Mecliste alınan kararla Rus elçisinin tutuklanarak Yedikule'ye gönderilmesi, Rusya'ya savaş ilan edilmesi ve savaş hazırlıkları konuları farklı başlıklar altında eserde verilmiştir. Bu arada Kılburun civarında askerin Ruslarla yaptığı mücadeleler de anlatılmıştır. Burada Hindistan'dan gelen elçilik heyeti ile ilgili bilgiler de karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Padişahın Aynalıkavak sarayını tamir ettirmesi konusu anlatılırken sarayın tarihçesi ile ilgili ayrıntılı bilgiler kitaba eklenmiştir. *"Tetimme-i Vekāyi' i în Sâl"* başlığı ile 1201 Zi'lhicce (Eylül/Ekim 1787) ayının son günleri anlatılarak 1201 yılı olayları bitirilmiştir.

3.1.2. 1202/1788 YILI OLAYLARI

Bu yıl olayları Sadrazamın Hint elçiliğine10 Muharrem 1202 (22 Ekim 1787) tarihinde Sadabat Köşkü'nde verdiği ziyafet konusu ile başlamıştır. Donanmanın Karadeniz'e demir atması, Padişahın Aynalıkavak'tan saraya gitmesi ve Enderun-ı hümâyûndan sefer masrafları için para verilmesi bahisleri kısaca anlatılan konular olmuştur. Bu yıla baktığımız zaman çokça, tevcihat, görevden alma ve ölüm konuları müstakil başlıklar halinde karşımıza çıkmaktadır. Atamalar ve azillerin geneli sefere yönelik yapılmış faaliyetlerdendir. Artık savaş başlamış olduğundan konuların büyük bir kısmını sefere bağlı gelişmeler oluşturmuştur. 1202 yılı olayları bitmeden beşinci cüz bitmiş ve bu yıla ait kalan olaylar altıncı cüzde anlatılmıştır. Beşinci cüze ait son

olaylar olarak karşımıza tuğ'un Davudpaşa sahrasına götürülmesi, sadrazamın buraya gelmesi ve padişahın hatt-ı hümâyûnunun okunması başlıkları çıkmaktadır.

3.2. ALTINCI CÜZ (1202-1203/1788-1789)

Altıncı cüz gelenek üzre tac bölümü ile başlamaktadır, müellif burada da kendisi ve eseri hakkında bir takım bilgiler vermiştir.

Altıncı cüzün giriş bölümünde yazılanlara göre, Enverî Sultan III. Mustafa zamanında altı yıl vekayinüvislik hizmetinde bulunmuştur. İkinci memuriyeti savaşa denk gelmiş, ordunun Davud Paşa sahrasından hareketinden başlayarak yeni bir cild daha kaleme almıştır. Dört yıl sahralarda ve kışlaklarda bulunarak oluşturduğu eserini padişaha sunmuştur. Bu yıllarda Mehmed Melek Paşa sadrazam, Dürrîzâde Mehmed Arif Efendi ise şeyhülislâmlık hizmetlerinde bulunuyorlardı.

3.2.1. 1202/1788 YILI OLAYLARI

Altıncı cüzün başında önceki olayların kısaca özeti yapılarak, konular anlatılmaya devam edilmiştir. ilk başlık "*Mukaddeme-i Sefer-i hümâyûn*" olarak atılmış ve ordunun Davudpaşa sahrasından ayrılarak gittiği noktalar sırayla ayrı başlıklar altında verilmiştir. Asker Davudpaşa sahrasından çıktıktan sonra sırasıyla önce Edirne'ye, buradan Filibe, ardından Tatarpazarı, sonra Sofya, daha sonra Niş ve en son Fethülislam sahrasına ulaşmıştır. Bu bölümde savaş söz konusu olduğundan, ordu nereye gitmeli, nasıl bir planla hareket edilmeli gibi meseleler sadrazam tarafından toplanan meşveret meclislerinde görüşülmüş ve kararlaştırılmıştır. Birçok konuda meclislerin toplandığı ve gerekli kararların, çoğunluğun fikirleri de gözetilerek alındığı görülmektedir. Tablolar bölümünde, meşveretlerle ilgili hazırladığımız tablo incelendiği zaman bu toplantıların eser içerisinde ne kadar yer kapladığı daha açık bir şekilde görülerek anlaşılacaktır. Tevcihatlar ve aziller burada da yoğun miktarda görülmektedir "*Zikr-i Giriftârî-i Voyvoda-i Boğdan be-Dest-i*

Nemçe ve İ'tâ-yı Vezâret-i Zihnevî Hasan Ağa ve Tayfur Bey" başlığına baktığımızda savaşa dair stratejik atamaların yapıldığı anlaşılmaktadır. En çok atılan başlıklardan biri de savaşlar ve mücadelelerle ilgili olanlarıdır, Şebeş, Nezaret ve Mehadiye'de zafer kazanılmış olması bu konuların ayrıntılı ve daha özenli bir şekilde yazılmasına neden olmuştur. Ayrıca zahire ve ordunun ihtiyaçları üzerinde de durulmuştur. Burada Savaş dışı olaylar olarak karşımıza birkaç başlık çıkmaktadır ki bunlar; vefatlar ve alan "*Vukū'-ı Harîk*" başlığıdır.

3.2.2. 1203/1789 YILI OLAYLARI

Osmanlı Rus-Avusturya savaşları devam ettiği için Enverî ağırlıklı olarak sefer ile ilgili olayları yazmaya devam etmiştir. 1203 olayları askerin Mehadiye'den çıkması ile başlamış savaş sırasında erken yağmalamaya izin vererek askerin savaşma isteğini ortadan kaldırmakla suçlanan Vezir Darendeli İbrahim Paşa idam edilmiş, yeniçeri ağası da görevden alınmıştır. Daha sonra, Hotin Kalesi'nin istila edilmesi ve bu konuda yapılan meşveret toplantısı, askere takviyelerin verilmesi ve nehir üzerine köprülerin yapılması, Ordu-yı hümâyunun Vidin sahrasına gelmesi buradan da Rusçuk meştasına gitmesi konuları anlatılmaktadır. Meşveret toplantıları atamalar ve aziller mevcut durumun gerekliliğine göre yapılmış ve yine müstakil başlıklar altında verilmiştir. Hatt-ı hümâyûnlar ve Hibetullah Sultân'ın doğum haberi, ordunun maaşlarının verilmesi, Özü istilası gibi konular yeni başlıklar atılarak anlatılmıştır. I. Abdülhamid'in vefatı altıncı cüze ait konuların bittiği yerdir. Yalnız 1203 yılı olaylarının anlatımına yedinci cüzde devam edilmiştir.

3.3. YEDİNCİ CÜZ (1203-1206/1789-1792)

Enverî Târîhi'ne ait son cüz olan yedinci cüz, Üçüncü Cild'e ait en kapsamlı bölümü oluşturmaktadır. Bu cüzde 1203 yılı olaylarından 1206 yılı olaylarına kadar yaklaşık üç yıllık bir dönem anlatılmıştır.

Enverî'nin burada da kendisi ile ilgili kısaca verdiği bilgiye göre, vekayinüvislik görevini, iki üç yıl ara vererek [11]82 yılından beri sürdürdüğünü, III. Selim'in tahta çıkmasına rastlayan dönemde de görevini dikkatli bir şekilde yaptığını yazmaktadır.

Yedinci cüz olayları yıllarına göre aşağıda özetlenerek verilmiştir.

3.3.1. 1203/1789 YILI OLAYLARI

Burada 1203 yılına ait olaylar devam ederken, yedinci cüz III. Selim'in tahta çıkması ile başlamaktadır. Yeni padişahın tahta çıkması konusu süslü bir dil kullanılarak anlatılmıştır. Padişaha ait lihye örnekleri, şiirler ve âyet-i kerîmelerle zenginleştirilen bu bölüm, edebî bir üslûp kullanılarak kaleme alınmıştır. Bu yıllarda savaşla ilgili çeşitli gelişmelerden dolayı eserin içinde III. Selim'in birçok hatt-ı hümâyûnu karşımıza çıkmaktadır. Bunlar içerisinde "*Sûret-i Vesâyâ*" başlığı altında, yeniçeri ocağı ve seferde bulunanlar için yayınladığı emirler ve öğütler önemlidir. Öncelikle yine görevden almalar, tayinler ve meşveret toplantıları bu yıla ait konular içerisinde yer almaktadır. III. Selim'in ilk dönemlerinde Yusuf Paşa serdâr-ı ekrem olarak görevine devam etmiş, yalnız ileriki konularda sadrazamlık mührünün Vidin seraskeri Hasan Paşa'ya verildiği görülmektedir.

Savaşın bitirilmesi ile ilgili İsveç ve Prusya ittifakı ile ilgili görüşmelerin anlatıldığı başlıklar önemlidir. Burada savaş dışında İstanbul'da meydana gelen yangın da bahis konusu edilmiştir.

3.3.2. 1204/1790 YILI OLAYLARI

Süleyman Feyzi Paşa'ya vezirlik görevinin yeniden verilmesi, 1204 yılına ait anlatılan ilk konu olarak karşımıza çıkmıştır. "*Vukū'-ı Meşveret ve Tezelzül-i Ordu-yı Hümâyûn*" başlığı altında ordunun Remle, Remlik ve Boza nehri civarında yaptığı mücadele ve yenilgi anlatılmış ardından serdâr-ı ekremin Tuna nehrinden Maçin

üzerine yardıma gittiği, ordunun Maçin'den Şumnu'ya hareketi, Belgrad ve Akkirmanın kaybedilmesi ve bunun üzerine Hasan Paşa'nın (Vidin seraskeri) azl edilip Gazi Hasan Paşa'nın serdâr-ı ekrem olması konuları yazılmıştır. Hasan Paşa'nın görevden alınması ve yerine Gazi Hasan Paşa'nın atamaları ile ilgili hatt-ı şerîfler esere eklenmiştir. Yenilgilere karşı alınan tedbirler ve bu konu ile ilgili yapılan yeni atamalar, meşveretler, başarısızlık karşısında pek de fayda vermeyecektir. Bender'in istilası ve bu konuda hatalı görülen vezirlerin ve ileri gelenlerin öldürülmesi, Gazi Hasan Paşa'nın vefatı ve serdâr-ı ekrem olarak Şerîf Hasan Paşa'nın görevlendirilmesi, yeni atamalar, ordunun Şumnu'dan ayrılması, askerlerin maaşlarının dağıtılması ve Kuban Han'ı Baht Giray Han'ın yardıma gelmesi başlıklarından anlaşılacağı üzere cephede savaş yoğun ve yorucu geçmiş buna karşı alınan tedbirler pek de işe yaramamıştır. Bu yıl yaşanın Yergöğü zaferi uzun bir şekilde anlatılmış, zaferin herkes için moral olduğu ve bu konuda yararlılıkları görülenlere çeşitli hediyeler ve bahşişler verildiği not edilmiştir. Müellif bu zaferi edebi bir dille yazmış bu şekilde zafer karşısında oluşan memnuniyeti ve konuya verilen önemi göstermek istemiş olmalıdır. Devam eden konular yine aziller, tevcihatlar, vefatlar ve ordunun yer değiştirmesi olarak karşımıza çıkar. Ordu bu yıl için en son Yergöğü'nde konaklar, 1204 yılına ait son başlık ise "*Vefat-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Mustafa Sıdkı Efendi]*" başlığı olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.3. 1205/1791 YILI OLAYLARI

Osmanlı Devleti Rusya ve Nemçe ile yapılan savaşta kayıplar vermekte bunun için alınan tedbirler ise sonuçsuz kalmıştır. Bu yıla ait ilk başlık "*Zikr-i Tedârükât-ı İstihlâs-ı İsmail ez-Muhâsara*" olup bu konuda çalışmalar yapılmasına rağmen ardından İsmail kalesinin istila edildiği ve bu nedenden dolayı da sadrazam Seyyid Hasan Paşa'nın idam edildiği görülmektedir. Bu sırada Ruslara karşı önemli mücadeleler veren Çıldır valisi Süleyman Paşa vefat etmiş ve yerine oğlu vali olarak atanmıştır. Şeyhülislâm Seyid Yahya Tevfik Efendi'nin vefatı da kayıt edilmiştir.

1205 yılında Yusuf Paşa yeniden serdâr-ı ekrem olarak tayin edilmiş gerekli tedbirleri alması için kendisine gönderilen hatt-ı hümâyûnlar da eserin içine not edilmiştir. Diğer başlıklar tevcihatlar meşveret toplantıları ile ilgili olarak devam etmiş, İsveç ittifakı ile ilgili yapılan toplantı önemli olup "*Vukū'-ı Meşveret ve Tecdîd-i İttifâk-ı İsveç*" başlığı altında verilmiştir. Başarısızlık dolayısı ile görevden yine farklı başlıklar altında verilmiştir. Bütün çabalar cephedeki orduyu daha çok güçlendirmek ve savaşlarda başarılar kazanmak niyetiyledir ama istenildiği şekilde sonuçlanmamıştır. Artık anlaşma yapmak için karşılıklı görüşmelerin başladığını görmekteyiz, "*Vukū'-ı Musâlaha-i Devlet-i Aliyye bâ-Nemçe*" başlığı ile Avusturya Devleti ile yapılan görüşmelrden, "*Zikr-i Mükâtebe ve Mühâdât-ı Sadrıa'zam bâ-Feldmareşal-i Rusya*" başlığı ile de Rusya Devleti ile yapılan görüşmelerden bahis edilmiştir. "*Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât ve Me'mûriyyet-i ba'zı ez-Me'mûrân*" bu yıla ait son başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul'da meydana gelen yangın, savaş dışında verilen ve merkezle ilgili tek haber olarak kayıt edilmiştir.

3.3.4. 1206/1792 YILI OLAYLARI

Bu yıl olayları 2 Muharrem 1206 tarihinde serdâr-ı ekrem Yusuf Paşa'nın Maçin'den Silistre'ye doğru hareket etmesi ile başlayarak ordunun 9 Şabân 1206 yılında Uzunköprü sahrasında konaklamaları tarihi ile bitirilmiştir. 1206 yılı olayları yaklaşık sekiz aylık bir dönemi kapsamaktadır. Rusya ile yapılacak barış görüşmeleri için murahhas tayininin yapılması önemlidir, bu bize artık savaşın bitirilmek istendiğini göstermektedir. Bu arada sipah ve silahdar askerleri ile ilgili bazı bilgiler verildikten sonra Rusya ile yapılacak anlaşma konusunu görüşmek için meşveret meclisi toplanmıştır. Nemçe elçisinin gelip İstanbul'a gitmesi bahsinden sonra bazı atama azil ve idam konuları karşımıza çıkmaktadır. "*Zikr-i İcmâl-i Sebeb-i Husûl-i Mütâreke ve Şürû'-ı Murahhasân-ı Devlet be-Mükâleme ve Mürden-i Feldmareşal-i Rusya ve Vukū'-ı İn'ikād-ı Musâlaha*" başlığı ile savaşın anlaşma yapılarak bitirildiği görülmektedir. Buna bağlı olarak Boğdan voyvodalığı ataması da

yapılmıştır. Bundan sonra ordunun Edirne'ye ve oradan da İstanbul'a gitmesi konuları mevcuttur. 421a numaralı son varakta ordunun karşılanması ile ilgili tören ve ordu mensuplarına verilen hediyeler süslü bir dille anlatılarak yazılmıştır.

3.4. ÜÇÜNCÜ CİLDİN KAYNAKLARI

Enverî, eserini sadece kendi müşâhedelerine bağlı değil, çeşitli yazılı ve sözlü kaynaklardan yararlanarak kaleme almıştır. Eserin içinde yer alan birçok olay anlatılırken kişi isimlerinden ve arşiv kaynaklarından bahsedilmiş, yeri geldiği zaman ise bu belgeler metnin içerisine alınmıştır.

3.4.1. SÖZLÜ KAYNAKLAR

Sözlü kaynak olarak bahis edeceğimiz konular içerisinde, Enverî'nin bizzat gördüğü ve duyduğu konular, kendisine ismini veya mevkisini verdiği kişilerin anlattıkları olaylar, savaşa katılan askerlerin verdiği bilgiler ve intibalara dayalı olarak söylenilenler yer alacaktır

Enverî, doğruluğunun kuvvetli olduğuna inandığı bilgileri, güvenirliliği daha düşük bilgileri ve kesinliğinden emin olmadığı sadece duyduğu bilgileri kendisine göre tanzim ederek yazmış ve aradaki farkın anlaşılmasını, yazdığı cümlelere eklediği bilgileri ayrıntılandırarak sağlamaya çalışmıştır.

3.4.1.1. Enverî'nin Müşâhedeleri

Enverî sefer sırasında vekayinüvislik görevinin gereği olarak orduda bulunduğundan birçok olayları bizzat görerek ve şahit olarak kaleme almıştır. Kendisi vekayinüvislik yanında farklı memuriyetlerde de bulunduğundan yazdığı konulara müdahil olarak birinci elden malzemeyi daha fazla edinebilmiştir.

Enverî metnin içerisinde gerekli gördüğü yerlere, meseleye bizzat şahit olduğunu veya gördüğünü ekleyerek yazdığı konuyu kuvvetlendirmeye çalışmıştır.

53a numaralı varakta Aynalıkavak Sarayı ile ilgili bilgi verirken "… *olduğu gûş-zed-i muharrir-i hakîr olan rivâyât-ı amîmetü'l-berekâtdandır*" diyerek konu ile ilgili bilgiyi bizzat duyduğundan bahis etmektedir. Hindistan'dan gelen elçilik heyetinin ülkelerinden çıkmalarından İstanbul'a ulaşmalarına kadar geçen süreyi iki buçuk yıl olarak verirken, kendisi için de bu süre biraz fazla gelmiş olmalı ki yazdığı bilgiye referans olarak şu şekilde bir ekleme yapmıştır; "*Vilâyetlerinden müfârakat ve şeref-yâb-ı rû-mâlî-i atebe-i ulyâ-yı devlet olmaları miyânında iki buçuk sâl mikdârı zamân deverân eylediği elçilerinden rivâyet olmak üzre gûş-zed-i hakîr olmuşdur*" vr. 56b. 154 numaralı varakta askerin zahire ihtiyacı ve askere gönderilen zahire nakli konusunda bilgi verirken, yiyecek olmadığı için sadrazam hazretlerinin mısır darısı yiyerek iki gün geçirdiğini bizzat kendi kulakları ile duyduğunu yazmaktadır. Enverî İsmail kasabasının istilası konusunu anlatırken vr. 356a'da düşmanın kaleyi almakla ilgili uyguladığı takdikten bahis ederken *"…gûş-zed olduğu üzre …"* demiş, olayı kendi kulakları ile duyduğunu belirterek hadisenin doğruluğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Vr. 419b'de Yaş kasabasından anlaşma yaptıktan sonra dönen görevlilere giydirilen hi'atlerin tuttuğu miktarı yazarken *"…on [bir] bin guruşa bâliğ olduğu manzûr-ı muharrer-i hakīr olmuşdur"* diyerek kendisinin de bu konu ile ilgili bilgisini esere eklemeyi uygun görmüştür.

3.4.1.2. Rivâyetlere Dayalı Aktardıkları

Enverî konuları anlatılırken birçok yerde duyumlara ve rivayetlere yer vermiştir. Yazar, anlattığı konuları desteklemek, bir olayla ilgili başka bir görüş olduğunu ortaya koymak veya tam olarak doğruluğuna güvenmediği meseleleri açıklamak için konu ile ilgili birden çok rivayete değinmiştir.

Müellif rivâyetleri kendi içerisinde derecelendirmiş, bazılarını sahih ve sahih olmayan şeklinde ayırmış, bazı rivayetler için de duyduğu kişilerin adını vererek anlatılanlarının güvenilir olduğu konusunda okuyucuyu tatmin etmeye çalışmıştır.

3.4.1.2.1. Belirli Kişilerden Alınanlar

Enverî rivâyeti duyduğu kişilerin ismini vererek yazdığı olaylarda, rivâyetin kimden duyulduğunu ve anlatan kişinin konu ile bağlantısını ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar bu şekilde verdiği bilgiyi kuvvetlendirip zenginleştirerek doğrulara ulaşmayı sağlamak istemiş olabilir.

139b numaralı varakta *"Teshîr-i İnlik be-Mübâşeret-i Serdâr-ı Ekrem"* başlıklı konu anlatılırken verilen bazı bilgilerin İnlik'i istilâ sırasında burada görevli bulunan **Memiş Paşa**'dan aktararak yazdığını belirtmiştir. Yine vr. 165a'da Mehadi'ye civarında bulunan yirmi bir adet köylere sekiz para ücret işe şaranpo kazısına katılmaları buyuruldular ile duyurulduktan sonra, köylerden kazıya katılmak için üç yüz kadar reâyânın geldiği anlatılırken, yazılanların bu kazılarda görevli bulunan **Reîszâde el-Hâc Hüseyin Ağa**'nın ve **Mimar Hâfız İbrahim Efendi**'nin rivâyet ve hikâyelerine dayalı olarak eklendiği bilgisi verilmektedir. Müellif 165b numaralı varakta Vezîr Darendeli İbrahim Paşa'nın boğdurularak öldürülme sebebini anlatırken, İbrahim Paşa'nın bu halini **Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi**'den aktardığını bildirmektedir. Vr. 257b'de Remlik nehri civarında yapılan muharebeden bahis ederken olayla ilgili bilgilerin gerek **Kemankeş Mustafa Paşa** ve gerek orduda bulunan serdâr-ı ekrem dilâverlerinden alınarak verildiği yazılmıştır. Gazi Hasan Paşa'nın vefatından sonra, paşa ile ilgili biyografik bilgileri vr. 282a'da *"Terceme-i Hâl"* başlığı altında verirken, konu ile ilgili bilgileri bizzat **Hasan Paşa**'nın kendisinden aldığını belirtmiştir. "*Vukū'-ı Muhârebe ve İnhizâm-ı Küffâr-ı der-Kili ve İ'tâ-yı Takviyet be-irsâl-i Asâkir ü Zehâyir ve Nakd-i Küllî"* konu başlığı altında vr. 328a'da savaş ile ilgili İsmail kalesinin zor durumda olduğunu ve yardım beklediği bilgisini, burada serasker olarak bulunan **Curazâde Vezîr Ahmed Paşa**'nın göndermiş olduğu yardım kâğıtlarına dayalı olarak yazdığını söylemiştir. 390a'da düşmanın Kalas tarafına Tuna nehrinden Maçin'e geçerek gelmek istediklerini ve bu konuda yaptıkları planı ve konu ile ilgili gelişmeleri, orduda bulunan **Tepedelenli Ali**

Paşa, **Seyyid Osman Paşa** ve **Çarhacı Ali Paşaların** anlattıklarını kayıt ederek yazmıştır.

Enverî ordu vekayinüvisi olarak cephede bulunduğundan eserine genelde kendi gördükleri ve şahit oldukları olayları yazmıştır. Kendisinin şahit olmadığı bir olayı anlatırken ise bu anlayışa göre özellikle yazdığı konuyla ilgili meselelere birebir şahit olanlar var ise bu kişilerin adını vererek, olayları birinci elden öğrenerek tarihine eklemiştir.

3.4.1.2.2. Gurup ve Topluluklardan Alınanlar

Enverî kendisinin şahit olamadığı olayların bir kısmını da gurup ve belirli bir tobluluğa dayalı olarak aktarmıştır.

Vr. 57b'de Hindistan'dan gelen elçilerle ilgili konu anlatılırken *"mihmândârlarından istimâ' olunmuştur"* diyerek, yazdığı bilgileri kimledenden aldığını belirtmiştir. Yine aynı konu ile ilgili bilgileri yazmaya devam ederken, elçilerin yolculuk sürelerinin iki buçuk yıl olduğunu elçilerden duyduklarına dayalı olarka yazdığını söylemiştir. 60a numaralı varakta *"Vukū'-ı Muhârebe-i Cüz'iyye der-Pîş-gâh-ı Kılburun"* başlığı altında burada şehit ve yaralı asker sayısını, öldürülen düşman sayısını savaşa katılanların anlattıklarına göre vermiştir. Muharebe sırasında ezanın okunması gibi olağan üstü bir durumu da anlatırken *"…ol vak'ada hâzır olan ba'zı şüc'ân-ı guzâtdan rivâyet olunmuşdur"* diyerek ezan okunma durumuna da bir gerçeklik yüklemeye çalışmış olduğu düşünülebilir. 121a numaralı varakta Sırpların ayaklanmasını anlatırken konu ile ilgili bazı bilgileri *"…ba'zı ahâlîden istimâ' olunduğu üzre …"* diyerek anlatınlara göre yazmıştır. Vr. 153a'da Şebeş muharebesi sırasında düşmanın durumu ile bilgiyi *"… ol gece küffâr metrislerinden cânib-i İslâmiyân'a firâr eden birkaç nefer soltatlar dahi a'dâ-yı dînin bu hâlin ihbâr ü hikâyet etmeleriyle …"* diyerek kimlerden öğrenerek yazdığını eklemiştir.

3.4.1.2.3. İntibalara Dayandırılanlar

Enverî'nin şahit olmadığı ama duyduğu genelde herkes tarafından kabul gören bilgileri de eserine eklemiştir.

Müellif 14a numaralı varakta *"Hâdise"* başlığı altında Rusya Kraliçesi ve Nemçe İmparatoru arasında Kerson şehrinde yapılan görüşmeden bahis ederken *"…sahîhan istimâ' olunduğu üzre …"* diyerek olayın gerçekliğini vurgulamak istemiştir. Vr. 45a'da Vezîr Mikdad Paşa'nın maiyyetinde bulunan askerlerin mücadele ve hedefteki bölgeyi ele geçirme hususlarında ihmalkâr davrandıklarını anlatırken *"tevatüren"* bilgisini ekleyerek konuyu ne şekilde yazdığına dair açıklık getirmeye çalıştığı görülmektedir. Aynalıkavak sarâyı ile ilgili bilgi verirken, daha önceki dönemlere ait verdiği bilgileri desteklemek amacı ile *"…buyurup a'zam-ı sikât-ı rüvât-ı sahîhatü'l-kelimâtdan an'ane ile istimâ' olunduğu üzre …"* cümlesi ile verdiği bilgilerin doğruluğunu kanıtlamaya çalışmış olmalıdır. 57a numaralı varakta Hindistan'dan gelen elçilerle ilgili bilgi verirken *"…ibaret idiği ashâb-ı vukūfdan rivâyet olunmuşdur"* sözü ile yazdığı olayı kimlerden duyduğunu da ekleyerek burada da anlattığı konuyu kuvvetlendirmeye çalışmıştır yorumu yapılabilir. 60b numaralı varakta Halep eyâletinde veba salgınından ölen kişilerin sayısını verirken tevâtüren rivâyet olunmuştur bilgisini vermiştir. Belgrad'a takviye meselesini 121a numaralı varakta anlatırken, bu şehrin etrafında bulunan Sırp reayasının isyan etmelerinin adetten olduğunu bazı ahaliden istima olunduğu üzre diyerek söz eder. Vr. 124b'de yeniçeri Ağası Osman Ağa'nın görevden alınma olayını anlatırken *"…iken istimâ' olunduğu üzre ol şuğl ile mukayyed olmadığını …"* bazı kişilerin araya nifak karıştırarak ağanın görevden alınmasına sebep olduklarını yazmıştır.

Müellif bir olayı anlatırken, olayın geçtiği yerin coğrafi özellikleri hakkında da eser içerisinde yer yer bilgiler verilmiştir, 136a numaralı varakta Mehadiye boğazı civarında vukū' bulan savaşı anlatırken *"…Mehadiye boğazı demekle mevsûf u mezkûr ve Tımışvar eyâletinin kilidi mesâbesinde idiği elsine-i enâmda mütevâtir ü*

meşhûr olup …" diyerek, hem bu yerin coğrafi olarak stratejik önemi hakkında bilgi vermiş hem de verilen bu bilginin kesinliğinin saptanması işi yine herkes tarafından bilindiği ve aktarıldığı bilgisi ile bağlanarak konu güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Yazar, Nezaret, Mehadiye ve İnlik teshirinde bulunmadığından bu konuları anlatırken başka kişilerden duydukalarını ve rivayetleri konunun içerisine serpiştirerek eklemiştir. Vr. 139a'da Nezaret ve Mehadiye vak'alarını anlattıktan sonra, askerlerin eline geçen ganimetler, elde edilen esirler ve cariyelerle ilgili verdiği bilgide yukarıda geçen *"…meşhûr u mütevâtirdir …"* ifadesini aynı şekilde burada da kullanmıştır. 139b numaralı varakta İnlik civarında bulunan bir mağaradan bahis ederken, buranın ele geçirilmesinin mümkün olmadığını *"Hattâ ahâlîden ba'zı sâl-hûrdelerin rivâyeti üzre …"* diyerek söylenenlerin doğruluğunu göstermeye çalışmış olmalıdır. Yine aynı konu içerisinde 140b'de *"…istimâ' olunduğu üzre …"* cümlesinden sonra İnlik civarındaki mağaranın üst tarafına nasıl geçildiğini duyulanlara göre anlattığını yazmıştır.

Metin içerisinde olayların kurgusu yapılırken duyum ve rivâyet örneklerinin önemli malzemeler olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu konu ile ilgili örneklerin hepsi ekler bölümünde *Rivâyet Tablosu* içerisinde bulunduğundan, daha fazla bilgi ve örnek görmek için hazırladığımız bu tablodan yararlanabilinir.

3.4.2. YAZILI KAYNAKLAR

Enverî, kitabi eserlerden yararlanmadığı için yazılı kaynaklar olarak karşımıza arşiv belgeleri çıkmaktadır.

3.4.2.1. Kitabi Kaynaklar

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cild'inde kitabi kaynaklardan yararlandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Müellifin olayları yazarken, kendi müşahedelerine ve olayla irtibatlı olan kişilerin anlattıklarına dayalı olarak veya çeşitli rivâyet ve

duyumları kullanarak hadiseleri aktardığı görülmektedir. Bunların yanında devlet görevlisi olması dolayısı ile resmi evrakları görme imkânı olduğundan, meselelerle ilgili gerekli gördüğü evrakları da eserinde bol miktarda kullanmıştır.

Eserin içerisinde sayılı da olsa başka eser veya risaleden söz edildiği görülmektedir. Fakat bu bahisler eserin konusu ile ilgili olarak karşımıza çıkmamaktadır. Vr. 175b'de Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi'nin terceme-i hâlini anlatırken, onun **Mehmed Necîb Risâlesi'**ni tercüme ederek süvârî mukābeleciliği görevine atanmış olduğu bilgisini vermiştir.

247b numaralı varakta serdâr-ı ekremin haymesinde yapılan meclis toplantısının sonunda savaş sırasında orduda bulunan görevlilerin daha gayretli olmaları için yazılan kâğıtlar okunduktan sonra, Hz. Davud'a ait olduğu düşünülen kılıcın serdâr-ı ekremin yanında olduğu ile ilgili konuyu aktarırken, bu kılıcın hikâyesini öğrenmek için **Fındıklılı Târîhi'**ne bakılması tavsiyesini vermiş fakat burada kılıçla ilgili **Fındıklılı Târîhi**'nde yer alan konuya değinmemiştir. Bu olayla ilgili gerekli bilgiler transkripsiyon metninin içerisinde bulunan dipnotta verilerek, konu tarafımızdan açıklanmaya çalışılmıştır.

281b numaralı varakta Gazi Hasan Paşa'nın terceme-i hâlini yani özgeçmişini anlatıldıktan sonra, bu konu ile ilgili daha fazla bilgi öğrenmek isteyen kişinin *"… Merhûm müşârün-ileyh bidâyetinden nihâyetine dek vâḳi' olan keyfiyyâtını zabt ü tahrîr etdirmiş olmağla tefâsîl-i hâleti bilmek dâiyesinde olan var ise ol kitâba mürâcaat eylesin …"* diyerek **Gazavât-nâme-i Gazi Hasan Paşa** adlı eserden bahis etmektedir. Tarafımızdan bu konu ile ilgili açıklayıcı not yine metnin içerisinde yer alan dipnotta verilmiştir.

3.4.2.2. Arşiv Belgeleri

Hazırladığımız çalışma içerisinde Enverî ile ilgili bilgiler verirken, onun resmi görevde bulunmasından dolayı devlete ait belgeleri görüp kullanmış

olduğundan bahis etmiştik. Bu başlık altında Enverî'nin olayları anlatırken hangi arşiv kaynaklarını kullandığını ve bu bilgilerden ne şekilde yararlandığı konusu üzerinde durmaya çalışacağız.

3.4.2.2.1. Hatt-ı Hümâyûnlar

Metnin içerisinde Padişah I. Abdülhamid[1] ve Sultan III. Selim'e[2]. ait hatt-ı hümâyûnlar yer almaktadır. Enverî "*Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn"* ve "*Sûret-i Hatt-ı Şerîf*" başlıkları altında padişah tarafından gönderilen bu belgelere eserinin içerisinde ayrıntılı bir şekilde yer vermiştir. Hatta metin içerisinde arka arkaya verilen hatt-ı hümâyûn örneklerine de rastlanmaktadır. Eserde hatt-ı hümâyûnların okunma törenlerinin de edebi bir dille ve ayrıntılı bir şekilde anlatılmış olduğu görülmektedir. Müellif bu şekilde bir üslûp takip ederek resmi bir görevde olmanın vermiş olduğu sorumlulukla padişaha vermiş olduğu önemi veya görevini titizlikle yerine getirdiğini göstermek istemiş olabilir.

3.4.2.2.1.1. Sadrazam ve Serdar-ı Ekreme Yazılanlar

Metinde yer alan hatt-ı hümâyûnların çoğunun sadrazamlara ve serdâr-ı ekremlere yönelik yazılmış olduğu ve konularının ise dönemin siyasi gelişmelerini ihtiva eder bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Enverî yazdığı olaylarla ilgili meselelere ait hatt-ı şerîf örneklerini eserine ekleyerek konular ile ilgili verdiği bilgileri belgelendirmiş, böylece eserini özellikle günümüz araştırıcıları için daha çok kullanılır ve güvenilir hale getirmiştir yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır.

Üçüncü Cildi yazdığı dönemde Osmanlı Devletinde sadrazamlık görevinde bulunan dört isim karşımıza çıkmaktadır. Bu sadrazamlardan biri Yusuf Paşadır ve

---

[1] Fikret Sarıcaoğlu, **Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789),** Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001[Esere bundan sonraki başvurular "Sultan I. Abdülhamid" şeklinde olacaktır].

[2] E. Z. Karal, **Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları Nizam-ı Cedid (1789-1807)**, Ankara 1988.

kendisi bu yıllar içerisinde iki kere sadrazamlık makamına getirilmiştir. Diğeri Hasan Paşadır, kendisi Vidin valisidir 3 Şevvâl 1203-5 Rebîü'l-evvel 1204 tarihleri arasında sefer sırasında serdâr-ı ekremlik görevine getirilmiş fakat başarılı olamaması yüzünden görevden alınarak yerine Gazi Hasan Paşa getirilmiştir. Cezayirli Hasan Paşa Kapdan-ı deryalığı sırasında başarıları ile ünlenmiş olup, Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşları sırasında cephedeki başarısızlıklar üzerine Padişah III. Selim tarafından bu göreve layık görülmüştür, 14 Receb 1204 (30 Mart 1790) yılında vefatına kadar sadrazamlık makamında kalmıştır. Gazi Hasan Paşa'nın vefatı üzerine mühr-i hümâyûn Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa'ya verilmiştir 21 Receb 1204. (6 Nisan 1790) Metinde bazen Seyyid bazen Şerîf olarak geçen Rusçuklu Hasan Paşa 9 Cemâziye'l-âhir 1205 (13 Şubat 1791) tarihine kadar bu görevde kalır, Kili kalesinin kaybedilmesi ve savaşta yanlış kararlar alması sonucu görevinden alınarak idam edilir. Seyyid Hasan Paşa'dan sonra sadrazamlık yeniden Yusuf Paşa'ya verilmiştir. Seferin sonuna kadar görevde kalan Paşa, savaşı bitiren anlaşma yapıldıktan sonra orduyu cepheden Âsitâne'ye getirmekle görevlendirilmiştir 24 Receb 1206 (18 Mart 1792).

Yukarıda kendileri hakkında kısaca bilgi verdiğimiz hatt-ı hümâyûnların muhatabları olan sadrazamlar, kendilerine gönderilen bu vesîkaları dikkate alarak hareket etmişler ve verilen emirler ne gerektiriyorsa o şekilde davranmışlardır.

Bu dönemde padişah sefere çıkmadığından ve cephede savaş durumu söz konusu olduğundan metinde yer alan Hatt-ı hümayûnların içeriği de genelde bu sorunla ilgili yazılmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

I. Abdülhamid tarafından vr. 23b'de yer alan sadrazam Yusuf Paşa'ya yazılan hatt-ı şerîf'te Rus elçisi ile görüşülen maddeler konusunu sorarak sonucun kendisine arz edilmesini istemektedir.

III. Selim'e ait vr. 277b'de yer alan ve Sadrazam Gazi Hasan Paşa'ya gönderilen hatt-ı şerîf ile yeni sadrazamdan savaşta askerin başarılı olması için elinden gelen bütün gayreti göstermesi istenmiştir.

Sadrazamlara yazılan hatt-ı hümâyûn örneklerine bakıldığı zaman konuların hemen hemen bu minvalde olduğu görülmektedir. Daha fazla ayrıntılı bilgi için tablolar bölümünde yer alan "Hatt-ı Hümâyûn" tablosuna bakılabilir.

3.4.2.2.1.2. Kaymakam Paşa ve Diğer Görevlilere Yazılanlar

Metin içerisinde yer alan hatt-ı hümâyûn örneklerinden bazıları da kaymakam ve diğer görevlilere yönelik yazılmış olanlardır. Sadrazamlar görevden alınınca bu defa muhatap kaymakamlar olarak alınmış ve gerekli konular onlar ile paylaşılmıştır. Ayrıca metinde savaş dışı farklı konuda birkaç hatt-ı şerîfin olduğu da görülmektedir.

Metin içerisinde 12a numaralı varakta karşımıza çıkan ilk sûret-i hatt-ı şerîf I. Abdülhamid'in gönderdiği ve bu sırada meclis toplantısına katılan üyeleri ilgilendiren bir örnektir. Burada Padişah toplantıya katılanlardan, görüşülen meseleler hakkında bilgilerin dışarıya sızdırılmamasını ve gizli tutulmasını istemiş ayrıca bu konuda gerekli uyarılarda da bulunmuştur.

Vr. 77a'da Revan Han'ı Mehmed Han'a gönderilen bir örnek karşımıza çıkmaktadır. Mehmed Han Tiflis Han'ı Erakli Han ile mücadele etmesi konusunda görevlendirilmektedir. Bu hatt-ı şerîf edebî dil ile ve uzunca bir şekilde yazılmıştır.

272a numaralı varakta III. Selim tarafından Kaymakam Hasan Paşa'ya gönderilen Hatt-ı şerîf ile Sadrazam Hasan Paşa'nın görevden alınarak yerine Gazi Hasan Paşa'nın atandığı bildirilerek bu konuda gerekli vazifeyi yapması istenmiştir.

Askerin mevâciblerinin yani maaşlarının ödenmesi ile ilgili yazılan hatt-ı şerîfler de vardır. 86b'de I. Abdülhamid tarafından gönderilen bu vesîkada Yusuf Paşa, askerin ücretlerinin ödenmesi konusunda göstermiş olduğu gayretlerden dolayı,

övgüyle bahis edilmektedir. Metinde bu konu ile ilgili I. Abdülhamid'e ait iki, III. Selim'e ait ise üç hatt-ı şerîf vardır.

Vr. 186a'da I. Abdülhamid'in Yusuf Paşa'ya yazdığı bu hatt-ı şerîf kızı Hibetullah Sultan'ın doğumunu haber vermek içindir. 193a numaralı varakta yer alan hatt-ı hümâyûn ise seferde bulunan Yusuf Paşa'ya ve rikâb-ı hümâyûn kaymakamı el-Hâc Salih paşa'ya gönderilerek III. Selim'in cülûs haberi verilir.

Yukarıda bahis ettiğimiz gibi gerek I. Abdülhamid gerekse III. Selim tarafından yazılan ve metin içerisinde yer alan hatt-ı hümâyûnların çoğunluğu Osmanlı-Rus ve Avusturya seferi ile ilgili gelişmeleri ve hadiseleri içermektedir.

Hazırladığımız tablolar bölümünde yer alan "Hatt-ı Hümâyûn" tablosonda metin içerisinde yer alan bütün hatt-ı şerîf örnekleri ve konuları özet bir şekilde verilmiştir. Bu konuyu daha detaylı öğrenmek için bu tabloya bakılabilir.

3.4.2.2.2. Buyuruldular

Bunlar kâğıt üzerinde yazılı emir mahiyetinde olan vesikalardır, resmi belgeler içerisine giren buyuruldulardan eser içerisinde olaylarla bağlantılı görülen yerlerde söz edildiği gürülmektedir. Müellif bu belgeleri bazen müstakil başlıklar altında vererek ayrıntılı bir şekilde kullanmıştır. Bizim bu konularla ilgili hazırladığımız tabloda yer alan buyuruldular genelde konu başlıkları olarak geçen buyuruldulardır.

270b numaralı varakta "*Sûret-i Buyuruldu Berây-ı Nehy-i İsti'mâl-i Evânî-i Zer ü Sîm"* başlığında görüldüğü şekilde altın ve gümüş eşyaların kullanılmasını yasaklamak için bir buyuruldu yazılmıştır. Vr. 200b'de ordu-yı hümâyûnun Rusçuk sahrasına gitmesi için yazılan buyuruldu konu başlığı olarak verilmiştir. "*Avdet-i Serdâr be-Ordu-yı Hümâyûn ve Ric'at-ı Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye*" konu başlığı altında olaylar anlatılırken vr. 165a'da Mehadiye civarındaki köylerden "aman buyurulduları" ile şaranpo kazısı yapmak için sekiz para ücret

karşılığında adam toplandığı bilgisi verilmektedir. Vr. 144b'de meşveret toplantısında alınan kararların buyuruldular vasıtası ile gerekli yerlere duyurulduğu yazılarak eser içerisinde bu vesikalardan yeri geldikçe bahis edilmiş olduğu görülmektedir.

3.4.2.2.3. Fetva Sûretleri

Üçüncü Cild'e ait yedinci cüzün 270b numaralı varağında "*Sûret-i Buyuruldu Berây-ı Nehy-i İsti'mâl-i Evânî-i Zer ü Sîm"* başlığı altında bir tane fetva örneği karşımıza çıkmaktadır. Bu fetva savaştan dolayı ordunun ihtiyaçlarının karşılanmaması üzerine altın ve gümüşten yapılan eşyaların kullanılmasının yasaklanması ayrıca sarayda ve devlet adamlarında bulunan bu tür eşyaların darphaneye gönderilmesi ile ilgilidir.

3.4.2.2.4. Sefer Evrakı

Üçüncü Cild'de ağırlıklı olarak savaş konuları yer aldığından seferle ilgili ordugâhta bulunan görevlilerin bilgilendirilmeleri, çeşitli ihtiyaçların karşılanması, savaş stratejisi ile ilgili planların güncelleştirilmesi gibi konularla ilgili çeşitli yazışmalar gerçekleştirilmiştir. Gidip gelen değişik konularla ilgili yazılar tahrirat olarak dile getirilmiştir. Metindeki yazışmalar orduya gönderilen ve ordudan gönderilenler olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkabilmektedir.

3.4.2.2.4.1. Orduya Gelen Tahrirat

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cild'inin genel konusu Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşları ile ilgili olduğundan, bu sırada seferde bulunan ordu ile irtibat kurulması, orduya düşmanla ilgili bilgilerin verilmesi, askerin ihtiyaçlarının bildirilmesi, yol durumu gibi birçok konuda bilgi alış verişi bu tahriratlar vasıtası ile gerçekleşmiştir. Vr. 107a'da Sırp asileri ile yapılan mücadele sonucunda asilerin yenilerek ortadan kaldırılması haberi tahriratla gerek Abdi Paşa ve gerek Sofya seraskeri tarafından

Edirne sahrasında bulunan orduya ulaştırılmış olduğu ve bu haberle askerlerin savaşma şevklerin arttığı yazılmıştır. 115a numaralı varakta orduya Bosna valisi Vezîr Bekir Paşa tarafından gönderilen tahriratta Bosna civarında yirmi bin kadar Nemçe askerinin olduğu haberi verilerek ordunun bu konuda hazırlıklı olması ve gerekli tedbirleri alması sağlanmaya çalışılmıştır. 205b numaralı varakta toplanan mecliste İsmail seraskeri ve Eflak voyvodası tarafından gönderilen tahriratlar okunarak gerekli tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

Yukarıda verdiğimiz örneklere bakıldığında başlangıçta da yazdığımız gibi ordu ile ilgili çeşitli haberler ve bilgiler bu belgeler vasıtası ile sağlanarak gerekli irtibatlar kurulmaya çalışılmıştır.

3.4.2.2.4.2. Ordudan Giden Tahrirat

Seferde bulunan orduya ait çeşitli ihtiyaçlar konusunda, bazı özel meselelerin ortaya çıktığı durumlarda, acil görülen haberlerin iletilmesinde ordugâhtan tahriratlar gerekli görülen yerlere gönderilmiştir.

Varak 124a'da ordudan gönderilen tahriratla daha önceden belirtilen istikâmetin değiştirilerek Fethülislâm'dan Vidin'e doğru gidilmesi konusunda ordugâh dışında bulunan kuvvetler bilgilendirilmiştir. Vr. 181a'da bulunan *"Reften-i Mektûbî-i Sadrı'azamî İbrahim Efendi be-Rikâb-ı Hümâyûn"* başlıklı konuya baktığımız zaman orduda Sadrazam mektupçusu olarak bulunan İbrahim Efendi'nin kendi durumunu anlatması ve zayıf mizacı dolayısı ile bu görevinden alınmasını rica etmesi ile ilgili olduğunu görmekteyiz. İbrahim Efendi sadrazamın bu konu ile ilgili yazdığı tahriratla başkente gitmiştir, bu örnek kişisel bir durumla ilgili yazılan tahrirattır diyebiliriz.

Serdâr-ı ekrem tarafından merkeze ordunun ihtiyaçlarını bildirmek için gönderilen tahrirat örneği karşımıza 181a numaralı varakta çıkmıştır.

201a numaralı varakta *"Zikr-i İrsâl-i Hükm-i Şerîf ez-Cânib-i Vâlide Sultân"* başlıklı konuda anlatılanlara göre, Valide sultan tarafından Kahvecibaşı ile ordugâhta bulunan serdâr-ı erkeme hediyeler gönderilmiş ve geleneksel törenden sonra, serdâr-ı ekrem tarafından yazılan tahrirat kahvecibaşına verilerek merkeze gönderilmiştir.

Metin içerisinde geçen tahrirat vesikaları verdiğimiz örneklere paralel olarak yer almaktadır. Bu konu ile ilgili hazırladığımız tabloda daha fazla örnekler bulunmaktadır.

3.4.2.2.5. Meşveret Kararları

Meşveret toplantıları metnin içerisinde önemli bir bölüm oluşturmaktadır.

Meşveret; danışma, konuşup anlaşma fikir edinmek için konuşup görüşme, bir konu hakkında çeşitli ve ehil şahıslardan fikir alma ve danışma toplantısı gibi anlamlara gelmektedir[3].

İslam devlet geleneğinde önemli bir yeri olan meşveret usulü Osmalı Devleti'nin hemen her devrinde sıkça başvurulan bir uygulama olmuştur[4]. Aslında bu tür toplantılar İslâmiyet'ten önce Türk ve Moğol devletlerinde daha sonra İran'da kurulan İlhanlı devletinde uygulanan bir sistem olarak da görülmüştür[5].

Osmanlı Devletinde olağan üstü durumlarda savaş ilan etmek, barış ve yabancı devletlerle anlaşma yapılmasına karar vermek gibi konularda özel meclisler "Meşveret" adında toplanmıştır[6]. Bu tür meclisler, gerek divan toplantılarında gerekse bunun dışında ihtiyaç duyuldukça görüş alış verişinde bulunmak için çeşitli kesimlerden ilgili kimselerin bir araya gelmesiyle gerçekleştirilmiştir. Meşveret

---

3 M. Sabri Mehmedoğlu, **Ortak Akılla Düşünmek Meşveret Geleneğimiz ve Demokrasi**, Nesil Yayınları, İstanbul 2006, s. 21.

4 A. Akyıldız, "Meclis-i Meşveret", **DİA**, C. 28, İstanbul 2003, s. 248-249.

5 B. Lewis, "Meşveret", **İsranbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 1981-1982, S. 12, s. 775.

6 Fahir Armaoğlu, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914),** Ankara, 2003, s.43.

toplantıları gerekli görüldüğü zaman başvurulan bir sistem olduğundan belirli bir yerde yapılması zorunlu değildi, örneğin sefer zamanında ordu kumandanları gerekli gördükleri yerlerde bu tür bir meclisli toplantı düzenleyebilmişlerdir[7].

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cild'inde ilk yani beşinci cüzün başından itibaren meşveret toplantılarının yapıldığını görmekteyiz, bu toplantılara baktığımızda şu üç ana özelliğe sahip olduğu görülmüştür. Bunlar;

1. Meşveret toplantılarının yapılma sebebi yani konusu
2. Meşveret toplantılarının katılımcıları
3. Meşveret toplantılarının yapıldığı yer.

Aşağıda bu konularla ilgili örnekler verilerek konu daha açık bir şekilde anlatılmak istenmiştir.

İlk meşveret toplantısı Osmanlı ve Rus Devleti arasında mükâleme maddelerinin görüşmeleri ile başlamış, daha sonra sefer durumu söz konusu olduğundan, bu minvalde ihtiyaç hâsıl oldukça meşveret toplantıları sadrazam tarafından ordugâhın bulunduğu çeşitli yerlerde düzenlemiştir.

Meşveret toplantılarının düzenlendiği yerler olarak metinde karşımıza seferden önce; Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi'nin evi, Sarây-ı Âsafî Arz Odası, Bebek Bahçesi, Levend Çiftliği, Bâbıâsafî Paşakapısı Fevvâreli Kasr gibi yerler çıkmaktadır. Sefer başladıktan sonra ise bu toplantıların Osmanlı ordusunun bulunduğu bütün ordugâhlarda yapıldığı görülmektedir.

Ordugâhta serdâr-ı ekrem tarafından yapılan bu toplantılara, konu ile bağlantılı kişiler katılmış, meşverete katılanların görüşleri sorularak ortak bir karar alınmaya çalışılmıştır. Meclis kararları ise mazbatalara geçirilmiştir. Meçveret mazbataları bu açıdan önemli yazılı kaynaklar içerisine girmektedir. Enverî metnin

[7] A. Akyıldız, Meclis-i Meşveret, DİA, İstanbul 2003, C. 28, s. 249.

içerisinde anlattığı olayla alakalı mazbatalarda yer alan kayıtlara bakılabileceği önerisinde de bulunmuştur.

Meclise katılan kişilerin sayıları ve mevkileri konulara göre değişiklik göstermektedir. Bazen müellif toplantıya katılanların isimlerini mevkileri ile birlikte uzun uzun sayarken bazen de bu isimleri yazmadan "Erbâb-ı Şûrâ" "Ashâb-ı Şûrâ", "Huzzâr-ı Meclis" şeklinde kısaca genel bir adlandırma yaparak vermeyi tercih etmiştir. Kuban hanı, sâir vüzerâ ve ricâl şeklinde 397b numaralı varakta meclis toplantısına katılanları yazarken, Kuban hanı sürekli toplantılara katılan bir kişi olmadığından isminin yazılması müellif tarafından tercih edilmiş, diğer katılımcılar ise genelleştirerek kısaca yazılmıştır.

Metin içerisinde meşveret meclislerine farklı isimlerin verildiği karşımıza çıkmaktadır, bu isimler; Müşâvere Meclisi, Akd-i Encümen-i Şûrâ, Meclis-i Mükâleme, Akd-i Meclis-i Şûrâ, Meclis-i Müşâvere-i Kübrâ, Akd-i Encümen-i İstişâre, Meclis-i İstişâre-i Şûrâ, Akd-i Meclis-i Meşveret, Encümen-i Şûrâ, Meclis-i Meşveret, Meclis-i İstişâre, Encümen-i Meşveret, Akd-i Dîvân ve Meşveret şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Meşveret toplantılarının isimlerinin farklılık göstermesi, mecliste görüşülen konularla ilgili olmalıdır. Aşağıda bu konuda vereceğimiz örneklere bakıldığı zaman, konuların söylediğimiz biçimde isimlerin verilmesinde etkili olduğu görülecektir, ayrıca bu örnekler ile meşveret kararlarının öneminin daha iyi bir şekilde görülmesinin sağlanması da istenmiştir.

Metinde vr. 8b'de yer alan ilk meşveret toplantısının ismi "Müşâvere Meclisi" olarak geçmektedir. Bu meclisin toplanma yeri "Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi'nin Mahmutpaşa'daki evidir. Katılımcılar ise başta Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi olmak üzre Seyyid Hayri Efendi, Ataullah Efendi, Polhakof, Ulemâ ve Sâir Küberâ-yı Devlet olarak verilmiştir. Meclisin toplanma sebebi, adından da anlaşılacağı gibi Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti arasında yapılan mükâleme maddelerinin görüşülmesi ve bu maddelerin müzakere edilmesi gerekliliği

olmuştur. Bu maddeler "… *Dîvân-ı hümâyûn kaleminde mahfûz olan mükâleme mazbataları* …" cümlesinden sonra teker teker on bir madde metin içerisine yazılmıştır. Bu maddelere verilen cevaplar da on bir madde olarak esere eklenmiştir. Rus elçisi ile yapılan görüşmeler, karşılıklı konuşmalar ve bu konuşmaların açıklamaları Reîsülküttâb tarafından mecliste bulunan katılımcılara açıklanarak içinde bulunulan durum izah edilmeye çalışılmıştır. Vr. 8a'dan başlayarak vr. 13b'ye kadar devam eden bu meclis görüşmesinin aslında savaş ve barış gibi hayati bir konuda karar verecek olması kapsamlı bir şekilde izah edilmesine neden olmuştur. Meclis sonunda, Rusya ile görüşmelere devam edilmesi, anlaşma yapılamaması ihtimali göz önünde bulundurularak savaş olacakmış gibi hazırlık yapılması ve durumun padişaha bildirilmesi kararları alınmıştır.

253a numaralı varakta yer alan meşveret toplantısını incelediğimizde buradaki meclis Fokşan sahrasında, Serdâr-ı ekrem başkanlığında, Abdi Paşa, Solkol Sergerdesi Osman Paşa, Kethüdâ Bey, Ordu-yı hümâyûn kadısı, Reîsülküttâb Efendi, Çavuşbaşı Ağa, Ricâl-i Ordu-yı hümâyûn üyelerinin katılımları ile gerçekleşmiş ve Yeniçeri Ağası Vezîr Hasan Paşa'nın haymesinde yapılmıştır. Meşveret toplantısının sebebi ise düşman karargâhının bulunduğu yerin ne tarafına metris kazısının yapılması ile ilgilidir, toplantıda geçen konuşmalara bakıldığı zaman *"…metris mahalli ihtiyârı husûsu erbâb-ı muhârebenin ve ol mahalleri bilenlerin işi olduğundan …"* denilerek konuya hâkim olan Abdi Paşa'nın gerekli keşif araştırmasından sonra belirlediği yere metris alınması kararı verilmiştir.

Meşveret toplantıları ile ilgili hazırladığımız tabloya bakılarak Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi içerisinde yer alan bu toplantılarla ilgili ayrıntılı bilgiler elde edilebilir.

Metnin içerisinde yer alan bilgilere bakıldığı zaman meclis toplantılarının Enverî için önemli kaynak niteliği taşıdığı görülmektedir. Ayrıca bilgilerin ayrıntılı bir şekilde, anlaşma maddelerine kadar yazılması ve bu maddelere verilen cevapların

da metin içerisinde aynı şekilde yer alması sonucuna bakarak, Enverî Târîhi için günümüz araştırmacılarının başvuracağı önemli kaynaklardan biridir değerlendirmesini yapmamız yanlış olmayacaktır.

3.4.2.2.6. Anlaşma Metinleri

Yazar metin içerisinde yer alan mükâleme maddelerinden yeri geldiği zaman bahis ederek bu konuda da ayrıntılı bilgiler vermiştir. Vr. 8a'da *"İcmâl-i Mükâlemât-ı Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi bâ-Elçi-i Moskov ve Zikr-i ba'zı ez-Mecâlis-i Müşâvere"* başlığı altında daha önceden Rusya Devleti ile kararlaştırılan on bir maddeyi teker teker vererek, bu maddelerin nerede yer aldığını da Dîvân-ı hümâyûn kaleminde yazılı diyerek belirtmiş ayrıca elçiye verilen cevapları da maddeleştirilerek aktarmıştır. 17b numaralı varağa gelindiğinde mükâleme maddeleri üzerinde tartışmaların sürdüğü ve bu konuda Rus elçisine verilen cevapların ise vr. 21b'de yer aldığı görülmektedir.

Vr. 317b'de *"Zikr-i Vukū'-ı Mütâreke ve Mübâdele-i Temessük ve İksâ-yı Hil'at be-Murahhasân-ı Akd-i Mütâreke"* başlığı altında Nemçe Devleti ile yapılan anlaşmadan ayrıntılı bir şekilde bahis ederken vr. 319a'da anlaşma maddelerini de esere ekleyerek vermiştir. 398a numaralı varakta Rusya Devleti ile yapılan mütâreke maddeleri *"Sûret-i Esâs-ı Mütâreke"* başlığı altında verilmiştir.

3.4.2.2.7. Gazete Haberleri

Eserde müellifin, gazete kâğıtları veya havâdis kâğıtları olarak adlandırdığı ve buralardan elde ettiği bilgilerden bahis ettiği iki yer vardır. Bunlardan birincisi "*Tetimme-i Vekāyi'În Sâl*" başlığı altında anlatılan bölümde vr. 62a'da *"…İngiltereli ile akd-i musâlaha eyledikleri vürûd eden gazete vü havâdis kâgıtlarından müstefâd olmuşdur"* şeklindedir. ikincisi ise *"…Zikr-i İstîlâ-yı Kasaba-i İsmail …"* başlığı altında vr. 357b'de bu savaş sırasında düşman tarafından ölenlerin sayılarını verirken

hazırladıkları gazete kâğıtları ile etrafa yaydıkları sayı ile Osmanlı tarafının verdiği sayı arasında farklılık olduğunu anlattığı bölümde karşımıza çıkmaktadır.

3.5. ENVERÎ TÂRÎH: ÜÇÜNCÜ CİLDİN ÇAĞDAŞI ESERLERİ

1201-1206 (1786/1787-1791/1792) yılları iki padişah dönemine denk gelmesi, Osmanlı-Rus ve Avusturya savaşlarının başlaması ve sürmesi gibi önemli olayları kapsadığından bu senelerle ilgili farklı eserler de bulunmaktadır. Bu eserler içerisinde günlükler öne çıkmaktadır. Ayrıca özel eserler de kaleme alınmıştır.

3.5.1. RÛZNÂME ve RÛZMERRELER

Farsça kökenli birleşik bir isim olup, rûznâmçe şeklinde Arapça'ya da geçmiştir. Batı dillerindeki journal kelimesi de bu anlama gelmektedir. Rûznâme günlük gazete için de kullanılmıştır. Osmanlı literatüründe, müneccimlerin yıllık takvimlerinden, günlük hadiselerin anlatıldığı tarihlere uzanan geniş bir alanda ortaya çıkan değişik türden eserlerle, bürokraside günlük gelir ve giderlerin kaydedildiği defterlere rûznâme denilmiştir. Ayrıca Osmanlı Devletinde özel olarak sır kâtiplerinin padişahın gündelik faaliyetlerini topladıkları eserler için de "rûznâme" veya "rûzmerre" ismi kullanılmıştır. Sır kâtipleri, aldıkları sözlü talimat üzerine veya kendi tasarrufları ile çeşitli eserler kaleme almışlardır[8]. Bu tür eserlerde yer alan bilgiler kronolojik sırayla yazılmış ve padişahların devlet işleriyle ilgili hayatları anlatılmıştır. Bu nedenle rûznâmeler padişahların biyografi çalışmalarında başvurulan önemli kaynaklar arasında yer almaktadır[9].

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cild'inin döneme ait bu tür eserlerin bazıları yazma halinde olup bazıları üzerine ise çeşitli tez, kitap ve makale çalışmaları yapılmıştır. Eserin geçtiği döneme ait bu eserlerden aşağıda kısaca bahis edilmiştir.

---

[8] F. Sarıcaoğlu, "Rûznâme", **DİA,** İstanbul 2008**,** C. 35, s. 278; Aynı yazar, "Sır Kâtibi Osmanlılarda" **DİA,** İstanbul 2009, C. 37, s. 118; Aynı yazar, **Sultan I. Abdülhamid**, s. XXIV.

[9] Serhat Kuzucu, **Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları**, Selenge yayınları, İstanbul 2013, s. 23.

3.5.1.1. Rûznâme-i Sultan Abdülhamid Han

Bu eser iki defter şeklinde olup, müsvedde halindedir. Birinci defter (TSMA, nr. E 12360/1-16) 16 Rebîülâhir 1192- 8 Zi'lhicce 1193 (14 Mayıs 1778-17 Aralık 1779) tarihleri ihtiva etmektedir. Bu defter Enverî Târîhi'nin önceki cildleri ile ilgili olayları içermektedir[10].

İkinci defter (TSMA, nr. E 12360/1-17) 1 Muharrem 1197-9 Receb 1203 (7 Aralık 1782-5 Nisan 1789) tarihleri arasında meydana gelen olayların yer aldığı defter olup, I. Abdülhamid'in vefatından iki gün önceki olaylara kadarki konuları ihtiva etmektedir. Bu rûznâmelerin büyük bir bölümü Sırkâtibi İsmail Zihni Efendi tarafından hazırlanmıştır. Eserde kalan bilgiler Ebubekir Sıtkî Efendi ve Bolevî İbrahim Efendiler tarafından yazılmıştır.

3.5.1.2. Rûznâme-i Sultân Selim Hân-ı Sâlis

Bu eser V. Sema Arıkan tarafından çalışılmıştır ve yayımlanmıştır[11]. Sultan Selim ile ilgili yazılan bu rûznâme 1 Rebîülâhir 1204-9Receb 1205 (19 Aralık 1789-14 Mart 1791) tarihleri arasında meydana gelen olayları içermektedir. Sırkâtibi Bolevî İbrahim Efendi tarafından yazılan bu eser görev değişikliği nedeni ile daha sonra sırkâtibi görevine getirilen Ahmed Faiz Efendi tarafından devam ettirilmiştir[12]. Eser TSMA nr. E 12357/1-17 numarası ile kayıtlıdır.

---

[10] F. Sarıcaoğlu, "Rûznâme", **DİA,** C. 35, s.280; Aynı yazar, "Sır Kâtibi Osmanlılarda" **DİA,** C. 37, s.118; Aynı yazar, **Sultan I. Abdülhamid**, s. XXIV; E. Afyoncu, "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları Kronikler" , **Türkiye Arastırmaları Literatür Dergisi Türk Siyaset Tarihi**, C. I, S. 2, İstanbul 2003, s. 101-172.

[11] V. Sema Arıkan, **III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme**, TTK, Ankara 1993.

[12] F. Sarıcaoğlu, "Rûznâme", **DİA,** C. 35, s. 280; Aynı yazar, **Sultan I. Abdülhamid**, s. XXIV.

3.5.1.3. Rûznâme [-i III. Selim]

III. Selim Dönemine yazılan bir rûznâme de "*Notlar*" başlığı altında bir defter parçası olup 1206-1207 (1791-1792) tarihleri ile ilgili olayları içermektedir. Bu defter İ. H. Uzunçarşılı[13] tarafından yayınlanmıştır[14]. Eser eser İÜKEB TY, nr. 4819/7 numara ile kayıtlıdır.

3.5.1.4. Rûzmerre [-i I. Abdülhamid]

Türk Tarih Kurumu Kitaplığında (TTKK, nr. 1001) bulunan bu eserin müellifi bilinmemektedir. Eser 9 Zilkade 1187-1205 (22 Ocak 1774-1790/91) yıllarını içermekte olup I. Abdülhamid döneminin tamamını içine alan günlük notlar altmış bir sayfadır[15].

3.5.2. TARİHLER ve DİĞER KAYNAKLAR

Osmanlı Devleti'nde resmi tarihçilerin yanında farklı görevlerde bulunup özel olarak tarih kitapları yazan kişiler de mevcuttu. Bu yazarlar vekayinüvislere göre daha özgür bir şekilde eserlerini kaleme almışlardır. Herkesin kabul ettiği gibi devlet görevlisi olarak çalışan vekayinüvisler devleti ilgilendiren konuları kaleme alırken özel tarihçilere göre daha temkinli davranmak zorunda kalmışlardır. Aynı olayların farklı kişiler tarafından yazılması ortaya farklı görüş ve düşüncelerin de çıkmasını sağlamıştır. Bu nedenle Enverî ile aynı tarihte cereyan eden olayların anlatıldığı bu eserler önemli görülerek konu içerisine dâhil edilmiştir.

---

[13] İ. H. Uzunçarşılı, "**Belleten**", XXXVII/148, Ankara 1973, s. 607-662.

[14] V. Sema Arıkan, **III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme**, s. VIII.

[15] F. Sarıcaoğlu, **Sultan I. Abdülhamid**, s. XXV.

3.5.2.1. Sefer-nâme-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa

Yusuf Paşa'ya ait bu sefername Ahmet Üstüner tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır[16]. "Sefer-nâme-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa" isimli eser padişah I. Abdülhamid'in son dönemleri olan 1788 (1202) yılında Sadrazam Koca Yusuf Paşa'nın liderliğinde Avusturya Devleti'ne karşı düzenlenmiş seferle ilgili olayların anlatıldığı bir eserdir. Sefer-nâmenin kimin tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Eserin yazarı Osmanlı-Avusturya seferine katılmış ve bizzat şahit olduğu olayları yazmıştır. Müellifin olayları anlatılırken Yusuf Paşa'yı meth etmesi ve metnin içindeki başlıkları sadrazama göre oluşturmuş olması eserin sefer akabinde Yusuf Paşa'ya takdim edilmiş olduğu düşüncesini de kuvvetlendirmiştir[17].

Eser ordunun Yusuf Paşa'nın kumandanlığında Davud Paşa'dan hareketiyle başlayarak yaklaşık dokuz ay devam eden Avusturya seferini ve ordunun Ruscuk'ta konaklamasına kadarki sürede meydana gelen olayları anlatır. Bu zaman zarfında konaklanılan menzillerden ve orduda meydana gelen olaylardan ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

Bu eser Enverî Târîhi'ne ait bir bölümü kapsamaktadır. Anlaşıldığı üzre Enverî ve Sefenâme'nin yazarı aynı sefere katılmışlar ve aynı olayları farklı bakış açıları ile yazmışlardır. Eserler karşılaştırıldığında bazı başlıkların aynı olduğu ve bu başlıklar altında anlatılan konuların da birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Eserlerin arasındaki fark olarak, sefernâmede konuların merkezinde Yusuf Paşa'nın olmasını gösterilebilir.

---

[16] A. Üstüner, **Yusuf Paşa'nın Sefer-nâmesi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatlar Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005.

[17] A. Üstüner, **Yusuf Paşa'nın Sefer-nâmesi**, s. 15.

3.5.2.2. Teşrîfâtî Hasan Efendi Târîhi

Ahmed Vasıf Efendi'nin İspanya sefâretine tayini sırasında vekâleten onun yerine vekayinüvisliğe getirilen Teşrîfâtî Hasan Efendi tarafından yazılmıştır. Eser Österreichische Nationalbibliothek, HO 230 numarası ile kayıtlıdır.

27 Rebîülâhir 1201-9 Cumâdelâhire 1202 (16 Şubat 1787-17 Mart 1788) ayları gelişmelerini içeren notlar sekiz varak olup daha çok Osmanlı-Rus Avusturya seferi öncesi diplomasi görüşmelerini ihtiva etmektedir[18].

3.5.2.3. Vak'a-i Hamîdiyye

Zaîmzade Mehmed Sadık Efendi tarafından kaleme alınmıştır. Müellif eserinin ilk sayfasında kendisini tanıtmış ayrıca eserinin içeriği hakkında da bilgiler vermiştir. Yazar *"… bin iki yüz iki senesi devr-i Sultan Abdülhamid hân Hazretleri'nin saltanatlarında vukū' bulan Moskovlu ve Nemçeli seferleri zuhûrundan hitâmına değin ordu-yı hümâyûn maiyyetinden münfek olunmayıp vukū'yafte olan fakat Rusçuk meştâsına kadar fütûhât ü tebdîlât ber-vech-i icmâl zabt olunduğundan başka iş bu gāilelerin illet-i kübrâsı olan seksen iki senesi Moskovlu üzerine vâki' olan sefer ga'ilesinin ahvâlinden dahi nev-a-mâ bahs ü beyân olunmağla …"* diyerek kitabın içerisinde bahis edilen konunun kısaca özetini vermiştir. Eserde Rus ve Nemçe seferleri ile ilgili bilgiler verilirken daha önce meydana gelen 1182 yılına ait Rus seferi de bu seferlerin asıl nedeni olarak görülüp özetlenerek anlatılmıştır. Eser İÜKEBTY, nr. 2532 numarası ile kayıtlıdır.

3.5.2.4. Abdi Paşa Risâlesi

Bin iki yüz iki senesine ait Nemçe seferi ile ilgili olaylar anlatılır. On altı varaklık bir risâledir. Burada 1787 Nemçe seferi ile ilgili cephede meydana gelen

[18] F. Sarıcaoğlu, Aynı yazar, **Sultan I. Abdülhamid**, s. XXVII.

olaylar anlatılmıştır. Eserin ilk sayfasında risâlenin konusu ve müellifi yazılıdır, eser İÜKEB TY, nr. 3229 numarı ile kayıtlıdır.

3.5.2.5. Cerîde

Eserin yazarı Soğan Ağa Camii İmamı Mehmed b. Süleyman'dır. Cerîde, Kemal Beydilli tarafından çalışılmış ve yayımlanmıştır[19]. Hafız Mehmed Efendi'nin tuttuğu Cerîde, İstanbul'da meydana gelen önemli olayları, siyasi gelişmeleri, bazı ülemâ ve memurun görevden alınma ve göreve atama tarihleri, mahallesindeki evlenmeler, doğum ve vefatlar, kendi ailesi ve iş arkadaşları ile ilgili çeşitli kayıtları içermektedir[20]. I. Abdülhamid, III. Selim ve II. Mahmud dönemleri düzgün bir kronoloji takip edilerek yazılmakla birlikte ara ara daha önceki tarihlerde meydana gelen olaylara da geri dönülmektedir[21]. Enverî Târîh'inde yer alan 1201 yılına ait bazı olaylar burada da kısaca geçmektedir. Önemli devlet görevlilerinin görevden alınmaları ve atamaları ile ilgili bazı bilgiler her iki eserde de verilmiştir. Örneğin Süleyman Raşid Efendi'nin reîsülküttâblık[22] görevine getirilmesi her iki eserde de karşımıza çıkan bir bilgi olup, çok kısa olmasına rağmen Cerîde'den Raşid Efendi'nin Soğan Ağa mahallesinde[23] oturduğu gibi ayrıntı bir bilgi de öğrenilmektedir. Her iki eserde karşımıza çıkan önemli olarak görülüp müellifler tarafından değerlendirilen diğer bir olay ise Karadeniz'deki fırtınadan dolayı bir Rus kalyonunun boğazdan İstanbul'a girmesi ve bu kalyonun tersâneye getirilmesidir. Enveri bu olayı "*Zikr-i Giriftâr-şuden-i Kalyon-ı Kebîr-i A'dâve Rabt-ı O be-Tersâne-i Âmire*"[24] başlığı altında anlatmıştır. Enverî Târîh'inde daha ayrıntılı olarak

---

[19] K. Beydilli, **Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü**, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2001 [Esere bundan sonraki başvurular "Bir İmamın Günlüğü" şeklinde olacaktır].

[20] K. Beydilli, **Bir İmamın Günlüğü**, s. 93.

[21] K. Beydilli, **Bir İmamın Günlüğü**, s. 94.

[22] AE, 5. Cüz, vr. 73a.

[23] K. Beydilli, **Bir İmamın Günlüğü**, s. 206.

[24] AE, 5. Cüz, vr. 57b.

ele alınan bu hadisede kalyonda bulunan kişi sayısı dört yüz olarak verilirken Cerîde'de de kalyonda dört yüz kişinin bulunduğu bilgisi aynen verilmiştir[25].

Her iki eserde yer alan benzer bilgiler çok fazla olmamasına rağmen, Enverî'deki bilgilerin başka bir eserle desteklemesi babında bu eser gözden geçirilmelidir.

3.5.2.6. Câbî Târîhi

Ayasofya Câbîsi Ömer Efendi tarafından yazılmış olan bu eser 1203-1229 (1788-1813/14) yıllarını kapsamaktadır[26]. Eserde günlük olaylar kaydedilmiş, Sultan III. Selim'in cülûsundan itibaren Sultan II. Mahmud'un ilk beş yılı dâhil olmak üzere toplam yirmi altı yıllık olaylar yer almıştır. Müellif, her hangi bir endişe ve beklenti içerisinde olmadığından dolayı eserinde sansürsüz ve açık bir dil kıllanmıştır[27]. Câbî Târîhi, III. Selim'in tahta çıkışı gibi genel olaylar dışında, gündelik hadiseleri, yeniçerilerin sokak kavgaları, çarşı ve pazardaki fiyat hareketleri, paranın satın alma gücü, devlet bürokrasisinin işleyişi, bazı devlet mensubu ile ilgili anlatılan hikâyeler, doğal afetler, gibi konuları da içermesi ile resmi kronolojiyi tamamlayıcı bir özellik göstermektedir[28].

1203-1206 yılları her iki kitabta aynı yıllara denk gelen tarihlerdir. Anlatılan benzer konular ise; Boza bozgunu; Sultan I. Abdülhamid'in vefatı ve Sultan III. Selim'in cülûsu; Hind elçisinin İstanbul'a gelişi ve Hind ahvâline dair; Mehadiye, Şebeş ve Lagoş'un fethi; Rusçuklu Hasan Paşa'nın katli; Halil Hamid ve Miktad Paşaların katli ve Cezayirli Hasan Paşa'nın vefatı; Bazı tevcihat bilgileri; Ziştovi ve

---

25 K. Beydilli, **Bir İmamın Günlüğü**, s. 206.

26 M A. Beyhan, **Câbî Târîhi**, TTK, Ankara 2003, s. XV-XLVI.

27 M. A. Beyhan, **Câbî Târîhi**, s. XXXIX.

28 M. A. Beyhan, **Câbî Târîhi**, s. XXXIX.

Yaş barış görüşmeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Câbî Târîhi, Mehmet Ali Beyhan tarafından çalışılmış ve yayımlanmıştır[29].

3.5.2.7. Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Târîhi

Osmanlı kadısı olan Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi tarafından, Sultan I. Abdülhamid'in son yılları ile III. Selim'in ilk sekiz ayı olmak üzere 25 Receb 1198-5 Rebîü'l-evvel 1204 (15 Haziran 1784-24 Kasım 1789) tarihleri arasındaki dönem olaylarının anlatıldığı bir eser olarak hazırlanmıştır[30]. Bu tür kişiler tarafından herhangi bir beklenti içerisinde olmadan, siyasi bir amaç taşımadan oluşturulan eserler, resmi devlet tarihçilerinden farklı olarak geniş ölçüde gündelik ve sosyal olaylara dair bilgiler aktarılması ile bu alandaki boşluğun kapatılmasında etkili olmuşlardır[31].

Enverî Târîhi'nin Üçüncü Cildi ile kesişen tarihler 1201 ve 1204 yıllarını içine alan üç yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Her iki eser incelenip karşılaştırıldığında bazı konu başlıkları ve olayların iki eserde de yer aldığı görülmektedir. Enverî Târîhi'nde vr. 41b'de yer alan "*Vukū'-ı Meşveret ve Ahz ü Habs-i Elçi-i Moskov*" başlıklı konunun, bu eserde s. 215'te *"Moskov Balyozu Yedikule'ye Kalkması"* başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Bu tür örnekler ara ara karşımıza çıkmaktadır. Konuların Enverî Târîhi'nde daha detaylı olarak anlatılırken bu eserde daha kısa bir şekilde bahsedildiği görülmektedir. Eser M. Feridun Emecen tarafından hazırlanarak yayımlanmıştır[32].

---

[29] M. A. Beyhan., **Câbî Târîhi**, TTK, Ankara 2003.

[30] F. M. Emecen, **Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi İstanbul'un Uzun Dört Yılı,** Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2003 [Esere bundan sonraki başvurular "Taylesanizâde Tarihi" şeklinde olacaktır].

[31] F. M. Emecen, **Taylesanizâde Tarihi**, s. 1-10.

[32] F. M. Emecen, **Taylesanizâde Tarihi,** s. 3.

3.6. ENVERÎ TÂRÎHİ: ÖNEMİ VE GÜNÜMÜZ ESERLERİNE KAYNAKLIK ETMESİ

Enverî Târîhi, dönemin siyasi ve bazı önemli olayları ile ilgili bilgilerin yanında, birçok konuda günümüz için ehemmiyetli ve kullanılmaya değer bilgiler de aktarmıştır. Bu bölüm, müstakil başlılar altında verilmeyen fakat metin içerisinde yer alan farklı konularla ilgili bilgilerin incelenilerek eserin değerinin daha açık bir şekilde ortaya koyulabilmesi düşüncesi ile hazırlanmıştır.

3.6.1. YAZARA AİT BİLGİLER

Sadullah Enverî'nin hayatı, ailesi ve görevleri ile ilgili anlatılanlar temel eserlere bakıldığında birbirlerinin tekrarı niteliğindeki bilgiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Enverî Târîhi üzerinde yapılan araştırmalarla müellif ile ilgili bilgiler biraz daha artarak çoğalmakta ayrıca yapılan araştırmalar neticesinde Enverî Târîhi günümüz tarihçiliği açısından yeniden yorumlanarak ilk görüşlerin aksine, eserin birinci elden önemli kaynaklardan biri olduğu düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

Enverî, tarihini yazarken cildlere ait cüzlerin başında az da olsa yaptıkları ve görevleri ile ilgili konulara değinerek araştırıcılarının kendisi ile ilgili bilgilere ulaşılmasına kaynaklık yapmıştır. Eserin Üçüncü Cild'ine bakıldığında yazara ait özel bilgilerin şu şekilde olduğu görülmüştür:

Beşinci cüzde vr. 2a'da rastladığımız ilk notlarda memuriyetinden ve yaptıklarından bahis ederken vekayinüvislik görevinden sebepsiz yere alındığını söyleyerek sitem etmektedir fakat bu siteminde aşırılık ve kendisini üstün görme gibi bir durum söz konusu değildir, tam tersi bu konu ile ilgili bilgiyi mütevazı bir şekilde yazarak dile getirmiş, kendisinden sonra ki görevlinin Ahmed Vasıf Efendi olduğunu yorumsuz bir şekilde yazarak eserine eklemiştir. Daha sonra aynı göreve yeniden getirilmesini ise edebi alandaki maharetini kullanarak "ikinci olan üçüncü kez de

olur" anlamına gelen Arapça bir sözle kısa fakat etkili bir şekilde ifade etmiştir. Ayrıca burada vekayinüvislik görevinden farklı olarak üzerinde olan tezkire-i evvellik memuriyetinden de bahsetmektedir yine kendisine verilen görevlerden birinin 4b numaralı varakta Anadolu Muhasebeciliği olduğu görülmektedir. Vr. 59a'da "*Zikr-i Tevcîhât berây-ı Sefer-i Hümâyûn"* başlığı altında kendisine tevcîh edilen memuriyeti *"… dîvân-ı hümâyûn büyük tezkireciliği hizmetiçün muharrir-i hakîre …"* şeklinde yazarak eserine eklemiştir.

Müellif altıncı cüzün giriş bölümünde 101a numaralı varakta, beşinci cüzün başında yaptığı gibi vekayinüvislik görevinden bahsederek bu görevi I. Abdülhamid döneminden itibaren yürüttüğünü, ordunun Davud Paşa sahrâsından çıkmasından itibaren meydana gelen olayları not ederek daha önce yazdığı cildlere ek olarak yeni bir cild oluşturmak istediğini belirtmiş, bu cildi tertîb ederken ordu ile dört sene bizzat sahralarda ve kışlaklarda bulunup olayları kaleme aldığını ve daha sonra bu notları temize geçirerek padişaha sunduğu bilgisini de eklemiştir. Enverî burada yaptığı açıklamalarla meşakkatli ve zor bir görevi yerine getirerek eserini yazmış olduğunu ifade etmek istemiş olabilir.

Yedinci cüzün başında vr. 190a'da mutad olduğu üzere Enverî yine kendisi ve görevi ile ilgili bilgiler vermektedir. Metnin ilerleyen bölümlerinde de yazarın kendisine verilen diğer görevlerden bahsettiği görülmektedir. Vr. 260b'de *"Tevcîh-i Câh-ı Riyâset"* başlığı altında Reisülküttab Seyyid Mehmed Hayri Efendi'nin Boza nehri civarında yapılan savaşta boğularak öldüğünden Reisülküttaplık görevinin süvari mukabeleciliği görevini yürüten Seyyid Abdullah Efendi'ye verilip bu memuriyetin boşalması ile kendisinin de süvari mukabeleciliği görevine getirildiğini yazmıştır. Vr. 394'a'da müellif *"İstitrâd"* başlığı altında *"Muharrir-i hakīr tezkire-i evvel hizmetiyle muasker-i hümâyûna mülâzım bulunmağın akab-i muhârebede fakat Rumeli sancaklarından olmak üzre oğullarına ve mülâzımlarına yüz elliden mütecâviz şühedâ tîmârı tevcîh eylemişdir"* diyerek görevinden bahsetmesi yanında

memuriyeti dolayısı ile yapmış olduğu faaliyet ile ilgili bilgi de vermektedir. Eserse müellif ile ilgili son bilgi 404b numaralı varakta karşımıza çıkmaktadır. Burada *"Vukū'-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye"* konu başlığı ile kendisine Anadolu muhasebeciliği ve vekayinüvislik hizmetinin verildiğini not etmiştir.

3.6.2. AHMED VASIF'LA İLGİLİ BİLGİLER

Enverî Vasıf ile halef selef olduğundan eserinde yeri geldiği zaman Ahmed Vasıf Efendi'den bahsetmiştir. Metinde bu konuda geçen bölümler daha çok görevler ile ilgili olan kısımlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Vr. 2b'de kendisi ile ilgili bilgi verirken vekayinüvislik görevinden ayrıldıktan sonra yerine Ahmed Vasıf Efendi'nin getirildiğini ve Vasıf'ın bu memuriyette üç buçuk sene görev yaptığını yazmaktadır. *"İstilâ-yı Küffâr be-Kasaba-i Maçin ve Muhâsara-i İbrail ve Hareket-i Serdar-ı Ekrem"* başlığı altında vr. 376a'da olaylar anlatılırken bu sırada ordunun ihtiyacı olan zahire için gereken paranın Anadolu muhasebecisi Ahmed Vasıf Efendi tarafından yirmi bin kuruş gönderilerek karşılandığı bilgisini vermektedir. 386b numaralı varakta *"Vukū'-ı Meşveret"* başlığı altında Hırşova sahrasında düzenlenen meşveret toplantısına ait Ahmed Vasıf Efendi tarafından kaydedilmiş notların bazılarının düzeltilerek esere yazıldığı bilgisini vermektedir. Burada inceden de olsa Vasıf ile ilgili yapmış olduğu küçük bir eleştiri karşımıza çıkmaktadır. Vr. 397b'de orduda Anadolu muhasebecisi olarak bulunan Ahmed Vasıf Efendi'nin mütareke görüşmeleri için Rus karargâhına gönderildiği bilgisi yazılmıştır. *"Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât ve Me'mûriyyet-i ba'zı ez-Me'mûrân"* başlığı altında vr. 399b'de Ahmed Vasıf Efendi'ye muhâsebe-i evvel görevinin verildiği yazılmaktadır. Esere son olarak vr. 404b'de Ahmed Vasıf Efendi'nin Avusturya Devleti ve Rusya Devleti ile yapılan anlaşmalar sonucunda Osmanlı Devleti tarafından alınacak kalelerin teslimi için görevlendirildiği bilgisi notu eklenmiştir

3.6.3. COĞRAFİ BİLGİLER

Enverî sefere katıldığı için, ordunun güzergâhı, konakladığı yer, savaşın yapıldığı bölge, bazı şehirlerin bulunduğu yerden dolayı stratejik önemi, gibi konular hakkında eserinde yeri geldikçe bilgiler vermiştir.

12b numaralı varakta meşveret meclisinde Rusya Devleti'nin Varna'ya konsolos atanmasını istemesi ve bu konuda ısrar etmesi meselesi tartışılırken, şeyhülislâm efendinin bu konuya açıklık getirerek, Varna'nın arka taraflarında geniş Balkan topraklarının yer aldığını ve sefer sırasında ordunun takip edeceği iki yoldan birinin burası olduğunu söyleyerek, Varna'nın Osmanlı Devleti için stratejik açıdan önemini belirttiği cümleyi eserine eklemiştir. Vr. 14b'de Tuna havalisinin Osmanlı Devleti'nin kileri durumunda olduğu vurgulanarak buranın önemi ortaya konmuştur. Vr. 127b'de Nezaret kuşatmasından bahsedilirken müellif olayların anlatımını bir ara kesip "*Nezaret denilen mahall ki nehr-i Tuna'dan çâr-yek sâat mikdârı ba'îd top menzili olur. Tarafeynin mürtefi'ce cebeller vasatında vâḳi' sahrâ ortasından cereyan eden Mehadiye nehrinin kenârında mebnî* …" şeklinde başlayarak devam eden önemli bilgiler vererek, vr.141a'da da burası ile ilgili yazılarına devam etmiştir. 136a numaralı varakta Mehadiye'nin tanımını yazarak *"… Tımışvar eyâletinin kilidi …"* benzetmesini kullanıp buranın stratejik açıdan önemini vurgulamıştır. 171a numaralı varakta "*Zikr-i Nebze-i ez-Evsâf-ı Nehr-i Tuna ez-Hadd-ı Kal'a-i Vidin tâ-Hudûd-ı Kasaba-i Orşova ve Mehadiye*" başlığı atılarak buralar ile ilgili bilgiler metine eklenmiştir.

Eserin içinde birçok yerde yukarıda verdiğimiz türden örnekler bulunmaktadır.

3.6.4. MEVÂCİB DAĞITIMI

Mevâcib terim olarak askerlere verilen maaş karşılığında kullanılmıştır. Mevâcibler hicrî yıla göre her üç ayın sonunda ödenir ve bu ödemelere kıst denirdi.

Birinci kıst; Muharrem, Safer ve Rebîü'l-evvel aylarının kısaltılması olarak "masar", ikinci kıst Rebîü'l-âhir, Cemâziye'l-evvel ve Cemâziye'l-âhir aylarının kısaltılması olarak "recec", üçüncü kıst için Receb, Şâban ve Ramazan aylarının kısaltılması olarak "reşen", dördüncü kıst için Şevvâl, Zi'lkade ve Zi'lhicce aylarının kısaltılması olarak "lezez" ifadeleri kullanılırdı, ayrıca maaş ödemeleri gösterişli törenler yapılarak gerçekleştirilir, yabancı devlet elçisinin kabulü de bu tür merasimlere denk getirilerek Osmanlı Devleti'nin büyüklüğü ve ihtişamı gösterilirdi[33]. Metnin içerisinde bu açıklamayı destekleyici bilgi "*Hurûc-ı Mevâcib ve Rû-malî-i Elçiyân-ı Hindistan be-Atebe-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân*" başlığıyla 64b numaralı varakta karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda kısaca bahsettiğimiz mevâcib ödemeleri önemli görülerek ayrıntılı bir şekilde Enverî Târîhi içerisinde yer almış, eserin içerisinde konular müstakil başlıklar altında anlatılarak, yapılan ödemelerin meblağları ile ilgili bilgiler de tek tek yazılmıştır. Maaş ödemeleri ile ilgili verilen bilgiler tablo hazırlanarak düzenlenmeye çalışılmıştır.

Askerlerin maaşları ile ilgili Mevâcib konuları özellikle iktisat tarihi ve teşkilat tarihi bakımından önemli ipuçları ve bilgileri karşımıza çıkarmaktadır.

3.6.5. TEŞKİLAT TARİHİ BİLGİLERİ

Metnin içerisinde birçok yerde teşkilat tarihi konuları, resmi görevliler, anlaşma metinleri, törenler, çeşitli tanımlar, meşveret meclisleri, maaşların ödenmesi, arşiv vesikaları, anlaşma maddeleri, tevcihatlar gibi değişik alanlarda görülmektedir. Bu konuların bazılarını müstakil başlıklar altında incelenmiş olup burada değinmediğimiz bazı örnekler verilecektir.

[33] E. Afyoncu, "Mevâcib", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 2004, C. 29, s. 418-420.

56b numaralı varakta Hind elçilerine verilen hilatlerden bahsederken *"… rûznâmçe-i hümâyûnda mukayyed olduğu üzre …"* diyerek bu konu ile ilgili bilgilerin nerede kayıtlı olduğunu bildirerek ayrıntılı bilgi isteyenler için bakmaları gereken yeri işaret etmiştir. Vr. 66b'de *"Azl-i Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi"* başlığı altında göreve yeni atanan Mehmed Mekkî Efendi'nin *"…Merâsim-i mu'tâd icrâsından sonra darü'l-fetva olan hânelerine avdet …"* etti açıklamasına bakarak şeyhülislâmın evinin ayrıca iş yeri olarak da kullandığı bilgisine ulaşılmaktadır. Vr. 75b'de Curdeci İbrahim Paşa'nın lakabı olarak verilen "curdeci"[34] kelimesinin, Osmanlı devletinde hacılar kafilesini koruyan, süvari askerin muhafızlığını yapan bir görevlinin ünvanı olduğu görülmektedir. Vr. 201b'de *"…ve teşrîfât-ı hümâyûn defterlerinde mastûr olduğu üzre .."* diyerek müellif yapılan törenle ilgili bilgilerin kayıtlı olduğu yer hakkında da bilgi vermeyi ihmal etmemiştir. 378a numaralı varakta *"Âmeden-i Voyvoda-i Eflak [Mihalaki] be-Ordu-yı Hümâyûn"* başlığı altında voyvodaların görevini tanımlayarak bunun için gerekli vasıflara sahip olan Mihalaki'nin daha sonra Eflak voyvodası olarak atandığını yazmıştır.

Bu tür bilgiler yeri geldikçe müellif tarafından verilerek eser ayrıntılı bir hale getirilmiştir. Kitabın yazıldığı dönemler için gereksiz gibi görülen bu bilgiler günümüz için Enverî Târîhi'ni daha kıymetli hale getirmektedir.

3.6.6. TEVCİHAT KAYITLARI

Metinde memurların atamaları "tevcihat" olarak tanımlanmıştır. Bu kelime memuriyet ve rütbe vermek demek olan Arapça "tevcîh" kelimesinin çoğuludur. Tanzimat'a kadar memur atamaları her sene Şevvâl ayında yapılırdı[35]. Enverî Târîhi'nde memur atamaları müstakil başlıklar altında verilerek bahsedilmiştir. Bu

[34] M. Z. Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları (MEB), İst. 1971, C. I, s. 310-311.

[35] M. Z. Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. III, s. 480-482.

bilgilere bakarak devlet çalışanları ile ilgili önemli bilgiler elde edilebilmek mümkün olmaktadır.

Metinde örneklerine rastladığımız yıllık görevlendirmeler dışında ihtiyaca binaen yapılan memur atamalarının varlığı da söz konusudur. Tevcihat atamaları metin içerisinde:

1. Mutad olarak yapılan, her yılın Şevvâl ayında gerçekleştirilen atamalar
2. Sefer gibi olağan üstü bir durumdan dolayı yapılan görevlendirmeler
3. Yüksek düzeyli memurların atamaları
4. Divan memurlarının atamaları

Gibi konularında başlıklar atılarak anlatılmıştır. Metinde farklı olaylar anlatılırken bahsedilen memur görevlendirilmeleri de vardır. Bunlar ise:

1. Sefer sırasında ihtiyaçları karşılamak için yapılan askeri atamalar, vr. 332b, 342a.
2. Sefer sırasında gerçekleşen meşveret toplantıları neticesinde yapılan muhtelif atamalar, vr. 125b.
3. Sefer sırasında ihmali görülenlerle ilgili görev değişiklikleri, 288b,326, 346a, 361b.
4. Savaş sırasında münhal yapılan atamalar. Ölüm, şehit olma, kendi rızası ile görevden ayrılma gibi değişik nedenlerden dolayı yapılmıştır; kendi rızası 281, 326b, 333b,342a; ölüm 293a, hastalık 365a.
5. Sefer sırasında yararlılıkları görülen kişilerin rütbelerinin yükseltilmesi, vr. 288b.

Atamalar yapılırken memurların üzerlerinde olan görevlerine ek olarak başka görevlerin de verildiği görülmektedir, Enverî bu konuda kendisi ile ilgili bilgi de vermiştir (bkz. Yazara Ait Bilgiler, başlığı). Vr. 260b. Atamalarda büyük görevlilerin

adı ve rütbeleri ayrıntılı olarak verilirken, diğer görevliler ayrıntılı olarak anlatılmamıştır.

Memur atamaları normal olarak rütbelere göre belirli bir sıraya göre yapılırken sıralamanın bozularak, bazen ataması yapılan kişilerin iki rütbe birden yükseltildiği, bazen de tenzil-i rütbe alarak daha alt kademeye getirildikleri görülmektedir.

Enverî'nin vermiş olduğu ayrıntılı bilgilere bakılarak atanan memurun daha önceki görevi, atandığı yeni görevinde kendisinden önceki memurun adı, atandığı tarih gibi bilgilere ulaşılabilmektedir.

Eserde ataması yapılan memurların görevlerinin gerektirdiği hilatlerin giydirilmesi ve bu konuda yapılan törenle ilgili bilgilere de değinilmiştir.

Tevcihat ile ilgili hazırladığımız tablo yukarıda bahsedilen konuların bütününün görülmesini sağlarken memur atamalarının metin içerisinde önemli bir alanı kapladığını görmemize de yardımcı olabilecektir.

3.6.7. DONANMA ve GEMİLER

Osmanlı Devleti sahip olduğu denizler, nehirler ve göller ile alakalı sınırlarını genişlettikçe tersane ve donanma oluşumu da aşamalı olarak ilerlemiş, XVI. yüzyıla gelindiğinde gelişmiş devletler örnek alınarak önemli büyüklükte deniz ve donanma gücüne sahip olunmuştur[36]. Devletin sınırları içerisinde Tuna gibi büyük bir nehrin bulunması ve bu nehrin Balkanlar için stratejik öneme sahip olmasından dolayı Tuna sularına hâkim olabilmek için, deniz donanmasının yanında ince donanma adında yeni, bir tür nehir donanması kullanılmıştır. Bu donanmanın adına "hafif donanma" da denilmiştir[37].

---

[36] İ.H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinde Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları (TTK), Ankara 1948, s. 455.

[37] M. Z. Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. II, s. 67.

Hafif donanma gemileri, daha çok büyük nehirlerde kullanılmıştır. Bu gemiler donanma denize açıldığında büyük gemilerin maiyetinde bulunan ve kayık türünde olan gemilerdir. Büyük gemiler sığ suya giremediği için sığ yere rahatlıkla girebilen ince donanma gemileri esas olarak kürekle hareket ettirilirdi ve bazı türlerinde yelken de bulunurdu. Tuna nehrinde ve emsalindeki büyük nehirlerde ebat ve işlevine göre değişen farklı türlerde ince donanma gemileri kullanılmıştır[38].

Metinde birçok yerde donanma ile ilgili çeşitli bilgiler yazılmış, Tuna nehrinde seyir eden gemi ve kayık çeşitlerinden yeri geldikçe bahis edilmiştir. 236a numaralı varakta "açık" adı verilen kayığın tanımı yapılmış, *"…ve seksenden mütecâviz açık ta'bîr olunur kayıkların intizâmı ve nehr-i Tuna şaykalarının mevcûd olması olmağla cisrden ubûr eder gibi az vakitde herkes âsân-ı vechile mürûr edip …"* denilerek bu kayıkların köprü gibi kullanıldığı yazılarak, açıkların işlevleri hakkında bilgi de verilmiştir. Vr. 262a'da yine açık kayıklarının askerleri Tuna nehrinin karşı tarafına geçirmek için kullanıldığı yazılmaktadır.

Eser içerisinde geçen Tuna nehri üzerinde kullanılan "İnce Donanma" tabir edilen gemi ve kayıklar şunlardır; Şalopa, Bomba, Çekdirme, Çete kayıkları, Tuna şaykaları ve açıklar. Bu konu ile ilgili hazırladığımız tabloda ayrıntılı bilgiler yer almaktadır.

3.6.8. MENZİL NOKTALARI

Osmanlı ordusu, Rumeli'de sefer hangi tarafa olursa olsun orta kol üzerinde olan menzilleri takip ederek Edirne'ye kadar ulaşır ve daha sonra ana istikametine yönelirdi. İstanbul ve Edirne arasındaki bu güzergâhta ise toplam altı menzil bulunurdu. Avrupa'ya yönelik seferlerde farklı sayıda menzil kullanıldığı gibi aynı mesafede menzil yerleri de değişebilmekteydi[39].

---

[38] İdris Bostan, **Osmanlılar ve Deniz**, Küre Yayınları, İstanbul 2007, s. 132.

[39] M. Y. Ertaş, **Sultanın Ordusu**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007, s. 31.

Eserde ordunun Davudpaşa sahrasından başlayarak nerelerde konaklayıp nereleri meşta olarak kullandıkları ile ilgili notlar kolaylıkla ulaşılabilecek bilgiler arasında yer almaktadır. Müellif metin içerisinde ordunun konakladığı yerleri, nereden nereye gittiğini müstakil başlıklar altında sırasıyla vererek temel konular içerisinde işlemiş, bazen menziller arasındaki mesafeleri saat saat vererek ayrıntılı bir şekilde eserine eklemiştir. 123b numaralı varakta *"Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Niş be-Cânib-i Fethülislâm*" başlığı altında ordunun Niş'ten Fethülislâm tarafına doğru giderken hangi menzillerden geçtiğini ve bu menziller arasındaki mesafelerin saati saatine verildiği görülmektedir. Tarafımızdan bu bilgilerden yararlanılarak ordunun sefer sırasında kullandığı yol güzergâhıyla ilgili bir harita oluşturularak teze eklenmiştir.

Sefer sırasında menzillerden geçerken kullanılan menzil noktalarının yanında, sefer yolunun durumu, yollarda yer alan köprülerin tamiri veya gereken yerlere yeni köprü yapımı, ordunun erzak ihtiyacının karşılanması, sınırdaki kalelerin tamiri ve güçlendirilmesi, sınırlarda asker sayısının artırılması gibi değişik alanlarda da bilgiler karşımıza çıkmaktadır. 113a'da Vidin tarafına yapılacak köprü inşasıyla ilgili gerekli mühimmatın verildiği ve bu konuda yapılacak çalışmalara dikkat edilmesi gerektiği yazılmıştır.

3.6.9. MAHALLE ve YER İSİMLERİ

Eserde olayların geçtiği yerlerle ilgili mahalle ve yer isimlerine de önemli ölçüde rastlanmaktadır. Böylece olayların geçtiği dönemlere ait bu tür bilgilere ulaşabilmemiz noktasında da Enverî Târîhi'nden yararlanabilmekteyiz. 56a numaralı varakta *"…Kabasakal havâlîsinde mukaddemce tehyi'e olunan Kethüdâzâde Konağı'na nüzûl eylediler"* cümlesinde de görüldüğü üzere Hindistan'dan gelen elçilerin kalmaları için tahsis edilen konak ve bu konağın yeri hakkında verilen bilgi karşımıza çıkmaktadır. Vr. 162a'da Belgrad'a zahire gönderilmesi ile ilgili Memiş

Paşa'nın görevlendirilmesi anlatıldıktan sonra Memiş Paşa'nın bu konuda izlediği güzergâh teker teker sayılır *"…ve andan dört sâat mesâfesi olan Güvercinlik boğazı ki hâlî ve sengistân bir mahaldir …"* şeklinde, ordunun geçtiği noktaların belirgin özelliklerine de yer vermiştir. Bu metnin devamına bakıldığında adı geçen kasabalardan bazılarının kaç haneye sahip olduğu ile ilgili bilginin, yine bu başlık altında yazılmış olduğu görülmektedir.

3.6.10. ARŞİV BELGELERİ

Enverî vekayinüvis olarak devletin resmi belgelerine rahatlıkla ulaşmış ve gerekli gördüğü konularda bu belgelere başvurarak eserini oluşturmuştur. Hatt-ı şerîf suretleri, buyuruldular gibi önemli görülen belgelerin metnin içerisine alınarak aynen verildiği veya özetlendiği görülmektedir.

Daha önceki konuda arşiv kaynakları ile ilgili bilgilerden bahsedildiği için burada kısaca özetlenmiştir. Arşiv kaynakları ile ilgili hazırladığımız tabloda bu belgelerin eserde ne kadar yekûn tuttuğu görülebilir.

3.6.11. HİLAT ve HEDİYELER

Hilat üste giyilen elbiselerden birinin adıdır. Osmanlı Devletinde, resmi olarak giydirilen elbise veya teşrîfât kaftanı olarak da kullanılmıştır. Resmi törenler sırasında padişah, sadrazam veya vezirler tarafından gereken kişilere giydirilmiştir. Hilat giydirme kanun-ı kadîm olduğu söylenen bir usüldü. Hil'at tevcih olunacak kişinin sıfat ve mevkiine göre değişir, vezîrlere serâser samur kürk, diğer devlet memurlarına ise konumlarına göre değişik hilatler giydirilirdi[40].

Yukarıda yapılan açıklamaları destekleyici ayrıca katkıda bulunacak bilgiler metnin muhtelif yerlerinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle tevcihat konularının

[40] M. Z. Pakalın, **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C. I, s. 832.

anlatıldığı bölümlerde devlet görevlilerine verilen hilatlerden bahsedilerek kıyafetlerin çeşitliliği konusunda da önemli bilgiler ortaya konmuştur.

Hilat giydirme metin içerisinde "İlbâs-ı hila'", "iksâ", "İlbâs-ı hil'at", "ilbâs" şeklinde geçmektedir.

Hilatin hediye olarak verildiği de eser içerisinde bahsi geçen konulardandır. Bu hediyeleşmeye ait bilgilerden biri Hint elçisi ile ilgili bölümde karşılıklı hediyeleşme merasimi anlatılırken karşımıza çıkmaktadır. Hançer, samur kürk, mücevher şimşir, mücevher çelenk, bol yenli samur kürk, mücevher hançer, kakım kürk, donanmış at, sof kerrake, çuka ferace, serâser kürk, tilki kürk gibi örnekler metin içerisinde geçen hilat ve hediye isimlerinden bazılarıdır.

Hilat ve hediyelerin kime, ne için, kim tarafından verildiği verilen hediyelerin özellikleri ve isimleri ile ilgili bilgiler bu konu ile ilgili hazırlanılan tabloda gösterilmeye çalışılmıştır.

3.6.12. BİYOGRAFİK BİLGİLER: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER

Enverî diğer vekayinüvislerin yaptığı gibi önemli devlet adamlarının ve kişilerin vefatları ve biyografileri ile ilgili bilgileri yeri geldikçe eserinin içerisine eklemiştir. Vefat konuları bazen kısaca geçilmiş bazen de müstakil başlıklar altında anlatılmıştır. Biyografiler ise vefat eden kişiler ile ilgili olarak yine ayrıca bir başlık altında "*Terceme-i hâl*" olarak verilmişken vefatını yazdığı herkesin biyografisini ise vermemiştir. Devlet içerisinde etkili ve önemli memuriyette bulunan kişiler hakkında daha fazla bilgi verebilmek için bu tür bir anlatım tercih edilmiş olmalıdır.

Enverî Târîhi, bu yönüyle dönemin devlet adamları ile ilgili bakılacak önemli kaynaklardan biri olarak öne çıkmaktadır. Vefatlarla ilgili hazırladığımız tabloda konu ile ilgili bilgiler ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

3.6.13. YANGINLAR

Yangınlar yok edici özelliklerinden dolayı önceki tarihlerde "ejderha" olarak isimlendirilmiştir. İstanbul'da çıkan yangınlar bazen şehrin yarısını kül etmiş, arkasından binlerce çıplak insanı harabeler arasında bırakmıştır[41]. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin başkentinde çıkan yangınlar her zaman için kayda değer olaylar olarak görülerek not edilmiştir.

Yangınların çıkması, ısınma, yemek pişirme, aydınlanma amacı ile kullanılan malzemeler, yıldırım düşmesi, kundaklama, dikkatsizlik, ocak ve baca kurumlarının tutuşması gibi çeşitli sebeplere dayanmış, dönemin ev mimarisinin ahşap ve evlerin birbirlerine bitişik yapılması yangınların hızla büyümesine ve kolaylıkla söndürülmemesine neden olmuştur[42]. Yangınlar XVII. yüzyıldan başlayarak artan nüfusa ve sıklaşan mesken dokusuna bağlı olarak şehirde büyük tahribatta bulunmuştur. Münif Paşa 1864'te **Mecmua-i Fünun'da** İstanbul yangınları ile ilgili yazdığı makalede İstanbul'un iki ayıbından birini "harik" yani yangın olarak göstermiştir[43].

Yangınlar, devleti ve halkı ilgilendiren önemli olaylardan biri olduğundan Enverî ordu ile birlikte seferde olmasına rağmen eserine İstanbul'da çıkan büyük yangınları da eklemiştir. Bu konuya bağlı ayrıntılı bilgilere hazırladığımız tablo ile kolaylıkla ulaşabilir.

---

41 Niyazi Ahmet Banoğlu, **İstanbul Cehennemi, Tarihte Büyük Yangınlar**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 1.

42 Kenan Yıldız, "1660 İstanbul Yangınının Sosyo-Ekonomik Tahlili, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 4-5.

43 Necdet Sakaoğlu, "Yangın Destanları (Osmanlı Dönemi)", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul 1994, C. 7, s. 427.

3.6.14. METİNDE GEÇEN ŞİİRLER

Enverî'nin metin içerisine yazdığı konularla alakalı olarak Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler eklediği görülmektedir. Yukarıda da verdiğimiz bilgilerde olduğu gibi bazen de kendi şiirlerini kaleme almıştır. Eserde yer alan bu şiirlerin anlatılan olayları pekiştirdiği gibi genel geçer kuralları hatırlatır nitelikte olduğu gözlenmektedir.

3.6.14.1. Türkçe Şiirler

Beyt[44]

Reftâre gelse serv utanıp pür-hicâb olur

Güftâre gelse dürr-i sedef âb-ı nâb olur

Târîh-i berây-ı Cülûs-ı Hümâyûn-ı Halîfe-i Ümem[45]

Ref' edip Nâşid dûd-ı sitem söyledim târîhini

Müjdeler dünyâya ki Sultân Selim etdi cülûs

Târîh-i Diğer berây-ı Îfâ-yı Lihye-i Pâdişâh-ı Âlem[46]

Besmeleyle bed' edip yaz Nâşidâ târîhini

Mushaf-ı hüsn-i cemâl-i şâha revnak verdi hatt

[44] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 191a.

[45] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 191b.

[46] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 192b.

3.6.14.2. Arapça Şiirler

Beyt[47]

Mâ küllü mâ yetemenne'l-mer'ü yüdrikhu

Tecri'r-riyâhu bimâ lâ teştehi's-süfünü

Beyt[48]

Teemmel fi'lleti kulnâ tecidü fihâ celâlallâh

Fe ni'me'r-Rabbü ve'l-mevlâ teâlallâhü teâlallâhü

Beyt[49]

Âmîn âmîn lâ-arzî bi-vâhidetin

Hattâ uzîfe ileyhi ellefe âminen

[Mısra]' [50]

Ve'd-davât-ı te'sîrün belîğün

[Mısra]' [51]

Vemen necâ bire'sihî fegad-rebiha

[Mısra]' [52]

Külli emrin li-vaktihî merhûn

---

47 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 4a.

48 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 100a.

49 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 101a.

50 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 133a.

51 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 140b.

52 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 245b.

Beyt[53]

Diyârün bihâ halle'ş-şebâbü temîmeti

Ve evvelü arzın messe cildi türâbühâ

Beyt[54]

Fi'n-nâsi men yes'udühü'l-akdâr

Ve fealehû cemî'uhû idbâr

[Mısra]' [55]

Heyhât tetriku fî-hadîdin bâridin

3.6.14.3. Farsça Şiirler

Nazm[56]

Pâdişâhî ki pâdişâhânra pâdişâhî ze-pâdişâhî-i ost

Akl der-ma'rız-ı senâ hânîş be-dehân-i bî-zebân çû mâhî-i ost

Nazm[57]

Pâdişâh-ı cihân ki fermâneş

Ber cihân dâimâ revân bâşed

Paseş erbânk ber zamâna zened

Gork râ siyreti şabân bâşed

Neşv ü kâr-ı âlem be-nizâm

---

[53] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 286a.

[54] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 311a.

[55] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 361a.

[56] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 1a.

[57] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 2a.

Ki ne re’y u der miyân-bâşed

Dâimâ kişvereş bahârî bâd

Ne cihân-ı güzîneş hazân bâşed

Beyt[58]

Der-intihâ-yı kâr-ı hod ez ibtidâ bebîn

[E]z ân bîşter ki hâk-şevî zîr-i pâ bebîn

[Mısra]‘ [59]

Ceng-i âteş âştî âteş müdâr âteşest

Beyt[60]

Bekâmem ne-yâyed zi-hasm-ı ez-cevâb

Men ü ger zü-meydân-ı Afrâsyâb

Nazm[61]

Gül-i ker-şemme be-hand ü çû çeşmim bâz-konî

Behâr-ı işve bir yezd çûruh be-pûşânî

Çû arz-ı mucize-i terbiyet-i dehî şayet

Ki sâye der bagil-i âf-tâb-ı balânî

[58] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 6a.

[59] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 16b.

[60] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 16b.

[61] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 5, vr. 66b.

Şi‘ir[62]

Muhammed-i şehinşâh hayli rüsül

Ki hûrdend pîşeş heme cezve-i vekîl

Çenân-ı ukde ez-kâr-ı ümmet-i güşâd

Ki dendân-ı derîn-kâr berbâd-dâd

Be-kûşiş şüd ez-sâbe-i hod cüdâ

Cüdâ-yi çonîn bâ-yed ez-mâsevâ

Beyt[63]

Ebr-i rıdvân ki be-pâyân-ı neresed bârâneş

Bâd be-rûze-i itret ü ber-i yârâneş

Şi‘ir[64]

Hüsrev-i husrevân ki çarh-ı ez-bîm

Der hatt-ı u nehed ser-i teslîm

Şüd müsellem verâ ser-efrâzî

Dîn-i nüvâzî ve zulm-endâzî

Gerd-i [na‘l]-i semend-i u ez-felek

Mîgüzâred be-sû-yı semt ü mülk

Tâ ber-eflâk mihr-bâşed u mâh

Bâd-zılleş hemîşe cây-ı penâh

Hakk-ı behr-i dem mu‘în u nâsır-bâd

---

62 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 100a.

63 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 100a.

64 Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 101a.

Ömr-çûn Nuh be-hem-çû Hızır dehâd

[Mısra]‘ [65]

İlâc-ı vâkıa pîş ez vukū‘ bâyid-kerd

[Mısra]‘ [66]

Tevâzu‘ [e]z-tab‘-ı büzürgân-ı nikûset

Beyt[67]

Âf-tâb-ı ez-ulüvv-i himmet-i hîş

Hem der-âyed be-hâne-i dervîş

[Mısra]‘ [68]

Zehr-i [e]z-her taraf ki şüd-küşte sûd-ı İslâmest

[Mısra]‘ [69]

Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-endîş gerek

Beyt[70]

Vakt-i her kâr nigeh-dâr ki sûdî ne-dehed

Nûş-dâr u ki pes ez-merge be-Sohrâb dehî

---

[65] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 6, vr. 138a.

[66] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 297a.

[67] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 297b.

[68] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 328b.

[69] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 360a.

[70] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 360a.

[Mısra]‘ [71]

Tû der-evvel hatâ-kerdî peşîmâni çi-sûd-ı ahâr

Beyt[72]

Bekâmem ne-yâyed zi-hasm-ı ez-cevâb

Men ü gürzü meydân-ı Afrâsyâb

[71] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 361a.

[72] Enverî Tarih, AE, nr. 67/1, Cüz. 7, vr. 413a.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FİHRİST

YAZMAYA AİT FİHRİST	Varak No	Sayfa No
Fihrist	0b	202
Fihrist	Ia	203
Fihrist	Ib	204
Fihrist	IIa	205
Fihrist	IIb	206
V.CÜZ	1b	209
Zikr-i ba‘zı ez-Vekāyi‘-i Sene İhdâ ve Mieteyn ve Elf 1201 [1786-1787]	3a	213
Nehzat-ı Surre-i Hümâyûn ez-Üsküdar		
Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn		
Rücû‘-ı Reîsülküttâb-ı Sâbık Ataullah Beyefendi be-Âsitâne-i Saâdet		214
Reften-i Şahin Giray be-Cezîre-i Rodos	3b	
Hitâm-ı Binâ-yı Câmi‘-i Kabasakal	4a	215
Vukū‘-ı Tevcîhât	4b	217
İ‘tâ-yı Vezâret be-Mîrimîrân [Darendeli] İbrahim Paşa	5a	
Mahnûkī-i Şahin Giray		218
Zikr-i ba‘zı ez-Havâdis-i Irak ve Basra	6a	220

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
İcmâl-i Mükâlemât-ı Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi bâ-Elçi-i Moskov ve Zikr-i ba‘zı ez-Mecâlis-i Müşâvere	8b	224
Sûret-i Hatt-ı [Şerîf]	12a	232
[Akd-i Encümen-i Şûrâ]		
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Îrâd-ı ba‘zı ez-Havâdis	13b	236
Hâdise	14a	
Zikr-i Tertîb ve İhrâc-ı Donanma-yı Hümâyûn be-Cânib-i Bahr-i siyâh ve Mahâll-i Sâire		237
Zikr-i Îrâd-ı ba‘zı ez-Esbâb-ı Vukū‘-ı Mükâlemât ve Beyân-ı Mükâleme-i Bebek	15a	238
Sûret-i Meclis-i Mükâleme	17a	242
Tevcîhât-ı Ulemâ	21b	250
İcmâl-i Mükâleme-i Çiftlik-i Levend Zikr-i Mukaddeme-i Meşveret-i a‘zamî der-Bâbıâsafî		
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	23b	254
[Rus Elçisine Verilen Cevaplar]		
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	30b	267
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	32a	269
Zikr-i Akd-i Meclis-i Şûrâ der-Sarây-ı Âsafî berây-ı Sefer-i Hümâyûn	32b	270
Sûret-i Meclis-i Mezkûr	33a	271
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	34a	273
Vukū‘-ı Meşveret ve Ahz ü Habs-i Elçi-i Moskov	41b	287

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Neşr-i Evâmir bâ-Etrâf ve Serhaddât-ı Mansûre	43a	289
Sûret-i Fermân Ba‘de’l-elkāb	43b	290
Vezâret-ı Cerrâhzâde Mîrimîrân Ahmed Paşa ve Me’mûriyyet-i Vezîr Mikdâd Paşa	45a	293
Kırâat-ı Hatt-ı Şerîf der-Bâbıâlî	45b	
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	46a	295
Neşr-i Beyân-nâme be-Etrâf-ı Düvel berây-ı İ‘lân-ı Sefer-i Hümâyûn	47a	297
Sûret-i Beyân-nâme	48a	298
Zikr-i Tertîb-i Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn ve Tesyîr-i Leşker berây-ı Muhâfaza-i Kılâ‘-ı Serhatdât-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn	49b	300
Nakl-i Hümâyûn-ı Padişâh-ı Âfâk be-Sahilsarây-ı Aynalıkavak	53a	307
Zikr-i Nasb-ı Hân be-Cânib-i Kuban	54a	309
Zikr-i Âmeden-i Süferâ-yı Hâkim-i Poten ez-Musâfât-ı Degen ez-Memâlik-i Hindistan	55b	311
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Sefer-i Hümâyûn	57b	314
Zikr-i Giriftâr-şuden-i Kalyon-ı Kebîr-i A‘dâ ve Rabt-ı O be-Tersâne-i Âmire		
Zikr-i Tevcîhât berây-ı Sefer-i Hümâyûn	59a	317
Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz’iyye der-Pîş-gâh-ı Kılburun	59b	318
Tetimme-i Vekāyi‘ În Sâl	60b	319

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Vekāyi‘-i Sene İsneteyn ve Mi’eteyn ve Elf 1202 [1787-1788]	62a	323
Ziyâfet-i Sadrıa‘zamî bâ-Elçiyân-ı Hind der-Sa‘dâbâd		
Duhûl-i Sefâyin-i Donanma-yı Hümâyûn be-Tersâne-i Âmire	62b	324
Nakl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Meyâmin-Merhûn	63a	
İmdâd-ı Pâdişâh-ı Gayret-Dest-gâh berây-ı Levâzım u Mühimmât-ı Sunûf-ı Asâkir-i Sipâh		325
Vefât-ı Şekerzâde es-Seyyid Feyzullah Sermed Efendi	63b	
Vukū‘-ı Silsile ve Tevcîh-i Kazâ-yı Haleb		326
Vefât-ı Âtıfzâde Ahmed Bey		327
Hurûc-ı Mevâcib ve Rû-malî-i Elçiyân-ı Hindistan be-Atebe-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân	64b	
Vukū‘-ı Devr ve Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn		328
Sûret-i Hatt-ı Şerîf		
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	65b	330
Azl-i Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi	66b	331
Vefât-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî Ebubekir Bey		332
Terceme [-i Hâl-i Ebubekir Efendi]	67a	
Vürûd-ı Kapudan Pâşa ve Zikr-i Keyfiyyet-i Râbıta-i Nizâm-ı Mısr	68a	334
Me’mûriyyet-i Vezîr Bekir Paşa be-Muhâfaza-i Varna ve Nasb-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî	70a	338

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Nasb-ı Kadı berây-ı Ordu-yı Hümâyûn [Tatarzâde Abdullah Efendi]	70b	338
Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa'zamî Hasan Efendi ve Nasb-ı Kâtib-i Kethüdâ Abdullah Efendi		339
Tevcîh-i Vezâret be-Ahmed Ağa ve Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî	71a	
Vefât-ı el-Hâcc Yeğen [Seyyid Mehmed] Paşa	71b	340
Terceme [-i Hâl-i el-Hâcc Yeğen Seyyid Mehmed Paşa]		341
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi ve Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât	72b	342
Zikr-i Reîsülküttâb-şuden-i Mehmed Raşid Efendi ve îrâd-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye berây-ı Sefer-i Hümâyûn	73a	343
Zikr-i Çâvûşbaşı-şuden-i el-Hâcc Salih Ağa ve ba'zı ez-Tevcîhât-ı Sâire		
Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna be-Bekir Paşa	73b	344
Velâdet-i Emine Sultân -ammera'llâhu teâlâ-		
Azl-i Defterdâr [İsmail] Efendi	74a	345
Vefât-ı Ataullah Beyefendi		
Zikr-i Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Rikâbiyye	75a	347
Zikr-i Ba'zı ez-Tebdîlât-ı Menâsıb-ı Vüzerâ ve İ'tâ-yı Vezâret be-Kethüdâ-yı Melek Mehmed Paşa		
Zikr-i Mütâbaat-ı Hân-ı Revan be-Devlet-i Seniyye-i Şâmihu'l-Erkân	75b	348
Sûret-i Fermân be-Hân-ı Revân Mehmed Hân	77a	350

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Nasb-ı Tûğ be-Pâye-i Nerd-bân	79b	354
Vukū‘-ı Meşveret-i Umûm der-Bâbıâsafî ve Enderûn-ı Hümâyûn berây-ı Vukū‘-ı Sefer-i Nemçe		355
Sûret-i Beyân-nâme	81b	358
Hurûc-ı Mevâcib ve Vukū‘-ı Devr	86a	366
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	86b	367
Vukū‘-ı Rikâb ve Azl-i Şeyhülislâm [Mehmed Mekkî Efendi]	87a	368
Nasb-ı Kaymakam der-i Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât	87b	369
Zikr-i Tevcîhât		
Avdet-i Elçiyân-ı Hind	88a	370
Zikr-i İhrâc-ı Tûğ-ı Nusret-Füruğ-ı Âsafî be-Sahrâ-yı Davud Paşa		
Zikr-i Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Davud Paşa	88b	
Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Davud Paşa		371
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	89a	372
Fihrist	90b	374
Fihrist	91a	
Fihrist	91b	375
Fihrist	92a	376
Fihrist	92b	
Fihrist	93a	377
Fihrist	93b	378

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Fihrist	94a	378
Fihrist	94b	379
Fihrist	95a	380
Fihrist	95b	
Fihrist	96a	381
Fihrist	96b	382
Fihrist	97a	
Fihrist	97b	383
Fihrist	98a	
Fihrist	98b	384
Fihrist	99a	385
VI. CÜZ **Vekāyi‘-i Sene İsneteyn ve Mi’eteyn ve Elf** **1202** **[1787-1788]**	99b	386
Mukaddeme-i Sefer-i Hümâyûn	102a	392
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Davud Paşa	104a	396
İ‘dâm-ı Abdi Ağa		
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Edirne ve Vürûd-ı ba‘zı ez-Ahbâr-ı Sâ[i]re ve Dilhâ ez-Cânib-i Serhaddârân-ı Devlet-i Aliyye	104b	397
Vefât-ı Başbuğ-ı Boğdan Bekir Paşa	107a	400

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
İstitrâd	107b	401
Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî şuden-i Süleyman Ruhî Ağa		
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Edirne	108b	402
Zikr-i Meşveret-i Uhrâ	110a	404
Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn	111b	407
Alay-nümûden-i Mîrimîrân Seyyid Abdi Paşa		
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Edirne		
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Filibe	112a	408
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Tatarpazarı	112b	409
Zikr-i Giriftârî-i Voyvoda-i Boğdan be-Dest-i Nemçe ve İ‘tâ-yı Vezâret-i Zihnevî Hasan Ağa ve Tayfur Bey	113a	
Vukū‘-ı Muhârebe der-Cânib-i Eflak ve Âmeden-i Üserâ-yı Nemçe	114a	411
Vefât-ı Muhâsebe-i Evvel Seyyid Numan Bey	114b	
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Tatarpazarı		412
Vürûd-ı Haber-i Meserret-eser ez-Cânib-i Bosna		
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Sofya ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı İkāmet	115b	414
Tebdîl-i Çâvûşbaşı der-Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye	116b	415
Vukū‘-ı Harîk		
Vefât-ı Çerkez Mehmed Bey	117a	416
İ‘tâ-yı Vezâret be-Selim Ağa	117b	

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Alay-nümûden-i İbn. Panakduz ve İbn. Çalık	118a	417
Azl ü Nefy-i Kadı-ı Ordu-yı Hümâyûn Abdullah Efendi		418
Mahnûkī-i Yusuf Hüsnü Efendi	118b	
Avdet-i Telhîsî-i Serdâr-ı Ekremî be-Ordu-yı Hümâyûn	119a	419
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	119b	420
Zikr-i Ziyâfet be-Gürûh-ı Bektâşiyân	120a	421
Zikr-i ba'zı ez-Keyfiyyet-i Usât-ı Reâyâ ve İ'tâ-yı Takviyet ü İânet be-Cânib-i Belgrad	121a	422
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Sofya be-Cânib-i Niş	122b	424
Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Niş	123a	425
Vukū'-ı Tevcîhât der-Sahrâ-yı Niş	123b	426
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Niş be-Cânib-i Fethülislâm		
Vukū'-ı Kīl ü Kāl der-Miyân-ı Neferât-ı Yeniçeriyân ve Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Osman Ağa]	124b	428
Zikr-i Serasker-şuden-i Serasker-i Vidin Vezîr Müşterî-Tedbîr Hasan Paşa	125b	429
Tebdîl-i Makām-ı Ordu-yı Hümâyûn	126b	430
Mürûr-ı Serasker-i Vidin Vezîr Hasan Paşa be-cânib-i Kalafat		431
Evvel-i Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Serasker Vezîr Hasan Paşa ve Nez' u Teshîr-i Nezaret ez-Dest-i Küffâr-ı Liâm	127b	432
Me'mûriyyet ve Azîmet-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Cânib-i Fethülislâm	129a	435

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Reften-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Tarîk-i Tebdîl be-Cânib-i Nezaret ve Tertîb-i Meclis-i Meşveret berây-ı Teshîr-i Mehadiye	129b	435
Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin be-Cânib Fethülislâm	130b	437
Yoklama-i Zuamâ	131b	438
Muhârebe-i Cüz'iyye der-Boğaz-ı Mehadiye	132a	439
Zikr-i Tevessül be-Daavât-ı Müstecâbe ve Kırâat ba'zı ez-Havâss-ı Müstetâbe	132b	440
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Fethülislâm-ı Dârü's-selâm	134a	442
Azl [Süleyman Ruhî Ağa] ü Nasb-ı Kethüdâ [Ahmed Efendi] ve Tevcîhât-ı Sâire	134b	443
Vefât-ı Esma Sultân -sabbet aleyhâ se['']abîb-gufrân		
Vefât-ı Süleyman Ruhi Ağa	135a	
Terceme [-i Hâl-i Süleyman Ruhi Ağa]		444
Vukū'-ı Meşveret ve İhtiyâr-ı İkāmet be-Fethülislâm	135b	
Zikr-i Muhârebe-i Sâniye Serasker Paşa der-Boğaz-ı Mehadiyeve Teshîr-i ba'zı ez-Tâbyahâ-yı Küffâr-ı Dûzah-peymâ	136a	445
Zikr-i Teshîr-i Mehadiye	137b	448
Teshîr-i İnlik be-Mübâşeret-i Serdâr-ı Ekrem	139a	450
Sûret-i Emr-i Şerîf	141a	453
Vukū'-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm be-Nezâret	143b	457
Vukū'-ı Meşveret der-Mehadiye ve Reften-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Tecessüs-i Keyfiyyet-i A'dâ	145a	459

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Zikr-i Muhârebe-i Memiş Paşa ba-Küffâr-ı Nemçe ve Giriftârî-i Koçu ve Vezâret-i Müşârün-ileyh	146a	461
Terceme-i [Hâl-i] Koçu	146b	462
Zikr-i Meşveret berây-ı Reften-i Serdâr-ı-Ekrem be-Cânib-i Mehadiye ve Ta'yîn-i Mahall-i Meştâ	148a	464
Zikr-i Muhârebe-i Sâlise-i Azîme bâ-Küffâr-ı Hâk-sâr der-Pîş-gâh-ı Şebeş ve İnhizâm-ı Müşrikîn-i Hâsirîn ve Mansûrî-i Leşker-i Müslimîn	150a	467
Teznîb-i Makāl	153b	472
Zikr-i Nebze ez-Ahvâl-i Zehâyir	154a	473
Zikr-i Mukaddeme-i Tekādîr-i Üserâ	155b	475
Sûret-i Takrîr	156a	
Vukū'-ı Meşveret berây-ı Nakl-i Ordu ve Tâhten-i Bilâd-ı Adüvv-yı Siyeh-rû	158a	478
Zikr-i Teshîr-i Akpalanka ve Pançova ve Hitâm-ı Tasfiye-i Sevâhil-i Nehr-i Tuna ve Îrâd-ı Serasker-şuden-i Muhâfaza-i Belgrad Vezîr Abdi Paşa	161b	483
Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn	162b	485
Vekāyi'-i Sene Selase ve Mieteyn ve Elf **1203** **[1788-1789]**	163a	486
Avdet-i Serdâr be-Ordu-yı Hümâyûn ve Ric'at-ı Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye		
Hank-ı Vezîr Darendeli İbrahim Paşa	165a	489
İ'tâ-yı Memhûr be-Zümre-i Yeniçeriyân ve Sâir Tavâif-i Askeriyye-i Piyâdegân	166a	490

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve Ser-cebeciyân	166b	491
Vürûd-ı Ser-çûkadâr Hazret-i Şehriyârî be-Ordu-yı Hümâyûn	167a	
Âmeden-i Haber-i İstilâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal'a-i Hotin ve Vukū'-ı Meşveret ve Avdet-i Ser-çûkadâr-ı Şehriyârî be-Rikâb-ı Hümâyûn	167b	492
Zikr-i İnşâ ve Hitâm-ı Cisr ber-Nehr-i Tuna der-Kenâr-ı Orşova	169a	495
Zikr-i İ'tâ-yı Takviyet be-Nezaret ve Ada-i Kebîr ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Fethülislâm	170b	496
Zikr-i Nebze-i ez-Evsâf-ı Nehr-i Tuna ez-Hadd-ı Kal'a-i Vidin tâ-Hudûd-ı Kasaba-i Orşova ve Mehadiye	171a	497
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm ve Vusûleş be-Sahrâ-yı Vidin	173a	500
Zikr-i Keyfiyyet-i Memiş Paşa ve Şehâdet-i Başbuğ-i Tuna [Çadırcızâde Mehmed Ağa] ve Ref'-i Vezâret-i Süleyman Feyzi Paşa	173b	501
Vefât-ı Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi der-Rikâb ve Reîsülküttâb şuden-i Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi der-Rikâb-ı Hümâyûn	175a	503
Terceme [-i Hâl-i Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi]		504
Vukū'-ı Meşveret ve Vaz'-ı Livâ-yı Şerîf be-Sanduka-i Saâdet-Rehîn ve Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin	175b	505
Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Rusçuk	176b	506
Meclisde Okunan Kâğıdın Sûreti		
Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Kasaba-i Rusçuk	180b	511
Reften-i Mektûbî-i Sadrı'azamî İbrahim Efendi be-Rikâb-ı Hümâyûn	181a	512

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Tevcîh-i Riyâset be-Seyyid Mehmed Hayri Efendi	181b	513
Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn der-Meştâ-yı Rusçuk		
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	182b	515
Zikr-i İstilâ-yı Küffâr be-Kal'a-i Özü	183b	516
Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı İ'lân-ı Velâdet-i Hibetullâh Sultân	186a	520
Sûret-i Mahzar be-Tarîk-i Arzuhâl		
Zikr-i Vefât-ı Abdülhamid Hân	187b	523
Hayrât-ı Halîfe-i Müşârün-ileyh [I. Abdülhamid]	188b	525
Vüzerâ-yı Merhûm-ı Müşârün-ileyh [I. Abdülhamid]		
VII. CÜZ **Vekāyi'-i Sene Selase ve Mieteyn ve Elf** **1203** **[1788-1789]**	189b	526
	190b	529
Zikr-i Cülûs-ı Cenâb-ı Sultân Selim Hân -ebbede'llâhü hilâfetehû ilâ-âhiri'd-devrân-		
Târîh-i berây-ı Cülûs-ı Hümâyûn-ı Halîfe-i Ümem	191b	530
Târîh-i berây-ı İ'fâ-yı Lihye-i Mübâreke-i Şehinşâh-ı Âlem		531
Zikr-i ba'zı ez- Vukūât-ı Hâlât-ı Mübeşşere	192a	
Târîh-i Diğer berây-ı Îfâ-yı Lihye-i Pâdişâh-ı Âlem	192b	532
Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Pâdişâhî		
Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Beşâret-merhûn be-Cânib-i Meştâ-yı Hümâyûn ve be-Bâbıâlî	193a	533

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Tevcîh-i Ketküdâî-i Bevvâbîn-i Şehriyâr-ı İnâyet-güzîn be-Mîr Şemseddin ve Kethüdâî-i Vâlide Sultân be-Lala Mahmud Bey	194a	535
Zikr-i Kudûm-ıVâlide Sultân be-Sarây-ı Âmire-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân	194b	
Zikr-i Itlâk ba‘zı ez-Ekâbir-i Ulemâ-yı A‘lâm	195a	536
Hurûc-ı Mevâcib-i Kıst-ı Vâhid der-Meştâ-yı Rusçuk	195b	537
Zikr-i Adim-i Vukū‘-ı Fâide ez-İttifâk-ı İsveç ve Prusya	196b	538
Zikr-i Takdîm ve İ‘tâ-yı Mühr-i Hümâyûn be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem [Yusuf Paşa] be-Ordu-yı Übbehet-makrûn		539
Zikr-i Takallüd-i Seyf	197a	540
Beneş-i Âsafî be-Sahrâ-yı Rusçuk	197b	541
Zikr-i Serasker-şuden-i Kapudan-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa ve Nasb-ı Kapudan-ı deryâ	198a	542
Bend-i Livâ-yı Şerîf be-Sütûn-ı Mübârek-hîş	198b	
Ta‘yîn-i Ordugâh-ı Mevkib-i Hümâyûn	199a	543
Azîmet-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zam[î Nazif Efendi] be-Cânib-i Âsitâne-i Aliyye	199b	544
Zikr-i Kethüdâ-yı Sadrı‘azamî-şuden-i Hasan Efendi ve İrâd-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye		
Neşr-i Buyuruldu be-Ocakhâ berây-ı İhrâc-ı Ordu Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk	200b	545
Zikr-i İrsâl-i Hükm-i Şerîf ez-Cânib-i Vâlide Sultân -aliyyetü’ş-şân	201a	546
Zikr-i Vâkıa-i Kalas	201b	547

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Şerîf ve Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn be-Ordu-yı Zafer-Makrûn	203a	549
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	203b	550
Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn ve İ‘tâ-yı Rütbe-i Vezâret be-Kapudan-ı deryâ Hüseyin Paşa	204a	551
Maktûlî-i Selim Ağa Emîn-i Tersâne-i Âmire	204b	
İ‘tâ-yı Vezâret	205a	552
Vukū‘-ı Meşveret		
İhtiyâd-ı İkāmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk ve Tedâbîr-i Sâire	206b	554
Azl-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa	207b	556
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	208b	557
Zikr-i Sadrıa‘zam ve Serdâr-ı Ekrem-şuden-i Serasker-i Vidin Hasan Paşa		558
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	210b	561
Tevcîh-i Seraskerî-i Cânib-i Vidin ba-Eyâlet-i Sivas be-Serdâr-ı Ekrem-i Sâbık Yusuf Paşa	211a	562
Mahnûkī-i Ahmed Nazif Efendi		
Zikr-i Meşveret	211b	563
Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî Hasan Efendi ve Nasb-ı Süleyman Raşid Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire	213a	566
Mürûr-ı Kemankeş Mustafa Paşa ez-Nehr-i Tuna	213b	
Zikr-i Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn [ve] Pâdişâh-ı Kerâmet-nümûn	214b	568

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	215a	569
Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer	215b	570
Sûret-i Takrîr	216a	
Tedâbîr ve Vâkıât-ı Müteferrika	217b	572
Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz’iyye der-Bender ve Vefât-ı Vezîr Varnalızâde Selim Paşa ve Tedbîr-i Diğer	218b	574
Vukū‘-ı Tevcîhât Der-Âsitâne-i Aliyye ve Ordu-yı Hümâyûn	220a	576
Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Rihlet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Silistre	220b	577
Vukū‘-ı Harîk Der-Âsitâne	221b	578
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Rusçuk	222a	579
Zikr-i Meşveret ü Mübâşeret be-İstikşâf-ı Ahvâl-i Tarîk-i İsakcı		
Âmeden-i Dil ez-Cânib-i Serasker-i Vidin Yusuf Paşa ve ez-Muhâfız-ı İbrail Mahmud Paşa	223b	582
Vukū‘-ı Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Küffâr-ı Moskovlu-yı Liâm	225a	583
Vukū‘-ı Meşveret ve Itlâk-ı Elçi-i Moskov	226a	585
Âmeden-i Dilhâ-yı Moskovlu ve Takrîr-i Îşân	227b	587
Vukū‘-ı Tezelzül Der-Ordu-yı Kemankeş Mustafa Paşa	228a	588
Azl [Arabgirîzâde Mustafa Ağa] ü Nasb-ı [Selanikî Mustafa Bey] Ser-Kassâbân-ı Ordu-yı Hümâyûn ve Ağa-yı Silâhdârân	230a	591
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i İsakcı	230b	592
Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be- Cânib-i İbrail	231b	593

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	235a	598
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i İbrail		
Azl ü Nasb-ı Şeyhülislâm ve Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn	236a	600
Zikr-i Nebze-i ez-Ahbâr-ı Mâdde-i Kapudan Paşa	236b	
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı İbrail	237b	602
Zikr-i şürû‘ be-Tertîb-i Asker-i Ordu-yı Hümâyûn ve İtmâm-ı Levâzım-ı Mevkib-i Hümâyûn	241a	606
Sûret-i Vesâyâ	242a	608
Zikr-i Meşveret	244a	612
Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	245b	614
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı İbrail	246a	615
Zikr-i ba‘zı ez-Tedâbîr ve Harekât-ı Mukaddemât-ı Ceng ü Harb ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Emr-i Bî‘at ve Ta‘yîn-i Rûzgâr-ı Hareket ve Tahkīk-i Tarîk-i Azîmet be-Düşman-ı Dîn ü Devlet		
Sûret-i Kâğıd	248a	618
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Boza be-Cânib-i Fokşan	250b	622
Ta‘yîn-i Leşker berây-ı Def‘-i Gāile-i Küçük Alioğlu	252b	624
Vekāyi‘-i Sene Erba‘a ve Mieteyn ve Elf **1204** **[1789-1790]**	253a	626
İbkā-yı Vezâret		
Vukū‘-ı Meşveret ve Tezelzül-i Ordu-yı Hümâyûn		

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Mahzar	258b	633
Tevcîh-i Câh-ı Riyâset	260b	636
Vukū‘-ı Muhârebe der-Pîş-gâh-ı İsmail ve Tedârük-i Esbâb-ı Takviyet ân-Cânib	261a	637
Zikr-i İ‘tâ-yı Takviyet be-Cânib-i Eflak ve İbrail ve Ubûr-ı Serdâr-ı Ekrem ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Maçin	262a	638
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i Şumnu	263a	639
Azl [Şerîf Molla Efendi] ü Nasb-ı Şeyhülislâm [Mustafa Efendi] ve Sadr-ı Rum ve Kadı-i İslâmbol	264a	641
Zikr-i Tevcîh-i Vezâret	264b	
Vürûd-ı Haber be-İstilâ-yı Kal‘a-yı Belgrad ve Vukū‘-ı Meşveret		642
Vefât-ı Osman Paşa Muhâfız-ı Belgrad	265b	643
İstîlâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal‘a-i Akkirman ve Vukū‘-ı Meşveret ve Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Meştâ-yı Şumnu	266a	644
Vukū‘-ı Meşveret	267a	646
Sûret-i Hatt [-ı Şerîf]	269b	649
Sûret-i Buyuruldu Berây-ı Nehy-i İsti‘mâl-i Evânî-i Zer ü Sîm	270b	650
Azl-i Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa	271b	652
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	272a	653
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	272b	654
Vürûd-ı Serdâr-ı Ekrem [Gāzî Hasan Paşa] be-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Şumnu	273a	655

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Vukū‘-ı ba‘zı ez-[T]evcîhât-ı Vüzerâ ve Avdet-i Serçûkadâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Atabe-i Ulyâ	274b	657
Tertîb-i Cezâ-yı Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî [Süleyman Raşid Efendi] ve Mektûbî [Emin] Efendi ve Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Hasan Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire	275a	658
Vürûd [ü] İsrâ be-Meştâ ez-Cânib-i serasker-i Vidin Yusuf Paşa	276a	659
Tevcîh-i Vezâret	276b	660
Takdîm-i Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Ru‘b-ı Meskûn be-Sû-yı Serdâr-ı Ekrem	277a	661
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	277b	662
Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer	278a	663
Zikr-i İstîlâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Bender ve Siyâset-i ba‘zı ez-Vüzerâ ve A‘yân-ı Vilâyet	279a	664
Tezyîl-i Makāle	279b	665
Tevcîhât-ı Vüzerâ	280a	666
İhrâc-ı Tuğ be-Pâye-i Nerd-bân	280b	
Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem [Gāzî] Hasan Paşa		667
Terceme-i [Hâl-i] Müşârün-ileyh [Serdâr-ı Ekrem Gazi Hasan Paşa]	281b	669
Zikr-i Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn berây-ı Kaymakamî-i Ağa-yı Sâbık Muhâfız-ı Rusçuk Hasan Paşa	282b	670
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	283b	672
Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Mevâhib Tev’em berây-ı Ta‘yîn-i Sadrıa‘zam ve Serdâr-ı Ekrem	284a	673

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	284b	674
Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı Me'mûriyyet-i Ser-çâvûşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Genc Osman Ağa		
Zikr-i Sadrıa'zam şuden-i Şerif Hasan Paşa	285a	
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	286b	677
Vukū'-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye ve Defterdâr-şuden-i Ali Râik Efendi	287b	678
Bend-i Livâ-yı Şerîf be-Sütûn-ı Hîş	288a	679
Tevcîh-i Mîrimîrânî [Osman Ağa]	288b	680
Azl [Yahya Ağa] ü Nasb-ı Ağa-yı Ocağ-ı Yeniçeriyân [Hasan Paşa]		
Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Dil-ârâ-yı Şumnu	289a	681
Zikr-i Galebe-i Merâkib ü Sefâyin-i Sultânî der-Bahr-i Sefîd	289b	
Hurûc-ı Mevâcib	291a	684
Hareket-i Hân-ı Kuban Baht Giray be-Cânib-i İsmail	292a	685
Kethüdâ-yı Serdâr-ı Ekremî-şuden-i Emîn-i Defter-i Hakānî es-Seyyid Feyzullah Efendi	293a	686
Zikr-i Gazve-i Cemîle-i Yergöğü	293b	687
Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Yergöğü	297a	692
Vukū'-ı Tevcîhât der-Rikâb-ı Hümâyûn ve der-Ordu-yı Nusret-merhûn	297b	693
Mürûr-ı Serdâr-ı Ekrem be-Cânib-i Yergöğü ve İ'tâ-yı Vezâret be-Mîrimîrân Abdullah Paşa ve Avdeteş be-Sû-yı Ordu-yı Hümâyûn	298b	695
Takdîm-i Atiyye vü Çelenk ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Mekârim Âheng	299b	696

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn	300a	697
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	301a	698
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	301b	700
Ref‘-i Vezâret-i Sırrı Selim Paşa	302b	701
Vefât-ı Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa	303a	702
Terceme-i [Hâl-i] Merhûm-ı müşârün-ileyh [Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa	303b	
Şürû‘-ı Vürûd-ı Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn	304b	703
Zikr-i İ‘dâm-ı Hacı Himmetzâde [Hacı Ahmed]	305a	705
Zikr-i İ‘dâm-ı Azaklızâde	305b	
Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf ve Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Şehriyâr-ı Kerâmet- elîf	306b	707
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	307b	708
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Şumnu be-Cânib-i Rusçuk	308b	709
Zikr-i Mansûrî-i Donanma-yı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn	309a	710
Nefy-i Mukābele-i Süvârî Mehmed Raşid Efendi ve Vukū‘-ı Tevcîhât	311a	713
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Yergöğü	311b	714
Vukū‘-ı Meşveret	312b	716
Vürûd-ı Elçi-i Prusya ve Şürû‘ be-Mükâleme-i Akd-i Mütâreke	314a	718
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Civâr-ı Yergöğü be-Sahrâ-yı Yergöğü	315a	719

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Nefy ü İclâ-yı Sadr-ı Rum [Mollabeyzâde Mustafa Bey] ve Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Ulemâ	315b	720
Vefât-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Mustafa Sıdkı Efendi]		
Terceme [-i Hâl-i Mustafa Sıdkı Efendi]	316a	
Vekāyi‘-i Sene Hams ve Mi’eteyn ve Elf 1205 [1790-1791]	316a	722
Zikr-i Muhârebe-i Donanma-yı Hümâyûn ve Rûmâlî-i Kapudan-ı deryâ be-Huzûr-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn		
Zikr-i Vukū‘-ı Mütâreke ve Mübâdele-i Temessük ve İksâ-yı Hil‘at be-Murahhasân-ı Akd-i Mütâreke	317b	724
Sûret-i Temessük-i Mütâreke	318a	725
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	321a	731
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Rusçuk		
Zikr-i İ‘dâm-ı Voyvoda-i Eflak Mavroyani	322a	732
Terceme [-i Hâl-i Mavroyani]	324a	734
Vukū‘-ı Meşveret	324b	735
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Rusçuk be-Cânib-i Silistre	325a	736
Azl ü Nefy-i Ser-topî Hasan Ağa	326a	738
Vürûd-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn be-Ordu-yı Hümâyûn	326b	
Ta‘yîn-i Murahhasân-ı Nemçe	327a	739
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ		

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Vukū‘-ı Muhârebe ve İnhizâm-ı Küffâr-ı der-Kili ve İ‘tâ-yı Takviyet be-irsâl-i Asâkir ü Zehâyir ve Nakd-i Küllî	327b	740
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Yurd-ı Aydemür be-Sahrâ-yı Bakıkra	329a	742
Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Maçin	329b	743
Reften-i Sefîr-i Rusya be-Cânib-i Devlet-i Hîş ve Muztarib şuden-i İbrail ve İsmail ve Kili ez-Zuhûr-ı Tabur-ı Küffâr-ı bed-Endîş	331a	745
Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Takviyet be-Kili ve Serhaddât-ı Sâire ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Salih Paşa	332a	746
Vefât-ı Lala Mahmud Bey	333b	748
Zikr-i Reften-i Murahhasân-ı Devlet ez-Mevkib-i Hümâyûn be-Cânib-i Ziştovi	333b	749
Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Emîn Efendi ve Mîrimîrân Mehmed Paşa ve Ref‘-i Vezâret ba‘zı ez-Vüzerâ	334a	
İstitrâd	335b	751
Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Bakıkra		752
Tebdîl-i Defterdâr Efendi der-Yurd-ı Bakıkra	337b	754
Vukū‘-ı Meşveret ve Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Cem-menkabet der-Sahrâ-yı Bakıkra		755
İstitrâd	339a	757
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	339b	758
Me’mûriyyet-i Ağapaşa [Vezîr Kaymakam Hasan Paşa]	340b	759
Vaz‘-ı Livâ-yı Şerîf be-Sanduka-i Saâdet-hîş		760

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Zikr-i Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Bakıkra	341a	760
Zikr-i İ‘dâm-ı Mustafa Ağa Ser-Kassâ[bâ]n-ı İsmail ez-Kapıcıbaşıyân-ı Dergâh-ı âlî	341b	761
Vukū‘-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Şumnu	344a	764
Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Hacıoğlu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Şumnu	345b	767
Tebdîl-i Ağa-yı Sipâh ve Silahdâr		
Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kolofca	346a	768
Sûret-i Buyuruldu	347b	770
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn be-Mirahûr-ı Sânî-i Şehriyârî [Hüseyin Ağa] ve İ‘tâ-yı İstiklâl ü İstimâlet be-Vezîr-i Müşârün-ileyh	348a	771
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	349a	772
Vürûd-ı Buyuruldu-i Sadrıa‘zamî be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ber-Mûceb-i Hatt-ı Şerîf	349b	773
Sûret-i Buyuruldu		
Zikr-i İhtirâk-ı Tulca ve İsakcı ve Muhasâra-i İsmail	350b	775
Zikr-i Tedârükât-ı İstihlâs-ı İsmail ez-Muhâsara	352a	777
Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Hakkı Bey ve Nefy-i Selefeş Seyyid Feyzullah Efendi be-Cezîre-i Kıbrıs ve Tevcîhât-ı Sâire der-Kasaba-i Kozluca	353b	779
Vukū‘-ı Tevcîhât	354a	780
Zikr-i İstîlâ-yı Kasaba-i İsmail	354b	
Azl ü İ‘dâm-ı Serdâr-ı Ekrem Seyyid Hasan Paşa	358a	786

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	362a	792
Diğer Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	362b	793
Sûret-i Yâfte-i Müşârün-ileyh [Seyyid Hasan Paşa]	363a	794
Maktûlî-i Çâvûşbaşı [Şerîf Mehmed Ağa]	364a	795
Tenbîh	364b	796
Vefât-ı Vâlî-i Çıldır Süleyman Paşa ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Püsereş		
Nasb-ı Tuğ-ı Âsafî be-Pâye-i Nerd-bân	365a	797
Vukū‘-ı Harîk der-Âsitâne		798
Vefât-ı Şeyhülislâm [Seyyid Yahya Tevfik Efendi]	365b	
Vezâret-i Yusuf Paşa		
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	366a	800
Nefy-i Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Keçecizâde Mehmed Salih Efendi]	367a	801
Tebdîl-i Ser-cebeciyân	367b	802
İhzâr-ı Kapudan-ı Donanma-yı Nehr-i Tuna Vezîr Ahmed Paşa ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tertîb-i ba‘zı ez-Tedâbîr		
Nasb-ı Serçavuşân [Genc Osman Ağa] ve Me’muriyyet-i ba‘zı Kesân	368b	804
Zuhûr-ı Tenbîh-i Şedîd berây-ı Def‘-i Fısk u Fücûr	369a	805
Sûret-i Buyuruldu	369b	806
Firistâden-i Tahrîrât ez-Cânib-i Hazret-i Sadâret-penâhî be-Cânib-i Kral-ı Prusya	370b	807
Vukū‘-ı Meşveret ve Tecdîd-i İttifâk-ı İsveç		

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Reften-i Sadrıa‘zam be-Cânib-i Varna	373a	811
Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Mîrimîrân	374b	813
Bend-i Livâ-yı Şerîf be-Sutûneş ve Ta‘yîn-i Cây-gâh-ı Ordu ez-Sahârî be-Şumnu	375a	814
Hareket-i Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Şumnu	375b	
İstilâ-yı Küffâr be-Kasaba-i Maçin ve Muhâsara-i İbrail ve Hareket-i Serdar-ı Ekrem		815
Âmeden-i Voyvoda-i Eflak [Mihalaki] be-Ordu-yı Hümâyûn	378a	818
Hurûc-ı Mevâcib	378b	819
Azl [Mehmed Hakkı Beyefendi] ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî [Mustafa Reşid Efendi]		
Vukū‘-ı Meşveret der-Otak-ı Serdâr-ı Ekremî		
Me’mûriyyet-i Hakkı Bey be-Cânib-i İbrail	379b	821
Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn	380a	822
İstitrâd		
Âmeden-i Vezîr Bekir Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn	380b	
İtmân-ı Cisr-i Kebîr ve Ta‘yîn-i Muhâfızân		823
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn [ez-Şumnu be-Kozluca]	381a	
Reften-i Sadrıa‘zamî be-Rü’yet-i Umûr-ı Sevâhil-i Tuna	381b	824
Vukū‘-ı Tevcîhât	383b	827
Hücûm-ı Küffâr be-Cânib-i Babadağı	384a	828
Tenbîh	384b	829

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
İstitrâd	385a	830
Âmeden-i Mîrimîrân Tepedelenli Ali Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn		
Zikr-i ba‘zı ez-Keyfiyyâtı Donanma-yı Hümâyûn	385b	
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Hacıoğlu Pazarı [be-Hırşova]		831
Vürûd-ı Çaparzâde Mir-Süleyman be-Ordu-yı Hümâyûn	386a	
Âmeden-i Hân-ı Kuban Baht Giray Hân be-ordu-yı Hümâyûn		832
Vukū‘-ı Meşveret	386b	
Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Hırşova be-Cânib-i Maçin ve Avdet-i Asâkir-i İslâm ez-Maçin be-Cânib-i Hırşova	390a	837
Tenbîh	393a	841
İstitrâd	394a	842
Tertîb-i Mukaddemât-ı Ric‘at-i Muasker-i Hümâyûn der-Sânî Kerre be-Cânib-i Maçin ve Fevt-i Vâlî-i Rumeli ve Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât		843
Hareket-i Serdâr-ı Ekrem der-Def‘a-i Sâniye ez-Hırşova be Cânib-i Maçin ve İ‘tâ-yı Vezâret ve Mîrimîrânî ve Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Sâire	395a	844
Vukū‘-ı Musâlaha-i Devlet-i Aliyye bâ-Nemçe	395b	845
Acîbe	396a	846
İn‘âm ü İhsân-ı Pâdişâh-ı Cem-Menkabet be-Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye	396b	
Zikr-i Muhâbere-i Sadrıa‘zam be-A‘dâ-yı Hüsrân-Tev’em ve Beyân-ı Tesyîr-i Sefîr ve [H]usûl-i Mütâreke		847

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Esâs Mütâreke	398a	849
Ahvâl-i Donanma-yı Bahr-i Siyâh		
Zikr-i Mükâtebe ve Mühâdât-ı Sadrıa‘zam bâ-Feldmareşal-i Rusya	399b	851
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Me’mûriyyet-i ba‘zı ez-Me’mûrân		852
Vekāyi‘-i Sene Sitte ve Mieteyn ve Elf **1206** **[1791-1792]**	400a	853
Avdet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Sahrâ-yı Maçin be- Cânib-i Silistre		
Nasb ü Ta‘yîn ve Tesyîr-i Murahhasân berây-ı Mükâleme-i Mevâdd-ı Musâlaha be-Cânib-i Rusya		
Teveccüh-i Muasker-i Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ve İndifâ‘-i Gāile-ı Sipâ[hi]yân ve Silahdârân	401a	854
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Şumnu	402b	857
Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Süleyman Ağa]	403a	858
Âmeden-i Elçi-i Nemçe [Herbert] be-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften-i O be-Âsitâne-i Aliyye		
İ‘dâm-ı Mîrimîr[â]n Deli Ahmed Paşa		859
Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye	404b	860
Zikr-i Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Meştâ-yı Şumnu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Mezkûr ve İcmâl-i Vekāyi‘-i Sefer în Sâl		861
İstitrâd	406a	863

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Vaz‘-ı Livâ-yı şerîf be- Sanduka-i Hîş	406b	864
Nasb-ı Elçi [Râtib Efendi] be-Cânib-i Nemçe	407a	
Zikr-i Keyfiyyet-i İ‘dâm-ı Sarı Abdullah Paşa	407b	865
Terceme [-i Hâl-i Sarı Abdullah Paşa]	408a	866
Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn ve Tesyîr-i Teşrifât-ı inâyet-Makrûn be-Cânib-i Meştâ-yı Muasker-i Hümâyûn	408b	867
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	409b	868
Zikr-i İcmâl-i Sebeb-i Husûl-i Mütâreke ve Şürû‘-ı Murahhasân-ı Devlet be-Mükâleme ve Mürden-i Feldmareşal-i Rusya ve Vukū‘-ı İn‘ikād-ı Musâlaha	410a	870
Tevcîh-i Voyvodalığ-ı Boğdan	414a	876
Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf ve Avdet-i Silâhdâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Rikâb-ı Hümâyûn		
Zikr-i Maktūlî-i Mikdad Paşa ve Ref‘-i Vezâret-i Muhassıl-ı Mora Cezâyirî Kethüdâ İsmail Paşa	414b	877
Vukū‘-ı Meşveret ve Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Şumnu be-Cânib-i Edirne	415a	878
İstitrâd	416a	880
Vezâret-i Hüseyin Paşa	417a	881
Hurûc-ı Mevâcib be-Edirne		
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	418a	883
Da‘vet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Saâdet	418b	884

BAŞLIKLAR	Varak No	Sayfa No
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	419a	884
Vürûd-ı Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye be-Edirne		885
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Gayrühüm ve Ref‘-i ba‘zı ez-Vezâret ve İ‘dâm-ı Curazâde	419b	
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne	420a	886
Zikr-i Ağa-yı Dârü’s-saâde şuden-i Halid Ağa		
Zikr-i Duhûl-i Alem-i Nebiyyi Muharrem ba-Serdâr-ı Ekrem be-Âsitâne-i Saâdet	420b	887

[0b] [1]

Zikr-i ba‘zı ez-Vekāyi‘-i Sene İhdâ ve Mieteyn ve Elf 4	Nehzat-ı Surre-i Hümâyûn ez-Üsküdar ve Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn 4	Rücû‘-ı Reîsülküttâb-ı Sâbık Ataullah Efendi be-Âsitâne-i Saâdet 4
Reften-i Şahin Giray be-Cezîre-i Rodos 4	Hitâm-ı Binâ-yı Câmi‘-i Kabasakal 5	Vukū‘-ı Tevcîhât 5
İ‘tâ-yı Vüzerât be-Mîrimîrân İbrahim Paşa 6	Mahnûkī-i Şahin Giray 6	Zikr-i ba‘zı ez-Havâdis-i Irak ve Basra 7
İcmâl-i Mükâlemât-ı Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi bâ- Elçi-i Moskov ve Zikr-i ba‘zı ez-Mecâlis-i Müşâvere 9	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 14	Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Îrâd-ı ba‘zı ez-Havâdis 15
Zikr-i Tertîb ve İhrâc-ı Donanma-yı Hümâyûn be-Cânib-i Bahr-i siyâh ve Mahâll-i Sâire 16	Zikr-i Îrâd-ı ba‘zı ez-Esbâb-ı Vukū‘-ı Mükâlemât ve Beyân-ı Mükâleme-i Bebek 17	Sûret-i Meclis-i Mükâleme 19
Tevcîhât-ı Ulemâ 23	İcmâl-i Mükâleme-i Çiftlik-i Levend Zikr-i Mukaddeme-i Meşveret-i a‘zamî der-Bâbıâsafî 23	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 25

[1] **[0a]** varağı yazmanın ön yüzü olduğundan burada kütüphaneye ait mühür, numara ve bazı notlar vardır.

[Ia]

Sûret-i Hatt-ı Şerîf 32	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 34	Zikr-i Akd-i Meclis-i Şûrâ der-Sarây-ı âsafî berây-ı Sefer-i Hümâyûn 34
Sûret-i Meclis-i Mezkûr 35	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 36	Vukū‘-ı Meşveret ve Ahz ü Habs-i Elçi-i Moskov 43
Neşr-i Evâmir bâ-Etrâf üSerhaddât-ı Mansûre 44	Sûret-i Fermân Ba‘de’l-elkāb 44	Vezâret-ı Cerrâhzâde Mîrimîrân Ahmed Paşa ve Me’mûriyyet-i Vezîr Mikdâd Paşa 46
Kırâat-ı Hatt-ı Şerîf der-Bâbıâlî 46	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 47	Neşr-i Beyân-nâme bi-Etrâf-ı Düvel berây-ı İ‘lân-ı Sefer-i Hümâyûn 48
Sûret-i Beyân-nâme 49	Zikr-i Tertîb-i Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn ve Tesyîr-i Leşker berây-ı Muhâfaza-i Kılâ‘-ı mansûre-i Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn 50	Nakl-i Hümâyûn-ı Padişâh-ı Âfâk be-Sahilsarây-ı Aynalıkavak 54
Zikr-i Nasb-ı Hân be-Cânib-i Kuban 55	Zikr-i Âmeden-i Süferâ-yı Hâkim-i Poten ez-Musâfât-ı Degen ez-Memâlik-i Hindistan 56	Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Sefer-i Hümâyûn 58
Zikr-i Giriftâr-şuden-i Kalyon-ı Kebîr-i A‘dâ ve Rabt-ı O be-Tersâne-i Âmire 58	Zikr-i Tevcîhât berây-ı Sefer-i Hümâyûn 60	Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz’iyye der-Pîş-gâh-ı Kılburun 60

[Ib]

Tetimme-i Vekāyi‘-i În Sâl 61	Vekāyi‘-i Sene İsneteyn ve Mi’eteyn ve Elf 63	Ziyâfet-i Sadrıa‘zamî bâ-Elçiyân-ı Hind der-Sa‘dâbâd 63
Duhûl-i Sefâyin-i Donanma-yı Hümâyûn be-Tersâne-i Âmire 63	Nakl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Meyâmin-Merhûn 64	İmdâd-ı Pâdişâh-ı Gayret-i Dest-gâh berây-ı Levâzım u Mühimmât-ı Sunûf-ı Asâkir-i Sipâh 64
Vefât-ı Şekerzâde es-Seyyid Feyzullah Sermedî Efendi 64	Vukū‘-ı Silsile ve Tevcîh-i Kazâ-yı Haleb 65	Vefât-ı Âtıfzâde Ahmed Bey 65
Hurûc-ı Mevâcib ve Rû-malî-i Elçiyân-ı Hindistan be-Atebe-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân 65	Vukū‘-ı Devr ve Vürûd Hatt-ı Hümâyûn 65	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 65
Sûret-i Hatt-ı Şerîf 66	Azl-i Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi 67	Vefât-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî Ebubekir Bey 67
Terceme[-i Hâl-i Ebubekir Efendi] 68	Vürûd-ı Kapudan Pâşa ve Zikr-i Keyfiyyet-i Râbıta-i Nizâm-ı Mısr 69	Me’mûriyyet-i Vezîr Bekir Paşa be-Muhâfaza-i Varna ve Nasb-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî 71
Nasb-ı Kadı berây-ı Ordu-yı Hümâyûn 71	Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî Hasan Efendi ve Nasb-ı Kâtib-i Kethüdâ Abdullah Efendi 71	Tevcîh-i Vezâret be-Ahmed Ağa ve Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî 71

[IIa]

Vefât-ı el-Hâcc Yeğen [Seyyid Mehmed] Paşa 72	Terceme [-i Hâl-i el-Hâcc Yeğen Seyyid Mehmed Paşa] 72	Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât 73
Zikr-i Reîsülküttâb-şuden-i Mehmed Raşid Efendi ve îrâd-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye berây-ı Sefer-i Hümâyûn 74	Zikr-i Çavuşbaşı-şuden-i el-Hâcc Salih Ağa ve ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Sâire 74	Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna be-Bekir Paşa 74
Velâdet-i Emine Sultân -Ammera’llâhu teâlâ- 74	Azl-i Defterdâr Efendi 75	Vefât-ı Ataullah Beyefendi 75
Zikr-i Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Rikâbiyye 76	Zikr-i ba‘zı ez-Tebdîlât-ı Menâsıb-ı Vüzerâ ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Kethüdâ-yı Melek Mehmed Paşa 76	Zikr-i Mütâbaat-ı Hân-ı Revân be-Devlet-i Seniyye-i Şâmihu’l-Erkân 76
Sûret-i Fermân be-Hân-ı Revân Mehmed Hân 78	Nasb-ı Tûğ be-Pâye-i Nerd-bân 80	Vukū‘-ı Meşveret-i Umûm der-Bâbıâsafî ve Enderûn-ı Hümâyûn berây-ı Vukū‘-ı Sefer-i Nemçe 80
Sûret-i Beyân-nâme 82	Hurûc-ı Mevâcib ve Vukū‘-ı Devr 87	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 87
Vukū‘-ı Rikâb ve Azl-i Şeyhülislâm	Nasb-ı Kaymakam der-i Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba‘zı ez-	Avdet-i Elçiyân-ı Hind

88	Tevcîhât Zikr-i Tevcîhât 88	88

[IIb]

Avdet-i Elçiyân-ı Hind 89	Zikr-i İhrâc-ı Tûğ-ı Nusret-Füruğ-ı âsafî be-Sahrâ-yı Davud Paşa 89	Zikr-i Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Davud Paşa 89
Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Davud Paşa 89	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 90	Mukaddeme-i Sefer-i Hümâyûn Sene 1

بسم الله الرّحمن الرّحيم

[0b] Satr-ı nuhustîn [e]z-kitâb-ı kadîm[2] Hamd bî-kusûr ve senâ-yı lâ-yu‘add ü nâ-mahsûr ol cenâb-ı fısk-ı fermâ-yı havâdis-i kâinâta muhassas u maksûrdur ki ber-fehvâ-yı kerîme "اللهُ خَالِقُ كُلّ شَىءٍ وَهُوَ على كُلّ شىءٍ وَكيل"[3] kâtibe-i mükevvenâtı teng-nây[4] -ı âdemden füshat-sarây-ı vücûda sevk u tesrîb ve rahmet-i kâmile ve re’fet-i şâmile-i ilâhiyyelerinden kurûn-ı mâzıye ve ümem-i sâlifeden her birinin muktezâ-yı hikmet-i bâliga-i samedâniyye ve iktizâ-yı merhamet-i sâbıkā-i rahmâniyyeleri üzre esbâb-ı emr-i ma‘âş ve levâzım u devâ‘ı-i intiâşların ber-mazmûn-ı inâyet-merhûn-ı "رَبُّناالّذِى اَعْطى كُلّ شَىْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى"[5] tanzîm ü tertîb buyurup hususân " وَهُو الذِى جعَلكمُ خلاَئِفَالارَض ورفع بعضكمُ فوقَ بعضٍ درجاتٍ "[6] nazm-ı celîli işâreti iktizâsınca evlâd-ı benî-i Âdem miyânında ta‘yîn-i merâtib ve tahsîs-i revâtib-birle kāmet-i pâdişâhân-ı bâ-adl ü dâd ve bâlâ-yı Selâtîn ü mülûk-ı şehâmet i‘tiyâdı şefkat-i alâ-halkı’llâh teşrîfiyle müşerref buyurmağla kendilerin zeri‘a-i payidârî-i cem‘iyyet-i benî nev‘-i insân ve a‘yân ü efrâdı gerden-dâde-i ita‘at ü iz‘ânları kılınmak cihetinden şâhân ü şehriyâ[râ]ne dahi i‘tâ-yı nâm ü şân eyleyip [1a] " وَما مِن دابّتٍ الّا هُوَ اَخذٌ بنَا صِيَتها "[7] nass-ı şerîfi üzre cümlenin pîşânî-i ihtiyârîn keff-i irâde-i kuddusiyyesinde makbûz u mazbût ve tav‘an ve kerhen herkesin cebîn-i

---

2 Satr-ı … kadîm EE, TS : -AE, B.

3 “Allâh her şeyin yaratıcısıdır. O her şeye vekildir”(Kur’an, Zumer-XXXIX, 62; s. 465).

4 teng-yây TS: teng-nây EE, B: tengây AE.

5 “Mûsâ, Rabbimiz her şeye hilkatini veren sonra onlara yol gösterendir, dedi” (Kur’an, Taha-XX, 50; s. 314).

6 “O, sizi yeryüzünde halifeler yapan, size verdiği nimetler konusunda sizi sınamak için bazınızı bazınıza derece derece üstün kılandır” (Kur’an, En‘am-VI, 165; s. 150).

7 “Yer-yüzünde bulunan hiçbir canlı yoktur ki, Allah, onun perçeminden tutmuş olmasın” (Kur’an, Hûd -XI, 56; s. 228) .

itâatin mikyâd-ı emr ü nehy rahmâniyyesine vâ-beste vü merbût kılınmağla her kebîr ü sagīri ser-pençe-i kudretinde zebûn u esîr ve her mâlik ü memlûku zîr-i dest-i tasarruf-ı bî-müşârekânesinde fermân-berdâr ü itâat-pezîr eylemişdir. " تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ "[8]

Nazm

Pâdişâhî ki pâdişâhânra pâdişâhî ze-pâdişâhî-i ost[9]

Akl der-ma'rız-ı senâ hânîş be-dehân-i bî-zebân çû mâhî-i ost[10]

[Nesr] Dürûr-ı nâ-ma'dûd ve teslîmât-ı müteâkıbetü'l-vürûd ol tâc-ı silsile-i havâdis ü îcâd ve mefhir-i mâ-beyne'l-mebdâ-i ve'l-ma'âd.

Beyt

Zamândâr-ı âlem-i siyeh tâ sepîd [11]

Şefâ'at kün-i rûz-i bîm ve ummîd[12]

[Nesr] A'nî muhâtıb-i hâss "Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke"[13] peygamber-i ferş-neşîn ve arş-idrâk hazretlerinin merkad-i ferkad-irtifâ' ve mazcâ-ı nûr-ı iltimâ'larına nisâr u ihdâ olsun ki şimşîr-i bi'setlerin vücûh-ı kurûm-i küffâra keşîde ve kühen-i bünyân-ı devrânda îkā'-ı vekāyi'-i cedîde ederek tarîka-i

---

[8] "Hükümranlık elinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir" (Kur'an, Mülk-LXVII, 1; s. 562) .

[9] پادشاهی که پادشاهانرا پادشاهی ز پادشاهی اوست = Bir pâdişahlık ki, pâdişahların pâdişahlığı O'nun pâdişahlığındandır.

[10] عقل در معرض ثنا خوانیش بد هان بی زبان چو ماهی اوست = Akıl onun meziyetlerini dilsiz balığın ağzından söz çıkar gibi söyler

[11] ضماندار عالم سیه تا سبید = O, karanlık dünyanın aydınlanıncaya kadar kefîlidir

[12] شفاعت کن روزیم امید = Şefâat kıl nasibim sadece ümiddir.

[13] "لولاك لولاك لما خلقت الافلاك" = "Sen olmasaydın, sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım" Hâdis-i Kutsî (Mevzu Hadis); El-Aclûnî, **Keşfü'l-Hafâ,** Dâr-ı İhyâi't-Türâsi'l-Arabî 2. baskı, Beyrut H. 1352**,** C. II, s.164.

mütâraha-i gaz[â] vü cihâdı ahlâf-ı hidâyet ittisâfına[14] telkīn ve reviş ü reftâr-ı kişver-arâ-yı ve leşker-perverîyi tavzîh ü tebyîn buyurmağla tebâbi‘a ve râyân ve havakīn-i bâ-temkîn hizmet-güzârî-i şeri‘at-ı garralarıyla bostân-ı inâyet ü mededlerinden[15] gülçîn olmağı kendilere meslek ve âyîn-i ittihâz ve sâye-i re’fet-vâye-i müşfikānelerinde mah[m]î ve müstazıll olmak ümidleriyle dâire-i sünen ü sülûkların ser-i saâdet-medârlarına penâh ü melâz eylemişlerdir ve midrâr-ı rahmet ü Rıdvân ve nesâ’im-i kabûl-i Rahmân makâbir ü medâci‘ ve âl ü ashâb ü tevâbi‘ ve yârân-ı hidâyet iktirânlarına[16] [1b] munsabb [u] vezân olsun ki şâhrâh-ı şerî‘at-ı şâyi‘aların feth ü güşâd ve te’yîd-i dîn-i mü’eyyed husûsunda min külli’l-vücûh sa‘y ü ictihâd eyleyip şakāyıkistân-ı İslâmî-i zülâl tertîbleriyle şâd-âb ü reyyân ve bütûn-ı cerâid-i âsârı fiâl-i hasene ve vekāyi‘-i mustahseneleriyle mel’ân eylemişlerdir.

Ammâ ba‘d çün tedbîr-i ahvâl-i düvel ve tensîk-ı umûr-ı ekālim ü milel dâimâ her karnın ashâb-ı hûş [ve] dirâyeti ve her asrın erbâb-ı akl ü kiyâseti ile pezîrây-ı nizâm ve nesekyâb-ı intizâm olageldiği müstağn[i]n ani’l-beyân bir emr-i müstebân olup pes her devletin belki her hânedân ve cem‘iyyetin meded-kâri-i ezhân ü karâyıhı ile sûretyâb-ı vukū‘ olan havâdis-i acîbe nev‘e-mâ fâideden hâlî olmayan keyfiyyât-ı garîbeleri pâ-mâl-i rûzgâr-ı ferâmûşu olmamak için rahmân li’l-ahlâf her sınıfın ashâb-ı hûş ve idrâki keşîde-i silk-i tahrîr ve bu vesîle ile a‘kābların tenbîh ü tezkîr etmeğin nâm-ı nîkûlerin cerîde-i rûzgârda isbât ve belki tahsîl ü dest-mâye-i sunûf-ı ecr ü mesûbât eylemişlerdir.

İmdi bu şîme-i[17] şirîn miyâne-i mülûk u selâtînde bir âyîn-i dîrîn olmağın Devlet-i Aliyye ebediyyü’l-kıyâm -**lâ zâlet mümteddeten ilâ yevmi’l-kıyâm**-[18]da dahi güzerân eden havâkîn-i pîşîn ve selâtîn-i felek-temkînden her biri bu emr-i lâzimü’l-

---

[14] ittisâfına TS, EE: insâfına AE, B

[15] mededlerinden TS, EE, B: müdevverlerinden AE

[16] iktirânlarınaTS, EE, B: iftirâklarına AE

[17] şîme TS, EE, B: tesmîye AE

[18] لازالت ممتدّة الى يوم القيام = “Kıyamete kadar sürsün” anlamına gelen Arapça bir söz.

i‘tinâya -**hasbe mâ-yüsâ‘ıdühü’l-eyyâm**-[19] ihtimâm edegeldiği nâm-ı nîkûlarıyla müveşşah olan kütüb-i tevârîhinde bedîdâr ü âşikârdır.

Husûsan güzîde-i havâkin-i Âl-i Osman bel zübde-i selâtîn-i cihân-rahm âverdâr-ı güster dânâ dil [ü] ehl-i perver mededres-i melhûfân dest-gîr-i pây-ı efgendegân-ı kulzm-i yemîn ü kân-i yesâr kûh-ı temkîn ü âsümân-vakār-ı şehriyâr-ı [2a] Hüsrev-gulâm-ı hâkān-ı vâlâ-makām yenbû‘-i lutf ü ihsân-ı bahr-i bî-kerân-ı irfân sultân-ı encüm-haşem-i Hudâ-yeğân-ı ferhunde-dem.

Nazm[20]

Pâdişâh-ı cihân ki fermâneş[21]
Ber cihân dâimâ revân bâşed[22]
Paseş erbânk ber zamâna zened[23]
Gork râ siyreti şabân bâşed[24]
Neşv ü kâr-ı âlem be-nizâm[25]
Ki ne re’y u der miyân-bâşed[26]
Dâimâ kişvereş bahârî bâd[27]
Ne cihân-ı güzîneş hazân bâşed[28]

[Nesr] Şehinşâh-ı Sikender-âyîn -**zıllu’llâhi fi’l-arzîn**-[29] elâ hüve’s-sultân b. es-sultân ve’l-hâkān b. el-hâkān anî bihî **es-Sultân Abdülhamid Hân** b. es-Sultân

---

[19] حسبما يساعده الا يام = “Günlerin müsâadesi miktarınca” anlamına gelen Arapça bir söz

[20] nazm TK, EE, B : -AE

[21] پادشاهِ جهانكه فرمانش = Dünya padişahı ki

[22] برجهان داءما روان باشد = Bütün dünyada fermanı devamlı olsun

[23] پا سَش اربانك بر زمانه زند = Fermanı bir çıkarsa onun

[24] گرك را سيرتِ شُبان باشد = Dostça davranır, düşmanlar bile halkı korur

[25] نشو د كار علمى بنظام = Düzeltilemez Dünya’nın işi

[26] كهِ نه رأى اودر ميان باشد = Olmasa ortada onun fermanı

[27] داءما كِشورش بهارى باد= Daima bahar olsun ülkesinde onun

[28] نه چُنان كز پسَش خزان باشد = Öyle bir bahar olsun ki arkasından sonbaharın gelmediği

Ahmed Hân b. es-Sultân Muhammed Hân -**hallede'llâhü hılâfetehû ilâ nihâyeti'z-zamân-ve ebbede saltanatehû ilâ ihtitami'd-deverân-ve lâ zâle nesîmü adâletihî şâyi'an fi'l-bilâd-ve mâ bereha zıllü re'fetihî mebsûtan alâ-mefârikı'l-ibâd**-[30] hazretlerinin fi'l-asl nezd-i hümâyûn-ı mülûkânelerinde fenn-i celîl-i târîh-i fünûn-ı saîreden müstesnâ ve be-tahsîs ahvâl ü vâka'-ı evâil ü evâhire vukūf ve ıtlâ'-ı şahâneleri evsa' ü evfâ olmağın ahd-i bihîn-i hilâfet-rehîn-i tâcidârilerinin bidâyet-i sa'd-ı sirâyetlerinden bed' ile gıyâbe-i kaderden perde bir endâz-ı zuhûr olan şevâhid-i havâdisin meşşâta kârî-i kalem-i meyâmin-tev'em ile perdaht ü tezyîn ve cild-i vâhid olmak üzre nişânde-i hacelgâh-ı tedvîn kılınması cânib-i mekârim-i menâkıb-ı hazret-i zıllu'llâhîlerinden ikinci def'ada bu ashâb-ı dânişin kemterî **el-Hâcc Sadullah Enverî kullarına** ihâle vü tefvîz ve meşgūl-i tek ü pûy-ı tesvîd ü tebyîz buyurulup hasbe'l-fermân kemmiyyet-i mutlak-inân ya'nî kalem-i dû-zebân urza-i sühan-ârâyî ve vâdî-i menkıbe-i pîrâyîde gubâr-engiz-i cevelân olarak on senelik mikdârı havâdis ü âsâr-ı pey-güzâr-ı hâme-i sihr-kâr olup ceste ceste merfû' ataba-i şehriyâr-ı çâkir-perver ve ma'rûz-ı izz-i huzûr-ı pâdişâh-ı Cemşîd-fer [2b] olmuşidi. Bu hilâlde avârif-i kâm-bahş-ı şehinşâhîden dîvân-ı ma'delet-erkân-ı mülûkânelerinde tezkire-i evvel hidmet-i seniyyesiyle kâm-yâb buyurulup yâverî-i şevk-i fütûr-endâz ile bî-tekellüf zapt-ı envâ'-ı vekāyi' ve âsân âsân tertîb-i defâtir ve imlâ-yı mecâmi' olunur iken bilâ-sebeb ol hidmet-i müstevcibü'l-hubûrdan dûr ve bî-keslik bahânesiyle nâ-be-hengâm bilâ-mûcib tezkirecilik şuğlünden dahi mehcûr kılınıp bu takrîb ile üç buçuk sene mikdârı zamân Ahmed Vasıf Efendi bu vâdîde

---

[29] ظلّ لله فى ا لارضين ="Yeryüzünde Allah'ın gölgesi" anlamında Arapça bir söz.

[30] حلدالله خلافته الى نهاية الّزمان = "Allah onun halifeliğini zamanın (dünyanın) sonuna kadar ebedi kılsın" anlamında bir dua cümlesi.

و ابدسلطنته الى اختنام الدّوران = "Allah onun saltanatını devrânın sonuna kadar müebbed kılsın" anlamında bir dua cümlesi.

ولازال نسيم عدالته شايعاً فى البلاد = "O'nun adalet rüzgârı bütün beldelere yayılsın" anlamında bir dua cümlesi.

وما برح ظلّ رأفته مبسوطاً على مفارق العباد = "O'nun merhamet gölgesi bütün kullar üzerine dâim olsun" anlamında bir dua cümlesi.

cevelân eylediği esnâda -**mâ min şey'in yüsennâ illâ ve kad yüselles**-[31] müfâdı üzre yine Bahr-i zahhâr-ı şehriyâr-ı çâker-nüvâz bâre-i hakīr-i pür-taksîrde keff-feşân ve mevc-endâz olup âsaf-ı sütûde-şiyem vekîl-i mutlak-ı pâdişâh-ı Cemşîd-haşem Muîn-i fukarâ müderris-i zu'afâ bülend-baht-ı kaviyy-i tâli'-i zü'r-re'yi's-sâtı'-ı a'nî-i sadrıa'zam-ı vâlâ-himem Yusuf Paşa -**yesera'llâhü mâ yerûm ve mâ yeşâ**-[32] hazretlerinin âvân-ı vekâlet-i kübrâ ve asr-ı sadâret-i uzmâları ve müftîyü'l-enâm el-hümâm b. el-hümâm şeyhülislâm ve'l-müslimîn-i zü'l-fazli'z-zâhir ve'l-ilmü'l-bâhir mevlânâ-yı Müftîzâde Ahmed Efendi cenâb-ı efâzıl-ı penâhîlerinin zemân-ı hayr-ı iktirân-ı fütûrlarında ki sene ihdâ ve mieteyn ve elf Ramazân-ı şerîfinin yirmi dördüncü gününden ibâretdir abd-i kalîlü'l-miknetleri Bâbıâsafî'ye da'vet ve fermân-ı cihân-mutâ'-ı cenâb-ı zıllu'llâh[i]leri üzre vekāyi'nüvîsliğe iksâ-yı hil'at buyurulup müstemidden be-inâyeti'l-meliki'l-Vehhâb bundan sonra tedvîn edeceği kitâb cild-i sânî i'tibâr olunmak üzre müceddeden tehyi'e-i kalem ve dehân-ı devâtî-bâz mazbata-i sühan-pervâzîye irtikâ-birle tertîb-i vekāyi' ve tahrîr-i meâsir-i şehriyâr-ı huceste-âsâra âgāz eyledi. **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[33] **ve hüve'l-mevlâ ve ni'me'r-refîk**[34]**.**

[31] ما من شیءٍ یثنّی الاّ وقد یثلّث = "İkinci olan bir şey üçüncü de olur" anlamında bir Arapça söz.

[32] یسر الله ما یروم وما یشا = "Allah istek ve dileklerini kolay etsin" anlamında bir dua cümlesi.

[33] ومن الله التوفیق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

[34] وهوالمولی و نعم الرّفیق = "O, mevlâdır ve O ne güzel yoldaştır" anlamında bir dua cümlesi.

[3a] Zikr-i ba‘zı ez-Vekāyi‘-i Sene İhdâ ve Mieteyn ve Elf 1201

[1786-1787]

Nehzat-ı Surre-i Hümâyûn ez-Üsküdar

Mukaddem zikr olunduğu üzre öteden beri sâl be-sâl taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden Haremeyn-i Muhteremeyn ahâlîsine ihsân ü irsâl buyurula gelen revâtib ü atâyâ huzûr-ı sâmî-i şehriyârîde surre emîni tarafına teslîm ve icrâ-yı merâsim-i kadîme olunarak Üsküdar cânibine takdîm olunmuşidi. Mahall-i mezbûrda çend rûz ikāmet ve levâzım ü mâ-yehtâcların rü’yet etmeleriyle şehr-i Recebü’l-müreccebin yirmi ikinci Hamîs günü [10 Mayıs 1787-Perşembe] şehriyâr-ı enâm ya‘nî emîrü’l-mü’minîn ve sâir hass u âmm ve kâffe-i muvahhidîne du‘â vü senâ olunarak Üsküdar’dan nehzat ve semt-i merâma teveccüh ü azîmet eylediler.

Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn

Şehr-i Şa‘bân’ın on dokuzuncu günü [6 Haziran 1787-Çarşamba] Çarşamba tertîb-i dîvân-ı ma‘delet-erkân buyurulup tavâif-i askeriyyenin iktizâ eden iki kıst beş bin sekiz yüz yirmi beş kese-i dîvânî mevâcibleri şehriyâr-ı enâm hazretleri izniyle zîr-i Kubbe-i hümâyûnda tevzi‘ ü i‘tâ ve hân-ı kerem ve zülâl-i ihsân-ı pâdişâh vefîrü’n-ni‘amdan herkes dil-sîr ve irvâ buyuruldu. Birkaç günden sonra Bâbıâsafî’de devr olmağla taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i tâcidârîden hatt-ı hümâyûn ve teşrîfât-ı inâyet-merhûn ile sadrıa‘zam-ı sütûde-şiyem hazretleri taltîf ve hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn vücûh-ı enâmda kıraât olunup istimâ‘-ı dürer-i elfâzıyla herkesin gûş-ı hûşu teşnîf buyuruldu.

Rücû‘-ı Reîsülküttâb-ı Sâbık Ataullah Beyefendi[35] be-Âsitâne-i Saâdet

Ânifen zikr olunduğu üzre efendi-i mûmâ-ileyh bundan birkaç mâh mukaddem riyâsetden dûr ve Edirne sarâyı ta‘mîrine me’mûr kılınmışidi. Sarây-ı mezkûrun fi’l-asl ta‘mîr ü tecdîd olunacak mahalleri ma‘rifet-i mi‘mârân ile [3b] keşf olunmuş olmağla hemen teşmîr-i sâ‘id-i ihtimâm ve tevfîr-i ameleye ikdâm-birle keşfinden katı vâfir ziyâde olarak birkaç mâh zarfında emr-i ta‘mîri itmâm ve husûs-ı me’mûriyyetinin karîn-i hüsn-i hitâm olduğun der-Aliyye’ye i‘lâm eylemiş idi. Ba‘d-ezin mahall-i mezkûrda ikāmeti bî-çâ[re] olmağın taraf-ı sadrıa‘zamîden avd ü insırâfların müş‘ir mektûb tahrîr ve çukadâr-ı sânîleri tesyîriyle evâhir-i Şa‘bân-ı şerîfde Âsitâne-i saâdete vusûl ve me’zûnen sâhilhânelerinde ikāmet ve du‘â-yı devlet-i ebedü’l-kıyâma muvâzabete meşgūl oldular.

Reften-i Şahin Giray be-Cezîre-i Rodos

Mahallinde beyân olunduğu üzre tav‘an ve kerhen birkaç sene mikdârı Rusyalı diyârında geşt ü güzâr ve a‘dâ-yı dîn tarafında bulunmakdan nâşî düşman-ı dînin Kırım serbestiyetini ilgāsı desâ’isinde takviyet-i hiyel ü hud‘alarına küllî medâr olup kendisini nişâne-i neşşâbe-i levm ü ta‘n-ı sigār u kibâr eden Şahin Giray Hân’ın serhaddât-ı mansûreden Hotin kal‘ası pîş-gâhında vâḳi‘ nehr-i Turla’dan cânib-i hudûd-ı saltanat-ı seniyyeye ubûr ve kendi muhtârı olan mahalde tertîb-i mukaddemât-ı huzûr eylemek ruhsat u isticâzesinde olduğu Hotin muhâfızı tarafından ve sadrıa‘zam-ı sâbık Ali Paşa cânibinden atebe-i ulyâya inhâ vü istirhâm olundukda mûmâ-ileyhin fi’l-asl dağdağası cây gîr-i zamâir ve a‘dâ-yı dîn kendisini milvâh ederek envâ‘-ı şûriş ü fitenin îkā‘ u ihdâsına mütecâsir olduğu sahâ’if-i rûzgârda mektûb ve bu sûretde der-Aliyye’ye ilticâsı bir emr-i matlûb ve mergūb olmağın hemen keşîde-i kemend teshîr olmasına ihtimâm ü dikkat-birle

[35] beyefendi TK: efendi AE, EE, B

mîrimîrândan ve Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından merreten ba‘de-uhrâ kaviyyü’l-iktidâr mübâşirler ta‘yîn ü irsâl ve merâsim-i hurrem ü ihtiyâta [4a] riâyet olunarak Ramazân-ı şerîfin on dördüncü günü [30 Haziran 1787-Cumartesi] hâh u nâ-hâh Edirne’ye îsâl ve Edirne bostancıbaşısı konağına idhâl olundu.

Mahall-i mezkûrede birkaç gün ârâm edip taraf-ı saltanatdan takdîm buyurulan on bin guruş mikdârı harclık kendisine vâsıl olundukdan sonra ta‘yîn olunan diğer kapıcıbaşı mübâşeretiyle mâh-ı mezbûrun yirmi birinci günü [7 Temmuz 1787-Cumartesi] yirmi nefer mikdârı etbâ‘ıyla mahmiyye-i Edirne’den tahrîk ü isti‘câl ve mahall-i ikāmeti ta‘yîn buyurulan Rodos cezîresine irsâl olundu.

Beyt

Mâ küllü mâ yetemenne’l-mer’ü yüdrikhu[36]
Tecri’r-riyâhu bimâ lâ teştehi’s-süfünü[37]

Hitâm-ı Binâ-yı Câmi‘-i Kabasakal

Sultân Ahmed Hân Câmi‘i civârında vâḳi‘ beyne’l-enâm Kabasakal Sinan Ağa demekle ma‘rûf sâhibü’l-hayrın binâ-kerdesi olan câmi‘-i şerîf ve ma‘bed-i münîfin mürûr-ı zamân ve kürûr-ı melevân ile der-i dîvârına vehn-i tareyân ve âlâyim-i inhidâm her tarafından nümâyân olmağın şehriyâr-ı enâm -**edâme’llâhu zılluhû ale’l-enâm-**[38] hazretlerinden ta‘mîr ü termîm olunmasın bâ-arzuhâl mahallesi ahâlîsi niyâz ü istirhâm eylediklerinden pâdişâh-ı âlem hazretleri fi’l-asl vâlîde-i muhteremeleri firdevs-mekân Rabia Sultân -**aleyhâ rahmetü’r-rahmânın-**[39] rûh-ı latîfeleri sevâbından hisse-mend olmak temennâsıyla rûhâniyyet-i benî muhterem -

---

[36] كلّ ما يتمنى المرا يدركهما = Kişi temenni ettiğine her zaman ulaşamaz, anlamında bir Arapça söz.

[37] تجرى الر يّاح بما لا تشتهي السفون = Rüzgâr bazen geminin istemediği yönden eser, anlamında bir Arapça söz.

[38] اداماالله ظلّه على الانام = “Allah’ın gölgesi daima üzerinde olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[39] عليها رحمته الرّحمان = “Allah’ın rahmeti üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

salla'llâhü teâlâ aleyhi ve sellem-[40] hazretlerinden istimdâd-ı ma'rızında akd-i encümen-i kırâ[a]t-ı manzûme-i mevlid-i nebevî ve mahfil-i edâ-yı istimâ'-ı nu'ût-ı tulû'-ı âf-tâb-ı Mustafavî olmak için hâlisan -**li-vechi'llâhi te'âlâ**-[41] tertîb ü tahsîs buyurdukları vakf-ı şerîfin mahalli câmi'-i şerîf-i mezkûr ve vakf-ı şerîf-i merkūm[42] evvel-i vakf-ı pâdişâh-ı mebrûr olmağla tecdîdine irâde-i kātıa-i mülûkâneleri taalluk etmeğin vakf-ı hümâyûnları kaymakamı olan **[4b]** sâbık Darbhâne Emîni Mehmed Efendi ma'rifetiyle kâlîl ü kesîr iktizâ eden mesârif-i mütenevviası hâssaten taraf-ı hümâyûnlarından i'tâ olunarak Receb-i şerîfin on ikinci günü [30 Nisan 1787-Pazartesi] esâsından[43] hedm ve müceddeden binâsına mübâşeret-birle fevka'l-gāye metîn ü rasîn ve dil-nişîn olmak üzre Ramazân-ı şerîfin yirmi yedinci günü [13 Temmuz 1787-Cuma] hüsn-i hitâma karîn olup edâ-yı salevât-ı hamseye müdâvemet ve vakf-ı hümâyûn-ı mülûkânelerinden verilmek üzre ba'zân revgan-ı zeyt ve şem' ve kanâdîli dahi tevfîr olmağın duâ-yı tekâsür-i hayrât u müberrât-ı imamü'l-müslimîn-i pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerine kıyâm ü muvâzabet olundu. Bi'l-fi'l Rumeli kadıaskeri olan Mevlana es-Seyyid Tevfik Efendi dâ'îlerinin hitâm-ı binâ-yı câmi'-i şerîf-i mezkûra inşâd eyledikleri manzûme-i matbû'anın beyt târîhîdir.

Beyt

Dedi târîh-i tecdîdin kimisine bendesî Tevfik
Bu zîbâ mescidi tecdîd kıldı şâh-ı adl-âyîn

---

[40] صلّى الله تعالى عليه وسلّم = "Allah'ın salâtı ve selamı O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[41] لوجه ا لله تعالى = "Allah rızası için" anlamında bir dua cümlesi.

[42] merkūm TK, EE, B: -AE

[43] esâsından TK, EE, B: esâsında AE

Vukū‘-ı Tevcîhât

Şehr-i Şevvâl’in dördüncü Hamîs günü [20 Temmuz 1787-Cuma] evkāt-ı muhtâreden sâat-ı nehârî on ikiye iki dakīka kalarak menâsıb[44]-ı pâdişâhînin tevcîhine şürû‘ olunup dîvân-ı hümâyûn çavuşbaşılığı Ruhî Süleyman Ağa azlinden Kesriyeli hafîdi Arpa Emîni Numan Beyefendi’ye ve nişâncılık kethüdâ-yı sâbık Hayri Efendi’ye ve defter emâneti Atıfzâde Ahmed Efendi’ye ve rûznâmçe-i evvel Esma Sultân Kethüdâsı Mehmed Efendi’ye ve muhâsebe-i evvel Ahmed Rıfat Beyefendi’ye ve arpa emâneti Kassâbbaşı Çil Emin Ağa’ya ve **Anadolu muhâsebeciliği dokuz mâh mürûrundan sonra zabt olunmak üzre muharrir-i hakîre** ve yeniçeri kitâbeti Nailî Paşa birâderi Bekir Beyefendi’ye ve sipâh ağalığı Çakırcıbaşı Çavuşzâde Mehmed Emin Ağa’ya ve silâhdâr ağalığı Karahisârîzâde Ahmed Ağa’ya [5a] ve başbâkikululuk Yahya Paşazâde Ali Bey’e ve mâliye tezkireciliği Lala Mehmed Efendi’ye ve kethüdâ kitâbeti [katib-i] sâbıkı Mustafa Reşid Efendi’ye tevcîh ve sâir menâsıb-ı refî‘a ve sagīreden her biri hasbe’l-münâsebe tevcîh ü ibkā ve her tarafdan hakk-ı pâdişâh-ı enâmda isticlâb-ı daavât-ı hayriyyeye sa‘y-i evfa olundu.

İ‘tâ-yı Vezâret[45] be-Mîrimîrân [Darendeli] İbrahim Paşa

Bundan mukaddem beş yüz nefer mîrî ile İsmâil ordusuna me’mûr olan Darendeli İbrahim Paşa tahsîl-i rızâ-yı meyâmin-iktizâ-yı pâdişâhîye bezl-i tâb ve fermân olunduğu vechile mîrî askerin güzîde ve müntahab olmak üzre tahrîr ü istishâb eylediğinden başka kapısı halkın dahi tevfîr ve sevâd-ı ihtişâmın teksîr edip bu vechile me’mûriyyetinden dilşâd ü mesrûr olduğu hâlde Üsküdar’dan mürûr ve bir an akdem savb-ı me’mûruna teveccühe bezl-i makdûr üzre olduğu ma‘lûm-ı şehriyâr-ı vakûr olup ve paşa-yı mûmâ-ileyh f’il-asl kûdemâ-yı vüzerâdan Darendeli

---

[44] Bu kelime metinde “مناصيب” şeklinde yazılmıştır, kelimenin doğrusu ise “مناصب” dır.

[45] vezâret TK, EE, B: vüzerât AE

Vezîr Hüseyin[46] Paşa'nın hafîdliğiyle meşhûr bir paşa-yı gayûr u cesûr olmağın hakkında mezîd-i inâyet-i tâcidârîleri zuhûr ve meştâ-nişîn olmak üzre Bender başbuğuluğıyla şehr-i Şevvâl'in altıncı Hamîs günü [22 Temmuz 1787-Pazar] rütbe-i vâlâ-yı vezârete[47] huzûr-ı âsafîde ilbâs-ı ferve-i semmûr buyurulup birkaç gün zarfında ba'zı levâzım u muktaziyâtın[48] rü'yet ve evâsıt-ı Şevvâl'de [27 Temmuz-5 Ağustos 1787] savb-ı me'mûru olan Bender'e teveccüh ü azîmet eyledi.

Mahnûkī-i Şahin Giray

Ânifen beyân olunduğu üzre Rodos cezîresinde kal'a-bend olan Şahin Giray Hân'ın Devlet-i Aliyye'ye ve umûmen ehl-i İslâm'a eylediği rahne vü inkisâr bir târîhde rakamzede-i ashâb-ı nakl ü ihbâr olmayıp ez-cümle doksan üç [19 Ocak 1779-Salı][49] hilâlinde serdâr-ı ekrem olan İvaz Paşazâde Halil Paşa sadâreti esnâsında süfehâ-yı kadîmden ba'zıları ile a'dâ-yı dîn tarafına meyl ve Kırım [5b] hânedânını zîr ü zeber etdirmekle sekene vü ahâlîsi dîdelerinden icrâ-yı nehr-i Ceyhun eylemekle bâdî ve ba'dehû Kırım hânlığı kendisine mahsûs kılınmak sûretlerin düşman-ı dîne da'vâ ederek bi'l-âhire iklîm-i Kırım'ın yed-i-küffâra giriftâr olması netîce-i mukaddemât vücûd-i habâset-nihâdı olduğu her meclisde dâstân ve her kavmin dehânında vird-i zebân olup husûsan iki üç seneden beri mütekallid-i şiâr-ı küffar ve a'dâ-yı dîn içinde geşt ü güzâr eyleyip efvâh-ı avâmm-ı nâsa türlü türlü erâcîf[50] ilkāsıyla Devlet-i Aliyye'ye bî-huzûr ve gâh falân tarafda ikāmet eylemesin Moskovlu iltizâm ve gâh falân tarafdan zuhûr edecekdir kelimât-ı bî-me'âlin endâhte-i dehânı her bî-şuûr eylemiş idi. Bu def'a hasenât-ı dehrden

---

[46] Hüseyin TK, EE: Hasan AE

[47] vezârete TK, EE, B: vüzerâta AE

[48] Bu kelime TK, EE, B ve AE nüshalarında "مقتضينات" şeklinde yazılmıştır, kelimenin doğrusu ise "مقتضيات" dır.

[49] 1 Muharrem 1193 Hicri tarih Miladi tarihe çevirildi.

[50] erâcîf TK, ESE, B: ezâhîf AE, Topkapı ve Esad Efendi ve Berlin nüshalarında kullanılan kelimenin anlam bütünlüğü bakımından metine daha uygun olduğu görülerek tercih edildi.

olmak üzre bâlâda beyân olunduğu vechile sâye-i Devlet-i seniyyeye ilticâ ve ba‘zân Hotin tarafından deşt-i Kıpçak’da ihtiyâr-ı inzivâ eylemesin ricâ vü istid‘â eyledi. Hakkında tedbîr olunan sanâyi‘ ve inâ-firîb-i devletden tarafına kat‘â ser-rişte verilmeyerek ukalâ-yı devlet tedbîriyle merâmına müsâafe sûretlerinde ne hâl ise Hotin hudûdundan beri cânibe imrâr ve zikr olunduğu üzre ihtimâm ü dikkat olunarak ve sûret-i zâhir[e]de ikrâmda kusûra ruhsat verilmeyerek Rodos cezîresine tesyâr olunmuşidi. Müşârün-ileyh nîce zamân düşman-ı dîn ile ittihâd ve her tarafı ızrâr u ifsâd eylemiş bir fâsik-ı gavâyet-nihâd olup hattâ a‘dâ-yı dîn iânetiyle Kırım hânı olmak dâiyelerin nigâşte-i levhâ-i dimâğ eyleyip şirzime-i küffâra istinâden Kırım’a duhûl eylediği esnâda ulemâ-yı Kırım’dan kendisinin irtidâdına hükm ile âdem-i sıhhat-i hükûmeti da‘vâların bi’l-vicâhe iltizâm eden hak-gûyân-ı sulehâ-yı ümmet-i Muhammed’den katı vâfir rast-güftâr-ı diyânet-şi‘ârı küffâr-ı hâk-sâra iânet ü müzâheret ma‘rızında îsâl-i derece-i [6a] şehâdet eyleyip vücûh-ı şettâ ile dîne hıyânet ve düşman-ı dîne iânet eylemişidi. El-hâsıl fezâ’il-i devleti münkir ve vücûd-ı kâffe-i ehl-i îmâna muzırr olup şer‘ân ve aklen izâlesi derece-i vücûba resîde olmağla mahall-i menfâsı olan cezîre-i mezkûreye îsâl olunduğu esnâda sadrıa‘zam hazretleri dahi ifnâsı husûsunda intihâb ve ta‘yîn eylediği mübâşir verâsından mahfîce irsâl olunup evâsıt-ı Şevvâl’de [27 Temmuz-5 Ağustos 1787] leylen kal‘a kapısını güşâd-birle mebîtî olan mahalle hücûm ve ikdâm ü hank ile kârîn tamâm edip vücûd-ı fesâd-alûdın süpürde-i megākı i‘dâm eyledi.

Beyt

Der-intihâ-yı kâr-ı hod ez ibtidâ bebîn[51]

[E]z ân bîşter ki hâk-şevî zîr-i pâ bebîn[52]

[51] در انتهای کار خود از ابتدا ببین = Baştan görerek bir işin sonunu

[52] زان پیشترکه خاك شوی زیر پا ببین = Basacağın yeri görerek bas ayağını

[Nesr] Mûmâ-ileyhin bu gûne hod-be-hod figende-i dâm-ı demâr ve dûçâr-ı kemend-bevâr olmasından kātıbe-i muvahhidîn ser-kerem-i neşât u neş'e-yâb-ı inbisât olup pâdişâh-ı rûy-ı zemîn duâları resîde-i muka'arına kıbâb ve bu dâhiye-i dehyânın bu vechile indifâ'ı cenâb-ı Rabbü'l-erbâb hazretlerinin şehriyâr-ı kâmiyâb ve sâye-i himâyetlerinde mahmî olan ümmet-i merhûme-i ihlâs nisâb hakkında bî-hesâb eltâf-ı rahîmânelerinin ser-zede-i zuhûr olacağına mukaddeme idiğin cezm-i bî-irtiyâb eylediler.

Zikr-i ba'zı ez-Havâdis-i Irak ve Basra

Bağdad havâlîsi makarr-ı aşâ'ir ü kabâ'il-i Arab ve ekserîsi zî-kudret ve ashâb-ı harb ü darb olmağın vilâyet-i Bağdad-gâh izhâr-ı adl ü dâd ve gâh-ı gûş-mâlleri zımnında tertîb-i ecnâd-birle tavâ'if-i mezkûreden müteneffir ve ser-der-hevâ olanları kemend-tedbîr ile bend ü teshîr ve ba'zân evlâd ü akrabâlarından rehn ahzıyla sûy-ı hilâfa hareketden men' u tahzîr ederek taht-ı râbıtaya idhâl ve dâi're-i itâ'atden hurûc eylememeleri esbâbın istihsâlden hâlî olmayıp [6b] hattâ Bağdad vâlîleri taraflarından tavâif-i urbânın husûl-pezîr olacak umûr u husûsları temşîtiçün Bağdad vâlîleri etbâ'ından ba'zıları eşyâh-ı urbânın azl ü ibkā ve ahz ü i'tâ misillü husûsât-ı müşkilelerine tevellî etmeleri merâsim-i kadîme-i Bağdad'dan olmağın Şadioğlu el-Hâcc Süleyman Bey dahi Abdullah Paşa ve Hasan Paşa ve Ömer Paşa ve hâlâ vâlîsi olan Süleyman Paşa zamânında bu makūle kapı kethüdâlık misillü hizmetlerde istihdâm ve kesb-i nâma ihtimâm eder makūleden olup lâkin Bağdad vâlîsi tahrîrâtından ma'lûm olduğu üzre mûmâ-ileyh zikr olunan Bağdad vâlîleri eyyâmından her birinin vaktinde bir gûne fesâd-ilkā ve meded-kârî-i dürûğ u nifâkla her zamân bir türlü fitne vü âşûb peydâ edegeldiğinden merreten ba'de-uhrâ vülât-ı Irak Bağdad'dan kendisini tard ü teb'îd ve aralık aralık hakkında olan rakam-ı gazabların tecdîd ederler idi. Bu def'a Bağdad vâlîsi olan Süleyman Paşa Basra müsellimi iken Bağdad vâlîği ile kâm-yâb ve Basra'dan hükûmetgâhları cânibine

ref‘-i livâ-i meserret-nisâb eyleyip Bağdad’a tekarrüb eyledikde merkūm Şadioğlu müşârün-ileyhin selefinden sâyesine ilticâ ve cerâ’im ü güzeştesin isti‘fâ etmeğin “عفاالله عماسلف”[53] âyet-i kerîmesi işâretine imtisâlen mâ-sebak olan girdâr-ı murdârın süpürde-i seylâb-ı afv u ağmâz edip kemâ-fi’s-sâbık hizmetinde istihdâm ve tenbîh ü gûş-mâli husûsunda dahi dikkat ü ihtimâm eder idi. Zikr olunduğu üzre mezbûr merkûz-ı tabî‘atı olan nemek be-harâmlığı icrâ vü izhâra mecbûr olmağla ba‘zı husûslarda Bağdad vâlîsi müşârün-ileyhe muâ‘rız ve gâh gâh re’yleriyle umûr-ı beldeye dâir tertîb eylediği mukaddemâtı münâkız olarak umûr-ı belde taht-ı nezâretinde olmak mertebelerine iblâğ ve belki vâlîsinin bi’l-külliyye muattalan âsûde-nişîn [7a] kûşe-i ferâğ olmasın nakş-ı ser-levha-i dimâğ eylediğinden başka urbânı dahi tahrîk ve ba‘zı gûne fitne ve[54] fesâdın cilveger-i hudûs olmasıyla ahâlî-i Bağdad’ı vâlîden ve vâlî-i belde-i ahâlîden ve a‘yân u eşrâfı birbirinden tefrîk ü tefkîk eylemeye i‘mâl-i fikr-i rekîk eylediği Bağdad vâlîsi müşârün-ileyhin ma‘lûmu ve ol bâbda nush u pendin kâr-ger olmayacağı meczûmu olmağın mukaddemâ Bağdad’a müteveccih iken hîn-i isti‘fâda verilen ahd ü emâna muhâlif bir hareket vukū‘unda ihtirâzen ifnâ vü i‘dâmından i‘râz-birle ol dahi eslâfı misillü tertîb-i levâzım-ı iz‘âc ve enderûn-ı Bağdad’dan tard ü ihrâc eylemiş idi. Mezbûrun dimâğı bihâr-ı fesâd ile muhtell olmağın eşrâr-ı urbândan başına cem‘ eylediği gürûh-ı garâbet- enbûh ile ebnâ-yı sebîlin yolların kat‘â ihtirâ ve hîle-âmîz mekâtîb ile her tarafı tahrîk ü ihtilâle hass ü iğrâ etmeğin cem‘iyyeti kuvvet bulmazdan mukaddem Bağdad vâlîsi tarafından mühürdârı ile bir mikdâr asker ta‘yîn ve evvel hamlede cem‘iyyet-i şakā rehînlerin perâkende ve penç-sebâtların berkende ederek keyfiyet-i dest-bürd ne gûne idiğin kendilere telkin-birle sevâdları târûmâr ve rûy-ı zemîn kendilere teng ü târ olduğu hâlde firâr ve bir tarafdan müşârün-ileyhin askeri ta‘kībe ibtidâr edip birkaç sâat mikdârı verâlarından revân ve giriftâr-ı dâm-ı hizlân

[53] “Allah geçmiştekileri affetmiştir” (Kur’an, Maide-VII, 95; s. 123).

[54] fitne ve TK, ESE: -AE

olmalarına eğerçi sa‘y-i firâvân eylediler. Nekz-i[55] pûyân oldukları sahrâlarda alef ü âb-ı nâ-yâb ve şiddet-i harâretle râkib ü merkûb bî-tâb olduğundan Hiyet kasabasına avdet ve müşârün-ileyh tarafından vürûd edecek habere intizâren mahall-i mezkûrda ikāmet eyleyip şakî-i mezkûr dahi üftân ü hîzân Habur’a girîzân ve mahall-i mezkûrda hem-dâstânları olan eşkıyâ-i urbân ile Süleyman Paşa iz‘âcıçün ihtilâl-i kutr-ı Irak’a dâir âhar gûne fitne tahrîkine çâre-cûyân oldular. Bundan sonra şakî-i mezbûr beş on nefer [7b] âdemiyle muharreben ve matrûden Müntefik aşîreti himâyetine ilticâ ve müşârün-ileyh Vezîr Süleyman Paşa etbâ‘ından Halid nâm kimesne ile aşîret-i mezkûre şeyhi tahrik ü ağvâ edip vezâretle evvelen Basra eyâletine nâ’il olmak mukaddemelerin tertîbe şürû‘ ve bu gûne dağdağa-endâz-ı kulûb-ı ahâlî olur hareketlerinden erâcîf her tarafdan nubû‘ eyledi. Fi’l-asl Müntefik aşîreti meşâyihi Basra muhâfazasına me’mûr ve bu hizmet mukābili selâtîn-i pîşîn -**ceale’llâhu makāmehüm fi’l-illiyyîn-**[56] hazarâtı ekser mukātaât-ı Basra’yı meşâyih-i mezkûreye i‘tâ ile bâzû-yı iktidârları tevfîrine sa‘y-i mevfûr buyu[r]muş olmalarıyla meşâyih-i mezkûre ba‘zân tuğyân ve eyâlet-i Basra’yı bi-tamâmihâ zabt etmek sevdâlarıyla[57] isyân eylemek ve Bağdad vâlîleri dahi ba‘zân o makūleleri katl ü i‘dâm ve ba‘zân şeyhlerin tebdîl ü tağyîr ile münkād-ı emr ü nehy-i devlet-i ebed-kıyâm eylemeleri rüsûm-ı ma‘hûdeden olmağla bu def‘a dahi mezbûr Şadioğlu Müntefik aşîreti şeyhi olan Sevbeti nâm şeyh ile muâzadat ve Basra’yı ziyâret sûretinde beraberce şehre duhûl eyledikleri esnâda âdet-i belde üzre istikbâllerine mübâderet edenlerden Bağdad vâlîsi tarafından mütesellim olan kimesneyi Basra gümrükcüsü ile kapudanların[ı] ahz ü habs ve emvâl ü eşyâların zabt ve hod be-hod Basra makām-ı hükûmetinde ferş-i besât ikāmet-birle izhâr-ı envâ‘-ı garâbet ü hıyânet[58] eylediler. Bundan sonra vücûh-ı beldeden tahsîl-i vezâret ma‘rızında arz-ı mahzar

---

[55] nekz B: lekz AE, EE, T

[56] جعل الله مقامهم في العلّيين = “makamı en yüksek mertebede olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[57] Bu kelime yazılırken takdîm te’hîr yapılmış elif “ا” ve dal “د” harflerinin yerleri değiştirilmiştir.

[58] gavâyet ü hıyânet TK, ESE, B: garâbet ü harâbet AE

ahz ve der-Aliyye'ye takdîm ve iskât-ı ahâlî-i belde için fi'l-asl Şadioğlu'nun der-Aliyye'ye tereddüdü olduğun ve kendisine vezâret va'd olunduğun sâir ekâzîb-i ahmak-firîb ile sükkân-ı Basra'yı işâ'a vü tefhîm-birle bunun emsâli ol kutrun [8a] mûcib-i ihtilâli olur niçe mefâsid ta'lîm ü tasmîm eylediler.

Bu sûretler Bağdad vâlîsi müşarün-ileyhin beş altı seneden beri Bağdad ve Basra'ya verdiği nizâma muhill ve nefsü'l-emr gerek mezbûr Şadioğlu ve gerek Müntefik şeyhi hem zâll ve hem müzılle olmağın der-akab şeyh-i mezbûru tebdîl ve aşîret zâbıtlığın beyne'l-a'şîre kendisinden mu'teber ü akva bir âhar kimesneye taklîd ü tahvîl edip taraf-ı devletden istimdâd etmeyerek küllî mesârif ile kahr ü tenkîlleriçün leşker-i vâfî tertîb ü ta'yîn ve keyfiyyet-i ahvâli merreten ba'de-uhrâ mufassal ü meşrûh mekâtîb ile der-Aliyye'ye tahrîr ü tebyîn edip eşkıyâ-yı mezbûrenin avn-i Hakk ile haklarından geleceğin ve mezbûr Şadioğlu'nun ekser evlâd ü a'vanının müşarün-ileyh hizmetine mülhak oldukların ve vezaret tahsîliçün der-Aliyye'ye gönderdiği tahrîrât ve maslahatı temşîtiçün irsâl eylediği polîçenin adem-i kabûl ve aynı tahrîrâtının müşarün-ileyh tarafına gönderilmesin ve Bağdad vâlîsi müşarün-ileyhin Basra havâlîsinde hilâf-ı vâḳi' azlin işâ'a etmeleriyle fî-mâ-ba'd tahrîrleri vâḳi' olur ise adem-i i'tibâr ile muâmele olunması müşarün-ileyh tarafından bir kıt'a kā'ime ile atebe-i ulyâya arz ü inhâ ve ma'rûz-ı pâye-i serîr-i a'lâ kılındıkda vezîr müşarün-ileyh mücerreb ve kâr-âzmûde ve ol havâlînin hüsn-i idâresiyle elsine-i enâmda sütûde olup bu gûne galebe sûretinde tezvîrât iânesiyle tahsîl-i meârib ü mutâlebe verz[î]ş edenlerin matlabına müsâ'ade eylemek ol kutrun ihtilâlinden gayri bir şey-i müntic olmadığından başka sâir bu makūlelerin taraf taraf ser-zede-i zuhûr olacağın mûcib bir keyfiyyet olmağla hemen müşarün-ileyhin kâffe-i mültemisâtına müsâ'ade ve ol kutrun kâffe-i kifâyeti kendi uhdesine havâle olunmasını hâvî bir kıt'a [8b] emr-i mehâbet-ünvân ile ucâleten âdemîsi ircâ' ve iâde olundu.

İcmâl-i Mükâlemât-ı Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi bâ-Elçi-i Moskov ve Zikr-i ba‘zı ez-Mecâlis-i Müşâvere

Bundan mukaddem gerek Feyzullah Efendi ve gerek Seyyid Hayri Efendi ve husûsan Ataullah Efendi riyâsetlerinde[59] ve el-hâletü hâzihî Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi riyâsetinde a‘da-yıdîn ya‘nî Moskovlu-yı la‘înin Âsitâne’de mukīm elçisi ba‘zı mevâdd müzâkeresine mu‘ayyen murahhas olan Polhakof nâm mel‘ûn devleti tarafından olmak üzre aralık aralık takrîrleri tahrîriyle ba‘zı mevâdd meydana ilkā ve dil-hâhları üzre nizâm-pezîr olmasını iltimâs sûretinde istid‘âdan hâlî olmayıp hattâ kâfirin îrâd eylediği maddelerin istediği üzre fasl ü hasmî Devlet-i Aliyye’ye muzırr ve mûcib-i şeyn ve adem-i i‘tibârı müstelzim zuhûr-ı adâvet-i cânibeyn olmağın mûmâ-ileyhim vakitlerinde bir maddenin kat‘-ı müyesser olmadığından on bir madde mikdârı müterâkim ü müctemi‘ ve Moskov elçisi ısrâr eylediğinden tarafeynin murâdı olarak kat‘-ı mümteni‘ olmuşidi. Dîvân-ı Hümâyûn kaleminde mahfûz olan mükâleme mazbataları nâtık olduğu üzre zikr olunan maddeler bunlardır:

Evvelen ; Devlet-i Aliyye’nin Rusyalı ile dostluğu bâkî ve der-kâr mıdır?

Sâniyen ; Özü ahâlîsinin tuz maddesi

Sâlisen ; Özü tarafında olan hudûdlarda sârıklar maddesi

Râbian ; Kubanlı tarafından Kuban suyu geçilip a‘dâ tarafının gāret olunduğu

Hâmisen ; Masdariyye ve rusûm-ı mîzân ve duhân ve bunların emsâli mevâdd

[59] Buradan sonra yer alan “a‘da-yı dîn, ya‘nî” kelimelerinden bir ve üçüncüsünün üzeri karalanmış, yanlışlıkla ikinci kelime karalanmadan bırakılmıştır.

Sâdisen ; Eflak ve Boğdan voyvodalarının tebdîl ü tağyîrine müteallik Rusyalı cânibinden îrâd olunan mevâdd

Sâbian ; İslambol'dan Karadeniz'e mürûru Moskovlu tarafından iltimâs olunan sefîne maddesi

Sâminen ; Cezayir'de alınmış diye iddiâ eyledikleri sefîne maddesi

Tâsian ; Varna konsolosluğu maddesi [9a]

Âşiren ; Tiflis Hân'ı ve ülkesi maddesi

İhdâ aşer ; Gürcü üserâsı maddesi

Mevâdd-ı mezkûrenin Moskovlu tarafından matlûb olan nizâmı ne vechile idiği tafsîlen verilen cevâblardan ale'l-icmâl münfehim olur makūleden olmağla tafsîlâtı tayy olunup reîsülküttâb efendi tarafından tedârük olunan cevâbları ale'l-icmâl bi-temâmihâ bu mahalle derc ile iktifâ olunmuşdur. İşbu tahrîr olunacak ecvibe-i sâibe birkaç gün mukaddem alâ-vechi't-te'ennî Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi himmetiyle kaleme alınıp şeyhülislâm ve kudât-ı asâkir ve ma'zûl ve pâyelilerinin ve sâir kethüdâ ve re'îs ma'zûlleri misillü küberâ-yı devletin manzûrları olup ittifâk-ı arâ ile a'dâ-yı dîn tarafına bu vechile cevâb verilmesi münâsibdir diye cümle tarafından istihsân u istisvâb olundukdan sonra Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi Mahmud Paşa'da vâḳi' kendi hânesinde olmak üzre Rusya elçisi ile mülâkāt eyleyip levâzım-ı dostîyi ba'de'l-ibrâz bu vechile cevâba âgāz eyledi ki bundan birkaç gün mukaddem bir mahalle cem' olunup mükâleme eylediğimizde elçi bey dostumuzun îrâd eylediği mevâdd evliyâ-yı ni'am efendilerimizin manzûrları olmağla ahd ü şürût ve rusûm-ı dostî vü müsâfâta tevfîk olunarak ecvibesi istihsâl olunmağla ber-vech-i âtî beyân olunur:

Evvelen ; Devlet-i Aliyye'nin Rusya Devleti hakkında zamîri istitlâ' olunmuşdu. Devlet-i Aliyye'nin celî vü hafî-i maksûdu beyne'd-devleteyn der-kâr olan bünyân-ı silm ü safvetin müşeyyiden pâyidâr u üstüvâr olmasıdır.

Sâniyen ; Özü ahâlîsine tahsîs kılınan tuz maddesi ki müceddeden beynlerinde alınıp verilen senedde ne vechile mastûr idiği ve muktezâ-yı ibâret senede nazaran Özü ahâlîsi kendilere mahsûs göllerden ber-mûceb-i sened li-a'le't-ta'yîn tuz almak iktizâ eylediği ma'lûm ve bu da'vâ Devlet-i Aliyye'nin hakkı olduğu meczûm iken yine mahalline fermân tahrîr ve nizâmıçün mahsûs mübâşir [9b] tesyîr eylemişdir. Ber-mûceb-i sened-i li-a'le't-ta'yîn tuz almak serhadlinin hakkı idiği zâhirdir. Ekser şürût u ahde Devlet-i Rusiyye riâyet eder ise mübâşirimiz el-yevm Özü'de der-i tarafınızdan dahi âdem ta'yîni ile nizâmına isti'câl olunması matlûb-ı Devlet-i Aliyye'dir.

Sâlisen ; Özü tarafında olan serhadlerde sârıklar maddesi ki evveleyni ifâdenizde derhâl ve ba'dehû li-ecli't-te'kîd ve'l- isti'câl evâmir-i ekîde ve mübâşir ısdârında Devlet-i Aliyye kat'â kusûr etmediği ma'lûmdur. Lâkin Rusyalı tarafından ta'yîn olunan Mayor'un[60] temşiyet-i mevâdda adem-i i'tibârını mübeyyin tahrîrât ve ahâlînin arz u mahzarı geldi işte budur. Bu sûretlerde Devlet-i müşarün-ileyhâ tarafından dahi bu husûslara me'mûra tenbîh-i ekîd ile mâddeteyn-i merkūmeteynin ahsen-hâl üzre faysal-pezîr olmasına ihtimâmı Devlet-i Aliyye dahi matlûb eder.

Râbian ; Kuban keçesi sükkânının maddesidir ki ibtidâ-yı emrde Rusyalı tarafından beri geçilip emvâl ü hayvânât gārât olunduğu mukaddemâ devlete tahkīkan ihbâr olundukda bu misillü husûsların ber-mûceb-i şürût-ı ahid-nâme ihkāk-ı hakk

[60] mayor: İngilizce'de belediye başkanı demektir, Redhouse sözlüğü, Sev Matbaacılık ve Yayıncılık Eğitim Ticaret A.Ş, İstanbul 2006, s. 609.

olunarak faysal-pezîr olmasıçün mukaddem ve muahhar Soğucak muhâfızalarına ekîd [ü] şedîd evâmir-i şerîfe sudûr eylediği ma‘lûmunuzdur. Muhâfız-ı müşârün-ileyh bu husûsa me’mûr ve muntazırdır ancak Devlet-i Aliyye bir kat dahi tekrâr fermân-ı âlî ısdâr etmek üzre olmağla Rusya Devleti’nden dahi ta‘yîn olunacak kim ise kāide-i serhad ve şürût mûcibince mahallinde fasl-ı da‘vâ etmelerini tenbîh ü te’kîde ikdâmınız Devlet-i Aliyye’nin mültezimen murâdıdır.

Hâmisen ; Masdariyye ve rusûm-ı mîzân ve duhân ve bunların emsâli îrâd eylediniz gerek Kaynarca ahid-nâmesi ve gerek Ticâret muâhedesinde Françe ve İngiltere devletleri makīs-i Devlet-i Aliyye olmak üzre mastûr olmağla eğer Devlet-i Aliyye [10a] sizin tüccârınız haklarında Françe ve İngiltere tüccârı haklarında olan mu‘âmelesinin hilâfı ve şerâit-i mu‘âhede-i Ticâret’in mugāyiri mu‘âmele eder ise bu ta‘rîziniz ol vakit lâzım gelir idi. Yoksa Devlet-i Aliyye devleteyn-i müşârün-ileyhimâ tüccârı hakkında icrâ edeceği mu‘âmeleyi sizden bir vakitde dirîg etdiği yoğiken ta‘rîz-i mezkûr bî-câ olmak iktizâ eder. Husûsât-ı mezkûrede şerâ’it ne vechile ise be-her-hâl mûceb-i muktezâları üzre nizâm verilmek devleteynin merâm ü marzîleridir.

Sâdisen ; Eflak ve Boğdan maddelerini îrâd etdiniz. Devlet-i Aliyye kendi memleketleri reâyâsını himâyet ü sıyânete be-her-hâl ikdām eder. Sulhden beri tebeddül kabûl[61] eden beğlerin ekserî kendi isti‘fâlarıyla ve ba‘zısı dahi fukarâ-yı raiyyeti mezâlimden fârig olmaması sebebiyle olduğu delîle hâcet

[61] kabûl TK, ESE, B: -AE

değildir ve voyvodalardan kābil-i ıslâh olmayacak cerâyim ü kabâhat ve reâyâya zulm ü hasâret eyledikleri tahkīk olundukda azillerini mûcib olduğu takdîrde azl ü te'dîb etmek Devlet-i Aliyye'nin hizmetkârları olmalarıyla azl ü nasbında müstakill bi'z-zâtdır. El-hâletü hâzihî keyfiyyetleri devlet tarafından tefahhus olunmakda olmağla garazdan ârî vechile taaddîsi tahkīk olunur ise azliyle değil te'dîbât-ı şedîdesinin icrâsında icrâ-yı adâlet olunur.

Sâbian ; Bu tarafda Karadeniz'e mürûru iltimâs olunan sefîne maddesi işbu sefînenin dostâne mürûruna ruhsat verilmek samîmî Devlet-i Aliyye'nin merâmı iken bu def'a her madde şart u ahde tevfîk ile tarafeynden muâmele olunmak beyân olunmakdan nâşî mevâdd-ı sâireye verilecek râbıta zeylinde bu dahi idhâl olunmak lâzım gelmişdir.

Sâminen ; Cezayir'de alındı diye iddiâ eylediğiniz sefîne maddesi için varıp andan Cezayir'e gidip haberi yine Mısır'a gelip andan dahi der-Aliyye'ye gelmek vâfir eyyâma tevakkuf eder ve hem deryâ ahvâlidir [10b] bi-mennihî teâlâ çok geçmeyip cevâbı gelir ve gelecek cevâb şarta tevfîk ile nizâm bulur.

Tâsian ; Varna konsolosluğu maddesidir ki mülken ve nizâmen mehâzîr-i adîdesi olduğundan Rusya Devleti'nin şart u ahde muvâfık adem-i mutâbakat demiyerek mücerred tahsîl-i tezâyüd-i sefvet niyyetiyle nice maddelerine Devlet-i Aliyye mümâşât etdi. Şayet Rusya Devlet'i dahi iki devlet beyninde der-kâr olan hulûs-ı safvet-i kâmile-i hem-civârîye mürâât ile Devlet-i Aliyye'nin bu merâm-ı cüz'iyyesine mümâşât eder zannıyla bu bâbda dostane ref'i iltîmasını hâvî devletinize

kâğıd yazıp mahsûs âdem ile gönderildi. El'ân cevâbı gelmemekle tahrîrât-ı mezkûre ile giden âdemimiz geldikde elbette Rusya Devleti bu bâbda iddiâ eylediği safvet-i mezkûresine yakışır cevâbı tahrîren manzûr-ı Devlet-i Aliyye oldukda ol vakt elçi bey dostumuza îrâda mahall kalır ise bunun sohbeti ol zamân gerekdir.

Âşiren ; Tiflis Hân'ı Erakli Hân ve ülkesi maddesi ki geçenki meclisde beyân etmişsiz bu def'a Rusiyye Devleti'nin iddiâları ahd ü şartın icrâsı olup Erakli maddesi Kaynarca ahid-nâmesinde uhûd-ı sâirede kat'â dâhil değil ise dahi devlet-i müşârün-ileyhâ tarafından altı yedi ay mukaddem îrâd olunduğuna binâen ol vakt bu madde zımnında Devlet-i Aliyye tarafından verilen cevâbdan sonra devlet-i müşârün-ileyhânın irâdesine mebnî Françe elçisinin tavassutuyla fî-mâ-ba'd Çıldır vâlîsi tarafından Erakli Hân ve ülkesi taarruz u taaddî olunmamak ve Lezgi (الزکی) tâifelerinin dahi taaddîleri men'ine ikdâm eylemek için müekked emr-i âlî ısdâr ve ma'rûf mübâşir ile irsâl olundukda Rusya Devleti dahi bi't-terâzı kabûl ve bunun ile bu maddede faysal-pezîr olmuş olur diye elçi-i mûmâ-ileyh ihbâr u iltîmâs etmekle ol vechile Devlet-i Aliyye mümâşât edip tıbkı iltimâsı ve vech-i meşrûh üzre fermân-ı âlî [11a] ısdâr u irsâl ve tarafınıza dahi ihbâr-birle bu sözler ber-taraf olmuşidi. Hattâ bu iki devletin hüsn-i muvâlât u muvâfakat-ı mü'esseseleri berekâtıyla el-yevm hân-ı mûmâ-ileyh taarruz-ı eyâdî-i ecânib ü udvândan vareste vü mahmî ve vâlî-i müşârün-ileyh ile dostluk ve muhabbet üzre olmağla

elhamdül'illâhi teâlâ şimdilerde ol havâlîlerde dağdağa-i kīl ü kāl ber-taraf olduğunu elçi bey dostumuza beyân ederim.

İhdâ aşer ; Geçen günkü mükâlemede Gürcü üserâsı alınıp satılmakdadır diye elçi bey dostumuz kāle getirmiş; ahid-nâmenin yirmi üçüncü ve gerek yirmi beşinci bendlerinde şartın bu bâbda ifâdesi ancak Gürcülerden sâbıklara olduğu misillü kız ve[62]oğlan vergisi alınmamasından ibâret olmağla ile'l-ân kız ve[63] oğlan verin diye bir nesne taleb olunmadığından gayri hâtıra geldiği dahi yokdur. Bu sûretde ahden ve şarten üserâ maddesinden bahs ve îrâdâtı iki devlet ahid-nâmelerinde tayy etmiş olmalarıyla bundan gayri bu maddede ziyâde ta'mîk bilâ-tâ'il mûcib-i tatvîl olunmuş olur.

Ecvibe-i mezkûre sebkat eden ibâretden mufassalca olarak Moskov elçisi ve murahhasına reîsülküttâb efendi-i mûmâ-ileyh takrîriyle şifâhen hasbe'l-makām hakîmâne ilzâm ederek tafsîl ü ifhâm olundukda elçi-i Moskov bi'l-bedâhe mukābeleye ibtidâr-birle

Bu cevâblardan münfehim olan Devlet-i Aliyye merâmlarımıza müsâ'ade etmemekdir. Zîrâ arz eylediğim maddelerin her birine birer gûne ta'rîz etmişseniz Devlet-i Aliyye ale'l-ıtlâk ma'rûzumuz olan maddeleri tanzîm edecek mi etmiyecek mi evvel emrde anı bileyim deyip zikr olunan mevâddı birer birer takrîrden sonra reîsülküttâb efendi tekrâr cevâba ibtidâr-birle

Sana deminden beri tafsîlen her maddeyi beyân etdim. Hulâsatü'l-hulâsa olarak yine söyleyeyim diyerek zikr olunan cevâbları [11b] ale'l-icâz[64] bir kat dahi elçi-i mesfûra i'âde vü tekrâr eyleyip tertîb-i muharrer üzre i'tâ-yı cevâb ederek

---

62 ve TK, ESE, B: -AE

63 ve TK, ESE, B: -AE

64 îcâz TK, ESE: icmâl AE

Varna konsolosluğuna geldikde elçi-i nâ-bekâr izhâr-ı ısrâr ve re'îs efendi tarafından dahi bakalım Rusya tarafından âdemimiz gelsin diye cevâb-ı sâbıkı tekrâr eyledikde âdemimiz geliyor cevâb-nâmede bu maddeye dahi elçimiz me'mûrdur diye yazılmışdır. Ben ise ısrâra me'mûrum işte cevâb budur diye vâfir tekellümden sonra kat'-ı mâdde müyesser olmayıp yine husûs-ı mezbûr için Rusyalı tarafından cevâb gelmesine ta'lîk olundu.

El-hâsıl cümle ittifâkıyla birkaç def'a reîsülküttâb efendi elçi-i mesfûr ile cem' olup her cem' oldukca elçiden ahz eylediği cevâb-ı nâ-savâbı ol bâbda gerek huzûr-ı âsafîde ve gerek şeyhülislâm efendi hazretleri konaklarında müteaddid akd olunan mecâlis-i şûrâda hâzır olan ulamâ ve sâir küberâ-yı devlete arz-ı kırâat ve elçisinin devleti tarafından olarak tekâlîf-i mezbûrede husûsan[65] Varna konsolosluğunda eylediği ısrârını huzzâr-ı meclise ifhâm u işâat eder idi.

Ve bir tarafdan cümle ittifâkıyla sadrıa'zam hazretleri dahi esbâb-ı zâhire-i ceng ü peygârın istihsâl ü istikmâline bezl-i makdûr ve serhadlerin asâkir-i mansûre-i İslâmiyye ile memlû vü ma'mûr olmasıçün etrâf ü eknâfdan evâmir-i aliyye ile li-ecli'l-ihtiyât celb-i ecnâd-ı muvahhidîne sa'y-i mevfûr eylemeden fârig değil idi. Lâkin tertîb olunan asâkir henüz dil-hâh üzre yetişip ahâlî-i serhaddât-ı mansûrenin cem'iyyetleri gereği gibi kuvvet bulmuş olmadığından bi'l-ittifâk elçi-i mel'ûn ile aralık aralık mükâleme olunarak bir tarafdan ihtilâs-ı vakte ihtimâm ve bir tarafdan ikmâl-i levâzıma cidd-i tâmm olunmak istisvâb ü istihsân olunup bu dakīkanın ketmmi husûsuna dahi sa'y-i mâ-lâ kelâm olunmak iktizâ edenlere i'lâm ü ifhâm olunur idi.

[65] "Bu cümle beyhûde cebrle bâ'is-i sadrı'azam-ı nev-zuhûrun âkıbeti mülâhaza etmeyerek muhâfaza-i sadâret için mesâs üç yüz bin nüfûs ve iki yüz bin kese sarf u telef ile âkıbet sermâyeden zarar ve me'yûsen müsâlahaya karar verildi. Hudâ kahr eyleye, zîrâ her vechile esbâb-ı gazâ mefkūd idiği zâhir ve hüveydâdır" (T, vr. 7a, sol kenar).

Akd olunan [12a] mecâlis-i mükâleme ve tertîb olunan mahâfil-i müşâverede güzerân eden es'ile ve ecvibe ve ba'de'l-müşâvere[66] netâyic-i ârâ-yı sâ'ibe her ne ise rûzmerre-i huzûr-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rûy-ı zemîne arz u inhâ olunmadan hâlî olmaz idi. Hattâ pâdişâh-ı âlem şehriyâr-ı ümem hazretlerinin taraf-ı mülûkânelerinden dahi hıfz-ı mecâlis-i müşâvere husûsuna i'tinâ vü dikkat buyurulup.

Sûret-i Hatt-ı [Şerîf]

Meclise hâzır olanlar her kim ki ketûm olmayıp ser-rişte verir ise Allâh'ın rahmetinden ve âhir zamân Peygamberinin şefâ'atinden mahrûm u merdûd olsun diye hatt-ı hümâyûn-ı kerâmet-merhûnları şeref-efzâ-yı sudûr olmuşidi.

[Akd-i Encümen-i Şûrâ]

Çün ki Moskov elçisinin bu maddelerde ısrâr ü inâdı Devlet-i Aliyye'nin mesârif-i külliyyeye giriftâr olmasına bâdî ve asâkir-i muvahhidîn ile serhaddât-ı İslâmiyye'nin mâl-â-mâl olmasına sebeb-i âdî olmağla evâsıt-ı baharda sarây-ı sadrıa'zamîde akd-i encümen-i şûrâ olup şeyhülislâm efendi ve kethüdâ bey ve Defterdar Ahmed Nazif Efendi ve Defterdar-ı esbak Hasan Efendi ve Defterdar-ı sâbık Süleyman Raşid Efendi ve Laleli Mustafa Efendi arz odasında huzûr-ı sadrıa'zamîde müctemi' iken,

Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi kelâma ibtidâr ve Rusyalı Varna'ya konsolos nasbında müddet-i vâfireden beri ne derecelerde ısrâr eyledikleri ve mahâzîr beyânıyla izhâr-ı a'zâr olundukca iddiâmız şarta mebnîdir diye Rusya elçisi iddiâdan fâriğ olmadığını takdîr ve bundan mukaddem ittifâk-ârâ ile bu maddenin dostâne indifâ'ı iltimâsını hâvî makām-ı sadâreti-i uzmâdan Rusya başvekiline gönderilen mektûbun mazmûnu ki Rusya Devleti'nin Varna'ya konsolos nasbı

[66] Buradan sonra gelen "de güzerân" ibaresinin üzeri ifade tashihi kapsamında karalanmıştır.

istid‘âsı her ne kadar şarta mübtenî ise dahi Devlet-i Aliyye’ye birkaç vechile mahâzîri olmağla Rusya Devleti’nin bu maddeden fâriğ olmasını Devlet-i Aliyye dostâne iltimâs eder meâllerindan ibâretdir. [12b] Bu mektûbu Rusyalı’nın cevâb-ı ma‘razında olan mektûbunun meâli ki Devlet-i Aliyye’nin dostane iltimâsından tecâhül ederek mâdde-i mezbûrenin husûlünde ısrârı ve bu makūle maddelere ol tarafda Rusya elçisi me’mûr olup Rusya Devleti’ne yazılmak iktizâ etmediğini beyândan ibâretdir. İşbu iki kıt‘a mektûbunun hulâsalarını huzzâr-ı meclise tefhîm eyledikde

Şeyhülislâm efendi huzzâra atf-ı nigâh ile cümleniz ricâl-i Devlet-i Aliyye’densiz, işte kâgıdların mefhûmları ma‘lûmunuz oldu. Hatırlarınıza geleni ifâde edin kelâmlarını iki üç def‘a îrâd eylediklerinde

Huzzâr-ı meclis mücîb olup kullarınızın hâtırlarına gelen mühimmât-ı seferiyyeye bu kadar masraf olunuyor[67] ve bir tarafdan tertîbât-ı bahriyyeye ikdâm olunmakdadır. Bu sûretde Rusyalı’nın bu iddiâsına mümâşât nice münâsib olabiliyor buna hemen kat‘îce cevâb verilmek iktizâ eder zannederiz dediklerinde

Şeyhülislâm efendi tekrâr kelâma âgāz eyleyip işte size bu maddenin adem-i cevâz ve sırlarını ben söyleyeyim diyerek; bu Varna’nın verâsı reâyâ-yı Devlet-i Aliyye ile memlû bir azîm balkandır. Sefer olsa gidilecek iki tarîkin biri budur. Bu kâfirlerin merâmları Varna’ya konsolos nasb etdikden sonra bir tarafdan reâyâ-yı Devlet-i Aliyye’nin işe yararlarını soltat[68] ve mellâh etmek ve sâirlerini gemileriyle pey-der-pey kendi diyârlarına[69] nakl ile kendi memleketlerini ma‘mûr ve memâlik-i İslâmiyye’yi harâb etmek ve bir tarafdan dahi havâlî-yi mezkûreden der-Aliyye’ye gelecek zehâyiri el-hâletü hâzihî zirâ‘atdan âtıl olan Kırım ve sâir kendi

---

67 olunuyor TK, ESE, B: olunur AE

68 soldier: İngilizce’de asker anlamına gelen bir kelimedir, RH, s. 922, İngilizce-Türkçe Sözlük, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1983. 9. baskı. “soltat” kelimesi burada asker anlamında kullanılmıştır.

69 diyârlarına TK, ESE: reâlarına AE

memleketlerine nakl ile İstanbul ahâlîsine muzâyaka-i külliyye vermekdir. Bundan mâ-adâ sefer vūkû‘unda havâlî-yi mezkûre reâyasını tahrîk ve kendilere tâbi‘ olup asâkir-i İslâm yollarını kat‘ ve boğaza [13a] karîb Misivri semtlerine dek arâzî-i İslâmiyye’yi bilâ-te‘ab ber-vech-i sühûlet zabt etmelerine bu konsolos nasbı sebeb-i müstakill olacağı zâhirdir. Zîrâ sefer vaktinde birâderim Gelibolu’da müftü idi. Feldmareşalden Gelibolu havâlîsi reâyâsına mektûblar gelmiş; mazmûnlarında cümleniz bir olup bulunan ehl-i İslâm’ı i‘dâm edesiz, biz Şumnu taraflarına dek geldik, vesvese etmeyip bizden olasız diye yazılmış. Reâyâ dahi hele Balkanı zabt edin, bize andan sonra haber gönderin. Balkan sizin zabtınıza geçtiği gibi biz hâzırız diye cevâb yazmışlar. Birâderim böylece nakl eder idi. İşte bu sûretde Balkan’ın sühûletle Rusya yedine geçmiş olacağı ve maâza’llâhü teâlâ yedlerine geçtikde mehâzîri ne derecelerde idiği bundan dahi ma‘lûm olur. Bu madde şer‘an bir vechile câiz değildir ve mukaddem yazılan mektûb-ı sadrıa‘zamîde mastûr ibâre ki Rusya Devleti’nin iddiâ-yı mezkûru her ne kadar şarta mebnî ise dahi ta‘bîridir ve bu ta‘bîr Rusyalı’ya şarten hakk-ı yedinizde demek çıkmaz ve asl-ı ahid-nâmede mastûr ta‘bîr ki Rusya Devleti’nin münâsib göreceği âmme-i mevâki‘de konsolos nasbı câ’iz ola ibâresidir. Bundan dahi bi’l-husûs Varna’ya konsolos nasbı lâzım gelmez. Mehâzîri olan mahall ü mevâzi‘ be-her-hâl şarten dahi hâric kalır. Meselâ Rusyalı işbu lafzı umûma binâen darbhâne-i âmireye konsolos nasb ederim dese mümâşât etmeli mi işte Varna dahi bunun gibidir Devlet-i Aliyye’nin mühimmât-ı hazînesi bir serhaddir. El-hâsıl şer‘an mesâğ olmamağla buna kat‘îce cevâb verilmelidir dediklerinde

Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi dahi ta‘kīb-i kelâm edip Rusyalı ikide birde Devlet-i Aliyye’ye hilâf-ı şürût-ı hareket-i gazevî ile[70] da‘vâcı olur, kendilerinden türlü türlü şurûta mugāyir vaz‘lar sünûh eder, [13b] anı hiç mülâhaza etmezler. Binâberîn bu misillü ba‘zı mevâddın ve ale’l-husûs firâr eden Boğdan

[70] ile TK, ESE, B: -AE

voyvodası Marov Kordanov[71] anlara firâr edip taleb ve iddiâ şarten ve âdeten Devlet-i Aliyye'nin hakkı olmağla mâdde-i mezkûrenin ifâdesiçün geçen gün Rusya elçisi ile akd-i meclis-i mükâleme olundu idi.

İbtidâ ; Firârî-i mezkûr taleb olundu.

Sâniyen ; Rusya sevâhiline varan Devlet-i Aliyye tüccâr sefînelerine hilâf-ı şürût etmediği muâmele ve tecrîm ü hasâret kalmamağla bunların ve

Sâlisen ; Eflak ve Boğdan'da olan Rusya konsolosu vazîfesinden hâric envâ'-ı etvâra ve reâyâya ızrâr ve Rusya reâyâsıdır diye fevc fevc Rusya diyârına tesyâr misillü niçe harekâta ibtidâr etmekle evzâ' u harekât-ı mezkûrenin men'i mütâlebe olundu.

Elçi-i mesfûr dahi firârî maddesinin iki aydan ziyâdece vakte dek cevâbını getirtmeğe ve mevâdd-ı sâire-i mezkûreyi dahi devletine vesâir iktizâ edenlere tahrîre va'd etmekle meclise hitâm verilmiş idi diyerek meclis-i mükâlemede cereyân eden ebhâsı icmâlen huzzâra ismâ' eyledikde bi'l-ittifâk istihsân ü istisvâb eyledikten sonra â'da-yı dînin harekât ü sekenâtına nazaran kendisinden bi'l-külliyye emniyet meslûb olmuş olmağla hemen tedârükât-ı seferiyye ve istihkâm-ı serhaddâta mübâşeret olunmasına karâr verilip sadrıa'zam hazretleri zehâyir için Erzurum ve Kars taraflarına bir münâsib âdem gönderilmesini murâd ve ba'zıları dahi Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Tayfur Bey'in gönderilmesini îrâd edip zikr olunduğu üzre fakat ikmâl-i tedârükât-ı seferiyyeye ihtimâm olunmağa ikdâm-ı tâmm olunmak ile meclis-i istişâre karîn-i hitâm olmuşdur.

[71] Marov Kordanov Bey B: -AE, TK, ESE

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât
ve Îrâd-ı ba‘zı ez-Havâdis

Şehr-i Şa‘bân’ın yirmi ikinci günü [9 Haziran 1787-Cumartesi] Ergani ve Keban ma‘denleri emîni olan el-Hâcc Yusuf [14a] Efendi’ye hâslar mukātaacılığı pâyesi[72] ihsân ve birkaç günden sonra dârü’s-sa‘âdetü’ş-şerîfe ağası yazıcılığından munfasıl Ebubekir Efendi Haremeyn muhâsebeciliği pâyesiyle mesrûr u handân buyurulup bunlardan mukaddemce Kapudan-ı deryâ Vezîr Gāzî Hasan Paşa hazînedârı ve sadrıa‘zam hazretleri birâderi silâhşör-i hazret-i şehriyârî Süleyman Ağa Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığı ile bekâm buyuruldu.

Hâdise

Bundan evvel Rusya İmparatoriçesi cezîre-i Kırım’ı temâşâ için mahallinden hurûc ve mâh-ı Mayıs’ın on üçüncü günü ki işbu sene-i mübâreke Şa‘bânü’l-muazzamının yedinci günüdür [25 Mayıs 1787-Cuma] Kerson şehrine gelip dört gün mikdârı şehr-i merkūmda ba‘de’l-meks Kırım cânîbine varıp ba‘dehû sevâhil-i cezîre-i mezbûrede vâḳi‘ Avluta [Sivastopol] limanında bir gün kadar ve ba‘dehû Kırım’ın Bahçesarây’ı ve mahâll-i sâiresinde sekiz gün kadar geşt ü güzâr etdikden sonra Germençof ve Poltava ve Moskov şehirlerinin yolunda Petraburg şehrine avd ü insırâf eylediği tahkīk olunmuşdur ve sahîhan istimâ‘ olunduğu üzre Nemçe imparatoru dahi müttefik olmak takrîbi ile Kerson şehrinde [Rusya] İmparatoriçesi ile mülâkāt ve maan Kırım cânibine varıp ba‘dehû kendi memleketine avdet eyledi. Hattâ Moskov Kraliçesi’nin cezîre-i Kırım’a geleceği haberi Âsitâne’de mukīm elçisi Polhakof nâm kâfire devleti tarafından ihbâr olunmakla Devlet-i Aliyye tarafından bi’l-istîzân ada-i mezkûrede Kraliçesi’yle mülâkāta bahren şitâb ve müddet-i

[72] pâyesi TK, ESE, B: -AE

yesîrede mahall-i mezkûrda buluşup yine der-Aliyye'de ikāmet için Âsitâne-i saâdet[e] avd[73] ü iyâb eylemişdir.

Zikr-i Tertîb ve İhrâc-ı Donanma-yı Hümâyûn be-Cânib-i Bahr-i siyâh ve Mahâll-i Sâire

A'dâ-yı dînin sevâhil-i Bahr-i siyâha mânendi maraz-ı sârî sirâyet eylediği ma'lûm ve Devlet-i Aliyye murahhası olan Reîsülküttâb [14b] Süleyman Feyzi Efendi ânifen beyân olunduğu üzre vakt vakt Moskov elçisiyle mükâleme üzre olup devleteynin birbirleri indinde dürüst olan ma'rûzâtı karîn-i kabûl olmadığı sûretde ebvâb-ı muhârebenin feth ü güşâd olacağı[74] meczûm olmağın bu sûretde Bahr-i siyâh ve sevâhilinin muhâfaza vü muhâresesi ve husûsan Tuna havâlîsi Âsitâne-i Aliyye'nin kilârı mesâbesinde olmağın ol havâlînin dahi keyd-i â'dâdan hıfz u himâyeti ve iktizâ eylediği sûretde Cezîre-i Kırım'a hücûm ve hasbe'l-iktizâ Özü câniblerine ve mahâll-i sâireye imdâd ü iânet-birle ibrâz-ı sunûf-ı dilâverî îfâ-yı hidemât-ı Devlet-i ebed-mevsûm olunmak maslahatları zımnında evvel be-evvel donanma-yı hümâyûn sefâyininin teksîri ve levendât ve mühimmâtının bir an akdem tehyi'e ve tevfîri vâcibât-ı umûrdan olmağla sadrıa'zam hazretleri bu husûsun nizâmına kıyâm ve rûz-merre sirâren ve cihâren tersâne-i âmireye ubûr ve zamânlarında tersâne-i âmire ümenâsı olan Ali Râik Efendi ve selefi Kasabbaşı İsmail Paşa ve esbakı Mir Ataullah Efendi ma'rifetiyle i'dâd-ı levâzım u mühimmâta bezl-i makdûr ederek külliyyetli donanma ihrâcına ikdâm-ı tâmm eyledi. Hattâ müddet-i yesîrede himmetleriyle ba'zân müceddeden inşâ ve ba'zân tüccârdan istîcâr ve tersâne-i âmire mevcûdundan tertîb tarîkiyle ceste ceste yüz bir kıt'a kalyon ve beş aded çekdirme sefînesi i'dâd-ı techîz ve mevâcib ve mühimmât ü zahîrelerin i'tâ ederek ba'zân levendâd ve ba'zân yeniçeri askeriyle mâl-â-mâl ve leb-rî[z] edip

[73] avd TK, ESE, B: -AE

[74] olacağı TK, ESE, B: -AE

iktizâ eden mahallere irsâl ü tesyîr ve bu vechile irâde-i pâdişâh-ı âlem-penâh üzre himâyet-i beyza-i İslâm'a sâk-ı ihtimâmın teşmîr eyledi. Ol vechile tehyi'e ve asâkir ü mühimmât ile teşhîn olunan sefâyinden evâ'il-i şehr-i Nisan'da [1 Nisan-10 Nisan 1787] Seyyid Ahmed kapudan seraskerliğiyle on kıt'a kebîr ve on kıt'a şalopa [15a] ta'bîr olunur sagīr ve bir kıt'a bomba ki ya'nî cemîan yirmi bir kıt'ası Özü suları cânibine tesyîr ve beş kıt'a çekdirme ile sagīr ü kebîr elli iki kıt'ası Bahr-i siyâh kapudanı olup Varna suları ve sâir iktizâ eden mahallerde ikāmet ve iktizâsına göre geşt ü güzâra me'mûr olan Vezîr Bekir Paşa ma'iyyetine ta'yîn ü tahrîr olunmuşdur. Bunlardan mâ-adâ on kıt'ası cânib-i Sinop'a ve altı kıt'ası Vezîr Çerkez Hasan Paşa ma'iyyetiyle Mahmud Paşa izâlesiçün Ülgün ve Bar taraflarına ve iki kıt'ası Akdenizde geşt ü güzâra ve üç kıt'ası Sinob ve Soğucak taraflarına me'mûr ü mersûl ve [ş]alopa nev'inden üç kıt'a ile merâkib-i cesîme-i pâdişâhîden üç kıt'a kebîr kalyon ve bir kıt'a çekdirme sefînesi Boğâz-ı Bahr-i siyâhda vâḳi' Sarıyer nâm mahalde ikāmete meşgūl buyurulmuşdur.

Zikr-i Îrâd-ı ba'zı ez-Esbâb-ı Vukū'-ı Mükâlemât ve Beyân-ı Mükâleme-i Bebek

Mukaddem îrâd olunduğu üzre Devlet-i Aliyye'nin sinîn-i vâfireden beri mübtelâ olduğu mesârife bâdî mukaddemâ Kaynarca'da olan muâhededе ahid-nâmeye münderic olan mevâdd muhârebe olunarak olduğundan ba'zân umûmu şâmil elfâz tastîr olunmuş olduğundan elfâz-ı mezkûrenin icrâsında Devlet-i Aliyye'ye mazarrat-ı külliyye ârız olacağı nümâyân ve adem-i icrâsı vâdîlerine atf-ı inân olunduğu sûretde Rusya elçisi adem-i icrâ-yı şürût da'vâlarıyla esîr-i nâle vü efgān olup ammâ bu dakīkadan gāfil ve tefhîm ü tefehhümü dahi nâ-kābil ki bir devlet bir devlet ile akd-i musâlaha-i zarûriyye ya'nî dîk vakte tesâdüf ile[75] bir türlü kabûl olmayacak birkaç mâdde-i nâ-makūleyi kerhen kabûl ile ber-çîde besât-ı edevât-ı

[75] akd-i … ile TK, ESE, B: -AE

harbiyye olsa ba‘de[hu] husûli’l-maslaha bünyân-ı dostî üstüvâr ve tesyîr olunan esâs-ı müsâleme [15b] ber-karâr olması maslahatı zımnında tarafeynin murahhasları mükâleme ederek ol mevâdd-ı nâ-ma‘kūleyi oldukca tağyîr ü tebdîl ve mîzânı insâfı[76] [d]er-dest ederek ahsen-i sûrete tahvîl edegelmişlerdir. Rusyalı cânibinden ise akd-i musâlaha olunan târîhden bu ana gelinceye dek ol gûne mevâdd-ı nâ-marzıyyeden dâimâ kendilere takviyet verecek maddelerin temşiyeti da‘vâları iltizâm ve bi’z-zarûr Devlet-i Aliyye tarafından dahi akd-i meclis-i mükâleme ederek her bâr mümâne‘atı ebhâsında idâre-i kelâm olunup ammâ bir tarafdan dahi zarûrî o makūle mevâdd icrâsı tama‘ların kat‘ ve düşman-ı dînin dendân-ı âzîn kal‘ için ta‘yîn-i serasker ve tertîb-i mühimmât u leşker ederek irâ[’e]t suver-i harb ya‘nî levâzım-ı cengin her gûnesîn cem‘ ü celb eylemeğe bâzil-i himem-i nâ-mahsûr ve ittifâk-arâ ile ibrâz-ı şevket-i devlet-i ebed-müddete mecbûr olmakdan nâşî [bin yüz] seksen sekiz [1774-1775] târîhinden beri birkaç def‘a bu mülâhazalar zımnında bi’l-istişâre küllî mesârife mübtelâ ve husûsan bu sene-i mübârekede i‘dâd olunan esbâb-ı levâzımât evkāt-ı sâireden müstesnâ belki dü-bâlâ olup hattâ ânifen zikr olunduğu üzre bahren külliyyetli donanma tertîbî ile izhâr-ı şevket ve berren tesyîr-i asâkir ve tevfîr-i mühimmât ile serhaddât-ı İslâmiyye’ye i‘tâ-yı takviyete bezl-i miknet eyleyip lâkin mâ-hasal[77] ârâ-yı erkân-ı devlet yine ke’l-evvel a‘dâ-yı dîni ba‘zı arâz-ı fâsidesinden men‘e mübtenî mücerred bir hareketden ibâret olup ammâ nihânî olmasına küllî ihtimâm ve ikmâl ü levâzımında dikkat [ü] tâmm olunmakdan nâşî serhadlere ihtişâdı emr olunan asâkir için tahrîr olunan evâmir-i aliyyede li-ecli’l-ihtiyât lafzı tahrîr ve mehâkim ü büldânda tescîl ü tastîr olunup hattâ keyfiyyet-i [16a] me’mûriyyetleri mebsûs-ı cerâ’id-i mahâkim iken bu kerre savb-ı me’mûrlarına ba‘de’l-vürûd birkaç mâh güzerân eylediği akabinde sûret-i me’mûriyyetlerin ferâmûş ve biz ceng için cem‘ olduk diye mütâlebe-i harb ü kıtâl ile her tarafdan cûş [u] hurûş eylediler. Bu

[76] insâf TK, ESE, B: îsâf AE

[77] Metinde “mâ-hasal” kelimesi sad “ص” harfine esre konularak “mâ-hasıl” şeklinde yazılmıştır.

haberleri hâvî me'mûr-ı ma'iyyetleri oldukları vüzerâ vü zâbitân taraflarından dahi ale't-teâkub tahrîrât vürûduna şürû' ve böyle kalır ise cem' olunan asâkirin tevkīfi düşvâr olur havâdisi beyne'l-enâm şüyû' bulmuşdu.

El-hâsıl keyfiyyât-ı mezkûrenin bu sûretde meşîme-i kadrden cehde nümâ-yı zuhûr olması ya'nî münâsebât-ı mezkûreden nâşî ittifâk-ârâ ile Devlet-i Aliyye'nin birkaç def'a dağdağa-i mezkûreye dûçâr olması ve bundan mukaddem ya'nî devr-i Mustafa Hânî'de dahi altı sene mikdârı akd olunan muhârebâtın delâlet-i fikdân-ı tevfîk ile memâlik-i mahrûseye zarar u hasârdan gayri bir fâidesi olmaması ve bundan evvelce işâret olunduğu vechile sudûr-ı kirâm re'yleri ve ba'zı ashâb-ı ârâ delâletiyle a'dâ-yı dîn ve ba'zı deâvî-i bâtılasından geçirmek mülâhaza-i hayriyyesine mebnî mücerred gösteriş lâzımdır fikriyle infâk-ı mâl-ı mîrî ve i'dâd ve tesyîr-i asâkir-birle etrâf ü eknâfa birkaç def'a müteâkıben seraskerler ile ordular tertîb ü tasvîb olunması ve bu vechile olan hareketlerin netîcesi olmak üzre bi-takdîrî'llâhi teâlâ nahl-ı tasavvurdan semere almak müyesser ve dil-hâh-ı pâdişâh-ı enâm hazretleri üzre bir iş görmek mukadder olmaması hayret-efzâ-yı ukūl **-ve'l-umûru merhûnetün bi-evkātihâ-**[78] müfâdınca vaktiyle nusret-i ilâhî ümmet-i merhûmeye mebzûl olmak ümîdleri tesliyet-fermâ-yı kulûb-ı safvet-şumûl olup maâza'llâhü teâlâ [16b] bir tarafdan mülâhaza-i evân-ı Mustafa Hânî ve bir tarafdan tekâlîf-i hâtır-hırâş ile düşman-ı dînin fikirleri galebesi ashâb-ı a'râ-yı asrın re'ylerin pest

[Mısra]'

Ceng-i âteş âştî âteş müdâr âteşest[79]

[78] والأمور مرهونهتٌ باوقاتها = "Her iş zamanında yapılır" anlamına gelen bir Arapça söz.

[79] جنك آتش آشتی آتش مُدار آتشست = Savaşın ateşi arasında, barışın ateşi, ateşin barışıdır

[Nesr] Mazmûnunca a‘dâ-yı dîne mümâşâtda hasâret-i mülkiyye bedîdâr ve adem-i mümâşât ile fesh-i musâlaha ve iâde-i muhârebede fi’l-asl asker it‘âb ve mâl infâk olmuş olduğundan suûbet âşikâr[80] olmağın bu bâbda ne gûne hareket olunacağında fikr-i amîk i‘mâline ihtiyâc mess eyleyip husûsan a‘dâ-yı dînin hudûdlara asker ta‘yîni ve Kraliçeleri’nin Cezîre-i Kırım’a gelmek haberleri ve Ağustos tekarrüb etmiş olmağla ordu-yı hümâyûn ihrâcıyla merâsim-i muhârebenin güzerân eylediği mülâhazaları ashâb-ı şûrânın ezhânını it‘âb ve bu bâbda akd olunan mecâlis-i şûrâda tedârük-i cevâb herkese îrâs-ı pîç ü tâb edip bi’l-âhire bir tarafdan düşman-ı dîn elçisiyle mükâleme ve gerek Devlet-i Aliyye tarafından a‘dâ tarafına husûlü teklîf olunan maddelerin cilveger-i mevki‘-i kabûl ve gerek Moskovlu’nun cânib-i saltanat-ı seniyyeden iltimâs eylediği husûsların devlet-i ebediyyü’l-kıyâm tarafına muris-i şeyn olmayacak sûretlerde temşiyet-yâb[81] husûl olmasına sa‘y ü ikdâm ve bir tarafdan yine peyder pey i‘dâd-ı levâzım ve tevfîr-i mühimmât ve asâkire ihtimâm olunsun eğer netâyic-i mükâleme mûcib-i üstüvârî-yi bünyân-ı musâlaha ü müsâleme olur ise febihâ ve ni‘me ve-illâ elçi-i a‘dâ ile tekrîr-i mecâlis-i mükâlemât müstevcîb-i çehre-yi hırâşî-yi şâhid-i müsâfât olarak adem-ilzâm alâ’im-i nümâyân ve sûret-i peygâr âyîne-i mecâlis-i mükâlemeden bedîdâr ve ayân olmak iktizâ eder ise

Beyt

Bekâmem ne-yâyed zi-hasm-ı ez-cevâb[82]

Men ü gürzü meydân-ı Afrâsyâb[83]

---

[80] âşikâr TK, ESE, B: âşikâre AE

[81] Metinde “temşiyet-yâb” kelimesi şedde “ ” işareti ile yazılıdır.

[82] بکامم نیاید زخصم از جواب = Düşmandan istediğim cevabı alamazsam

[83] من و گرز و میدان افراسیاب = Afrâsyâb meydanında gürzüm ve ben olurum

[Nesr] Me’âlince a‘dâ-yı dîne ser-rişte vermeyerek [17a] vaktiyle i‘lân-ı muhârebe ve tarh ü bünyân-ı mukātele olunmasına ittifak-ı arâ ile karâr verilip binâen-alâ-zâlik mukaddem îrâd olunan mükâleme vü müşâverelerden sonra devlet-i ebed-müddet murahhası olan Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi a‘dâ-yı dîn murahhası Polhakof ile birkaç def‘a tarh u encümen-i mükâleme ve her mükâleme akabinde sûret-i meclis-i mazbût ve der-dest olmağın ba‘zân Bâbıâsafî ve ba‘zân beyt-i şeyhülislâmîde akd-i meclis-i müşâvere vü mühâzeme olunmak sûretleri iltizâm ve ba‘dehû ittifâk-ı ârâ ne vechile sûret-yâb olur ise ma‘rûz-ı huzûr-ı pâdişâh-ı İslâm -**müdde zıllü re’fetihî alâ müfârikı’l-enâm-**[84] olur idi. Ol vechile akd olunan mecâlis-i mükâlemeden beri Bebek Bâhçesi’nde temhîd olan encümen-i mükâleme idi ki meclis-i mezkûrda bi’l-fi‘l Anadolu Kazaskeri ve Nakîbüleşrâf olan Mevlânâ es-Seyyid Mehmed Kamil Efendi cenâbı dahi dâhil-i encümen-i mükâleme ve Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi ile îrâ-yı zinâd-ı mübâhase vü muhâkeme olmuşlardır. Meclis-i mezkûrda cereyân eden ebhâsın sebt-i cerîde-i âsâr olması münâsib görülmeğin bi-ibâretihî bu mahalle isbât ve keyfiyyet-i mutâraha-i münâkaşaları ma‘rûz-ı ashâb-ı hûş u dirâyistân olmuşdur.

Sûret-i Meclis-i Mükâleme

Şehr-i Şevvâl’in on birinci günü [27 Temmuz 1787-Cuma] Rusya elçisi Bebek Bahçesi’ne getirdilip Anadolu Kazaskeri ve Nakîbüleşrâf Kamil Efendi ve Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi elçi-i mesfûr ile ictimâ‘ ve elçi-i mersûm hakkında merâsim-i mu‘tâde-i mihmân-nüvâzî icrâ olundukdan sonra reîs efendi feth-i kelâm-birle

Elçi bey dostumuzla bugünki ictimâ‘ımız istihsâl-i esbâb-ı tezâyüd-i safvet-i tarafeyn ve istikmâl-i levâzım-ı dostî ve meveddet-i cânibeyn için olduğunu

[84] مدّظل رأفته على مفارق الأنام = “O başımıza geçtiği zamandan bu yana” anlamına gelen Arapça bir söz.

mukaddeme-i meclis olarak beyân ederim dedikde elçi-i mesfûr dahi cevâba [17b] ibtidâr

Ve devletim tarafından benim me'mûrriyyetim dahi aynıyla böyledir kelâmlarını iş'âr eyledikde

Reîs efendi mevâdda başlayıp elçi bey dostumuza mukaddemâ taraf-ı Devlet-i Aliyye'den şarten ve ahden birkaç madde beyân ü iddiâ etmişidik. Devletime yazıp iki aya dek cevâb getirdirim demişidi. Kendisi İmparatoriçe cânibine gidinceye dek cevâblarını vermediğinden mâ-adâ gitdikten sonra baştercümânı Pijâni'den (پیژانی) kerrâtle su'âl olundu. Cevâblara dest-res olamadık. Elçi bey dostumuz geldiğinden beri bir cevâb vermedi.

Mevâdd-ı mezkûrenin

Biri ; Firârî Boğdan voyvodasının ber-mûceb-i şürût-ı ahd-i Devlet-i Aliyye'ye reddi ve

İkincisi ; Eflak ve Boğdan'da olan Rusya konsolos vekîlinin şerâit-i uhûd u dostîye muhâlif mukaddemâ beyân olunan harekâta binâen def' u tebdîli ve

Üçüncü ; Tarafeyn tüccârı haklarında cânibeyn mu'âmelesinin müsâvâtı iktizâ eder iken Rusya Devlet'i memâlikine varan Devlet-i Aliyye tüccârı haklarında icrâ olunmadık taaddîyyât kalmamağla taaddîyyât-ı mezkûrenin def'iyle levâzım-ı müsâvâtın icrâsı ve

[Dördüncü] ; Özü ahâlîsinin Kılburun hudûd-nâmesi şerâiti mûcibince mahsûs olan tuz göllerinden ahâlî-i mezbûrenin hilâf-ı şürût men' olunmamaları ki bu husûs Rusya Devleti tarafından sûret-i diğerde ve tarafımızdan şürûta binâen zemîn-i âharda iddiâ olunmuşidi.

Husûs-ı mezbûrede şürût-ı mezkûrenin icrâsı iddiâları idi. Devlet-i Aliyye bunların husûsları cevâbına müterakkıb ve dostluğun tezâyüdü buna müteretteb olduğu bâhir ve Rusya Devleti'nin metâlib ü mültemisâtı tanzîmlerinde Devlet-i Aliyye'nin sür'at [ve] ikdâmı ve her maddenizde mertebe-i ta'cîliniz zâhir iken bu vakte dek bu gûne cevâbı zuhûr etmemesi Devlet-i Aliyye'nin şân u şevketini nazara almamanız sûretlerini [18a] iş'âr eder. İşte bunların böylece husûsları Devlet-i Aliyye'nin ahd ü şürût mûcibince matlûb-ı kat'îsi olduğundan başka bu te'hîrinizden biraz maddeler dahi tereşşuh etmişdir ki elçi bey dostumuza beyâna me'mûrum.

Evvelen her devlet kendi tüccâr ve âdemlerinin istihsâl ve esbâb-ı emniyyet ü himâyetlerine ikdâm etmek kavâid-i dîrîneden olduğu zâhirdir sizin memâlik-i Devlet-i Aliyye'de taraf taraf konsoloslarınız olmağla ve sen dahi Âsitâne'de olmanla âmed-şüd eden tüccâr ve âdemlerini himâyet edip haklarında şerâit-i uhûdun icrâsına gerek siz ve gerek konsoloslarınız ihtimâm idiyorsuz ve bu usûl her devletde cârîdir. İşte bizim tüccârımıza sizin memleketlerinizde taaddîyyât-ı mezkûrenin icrâsı taraf-ı Devlet-i Aliyye'den vikāyelerine kimesne me'mûr kılınmadığından neş'et ediyor. Bu sûretde Devlet-i Aliyye dahi sizin memleketlerinizde tüccâr mevrûdu olan mahallere bir âdem ta'yîni ve cümleden şimdilik tüccârımızın âmed-şüd edegeldikleri Kırım'a bir müte'ayyin kimesnenin muhâfaza-i şürût ve tanzîm-i umûr-ı ticâret ve himâye-i tüccâr için nasb u ikāmesi lâzım gelmekle kavâ'id-i düvel üzre bu husûsu Devlet-i Aliyye irâde vü iddiâ eder.

İki devlet beyninde akd-i uhûd ve rabt-ı şerâyit emniyyet-i cânibeyn için idiği zâhir ve tarafeynden dostluk ve emniyyete halel verir hâlet-sünûh etmemesine mebnî olunduğu bâhir iken Devlet-i Aliyye'nin Akdeniz adaları ve mevâzı'-ı sâiresinden katı çok reâyâsını ıdlâl ve Karadeniz'e âmed-şüd eden sefînelerinize vaz' ve kimini mellâh edip kimini dahi evlâd ü ıyâlleriyle öylece memleketlerinize pey-der-pey nakl ediyorsuz. Bundan başka her devlet kendi memâliki sükkânına lâzım ve havâyic-i zarûriyyeden olan me'kûlât aksâmı bâligân-mâ-belag kendüye [18b] vâfî olmadıkca

ve fazla kalmadıkca âhara verilmeği bir devlet tecvîz etmediği ve ba‘zân dostlar ve sâire bi’t-terâzî verilmesi vüs‘at vakitlerinde olduğu ve me’kûlâtda kıllet ve kendi memâliki[m]iz sükkânına zarûret der-kâr iken âhara sırran ve alenen me’kûlât verilmek kavâ‘id-i devlete nazaran gayr-i câ’iz idiği zâhir iken mürûr u ubûr eden sefâyinіniz bir tarafdan zahîre vü revgan-ı zeyt ve sâir bunların emsâli eşyâyı nakl ile memâlikimiz sükkânının ale’l-husûs bu belde-i azîme-i Konstantiniyye sekenesinin zarûretlerini ve es‘âr-ı zahâyirin tezâyüdünü mûcib olmakdadır. Bu kazıyyenin vukū‘u sefînelerinizin yoklanmamasından neş’et etmekle fî-mâ-ba‘d iki devlet beyninde der-kâr olan safvetin vikāyesine lâzım olan emniyyetin tahsîli için her devletde cârî olan âdet-i dîrîne üzre mürûr u ubûr eden sefîneleriniz mellâhları ve hemûleleri yoklanmak lâzım gelmekle bu husûsun muktezâ-yı dostî ve safvet üzre râbıtası Devlet-i Aliyye’nin matlûbudur.

Tiflis Hân'ı Erakli Hân bir müddetden beri iki devlet beyninde envâ‘-ı kīl ü kāli mûcib oluyor. Ba‘isi dahi hân-ı mezbûr fi’l-asl Devlet-i Aliyye’nin olduğu ve şerâit-i uhûdda sarâhaten olan tesahhubunuza dâir şart ol[un]madığı ma‘lûm ve iki devlet sırran ve alenen birbirinin aleyhinde olmamak musarrah iken mesfûru hilâf-ı şürût tesahhubunuz kazıyyesi olmağla fî-mâ-ba‘d bunun ikide birde iki tarafa mûcib-i tasdî‘ olmasıçün mesfûrdan el çekip ve hâliyle terk edip lisâna alınmamasını Devlet-i Aliyye şarten beyân ü iddiâ eder.

İşte Devlet-i Aliyye’nin îrâd eylediği maddeler bunlardır. Öteden beri bekā-yı dostî vü safvet ve Devlet-i Aliyye’nin matlûb u mültezimi olduğu misillü Rusya Devleti’nin dahi matlûbu ise [19a] bunların ber-vech-i meşrûh tesviyelerine ikdâm eder hilâf-ı me’mûl etmediği hâlde netîceyi elçi bey dostumuz mülâhaza etsin dedi.

Elçi-i mesfûr yukarıdan beri her maddede îrâd olundukca tekmîl olundu mu Ben de cevâblarına mübâderet edeyim demekde idi. Bu mahalde yine su‘âl edicek işte bizim îrâd etdiğimiz şimdilik bunlardır beyân ü tekmîl olundu. Bakalım cevâbların nedir denildikde

Elçi-i mesfûr cevâba ibtidâr-birle taaccüb ederim ki şürûta mebnî niçe mevâdd-ı cesîme durur iken anlara nisbet mevâdd-ı cüz'iyyeyi îrâd ediyorsuz Rusya İmparatoriçesi'nin merâmı tasfiye-i tarafeyn ve istirâhat-ı reâyâ-yı cânibeyn ve teshîl-i tesviye-i umûr-ı ticâret ve muhâfaza-i şerâit-i dostî vü safvetdir. Devlet-i Aliyye tarafından ise hilâfı icrâ olunuyor. İşlerimiz dâimâ tas'îb olunmakdadır müceddeden îrâd eylediğiniz mevâdda muâdil benim dahi irâdesine me'mûr olduğum[85] on beş yirmi madde vardır peşince anları mı beyân edeyim yoksa maddelerinizin cevâblarını mı vereyim îrâd edeceğim maddeler dahi bunlara dâirdir dedikde

Reîs efendi mukābele edip evvelâ bizim maddelerimizin cevâblarını beyân eyle. Vakit kalır ise anları dahi sonra söyle demekle elçi-i mersûm kendi mesâlihini takdîme vâfîr ısrâr ve reîs efendi ve nakîbüleşrâf efendi taraflarından cevâbların evvel olmasına envâ'-ı mukaddemât-ı mülzime beyân u iş'âr olundukda elçi-i mersûm benim maddelerim cesîmdir ve hiç olmaz ise bir kerre ta'dâd edeyim demekle ibtidâ cevâblarımızı vermelisiz. Seni meclise biz da'vet etdik ve maddelerimizi beyân eyledik elbette cevâblarını mukaddem vermelisin denilmekle elçi-i mesfûr kendi mevâddı îrâdına ferce bulamayıp taraf-ı Devlet-i Aliyye'den îrâd olunan mevâdd-ı mezkûrenin cevâblarına ibtidâr ve ben [19b] sözü tamâmca ne vechile istimâ' etdim ise siz dahi sözlerimi tamâm edinceye dek istimâ' edip kelâmınız var ise sonra beyân edersiz sûretlerini iş'âr-birle

Eflak ve Boğdan memleketlerine dâir üç def'a şerâit akd olundu. Taraf-ı Devlet-i Aliyye'den şerâit-i mezkûrenin birisine riâyet olunmayıp bir tarafdan hilâfı icrâ olunmakdadır. Ez-cümle bunlar sık sık azl ü nasb olunmamak şerâit-i mezkûrede sarâhaten münderic iken siz bir tarafdan azl ü nasb etmekdesiz. Bundan mâ-adâ hâlâ Eflak voyvodasının hilâf-ı şürût memleket fukarâsına etmediği mezâlim kalmayıp

[85] olduğum TK, ESE, B: olmadığım AE

mutasaddî olduğu taaddîyyât mukaddemâ tarafımızdan bi'd-defe'ât ta'dâd ü beyân olunmuş iken Devlet-i Aliyye tarafından bir türlü ısgā olunmadı. Bu memleketler şürût-ı ma'lûme ile redd olundu. Taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ise bir türlü îfâ olunmadığından kat'-ı nazar dâimâ hilâfı icr[a] olunuyor. Bir tarafdan tahammüle sığmaz tahmîlât-ı mütenevvia ve bir cânibden bunların adem-i emniyyetleri akîb-i sulhde Boğdan Voyvodası Lagor (ليغور) voyvodanın bilâ-sebeb nâ-gehân katl olunması bi'l-cümle mugāyir-i şürûtdur. Firârî-i mesfûrun tahlîs-i cân için Rusya tarafına firâr eylemesinin sebebi budur. Adem-i emniyyeti cihetiyle bize firâr ü ilticâya mecbûr oldu. Devlet-i Aliyye memleketeyn-i mezbûreteyne dâir olan bu kadar şürûtun birisine riâyet etmemekle Rusya Devleti dahi firârî-i mesfûru redd etmez ve şânına düşmez ve fî-mâ-ba'd tekâlîf-i gayr-i meşrûta ile memleketeyn-i mezbûreteyn reâyâsının tazyîk olunmamalarını da'vâ eder.

Kaldı ki Eflak ve Boğdan konsolos vekili maddesi ben İmparatoriçe tarafına gitmezden mukaddem îrâd olunmağla devletime yazmış idim. Gerek gelen ve gerek bi'n-nefs söylenen cevâblara nazaran vekîl-i mersûmun îrâd olunan mevâdda medhali ve bir türlü hilâfı [20a] hareket ve kabâhati yokdur. Şimdi bunun def' ü tebdîli teklîfine taaccüb etmekle evvelki riyâsetinizde Eflak ve Boğdan'da konsolos nasbıçün tarafınızdan ne derecelerde suûbetler gösterildiği ve ne makūle kīl ü kāl tekevvün eylediği malûmumdur deyicek

Reîs efendi mukābele edip belî öyle oldu. Konsolos nasbından sonra bu nizâ'lar tekevvün edeceğini ve emniyyet-i sâlib olacağını ol vakt Allâh'ın inâyetiyle tafattun u teyakkun etmiş idim. Ol vakt mülâhazam beyne'd-devleteyn bâ'is-i bürûdet olur bir hâlet sünûhuna sebeb olmamak için idi. İşte mülâhazam şimdi geldi göründü ki siz bir tarafdan voyvoda azlini ve bizler dahi konsolosunuz tebdîlini birbirimize teklîf etmekdeyiz. İşte konsolos nasbı tarafeynin bu nizâ'larını ve türlü türlü hâlâtı müstevcib olur hâlâ nizâ' olunmakdadır dedi. Elçi-i mersûm iâde-i kelâm

edip bunun hakkında îrâd olunan hâlât hilâf-ı inhâya mebnî olmağla kable's-sübût azl ü te'dîb olunamaz ve ben tebdîline me'zûn u me'mûr değilim dedi.

Elçi-i mersûm ta'kīb-i kelâm edip gelelim Rusya Devleti'ne âmed-şüd eden Devlet-i Aliyye tüccârı maddesine her devletin bir türlü kāide-i mülkiyyesi vardır. Rusya Devleti'nin dahi kendüye mahsûs kavâ'id-i dîrînesi olduğunu ben fi'l-asl bilir iken bu def'a gitdiğimde re'ye'l-ayn dahi müşâhede eyledim. Anda ticârete mahsûs mahaller müteayyendir varan tüccâr ol mahallerin mâ-adâsına varmaz ve dilediği yerlerde gezemez. Böyle zâbıta tahtında olması ol makūle varanlar ticâret için varmayıp âdem sirka etmek ve diledikleri fezâhatı icrâ etmek için varırlar. Binâen-aleyh Devlet-i Aliyye tüccârı dahi mu'ayyen olan mahallerin mâ-adâsına varmak isteseler men' olunurlar ve alınan resm-i gümrüğün [20b] sâirlerden ne gûne olunur ise Devlet-i Aliyye tüccârından dahi öylece alınıyor. Eğer sâirden ziyâde alnır ise bu da'vâ ol zamân lâzım gelir ve alınan resm zâbıta tahtında olmağla ziyâde olmağa kimesne cesâret edemez. Tahsîldârlar farazâ cesâret etseler dahi tüccâr-ı mezkûre zâbitlerine varıp ifâde eylediği gibi derhâl redd etdireceği zâhirdir.

Özü'nün tuz maddesinde murâd tesvîye-i umûr ve tesfîye-i cânibeyn oldukda maddenin zâtına nazar olunup şarta tabî'atca ma'nâ verilmez idi. Munsifâne nazar olunsa hem-civârlık hasebiyle Özülü'nün kifâf-ı nefslerine vefâ edecek kadar tuz verilmek iktizâ eder. Zîrâ tuz gölleri Rusya Devleti'nindir. Kılburun hudûd-nâmesi şartı ma'lûmdur ve kifâyet mikdârı Özülüye tuz verilmekde muhâlefet olunduğu yokdur. El-hâletü hâzihî biz anda iken Özü ahâlîsine senede elli bin pot tuz verilmeğe Rusya Devleti karâr-dâde oldu. Ol mikdâr tuz yüz bin âdeme vâfîdir ziyâdeye mesâğ mümkün değildir.

Reâyânızın bizim memâlikimize naklini beyân etdiniz Kaynarca ahid-nâmesi muktezâsınca esnâ-i seferde Rusya yedine geçen mahaller reâyâsı in'ikād-ı sulhden bir sene hitâmına dek muhtâr kılınıp diler[ler] ise Rusya diyârına azîmet etmek üzre me'zûniyyetleri meşrût olmağla Devlet-i Aliyye reâyâsından Rusya memâlikinde

olan reâyâ bunlardan ibâretdir. Bunlardan mâ-adâ gerek benim vaktimde ve gerek selefim elçi zamânında Devlet-i Aliyye reâyâsı nakl olunduğu yokdur ve bir türlü tecvîzi mesbûk olmamışdır. Kaldı ki şarta nazaran Rusya sefînelerinin mecmû'u yoklanmak iktizâ etmeyip derûnunda Devlet-i Aliyye reâyâsı olduğuna şübhe olunanları yoklanmak iktizâ eder iken Devlet-i Aliyye'yi te'mîn [21a] için mecmû'unun mellâhları yoklanmasına tarafımızdan mümânaat olunduğu yokdur. Liman nâzırı mecmû' sefînelerimizin mellâhlarını yoklamakdadır. Eğer derûnlarında sizin reâyânız bulunsa alırlar idi. Reâyâ var iken almazlar ise kabâhat sizin zâbitânınızda olmak lâzım gelir. Bir nefer reâyânızın gitmesine benim rızâm yokdur.

Sefînelerimizin hamûlesi yoklanmasını îrâd eylediğiniz ve zehâyir nakl olunuyor diye illet etdiğiniz zehâyirden murâd pirinc ve kahve ve revgan-ı zeyt ise bunlar Kostantiniyye'den mâ-adâ memâlik-i Devlet-i Aliyye'den alınmak şürûtda mastûrdur. Bunlardan mâ-adâ sâir zahîre ise ya'nî hınta ise biz hıntayı Devlet-i Aliyye memleketlerinden almayıp kendi memâlikimizden Akdeniz'e nakl ediyoruz ve sefînelerimizin hamûleleri defterlerini Devlet-i Aliyye'ye takdîm ediyoruz. Bu sûretde i'timâd etmelisiz. İ'timâd olunmadığı hâlde hamûlenin nakl olunduğu mahallerden tashîh ve hall-i[86] eşkâl mümkündür.

Kırım'a âdem nasb ü ta'yîn fi'l-asl sebkat etmeyen mevâddan ve şürûtda musarrah olmayıp bizim konsoloslarımız nasbı şerâyitde musarrah iken her birinin nasbında bu kadar suûbetler gösteriliyor. Bu ise şartda gayr-i mastûr iken taleb ediyorsuz. Bu sûretde bu husûs benim cevâb verebileceğim mevâddan olmamağla be-her-hâl devletime yazmağa muhtâcım. Yazayım ne cevâb gelir ise sonra size ifâde ederim.

Tiflis Hân'ı Erakli Hân maddesi ki îrâd eylediniz işte mevâdd-ı cesîmenin biri budur. Bunun bu derecelerde mûcib-i kīl ü kāl olmasına sebeb-i illet-i müstakille

[86] Hall ve işkâl kelimeleri arasına metinde yanlışlıkla vav "و" harfi konmuştur.

Çıldır Valîsi Süleyman Paşa'dır. Tarafımızdan ne vechile şikâyet olunduğu ve ne makūle mübâhaseleri mûcib olduğu ma'lûmdur. Hân-ı mersûmun Rusya'ya ta'yînini âlem bilir. Rusya Devletiyle [21b] hân-ı mersûm beyninde şürût u kuyud ile râbıta-bend olmuşdur. Bu kazıyyeyi Devlet-i Aliyye'nin i'tirâf etmesi ve etmemesi Rusya Devleti'nin mültezimi değildir. Mukaddemâ bi'd-defeât rencîde olunmaması Rusya Devleti tarafından iltimâs olundu. Sonra bir himâyet fermânı verilmeği netîce verdi. Hân-ı mersûmdan Rusya Devleti bir vechile fâriğ olmaz ve teb'ıyyetini Devlet-i Aliyye bilsin bilmesin demez cevâblarını elçi-i mersûm ber-vech-i meşrûh beyân eyledi.

Tevcîhât-ı Ulemâ

Bundan mukaddemce ya'nî Şa'bân-ı şerîfin yirminci günü [7 Haziran 1787-Perşembe] Mekke-i Mükerreme [kadılığı] pâyesiyle şeref-yâb olan Mehmed Salih Efendizâde Ahmed Es'ad Efendi miyâne-i akrânından İstanbul kadılığına intihâb ve hem-rütbeleri olan Gümülcineli es-Seyyid Mehmed Efendi ile fetvâ emîni İbrahim Efendi İslambol [kadılığı] pâyesi inâyetiyle kâm-yâb buyuruldu. Şehr-i Şevvâl'in on sekizinci günü [3 Ağustos 1787-Cuma] Şam kadılığıyla Nimet Efendizâde Şükrullah Efendi bekâm ve Selanik hükûmeti Sıddıkîzâde Mehmed Sadeddin Efendiye in'âm buyurulup Galata mevleviyyeti ile tedrîs-i ulûm-ı nâfia ederek imrâr-ı a'vâm eden Süleymaniyye müderrisi Çineli es-Seyyid Ahmed Efendi şâd-kâm buyuruldu.

İcmâl-i Mükâleme-i Çiftlik-i Levend

Zikr-i Mukaddeme-i Meşveret-i a'zamî der-Bâbıâsafî

Bundan evvelce beyân olunan mükâleme tafsîlinden Devlet-i Aliyye murahhası Süleyman Fe[y]zi Efendi'nin ıslah-ı beyne'd-devleteyn vâdîlerinde edhem-i dânâ-pesend tab'ı ne vechile inân-rîz-i cevelân ve a'dâ-yı dîn murahhasının tab'-ı harûnu ne mertebelerde teng-efsâr ve bed-inân olduğu ashâb-ı hoş u iz'ândan mütâliân-ı âsâra rûşen ü ıyân ve vâzıh-ı müstağn[î]n ani'l-beyân olur zîrâ gerek hilâl-

i mükâlemâtda ve gerek pâyân-ı mecâlis-i mükâlematda düşman-ı dîn murahhasının kārûre-i dehânından teraşşuh eden [22a] ecvibe-i bârideye göre her meclisde birkaç def‘a fesh-i musâlaha vâdîleri der-pîş olunmak muktazî ve merreten ba‘de-uhrâ müşâhede-i etvâr-ı nâ-hencâr-ı a‘dâ ederek der-i muhârebenin güşâdına herkes râzı olmuşiken mukaddem îrâd olunduğu üzre mevsim-i muhârebe güzerân eylediğinden yine bi’l-ittifâk şerâit-i ihtiyat der-miyân ve aralık aralık mükâleme ederek bir tarafdan itmâm-ı edevât-ı harbiyyeye dâmen-i der-miyân olunmak cümle re’yiyle istisvâb ü istihsân olundu. Binâen-alâ-zâlik şehr-i Şevvâl’in on beşinci [31 Temmuz 1787-Salı) ve Eylül’ün on üçüncü günü dahi Bebek hadîkasına nısf sâat mesâfede vâḳi‘ Kapudan-ı deryâ Vezîr Gāzî Hasan Paşa’nın ihyâ-gerdesi olan Levend çiftliği demekle ma‘rûf çiftlikde a‘da-yı dîn murahhası ile bast-ı besât-ı meclis-i mükâleme ve tertîb-i encümen-i mübâhase olunur.

Ke’l-evvel tarafeynden sevk-ı mukaddemât-ı mülzime ve îrâd-ı ecvibe-i mübreme olunmuşdur ki tafsîlî dîvân-ı hümâyûn kaleminde mazbût u mahfûz ve icmâlisi dahi zebân-ı hoş-beyân-ı kalemden bu vechile çekîde ve melfûz olur ki yevm-i mezkûrda Rusya elçisi çiftlik-i mezkûra getirdilip reîsülküttâb-ı müşârün-ileyh bi’l-fi‘l Anadolu Kazaskeri ve Nakîbüleşrâf olan Kamil Efendi ile bade’l-mülâkāt fi’l-asl manzûr-ı pâdişâh-ı âlem olup müstashableri olan ba‘zı mevâddan ibâret mukaddeme şukkası taraf-ı Devlet-i Aliyye’den beyân olunmak üzre îrâd olunduktan sonra elçi-i mersûm kelâma başlayıp da‘vâ-yı safvet ederek

Özü cânibinde olan Zaporda (زاپوردە) kazaklarının tecâvüz ü taaddîleri beyânıyla Aynalıkavak Muâhedesi üzre Karadeniz’den ba‘îd mahallere iskânları ve Avluta karşısında Rusya memâlikinden üç bin koyun Özülü tarafından gāret olunmakla [22b] reddi

Ve Nehr-i Kuban’ı vakit vakit tecâvüz ile Rusya memâlikine hasâret edenlerin men‘leri ve aldıkları eşyânın reddi

Ve Özü'nün tuz maddesinin faysal-pezîr olması

Ve Cezayir'de alınan Rusya sefînesinin bir senedir istirdâd olunmadığı beyânıyla istirdâdı.

Eflak ve Boğdan memleketlerinin şarta ve ahde mebnî verilen nizâm u şerâitin icrâsı te'kîdi

Varna konsolosunun nasbı ve sâir memâlikde olan konsoloslarının fî-mâ-ba'd te'mînleri.

Hanya konsolosuna olan hakāretin tarziyesi

Ve tercümânlık berâtlarının şerâiti tağyîr olunmağla tavr-ı evveline ircâ'ı

Ve masdariyye muâfiyetine Rusya tercümanlarının dahi idhâli

Ve Memâlik-i İslâmiyye'ye varan Rusya[87] sefîneleri mellâhlarının te'mîni

Ve Sakız'da katl eyledikleri kapudanın katline[88] cesâret edenlerinin ahzı

Ve Rusya tüccâr sefînelerinin şartdan ziyâde olmayanlarına mümânaat iktizâ etmez iken geçenlerde mümanaat olunmakla fî-mâ-ba'd men' olunması.

Geçenlerde Küdüs mollası râkib olduğu Rusya sefînesi korsân tarafından ahz ve ba'dehû red olunup lâkin kapudandan alınan akçe ve eşyânın reddi.

Rusya sefîneleri Devlet-i Aliyye'nin bir iskelesinden bir iskelesine azîmete ber-mûceb-i şürût me'zûn iken geçenlerde Anapa'ya tuz getürecek bir sefînenin hamûlesi ihrâc etdirilmekle fî-mâ-ba'd men' olunmamak

Ve Kırım'dan gelmiş birkaç nefer Rusya Yahud reâyâsından cizye alınmağla fî-mâ-ba'd men'i

---

87 Rusya: mükerrer AE

88 kapudanın katline TK, ESE, B: kapudana AE

Ve Tiflis hânının Çıldır vâlîsi taarruzundan ve anın tahrîkiyle âhirin taaddîsinden muhâfazası husûslarını der-miyân ve her birinde sûret-i vukūât ve iddiâlarını ber-vech-i tafsîl serd ü beyân eyledi.

Bundan mukaddem dahi tenbîh ü işâret olunmuş idi ki [23a] işbu tebyîn olunan mevâdd Rusyalı cânibinden def'aten îrâd olunmayıp belki Rusya elçisi devleti tarafından olmak üzre ifâdeye me'mûrum diye müddet-i vâfireden beri aralık aralık birer ikişer Bâbıâlî'ye takdîm ve eslâf reîsülküttâb efendiler zamânından beri faysal-pezîr olmayarak müterâkim olan kadîm maddeler olup zikr olunduğu üzre fasl ü hasmında mazarrat der-kâr olmakdan nâşî kat'-ı müyesser olmadığından zamân mürûr eylediğine binâ'en vakit vakit elçi-i mersûm tarafından cevâb talebî zımnında Bâbıâsafî'ye takrîrler tahrîr ve makām-ı sadâret-i uzmâdan dahi elçinin cevâb talebinde olduğu bi'z-zarûre rikâb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîye tastîr olunur idi.

Düşman-ı dîn tarafından matlûb olan mevâddın temşiyeti ise Devlet-i Aliyye'ye muzırr olduğundan başka kâfirlerin -**mes'ûlâtı lâ-yakıf inde haddin-**[89] me'alince nihâyet kabûl eder makūleden olmayıp farazâ zikr olunan mevâdd teslîm olunsa bile der-akab Devlet-i Aliyye'ye mûcib-i şeyn olur bir alay mevâddın dahi teklîfi dâ'iyesinde olacakları ma'lûm olan keyfiyyâtdan olmağla beyân olunan maddelerin müzâkere ve kat'ıçün elçi-i mersûm tarafından mutâlebe olunarak reîsülküttâb-ı müşârün-ileyh zamânında dahi izn-i hümâyûn-ı hazret-i zıllu'llâhî ile bundan mukaddem beyân olunduğu üzre hasbe'l-me'mûriyye mahâll-i müteaddidede birkaç def'a Rusya elçisi Polhakof (پولحاقوف) ile akd-i meclis-i mükâleme olunduğu ânifen sebt-i cerîde-i âsâr olmuşidi. Elçi-i mersûm ile tûl u dırâz güzerân eden ebhâs de'b-i dîrîn-i devlet üzre[90] beylikci-i dîvân Mehmed Raşid Efendi himmetiyle her def'ada kaleme alınıp vakit vakit ma'rûz-ı izz-i huzûr-ı hazret-i şehriyârî kılındıkdan sonra her meclisde elçi-i mersûm ile güzerân eden ebhâsdan kaleme alınan sûret-i

[89] مسئولاتی لایقفُ عندَ حدٍ = "Sınırı olamayan sorular" anlamında Arapça bir söz.

[90] güzerân … üzre TK, ESE, B : -AE

meclis dahi ulemâ [23b] ve erkân-ı devlet muvâcehelerinde alâ-vechi'l-istişâre kırâat ve tarafeynden sebkat eden mübâhaseler mecâlis-i mahsûsa-i şûrâda muhâkeme olundukdan sonra netâyic-i ârâ yine ma'rûz-ı huzûr-ı pâdişâh-ı keyvân rif'at olur idi.

Hattâ işbu mevâdd-ı manzûr-ı nazar iksîr-eser-i şehriyâr-ı âlem oldukda fi'l-asl a'dâ-yı dîn elçisinin bu makūle ebhâsı netîce-pezîr olmaksızın mükerreren ma'rûz-ı huzûr-ı fâizu'n-nûr-ı şâhâneleri olmuş olduğundan bu sûretde hatt-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîleri mehâbet-rîz-i sudûr olmuşdur.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vezîrim!

Elçi-i mersûmun işbu birkaç maddede bahsi abes makūlesi işler kaleme alınacak, alınıp arz!

Bakalım ba'dehû işlerin gelişine göre nice cevâb verilmek re'y-i savâb ise arz oluna! ان الله على كلّ شئ قدير[91] Diye hatt-ı şerîf ısdâr buyuruldu.

Devlet-i Aliyye tarafından Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi'nin nakîbüleşrâf-ı müşârün-ileyh maiyyeti ile mevâdd-ı mesbûkaya verilen ecvibenin hulâsasıdır ki beyân olunur.

[Rus Elçisine Verilen Cevaplar]

Elçi-i mesfûr ile ba'de'l-mülâkāt izhâr-ı merâsim-i safvet olundukdan sonra reîs efendi kelâma ibtidâr ve gelelim maddelere ki evvelen Zaporda (زاپورده) Kazaklarını ve firârîleri[92] beyân etdik. Devlet-i Aliyye bu madde için mukaddem ü muahhar ekîd ü şedîd evâmir-i şerîfe ısdâr eylediği ve Rusya Devleti tarafından

[91] "Şüphesiz Allah, gücü her şeye hakkıyla yetendir" (Kur'an, Bakara-II, 106; 17).

[92] Bu kelime fe "ف" harfi yerine yanlışlıkla kaf "ق" harfi ile başlatılmıştır.

mülâhazasına Özü tuzu maddesinin mahallinde tanzîmi için mübâşir gönderdikde evâmir-i ekîde ile bunu dahi sipâriş ü tenbîh edip mübâşir hâlâ anda olduğundan kat‘-ı nazar Özü muhâfızı bu tarafdan azîmet eylediği esnâda husûsât-ı mezkûrenin tesviyesi şifâhen dahi sipâriş ol[un]muşdur. Lâkin sizin tarafdan tanzîmine rağbet olunmadı diye [24a] bundan mukaddem tahrîr olunan meclise mükâleme hulâsasında beyân olunduğu vechile cevâbda itnâb eyledikde

Elçi-i mersûm tavr-ı müteaccibâne izhârına başlayıp Kazaklar ve firârîler haklarında şürûtun icrâsı ısdârını der-pîş etmekle reîs efendi bu bâbda vâfir ebhâs-ı mülzimâne îrâd eyledikden sonra bi’l-âhire şimdi askerimiz ayakda olmağla tarafeyne emniyyet hâsıl olmadığından başka Özü ahâlîsinin müddeâları olan tuz maddesi el-ân faysal-pezîr olmamağla Kazak ve firârî maddelerinde Özülü’nün şu aralıkda üzerlerine varılsa tuz maddesini der-pîş edip askerîlik olmağla bir fesâd çıkar muhafız-ı müşârün-ileyhin vaktine merhûndur diye tahrîr etmesi dahi bu ma‘nâya delâlet eder.

Tuz maddesinde muktezâ-yı şürût tarafınızdan icrâ olundukda ve emniyet-i tarafeyn husûle geldikde bu misillü mevâdd-ı cüz’iyye tabî‘atıyla husûle gelir deyicek elçi-i mersûm hudûd kumandanının bu husûslara dâir Özü muhafızına yazdığı kâğıd karşılığında muhâfız-ı müşârün-ileyhin benim vaktimden mukaddem olan hâlâta karışmâm lâkin fî-mâ-ba‘d vaktimde Rusyalı tarafından firâr eder olur ise red olunur mazmûnunda kumandan-ı mersûma yazdığı cevâb-nâmesi sûretlerini elçi-i mersûm ibrâz u i‘tâ etmekle ba‘de’l-kıraat reîs efendi işbu mükâtebeden haberimiz yok buna dâir muhâfızdan kâğıd gelmedi lâkin böyle olduğu sûretde işte bunun mazmûnu dahi benim deminden beri etdiğim ifâdeyi ya‘nî tarafeyne emniyyet hâsıl ve tuz maddesi tarafeyn nizâ‘ını fâsıl olmadıkca Kazak ve firârî maddesine teşebbüs bu askerîlikde câ’iz olmadığını te’yîd eder. [24b] Zîrâ muhâfızın vaktimden evvel olan hâlâta karışmam demesi Devlet-i Aliyye’ye vaktine merhûndur diye yazdığına mübâyin değildir. Hâsılı emniyyet-i tarafeyn karîn-i husûl ve tuz maddesi dahi

muktezâ-yı şürût icrâsına mevsûl oldukda bunlar yeter şeylerdendir dedi. Sadedine tuz maddesine girip elçi-i mersûm husûs-ı mezbûrede vâfir mugālata ve bahislere başlamağla reîs efendi

İşte nass-ı şürût meydanda ve ma‘nâsı zâhir ve da‘vâmıza delîli kat‘î olduğuna kerrâtle mukaddemlerde ve geçen ki meclisde ve deminden beri bu meclisde sana beyân etdik sen yine evvelki sözlerini söylüyorsun çünki böyledir. Şürûtu eline alıp elçilerden kimleri dilersen göster ve Hakk kimin yedindedir diye söyle anlar her ne derler ise biz râzıyız dedikde elçi-i mersûm iki devlet beyninde olan maddeye âharın müdâhalesi iktizâ etmez ve âhara göstermek me’mûriyyetime sığmaz. İşte bunun olacağı geçen ki meclisde beyân etdiğim vechile ta‘yîn-i mikdârdır diyerek musırr olmağla reîs efendi dahi ber-mûceb-i şürût-ı hakk-ı Devlet-i Aliyye’nin yedinde ve icrâsı geçen gün beyân etdiğim vechile Devlet-i Aliyye’nin matlûbudur. Meşrût olan hakkından fâriğ olmak ihtimâli yokdur. Maksûd-ı safvet ve icrâ-yı[93] şürût ise nass-ı sened üzre hareket ve Özülüye mahsûs göllerden ahâlî-i mezkûrenin tuz almalarına mümânaatdan mübâadet edersiz dedi ba‘dehû Özülü tarafından gāret olundu diye elçi-i mesfûrun iddiâ eylediği üç bin koyun maddesi der-miyân olunup bu madde şimdiye dek mesmû‘umuz olmadı ve def‘aten üç bin koyunun hemen şöylece alınması akla muvâfık olmayıp [25a] lâkin maa-[mâ-]fîh Devlet-i Aliyye’nin hilâf-ı şürût ve mugāyir-i dostî hareket olduğuna rızâsı olmamağla husûs-ı mezbûr için İsmail seraskerî hazretlerine bir kıt‘a müekked emr-i şerîf tasdîr ve madde-i mezbûre burada sahîh ise alınan koyunların derhâl reddi ve merâsim-i tarziyenin icrâsı derc ü tastîr olunur cevâbını reîs efendi beyân eyledi.

Reîs efendi elçi-i mersûmun nehr-i Kuban’dan tecâvüz ile mâl gāret etdiler dediği maddenin cevâbına mübâderet edip fi’l-asl beri tarafdan sizin cânibe mürûr edenler sizin tarafınızdan tahrîk olunmuş. Evvelen sizin tarafdan beri cânibe mürûr

[93] icrâ-yı TK, ESE, B: icrâsı AE

ile ba‘zı harekâta ibtidâ[r] olunduğundan beri tarafdan dahi zâbitânın marzîleri olmayarak ba‘zıları sizin tarafa mürûr etmişler maa-mâ-fîh huzûr-ı mezbûr mukaddemâ tarafınızdan inhâ olunduğundan Soğucak muhâfızına müekked evâmir-i şerîfe gönderilmekle gāret olunan emvâli ihtimâm ederek tahsîl ve tarafınıza istirdâd etmiş olduğunu muhâfız-ı müşârün-ileyh mukaddemâ tahrîr ve defterini tesyîr etmekle tarafınıza ifâde ve defterini i‘tâ etmişidik ve muhâfız-ı müşârün-ileyh Kuban’ın beri geçesinde olan tavâ’ifi fî-mâ-ba‘d karşıya mürûr etmemek üzre taahhüd etdirmiş ve bundan sonra ol tarafın râbıta ve nizâmlarına gereği gibi tekayyüd olunması tavsiye vü telkîn olunmuş dedikde elçi-i mersûm bu bahsi ıtrâ edip

Ben İmparatoriçe tarafında iken Kuban’ın beri tarafından yine mürûr eylediklerini istimâ‘ etdim deyicek

Reîs efendi belî yine sizin tarafdan tahrîke mebnî beri cânibden bir iki yüz âdem karşıya mürûr etmişler iken hele Soğucak muhâfızı [pey]-der-pey âdem ta‘yîn ile iâde etdirmiş böylece mesmû‘umuzdur. Bu aralıkda ta‘yîn olunan vezîr vardıkda nezâret edip tarafınızdan [25b] tahrîk olunmadıkca beri cânibden ba‘d-ezîn o misillü hâlet sünûh etmemesine ikdâm olunur dedi.

Ba‘dehû saded Cezayirli tarafından bir senedir zabt olundu diye elçi-i mersûmun iddiâ eylediği sefîne maddesine gelip reîs efendi cevâba ibtidâr-birle bu husûs kapudan paşa hazretlerine havâle ve Cezayirli’ye hitâben sâdır olan fermân-ı âlî müşârün-ileyh tarafından gitmek üzre kendüye gönderilmiş olduğu ma‘lûmunuzdur. Müşârün-ileyh der-Aliyye’ye gönderdiği tahrîrâtında emr-i şerîf-i mezkûru mahsûs bir mu‘temed âdem ile gönderdim arası uzayıp haberi gelmeyecek tekrâr bir mü’ekked tahrîrâtımla birini dahi gönderdim anın dahi haberi gelmeyip ikisi dahi mefkūd mu oldular yoksa kazâya mı uğradılar ne sûret kabûl eylediklerini bilemediğimden üçüncü olarak bir âdem dahi gönderdim anın cevâbına müterakkıbım diye tahrîr eylemiş dedikde vâḳı‘-ı hâl böyledir bakalım müşârün-

ileyhin üçüncü âdeminden ne haber gelir yahud müceddeden fermân-ı âlî ile tersâne-i âmireden bir çavuş gönderilmek tarîkine bakılır denildi.

Eflak ve Boğdan maddesi der-miyân olunup reîs efendi kelâma mübaderet-birle mesfûrun bu memleketler Devlet-i Aliyye'ye şürût ile redd olundu. Ta'bîr ne zımnî ta'rîz kasdıyla her devlet kendi reâyâsını muhâfazaya ikdâm ve taaddîyyât ü hasârdan sıyânete ihtimâm etmek kavâ'id-i mülkiyedendir. Memleketeyn-i mezbûreteyn Devlet-i Aliyye'nin olmağla reâyâsı hakkında mezâlim vukū'una rızâsı olmadığı zâhir deyip ve şürûtun sohbetini lisâna almayarak himâyet-i ra'iyyet husûsu her bâr te'kîd olunmakdadır fî-mâ-ba'd dahi te'kîd ü ikdâm olunur demekle elçi-i mesfûr dahi maksûd-ı icrâ-yı şürûtu te'kîd ve tahrîr etmenizdir dedi.

Ba'dehû konsolos maddesi cevâbına şürû' olunup işte [26a] konsolos nasbı lâzım olan mahallere nasb etdiniz ez-cümle sâir düvelin konsolosu olmayan Akdeniz adalarına dahi nasb[94] olundu Karadeniz tarafında dahi Eflak ve Boğdan konsolosunuz var bunu niceye dek teksîr etmeli maa-mâ-fîh ticâret mevki'i olan mahallere nasbınıza Devlet-i Aliyye tereddüd etmeyip kaldı ki Varna konsolosluğu maddesi ki emniyyet-i cânibeyn hâsıl olmadıkca bunun bahsine girilmez cevâbı eğerci verilmişidi lâkin oldukca sana beyân edeyim. Varna Devlet-i Aliyye'nin hem serhaddi ve hem kilârı mesâbehesindedir ve sizin ticârretiniz cârî mahallerden değildir. Bu sûretde Varna'ya konsolos nasbı iddiâsının hiç ma'nâsı yokdur. Farazâ nasb edelim desek böyle askerlik vaktinde öyle bir serhadde ikāmeti nice mümkün olabilir.

Elçi-i mersûm mukābele edip mahall-i mezbûra sefînelerimiz uğruyor anda ve etrafında görülecek mesâlih-i tüccâr görülmeyip bundan başka ba'zı sefîneler kazâ-resîde olayor mahall-i mezbûrda bir konsolos lâzımdır ki varan ve kaza-resîde olan

[94] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla sad "ص" harfinden sonra fazladan ye "ى" harfi yazılmıştır.

sefînelerimiz ve âmed-şüd eden tüccârımız mesâlihini ru'yet ede. Anın için ber-mûceb-i şürût iddiâ ederiz deyicek

Reîs efendi mukābele edip mahall-i mezbûr tüccârınız gider gelir mahall değildir kaldı ki[95] sefâyin kazâsı her mahalde oluyor bu sûretde kâffe-i memâlike konsolos mu nasb olunsun bir tarafda olan konsolos her cânibe nezâret eder. İşte sen Âsitâne'de elçisin ru'yet-i umûr-ı tüccâra dâir her tarafa hükmün cârîdir bâ-husûs Karadeniz tüccârına nezârete Eflak ve Boğdan konsolosunuz dahi kâfidir. Eğerçi deminden dediğim vechile bunun bahsine girmeğe me'zûn değilim lâkin olacağını dahi aklım kesmez diyerek nakîb efendi hazretlerine teveccüh etmekle nakîb efendi hazretleri [26b] kelâma ibtidâr edip

Varna'ya konsolos nasbı hilâf-ı şer'dir. Mugāyir-i şer' olan mevâdd-ı meşrût dahi olsa tecvîz olunmaz işte sözün sağı budur. Farazâ hademe-i Devlet-i Aliyye Varna'ya konsolos nasb edelim deseler dahi bizler ki şerî'at-ı garrânın nuzzârıyız kıbel-i şer'den tecvîz etmeziz deyicek elçi-i mersûm mukābele edip zâhir budur ki sâir şürûta dahi riâyet etmezsiz demekle nakîb efendi hazretleri cevâba ibtidâr-birle mugāyir-i şer' olanları var ise icrâsına şerî'atımız râzî olmaz dedikde reîs efendi câ'iz olsa bile ilzâma sözlerim çokdur ez-cümle konsolos nasbı teshîl-i umûr-ı ticâret içindir ve konsolos demek müdebbir-i umûr-ı ticâretdir demekdir. Varna ise bizim mühimmâtımız ve zahîremiz nakline mahsûs bir mahall ve asker yatağı bir serhaddimizdir ve hâlâ donanmamız sefâyini anda mevcûddur serhadlere konsolos ikāmeti nâ-mesbûkdur mahall-i mezbûra konsolos nasbı bu vechile ve vücûh-ı sâire ile şürûta dahi muhalifdir deyicek mesfûrun çehresine humret gelip teessür ederek biz şarten iddiâ-yı mevâdd ederiz. Siz her birine birer illet serd ile birisini icrâ etmezsiz benim bildiğim Rusya Devleti bu maddeden fâriğ olmaz ben muktezâ-yı me'mûriyyetimi beyân edeyim icrâ etmediğiniz hâlde devletime yazmakdan gayri

[95] kaldı kelimesinden sonra gelen "ki" ekinin sesli harfi he "ه" harfi olacakken yanlışlıkla ye "ى" harfi ile yazılmıştır.

elimden ne gelir vâdîlerinde vâfir sözler söyleyip reîs efendi dahi kelâm-ı evvelini iâde-birle evvel emrde lâzım olan safvet-i tarafeyndir henüz tarafeynin birbirinden emniyyeti yoğiken bunun bahsi abesdir. Hal ne olacağını kim bilir. Hakk teâlâ hazretleri[96] şu iki devlet beyninde safvet ihsân etsin böyle şeyler ol zamân der-miyân olunur dedi.

Ba‘dehû nasb olunan konsoloslar haklarında beyân olunan taaddîyyât maddesine girilip reîs efendi elçi-i mersûma hitâb [27a] ile konsoloslarınızın ve âdemîleriniz ber-mûceb-i ahid-nâme himâyetleri zâbitânımıza dâimâ te’kîd olunmakdadır ve birisine hilâf-ı dostî ve şürût-ı taaddî olunduğuna Devlet-i Aliyye’nin rızâsı yokdur. Kaldıki Hanya konsolosu maddesiçün taraf-ı Devlet-i Aliyye’den ekîd ü şedîd emr-i şerîf tasdîr ve hâlât-ı meskûreye cesâret edenlerin be-her-hâl ahzları derc ü tastîr ve ocâğ-ı âmireden mahsûs mübâşir ile tesyîr olundu dahi cevâbı vürûd etmedi bi-mennihî teâlâ madde-i mezkûreye cesâret edenler kimler ise ahz ve te’dîblerine ikdâm olunacağı zâhirdir demekle elçi-i mesfûr konsolos-ı mesfûr hakkında icrâ olunan rezâlet ve hakārete dâir şikâyete vâfir ıtrâ edip ba‘dehû cevâb-ı mezkûr iâde olunmakla sükût eyledi.

Ba’dehû reîs efendi terccümanlık berâtleri şürûtu cevâbına şurû‘ edip tercümanların vazîfeleri elçileri ve konsolları ma‘iyyetlerinde tercümanlıkları umûruyla iştigāl iken ba‘zı devletlerin tercümanları[97] vazîfelerinden hâric sâir umûra müdâhale ile nizâm-ı mülkiyyeye halel vermekle Devlet-i Aliyye dahi umumen bir nizâm-ı cedîdeye muhtac oldu. Binâen-aleyh fî-mâ-ba‘d olacak tercümanlara berât şu vechile verilsin diye şürût ve uhûda dokunmaz birkaç şürût derc olundu deyip ve derc olunan şerâiti dahi kırâat ve bu şürûtlar tercümanların berâtlerinde falan konsolosu ma‘iyyetinde tercümân olan falan diye masdûr olan ma‘iyyet lafzını müfessirdir zîrâ ma‘iyyet lafzının ma‘nâsına riâyet olunmayarak taşra konsolosu

[96] hazretleri B: -AE, TK, ESE,

[97] umûruyla … tercümanları TK, ESE, B: -AE

tercümanı olanlar Âsitâne'de esnâflık edip türlü türlü şeylere karışıp hasbe'l-maslaha muâheze olundukda ben tercümanım diye iddiâ edip muâmele-i nizâm-ı ra'iyyete halel veriyorlar dedi.

Mesfûr mücâb olmayıp Rusyalı haklarında olan mu'afiyyât ve müsâlimât tercümanlarımız haklarında dahi icrâ olunmak [27b] ahdimizde meşrût olmağla bu kazıyye şürût-ı mezkûru ilgā ve tercümanlarımızı muâfiyyât-ı mezkûreden ıskāt eder deyip anların ke'l-evvel verilmesinde ısrâr ve reîs efendi dahi

Her devlet kendi mülk ve ra'iyyetine nizâm vermek ve nizâm-ı mülkiyyeye dokunur mevâdda düvel-i âhar taraflarından taarruz olunmamak âdet-i devletdendir. Sizin tercümanlarınızdan eğerçi hilâf-ı hareket zuhûr etmeyip lâkin sâir ba'zılardan sünûh etmekle umûm üzre nizâm verildi. Eğer sizi istisnâ etsek nizâm-ı umûmîye muhâlif olur. Bu minvâl üzre berâtleri ba'zı düvel ve ale'l-husûs Nemçe ve büyük İspanya ve Françe Devletleri kabûl ü ahz eylediler dedikde

Elçi-i mersûm dahi her maslahatımıza birer gûne sedd çekiyorsuz dedi.

Ba'dehû reîs efendi Karadeniz'e işleyan sefînelerin mikyâsı maddesinin cevâbına mübâderet-birle bir tarafdan gemileriniz gelip gitmekdedir hangisine[98] mümânaat olunduğu var izn-i sefîne emirlerini istediğiniz gibi veriyoruz bu maddeye taraf-ı Devlet-i Aliyye'den liman nâzırı ve sâir me'mûrlar var emirler ibrâz olundukda tahammülleri şürûta muvâfık oldukda bilâ-tereddüd icâzet veriyorlar cümlesi âmed-şüd etmekdedir. Fakat geçenlerde bir sefîneniz şürûtda mastûr mikdârdan ziyâdeye mütehammil olduğu ehl-i hibre haber vermekle icâzet verilmedi deyicek

Elçi-i mersûm cevâba ibtidâr-birle ol sefînemiz Françe'de tahmîn olunup şürûtdan ziyâde olmadığına muhamminleri tarafından yedinde senedi var idi ve fî-

[98] Bu kelimede yer alan ikinci kaf "ق" harfi, bazen gayın "غ" harfi ile de yazılmaktadır.

nefsi'l-emr ziyâde değil idi. İşte fî-mâ-ba'd maksûd bu makūle sefâyinimize mümânaat olunmamakdır demekle

Reîs efendi mukābele edip şürûta muvâfık olanlarına taarruz olunmaz şürûtdan ziyâdesi bundan sonra dahi zuhûr eder ise [28a] geçen gün Nemçeli hakkında vâḳi' olduğu gibi ber-mûceb-i şürût men' olunur zîrâ Devlet-i Aliyye mugāyir-i şürût hereketi tecvîz etmez dedi.

Reîs efendi Kudüs-i şerîf mollasının râkib olduğu sefîneyi alıp ba'dehû redd eden korsan maddesi cevâbına mübâderet-birle taraf-ı Devlet-i Aliyye'den mâdde-i mezbûre için mahsûs fermân ısdâr olundu ve riyale pâyesiyle bir kapudan ma'iyyetinde olan sefâyin ile ta'yîn olundu. Korsan-ı mezbûr sûhte kapudan olduğu istihbâr olunup mezbûr Devlet-i Aliyye'nin hayliden beri aradığı korsanlardan olmağla bi-mennihî teâlâ ahzına ikdâm-ı tâmm olunmakdadır cevâbını verdi.

Reîs efendi Devlet-i Aliyye'nin bir iskelesinden bir iskelesine âmed-şüd eden Rusya sefînelerinin men' olunması maddesinin cevâbına mübâderet-birle elçi bey senin men' olundu dediğin sefîne Anapa'ya gidecek idi ol havâlîye birkaç kıt'a sefîneler mahsûs olup sizin ol mahalle sefîneniz gitdikde şimdilik ol havâlî askerlik olmağla şâyed bir rencîde olunur mülâhazasıyla sizin sefînenizi himâyet için men' etmişdik men'imiz umûmî olmayıp fakat ol tarafa mahsûs olmağla sâir mahallere gidip gelen sefînelerinize mümânaat olunmaz dedikde

Elçi-i mersûm çünki böyledir ol tarafa sefîne gitmesi memnû'dur diye mukaddem niçin ihbâr olunmadı. Tahmîl olunmuş sefînemiz tekrâr tahliye olunup kapudanı bu kadar hasârete giriftâr oldu deyicek

Reîs efendi ya siz bize ol tarafa sefîne göndereceğinizi mukaddem haber vermediniz dedi.

Saded Rusyalı'nın Yahûd reâyâsından cizye alındığı maddesine girip reîs efendi kelâma mübâderet-birle bu misillü mevâdd meclisde arz ve beyân edecek

maddelerden değil tercümânınız mukaddem [28b] haber vermiş olsa cizyedâra haber gönderilip men‘ olunurdu deyicek elçi-i mersûm

Saded anda değil cizyedâra ben haber gönderdim âdemleri bu madde için yedimizde mahsûs fermân-ı âlî var demişler demekle

Reîs efendi elbette umûmen reâyâdan cizye tahsîli için cizyedârlara fermân vardır kaldı ki Rusya reâyâsından cizye alındığı var ise reddi ve fî-mâ-ba‘d alınmaması cizyedâra te’kîd olunur dedi.

Tiflis hânı maddesi der-miyân olunup bu husûsun cevâbı geçenki meclisde tafsîlen güzerân etdi. Bu maddede müdde‘î Devlet-i Aliyye olmağla meclis-i mezkûrda edille ve berâhînle size ifâde ve Devlet-i Aliyye’nin bu maddeden ve sâir arz eylediğim mevâddan fârig olmayacağı meclis-i mezbûrda ve şimdi ifâde etdiğim mukaddemede beyân olunmuş olup Devlet-i Aliyye’nin bu bâbda sözü yine evvelki söz olmağla tekrârı hâsıl-ı tahsîldir dedikde

Elçi-i mersûm meclis-i sâbıkda söylediği akvâl-i müterеddidânesini iâde kaydına düşüp ba‘zı ebhâsa mübâderet ve reîs efendi mütecellidâne ve hakîmâne mukābele-birle cevâb-ı evveli iâde eyledi.

Ba‘dehû elçi-i mesfûr îrâd eylediği mevâdd-ı mezkûrenin temşiyet[99] ve tanzîmleri maddelerini der-pîş ederek netîce budur ki Rusya Devleti’nin merâmı şürûtun fi‘ilen icrâsıdır sûretlerini tekrâr etmekle

Reîs efendi Devlet-i Aliyye’nin icrâ-yı şerâitde tecvîze kusûr eylediği yokdur şimdiye dek Rusya Devleti tarafından şürûta muvâfık ve gayr-i muvâfık nice maddeleri mücerred dostluğa mürââten mümâşât ile tanzîm etdi. Rusya Devleti Devlet-i Aliyye’nin îrâdâtının berisine mümâşât etmeyip mukaddem arz etdiğimiz maddelerden mâ-adâ Devlet-i Aliyye’nin nice maddeleri [29a] dahi var ki biz

[99] Bu kelime yanlışlıkla şedde “” konularak yazılmıştır.

birisini îrâd etmedik îrâd etdiklerimizin dahi elçi bey kimini redd kimini devletine tahrîre ta‘lîk etdi. Dostluk mürââtı böyle mi olur Devlet-i Aliyye gibi bir azîmü’ş-şân devletin şân u şöhretine riâyet yok mudur bizim da‘vâ-yı safvet etdik ki ve devletinin tarafından ruhsâtına nazaran me’mûl eder idik ki arz etdiğimiz maddelerin birisini tahrîre ta‘lîk etmeyip ber-muktezâ-yı şürût-ı dostî tanzîmlerine ikdâm edersin sen ise bir konsolos vekîlini azl etdiririm demeyip türlü türlü mugālatalar îrâd ve bi’l-âhire anı dahi devletine tahrîre ta‘lîk etdin Devlet-i Aliyye ise sizin istid‘ânız ile kadı ve voyvoda azl etdiği ma‘lûmunuzdur bu sûretde mümâşât ve mürâât hangi[100] tarafda oldu deyicek

Elçi-i mesfûr kadı ve voyvoda azl etdiniz ise töhmetleri tahakkukuyla azl etdiniz demekle reîs efendi

Ya biz sana Kerson’a gitmezden evvel konsolos vekîlinin envâ‘-ı töhmetini edille ile îrâd etdik niçin müsmir olmadı deyicek mesfûr ol vakt taharrî ve kabâhati olduğunu tahkīk etmemişidim kaldı ki geçenki meclisde tekrâr beyân eylediniz devletime yazarım azl ü nasb benim elimden gelmez devletimin işidir dedikde

Reîs efendi işte böyle söylersin ve hem da‘vâ-yı safvet edersin kaldı ki arz etdiğin maddeler i‘zâm olunacak şeylerden değil tarafeyn me’mûrlarına lâzım olan bu iki devlet beyninde bu makūle avârızı def‘-birle devleteyn beynini te’lifdir. Mâdemki iki devletin kalbleri bir biri hakkında sâf ola. Bu misillü mevâdd ü mesâlih tabi‘atıyla biter deyip ve bu mahalde evvel meclisde beyân eylediği mukaddemeyi ber- vech-i izâh ve tekrâr eyledikde

Elçi-i mersûm dahi biraz da‘vâyı safvet edip bu aralıkda [29b] tercümanlardan Rusyalı misillü masdariyye alınmamak maddesini su‘âl eylemek hâtırından gitmekle su‘âl etmediğinden beri tarafdan dahi sükût olundu.

[100] Bu kelime genellikle kangı “قنغی” diye yazılmaktadır. Kelime burada kankı “قنقی” şeklinde yazılmıştır.

Ba‘dehû saded Sakız’da helâk olan Rusya kapudanı maddesine gelip mesfûrun katilleri taharrî ve ahz ü habs ve hakîkât-ı hâl i‘lâm olunmak bâbında fermân-ı âlî ısdâr ve mübâşir ile tesyâr olundukda mesfûrun kendi piştovu boşanıp helâk olunduğunu ve kimsenin sun‘u olmadığı i‘lâm olunmuş olduğu mukaddemâ elçi-i mersûma tercümânı vesâtatıyla ve ba‘dehû geçenki meclisde beyân olunmuş iken mesfûr mücâb olmayıp i‘lâmı veren nâ’ib Âsitâne[de] olmakla su‘âl olunsa i‘lâmı mecbûren verdiği ve hakîkât-i maddeyi haber verir demiş olduğundan nakîb efendi kelâma ibtidâr-birle

Geçenki meclisde müfârakat etdiğim gibi nâ’ib-i mûmâ-ileyhi getirdip yemîn vererek su‘âl etdim bana kim cebr edebilir niçin mecbûren hilâf-ı i‘lâm vereyim hilâf irtikâbına ne zarûret mess etdi hakîkât-i hâl i‘lâmda ne vechile yazıldı ise öylecedir dedi diye beyân edip reîs efendi dahi ta‘kīb ederek

Bizim başımız şerî‘at-ı garrâya bağlıdır bir madde ki taraf-ı şer‘-i şerîfden i‘lâm oluna be-her-hâl i‘timâd ve muktezâsıyla amel ü hareket ederiz ve hattâ umûr-ı siyâset dahi i‘lâm ile icrâ olunur. Katl ü nefy ve bunların emsâli hâlât i‘lâm olundukda icrâ olunur ne an ki hilâf-ı i‘lâm oluna demekle elçi-i mersûm

Kapudan-ı mesfûrun kendi sun‘uyla helâk olmadığına dâir vâfir muârazalar etmekle ba‘dehû reîs efendi ve nakîb efendi tarafından kelâm-ı mezkûr iâde ve îzâh olundu.

Ba‘dehû elçi-i mersûm cevâblarınız tamâm oldu mu deyip tamâm oldu denilecek bu cevâbları Devlet-i Aliyye’den me’mûren mi söylersiz yoksa şimdilik [30a] sohbet olarak mı söylersiz deyicek reîs efendi mukābele edip

Geçenki mülâkātda biz size bu misillü su‘âl îrâd etmişidik bu nasıl su‘âldir elbette Devlet-i Aliyye’nin reîsi bulundum ve nakîb efendi hazretleri dahi a‘zam-ı ulemâ-yı Devlet-i Aliyye’den olmağla me’mûr oldu. Elbette me’mûren söyleriz demekle elçi-i mersûm

Merâmım ol değil ba‘zı mecâlisde îrâdâtım istimâ‘ ve ba‘zı mertebe mübâhase olundukdan sonra Devlet-i Aliyye me’mûrları bu mübâhaseler beynimizdedir îrâdâtını Devlet-i Aliyye’ye beyân edelim ba‘dehû ne vechile me’mûr kalınır isek tekrâr akd-i meclis ve sana ifâde olunur denildiği mesbûk olduğundan bu meclis dahi öyle midir diye su‘âl etdim kelâmlarını îrâd ve bu sûretle mükâlemât-ı mecâlisi münkatı‘ olmamak ümidiyle istimzâc kasd edicek reîs efendi mukābele edip

Mülâkātımız öyle değildir sizlerin muktezâ-yı ruhsatımız hasebiyle Devlet-i Aliyye’nin sözüdür demekle mesfûr pek güzel dedi.

Ba‘dehû mesfûr avdet için kıyâm eyledikde esnâ-yı kıyâmında tedârükât-ı Devlet-i Aliyye’ye ve ızhâr olunan etvâr-ı mütecellidâneye ta‘rîz kasdıyla

Bu mülâkāt âhir mülâkātımız mıdır deyicek reîs efendi mesfûrun kastından tecâhül ile

Elçi bey dostumuz her ne vakt mülâkāt ister ise biz hâzırız cevâbını vermekle mesfûr vedâ‘ edip gitti.

İş bu mükâleme meclisinde cereyân eden münâkaşa vü ebhâs ve husûsan bundan mukaddem keşîde-i silk-i âsâr olan suver-i meclisde münderic düşman-ı dîn tarafından zuhûr eden etvâr-ı garîbe ve ecvibe-i acîbe girîbân gayreti çâk ve seniyye-i şehâmeti sûz-nâk edecek mertebelerde resîde [30b] ve mükâlemesine me’mûr olanlar ne derecelerde elem-dîde ve zahmet-keşîde olduğu ibâretlerinden bedîdâr ve erbâb-ı mütâlaaya kemâ-yenbagî zâhir ü âşikâre olur gerek meclis-i mezkûr ve gerek mecâlis-i sâirede Devlet-i Aliyye tarafından düşman-ı dîne teklîf olunan maddelerden birinin husûl-pezîr olmadığından mâ-adâ a‘dâ-yı dîn cânibinden matlûb olan mevâdd-ı muzırranın birisinden dahi murahhas-ı mersûmu geçirmek müyesser olmamağla bundan sonra Devlet-i Aliyye murahhasının elçi-i mersûm ile mülâkātından Devlet-i Aliyye’ye nâfi‘ bir fâ’ide-i zâ’ide zuhûr etmeyeceği bedîdâr olmağın sadrıa‘zam hazretleri taraflarından mecâlis-i mükâlemeden âhar meclisde

güzâreş-pezîr olan ebhâs ve münâkaşât-ı mu‘tâd[e] üzre ma‘rûz-ı huzûr-ı şehriyâr-ı gayûr ve manzûr-ı nazar-ı pâdişâh-ı kerâmet-zuhûr oldukda bu vechile hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı şehinşâhîleri mehâbet-rîz sudûr olmuşdur.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]

Bu mükâlemeler hemen kâfirin inâdıdır Kaynarca ahid-nâmesinde Kırım serbest şürûtu der-kâr iken ahde mugāyir hareket eyledi dahi niçe niçe mugāyir hareketler zuhûr edeceği hân-ı mel‘ûnunu dahi tesahhub eyledi. Hemen Fâ‘il-i mutlak hayırlısını göstere.

Pes a‘dâ-yı dîn murahhası ile mükâleme olunan mevâdd zikr olunduğu üzre kaleme alındıkdan[101] sonra ulemâ ve erkân-ı Devlet-i Aliyye ile istişâre ve redd ve kabûl şıklarında[n] hangisi ihtiyâr olunur ise ‘izz-i huzûr-ı pâdişâh-ı mekârim-kâre arz olunmak üzre ruhsat-ı hümâyûn-ı hazret-i zıllu’llâhî ile şehr-i Şevvâl’in yirmi ikinci günü [7 Ağustos 1787-Salı] bir def‘a ve yirmi dokuzuncu günü [14 Ağustos 1787-Salı] bir def‘a Arz Oda’sında olmak üzre huzûr-ı cenâb-ı sadâret-penâhîde şeyhülislâm efendi ile [31a] kudât-ı asâkir ve ma‘zûlleri ve umûmen ocaklı ile havâss-ı ricâl-i devletinden on beş nefere karîb zevât-ı kirâm hâzır oldukları hâlde

Bunca vakitden beri Devlet-i Aliyye murahhasının düşman-ı dîn elçisi ile olan mükâlemat ve münâkaşâtı[nı]n sûreti ya‘nî ne Devlet-i Aliyye’nin kendisine olan tekâlîfden bir teklîfi kabûl ve ne kendisinin Devlet-i Aliyye’ye eylediği teklîflerin birisinden nükûl eyledi. Mefâhîminden ibâretdir ki şimdiye dek birkaç def‘a sûretleri nüvişte-i sahîfe-i âsâr olmuşdur. Ol mükâlemeler mazbatasıyla Nemçe elçisinin takrîri ve maan bir kıt‘a lâyiha kâğıdı beyne’l-huzzâr[102] kırâat olundukda sadrıa‘zam hazretleri hâzır bi’l-meclis olan erkân-ı devlete hitâb eylediler ki işte sûret-i hâl ma‘lûm oldu.

---

[101] alındıkdan TK, ESE, B: alından AE

[102] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla hı “خ” ile yazılmıştır aslı ise ha “ح” ile yazılmaktadır.

Devlet-i Aliyye'ye göre Rusyalı üzerine sefer etmek lâzım mıdır değil midir şer'an ve mülken ne iktizâ eder sefer etmek etmemek şıklarında mahzûrları ve mevkūfun-aleyhleri şudur budur beyne'l-huzzâr her tarafı müzâkere ve nede karâr-gîr olur ise huzûr-ı hümâyûnlarına arz olunmak şevketli efendimiz hazretlerinin murâd-ı hümâyûnlarıdır dediklerinde evvelâ şeyhülislâm efendi ve ba'dehû ulamâdan ba'zıları sefer etmek etmemek pâdişâhımızın emr ü irâdelerine mevkūfdur. Kaldı ki şer'îsi su'âl olunur ise sefer meşrû'dur terki gayr-i câ'izdir. Musâlahanın tecvîzi asker-i İslâm'ın iktisâb-ı miknet etmeleriçün olup ol dahi cihâd-ı ma'nevî olmağla anın içindir. Evvelen cihâdın fi'len ve ma'nen bi'l-külliyye terki hiç câiz değildir. Esbâb u tedâbîrini ashâb-ı seyf olanlar söylesinler demeleriyle beyne'r-ricâl Rusyalı'nın [31b] tek durmayacağına ve ne vakt olsa üzerine sefer ve galebe olunmadıkca ser-fürû etmeyeceği ve netîcede Devlet-i Aliyye'ye sû-i kasdı der-kâr idiğine ve şimdiye dek görülen tedârükât görülmese bu sene hudûdlara rahnesi âşikâr olduğuna dâir ve tedâbîr-i cihâd seferin tahakkukuna menût olduğuna mütedâir vâfir ebhâs güzerân edip

Ocaklı dahi asker husûsuna dâir vâfir müzâkereden sonra şimdiki hâlde askeri ceng etdirecek vakt kalmadığına ve bunlar sayf için tertîb olunmuş olmağla kışlaya durmayıp başkaca kışla askeri tertîb olunmak mûktazi idiğine dâir ve sefer olur ise ocaklı cengden nükûl etmeyip lâkin ceng bahara kalmak iktizâ etdiğine mütedâir cevâbları der-miyân etmeleriyle sefer olsun mu olmasın mı terk olunsa Rusyalı maddelerimize mümâşât etmez terk olunmasa ne vechile şürû' olunmalıdır su'âllerini ve bunlara müteferri' es'ile-i sâire kerrâtla mufassalan her tarafdan îrâd u beyân olunup meclis-i mezkûrda bi'd-defeât deverân eyledikden sonra bu misillü emr-i azîm bir meclisde kesilemez. Elbette herkes etrâfıyla gereği gibi mülâhaza etmelidir şimdiki hâlde bir tarafdan kışla askeri ve levâzımı ve bir tarafdan dahi sancağ-ı şerîf çıkacak gibi bahara lâzım olan zehâyir ü mühimmât ve levâzımın tertîb ve tedârüklerine sarf-ı makdûr olunsun. Bundan sonra bir meclis dahi akd olunup herkes

mütâlaalarını der-miyân etsin cerh u ta‘dîl olunarak bahara sancâk-ı şerîf çıkmak çıkmamak şıkları müzâkere olunur nede karâr-gîr olur ise ol meclisde kat‘ olunsun eğer sefer olunmak üzre kat‘ olunur ise levâzım u esbâbı müheyyâ olunmuş olsun ve zâhirde [32a] askere fütûr verilmemek için yine sefer olacak gibi muâmele izhâr olunsun Nemçeli’ye dahi takrîr-i mezkûr ne cevâb olarak Devlet-i Aliyye’nin Rusyalı’dan metâlibi şarten ve ahden şudur budur husûlleri kat‘ân matlûbudur. Rusyalı tereddüd eylediği hâlde Devlet-i Aliyye esbâb-ı husûllerine âmâdedir denilsin. Bakalım ikinci meclisimizde nede karâr eder denilmekle sefer açılmak açılmamak irâde-i hümâyûnlarına ta‘lîk-birle karârını meclis-i âhara ta‘lîk eylediler.

Meclis-i mezkûrda ya‘nî huzûr-ı cenâb-ı sadrıa‘zamîde şeyhülislâm efendi[103] ve bi’l-cümle erkân-ı devlet miyânlarında güzerân eden[104] ebhâs ve deverân eden ârâ ve îrâd olunan tedâbîrin tafsîli mu‘tâd üzre reîs efendi tarafından kaleme alınmış olmağın cenâb-ı sadâret-destgâhından ma‘rûz-ı atebe-i ulyâ-yı hazret-i hilâfet-penâhî olup pâdişâh-ı âlem -**ebbede’llâhü mülkehû ilâ nihâyeti’l-ümem**-[105] hazretlerinin manzûr-ı nazar-ı isâbet-eser-i mülûkâneleri oldukda bu gûne hatt-ı şerîf-i kerâmet-redîf-i hâkānîleri şeref-rîz-i sudûr olmuşdur.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]

Benim vezîrim!

Bugün akd-i meclis-i şûrâda güzerân eden mübâhase ma‘lûm-ı hümâyûnum olmağla meclis-i sânî gününe gelince bugün cem‘ olan efendiler duâcılarım ve ricâl-i devletim kulları ve ocaklı zâbitları gereği gibi mülâhaza eyleyip ba‘dehû meclis-i sânîde cem‘ olundukları hâlde

---

[103] efendi TK, ESE, B: -AE

[104] ebhâs TK, ESE, B: -AE

[105] ابَدالله ملكه الى نهايته الأمم = “Allah Hâkimiyetini bütün ümmette ebedî kılsın” anlamında bir dua cümlesi.

Evvelen ; askerin tertîbâtı

Sâniyen ; masraf-ı sefer tedârükü

Sâlisen ; mühimmât gerek berren ve gerek bahren ve donanma-yı hümâyûn birkaç tertîb ve sene-i âtiyede sefer yok imiş diye tavâif-i askeriyyeye fütûr gelmemek için maâza'llâhü teâlâ Agustos'da yahud Eylül hemen Kasım ve şitâ vakitlerinde kefere tarafından hücûm ve gayri hâlât zuhûrunda hatar-ı azîm der-kâr olduğu hâletleri [32b] mülâhaza olunup öylece karârı taraf-ı hümâyûnuma arz oluna!

Zikr-i Akd-i Meclis-i Şûrâ der-Sarây-ı Âsafî berây-ı Sefer-i Hümâyûn

Ânifen zikr ü tafsîl olunduğu üzre şehr-i Şevvâl'in yirmi dokuzuncu günü [14 Ağustos 1787-Salı] kemâ-fi's-sâbık şeyhülislâm ve kudât-ı[106] asâkir ve ocaklı ve istişâreye sâlih[107] ricâl-i devlet ve serhadliden sâl-hûrde ba'zı ashâb-ı dirâyet sarây-ı âsafîde mevcûd oldukları hâlde umûmen arz odasına duhûl ve huzûr-ı sadrıa'zamîde müsûl eyledikleri esnâda emr-i âsafâneleriyle herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra

Moskovlu'ya dâir müzâkere der-miyân olunup müşâvereye şürû'-ârâlılığında pâdişâh-ı Cemşîd-fer-i şehriyâr-ı kerâmet-güster hazretleri taraf-ı bâhirü'ş-şereflerinden beyâz üzre şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûnları mîrâhûr-ı evvel-i şehriyârî ile şeref-resân vürûd olup beyne'l-huzzâr kırâat ve mansûriyyet-i müslimîn ve makhûriyyet-i a'dâ-yı müşrikîn daavât-ı hayriyyesi merfû'-i bârgâh kılındıkdan sonra sefer etmek etmemek ve elçinin şimdi kaldırılmak ve yahud sonraya kalmak husûslarına müteferriât-ı sefere dâir herkes hâtırına geleni söyleyerek ve yek-diğerin

---

[106] Bu kelime yanlışlıkla şedde " "konularak yazılmıştır.

[107] sâlih TK, ESE, B: -AE

akvâlini redd ve kabûl ederek bi'l-âhire sefer şer'an vâcib olduğu ve cevâz-ı terki mûcib-i ism idiği ulemâ taraflarından ve li-ecli'l-i'lân elçinin kaldırılması lâ-büdd ve te'hîri şâyed firârını mûcib olmak mülâhazasıyla ta'cîli lâzım idiği sâir huzzâr câniblerinden beyân olunup mübâhase ve münâkaşa olunarak karâr verildi.

Çün ki Hamîs günü sadrıa'zam hazretlerinin rikâb-ı hümâyûn-ı cihân-dârîye ruh-sûde olması musammem olmuş olmağla rikâba gitmezden mukaddem elçi getirdilip Kırım'ı terk eder misin ve mevâdd-ı sâireyi kabûl eder misin ne dersin su'âl i îrâd [33a] ve cevâb-ı redd vermek ve yahud devletine yazmağa ta'lîk etmek sûretlerinden birini beyân edeceği bu vakte dek mükâlemelerde mesbûk olan tavr-ı müteannidânesinden zâhir olmağla ısgā olunmayıp Yedikule'ye irsâl olunmak ve ba'dehû mütevekkilen ale'llâh sefer-i hümâyûn levâzımını itmâm husûsunda dâmen-i der-miyân eylemeğe bi'l-ittifâk karâr verilip tafsîl-i meclis-i müşâvere-i kübrâ bundan mukaddem güzerân eden meclislerde sebkat eylediği üzre mufassalan kaleme alınıp de'b-i kadîm üzre savb-ı sadrıa'zamîden huzûr-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub'-ı meskûna arz u takdîm olundu. A'dâ-yı dîn elçisinin Yedikule'ye kaldırılması rikâb gününe tahsîs kılınmasının hikmeti mücerred şeyhülislâm efendinin Bâbıâsafî'de bulunmasının avâmm-ı nâs hikmetini teftîş dâ'iyesinde olur ise tesettür için rikâb-ı hümâyûna azîmet olunacağı i'lân olunması istihsân olunmuşidi. Meşveret-i mezkûrede güzerân eden ebhâs ü akvâl ve her tarafdan ne vechile muâraza vü münâkaşa olunarak sevk-ı makāl ü da'vâ ve istidlâl olunduğu fî-mâ-ba'd mütâlaa edenlere îrâs-ı fâ'ideden hâlî olmayacağı mülâhaza-i hayriyyesiyle meclis-i mezkûrun tefâsîli bi-'ibâretihî nakl-i sahîfe-i âsâr olması müstahsen görülmeğin bi-temâmihâ keşîde-i mastar-ı tahrîr olmuşdur.

Sûret-i Meclis-i Mezkûr

Yevm-i mezbûrda Şeyhülislâm efendi ve Reîsü'l-ulemâ Mekkî Efendi ve Sadr-ı Rûm Tevfîk Efendi ve Sadr-ı Anadolu pâyesi olan Âşir Efendi ve Sadr-ı

Anadolu pâyesi olan Veli Efendizâde Emin Efendi ve İstanbul pâyesi olanlardan Gümülcineli Seyyid Mehmed Efendi ve Fetvâ Emîni İbrahim Efendi ve hâlâ İstanbul Kadısı Mehmed Salihzâde Ahmed Es‘ad Efendi ve Kethüdâ-yı Sadr-ı âlî Hasan Efendi ve Defterdâr Ahmed Nazif Efendi ve Reîsülküttâb [33b] Süleyman Feyzi Efendi ve muvakkaten tevkī‘î olan es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi ve hâlâ Tevkī‘î Laleli Mustafa Efendi ve Defter Emîni Süleyman Raşid Efendi ve sâbıkā Reîsülküttâb Ataullah Beyefendi ve Çavuşbaşı es-Seyyid Numan Bey ve meclis mak‘ûd olunduğu hâlde hatt-ı hümâyûnla tevârüd eden Mîrâhûr-ı evvel-i Şehriyârî Çerkez Mehmed Bey ve sâbıkā Çavuşbaşı Ruhî Süleyman Ağa ve Tersâne-i Âmire Emîni Ali Ra’ik Efendi ve Şıkkısâni Ebubekir Beyefendi ve Matbah-ı Âmire Emîni el-Hâcc Selim Ağa ve mütevakkıten Rûznâmçe-i evvel Çelebi Mehmed Efendi ve Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılarından Karahisarî Ahmed Bey ve Dergâh-ı âlî Yeniçerileri Ağası Hasan Ağa ve Sekbanbaşı Ağa ve Kul Kethüdâsı Osman Ağa ve Yeniçeri Kâtibi Ebubekir Efendi ve Sipâhlar Ağası Hasan Ağa ve Silâhdar Ağası Vâlide Kethüdâsızâde Ahmed Bey ve Cebecibaşı Mehmed Ağa ve Topcubaşı Genc Osman Ağa ve Arabacıbaşı Mehmed Ağa ve yeniçeri ocağının ihtiyâr ve sefer görmüş serhad ağalarından iki nefer ağalar huzûr-ı sadrıa‘zamîde ictimâ‘ eylediler.

Rusyalı’nın Kaynarca sulhünden beri zuhûr eden harekât ve teklîfâtına ve fî-mâ-ba‘d kendilerden emniyyet mefkūd olunduğuna dâir ve üzerlerine şer‘an ve mülken sefer etmek lâzım mıdır değil midir ve lâzım olduğu sûretde şimdi şüru‘ etmek ve yahud bahara ta‘lîk olunmak şıklarından hangisi münâsibdir su‘âllerine ve bunlara dâir es’ile-i sâireye mütedâir kaleme alınan kâğıd beyne’l-huzzâr kırâat olundu. Kâğıd-ı mezkûrun kırâatı hitâmında şeyhülislâm efendi kelâma ibtidâr ve Rusyalı’dan fî-mâ-b‘ad emniyyet câ’iz olmadığına ve üzerlerine sefer etmek şer‘an vâcib olduğuna dâir bir mukaddeme tertîbi ile huzzâra beyân ü iş‘âr üzre iken beyâz üzerine şeref-yâfte-i sudûr olan [34a] hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn mîrâhûr-ı [evvel-i] hazret-i şehriyârî mûmâ-ileyh Çerkez Mehmed Bey ile şeref-resân vürûd

olmağın Kethüdâ Bey ve Defterdâr Efendi ve Reîsülküttâb Efendi ve sâir hademe-i bâb-ı kāide-i dîrîne-i Devlet-i Aliyye üzre Hasır ovası'nda ve sadrıa'zam hazretleri dahi arz odası dehlîzinden istikbâl ve hatt-ı hümâyûnu ahz ü takbîl ve kırâat için reîs efendiye i'tâ etmeleriyle mecmû'-ı huzzâr kāim oldukları hâlde kırâat ve mazmûn-ı münîfi müstemi'îne beyân ü işâ'at olundukda cümle huzzâr yek-zebân olarak zemzeme-i daavât-ı hayriyyeyi dergâh-ı icâbete[108] îsâl eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki Sadrıa'zam ve vekîl-i mutlak-ı sadâkat-şiyemimsin!

Altmış bin Rusya askeri şartlar icrâsı diye generalleri ile hudûdlara me'mûr olduklarını elçisi resmen ihbâr ve bu vechile sû-i kasdlarını izhâr eylediklerinde derhâl serhadlere asâkir-i mansûrem ile metânet ve bahren dahi donanma-yı hümâyûnum ta'yîniyle zuhûra gelecek teklîflerine sedd-i bâb-ı mümânaat olunduğunda iştibâh yokdur. Cenâb-ı Hakk senden hoşnûd ve râzı ve ocaklı askerî kullarımın itâ'atleri ve sıdk-ı derûn ile azîmetleri ma'lûm-ı hümâyûnum olmağla duâ-yı hayrımı almışlardır. Cümlesinin yüzleri ak olsun lâkin böyle hâhiş ile gitmişler iken şimdi sefer yok diye avdet ederler ise maâza'llâhü teâlâ Moskovlu dahi boş buldukda nasıl olur evvelen bunun ilâcına bakılmak lâzımdır ve Rusyalı'nın hîn-i sulhden beri memleketimize verdiği haller ve Kırım'ı ahde mugāyir bağteten istîlâsında fî-mâ-ba'd kāl ü kîller ref' ve kesb-i emniyyet husûlü diye verilen senedde musarrah iken Tiflis hânı ve reâyâmızı ihlâli ve firârî Boğdan voyvodası maddeleri ve sâir mevâdd bi'l-cümle andan sonra [34b] vâḳi' olduğu ve dahi niçe niçe muhill-i nizâm-ı şeylerin vukū'u geçen meşveretde cümlenizin ma'lûmlarınız olmuşdur. Her sene böyle itlâf-ı hazîne ve it'âb-ı asker etmekden ise -**mütevekkilen ale'llâh-**[109]

[108] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla cim "ج" harfinin noktası konmamıştır.

[109] متوكلاً على الله = "Allah'a tevekkül ederek" anlamında Arapça bir söz.

üzerine sefer-i niyyet-i hâlisa-i şâhânem der-kârdır. Ancak ahd-ı Hazret-i Resûl-i sekaleynden beri ceng ü sulh şerî‘at-ı garrâ-yı Ahmedî ile karâr bula gelmekle

İmdi bi-havli’llâhi teâlâ eslâf-ı izâmım misillü devletimin îrâd ve zuhûrâtı ve gerek sâir mâlik olduğum her ne ise bu yolda fedâdır, kaldı ki zât-ı hilâfet-me’abımı dahi işbu ittifâkınıza dâhil bilesiz. Evvelen şer‘îsini efendi dâ‘îmiz beyân ve ba‘dehû mülkîsi dahi etrâfıyla müşâvere hulâsa efendiler dâ‘îlerimize ve ricâl-i devlet ve ocaklı kullarıma muktezâ-yı diyânet ve sadâkatleri üzre savâbını beyân ve kârarını verip işbu hatt-ı hümâyûnum ile mürsel mîrâhûr-ı evvelim [Çerkez] Mehmed Bey dahi istimâ‘ ve hitâm-ı meşvereti sadrıa‘zamım telhîsi ile ifâde eyleye! Cenâb-ı Hayrü’n-nâsırîn dîn-i Devlet-i Aliyyem ve cümle ümmet-i Muhammed’e hayırlısını ihsan eyleye âmîn. **Elf âmîn bi-câhı seyyide’l-mürselîn**[110].

Ba‘dehû herkes yerlerine kuûd etmeleriyle sadrıa‘zam hazretleri kelâma mübâderet ve işte şevketli efendimizin mübârek hatt-ı hümâyûnlarında şer‘an sefer îcâb eyledikde eslâfımdan kalan ve zamân-ı saltanatımda cem‘ olunan emvâl[i] dîn-i mübîn uğruna sarf ederim. Ben de huzzâr-ı meclis olan ulemâ ve ricâl ve ocaklı ile bileyim, böylece bilip bu gün sözü kat‘ idesiz buyurmuşlar cümlemiz Devlet-i Aliyye’nin bendeleriyiz herkes hâtırlarına geleni söylesinler dediklerinde

Şeyhülislâm efendi kelâm-ı evvellerini iâde-birle işte ulemâ efendiler bundadırlar kudret vaktinde sefer vâcib değil midir ve terki hatarı mûcib olmaz mı efendiler söyleyin öyle değil midir? Mekkî Efendi ve sâirleri tasdîk edip [35a] şeyhülislâm efendi fetva emîni efendiye hitâb ile efendi söyle ne dersin deyicek

Mes’ele-i şer‘iyye buyurduğunuz gibidir deyicek

Şeyhülislâm efendi[111] yine ta‘kīb-i kelâm edip işte ben ve ulemâ efendiler şer‘îsini söyledik kudret vaktinde mü’minîn üzerlerine cihâd farz-ı kifâyedir ve terki

[110] الف آمين بجاهِ سيّد المرُسلين = “Peygamberler sultanına binlerce amin” anlamında bir dua cümlesi

[111] fetva … efendi TK, ESE: -AE

hatarı mûcibdir Moskov'un nakz-ı ahdinden kat'-ı nazar müslimîne hiyâneti zâhir ve kandüden emniyyet münselib olduğu bâhir olmağla nebz mes'elesi üzre üzerine sefer etmek vâcib oldu. Üzerine nakz-ı ahd dahi isbât olunur ise ol cihet dahi fazla olmuş olur. İşte seferin şer'an vücubunu ben size beyân etdim cümleniz erbâb-ı seferden ve ekserîniz sefer görmüş zevâtdan olmanızla mülkîsini ve iktizâ eden tedâbîri siz müzâkere ve beyân edin diye ricâl ve ocaklıya hitâb edip

Ba'dehû sâir ulemâ efendilere sûret-i istis'âlde atf-ı[112] nigâh edicek, anlar dahi efendi-i müşârün-ileyhi tasdîk ederek bizlere lâzım olan ifâde budur. Tedâbîr-i sâiresini ricâl-i devlet ve ocaklı müzâkere etsinler dediler.

Ba'dehû sadrıa'zam hazretleri ricâl-i devlet ve ocaklıya hitâb edip işte cihet-i şer'îyi istimâ' eylediniz tedâbîre dâir hâtırlarınıza geleni söyleyin bu iş dîn ü devletin işidir ve cümlemiz gûyâ bir sefîne içindeyiz dediklerinde beyne'l-huzzâr tedâbîre dâir ba'zı ebhâs ve sefere şimdi şürû' olunmak ve yahud mevcûd olan askerimiz işgâl olunup Rusyalı ba'zı vesâ'il ile iğfâl olunmak husûslarına dâir müzâkereler güzerân ederek saded şu asker boş dönmemek için hemen şimdilerde şürû' olunmak vâdîlerine gelincek

Kethüdâ bey cevâba ibtidâr-birle şimdi şürû' olunmakdan ise sâir iktizâ eden esbâb ü tedârükâtımızı kış içinde kâmilen itmâm için muhârebe ve mübâşereti bahara tevkīf[113] olunsa münâsib olmaz mı su'âlini sadrıa'zam hazretlerine îrâd eyledikde

Sadrıa'zam hazretleri [35b] dahi ben de böyle derim lâkin şu asker sefer yoğimiş diye geri dönmezler mi yerlerinde alıkonmak tarîkî nedir diyerek ocaklıya ve yeniçeri ağasına hitâb edip ne dersiz şimdi şürû' olunsun mu dediklerinde

Yeniçeri ağası bizler emir kuluyuz demekle

---

[112] atf TK, ESE, : -AE

[113] ta'lîk TK, ESE, B: tevkīf AE

Sadrıa‘zam hazretleri tekrâr kelâm[a ibtidâr] edip şüphe yok cümlemiz pâdişâhımızın emir kullarıyız lâkin hademe-i Devlet-i Aliyye’den olmanızla hâtıra geleni ve münâsib olanı söylemelisiz dedikde

Ağa-yı mûmâ-ileyh askerin tevkīfleri irâde buyurulduğu hâlde fermânlar ısdâr ve zehâyir ve mevâcibleri tesyâr olunur içlerinden birazı dağılır ise birazı durur kışla için dahi asker tertîb olunur diye beyne’l-huzzâr buna dâir vâfir ebhâs güzerân eyledikde sonra

Sadrıa‘zam hazretleri huzzâra hitâb edip efendiler münâsib olanı söyleyin bakalım sizlerin hâtırınıza ne gelir dediklerinde

Reîs efendi cevâba ibtidâr-birle Rusyalı üzerine nebz tarîkiyle sefer etmek vücûbunu şeyhülislâm efendi hazretleri beyân buyurdular nebz mes’elesi müşârün-ileyh hazretlerinden istimâ‘ımıza göre kable’l-hareke üzerinize seferimiz vardır diye düşmana ihbâr etmeli imiş böyle değil midir deyicek

Şeyhülislâm efendi ve Sadr-ı Rûm Tevfik Efendi birbirini ta‘kīb ederek düşmanın melikine ihbâr olunmakdır ki bizi ale’l-gafle basıp gadr etdiniz demeyeler dediklerinde

Reîs efendi itmâm-ı kelâmına mübâderet-birle nebz böyle olduğu hâlde keyfiyyet Rusyalı’ya ihbâr olunmak lâzım gelir işte şimdi ihbârın tarîki söyleşmeli deyicek

Huzzârın ba‘zısı ihbâr elçinin kaldırılması ve yahud serhadlerimizden anların serhadlerine ihbâr olması tarîkiyle olur bu sûretde sefere şimdi şürû‘ edecek [36a] isek elçi şimdi kaldırılabilir eğer şimdi şürû‘ etmeyip bahara kalacak ise elçi şimdi kaldırılmak olabilir mi olamadığı hâlde işbu meclisimiz elçiye aks-i itmâmın mümkün müdür ki elçi firâr etmeye işte bunlar söyleşip karâr verilmelidir beyne’l-huzzâr elçinin kaldırılması ve kaldırılmamasına dâir vâfir ebhâs güzerân edip huzzârdan ba‘zıları çünki elçi kaldırılacak olduğu sûretde getirdilip şunu bunu kabûl

eder misin ne dersin denilip kabûl etmediği hâlde kaldırılacak böyle olmakdan ise getirdilip teklîfât îrâd olundukdan sonra kabûl etmeyip devletime yazayım derse pek güzel yaz denilip menziline avdetden sonra devleti[nin] cevâbına intizâr sûretiyle biz bir tarafdan bahar tertîbâtına baksak ve bir tarafdan elçi göz habsine alınsa diye ba‘zıları dahi bu sûretin elçi kaldırmakdan farkı yokdur göz habsi ile muhâfaza mümkün olmayıp be-her-hâl firâr eder teklîfât îrâd olunacak olundukdan sonra hemen elçi kaldırmak lâzım gelir diye bu aralıkda

Şeyhülislâm efendi kelâma ibtidâr-birle işte askerlerimiz hudûdlarda bu kâfirlere niceye dek müd[â]râ etmeli getirdip, be kâfir Kırım’ı verir misin ne dersin deyip redd ile muâmele etdiği gibi kaldırın şu kâfiri denilmeli bundan ne lâzım gelir diyen âlîdir kâfirler bildiklerinden kalmasınlar demeleriyle bu sûretin icrâsı tedârükât-ı tâmmeye mevkūf olduğuna dâir ba‘zı ebhâs güzerân ederek

Şimdi elçi kaldırıldıkda seferi i‘lân etmiş oluruz bizim askerimiz ise İsmail ve Özü câniblerinde olup Bender ve Hotin ve Eflak ve Boğdan tarafları hâlidir elçi kaldırıldığı gibi kâfirler boş bukdukları serhadlere ve ale’l-husûs [36b] Eflak ve Boğdan’a kış içinde yürümek lâzım gelir ise hâl müşkil olur evvel emirde asker ve zahîre ve levâzım ile bu mahaller ve mevâzı‘-i muktazıye-i sâire takviye olunmalıdır. Sadedleri ba‘zı huzzârdan ve Hayri Efendi’den sünûh edicek

Şeyhülislâm efendi kelâma ibtidâr-birle ya biz askerlerimiz var diyoruz bu mahallerde yok mudur askerimiz ne mahaldedir ve ne mikdârdır demekle

Sadrıa‘zam hazretleri cevâba mübâderet-birle bizim serasker ordusu İsmail’dedir biraz askerimiz dahi Özü’dedir Özü’de olan askerimiz -**fe-li’llâhi’l-hamd ve’l-minne-**[114] on iki bin nefere bâliğ olur serasker ma‘iyyetinde dahi vâfir asker mevcûd ve bir tarafdan dahi gitmekdedir dedikde

[114] فلله الحمد و المنّه = “Hamd ve lutûf Allah’ındır” anlamında bir dua cümlesi.

Matbah Emîni Hacı Selim Ağa kelâma mübâderet-birle sefer oldukda asker İsmail'de durmaz be-her-hâl ileri gelmeli bundan başka Hantepesi'nde bir ordu[115] tertîb olunmalı ve Hotin ve Bender gereği gibi takviye olunmalı zîrâ a'dâ bir koldan yürümez şiârı üzre taraf taraf gösteriş edeceği zâhirdir deyip

Karahisarî Ahmed Bey dahi mûmâ-ileyhi ta'kīb-birle evvelki seferde Moskovlu'nun Hotin'e gelmesi Eflak ve Boğdan'a sühûletle gelmeyeceğinden neş'et etmişidi. Şimdi ise vücûh-i şettâ[116] ile sühûlet var ez-cümle Moskovlu ve Nemçeli Leh'den hisseleri ve Nemçe'nin Boğdan kıt'asından arâzîsi var ve bunlar birbirleri ile müttefik olmalarıyla Rusyalı her ne zamân arada ise Sorıka ve Movlova'dan az vakitde def'aten Eflak ve Boğdan'a gelebilir ve bu tarîklerden geldikde serhadlerimizin birisi habîr olamaz ve bu memleketlerin sükkânı ehl-i zimmet reâyâ olmağla istîlâları çok askere dahi tevakkuf etmez bu böylece bilinmelidir dedikde huzzâr beynlerinde bunlara dâir [37a] vâfir bahisler deverân eylediği esnâda

Tevfik Efendi huzzâra hitâb ederek kelâma ibtidâr-birle şeyhülislâm efendi buyurdukları nebz mes'elesine iki şartı var idi. Biri a'dâya seferimiz olduğunu ihbâr etmek birisi devletimizin kudreti olmak mes'ele-i nebz icrâsı bu iki şarta mevkūf iken ve deminden biri deverân eden ebhâsa nazaran şartın biri mefkūd gibi görünür ya'nî Devlet-i Aliyye'nin kuvveti olmamak sûreti fehm olunuyor eğer fi'l-hakîka kuvvet yoksa kuvvet vaktinde nebz meşru' olduğu gibi za'f vaktinde terki dahi meşrû'dur. Eğer devletimizde za'f var ise terk olunsun dedikde huzzâr beyninde buna dâir akvâl ü ebhâs biraz deverân etdikden sonra

Şeyhülislâm efendi kuvveti ta'rîfe başlayıp sadrıa'zam hazretlerine hitâb ederek bizim şimdiki hâlde ceng edecek yirmi otuz bin askerimiz ve ol mikdâr asker ihrâcına kudretimiz yok mudur dediklerinde

[115] ordu TK, ESE, B: ord AE

[116] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla şın "ش" harfi yerine sin "س" harfi ile yazılmıştır.

Sadrıa‘zam hazretleri bâlâda beyân olunduğu üzre yalnız on iki bin askerimiz Özü’de mevcûddur, serasker maiyyetinde dahi vâfir asker[117] olduğundan başka bir tarafdan dahi gitmekdedirler deyicek

Şeyhülislâm efendi yine ta‘kībe mübâderet-birle keferenin cümlesi bir olsa bu kadar asker kâfîdir askerin çoğu işe yaramaz iş görecek asker bu kadar olur “ كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة ”[118] müeddâsı üzre Allâh teâlâ nusret kerem etdikde bu kadar asker mecmû‘-ı küffâra gālib olur. Bu sûretde bu kadar asker ihrâc ve i‘mâle iktidârımız oldukda nebz mes’elesine lâzım olan kuvvet mevcûd olmuş olur işte şartdır dediğimiz kuvvet bu kadar dedi. Ba‘dehû şimdi yürümek ve yahud bahara ta‘lîk olunmak husûslarında ve askerin ne mahalle yürümeleri maddesinde beyne’l-huzzâr [37b] ba‘zı ebhâs deverân eylediği esnâda

Sadrıa‘zam hazretleri bizim şimdi İsmail ve Özü’de olan askerimizi yürütsek Özü tarafından Kırım ve Kılburun üzerine yürütebiliriz. Kılburun’un muhâsara ve teshîrine ikdâm edebiliriz bu asker sâir kollara ve serhadlere erişdirilemez demekle

Karahisarî Ahmed Bey eğer bu sene iki ay mukaddem askeri yürütsek Kırım’ı almak pek eshel idi deyip

Ata Bey dahi işte Ağustos dâhil oldu. On beşinden sonra ol taraflarda bürûdet ber-kemâl olmak gerek deyip

Mûmâ-ileyh Ahmed Bey yine ta‘kīb edip bürûdetden kat‘-ı nazar vakt-i mezkûrdan sonra ol havâlîde deryâ dahi bir hâle girip seyr-i sefâyin bir türlü mümkün olamaz demekle

Hayri Efendi dahi kelâma mübâderet-birle Moskov üzerine şer‘an ve mülken sefer vâcib olduğu cümlemizin ma‘lûmlarımız oldu. Başımız şerî‘at-ı garrâya

[117] askerimiz … asker TK, ESE, B: -AE

[118] “Allah'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır” (Kur’an, Bakara-II, 249; s. 41).

bağlıdır işimiz dahi şerî‘atdan ayrılmaz bu sûretde şimdi mübâşeret olunacak ise Hotin ve Bender ve Eflak ve Boğdan taraflarının asker ve levâzım ve zahîre cihetiyle takviyeleri esbâb-ı müheyyâ ve kâfî midir kâfî olmadığı hâlde muhârebeye mübâşeret olunmakdan ise sefer muhakkak idiğini cümlemiz bilip i‘lân etmeksizin bir tarafdan var kuvveti bâzûya getirip bahara dek zahîrelerimizi ve levâzımât-ı seferiyyemizi mükemmelen tedârük ve serhadlerimizin takviyeleri esbâbını ikmâl ve bahar tekarrüb edip her şeyimiz hâzır bulunup ol vakt i‘lân ve taraf taraf cihâd ü gazâya sarf-ı tâb ü tüvân olunsa hoş olmaz mı münâsibini efendilerimiz dahi ra‘nâ bilir kulunuzun hâtırıma gelen budur yine efendilerimiz a‘lemdir deyicek

Şeyhülislâm efendi cevâba ibtidâr-birle ya şu asker sefer [38a] yoğimiş diye geri döndüklerinde hâl nasıl olur asıl maksûd şu askerin sebâtlarıdır. Benim bildiğim bunun te’hîrinde mahzûr vardır deyip

Reîs efendi dahi kelâma ibtidâr-birle mukābele ederek bundan mâ-adâ bahar tertîbâtımıza elbette fermânlar ısdâr olunacak sefer i‘lân olunmadığı hâlde tertîbât-ı bahariyye nâmıyla çıkarılmalı ketm niçe mümkün olabilir işte söz dolaşarak yine nebz mes’elesi üzre seferimizi düşmana ihbâr vaktinin tahkīkine tevakkuf eyledi. Evvel emrde bu tahkīk olunup fürûâtı sonra söyleşilmelidir deyicek elçi kaldırılması sohbeti beyne’l-huzzâr deverâna başlayıp şimdi kaldırılsa deminden söylendiği vechile küffârın ibtidâ geleceği Eflak ve Boğdan’dır sadedleri der-miyân olunarak

Ata Bey kelâma mübâderet-birle askerimize lâzım olan zehâyirin ma‘deni Eflak ve Boğdan memleketleri olmağla evvel emrde bu iki memleketin mecmû‘ zehâyirini beri tarafa nakl etmeliyiz ki a‘dâ zahîreye dest-res olmaya deyicek

Reîs efendi cevâba ibtidâr-birle eğerçi şöyle olur diye hükm câ’iz değildir lâkin benim mülâhazam ve [bin yüz] seksen iki târîhinde [1768-1769] olduğuna göre biz varıp hudûdda muhârebeye kıyâm etmedikce Rusyalı tecâvüz etmemek muhtemel değil midir zîrâ seksen ikide böyle oldu idi. Ordumuz Âsitâne’den hareket etmezden

mukaddem elçi kaldırılıp ve Kırım Girây Hân çapula ta‘yîn ba‘dehû bu tarafdan tedârükâtımıza bakıp hitâmında Âsitâne’den hareket ve azîmet olundu. Ta Kırım Girây Hân varıp çapul ile muhârebeye kıyâm etmedikce düşman muhârebeye mübâşeret etmedi. Kırım Girây Hân’ın muhârebeye kıyâmından sonra Rusyalı Hotin muhâsarasına kıyâm etdi deyicek

Karahisarî Ahmed Bey kelâma [38b] ibtidâr-birle ol vakt düşman üç yüz sâat yerden gelecek idi bizim ordumuz hudûda varıncaya değin anlar dahi ancak gelebildi. Lâkin şimdiki vakt ana kıyas olunamaz. Zîrâ düşmanın askeri Leh içinde ve Kerson ve sâir ol havâlîlerde bir adım yerde gibidir dilediği gibi beş on günün içinde askerini hudûdlara îsâl edebilir demekle

Reîs efendi kelâm-ı evvelini te’yîd ederek şöyle olur diye hükm edemem mülâhazamı söylerim dedi.

Ba‘dehû saded uzayıp bi’l-âhire yine elçi kaldırılsın mı kaldırılmasın mı su‘âllerine gelicek

Çavuşbaşı Numan Bey sadrıa‘zam hazretlerine hitâb ederek elçi şimdi kaldırılır ise siz dahi iki aya dek levâzımınızı tekmîl ve sancâk-ı şerîf ile Edirne’ye azîmet edip anda kışlamalısız demekle

Karahisarî Ahmed Bey dahî te’yîd edip sadrıa‘zam hazretleri adem-i imkân sûretlerin iş‘âr edicek huzzârdan ba‘zıları bir tarafdan ikdâm ve gece gündüz ihtimâm olunarak tedârük-i seferiyye ikmâl olunup bahara azîmet için müheyyâ durulur. Ba‘dehû iş işi gösterir bundan sonra tabî‘at-ı maslahat neyi îcâb eder ise öylece hareket olunur ya‘nî kışlaya gidilmek iktizâ eder ise gidilir baharda çıkılmağa kalır ise çıkılır. Sûret-i hareket maslahatın iktizâsına göre merbûtdur lâzım olan müheyyâ bulunmakdır kelâmlarını beyân edip tedârük-i levâzımât sohbeti uzayarak saded askere lâzım olan zehâyirin her mahalde mevcûd bulunması muktazî idiğine gelip şöyle olmalı böyle olmalı sohbetleri ba‘zı huzzârdan sünûh etmekle

Ba‘zı huzzâr kelâma ibtidâr-birle [39a] bizim sâbıklarda seferlerimizde hareketimizden evvel her tarafdan zehâyirimiz mâl-â-mâl mevcûd mu idi Hüdâ kerîmdir maslahat karâr-gîr olup işe şürû‘ olundukda bir tarafdan işimize bakıp bir tarafdan dahi zahîrenin hasbe’l-imkân cem‘ine sa‘y olunur geçenki seferde zahîre bulamadığımız olmadı mı deyicek

Karahisarî Ahmed Bey vâkīa sefer-i sâbıkda Bender ve Hantepe’sine varıldıkda zahîre kılletinden kaç gün vâfir zahmet çekildi

Tevfik Efendi bir su‘âl edeyim diyerek kelâma ibtidâr-birle maâza’llâhü teâlâ şimdi küffâr kılâ‘mızdan birini alsa ve haberi gelse ne yaparız zahîremiz levâzımımız tam değil diye sükût mu ederiz deyicek, niçe sükût olunur elbette ilâcına bakılır cevâbı ba‘zı huzzârdan sünûh edicek yine Tevfik Efendi kelâma mübâderet-birle ol zamân nasıl olunur ise işte şimdi öyle olmalıdır dedi. Bu bâbda beyne’l-huzzâr vâfir ebhâs güzerân edip

Ba‘dehû reîs efendi kelâma mübâderet-birle Sofya tarafının müzâkeresi dermiyân olunmadı ol dahi söyleşilmelidir mahall-i mezkûrda dahi li-ecli’l-ihtiyât takviye için asker ta‘yîni lâzımdır zîrâ Nemçeli dahi Rusyalı ile müttefikdir alâ-kavlin Venedik dahi bunların tarafdarlığındadır Rusyalı ile ma‘iyyet etsin etmesin biz üçünü dahi düşman biliriz işimize ana göre râbıta vermeliyiz dedikde

Tevfik Efendi mukābele-birle Rusyalı üzerine sefer oldukda Nemçeli beraber ceng mi eder yoksa iânet mi eder deyicek bilinemez lâkin biz ceng eder demeliyiz cevâbı verildi.

Ba‘dehû saded dolaşarak yine elçinin kaldırılması vâdîsine gelince

Derviş Molla Efendi kelâma ibtidâr-birle benim mülâhazama göre bahara [39b] tevkīf olunsa kış içinde maslahatımızı görmek hoş olur zann ederim yine siz a‘lemsiz deyicek

Şeyhülislâm efendi bâlâda mastûr olduğu üzre şu asker boş dönmek lâzım gelir sohbetlerini i‘âde etmekle yine elçi şimdi kaldırmak ve yahud te’hîr olunmak sohbetleri beyne’l-huzzâr i‘âde ve der-miyân olunup şimdi kaldırılsa ne sûretle kaldırılmalı su’âli ba‘zı huzzârdan sünûh edicek bayağı getirdilip teklîfât-ı Devlet-i Aliyye îrâd ü kabûlü teklîf olunur tereddüd eylediği gibi kaldırılıp cevâbı verilecek

Laleli Mustafa Efendi mukābele edip elçi teklîfât-ı mezkûreyi devletime yazayım der ise cevâbı gelinceye dek te’hîr olunmaz mı hem ol vakte dek iki üç ay geçer idi kelâmlarını îrâd ile elçinin kaldırılması te’hîrini murâd edicek elçi devletine yazdıkdan sonra cevâb gelinceye dek yine sefer tedârükâtımızı mı görmeğe başlayacağız tedârükât gizli olamaz ol aralıkda elçi hurdeyi duyup firâr eder cevâbı ba‘zılardan sünûh etmekle

Nakîb efendi ve Hayri Efendi ve huzzârdan ba‘zıları firâr ider ise ne lâzım gelir varsın firâr etsin kelâmlarını îrâd edicek

Reîs efendi ve huzzârdan ba‘zıları cevâba mübâderet-birle elçiler rehin gibidir Rusya memâlikinde bu kadar tüccâr ve âdemlerimiz ve tüccâr sefînelerimiz vardır elçi elde olmadığı vakt düşman bunları alıkoyup salıvermez dediklerinde

Nakîb efendi ya elçi meclisde mürd olur ise nasıl olur deyicek

Reîs efendi cevâba mübaderet-birle elçi kaldırıldıkda yalnız kendi kaldırılmaz sır-kâtibi ve sâir müteayyin âdemleri var ise kaldırılıp ba‘dehû [40a] taharrî olunup bulunan Rusyalı’dan elçiye müte‘allik olanlar elçinin yanına vaz‘ ve müte‘allik olmayanlar tard olunurlar. [Bin yüz] seksen iki senesinde [1768-1769] elçi ile maan yetmiş kadar âdem habs olunmuşidi cevâbını vermekle nakîb efendi teslim eyledi. Elçi kaldırılmasının sohbeti uzamayıp muhârebemiz bahara kaldıkda ol vakte sekiz ay var elçiyi şimdiden kaldırmak nasıl olur acabâ seksen iki senesinde nasıl olmuşidi sohbetleri ba‘zılardan sünûh edicek

Defter Emîni Süleyman Raşid Efendi cevâba ibtidâr-birle anda dahi sekiz ay mukaddem kalmışidi deyicek

Reîs efendi kelâma ibtidâr-birle elçi bir def'a getirdilip Kırım'ın reddi ve sâir teklîfât kendüye îrâd olunup Rusya Devleti böylece kabûl eder ise tecdîd-i sulh ederiz tarafeyne âsâyiş ve emniyyet hâsıl olur ve illâ emniyyet-i cânibeyn mefkūd olmağla beyne'd-devleteyn muhârebe der-kârdır denilmek ve elçi bu sûreti devletime yazayım diyeceği tabî'at-ı maslahatdan nümû-dâr olmağla pek güzel yaz lâkin kırk elli güne dek cevâb isteriz cevâb gelmediği hâlde seferimiz muhakkakdır denilmek ve ba'dehû elçinin muhâfazası sûretine tekayyüd olunmak sûreti münâsib ise bu sûretle seferimiz olduğu Rusyalı'ya ihbâr olunmuş olup nebz mes'ele[si] şartı yerini bulmuş olur deyip bunâ dâir vâfir kelâmlar dahi beyân ve bu sûretde askerimiz teferruk etmemek için işte Rusyalı'ya şu kadar mühlet verildi vakt-i mezkûra dek cevâbı gelmediği hâlde ve yahud cevâb redd geldiği hâlde üzerimize seferimiz muhakkakdır yerlerinizde sebât edesiz diyerek fermânlar ve bahar tertîbâtına dahi bu mazmûnda seferimiz vardır diyerek evâmir-i şerîfe [40b] yazılmak mümkün idiği tefehhüm ü iyân etmekle

Şeyhülislâm efendi elçi kaldırılmadıkca sefer vukū'una halk i'timâd etmez ben işin içindeyim bana bile i'timâd gelmez elçi kaldırılması bahara kalmak münâsib değildir mahzûru vardır şimdi te'hîr edelim desek ol vakte dek aralığa kâfirlerden bir müfsîd karışıp ve ârıza girer hemen re'y-i hüsn bunun ta'cîlidir elçi kaldırıldıkda herkes i'timâd eder demekle

Sadrıa'zam hazretleri yeniçeri ağasına hitâb ile ağa ne dersin elçi kalksa askere hâhiş gelir mi ya'nî[119] kalkmasının fâ'idesi olur mu ve şu askerin dağılmasını ve cem' olacak askerimizin geriye kalmamalarına mûcib olur mu dediklerinde

[119] ya'nî TK, ESE, B: -AE

Ağa-yı mûmâ-ileyh elbette bu fâ'ideler der-kârdır şimdiki askerin avdet edecekleri etmez ve gelecekleri be-her-hâl şevkle gelir ve herkese ve mecmû'-ı me'mûrîne i'timâd-ı küllî hâsıl olur deyip huzzârdan ba'zıları dahi te'yîd eylediler. Bu aralıkda İstanbul zahîresi ve muhâfazası keyfiyyâtının müzâkeresi deminden kırâat olunan kâğıdda mastûr idi anın dahi ilâcına bakılmalı kelâmı Mekkî Efendi ve sâir ba'zılardan sünûh edicek

Sadrıa'zam hazretleri cevâba mübâderet-birle zahîre husûsu inâyet-i Bârî ile Rumeli taraflarından tanzîm olunur diye reîs efendi dahi Hüdâ kerîmdir deyicek

Tevfik Efendi ta'kīb-i kelâm edip açlığından kim vefât etmiş anın ilâcı bulunur Allâh teâlâ Rezzak ve Kerîm'dir dedi elçi kaldırılmak ve ba'dehû tedârükât-ı seferiyye bir tarafdan edâ olunarak bahara sefer olunmak re'yleri beyne'l-huzzâr tedâvül ederek karâr-gîr olacak ne vakt kaldırılsa su'âli îrâd ve bir müddet te'hîr olunsa elçi duyup [41a] firâr edeceği kelâmları iâde olunup buna dâir vâfir ebhâs ve tûl u dırâz sohbetler güzerân etdikden sonra

Bi'l-âhire perşembe günü rikâb-ı hümâyûna ruh-sûde olunmak için şeyhülislâm efendi kapıya gelip başka odada kuûd ve elçi da'vet olunup erkence arz odasına getirdilip sadrıa'zam hazretleri ba'zı münâsib mukaddemât ile Rusyalı'nın musâlahadan beri tekevvün eden etvâr u harekâtı cihetiyle devleteyn beynlerinde emniyyet münselib olduğu ve emniyyetin husûlü Kırım'ı Devlet-i Aliyye'ye reddi ve bundan başka taraf-ı Devlet-i Aliyye'den îrâd olunan maddelerin Rusyalı tarafından kabûlü sûretleriyle husûle geleceğini beyân ederek Kırım'ı redd ve mevâdd-ı sâireyi kabûl eder misiz ne dersiz su'âlini îrâd etmek ve elçi-i mesfûr tereddüd eylediği gibi ma'lûmun olsun üzerinize seferimiz muhakkakdır ve sen Yedikule'de misâfirimizsin demek ve bu vechile elçi kaldırıdıkdan sonra rikâb-ı hümâyûna ruh-sûrd[e] olunmak üzre beyne'l-huzzâr bilâ-ittifâk karâr verildi. Karâr-ı mezkûru ta'kīben

Sadrıa‘zam hazretleri kelâma ibtidâr-birle bu sûretde Karadeniz’de olan donanma-yı hümâyûn sefînelerini bir tarafdan üçer beşer bu tarafa celbin tarîkine bakmalıyız dediklerinde

Tersâne Emîni Ali Raif Efendi cevâba mübâderet-birle Özü’ye müretteb donanmanın kalması münâsibdir diye haber veriyorlar deyicek

Sadrıa‘zam hazretleri niçe olabiliyor deyicek

Tersâne emîni efendi büyük sefîneler değil ince donanma sefîneleri kalmalı imiş demekle huzzârdan ba‘zıları Özü’de altı yedi karış buz tutar donânma niçe durabilir ve dursa ne fâidesi olur ince donanma kalsa hiç dayanamaz [41b] be-her-hâl karaya çekmeli bu sûret de abes ve hatarlu olmağla cümlesinin celbi münâsibdir denildi.

Reîs efendi karâr-ı mezkûru ta‘kīb ederek perşembe gününe üç gün var ol güne dek ya‘nî elçi kaldırılıncaya dek bu meclis hârice tecâvüz etmemeli zîrâ elçi istihbâr eder ise firâr eder kelâmlarını sadrıa‘zam hazretlerine ihtâr eyledikde

Sadrıa‘zam hazretleri yemîn vererek cümleye tenbîh etmekle huzzârdan cümlesi yek-zebân ola[rak] bir ferde ifşâ etmemekle taahhüd edip cenâb-ı [Bârî] Devlet-i Aliyye’ye[120]fevz ü nusret ihsân eyleye ve ibâd-ı müslimîn haklarında hayırlı ide duâları ve daavât-ı hayriyye-i Hazret-i zılllullâhî ale’l-ittifâk îfâ olunup meclise hitâm verildi

Hazret-i Rabb-i zü’l-celâl şevketli kerâmetli veliyyü’n-ni‘met-i âlem hazretlerini evlâd ü emcâdlarıyla serîr-i saltanatlarında dâim ve ber-karâr ve zıll-ı zalîl-i inâyet ve şefkatin kâffe-i ibâd üzerlerinde kā’im ve der-kâr ve a‘dâ-yı

[120] Aliyye’ye TK, ESE, B: Aliyye’den AE

müşrikîni makhûran ve münhezimen vâsıl-ı darü'l-bevâr eyleye amîn. **Bi-hürmet-i Resûlü's-Sakaleyn**[121].

Vukū'-ı Meşveret ve Ahz ü Habs-i Elçi-i Moskov

Şehr-i Zi'lka'de'nin üçüncü Hamîs günü [17 Ağustos 1787-Cuma] Bâbıâsafî'de akd-i encümen-i istişâre murâd olunup şu sûretde ki hâzır-ı meclis-i şûrâ olacak zevât-ı kirâm etbâ'-ı kalîle ile sarây-ı âsafînin ard kapısından duhûl ve içeriye nüzûl ve makām-ı meşveretde müsûl eyleyeler. İrâde olunduğu üzre sâat on ikide iken da'vet olunan ulemâ efendilerden şeyhülislâm efendi ile sadreyn ma'zûlleri ve pâyelileri ve ricâl-i devletden kethüdâ bey ve defterdâr efendi ve reîs efendi ve ma'zûlleri ve ocaklar ağaları Paşakapısı'nda kâin fevvâreli kasra vürûd ve herkes yerli yerine [42a] kuûd eylediler bir gün mukaddem ba'zı husûs müzâkeresiçün vakt-i mezkûrda Bâbıâsafî'de mevcûd olunsun diye Rusya elçisi dahi Büyükdere'den resmen Bâbıâsafî'ye ihzâr ve elçilerin mevki'leri olan misâfir odasında karâr etdirilmiş olmağla elçi-i mesfûra verilecek cevâb ve arz olunacak teklîf mukaddemce kirâren ve mirâren ehl-i meclis hazarâtı beynlerinde müzâkere vü müşâvere olunmuş olduğundan hemen elçi-i mersûm dahi resmen misâfir odasından encümen-i şûrâya idhâl ve iskemlesine ik'âd olunup der-akab sadrıa'zam hazretleri teşrîf ve dîvân tercümânı vesâtâsıyla icrâ-yı merâsim-i âşinâyî ile elçide olan vahşet ü dehşeti def' ve hâtırın te'lîf eylediler. Çünki elçinin beş on mâhdan beri reîsülküttâb efendilerin sâbık u lâhıklarıyla güzerân eden mübâhase vü münâkaşası ve husûsan Süleyman Feyzi Efendi mükâlemelerinde sebkat eden münâkaşası yegân yegân sadrıa'zam hazretlerinin ve huzzâr-ı meclisin ma'lûmu ve fi'l-asl müsâade-i dehr ile Kaynarca musâlahası ba'dehû Aynalıkavak mükâlemesinde ve husûsan hilâf-ı şürût-ı muâhede Kırım ülkesini ba'de'l-istîlâ tertîb olunan bi'l-cümle musâlaha ve tasdîk-nâmelerde derc olunan envâ'-ı şürût sahîfeden sonra tedârük eyledikleri birkaç

[121] بحرمتِ رسولِ ا لثقلين = "İnsanların ve cinlerin rasulünün hürmetine" anlamında bir dua cümlesi.

mâdde-i mekrûheyi devletimin matlûbudur diye temşiyetine ısrâr ve Devlet-i Aliyye tarafından kendisine teklîf olunan mevâdd-ı cüz'iyyenin cevâbına gâh olmaz diye inkâr ve gâh devletime yazayım diye tevkīf ile vakt imrâr edip kendileri bir tarafdan sefînelerin teksîr ve rûz be-rûz esbâb-ı gadrlerin tevfîr eyledikleri vükelâ-yı devletin ve kâffe-i ümmet-i Muhammed'in [42b] meczûmu olup farazâ zikr olunduğu üzre matlûbu olan maddelere ruhsat verildiği takdîrde yine tek durmayıp şevket-i İslâm'ın za'fını müstelzim olur mevâdd-ı sâireye tasaddî edeceği etvârından âşikâr olmağla hemen sadrıa'zam hazretleriyle şeyhülislâm efendi hazretleri elçiye hitâb eyleyip

Şimdiye dek mükâlemât-ı beyhûde ile çok vakt imrâr olundu ve murâdlar ma'lûm oldu hilâf-ı muâhede istîlâ eylediğiniz Kırım'ı Devlet-i Aliyye'ye redd eder misin yoksa ne dersin dedikde

Elçi ba'zı mahalle konsolos ikāmesi ümidleriyle bir seneden ziyâde muâraza eyledikden sonra henüz faysal verilmediğinden acabâ bu ki ve bunun emsâli işlerime ne vechile r[â]bıta veririm hayâllerinde iken def'aten Kırım reddi teklifini işitdiği an aklı başından sıçrayıp vâlih ü mütehayyir olduğu hâlde devleti tarafından bu mertebeye ruhsatı olmadığın beyân ve neye uğradığın bilemeyip devletime yazayım diyerek mütela'simen ba'zı gûne özrün i'lân eyledi.

Çün ki Moskovlu'nun yirmi seneden beri etvâr u güftâr-ı hâtır-hırâşıyla Devlet-i Aliyye'ye ve âmme-i müslimîne verdiği telâşı hâric ez-tahammül bir ma'nâ ve min külli'l-vücûh mugāyir-i fetvâ vü takvâ olmağın yedi sekiz mâhdan beri sırren ve alenen takviyet-i serhaddât ve sevk-i leşker ve i'dâd-ı mühimmât ile sadrıa'zam hazretlerinin ihyâ-yı evkāt eylediği elçi-i mesfûrun huşûneti zâhir olur ise habse kaldırılmak maslahatına mebnî olmağla hemen şeyhülislâm efendi hazretleri niyyet-i hâlisa ile bir duâ-yı müstesnâ inşâ ve kâffe-i müstemi'în âvâze-i te'mîni ref'-i melâ-i a'lâ eylediler.

Pes hitâm-ı duâ akabinde elçi Polhakof (پولحاقوف) baştercümânı Pejani (پژانی) ve havâss-ı [43a] etbâ‘ından bir iki nefer âdem ile muhzır ağaya teslim ve esnâ-yı râhda harf-endâzlık eder olur ise men‘ u def‘ için bir mikdâr âdem ile subaşı ve verâlarından tebdîlen Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası dahi takdîm buyurulup muhâfazasına ihtimâm olunarak Yedikuleler mahbesine tesyîr ve rü’esâ-yı devlet ber-kâffe-i akviyâ ve zuafâ-yı ümmet temennâ-yı fevz u nusretle müteveccih-i dergâh-ı Rabbü’l-kadîr olup herkes tesviye-i mühimmât-ı cihâd u gazâya sâk u sâidîn teşmîr eylediler.

Elçinin ve etbâ‘ının meç ve sâir takımlarından bir şey zâyi‘ olmayarak bakiyye-i etbâ‘ ve yedekleriyle muhzır ağa tarafında cem‘ ü tetmîm ve tarafından kabzına ta‘yîn eylediği kimesneye teslîm olunup

Altı mâha dek Moskovlu’dan diyâr-ı İslâm’da kimesne kalmaması evâmir-i aliyye neşriyle etrâf ü eknâfın zâbitân ve hükkâmına tavsiye vü telkîn ve Âsitâne-i saâdetde Moskovlu’nun düşen işlerin tesviye ve kezâlik altı aya dek vilâyetlerine tesyîre bi’l-fi‘l defter emîni olan esbak Süleyman Raşid Efendi beyâz üzerine fermân ile ta‘yîn olundu.

Neşr-i Evâmir bâ-Etrâf ve Serhaddât-ı Mansûre

Bundan yedi sekiz mâh mukaddem Devlet-i Aliyye tarafından Moskov elçisiyle mükâlemeye şürû‘ olunduğu esnâda bir tarafdan dahi li-ecli’l-ihtiyât küllî asâkir tertîb ve Devlet-i Aliyye’nin dil-hâhı olmayıp nakz-ı ahd sûretleri rû-nümâ olduğu takdîrde müdâfa‘a yahud muhârebe olunmak zarûriyyât-ı vakt u hâlden olduğuna binâen ol vechile tanzîm olunan leşker bir tarafdan serhaddât-ı mansûreye sevk u tesrîb olunur idi. Zikr olunduğu üzre elçi-i mesfûr ile mükâleme mümtedd olup beş altı mâh mürûr [43b] eyledikde İsmail ordusunda ve Özü ve gayr serhaddâtda bizleri böyle cem‘ eylemeden garaz nedir diye askerî tâifesi rü’esâsından istifsâra âgāz ve a‘dâ-yı dîn ile ceng ü peykâra hâhişlerin ibrâz eder idi. Bu sûretde

asker-i İslâm'ın cem‘iyyetlerin himâyet zımnında sûret-i hâlî kendilere inhâ mukteziyyât-ı vakt ü hâlden olduğundan mâ-adâ elçi kaldırıldığı gün kâffe-i ahâlî-i serhaddât ve sâir iktizâ edenlere keyfiyyet-i hâlin i‘lâm ve ne gûne hareket edeceklerinin ifâde vü ifhâm olunması akdem-i umûrdan olmağla İsmail ve Hotin ve Bender ve Özü ve sâir mahallerde müctemi‘ olan asâkir-i İslâm'ın tezâyüd ü cem‘iyyetleri husûsuna ihtimâm ve serhaddât-ı mansûrenin hırâset ü muhâfazasına sa‘y-i mâ-lâ-kelâm eylemelerin hâvî ve keyfiyyet-i muktaziyât fesh-i sulhü muhtevî evâ'il-i Zi'lka‘de'de dîvân-ı hümâyûn kaleminde mufassal ü meşrûh müteaddid evâmir-i aliyye tahrîr ve alâ-cenâhi'l-isti‘câl serhaddât ve sâir etrâfa ba‘s ü tesyîr olundu.

Sûret-i Fermân Ba‘de'l-elkāb

Ma‘lûm ola ki Moskov keferesi Kaynarca muâhedesinde ahid-nâmelerde derc etdirdiği envâ‘-ı şerâit-i mekrûhe zımnında iktisâb eylediği temettuât ü menâfi‘a kanâ‘at etmeyip mücerred zamîrinde merkûz fesâdâtı icrâ için Kırım'ı tahrîk ederek Tenkîh-nâme nâmıyla Aynalıkavak'da tertîb etdirdiği muâhedeye dahi der-Aliyye'ye ve müslimîne envâ‘-ı‘ mazarrâtı mûcib niçe mekrûhe şartlar derc etdirip bundan fazla Ticâret Muâhedesi nâmıyla seksen bir madde üzerine mebnî kezâlik türlü türlü şerâit-i mekrûheyi muhtevî bir muâhede dahi teklîf ve anı dahi tahsîl etmişiken sözünde durmayıp asıl maksûdu Kırım hıttası olduğundan [44a] zikr olunan Kaynarca ve Aynalıkavak muâhedelerine bi'l-külliyye mugāyir olarak def‘aten Kırım cezîresini istîlâ ve hudûdlara asâkir-i menhûsesini ta‘yîn ve Devlet-i Aliyye'yi tedârüksüz bulup Kırım Rusyalı'nın olmak üzre sened verirseniz verin ve illâ askerimiz hudûdlarda hâzır olmağla ceng ü harbe müheyyâyız diyerek hâh nâ-hâh sened-i mezkûru dahi istediği gibi tahsîl edip hıtta-i Kırım'da sâkin bu kadar müslimîn ve nisvân ü sıbyân ve erâmil ü eytâm-ı muvahhidîni esîr misillü ayaklar altına alıp ra‘iyyeti hükmüne tenzîl ile hamiyyet-i İslâmiyye'nin bir vechile kabûl etmeyeceği

hakāretleri ihvân-ı mü'minîn haklarında icrâ eylediği musâlahadan beri mücerred müslimîne za'f ü fütûr vermek ve Devlet-i Aliyye'nin muhârebe kuvvetini selb eylemek dâ'iye-i fâ'idesiyle pey der-pey türlü türlü teklîfler ve hudûdlara asker ta'yînle gösterişler ederek Devlet-i Aliyye'yi ikide birde ordular ve serasker tertîbi ve asâkir tesyîri ve Donanma-yı Hümâyûn ihrâcıyla ale'l-ittisâl envâ'-ı mesârife giriftâr etmekden hâlî olmadığı ve hilâf-ı uhûd-ı Devlet-i Aliyye'min tevâbi'ât-ı kadîmesinden olan Tiflis hânını tasahhub edip bu vesîle ile Gürcistân ve Azerbaycan taraflarına ilkā-yı fiten kaydında oldukları cümleye ma'lûm olduğundan başka

Bundan mukaddem dahi Feldmareşal Potemkin nâm habâset âyîni altmış bin asker ile hudûda ta'yîn eylediklerini elçisi resmen Devlet-i Aliyye'yi muhârebeye da'vet etmiş oldukları ve ahid-nâmeler muktezâları üzre Devlet-i Aliyye'nin hakkı olan maddelerden ez-cümle

Firâr eden Boğdan voyvodasının reddi ve

Tiflis hânından el çekmeleri ve şürût muktezâsı üzre

Özü ahâlîsinin Kılburun göllerinden tuz almalarına mümânaat [44b] etmemeleri teklîf olundukda bunların cümlesini redd ile cevâb verip bu vechile muâme[le]leri Devlet-i Aliyye'ye sû-i kasd ve hıyânetlerini tamâmca iş'âr edip muktezâ-yı gurûrları üzre refte refte Devlet-i Aliyye'ye za'f vererek maâza'llâhü teâlâ millet-i İslâmiyye'yi raiyyetleri hükmüne komak irâde-i fâsidesinde oldukları mütebeyyin olup

Bunlardan emniyet bi'l-külliyye münselib olmakdan nâşî ulemâ-yı a'lâm ve ricâl-i devlet-i ebed-kıyâm ve ocaklar ricâli ile birkaç def'a akd-i meclis-i şûrâ ve muâmelât-ı mezkûre der-miyân ve müzâkere olundukda Moskovlu'nun ehl-i İslâm'a hıyâneti zâhir ve fî-mâ-ba'd emniyyet bir vechile câiz olmadığı bâhir olmağla üzerine sefer olunmak vâcib ve terki gayr-i câiz ve mûcib-i iṣm-i azîmdir diye cânib-i şeyhülislâmdan fetvâ-yı şerîfe verilip sâir ulemâ-yı a'lâm dahi te'yîd eylediklerinden

ricâl ve ocaklı dahi bi'l-ittifâk Rusyalı üzerine sefer olunmağa karâr vermeleriyle verilen fetvâ-yı şerîfe ve ittifâk-ı ârâ ile Moskovlu üzerine sefer olunup " و جاهدوا فی سبیل الله "[122] âyet-i kerîmesi üzre ikāme-i farîza-i cihâd ü gaza ve i'lâ-yı kelimetü'l-ulyâya ikdâm husûsuna irâde-i kātı'a-i şâhânem taalluk eylediğinden Âsitâne-i Aliyye'de mukīm Rusya elçisi Yedikule'ye habs olmağla

Bir tarafdan livâ-i saâdet-iltivâ-yı hazret-i mefhar-i enbiyâ -**aleyhi ezke't-tehâyâ**-[123] hâlâ sadrıa'zam-ı sütûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kaviyyü'l-himem ve dustûr-ı mükerrem müşîr-i müfehham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem Yusuf Paşa -**edâme'llâhu teâlâ iclâlehû ve zâ'afe['allâhü] bi't-te'yîdi iktidârehû ve ikbâlehû-**[124] ve bi'l-cümle ocaklarım ricâl ü neferâtı ve sâir ecnâs-ı tavâ'if-i askeriyye kullarım ile sefere ihrâc olunmak tedârükâtına ikdâm olunmakdadır.

Vakt-i hareketleri dahi bi-mennihî teâlâ bundan sonra evâmir-i **[45a]** şerîfemle[125] i'lân olunacakdır.

El-hâletü hâzihî siz ki muhâfız ve mevlânâ ve sâir mûmâ-ileyhimsiz keyfiyyeti serhadli kullarıma ve zâbitân-ı askeriyyeye i'lân ve işâat-birle kal'a-i merkūmenin kâffe-i esbâb-ı muhâfaza ve takviyesini istihsâl ve Varna kal'sına me'mûr neferâtın teferruk-ı itmâmlarına ve muhâfazaya kıyâm eylemelerine ikdâm-birle cümleniz bi'l-ittifâk muhâfaza-i kal'a ve inhâya ikdâm ve leyl ü nehâr müteyakkızâne ve mütebassırâne hareket ve cevânib-i etrâfa icâle-i enzâr-ı basîret ve ciğer-negî hâl ü hareketlerinden dâimâ istihbâra ve bundan sonra sudûr edecek emr-i âlî-şânım mûcibince amel ü hareket ve lâzımü'l-inhâ olan ahvâl ü âsârı pey-der-pey der-Aliyye'me tahrîr ü işâret eylemeniz fermânım olmuşdur.

---

[122] "Ve Allah yolunda cihad ettiler" (Kur'an, Enfal-VIII9, 74; s.186).

[123] علیه ازکی التّحایا = "En ulvî selâm O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[124] ادمالله تعالی اجلاله و ضاعف بالتأیید اقتداره و اقباله = "Allah azametini daimi kılsın, iktidarını ve talihini artırsın" anlamında bir dua cümlesi.

[125] şerîfemle TK, ESE, B: şerîfle AE

Vezâret-ı[126] Cerrâhzâde[127] Mîrimîrân Ahmed Paşa ve Me'mûriyyet-i Vezîr Mikdâd Paşa

Rusya elçisinin habse kaldırıldığı esnâda mukaddemâ serhaddât-ı mansûre-i İslâmiyye için i'dâd olunan asâkir-i mürettebeden ittifâkan evvel eyyâmda civâr-ı Üsküdar'da vâḳi' Haydar Paşa sahrâsına tevârüd eden Vezîr Mikdâd Ahmed Paşa Mîrimîrân Cerrâhzâde Ahmed Paşa'dan herbirinin ma'iyyetlerinde olan mîrî asker ile kapıları halkı ikişer bin beşer yüz süvârî askere karîb olmağla mûmâ-ileyh Cerrâhzâde'ye bir tuğ dahi ihsân ve rütbe-i vâlâ-yı vezâretle İsmail seraskeri sadr-ı sâbık Ali Paşa ordusuna ikāmete me'mûr ve müşârün-ileyh Mikdâd Paşa dahi Hotin bâlâsında vâḳi' Çernova boğazların muhâfazasına ta'yîn olunup lâkin ma'iyyetinde olan askerin zabt u rabt husûslarında müseyyeb olduğu tevatüren ihbâr olmağın Boğdan reâyâsına merhameten me'mûriyyeti Bender'e tahvîl ve Bender başbuğu olan [45b] Darendeli Vezîr İbrahim Paşa hudûd-ı mezkûreyi muhâfazaya kıyâm eylemesiçün fermân-ı âlî şeref-sudûr olmuşdur.

Kırâat-ı Hatt-ı Şerîf der-Bâbıâlî

Sefer-i hümâyûn tahakkuku akabinde sadrıa'zam hazretlerinin istiklâlini hâvî ve ocaklar ve kâffe-i hademe-i devletin münkād-ı emr ü nehy olup kavâ'id ü kavânîn-i kadîmelerine riâyet ederek ittihâd-ı kulûb ile herkes levâzım-ı seferiyyesini rü'yet ve vakt-i hâcetde müttefikan hareket eylemeğe kesb-i miknet-birle cümlenin ittifâk u ittihâd ve kifâyet-i mehâmm-ı gaza vü cihâdı ikmâl ü tetmîme sa'y ü ictihâd eylemesi ile vesâyâ-yı sâire-i mülûkâneyi muhtevî bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûnun kırâat olunması bâis-i tezâyüd-i şevk-i enâm ve mûcib-i teheyyüc-i a'sâb-ı gayret-i asker-i İslâm olmağla ol bâbda mufassal ü meşrûh bir

[126] Bu kelime metinde yanlışlıkla elif "ا" harfi re "ر" harfinden sonra yazılmıştır. Bu yanlış yazım metnin muhtelif yerlerinde görülmektedir, aynı kelime metnin birçok yerinde de doğru olarak yazılmıştır, biz dipnotlarda yanlış yazımları gösterdik.

[127] Bu kelime yazılırken elif "ا" harfi yerine yanlışlıkla he "ه" harfi yazılmıştır.

kıt‘a hatt-ı şerîf-i hikmet-i redîf imlâ ve şehr-i Zi’lka‘de’nin sekizinci günü [22 Ağustos 1787-Çarşamba] Bâbıâsafî’ye takdîm ü isrâ buyuruldu.

Yevm-i mezkûrdan bir gün mukaddem istimâ‘-ı hatt-ı şerîfe müheyyâ olmak için devletden Anadolu muhâsebecisine dek ve ocaklar ağaları kâtiblerine sarây-ı âsafîye da‘vet olunup umûmen hâzır oldukları hâlde sadrıa‘zam hazretleri dîvân yerine nüzûl ve makāmlarına kuûd eyleyip yemîn ü yesârında olan ricâl ve ocaklar ağaların keşîde-i silk-i şühûd eylediği esnâda kahvecibaşı-i şehriyârî ile hatt-ı şerîf-i mehâbet-elîf dahi zuhûr ve envâ‘-ı dehşeti ilkā-yı kulûb-ı nezdîk vürûd eyledi.

Pes sadrıa‘zam hazretleri levâzım-ı tevkīr-i ikmâle isti‘câl ve ser-i nerdübandan istikbâl ü ta‘zîm ü iclâl ile hatt-ı şerîfi ahz u telsîm ve Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi’ye teslîm eyleyip cânib-i mekârim-i menâkıb-ı şehriyârîden takdîm[128] [46a] buyurulan mücevher-i şimşîr-i behrâm-te’sîri miyâne-i ihlâsa bend ve duâ-yı te’yîd-i pâdişâh-ı saâdet-mend ederek makāmına rücû‘ ve huzzâra ismâ‘ için savt-ı bülend ile reîsülküttâb efendi hatt-ı şerîf-i mehâbet-redîfi kırâata şürû‘ eyledi. Yirmi seneden beri ümmet-i Muhammed’in Moskovlu’dan muhârebe ve mütâreke ve mükâlemelerinde gördükleri evzâ‘-ı bâride ve çekdikleri muâmele-i fâside ve işitdikleri ecvibe-i kâsidelerinde hâtırları dil-gîr ve melâ‘în-i hâsirînden herkesin derûnunda bir gûne dâğ cây-gîr olmağla istimâ‘-ı ibâd-ı rakîka-i latîfe-i hatt-ı hümâyûndan sadrıa‘zam hazretleri ve sâir ricâl ve umûmen müstemi‘în taraf taraf girye ve duâya âgāz ve şehriyâr-i enâm ve umûmen asâkir-i İslâm’ın mansûr u muzaffer ve adüvv-i dînin zîr-i şimşîr-i ümmet-i Muhammed’e makhûr u müdemmer olmaları temennâsı matlûbların dergâh-ı icâbet-penâh-ı Hak’dan ricâ vü niyâz eylediler. Hatt-ı hümâyûn kırâatı hitâmı akabinde müretteben sadrıa‘zam hazretleri dâmen-i takbîl olunup duâ vü senâ olunarak herkes mahalline avdet ve mazmûn-ı

[128] takdîm TK, ESE, B: -AE

hatt-ı hümâyûn beyâz üzerine başka şukka buyuruldu. Fermânları olup ocakların her birinde kırâat etdirildi.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i azâm ve bi'l-istiklâl vekîl-i mutlak ve mu'temedimsin!

Cümleye ma'lûmdur ecdâd-ı ızâmım -**nevve'rallâhü merâkıdehüm**-[129] hazretlerinin bu memleketleri küfr ü dalâletden tathîr ü teshîri vüzerâ vü ricâl ve ocaklı ve sunûf-ı askeriyyenin zulm ü isrâfdan tehâşi ve gönül birliğiyle ittifâk ve pâdişâhlarına ve zâbitlerine itâat ve az çok demeyip kanâ'at ve cihâd fî-sebîli'llâh diye düşman karşısında sebât eylemelerinden iktizâ etmişdir. Elhamdü li'llâhi'l-melikü'l-müteâl i'lâ-yı kelimetu'llâh [46b] ve def'-i tasallut-ı a'dâ için ber-mûceb-i fetvâ-yı şerîfe ümmet-i Muhammed'e farz olan cihâd ü gazâ kapıları feth ü güşâd ve cünûd-ı muvahhidîn taraf taraf ceng ve savaş eylemeleri için evâmir-i aliyyem neşriyle cümleye i'lân olunmağla imdi senden meczûm olan sadâkat ü dirâyet-i lâzimesince işbu mehâmm-ı seferiyyem ve gerek memâlik-i mahrûsemin ve askeriyeye dâir ve sâir kānunların nizâmları erbâbıyla bilâ-istişâre ve uhde-i istiklâline tefvîz-birle seni teşrîf ve istiklâlini i'lân ve te'yîd zımnında hizmet-i hümâyûnumda olan kullarımdan ser-kahve kulum ile işbu hatt-ı hümâyûnum ve bir kıt'a mücevher seyf-i düşman-telef irsâl olunmağla miyâne-i istiklâline bend ve hemen hareket-i sefere mübâşeret şöyle ki iktizâya göre hareket olunacak olmağla cümle gidecek ricâl ve ocaklarım tedârüklerini görüp çıkmak üzre müheyyâ olasız ve geçen sefer gibi âlâyiş ve sefâhat ile ordu kalabalığı olmayıp herkes hizmetine göre sefer ricâli olduğu kıyâfetinden müşâhede olunacak sûretle azîmetlerine yine tenbîh ve ale'l-husûs ocaklı ve askerî kullarımın yol ve erkân u kānunlarına riâyet etmelerine te'kîd cümle hâzır olanlara ve sonradan işidenlere ma'lûm olunsun ki işte Moskovlu'nun niyyet ü kasdı Kırım'ı istîlâsından ve Karadeniz'e kesret üzre gemiler

[129] نوّر الله مراقدهم = "Allah kabirlerini nurlandırsın" anlamında bir dua cümlesi.

gezdirmesinden ne[130] olduğu zâhire çıkdı bundan sonra âriyet olan bir hayât için ehl-i İslâm'ın hakāretlerine kalblarinde zerre kadar imânları olanlar niçe tahammül ederler. Cümle memâlikim bu yolda izhâr-ı gayret ü sebât eden kullarıma bahşdır Allâh ve Resûl ü Habîbi rızâsıçün ittihâd-ı kulûb ile cümleniz metânet ve askerî kullarıma dahi zâbitleri nasîhatlar ile bundan sonra her ne olmalı ise olsun [47a] gayri bunun aşağısı yokdur cümlenize bi'z-zât ve bi'l-vâsıta tenbîh-i şâhânem oldur ki "اطيعوا الله و اطيعوا الرّسول"[131] ayet-i şerîfe-i kerîmesi üzre[132] ibtidâ zulmden ve isrâfdan ve üli'l-emre ve el-hâletü hâzihî serdâr-ı ekreminiz [Yusuf Paşa] olan sadrıa'zamın emrini tutmamakdan ictinâb ve rızâu'llâhı tahsîle sa'y edesiz ve sizden küçüklere sizler dahi etdiresiz benim vezîr-i sadâkat-sîm-berim evvelen seni Allâhü zü'l-celâl hazretlerinin birliğine ve sâniyen cümle ricâl ve ocaklı ve askerî kullarımı dahi savn[133]-ı samedâniyyeye i'timâd ile sana emânet eyledim. Emr-i üli'l-emre mutî' olmayanlar ve hilâfında olanların te'dîb ve generallerini ve sana itâat hizmetlerinde sadâkat ve düşman karşısında sebât ve yararlıkları olanların lâyıkları üzre te'lîf ve kayırılmalarını kezâlik sana havâle eyledim. Göreyim seni!

Şer' u kānuna riâyet ve adl ü insâfdan ayrılmayarak hareket ve inşâ'llâhü teâlâ alâmet-i fevz ü nusret olur. Etvâr-ı mergūbâta izhârına gayret eyleyesiz. Rabbü'l-âlemîn bu teveccüh ü gayretlerinizde sizleri ve ben âciz [ü] muhtâc kulunu me'yûs etmeyip bu dîn-i gazâ yolunda düşmandan ahz u intikām ile cümlemizi mesrûr eyleye ve uğurunuzu açık ve selâmetler ihsân eyleye âmîn.

---

[130] ne TK, ESE, B: -AE

[131] "İtaat edin, peygambere itaat edin" (Kur'an, Nur-XIV, 54; s. 357).

[132] üzre TK, ESE, B : -AE

[133] savn TK, ESE, B: savt AE

Neşr-i Beyân-nâme be-Etrâf-ı Düvel

berây-ı İ‘lân-ı Sefer-i Hümâyûn

Çün ki Devlet-i Aliyye’nin Moskovlu ile seksen yedi târîhinde vâḳi‘ olan Kaynarca musâlahası esnâsında ber-muktezâ-yı vakt ü hâl sulh-nâmelerde idhâl olunan uhûd u şürût devletler kāidesi üzre ba‘de-hitâmi’l-musâlaha tenkīh olunur mülâhazasına mebnî ve tarafeyn ceng üzre olmağın emr-i muhârebenin bir an akdem münkatı‘ olmak ümîdine mübtenî olup husûsan ol vaktin murahhaslarının [47b] te’emmül ü te’ennîye vakitleri olmadığından nâşî mevâdd-ı musâlaha bir mikdâr müsâadeli olduğundan başka ibâret-i sulh-nâme dahi çendân merbût u mazbût olmamağla niçe sinîn nizâ‘ münkatı‘ olmayıp belki târîh-i mezbûrdan sonra emvâl-i firâvân sarf olunarak Devlet-i Aliyye tarafından birkaç def‘a küllî asâkir sevk ü tesrîb ve İsmail ve havâlîsine ordu nasb ü tertîb olunmuş idi. Binâen-alâ-zâlik birkaç sene mürûrundan sonra Âsitâne-i Aliyye’de vâḳi‘ Aynalıkavak nâm mahalde tenkîh-i mevâdd-ı musâlahaya mübâşeret ve birkaç mâh tarafeynin murahhasları mahall-i mükâlemeye müdâvemet eyleyip zikr olunduğu üzre fi’l-asl ceng olunarak sulh olduğundan tahrîr olunan maddeler umûmu şâmil ibâreti hâvî olmağın ceng esnâsında olan sulhün ba‘de-hitâmi’l-muhârebe vakt-i âsâyişde bir hoşca tenkīhi kāide-i düvelden iken kemâl-i hîle vü hıyânetlerinden nâşî ol kāideye dahi riâyet eylemediklerinden mükâleme-i mezkûrede dahi dil-hâh-ı devlet üzre bir hoşca tenkīh mümkün olmayıp meselâ ez-cümle ticâret maddesi umûm üzre olduğuna binâen taht-ı râbıtaya idrâc murâd olundukda mecâlis-i adîdeden sonra kelâm şu‘belenerek doksandan mütecâviz şürûta bâliğ olup bunun emsâli her bir maddede ebhâs-ı kesîre cereyânı akabinde ahd-i musâlaha karîb olduğundan sulhe halel gelmesin mülâhazasıyla katı çok tekâlîf-i müzahrefesi kabûl olunup tasdîk-nâmeler ahz u i‘tâ‘ ve nizâ‘ münkatı‘ olmuş diye imzâ olmuşken kemâl-hîlelerinden nâşî hânlığı Şahîn Girây’a mahsûs olmak da‘vâların ilzâm sûretlerinde gûyâ ahâlî-i Kırım’ı kendisine tebe‘iyyet e[t]dirmek maslahat-ı fâsidesi için def‘aten hıtta-i Kırım’a küllî asâkir

idhâl ve refte refte hıyânetin ülke-yi Kırım'ı zabt eylemek [48a] mertebelerine îsâl eyledi. Bundan sonra yine kendi hâlinde durmayıp bir tarafdan Bahr-i siyâhda gezecek teknelerin tevfîr ve bir tarafdan türlü türlü mevâdd-ı mekrûhânın kabûl olunması husûsunda sâk-ı hîle vü hud'asın teşmîr-birle her meclis-i mükâlemede za'f-ı İslâm'ı mûcib niçe deâvî-i bâtılanın temşiyetin iltizâm ve dâimâ kendilerinin bâ'is-i kuvveti olur tekâlîfin kabûl olunmasına cidd ü ihtimâm ederek maâza'llâhü teâlâ def'aten Devlet-i Aliyye'ye bir hıyânet eylemek mukaddemâtın tertîbe sâî oldukları harekât-ı bâtıla sekenât-ı âtılalarından tamâmca âşikâr ve merkûz-ı tabî'at-ı fâsideleri olan sanâyi'-i kâsideleri her vechile ma'lûm-ı sigār u kibâr olmağın bi'l-âhire "وإمّا تخافنّ مِن قومٍ خيانةً فانبِذ إليهم على سَواءٍ"[134] âyet-i kerîmesi üzre mes'ele-i nebze riâyet olunarak verilen fetvâ-yı şerîfe mûcibince elçileri habse kaldırılıp a'dâ-yı dîn olan Moskovlu üzerine Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi tesvîd[i] ve câ be-câ Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi Hazretleri tashîhiyle beyân-nâmeler tahrîr-birle beş on gün mürûrundan sonra düvel-i sâire komşularına i'lâm ü i'lân ve alâ-vechi't-tafsîl cümleye tavzîh ü ıyân kılındı.

Sûret-i Beyân-nâme

Devlet-i Aliyye ile Rusya Devleti beyninde seksen yedi târîhinde vâḳi' musâlahayı reâyâ-yı cânibeynin refâh ü âsâyişleri mülâhazası tercîh eylemişiken Rusya Devleti tarafından türlü türlü safvete münâfî teklîfler i'mâl ve hattâ Kaynarca sulhüne esâs ittihâz olunan Kırım'ı ahd ü şarta münâkız bağteten istîlâ ve fî-mâ-ba'd miyânede kāl ü kīller ref' ve emniyyet-i tâmme husûlü verilen [48b] senedde meşrût ve tarafeyn ahîd-nâmesinde birbirlerinin sırren ve alâniyyeten aleyhine buğz-ı amelleri olmamak dahi musarrah iken

[134] "(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir [Çünkü Allah, hainleri sevmez].)" (Kur'an, Enfal-VIII, 58; s.184).

Devlet-i Aliyye'ye tebe'iyyetini müş'ir yedinde menşûru olan Tiflis hânını tahrîk ve derûn-ı Tiflis'e Rusya askeri vaz' ve hân-ı mûmâ-ileyhi tesahhub ile Gürcistân ve havâlîsinde vâḳi' serhadlerimizi ihlâl ve dest-keş-i ferağ olması ifâde olundukda redd ile cevâb ve

Özülü'nün Kırım'dan mu'ayyen olan tuz göllerinden tuz ihrâc etmeleri ale'l-ıtlâk meşrût iken ahâlî-i serhadde türlü türlü ezâ vü cefâlar ile mümânaat ve şürûtun îfâsı teklîf olundukda andan dahi imtinâ' ve prens[135] rütbesinde olan Boğdan voyvodasını konsolosları ıdlâl ve delâletleri ile firârında şartca redd-i taleb olundukda devletimiz redd etmez diye elçisi kat'îce cevâb ile şartları ilgā vü nakz ve buna mümâsil nice şartlara diledikleri ma'nâları vererek sû-i kasdlarını izhâr ve

Eflak ve Boğdan ve adalara ve ehl-i İslâm'a muzırr olan lüzûmsuz mahallere konsoloslar vaz' ile bi'l-cümle reâyâ-yı Devlet-i Aliyye'yi ıdlâl ve ba'zılarını memleketlerine nakl ve ba'zılarını mellâhlık ve sâir hizmetlerde istihdâm ve ale'l-husûs zâbitân ve ummâl ve ümenâ ve voyvodalar ve hattâ Çıldır vâlîsinin ve Eflak ve Boğdan voyvodalarının azl ü te'dîblerini ibrâm ile nizâm-ı mülke müdâhale ve

Rusya tüccârı ber-verch-i serbestiyyet memâlik-i mahrûsede âminen ve sâlimen îfâ-yı emr-i ticâret ve diledikleri mahallerde geşt ü güzârlarına ruhsat ile Devlet-i Aliyye izhâr-ı mürüvvet eylediği bütün âlemlere ma'lûm **[49a]** ve mukābele-i bi'l-misl kāidesi üzre Devlet-i Aliyye tüccârına dahi ol vechile muâmele olunmak meşrût iken kendilere emr-i ticâreti hasr etmek için Devlet-i Aliyye tüccârından aldıkları resm-i gümrük düvel-i sâire tüccârından birkaç kat ziyâde olduğu ve bilâd-ı Rusya'da veresi akçelerini tahsîl murâd edenleri memleketlerinde gezdirmeyip bu vechile alacaklarını tahsîle mâni' ve ekserîni hâib ü hâsir geriye iâde ve ba'zılarını i'dâm ve Devlet-i Aliyye'nin tüccâr ve sefîneleri Rusya iskelelerine bir fırtına takrîbi ve yahud su almak gibi bir zarûret ve iktizâ hasebiyle yanaşmak murâd

[135] Prens kelimesi burada prenç "پرنچ" şeklinde yazılmıştır.

eyledikde kurşun atıp ve yanaşdırmayıp men‘ eyledikleri ve aralıkda Soğucak’dan gelen giden gemilere top atdıkları ve ale’l-husûs

Tiflîs hânı maddesini sâir bayağı şartlara idhâl ve topdan bir sened verir iseniz ne a‘lâ ve illâ bu şartların icrâsı için Potemkin nâm generalimiz altmış yetmiş bin asker ile hudûdlara ta‘yîn ve Rusya İmparatoriçesi dahi gelecekdir diye Rusya elçisi resmen Devlet-i Aliyye’ye îrâd ü ibrâm ile muhârebeye da‘vet ve Potemkin generalin bu kadar asker ile hudûdlara me’mûr kılındığı îrâdı tamâm Kırım’ı istîlâlarında eyledikleri vaz‘ u tavırlarının misli olmakdan nâşî evvelki ef‘âl ü a‘mâl-i muhâlifelerine ilâve ile emniyyeti külliyyen selb ve sû-i kasdi mütehakkık ve insilâb-ı emniyyete sebeb-i kavî Kırım’ın Rusyalı istîlâsında kalması olmağla Kırım’ı kadîmîsi üzre terk ve musâlaha-yı cedîde rabtıyla dostluğun istihkâmına Devlet-i Aliyye rağbet etmişiken [49b] Rusya elçisi bu maddeyi devletime yazamam ve yazsam dahi bir fâideyi müfîd olmaz ve mâ-adâ redd ü ilgā eylediği şartlara ilâve ile devletim bu Kırım’dan geçmez diye bu maddeye dahi kat‘î cevâb vermekle

İşbu illetlere mebnî ve dahi ta‘dâdı kābil olmayan hafî vü celî niçe illetler ve sebeblere mebnî ehl-i İslâm üzerine cihâd farz olmağla devlet-i Rusya üzerine Devlet-i Aliyye’nin seferi mütehakkık olduğu haşmetli rağbetli ulu dostumuz olan Fransa[136] devletinin bâsıra-i insâf ü hakkâniyyet ile mütâla‘a vü mülâhazalarına havâle[137] ile i‘lân ü i‘lâm için işbu beyân-nâme verilmişdir.

Zikr-i Tertîb-i Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn ve Tesyîr-i Leşker berây-ı Muhâfaza-i Kılâ‘-ı Serhatdât-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn

Bundan akdemce beyân olunduğu vechile a‘dâ-yı dîn elçisi kaldırılıp sefer-i hümâyûnın vukū‘u herkese i‘lân ve tehyi’e-i esbâb-ı muhârebeye kıyâm olunması Âsitâne-i Aliyye’de tenbîhî lâzım gelenlere hatt-ı hümâyûn ve buyuruldular ile ifhâm

[136] Fransa kelimesi metinde Françe “فر١نجه” şeklinde yazılmıştır.

[137] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla kelimenin başına fazladan bir elif “١” harfi konulmuştur.

ü beyân olunduğu akabinde vakt ü zamânıyla herkes yerli yerinde[n] hareket ve nevrûz-ı fîrûzda Edirne sahrasında muasker-i hümâyûna vusûle şitâb ve müsâraat eylemek şartıyla etrâf ü eknâfdan asker tertîbine şürû‘ olunup Eflak ve Boğdan ve serhaddât-ı mansûreden Hotin ve Bender ve Özü kal‘aları muhâfazalarına dahi bahara dek muhâfaza için başka başka şitâ askerleri tertîb ve müekked evâmir-i aliyye ile kaviyyü’l-iktidâr mübâşirler gönderilmesi tasvîb-birle lâzım gelen mahallerin zehâyir ü mühimmât ve asâkir ile teşhîn olunmasına [50a] cânib-i sadrıa‘zamîden dikkat-i tâmm ü sa‘y-i mâ-lâ-kelâm olundu.

Ordu-yı hümâyûn için tertîb olunan vüzerâ ve mîrimîrân ve mîralayân-ı elviye ve sunûf-ı askeriyyeden ez-cümle ve dört yüz nefer kapı halkı ile İçel Mutasarrıfı Vezîr Yusuf Paşa ve iki yüz elli nefer kapı halkı ile Niğde mutasarrıfı Vezîr Nasuh Paşa ve yüz elli nefer kapı halkı ile Karasi sancağı mutasarrıfı Vezîr Derviş Paşa ve iki yüz nefer kapı halkı ile Aksarây Mutasarrıfı Abdullah Paşa ve iki yüz nefer kapı halkı ile Alaiye sancağı mutasarrıfı Bicanzâde Ali Paşa ve iki yüz nefer kapı halkıyla[138] Akşehir sancağı mutasarrıfı Süleyman Paşa ve yüz elli nefer kapı halkını kethüdâsıyla göndermeğe Hudâvendigâr sancağı mutasarrıfı Osman Bey ve bin yüz nefer kapı halkı ve iki bin nefer asâkir-i mîrî ile Çankırı[139] ve Bozok sancakları Mutasarrıfı Süleyman Bey ve iki yüz nefer kapı halkı ile Karahisâr-ı sâhib sancağı mütesellimi ve dört yüz nefer güzîde asker îsâline Saruhan sancağı mütesellimi Kara Osmanzâde el-Hâcc Mehmed Ağa ve beş yüz nefer ile ashâb-ı iktidârdan Keteşoğlu ve Rakka ve Karaman ve Haleb eyâletlerinin umûmen zuamâ ve erbâb-ı timârı ve Anadolu ve Rumeli’nin yemîn ü yesâr ve orta kollarında vâḳi‘ kasabât ü kurâda mukīm umumen sipâh ve silâhdâr ocakları neferâtı ve kâffe-i yeniçeri ve kuloğulları ile cebeci ve top arabacı neferâtı ve Rumeli’nin üçer kollarında vâḳi‘ müteferrika ve çavuş gediklileriyle dîvân-ı hümâyûn ve defterhâne

[138] Alaiye … halkıyla TK, ESE, B: -AE

[139] Bu kelimenin ilk harfi çe “چ” harfi ile değil kef “ك” harfi ile yazılıdır.

kâtibleri ve kezâlik Anadolu ve Rumeli'nin üçer kollarında sâkin mehterân-ı hayme-i hâssa neferâtının ve esnâf[140]-ı sâirenin zikr olunduğu üzre bir neferi geri kalmayarak her zümre ser-gerdeleri bayrağı altına müctemi‘ olduğu hâlde nevrûz-ı fîrûzda Edirne sahrâsında ordu-yı hümâyûnda isbât-ı vücûd eylemeleriçün tuğrâ-yı garrâ ile mu‘anven evâmir-i aliyye ile ucâleten herkese tenbîh [50b] ü te'kîd ve her sınıfın iktizâsına göre mübâşirleri tertîb ü tesyîr olunarak vakt-i mezkûrda muasker-i hümâyûna mültehik olmaları teşdîd ü te'kîd olundu.

Mukaddemlerde işâret olunduğu[141] vechile a‘dâ-yı dîn elçisi ile mükâleme olunduğu esnâda dil-hâh-ı devlet-i ebed-peyvent üzre der-miyân olunan mevâdd pezîrây-ı husûl olmadığı sûretde ebvâb-ı muhârebenin güşâdı lâ-büdd idiği mülâhazalarına mebnî li-ecli'l-ihtiyât İsmail kasabası havâlîsinde sadr-ı sâbık Ali Paşa seraskerliğiyle bir mükemmel ordu tanzîm ve mahall-i mezkûr serhaddât-ı mansûrenin her tarafına semt olmak mülâbesesiyle hîn-i hâcetde ol tarafdan her cânibe imdâd olunur fikriyle ekser levâzım ve mâ-yuhtâcı ikmâl ü tetmîm olunmuşidi.

Pes a‘dâ-yı dîn elçisi kaldırılıp sefer-i hümâyûnun tahakkuku âşikâr ve her tarafın istihkâm ü takviyetine imkân müsâ‘id olduğu mertebelerde sa‘y-i bî-şümâr olunmağın ordu-yı hümâyûnun ol taraflara vürûdundan mukaddem vakt-i iktizâda etrâf-ı serhaddâta i‘tâ-yı takviyete medâr olmak maslahatı zımnında ordu-yı mezkûrun asâkir ve mühimmât ile teksîr ü tevfîri dahi umûr-ı müsta‘cele-i mühimmeden olmağla Anadolu ve Sivas ve Maraş ve Adana ve Özü eyâletlerinin zuamâ ve erbâb-ı timârı ve iki yüz nefer ile Dukakin mutasarrıfı ve bin nefer kendi tarafından ve iki bin nefer mîrî cânîbinden olmak üzre Kurd Ahmed Paşazâde Mehmed Paşa'nın techîz ü tesyîr eylemesi ve Katrenli Halil Ağa tarafından yedi yüz elli neferin tertîb ü tesbîli ve Tepedelenli Ali Paşa'nın külliyyetli kapısı halkından

[140] esnâf TK, ESE, B: evsâf AE

[141] Bu kelimenin başında yer alan elif "ا" harfi yanlışlıkla yazılmıştır.

mâ-adâ iki bin nefer mîrî piyâde göndermesi Rumeli'nin üç koluyla Anadolu'nun sağ kolunun yeniçeri dilâverleri ordu-yı mezkûrede kışlamak için mü'ekked evâmir-i şedîde tahrîr ve kâr-güzâr mübâşirler ile her birine başka başka [51a] tesbîl ü tesyîr olundu.

Kezâlik Eflak ve Boğdan memleketleri Devlet-i Aliyye'nin kilârı mesâbesinde olduğundan başka ekser ahâlîsi Nesâra makūlesinden olduğundan içlerinden a'dâ-yı dîn tarafına meyl ü rükûn ederi olduğu ihtimâlden ba'îd olmamağla birer başbuğ nasbıyla ma'iyyetlerine küllî asâkir tertîb olunarak memleketeyn-i mezbûreteynin ve reâyâsının ihtilâlden himâyet ü vikāyeti ve husûsan a'dâ-yı dînin Boğdan tarafına mürûr u ubûr edeceği ma'berlerin hıfz u hırâseti ikdâm-ı umûrdan olmağla bin nefer mîrî piyâde ve iki yüz nefer kapısı halkıyla Ohri mutasarrıfı İsmail Paşa ve üç yüz nefer kapısı halkı ve bin nefer mîrî piyâde ile İlbasan mutasarrıfı Abdullah Paşa ve her bayrağı yüz yirmi nefer olmak üzre ordu-yı İsmail'den altmış bayrak mikdârı serdengeçdi asâkirinin tertîb ü irsâli kezâlik ordu-yı mezkûrdan olmak üzre zâbitân ve neferât ve top arabasıyla mükemmel bir aded top arabacı ortasının tanzîm ü irsâli fermân olunduğundan başka Âsitâne-i Aliyye'den dahi biner nefer olmak üzre mükemmel on aded yeniçeri ortasıyla biner neferden üç aded cebeci ve iki aded topcu ortaları cânib-i mîrîden iktizâ eden kifâyetleri kâmilen rü'yet ve tetmîm olunarak tertîb ve büyük mîrâhûrluk pâyesiyle Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından başbakıkulu-i sâbık Çayırzâde İbrahim Ağa mübâşeretiyle rûz-ı Kasım'dan bir mâh mukaddem Boğdan cânibine sevk ü tesyîr olunup asâkir-i mezkûreyi i'mâl ve idâre için Boğdan başbuğluğu dahi Vezîr Mikdad Paşa'ya ihâle vü tefvîz olundu. Boğdan cânibine mümâsil Eflak tarafı muhâfaza[142] vü muhâresesiçün dahi İsmail ordusunda mevcûd esnâf-ı asâkirden üç bin neferin irsâl ü tesyîriyle bir aded [51b] mükemmel top arabacı ortasının tanzîm ü îsâli ve yeniçeri

[142] muhâfaza TK, ESE, B: -AE

ortalarından yirmi beş cemâ‘at ile otuz bir bölük ortalarının ifrâz ü takdîmi ve Pınarhisarı ve sâir Rumeli’nin münâsib mahallerinden yüz yirmişer nefer ile elli aded serdengeçdi bayraklarının güşâd ve mevsim-i şitâdan mukaddem memleket-i mezbûrede isbât-ı vücûd eylemeleri evâmir-i aliyye ile başka başka tenbîh ü te’kîd olunup başbuğluğu dahi Vezîr Ebubekir Paşa’ya sipariş ü tavsiye buyuruldu. Bunlardan mâ-adâ Eflak ve Boğdan beylerinden her birinin kapıları halkından başka kendi taraflarından olmak üzre üçer bin piyâde asker tertîbi ile her biri memleketinin asâkir-i sâire-i mürettebe ile hıfz u hırâsetine bezl-i mâ-hasal kudret eylemeleri kendilere başka başka tenbîh ü telkîn olundu. Serhaddât-ı mansûreden Hotin ve Bender ve Özü kal‘aları her ne kadar ahâlî ve yamak ve muhâfızîn ile müstahkem ve zehâyir ü mühimmât ve cebehâneleri kılâ‘-ı sâire nisbet ekmel ü etemm ise dahi a‘dâ-yı dîn ile i‘lân-ı muhârebe olunduğu akabinde mürettebât-ı cedîde ile takviyet ü istihkâmları muktazıyyât-ı vakt ü hâlden olmağla bin nefer mîrî ve iki yüz nefer kapısı halkı ile Prizren mutasarrıfı Seyfeddin Paşa ve iki yüz nefer kapısı halkı ve bin nefer mîrî ile Köstendil mutasarrıfı Memiş Paşa ve iki bin nefer mîrî piyâde ve külliyyetli kapısı halkı ile Tırhala sancağı mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa ve İsmail ordusunda mevcûd sunûf-ı asâkirden beş bin nefer güzîde askerin ifrâz ü muhâfaza-i mezkûre tesyîri ve her bayrağı yüz yirmişer nefer olmak üzre elli aded bayrağın Silivri ve havâlîsinden güşâd olunup hengâm-ı şitâdan mukaddem muhâfaza-i mezkûrede isbât-ı vücûd ve vakt-i sermâdan hulûl-i mevsim-i bahara dek mekâ’id-i a‘dâdan havâlî-i mezkûreyi [52a] hıfz u hırâsete bezl-i mechûd olunmak evâmir-i ekîde ve cânib-i sadrıa‘zamîden mekâtib-i şedîde tahrîr ü takdîm ve bunun emsâli Bender ve Özü serhadlerinin dahi mikdâr-ı vâfî asâkir ve mühimmât tertîbi ile esbâb ü istihkâm ve takviyetleri min külli’l-vücûh ikmâl ü tetmîm olundu. Mahâll-i mezkûreden mâ-adâ Âsitâne-i Aliyye civârında vâḳi‘ Karadeniz boğazı ve havâlîsinde kâin kılâ‘ın dahi takviyet ü tevfîr-i asâkir ve teksîr-i mühimmât ile istihkâm u metânetlerine bezl-i miknet olunup Karaman Vâlîs’i Vezîr Silâhdar

Mustafa Paşa sadâkat ü gayretle akrânından müstesnâ olmağın altı yüz nefer kapısı halkı ile boğaz-ı mezkûr ile etrâfında kâin ve sâir Anadolu sahillerinde vâḳi‘ kal‘aların muhâfızlarıyla muhâbere ederek her tarafın emr-i muhâfazasına kıyâm eylemesi bâ-emr-i âlî taraflarına i‘lâm ü ifhâm ve kendisi Beykoz nâm mahalde ârâm eylemek üzre karârgâhına nizâm verilip vech-i ma‘âşı dahi muhâsebe-i evvel kaleminde mastûr olduğu üzre ol husûsa tevellî edenler ma‘rifetleriyle tesviye[143] vü itmâm olundu.

Çün ki feth-i musâlahadan mukaddem sefâyin-i a‘dâ-yı dînin sevâhil-i Bahr-i siyâhdan her tarafa âmed-şüdü müyesser ü âşinâ olmak takrîbi ile fırsat-yâb olduğu sûretde her cânibden îsâl-i hasâr-endişe-i kâsidesinde olacağı emr-i mukarrer olmağın bahr-i mezkûr sâhillerinden iktizâ eden mahallerin cünûd-ı nusret-mev‘ûd-ı muvahhidîn ile imlâ vü teşhîn ve sevâhil-i mezkûrede mevcûd olan kılâ‘ u bıkā‘ın her vechile istihkâm ü tarsîni lâzım gelmeğin Anadolu sâhillerinde Sinob havâlîsi muhâfazasına mensûhât ve Kocaeli ve Sığla ve Biga ve Gelibolu zu‘ama ve erbâb-ı tîmârı alay beğleriyle ta‘yîn ve beş yüz nefer ile Haleb Beylerbeyisi ve Bolu ve Kastamonu kazâları [52b] voyvoda ve mütesellimlerinin asâkir-i vâfire ile Bolu ve Kastamonu sâhillerini keyd-i düşmandan vikāye eylemeleri husûsuna i‘tinâ vü dikkat eylemeleri evâmir-i ekîde ile ferden-ferdâ kendilere tenbîh ü telkîn olundu. Kezâlik Bahr-i siyâhın Rumeli sevâhilinde vâḳi‘ Ahyolu ve Ahtabolu ve Midye ve Misivri sâhillerinin maâza’llâhü teâlâ tasallut-ı a‘dâdan himâyeti a‘zam-ı umûrdan olmağın bundan akdem vezâreti ref‘ olunup mütekāiden vilâyetinde ikāmet üzre olan Rusçuklu Çelebioğlu Seyyid Hasan Paşa’nın[144] Misivri havâlîsini hıfz u hırâset ve me’mûr-ı maiyyeti olan asâkiri ahsen-i vechile i‘mâl ü idâreye bezl-i miknet

[143] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla izafet hemzesi “ʾ”konulmuştur.

[144] Seyyid Hasan Paşa Silistre muhafızı iken, burada Ruslara karşı verdiği mücadele ile ilgili olayların daha geniş bir biçimde anlatımı için bkz; Okan Büyüktapu, “Mahmûd Sâbit Târîh-i Silistire” (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2013.

eylemesi şartıyla vezâreti ibkā ve zikr olunduğu üzre mahall-i mezkûr muhâfazasına ba‘s ü isrâ olunup sevâhil-i mezkûreden sâlifü’z-zikr mahallerin dahi kurb-ı civârlarında vâḳi‘ kasabât ü büldânın a‘yân ve ashâb-ı imtiyâzına kezâlik mü’ekked emirler tahrîr ve herkes mevâtın ve büldânının dilâverân ü bahâdırlarıyla kendi mahalline karîb olan sâhillerin vikāyesine hîn-i hâcetde îfâ-yı levâzım-ı merdânegi ve ibrâz-ı meâsir-i yegânegi ederek me’mûr-ı muhâfazası olduğu mahallin himâyesine bezl-i tâb ü tüvân eylemeleri sipâriş ü tavsiye olunarak mahâll-i muharrerenin zamân-ı tesyîrde asâkir-i vefîre-i vefiyye ile ta‘biye olunmasına ihtimâm ü dikkat olundu. Bahr-i siyâh sâhillerinden Sogucak ve Anapa tarafları berren a‘dâ-yı dîn arâzîsiyle müsâmit ve yek-cihet belki tarafeynin zemîn-i tahdîde hemen ba‘zı miyâh-ı cesîme’nin cereyânı âlet olmağın a‘dâ-yı dînin ol tarafdan dahi kudret-yâb olduğu takdîrde [53a] îsâl-i hasâr edeceği âşikâr ve bu sûretde mevsim-i şitâ güzerân edinceye dek ol havâlînin dahi pâ-zede-i hasâr olmadan vikāyesi lâ-büdd idiği bedîdâr olmağla evvelen bahara dek hıfz u hırâset olunmasıçün muhâfızlarına evâmir-i aliyye ile tenbîh ü te’kîd ve ba‘dehû hengâm-ı şitâ hulûl edip incimâd-ı miyâh ile rûy-ı zemîn hem-vâr ve her cânibden diyâr-ı a‘dâya Türk-tâz eylemek hâletleri nümûdâr olduğu esnâda fevt-i fırsata cevâz verilmeyip her cânibden merzbûm[145]-ı küffâra hücûm olunması ümerâ-yı Çerâkese ve Abaza ve Dağıstan ve sâire ol zeminde mevcûd olup cânib-i saltanat-ı seniyyeye müntemî olan akvâmın kibâr u ayânlarına sipâriş ü tavsiye ve Trabzon eyâleti tevcîhiyle süvârî olmak üzre külliyyetli kapı halkıyla bu esnâda Soğucak tarafına imrâr olunan Zirîkiyyü’l-asl Vezîr Kevsec Mustafa Paşa’nın dahi akvâm-ı mezkûre ile haberleşerek hıfz-ı beyza-i İslâm ve tâht ü târâc-ı bilâd-ı küffâr-ı liâm eylemek etvârının ibrâzına ne gûne ikdâm edeceği bi’l-mükâtebe kendisine telkîn ile irâet ü terbiye olunmuşdur.

Bundan başka bahara dahi ol havâlî için Karadeniz’in Trabzon ve Canik misillü sâhillerinden kifâyet mikdârı piyâde asker tahrîr ve vaktiyle mürûr ve i‘lâ-yı

[145] merzbûm TK, ESE, B: merzbûr AE

kelimetu'llâha bezl-i makdûr eylemeleri hâlâtı iktizâ eden zabitân u hükkâma gönderilen evâmir-i aliyyede imlâ vü tastîr olundu.

Nakl-i Hümâyûn-ı Padişâh-ı Âfâk be-Sahilsarây-ı Aynalıkavak

Tersâne-i âmire civârında vâḳi‘ Aynalıkavak sarâyı fi'l-asl karâr-gâh-ı selâtîn-pîşîn ve ikāmet-gâh-ı mülûk-ı ferruh-âyîn iken ol makām-ı dil-cû bir müddet[den] beri iltifât-ı selâtînden [53b] devr ü sâye-i saâdet-vâye-i havâkînden mehcûr olup imtidâd-ı mürûr-ı a‘sâr ve istimrâr-ı inkılâb-ı rûzgâr ile bünyânına vehn-i sereyân ve ekser mahalli mânend-i dil-i kâtib-vîrân olmağın ol cây-gâh-ı ferruh-fezânın hilye-i i‘mârdan mu‘attal ve nisâb-ı i‘tibâr-ı mülûkdan mühmel kalması cevâz-dâde-i himem-i Cemşîd-tev'em-i şehriyâr-ı ümem olmayıp ihyâsına irâde-i kātıa-i mülûkâneleri taalluk etmeğin bende-i hâssü'l-hâss-ı şâhâne ya‘nî sadrıa‘zam-ı sübhiyyet-i ihtisâs-ı pâdişâhânelerinin reşken-sâz-ı âsânde-i sinimmâr-pesend olan tab‘-ı mi‘mârîleriyle müceddeden dâire-i mîrâhûr-ı evvel-i şehriyârî ve hem-civâr-ı sarây olan merhûm u mebrûr ebû'l-feth ve'l-megāzî Sultân Mehmed Gāzî mescidinin tekrâren binâ vü i‘mârı misillü ebniye-i cesîme ilâveleriyle sarây-ı mezkûrun ekser büyût u kusûr-ı kâşânelerin mahv ü isbât ve katı çok mahalleri müceddeden inşâ olunarak nümûne-i guref-i cinân olmak üzre müddet ne mâha dek hitâma karîn ve bisât-ı nâdire ve envâ‘-ı akmişe-i fâhire ile ferş ü tezyîn kılındıktan sonra şehr-i Zi'lka‘de'nin yirmi üçüncü Cumartesi [6 Eylül 1787-Perşembe] günü pâdişâh-ı âlem-i şehriyâr-ı ferhunde-dem hazretleri bi'l-yümni ve'l-ikbâl sarây-ı dil-ârâ-yı Beşiktaş'dan kâffe-i hişem-i mülûkâneleriyle sahilsarây-ı nev-bünyân-ı mezkûre mânend-i âf-tâb-ı cihân-tâb-ı pertev-pâş iclâl olup bir eyyâm evvel cây-ı dil-ârâda ârâm ve andan mu‘tâd-ı şâhâneleri üzre meştâ-yı hümâyûnlarına hirâm buyurdular. Sahilsarây-ı mezkûrun fi'l-asl vaz‘-ı esâsı def‘aten bir vakitde olmayıp belki vakit vakit hime[m]-i mülûk-ı mütekaddimîn ile sûret-i kemâli iktisâb ve bi'l-âhire meşhûr olan vechile ta‘ne-zen-i bünyân nüh-kıbâb olmuşdur. Hattâ [54a] mahall-i mezkûra

ibtidâ vaz‘-ı binâ eden Sultân İbrahim Hân-ı ma‘firet-nişân ve ba‘dehû harem-i hümâyûn dâiresin ferzend-i ercümendleri Sultân Mehmed Hân-ı rahmet-ünvân binâ vü ihyâ buyurup a‘zam-ı sikât-ı rüvât-ı sahîhatü’l-kelimâtdan an‘ane[146] ile istimâ‘ olunduğu üzre ahd-i Ahmed Hân Gāzî’den otuz yedi ve alâ-kavlin otuz sekiz târîhlerinde mesâkin ü büyût ve eyvân-ı sâire-i bîrûnî dahi binâ vü inşâ ve himmet-i mülûkâneleriyle ikāmetgâh-ı selâtîn olmağa şâyân bir cây-gâh-ı dil-ârâ olup bundan sonra havâkīn ü selâtîn-i adl-âyîn gâh gâh hengâm-ı harîf-i baharda ol cây-gâh-ı neşat-efzâ-yı karâr-gâh ittihâz ve keşâyiş-i hâtıra-makrûn âb ü havâsından iktisâb-ı sunûf-ı iltizâz buyururlar idi.

Bu dahi ba‘zı pîrân-ı sâl-hûrdeden menkūl olan rivâyât-ı sahîhadandır ki Sultân Ahmed Hân -**sabbe aleyhi ve yemme’l-gufrân-**[147] hazretleri mahall-i mezkûrda zılâl-engiz-i ikāmet oldukları hengâmda sâmia-i hümâyûnları istimâ‘-i havâdis-i mübeşşereden hâlî olmaz idi. Pâdişâh-ı -**âlem-i zıllu’llâhî ale’l-ümem-**[148] hazretlerinin dahi sâye-i efgen-i âlem-şühûd ve meymenet-bahş-ı erîke-yi vücûd oldukları ol sâhilsarây-ı dil-ârâ olduğu gûş-zed-i muharrir-i hakîr olan rivâyât-ı amîmetü’l-berekâtdandır.-**Edâme’llâhu teâlâ devletehü’ş-şerîfe ve etâle ale’l-müslimîne zılâlehü’d-diriga-**[149]**.** Sâhilsarây-ı mezkûrun hitâmına i‘mâl olunan târîhlerden beylikçi-i dîvân-ı hümâyûn[150] Mehmed Raşid Efendi’nin[151] inşâ eylediği beyt-i târîh keşîde-i mastar-ı eser olmağa ahrâ görünmeğin bu mahalle derc ü imlâ olunmuşdur.

---

[146] an‘ane TK, ESE, B: anfene AE

[147] صبّ عليه و يم الغفران = “Allah onun başına mağfiret bulutlarını sağanak sağanak yağdırsın” anlamında bir dua cümlesi.

[148] عالم ظلّ الله على الامم = Allah’ın gölgesinin bütün ümmetinin üzerinde olduğu alemin padişahı” anlamında Arapça bir söz.

[149] ادام الله تعا لى دولته الشريفه و اطال على المسلمين ظلاله الدريغه = “Allah onun şerefli devletini devam ettirsin ve onun gölgesini bütün Müslümanlara teşmîl etsin” anlamında bir dua cümlesi.

[150] hümâyûn TK, ESE, B: -AE

[151] Mehmed Raşid Efendi 12 Rebîülevvel 1202 yılında Reîsülküttâb olacaktır, vr.73a.

Beyt

Hamem ve diliyle söyledi târîh-i dil-keşân
Âyînelikavak ne güzel buldu sûreti

Zikr-i Nasb-ı Hân be-Cânib-i Kuban

[54b] Öteden beri a‘dâ-yı dîn üzerine sefer-i hümâyûnun vukū‘u i‘lân ve herkesin kahr ü tedmîr-i düşman-ı dîne kıyām eylemesi fermân olunup her sınıf yerli yerinden harekete mübâşeret eylediği esnâda akvâm-ı Tâtâr dahi bir tarafdan diyâr-ı nûhûset-medâr-ı küffāra Türk-tâz ve hânmân-ı dûzah-nişân-ı a‘dâ-yı havâlî-i seylâb-ı târâc etmeğe âgāz eylemek kāide-i dîrîn ve resm-i pîşîn olmağın müddet-i vâfireden beri mahmiyye-i Edirne havâlîsinde peygūle-nişîn-i inzivâ olan Devlet Girây Hân’ın birâder-i asgarı Şahbâz Girây Sultân hazretleri bundan mukaddemce ya‘nî evâil-i şehr-i Şevvâl’de [17 Temmuz-26 Temmuz 1878] cânib-i sadâret-i dest-gâhîden Âsitâne-i Aliyye’ye da‘vet ve Şehzâde civârında kâin Selim Paşa konağında ikāmet etdirilmişdi. Müşârün-ileyhin kavm-i Tâtâr’a yerlığ-rân-ı hükûmet olması tasmîm ve huzûr-ı fâizu’n-nûr-ı husrevânîye duhûl ile mazhar-ı iltifât-ı pâdişâh-ı Cemşîd-dîhîm olacağı kendisine mukaddemce ifâde vü tefhîm olunmuş olmağla şehr-i Zi’lka‘de’nin yirmi sekizinci Pazartesi günü [11 Eylül 1787-Salı] cânib-i sadrıa‘zamîden i‘dâd olunan müzeyyen esbler ile ser-çavuşân-ı dîvân-ı hümâyûn teşrîfâtı ve sâir ocağı ricâlini istishâb-birle on nefer mu‘temed âdemler ile müşârün-ileyhi Bâbıâsafî’ye îsâl ve kibâr-ı vüzerâya icrâ olunan merâsim haklarında îfâ olunarak huzûr-ı cenâb-ı sadaret-penâhîye idhâl eylediler. Sadrıa‘zam hazretleri kıyâm ve arz odası miyânında istikbâl ü ihtirâm buyurup icrâ-yı merâsimden sonra bir mikdâr halvet ve mahfiyyen münâdeme vü musâhabet eyledikleri esnâda rikâb-ı kâm-yâba rû-mâl olunmak istîzânını hâvî takdîm olunan telhîse müsâ‘ade-i hümâyûn-ı hazret-i cihân-bânî erzâni buyurulduğu haberiyle teberdârlar [55a] kethüdâsı ağa vürûd eylediği an sadrıa‘zam hazretleriyle süvâr ve sultân-ı müşârün-ileyh cânib-i yesârda sevk-i reh-vâr ederek

şeyhülislâm efendi ile mülâkāt için Yalı Köşkünde inân-keş-i karâr oldular. Kasr-ı mezkûrede mevlânâ-yı müşârün-ileyh ile dahi bir mikdâr tarh-ı encümen-i musâhabet olundukdan sonra şeyhülislâm efendi kendi kayığı ile âzim-i rikâb-ı pâdişâh-ı kâm-kâr ve sultân-ı müşârün-ileyh dahi sadrıa‘zam hazretleri ile sandala süvâr olup mu‘tâd üzre dârü’s-sâdetü’ş-şerîfe ağası mevkıfında ba‘de’l-ictimâ‘ evvelen mevlânâ-yı müşârün-ileyh huzûr-ı hümâyûna idhâl ve iksâ-yı ferve-i beyzâ ile ikrâm ü ibcâl olundukdan sonra sadrıa‘zam hazretleri ile sultân-ı müşârün-ileyh dahi huzûr-ı hümâyûna duhûl ve ibtidâ sadrıa‘zam hazretlerine ba‘dehû sultân-ı müşârün-ileyhe ser-â-ser kürk maa üstlük ve terkeş ve kalpak ilbâs u i‘tâsıyla nevâziş ve iltifât-ı pâdişâh-ı kerâmet-dest-gâhından nâ’il-i hatt-ı mevfûr olarak huzûr-ı hümâyûndan hurûc ve dârü’s-sâdetü’ş-şerîfe ağası mevkifine kufûl eyledilir. Bundan sonra tetimme-i iltifât-ı şehriyâr-ı tâc-ver olmak üzre silâhdâr ağa yediyle bir kabza mücevher seyf ile beş bin altun ihsân ve Kuban hânlığı ünvânıyla ser-i iftihârın sûde-i i‘nân-ı âsümân buyurdular.

Pes üslûb-ı sâbık üzre rücû‘ olunup Kerc iskelesine çıkıldıkda taraf-ı hümâyûndan dîvân takımıyla i‘tâ buyurulan esbe süvâr ve cânib-i yesâr-ı sadrıa‘zamîde hem-i‘nân olarak semt-i Bâbıâsafî’ye inân-rîz-i râh-vâr oldular. Sarây-ı âsafîde bir mikdâr arâm ü istirâhat ve tenâvül-i taâm ve îfâ-yı hakk-ı müsâhebet olundukdan sonra ma‘iyyet-i müşârün-ileyhde olan etbâ‘-ı [55b] mu‘teberesine iki sevb semmûr kürk ile dört aded ferve-i kakum ve beş sevb-kerrâke hil‘atler ilbâs ve hân-ı müşârün-ileyh hazretlerine dahi taraf-ı âsafâneden[152] bir sevb erkân-ı semmûr kürk bohça ile irâ’et ve kabûlü iltimâs buyurulduğu hitâmında sadrıa‘zam hazretleri arz odası hâricinden icrâ-yı merâsim-i teşyî‘e ibtidâr-birle cânib-i vezîrânelerinden tehyi’e ve keşîde-i seng-i rikâb kılınan donanmamış esbe süvâr ve bâlâda mezkûr resm ile hânesi cânibine cünbüş-i bahş-ı inân esb-i sabâ-reftâr oldular.

[152] âsafâne TK, ESE, B: âtıfâne AE

Bundan sonra beş on gün mikdârı Âsitâne-i Aliyye'de ikāmet ve Kuban cânibine kalgay sûretinde yarlığ ile sultân gönderip kendisi Rûmeli havâlîsi ve Bucak câniblerinde mevcûd selâtîn ve kavm-i Tatar ile Koşan câniblerinde diyâr-ı a'dâya çapul eylemek üzre şehr-i Zi'lhicce'nin dokuzuncu günü [22 Eylül 1787- Cumartesi] çavuşbaşı vekîli Ruhi Süleyman Ağa ve bir mikdâr zuamâ ve ser-hengâm ile Davud Paşa'ya dek teşyî' olunarak Âsitâne'den rihlet u savb-ı me'mûrîne teveccüh ü azîmet eyledi.

Zikr-i Âmeden-i Süferâ-yı Hâkim-i Poten ez-Musâfât-ı Degen ez-Memâlik-i Hindistan

Evâhir-i cild-i evvelde keşîde-i silk-i sütûr olduğu üzre Hind iklîminden Degen cânibi hâkimi Haydar Bahadır Ali Hân kendi memleketlerine karîb olup Efrenc ve sâir kefere-i fecere yedlerinde olan kılâ' u bikā'ı harben ve silmen feth ü teshîr ederek tevsî'-i dâire-i devlet ve nâmına kırâat-ı hutbe ve darb-ı sikke-birle tahsîl-i tâmm ü menzilet eyleyip oldukca ahlâfıçün temhîd-i kavâ'id-i hükûmet ve hâlince teşyîd-i erkân-ı mülk ü millet eyledikden sonra bi-emrihî teâlâ târik-i dâr ü diyâr ü haşem ve icâbet-i "[ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً]"[153] ile reh-peymâyî iklîm-i adem olmağın irsen câ-nişînî ve halef-i şehâmet- [56a] güzîni olan oğlu Tipo (تيپو) Sultân dahi hasâil-i mezkûrede pederi eserine iktifâya îbtidâr ve beş altı sene mikdârı teshîr ü tasfiye-i bilâd ü emsâr eylediği akabinde sâye-i Devlet-i Aliyye-i dâimü'd-devâma dahi ilticâ-birle beyne'l-emsâl ve mübâhât ü iftihâr eylemek vâdîlerinde merci'-i mülûk-ı selâtîn olan atebe-i ulyâ-yı mülûkâneye nâme ve hediyye-i nâ-cîzâne tertîb ve bir iki sene mukaddem sû-yı saltanat-ı seniyyeye tesrîb eylemişidi. Elçilerinin bahren Basra'ya vusûlleri haberi Bağdad vâlîsi Vezîr Süleyman Paşa tarafından tahrîr ve yanlarında olan âdemleri kesret üzre olduğu tastîr olunmakla üç yüz mikdârı âdemleriyle Der-saâdet'e gelmelerine müsâ'ade ve

[153] "[Sen O'ndan razı, O senden razı olarak Rabbine] dön!" (Kur'an, Fecr-LXXXIX, 28; s. 594).

Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Mustafa Ağa mihmandârlığıyla ruhsâr-ı bârgâh-ı devlet olmalariçün ruhsata hâvî cevâb-nâme ile müşârün-ileyhin âdemîsi ircâ‘ ü iâde buyurulup kāide-i devlet-i ebed-müddet üzre süferâ’-yı mezkûrenin iktizâ eden ta‘yînât ve lâzım gelen me’kûlât ü merkûbât ve mesârifât-ı sâireleri kazâ ahâlîlerinin tekâlîflerine noksân tanzîm ü iktizâ eden yol emirleri terkîm olundu idi.

Ber-minvâl-i muharrer hatt u tirhâl ederek şehr-i Zi’lka‘de’nin yirmi dokuzuncu Erbaâ günü [12 Eylül 1787-Çarşamba] Üsküdar’a vusûl ve birkaç gün Haydar Paşa havâlîsinde hayme-nişîn olduklarından sonra ser-bostânîyân-ı hâssa sandalı ve ıstabl-ı âmireden tezyîn olunan hayvânât ile Üsküdar’dan ubûr edip teşrîfâtî ve çavuşlar kâtibi ve emîni delâletiyle alay-ı mahsûsalarıyla Kabasakal havâlîsinde mukaddemce tehyi’e olunan Kethüdâzâde Konağı’na nüzûl eylediler. [56b] Çend rûz mürûru akabinde hâmil oldukları nâmelerin makām-ı sadâret-i uzmâya teblîğ eylemelerine irâde-i sâmiye-i cenâb-ı cihân-dârî taalluk etmeğin kezâlik ıstabl-ı âmire hayvânâtıyla huzûr-ı âsafîye nâmelerinin îsâl ü teslîm ve hakk-ı sefâreti îfâ vü tetmîm eyledikleri akabinde ik‘âd ve haklarında merâsim-i mihmân-nüvâzîyi icrâ ve rûznâmçe-i hümâyûnda mukayyed olduğu üzre semmûr ve kakum hila‘-ı fâhire-i sâire ilbâs ü iksâsıyla şân-ı saltanat-ı seniyyeye şâyan olur vechile levâzım-ı ikrâmların ikmâl ü edâ buyurdular.

Vilâyetlerinden müfârakat ve şeref-yâb-ı rû-mâlî-i atebe-i ulyâ-yı devlet olmaları miyânında iki buçuk sâl mikdârı zamân deverân eylediği elçilerinden rivâyet olmak üzre gûş-zed-i hakîr olmuşdur.

Îsâl eyledikleri nâmeleri sâir nevâmic-i eâcim misillü zeban-ı dürrî üzre mesbûk ve me’âli ba‘de’t-tercüme aslı ile ma‘rûz-ı huzûr-ı şehriyâr-ı Sikender-i sülûk olmuşdur.

Kusâra-yı âmâlleri müsâ‘ade-i çend-rûze-i rûzgâr ile âverde-i dest-i teshîr eyledikleri memâlik ü bikā‘ bahren arâzî-i mukaddese-i saltanat-ı müesseseden Bathâ

ve Basra câniblerine müsâmit olmak mülâbeseleriyle izn ü ruhsat-ı devlet-i ebediyyü'l-kıyâm ile ba'd-ezîn şâh-râh-ı safâ vü safvetin mevrûd ve rişte-i velâ vü musâfâtın ma'kûd[154] olup Mekke-i Mükerreme ve sâir İmâm-ı Ali ve İmâm-ı a'zam misillü emâkin-i meşhûreden ba'zı yerlerde neyl-i mesûbât niyyetlerine mukārin-i sarf-ı emvâl ederek kendilerinin dahi ba'zı gûne eserlerinin cilve-ger-i şuhûd ve sevâhil-i Basra'dan bir mahallin li-ecli't-ticâre kendilere tahsîsi ile ba'zı âdemlerinin tarh-ı endâz-ı kelîm-pâre-i kuûd olması [57a] niyâzlarından ibaret idiği ashâb-ı vukūfdan rivâyet olunmuşdur.

Beş[155] on gün mikdârı zamân güzerân eyledikden sonra atebe-i ulyâ-yı canîb-i cihân-dârîye tertîb eyledikleri hedâyâ-yı fakîrânelerin hazînedâr ve ser-kâtibleri vesâtatıyla Bâbıâsafî'ye irsâl ü teslîm ve andan mu'tâd üzre der-bâr-ı âtıfet-medâr-ı hazret-i şehriyârîye telhîs-i sadrıa'zamî delâletiyle arz u takdîm olunup hân-ı ihsân-ı cenâb-ı âsümân-ünvân-ı mülûkâneden elçilerin tevâbi' u levâhıkı gereği gibi işbâ' ve ber-vech-i mu'tâd hila'-ı fâhire iksâsıyla envâ'-ı ' iltifâta mukārin oldukları hâlde mekânlarına i'âde vü ircâ'olunmuşlardır.

Süferâ-yı mezkûre dört nefer sefîr olup içlerinde[n] biri mânend-i meflûc-ı meşiyye-i adîmü'l-iktidâr olmağın sandaliyye sûretinde[156] çâr-pâya bir tezkire derûnuna kuûd ve Hind'den Âsitâne-i Aliyye'ye gelinceye dek hilâl-i râhda vâḳi' olan sahârâ vü berârîyi a'nâk-ı ricâlde kat' ederek der-i devlet-medâra vürûd eylemişlerdir. Ma'rûz-ı atebe-i ulyâ-yı cenâb-ı cihân-dârî olan hediyyeleri tahmînen beşer bin guruş kıymeti mütehammil üç kıt'a sorguç ve serpuç ve petek ile iki yüz otuz üç mikdârı envâ'-ı ' zer-beft ve şâl ve destâr ve beyâz tâkalardan ibâret olup isti'mâle nâ-sezâ dıraht-ı sandaldan tırâşîde vü musanna' bir iki kıt'a serîr ve sâhib-i

[154] ma'kûd TK, ESE, B: mak'ûd AE

[155] beş TK, ESE, B: pes AE

[156] sandaliyye sûretinde çâr-pâ TK, ESE, B: sûret-i çâr-pâ AE

sikke olduğun isbât ma‘rızında zer ü nukre derâhiminden birkaç yüz altun ve beyâz akçe ilâveleriyle takdîm ü tesyîr eylemişler idi.

Akmişenin ekser[i]sin Âsitâne[157]-i Sâadet tüccârından mahfiyyen mübâya‘a ve tertîb eyledikleri dahi gûş-zed ü hakîr olan vekāyi‘-i garîbedendir.

Süferâ-yı mezkûrenin yol ta‘yînleri beyân olunduğu üzre [57b] hilâl-i râhda vâḳi‘ mahallerin tekâlîflerinde noksân havâle vechiyle rü’yet olunduğundan başka hîn-i iktizâda ba‘zı levâzım-ı nâdire mübâya‘asıçün li-ecli’l-ihtiyât yirmi bin guruş dahi an-nakd hazîne-i hümâyûndan mihmândârlarına i‘tâ vü teslim olunmuşidi ve Asîtane-i sâadetde ikāmet eyledikce ta‘yînât-ı yevmiyyeleri üç yüz guruşu mütecâviz idiği mihmândârlarından istimâ‘ olunmuşdur.

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Sefer-i Hümâyûn

Şehr-i Zi’lhicce’nin beşinci günü [18 Eylül 1787-Salı] ordu-yı hümâyûn nüzül[158] emâneti Küçük İbrahim Efendi’ye ve kassâbbaşılığı Arpa Emini Çil Emin Ağa’ya ve serbânbaşılığı Doğramacızâde Mustafa Bey’e gâv u sirem arabacıbaşılığı Kapıcı Paşa mektûbcusu İbrahim Efendi’ye ve mekkârîbaşılığı Derviş Paşa[159] Kapıcılar Kethüdâsı İbrahim Ağa’ya tevcîh ve herkesin rü’yet-i levâzıma kıyâm eylemesi sipâriş ü tenbîh olundu.

Zikr-i Giriftâr-şuden-i Kalyon-ı Kebîr-i A‘dâ ve Rabt-ı O be-Tersâne-i Âmire

A‘dâ-yı dîn elçisi Yedikule mahbesine kaldırıldığı haberi Moskovlu tarafından Kırım ve havâlîsine ta‘yîn olunan Prens Potemkin nâm generale vâsıl

[157] Âsitâne TK, ESE, B: istiâne AE

[158] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla fiilin mastarı olan “nüzûl” şekli ile yazılmıştır. Bu yanlış yazım metnin muhtelif yerlerinde görülmektedir, aynı kelime metnin birçok yerinde de doğru olarak yazılmıştır, biz dipnotlarda yanlış yazımları gösterdik.

[159] Buradaki cümlede anlam eksikliği olduğu görülmektedir, bu da bize yukarıdaki cümlede olması gereken bazı kelimelerin olmadığı fikrini vermektedir.

oldukda der-akab Kırım limanlarından Avlonya limanında donânma-yı nekbet intimâ'sı üzerine general olan Marko Poynevic (مارقو بوينه ويچ) nâm generali vukū'-ı infisâh-ı musâlahadan âgâh ve ol gümrâh dahi ale'l-fevri mevcûd olan sefînelerinden fakat üç kıt'a sefîneyi liman-ı mezkûr muhâfazasıçün bade'l-ifrâz sagīr ü kebîr on kıt'a sefîneyi liman-ı mezkûrdan rûy-ı basît-ı deryâya rûb-râh edip beş on gün mikdârı Balıklova ve sâir Kırım sularında geşt ü güzâr ve ol esnâda merâkib-i tüccâr-ı İslâm'dan beş on nefer [58a] tâife ile idâre olunur bir kıt'a sagīr tekneye dûçâr ve derhâl neferâtın sefînelerine tevzî' ve merkeblerin gavta-hâr-ı ka'r-ı bihâr eyledikden sonra dahi ziyâdesi girift ederiz ümîdleriyle cezîre-i Kırım'dan açık sulara cevelân ve belâ vü hüsrânların cûyân üzre iken nâ-gâh bi-takdîri'llâhi teâlâ havâları münkalib ve suları müteşa''ib olmağın gazab-ı rahmânî müteâkıb-ı kavm-i şeytanî olarak tevâtür-i şiddet-i hübûb-ı hevâ ve kesret-i tetâbu'-ı emvâc-ı deryâdan cem'iyyetleri perîşân ve nâ-çâr her biri bir cânibe revân oldular.

Merâkib-i mezbûreden yetmiş pâre top çeker elli beş zırâ' bir kıt'a kebîr ü cedîd kalyon ve dört yüz nefer mikdârı harbî kâfir ile meded-kâri-i ihtilâf-ı hevâ ile alâ-gafletin Bahr-i siyâh cânibine revân ve fütade-i şebîke-i hevân olacakları kendilere ayân olup melâ'în-i hizlân-peymâ iktizâ-yı ihtilâf-ı hevâ ile giriftâr-ı girdâb-ı belâ olacakların ihsâs ve der-akab mahbûsları olan gark eyledikleri sefînenin reîsi Deli Mehmed'i ıtlâk ve ne sularda oldukların kendisinden su'âl ile tarîk-i necâtın irâ'etin niyâz ü iltimâs eylediler. Sefîne-i mezkûr[e]den ahz eyledikleri üserâ-yı İslâm'ın meded-kâri-i daavât-ı serîatü'l-icâbeleriyle ol müvecceh ile şumârân-ı deryâ-yı dalâl bir iki üç gün mukaddem ümmet-i Muhammed ile da'vâ-yı ceng ü cidâl eder iken müsâ'ade-i rûzgâr ile çend rûz tarafında üftâde-i silsile-i emvâc-ı nekâl[160] olup geri rücu'a rüzgâr nâ-müsâ'id ve semt-i necât kendilerden hezâr mîl dûr ü mütebâ'id olduğundan başka Bahr-i siyâh boğazının yemîn ü yesârında vâḳi' sâhillerin hangisine gidilse şiddet-i hevâ ve fart-ı telâtum-ı deryâdan derhâl sefîneleri

[160] nekâl TK, ESE, B: enkâl AE

[58b] şikest ve kendileri üftâde-i hâvîye-i izmihlâl olacaklarına yakînen intikāl edip nâ-çâr reîs-i mezkûr delâletiyle boğaz-ı Bahr-i siyâha duhûle karâr verdiler. Mesfûrların râkib oldukları sefîneleriyle Kavakhisarı pîş-gâhına lenger-endâz-ı istikrâr oldukları sadrıa'zam hazretleri cânibine ihbâr olundukda der-akab mahbûsları olan reîs-i mezkûr ile kapudan sefîneyi Bâbıâsafî'ye ihzâr ve bade'l-istintâk ruhsat-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî ile tersâne-i âmireye idhâli bâbında tersâne-i âmire ricâli tarafına fermân-ı âlî ısdâr olundu. Sefîne-i mezkûrenin sûret-i merkūmede Kavak kuddâmına vukū'u beyne'l-enâm şuyû' buldu.

Bidâyet-i i'lân-ı sefer-i hümâyûn esnâsında bu makūle hâletin vukū'u vekāyi'-i garîbe-i müstahseneden olmağla ricâl ü sıbyân her tarafdan temâşâsına şitâbân olup büyût u kusûr ve eyvândan herkes tersâne-i âmire tarafına ubûr eylemesine nigerân iken fi'l-asl şiddet-i hevâdan sefîne-i mezkûrenin seren ü sütûnları şikest olmuş olmağla âriyet direk ile bâd-bân güşâdından sonra ondan mütecâviz yelken kürekli ateş kayıklarıyla sahb olunarak imdâd-ı rîh-i şimâl ile şehr-i Zi'lhicce'nin on dördüncü Çarşamba günü [27 Eylül 1787- Perşembe] liman-ı tersâne-i âmireye idhâl olundu.

Sefîne-i mezkûrenin tersâne-i âmireye vürûdu pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin ikāmetgâh-ı sayfîyeleri olan makām-ı Beşiktaş'dan tersâne-i âmire civârında vâḳi' sarây-ı dil-ârây-ı harîfîlerine şeref-bahşâ-yı kudûm oldukları evân-ı meymenet-iktirâna tesâdüf etmeğin fâl-i bi'l-hayr makūlesinden mahsûb bir emr-i mergūb[161] [59a] olmuşdur. Hudâ-yı müteâl-ı pâdişâh-ı enâm ve asker-i İslâm'ı mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı dîni makhûr u müdemmer eyleye âmîn. **Bi-câhi'n-nebiyyi'l-emîn**[162].

[161] mergūb TK, ESE, B: -AE

[162] بجاه النّبى الأمين = "Emin olan peygamberin hürmetine" anlamına gelen bir dua cümlesi.

Sefîne-i mezkûrenin tersâne-i âmireye gelmesine sebeb-i âdî olan Veli Mehmed nâm kimesneye yeniçeri zümresinden olmak mülabesesiyle ocağ-ı âmireden haseki tekā'üdlüğü ihsânıyla müşârün bi'l-benân ve mahsûdü'l-akrân buyuruldu.

Zikr-i Tevcîhât berây-ı Sefer-i Hümâyûn

Mukaddem zikr olunduğu üzre sefer-i hümâyûn tahakkuk eyleyip ordu-yı hümâyûnla azîmet edecek hademe-i devletin mansıbları bir gün evvel tevcîh ve herkes tehyi'e-i edâvât-ı levâzım-ı seferiyyeye kıyâm eylemesi tenbîh olunmak lâzime-i hâlden olmağla şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi dördüncü [7 Ekim 1787-Pazar] ve Eylül'ün yirmi beşinci Sebt günü beyne's-selâtîn tevcîhâta şürû' olunup evvelen Bâbıâsafî'de muasker-i hümâyûn ile seferber olacak hademe-i bâb-ı devlete ilbâs-ı hil'at buyurulup kethüdâlık ve riyâset ve çavuşbaşılık mansıbları ibkā ve **dîvân-ı hümâyûn büyük tezkireciliği hizmetiçün muharrir-i hakîre** ve teşrîfâtîlik hizmetiçün sâbıkı Mehmed Naim Efendi'ye ve kethüdâ-yı sadr-ı âlî kitâbetiçün sâbıkı Doğramacızâde Abdullah Efendi'ye hil'atler ilbâs ü iksâ buyurulup şıkk-ı evvel defterdârlığı ile kalemiyye halîfesi İsmail Efendi'nin def'aten kadr-i i'lâ ve şıkk-ı evvel defterdârı Ahmed Nazif Efendi'ye defter emâneti i'tâ olunup tevkī'îlik Hayri Efendi'ye ibkā ve rûznâmçe-i evvel Ataullah Bey'e i'tâ olundu. Muhâsebe-i evvel mansıbı ile Ali Raik Efendi mesrûr ve Anadolu muhasebeciliği ile Nazif Efendi birâderi Emin Efendi me'mûr olup atlı mukābeleciliği mektûbî-i sâbık Seyyid Abdullah Efendi'ye [59b] ihsân ve mâliye tezkireciliği ile Mustafa Reşid Efendi handân buyurulup sipâh ağalığı çavuşbaşı-i sâbık Ruhi Süleyman Ağa'ya taltîf ve silâhdâr ağalığı için Karahisarizâde Ahmed Bey'e iksâ-yı teşrîf olundukdan sonra başbâkikululuğu sadrıa'zam-ı esbak Ali Paşazâde Ahmed Bey'e i'tâ ve cebecibaşılık ile ocakbaşı kethüdâsı Seyyid Mehmed Ağa kâm-revâ buyuruldu. Menâsıb-ı sâire

dahi a‘lâ vü ednâ ba‘zân tevcîh ü ibkā ve ba‘zân kalîlü[’]l-cedvâ olan mansıblara ilhâkan tevcîh olunarak ashâbının hâlleri terfîh olundu.

Ba‘dehû vükelâ mansıbları tevcîhine mübâşeret ve kethüdâlık vekâletiçün çavuşbaşı-i esbak Hamza Paşa kethüdâsı Mehmed Ağa ve riyâset vekâletiçün Mehmed Nahifi Efendi’ye ve çavuşbaşılık vekâletiçün Laleli Mustafa Efendi’ye ve defterdârlık vekâletiçün defterdâr-ı esbak Süleyman Raşid Efendi’ye[163] ilbâs-ı hil‘at buyuruldukdan sonra sâir vükelâ mansıblarının hil‘atleri dahi iksâ vü tetmîm ve seferber olan ashâb-ı câhın bir an akdem ikmâl-i levâzım-ı seferiyyeye kıyâm ü mübâderet eylemeleri cümleye tenbîh ü tefhîm olundu.

Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz’iyye der-Pîş-gâh-ı Kılburun

Bundan mukaddemce merâkib-i donanma-yı hümâyûnun Varna sularında fenn-i lenger-i ikāmet ve iktizâsına göre Özü câniblerine doğru imâle-i sükkân-ı azîmet etmeleri kendilere sipâriş ü tavsiye olunmuş idi. Özü havâlîsine ba‘de’l-vusûl şehr-i Zi’lhicce’nin yirmi dokuzuncu [12 Ekim 1787-Cuma] ve Eylül’ün otuzuncu günü fi’l-asl merâkib-i sultânîye vaz‘ olan yeniçeri dilâverleri Kılburun etrafında olan a‘dâ-yı dînin cevelân eylediklerine nigerân olarak urûk-ı hamiyyetleri nebezân edip a‘dâ-yı dîn ile tarh-endâz-ı esâs-ı muhârebe olmalarına yek-zebân oldular. Yevm-i mezbûrda beyne’s-selâtîn ser-gerdeleri olan [60a] Kul Kethüdâsı Halil Paşa merhûmun birâderi Turnacı Ağa ile iki bin beş yüz mikdârı yeniçeri bahâdırları Kılburun sahrâsına hurûc ve kendi beynlerinde altmış bayrak mikdârı kendilerin tertîb eyledikden sonra miyâne-i cem‘iyyet-i müşrikîne vülûc eylediler. Vakt-i mezkûrdan gurûb-ı şemse kadar a‘dâ-yı dîn ile dest ü girîbân olup şu‘le-i şimşîr ve berîk-i hançer ve âteş-i tüfeng ile cem‘iyyet-i küffârı sûzân ü perîşân ve vâfir kâfiri süpürde-i derekât-ı nîrân eyleyip bi’l-âhire ser-gerdeleri olan mûmâ-ileyh hâiz-i mertebe-i şehâdet ve mâ-bâkīsi dahi akşam olmağın mütevârî-yi perde-i zulmet olup

[163] ve defterdârlık … Efendiye TK, ESE, B: -AE

Akkirman tarafından gelip Özü suyundan cem‘iyyetlerine mültehik olan üç yüz neferden gayri yâverleri yoğiken yine kılletlerine bakmayıp leylen dahi pazar-ı muhârebeyi tertîb ve hücûm-ı tâkat-güdâzlarıyla zümre-i hâsirîn i ta‘kīb ü tenkîb edip hilâl-i muhârebede birkaç kıt‘a top ve dokuz araba mikdârı cebehâne-i küffârı iğtisâb ve edâvât-ı mağsûbe-i düşmanı sarf eyleyerek tâ-be-sabâh mukātele-i küffâr-ı dûzah-meâb eylediler.

Vak‘a-i mezkûrede yedi yüz nefer mikdârı şehîd ve iki yüzden mütecâviz zahm-dâr-ı düşman-ı anîd olup üç binden mütecâviz küffâr-ı hâk-sâr kılıcdan güzerân ve Kılburun tabyalarında kırâat-ı ezân olunduğu ol vak‘ada hâzır olan ba‘zı şüc‘ân-ı guzâtdan rivâyet olunmuşdur. Vak‘a-i müşrik-sûz-ı merkūmede imdâd-ı guzât ile mukayyed olmadığından bi’l-fi‘l kapudane-i hümâyûn olan Cezayirli Hasan Kapudan mazhar-ı gazab-ı pâdişâh-ı cihân olup Özü muhâfızı olan Vezîr İsmail Paşa dahi cünha-i mezkûre ile mazhar-ı itâb-ı şehriyâr-ı Cem-cenâb ve Özü [60b] muhâfızlığından azl ile kevkeb-i ikbâli mütevârî-yi sehâb-ı hicâb olmuşdur. Ma‘reke-i mezkûreden mecrûhen der-Aliyye’ye vürûd eden dilâverlerin mecmû‘u inzımâm-ı himem-i sadrıa‘zamî ile alâ-merâtibihim i‘tâ-yı atâyâ ve tîmâr-ı cerrâhî ve tertîb-i revâtib ve cerâyâ misillü sunûf-ı avârif-i mülûkâne ile taltîf ü tatyîb olunmuşlardır.

Tetimme-i Vekāyi‘i[164] În Sâl

Sene-i mezbûre Zi’lhiccesi selhinde [12 Ekim 1787-Cuma] Üsküdar kazâsı hükûmeti Süleymâniye müderrislerinden Ebubekir Ağazâde Emin Efendi’ye tevcîh olunmuşdur ve Şerîf-i Mekke-i Mükerreme asâkir-i vâfire ile sene-i sâbıkāda Mısır hüccâcına îsâl-ı hasâr eden eşrâr-ı urbâna gereği gibi gûş-mâl verdikden sonra Medîne-i Münevvere’yi ziyâret ve bir mikdâr ikāmet eyleyip vürûd-ı hüccâcdan mukaddemce yine cânib-i Mekke-i Mükerreme’ye ric‘at eylemişdir. Haleb ve havâlîsinde vebâ-yı müfrid zuhûr edip eyyâm-ı kalîlede nefs-i Haleb’den mevtâ-yı

[164] Burada yanlışlıkla ye “ى” harfi yerine kaf “ق” harfi yazılmıştır.

müslimîn olmak üzre yüz elli bin ve reâyâ-yı kefereden olmak üzre altmış bin nüfûsun mütevârî-yi hicâb-ı Hakk olduğu tevâtüren rivâyet[165] olunmuşdur.

Arnabud İskenderiyyesi'nde zuhûr eden Mehmed Paşa oğlu Kara Mahmud'a mukaddemâ iki tuğ ile İskenderiyye sancağı tevcîh olunmuşidi. Bu ni'metin kadrin bilmeyip etrâf ü eknâfa dest-dırâzlığa başlayarak utüvv ü istikbâr ve cânib-i Devlet'e küfrân-niamlık tavırların izhâr etmekle bir iki def'a kahr ü tenkîline irâde-i kātı'a-i cenâb-ı cihân-dârî taalluk etmişiken izâle vü i'dâsıçün tahaşşüd edecek asâkirin hengâm-ı mu'arekede reâyâya ziyânkârlık ihtimâli bâ'is-i afvı olmuşidi[166]. Merdûd-ı mezbûr bu dakīkadan gāfil ü pâyân-bînlik hilyesinden âtıl olmağla sûret-i mezkûrede olan afvı [61a] fikr-i âhara haml ederek yine reh-rev-i girîve-i delâl ve başına cem' eylediği haşerâta iğtirâren tertîb-sâz-ı mukaddemât-ı da'vâ-yı muhâl olmağın fi'l-asl bâre-i kâfir ni'âmânesinden sûret-i intifâda olan âteş-i tâkat-sûz-i pâdişâhî ulüvv-gîr ve şerer-feşân olup i'dâm ü izâlesiçün Rumeli eyâletiyle Rumeli vâlîsinin ve Bosna dilâverleriyle Bosna vâlîsinin ve deryâdan merâkib-i pâdişâhî ile Çerkez Hasan Paşa'nın üzerine varmaları fermân olunup der-akab herkes yerli yerinden hareket ve i'dâm ü izâlesine her cânibden dâmen-i dermiyân-ı gayret olunmağın muhârebe vü mukātele ederek ahz ü tenkîline sa'y-i bî-hemâl ve gazab-ı pâdişâhîden firâr ederek bi'l-âhire yetmiş seksen nefer eşkıyâ ile İskenderiyye kal'asına idhâl eyleyip bir iki mâh mikdârı muhâsara vü tazyîka iştigāl eylediler[167]. Bundan mukaddem Bağdad a'yânından Şadioğlu'nun Bağdad Vâlîsi'ne isyân ve Basra etrâfında olan meşâyıh-ı urbân ile bi'l-ittifâk Basra'yı zapt ederek ref'-i livâ-i tuğyân eylediği keşîde-i silk-i beyân ve keyfiyyet-i mezbûre müşârün-ileyh tarafından atebe-i ulyâya inhâ vü inbâ olundukda ol tarafın kâffe-i kifâyeti Bağdad vâlîlerinin uhde-i ihtimâmlarına ihâle

[165] Bu kelime yanlışlıkla "rü'yet" şeklinde yazılmıştır.

[166] ESE ve TK nüshalarında bu konu ile ilgili daha ayrıntılı bilginin ileride yer alan mahallinde anlatılacağı notu vardır.

[167] ESE nüshasında bu konu ile ilgili daha ayrıntılı bilginin ileride yer alan mahallinde anlatılacağı notu vardır.

olunagelmekle bugāt-ı mezkûrenin dahi ber-muktezâ-yı vakt ü hâl ne sûretle olur ise olsun gāile-i indifâ‘ı uhde-i müşârün-ileyhe ihâle vü tefvîz olunması fermân olunmuşidi. Evâhir-i sâl-ı mezkûrede külliyyetli asâkir ile Bağdad'dan hareket ve ednâ himmet ile ol reh-peymâyân-ı bâdiye-i nekbeti âvâre-i beyâbân-ı havf ü haşyet eyleyip cem‘iyyetlerin perîşân ve[168] ekser ser-gerdelerinin ser-i felâket-medârların [61b] âguşte-i hâk-i hevân ederek zor-ı şimşîr tedmîriyle belde-i tayyibe-i Basra'yı yed-i tasallutlarından rehâ ve ru'ûs-ı maktûaların tesyîriyle hizmet-i mebrûresin südde-i ulyâ-yı cenâb-ı cihân-dârîye arz u inhâ eyledi.

Sâl-ı mezkûr evâ'il-i şehr-i Zi'lka‘de'sinde [15 Ağustos-24 Ağustos 1787] birkaç seneden beri pâdişâh-ı cihân-ı şehriyâr-ı Cem-ünvân hazretlerinin silâhdârlık hizmet-i celîleleriyle kâm-rân olan Kilârî Mehmed Ağa Çatalçeşme havâlîsinde ittihâz eylediği konaklarında mütekāiden ikāmet eylemek üzre mu‘tâd olan silâhdâr ağalık ta‘yînâtıyla pâdişâh-ı âlem hazretleri silâhdârlığından ma‘zûl ve silâhdârlık makām-ı vâlâsına bir müddetden beri ve hazîne-i hümâyûn kethüdâlığıyla evkāt-güzâr olan Yahya Efendi mevsûl buyurulup hazîne kethüdâlığıyla dahi irâde-i hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-dest-gâhî üzre fi'l-asl Şehzâde Sultân Süleyman Efendi[169] merhûmun lalalığıyla mesbûku'l-hizmet olan Hurşid Süleyman Ağa bekâm ü nâ'il-i merâm buyurulmuşdur.

Bundan mukaddem Flemenklinin Ser-cumhûru ya‘nî Flemenk Kralı hilâf-ı kāide-i cumhûra muhâlefet-birle Cumhûr-ı Flemenk serbestiyyetlerini ilgā sûretinde teferrüd ü istiklâl da‘vâlarına mübtelâ olmağın ahâlî-i Flemenk dahi tarafeyn olarak nizâ‘ları mukāteleye müeddî ve bi'l-âhire cânîbeyn cengine tasaddî edip bir mikdâr nüfûs telef oldukdan sonra Françeli'nin cumhûr ile muâhedesine binâen cumhûra

[168] Burada vav "و" harfinden sonra gelmesi gereken elif "ا" harfi yanlışlıkla önce konmuştur.

[169] Şehzade Sultan Süleyman Efendi I. Abdülhamid'in oğludur. Doğumu H. 1193 ölümü H. 1200'dür. Bilgi için bkz: Ahmet Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, İstanbul 1309, C.4, s.217; Fikret Sarıcaoğlu, **Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan Birinci Abdülhamid(1774-1789)**, TATAV Yayınları, İstanbul 2001, s.16.

tarafgîr ve küllî asâkir tesyîr eyleyeceği esnâda Ser-cumhûrun Prusya Kralı'yla musâheretine binâen Prusya Kral'ı yirmi bin mikdârı âdem irsâl ve bağteten Flemenk içine idhâl-birle ser-cumhûra muhâlif olan kâffe-i cumhûru hâh u nâ-hâh Flemenk Kralı'nın itâ'atine çekip dil-hâhı üzre tasarrufa şürû' eyledikde [62a] mukaddemce zikr olunduğu üzre Françeli'nin tâife-i mersûme ile muâhedesine binâen tedârükât-ı kavîyye tertîbine ibtidâr üzre olmağın Françeli'nin bu tavrı İngiltereli ile olan adâvet-i kadîmelerine binâen İngiltereli'ye hoş gelmeyip ol dahi Prusyalı misillü Ser-cumhûr-ı Flemenk'e tasahhub sûretin ibrâz ve techîz-i süfün eylemeğe[170] âgāz eyledi. Bu sûretlerden nâire-i harbin iştiâli Avrupa'nın her tarafından zuhûr eylemesi muntazır iken Françeli'nin nizâm-ı mülkiyyelerine nazaran bu hilâlde muhârebe eylemek kendilere muzırr olmak fikirleri mülâbesesiyle bu da'vâdan keff-i yed ve şimdilik İngiltereli ile akd-i musâlaha eyledikleri vürûd eden gazete vü havâdis kâgıtlarından müstefâd olmuşdur.

[170] Bu kelime burada yanlışlıkla "eylemekle" şeklinde yazılmıştır.

Vekāyi‘-i Sene İsneteyn ve Mi’eteyn ve Elf
1202
[1787-1788]

Ziyâfet-i Sadrıa‘zamî bâ-Elçiyân-ı Hind der-Sa‘dâbâd

Şehr-i Muharremü’l-harâmın onuncu ve Eylül’ün on birinci İsneyn günü [22 Ekim 1787-Pazartesi] sadrıa‘zam hazretleri Sa‘dâbâd kasrında tertîb-i ziyâfet ve Hind elçilerin kâffe-i tevâbi‘ ü levâhikıyla da‘vet eyleyip sâye-i şehriyâr-ı deryâ-nevâlde sudûr-ı kirâmın mülûk-ı etrâfından debdebe vü ihtişâmı ber-ter ve mâlik oldukları mertebe ve niam selâtîn-i âfâkdan ezyed ü evfer olduğun irâ’et buyurup elvân-ı et‘ime-i bisyâr ve sunûf-ı eşribe-i hoş-güvâr ile kendilerin dil-sîr ü reyyân ve hengâm-ı taâmda nagamât-ı hânende-gân-ı hoş-elhân ve âvâze[171]-i sâzende-gân-ı nâhîd-ünvân ile çeşm ü gûşların vâlih ü hayrân eyledikden sonra dört nefer elçilere girân-behâ mücevher sâatler ihsân ve frengâne tabur cengi tertîbin gösteren etbâ‘-ı askeriyyesine in‘âm-ı firâvân buyurdular.

[62b] Elçilerin harbî leşkeri tabur cengî san‘atın göstermeden mukaddemce topcıyân neferâtı birkaç def‘a nişân-gâhların top teneleriyle zîr ü zeber ve humbaracıyân dilâverleri nişân haymesine isâbet ile ibrâz-ı envâ‘-ı hüner eyleyip tîr-endâzân-ı saht-kemân rûy-ı hedefi mânend-i sîne-i uşşâk-ı pür-şikâf ve süratcıyân-ı şihâb-ı evsâf-ı ibrâz-ı sanâyi‘-i tîz-destîde nesh-i âsâr ı eslâf eder iken pâdişâh-ı kerem-güster-i şehriyâr-ı bende-perver hazretleri cânib-i mülûkânelerinden hengâm-ı seferde isti‘mâl için şitâiyye bir sevb[172] siyâh dılkı[173] ferve hil‘at ile bir kıt‘a nîze-i

[171] âvâze TK, ESE, B: âvâre AE

[172] sevb: mükerrer AE

[173] Bu kelime tilki’dir, RH, s. 912.

şihâb sûret[de] bir giyim dır‘-ı Dâvudî hey’et çûkadâr ağâ-yı rikâbdan Derviş Mustafa Ömer[174] hazret-i hâkān-ı kaysar-çâker vesâtâsıyla şeref-bahşâ-yı vusûl ve elçiler ile encümen-i arâ-yı kuûd iken cânib-i hazreti sadrıa‘zamîye mevsûl buyurulup teşrîf ü in‘âm-ı pâdişâhâneyi hâvî takdîm buyurulân hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn reîsülküttâb efendiye kırâat ve mazmûn-ı letâfet-meşhûnı elçiler ve sâir huzzâra ismâ‘ ü işâat buyurulup herkes duâ-yı devlet-i ebed-kıyâm-ı pâdişâh-ı kerâmet-i dest-gâha âgāz ve husûl-i nusret-i asâkir-i İslâm’ı cenâb[175]-i vâhibü’l-âmâlden ricâ vü niyâz eylediler.

Duhûl-i Sefâyin-i Donanma-yı Hümâyûn be-Tersâne-i Âmire

Mevsim-i şitâ tekarrüb eylemedikden nâşî donanma-yı hümâyûn sefâyininin Bahr-i siyâhdan ikāmeti çendân münâsib görülmediğinden bundan mukaddem birkaç def‘a iyâbları isti‘câlin hâvî evâmir-i ekîde ısdâr ü tesyâr buyurulmuşidi. Bu kerre mâh-ı mezbûrun on altıncı [28 Ekim 1787-Pazar] ve Teşrînievvel’in on yedinci günü eminen ve sâlimen Bahr-i siyâh boğazına vusûl ve Tarabya önlerine hulûl eylemişler idi. Mahall-i mezkûra vusûl buldukları [63a] haberleri sadrıa‘zam hazretleri cânibine vâsıl oldukda emirleriyle yoklanarak mahall-i mezkûrdan hareket-birle mu‘tâd üzre liman-ı tersâne-i âmirede lenger-andâz ikāmet oldular.

Nakl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Meyâmin-Merhûn

Pâdişâh-ı âlem sultân-ı encüm-haşem bundan mukaddemce zabt-ı sahâyif-i âsâr olduğu üzre Beşiktaş’dan Aynalıkavak sarây-ı dil-ârâsın teşrîf ve ol cây-ı ferruh-fezâda imrârı [ve] ba‘zı mevsim-i harîf buyurdukdan sonra şehr-i Muharremü’l-harâmın on yedinci [29 Ekim 1787-Pazartesi] ve Teşrînievvel’in on sekizinci İsneyn günü ale’s-seher mânend-i âfitâb-ı cihân-tâb ol makām-ı dil-güşâdan tahrîk-i rikâb ve

[174] Ağâ … Ömer ESE: - AE, TK, B

[175] cenâb TK, ESE, B: cânib AE

sarây-ı cedîd-i dil-ârâlarına bast-ı sâye-i şeref-nisâb buyurdular. Cenâb-ı Hakk kudûm-ı şeref-lüzûm-ı mülûkânelerin müteyemmen ü mes‘ud ve ömr-i kirâmi-i şâhânelerin evlâd ü emcâd-ı pâdişâhîleriyle dil-hâh-ı mülûkâneleri üzre mütezâyid ü memdûd eyleye âmîn.

İmdâd-ı Pâdişâh-ı Gayret-Dest-gâh berây-ı Levâzım u Mühimmât-ı Sunûf-ı Asâkir-i Sipâh

A‘dâ-yı dîn üzerine sefer-i hümâyûnun vukū‘u i‘lân ve her tarafdan i‘dâd ü tekmîl-i mühimmât-ı seferiyyeye bezl-i tâb [ü] tuvân olunup[176] lâkin îrâdât[177]-i mîrî ikmâl-i levâzım[178]-ı sefer-i hümâyûna kifâyetden berî olup hâricden fazla mâlâ hâcet mess eylediği pâdişâh-ı âlem şehriyâr-ı deryâ-himem hazretlerinin ma‘lûm-ı hümâyûn-ı mülûkâneleri olmağın düşman-ı dîn elçisi Yedikule mahbesine kaldırıldığı evândan bu vakde dek ya‘nî bir iki mâh zarfında enderûn-ı hümâyûn hazînelerinden beş bin kese akçe mikdârı imdâd-ı husrevâneleriyle mesârif-i sefer-i hümâyûna i‘ânet ve bu vechile dahi izhâr-ı âsâr-ı sunûf-ı kerâmet ü himmet buyurmuşlardır.

[63b] Vefât-ı Şekerzâde es-Seyyid Feyzullah Sermed Efendi

Efendi-i mûmâ-ileyh kırk dokuz salî Rebî‘ü’l-âhiri gurresinde[9 Ağustos 1736-Perşembe] dârü’s-sa‘d-ı ve’l-kabûl ya‘nî şehr-i Sitanbul’dan ser-amed-i hoş nüvîsân-ı zamân olan Şekerzâde es-Seyyid Mehmed Efendi merhûmun sulb-i siyâdet me’abından kadem-nihâde-i dâire-i imkân ve sinn-i temyîze[179] ba‘de’l-büluğ fâik-i eşbâh ü akrân olup şebân-rûz-ı tahsîl-i fünûn-ı ulûma meşgūf ve evkāt-ı girân-behâsı ifâde vü istifâdeye masrûf olmuşidi. Ber muktezâ-yı isti‘dâd-ı Hudâ-dâd ve

[176] olunup TK, ESE, B: eyleyip AE

[177] irâdât TK, ESE, B: irâdet AE

[178] levâzım TK, ESE, B: -AE

[179] temyîz TK, ESE, B: temiz AE

kābiliyyet-i mâder-zâd-ı unfuvân-ı şibâbında sülüs ve nesihde ketebe vaz‘ına pederinden me’zûn ve ba‘de-vefâtihî yerine hadîka-i hâssa bostanîleri meşk hocalığı iltifâtına makrûn olup yevmen fe-yevmen mazhar-ı tevfîk-i Hudâ olarak ittibâ‘-ı hevâ vü hevesinden ittikā ve iktisâb-ı kemâlât-ı zâhiriyye ile eşbâhından müstesnâ olmağın bi’l-âhire Hudâvendigâr-ı esbak Sultân Osman Hân -aleyhi rahmete ve’l-gufrân-[180]ın pederlerinden taallüm-i hatt buyurmaları mülâbesesiyle hakk-ı müstaidd-ânelerinden ifâ-yı levâzım-ı ikrâm ve yetmiş dokuz senesi Muharrem’i esnâsında hâric müderrisliğiyle bekâm buyurup ahz-ı revâtib ve kat‘-ı merâtib ederek doksan altı Şevvâl’inin yirmi birinci günü Selanik kazâsıyla makzi’l-merâm ve bilâd-ı erba‘aya müteheyyi iken silsile-i ömrü karîn-i hüsn-i hitâm olup fenn-i tıbb ile iştigāl eylediği hilâlde zâtü’l-cenb illetine mübtelâ ve şehr-i Muharremü’l-harâmın yirmi birinci Cuma gecesi [2 Kasım 1787-Cuma] vâsıl-ı civâr-ı rahmet-i Hudâ oldular.

Merhûm-ı mebrûr zikr olunduğu üzre hüsn-i hattın envâ‘ında mâhir ve mütâla‘a eylediği makāmın istihrâcına kādir [64a] mühendis ve müneccim ve şâ‘ir bir zât-ı huceste-meâsir idi. Pâdişâh-ı âlem hazretleri eski odaları i‘mar buyurduklarında inşâd eyledikleri kasîdenin beyt târîhîdir.

Beyt

Dedi Sermedâ ki bir mısra‘-i nevle târîh
Oldu eski odalar şimdi yeniden ma‘mûr

Vukū‘-ı Silsile ve Tevcîh-i Kazâ-yı Haleb

Şehr-i mezkûrun yirmi birinci Cuma günü [2 Kasım 1787-Cuma] müderrisîn-i kirâmın medreseleri hareket ve ashâb-ı âmâlden katı vâfir kimesne tahsîl-i dest-

[180] عليه الرحمته والغفران = “Allah’ın rahmeti ve bağışlaması onun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

mâye-i kadr ü menzilet eyleyip hattâ Haleb mevle[vi]yyeti dahi Reîs İsmail Paşazâde İsmet Bey'e tevcîh ve bu vechile anın dahi hâl ü şânı tanzîm ü terfîh buyurulmuşdur.

Vefât-ı Âtıfzâde Ahmed Bey

Mûmâ-ileyh bir iki def'a Devlet-i Aliyye'de defterdârlık mansıb-ı refî'i ile mu'teber ü müştehir olan Âtıf Efendi merhûmun sulbünden tahmînen kırk yedi târîhlerinde cây-gîr-i bezm-i imkân ve pederi vefâtından sonra elli beş târîhlerinde enderûn-ı hümâyûna duhûl ile mültehik-ı huddâm-ı pâdişâh-ı cihân olmuşdu. Hüsn-i mu'âşeret-i ecânib[181] ile kat'-ı merâtib ederek çûkadâr-ı şehriyârî mertebelerine vâsıl oldukda başmuhâsebecilik câh-ı ref'iyle enderûn-ı hümâyûndan hurûc ve seksen beş târîhlerinde cizye muhâsebecisi oldukdan sonra defter emâneti rütbe-i ulyâsına urûc eyleyip bu kerre bin iki yüz bir târîhinden zabt eylemek üzre yine mansıb-ı mezkûr ile tebcîl ve sene-i mezkûre evâhir-i Zi'lhicce'sinde [4 Ekim-12 Ekim 1787] vâḳi' olan ordu-yı hümâyûn tevcîhâtı hilâlinde mansıb-ı mezkûrun asâleti vekâlete tahvîl olunup şehr-i Muharremü'l-harâmın yirmi dördüncü İsneyn günü [5 Kasım 1787-Pazartesi] dâr-ı bekāya irtihâl ve na'şın civâr-ı hazret-i Halid'de i'dâd olunan mezâra îsâl eylediler.

[64b] Hurûc-ı Mevâcib ve Rû-malî-i Elçiyân-ı Hindistan be-Atebe-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân

Mâh-ı mezbûrun yirmi beşinci [6 Kasım 1787-Salı] ve Kâsım'ın evvelki günü sarây-ı hümâyûn-ı meyâmin-merhûnda[182] mu'tâd-ı kadîm üzre tertîb-i dîvân-ı ma'delet-erkân ve i'dâd-ı nukūd-ı firâvân buyurulup bu esnâda de'b-i kadîm-i saltanat-ı seniyye üzre elçiyân-ı Hind dahi Kubbe-i hümâyûna idhâl ü ik'âd ve haklarında î'fâ-yı resm-i mu'tâd olundukdan sonra sunûf-ı leşker için tehyi'e olunan

[181] ecânib TK, ESE, B: icâbet AE

[182] merhûnda TK, ESE, B: mezkûrun AE

iki bin dört yüz kırk yedi kese-i rûmî mevâcib akçesi kâffe-i tavâif-i askeriyyeye tevzî‘ ü taksîm olunup ba‘dehû sadrıa‘zam hazretleri elçiyân-ı mûmâ-ileyhim ile âzim-i atebe-i pâdişâh-ı devrân ve rû-mâlî-i hâk-pây-ı şehr-i Sikender-unvân olup iktisâ-yı hil‘at ile huzûr-ı hümâyûndan ric‘at ve herkes yerli yerine avdet eylediler.

Vukū‘-ı Devr ve Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn

Mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu Sebt günü [10 Kasım 1787-Cumartesi] sadrıa‘zam hazretleri i‘tâ-yı mevâcib ederek Bâbıâsafî’de devr olmağın taraf-ı hümâyûn-ı cihân-dârîden teşrîfât-ı hümâyûn ile çûkadâr-ı şehriyârî ağa vürûd ve takdîm buyurulan hil‘at-ı müstevcibü’l-behceti sadrıa‘zam hazretleri iktisâ ve hançer-i mücevheri miyânına bend ile tahsîl-i dest-mâye-i sunûf-ı şeref ü suûd eyledikden sonra şeref-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnu dîvân mahallinde reîsülküttâb efendiye kırâat ve mazmûn-ı münîfî cümleye i‘lân ü işâ‘at buyurdular.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Sen ki vezîria‘zam ve vekîl-i mutlak ve bi’l-istiklâl serdâr-ı ekremimsin!

Seni selâm ve nevâziş-i pâdişâhânem ile tevkīr eyledikden sonra ma‘lûmun olsun ki bu def‘a bir kıst mevâcibin vaktiyle ihrâc ü tevzî‘inde ve mehâmm-ı [65a] seferiyyenin tedârük ü ihzârında zuhûra gelen sa‘y ü gayretin makbûl-ı husrevânem olmağla seni taltîfen bir sevb semmûr-ı ceyyid ve bir kabza hançer-i zafer-bedîd çûkadâr ağa kulum ile gönderilmişdir.

Göreyim seni! evvelkiden ziyâde bilâ-fütûr u kusûr tertîb-i cünûd-ı nusret-mev‘ûd ve techîz-i donanma ve tedârükât-ı seferiyye ve gayride bezl-i mechûd eyleyesin.

Askerî kullarımın gayret ü hahiş-i derûn ve hamiyetleri mesmû‘-ı hümâyûnum oldukca duâ-yı hayr-ı şâhâneme mazhar olmakdadırlar ecdâd-ı ızâmım -

nevvere'llâhü merâkıdehüm-[183] hazretlerinin kānûnları üzre ocaklarım zâbitân ü ricâlinden gayret ve neferâtlarını yol u erkânları üzre i'mâl ü tergīb ve gönül birliğiyle dîn ü devletim yolunda çalışmaları matlûb-ı hümâyûnum olmağla inşâ'llâhü teâlâ emekleri zâyi' olmaz emr-i gazâ vü cihâdda cân-sipârlık edenlere kat'â dirîğim olmamağla

İmdi sana verdiğim istiklâl mûcibince liyâkat ü iktidârları olanlara i'tibâr ve yararlıkları zâhir olanlara ikrâm edip askerî kullarımın idâre vü hâllerine riâyet edip ve bildirmeleri zâbitânlarından[184] mes'ul olduğu misillü bi-avnihî teâlâ bu kış her ne vechile olur ise seraskerin maiyyetinde ve serhadler ve geçidlerde süvârî vü piyâde müstevfî asker kışlatmaları ocaklarımdan gāyet matlûb-ı hümâyûnumdur. Gece ve gündüz dest-i tazarru' u niyâzı dergâh-ı çâre-sâza açıp envâ'-ı ricâ vü duâm budur ki hazret-i Habîb-i ekremi hürmetine gerek bu def'a muhârebede sebât edenlerin ve gerek bundan böyle emr-i uli'l-emre itâat ile dîn-i mübîn ve uğur-ı hümâyûn-ı rızâ-karînimde çalışan kullarımın yüzleri ak ve kılıclarını keskîn ve düşman-ı dîni zevâle rehîn [65b] edip feth u nusretler ile kalb-i âcizânemi ve kulûb-ı ümmet-i Muhammed'i mesrûr u şâdân eyleye. Duâ-yı hayr-ı şâhânem senin ile bile olmağla Hakk teâlâ hazretleri umûrunda muvaffak bi'l-hayr eyleye amîn.

Öteden beri bu gûne akîb-i devirde taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden vürûd eden hatt-ı şerîf-i mekârim-redîf-i pâdişâhânenin dîvân-hânede kırâatından sonra arz odasına ba'de's-suûd bir def'a dahi kırâati de'b-i kadîm ve âdet-i müstedîm olmağın bu kerre resm-i dîrîn-i devlet ve deydene-i pîşîn-i saltanat üzre hatt-ı şerîf-i inâyet-elîf-i mülûkâne zikr olunduğu üzre dîvân-ı muallâ-erkânda ba'de'l-kırâat arz odasında dahi feth ü kırâat olunduğu akabinde ağa-yı müşârün-ileyh hazretleri bir kıt'a hatt-ı şerîf-i mehâbet-redîf dahi dest-i te'yîd-peyvest-i sadrıa'zamîye teblîğ ü îfâ ve sadrıa'zam hazretleri dahi kemâl-i âdâb ile mühr-i hümâyûnun fekk eyledikden

[183] نوّرا الله مراقدهم = "Allah kabirlerini nurlandırsın" anlamında bir dua cümlesi.

[184] zâbitânlarından ESE, B: zâbitlerinden AE, TK

sonra leb-i tebcîl ile telsîm eyleyip kırâat ve mazmûn-ı mehâbet-merhûnunu istimâ‘a da‘vet olunan küberâ-yı devlete ismâ‘ ü işâat için reîsülküttâb efendiye i‘tâ buyurdular.

Ol dahi hasbe’l-fermân savt-ı bülend ile kırâat ederek mazmûn-ı itâat-makrûnunu cümleye ifhâm ü i‘lân eyledikden sonra duâ-yı te’yîd-i pâdişâh-ı İslâm ve tezâyüd-i şükûf-ı saltanat-ı şehriyâr-ı enâm ile meşgūl olarak herkes yerli yerine kufûl eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]

Sen ki vezîria‘zam ve vekîl-i mutlakımsın!

Devlet-i Aliyye ile Moskovlu’nun bu âna gelince musâlahası bir fâside sulh olmağla maâza’llâhü teâlâ gitdikce teklîf-i bâridesi gayr-i tahammülünden bîrûn ve bi’l-ittifâk sefer olmak üzre [66a] karâr verildiği cümlenizin ma‘lûmudur. Şimdi kibâr u sigārdan ba‘zıları vaktin tedbîrlerini hânelerinde tezyîf ve vazîfelerinden hâric devletimi lisâna alıp erâcîf-i kelâm-ı nâ-ber-câ söyledikleri mesmû‘-ı hümâyûnum olmağla

İmdi sen benim vezîrim ve vekîl-i mutlakımsın her kimden bu kelâm-ı bî-ma‘nâ sudûru ma‘lûmun oldukda ruhsat-ı hümâyûnumdur bildiresin alimâllâh o makūleleri her kim olur ise dakīka fevt etmem tertîb-i cezâ ederim ve kat‘â umûruna fütûr getirmeyip mütevekkilen ale’l-Mecîd me’mûr olduğun niyyet-i gazâda bast-ı kadem eyleyip şimdiden hemen pey-der-pey iktizâ eden emr-i cihâdın tekmîline ve inşâ’llâhü teâlâ Şubat derûnunda livâ-i şerîf hurûcu nevrûz-ı fîrûzda Edirne sahrasında isbât-ı vücûd eyleyesin.

Her kim ki sana muîn olup seninle maan bezl-i vücûd eder ise dünyada ve âhiretde azîz olup ve her kim ki sana muhâlif olur ise Hakk teâlâ hazretlerinin

azâbına giriftâr ve şefâ‘at-ı Fahr-i Kâ’inâtdan mahrûm ve işbu hatt-ı şerîfim mûcibince amel ü hareket eyleyesin.

Gerek işbu hatt-ı şerîf-i mehâbet-redîfin ve gerek devr-i hatt-ı şerîf-i mekârim-rasîfinin hâvî olduğu mübeşşirât-ı şâhâne ve tenbîhât-ı mülûkâneyi gûş-ı cân ile istimâ‘ eden kibâr u sigār-ı huzzâr fıkarât-ı şerîfe-i mübeşşire-i pâdişâhâneyi ve husûsan daavât-ı icâbet-âyât-ı şehriyârâneyî işitdikce kendilere ârız olan neşât ü şâdımânîden bir mertebe hâlet-yâb-ı nümüvv olurlar idi ki libâsları kendilere teng ve fart-ı sürûrdan gûyâ karârgâhlarından pervâze âheng ederler idi ve maâza’llâhü teâlâ fıkarât-ı münzire-i tâkat-güzâr-ı husrevâne ve tenbîhât-ı sâmân-rübâ-yı dâverâneyi gûş eyledikce [66b] herkes fart-ı dehşetinden mânend-i gonçe dil-teng belki ke’l-bed rûhdan tehî olmağla hemen sâde bir sûret-i bî-renk olurlar idi.

Nazm

Gül-i ker-şemme be-hand ü çû çeşmim bâz-konî[185]
Behâr-ı işve bir yezd çûruh be-pûşânî [186]
Çû arz-ı mucize-i terbiyet-i dehî şayet[187]
Ki sâye der-bagil-i âf-tâb-ı balânî [188]

Azl-i Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi

Şehr-i Saferü’l-hayrın gurre-i garrâsı Pazar günü [12 Kasım 1787-Pazartesi] sadrıa‘zam hazretleri ulûfe devrî rikâbı olarak huzûr-ı hümâyun-ı hazret-i şehriyârîye teheyyü’ buyurup mu‘tâdın hilâfı kable’z-zuhr sâat dörtde iken münferiden enderûn-ı hümâyûna azîmet ve rû-malî-i hâk-pây-ı cenâb-ı cihân-dârî ile hâiz-i sunûf-ı izzet eylediği akabinde mukaddemce taraf-ı şehriyârîden enderûn-ı hümâyûna da‘vet

[185] گل کر شمه بخندد چو جَشم باز کنی = Göz açar açmaz güzel kokulu nazlı bir gül gibi, gül
[186] بهار عِشوه بر یزد چورُخ بپوشانی = Kapatırsan yüzünü nazlı bahar kaybolur
[187] چو عَرض معجزهء تربیت دهی شاید = Belki düzeltebilirsin, mucizeni serhilersen eğer
[188] که سایه در بغلِ اَفتاب بالانی = Gölgenin güneşin önündeki engelini

olunan Rumeli kadıaskerliğinden munfasıl Mehmed Mekkî Efendi hazretleri müheyyâ olmağın hemen huzûr-ı hümâyûna idhâl ve iktisâ-yı ferve-i beyzâ ile müfti'l-enâm olup sadrıa'zam hazretleriyle hem-inân olarak Bâbıâsafî'ye bast-ı sâye-i ikbâl eylediler. Merâsim-i mu'tâd icrâsından sonra darü'l-fetvâ olan hânelerine avdet ve çavuşbaşı mübâşeretiyle selefleri dahi Beylerbeyi civârında vâḳi' sâhilhânelerinde ikāmet etdirilmişdir.

Vefât-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî Ebubekir Bey

Bundan mukaddemce sefer-i hümâyûn-ı nusret-makrûn için tertîb olunan tevcîhâtda yeniçeri efendiliğiyle sefer-i hümâyûna me'mûr olan Naili Paşa birâderi Bekir Beyefendi'nin bir mâh mikdârı inhirâf-ı mizâcı mütezâyid olarak bi'l-âhire şehr-i Saferü'l-hayrın altıncı Cuma gecesi [17 Kasım 1787-Cumartesi] tomâr-ı ömrü memhûr ve rûh-ı revânı sûy-ı a'lâ-yı illiyyîne reh-yâb-ı ubûr eylemişdir.

[67a] Terceme [-i Hâl-i Ebubekir Efendi]

Merhûm [u] mebrûr İstanbul'da Davut Paşa sükkânından ve serdengeçdi ağalarından Hacı Halil Ağa nâm merd-i mazîf ü şahs-ı nazîfin sulbünden otuz yedi târîhinde kadem-nih[ha]-i dâr-ı dünya olup birâderi sadr-ı esbak Naili Abdullah Paşa'nın tertîbinde neşv ü nemâ bularak müşârün-ileyhin dîvân-ı hümâyûn kesedârlığı ve beylikciliği evânı olan elli beş seneleri hilâlinde mûmâ-ileyh dahi kethüdâ bey kâtibi hulefâsı silkine insilâk ile mühimme tahrîrine me'mûr olmuşidi. Ba'dehû birâderi merhûmun altmış senesinden altmış altı târîhine gelince altı buçuk sene ale't-tevâlî riyâseti hengâmında kesedârlığı hizmetinde olarak başmukātaa ile tarîk-i hâcegâna duhûl ile mesrûr ve altmış sekizde piyâde mukabelesi mansıbına irtika ile nâil-i sunûf-ı hubûr olup bundan sonra Selanik sancâğı mutasarrıfı olan birâderi Naili Abdullah Paşa yetmiş bir senesi hilâlinde Cidde-i ma'mûre vâlîliğiyle ol cânibe me'mûr olmağla kethüdâlıkları hizmetiyle refâkat ve yetmiş iki senesi müşârün-ileyhin vefâtı takrîbiyle Cidde'ye kaymakam ve ol hizmeti ba'de'l-itmâm

yetmiş dört senesi derr-i Devlet'e azîmet ve ba'de'l-vürûd yetmiş beş hilâlinde Tobhâne nezâreti mansıbıyla isbât-ı vücûd edip yetmiş altıda büyük tezkirecilik hizmet-i celîlesine me'mûriyyet ile kâm-kâ[r] ve zâtında serîü't-tahrîr ve hoş-nüvîs[189] olmalarıyla mansıb-ı mezkûrda liyâkat ve liyâkatın izhâr etmişler idi. Yetmiş sekizde cürm-i nâ-kerde isnâdıyla Limni cezîresine iclâ olunup yetmiş dokuz senesi[nde] afv ile muâmele ve atlı mukābelesi mansıbı ihsânıyla mükâfâtdan başka teşrîfâtcılık hizmet-i celîlesi inzimâmıyla mücâmele buyurulmuşidi. Seksen iki senesi me'mûr olduğu [67b] teşrîfâtcılık hizmetine ilhâkan mukābele-i süvârî mansıbıyla handân ve Serdâr-ı Ekrem Nişâncı Emin Pâşa maiyyetiyle Moskov seferine rahş-rân olup seksen üçde Babadağı meştâsında sebebi nâ-ma'lûm cürm ile mansıbından azl ü ta'zîr ve Samakov'a nefy ile tekdîr olunmuşidi. Seksen beşte afv u ıtlak ile rikâb-ı hümâyûn tarafına celb olundukdan sonra bâ-emr-i âlî ordu-yı hümâyûna azîmet edip iki sene ale't-tevâlî defter emâneti mansıb-ı sâmisine neyl ile mesrûrü'l-cenân ve seksen altıda çavuşbaşılık vekâleti ilhâkıyla mahsûdü'l-akrân oldukdan sonra seksen yedi senesinde bi'l-asâle çavuşbaşılık ile şâdân[190] olup seksen sekizde Moskovlu ile akd-i muhâdene olunmakdan nâşî livâ-i saâdet ile Âsitâne-i Aliyye'ye azimet ve o esnâda ordu-yı hümâyûnda olan ricâl-i devletin ekseri tebdîl olunmağla bunlar dahi ol gürûha refâkat ile hânelerinde ikāmet üzre iken doksan senesi büyük rûznâmçeye mevsûl ve doksan dört senesine gelince ala-tarîḳi'l-münâvebe mansıb-ı sâmî merkūma üç def'a tekerrür ile nâil-i me'mûl oldukdan sonra doksan altı senesinden iki yüz iki senesine gelince birer sene fasıla ile dört defa yeniçeri kâtibi olup sene-i merkūme[de] mansıb-ı mezkûr ile yine sefere azîmet üzre iken tekmîl-i enfâs-ı ma'dûde ile[191] rahile-bend-i sefer-i âhiret olmuşlardır.

---

[189] hoş-nüvîs TK, ESE, B: hos-yevîs AE

[190] bu kelime yazılırken yanlışlıkla şın "ش" harfinin noktaları konulmamıştır.

[191] ile TK, ESE, B: -AE

Merhûm u mağfûr altmış beş yaşında âhirete intikāl edip dervîş-nihâl[192] ve pâk-i‘tikad [ve] latîfe-gûy [u] nîk-hûy [ve] güşâde-rûy-ı mükerrem ve mütevâzı‘ ve envâ‘-ı mahâsini câmî‘ ekser evkātı ibâdât u tâat ve kütüb-i nâfi‘a kitâbetine masrûf husûsan tarîk-i [68a] mevlevîye kemâl-intisâbı[193] olmağla ekser leyâlî-i mübârekede kendi hânelerinde sikke-pûş olup evrâd ü ezkâra mâil bir zât-ı hamîdetü’l-hasâil idi. Âsâr-ı hayriyyesinden Süleymâniye kurbünde sâkin olduğu hânesi ittisâlinde âmed-şüd eden attâşı irvâ için bir çeşme-i dâimü’l-cereyân inşâsına muvaffak olmuşdur - **rahmetu’llâhi teâlâ aleyh-.**

Vürûd-ı Kapudan Pâşa
ve Zikr-i Keyfiyyet-i Râbıta-i Nizâm-ı Mısr

Bundan mukaddem Kapudan-ı deryâ Vezîr Gāzî Hasan Pâşa’nın nizâm-ı Mısr’a me’mûr ve birkaç def‘a bugat-ı ümerâ-yı Mısriyye ile akd-i muhârebe ederek hamelât-ı hasm-efgenleriyle ser-keşân-ı Mısr’ın perîşân u makhûr oldukları keşîde-i silk-i sütûr olmuşidi.

Sâl-ı sâbık evâhirinde Devlet-i Aliyye ile Moskovlu-yı la‘înin muhârebesi muhakkak olmağın müşârün-ileyh Hasan Pâşa’nın bir an akdem Âsitâne-i Aliyye’ye avd ü insirâfı lâzım ve bu sûretde Kahire-i Mısr’dan matrûd olup yine derûn-ı Mısr’a duhûl dâiyelerinde olan ümerâ-yı matrûdenin hâl ü keyfiyyetlerin ahsen sûrete ifrâğ eylemek vâcib ü mütehattim olmağla ol bâbda cânib-i saltanat-ı seniyyeden gönderilen emr-i hümâyûn ve ta‘yîn olunan mübâşir-i gayret-merhûn müşârün-ileyhe vâsıl olduğu ân akd-i dîvân edip taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden hutût-ı hümâyûn-ı itâat-makrûn ile kâffe-i umûr-ı Mısriyyeyi tanzîme me’mûr u murahhas olduğun taraflarından bi’d-da‘ve dîvân-ı Mısr’a hâzır olan ulemâ vü ümerâ ve ahâlîye i‘lâm ve herkesin birbiriyle ittifâk ü ittihâd ederek şeref-sudûr eden evâmir-i aliyyeye itâat

[192] nihâl TK, ESE, B: nihâ AE

[193] intisâb TK, ESE, B: ibtisâb AE

ü inkıyâd ve tenfîz ü icrâsına sa‘y ü ictihâd eylemeği cümleye ifâd[e] vü efhâm eyleyip herkes sem‘an ve tâaten merâsimini ba‘de’l-edâ [68b] husûsan rüesâ-yı ümerâ-yı firârîlerden Murad Bey ile İbrahim Bey’in Mısır’a duhûl eylememeleri ma‘hûd olmağın eğer hilâf-ı ahd mahrûse-i Mısr’a teveccüh ü duhûl misillü isyâna ictisâr ederler ise bi’l-ittifâk derûn-ı Mısr’a âyak bastırmamağa ahâlî-i Mısr’ın cümlesini dâire-i taahhüde idhâl ve taahhüdlerini müş‘ir hüccet-i şer‘iyye ve mahzar ahzıyla râbıta-i kavîyye-i müstahseneye rabt ü bend ve hulvân ve sâir Devlet-i Aliyye ve haremeyne müteallik ba‘zı müretteb madd[e]leri dahi temessüke kat‘ eyleyip zikr olunduğu üzre galebe-i asâkir-i mansûre-i pâdişâhî ile Kahire-i Mısr’dan makhûren firâr eden İbrahim Bey ile Murad Bey’in müşârün-ileyh tarafına tahrîrât irsâliyle nefs-i Mısr’dan beş on merhale ba‘îd mahallerde ikāmet ve emr-i pâdişâhîye itâat ve re’y-i devlet üzre hareket ve hilâfından mübâadet eylemeği taahhüd ü iltizâm eylediklerin beyân ile istîmân ve müşârün-ileyh dahi şürût-ı mezkûre ile kendilere i‘tâ-yı âmân ve Mısır’a gelmek değil cânib-i Mısr’a bakmamaları nizâmının istihsâline bezl-i tâb [ü] tüvân-birle mûmâ-ileyhimâ maiyetlerinde olan firârî ümerâdan birkaç beyi alâ-tarîki’r-rehn isticlâb ve hilâf-ı taahhüd hareket eylememeleri esbâbının istihsâline bezl-i makdûr eyledikden sonra ulemâ vü ümerâ ve küberâ-yı Mısr’ın dahi hilâf-ı taahhüd bir hareketde bulunmamaların kendilere te’kîd ü tenbîh ve firâr eden beyler ile rehn verdikleri ümerânın enderun-ı Mısr’da vâḳi‘ hâne ve ıyâl ü evlâdlarına itâle-i dest-i taaddî eylememelerin tenbîh ü teşdîd ve eğer maâza’llâhü teâlâ ümerâ-yı matrûdeden biri Mısır’a dâhil olmak dâiyesinde olur ise Der-saâdet’e inhâ ile imrâr-ı vakte bakmayıp der-akab bi’l-ittifâk [69a] cümle ahâlî birden üzerlerine varıb Mısır’a ayak bastırmamak niyyet-i hâlisasıyla dâmen-i der-miyân gayret ve verilen nizâmın bozulmamasına bezl-i cell[194]-i himmet eylemeleri etrafıyla gereği gibi kendilere i‘lâm ü edâ ve ol bâbda kazâyâ-yı mezkûreyi musaddak taraf-ı şer‘iden yedine hüccet i‘tâ olunup hattâ mahzar-ı

[194] cell TK, ESE, B: cidd AE

mezkûru belde-i Mısr'ın ulemâ-yı ızâm ve meşâyih ü ümerâ-yı kirâm ve ocaklı ve sâir mütekellimîn-i zevil-ihtirâma imzâ vü temhîr etdirip irsâliye hazînesinin dahi iki yüz senesi ve firârîlerin vaktine tesâdüf eden irsâliye hazîneleri el-hâsıl iki yüz bir senesine gelince müşârün-ileyhin maiyyetinde olan asâkir-i sultânîye müşârün-ileyh ma'rifetiyle verilen ta'yînât mesârifine mahsûb etdirip iki yüz iki senesi irsâliyyesini ve ilâ mâşâ[a]llâhü teâlâ iki yüz iki senesinden sonra beher sene vakt ü zamânıyla ber-vech-i mu'tâd hazîne[y]e ihrâc ve sûy-ı saltanat-ı seniyyeye tesyâr eylemelerine cümlesi müteahhid ve taahhüdlerini müş'ir kezâlik bir kıt'a hüccet ahz ve ocakların [i]mâr ve ihyâsıçün İskenderiye ve tevâbi'i gümrükleri fî-mâ-ba'd yeniçeri ocağı tarafından beher sene idâre olunmak şartıyla zikr olunan gümrükler mukātaasıyla Calur ve Matarba ve Hayarşenber nâm mukātaaların tahammüllerinden nâşî mâl-ı kadîmlerine üç yüz kırk kese-i rûmî bi't-terâzî zamm ve zamîme-i mezkûre irsâliyle hazînesine karışmayıp ceyb-i hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîye tahsîs kılınıp beher sene İskende[r]iye'ye vürûd eden riyâle-i hümâyûn kalyonu kapudanına İskenderiye gümrükçüsü yediyle teslim eylemelerine râbıta verip husûs-ı mezbûr için [69b] dahi ber-mûceb-i taahhüd-i vücûh-ı ahâlî-i Mısr'dan müteahhid oldukların müş'ir yine bir kıt'a hüccet ahz eyleyip firâriyân-ı merkūmânın istîlâları hasebiyle ocaklar mevâcibin verilmeyip kendiler ekl [ü] bel' eylemeleri sebebiyle ocaklara tareyân eden za'fın indifâ'ına çâre-cû olup cümle ma'rifetiyle tahrîr etdirilen Mısır hazînesi hesâbında ocaklıya mahsûs olan mevâcibâtın bir akçesine dokunulmayıp kesr getirilmemekle bundan sonra dahi vakt ü zamânıyla ocaklı mevâcibâtının edâ vü teslîmine ve bundan başka ümerâ vü ulemâ ve meşâyih ü fukarâ-yı Mısriyye'den gılâl ve vezâife mutasarrıf olanların vazîfe ve gılâllerinin tamâmen i'tâsıyla bâre-i şehriyârânemde[195] isticlâb-ı daavât-ı hayriyyeye taahhüd olunduğunu müş'ir kezâlik bir kıt'a hüccet-i şer'iyye ahz ve bunlardan başka a'zam-ı umûrdan olan Haremeyn-i muhteremeyn fukarâ vü sekenesine beher sene cânib-i Mısr'dan mu'tâdü'l-irsâl olan

[195] şehriyârânem TK, ESE, B: şehriyârânâm AE

ma‘lûmü’l-mikdâr cerâyâ ve gılâlin firârîlerin adem-i itâat ü iğmâzlarından nâşî bir müddetden beri irsâl olunmadığı ma‘lûm ancak bundan sonra bir akçe ve bir habbesine kesr ü noksân getirmeyip beher sene evkāt-ı ma‘lûmesinde ber-vech-i tekmîl irsâl ve tevzî‘ ü teslîm-birle mahallerinden arz u mazhar ahz olunup cânib-i Devlet-i Aliyye’ye irsâliye hazînesiyle maan irsâl ü tesyîre taahhüd ve taahhüdlerini müş‘ir hüccet-i şer‘iyyeye rabt ü ahz eylediğinden başka beher sene cânib-i Mısr’dan kîlâr-ı âmire ile tersâne-yi ma‘mûreye irsâli mu‘tâd olan pirinc ve şeker ve zehâyir-i sâire-i ma‘lûme ile üstübü ve iplik ve fitîl taraf-ı devletden [70a] matlûb olunduğu mikdârdan noksân ve dûn gönderilmeyip fî-mâ-ba‘d evâmir-i aliyye ne vechile vârid olur ise bilâ-noksân mübâyaa ve tedârük ve serîan irsâl ve tesbîl eylemelerini ve firâr[î] ümerânın tenbîh ü gûş-mâlleriçün gerek kendi hazînesinden ve gerek Mısır’ın ashâb-ı yesârından istidâne eylediği mebâliğin tahsîl olunacak yerlerden tahsîl ve tarafından ta‘yîn eylediği âdemîsi ma‘rifetiyle yerli yerine edâ etmeleriçün dahi yedlerinde sened ahz ve mîrimîrândan bir mikdâr asker ile bir kimesneyi İskenderiyye muhâfazasına ta‘yîn ve kendisi fermân olunduğu üzre maiyyetinde olan merâkib-i donanma-yı hümâyûn ile zikr olunan taahhüdlerin adem-i tehallüfiçün alâ-tarîki’r-rehn Mısırlı’dan ahz eylediği üç nefer beyleri mashûben azm-i rû-mâlî-i Âsitân[e-i] şehriyârî felek-temkîn eyleyip şehr-i Saferü’l-hayrın yedinci Sebt günü [18 Kasım 1787-Pazar] Bâbıâsafî’ye vusûl ve sadrıa‘zam hazretleri meclisine duhûl eyleyip bir mikdâr musâhabet ve kazâ-yı hengâm-ı müfârakat eyledikten sonra cânib-i mîrîden ser-â-sere kaplı başka ve cânib-i sadrıa‘zamîden çuka ferâceye dûhte başka iki sevb a‘le’l-e’âlî bir biri üzerine sammûr kürkler iksâ ve bir zî-kıymet mücevher hançer i‘tâ eyleyip ikrâm-ı tâmm ve ibcâl-i mâ-lâ-kelâm ile muazzezen tersâne-yi âmireye isrâ buyurdular.

Me’mûriyyet-i Vezîr Bekir Paşa be-Muhâfaza-i Varna ve Nasb-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî

Şehr-i Saferü’l-hayrın yedinci günü [18 Kasım 1787-Pazar] Bahr-i siyâh kapudanı olup çend rûz mukaddem Donanma-yı hümâyûn ile Âsitâne-i Aliyye’ye vürûd eden Vezîr Bekir Paşa’ya Varna muhâfazası şartıyla [70b] Selanik Sancâğı tevcîh olunup bahren bir gün akdem muhâfaza-i mezkûreye vusûlüne müteferri‘ esbâbın istihsâline ihtimâm ü dikkat ve Bekir Bey mahlûlünden yeniçeri kitâbetiçün başmuhâsebeci Ali Râik Efendi’ye ilbâs-ı hil‘at buyurulup birkaç günden sonra başmuhâsebecilik mansıbıyla dahi kapudan paşa maiyyetiyle Mısır’dan der-Aliyye’ye vürûd eden Reîs-i sâbık Feyzullah Efendi’ye[196] hil‘at iksâ ve berekât-ı iltifât-ı şehriyâriyle hândânı ihyâ buyuruldu.

Nasb-ı Kadı[197] berây-ı Ordu-yı Hümâyûn [Tatarzâde Abdullah Efendi]

Sefer-i hümâyûnun tahakkukundan beri ordu-yı hümâyûn kadılığıyla bekâm olmak mevâlî-i kirâmdan katı vâfir kimesnelerin me’mûlü iken bi’l-âhire miyânelerinden fazl ü kemâl ile ârâste olu[p] bundan mukaddemce İstanbul pâyesiyle şeref-yâb-ı iltifât olan Tatarzâde Abdullah Efendi ordu-yı hümâyûn kadılığına intihâb ve şehr-i mezkûrun yirmi altıncı İsneyn günü [7 Aralık 1787-Cuma] huzûr-ı sadrıa‘zamîye da‘vet ve Anadolu pâyesiyle ordu-yı hümâyûn kadılığına ilbâs-ı hil‘at buyuruldu.

---

[196] efendi’ye TK, ESE, B: -AE

[197] Başlık yazılırken kadı kelimesinden sonra hemze “ء” işareti konmuştur, bu durum ise okuyucuya kelimelerin arasında tamlama varmış zannı uyandırmaktadır.

Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî Hasan Efendi
ve Nasb-ı Kâtib-i Kethüdâ Abdullah Efendi

Çend mâh mukaddem vezîr ketküdâsı olan Hasan Efendi beyne’l-enâm hiddet-i mizâc ile meşhûr ve husûsan hem-asrı olan Reîsülküttâb Süleyman Efendi ile adem-i imtizâcı ma‘lûm-ı hazret-i sadr-ı sudûr olup tavr-ı mezkûr ise hengâm-ı seferde muzırr ve bu sûretde bir gün evvel ilâcının görülmesi bir emr-i [mer]gūb idiğin herkes mukırr olmağla şehr-i mezkûrun on dokuzuncu Hamîs günü [30 Kasım 1787-Cuma] kethüdâlıkdan ma‘zûl ve yerine birkaç def‘a kethüdâ kâtibi olup sadrıa‘zam kethüdâlığına müteferri‘ umûr u husûsa gereği gibi vâkıf ve ahvâl-i [71a] kibâr u sigār-ı devlete her vechile ârif olan kethüdâ-yı sadrıa‘zamî kâtibi Abdullah Efendi’nin ol rütbe-i seniyyeye ehliyeti âşikâr ve vücûh ile ol makāma müteallik umûru idâreye sâhib-i iktidâr olmağın şehr-i mezkûrun on dokuzuncu Hamîs günü [30 Kasım 1787-Cuma] huzûr-ı âsafîye da‘vet ve câh-ı vâlâ-yı kethüdâyîye ilbâs-ı hil‘at buyurulup yerine kethüdâ kâtibi halîfelerinden kâtib-i sâbık Hasan Efendizâde efendi-i[198] kethüdâ kâtibi nasb ü ta‘yîn olundu.

Birkaç günden sonra Kethüdâ-yı sâbık Hasan Efendi ordu-yı hümâyûn zahîresi cem‘içün mukaddemâ ta‘yîn olunan zahîre mübâşirleri üzerlerine nezâret ve cem‘ine me’mûr oldukları mahalle tedârük eyledikleri zehâyirin bir ân akdem nakline himmet eylemelerine ihtimâm ü dikkat eylemesi fermân buyurulup ol vechile huzûr-ı sadrıa‘zamîde iktisa-yı hil‘at ve savb-ı me’mûrune teveccüh ü azîmet eyledi.

Tevcîh-i Vezâret be-Ahmed Ağa
ve Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî

Fi’l-asl Mora ahâlîsinden olup sadrıa‘zam hazretleri Mora mansıbından teşrîf-fermâ-yı iclâl oldukda Mora mütesellimi nasb ve iki seneye karîb Mora muhassıllığı

[198] Efendi kelimesinden önce yazılması beklenen yeni göreve atanan kişinin adı yazılmamıştır.

eyledikden sonra ba‘zı şikâyeti zuhûruyla ma‘zûlen der-Aliyye’ye gelip sultân kethüdâsı Çelebi Efendi konağında ikāmet üzere olan Ahmed Ağa zikr olunduğu üzre Mora ahâlîsinden olup müsellimliği takrîbi ile ol tarafın ahvâlîne muttali‘ olmağın mâh-ı mezbûrun dördüncü Cuma günü [15 Kasım 1787-Perşembe] Bâbıâsafî’ye da‘vet ve ol havâlînin hıfz u hırâsetine ve reâyânın himâyet ü vikāyetine müteallik ba‘zı vesâyâ kendisine sipâriş olunduğu akabinde Mora muhassıllığı ile rütbe-i vâlâ-yı vezârete[199] ilbâs-ı [71b] hil‘at buyurulup ve şehr-i mezkûrun altıncı İsneyn günü [17 Kasım 1787-Cumartesi] bir müddetden beri Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağalığında dil-hâh-ı devlet üzre îfâ-yı hizmet ve sadâkat ü istikāmet cihetlerinden tahsîl-i nîk-nâm ü şöhret eyleyen Yeniçeri Ağası Hasan Ağa dahi bi’d-da‘ve huzûr-ı hazret-i sadâret-i dest-gâhîye ihzâr ve rütbe-i celîle-i vezârete ilbâs-ı ferve ile ser-iftihâr-ı sûde-i sipihr-devvâr kılındı.

Vefât-ı el-Hâcc Yeğen [Seyyid Mehmed] Paşa

Sâbıkā Mısır Vâlîsi sadrıa‘zam-ı esbak Yeğen Seyyid Mehmed Paşa Mısır’dan ma‘zûl olup fermân olunduğu vechile mahrûse-i Edirne’ye ba‘de’l-vürûd İsmâil ordusuna serasker nasb ü ta‘yîn ve emr olunduğu üzre müddet-i yesîrede levâzımın görüp Edirne’den savb-ı me’mûruna azîmet eylediği taraflarından der-i devlete tahrîr ü tebyîn olunmuşidi.

Müşârün-ileyh bir-vezîr-i kâr-dân olmağın ol tarafda olan asâkirin idâresi gāilesi ber-taraf olmuş mülâhaza olunur iken şehr-i Saferü’l-hayrın yirmi beşinci Çarşamba gecesi[200] [6 Aralık 1787-Perşembe] hilâl-i râhda vâḳi‘ Köstence nâm mahalde vefât ve rûh-ı revânı azm-i ravzât-ı cennât eylemişdir. Bu haber-i dehşet-eser evâ’il-i Şehr-i Rebî‘ü’l-evvelde [11 Aralık-20 Aralık 1787] süddе-i ulyâya inhâ olundukda ol tarafın seraskerliği yine sadr-ı sâbık Ali Paşa’ya ibkā ve tedbîr-i asâkir-

[199] vezâret TK, ESE, B: vüzerât AE

[200] günü TK, ESE, B: gecesi AE

i mansûreye kıyâm eylemesi ihbârı vesâyâ-yı sâire ile cânib-i saltanat-ı seniyyeden kendisine tahrîr ü inbâ olundu.

Terceme [-i Hâl-i el-Hâcc Yeğen Seyyid Mehmed Paşa]

Merhûm müşârün-ileyh Belgrad serdengeçti ağalarından Hacı Yusuf nâm merd-i gāzînin sulbünden otuz dokuz târîhinde Alaiyye sancâğı muzâfâtından Nevahi kazâsı kasabâtından Marli'llâh kasabasında dâhil-i dâire-i vücûd [72a] ve elli beş târîhlerinde Âsitâne-i Aliyye tarafına matiyye-rân-ı vürûd olup elli sekiz târîhinde pederleri misillü Belgrad'a azîmet ve ol taraflarda tek ü pûy ederek ba'zı vüzerâ meclisine li-ecli'l-müşâvere duhûl-i tahsîl-i miknet eyleyip ba'zân îrâd eylediği re'y nezd-i vüzerâda pesendîde olarak çorbacı tekaüdlüğü ile yeniçeri tarîkine fırsât-yâb-ı duhûl ve elli dokuz târîhinde asıl çorbacı olup yetmiş bir hilâlinde İzvornik ağalığın tahsîl ile nâ'il-i me'mûl olmuşdur. Bundan sonra serhad ağalığı mansıblarında deverân ederek seksen dört târîhlerinde Yergöğü ağası iken ol havâlîde Moskov keferesiyle akd olunan muhârebelerde yararlılıkları bedîdâr olmağın dâire turnacılığıyla bekâm ve serdâr-ı ekrem Muhsinzâde iltifâtına mukārin olarak kul ketküdâsı iken a'dâ-yı dîn ile Silistre muhârebesinde beş on bin kâfirin himmeti ile kılıcdan geçdiği hizmeti mukābili yeniçerî ağalığı ve ba'dehû çok geçmeden rütbe-i vâlâ-yı vezâretle makzıyyü'l-merâm olmuşlar idi. Gāile-i sefer ber-taraf olduğu akabinde ordu-yı hümâyûn Âsitâne-i Aliyye'ye ric'at eyleyip hilâl-i râhda serdâr-ı ekrem olan Muhzinzâde vefât eyledikde ordu-yı hümâyûn kaymakamı dahi olmağla livâ-i şerîfi Âsitâne-i Aliyye'ye îsâl ve çend rûz yeniçerî ağalığıyla iştigāl eylediği esnâda Aydın mansıbıyla ağalıkdan ma'zûl olup doksan bir sâli hilâlinde Silistre ve ba'dehû Vidin muhâfızlığı ve doksan iki târîhinde Özü muhâfzlığı tevcîh ve doksan dört senesi Anadolu eyâletiyle hâlî terfîh buyurulup doksan beşde Hotin muhâfazasına ta'yîn [72b] ve doksan altı sâlinde Rumeli eyâletiyle âvâze-i tabl-ı iştihârı resâyende-i çarh-ı heftümîn kılındıkdan sonra sene-i mezbûre Ramazân'ı[nın]

on dördünde mesned-i vezâreti teşrîf ve dört mâh mikdârı mürûrundan sonra Halil Paşa tahrîkiyle sadâretden ba‘de’l-azl kâffe-i emvâli ihsân ü in‘âm olarak Vidin muhâfazalığıyla taltîf-birle nevâziş ü ikrâm ile kulûb-i ahâlî vü sekenesin te’lîf eylemişidi. Doksan sekiz senesi esnâsında İnebahtı muhâfazasına me’mûr ve doksan dokuz Muharrem’inde Mısır mansıbı ile mesrûr olup zikr olunduğu üzre mahall-i mezkûrda dâr-ı bekāya irtihâl ve azm-i civâr-ı rahmet-i Rabb-i müteâl eylemişlerdir.

Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât

Bir müddetdenberi câh-ı celîl-i riyâsetle kâm-revâ ve hall ü akd-i umûr-ı saltanat-ı seniyye ile beyne’l-enâm engüşt-nümâ olan Süleyman Feyzi Efendi’nin mesbûk olan hizmetine binâen i‘lâ-yı kadri matlûb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî olmağın şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin on ikinci Sebt günü [22 Aralık 1787-Cumartesi] pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri mu‘tâd-ı kadîm üzre debdebe-i tâmm ve alay-ı vefîrü’l-ihtişâm ile Sultân Ahmed Hân Câmi‘-i şerîfine kudûm ve Nebî-i muhterem **-salla’llâhü teâlâ aleyhi ve sellem-**[201] hazretlerinin istimâ‘-ı na‘t-ı mevlid-i mağfiret-lüzûmların lede’l-edâ efendi-i mûmâ-ileyh de’b-i kadîm üzre nâme-i Şerîf-i Mekke-i Mükerreme’yi huzûr-ı hümâyûna îsâl ve ol hizmet-i müstevcibü’l-bereketi ba‘de’l-ikmâl huzûr-ı hümâyûnda iktisâ-yı hil‘at ve sadrıa‘zam hazretleri ile Bâbıâsafî’ye ric‘at eyleyip sadrıa‘zam kethüdâsı maiyyeti ile huzûr-ı âsafîde kuûd ve çerâğ olması haberi mukaddemce taraf-ı hümâyûndan vürûd [73a] etmiş olmağla hemen rütbe-i vâlâ-yı vezâret ve Sofya cânibi seraskerliği ile kadri terfî‘ u i‘lâ ve bir gün akdem savb-ı me’mûruna azîmet eylemesi husûsuna ihtimâm ü dikkat eylemesi kendisine ifâde vü inhâ olundu.

[201] صلّى الله تعالى عليه وسلّم = “Allah’ın salât-ı selâmı O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

Zikr-i Reîsülküttâb-şuden-i Mehmed Raşid Efendi
ve îrâd-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye berây-ı Sefer-i Hümâyûn

Ânifen zikr olunduğu üzre Süleyman Feyzi Efendi rütbe-i vâlâ-yı vezâret i‘tâ olunmak takrîbi ile câh-ı celîl-i riyâset-münhall ve müddet-i vâfireden beri mükerreren dîvân-ı hümâyûn beylikciliğiyle emek-dâr ve bu takrîb ile kâffe-i esrâr-ı devlete tahsîl-i vukūf edip her vechile iltifât-ı saltanat-ı seniyyeye sezâ-vâr olan Mehmed Raşid Efendi zâtında dürriyyet ü dirâyetle ma‘rûf ve sunûf-ı kiyâset ü sadâkat ile mevsûf olduğundan başka fehm ü zekâsı tahrîr ü ta‘bîr olunmak mertebelerinden ber-ter ve ehliyyet ü isti‘dâdı akrân ü eşbâhından efzûn-ter olup her vechile şâyân-ı nazar-ı iksir-eser-i hazret-i şehriyârî olmağın hemen yevm-i mezbûrda huzûr-ı sadrıa‘zamîye ihzâr ve mansıb-ı riyâset için iksâ-yı hil‘at-birle ser-iftihâr-ı sûde-i sipihr-devvâ[r] olmuşdur. Bu takrîb ile beylikçilik dahi münhall olmağla bi’l-fi‘l süvârî mukābelecisi olan mektûbî-i sâbık Seyyid Abdullah Efendi’nin mansıbı ertesi gün beylikçiliğe tebdîl ve süvârî mukābeleciliği ile dahi sergi nezâretinden ma‘zulen hânesinde mukīm olan Gürcü Ağa Mehmed[202] Paşa’nın dâmâdı Bodur Mehmed Efendi’ye tahvîl olundu.

Zikr-i Çavuşbaşı-şuden-i el-Hâcc Salih Ağa
ve ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Sâire

Bundan mukaddemce zikr olunduğu üzre ordu-yı hümâyûn tevcîhâtında büyük rûznâmçeci[203] olan [73b] Reîs-i esbak Bekir Paşazâde Ataullah Efendi’nin mübtelâ olduğu illeti yevmen fe-yevmen müzdâd olmağın sefer-i hümâyûndan isti‘fâ eylemekden nâşî rûznâmçe-i evvel mansıbı münhall olmağla bundan evvel başmuhâsebecilik ile mazhar-ı iltifât olan Seyyid Feyzullah Efendi’nin mansıbı Şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin on üçüncü günü [23 Aralık 1787-Pazar] büyük rûz-nâmeciliğe

[202] Mehmed AğapaşaTK, ESE, B: Ağa Mehmed PaşaAE

[203] rûznâmçeci TK, ESE, B: rûznâmeci AE

muhavvel ve bi'l-fi'l çavuşbaşı olan Numan Bey'in mansıbı başmuhâsebeye mübeddel kılınıp bi'l-fi'l matbah-ı âmire emîni olan sultân kethüdâsı Kayseriyyeli el-Hâcc Salih Ağa dahi zâtında edîb ü kâmil bir merd-i fatîn ü âkıl olup iltifâta şâyân olmağın çavuşbaşılık ile ser-efrâz ve akrânından mümtâz buyurulup uhdesinde olan matbah-ı âmire emâneti ve sultân kethüdâlığı hizmeti ile bundan mukaddem ordu-yı hümâyûn nüzül[204] emîni nasb olunan servet ü yesâr-hâl ile meşhûr Küçük İbrahim Efendi mesrûr ve nüzül emâneti ile Çapraslı dâmâdı Süleyman Efendi ordu-yı hümâyûna azîmete me'mûr olmuşdur.

Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna be-Bekir Paşa

Bosna serhaddi bir serhadd-i ba'îd olmakdan nâşî ol cânîblerin himâyet ü vikāyet-i akdem-i umûrdan olmağın mâh-ı mezbûrun beşinci günü [15 Aralık 1787-Cumartesi] eyâlet-i mezbûrenin hırâset ü kifâyeti Varna muhâfızı olan İbrahim Paşazâde Bekir Paşa'nın bi't-tevcîh uhdelerine ihâle ve iktizâ-yı vakt ü hâle göre amel ü harekete ihtimâm ü dikkat etmesiçün her husûsu cânib-i müşîrânelerine havâle buyuruldu.

Velâdet-i Emine Sultân -emmera'llâhu teâlâ-[205]

Mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı Pazar günü [5 Ocak 1788-Cumartesi] sulb-i gevher-baş-ı cenâb-ı zıllu'llâhîden bir sultân-ı [74a] zühre-cebîn ya'nî bir duhter-i mâh-temkîn-i lem'a-baş-ı zîr ü bâlâ-yı zamân-ı zemîn olup ism-i şerîfleri teberrüken nâm-ı emr-[206] i hazret-i fahr-i kâinât -aleyhi ezke't-tehiyyât-[207] olan Emine tesmiye buyurulup ol müjde-i ferah-fezâ ile taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden

[204] Açıklama için bakınız dipnot 158

[205] عمر هاالله تعالى = "Allah ömrünü uzatsın" anlamında bir dua cümlesi.

[206] emr TK, ESE, B: ahır AE

[207] علیه ازکی التحّیات = "En ulvî selâm O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

hazînedâr-ı hazret-i şehriyârî ağa Bâbıâsafî'ye beşâret-resân ve taraf-ı âsafîden mazhar-ı ikrâm u ihsân firâvân olmuşdur.

Hudâ-yı müteâl-i pâdişâh-ı âlem hazretleri kerîme-i muhteremeleri ve sâir şâhzâdegân ve sultânlarıyla taht-ı âlî-bahtlarında kâm-rân olarak dâim ü ber-karâr ve a'dâ-yı dîni şevket-i İslâmiyyeleriyle perîşân ü hâk-sâr eyleye âmîn.

Azl-i Defterdâr [İsmail] Efendi

Mâh-ı mezbûrun yirmi sekizinci günü [7 Ocak 1788-Pazartesi] şıkk-ı evvel defterdârı olan İsmail Efendi za'ifü'l-mizâc olmağın ve defterdârlıkdan azl ve yerine defterdâr-ı esbak ve rikâb-ı hümâyûn defterdârı olan Süleyman Raşid Efendi sefer-i hümâyûna azîmet eylemek üzre defterdâr nasb ü ta'yîn ve selefi İsmail Efendi'nin dahi rikâb-ı hümâyûn defterdârlığıçün döş-i ihtimâmı hil'at-i fâhire ile tezyîn buyuruldu.

Vefât-ı Ataullah Beyefendi

Bundan mukaddem ordu-yı hümâyûn zafer-makrûn için tertîb olunan tevcîhâtda büyük rûz-nâmeci olan Tavukcu dâmâdı demekle meşhûr reîs efendinin dâmâdı Bekir Paşazâde Ataullah Efendi hafakān sûretinde bir illete mübtelâ ve kâffe-i etıbbâ her ne kadar derdine devâ eylediler ise müfîd olmayıp te'sîrden müberrâ olmağın bi'l-âhire şehr-i mezbûrun yirmi dokuzuncu Salı gecesi [8 Ocak 1788-Salı] âzim-i dâr-ı bekā olup civâr-ı Ebû Eyyüb-ı Ensârî'de i'dâd olunan kabre defn [74b] ve rûh-ı revânı âzim-i cennât-ı Adn olmuşdur.

Merhûm-ı mûmâ-ileyh sulb-i müşârün-ileyhden elli dokuz târîhlerinde kadem-nihâde-i dâire[208] -i vücûd olup yetmiş altı senesi hilâlinde tarîk-i hâcegâna büyük kal'a pâyesiyle duhûl ve yetmiş sekiz senesi tevcîhâtında gurebâ-i yemîn ve

[208] dâire TK, ESE, B: dâir AE

seksen senesi kâtib-i cebeciyâna mevsûl olmuşler idi. Seksen iki[209] senesinde vâḳi‘ Moskov seferi esnâsında Sultân Mehmed Hân Gāzî câmi‘-i şerîf ve türbe-i münîflerin müceddeden ibnâ [vü] inşâya me’mûriyyetleri mülâbesesiyle Âsitâne-i Aliyye’de kitâbet-i cebeciyân asâleti vekâlete tebdîl olunup seksen dört senesi piyâde mukābelesiyle ordu-yı hümâyûna azîmet ve bir senesi tekmîlinde sil[â]h-dâr kitâbeti ile müstahdem olduğu akabinde bi-tarîkı’n-nakl Muhsinzâde Mehmed Paşa sadâretinde kendilerine mektûbî nasb u ta‘yîn ve seksen sekiz târîhinde ordu-yı hümâyûn Büyük Çekmece nâm mahalle geldiği esnâda azl ile tenkîl olunup sene-i mezbûre Şevvâl’inde vâḳi‘ tevcîhâtda matbah-ı âmire emâneti ile tekrîm olunmuşidi. Seksen dokuz Cumâde’l-ûlâ gurresinde tezkire-i sânîlik ile mübeccel ve doksan üç evâ’ilinde tezkire-i evvel hizmeti ile esbâb-ı liyâkatı mükemmel olup sene-i merkūme Ṣa‘bân’ında pederleri misillü Mısr-ı Kahire cizyesi tahsîline me’mûriyyet ve bir sene mikdârı ol taraflarda darb-hâne ile meşgūl olduktan sonra doksan beş senesi Ramazân’ında Âsitâne-i Aliyye’ye avdet ü vusûl ve çend rûz mürûrunda vâḳi‘ tevcîhâtda arpa emânetine mevsûl olup iki sene mikdârı ol hizmetde imrâr-ı vakt ile doksan yedi Şevvâl’inde azl ve doksan sekiz Cemâziye’l-âhirinde tersâne-i âmire emîni olup [75a] hizmât-ı Devlet-i Aliyye’de evkāt-güzâr olarak doksan dokuz tevcîhâtında azl ve iki yüz senesi Cumâde’l-ûlâ tekrâr tersâne-i âmire emâneti ile ikrâm olunup çend mâh mürûrunda çavuşbaşılık hil‘atiyle teşrîf ve sene-i mezbûre Ṣa‘bân’ının yirminci günü riyâset hizmetiyle taltîf buyurulup iki yüz bir senesi Rebî‘ü’l-âhirinin on birinci günü ba‘de’l-azl Edirne sarâyı ta‘mîrine me’mûr ve sene-i mezbûre[210] Ramazân’ı gurresinde tekmîl-i hizmet ile cânib-i Âsitâne-i Aliyye’ye avd ü gufûl edip zikr olunduğu üzre büyük rûz-nâmeden bi’l-isti‘fâ ma‘zûl iken dâr-ı bekāya irtihâl ve azm-i civâr-ı rahmet-i Rabb-ı müteâl eylemişdir.

[209] senesi … iki TK, ESE, B: -AE

[210] mezbûre TK, ESE, B: -AE

Zikr-i Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Rikâbiyye

Bir müddetden beri rikâb-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîde mîrâhûr-ı evvel olan Çerkez Mehmed Bey ihtiyâr ü emekdâr ve zâtında alîl olup sezâ-vâr-ı âtıfet-cenâb-ı şehriyâr-ı Sikender-vakār olmağın şehr-i Rebî‘ü’l-âhirin sekizinci Hamîs günü [17 Ocak 1788-Perşembe] hânesinde ikāmet eylemek üzre mîrâhûrlukdan ma‘zûl ve yerine kethüdâ-yı bevvâbîn-i hazret-i şehriyârî olan İzzet Paşazâde Said Bey mîrâhûrluk rütbe-i celîlesine mevsûl buyurulup kapıcılar kethüdâlığı hizmet-i seniyyesi dahi çavuşbaşı-i esbak Abdullah Paşazâde Said Bey’e inâyet ü ihsân ve mîrâhûr-ı sânî-i şehriyârî Sakızlı Mehmed Ağa dahi hasbe’l-iktizâ mansıbından devr ve küçük mîrâhûrluk ile Çayırzâde İbrahim Ağa şâd-kâm u mesrûr kılındı.

Zikr-i Ba‘zı[211] ez-Tebdîlât-ı Menâsıb-ı Vüzerâ ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Kethüdâ-yı Melek Mehmed Paşa

Şam Vâlîs’i Battal Hüseyin Paşa’nın sefer-i hümâyûn takrîbi ile Karadeniz sâhillerinde lüzûmu olmakdan [75b] nâşî mîr-hâclıkdan ma‘zûl olmağın Şam vâlîliği mîrü’l-hâclık hizmet-i seniyyesi curde hizmetinde ve andan ol tarîk-i hacda mesbûku’l-hizmet olan mîrimîrândan Trablus Şam mutasarrıfı Curdeci İbrahim Paşa’ya şehr-i mezkûrun on altıncı günü [25 Ocak 11788-Cuma] rütbe-i vâlâ-yı vezâretle inâyet ü ihsân ve Trabzon eyâleti Vezîr Battal [Hüseyin] Paşa’ya tevcîh-birle asker sürmesi fermân buyurulup mîrimîrândan Akkirman muhâfızı Hüseyin Hâmid Paşa’ya dahi Özü muhâfazası şartıyla rütbe-i vezâret in‘âm ve Haleb cânibden beş yüz mikdârı asker ile sefer-i hümâyûna azîmet için der-Aliyye’ye vürûd eden mîrimîrândan Osman Paşa’ya Selanik sancâğı tevcîhiyle ikrâm olundu. Maraş mutasarrıfı Vezîr el-Hâcc Mustafa Paşa ile Vidin muhâfızı kaymakam Melek Mehmed Paşa’nın vezâretleri ref‘ olunup birer mahalle ikāmetleri fermân ve Vidin

[211] Burada “ba‘zı” kelimesi yanlışlıkla ye “ى” harfi ile yazılmıştır

muhâfızlığı bir müddetdenberi müşârün-ileyh Melek Mehmed Paşa'nın kethüdâsı olan Hasan Ağa'ya rütbe-i celîle-i vezâret ile ihsân ve fâiku'l-akrân buyuruldu.

Zikr-i Mütâbaat-ı Hân-ı Revan be-Devlet-i Seniyye-i Şâmihu'l-Erkân

Bir müddetden beri ülke-yi Revan'da tablların istiklâl ve best-i güşâd-ı umûr-ı ibâd ile şöhret-yâb-ı iştigāl olan Mehmed Hân bu def'a dergâh-ı hilâfet-penâh-ı tâcidârâne cânibine müfti-i Revan'ın birâderzâdesi Zeynelabidin Bey sefâretiyle bir arîza [ta]kdîm eyleyip mefhûmunda kadîmü'l-eyyâmdan beri gerek müşârün-ileyhin kendisi ve gerek vâlidi kurb ü civâr-ı Revan'da vâḳi' kılâ' u serhaddât-ı pâdişâhânede olan vüzerâ-yı ızâm ve mîrimîrân-ı kirâm ve hükkâm-ı zevi'l-ihtirâm ile bu vakitlere gelince hüsn-i üns [76a] ü ülfete riâyet ve tarîka-i enîka-i ittihâd ü meveddete dikkat edegeldiklerinde taraf-ı devlet-i ebed-müddetden beri[212] ikrâm-ı tâmm ve i'zâz ü ihtirâm müşâhade eylediklerini ve esâs-ı adîmü'l-indirâs-ı bünyân ve dâr-ı erkân-ı eyvân-ı muvâlât u ittihâd müstahkem tutulup nice sinîn ü sâl irsâl ve sell ü resâ'il ve ib'âs ve[213] sefer ü sâ'il ile tüccârın iyâb ü zihâblarında ebvâb-ı sühûlet-güşâda ve reâyâ vü berâyâ her hâlde fiten ü inkılâb ve mihen ü ızdırâbdan âzâde olup kühvâre-i emn ü emânda asûde-hâl ve bister-i râhat ü itmînânda fâriğü'l-bâl oldukları hâlde devâm-ı eyyâm-ı Devlet-i Aliyye ve kıyâm-ı hengâm-ı saltanat-ı seniyye daavâtına iştigāl üzre iken bu eyyâm-ı âşûb u ihtilâlde Azerbaycan memleketlerinin ahvâli ve vâlî-i Gürcistan Erakli Hân-ı bî-îmânın zamîr-i mel'anet-tahmîrinde ızmâr [ve] perde-i hafâde estâr eylediği habâset ü mel'aneti muktezâsınca bilâd-ı İslâmiyye'ye ve ale'l-husûs hıttâ-i Azerbaycan'a sû-i kasd irâde-i fâsidesinde olduğunu ale't-tafsîl beyân ü inhâ ederek saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'l-istimrârın ubûdiyyetini kabûl ve vücûh ile dâire-i mütâbaat ve ihlâs-ı sadâkate duhûl eylediğini takdîm ile taraf-ı pâdişâhâneden kendiye beylerbeyilik pâyesiyle menşûr-ı saâdet-

[212] beri ESE, B: -AE, TK

[213] ve TK, ESE, B: -AE

neşûr-ı husrevânenin i‘tâ olunmasını ve bendegân-ı der-bâr[214]-ı hilâfet-karâr zümresinden ma‘dûd kılınmasını niyâz ü ricâ eylemekden nâşî şîme-i kerîme-i mekârim-meşîme-i Devlet-i Aliyye üzre hân-ı müşârün-ileyhin niyâz ü istid‘âsı karîn-i is‘âf-ı tâcidârâne olup ol bâbda şeref-yâfte-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcibince avâtıf-ı aliyye-i şâhâneden bâ‘is-i tezâyüd-i [76b] rif‘at-şâhân[215] olmak için Anadolu beylerbeyiliği pâye-i refî‘ası tevcîh ü ihsân-ı mülûkâne olduğunu mübeyyin nişân-ı âlî-şân ısdâr ü i‘tâ olduğundan mâ-adâ gerek hâ’in-i dîn ü devlet ve adüvv-i mülk ü millet olan Moskov keferesi ve gerek kefere-i mesfûre ile zâhiren ve bâtınen ittifâk u ittihâd ve beyzatü’l-İslâm’a sû-i kasd ü hıyâneti bedîdâr olan Tiflis Hân’ı Erakli Hân-ı mefsedet-nişân taraflarından Revan mülküne müdâhale ve taarruz u hücûm misillü hâlât ü harekât ihsâs olunduğu sûretde memâlik-i fesîhatü’l-mesâlik-i şehriyârâneden Revan memleketine kurb ü hem-civâr olan eyâlet-i Çıldır ve Erzurum ve Kars ve Bayezid taraflarına lede’l-ihbâr hân-ı müşârün-ileyh iktizâsına göre imdâd ü i‘ânet ve ref‘-i sâil-i a‘dâ ve izâle-i mezârr-ı husemâ husûsuna ihtimâm ü dikkat olunacağı taraf-ı devletden hân-ı müşârün-ileyh tarafına tahrîr ve Çıldır ve Erzurum ve Kars ve Bayezid mutasarrıf ve vâlî ve muhâfızına dahi merâsim-i ittifâk u yek-cihetîye mübâderet ederek hân-ı müşârün-ileyhin il [ü] memleketine o misillü bir sû-i kasd alâimi rû-nümûn olduğu sûretde keyfiyyeti sizlere ifâde vü istiâne eylemesi mahsûs emr-i şerîf ile hân-ı müşârün-ileyhe tavsiye vü tenbîh olunduğu iş‘âr u tastîr ve ber-minvâl-i meşrûh amel ü hareket olunması iâde vü tekrîr olunmuşdur[216].

Âstân-ı[217] muhalledü’l-erkân-ı Devlet-i Aliyye ve rûd-mân-ı râsihatü’l-bünyân-ı saltanat-ı seniyyenin zîr-i cenâh-ı re’fet ü himâyetine ilticâ eden kâffe-i hâcet-mendân haklarında ebvâb-ı eltâf ü eşfâk-ı şâhânelerinin meftûh olagaldiği

[214] der-bâr TK, ESE, B: deryâ AE

[215] şâhân ESE, B: şân AE, TK

[216] vü … olunmuşdur TK, ESE, B: -AE

[217] âstân TK, ESE, B: estâr AE

müstağn[î]n ani'l-beyân olmağla hân-ı müşârün-ileyhin mes'uliyyetine bâlâda beyân olunduğu vechile müsâade-i [77a] hümâyûnun erzânî kılınmış olduğu ve hân-ı müşârün-ileyhin memleketine ve aşîreti halkına sû-i kasd ve îsâl-ı mazarrat dâiyesinde olan mesfûr Erakli Hân ve müttefiki olan Moskovlu taraflarından öyle bir vaz' ü hareket vukū'nda iktizâsına göre hân-ı müşârün-ileyhe imdâd ü iânet ve def'-i mazârr-ı a'dâ ve muhâfaza-i hudûd u enhâ mübâderet olunması[nı] ve hân-ı müşârün-ileyh ile merâsim-i vifâk ü ittifaka riâyet ve hüsn-i […] ve lede'l-iktizâ lâzım gelen muâveneti icrâ husûsuna iktizâsına göre sarf-ı küll-i miknet ve el memleketine o misillülerin zamîr-i mefsedet-tahmîrlerinde muzmer olan hıyânet ü mefâsidi icrâya fırsât-yâb olamayacakları vesâil ü hâlâtı istihsâle bezl-i nakdine-i himmet eylemeleri zikr olunduğu üzre ol serhadlerde olan vüzerâ vü muhâfızîn ve elviye mutasarrıfları ve sâir mîrimîrâna evâ'il-i şehr-i Rebî'ü'l-âhirde [10 Ocak-19 Ocak 1788] müekked evâmir-i aliyye ile tenbîh ü tekrâr ve beyân olunduğu vechile fî-mâ-ba'd müşârün-ileyh Devlet-i Aliyye'nin cümle-i bend[e]gânından idiği tahrîr ü iş'âr olundu.

Sûret-i Fermân be-Hân-ı Revân Mehmed Hân

Hurşîd-i eltâf ü inâyet-i sübhânî ve âfitâb-ı mekârim ü ihsân-ı samedânî ve re'-yi sehâb-ı idâre-i Kird-gârî'sinden her kimin metârîh-i hâline ziyâ-endâz-ı fevz ü re'fet ve eşi'a-pâş-i feyz-i rahmet olur ise revzene-i kābiliyyet ü isti'dâdı kabûl-i azvâ-yı inâyete mekşûf ü güşâde ve istifâza-i meâlî ve avârife hâzır u âmâde olageldiği mücerrebât-ı umûrdan olmağla sen ki hân-ı mûmâ-ileyhsin senin dahi hâlinde lemeân-ı kabiliyyet ü istîhâl zâhir ve şu'â'-i[218] ehliyyet [77b] ü isti'dâd nümûdâr ü bâhir olmakdan nâşî velâlet-i inâyetü'l-behiyye ile melâz ü melce'-i hâcet-mendân ve mültecâ-yı kâffe-i âlemiyân olan dür-bâr-ı şevket-medâr-ı husrevâne ve kirpâs-ı gerdûn misâs-ı pâdişâhâneme aşîretin beylerinden

[218] şu'â' TK, ESE, B: şâ'AE

Zeynelabidin Bey -**zîde ulüvvühû**-[219] ile gönderdiğin urza-i dâştende kadîmü'l-eyyâmdan beri gerek senin ve gerek vâlidin kurb ü civâr-ı Revân'da vâḳi' kılâ' u serhaddât-ı pâdişâhânemde olan vüzerâ-yı ızâm ve mîrimîrân-ı kirâm ve hükkâm-ı zevi'l-ihtirâm ile bu vakitlere gelince hüsn-i üns ü ülfete riâyet ve tarîka-i enîka-i ittihâd ü meveddete dikkatin hasebiyle taraf-ı devlet-i ebed-müddetimden ikrâm-ı tâmm ve i'zâz ü ihtirâm müşâhede eylediğinden mâ-adâ serhaddârân-ı şâhânem ile esâs-ı adîmü'l-indırâs-ı bünyân-ı vedâd muhkem ve erkân-ı[220] eyvân-ı muvâlât ü ittihâd müstahkem tutulup nice sinîn ü sâl irsâl ve sell ü resâ'il ve ib'âs-ı süferâ vü vesâil ile Revan tüccârının iyâb ü zihâblarında ebvâb-ı sühûlet güşâde ve reâyâ vü berâyâ her hâlde fiten ü inkılâb ve mihen ü ızdırâbdan âzâde olup kûhvâre-i emn ü amânda âsûde-hâl ve bister-i râhat ü itmînânda fâriğü'l-bâl oldukları hâlde devâm-ı eyyâm-ı Devlet-i Aliyye ve kıyâm-ı hengâm-ı saltanat-ı seniyyem daavâtına iştigāl üzre iken bu eyyâm-ı âşûb ü ihtilâlde Azerbaycan memleketlerinin ahvâlî ve vâlî-yi Gürcistan Erakli Hân-ı bî-îmânın zamîr-i mel'anet-tahmîrinde ızmâr ü perde-i hafâda estâr eylediği habâset ü mel'aneti muktezâsınca bilâd-ı İslâmiyye'ye ve ale'l-husûs hıtta-i Azerbaycan'a sû-i kasd irâde-i fâsidesinde olduğu ale't-tafsîl beyân olunarak

Sen ki hân-ı mûmâ-ileyhsin!

Devlet-i [78a] Aliyye-i dâimü'l-karâr ve saltanat-ı seniyye-i ebediyyü'l-istimrârımın kılâde-i ubûdiyyeti ile tezyîn-i ceyyid-i iftihâr ve akdü'l-leâl-i mütâbaat-ı saltanat-ı seniyyem ile tevşîh-i sadr-ı mübâhât ü mesârr eylediği tahrîr ve taraf-ı pâdişâhânemden sana beylerbeyilik pâyesiyle menşûr-ı saâdet-nüşûr-ı husrevânem i'tâ olunmasını niyâz ü ricâ eylediğine binâen silm-i iftihâr-ı şâhânem ve **-ref'-i ba'zuküm fevka-ba'zın-**[221] derecât-ı nass-ı şerîf-i medârîciyle vâsıl-ı felek-i i'tilâ vü

[219] زيد علوّه = "Yüceliğini artırsın" anlamında bir dua cümlesi.

[220] erkân TK, ESE, B: -AE

[221] رفع بعضكم فوق بعض = "Bazısını bazısının üzerine yüce kıldı" anlamında Arapça bir söz.

rif‘at ve ‘‘انّي جاعلك للنّاس اماماً’’ [222] hükm-i cihân imtisâliyle zât-ı devlet-sıfât-ı pâdişâhânem muktedâ-yi kâffe-i millet olduğu niam-ı vâlâsının intizâm-ı derârî-i şükrü ancak nesr-i mekârim ü re’fet ve neşr-i âsâr-ı meâlî vü meceddet ile revnak-bahşı mülk[223]-i nümû-dâr olacağı bâhir olmağın bâb-ı devlet-me’âb-ı şâhânem ve câh-ı erbâb-ı imâle dâimâ meftûh ve dürûb-ı eşfâk-ı husrevânem ruh-sâre-i ashâb-ı ilticâya ale’l-umûm mekşûf ü meşrûh olduğuna binâen ve cihet-i vahdet-i İslâmiyye husûl-i merâmına dâ‘i ediğine ibtinâen Bahr-i zehhâr-ı mekârim-şâhânem mevc-zen-i kenâre-i şühûd ve sehâb-ı ihsân ü mevâhibim reşha-paş-ı mezârî‘-i nümûd olup şeref-yâfte-i sûdur olan hatt-ı hümâyûnum mûcibince Anadolu beylerbeyliği pâye-i vâlâsıyla kadr-i i‘tibârın terfî‘ ve cevâhir-i husûsiyyet-i dür-bâr-ı şevket-medârımla tâc-ı mübâhâtın tevşîh ü tersî‘ kılınmağla hırz-ı bâzu-yı müfâharet ve tetmîme-i nâsiye-i emniyyet olmak için bir kıt‘a berât-ı selâmet-âyât ısdâr ü i‘tâ olduğundan mâ-adâ hâin-i dîn-i devlet ve udva-yı mülk ü millet olan Moskov keferesiyle def‘-i mevâdd-ı bî-gânegi ve celb-i ittihâd ü yegânegi eden Tiflis Hân’ı [78b] Erakli Hân-ı mefsedet-nişân taraflarından sana ve Revan[224] memleketine müdâhale ve taarruz u hücûm misillü hâlât ü harekât ihsâs eylediğiniz sûretde memâlik-i fesîhatü’l-mesâlik-i şehri yârânemin memleket-i Revân’a karîb ü hem-civârı olan eyâlet-i Çıldır ve Erzurum ve Kars ve Bâyezid taraflarına ihbâr eylediğinde iktizâsına göre imdâd ü iânet ve def‘-i sâ’il-i a‘d[â] ve izâle-i mazârr-ı husamâya ihtimâm ü dikkat ve merâsim-i yek-cihetîye mübâderet ve il ü memleketine o misillü bir sû-i kasd âlâyiminin indifâ‘ına gayret eylemeleriçün Çıldır ve Erzurum ve Kars muhâfızlarına ve Bâyezîd mutasarrıfı İshak Paşa -**dâmet meâlîhi-**[225] ve sâir lâzım gelenlere başka başka evâmir-i şerîfem ısdâr kılınmış olup bâlâda münderic olduğu vechile memleket ü aşîretin halkına sû-i kasd ve îsâl-i mazarrat dâiye olan mesfûr Erakli Hân ve

[222] “Ben seni insanlara önder yapacağım”(Kur’an, Bakara-II, 124; s. 19).

[223] mülk TK, ESE, B: silk AE

[224] Revan TK, ESE, B: rân AE

[225] دامت معاليه = “Yüceliği devam etsin” anlamında bir dua cümlesi.

müttefiki Moskovlu taraflarından öyle bir vaz‘ ü hareket vukū‘ında iktizâsına göre imdâd ü iânet ve def‘-i mazârr-ı a‘dâ[226] ve muhâfaza-i hudûd u enhâya dikkat olunacağı mukarrer olmakdan nâşî ber-vech-i meşrûh il ü memleketine o misillülerin zamîr-i mefsedet-tahmîrinde muzmerr olan hıyânet ü mefâsidi icrâya fırsat-yâb olamayacakları vesâ’il ü hâlâtı istihsâl ve müşârün-ileyhim ile merâsim-i vifâk u ittifâk u yek-cihetîye riâyet ve hüsn-i i’tilâf ü ittihâd levâzımına ve ale’d-devâm ihbâr ü istihbâr-ı keyfiyyâtdan hâlî olmamağa dikkat ederek her hâlde şerîta-i sıdk u sedâd ve tarîka-i istikāmet-i Hüdâ-yı dâddan[227] girîve-i rev-i semt-i hilâf olmayıp ale’d-devâm cevâhir-i girân-behâ-yı hüsn-i temâ’ül ve rükûn-ı husrevâne ve ferâid-i zîbâ-yı iltifât-ı cihân-dârânem ile [79a] tersî‘-i bî-cân-ı ahvâl ve tevşîh-i sudûr-ı makāsid-i hayr-i niyyet-me’âl eylemeğe i‘tinâ ve her hâlde tahsîl-i rızâ-yı meyâmin-iktizâ-yı şâhâneme sa‘y-i evfa eylemek fermânım olmağın işbu emr-i şerîf-i âlî-şânım ısdâr ve [ ] ile[228] irsâl olunmuşdur.

İmdi Devlet-i Aliyye-i muhalledü’l-erkân-ı mülûkâne ve saltanat-ı seniyye-i rasînü’l-bünyân-ı husrevânemin dâhil-i himâ-yı himâyet ü ilticâsı olanlar tâbiş-i âf-tâb-ı tavârık-ı hadisâtdan sâlim[229] ve hem-civâra mazalle-i arâmiş ü refâhda kā’im olageldiği ve senin gibi delâlet-i hazret-i tevfîkü’l-ilâhî ile vâsıl-ı dârü’l-emân-ı mutâva‘at-ı cihân-dârânem olan ashâb-ı kābiliyyet ü isti‘dâdın müfârık hâllerinde avâsıf-ı tavârıkın hübûb u vezâyişine[230] ve mecârî-i hâline sübül-i havâdisin duhûl ü güzârişine bir vechile rızâ-yı hümâyûnum olmayarak ol makūlelerin dâimâ muhâfazaları usûl-i şîme-i merâhim-i meşîme-i saltanat-ı seniyyemden idiğine binâen senin o vechile vikāyetin bâbında serhaddârân-ı şâhâneme ahkâm-ı mutâ‘a ba‘s ü irsâl kılındığı ma‘lûmun oldukda berât-ı selâmet-ayât-ı cihân-dârâne ve

[226] a‘dâ TK, ESE, B: -AE

[227] dâd TK, ESE, B: -AE

[228] ile TK, ESE, B: -AE

[229] hadisâtdan sâlim TK, ESE, B: hidemâtdan AE

[230] vezâyişine TK, ESE, B: tezâyişine AE

menşûr-ı müstelzimü’s-sürûr-ı mülûkânem zîver-i dest-i vürûd oldukda şân-ı übbühet-nişân-ı gîtî-sitânı ve nâmûs-ı maâlî-i me’nûs-ı şehinşâhiye lâyık olacak tefhîmât ü tâ‘zîmât ile istikbâl ve vaz‘-ı fark-ı ibcâl eylemek sa‘y ü dikkat ve ale’d-devâm serhaddârân-ı mülûkânem ve zâbitân-ı hudûd-ı husrevânem ile merâsim-i hüsn-i sülûk ü ittihâd ve levâzım-ı muvâfakat ü vedâda riâyet ve dâimâ irsâl-i mükâtebât ile ihbâr ü istihbârdan hâlî olmayarak lâzime-i ubûdiyyet olan hâlâtı icrâ ve tarafeynden âmed-şüd eden tüccâr ve sâir ebnâ-yi sebîlin emniyyetlerini [79b] müsted‘î şerâiti îfâ ederek lâzımü’l-inhâ ihbâr u hâlâtı tahrîre ve lede’l-iktizâ sâdır olacak evâmir-i münîfim mûciblerince harekete sarf-ı yârâ-yı liyâkat ve ülka-yı vesî‘ü’l-enhâ-yı Revân’da sâkin ü kātın kâffe-i sâdât-ı kirâm u ulemâ vü sulehâ ve rîş-i sefîdân-ı memleket üzerlerine bast-ı cenâh-ı berr ü şefkat ve tabakāt-ı nâsa riâyet[e] sarf-ı himmet ve isticlâb-ı duâ-yı hayriyyet-i ihtivâya mübâderet-birle sen dahi bi’z-zât mazhar-ı tezâyüd-i hüsn-i teveccüh-i hümâyûnum olmağla bezl-i cell-i miknet ve hilâfından ihtirâz ü mücânebet eylemek bâbında.

Nasb-ı Tûğ be-Pâye-i Nerd-bân

Sefer-i hümâyûn tahakkuk edenden beri hayli vakt güzerân eylemekden nâşî tûğ-ı zafer-fürûğ-ı âsafînin nasbı ile ihrâc-ı ordu-yı hümâyûnun hengâmı takarrüb eylediğini herkese ifhâm lâzime-i hâlden olmağla şehr-i Cemâziye’l-evvelin ikinci [9 Şubat 1788-Cumartesi] ve Kânûnısânî’nin yirmi dokuzuncu Sebt günü şeyhülislâm efendi hazretleriyle Kapudan-ı Gāzî Hasan Paşa ve ağapaşa ve mu‘tâd üzre ocaklar ağaları ve ordu-yı hümâyûn şeyhi ve sâir meşâyih müstecâbü’d-da‘ve Bâbıâsafî’ye da‘vet olunup ağapaşa ve vezîr kethüdâsı ve sâir ocaklar ağaları tûğ-i âsafîyi alâ-merâtibihim zîver-döş ederek sahn-ı nerd-bâna indirüp meşâyih-i kirâm mansûrî-i asâkir-i İslâm için ferden ferdâ duâ eyledikleri hitâmında istimdâd-ı inâyet-i ilâhî ve istid‘â-yı fevz ü nusret-i nâ-mütenâhî olarak kenâre-i sahn-ı nerd-bâna nasb ve der-

akab karâbîn zebh olunup ilbâs-ı hila‘ ve i‘tâ-yı atâya olunarak herkes yerli yerine avdet eyledi.

Vukū‘-ı Meşveret-i Umûm der-Bâbıâsafî ve Enderûn-ı Hümâyûn berây-ı Vukū‘-ı Sefer-i Nemçe

[80a] Şehr-i Cemâziye’l-evvelin dördüncü günü [11 Şubat 1788-Pazartesi] şeyhülislâm ve kaptan paşa ve ağapaşa ve kudât-ı asâkir ve İslambol kadısı ve pâyelilerine dek ulemâ-yı a‘lâm ve sâir ocaklar ağaları ve ricâl-i devletin mütehayyizlerinden seferber olanlar ile kethüdâ ve reîs ve çavuçbaşı ve defterdâr vekilleri ve serhaddât ihtiyârlarından ba‘zıları umûmen huzûr-ı sadrıa‘zamîye duhûl ü kuûd eyleyip meclis-i istişâre icâbından tahliye olundukdan sonra

Serhaddât muhâfızları taraflarından gerek Nemçeli’nin ve gerek Moskovlu’nun feth-i musâlahadan sonra ne hareketde oldukları ve ne mahalde asker sakladıkların muktedir olabildikleri kadar muttali‘ oldukları havâdisi hâvî ve asker ve zehâyire müteallik ahvâl-i serhaddâtı muhtevî vârid olan tahrîrâtın hulâsasıyla Nemçeli’nin müddet-i vâfireden beri Devlet-i Aliyye ile muhârebe niyyetinde olmağla ol niyyetin kuvveden fi‘le çıkıp mukaddemât-ı vifâk nifâk u şikāka mütehavvil olduğunu ve Nemçeli Rusyalı ile müttefik olmağın gûyâ Rusyalı’nın cânib-i devlete eylediği tekâlîf-i bâridesi çok olup Moskovlu mağdûr olduğunu mübeyyin ve Nemçeli kendi zu‘munca Devlet-i Aliyye’ye hak Rusyalı’nındır eğer mültemisâtına müsâ‘ade olunmayıp iâde-i harb olunur ise kendisi Rusyalı ile müttefik ü müttehid olması takrîbi ile Devlet-i Aliyye’nin Rusyalı ile muhârebesi Nemçe Devleti’ne dahî sirâyet etmekle bizim dahî ittifâkımıza binâen Devlet-i Aliyye ile müttefiklik ittihâdına ibtinâen bizim Devlet-i Aliyye ile muhârebeye kıyâm eylememiz lâzım gelir diye gûyâ bu kelimâtı Nemçe Devleti birkaç def‘a Devlet-i Aliyye’ye arz ü inhâ vü ifâde [80b] eyledikde

Devlet-i Aliyye tarafından i‘tibâr olunmayıp yine Moskovlu’ya iâde-i harbi mûcib edegeldiği tekâlîfden rücû‘ eylemediğinden Rusyalı ile iâde-i harb eylemek âşikâr olmağın Nemçeli ile dahî ittifâka binâen muhârebe eylemek iktizâ bayağıca Âsitâne’de olan elçisin kaldırıp muhârebeye ibtidâ edeceğin mu‘lin ibâresi müşevveş ve delilleri bâtıl ma‘nâsı ma‘kad-ı vefîrü’s-suâl bir kıt‘a beyân-nâmesi huzûr-ı huzzâr-ı meclisde beylikci efendi vâsıtasıyla kırâat etdirilip hitâmı akabinde taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîden hâzır meclis-i şûrâ olanların şer‘an ve aklen hâtırlarına gelen re’y ü tedbîri söylemede kusûr etmemeleri tenbîhini hâvî bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn dahî kırâat olundukda

Sadrıa‘zam hazretleri işte serhadlerin ahvâli ve seraskerlerin ve serhaddât muhâfızlerının tahrirâtı hulâsalarında Nemçeli’nin keyfiyyeti okunan beyân-nâmesinde ve husûsan derûnunda Âsitâne’de mukīm olan elçisinin ve tüccârının âminen ve sâlimen devlete gönderilmesini mutâlebe eylediğinden cümlenizin mesmû‘u ma‘lûmunuz[231] oldu.

Bu sûretde bizim hareketimiz ne gûne olmalıdır Moskovlu üzerine mi gidelim yoksa Nemçeli üzerine mi gidelim ve vakt ü hâle göre ne gûne hareket edelim herkes hâtırına geleni söylesin işbu beyân-nâmesine nazaran[232] ibtidâ şer‘an Nemçe üzerine sefer lâzım geldi mi gelmedi mi sûret-i şer‘îsi söylenip ba‘dehû iki kâfirden hangisi üzerine gidilmesi emr-i savâb idiği söylensin deyip huzzâr-ı meclisden isticvâb eylediklerinde ba‘de’l-ilhâh herkesin sâmit ü sâkit oldukları sadrıa‘zam hazretlerinin meşhûdu[233] oldukda bir iki def‘a dahî ibrâm [81a] eylediklerinde

Bi’l-âhire Nemçeli üzerine seferin cevâzı ve adem-i cevâzı mes’elesi der-miyân olunup şer‘an vücûbu emr-i bedîhî hayli kil ü kāl ve keşmekeş-i bî-me’âldan sonra Moskovlu gibi anın dahî üzerine sefer olunmak iktizâ eylediğine karâr verilip

[231] ma‘lûmları TK, ESE, B: ma‘lûmunuz AE

[232] iş … nazaran TK, ESE, B: -AE

[233] Bu kelime dal “د” .harfi yerine yanlışlıkla re “ر” harfi ile yazılmıştır

ba‘dehû livâ-i şerîf ile ordu-yı hümâyûnun hangisinin üzerine gitmesi müzâkere olunup ba‘zıları Moskovlu üzerine gidilmesin tercîh ve ba‘zıları Nemçeli üzerine gidilmesi münâsib idiği cihetlerin beyân ü tavzîh eyleyip bi’l-âhire iki tarafın ya‘nî İsmail ve Sofya cânibi seraskerlerin tevcîhât ü hazîne ve istiklâl emirleri i‘tâsıyla şimdilik tezâyüd ü takviyetleri husûsuna ikdâm ü ihtimâm ve bi-mennihî teâlâ Edirne sahrası madrab-ı hıyâm-ı ordu-yı zafer-irtisâm oldukda tarafeynin ahvâline ba‘de’l-ıttılâ‘ iktizâsına göre ol mahalde ba‘de’l-istişâre pezîrây-ı nizâm olur diye ne tarafa gidileceği karâr bulmaksızın hitm-ı kelâm olundu.

Devlet-i Aliyye Nemçeli ile fesh-i müsalaha eyledikde Âsitâne’de mukīm elçilerinin şimdiye dek Moskovlu misillü Yedikule’ye kaldırılması mesbûku’l-mesel[234] olmamağla üç güne dek elçilerinin vilâyetlerine gitmek üzere izin talebinde olduğu der-miyân-birle anda dahi vâfir ebhâs güzerân eyleyip ba‘zıları bilâ-delîl göz habsinde ikāmetin ihtiyâr ve ba‘zıları bilâ-burhân gitmesi münâsib idiğin işâ‘a edip[235] bi’l-âhire gitmesine karâr verildi.

Bundan sonra serhaddâtın takviyesi müzâkeresine şürû‘ olunup Anadolu ve muzâfâtı ve Aydın eyâletleri tevcîhâtının reîs ve defter emîni vekillerinin nasbı kezâlik Rumeli eyâ[l]etiyle muzâfâtı reîs ve defter emîni vekilleri nasbı ve küllî hazîne ve asker gönderilmesiyle [81b] i‘tâ-yı takviyetlerine ihtimâm ve serhadlere bulduğu mahallerden râyic behâsıyla mübâyaa ve bir sâat evvel ulaşdırmak üzre kaviyyü’l-iktidâr zahîre mübâşirleri ta‘yîn ve alâ-cenâhi’l-isti‘câl tesyîr olunmasına karâr verilmekle meclis-i istişâre karîn-i hüsn-i hitâm ve herkes süvâr ve hânesi cânibine atf-ı licâm eyledi.

Bundan sonra huzûr-ı hümâyûnda dahî sûret-i mezkûre üzre akd-i encümen-i şûrâ olup karâr evveli ba‘de’t-te’yîd ordu-yı hümâyûnun mesârifi müzâkere ve

[234] mesbûku’l-mesel TK : -AE, ESE, B

[235] edip TK, ESE, B: -AE

ashâb-ı mukātaâtın cebelü ile mesârif-i sefer-i hümâyûnâ iânet ile pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin birkaç bin kese akçe ile kendi enderûn-ı hümâyûn hazîne-i mülûkânelerinden imdâd ü takviyet buyurdukları[236] ilâve-i meclis-i istişâre olup herkesin vâcibe-i zimmeti olan duâ-yı te'yîd şehriyâr-ı enâm ve niyâz-ı mansûr-ı asâkir-i İslâm meclis-i hümâyûn karîn-i ihtitâm olmuşdur.

Zikr olunduğu üzre Nemçeli üzerine dahî ittifâk-ı ârâ ile sefer-i hümâyûnun tahakkuku zâhir olup ol bâbda âdet-i kadîme-i devlet-i seniyye üzre bir kıt'a beyân-nâme ile düvel-i sâ'ireye keyfiyyetin i'lânı lâzım gelmekle Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi tesviyesiyle mufassal u meşrûh beyân-nâme kaleme alınıp sûretleri evâ'il-i şehr-i Cemâziye'l-evvel [8 Şubat-17 Şubat 1788] ve evâsıt-ı mâh-ı Şubat'da [11 Şubat-21 Şubat 1788] düvel-i Nasâra elçilerine teslim ve devletlerine beyân ü tefhîm olunmuşdur[237].

Sûret-i Beyân-nâme[238]

Devlet-i Aliyye ile Rusyalı beyninde Kaynarca muâhedesi akd olundukda tarafeynden şerâit-i muâhedeye mû-be-mû riâyet ve hilâfı vaz'dan mübâadet ve bu vechile cânibeyn reâ[yâ]sının esbâb-ı istirâhatları istihsâline dikkat ile beyne'd-devleteyn dostluk u safvet tezâyüdüne sarf-ı himmet muktezâ-yi şân-ı devlet olduğuna binâen Devlet-i Aliyye-i ebed-miknet tarafeynden şerâit-i dostî ve muvâlâta kemâ-hiye Hakk riâyet olunduğu ashâb-ı insâf ü hakkāniyyet olan Avrupa düveli dostlarımıza hafî değildir.

Rusya Devleti mukābele-i bi'l-misl kāidesi ve dîr[î]ne-i mer'iyye-i devlet üzre şerâit-i ma'kūdenin sırren ve alenen hilâf-ı tarîkasına insilâkden tebâüd ü mücânebet-birle hukûk-ı dostî vü hem-civârîye riâyet etmek iktizâ [82a] eder iken

[236] buyurdukaları TK, ESE, B: buyurdular AE

[237] zikr … olunmuşdur TK, ESE, B : -AE

[238] "Devlet-i Aliyye" diye başlayıp "tevkīf olundu" diye biten bilgiler AE nüshasında [81b]-[84b] varaklarında var iken diğer üç nüshada (TK, ESE, B) yoktur.

musâlaha-yı mezkûrenin in‘ikādından sonra hilâfına türlü türlü hareketlere mübâderet edip ez-cümle esâs-ı sulh-i mezkûr Kırım’ın Allâhü teâlâdan gayri kimesne karışmamak üzre serbestiyyeti kazıyyesi idiği cümle düvel-i dostlara zâhir ü celî iken mücerred kadîmi istîlâ kasdıyla envâ‘-ı mukaddemât-ı hafiyye vü celîliyyeye[239] şürû‘ u mübâşeret ederek Şahin Giray’ı asâkir-i Rusya ile Kırım’a idhâl ve şürûta serbestiyyetin hilâfı bir tarafdan ahâlîsinin kimine cebr ve kimini iğfâl ederek hânlığa kabûl eylemelerini teklif ve bir cânibden dahî mezbûrun hânlığı i‘tirâf teklîfini Devlet-i Aliyye’ye îrâd ü i‘tirâf olunmadığı sûretde iâde-i harbe âgāz edeceği sûretlerini îrâd edip bu vechile esâs-ı sulhü halel-pezîr eylemesi nâkız-ı ahd olduğunu iş‘âr eylemiş iken Devlet-i Aliyye mücerred sefk-i dimâ-yı reâyâ-[yı] cânibeyni mûcib olmamak için tarafeyn sekenesine şefka-i şürût-ı muâhedeye mugāyir olarak teklîf-i mezkûru kabûl etmiş olduğu kezalik düvel-i dostlara ma‘lûmdur.

Ba‘dehû Ticâret Muâhedesi diye niçe maddeleri şâmil ve ekserî şerâiti Kaynarca musâlahasına vücûh ile mugāyir biraz şerâit tertîb ve anın dahî bi-tıbkıhâ imzâ olunmasını teklîf edip esâs-ı sulhe mugāyir olan maddeleri edille-i vâzıhasıyla elçisine beyân olundukca ta‘bîre me’mûr değilim böylece imza olunmaz ise devletim şerâit-i muâhedeye riâyet olunmadı add eder kelâmları ile ısrâr etmekle Devlet-i Aliyye mecbûl olduğu mürüvvet-i kâmile muktezâsı üzre anı dahî kabûl eylediği keyfiyyât-ı ma‘lumedendir ba‘dehû buna dahî kanâ‘at etmeyip asâkir-i külliyye ile Kırım cezîresini açıkdan açığa istîlâ vü zabt [82b] ve Şahin Giray’ı def‘ ve memleketine îsâl ve bu vechile sulh ü salâhı alenen nakz edip ahid-nâmelerden Kırım serbestiyyetine dâir şerâiti tayy olunduğunu ve Kırım yedimizde kalmak sûretini mübeyyin sened vermezseniz muhârebeye müheyyâyız kelâmlarını elçisi ve Nemçe elçileri vesâtatlarıyle takrîrler takdîm ederek îrâd u teklîf etmekle Devlet-i Aliyye

[239] Bu kelime yanlışlıkla “celiliye” gibi okunacak şekilde yazılmıştır.

vifâkı şikāka tercîh ve matlûb olan senedi maa'l-kerâhe i'tâ ile böyle bir emr-i azîmi ne vechile tahammül eylediği cümleye vâzıh u âşikâredir.

Bunlardan mâ-adâ mugāyir-i şerâit hareketlerinin nihâyeti ve Kırım'a ve Rusya memleketine varan Devlet-i Aliyye tüccâr ve reâyâsını topa sarıp i'dâm etmek ve getirdikleri emtianın behâlarından efzûn gümrük almak ve emvâllerin alıkoymak ve varan tüccâr gemilerini toplar endâhttıyla tard ü def' etmek ve arâzî-i Devlet-i Aliyye'de olan reâyâyı sırran ve alenen tergīben ve terhîben iğfâl ederek sefîneleriyle ve âhar sûretleriyle Rusya memâlikine nakl etmek misillü vaz' ü hareketlerinin gāyeti olmadığı dahî cây-i işkâl değildir.

Devlet-i Aliyye'nin bu derecelerde tahammülü hâşâ sümme hâşâ muhârebeden ictinâbına ve za'f ü fütûruna mebnî olmayıp mücerred vikāye-i sulh ü safvet niyyet-i hâlisasıyla idiği zâhir iken Rusya Devleti Devlet-i Aliyye'nin hâlât-ı mezkûreyi tahammülünü za'f ü fütûruna haml ve her ne irâde eder isek icrâsına dest-res oluruz zu'muyla bunlara dahî adem-i kanâat ve Devlet-i Aliyye'nin kerrâtla menşûrunu kabûl etmiş Tiflis Hân'ı Erakli Hân'ı evvel emrde Zir u Hafâdan tarafına celb ve nass-ı ahid-nâmede fî-mâ-ba'd cânibeynden birbirinin aleyhine sırran ve alâniyyeten bir türlü amel buğz u ızrâr olunmaya deyi [83a] mastûr iken nass-ı mezkûrun vücûhuyle mugāyiri olarak ve Devlet-i Aliyye'nin haberi olmayarak hân-ı mesfûr ile beynlerinde muâhede rabt eyledikleri ve hakk-ı yedlerinde gibi hân-ı mesfûr Moskovlu olmak sûretlerini Devlet-i Aliyye'ye i'tirâf etdirmek zu'mıyla hân-ı mesfûr hakkında Çıldır vâlîsinden iştikâ ve müşârün-ileyhin azlini istid'â ve niçe ısrâr-ı bî-câlarından sonra hân-ı mesfûrun yalnız himâyeti bâbında Çıldır vâlîsine bir kıt'a emr-i şerîf ısdâr olduğu hâlde nizâ' ber-taraf olur diye Françe elçisi vesâtatıyla inhâ eylediklerinde Devlet-i Aliyye dahî bu bâbda Françe Devleti'nin tavassutuna rağbet-birle emr-i şerîf-i mezkûru ısdâr eylemişiken ba'dehû Rusya elçisiyle akd olunan meclis-i mükâlemede yine iddiâ-yı mezkûru iâde edip Françe elçisi

vesâtatıyla şöyle nizâm verilmişdi diye ifâde olundukda bizim umûrumıza Françeli ne karışır diye sûret-i mezkûreyi dahî redd eyledikleri

Ve Kılburun hudûd-nâmesinde Kılburun hisârıyla Koykoy mâbeyninde vâḳi‘ kadîmden beri Özü ahâlîsinin muayyen olan tuz göllerinde hâsıl olan tuzu vakt ü zamânıyla tarafeyn zâbitânının izin kâğıdlarıyla Özü’den gelip iki devlet mâbeyninde vâḳi‘ olan dostluk ve hem-civârî muktezâsı üzre tarafeyn zâbitânının ma‘rifetleriyle ihrâc u nakl eyleyeler. Müdâhele vü muâraza olunmamak üzre kavl olmuşdur diye masdûr ve hudûd-nâme-i mezkûrenin akdi târîhinden sonra beş altı sene kadar şürût-ı mezkûra tarafeynden bilâ-nizâ‘ riâyet ve bir def‘a Rusya tarafından mümânaat vukū‘u taraf-ı Devlet-i Aliyye’den [83b] inhâ olundukda mümânaat-ı mezkûre hudûd zâbitimizin sehvidir şart-ı mezkûr kemâ-kân icrâ olunmak üzre tenbîh-nâme tahrîr eyledik diye hak Devlet-i Aliyye yedinde olduğu[nu] i‘tirâf ederek Devlet-i Aliyye’ye cevâb-nâmeleri dahî gelip muktezâ-yı şürût icrâ olunmakda iken bir müddetden beri Özü ahâlîsi[ni] zikr olunan göllerden hilâf-ı şürût men‘ edip men‘-i mezkûrun şarta mugāyireti elçisine kerrâtla beyân olundukda tenbîh-nâme-i mezkûreden tecâhül ile gâh hudûd-nâmede mezkûr şürûtda muharririmiz sehv etmiş kelâmını ve gâh âhar gûne vâhi kelâmlarını îrâd ile şürût-ı mezkûreyi ibtâl ve da‘vâyı kendi taraflarına düşürüp Özü ahâlîsinin göllerinden tuz ihrâcında bî-hakkın olan ısrârlarında[240] mübâadet eyledikleri

Ve ahid-nâmelerde iki devlet reâyâsından ba‘zıları âhar bir töhmet ve adem-i itâat veyahud hıyânet edip devleteynin birine ihtifâ veyahud ilticâ kasdında olur ise Devlet-i Aliyye’de dîn-i İslâm’ı kabûl ve Rusya devletinden tanassur edenlerden mâ-adâ bir bahâne ile kabûl ve himâyet olunmayıp der-akab redd veyahud hic olmaz ise ilticâ eyledikleri devletin memâlikinden tard olunalar ki bu misillü yaramazların sebebi ile iki devlet beyninde mûris-i burûdet veyahud bâ‘is-i bahs-i abes olur aslâ

[240] Bu kelime yazılırken sad “ص” .harfi yerine yanlışlıkla sin “س” harfi ile yazılmıştır.

bir ma‘na vâḳi‘ olmaya. Kezâlik tarafeyn reâyâsından olup gerek ehl-i İslâm ve gerek Hristiyân zümresinden bir kimesne bir türlü taksîrât edip her ne mülâhaza ile bir devletden ol bir devlete ilticâ eder ise bu misillüler taleb olundukca bilâ-te’hîr redd olunalar diye mastûr u mansûs iken dostluk ve şürûta mugāyir olarak kendi tahrîkleriyle memleketlerine firâr eden Boğdan Voyvoda’sı [84a] Aleksandr’ın[241] ber-mûceb-i şürût Devlet-i Aliyye’ye reddi mütâlebe olundukca elçisi türlü türlü mugālatalar ve ahd ü şürûta sığmaz kelimât îrâd ederek reddi muktezâ-yı şürût ise dahî devletim redd etmez cevâb-ı kat‘îsini verdikden

Mâ-adâ atmış bin asker ile Potemkin General[242] hudûdlara me’mûr oldu ve beyne’d-devleteyn ba‘zı mevâdd nizâmına me’mûrdur ben dahî anın re’yiyle harekete me’mûrum vâdîlerinde takrîr i‘tâsıyla bayağıca Devlet-i Aliyye’yi cenge da‘vet etmiş iken Devlet-i Aliyye yine mürüvveten tecâhülü’l-ârif tarîkine insilâk ve hakîmen muâmele ederek çün ki Potemkin general ba‘zı nizâmına me’mûr olmuş Devlet-i Aliyye’nin şarten ve ahden hakkı olan şu maddeleri kendüye tahrîr-birle şerâit-i uhûdun icrâsına ihtimâm eyle denildikde,

Kemâ-fi’l-evvel ne Tiflis hânından fârig oluruz ve ne firârî Boğdan voyvodasını veririz ve ne tuz husûsunda Devlet-i Aliyye’nin îrâdına mümâşât ederiz ecvibe-i kat‘iyyesini îrâd ve bu vechile kavl-i evvelinde ısrâr-birle kat‘îce cevâb verip şerâit-i uhûd ü mevâsika adem-i riâyet ve hilâfında ısrâr cihetleriyle nakz ve hudûda atmış bin asker ile Potemkin generali ta‘yîn ve âdât-ı dostî ve düvelden hâric ve külliyyen tabî‘at-ı meveddete muğāyir ve beyne’d-düvel ve belki cemî‘ esnâf-ı insâniyye beynlerinde dâimî ve ale’l-ıtlâk mer‘i olan emniyyet-i âmme kāidesine muhâlif olarak Kırım maddesine eylediği gibi cebr ü tazyîk ile Devlet-i Aliyye ceng ü harbden âcizdir diye i‘tikādına binâen mücerred mugāyir-i şürût olan mefâsidini

[241] Hristiyan isimlerine Türkçe ekler getirilirken bazen orijinal yazılışları dikkate alınmıştır. Burada getirilen ek bu kurala bağlı olarak yapılmıştır.

[242] Gayri müslim isimler bazenTürkçe telaffuzları dikkate alınarak yazılmış ve okunmuştur. Bu kelime de burada Türkçe imla kurallarına uygun olarak kullanılmıştır.

kabûle Devlet-i Aliyye'yi mecbûr etmek kasd-ı fâsidesiyle Devlet-i Aliyye'yi cenge da'vet etmiş oldukları cihetle nakz-ı mezkûru [84b] te'yîd ü tasrîh eyledikleri mübeyyen olduğuna binâen beyne'd-devleteyn der-kâr olan vifâkı mübeddel-i şikāk olduğu tahkīkinden sonra Devlet-i Aliyye dahî hudûdlara asker ta'biyesiyle mukābele-i bi'l-misle mecbûr olup hâl böyle iken

Devlet-i Aliyye yine sulhün iâdesine râgıb olarak elçisi getirdilip bu fesâdların cümlesi esâs-ı sulh olan Kırım maddesinden neş'et eylediği beyânıyla mevâdd-ı mezkûrede şerâite riâyet ve Kırım'ı aslîsine ircâ'a mübâderet ederseniz Devlet-i Aliyye iâde-i sulhe râzi vü müheyyâdır denildikde kemâ-fi's-sâbık redd ile cevâb verip adem-i kabûl-i şerâit ile nakz-ı ahde ısrâr etmekden nâşî kāide-i kadîme-i Devlet-i Aliyye üzre Yedikule'ye tevkīf olundu.

Devlet-i Aliyye'nin seferi Rusyalı'nın nakz-ı ahdi hasebiyle Rusya üzerine olup elli seneden beri dost ve hem-civâr olan Nemçe Devleti hakkında bir gûne sû-i kasd ve irâdesi olmadığı ve dâimâ himmet-i kâmilesi vikāye-i safvet-i cânibeyn ve tezâyüd-i tehâbb ü meveddet tarafına masrûf idiği âlemlere ma'lûm olduğundan başka Nemçe Devleti hakkında hâric ez-ahd ü mîsâk niçe maddelere müsâ'ade eylediği

Ve ez-cümle Boğdan arâzîsinde hilâf-ı ahd ü peymân ve arâzî-i vâfire mütâlebe ve kendi zu'muyla tahrîr ve alâmetler vaz' ve hudûdlarına asâkir-i külliyye-i behiyye-birle arâzî-i mezkûreyi Devlet-i Aliyye Nemçeli'ye terk ve teslim etmez ise muhârebeye müheyyâyız sûretlerini irâe etmekle Devlet-i Aliyye vifâkı şikāka tercîh ile arâzî-i mezkûreyi mücerred tezâyüd-i safvet-i cânibeyn için mahsûs-ı mahdûd ta'yîni ve sened i'tâsıyla Nemçeli bî-gayr-i hakk terk etmiş olduğu

Ve Cezayir-i Garb Ocakları [85a] serbest ü murâbıt ocaklar olup dost oldukları devletler ile anların musâlahaları beynlerinde câri olageldiği ve hattâ Nemçeli dahî birkaç def'a anlar ile başkaca muâhede edip gerek sulh ve gerek

adâvetleri kezâlik beynlerinde cârî idiği ve Devlet-i Aliyye ile Nemçe beyninde olan musâlaha şerâitinde ocaklardan kendilere vâḳi‘ olan hasârın tazmîni dâhil-i şart olmadığı zâhir iken zikr olunan ocaklardan Nemçe sefâyin ve reâyâsını alâ-tarîki’t-tekeffül te’mîn husûsunun senede rabt olunmasını teklîf eylediklerinde ahd ü şürûtdan hâric olarak teklîf-i mezkûru dahî Devlet-i Aliyye redd etmeyip kabûl ve sened i‘tâ eylediği

Ve bundan başka serbestiyyet-i kâmile üzre Karadeniz ticâretine hâric ez-ahd ü şürût olarak ruhsat ü istid‘â ve her bir maddesi Devlet-i Aliyye’ye niçe mazarratı şâmil sekiz maddeyi muhtevî sened mutâlebe eylediklerinde havsala-i müsâ‘ade ve tahammüle güncîde olur hâlâtdan değil iken Devlet-i Aliyye’nin Karadeniz ve cemî‘ enhâr u bihârında Nemçe sefînelerinin serbestiyyet-i kâmile üzre yoklanmaksızın geşt ü güzârına ruhsat-ı kâmile verildiğini hâvî

Ve otuz târîhinde olan Pasarofça (بوزروفچه) sulhünü yine Nemçeli kendileri nakz ü lağv edip ba‘dehû elli iki târîhinde Belgrad’da vâḳi‘ olan musâlaha ve akd olunan şerâite nazaran dahî zikr olunan Pasarofça şartları nesyen mensiyyen ferâmûş olunduğu muhakkak iken mensî olan Pasarofça ticâret maddeleri dahî mer‘î tutulmasını muhtevî safvete yakışmaz vechile matlûbları olan ticâret senedi tıbk-ı irâdeleri üzre i‘tâ olunduğu

Ve bu kadar sinînden beri Eflak ve Boğdan’da [85b] Nemçe konsolosu ikāmeti mesbûk olmayıp şürût-ı ahid-nâmede dahî musarrah değil iken memleketeyn-i mezbûreteyne acenta nasbı istid‘â eylediklerinde Devlet-i Aliyye munsarif-i mülkiyye ve mahsûrât-ı adîdesine bakmayıp mücerred dostluğa hürmeten tezâyüd-i silm ü safveti mûcib olmak irâdesiyle zikr olunan acentanın nasbına dahî müsâ‘ade ve işbu mevâdd-ı azîmenin her birine başka başka senedler i‘tâ ve bu misillü ahidden hâric maddeler ile dostluk mürââtına sa‘y-i evfa etmiş olduğu

Ve Rusyalı'nın Kaynarca sulhünden beri husûle getirdiği maddelerin ekseri Nemçeli mürüvvet etmeyerek bi'l-iştirâk ikdâmından neş'et etmiş iken Devlet-i Aliyye bakmayıp yine dostluk ve hem-civârlık merâsimini icrâda dakīka fevt etmediği cümle düvel-i dostların ra'nâ ma'lûmlarıdır. Taraf-ı Devlet-i Aliyye'den hukūk-ı dostî vü hem-civârîye bu mertebelerde riâyet olunmakda idiği zâhir olduğundan başka Rusyalı ile sefer mütehakkık oldukdan sonra Devlet-i Aliyye'nin Nemçe Devleti hakkında bir türlü sû-i niyyeti olmayıp dostluk ve safvetde sebâtı der-kâr ve Nemçe Devletin'den dahî safvet me'mûlünde idiği bedîdârdır diye Nemçe elçisine mükerreren beyân ü ifâde olunmuş iken Nemçe Devleti elli senelik hukūku ve Devlet-i Aliyye'nin mürâât-ı mezkûresini bi'l-külliyye ferâmûş ve bundan akdem Nemçeli'nin bi'd-defeât giriftâr oldukları eyyâm-ı ibtilâlarında eğer Devlet-i Aliyye cüz'î temâyül ve hareket etmek değil ednâ derece bir gösterişcik etmek lâzım gelse dilediğini icrâ edeceğinden başka Nemçeli'nin işleri sûreti kesb edeceği gibi kendileri ve mülâhazât-ı şedîde erbâbı indlerinde zâhir ve bu bâbda Devlet-i Aliyye kat'â semt-i mürüvvetin ve ahd ü şartın hilâfına bakmayıp [86a] âciz-keşlik etmemiş olduğu bâhir iken

Devlet-i Aliyye'nin bu mürüvvetini dahî mensî kılarak bâlâda mezkûr olduğu üzre nakz-ı ahdi cihetiyle Nemçeli tamâm fırsatı ganîmet-i addv ve kem-fırsatlık edip Rusya seferinde nakz-ı ahdi Devlet-i Aliyye'ye izz ü isnâd ile Rusyalı'nın seferinde hissedâr ü müşterek olduğunu ve Âsitâne-i saâdetde mukīm elçisini memleketine avdete me'mûr etdiğini mübeyyin beyân-nâme irsâliyle bilâ-mûcib kat'-ı rişte-i muvâlât ü safvet ve fesh-i sulh ü nakz-ı ahd etmekle Devlet-i Aliyye dahî elçisi ve âdemlerini tevkīf dâiyesine düşmeyip der-kâr olan mürüvvet-i celîlesi muktezâsı üzre muazzezen ve mükerremen Nemçe diyârına avd ü insırâfına ruhsat ve yollarda himâyet ü istihsâli esbâb-ı istirâhat ve emniyyeti için emr-i şerîf ısdâr ve reâyâsının hudûdu tecâvüz edinceye dek Françe elçisi ma'riferiyle himâyetlerini iltizâm eylemişdir.

Ve bu bâbda saltanat-ı seniyye-i Osmaniyye'nin kat'â ser-rişte vü medhali olmayıp hâl böylece olduğunu Avrupa düveli dostlarımızın ma'lûmları oldukda keyfiyyet-i hâl nazar-ı insâf ü hakkāniyyetlerine havâle olunur.

Hurûc-ı Mevâcib ve Vukū'-ı Devr

Şehr-i Cemâziye'l-evvelin on ikinci [19 Şubat 1788-Salı] ve Şubat'ın sekizinci günü mu'tâd üzre tertîb-i dîvân-ı muâllâ-erkân olup tav[â]if-i askeriyyenin iktizâ eden mevâcibleri zîr-i kubbe-i hümâyûnda i'tâ ve zülâl-i avârif-i şehinşâhîden dil-teşnegân-ı inâyet-irvâ buyurulup sefer-i hümâyûn şuğlü dağdağa-endâz-ı havâtır olmağın sadrıa'zam hazretleri sipâh ü silâhdâr mevâciblerin i'tâda ihtimâm buyurup mu'tâddan bir iki gün mukaddem i'tâ-yı mevâcib şuğlü itmâm ve dördüncü Cuma [86b] günü devr ile tevzî'-i ulûfeye hitâm verip taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihândârîden de'b-i kadîm üzre hazîne-i hazret-i şehriyârî ağa ile devir teşrîfâtı takdîm ya'nî fevkā'l-mu'tâd göz çukaya dûhte bir a'lâ semmûr ferve ile bir kıt'a mücevher hançer-i zafer-eser ihsân ve bu vechile sadrıa'zam hazretlerine i'tâ-yı şân buyurduktan sonra ol bâbda tesyîr buyurulagelen hatt-ı hümâyûn-ı şâhâneleri dahî hutût-ı sâire-i şâhânelerinden berter ve teveccühât-ı şehriyârâne ve daavât-ı hayriyye-i mülûkâneleri ve husûsan tenbîhât-ı husrevâneleri ezmân-ı sâlifeden ezyed ü evfer olmağın istimâ'ından herkes girye-nâk ve devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı eyyâm[243] ve fevz ü nusret-i asâkir-i İslâm duâları âvâzesi resîde-i muka''ar-ı felekü'l-eflâk olmuşdur.

[243] pâdişâh-ı eyyâm TK, ESE, B: -AE

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Benim vezîrim vakūr u vekîl-i hamiyyet-perverimsin!

Seni selâm-ı selâmet-encâm ve duâ-yı hayr-ı icâbet-irtisâm-ı şâhânemle teşrîf ü ikrâm-ı husrevânemden sonra ma‘lûmun[244] olsun ki düşman-ı dîn ve a‘dâ-yı müşrikîn üzerine berren ve bahren vâḳi‘ olan sefer-i hümâyûnumun kâffe-i mühimmât ve tertîbât ü levâzimâtı tehyi’esinde vukū‘a gelen hidemâtın ve dîn-i mübîn uğrunda der-kâr olan sa‘y ü gayretin ma‘lûm-ı pâdişâhânem olduğundan başka

Bu def‘a kapı kulu ve sâir sunûf-ı askeriyye kullarımın bir kısm mevâcibleri ber-vech-i ta‘cîl ü itmâm ve tahsîl ü tevzî‘-i tekmîl husûsunda sünûh eden ikdâm ü himmetin pesendîde-i pâdişâhânem olmağın mazhar-ı duâ-yı hayr-dâverânem olmuş senden mücerred seni i‘zâz ü taltîf için bir sevb-i semmûr-ı meserret müstevcib ve bir hançer-i nusret müstelcib hazîne kethüdâsı ağa kulum ile [87a] irsâl olunmuşdur.

Seni ve seninle bi’l-ittifâk dîn ü devlet-i ebed-rehînim hidemâtında sâdıkāne gayret ve izhâr-ı istikāmet edenleri cenâb-ı Hakk dâreynde azîz etsin. Seferimiz Moskov üzerine iken Nemçeli’nin nakz-ı ahd-i irtikâbı cihetiyle düşman-ı dîn iki oldu. Dîn-i mübîn sâhibi iki cihân güneşi server-i enbiyâ **-aleyhi ve alâ-âlihî ezke’t-tehâyâ**[245]**-** efendimiz olmağla cenâb-ı Hayrü’n-nâsırîn her hâlde Muîn ve zâhirimiz olduğunda şüphe yokdur.

Gerek sen ve gerek hayr-hâhân-ı devletim olanlar ikdâm ü himmetlerinize kat‘â fütûr getirmeyip kâffe-i umûr-ı seferiyyeye ve donanma-yı hümâyûnum tertîbâtına sa‘y eyleyesin. Kâffe-i umûrda müstakill bi’l-emr ü müstedel bi’r-rey

---

[244] ma‘lûmun TK, ESE, B: ma‘lûm AE

[245] علیه و علی اله از کی التّحایا = “En ulvî selâm O’nun ve ailesinin üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

vezîr ü vekîl-i mutlakımsın gayret ü hizmetin[246] nezd-i pâdişâhânemde vücûhla makbûl ü müstahsendir. Seni ve sâir sadâkat-kârân-ı devletimi cenâb-ı Hakk'a vedîa eyledim. Seferber olan ricâl ü askerî kullarım ve sâir hademe-i Devlet-i Aliyye'mi evvelâ cenâb-ı Hakk'a ve sâniyen sana ısmarladım. Sâdık olanların taltîflerine ve hâin olanların icrâ-yı cezâlarına ikdâm eyleyesin. Ocaklı kullarımdan ecdâd-ı ızâmım zamânlarından efzûn sadâkat ü gayret matlûb-ı hümâyûnumdur. Hazret-i Rabbü'l-âlemîn asâkir-i İslâm'ı mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı[247] dîni makhûr u müdemmer eyleye âmîn. Benim duâm cümle ile biledir. Mu'cizât-ı nebî -aleyhi's-selâm- bizim iledir.

Göreyim seni gayret günleridir!

Vukū'-ı Rikâb ve Azl-i Şeyhülislâm [Mehmed Mekkî Efendi]

Şehr-i Cemaziye'l-evvelin on altıncı Sebt günü [23 Şubat 1788-Cumartesi] sadrıa'zam hazretleri mu'tâd üzre devir teşrîfâtı teşekkürü ma'rızında münferiden ya'nî şeyhülislâm efendi ma'iyyetlerinde olmayarak azm-i rikâb-ı müstetâb-ı şehriyâr-ı kâm-yâb buyurup mukaddemce taraf-ı cihân-dârîden enderûn-ı [87b] hümâyûna da'vet buyurulan nakibüleşrâf bi'l-fi'l sadr-ı Anadolu es-Seyyid Mehmed Kamil Efendi Hazretleri'yle rû-mâlî-i hâkipâ-yi pâdişâh-ı eyyâm ile müşerref oldukları akabinde evvelen sadrıa'zam hazretlerine ser-â-sere dûhte ferve-i semmûr iksâ ve sâniyen mevlânâ-yı müşârün-ileyhe şeyhülislâmlara mahsûs ferve-i beyzâ ilbâsıyla ta'yîn-i şuğl-i bihîn-i fetvâ[248] buyurulup ba'zı umûr müzâkeresi hitâmında huzûr-ı müstevcibü's-sürûr-ı pâdişâhîden hurûc ve sadrıa'zam hazretleriyle hem-inân olarak Bâbıâsafî'ye vürûd ve bir mikdâr kuûd eyledikden sonra sadrıa'zam hazretleri

[246] Bu kelime telaffuzu doğrultusunda dal "د" harfi yerine zel "ذ" harfi ile yazılmıştır.

[247] Burada vav "و" ve elif "ا" harfleri yer değiştirmiş.

[248] fetva ESE, B: -AE, TK

taraflarından dahî bir sevb-i ferâce semmûr kürk bohça ile arz olunup mazhâr-ı ikrâm tâmm olarak konakları cânibine atf-ı licâm eyledi.

Nasb-ı Kaymakam der-i Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât

Şehr-i Cemaziye’l-evvelin on altıncı Sebt günü [23 Şubat 1788-Cumartesi] Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası Vezîr Hasan Paşa Bâbıâsafî’ye da‘vet ve rikâb-ı hümâyûnda kaymakam olmak üzre ser-â-sere konağına irsâl ve yerine kul kethüdâsı olan kelleci demekle meşhûr Osman Ağa yeniçeri ağalığıyla ikrâm ü ibcâl olundu. Mukaddemâ rikâb-ı hümâyûn kethüdâsı olan Mehmed Ağa’nın dahî tebdîli lâzım gelmekle sefer-i hümâyûna gitmek üzre bi’l-fi‘l çavuşbaşı olan el-Hâcc Salih Ağa[249] yevm-i mezbûrda rikâb-ı hümâyûn kethüdâlığıyla tebdîl-i makām ve çavuşbaşılık ile seferber olmak üzre sipâh ağası olan Ruhî Süleyman Ağa tahsîl-i merâm edip çavuşbaşılık vekâleti sâbık rikâb kethüdâsı vekîli olan Hamza Paşa kethüdâsı Mehmed Ağa’ya tahmîl ve Ruhî Süleyman Ağa’dan bakiyye kalan sipâh ağalığı bundan mukaddemce topcubaşılıkdan munfasıl Genc Osman Ağa’ya tahvîl olundu.

Zikr-i Tevcîhât

[88a] Şehr-i mezbûrun on altıncı Sebt günü [23 Şubat 1788-Cumartesi] müfti-i sâbık Mehmed Mekkî Efendi Hazretler’inin konağında ikāmete me’mûr olduğu haberini îsâle çavuşbaşı-ı cedîd Rûhî Süleyman Ağa me’mûr ve Anadolu kazaskerliğiyle Reîszâde Âşir Efendi ve nakibüleşrâflık ile Dervîş Mollâ Efendi mesrûr u mecbûr buyurulup bi’l-fi‘l Rumeli kazaskeri olan Seyyid Yahya Efendi Hazretler’i dahî bir buçuk mâh müdd[et] ile i‘zâz ü ikrâm olundu.

[249] ağa TK, ESE, B: ağa’ya AE

Avdet-i Elçiyân-ı Hind

Mukaddemâ vürûdları keşîde-i silk-i âsâr olan Hind elçilerinin etbâ‘ları ve sâir askerîleri miyânelerinde bir mevtân-ı cân-şikâr-ı nâ-geh-gîr zuhûr ve birkaç mâh zarfında iki yüz yetmiş mikdârı nefer âdemleri birer ikişer[250] helâk olarak zîr-i hâke mütevârî vü mastûr olup ikāmetden izhârı acz-birle devletleri tarafına azîmete mecbûr olmalarıyla evâsıt-ı şehr-i mezkûrda [18 Şubat-27 Şubat 1788] huzûr-ı âsafîye da‘vet ve cânib-i devletden tahrîr olunarak[251] cevâb-nâme-i hümâyûn ile i‘dâd olunacak hedâyâ-yı hümâyûn i‘dâd ü tehyi’e olunmuş olunmağla hemen kendilere i‘tâ vü teslîm olunup bakiyye kalan elli atmış nefer mikdârı âdemleri ile bahren vilâyetleri cânibine avdet eylediler.

Zikr-i İhrâc-ı Tûğ-ı Nusret-Füruğ-ı Âsafî be-Sahrâ-yı Davud Paşa

Ordu-yı hümâyûnun sahrâ-yı Davud Paşa’ya hurûc eylemesi hengâmı takarrüb etmeğin şehr-i Cemaziye’l-âhirin üçüncü [11 Mart 1788-Salı] ve mâh-ı Şubat’ın yirmi dokuzuncu Salı günü yeniçeri ve sâir ocakların tûğları Bâbıâsafî’ye cem‘ olundukdan sonra kethüdâ-yı hazret-i sadrıa‘zamî Abdullah Efendi’ye semmûr kürk ve sâir ocaklar tûğcularına hil‘atler ilbâs ü iksâ sahn-ı nerd-bânda Mardinî Şeyh Efendi’ye duâ vü senâ etdirildiği akabinde tuğlar zîver-i döş ve[252] müretteb alay ile Davud Paşa sahrâsına nakl olunup nasb-ı [88b] nazargâh-ı asâkir-i deryâ-furûş kılınmışdır.

Zikr-i Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Davud Paşa

Mukaddem zikr olunduğu üzre evvelen Moskovlu ve sâniyen Nemçeli üzerlerine sefer-i hümâyûn tahakkuk eyledikden sonra sadrıa‘zam hazretleri asâkir ve

[250] birer ikişer TK, ESE, B :-AE

[251] olunacak TK, ESE, B:olunarak AE

[252] tuğlar … ve TK, ESE, B:-AE

edevât ve husûsan tertîb-i zehâyir ü mühimmâta küllî ihtimâm ederek az vakitde ekser levâzım ü mâ-yuhtâc-ı sefer-i hümâyûnu itmâm edip livâ-i şerîf-i zafer-redîf ile kendilerinin dahî muasker-i hümâyûna hurûc eylemek hengâmı hulûl etmeğin şehr-i Cemaziye'l-âhirin dokuzuncu [17 Mart 1788-Pazartesi] ve mâh-ı Mart'ın altıncı İsneyn günü ale's-seher ulemâ-yı a'lâm hemen ferâce semmûr kürk ve dilimli kavuklar ve hâcegân ve kapıcıbaşı ağalar çatal-destâr ve sâye-kapûd ve kemer-raht ü gāşiyeler ile de'b-i kadîm tekellüfleri gāileleri ber-taraf olarak umûmen sarây-ı hümâyûna cem' olunup muhtâr olunan sâat-i nehârî bir buçuğa gelince ba'zı müstecâbü'd-da've zevât-ı kirâm duâ vü tevessülüyle duâ-yı mansûrî-i asâkir-i İslâm cenâb-ı Vehhâb-ı ale'l-ıtlâkdan niyâz ü istirhâm olunduğu akabinde livâ-i şerîf-i zafer-elîf yed-i müeyyed-i mülûkâne ile dest-i zafer-peyvest-i hazret-i serdâr-ı ekremîye teslim olunup yemîn ü yesâr-ı destâr-ı âsafî iki kıt'a mücevher sorguçla tezyîn ve miyân-ı gayret-nişânlarına ta'lîk-i şimşîr ve tir-keş-i güher-eğin buyurdukdan sonra bi'n-nasr ve't-te'yîd alaya süvâr ve âzim-i ordu-yı zafer-karâr oldular[253].

Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Davud Paşa

Ahâlî-i ordu-yı hümâyûn sahrâ-yı Davud Paşa'da nasb-ı hıyâm ve iki üç gün mikdârı meks ü arâm eyledikleri akabinde şehriyâr-ı enâm hazretleri ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûnlarında olan serdâr-ı ekrem hazretleriyle maiyyet-i âsafânelerinde olan ricâl-i devlet ve rüesâ-yi asâkir-i [89a] zafer-miknet ve esnâf-ı leşkerim behrâm-ı iddet-i şâhânelerinin taltîf-i havâtır ve tekrîm-i serdâr-ı ihlâs-ı meâsir-i dâverânelerin hâvî ve ba'zı sipâriş ü tenbîh-i mülûkânelerin muhtevî kalem-i meyâmin-rakam-ı husrevâneleriyle bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-merhûn terkîm ve sû-yı hazret-i serdâr-ı ekremiye takdîm buyurdular sadrıa'zam hazretleri dahî ibâdet-i münîfe-i hatt-ı hümâyûn-ı şâhânenin herkese ismâ'-ı maslahatı zımnında

[253] TK, ESE ve B nüshaları burada biter.

maiyyet-i âsafânelerinde olan kâffe-i ricâl ve âmme-i rüesâ-yı asâkir-i zafer-hümâyı da‘vet ve hatavât-ı ibcâl ile ba‘de’l-istikbâl Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi[ye] kırâat etdirip mezâmîn-i münîfini herkese ifhâm ü işâât buyurdular. Devâm-ı devlet-i pâdişâh-ı enâm ve mansûr u muzafferî-i asâkir-i İslâm duâları ba‘de’l-edâ serdâr-ı ekrem hazretleri cümleye tevcîh-i hitâb edip buyurdular ki beni dahî sizden bilip ya‘nî kebîriniz poser ve vasatınız birâder ve sagîriniz peder bilip yek-dil ü yek-cihet olarak seyr ve gürisneliğe bakmayıp hemen i‘lâ-yı kelimetu’llâh-ı ulyâya ihtimâm ü dikkat ve sarf-ı mâ-hasal kudret edelim. Göreyim sizi gayret ü hamiyyetinizi sarf edecek vakitlerdir buyurduklarında herkes ittifâk u ittihâdı ikrâr ve bezl-i mâ-hasal miknet etmeğe azm eylediklerin iâde vü tekrâr eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki vezîria‘zam ve vekîl-i mutlakım ve bi’l-istiklâl serdâr-ı zafer-rehberimsin!

Bâ‘is-i sudûr-ı hatt-ı hümâyûnum oldur ki el-hâletü hâzihî bi’l-cümle ricâl ve ocaklı ve sâir seferber olan kullarım ile hazret-i fahr-i kâinât -**aleyhi ve âlâ-âlihî efdâlü’t-tahiyyât**-[254] efendimizin livâ-i şerîf-i nusret-redîfi sâyesinde mütevekkilen ale’llâh ve müstaînen bi-rûhâniyyeti hazret-i Resûlullah azîmet eylediğin işbu sefer-i hümâyûnumda Hakk teâlâ seni ve seninle bile dîn-i mübîn uğrunda dâr u diyârını ve ıyâl ü evlâdını [89b] terk ile düşman-ı dînden ahz-ı[255] intikām için fî-sebîli’llâh cihâd ü gazâya kıyâm edenleri dâreynde mazhar-ı saâdet eyleyip mansûren ve muzafferen avdet müyesser eyleye âmîn. Düşman-ı dînin merâm-ı fâsidı bünyân-ı İslâm’ı rahne-dâr etmek maslahatı olmağla dîn-i mübîne ve Devlet-i Aliyye’me tamâm ittifâk-ı derûn ile hizmet edecek günlerdir bu vakti evkāt-ı sâireye kıyâs

[254] عليه و على اله افضل التحيات = “En fazîletli selâm O’nun ve ailesinin üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[255] Burada ahz kelimesinden sonra yanlışlıkla vav “و” harfi yazılmıştır.

etmeyip gerek vüzerâ vü ricâl ve gerek esfâr-ı sâbıkāda bunca yüz aklıkları eden ocaklı kullarımın cümlesi zâhiren ve bâtınen sana teâvün ü i‘tizâd ederek müttefikan ve müttehiden dîn uğrunda kendilerden hizmet ü gayret matlûb-ı şâhânemdir yararlık edenlerine eğer dîrlikleri var ise terakkîler yoğise dîrlikler tevcîh olunması ve dîrlikleri olup hizmet-i lâzimesinde vakt ü zamânıyla bulunmaz ise dîrliği çalınıp te’dîb olunmasını sana her vechile ruhsat-ı mülûkâne[m] ve istiklâl-i pâdişâhânem der-kâr olup kâffe-i umûrda müstakill ve müstenid senden cüz’î ve küllî bir maddede taraf-ı hümâyûnuma arz ü istîzân iktizâ etmez emr ü re’yin benim emr ü re’yimdir. Sana sadâkat üzre hizmet edenler dîn ü devletime hizmet ü iânet ve hilâf-ı hareket edenler dîn ü devletime hıyânet etmiş olurlar. Sen dahî sadâkat edenleri taltîf ve tekâsül edenlerin cezâlarını tertîb ederek muktezâ-yı istiklâlini icrâya sa‘y eyleyesin ve’l-hâsıl sana her vechile istiklâl-i tâmm vermişimdir. Göreyim seni Hakk teâlâ habibi hürmetine yüzünden fütûhât-ı azîme zuhûruyla bu abd-i âcizini ve münkesirü’l-hâtır olan cemî‘ ümmet-i Muhammedi karîben mesrûr eyleyip mansûren ve muzafferen avdetinizi müyesser eyleye âmîn. **Bi-hürmeti seyyidi’l-mürselîn**[256].

[256] بحرمة سيد المرسلين = “Peygamberler efendisinin hürmetine” anlamında bir dua cümlesi.

[90b] [257]

Mukaddeme-i Sefer-i Hümâyûn 1/4	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yi Davud Paşa 6	İ'dâm-ı Abdi Ağa 6
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Edirne ve Vürûd-ı ba'zı ez-İhbâr-ı Sâiree ve Dilhâ ez-Cânib-i Serhaddârân-ı Devlet-i Aliyye 6	Vefât-ı Başbuğ-ı Boğdan Bekir Paşa 9	İstitrâd 9
Kethüdâ-yı Sadrıa'zamî-şuden-i Süleyman Ruhî Ağa 9	Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Edirne 10	Vukū'-ı Meşveret-i Ohri 12
Hurûc-ı Donanmâ-yı Hümâyûn 13	Alay-nümûd Mîrimîrân Seyyid Abdi Paşa 13	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Edirne 13
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Filibe 14	Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Tatarpazarı 14	Zikr-i Giriftâr-ı Voyvoda-i Boğdan be-Dest-i Nemçe ve İ'tâ-yı Vezâret-i Bezhânevî Hasan Ağa ve Tayfur Bey 15
Vukū'-ı Muhârebe der-Cânib-i Eflak ve Âmeden-i İsrâ-yı Nemçe 16	Vefât-ı Muhâsebe-i Evvel Seyyid Numan Bey 16	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Tatarpazarı 16

[91a]

Vürûd-ı Hayr-ı Meşveret-eser ez-Cânib-i Bosna 16	Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Sofya ve Vukū'-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı İkāmet 17	Tebdîl-i Çavuşbaşı der-Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr ba'zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye 18
Vukū'-ı Harîk 18	Vefât-ı Çerkez Mehmet Bey 19	İ'tâ-yı Vezâret be-Selim Ağa 19
Alay-nümûd b. Pankadüz ve b. Çalık 20	Azl ü Nefy-i Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn Abdullah Efendi 20	Mahnûkī-i Yusuf Hüsnü Efendi 20
Avdet-i Telhîs-i Serdâr-ı Ekrem be-Ordû-yı Hümâyûn 21	Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 21	Zikr-i Ziyâfet be-Gürûh-ı Bektâşiyân 22
Zikr-i ba'zı ez-Keyfiyyet-i Usât-ı Reâyâ ve İ'tâ-yı Takviyet ü İânet be-Cânib-i Belgrad 23	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Sofya be-Cânib-i Niş 24	Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Niş 25

[257] **[90a]** varağı yazmada boş olarak yer almaktadır.

Vukū‘-ı Tevcîhât der-Sahrâ-yı Niş 25	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Niş [124a] be-Cânib-i Fethülislâm 25	Vukû‘-i Kīl ü Kāl der-Miyân-ı Neferât-ı Yeniçeriyân ve Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân 26
Zikr-i Serasker-şuden-i Serasker-i Vidin Vezîr Müşterî Tedbîr Hasan Paşa 27	Tebdîlî-i Makām-ı Ordu-yı Hümâyûn 28	Mürûr-ı Serasker-i Vidin Vezîr Hasan Paşa be-Cânib-i Kalafat 28

[91b]

Evvel Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Serasker Vezîr Hasan Paşa ve Nez‘ ü Teshîr-i Nezâret ez-Dest-i Küffâr-ı Liâm 29	Me’mûriyyet ve Azîmet-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Cânib-i Fethülislâm 31	Reften-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Tarîk-i Tebdîl be-Cânib-i Nezaret ve Tertîb-i Meclis-i Meşveret Berây-ı Teshîr-i Mehadiye 31
Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez.Sahrâ-yı Vidin be-Cânib-i Fethülislâm 32	Yoklama-i Zuamâ 33	Muhârrebe-i Cüz’iyye der-Boğaz-ı Mehadiye 34
Zikr-i Tevessül be-Daavât-ı Müstecâbe ve Kırâat ba‘zı ez-Havâss-ı Müstetâb 34	Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Fethülislâm-ı Dârü’s-selâm 36	Azl ü Nasb-ı Kethüdâ ve Tevcîhât-ı Sâire 36
Vefât-ı Esma Sultân -sabbet aleyhâ se[‘]abîb gufrân- 36	Vefât-ı Süleyman Ruhi Ağa Terceme 37	Vukū‘-ı Meşveret ve İhtiyâr-ı İkāmet be-Fethülislâm 37
Zikr-i Muhârebe-i Sâniyye Serasker Paşa der-Boğaz-ı Mehadiye ve Teshîr ba‘zı ez-Tâbyahâ-yı Küffâr-ı Dûzah-peymâ 38	Zikr-i Teshîr-i Mehadiye 39	Teshîr-i İnlik be-Mübâşeret-i Serdâr-ı Ekrem 41
Sûret-i Emr-i Şerîf 43	Vukū‘-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm be-Nezâret 45	Vukū‘-ı Meşveret der-Mehadiye ve Reften-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Tecessüs-i Keyfiyyet-i A‘dâ 47
Zikr-i Mehadiye Memiş Paşa be-Küffâr-ı Nemçe ve Giriftâr-ı Koçu ve Vezâret-i Müşârün-ileyh 48	Terceme-i Koçu 48	Zikr-i Meşveret-i berây-ı Reften-i Serdâr-ı-Ekrem be-Cânib-i Mehadiye ve Ta‘yîn-i Mahall-i Meştâ 50

[92a]

Zikr-i Muhârebe-i Sâlise-i Azîme bâ-Küffâr-ı Hâk-sâr der-Pîş-gâh-ı Şebeş ve İnhizâm-ı Müşrikîn-i Hâsirîn ve Mansûre-i Leşker-i Müslimîn 52	Teznîb-i Makāle 55	Zikr-i Nebze ez-Ahvâl-i Zehâyir 56
Zikr-i Mukaddeme-i Tekādîr-i Üserâ Sûret-i Takrîr 57/58	Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Nakl-i Ordu ve Tâhten-i Bilâd-ı Adüvv-i Yedüvv 60	Zikr-i Teshîr-i Ak Palanka ve Pançova ve Hitâm-ı Tasfiye-i Sevâhil-i Nehr-i Tuna ve Îrâd-ı Serasker-şuden-i Muhâfaza-i Belgrad Vezîr Abdi Paşa 63
Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn 64	Vekāyi‘-i Sene Selase ve Mieteyn ve Elf 65	Avdet-i Serdâr be-Ordu-yı Hümâyûn ve Ric‘at-ı Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye 65
Hakk-ı Vezîr Darendeli İbrahim Paşa 67	A‘dâ-yı Memhûr be-Zümre-i Yeniçeriyân ve Sâir Tavâif-i Askeriyye-i Piyâdegân 68	Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve Ser-cebeciyân 68
Vürûd-ı Ser-çûkadâr Hazret-i Şehriyârî be-ordu-yı Hümâyûn 69	Âmeden-i Haber-i İstilâ-yı Küffâr-ı Hâk-sârî be-Kal‘a-i Hotin ve Vukū‘-ı Meşveret ve Avdet-i Ser-çûkadâr-ı Şehriyârî be-Rikâb-ı Hümâyûn 69	Zikr-i İnşâ ve Hitâm-ı Cisr ber-Nehr-i Tuna der-Kenâr-ı Orşova 71
Zikr-i İ‘tâ-yı Takviyet be-Nezaret ve Ada-i Kebîr ve Azîmet Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Fethülislâm 72	Zikr-i Bend ez-Hadd-ı Kal‘a-i Vidin tâ-Hudûd-ı Kasaba-i Orşova ve Mehadiye 73	Zikr-i Keyfiyyet-i Memiş Paşa ve Şehâdet-i Başbuğ-i Tuna ve Ref‘-i Vezâret-i Süleyman Feyzi Paşa 75
Vefât-ı Reîsülküttâb Muhammed Nahifi Efendi der-Rikâb ve Reîsülküttâb-şuden-i Reîsülküttâb Muhammed Raşid Efendi 77	Terceme Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm ve Vusûleş be-Sahrâ-yı Vidin 75/77	Vukū‘-ı Meşveret ve Vaz‘-ı Livâ-i Şerîf be-Sanduka-i Saâdet-Rehîn ve Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin 77

[92b]

Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Rusçuk 78	Meclisde Okunan Kâğıdın Sûreti 78	Ordu-yı Hümâyûn be-Kasaba-i Rusçuk 82

Reften-i Mektûbî-i Sadrı‘azamî İbrahim Efendi be-Rikâb-ı Hümâyûn 83	Tevcîh-i Riyâse be-Seyyid Muhammed Hayri Efendi 83	Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn der-Meştâ-yı Rusçuk 83
Suret-i Hatt-ı Şerîf 84	Zikr-i İstilâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Özü 85	Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı İ‘lân Velâdet-i Heybetu’llâh-ı Sultân 88
Sûret-i Mahzar be-Tarîk-i Arzuhâl 88	Zikr-i Vefât-ı Abdülhamid Hân 89	Hayrât-ı Halîfe-i Müşârün-ileyh 90
Vüzerâ-yı Merhûm Müşârün-ileyh 90	ba‘zı ez-Vekāyi‘-i Sene Selâse ve Mieteyn ve Elf 2	Zikr-icülûs-ı Cenâb-ı Sultân Selim Hân **-Ebedûllâh-i Hilâfete alâ-Ahirü’d-Devrân-** 3
Târîh-i Berây-ı Cülûs-ı Hümâyûn-ı Halîfe-i Ümem 3	Târîh-i berây-ı İ‘fâ-yı Lihye-i Mübâreke-i Şehinşâh-ı Âlem 3	Zikr-i ba‘zı ez-Vukūât-ı Hâlât-ı Mübeşşire 4
Târîh-i Diğer berây-ı İğfâ-yı Lihye-i Pâdişâh-ı Âlem 4	Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Pâdişâhî 4	Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn Beşâret-merhûn be-Cânib-i Meştâ-yı Hümâyûn ve be-Bâb-ı Âlî 5

[93a]

Tevcîh-i Ketküdâ-yı Bevvâbîn-i Şehriyâr-ı İnâyet-güzîn be-Mîr-i Şemseddin ve Kethüdâ-yı Vâlide-i Sultân be-Lala Mahmud Bey 6	Zikr-i Kudûm-ı Vâlide Sultân be-Sarây-ı âmire-i Pâdişâh ve Ârâ-yı der-Bâb 6	Zikr-i Itlâk ba‘zı ez-Ekâbir-i Ulemâ-yı A‘lâm 7
Hurûc-ı Mevâcib-i Kıst-ı Vâhid Der-Meştâ-yı Rusçuk 7	Zikr-i Takdîm ve İ‘tâ-yı Mühr-i Hümâyûn be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem be-Ordu-yı Übbehet-makrûn 8	Zikr-i Takallüd-i Seyf 9
Niş-i âsafî be-Sahrâ-yı Rusçuk 9	Zikr-i Serasker-şuden-i Kapudan-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa ve Nasb-ı Kapudan-ı deryâ 10	Bend-i Livâ-i şerîf be-Setûn-ı Mübârek Hîş 10
Ta‘yîn-i Ordugâh-ı Mevkib-i Hümâyûn 11	Azîmet-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zam be-Cânib-i Âsitâne-i Aliyye 11	Zikr-i Kethüdâ-yı Sadrı‘azamî-şuden-i Hasan Efendi ve İrâd-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye 11
Neşr-i Buyuruldu be-Ocakhâ berây-ı İhrâc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk 12	Zikr-i İrsâl-i Hükm-i Şerîf ez-Cânib-i Vâlide Sultân Aliyyü’ş-Şân 13	Zikr-i Vak‘a-i Kalas 13

Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Şerîf ve Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-i Rub‘-ı Meskûn be-Ordu-yı Zafer-makrûn 15	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 15	Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn ve A‘dâ-yı Rütbe-i Vezâret be-Kapudan-ı deryâ Hüseyin Paşa 16
Maktûlî-i Selim Ağa Emîn-i Tersâne-i Âmire 16	İ‘tâ-yı Vezâret 17	Vukū‘-ı Meşveret 17

[93b]

İhtiyâr-ı İkāmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk ve Tedâbîr-i Sâire 18	Azl-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa 19	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 20
Zikr-i Sadrıa‘zam ve Serdâr-ı Ekrem-şuden-i Serasker-i Vidin Hüseyin Paşa 20	Târîh 22	Târîh-i Diğer 22
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 22	Tevcîh-i Seraskerî-i Vidin bâ-Eyâlet-i Sivas be-Serdâr-ı Ekrem-i Sâbık Yusuf Paşa 23	Mahnûkī-i Ahmed Nazif Efendi 23
Zikr-i Meşveret 23	Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî Hasan Efendi ve Nasb-ı Süleyman Raşid Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire 25	Mürûr-ı Kemankeş Mustafa Paşa ez-Nehr-i Tuna 25
Zikr-i Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Kerâmet-Nümûn 26	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 27	Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer 27
Sûret-i Takrîr 28	Tedâbîr ve Vâkıât-ı Müteferrika 29	Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz’iyye-i der-i Bender ve Vefât-ı Vezîr Varnalızâde Selim Paşa ve Tedbîr-i Diğer 30
Vukū‘-ı Tevcîhât-ı der-Âsitâne-i Aliyye ve Ordu-yı Hümâyûn 32	Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Rıhlet Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Silistre 32	Vukū‘-ı Harîk der-Âsitâne 33

[94a]

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Rusçuk 34	Zikr-i Meşveret ü Mübâşeret be-İstikşâf-ı Ahvâl-i Tarîk-i İsakçı 34	Âmeden-i Dil ez-Cânib-i Serasker-i Vidin Yusuf Paşa ve ez-Muhâfız-ı İbrail Mahmud Paşa 35

Vukū‘-ı Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Küffâr-ı Moskovlu-yı Liâm 37	Vukū‘-ı Meşveret ve Itlâk-ı Elçi-i Moskov 38	Âmeden-i Dilhâ-yı Moskovlu ve Takrîr-i Îşân 39
Vukū‘-ı Tezelzül Der-Ordu-yı Kemankeş Mustafa Paşa 40	Azl ü Nasb Ser-Kassâbân-ı Ordu-yı Hümâyûn ve Ağa-yı Silâhdârân 42	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i İsakçı 42
Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be- Cânib-i İbrail 43	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 47	Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i İbrail 47
Azl ü Nasb-ı Şeyhülislâm ve Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn 48	Zikr-i Nebze-i ez-İhbâr-ı Sâire-i Kapudan Paşa 48	Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı İbrail 49
Zikr-i şürû‘ be-Tertîb-i Asker-i Ordu-yı Hümâyûn ve İtmâm-ı Levâzım-ı Mevkib-i Hümâyûn 53	Sûret-i Vesâyâ 54	Zikr-i Meşveret 56
ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ 57	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı İbrail 58	Zikr-i ba‘zı ez-Tedâbîr ve Harekât-ı Mukaddemât-ı Ceng ü Harb ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Emr-i Bî‘at ve Ta‘yîn-i Rûz-ı Hareket ve Tahkīk-i Tarîk-i Azîmet be-Düşman-ı Dîn ü Devlet 58

[94b]

Sûret-i Kâğıd 60	Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Boza be-Cânib-i Fokşan 63	Ta‘yîn-i Leşker berây-ı Def‘-i Gāile-i Küçük Alioğlu 64
Vekāyi‘-i Sene Erba‘ ve Mieteyn ve Elf 65	İbkā-yı Vezâret 65	Vukū‘-ı Meşveret ve Tezelzül-i Ordu-yı Hümâyûn 65
Sûret-i Mahzar 70	Tevcîh-i Câh-ı Riyâset 72	Vukū‘-ı Muhârebe der-Pîş-gâh-ı İsmail ve Tedârük-i Esbâb-ı Takviyet an-Cânib 73
Zikr-i İ‘tâ-yı Takviyet be-Cânib-i Eflak ve İbrail ve Ubûr-ı Serdâr-ı Ekrem ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Maçin 74	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i Şumnu 75	Azl ü Nasb Şeyhülislâm ve Sadr-ı Rum ve Kadı-i İslambol 76
Zikr-i Tevcîh-i Vezâret 76	Vukū‘-ı Meşveret 76	Vefât-ı Osman Paşa Muhâfız-ı Belgrad 77

İstilâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal‘a-i Akirman ve Vukū‘-ı Meşveret ve Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Meştâ-yı Şumnu 78	Vukū‘-ı Meşveret 79	Sûret-i Hatt-ı [Şerîf] 81
Sûret-i Buyuruldu berây-ı Nehy-i İsti‘mâl-i Evânî-i Sîm ü Zer 82	Azl-i Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa 83	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 84

[95a]

Sûret-i Hatt-ı Şerîf 84	Vürûd-ı Serdâr-ı Ekrem be-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Şumnu 85	Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Avdet-i Ser-çûkadâr-ı Şehriyâr-ı be-Cânib-i Atabe-i Ulyâ 86
Tertîb-i Cezâ-yı Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî ve Mektûbî Efendi ve Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Hasan Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire 87	Vürûd-ı İsrâ be-Meştâ-yı ez-Cânib-i Serasker-i Vidin Yusuf Paşa 88	Tevcîh-i Vezâret 88
Takdîm-i Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Rey‘-i Meskûn be-Sû-yı Serdâr-ı Ekrem 89	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 89	Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer 90
Zikr-i İstîlâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Bender ve Siyâset-i ba‘zı ez-Vüzerâ ve A‘yân-ı Vilâyet 91	Tezyîl-i Makāle 91	Tevcîhât-ı Vüzerâ 92
İhrâc-ı Tuğ be-Pâye-i Nerd-bân 92	Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa 92	Terceme-i Müşârün-ileyh 93
Zikr-i Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn berây-ı Kaymakam Ağa-yı Sâbık-ı Muhâfız-ı Rusçuk Hasan Paşa 94	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 95	Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn Mevâhib-i Tev’em berây-ı Ta‘yîn Sadrıa‘zam ve Serdâr-ı Ekrem 96
Sûret-i Hatt-ı Şerîf 96	Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı Me’mûriyyet-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Genc Osman Ağa 96	Zikr-i Sadrıa‘zam şuden-i Şerîf Hasan Paşa 97

[95b]

Sûret-i Hatt-ı Şerîf 98	Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye ve Defterdâr-şuden-i Ali Râik Efendi 99	Bend-i Livâ-i şerîf be-Sütûn-ı Hîş 100
Tevcîh-i Mîrimîrân	Azl ü Nasb-ı Ağa-yı Ocağ-ı Yeniçeriyân	Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Dil-ârâ-yı Şumnu

100	100	101
Zikr-i Galebe-i Merâkib ve Sefâyin-i Sultânı der-Bahr-i Sefîd 101	Hurûc-ı Mevâcib 103	Hareket-i Hân-ı Kuban be-Baht Giray ez-Cânib-i İsmail 104
Kethüdâ-yı Serdâr-ı Ekremî-şuden-i Emîn-i Defter-i Hakānî es-Seyyid Feyzullah 105	Zikr-i Gazve-i Cemîle-i Yergöğü 105	Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Yergöğü 109
Vukū‘-ı Tevcîhât der-Rikâb-ı Hümâyûn ve der-Ordu-yı Nusret-merhûn 109	Mürûr-ı Serdâr-ı Ekrem be-Cânib-i Yergöğü ve İ‘tâ-yı Vezâret-i be-Mîrimîrân Abdullah Paşa ve Avdeteş be-Sû-yı Ordu-yı Hümâyûn 110	Kadîm-i Atiyye vü Çelenk ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Mekârim-Âhenk 111
Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn 112	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 113	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 113
Ref‘-i Vezâret-i Sırrı Selim Paşa 114	Vefât-ı Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa 115	Terceme-i Merhûm müşârün-ileyh 115

[96a]

Şürû‘-ı Vürûd-ı Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn 116	Zikr-i İ‘dâm-ı Hacı Himmetzâde 117	Zikr-i İ‘dâm-ı Azaklızâde 117
Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf ve âyûn-ı Şeyr-yâr-ı Kerâmet Elif 118	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 119	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Şumnu be-Cânib-i Rusçuk 120
Zikr-i Mansûre-i Donanma-yı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn 121	Nefy-i Mukābele-i Süvârî-i Muhammed Raşid Efendi ve Vukū‘-ı Tevcîhât 123	Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Yergöğü 123
Vukū‘-ı Meşveret 124	Vürûd-ı Elçi-i be-Rusya ve Şürû‘-ı be-Mükâleme-i Akd-i Mütâreke 126	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Civâr-ı Yergöğü be-Sahrâ-yı Yergöğü 127
Nefy ve İclâ-yı Sadr-ı Rum ve Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Ulemâ 127	Vefât-ı Kadı-i [Mustafa Sıdkı Efendi] Ordu-yı Hümâyûn 127	[316a] Terceme 128
Vekāyi‘-i Sene Hams ve Mi’eteyn ve Elf 128	Zikr-i Muhârebe-i Donanma-yı Hümâyûn ve Rû-mâlî-i Kapudan-ı deryâ be-Huzûr-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn 128	Zikr-i Vukū‘-ı Mütâreke vü Mübâdele-i Temessük ve İksâ-yı Hil‘at ve Murahhasân-ı Akd-i Mütâreke 129
Sûret-i Temessük-i Mütâreke 130	Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Îrâd-ı ba‘zı ez-Havâdis 133	Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Rusçuk 133

[96b]

Zikr-i İ‘dâm-ı Voyvoda-i Eflak Mavroyani 134	Terceme Vukū‘-ı Meşveret 136	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Rusçuk be-Cânib-i Silistre 137
Azl ü Nefy-i Ser-topî Hasan Ağa 138	Vürûd-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn be-Ordu-yı Hümâyûn 138	Ta‘yîn-i Murahhasân-ı Nemçe 139
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ 139	Vukū‘-ı Muhârebe ve İnhizâm-ı Küffâr-ı Dergili ve İ‘tâ-yı Takviyet-i Pâr-sâl-ı Asâkir ve Zehâyir ü Nakd-i Küllî 139	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Yurd-ı Aydemür be-Bakıkra 141
Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Maçin 141	Reften-i Sefîr-i Rusya be-Cânib-i Devlet-i Hîş ve Muztarib-şuden-i İbrail ve İsmail ve Kili ez-Zuhûr-ı Tabur-ı Küffâr-ı Bed-endîş 143	Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Takviyet be-Kili ve Serhaddât-ı Sâire ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Salih Paşa 144
Vefât-ı Lala Mahmud Bey 145	Zikr-i Reften-i Murahhasân-ı Devlet ez-Mevkib-i Hümâyûn be-Cânib-i Ziştovi 145	Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Emîn Efendi ve Mîrimîrân Mehmed Paşa ve Ref‘-i Vezâret ba‘zı ez-Vüzerâ 146
Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Bakıkra 147	Tebdîl-i Defterdâr Efendi der-Yurd-ı Bakikra 149	Vukū‘-ı Meşveret ve Kırâat-i Hatt-ı Hümâyûn Pâdişâh-ı Cem-Menkabet der-Sahrâ-yı Bakıkra 149
İstirdâd 101	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 101	Me’mûriyyet-i ağapaşa 102

[97a]

Vaz‘-ı Livâ-i şerîf be-Sanduka-i Saâdet Hîş 153	Zikr-i Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Bakıkra 153	Zikr-i İ‘dâm-ı Mustafa Ağa Ser-Kassa[bâ]n-ı İsmail ez-Kapıcıbaşıyân-ı Dergâh-ı âlî 153
Vukū‘-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Şumnu 156	Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Hacıoğlu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Şumnu 157	Tebdîl-i Ağa-yı Sipâh ve Silâhdâr 157
Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kolofca 158	Sûret-i Buyuruldu 159	Vürûd Hatt-ı Hümâyûn be-Mirahûr-ı Sânî-i Şehriyârî ve İ‘tâ-yı İstiklâl ü İstimâlet be-Vezîr-i Müşârün-ileyh 160
Sûret-i Buyuruldu 161	Vürûd-ı Buyuruldu ber-Mûceb-i Hatt-ı Şerîf 161	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 161

Zikr-i İhtirâk-ı Tulca ve İsakçı ve Muhasâra-i İsmail 162	Zikr-i Tedârükât-ı İstihlâs-ı İsmail ez-Muhâsara 164	Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Hakkı Bey ve Nefî Selefeş Seyyid Feyzullah Efendi be-Cezîre-i Kıbrıs ve Tevcîhât-ı Sâire der-Kasaba-i Kozluca 165
Vukū‘-ı Tevcîhât 166	Zikr-i İstîlâ-yı Kasaba-i İsmail 166	Azl ve İ‘dâm-ı Serdâr-ı Ekrem Seyyid Hasan Paşa 170
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 174	Diğer Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 174	Sûret-i Bakiyye-i Müşârün-ileyh 175

[97b]

Maktûlî-i Çavuşbaşı 176	Vefât-ı Vâlî-i Çıldır Süleyman Paşa ve İ‘tâ-yı Vezâret be be-sereş 176	Nasb-ı Tuğ-ı âsafî be-Pâye-i Nerd-bân 177
Vukū‘-ı Harîk 177	Vefât-ı Şeyhülislâm 177	Vezâret-i Yusuf Paşa 177
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 178	Nefy-i Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn 179	Tebdîl-i Ser-cebeciyân 179
İhzâr-ı Kapudan-ı donanma-yı Nehr-i Tuna Vezîr Ahmed Paşa ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tertîb-i ba‘zı ez-Tedâbîr 179	Nasb-ı Ser-çavuşân ve Me’mûriyyet-i ba‘zı Kesân 180	Zuhûr-ı Tenbîh-i Şedîd berây-ı Def‘-i Fısk u Fücûr 181
Sûret-i Buyuruldu 181	Firistâden-i Tahrîrât ez-Cânib-i Hazret-i Sadâret-penâhî be-Cânib-i Kral Prusya 182	Vukū‘-ı Meşveret ve Tecdîd-i İttifâk-ı İsveç 182
Reften-i Sadrıa‘zam be-Cânib-i Varna 185	Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Mîrimîrân 186	Bend-i Livâ-i şerîf be-Sutûneş ve Ta‘yîn-i Cây-gâh-ı Ordu ez-Sahârî-i Şumnu 187
Hareket-i Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Şumnu 187	İstilâ-yı Küffâr be-Kasaba-i Maçin ve Muhâsara-i İbrail ve Hareket-i Serdar-ı Ekrem 187	Âmeden-i Voyvoda-i Eflak be-Ordu-yı Hümâyûn 190

[98a]

Hurûc-ı Mevâcib 190	Azl ü Nasb Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî 190	Vukū‘-ı Meşveret der-Otak-ı Serdâr-ı Ekremî 190
Me’mûriyyet-i Hakkı Bey be-Cânib-i İbrail 191	Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn 192	İstitrâd 192

Âmeden-i Vezîr Bekir Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn 192	İtmân-ı Cisr-i Kebîr ve Ta‘yîn-i Muhâfazân 192	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn 193
Reften-i Sadrıa‘zamî be-Rü’yet-i Umûr-ı Sevâhil-i Tuna 193	Vukū‘-ı Tevcîhât 195	Hücûm-ı Küffâr be-Cânib-i Babadağı 196
İstitrâd 197	Âmeden-i Mîrimîrân Tepedelenli Ali Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn 197	Zikr-i ba‘zı ez-Keyfiyyâtı Donanma-yı Hümâyûn 197
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Hacıoğlu Pazarı 197	Vürûd-ı Çaparzâde Mir-Süleyman be-Ordu-yı Hümâyûn 198	Âmeden-i Hân-ı Kuban Baht Giray Hân be-ordu-yı Hümâyûn 198
Vukū‘-ı Meşveret 198	Harekât-ı Muasker-i Hümâyûn ez-Hırsova be-Cânib-i Maçin ve Avdet-i Asâkir-i İslâm ez-Maçin be-Cânib-i Hırsova 202	Tenbîh 205

[98b]

İstitrâd 206	Tertîb-i Mukaddemât-ı Ric‘at Muasker-i Hümâyûn der-Sânî Kerre be-Cânib-i Maçin ve Fevt-i Vâlî-i Rumeli ve Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât 206	Hareket-i Serdâr-ı Ekrem der-Def‘a-i Sâniyye ez-Hırsova be-Cânib-i Maçin ve İ‘tâ-yı Vezâret ve Mîrimîrânî ve Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Sâire 207
Vukū‘-ı Musâlaha-i Devlet-i Aliyye bâ-Nemçe 207	Acîbe 208	İn‘âm ü İhsân-ı Pâdişâh-ı Cem-Menkabet be-Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye 208
Zikr-i Muhârebe-i Sadrıa‘zam bâ-A‘dâ-yı Hüsrân-ı Tev’em ve Beyân-ı Tesyîr-i Sefîr ve Husûl-i Mütâreke 208	Sûret-i Esâs Mütâreke 210	Ahvâl-i Donanma-yı Bahr-i siyâh 210
Zikr-i Mükâtebe ve Mühâdât-ı Sadrıa‘zam be-Feldmareşal Rusya 211	Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Me’mûriyyet-i ba‘zı ez-Me’mûrân 211	Vekāyi‘-i Sene Sittin ve Mieteyn ve Elf 212
Avdet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Sahrâ-yı Maçin be- Cânib-i Silistre 212	Nasb-ı ve Ta‘yîn ü Tesyîr-i Murahhasân-ı berây-ı Mükâleme-i Mevâdd-ı Musâlaha be-Cânib-i Rusya 212	Teveccüh-i Muasker-i Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ve İndifâ‘-i Gāile-i Sipâhiyân ve Silâhdârân 213
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Şumnu 214	Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân 215	Âmeden-i Elçi-i Nemçe be-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften-i Ev be-Âsitâne-i Aliyye 215

İ‘dâm-ı Mîrimîrân Deli Ahmed Paşa 215	Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye 216	Zikr-i Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Meştâ-yı Şumnu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Mezkûr ve İcmâl ve Vekāyi‘-i Seferâyin-i Sâl 216

[99a]

Vaz‘-ı Livâ-i şerîf be- Sanduka-i Hîş 218	Nasb-ı Elçi-i be-Cânib-i Nemçe 219	Zikr-i Keyfiyyet-i İ‘dâm-ı Sarı Abdullah Paşa 219
Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn ve Tesyîr-i Teşrifât-ı inâyet-Makrûn be-Cânib-i Meştâ-yı Muasker-i Hümâyûn 220	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 221	Zikr-i İcmâl-i Sebeb-i Husûl-i Mütâreke ve Şürû‘-ı Murahhasân-ı Devlet be-Mükâleme ve Mürden-i Feldmareşal-i Rusya ve Vukū‘-ı İn‘ikād-ı Musâlaha 222
Tevcîh-i Voyvodalığ-ı Boğdan 226	Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf ve Avdet-i Silâhdâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Rikâb-ı Hümâyûn 226	Zikr-i Maktūlî-i Mikdad Paşa ve Ref‘-i Vezâret-i Muhassıl-ı Mora Cezâyir-i Kethüdâ İsmail Paşa 226
Vukū‘-ı Meşveret ve Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Şumnu be-Cânib-i Edirne 227	Vezâret-i Hüseyin Paşa 229	Hurûc-ı Mevâcib-i be-Edirne 229
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn 230	Da‘vet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Saâdet 230	Sûret-i Hatt-ı Şerîf 231
Vürûd-ı Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye be-Edirne 231	Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Gayrihüm ve Ref‘-i ba‘zı ez-Vezâret ve İ‘dâm-ı Curazâde 231	Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne 232
Zikr-i Ağa-yı Dârü’s-saâde-şuden-i Halid Ağa 232	Zikr-i Duhûl-i Alem Beni Muharrem ba-Serdâr-ı Ekrem be-Âsitâne-i Saâdet 332	

بسم الله الرّحمن الرّحيم

[99b] Cevâhir-i zevâhir-i hamd-i bî-hadd ve leâlî-i mütelâli-i senâ-yı lâ-yu‘add ol Mâlikü’l-mülk ferd ü samed hazretlerinin bâr-gâh-ı kibriyâ-i penâh-i azamet-destgâhlarına arz u takdîm olsun ki ber-mantûk-ı kerîme-i “ ورفع السموات بغير عمد ”[258] sakf-ı muallâ tâk-ı âsümân ve eflâk-i mazbûtatü’l-adedî ikāme ü bünyân ve ber-fehvâ-yi celîle-i “والارض فرشناها فنعم الماهدون”[259] sâhire-i fesîhatü’l-ircâ-yı zemîn-i ibret-nümûnu bast u tensîk ile zât-ı ulûhiyyet-âyâtına delîl ü burhân edip anâsır-ı erba‘aya âmîzeş ve itîlâf-ı ihsânıyla izhâr-ı mu‘cize-i cem‘-i izdâd ve vesâit-i erkân-ı çâr-gâne ile pehnâ-yı ademden mevâlîd-i selâseyi halk u îcâd buyurdukdan sonra cins-i hayevândan nev‘-i insânı “ولقد كرمنا بنى ادم ”[260] hil‘at-i müstevcibü’l-müfâharesiyle müşerref ü mümtâz bahşâ-yiş-i amîmesinden her zümreyi bir gûne taltîf ve i‘zâz-birle ahd-i Âdem -**aleyhi’s-selâm**-[261]dan zamân-ı bereket-iktirân-ı hazret-i peygamber-i âhirü’z-zamâna gelince “ولكلّ قومٍ هاد ”[262] mazmûn-ı inâyet-merhûnu üzre her kavme inzâl-i kütüb ve ta‘yîn-i rüsül ve tebyîn-i sübül-i reşâd eyleyip “ ورفعنا بعضكم فوق بعض درجات ”[263] mısdâkınca nasb-ı hülefâ-yı adl-âyîn [100a] ve tertîb-i mülûk ü selâtîn-i nesafet-rehîn ile her birinin şerî‘at-ı mergūbesin bir türlü mümehhed ü te’yîd ve her sınıfa tahsîs buyurduğu nevâmîs-i ilâhiyyesin

---

[258] “Allah gökleri herhangi bir direk olmadan yükseltti” (Kur’an, Ra’d-XIII, 2; s. 249).

[259] “Yeri de biz döşedik. Biz ne güzel döşeyiciyiz”(Kur’an, Zariyat-LI, 48; s. 522).

[260] “Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık”(Kur’an, İsra;-XVII, 70; s. 289).

[261] عليه السّلام = “Selâm O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[262] “Her kavim için de bir yol gösteren vardır” (Kur’an, Ra’d-XIII, 7; s. 250).

[263] “(çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık” (Kur’an, Zuhruf-XLIII, 32; s. 491).

dilediği mikdârı mümtedd ü te'yîd eyledi. " تبارك الذى بيده الملك وهو على كل شئ قدير"[264]

Beyt

Teemmel fi'lleti kulnâ tecidü fîhâ celâlallâh[265]

Fe ni'me'r-Rabbü ve'l-mevlâ teâlallâhü teâlallâhü[266]

[Nesr] Ve güldeste-i salât-ı anber-şemîn ve sümbül-i beste-i teslimât-ı gāliye vü sîm ol bâlâ-nişîn erîke-i risâlet ve ârâyişde-i eyvân-ı nübüvvet-i pîş-vâ-yı enbiyâ feyz-res-i asfiyâ hâdî-i sübül-i hâtem-i rüsül sâhib-i Mi'râc şefî'-i âsi[y]ân meded-kün-i müznibân hazretlerinin merkad-ı münevvere ve türbe-i mu'attaralarına ihdâ olsun ki ta'lîm-i ahlâk için tertîb-i ecnâd ve ebvâb-ı gazv[e] vü cihâdı feth ü güşâd buyurup kal' u kam'-ı şecere-i küfr ü zalâl zımnında ârâmiş-i istırâhatı mihen ü meşâkka tebdîl ü ta'vîz "وَجاَ هِدُو افى سبيل اللهِ حَقَّ جهادِه"[267] fermân-ı mehâbet-ünvânına imtisâl edenlere beşâretde olmakla pes-mânde-gân-ı ümmeti bu minhâc-ı saâdet-intihâc sülûkuna teşvîk ü tahrîs buyurmuşlardır.

---

[264] "Hükümranlık elinde olan Allah, yücedir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir" (Kur'an, Mülk-LXVII, 1; s.562).

[265] تامل فى التى قلنا تجد فيها جلال الله = Kalbimizde Allah'ın celalini bulmayı ümid ederiz.

[266] فنعم الرب والمولى تعالى الله تعالى الله = Bu ne güzel Rab ve efendidir, yücedir Allah yücedir.

[267] "Allah uğrunda hakkıyla cihad edin" (Kur'an, Hâc-XXII, 78; s.332).

Şi‘ir

Muhammed-i şehinşâh hayli rüsül[268]

Ki hûrdend pîşeş heme cezve-i vekîl[269]

Cenân-ı ukde ez-kâr-ı ümmet-i güşâd[270]

Ki dendân-ı derîn-kâr berbâd-dâd[271]

Be-kûşiş şüd ez-sâbe-i hod cüdâ[272]

Cüdâ-yi çonîn bâ-yed ez-mâsevâ[273]

[Nesr] Vasiyyât-ı tayyibât-ı rıdvân u rızâ ve dîn-i gufrân-ı bârân-ı irtizâ zârâyih-i envâr-ı levâyihî âli kirâm ve ashâb-ı zevi’l-ihtirâmlarına katre-feşân olsun ki kavâid-i hilâfet ve erkân-ı hükûmeti temhîd ve neşr-i ahkâm-ı şerî‘at-ı garrâ ve irsâl-i ümerâ-yı ma‘reke-ârâ ederek bünyân-ı millet-i beyzâ-yı tevsî‘ u teşyîd eylediler.

Beyt

Ebr-i rıdvân ki be-pâyân-ı neresed bârâneş[274]

Bâd ber rûze-i itret u ber-i yârâneş[275]

[Nesr] Ammâ ba‘dü mütâliân-ı sahâyif-âsâr **[100b]** ve nâzırân-ı kütüb-i havâdis ü ahbâra hafî değildir ki fenn-i târîh semerât-ı fevâidi bisyâr bir derece-i pür-berg ü bâr olmağın âyende-gânın fâkihe-çîn-i intifâ‘ olmaları zımnında her devlet-i vâlâ-menkabet kendi dûd-mânına mahsûs vekāyi‘in zabtına himmet eyleyip ahlâfına

---

[268] محمد شهنشاهِ خَیلِ رُسُل = Muhammed o kadar büyük peygamberdir ki

[269] که خُردند پیشش همه جزؤ وکل = O’nun büyüklüğü yanında geri kalan her şey küçüktür

[270] چنان عُقدهَ از کار اُمت کشاد = Öyle ki ümmetin işini düzeltmek için

[271] که دَندان درین کار بَرباد داد = Ki dişini bile bu iş için feda etti

[272] بکوُشِش شد از سابهُ خود جُدا = Bu çaba içerisinde kendi gölgesinden bile ayrı kaldı

[273] جدایء چنین بایَد از ماسوا = Bizim için de bir ayrılık var ise, bu şekilde olmalı

[274] اَبرِ رضوانکه بپایان نرسَد بارانش = Yağmuru bitmeyen cennetteki bulut ki

[275] بآد بر رْوَضهء عِتْرَتْ و بَر بارانش = Rüzgâr o bulutu peygamberin soyunun ve dostlarının üzerine getirsin

yâd-gâr olmak üzre terk-i menâkıb-ı âsâr ve bu şîme-i müstahsene ile nâm-ı nâmîlerin tahlîde ibtidâr eylemişlerdir. Husûsân selâtîn-i ferhunda-âyîn ve havâkīn-i felek-temkîn hânedân-ı şâmihü'l-erkân-ı Devlet-i Osmaniyye -**subbe aleyhim sicâlü'r-rahmete'l-ilâhiyye**-[276] den her şehriyâr-ı nîkû-girdâr tertîb-i şuûnât-ı dehre i'tibâr buyurup rakam-keşân-ı mücelledât-ı vekāyi' olan hüner-verân terbiyeleriyle zikr-i hayrların ibkā ve maksûd bi'l-asl olan ömr-i sânîlerin ihyâya i'tinâ eylediler -**eskenehümü'llâhü fî-a'le'l-cinân ve mehhede'llâhü devletehüm ilâ-âhiri'z-zamân**-[277]. Be-tahsîs ol silsile-i celîle-i pür-bereketin nuhbesi ve ol mülûk-i huceste-sülûkün âsümân-ı rütbesi pâdişâh-ı Cem-câh sultân-ı encüm-sipâh hâkān-ı kân-bisyâr kāan-ı gerdûn-vekār şehinşâh-ı felek-ihtişâm şehriyâr-ı Hüsrev-gulâm dâvâr-ı Cemşîd-meniş dâver-i deryâ-dihiş mâlikü'l-mülk-i âlem melâz u melce-i kâffe-i ümem halîfetu'llâhi fi'l-arz hâkimü'l-ekālîm bi't-tûl ve'l-arz hâdimü'l-Haremeyni'ş-şerîfeyn merci'-ı mülûkü'l-meşrikayn ve'l-mağribeyn hâfız-ı ehlü'l-emsâr ve'l-bilâd bâsıt-ı zıllü'ş-şefka-i ale'l-ibâd hâmi'd-dünyâ ve'd-dîn mâhî-i erbâbü'l-bağy an-vechi'l-arzayn muhyi'ş-şerî'at-ı Ahmediyye mukīmü's-sünnetü'l-Muhammediyye nâşirü'l-emn ve'l-emân nâsirü'l-adl ve'l-ihsân **-ellezi ibtesemet sugūre'l-büldân bi beşâreti hilâfetihî ve tenevveretü'l-ebsâr bi-tulû'ı şumûse saltanatihî- li-kâtibihî-**[278] Taht ü nikîne mâlik mülk-i zemîne vâris [101a] ya'nî şeh-i kerremûd Sultân Selim-i Sâlis illâ ve hüve's-sultân bin es-sultân bin es-sultân es-Sultân **Selim Hân** bin es-Sultân Mustafa Hân bin es-Sultân Ahmed Hân -**hallede'llâhü saltanatehû ilâ-âhiri'z-zamân ve ebbede devletehû ilâ-intihâi'd-devrân-**[279]

---

[276] صُعبّ عايهم سِجالُ الّرحمت الا لهيّه = "İlâhî rahmetiyle, iftihâr O'na verildi" anlamında Arapça bir söz

[277] اسَكنَهُمُ ا لله فى اعلى الجنان و مدا لله دولتهم الى اخرالّزمان = "Allah onları en yüce cennetlerde iskân ettirsin ve hükümranlıklarını âhir zamana kadar sürdürsün" anlamında bir dua cümlesi.

[278] الّذى ابتسمت ثعورالبلدان ببشارة خلافته و نّوورت ا لابصار وطلوع شموس سلطنته لكاتبه = Beldelerin serhâdleri O'nun hilâfetinin müjdesini duymakla sevinmiş ve tebessüm etmiş, gözler de O'nun saltanatının güneşinin doğmasıyla nurlanmış" anlamında Arapça cümleler.

[279] خلّدا لله سلطنته الى اخر الّزمان و ابّد دولته الى انتهاءِ الّدوران = "Allah saltanatını âhir zamana kadar devam ettirsin ve devletini kıyamete kadar ebedî kılsın" anlamında bir dua cümlesi.

Şi‘ir

Hüsrev-i husrevân ki çarh-ı ez-bîm[280]

Der hatt-ı u nehed ser-i teslîm[281]

Şüd müsellem verâ ser-efrâzî[282]

Dîn nüvâzî ve zulm-endâzî[283]

Gerd-i [na‘l][284]-i semend-i u ez-felek[285]

Mîgüzâred be-sû-yı semt ü mülk[286]

Tâ ber-eflâk mihr-bâşed u mâh[287]

Bâd-zılleş hemîşe cây-ı penâh[288]

Hakk behr-i dem mu‘în u nâsır-bâd[289]

Ömr-çûn Nuh be-hem-çû Hızır dehâd[290]

Beyt

Âmîn âmîn lâ-arzî bi-vâhidetin[291]

Hattâ uzîfe ileyhi ellefe âminen[292]

[Nesr] Hazretlerinin dahi bu fenn-i hükm-âmîze nigâh-ı iltifât-ı mülûkânelerin ma‘tûf ve hîmem u hâhiş-i husrevânelerinin masrûf idiği ma‘rûf olup

---

[280] خُسرو خُسروان كه چرخ از بيم = Padişahların padişahıdır ki dünya O’nun korkusundan

[281] در خطِ او نَهد سر تسليم = O’nun fermânlarına baş eğilir

[282] شد مُسَلّم ورا سر افرازی =O’nun başarısı kesin oldu

[283] دين نوازی و ظُلم اندازی = Dini üstün getirerek zulmü kaldırdı

[284] na‘l V, ATE: -AE

[285] كرَدِ نعلِ سمندِ اوز فلك = Atının nalından çıkan toz, dünyadan

[286] ميكذارد بسو ی سمتِ مَلك = Gittiği her yere iyilik ve güzellik götürüyor

[287] تا بر افلاك مهر و ماه = Ta ki bütün dünyaya iyilik ve güzellik yayılsın

[288] باد ظِلّش هميشه جا ی پناه = Rüzgârının bulunduğu her yer insanların sığınabilecekleri yerdir

[289] خق بهر دم مُعين و ناصر باد = (O hükümdar) Yaşamı boyunca yardımcı ve başarılı olsun

[290] عُمر چون نوح و همچو خضر دَهاد = Nuh gibi uzun ömürlü ve Hızır gibi ölümsüz olsun

[291] آمين آمين لا أرضی بِواحدتهٍ = Amin amin öyle bir yer yoktur ki

[292] ختّی أضيفهَ اليهِ الف آمينا = Aminle rızık ve ülfet kazanmasın

çünki fi'l-asl bu ashâb-ı bizâatin kemteri el-Hâcc **Sadullah Enverî** rıdvân-penâh u rahmet-nişân **el-gāzî es-Sultân Mustafa Hân -aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân-**[293] hazretlerinin zamân-ı sâadet-iktirânlarında altı sene mikdârı şuğl-pehîn-i zabt-ı vekāyi' ile iştigāl ve hasbe'l-me'mûriyye Abdulhamid Hân **-aleyhi rahmetü'r-rahmân-**[294] devirlerinde dahi hizmet-i mezkûre ile imrâr-ı mâh u sâl edip zamân-ı müşârün-ileyhde olan ikinci me'mûriyyet-i âcizânesinin evâili hilâli vukū'-ı sefer-i hümâyûna müsâdif olmağın muasker-i hümâyûnun sahrâ-yı Davud Paşa'dan hareket eylediği günden bidâyet ve fazl-ı hüdâvend-kadîr meded-res-i **muharrir-i hakīr** olup sahrâ-yı mezkûra ric'at olunmak muktedir olduğu takdîrde mehmâ-emken pey-güzâr-ı hâme-i fütûr-efgen olan zuhûrât-ı kevniyye başkaca bir cild **[101b]** olmak üzre ma'rûz-ı izz-i huzûr-ı saltanat-ı seniyye olmasına niyyet olunmuşidi.

Bi-hamdi'llâhi teâlâ kafes-i üstühânı zâr-ı beden ve rikā-yı rûha mesken olduğuhâlde mahall-i mezkûre avdet olunmak müyesser olmağla dört sene mikdârı sahârî ve kışlaklarda kaleme alınan müsveddâtın tebyîzine bezl-i iktidâr ve yâverî-i kalem-i bedâyi'-i nigâr ile tekmîl ü teclîd olunup takdîm-i huzûr-ı fâizu'n-nûr-ı hazret-i pâdişâh-ı mekârim-kâra ibtidâr olundu ve ale'l-husûs zamân-ı arz-ı kitâb-ı düstûr-ı bülend-cenâb-ı müşterî-elkāb tîr-i tedbîr-i âsaf-nazîr ve'l-imkān gerdûn-ihtişâm dest-gîr-i zuafâ nigeh-bân-ı fukâra dâd-güster-i ma'delet-perver mu'în-i reâyâ şefîk-i berâyâ yâver-i âsfiyâ kāhir-i eşkıyâ revnakda makām-ı sadâret-i uzmâ ârâyiş-bahş-ı mesned-i vekâlet-i kübrâ a'nî bihî **Mehmed Melek**[295]**Paşa -en'ame'llâhü lehû mâ-yerûmü ve mâ-yeşâ-**[296] hazretlerinin vakt-i amîmü'l-meymenet-i vezîrânelerine tesâdüf eylediğinden başka müfti'l-enâm muhyi'l-İslâm nîkû-haslet [E]bû Hanîfe-sîret sa'd-i fazl u seyyid-i şakird el-bahr fi'l-fıkh ve fi'l-hikme

---

[293] عليه الرحمته والغفران = "Rahmet ve affetme O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[294] عليه الرحمت الرحمان = "Allah'ın rahmeti O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[295] Mehmed Melek V, ATE : -AE.

[296] انعم الله له ما يروم و ما يشا = "Allah O'na istediği ve talep ettiği şeyleri bahşeylesin" anlamında bir dua cümlesi.

müteferrid ellezî yemtenî ileyhi efâzılü'l-âfâk ve'l-ulemâ-yı yukırrûne bi-fazlihî ale'l-ittifâk ilhâm bin ilhâm et-tahrîrü'l-kamkām Şeyhü'l-İslâm ve'l-müslimîn **Dürrîzâde Mehmed Arif Efendi**[297] **-edâme'llâhü berekâtehû ilâ-yevmi'd-dîn-**[298] hazretlerinin hengâm-ı meşîhatlerine terâdüf etmeğin ümîd[d]ir ki nigâh-ı iltifâta karîn ve mazhar-ı pesend ü tahsîn olup vukū'-yâfte olan aşerât-ı kemiyyet-i berâa dâmen-i afvlarıyla pûşîde ve ârız olan kusûr u küsûr-ı kilke rakam-ı safh u i'zâ keşîde kılına. Cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretleri zamânların zamân-ı emn ü emân ve kendilerin bâis-i [102a] âsâyiş ü istirâhat-i emsâr u büldân eyleye âmîn.

Mukaddeme-i Sefer-i Hümâyûn

Bin yüz seksen iki târîhinde Devlet-i Aliyye ile Rusya küffârı beyninde tekevvün eden kıtâl ü hurûb birkaç sene muhârebeden sonra Kırım cezîresi serbestiyyet nâmıyla ma'nen giriftâr-ı dest-i tagallüb-i a'dâ olarak muhârebât-ı mezkûre musâlahaya istibdâl olunmuşidi. Musâlaha-yı mekrûhe-i mezkûrede Moskovlu'nun dil-hâhları üzre ahid-nâmelere kayd etdirdikleri şerâit her ne ise mücerred husûl-i âsâyiş sunûf-i asâkir mülâhazasıyla bir müddet icrâ olunup lâkin Moskov Çariçesi istidrâcı üzre eline girdiği galebeye iğtirâren külle-yevmin havsala-i tahammüle sığmayacak teklîflere ibtidâr ve birer bahâne ile iklîm-i Kırım'ın şürût-ı serbestiyyetini ilgā ve Nemçe Çâsâr-ı mel'ûnu ile akd-i ittifâk ve Kırım'ın Moskovlu'ya mahsûs olmasına Devlet-i Aliyye râzı olmadığı sûretde ikisi dahî perde-i ahd ü peymân-ı şakk ve bâb-ı muhârebeyi dakk edeceklerini elçileri beyân ve ol vakitde henüz devlet-i kavî-i şevketin serhadlerde zehâyir ü mühimmâtı nâ-mevcûd ve iki kavî-i düşman ile mukābelenin esbâbı mefkūd olduğundan teklîfleri dahî kabûl olunmuşiken bir tarafdan Çâsâr-ı mesfûr vechen mine'l-vücûh hakkı olmayan da'vâlara tasaddî ve Boğdan memleketinden Soçada kazâsı arâzîsini taleb ü

[297] Dürrîzâde Mehmed Arif Efendi V, ATE: -AE.

[298] ادام الله بركانه الى يوم الدين = "Allah O'nun bereketini âhiret gününe kadar devam ettirsin" anlamında bir dua cümlesi.

zabt ve tüccar sefînelerinin hilâf-ı âde Akdeniz'den Karadeniz'e ve Karadeniz'den Akdeniz'e ve Varna'ya ve Moskovlu'nun bi'z-zarûr kabûl olunan şürût-ı ticâret mekrûheleri misillü memâlik-i mahrûsenin kâffe-i sevâhil ve bihâr ü enhârında [102b] gemileri gezmelerini da'vâ ve bunun emsâli nice teklîfât-ı müz'iceyi dermiyân ve mecmû'una tahrîk ebrû-yı rızâ olundukdan sonra bu sene serhadd-ı muzâfâtından ibtidâ-yı Fethülislâmî'de taht-ı tasarruf-ı selâtîn-i nusret-temkîn-i Osmâniyye'de Ona nehrinin sâhilinde olan bikā'ı dahî istinzâ' müddeâsına kıyâm ve cânib-i diğerden Moskov Çariçesi esâs-ı sulh olan hattâ Kırım'ın serbestliği ilgāya adem-i kanâat-birle Gürcistan ve hudûd-ı Azerbaycan ve İran'a mülâsık Dağıstan havâlîlerini dahî ihtilâle verip devlet-i ebed-kıyâmın her cânibinden kuvvet ü miknetini tenkīs-i irâde-i fâsidesiyle akab-ı musâlahada bi't-tav' ve'l-rızâ kılâde-i itâ'at-i hazret-i cihân-dârîyi zîver-kerden-i ubûdiyyet eden Tiflis Hân'ı Erakli Hân'ı tesahhub ve kendisinin rağbeti ve Tiflis eyâleti Moskov memleketi muzâfâtından olmak üzre hân-ı mesfûrdan sened ahz ve Moskovlu'nun bundan merâmları Dağıstan ve belki memâlik-i İran'a istîlâ olduğunu hânân-ı Dağıstan ve Karabağ ve Şuşa ve Gence Hân'ı İbrahim Hân tefehhüm ve bi'l-ittifâk asâkir-i kesîre ile Tiflis üzerine yürüyüp taht ü târâca mübâşeret etdiklerinde Çariçe-i mesfûre bunları Tiflis'e taslît eden Çıldır Vâlîsi Süleyman Paşa'dır. Müşârün-ileyhi azl ü te'dîb eylemezseniz ben asker çekip istediğimi ederim me'âl-i mağrûrânesini elçisi vesâtâsıyla ifâde biraz eyyâm mürûrunda elçi-i mersûma Çariçesi'nin tarafından bir kıt'a takrîr takdîm ve me'âlinde yetmiş seksen bin asker ile Potemkin nâm feldmareşalimizi hudûda [103a] doğru gönderdim Devlet-i Osmaniyye matlûbum olan maddelerde mümâşât edecek mi yoksa muhârebe mi etse gerek cevâb isterim vakitlerine hâzır olsun kelâmlarını tasrîh ve reîsülküttâb efendi Moskov elçisiyle mülâkāt ü mükâlemeye şürû' edip

Kırım maddesinde nakz-ı ahdi ihtiyâr eylediniz şimdi Tiflis'e dahî hilâf-ı şürût u uhûd el uzattınız ve her gün bir müddeâ izhâr ediyorsunuz merâmınız nedir

Devlet-i Aliyye şürûta mübtenî hakkını taleb eyledikce tekebbür ve tahayyür[299] ile ibtâlde geziyorsuz ez-cümle

Moskov memleketine firâr eden Boğdan voyvodası sâbık Aleksandır[300] hâinini redd ü teslîm ahid-nâmelerde mastûr olup Kılburun kal'ası civârında vâḳi' mahallerde çıkan tuzun nısfı Özü ahâlîsine verilmek sarâhaten meşrût iken voyvoda-yı mersûmu redd etmeyip üç sene mikdârı Özü serhaddına bir vâkıyye tuz vermediği ve Kırım'a ticâret ile varan tüccâr sefînelerinden birkaçına toplar atıp uğratmadınız ve niçe ümmet-i Muhammed'i katl eylediniz, hâsıl-ı kelâm ahdinizde ber-karâr iseniz bu şartlar icrâ ve Tiflis'den kat'-ı alâka edersiz Devlet-i Aliyye kat'îce cevâba muntazırrdır dedikde

La'în-i mezbûr kemâl-kibr ü gurûr ile sizin şart dediğiniz şeylerin birini yerine getirmeğe me'mûr değilim ve Boğdan voyvoda-i sâbıkı devletim vermez ve Tiflis'den fârig olmaz ve askerimiz hudûda takarrüb etmekdedir. Netîce-i kelâm budur makālini îrâd eyleyip siyâk ü sibâk-ı hâlden ve etrafdan alınan havâdisden Moskovlu ve Nemçeli'nin maksadları şîrâze-i safveti kat' etmek [103b] idiği istinbât ve her ne kadar mümâşât olunsa rekîz-i zamîrlerini izhâr edecekleri istimzâc olunmağla verilen fetâva-yı şerîfe mûciblerince akd olunan meclis-i şûrâda Moskovlu üzerine sefere karar verildi.

Nemçeli'nin dâhî merâmlarını zâhire ihrâc zımnında beyân-nâme gönderildikde iki ay kadar lâ ve neam bir sadâsı çıkmayıp müddet-i mezbûre mürûrunda elçisi bir kıt'a takrîr arz ve Devlet-i Aliyye ile Nemçe Çâsârı dostluğu selb edip müttefiki olan Rusya Devleti ile beraberce üzerinize hücûm etmeği tasmîm etmekle beni Bec tarafına istemiş gayri dostluk ber-taraf oldu, diye yazılmış olmağın seg be-sahrâ denilip anın dahî alenen nakz-ı ahdi sâbit oldu. Çâsâr-ı hîlekârın elçisi

[299] Bu kelime yazılırken ha "ح" harfi yerine yanlışlıkla hı "خ" harfi ile yazılmıştır.

[300] Bu isim Arapça kurallara göre elif "ا" harfi ile yazılması gerkirken burada ayın "ع" harfi ile yazılmıştır.

bu takrîri verdiği gün ale'l-gafle Orşova ve Belgrad ve Bosna câniblerinde vâḳi‘ kılâ‘ vü palankalara taraf taraf hücûm ve her bir vardığı mahalde hazret-i müntakim-i kahhârın kuvvet-i celâliyesi zümre-i muvahhidîne Muîn ve zelzel-endâz-ı bünyân-ı sabr ü sebât-ı müşrikîn olmağla itâle-i eyâdî-i hasâret eyledikleri yerlerde bulunan şirzime-i kalîle-i müslimîn tabur küllî-i a‘dâ-yı dîni târûmâr ve avn ü tevfîk-i Muînü'l- âcizîn ile gürûh-i fecereyi îsâl-i derekât-ı nâr eyledikleri haberleri her cânibden vârid olmağla mukaddeme-i feth-i mübîn add olundu. Moskovlu ve Nemçeli ile muhâsama takarrür ve livâ-i nusretü-iltivâ-yı serdâr-ı enbiyâ -**ezke't-teslîmât ve't-tehiyyât**-[301] alâ-sâhibihâ tahtında ictimâ‘ edecek cünûd-ı zafer-mecûd ile serdâr-ı zafer-alem Yusuf Paşa -**yesera'llâhü mâ yerûm ve mâ yeşâ**-[302] hazretlerinin [104a] bi'z-zât hangi tarafa teveccüh eylemesi münasib idiği ve b‘az-ı mevâdd-ı seferiyyeyi müşâvere için sarây-ı âmirede saffe-i hümâyûna serdâr-ı a‘zam-ı müşârün-ileyh ve şeyhülislâm efendi ve Kapudan-ı deryâ Vezîr Gāzî Hasan Paşa ve rikâb-ı hümâyûn kaymakamı vezîr-i mükerrem yeniçeri ağası sâbık Hasan Ağa ve mansûb u ma‘zûl sudûr-ı kirâm ve defterdâr efendi ve reîsülküttâb efendi ve defter emîni efendi ve Tevkī‘î es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi huzûr-ı hümâyûn-ı übbehet-makrûn hazret-i cihân-dârîde akd-i encümen-i istişâre olunup hulâsa-i meşveret Edirne sahrâsına ba‘de'l-vürûd iktizâ-yı vakt ü hâle nazar ve serdâr-ı zafer-şiâr hazretlerinin ne tarafa teveccüh edecekleri a‘dâ-yı dînin cem‘iyyet ve reviş ve hareketlerine tatbîk ile karâr verilmesi enseb olduğundan ibâret olmağla kufūl u ric‘at olundu.

[301] ازكى التّسليمات وٱلتحيّات = "En güzel salât-ı selâm O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[302] يسر الله ما يروم وما يشا = "Allah istek ve dileklerini kolay etsin" anlamında bir dua cümlesi.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Davud Paşa

Şehr-i Cumâde'l-âhirenin[303] on yedinci [25 Mart 1788-Salı] ve mâh-ı Mart'ın on dördüncü Salı günü pâdişâh-ı İslâm hazretleri sâat bir buçukda iken teşyî'-i livâ-i şerîf ve ahâlî-i ordu-yı hümâyûn için otak-ı âsafîye kudûm buyurup bir mikdâr ârâmdan sonra müretteb alay ile İncirli nâm mahalle dek teşyî' ve mahall-i mezkûrda cânib-i serdâr-ı ekremîden tertîb olunan ziyâfet tenâvül olunduğu akabinde süvâr olunup birkaç hatve yüründükden sonra taraf-ı hümâyûndan serdâr-ı ekrem hazretlerine keşîde kılınan esb-i müzeyyene süvâr olduğu hâlde icrâ-yı merâsim tevdî' olunup halîfe-i enâm hazretleri Âsitâne-i Aliyye'ye avdet ve serdâr-ı ekremleri livâ-i şerîf ve asker-i İslâm-zafer-i redîf ile sefer-i hümâyûna azîmet eylediler.

İ'dâm-ı Abdi Ağa

[104b] Sefer-i hümâyûn için bundan akdem sipâh ve silâhdâr ocaklarından serdengeçdi tahrîr olunması bâbında ocaklar tarafından tahrîr olunan mektûblar mûciblerince evâmir-i aliyye ısdâr olunduğu esnâda Kütahyalı Abdi Ağa dahi beş yüz nefer serdengeçdi tahrîr ü istishâb ve sefer-i hümâyûnda bulunmağla müsâraat ü şitâb eylemesi fermân olunmuşdu. Me'mûriyyetinde te'hîr ü tevânî göstermekle birkaç def'a isti'câlleriçün evâmir-i aliyye sâdır olmuşiken yine betâet üzre hareket ve nihâyetü'l-emr sahrâ-yı Davud Paşa'da alay gösterip huzûrda mu'tâd üzre iktisâ-yı hil'at eylemişidi. Lâkin ma'iyyetinde olan neferâtı tahrîr ü ihrâc edinceye dek Kütahya ve havâlîsinde katı vâfir fukarâyı tecrîm ve katl-i nefs ve hetk-i ırz ve gasb-ı emvâl eylediğini hâvî kudât[304] ve nüvvâb taraflarından dîvân-ı âlîye arz ve mahzarlar takdîm olunduğundan başka beş yüz nefer arz eylediği neferât iki yüz elli nefere bâlî' olmadığı tahkīk olunmağla Çekmece-i kebîr cisri kenârında i'dâm ve ibret-i enâm olmuşdur.

---

[303] Cumâde'l-âhire V, ATE : Cemâziye'l-âhire AE

[304] kudât kelimesi şedde "ّ" yazılıdır.

Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Edirne
ve Vürûd-ı ba‘zı ez-Ahbâr-ı Sâ[i]re
ve Dilhâ ez-Cânib-i Serhaddârân-ı Devlet-i Aliyye

Davud Paşa’dan rihlet ve Edirne cânibine doğru azîmet olunduğu esnâda hudûd-ı İslâmiyye’de kā’im serhaddârân-ı şecâat-ünvândan Nemçe hudûduna musâmit ve muhâzî olan Belgrad muhâfızı Vezîr Abdi Paşa ve Eflak ve Boğdan tarafları başbûğları Vezîr Bekir Paşa ve Darendeli Vezîr İbrahim Paşa ve sâir Eflak ve Boğdan vovvodaları misillüler Nemçe kâfiri tarafından hudûd-ı İslâmiyye’ye tecâvüz eylemek fikr-i fâsidinde olan melâ‘în-i hâsirîni me’mûr oldukları üzre [105a] maiyyetlerinde olan asâkir-i nusret-meâsir-i İslâmiyye’den mikdâr-ı vâfî asker ta‘yîn ederek kahr ü tedmîr ü tenkîl ve i‘dâma ikdâm ve hüsn-i tedbîr ü ihtimâm ve dilîrlikleriyle dört beş mahalde ol gûne hücûm fikrinde olan kâfirlerin ekserîsin i‘dâm ve hayyen esirler ile iğtinâm eyleyip muasker-i hümâyûn Davud Paşa’dan hareket eylediği esnâda zikr olunan mahallerden ahz olunan esîrler her tarafdan mevkib-i hümâyûna takdîm olunmuş olup Edirne ile Davud Paşa beyninde vâḳi‘ menâzilden her merhalede birer ikişer dil ve torbalar ile beride kelle ve kulaklar leşker-gâh-ı sultâniye vâsıl ve ahâlî-i ordu-yı hümâyûnun her birinde birer gûne sürûr u şâdımânî hâsıl olarak şehr-i Cemâziye’l-âhirin yirmi altıncı [3 Nisan 1788-Perşembe] ve mâh-ı Mart’ın yirmi üçüncü Hamîs günü sahrâ-yi dil-güşâ-yı Edirne’de nasb-ı hıyâm ârâm ve ordu-yı hümâyûn levâzımından olmak üzre fi’l-asl tertîb olunan araba ve sâir hayvânât bulunmamağın hilâl-i râhda hayli zahmet çekilmiş olmağla yurd-ı mezkûrda on beş günden mütecâviz kıyâm olunarak tekmîl-i mühimmât ü edevâta ikdâm olundu.

Ordu-yı hümâyûn sahrâ-yı Edirne’ye vâsıl olduğu gün dahi def‘aten Nemçe askerinden olmak üzre elli yedi nefer dil Boğdan Voyvoda’sı Aleksandr’a voyvoda ma‘rifetiyle muasker-i hümâyûna vâsıl olup dîvân tercümânı vâsıtasıyla ba‘de’l-istintâk otuz altı neferi Nemçeli ve yirmi bir neferi Françeli oldukların ve beş sene

mukaddem Nemçe imparatoru hizmetine girmiş oldukların ve Nemçeliler dahî devletleri tarafından kendilere verilen üçer guruş şehriyye ile kendilerin [105b] idâre edemeyip zarûrete mübtelâ olup adem-i tahammüllerinden nâşî İslâm tarafına firârı ihtiyâr eylediklerin ba‘de’t-takrîr her birine ikişer guruş harclık verilip ücretleri hilâl-i râhda kasabalar ahâlîsinden verilmek üzre istîcâr olunan arabalar ile Âsitâne-yi Saâdet’e tesyâr olundular.

Bosna Vâlîsi Eğribozlu Bekir Paşa zâtında âkıl ü reşîd ve sâhib-i hüner ve leşker-perver bir zât-ı tenbîh ü saîd olmağın hüsn-i tedbîr ile bir iki def‘a Bosna dilâverlerin nehr-i Sava’yı karşı cânibine imrâr ve Bosna hudûdları muhâzâtında vâḳi‘ yirmi sâat mikdârı içeride kâin cem‘iyyet-gâh-ı küffâr-ı hâk-sâr olan mahallere sevk-i ketâib-i zafer-şiâr ederek birkaç mahalde tertîb-i usûl kâr-zâr ve katı vâfir kâfiri kılıcdan imrâr-birle cem‘iyyetlerin târûmâr ve rast geldikleri palankaları varoşların ihrâk bi’n-nâr ve ikdâm-ı dırgām intikāmlarıyla vufûr-ı a‘dâ-yı dîni rû-berâh idbâr eylediklerinden başka isyânları takrîbiyle a‘dâ-yı dîn ile hem-dâstân olarak Belgrad-ı darü’l-cihâd kal‘ası yolların sedd ü bend eden Sırb reâyâsının Bosna câniblerinden Belgrad tarafına varacak yollarda kâin usât-ı reâyânın muhârebe vü kıtâl ederek bîh-i gavâbetlerin ber-kende ve istîsâl-birle Bosna’dan Belgrad’a âmed-şüd edenler için hilâl-i râhda gereği gibi emniyet-i istihsâl eylediğin ordu-yı hümâyûna tahrîr ü ihbâr ve zikr olunan melhamelerde süyûf-ı leşker-i İslâm’dan imrâr olunan küffâr-ı hâk-sâr ve onlara tâbi‘ olan usât ü eşrârın mürdeleri kellelerin mevkib-i hümâyûna takdîme i‘tibâr etmeyip lâkin ahz ü girift eyledikleri [106a] zükûr u inâs-ı usâtdan üç yüz mikdârı kefere-i fecerenin haklarında ne gûne muâmele edeceklerin istîzân ü istihbâr eyledi.

Bundan başka Nemçe keferesi fesh-i sulhün akabinde Semendire’ye hücûm edip gayret-i asâkir-i İslâmiyye ile ba‘de’l-inhizâm tekrâr dört bin asker-i menhûsesi ile iki generâl-i bed-fiâl kal‘a-yı merkūme üzerine ikdâm ve yedi sâat mikdârı bilâ-fâsıla tarafeynden top u tüfeng ile muhârebeye kıyâm olunup beş yüzden mütecâviz

asker-i küffâr dane-i top u tüfeng ile helâk ve teâkub-i dilâverân havfıyla meydân-ı ma‘rekede top u tüfeng taneleriyle mürd olan melâ‘în-i hâsirînin lâşe-i menhûselerin endâhte-i magāk edemeyip hemen topların ahz ü kenâra kîr-i havme-i heycâ-yı hevl-nâk oldukları ve Belgrad-ı darü’l-cihâdın karşısında vâḳi‘ nehr-i Sava üzerine cisr tertîbi iştigāliyle ihdâs eyledikleri toprak tabyalar ve hafr eyledikleri hendekler ile metrislerinde olan altı bin mikdârı piyâde ve üç bin kadar süvârî katana velâ-yüadd velâ yuhsa amele vü reâyâ ve arabaları ile kayıklara süvâr oldukları hâlde asâkir-i İslâm cem‘iyyetgâhlarına iktihâm ve Belgrad muhâfızı Abdi Paşa tarafından çarha toplarıyla asâkir-i müslimîne i‘ânet ve kapısı halkı ve kethüdâsıyla metânet verilerek dilâverân-ı müslimîn asâkir-i küffârı tane-i tüfeng ile i‘dâma ihtimâm ve beri cânibden gülle ve top ile izâle-i a‘dâ-yı liâma ikdâm olunup bir tarafdan idâre-i harb ü kıtâl ve bir tarafdan ba‘îd mahallerde vâḳi‘ kilise ve karakolhâne ve toprak taşıdıkları lâ-yuhsâ arabalar ile sâir cem[î]‘-i muhaddesâtları [106b] ihrâk ü iş‘âl olunarak mütevâliyen dört sâat mikdârı âteş-i sunûf-ı harb bâlâ-yı ayyûka çıkıp avn ü inâyet-i cenâb-ı Hayrü’n-nâsırîn ile nesâim-i fevz u nusret cânib-i İslâmiyân’da vezân ve a‘dâ-yı dîn münhezimen girîzân olup meydân-ı ma‘rekeye karîb olan asma köprülü cisrlerinden karşı cânibe firâren ubûr ve yetişdiremeyen üç yüzden mütecâviz a‘dâ-yı dîn nefislerin nehre ilkā ile havf-i leşker-i İslâm’dan mürd ve makhûr olmağın asâkir-i muvahhidîn Allâh Allâh sadâsıyla yürüyüş edip tabya toplarıyla çarh-ı feleklerin ve çam ta‘bîr olunur sekiz kıt‘a kebîr kayıkların zabt ile iğtinâm ve hayyen ahz eyledikleri yirmi üç dil ile on bir kelle ve ba‘de’z-zabt dayyık-ı vakt ile ihrâc edebildikleri bir kıt‘a top ve sekiz kıt‘a çamların istishâben hengâm-ı zalâmda azm-i duhûl-i Belgrad-ı dârü’s-selâm eylediler. Zikr olunan çamlar kereste-i cisr ile mel’ân olmağın kal‘a-i pâdişâhîde olan toplara sarf ü isti‘mâl ve ma‘reke-i mezbûrede[305] elli yedi nefer mecrûh olup on bir kimesne şehîden azm-i civâr-ı rahmet-i Rabb-i müteâl eylediler. Melhame-i merkūmede binden mütecâviz

[305] mezbûrede V, ATE : mezbûrda AE.

küffâr-ı liâmın telef-gerde-i asâkir-i müslimîn ve ahz olunan topun Hezârfen Mustafa Ağa merhûmun îcâd-gerdesi olan kızıl adaları döğer top emsâlinden olduğu hükm-i gerde-i esâtize-i humbaraciyân ve sâir sipâh olmuşdur. Asâkir-i küffâr mahall-i mezkûrdan cisr kuramayacakların fehm etmeleriyle Belgrad'a beş sâat mesâfede vâḳi' Macar köyünde cisr kurmak tertîbine iştigāl ve ordu-yı hümâyûn tarafından dahî Belgard'a me'mûr asker [107a] başbuğların sevk ederek küllî asâkir-i zehâyir ile Belgrad yolların sedd ü bend eden Sırb reâyâsı usâtın kahr ü tedmîr-birle bir gün mukaddem Belgrad'a azîmet eylemesiçün Sofya seraskeri Vezîr Süleyman Paşa'ya müekked evâmir tahrîr ü irsâl olundu. Bu haber-i nusret-eser tahrîrâtla gerek muhâfız-ı müşârün-ileyh Abdi Paşa ve gerek Sofya seraskeri taraflarından sahrâ-yı Edirne'de muasker-i hümâyûna vâsıl ü işâa olunmağla herkese ıttılâ' hâsıl oldukda efrâd-ı askeriyyeden her birinde bir gûne şevk peydâ olmuşdur.

Vefât-ı Başbuğ-ı Boğdan Bekir Paşa

Merhûm müşârün-ileyh fi'l-asl Dergâh-ı âlî yeniçerileri ocağı neferâtından olup bir aralık da yeniçeri çorbacılığıyla bekâm ve refte refte Bâbıâsafî'de muhzır olup hasbe't-tarîk kat'-ı merâtib ederek yeniçeri ağalığıyla be-nâm oldukdan sonra mîrimîrânlık ser-efrâz ve çok geçmeden rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile emsâlinden mümtâz olmuşidi. Hasbe'l-iktizâ birkaç mansıb deverân ve karîbü'l-ahidde Silistre muhâfızı ve ba'dehû Boğdan başbuğluğuyla tahsîl-i şân eyleyip tertîb-i leşker ve i'mâl-i asker ederek kahr ü tedmîr-i a'dâ-yı sefer-i mukatter fikirlerinde iken Boğdan kazâlarında Belca nâm mahalde vefât ve kat'-ı a'lâ-yı derecât edip yerine bir vezîrin nasbı lâzım ve Özü muhâfızlığından munfasıl İsmail Paşa'nın bulunduğu mahall ol tarafa karîb olmak takrîbiyle cümleden enseb olduğu mutahattim olup ol tarafın kâffe-i kifâyeti mukaddem zikr olunduğu üzre İsmâil seraskeri sadr-ı esbak Vezîr Ali Paşa Hazretleri'nin uhde-i kifâyetlerine ihâle olunmuş olduğundan [107b] cânib-i müşârün-ileyhden ber-minvâl-i meşrûh mahall-i merkūma başbuğ nasb olunduğu

ordu-yı hümâyûna tahrîr ve ordu-yı hümâyûn tarafından dahî iktizâ eden emr-i me'mûriyyetini ısdâr ü tesyîr olundu.

İstitrâd

Eflak hudûdlarına me'mûr asâkir-i İslâm'ın rü'esâ-yı nâm-dârlarından Vezîr Darendeli İbrahim Paşa ve gayrileri ve Eflak vovvodası i'mâl ve teşvîk ü iğrâlarıyla Eflak etraflarında vâḳi' Macar dağları boğazlarında asâkir-i muvahhidînin evâsıt-ı baharda taraf taraf Nemçe kâfiri üzerine ikdâm ve aralık aralık kelle ve dil ve ganâyim ahzından hâlî olmazlar idi. Hattâ muasker-i İslâm'ın Davud Paşa'dan Edirne sahrâsına ve Edirne sahrâsından Filibe kasabasına vusûlüne dek bâ'is-i tezâyüd-i gayret-i leşker-i muvahhidîn olur. Üç beş günde bir Nemçe keferesiyle akd olunan melhamelerde ahz ü girift olunan kelle ve diller vürûdundan hâlî olmayıp havza-i Eflak'da olan arâzî vü bikā'a küffâr-ı hâk-sâr tarafından ayak basdırılmadığından başka ol tarafda olan asâkir-i İslâm'a üçer beşer guruş mikdârı şehriye verildiği dahî işâa ve Nemçeli'ye galebe ile asâkir-i müslimînin ganâyim-i vefîre ile iğtinâm eylediği izâa olunmak takrîbiyle etrâf ü eknâfdan ol hudûda küllî asâkir vürûd ve bu sebeb ile etrâfdan vücûd-i a'dâ nâ-bûd olup ketâ'ib-i İslâm'ın bilâd-ı a'dâdan kırk elli sâat mikdârı mahalleri Türk-tâz ve bir ay zarfında sitâyişe şâyân nîçe me'âsir-i memdûha izhâr ü ibrâz olunmuşdur.

Kethüdâ-yı Sadrıa'zamî şuden-i [108a] Süleyman Ruhî Ağa

Kethüdâ-yı sadrıa'zamî kitâbetinden sadrıa'zam kethüdâlığı mesnedine irtikā eden Abdullah Efendi mürettebât-ı ordu-yı hümâyûndan olan araba ve sâir hayvânâtdan muasker-i hümâyûnun Davud Paşa'dan hîn-i hareketinde vürûd edeni cüz'iyyât makūlesi olmakdan nâşî hengâm-ı hareket ve ikāmetde nakl-i hıyâm ve ihmâle bir türlü vefâ etmeyip birkaç merhalede vaktiyle nasb-ı hıyâm olunmadığından başka lüzûmu olan ba'zı ahmâl dahî ekser menâzilde pes-mânde kaldığı ba'zı hademenin hilâf-ı inhâ efendi-i mûmâ-ileyhin adem-i ihtimâmına azv

olunarak mevkib-i hümâyûnun sahrâ-yı Edirne'ye darb-ı hıyâm eylediğinin ertesi Cum'a günü[4 Nisan 1788-Cuma] kethüdâlıkdan Sofya ordusu defterdârlığıyla ma'zûl ve yerine dördüncü def'ada muasker-i hümâyûnda bi'l-fi'l çavuşbaşı olan [Süleyman] Ruhî Ağa sadrıa'zam kethüdâlığı mesned-i vâlâsına mevsûl kılındı. Ağa-yı mûmâ-ileyhin yerine rûznâmçe-i evvel olan reîsülküttâb-ı esbak Seyyid Feyzi Efendi'ye çavuşbaşılık hil'ati iksâ ve bu vechile münhal olan rûznâmçe-i evvel mansıbı dahî mevkib-i hümâyûna birkaç merhale karîb olan Aydos havâlîsinden gelip zabt eylemek üzre sâbıkā vezîr kethüdâlığından zehâyir nezâretine me'mûr olan kethüdâ-yı sâbık defterdâr-ı esbak Hasan Efendi'ye tevcîh ve i'tâ olundu. Mûmâ-ileyh Süleyman Ruhi Ağa fi'l-asl enderûn-ı hümâyûnda perveriş-yâfte olduğundan başka on seneye karîb Vezîr Silâhdâr Mehmed Paşa ile taşra mansıblarında deverân ve yirmi seneye karîb menâsıb-ı devlet ve ba'zân taşra hidemât-ı saltanat-ı [108b] seniyyesiyle ömrü güzerân edip rûzgâra tecrübesi sebkat etmiş olmağla revnakda mesned-i kethüdâyî olduğu gün tedâbîr-i umûra bezl-i makdûr ve ve fî-nefsi'l-emr müddet-i yesîrede mukārenet-i re'yleriyle muasker-i hümâyûnda az vakitde hayli muhassenât zuhûr eylemişdir.

Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Edirne

Mukaddem zikr olunduğu üzre Rusyalı ile Nemçeli'den her birinin üzerine sefer-i hümâyûnun lüzûmu tahakkuk eyleyip livâ-i şerîf ile serdâr-ı ekrem hazretlerinin ikisinden hangisinin üzerine teveccüh eylemesi münâsib idiği zımnında mukaddemâ Âsitâne-i Aliyye'de arz odasında birkaç def'a cümle ile akd-i meclis-i meşveret olup kat'-ı cevâb müyesser olmadığından muasker-i hümâyûnun Edirne'ye varmasına tevkīf olunmuşidi. Husûs-i mezkûr vakt ü hâle göre umûr-ı müşkileden olmağla ol bâbda birkaç def'a Edirne sahrâsında akd-i meclis-i meşveret olunup encümen-i evvelde serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından cümleye tevcîh-i hitâb-birle

Bu düşmanların ikisi dahî kavî hasm olmağın İsakçı tarafına gidildiği sûretde Nemçe mel‘unları şimdiden Semendire ve Niş havâlîlerinde olan Sırp tâifesiyle reâyâ-yı sâire-i devleti ifsâd edip Belgrad-ı dârü’l-cihâdın imdâd ü iânet yolların külliyyen kat‘ eylemek efkâr-ı fâsidesinde oldukları ihsâs olunmakla maâza’llâhü teâlâ ol havâlîde vâḳi‘ kılâ‘ u bikā‘-ı İslâm bir zahmete mübtelâ oldukları takdîrde İsakçı havâlîsinden tevcîhle imdâd ü iânet olunabilir ve mülâhazât-ı mezkûreye binâen Nemçeli üzerine gidildiği sûretde kezâlik Hotin ve Bender ve İsmâil ve İbrail ve İsakçı kal‘aları [109a] fi’l-asl istîlâ-dîde olduklarından bu def‘a dahî Rusyalı tarafına ol havâlîye hücûm olunup bir gûne meşâkkate giriftâr-birle imdâd ü takviyete muhtâc olduklarında ne gûne iânet edebiliriz diye vech-i minâsibinin bi’l-mülâhaza irâ’[e]t olunmasıçün birkaç kerre huzzâr-ı meclisden isticvâb eylediklerinde her ne taraf tercîh olunsa âhirin mazarratı mülâhazası mâni‘-i cevâb olmağın birkaç dakīka kimesneden nutka yârâ olmayıp

Bi’l-âhire Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan Kelleci Osman Ağa İsmâil ve Belgrad ordularından her birinin hâk-ı vastında vâḳi‘ olmak takrîbiyle İsmâil ve Belgrad ordularından her birine imdâd ü iânet mümkündür delîli ile Sofya üzerinden Feth-i İslâm cânibine gidilmesin tercîh eyledi. Sâir huzzârdan sizler ne dersiz diye suâl olundukda

Silâhdâr Ağası Karahisarî Ahmed Bey hangi tarafa gidilir ise taraf-ı âharda olan seraskerin hâl ü keyfiyyeti ve ordusunun cem‘iyyet ü kuvveti ordu-yı hümâyûn mânendi olur bir hâle konmağa muhtacdır. Eğer Sofya cânibine gidilir ise İsmâil seraskerine asâkir ve sâir malzeme ile küllî kuvvet verilmek lâzımdır ve fî-mâ-ba‘d ordu-yı hümâyûna gelecek askerden ol tarafa kifâyet mikdârı asker gönderilmesine ihtimâm ü dikkat olunmak emr-i mühimdir dedikde

Yeniçeri ağası mîr-i mûmâ-ileyhin kelâmından ordu-yı hümâyûnun İsakçı tarafına gidilmesin tercîh fehmiyle bu bâbda redd ü kabûle şâyân gerek ocaklısıyla Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası tarafından ve gerek sâir ocaklar ağaları cânîblerinden

sevk-i kelâm olunup meclis-i istişâre pezîrây-ı istimrâr ve meclis-i vâhidde [109b] kat‘î sa‘b u düşvâr olmağın herkes bir hoşca mülâhaza eylemek tenbîhiyle ferdâya te’hîri tasvîb

Ve ertesi gün yine meclis-i evvel gibi encümen-i şûrâ tertîb olunup her tarafdan bahse şürû‘ ve bi’l-âhire ocaklar ve gayrileri ittifâkıyla İsakçı taraflarına zikr olunduğu üzre ordu-yı hümâyûna müşâbih olmak mertebelerinde kuvvet verilmek şartıyla muasker-i hümâyûnun Niş ve andan Fethülislâm cânibine ve andan cisr inşâsıyla bilâd-ı a‘dâya ubûr ve inâyet-i ilâhiyyeden istimdâd ederek kahr ü tedmîr-i düşman-ı dîne bezl-i makdûr ve iktizâ eylediği sûretde mahall-i mezkûrdan İsmâil ordusuna ve sâir ol havâlîde kâin kılâ‘ vü büldâna semt ü vasat olmak takrîbiyle imdâd ü iânete sa‘y-i mevfûr olunmak maslahatlarına mebnî mevkib-i hümâyûnun Sofya cânibine gitmesinin tahakkuku vukū‘ bulup mukaddem beyân olunduğu vechile fi’l-asl muhârebesine teheyyü olunan düşman-ı dîn fakat Moskovlu-yı la‘în olmağın iktizâ eden zehâyir ü levâzım İsakçı tarafına tertîb ü ta‘yîn olunmuş olduğundan ucâleten Sofya yoluna dahî merhale be-merhale zehâyir tertîbi lâzım gelmekle Defterdar Süleyman Raşid Efendi himmetiyle ol tarafın zehâyiri tertîbine kıyâm ü iktizâ eden evâmir ve mebâliği der-akab tahrîr ü i‘dâd ve kâr-güzâr ve kaviyyü’l-iktidâr âdemleriyle yerli yerine gönderilip bir gün akdem tertîb olunan yerlerden tahsîl ve emr olunan mahalle cem‘ olunması husûsuna ikdâm ü dikkat-i tâmm olunmak münâsibdir denilerek cümle ittifâkıyla meclis-i istişâre karîn-i hitâm olup ordu-yı hümâyûn kadısı [110a] Abdullah Efendi Hazretleri fâtiha-hân olduğu akabinde herkes kıyâm ve haymesine revân oldular. Tafsîl-i meclis-i istişâreyi dîvân-ı hümâyûn kalemi mazbataları kâfildir.

Zikr-i Meşveret-i Uhrâ

Ânifen beyân olunduğu vechile ordu-yı hümâyûnun ne cânibe teveccüh etmesi münâsib idiği kat‘ olunmuş olup ve Edirne sahrâsına nasb-ı hıyâm olunalı on

günü mütecâviz olmağın mikdâr-ı ikāmet ve rihleti bâbında dahî akd-i meclis-i şûrâ olunması lâzım gelmekle şehr-i Receb'in yedinci İsneyn günü [13 Nisan 1788-Pazar] tertîb-i meclis-i meşveret olunup erbâb-ı şûrâ otak-ı serdâr-ı ekremîye vürûd ve herkes yerli yerine kuûd eyledikten sonra ikāmet ve rihlet mebhasine şürû' olunup ordu-yı hümâyûnun bundan ziyâde bu mahalde ârâm yahud savb-ı maksûda azîmete kıyâm eylemesi şıklarından hangisinin ihtiyârı münâsib idiği istihbâr olundukda

Yeniçeri ocağı ricâli müheyyâ olmalarıyla hareketi ihtiyâr ve cebeci ve tobcu ve tob arabacı ocaklarının edevât-ı mühimmâtları mukaddem zikr olunduğu üzre tansîf olunup bir mikdârı bahren Sünne'ye ve andan İsakçı'ya gönderilmek üzre fi'l-asl mevkib-i hümâyûnun hurûcundan mukaddem Âsitâne-i Aliyye'de tanzîm ve bir mikdârı yine bahren Tekfur Dağı'na ve andan Edirne'ye nakl olunması tasmîm olunup Edirne'ye tertîb olunan mühimmâtın henüz kâmilen Âsitâne-i Aliye'den ihrâc olunmadığı müteyakkın ve Tekfur Dağı'na gelmesinin dahî bir mikdârı karîben ol esnâda sefîneden hurûc etmiş olup bir iki mâha dek Edirne'ye gelmesinin imkânı olmadığı el-hâletü hâzihî nakl edecek araba ve hayvânâtın adem-i vücûduyla müberhen olmağla [110b] mühimmâtsız hareket olunmakda fâ'ide ma'dûm ve kesret ikāmetde dahî ba'zı gûne avârız mevhûm idiğin beyân ederek îrâd-ı i'tizâr eylediler.

Nefsü'l-emr mühimmâtsız ileri gitmekde fâ'ide olmadığı eğerçi herkesin müsellemi olan keyfiyyâtdandır lâkin ocaklar taraflarından kâr-güzâr âdemler ta'yîn ve Edirne ve havâlîsinde kifâyet mikdârı araba istîcâr ü tahsîs kılınıp ordu-yı hümâyûn dahî bu mahalden hareket ve hilâl-i râhda vâḳi' Filibe ve Tatarpazarı kasabalarında üçer dörder gün ikāmet eyleyip andan Sofya sahrâsında dahî mu'tâd üzre iktizâ-yı vakt ü hâle göre on beş gün mikdârı ârâm eylediği takdîrde ikāmet-i mezkûre münkaziyye oluncaya dek bi-avnihî teâlâ mühimmât-ı mezkûre-i muntazaranın muasker-i hümâyûna vusûlü mukarrer ve avn-i Bârî ile mahall-i mezkûrda ikmâl-i noksân mukadder olduğu sûretde savb-ı maksûda ilm-i ifrâz-ı

azîmet olunmakda ne mâni‘ vardır diye ashâb-ı şûrâdan ba‘zıları ocaklar ağâlarına cevâb ve başka bir mahzûr var mıdır diye su‘âl ve isticvâb eylediklerinde

Arz-ı hîn-i hâcetde muâteb olmamak için hâl ü keyfiyyeti beyândan ibâret olmağın takrîr-i mezkûra nazarân Sofya ikāmet-gâhında dahî tahsîl ü tekmîl-i esbâb mümkün olmadığı sûretde bir gün mukaddem ordu-yı hümâyûnun ol tarafa hareketi müstevcib-i hayr ü bereketdir diyerek muasker-i hümâyûnun azîmetin anlar dahî istihsân ve bu bâbda katı vâfir bahs güzerân eyledikden sonra bi’l-âhire şehr-i Receb’in on dördüncü günü [20 Nisan 1788-Pazar] muasker-i hümâyûnun sahrâ-yı Edirne’den ref‘-i hıyâm eylemesi istisvâbıyla encümen-i şûrâ pezîrây-ı ihtimâm [111a] oldu.

Ba‘dehû cebeci ve topcu ve toparabacı ocakları kethüdâları Âsitâne’den Tekfurdağı iskelesine gelen mühimmâtı ahâlîden onar guruşa istîcâr olunan arabalara tahmîl ve Edirne’ye tesyîr eylemeğe me’mûr olup mâliye tezkirecisi olan serdâr-ı ekrem-i esbak merhûm Emin Paşa kaynı Mustafa Reşid Efendi dahî ol esnâda Edirne’de hıyâm i‘mâliyle meşgūl olmağın ordu-yı hümâyûn için Edirne’ye vürûd edecek mühimmâtdan muasker-i hümâyûna kifâyet mikdârın ifrâz ü irsâl ve fazlasın Edirne sarâyın helvahânesine idhâl ve hıfz etdirmeğe ta‘yîn kılınıp sâbıkā Edirne bostancıbaşısı olan mîr[â]hûr-ı evvel esbak İsmail Paşazâde Ali Bey dahî Edirne’de ikāmet ve sefer-i hümâyûna me’mûr piyâde ve süvârî askerden İsmâil cânibine ta‘yîn kılınanları vürûd eyledikce İsmâil ordusuna sevk ü tesyîre ihtimâm ü dikkat eylemesi ve Rumeli’nin sağ koldan sefer-i hümâyûna me’mûr serdâr bayrakları kezâlik İsmâil ordusuna sevk ü tesbîl için ocakda bi’l-fi‘l ser-zagarî olan ağa alâ-cenâhi’l-isti‘câl müekked evâmir-i aliyye ile savb-ı mezkûra tesyîr ü isbâl olundu.

Ve Defterdâr Süleyman Raşid Efendi ma‘rifetiyle yol zahîrelerinin isti‘câli[ni] hâvî evâmir-i aliyye ile itmâm ü ikmâline i‘tinâ ve Sofya seraskeri Vezîr Süleyman Feyzi Paşa’nın cebe defterleri ihrâcı ve eyâletleri ta‘yîni ve tevcîhât i‘tâsı nüzül emîni tertîbi ve ba‘zı umûrda istihdâm için Dergâh-ı âlî gediklilerinden on beş

neferden mütecâviz ağa tahsîsi ve hîn-i iktizâda isimlerin doldurup [111b] tahammülü mikdârı âdemler ile ordusuna me'mûr kılınmak için kırk aded ism-i mahalleri açık evâmir-i aliyye tahrîr ü tesyîri ve sâir bunun emsâli ruhsat-ı külliyye menşûru verilerek ordusuna küllî takviyet verilmiş olmağla Sofya'dan Belgrad cânibine doğru leşker-keş azîmet olmasıçün emr-i âlî ısdâr ü isrâ olundu.

Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn

Şehr-i Cemâziye'l-âhirin evâhiri [29 Mart-6 Nisan 1788] ve mâh-ı Mart'ın Aşer-i âhiri hilâlinde donanma-yı hümâyûn sefâyini mu'tâd üzre alay gösterip resm-i kadîm-i devlet icrâ olunarak Kapudan-ı deryâ Hasan Paşa ile Bahr-i siyâha azîmet eylemişlerdir.

Alay-nümûden-i Mîrimîrân Seyyid Abdi Paşa

Evâil-i vukū'-ı sefer-i hümâyûnda bâ-evâmir-i aliyye Edirne sahrâsında muasker-i hümâyuna iltihâka me'mûr olan vüzerâ vü mîrimîrân ve sâir rü'esâ-yı askerden Ankara mutasarrıfı Mîrimîrân Seyyid Abdi Paşa cümleye sebkat ve şehr-i Receb'in Aşer-i evveli [15 Nisan 1788-Salı] ve Nisan'ın üçüncü günü mevkib-i hümâyûna lühûka müsâraat eyleyip alay ile askerin imrâr ve kapısı halkıyla leşkeri binden mütecâviz güzîde süvârî olmağın kendisine nevâziş ü i'tibâr olunup ilbâs-ı hil'at ve ordu-yı hümâyûnda birkaç gün ikāmet eyledikden sonra me'mûr olduğu üzre Belgrad cânibine bilâ-tevakkuf teveccüh ü azîmet eyledi.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Edirne

Mevkib-i hümâyûn on sekiz gün mikdârı Edirne sahrâsında ikāmet ve müddet-i mezkûrede bir tarafdan umûr-ı seferiyyenin görülmesiçün hizmet ashâbına tenbîh ü te'kîde dikkat olunup mukaddem zikr olunduğu üzre [112a] Edirne'den hareket ve adem-i hareket şûrâsında ocaklar tarafından umûmen İsmâil seraskerinin adem-i liyâkatine binâen tebdîl olunması îrâd olunmuşidi. Lâkin bî-vakt olup yerine

kurb-ı civârında vüzerâdan Yeniçeri Ağası Mahmud Paşa'dan gayri kimesne dahî olmadığından ve müşârün-ileyhe ba'zı teveccüh-i pâdişâhî melhûz olduğundan tebdîli husûsu te'hîr olunup ordusunun takviyetine sâid-i himmet teşmîr olunup muasker-i hümâyûna vürûd edecek asâkirden ol tarafa vâfî askerin sevk ü tesyîr olunması esbâb ve levâzımı istihsâline ihtimâm ve Âsitâne-i saâdetden Sünne'ye ve andan İsakçı'ya tertîb olunan mühimmâtdan kifâyet mikdârı mühimmâtın ordu-yı müşârün-ileyhe verilmesi sipârişât-ı sâire ile cânib-i müşârün-ileyhe tahrîr ü i'lâm olundu. Tekfurdağı'ndan mevkib-i hümâyûna müretteb mühimmâtın dahî etrâf ü eknâfdan tertîb olunan arabalardan başka alâ-tarîki'l-istîcâr tedârük olunanlar ile bir tarafdan tahmîl olunmağa şürû' ve az vakitde verâ-yı muasker-i hümâyûndan gelip yetişecekleri haberinin sıhhati vukū' bulup hilâl-i râhda olan menâzile müretteb zehâyirin cem' olunmak üzre olduğu muhakkak olmağın şehr-i Receb'in on dördüncü [20 Nisan 1788-Pazar] ve Nisan'ın onuncu günü Edirne'den hareket ve Kemalçayırı yurduna doğru azîmet olundu.

Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Filibe

Zikr olunduğu üzre şehr-i Receb'in on dördüncü [20 Nisan 1788-Pazar] ve Nisan'ın onuncu günü mevkib-i pâdişâhî Edirne sahrâsından Sofya cânibine teveccüh-i i'tizâm ve **Kemâ[l]çayırı** ve **cisr-i Mustafa Paşa** ve **Harmanlı** ve **Uludere** ve **Kayalı** [112b] ve **Papaslı** merâhil ü menâzilin kat' ederek Filibe sahrâsında nasb-ı hıyâm-ı kıyâm eyledi. Mukaddem îrâd olunduğu üzre livâ-i şerîf ile Sofya cânibine teveccüh olunması fi'l-asl Edirne sahrâsında mütehakkık olmağın pes-mânde olan mühimmâtın vürûdu ve ileride kesret üzre zehâyirin vücûdu maslahatı zımnında yurd-ı mezbûrda birkaç gün meks ü ikāmet mukaddem tasmîm-gerde-i erbâb-ı meşveret olduğuna binâen mahall-i mezkûrda beş gün mikdârı ârâm ve geriden gelecek asâkir ve mühimmâtın vusûl ü lühûkuna ikdâm ve bir tarafdan muasker-i hümâyûnun müteveccih olduğu mahallerin zehâyiri tevfîrine ihtimâm olundu. Yurd-ı

mezkûrda asâkir-i İslâm'ı teşvik için serdâr-ı ekrem hazretleri kapısı halkı piyâde vü süvârîsi ile hâric-i ordugâha hurûc eyleyip sâir tarafdan ilâve olunan efrâd-ı askerden ba'zılarıyla ibrâz-ı sınâyi'-i ceng ü peygâr ve sürat topçuları dahî taalllüm-i i'mâl-i top ü tüfeng-i âteş-bâr eyleyip hâlince hüner gösterenlere in'âm olunmağın asâkir-i İslâm beyninde bir şevk-i cedîd bedîd oldu.

Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Tatarpazarı

Mukaddem işâret olunduğu üzre muasker-i hümâyûn li-ecli'l-maslaha beş gün mikdârı Filibe sahrâsında ikāmet eyledikden sonra şehr-i Receb'in yirmi altıncı [2 Mayıs 1788-Cuma] ve Nisan'ın yirmi ikinci Sebt günü kasaba-i mezbûreden fekk-i hıyâm ârâm ve yevm-i mezbûrda Tatarpazarı sahrâsına nakl-i esbâb-ı ihtişâm eyleyip kasaba-i mezbûrede dahî iki gün mikdârı ikāmet ve vovvodası Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Kavanoszâde Ahmed Ağa tarafından kâffe-i [113a] kibâr-ı ordu-yı hümâyûna subh u mesâ et'ime-i nefîse-i matbûha ile tertîb-i ziyâfet olunup hizmet-i nezd-i serdâr-ı ekremîde karîn-i kabûl olmağın mahdûmuna silâhşörlük ihsân ve ordu-yı hümâyûn hazînesinden otuz beş bin guruş i'tâsıyla mûmâ-ileyh Ahmed Ağa'nın zahîre mübâyaa ve Sofya sahrâsına göndermek üzre hizmet-i ordu-yı hümâyûnda bulunması fermân olundu ve ba'zı zahîre hizmetinde istihdâm için Dergâh-ı âlî gediklilerinden iki nefer ağa maiyyetine ta'yîn ve Vidin tarafında inşâ olunacak cisr mühimmâtından olmak üzre ba'zı demir edevâtının ma'rifet-i mûmâ-ileyh ile yapdırılıp vaktiyle köprü kurulacak mahalle gönderilmesi husûsu dahî bir mikdâr meblağ i'tâsıyla kendisine tenbîh ü telkîn olundu.

Zikr-i Giriftârî-i Voyvoda-i Boğdan be-Dest-i Nemçe ve İ'tâ-yı Vezâret-i Zihnevî Hasan Ağa ve Tayfur Bey

Eflak voyvodasının tahrîri ve Boğdan başbuğu merhûm Bekir Paşa maiyyetinde olan sâbık Silistre mütesellimi mîrimîrân hazînedârzâde İbrahim Paşa'nın ba'zı hademe-i devlete olan takrîri muktezâlarınca Boğdan voyvodası olan

Aleksandr'ı ve voyvodanın mukaddemâ müddet-i medîde Eflak voyvodalığı esnâsında Nemçeli ile olan muhâlatası ve def'a-i a'dâ-yı dînin Yaş üzerine hücûmu hengâmında akd olunan muhârebede kendisinden me'mûl olunan vechile yararlık îbrâzına ihtimâm eylemesi ve husûsan Boğdan başbuğu olan Bekir Paşa'nın irâde-i aliyye-i ilâhiyye ile ol esnâda mansıb-ı hayâtının kişver-i bakāyâ tebdîl olunması esbâb [113b] u hâlâtının bir yere gelmesi fırsatlarını küffâr-ı hâk-sâr ganîmet bilip bağteten Boğdan içine sevk-i tabur ve kerhen voyvodası olan Aleksandr'ı mesfûru me'sûr edip Nemçe kâfirleri ile muhârebe vü müdâfa'a eder kimesne olmadığından havene-i reâyâ delâletleriyle a'dâ-yı dîn Yaş kasabasına duhûl u kuûd ve eşkiyâ-yı reâyâdan süvâr-i menhûsesin teksîre bezl-i mechûd eyledi. Bu haber-i dehşet-eserden Filibe sahrâsında haberdâr olundukda ol tarafa müsâmit Tuna sâhillerinin takviyesine ve herkes basîret ü intibâh üzre olup küffâr-ı hâk-sârın Yaş kasabasından tard ü ib'âdı esbâbının istihsâline ihtimâm ü dikkat eylemeleri tenbîhâtını hâvî gerek Tuna sâhillerinde olan vüzerâ vü zâbitân ve husûsan İsmâil seraskerine ve hân ünvânıyla Bucak cânibinde olan Şahbaz Girây Hân'a ve Bükreş voyvodasına müekked evâmir-i aliyye ve mekâtib-i celiyye tahrîr ü tastîr ve be-tahsîs Hotin ve Bender havâlîsine ve sükkân ve ahâlîsine imdâd ü iânete bezl-i mâ-hasal kudret olunmak vesâyâları iktizâ edenlere alâ-vechi'l-işbâ' imlâ vü tesyîr olundu ve Edirne'de kapısı halkın tanzîm ve Hacıoğlu Pazarı'na doğru Anadolu ve Rumeli'den İsmâil seraskeri maiyyetine müretteb asâkiri sevk ü takdîm eylemek şartıyla rütbe-i vâlâ-yı vezâret i'tâsıyla Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Tayfur Bey'in kadri i'lâ ve İsakçı köprüsünü binâ ve ol esnâda tekmîlini inhâ eden Zihneli[306] Hasan Ağa'nın bisâr-ı hâlî ve i'mâl-i askere iktidârı ve ol tarafların himâyet ü hırâsetine yarâr olduğu [114a] cihetlerinden i'lâ-yı kadre istîhâli nümâyân olmağın mûmâ-ileyh dahî gerek Tuna üzerine inşâ eylediği

[306] Zihne: Selanik vilâyetine bağlı bir kaza, Tahir Sezen, **Osmanlı Yer Adları**, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006, s.538; Nuri Akbayar, **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003, s.175.

cisri ve gerek ol havâlîyi hıfz u hırâset eylemek maslahatlarına mebnî rütbe-i vâlâ-yı vezâret i‘tâ olundu.

Tez elden Boğdan vilâyetinde der-dest olan reâyâyı i‘mâl ve Yaş kasabasın tasfiyeye sa‘y-i bî-hemâl eder bir voyvoda nasbından lâ-büdd olup ve ordu-yı hümâyûnda ma‘dûm olunduğundan iltimâs olunduğu üzre Âsitâne-i âliyyeden vürûd edinceye dek ol tarafların i‘mâl ü irâdesi kezâlik Eflak voyvodası tarafına ihâle vü tefvîz ve ol bâbda ihtimâm ü dikkat eylemek hiss ü tahrîz olundu idi.

Vukū‘-ı Muhârebe der-Cânib-i Eflak ve Âmeden-i Üserâ-yı Nemçe

Eflak voyvodası olan ya‘nî voyvodanın maiyyetinde olan leşker-i İslâm-ı adüvv-efgen Eflak havâlîsinde Nemçe kâfirleriyle akd-i melhame-i düşman-şiken eyleyip bahâdırân-ı behrâm-intikām dest-bürd-i küffâr-ı liâm husûsuna dikkat-i tâmm ederek Nemçeli’den niçe bin kâfiri metn-i şimşîrden imrâr ve kırk iki nefer mel‘ûn-ı devsirini hâşiye-i kâr-zârdan keşîde-i kayd-ı esâr eylediklerinden sonra bakiyyetü’s-süyûfun kırarak matrûd-ı bey-â-bân-ı idbâr edip ahz olunan diller mevkib-i hümâyûna tesyâr olunmuşidi. Filibe sahrâsına vâsıl muasker-i hümâyûn olmağın voyvoda-i mersûmun hüsn-i i‘mâl-i asker-i sultânî ile bünyân-ı a‘dâya rahne-endâz ve leşker-i muvahhidînin niam-ı nusretinden hazz-ı evfâ ihrâzıyla ser-efrâz oldukları ecilden ordu-yı hümâyûn hazînesinden leşker-i pâdişâhîye sarf için yirmi beş bin guruş [114b] ihsân olunup te’lif-ı kulûb-ı askerin vesâili istihsâline bezl-i cehd-i firâvân olundu.

Vefât-ı Muhâsebe-i Evvel Seyyid Numan Bey

Bundan mukaddem dîvân-ı hümâyûn çavuşbaşılığından sefere azîmet eylemek üzre muhâsebe-i evvel mansıbına intikāl eden Kesriyeli Ahmed Paşa hafîdi Seyyid Numan Bey’in mizâcı münharif ve cülli himmeti müdâvât için birkaç mâh geri kalmağa izin tahsîline mün‘atıf olmağın me’zûnen tashîh-i mizâc eyledikden

sonra muasker-i hümâyûna mültehik olmak üzre bir iki mâh Âsitâne'de müdâvâta meşgūl ve çok geçmeden temâruz zannıyla me'mûren mevkib-i hümâyûna mersûl olunmuşidi. Edirne'ye ba'de'l-vusûl berîd-i ecel derd-mendi istikbâl ve evâhir-i şehr-i Şa'bân'da [27 Mayıs-4 Haziran 1788] mahrûse-i mezkûrede dâr-ı bekāya irtihâl eyledi.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Tatarpazarı

Şehr-i Receb'in yirmi dokuzuncu [5 Mayıs 1788-Pazartesi] ve Nisan'ın yirmi beşi Salı günü muasker-i hümâyûn **Tatarpazarı** sahrâsından hareket ve **Yeniköy** ve **İhtiman** ve **Ormanlı** merhalelerin kat' eyledikden sonra şehr-i Şa'bân'ın üçüncü [9 Mayıs 1788-Cuma] ve Nisan'ın yirmi sekizinci Cum'a günü Sofya sahrâsında nasb-ı hıyâm ikāmet eyledi. Zikr olunan **İhtiman** menziline nüzûl olundukda ki mâh-ı Şa'bân'ın gurresi Erbaâ günü [7 Mayıs 1788-Çarşamba] idi. Belgrad muhâfızı tarafından bir nefer ve **Ormanlı** merhalesine ba'de'l-nüzûl **Hotin** tarafından dört nefer diller mevkib-i hümâyûna takdîm olunmağla fâl-ı hayr ittihâz ve halâvet-i nusret-i cünûd-ı muvahhidîn ile herkes iktisâb-ı neşât ü istilzâz eylemişlerdir.

Vürûd-ı Haber-i Meserret-eser ez-Cânib-i Bosna

[115a] Şehr-i Şa'bân'ın Selhi günü [4 Haziran 1788-Çarşamba] Bosna vâlîsi Vezîr Bekir Paşa mîrâhûru müşârün-ileyhin tahrîrâtıyla İhtiman nâm merhalede mevkib-i hümâyûna vürûd eyleyip müşârün-ileyhin tahrîri ve mîrâhûr-ı merkūmun takrîrinin hulâsasından Bosna toprağında hudûd-ı selâse ta'bîr olunan mahalle yirmi bin mikdârı Nemçe askeri geldiği ihbâr olundukda asker-i menhûs-ı mezkûr ile mukābele için der-akab müşârün-ileyh on bin mikdārı asker tertîbine isti'cāl ve kethüdâsı kapıcıbaşı el-Hâcc Hüseyin Ağa'yı ser-gerde nasb ü irsâl eyledi. **İki gün** mürûrunda **Travnik'e** otuz dört sâat mesâfesi olan **Dobniçe** kal'ası civârına yüz binden mütecâviz Nemçe askeri gelip kal'a-i mezkûre ile küffâr hudûdu beyninde olan Ona suyu üzerine iki mahalle köprüler vaz' ü mürûr ve üç mahalde toprakdan

kal‘alar ihdâs ve zikr olunan Dobniçe kal‘asını muhâsara vü tazyîk eylediği haberi vâsıl oldukda paşa-yı müşârün-ileyh kethüdâsı mûmâ-ileyhe verâsından buyuruldu tahrîr etmekden nâşî ketküdâ-yı mûmâ-ileyh maiyyetinde olan sâlifü’z-zikr on bin mikdârı asker ve Banaluka muhâfızı mîrimîrândan el-Hâcc Mehmed Paşa dahî ol havâlîden maiyyetinde olan asâkir-i muvahhidîn ile işbu sene-i mübâreke Receb-i şerîfinin on yedinci günü Dobniçe kal‘asına vâsıl ve küffâr-ı dûzah-karâr ile sekiz sâat mukābele vü mukātele olunup bâ-avn-i inâyet-i Bârî asker-i menhûsasının cem‘iyyetleri tefrîk olunup firârîlerinden iki binden mütecâviz melâ‘în kendilerin Ona suyuna ilgā-birle garîkan helâk [115b] ve üç binden mütecâviz tu‘me-i şîr-i şimşîr-i seffâk olup bakiyyetü’s-süyûfu dahî leylen firâr ü perîşân olmalarıyla sekiz vakiyye gülle endâhte eder. üç kıt‘a tâkımıyla ahz olunan toplar ve iki bin aded mikdârı gülle Dobniçe kal‘asına vaz‘ olunup ve on sekiz vakiyye gülle endâhte eder iki aded toplar dahî ahz olunup ber-muktezâ-yı vakt ü hâl naklinde suûbet der-kâr olmağın Ona suyuna ilkā ve bâdî-i emrde bu derece fevz u nusret ile iktifâ olundu. Kethüdâ-yı mûmâ-ileyh asker-i muvahhidîn ile vâsıl oluncaya dek küffâr askeri Dobniçe kal‘asını muhâsara ve top endâhtıyla rahne-dâr eylediğine binâen paşa-yı müşârün-ileyh kal‘a-i merkūmenin ta‘mîrine der-akab âdemler ta‘yîn ü irsâl ve kal‘a-i merkūme muhâfazasıçün dahî mîrî askeri tertîb etmekle asker-i merkūm kal‘a-i mezbûreye vusûlünde kethüdâ-yı mûmâ-ileyh kal‘a-i merkūmeye [Dobniçe] muhâfızlar vaz‘ ve istihkâm verip yine ol tarafdan hareket ve Ostrofca[307] kal‘ası tarafından sâlifü’z-zikr Hudûd-ı selâse nâm mahalle varıp mevcûd bulunduğu küffâr-ı hâk-sâr ile muhârebeye ibtidâr ve kesr-i a‘dâ-yı dîne bezl-i iktidâr eyledi. Muhârebe-i mezkûrede bir nefer kapudan ve üç nefer, beş yüzbaşılar kelleleri ve üç yüz otuz altı aded kulak ve başbuğlarının bir aded kılıcı nezd-i müşârün-ileyh vürûd ve müşârün-ileyh dahî zikr olunan eşyâyı cânib-i mevkib-i hümâyûna takdîm ile tahsîl-i esbâb-ı tenşît-i kulûb-ı mü‘minîne bezl-i mechûd eyledi.

[307] Ostrofça (Ostrovitza): Bosna ve Travnik civarında kale, Nuri Akbayar, **age**, s.127.

Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Sofya ve Vukū‘-ı Meşveret ve[116a] Tahakkuk-ı İkāmet

Mâh-ı Şa‘bân’ın üçüncü [9 Mayıs 1788-Cuma] ve Nisan’ın yirmi sekizinci Cum‘a günü muasker-i hümâyûn Sofya sahrâsına ba‘de’l-nüzûl ertesi iki gün biri biri ardınca akd-i meclis-i meşveret olunup

Ordu-yı hümâyûnun Sofya sahrâsında ikāmet ve yahud ileri Niş ve Belgrad câniblerine azîmet eylemesinden hangisi münâsib idiği ashâb-ı şûrâdan su‘âl olundukda

Bir mikdâr tefekkür ü teemmülden sonra ileri gitmek eğerçi her vechile müstahsen olup lâkin mevkib-i hümâyûna müretteb olan asâkir henüz tamâmen vürûd eylemeyip ve mukaddem zikr olunduğu üzre geriden muaskeri hümâyûna gelmesi muntazır olan mühimmât ü edevât dahî gelmediğinden başka ileride zahîrenin kıllet üzre olduğu tevâtüren ihbâr olunmakla bu sûretde bir eyyâm Sofya sahrâsında ikāmet geriden gelecek edevât ü mühimmât ile asâkir-i mürettebenin tecemmu‘na vesile olduğundan mâ-adâ bi-mennihî teâlâ varılacak mahallerde zahîrenin kesret üzre iddihârına sebeb olur bir hâlet olmağla bir müddet Sofya sahrâsında ikāmet vakt ü hâle evfak ü fevâid-i adîdeyi müstecmi‘ olduğu muhakkak idiğin encümen-i istişârede mevcûd olanlar beyân ü ta‘dâd-ı mahâsin ederek bir eyyâm meks olunmak müstahsen idiğine birkaç vechile ikāme-i delîl ü bürhân etmeleriyle ittifâk-ı arâ ile yurd-ı mezkûrda ikāmete niyyet olunup fâtiha-i şerîfe tertîl ve meşveret günlerinin ertesi günü ki mâh-ı mezkûrun altıncı [12 Mayıs 1788-Pazartesi] ve Mayıs’ın ibtidâsı İsneyn günü idi herkesin atları çayıra tesbîl olundu. Bundan sonra evâmir-i aliyye ile zahîre [116b] ve edevât ü mühimmât ve asâkir misillü tetmîm-i levâzım-ı ordu-yı hümâyûna kıyâm ve her vechile ikmâl-i mâ-yuhtâca ihtimâm olundu.

Tebdîl-i Çavuşbaşı der-Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye

Rikâb-ı hümâyûnda çavuşbaşı olan silâhdâr Hamza Paşa merhûmun kethüdâsı Mehmed Ağa’nın hasbe’l-iktizâ azli lâzım gelmeğin hilâl-i mâh-ı merkūmdan [7 Mayıs 1788-Çarşamba] çavuşbaşılığından ma‘zûl ve yerine cizye muhâsebecisi olan Seyyid Efendi rikâb-ı hümâyûn çavuşbaşılığına mevsûl kılınıp bu takrîb ile münhall olan cizye muhâsebeciliği ordu-yı hümâyûnda silâhdâr kâtibi olan Hasan Efendi’ye ihsân ve silâhdâr kitâbeti ile mâliye tezkirecisi olan Emin Paşa kaynı Mustafa Reşid Efendi mesrûr u handân kılındı. Mâliye tezkireciliği dahî ordu-yı hümâyûnda cebeciler kâtibi olan çırâğān-ı enderûn-ı hümâyûndan Feyzi Beyzâde Mehmed Beyefendi’ye i‘tâ ve cebeciler kitâbeti hil‘ati kethüdâ kâtibi Hasan Efendizâde’ye iksâ olunup kethüdâ-yı sadrıa‘zamî kitâbeti ile hulefâ-yı mektûbî-i sadrıa‘zamîden Şeydazâde Tevfik Efendi mesrûr buyuruldu.

Vukū‘-ı Harîk

Evâil-i şehr-i Şa‘bân’da [7 Mayıs-16 Mayıs 1788] Yeni Hamam civârında kâin büyûtun birinde nehâren nâ-gâh bir âteş-i hânümân-sûz-ı şerâre-feşân ve der-akab ulüvv-i endâz-ı asmân olup fi’l-hâl itfâsına her tarafdan sa‘y-i bî-hemâl olunarak ebniye-i sagīreden beş on beyt mikdârı ba‘de’l-fenâ pezîrây-ı intıfâ olunmuşidi. Mahall-i mezkûrun büyûtu mütelâsık ve maâza’llâhü teâlâ sirâyeti mümtedd olmak lâzım gelse ibâdullâha küllî zarar terettüb edeceği [117a] mütehakkık olmağla avn ü inâyet-i Bârî ile az vakitde indifâ‘ı ayn-ı rahmet-i Mennân ve avârif-i ilâhiyyedenden bir fazl-ı nâdirü’l-vukū‘ olduğu cümle indinde zâhir ü müstebân olmuşdur.

Harîk-i mezkûrun bir misli dahî yine hilâl-i şehr-i mezkûrda [7 Mayıs 1788-Çarşamba] Galata kasabası havâlîsinde nümâyân ve ol dahî meded-kâri-i lutf-ı ilahî

ile müddet-i yesîr[e]de mündefi‘ ü muntafî olmağın herkes teşekkür-i inâyet-i ilahî ile mertûbü’l-lisân olmuşdur.

Vefât-ı Çerkez Mehmed Bey

Mûmâ-ileyh Mehmed Bey devr-i Ahmed hân-ı gāzîde şecâat ile mevsûf u mukārenet-i pâdişâhî ile şeh-per ü ma‘rûf olan Kayın Ahmed Ağa merhûmun yeğeni olmak mülâbesesiyle sigār-ı sinninde enderûn-ı hümâyûna intisâb ve hizmet-i pâdişâhîde kat‘-ı merâtib ederek başçûkadârlık ile kâm-yâb oldukdan sonra altmış yedi târîhlerinde Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığı ve silâhşörlük ile enderûn-ı hümâyûndan hurûc ve kevkeb-i ikbâli evc-i i‘tilâya urûc ederek seksen dört târîhlerinde mevkib-i hümâyûnda silâhdar ağalığıyla bekâm ve ba‘dehû Âsitâne-i Aliyye’de sipâh ağalığıyla be-nâm olduktan sonra kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehriyârî mansıbı ile kesb-i imtiyâz ve çok geçmeden mîrâhûr-ı evvel-i şehriyârî câh-ı vâlâsıyla akrânından mümtâz olmuşidi. Üç sene mikdârı mansıb-ı mezkûr ile meşgūl ve hasbe’l-iktizâ ma‘zûlen hânesinde ikāmet eylediği esnâda Seyyid Yeğen Mehmed Paşa sadâreti evâilinde çavuşbaşılık ile müşârün-bi’l-benân ve kırk elli gün zarfında azl olunup sânî kerrede [117b] mîrâhûr-ı evvel-i şehriyârî câh-ı celîli ile şâdân olmuşidi. Bir eyyâm mansıb-ı mezkûr ile mahsûd-ı akrân oldukdan sonra yine ma‘zûlen hânesinde mukīm iken illet-i nüzûle mübtelâ ve bi’l-âhire maraz-ı mezkûrdan evâil-i şehr-i Şa‘bân’da vefât [7 Mayıs-16 Mayıs 1788] edip rûh-ı revânı âzîm-i mele-i a‘lâ olmuşdur.**Tecâveza’llâhü an-seyyiâtihî**[308].

İ‘tâ-yı Vezâret be-Selim Ağa

Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Varna[lı]zâde Selim Ağa mukaddemâ der-Aliyye’de bir def‘a topcubaşı olduğundan mâ-adâ hidemât-ı Devlet-i Aliyye’de İsmâil kal‘ası binâ emâneti ve sâir hizmetlerde müstahdem olması mülâbesesiyle

[308] تجاوز الله عن سياته ="Allah onun günahlarını affetsin" anlamına gelen bir dua cümlesidir.

i‘lâ-yı kadre ehliyyeti nümâyân ve husûsan Nemçe ve Rusya seferleri takrîbiyle Tuna sâhillerinden Niğbolu ve havâlîsinde bir vezîr-i zî-şân mutarassıd-ı fermân olması muktezâ-yı vakt ü hâlden olmağla ağa-yı mûmâ-ileyh Sofya sahrâsında ordu-yı hümâyûna da‘vet ve mâh-ı Şa‘bân-ı şerîfin altıncı Pazartesi günü [12 Mayıs 1788-Pazartesi] rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân ve iksâ-yı hil‘at olunup birkaç gün[309].zarfında ordu-yı hümâyûnda umûr-ı husûsunu rü’yet ve beldesi olan Niğbolu cânibine azîmet eyledi. Bundan sonra mahallinde tafsîl olunacağı üzre a‘dâ-yı dîn birkaç def‘a Özü kal‘asının üzerine hücûm edip ve ordu-yı hümâyûndan ahâlîsi istiânet ü istimdâd etmeğin müşârün-ileyh dahî kal‘a-i mezbûrenin imdâdına ta‘yîn olunmağla beldesi yağni Niğbolu ve havâlîsinden tedârük eylediği yedi sekiz yüz mikdârı âdem ile Kasım’dan beş on gün mürûrunda mahallinde hareket ve savb-ı me’mûrune azîmet [118a] eylemişdir.

Alay-nümûden-i İbn. Panakduz ve İbn. Çalık

Mâh-ı Şa‘bân’ın on birinci günü [17 Mayıs 1788-Cumartesi] Mihalic â‘yânından olup beş yüz nefer süvâr ile sefer-i hümâyûna me’mûr olan Panakduzoğlu ve ertesi gün Bolu voyvodası olan Çâlıkzâde İbrahim Ağa maiyyetinde olan iki bin nefer süvâr ve piyâde ile Sofya sahrâsında muaskeri hümâyûna vâsıl olmalarıyla pîş-gâh-ı otâk-ı âsafîden alayların imrâr ve hil‘at iksâsıyla beyne’l-akrân kesb-i iftihâr eyledikden sonra beş on gün mikdârı ikāmet eyledikleri akabinde Eflak cânîblerinde askerin ziyâde lüzûmu olmağın der-akab ol cânibe ta‘yîn ve uğûr-ı dîn-i mübînde ez-dil ü cân hizmet eylemeleri cânib-i serdâr-ı ekremîden kendilere tavsiye vü telkīn olundu. Nefsü’l-emr mûmâ-ileyhinin Eflak hudûdlarında a‘dâ-yı dîn ile akd olunan muhârebelerde yararlıkları zâhir olup hattâ mûmâ-ileyh İbrahim Ağa rütbe-i şehâdeti ihrâz ve nâil-i mesûbât-ı gazâ olmak cihetiyle cevher-i sadâkatin ibrâz eylemişdir.

[309] gün V, ATE: -AE

Azl ü Nefy-i Kadı-ı Ordu-yı Hümâyûn Abdullah Efendi

Ordu-yı hümâyûn kadısı olan Tatarzâde Abdullah Efendi fâzıl-ı bî-nazîr bir zât-ı fetânet-semîr olup lâkin ülfet-i kesîr ve ehibbâsı vefîr olduğundan hasbe'l-iktizâ azli lâzım gelmekle şehr-i Şa'bân'ın on üçüncü İsneyn günü [19 Mayıs 1788-Pazartesi] ordu-yı hümâyûn kadılığından azl olunup mevkib-i hümâyûnda vukū'-yâfte olacak ahkâm-ı kazâyânın bi'n-niyâbe nehc-i şer'î üzre rü'yeti husûsu bâ-fermân eşrâf-ı kazânın şuarâsından Vehbi-i sânî Efendi'ye [118b] taklîd olunup mevlana-yı müşârün-ileyh hazretleri dahî şeyhülislâm efendi hazretleri işâretleriyle Sofya sahrâsında Manisa'da ikāmete me'mûr olup çavuşlar emîni mübâşeretiyle savb-ı me'mûruna irsâl ve yerine Galata kazasından ma'zûl olup icrâ-yı ahkâm-ı şer'iyye ile imrâr-ı [a]'vâm u a'mâr eden Tarakcızâde Mehmed Sadık Efendi İslambol pâyesiyle ordu-yı hümâyûn kadısı olup on beş yirmi gün zarfında cânib-i Âsitâne'den mevkib-i hümâyûna îsâl olundu. Ma'zûl olan mevlana-yı müşârün-ileyh meclis-i ârâ bir fâzıl pür-hüner ve bî-pervâ olmağın cânib-i serdâr-ı [e]krimîden yine kadrlerine riâyet ve zâtlarına hürmet olunup bin guruş yol harclığı takdîmiyle taraflarına olan hüsn-i teveccühlerin i'lân eylediler.

Mahnûkī-i Yusuf Hüsnü Efendi

Bundan mukaddem Belgrad defterdârlığından ma'zûl olan Yusuf Hüsnü Efendi'nin Belgrad kal'ası gibi bir serhadd-i mansûrun ihtilâline bâ'is ü bâdî olduğundan mâ-adâ kal'a-i mezbûreye zahîre cem'içün cânib-i mîrîden beş yüz kese akçeden mütecâviz hazîne verilmiş olup zahîre cem'i husûsunda tekâsül eylediği ecilden taraf-ı Devlet-i âliyyeden müekked evâmir-i aliyye ile tenbîh olunmuşiken mütenebbih olmayıp kendi havâsına tebe'iyyet ve Sırb reâyâsına eylediği zülm ü taaddînin nihâyeti olmayıp bunun gibi ahâlî-i Belgrad'da dahi nice zulm ü taaddîye ictisâr ve sâdır olan evâmir-i aliyyeye mugāyir hareket ve adem-i hareket etvâr-ı gayr-i marzıyyesin izhâr eylemiş olduğu [119a] Belgrab muhâfızı Vezîr Abdi Paşa

hazretleri tarafından ordu-yı hümâyûna tahrîr olunmağla şehr-i Şa‘bân’ın on sekizinci günü [24 Mayıs 1788-Cumartesi] başbâkîkulu ağa haymesine mahbûs olundukdan sonra ertesi gece aylak çadırı altında hank olunup vasıyyeti üzre na‘şı Bali Efendi türbesi civârında defn olunmuşdur.

Avdet-i Telhîsî-i Serdâr-ı Ekremî be-Ordu-yı Hümâyûn

Bundan mukaddem zikr olunduğu üzre Eflak hudûdlarında olan asâkir-i müslimînin Eflak hudûdlarında olan rü’esâ-yı asker re’y ü tedbîrleriyle akd eyledikleri muhârebât-ı şitâda ahz olunan üserâ mevkib-i hümâyûna isrâ olunup ol vechile müctemi‘ olan esirler Filibe sahrâsında telhîsî-i sadr-ı âlî ağa ile der-i devlet-i âşiyâna takdîm olunmuşidi. Üserâ-yı mesfûrenin figende-i sebîke-i müslimîn ve me’sûr-ı leşker-i muvahhidîn olması mukaddeme-i fevz u nusret ve nümûne-i ser-nigûni-i a‘dâ-yı bed[310]-sîret olmağın tab‘-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye îrâs-ı neşât ve kulûb-i kâffe-i mü’minîne îkā‘-i sunûf-ı inbisât etmeğin mûmâ-ileyhe Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığı ihsân ve mesârif-i seferiyyeye medâr olmak için serdâr-ı ekremîleri taraflarına dörtyüz kese akçe ile bir kabza mücevher hançer in‘âm buyurduklarından mâ-adâ ba‘zı vesâyâ vü tenbîhât-ı mülûkâneyi hâvî bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-makrûn imlâ vü isrâ buyurdular. Şehr-i Şa‘bânü’l-muazzamın yirmi üçüncü günü [29 Mayıs 1788-Perşembe] mûmâ-ileyh zikr olunan atâyâ-yı şâhâneyi Sofya sahrâsında ordu-yı hümâyûna [119b] îsâl eyledikde akabinde[311] dîvân eyleyip vücûh-ı enâmda hançer-i mücevheri bend-miyân ve hatt-ı şerîfi reîsülküttâb efendiye kırâat etdirip mazmûnunu cümleye i‘lân eylediler.

---

[310] bed V; -AE.

[311] akabinde AE; akd-i dîvân V.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki sadrıa‘zam ve serdâr-ı ekrem-i sadâkat-şiyem-i vezîr-i gayret semîrimsin!

Seni selâm-ı selâmet-ittisâm-ı şâhâne ve duâ-yı hayr-ı pâdişâ[hâ]nem taltîf ü tekrîmden sonra livâ-i şerîf-i Âsitâne-i Aliyyem’den hereket edeliden beri senin ve maiyyetinde olan sadâkat-kârân-ı Devlet-i Aliyye’min gün be-gün zuhûr eden âsâr-ı gayret ma‘lûm-ı mülûkânem cümlenizi hazret-i Hayrü’n-nâsırîn vikāyesine emânet eylemişimdir. Bu def‘a telhîzciniz yediyle kemer-i gayret-i fıtriyyeni tevsîk ü tezyîn zımnında hâssaten bir kabza hançer-i süreyyâ-peyker ile atiyye-i şâhânem olmak üzre dört yüz kese akçe hazîne bend ü irsâl ve telhîsî-i mûmâ-ileyhe kapıcıbaşılık tevcîh olunmağla vusûlünde işbu hatt-ı hümâyûnumu ba’de’l-istikbâl cümle ricâl ve Devlet-i Aliyyem ve ocakların ağavât u zâbitânı muvâcehelerinde feth u kırâat ve tenbîhât-ı şâhânemi gereği gibi tenbîh ve ifâdeye dikkat ve hediyye-i mülûkânem olan hançer-i zîver-miyân-ı müfâharet ve atiyye-i husrevânemi dahî mevzû‘-ı hazîne mübâhât eyledikden sonra

Dîn düşmanı olan Moskov ve Nemçe keferesi ne derecelerde hîle vü hud‘a ile mecbûl olduğu ve bir müddetden beri küffârın bu mertebelerde gurûr ve ihâneti mücerred mukābele vü mukātele-i a‘dâdan adem-i sebât ve rehâvetden neş’et eylediği ve ahd-i karîbe gelinceye dek Anadolu’da [120a] ve Rumeli’de olan bunca kal‘alar ve memleketlerin feth ü teshîri mutlakā ol vakitlerde bulunan sunûf-ı askeriyyenin kemâl-sabr ü sebât ve bezl-i cân ü hâyât ederek ceng ü savaşlarıyla vücûda geldiği cümleye zâhirdir leyl ü nehâr teveccüh-i derûn-ı pâdişâhânem ve duâ-yı hayr-ı mülûkânem seninle ve senin maiyyetinde olan kâffe-i sadâkat-kârân-ı devlet-i seniyye-i hamiyyet-muzâhir ve asâkir-i gayret-measirim ile bile olmağla Allâh, Peygamber aşkına mukātele-i küffâr-ı hâk-sârda bir türlü rehâvet ü fütûr göstermeyerek ve böyle vakitde dîn-i Muhammedî[ye] lâyık olmayan muhâfaza-i cân

ve kesb-i mâl fikirlerini bir türlü hâtıra getirmeyerek küffâr-ı hâk-sârın hîle vü hud‘adan ibâret Kraliyetler’ine bakmayarak ve fakat Nâsır ve Mu‘în olan Allâh zü’l-celâl hazretlerinin havl ü kuvvet ve nusretine ittikâ ederek ve mukātele-i a‘dâya müsâraat edenler ve bu sefer-i hümâyûnda dilâverlikleri nümâyân olan merdâne-nişân haklarında bir nesne dirîğ olmayacağını tefhime mübâderet eyleyesin.

Hudâ-yı müteâl hazretleri gerek senin ve gerek maiyyetinde olan gubûr-ı sadâkat-kâr kullarımı iki cihân saâdetine nâ’il ve düşman-ı dîni ve havene-i devlet-i ebed-rehînimi dünya ve âhiretde dereke-i hizy ü hizlâna vâsıl eyleye âmîn.

Zikr-i Ziyâfet be-Gürûh-ı Bektâşiyân

Ordu-yı hümâyûn Sofya sahrâsında ikāmeti esnâsında Dergâh-ı âlî yeniçerileri ile sâir piyâde ocakları neferâtı birkaç hafta âyîn-i ceng ü harbi meşk ü ta‘lîm etmeğin tâife-i bektâşiyân-ı ta‘lîm-i keyfiyyât-ı harbe teşvik u iğrâ irâdesine mebnî [120b] serdâr-ı ekrem hazretleri Beneş tarîkīyle yeniçeri ordusuna azîmet-i tasmîm edip yeniçeri ordusunun üst tarafında vâḳi‘ edât-ı sûret-i ceng ta‘yîn olunan kazâ-yı vesî‘ü’l-enhâ ve bir [p]üşte üzerinde bir sâye-bân nasb olundukdan sonra tahmînen altmış bin âdeme kifâyet eder mikdârı yağ ve pirinc ve et ve ekmek ve levâzım-ı sâire irsâl olunmağla yeniçeri tâifesine pilav ve zerde ve havâss için sofra-i taâmî tabh ve âmâde etdirildiği akabinde sûre[t]-i tebdîlde otâklarından süvâr ve seherîce vusûle ibtidâr eylediler. Ol vakt Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan Kelleci Osman Ağa îfâ-yı merâsim-i istikbâl edip nasb olunan sâye-bâna îsâl eylediler. Temâşâya med‘uvv olanlar dahî ikişer üçer âdemleriyle gelip gelip. müctemi‘ oldukları esnâda tâife-i yeniçeriyân iki cânibden. sâf-nihâde ve miyânlarında sür‘at toplarıyla sür‘atçiyân neferâtı yanar fitilleriyle âmâde olmağın derhâl hünerlerin izhâra isti‘câl olunup mehterhâneler cöng-i harbî ile velvele-sâz oldukları an iki cânibden yeniçeri neferâtı def‘aten birkaç yaylım tüfeng-endâzlık ile velvele-i endâz-ı cihân olup miyânlarında olan sür‘atçiyân neferâtı dahî bir ağızdan toplarına ateş

vermeleriyle zemîn ü zamân mütezelzilü'l-erkân olup ibrâz eyledikleri ma'reke-i rezm-ârâlarına behrâm-ı felek âferîn gûyâ olmuşdur.

Zikr olunduğu üzre sâf sâf iki taraf olan otuz kırk binden mütecâviz dilâverler yerli yerlerinden bir birleri üzerine def'aten olmak üzre [121a] yürüyüş hünerlerin ibrâz için sell-i seyf hücûm ve berîk-i şimşîrleri aks-endâz-ı âsümân-ı siyûm oldukları hâlde vasat-ı meydan-ı ta'lîmgâha kudûm eylediler. Vakt-i yürüyüşde kesret-i asâkir-i muvahhidîn şol mertebelerde zâhir olmuşidi ki tarafeynin birbirleriyle müctemi' olmasıyla vâḳi' olan ruhâm-ı cem'iyyetden meydân-ı ta'lîmgâh cevelân-ı cem'iyyet-i neferâta teng ü târ gelip neferâtın katı vâfiri ziyâfete da'vet olanlar için nasb olunan haymeler hilâlinde belki bahşiş ahzı hevesiyle sad[r]ıa'zam haymesine duhûl ü iktihâm edip direklerin zelzele-nâk ve atrâf-ı şâdırvânın çâk eylediler. Bundan sonra ta'lîme müteallik bir iş kalmamağın pilav ü zerdelerin tenâvül edip surreleri verilerek ale't-tertîb gürûh gürûh pîş-gâhdan imrâr etdirilip herkes yerli yerine ric'at eylemişdir.

Zikr-i ba'zı ez-Keyfiyyet-i Usât-ı Reâyâ ve İ'tâ-yı Takviyet ü İânet be-Cânib-i Belgrad

Sırb reâyâsının sâkin oldukları mahaller ki Belgrad-ı darü'l-cihâdın etrâfında vâḳi' on, on beş kaza mahaller ve ekserîsinin me'vâ vü meskenleri cibâl ve işcârdan ibâret yerler olduğundan mâ-adâ tâife-i mesfûrenin Tuna sâhillerinde olan yerlerinin Nemçe keferesiyle beynlerinde olan fâsılaları nehr-i Tuna'dan ibâret -**e'l-küfr ü milletün vâhidetün**-[312] mazmûnunca mücâveretleri takrîbiyle ednâ mertebede iğfâl ile âfiyetlerini mülâhazaya kudretleri olmadığından nâşî isyâna cür'et eylemek âdet-i müstemirreleri olmağın bu def'a dahî ba'zı ahâlîden istimâ' olunduğu üzre [121b] hengâm-ı fesh-i musâlahada ba'zı papazlar ifsâdlarıyla âdetleri üzre isyân ve

[312] الكفر ملّة واحدة = "Küfür tek bir millettir" anlamında Arapça bir söz.

Belgrad'a imdâd için Sofya'dan ve[313].Niş cânib‌lerinden gönderilen zehâyir ü mühimmât ve sâir etrâf ü eknâfa hayli zarar ü ziyân eylemişler idi. Hattâ bu def'a mesmû' olandandır ki eğer livâ-i şerîf Sofya cânibine teveccüh etmeseydi Niş ve maâza'llâhü teâlâ belki Sofya üzerine hücûm edecekleri ihtimâlât-ı karîbeden idi ammâ bu takrîb ile ya'nî livâ-i şerîfin Sofya tarafına teveccühü sebebiyle fi'l-asl İsmâil cânibine tertîb olunan askerin ekserîsi İsmâil'e gitmekden imtinâ' etmeğin ve mukaddem mübâşirler ta'yîni ile ol tarafa ircâ olunurlar idi. Sofya'ya varıldıkdan sonra tâife-i mersûmenin indifâ'ı ve Belgrad yollarının güşâdıçün mukaddem tertîb olunan küllî imdâd ü iânetden başka bu def'a dahî ahâlî-i Belgrad'a ve ol tarafda olan asâkir-i İslâm'a i'tâ-yı takviyete küllî ictihâd olunup dîvân-ı hümâyûn kaleminde mahfuz olan mazbatalarda mukayyed olduğu üzre zikr olunan husûslar için nice kerre akd-i meclis-i istişâre olunup ordu-yı hümâyûndan ileride olan Sofya seraskeri Süleyman Feyzi Paşa'nın ordusuna takviyet verildiği sûretde ileri gidip tâife-i mesfûrenin gā'ilesin def' ve Belgrad-ı dârü'l-cihâd yolların güşâd[314] ve usât-ı reâyânın mazarratın def' ederek nehr-i Tuna'ya münâsib mahalden karşı cânibine güzâr ve ser-zeniş-i küffâra bezl-i iktidâr eylemek maslahatları zımnında [122a] ordu-yı hümâyûnun Sofya sahrâsında ikāmet eylediği esnâda mevkib-i hümâyûna vürûd eden serdâr bayrakları ve sâir esnâf-ı asâkirden ordu-yı müşârün-ileyhe küllî asker gönderilip buna kıyâsen başmuhâsebe [ve] rûznâmçe ve mevkūfât kalemlerinde muharrer ve mastûr olduğu üzre zahîre vü mühimmât ve nakd akçe i'tâ olunup beyân olunduğu üzre Sırb reâyâsının gāilesi ber-taraf ve Belgrad tarîkinin güşâdına nakd-i gayretin sarf eylemesi isticâl olundu.

Çün ki zikr olunduğu üzre ordu-yı hümâyûnûn Sofya'dan ileri gitmesi musammem olmağla hilâl-i râhda olan menzillerde mevkib-i hümâyûn zahîresinin kesreti ve askerin vefreti ve Sırp reâyâsının indifâ'-ı mazarratı ve Belgrad kal'asının

[313] ve V, ATE: -AE

[314] Bu kelimenin sonuna yanlışlıkla te "ت" harfi yazılmıştır.

zahîre [ve] asker cihetinden muzâyaka cekmeceleri maslahatları nuhbe-i âmâl olmağın mevkūfât kaleminde mukayyed olduğu vechile mahsûs Belgrad mübâya'acısı nasb olunan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından izzet Paşa kaynı İsmail Ağa ma'rifetiyle mübâya'a olunan zehâyîr-i vefîr[e]den mâ-adâ mu'temed-i müteaddid kâr-güzâr mübâşirler ta'yîni ile Sofya ve Niş etrafında vâḳi' kazâlardan müceddeden zehâyir tertîb ü cemm ve fukarâya zülm olmasın diye araba ücretleri olmak üzre beher keyline ba'zân on üçer akçe ve ba'zân yüz vakıyyesine ikişer guruş ücret[315]. tahsîs ü i'tâ olunarak Niş cânibine celb olunup andan Belgrad yollarında vâḳi' Yagodina ve Köprü ve Bozorofça [Pasarofca] ve Semendire tarafları kazâları reâyâlarına [122b] ol kazâlarda olan me'mûrlar ma'rifetiyle ba'zân reâyâlarına istimâlet ve ba'zân muhârebe ile gayret verilerek Belgrad kal'asına birkaç mâh zarfında küllî zehâyir nakl ü imrâr olundu. Müşârün-ileyh Süleyman Feyzi Paşa'dan Belgrad yolları güşâdında haylî yararlık zâhir ve ordu-yı hümâyûnun Belgrad cânibine gitmesi hayırlı olduğu ol havâlînin elsinesinde şâyi' ve dâir[316] olmuşdur.

Lâkin işâret olunduğu üzre Özü ve İsmâil ve Hotin taraflarının kuvvetine za'f târî olup küllî vekāyi'-i müdhişe zuhûre gelmişdir.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Sofya be-Cânib-i Niş

Mevkib-i hümâyûn kırk dokuz gün mikdârı Sofya sahrâsında ikāmet eyleyip eyyâm-ı ikāmet-i mezkûrede İsmâil ve Eflak taraflarına asâkir-i İslâm'dan mümkün mertebe asker tedârük ü tesyîr olması ve ordu-yı hümâyûn zehâyirinin verâdan yetişdirerek ileride kesret üzre zahîre bulunmasıçün sipâhiler ağası Genc Osman Ağa'nın Edirne'ye gönderilmesi ve Belgrad yollarının usât-ı reâyâdan güşâd olunmasıçün ileriye iktizâsına göre evâmir ve asâkir tahrîr ü tesyîr kılınması ve Sofya etrâfından ve Edirne'den ordu-yı hümâyûn için müretteb zehâyirin mevkib-i

[315] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla elif "ا" harfinden sonra vav "و" harfi konmuştur.

[316] Bu kelimenin başında fazladan bir elif "ا" harfi yazılıdır.

hümâyûna gönderilmesiçün defterdâr-ı esbak defter emîni Hasan Efendi'nin Sofya'da ikāmet etdirilmesi misillü ordu-yı hümâyûnun intizâm hâline dâir levâzım-ı sâirenin ikmâline cidd ü ihtimâm olundukdan sonra

Mevkib-i hümâyûnun Sofya'dan hareket eylediği sûretde [123a] ne cânibe hareket eylemesi münâsibdir diye birkaç def'a cümle ile hayme-i serdâr-ı ekremîde akd-i meclis-i meşveret olunmuşidi. İttifâk-ı ârâ ile Niş cânibine gidilmeği huzzârın cümlesi tasvîb etmeğin yol menzilleri tertîb olunduğu akabinde mâh-ı Ramazân-ı şerîfin yirmi ikinci [26 Haziran 1788-Perşembe] ve Haziran'ın on beşinci günü Sofya sahrâsından hareket ve Halkalı ve Sarı Prut ve Şehirköyü ve Musa Paşa palankası merâhil ü menâzilin kat' ederek mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci Pazartesi günü [1 Temmuz 1788-Salı] Niş sahrâsına karîb Bana-altı ta'bîr olunur arsa-i fesîhatü'l enhâda nasb-ı hıyâm ikāmet olundu.

Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Niş

Mevkib-i hümâyûnun sahrâ-yı Niş'de olan eyyâm ikāmetinin üçüncü ve Ramazân-ı şerîfin yirmi sekizinci Hamîs günü umûm meşvereti tertîb olunup,

Niş seraskeri Süleyman Feyzi Paşa ve Niş muhâfızı Sırrı Selim Paşa ve ordu-yı hümâyûn çarhacısı Çerkez Hasan Paşa ve ordu-yı hümâyûn ricâli ve ocaklar ağaları bi-ecmaihim hâzır bi'l-meclis oldukları hâlde,

Hangi tarafa gidilmek münâsib idiği zımnında mübâhaseye şürû olunup çünki ol vakte dek Nemçe Çâsârı kat'â bir tarafdan baş göstermeyip tabur-ı makhûru fakat Belgrad karşısında olduğu ve ordu-yı hümâyûnun ne tarafa hareket edeceğine muntazır idiği ahz olunan dillerden istihbâr olunmuşidi. Dillerin takrîrleri tahrîr ü beyân olundukdan sonra bu kadar ağır asker ile doğru Belgrad'a gidilse ol tarafda müctemi' [123b] zahîre olmadığından ızdırâb der-kâr olacağı ve Tuna'nın karşı yakası yed-i küffârda olmağla aşağı tarafdan Tuna nehri gemileriyle zehâyir celbi mümkün olmayacağı âşikâr ve kesret üzre Belgrad'da ikāmet iktizâ eylediği hâlde

maâza'llâhü teâlâ fıkdân-ı zehâyirden askere perişânlık geleceği ve belki Belgrad'ın şîrâze-i nizâmına halel tatarruk edeceği bedîdâr olduğu ve bunların emsâli başka başka mevâni' ü menâfi'-i sâire beyân olunarak tûl u dırâz mübâhaselerden sonra cümle ittifâkıyla ordu-yı hümâyûnun Fethülislâm cânibine gitmesine karâr verdiler.

Bundan sonra Kranye dağlarından kereste celb ve Tuna üzerine cisr inşâ ve karşı a'dâ memâlikine güzâr ve avn-i Hakk ile Tuna'nın düşman elinde olan sevâhilinin zaptıyla[317] Belgrad'da dek memerr-i sefâyinin güşâdı ve nehren asker ve zahîre Belgrad'a[318] imdâd husûsu istisvâb olunmağla Dergâh-ı âlî gediklilerinden sâbıkā ser-mi'mârân-ı hâssa Mehmed Tahir Ağa tehyi'e-i levâzım-ı cisr için ol tarafa ta'yîn ü tesyîr olunmuşdur.

Vukū'-ı Tevcîhât der-Sahrâ-yı Niş

Ordu-yı hümâyûnun sahrâ-yı Niş'de ikāmet eylediği eyyâmın altıncı ve şehr-i Şevvâl'in ikinci Pazar günü [6 Temmuz 1788-Pazar] mevkib-i hümâyûnda tevcîhât olup ocaklar ağalarıyla menâsıb-ı dîvâniyyenin mecmû'u mansıblarında ibkā ve hil'atleri iksâ ve fakat süvârî mukābele[ci]si olan yeniçeri ağası esbak merhûm Gürcü Mehmed Paşa dâmâdı el-Hâcc Mehmed Efendi süvârî mukābeleciliğinden mevkūfâta tenzîl olunup süvârî mukābeleciliği mevkūfâtcı Küçük Ali Rıza Efendi'ye i'tâ olunmuşdur.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Niş [124a] be-Cânib-i Fethülislâm

Bundan evvelce zikr olunduğu üzre Belgrad zahîresiçün ta'yîn olunan mübâşirlerden başka Belgrad cânibi seraskeri olan Süleyman Feyzi Paşa'ya dahî iktizâsına göre sipâriş ü tavsiye olunarak Belgrad-ı darü'l-cihâd kullarının asâkir ve

[317] Tuna'nın … zaptıyla V, ATE: -AE

[318] memerr-i … Belgrad'a V, ATE: -AE

zehâyîr ü mühimmât cihetleriyle mümkün mertebe takviyet ü istihkâmı itmâm olundukdan sonra şehr-i Şevvâl'in beşinci [9 Temmuz 1788-Çarşamba] ve Haziran'ın yirmi sekizinci Çarşamba günü duâ vü senâ olunarak ordu-yı hümâyûn Niş'den hareket ve Fethülislâm tarafına gidilmek üzre beş sâat mesâfesi olan Timuk nâm merhaleye azîmet ve andan dahî perşembe günü sekiz sâat bu'du olan Yenihan menziline rihlet eyledi. Zikr olunan merhalede Fethülislâm'a gitmek üzre Yenihan menziline azîmet olunduğu esnâda merhale-i mezbûrenin muntasıfında hilâl-i râhda vâḳi' Gorgoşofca palankası civârında cârî nehr kenârında yemeklik olunduğu hengâmda ve Vidin seraskeri Vezîr Hasan Paşa hazretleri tarafından tahrîrât ve Vidin yamâklarından bir iki âdem zuhûr edip mazmûn-ı tahrîrât ve yamâkların hulâsa-i kelimâtı Niş'den doğru Fethülislâm'a gidilmekde yol cihetiyle suûbet der-kâr ya'nî yollarının ve çengelistan olmak takrîriyle ordu-yı hümâyûnun mürûru düşvâr olduğundan mâ-adâ Fethülislâm'da henüz zahîre iddihâr olunamadığı ve ordu-yı hümâyûnu olur sahrâ olmadığı mazmûnlarından ibâret olmağla zikr olunan yemeklik mahallinden ileride konak yerinde dahî [124b] müzâkere olunarak bi'l-istişâre Fethülislâm yolun Vidin cânibine tahvîl ve ileri yeniçeri ordusunun dahî buyuruldu irsâliyle yolların Vidin cânibine tebdîl eylemeleriçün âdemler tesbîl olundukdan sonra Cuma günü Yenihan merhalesinden Vidin tarîki olmak üzre beş sâat bu'du olan Gızlan merhalesine ve andan cumartesi günü beş sâat mesâfesi olan Kuleli menziline vusûl ve andan şehr-i Şevvâl-i mükerremin sekizinci ve Temmuz'un ibtidâsı Pazar günü [12 Temmuz 1788-Cumartesi] Vidin sahrâsında Mosuman[319] nehri kenârında Gāzîler Tepesi demekle ma'rûf mahalle vürûd ve nasb-ı hıyâm kuûd olundu.

[319] Bu nehrin ismi bazen "Mosuman" bazen de "Mosaman" olarak yazılıyor.

Vukū‘-ı Kīl ü Kāl der-Miyân-ı Neferât-ı Yeniçeriyân ve Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Osman Ağa]

Tâife-i yeniçeriyânın Niş’den Vidin sahrâsına gelince yolların suûbetinden ve Vidin’de dahî hasbe’l-iktizâ beş on gün mikdârı ikāmetleri esnâsında tâife-i mezbûrenin cânlarına sıklet ârız olarak beynlerinde mevâcib kelâmları deverâna başlayıp keyfiyyet-i mezbûre gûyâ ol vakt yeniçeri ağası olan Osman Ağa’nın ma‘lûmu ve serdâr-ı ekrem tarafına haber verildiği üzre def‘inin tarîk-i imkânı meczûmu iken istimâ‘ olunduğu üzre ol şuğl ile mukayyed olmadığını ba‘zı kimesneler nifâk tarîkiyle Serdâr-ı Ekrem cânibine inha ve azliyle def‘-i dağdağa-i hâvâtıra iğrâ eylediler. Mahall-i mezkûrede olan eyyâm-ı ikāmetin üçüncü ve şehr-i Şevvâl’in on ikinci Çarşamba günü [16 Temmuz 1788-Çarşamba] ağa-yı mûmâ-ileyh azl olunup Vidin serhaddine üç sâat mikdârı [125a] bir karyeye irsâl ve yerine Kul Kethüdâsı olan Mehmed Emin Ağa îsâl olundu.

Ağa-yı mezkûrun ma‘zûl olduğu gün vakt-i asra karîb neferâtdan ba‘zıları ağa-yı cedîdin haymesine hücûma ibtidâr ve mevâcib mutâlebesi zımnında savb-ı serdâr-ı ekremîye tesyâr edip kendileri iki ordu beyninde vâḳi‘ Mosaman nehri kenârında vürûd edecek habere intizâren kuûd eylediler. Ağa-yı cedîd-i mûmâ-ileyh şitâb ederek cânib-i serdâr-ı ekremîye revân ve bî-vakt vürûdunun sebebi su‘âl ü istikşâf olundukda bâlâda bast olunan mâcerâyı beyân ü ayân eyledi. Neferât-ı mezkûre cinslerinden olup ol vakt hizmet-i serdâr-ı ekremîde bulunan muhzır ağa ile kapı kethüdâsın derhâl ihzâr ve birkaç [gün] zarfında iktizâ eden mevâciblerinin getirdileceği haberleriyle tesyâr olunup cem‘iyyetlerinin teferruku esbâbını tahsîle ibtidâr olundu. Müddeâları bî-vakt ve husûsan akçede kıllet olduğu ukalâsından ba‘zılarına tefhîm olunarak refte refte kendilerinden zuhûr eden etvâr-ı nâ-marzıyyeden izhâr-ı nedâmet ve fi’l-hâl devamı Devlet-i Aliyye’ye duâ ederek yerli yerine avdet eylediler. Ba‘dehû hâlet-i merkūmenin menşe-i vukū‘u sırren ve alenen tecessüs ü tahkīk ve sebeb-i zuhûru tefahhus u tedkīk olundukda nefsü’l-emr adem-i

[i]htimâma binâen otuz bir bölüğün ortasından neş'et etmiş bir hâlet olduğu ma'lûm-ı sigār u kibâr oldukda ocakları tarafından dahî fî-mâ-ba'd orta-i merkūmenin beynlerinde ârâm ü kıyâm eylemesini [125b] kabûl eylemeyip içlerinden tard ü ib'âd olunmaların istid'â eylemeleriyle ertesi gün iltimâslarına mebnî Yergöğü kal'asına muhâfazasıçün ta'yîn ü isrâ olundular.

Zikr-i Serasker-şuden-i Serasker-i Vidin
Vezîr Müşterî-Tedbîr Hasan Paşa

Ordu-yı hümâyûnun Vidin sahrâsına nüzûlünden [12 Temmuz 1788-Cumartesi] birkaç gün mürûrunda Vidin seraskeri ve Sivas vâlîsi vezîr-i hucesteتedbîr Hasan Paşa hazretleri ve ordu-yı hümâyûn çarhacısı Vezîr Çerkez Hasan Paşa ve Selanik mutasarrıfı Vezîr Süleyman Sırrı Paşa ve Vidin muhâfızı Vezîr Şerîf Hasan Paşa ve sâir ordu-yı hümâyûn ricâli ve ocaklar ağaları ve sefer görmüş ashâb-ı tecrübeden ba'zı sâl-hûrde ve umûr görmüş zevât ile birkaç def'a serdâr-ı ekrem huzûrunda tertîb-i meclis-i meşveret olunup

A'dâ-yı dînin ya'nî Nemçeli-yi la'înin ne tarafdan üzerine varılması münâsib idiği ve varıldığı sûretde hemen ordu-yı hümâyûnun hareket eylemesi mi münâsib idiği yoksa evvelen bir serasker-i zî-şân ile kahr [u] tedmîrine mübâşeret olunması mı münâsib idiği müzâkereleri vukū' bulup nihâyetü'l-emr a'dâ-yı dîne gālebe olunur ise febihâ ve ni'amihi ve illâ maâza'llâhü teâlâ ordu-yı seraskerîye bir halel tatarruk eder ise yine tanzîm olunur denilerek katı vâfir ebhâs cereyânından sonra nehr-i Tuna'nın karşı cânibinden tedârükât-ı kaviyye ile evvel be-evvel bir serasker-i zafer-ünvânın ta'yîni ile tedmîr ü tenkîl-i a'dâ-yı dîne mübâderet olunması istisvâb olundu idi.

Bundan sonra ol hutab-ı celîl [126a] hangi zât-ı zafer-simâtın uhde-i istîhâline ihâle kılınması münâsib idiği der-miyân olunup lâkin vakt ü hâle nazaran cânib-i mezkûrun seraskerliği husûsu umûr-ı hatîre ve hutûb-ı cesîmeden olmağın

hangi vezîrin nâmzed kılınması ta‘yîni izhâr olunamayıp ve her ne kadar Vidin seraskerliğiyle Vidin hâricinde ikāmet-güzîn olan müşârün-ileyh Sivas Vâlîsi Hasan Paşa hazretlerinin Mor[a] câniblerinde livâlarının mansûr ve müdebbiren umûr-ı cumhûr bir vezîr-i şecâat-semîr ve vakūr olduğundan başka müddet-i medîde Vidin'de ikāmet eylemeleri mülâbesesiyle cümleden ziyâde ol tarafların keyfiyyâtına vâkıf ve esbâb-ı kahr-ı a‘dâ-yı dîne ârif[320] olduğu cihetden sûret-i zâhir[e]de ol kâr-ı behînin hasren uhde-i liyâkatine tefvîz olunması meczûm-ı ashâb-ı vukūf ü yakīn idi ise dahî bi'l-bedâhe def‘aten tasrîh olunamadığı meşhûdları oldukda hemen cânib-i mezkûr seraskerliği şuğl[321]-i hatîrenin uhde-i kifâyetlerine tahmîl olunmasın müstaînen bi'llâh ve müstemirren ber burhâniyyet-i[322] Resûlullâh'a i‘lân ve a‘dâ-yı dîn üzerine azîmet eylemek matlûbları olduğun beyân buyurdular. Hâzır-bi'l-meclis olan serdâr-ı ekrem ve sâir vüzerâ ve gayrileri pesend ü istihsân eyleyip ucâleten kâffe-i kifâyetinin rü'yet olunup bir gün evvel savb-ı maksûda azîmet eylemesi vakt ü hâle nazaran akdem-i umûrdan idiğin takrîr ü beyân eylediler.

Pes vüzerâ-yı zî-şâna mahsûs ser-â-sere dûhte seraskerlik semmûr hil‘ati iksâ vü ikrâm ve der-akab her tarafdan müşârün-ileyhin orduları levâzımının [126b] ikmâline dâmen-i der-miyân ihtimâm olunup ucâleten nehr-i Tuna'yı karşı cânibine imrârları husûsuna cidd ü ihtimâm olundu.

Tebdîl-i Makām-ı Ordu-yı Hümâyûn

Bundan akdemce zikr olunduğu üzre Vidin sahrâlarında Mosu[man] nehri kenârında kâin sahrâda ordu-yı hümâyûnun on dört gün mikdârı ikāmet eylediği esnâda harâret-i hava ve tezâhüm-i leşker ü hayvânâtdan arâzîsi müteaffin ve havası mütegayyir olmağın ahâlî-i ordu-yı hümâyûn beynlerinde inhirâf-ı mizâc peydâ ve

[320] ârif V: -AE

[321] şuğl V: -AE

[322] Burada yanlışlıkla re "ر" harfinden sonra vav "و" harfi yazılmıştır.

ekserîsi maraz-ı hummâya mübtelâ oldukları müşâhade oldukda tebdîl-i hava ve tagayyür-i mekân için mahall-i âhara nakl olunmakda bir mahzûr olmadığı ve Vidin serhaddinin üst cânibinde kâin Mosova sahrâsının nehr-i Tuna cereyânı mülâbesesiyle mahâll-i sâireye tercîh olunduğu ba‘de’l-istişâre tahakkuk etmeğin eyyâm-ı ikāmetin on dördüncü Şevvâl’in yirmi dördüncü Pazartesi günü yurd-ı mezkûrdan hareket ve zikr olunan mahall-i münâsibde ikāmet olundu.

Mürûr-ı Serasker-i Vidin Vezîr Hasan Paşa be-cânib-i Kalafat

Ânifen beyân olunduğu üzre serasker-i müşârün-ileyh Hasan Paşa hazretlerinin nehr-i Tuna’ya karşı Kalafat cânibine ubûr ve andan Çernez kasabasına tertîb-i leşker mansûr edip ordu-yı hümâyûn yolların ba‘det-tanzîm hudûd-ı İslâmiyye’ye mücâvereti olup mecma‘-ı küffâr-ı hâk-sâr olan a‘dâ-yı dînin Nezaret nâm kasabasın feth ü teshîr ve ba‘dehû Mehadiye üzerine sevk-i asâkir-i nusret-semîr eylemek maslahat-ı hayriyyesine bi’l-istişâre [127a] hayme-i serdâr-ı ekremîde karâr verilmişidi. Binâen aleyh kâffe-i levâzımın ikmâline cânib-i serdâr-ı ekremîden kıyâm olunup kapısı mükemmel ba‘zı mîrimîrân ve binbaşılardan mâ-adâ üç aded yeniçeri ortaları ve gayrileri müşârün-ileyh hazretleri ma‘iyyetine ta‘yîn ü takdîm ve birkaç gün zarfında piyâde ve süvârî asâkirden kifâyet mikdârı cüyûş-ı mütenevvia ve mühimmât-ı lâzime ile orduları tertîb ü tanzîm olundukdan sonra şehr-i Şevvâl’in yirmi altıncı [30 Temmuz 1788-Çarşamba] ve Temmuz’un on dokuzuncu Çarşamba günü nehr-i Tuna’yı karşı cânibine güzâr ve tekmîl-i bakıyye-i levâzım maslahatı zımnında çend rûz mahall-i mezkûrda ârâm ü karâr eylediler.

Bundan sonra ileride vâḳi‘Çernez kasabasında dahî birkaç ordularının top ve cebehâne vü mühimmmât ve askerîsin tanzîm ve esbâb-ı harb ü kıtâli tetmîm eylemek üzre Kalafat’dan hareket ve hatt-ı tirhâl ederek üç gün zarfında kasaba-i mezbûre sahrâsında nasb-ı hıyâm-ı celâdet eylediler. Kasaba-i mezbûreye vusûllerin ordu-yı hümâyûn cânibine tahrîr ve mukaddemâ Tekye tarafından Orşova’nın yed-i

küffârdan istihlâsına me’mûr olur ol esnâda muhârebe-i düşman-ı dîne müteheyyi olan mîrimîrân Memiş Paşa maiyyet-i seraskerîlerinde olmasın iltimâs ve istid‘â eylediğin tastîr eyleyip çend rûz mevkib-i hümâyûn tarafından gönderilecek bakiyye-i asker ve levâzımının vürûduna intizâr ve bir tarafdan mütevekkilen ale’llâh kahr ü tedmîr küffâr-ı hâk-sârın semt-i sühûletin cüst-cûya ibtidâr eylediler.

[127b] Evvel-i Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Serasker Vezîr Hasan Paşa ve Nez‘ u Teshîr-i Nezaret ez-Dest-i Küffâr-ı Liâm

Müşârün-ileyh hazretleri ordu-yı hümâyûndan gönderilen asâkir ve mühimmâtı cem‘ u tetmîm ve kānûn-ı cenge bir öz ki nizâm verip esbâb-ı kıtâl ü kifâhı gereği gibi tanzîm eyledikden sonra ordularında olan rüesâ-yı asker-i nusret-i meâsir ile istişâre ve ne tarafdan mecma‘-ı küffâr-ı hâk-sâr olan Nezaret üzerine iktihâm eylemek münâsib idiğin ba‘de’l-müzâkere mahall-i mezkûreden alem-i ifrâz-ı azîmet ve Fethülislâm muhâzâtında olan Geçidköyü sahrâsına sevk-i ketâib-i zafer-menkabet eylediler.

Pes Fethülislâm cânibinde olan mîrimîrân Memiş Paşa’nın Fethülislâm’dan hareket ve Tekye ve Orşova muhâzîsi olan Tekye burnunda balyemez toplar ile Orşova’da olan küffâr-ı hâk-sârı tazyîka mübâderet eylemesin cânib-i mûmâ-ileyhe işâret buyurdular. Mûmâ-ileyh Memiş Paşa zalâm-ı leylde vaz‘ eylediği balyemez toplarıyla Orşova kaziyesinde olan küffâr-ı tebeh rüzğârın cem‘iyyet-gâhlarına âteş-bâr olmağla ibtidâr edeceği esnâda müşârün-ileyh hazretleri dahî Nezaret teshîri maslahatı zımnında müceddeden tahrîr olunan dalkılıç dilâverleri ve sâir sunûf-ı asâkir-i heycâ-meâsir ile şehr-i Zi’lka‘de’nin beşinci [7 Ağustos 1788-Perşembe] ve Temmuz’un yirmi yedinci günü mânend-i seyl-i deryâ-bâr âheste-reftâr ile iki sâat mesâfesinde olan Ada Kal‘ası pîş-gâhında nasb-ı a‘lâm-ı fevz-âsâr eylediler. A‘dâ-yı dûzah-masîr tedbîr-i [128a] müşârün-ileyh ile mîrimîrân mûmâ-ileyhin Tekye burnunda top endâhtından ve husûsan asâkir-i deryâ-hurûş ile müşârün-ileyhin

mahall-i mezkûra vürûdundan habîr olduklarında dest-i iktidârları ra‘şe-nâk ve zehre-i ıstıbârları çâk olup pây-ı sebâtları mütezelzil olmağın Orşova’da inşâ eyledikleri müteaddid tâbyalardan başka Kral Bahçesi ile Orşova beyninde olan kumlukdan hafr eyledikleri metrislerin terk ü firâr ve Nezaret kasabası havâlîsine müctemi‘ u mütevârî olup haklarında terettüb edecek ahkâm-ı kadrin ne gûne perde-ber-i endâz-ı zuhûr olacağına intizâr eylediler. Melâ‘în-i hâsirînin tavr-ı tebeh-güsteri muhât-ı ilm-i cenâb-ı seraskerî o[323] oldukda maiyyetlerinde olan cünûd-ı muvahhidînin bir mikdârıyla Kral Bahçesi’nde vâḳi‘ burundan ki defterdâr metrîsi demekle mevsûfdur ol tarafdan serasker müşârün-ileyhin kendileri ve metris-i mezkûrun üst cânibinde vâḳi‘ cibâl kolundan ki Tuzpaşa metrisi demekle ma‘rûfdur. Ol cânibden terakkîli sipâhîleri mütevekkilen ale’llâh a‘dâ-yı dînin Nezaret’i pîrâ[me]ninde muhteşir olan küffâr-ı hâk-sâr üzerine def‘aten hücûma karâr verdiler.

Nezaret denilen mahall ki nehr-i Tuna’dan çâr-yek sâat mikdârı ba‘îd top menzili olur. Tarafeynin mürtefi‘ce cebeller vasatında vâḳi‘ sahrâ ortasından cereyan eden Mehadiye nehrinin kenârında mebnî olan yirmi otuz bin kâfiri ihâta eder kal‘a sûretinde büyût [u] kusûru müştemil kervansarây misillü [128b] kasarna ta‘bîr olunur her biri kal‘a şeklinde beş altı kıt‘a kebîr binâ ve etrâf ü eknâfda ona mümâsil metîn ü müstahkem niçe ebniye müstesnâ olup, tüccâr mahalleri olduğundan envâ‘-ı emtia ve akmişe ile mâl-â-mâl ve her gûne tuhaf u turaf ile bedesten-misâl olmağın

Zikr olunduğu üzre Orşova ve Tuzpaşa metrislerinden çekilen küffâr-ı füccâr ile enderûn-ı Nezâret’de olan müşrikîn-i eşrâr bir mahalle ihtişâd ve müdâfa‘a-i leşker-i İslâm maslahatı zımnında etrâf ü eknâf-ı Nezâret’de tertîb-i tabur cahd ü inâd eyledileridi. Leşker-i müslimîn harekât-ı a‘dâ-yı dîne çeşm-i i‘tibâr ile bir mikdâr derûn-ı nigerân olarak bi’l-âhire a‘sâblarında[324] olan hûn-ı şecaâtleri galeyân ve

[323] Bu kelime yanlışlıkla fazladan yazılmıştır.

[324] Bu kelimenin son harfi yanlışlıkla be “ب” harfi yerine nun “ن” harfi olarak yazılmıştır.

buhâr-ı[325] celâdetleri dimağlarından feverân edip hemen her tarafdan bir uğûrdan Mehadiye nehrin Nezaret cânibine güzâr ü revân ve açıkdan âteş-i top u tüfeng a‘dâya sîne-güşâd oldukları hâlde Allâh Alah gûyân cem‘iyetgâh-ı müşrikîn-i hâsirîne şitâbân oldular. A‘dâ-yı nekbet-medâr tarafından her ne kadar müdâfa‘aya kıyâm ve iş‘âl-i top u tüfenge ihtimâm olundu ise de Nemçe keferesiyle evvel muhârebe-i müslimîn olduğundan düşman-ı dîne göz açtırmaksızın şehr-i mezkûrun beşinci Hamîs günü [7 Ağustos 1788-Perşembe] miyânlarına duhûl ve darb-ı şimşîr ü sinân ve tüfenge meşgūl olup evvel hamlede katı vâfir kâfiri sûy-ı cahîme tesyâr ve sânî hamlede cem‘iyyet-i [129a] menhûselerin târûmâr edip a‘dâ-yı hizlân meâb-ı nezâretlerine duhûle dahî fırsat-yâb olamadıklarından top ve cebehânelerin terk ile ekseri cibâl ve mîşe-zârlara girîzân ve bir mikdârı Mehadiye boğazı cânibine doğru perâkende vü perîşân oldular. Asâkir-i İslâm on beşden mütecâviz sagīr ü kebîr toplar ile kâffe-i mühimmât ve zehâyir ve cebehânelerin ahz ü iğtinâm ve Nezaretlerin zabt ü teshîr-birle mevcûd olan emtia ve eşyâsını bi’l-cümle ahz ve hod be-hod miyânlarında tevzî‘ ü iktisâm eylediler.

Ba‘dehû etrâf-ı Nezaret’e perîşân olan kâfirleri birer birer ahza şürû‘ eyleyip giriftâr olan diller ile ondan mütecâviz metîn ü musanna[326] toplar müşârün-ileyh tarafından ordu-yı hümâyûna mevsûl ve andan birkaç gün mürûrunda Âsitâne-i aliyye’ye mersûl kılınmışdır.

İş bu nusret-i celîlenin teşekkürü ma‘razında bâ-ma‘rifet-i serdâr-ı ekremî müşârün-ileyh serasker paşa hazretleriyle sâir rüesâ-yı sunûf-ı mübârizâna ordu-yı hümâyûn hazînesinden olmak üzre hila‘-ı fâhire ve i‘tâ-yı mütekâsire arz u takdîm olunmuşdur.

[325] Burada tamlamayı göstermek üzere yanlışlıkla fazladan y “ى” harfi yazılmıştır.

[326] musanna V: -AE

Me'mûriyyet ve Azîmet-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Cânib-i Fethülislâm

Mukaddemce zikr olunduğu üzre serasker-i müşârün-ileyh hazretleri Nezaret ve Mehadiye üzerine azîmet edeceği tasmîm olunduğu mecâlis-i şûrâda verâlarından dahî küllî imdâd ile muâvenet ü muzâheret olunmak müzâkereleri merreten ba'de-uhrâ [129b] mesbûk olmağın serasker-i müşârün-ileyh hazretlerinin ânifen zikri sebkat eden Çernez kasabasından Nezaret üzerine alem-efrâz-ı azîmet olacakları esnâda hayme-i serdâr-ı ekremîde bi'l-istişâre ittifâk-ı ârâ ile Vezîr Çerkez Hasan Paşa'nın dahî ta'yîn olunması istisvâb olunup maiyyetine ta'yîn olunan yedi sekiz bin mikdârı piyâde ve süvârî ile teshîr-i Nezaret'den çend rûz mukaddem muasker-i hümyûndan ref'-i a'lâm-ı azîmet ve hîn-i iktizâda Fethülislâm'dan nehr-i Tuna'yı karçı cânibe ubûr ve müşârün-ileyh hazretlerine imdâd ü iânet eylemeğe bezl-i makdûr eylemek üzre Fethülislâm tarafına sevk-i ketâib-i nusret-menkabet eylemiş idi. Lâkin beyân olunduğu vechile vâkıa-i cemîle-i Nezaret'e yetişmek mukadder olmayıp ba'de't-teshîr maiyyetinde olan asâkir ile nehr-i Tuna'yı karşı tarafa güzâr ve ol taraflardan vekāyi'-i sâiresinde izhâr-ı meâsir-i cezîle eylemeğe sa'y-i bî-şümâr eylemişdir.

Reften-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Tarîk-i Tebdîl be-Cânib-i Nezaret ve Tertîb-i Meclis-i Meşveret berây-ı Teshîr-i Mehadiye

Haber-i teshîr-i Nezaret vürûdu akabinde ki şehr-i Zi'lka'de'nin sekizinci günü [10 Ağustos 1788-Pazar] idi serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh ordu-yı hümâyûn hazînesinden küllî altın ve çelenk istishâb ve tahmînen mevkib-i hümâyûna yirmi sâat mikdârı olan Nezaret ve Orşova taraflarına zehâb eyledi. Mahall-i mezkûra lede'l-vusûl serasker-i müşârün-ileyh hazretlerinin haymesine nüzûl [130a] ve andan Nezareti rü'yet ve yine hayme-i müşârün-ileyh ric'at eyleyip ta'rîf-i müşârün-

ileyh ile teshîr-i Nezaret'de izhâr-ı şecâat eden rüesâ-yı asker ve efrâd-ı leşkere atiyyeler ve hâllerine münâsib çelenkler i'tâ ve zülâl-i a'tâya-yı devlet ile müstehakkîn-i leşkeri irvâ eylediler.

Bundan sonra Mehadiye câniblerinin teshîrine dahî mübâşeret lâzime-i uhde-i zimmet olmağın Mehadiye'nin mesâlik ve maâbirine vâkıf ve medâhil [ü] mehâricine ârif ba'zı kimesneler ile rüesâ-yı askerin mecmû'u hayme-i seraskerîye da'vet ve teshîr olunmasının tarîki ne vechiledir diye serasker-i müşârün-ileyh hazretleriyle suâle dikkat eylediler.

Mehadiye'nin yollarına âşinâ olanların ba'zıları tarîkinin sarp ve suûbetli idiğin beyân ve ba'zıları balyemez topları âz âdem ile idâre olunamayıp ve el-hâletü hâzihî mevcûd olan piyâdemiz ekall-i kalîl olmağın külliyyetli piyâde ve ziyâde kuvvete muhtâc olduğun i'lân eyleyip ve ba'zıları dahî verâdan himmet-i kaviyye ve imdâd-ı vefiyye olunur ise cenâb-ı Hakk'ın inâyeti ve sâhib-i şeri'atımızın rûhâniyyeti berekâtından teshîr olunması me'mûl idiğin beyân eyledi.

Ol vakte dek Vezîr Çerkez Hasan Paşa dahî serasker-i müşârün-ileyh hazretlerinin maiyyetine vâsıl ve sevâd-ı leşker-i İslâm'da kesret hâsıl olmuş olmağla ba'de'l-istişâre serasker-i müşârün-ileyh hazretlerinin maiyyetlerinde olan leşker-i cerrâr ile Mehadiye üzerine alem-efrâz-ı azîmet olmasına karâr verdiler. Ammâ ol vakt nehr-i Tuna [130b] sâhilinde vâḳi' İnlik nâm mahallin a'dâ-yı dîn ile memlû ve mîrimîrân Memiş Paşa ol tarafın teshîr olunması tarîkin cust-cûda olmağla Mehadiye'nin teshîrinde suûbet der-kâr idiğin dahî ba'zıları tekrâr eyledi.

Pes Serdar-ı Ekrem müşârün-ileyh hazretleri ordu-yı hümâyûna avdet ve mevkib-i hümâyûn ile Fethülislâm cânibine ric'at edeceği ve kendilerinin İnlik teshîrine mübâşeret edeceklerin hâzır bi'l-meclis olan rüesâ-yı askere ihbâr eyledikden sonra şehr-i Zi'lka'de'nin onuncu Salı günü [12 Ağustos 1788-Salı] vakt-

i asrda Nezaret'den avdet ve ferdâsı Çarşamba günü yine ordu-yı hümâyûna ric'at eyledi.

Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin be-Cânib-i Fethülislâm

Şehr-i Zi'lka'de'nin on dördüncü günü [16 Ağustos 1788-Cumartesi] ordu-yı hümâyûnun Fethülislâm cânibine hareket ve adem-i hareketi bâbında bir meşveret olunup ba'zıları ileride kıllet-i zahîreyi illet ederek adem-i hareketi ihtiyâr ve ba'zıları el-ân olduğumuz mahalde dahî kalîldir diyerek ileriye gidilmek sûretin izhâr edip mecâlis mazbatalarında mezkûr olduğu üzre bi'l-âhire harekete karâr verildikden sonra şehr-i Zi'lka'de'nin on altıncı [18 Ağustos 1788-Pazartesi] ve Ağustos'un yedinci İsneyn günü ordu-yı hümâyûnun rükûb ve nüzûle kâdir olanlarıyla hareketi ve sipâh ve silâhdâr ocakları Vidin muhâfızı Ruscuklu Seyyid Hasan Paşa ile livâ-i şerîfin muhâfazasında kalıp sâir ketebe vü ihtiyârânın müteferrika ve çavuş gediklileriyle sâye-i livâda ikāmeti buyuruldular neşriyle yeniçeri ağası ve sâir piyâde ocakları ağaları [131a] ve bunlardan başka kalacak ve gidecekleri mecmû'una i'lân ve herkes ağırlığın Vidin kal'asına yerleşdirmeğe meşgūl olup bir tarafdan dahî ileri muhârebe tedârükün görmeğe çalışılıp balyemez topların dahî ileri gitmesi fermân olundu ve serdâr-ı ekrem livâ-i şerîf önünde ordu-yı hümâyûn şeyhi efendiye bir duâ etdirdip bir gün mukaddem tahmînen iki üç yüz mikdârı kapısı halkıyla süvâr olup Fethülislâm cânibine ılgār eyledi.

Pes verâlarından yevm-i mezbûrda piyâde ocakları ve ertesi zikr olunan İsneyn günü Kethüdâ-yı sadrıa'zamî Süleyman Ruhi Ağa ve Şıkkıevvel Defterdârı Süleyman Raşid Efendi ve Reîsülküttab Mehmed Raşid Efendi ve Çavuşbaşı Seyyid Feyzullah Efendi ve sâir ashâb-ı menâsıb olan efendiler üçer günlük nıfs şa'îr ta'yînleriyle sâir ahmâl-i hafîfe ve ıskāl-i kalîlelerin ve Fethülislâm cânibine doğru tahrîk-i rikâb eylediler. Rûz-ı hareketin seheri herkes livâ-i şerîf obası önünde cem' olup Vidin muhâfızı ve ordu-yı hümâyûn kaymakamı olan vezîr müşârün-ileyhe

[Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa] bir mikdâr intizaren kuûd ve ba‘de’l-vürûd herkes livâ-i şerîfi ziyâret ve rûhâniyyet-i hazret-i sadâret-penâhîden istimdâd ü istiânet eyledikleri akabinde sadrıa‘zam kethüdâsı mûmâ-ileyh cümle ricâl-i devlet huzûrunda kaymakam-ı müşârün-ileyhe işte livâ-i şerîfi evela’llâhü teâlâ hazretlerine ve ba‘dehû sizlere emânet eyledik. Hudâ-yı müteâl nusretle gelip yine bu makāmda tesellüm ve mahalline îsâlini bizlere mukadder eyleye diye duâ vü vedâ‘ [131b] merâsimin edâ eyledi ve müşârün-ileyhe ordu-yı hümâyûn hazînesinden bin beş yüz guruşa mübâyaa alınıp bohça ile bir bol yenli semmûr kürk ihdâ ve yedi bin beş yüz guruş harclık ifrâz ü i‘tâ olundu ve müşârün-ileyh serdâr-ı ekrem obasında ikāmet ve ordu-yı hümâyûn için Rahova ve Rusçuk ve sâir Tuna sâhillerinde tertîb olunup gelmesine intizâr olunan zehâyirin gekdikce bi’lâ-tevakkuf Fethülislâm tarafına kayıklar ile gönderilmesine dikkat eylemesi ve sipâh ve silâhdâr ağalarıyla livâ-i şerîfi muhâfazaya ihtimâm ve geriden gelecek askerin ordu-yı hümâyûna sevk ve tesyîri husûsuna ciddi ihtimam[327] eylemeleri sipâriş ü tavsiye olundu.

Yoklama-i Zuamâ

Yevm-i hareketden bir gün mukaddem Dergâh-ı âlî müteferrika ve çavuş gediklileri sadrıa‘zam obası pîş-gâhında imrâr ve çavuşbaşı ve müteferrikabaşı ağalar ma‘rifetiyle ferden-ferdâ yoklanıp me’mûren ba‘zı vilâyetlerde hizmetde olanlar başka ve bir takrîb kendisini vüzerâ şerhlisi etdirdip kendi kârında kalan başka ve bir tarîkle çâre bulamayıp ve sefer-i hümâyûna dahî gelmeyenler başka ve ordu-yı hümâyûnda mevcûd bulunanlar başka defter olundukdan sonra mevcûd olanlardan fakat otuz neferi ordu-yı hümâyûn ile muhârebe mahalline gitmeğe âmâde ve bâkīleri livâ-yi şerîf muhâfazasında kalmaları irâde olundu. Ordu-yı hümâyûn Vidin sâhrasın teşrîf eylemezden mukaddem nehr-i Tuna’yı ubûr ve gazâ vü cihâd için hudûdlara giden yamaklardan başka pes-mânde olan bahâdırlardan bin nefer yamak bahâdırları

[327] ve geriden …ve ihtimam V: -AE

Vidin serhaddinden [132a] sefere azîmet ve yeniçeri ordusuyla maiyyet eyleyip gazâ vü cihâd arzûsuyla Fethülislâm cânibine vusûle müsâraat eylediler.

Muhârebe-i Cüz'iyye der-Boğaz-ı Mehadiye

Nezaret muhârebesinden sonra asker-i mansûr-ı pâdişâh-ı İslâm Mehadiye üzerine gitmek üzre kendilere nizâm verirler idi. Serdâr-ı ekrem hazretleri zikr olunduğu üzre Fethülislâm'a kudûm eyledikleri gün ki şehr-i Zi'lka'de'nin on altıncı [18 Ağustos 1788-Pazartesi] ve Ağustos'un yedinci İsneyn günü idi asâkir-i İslâm'ın cenge hâhişleri galebe etmeğin Mehadiye boğazında hücûm edip istimâ' olunduğu üzre boğaz-ı mezkûrun maâbir ü mesâlikine bir hoşca ıttılâ' tahsîl olunmadan ba'zı bahâdırân-ı ceng-âzmâ enderûn-ı boğaza ikdâm ve bir sâat mikdârı boğaz-ı mezkûrun içinde vâḳi' mahallerde olan kefere palankaları topları altına doğru iktihâm eyleyip lâkin zikr olunan palankalar şevâhik-i cibâlden boğaz-ı mezkûrun vâfir mahallerin topla himâyet eylediklerinden başka Mehadiye boğazının Tımışvar'dan tarafına olan sahrâda vâḳi' Mehadiye kal'asına bu'du birkaç ferseng ve palankaları verâda bırakıp bî-pervâ ileri gitmek hâric ez usûl-i ceng ber âheng olduğundan başka bulundukları mahall dahî cevelân-ı esb-i bahâdırâna teng olmağın hemen keyfiyyet duhûl ve hurûc-ı boğaz-ı mezkûre tahsîl-i vukūf ve mahall-i mezkûra ne tarîkle ve ne gûne muhârebe ile zafer-yâb olunur dakayıkın taallüme kuvve-i müfekkerelerin [132b] masrûf edip birkaç şehîd verdik. Çend nefer-i mecrûhlar ile havme-i heycâdan ric'at ve serdâr-ı ekrem hazretleri taraflarından kendilere zehâyir ve asâkir ile takviyet verildikden sonra yine a'dâ-yı dîn üzerine azîmet eylemeğe niyyet ile boğaz-ı mezkûrun muhâzâtında tertîb-i sufûf-i metânet ve nasb-ı râyât-ı ikāmet eylediler ve bu keyfiyyet serasker-i müşârün-ileyh tarafından ol gün der-akab savb-ı serdâr-ı ekremîye imlâ ve mesâfesi karârğâh-ı serdâr-ı ekremîye üç dört sâat karîb olmağın mâ-vaka'ı sıhhati üzre takdîm ü inbâ olundu.

Zikr-i Tevessül be-Daavât-ı Müstecâbe ve Kırâat ba‘zı ez-Havâss-ı Müstetâbe

Mukaddemlerde tafsîl olunduğu üzre iş-bu sefer-i hümâyûn esfâr-ı sâbıkāya kıyâs olmayıp kaziyye-i cezîre-i Kırım takrîbiyle nakz-ı ahd zuhûr eylediği gün sevâhil-i Bahr-i siyâhın mecmû‘u serhad olup mikdâr-ı kâfî asker ve levâzımla her tarafının muhâresesi lâ-büdd olması ve Tiflis hânı mel‘ûnunun Rusyalı’ya tebe‘iyyeti mülâbesesiyle Erzurum ve Çıldır havâlîlerinin leşker-i mansûr-ı pâdişâhî ile muhâfaza ve hîn-i iktizâda müdâfa‘aya kıyâma muhtâc olması ve bunların emsâli Soğucak ve Anapa ve Dağıstan ve kavî donanma-yı hümâyûnla Bahr-i siyâhın ve Özü ve Bender ve Hotin ve Eflak ve Boğdan ve Akirman ve Tuna sâhillerinin ve sâhillerinde vâḳi‘ kılâ‘-ı pâdişâhînin ve husûsan Nemçe keferesi nakz-ı ahdi takrîbiyle Rusçuk’dan [133a] Bosna hudûdları müntehâsına varınca kılâ‘ u bıkā‘ın ve Bahr-i sefîd adalarının muhâfaza vü muhâresesi ve vâcibât-ı umûrdan olmağın himem-i pâdişâh-ı cihân-ârâ ile sarf-ı emvâl firâvân ve tertîb-i asâkir-i bî-pâyân buyurularak her tarafdan bilâd-ı a‘dâya sevk-i leşker-i cerrâr ve her cânibden hâtmân-ı düşman-ı dîne havâle-i şimşîr-i âteş-bâr olunup avn-i Bârî-i zü’l-celâl ve kuvve-i tâli‘ u kemâl hulûs-ı şehriyâr-ı deryâ-nevâl ile her mahalden bir gûne zafer-nümâyân ve her harb-ğâhdan bir nev‘ galebe ayân olmadan hâlî olmamağla başlayıp lâkin şâhid-i nusretin böyle kaviyyü’l-iktidâr iki sınıf düşman-ı dîn ile Allâh şerek bu vech üzre cilve-ger-i nühûd olacak makāma gelmesine illet fakat bezl-i mâl ve sa‘y-i bî-hemâl olmayıp belki şehriyâr-ı ümem ve hâkān-ı kerâmet-şiyem hazretlerinin şerî‘at-ı mutahhara-i hazret-i Resûl-i kibriyâya kemâl[328]-i teşebbüs ve inkıyâd ve isr-i nebiyy-i kerîme iktizâ ve ittibâ‘a ictihâdları illet-i ûlâya sâniye olmuşdur. Zîrâ her ne kadar zâhiren bir târîhde mesbûk olmayan vechile kahr ü tedmîr-i müşrikîn-i hâsirîne

[328] Kemâl V, ATE: -AE

sâk-ı ihtimâm teşmîr olundu ise de bir tarafdan dahî yine mâlik-i rikāb-ı ümem Hazretleri

[Mısra]‘

Ve’ddavât-ı te’sîrün belîğün[329]

[Nesr] Kelâm-ı sıhhat-irtisâmı üzre kâffe-i eimme ve hutabâ ve cemâat-ı mûvahhidîn ve sıbyân ve derâvişe ve ashâb-ı tekâ[yâ]nın berren ve bahren mansûrî-i asâkir-i İslâm ve makhûrî-i düşman-ı liâm duâlarına iştigāl eylemelerin fermân ve her tarafa i‘lân [133b] olmasına emr-i hümâyûnları cereyân eylemişidi. Hattâ emr-i hümâyûnları bereket-rîz-i sudûr olduğu akabinde Âsitâne-i Aliyye belki kâffe-i emsâr ü kasabât ü kurâda taraf taraf daavât-ı me’sûre ve yetmiş bin kelime-i tevhîd ve Buhârî-i şerîf misillü öteden beri hîn-i ıztırabda ve evkāt-ı sâirede kıraâtıyla iştigāl olunması müstevcib-i fevz ü felâh idiği mütevâtiren sâbit ve mütehakkık olan ba‘zı âyât-ı münîfe ve salavât-ı şerîfe kıraâtı müdâvemetine sa‘y-i mevfûr ve hulûs-ı bâl ile herkes meded-i îlahîden istimdâda bezl-i makdûr eylediler. Hattâ serdâr-ı ekrem hazretleri dahî ordu-yı hümâyûnla Davud Paşa sahrâsından hareket eyledikleri günden Buhârî-i şerîfi ba‘zı sulehâdan âdemlere kıraât ve leyâli-i mübârekelerde ordu-yı hümâyûn şeyhi ma‘rifetiyle yetmiş bin kelime-i tevhîd okutmasına muvâzabet etdirip husûsan Vidin sahrâsına lede’l-vusûl serasker techîz ve nehr-i Tuna’yı karşı cânibine imrâr ve livâsın Mehadiye tarafına tasvîb ve a‘da-yı dîn üzerine sinân ve rumhun medd ü tehzîz eyleyip mukābele edeceği gecelerde yetmiş bin kelime-i tevhîd ve Âyete’l-kürsî ve sure-i Kevser ve husûsan salavât-ı Münciyye kıraât olunmasına gereği gibi dikkat ve kethüdâ-yı sadrıa‘zamî tarafından tezkireleri biriyle ricâl-i ordu-yı hümâyûna kısmet eyleyip herkes dâiresine göre ba‘zân iki bin ve ba‘zân üç bin mikdârı kıraât eylemesiçün pusûlalar ile vakt-i kıraâti ta‘yîn

[329] وللدعوات تأثير بّليغٌ = “duâların tesirleri açıktır” anlamında bir Arapça söz.

olunarak müdâvemeti telkīn ve bu vechile dahî inhizâm-ı a‘dâ-yı dîne [134a] tedbîr etmekle tahsîl-i destmâye-i nusret-meserret-rehîn eylediler.

Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Fethülislâm-ı Dârü’s-selâm

Zikr olunduğu üzre Vidin sahrâsından hareket ve beş buçuk sâat mesâfede kâin **Balay** köprüsü sahrâsına ve andan **Canova** kariyyesi civârında dört sâat mesâfede vâḳi‘ **Kosyak** sahrâsına ve andan **Gıratopiçe** menzili musammem iken dört sâat mikdârı mesâfede mebnî **Berze** palankası nâm mahalde darb-ı hıyâm olunup ertesi şehr-i Zi’lka‘de’nin on dokuzuncu [21 ağustos 1788-Perşembe] ve Ağustos’un onuncu günü merhale-i mezbûreye altı sâat bu‘du olan **Fethülislâm** nâm kasabanın kal‘ası civârında Vidin’den tarafa olan sahrâ-yı bî-pâyâna nasb-ı hıyâm [u] ârâm olundu. Mevkib-i hümâyûnun mahalli gāyet teng olup sahrâ-yı Fethülislâm ordu-yı hümâyûna bir vechile cây-ı ârâm olamaz diye türlü türlü kelâm devr-i efvâh-ı enâm eder iken vaktâ ki ordu-yı hümâyûnla vürûd ve bi’l-muâyene meşhûd olundukda ordu-yı hümâyûn misillü asâkir bî-pâyân ile bir iki üç orduyu istîâb eder sahrâ-yı bî-nihâye zuhûr eylemesi bâ‘is-i istiğrâb-ı ashâb-ı suûd olmuşdur.

Ânifen işâret[330] olunduğu üzre serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh ılgar ile ordu-yı hümâyûndan ileri gitmiş olmağla mukaddemce mahall-i mezkûra [Fethülislâm] vardığından dahî ileride vâḳi‘ Tekye ve Ada kal‘ası etrafını birkaç nefer havâssı etbâ‘ıyla bir gün zarfında geşt ü güzâr [134b] ve hîn-i iktizâda ordu-yı hümâyûnun ne mahalden karşı cânibe imrâr olunması münâsib idiğin ba’det-tahmîn yine Fethülislâm’a avdet ve ordu-yı hümâyûnun vürûduna intizâren ikāmet eylemişidi.

[330] İşâret kelimesi burada yazılırken yanlışlıkla t “ت” harfi yerine tenvinli re “ر” harfi yazılmıştır.

Azl [Süleyman Ruhî Ağa] ü Nasb-ı Kethüdâ [Ahmed Efendi] ve Tevcîhât-ı Sâire

Fethülislâm'a vusûlün ertesi vezîr kethüdâsı olan Süleyman Ruhî Ağa şehr-i Zi'lka'de'nin yirminci Cum'a günü [22 Ağustos 1788-Cuma] vezîr kethüdâlığından azl olunup yerine defter emîni Ahmed Efendi kethüdâ ta'yîn ve defter emâneti rûznâmçe-i evvel defterdâr-ı esbak Hasan Efendi'ye ve rûznâmçe-i evvel mansıbı yeniçeri efendisi Ali Râik Efendi'ye ve yeniçeri kitâbeti sipâh kâtibi olan Emin Paşa kaynı Mustafa Reşid Efendi'ye ve sipâh kitâbeti serdâr-ı ekrem müşârün-ileyhin evvel esnâda dâiresinde ba'zân hizmet kitâbetlerinde bulunan Halil Efendi'ye i'tâ olunup döşleri hil'atler ile tezyîn olundu.

Vefât-ı Esma Sultân -sabbet aleyhâ se[']abîb gufrân-[331]

Padişâh-ı âlem hazretlerinin hemşîre-i muhteremeleri olan Esma Sultân hazretlerinin fi'l-asl dü çeşm-i cihân bînleri alîl ve birkaç seneden beri temâşâ-yı âlem-i fânîden bâz-beste vü kelîl olup ma'a-hazâ yine sayf ü şitâda sâhilhâne ve sarâylarına rihlet ü ric'at ve bu vesîle ile hem-sâyeleri olan fukarâ vü zuafâ ve mesâkîne bezl-i mekârim ü ârifet eylemekden hâlî değiller idi. Bu kerre vücûd-ı nâzenînlerine maraz-ı diğer ârız ve refte refte mağlûb olarak evâil evâsıt-ı şehr-i Zi'lka'de'de [13 Ağustos-22 Ağustos 1788] râiz-i ecl dest-mâye-i hayâtın kābız olup rûh-ı revânı [135a] alâ-yı illiyyine revân ve ten-i nâz-perveri müretteb alay ile Ebu Eyyüb Ensarî civârında mevsûl-i merkad-i mağfiret-nişân olmuşdur.

Vefât-ı Süleyman Ruhi Ağa

Birkaç gün mukaddem vezîr kethüdâlığından münfasıl olan Süleyman Ruhî Ağa kethüdâlıkdan ma'zûl olduğu gün illet-i intılâk-ı batna mübtelâ ve der-akab âteş-

[331] صبّبت عليها سأبيت الغفران = "Allah teâlâ gufrân (affetme) sağnaklarını onun üzerine yağdırsın" anlamında bir dua cümlesi.

i hummâ-yı muhrika vücûdun istîlâ edip her ne kadar ba‘zân kasd ve ba‘zân kat‘-ı ishâl için müdâvemete kasd olundu ise de kâr-gir olmayıp bi’l-âhire şehr-i Zi’lka‘de’nin yirmi üçüncü [25 Ağustos 1788-Pazartesi] ve kethüdâlıkdan azlinin dördüncü günü murg-ı rûhu sû-yı iklîm-i bekāya pervâz edip cesedi Sultân Mahmud Hân Gāzî merhûmun Fethülislâm kasabasında binâ-kerdeleri olan câmi‘-i dil-ârâ hazîresine muntazır-ı rahmet-i Îzid çâre-sâz olmuşdur.

Terceme [-i Hâl-i Süleyman Ruhi Ağa]

Merhûm mûmâ-ileyh Sultân Mahmud Hân -**aleyhi rahmete ve’l-gufrân-**[332] hazretlerinin harem-i hümâyûnları sıbyânından olmağla dâire-i enderûn-ı[333] hümâyûnda tertîbât ve yetmiş[334] târîhlerinde sadr-ı esbak silâhdâr Mehmed Paşa’nın vezâretle kâm-yâb oldukları esnâda kendisine taallukı olmağın ol dahî enderûn-ı hümâyûndan beraberce hurûca fırsat-yâb olup bir eyyâm kethüdâlıkları hizmetiyle taşra mansıblarında deverân ve seksen dört senesi Moskov seferleri esnâsında müşârün-ileyh serdâr-ı ekrem olmak mülâbesesiyle çavuşbaşılık mansıbıyla sebk-i emsâl ü akrân eylemişleridi. Bundan sonra birkaç def‘a sipâh ve silâhdâr ocaklarına ağa [135b] ve iki üç def‘a dahî çavuşbaşılık mansıblarıyla kâm-revâ olup âkıbetü’l-emr zikr olunduğu üzre Fethülislâm kasabasında kethüdâlıkdan ma‘zûlen vefât ve rûh-ı revânı azm-i ravzât-ı cennât eylemişdir. **Tecâveza’llâhü an-seyyiâtihî**[335]**.**

Vukū‘-ı Meşveret
ve İhtiyâr-ı İkāmet be-Fethülislâm

Şehr-i Zi’lka‘de’nin yirminci günü [22 Ağustos 1788-Cuma] sahrâ-yı Fethülislâm’da cümle ile hayme-i serdâr-ı ekremîde tertîb-i meclis-i meşveret olunup

---

[332] عليه الرحمته والغفران = “Rahmet ve affedilme onun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[333] enderûn V, ATE: -AE

[334] ATE nüshasında bu tarihin üzeri çizilerek yerine altmış sekiz tarihi yazılmıştır.

[335] تجاوز الله عن سياته =“Allah onun günahlarını affetsin” anlamına gelen dua cümlesi.

serasker paşa hazretlerinden vârid olan mektûb muvâcehede kırâat ve mazmûnu ki ordu-yı hümâyûnun sahrâ-yı Fethülislâm'da ikāmet ve asâkir ve zehâyir irsâliyle ileriye i'tâ-yı takviyet re'ylerinden ibâret idi herkese işâat olundukdan sonra huzzârdan dahî münâsibi suâl ü isticvâb olundu. Herkes ordu-yı hümâyûnun Fethülislâm'da ikāmetin istisvâb ve müşârün-ileyhin tedbîri üzre ileriye metânet verilmek münâsib idiğin avn-i Bârî ile Mehadiye boğazı ele girdikden sonra ordu-yı hümâyûnla ileri Tımışvar'a doğru leşker-keş isti'câl olunması müstahsen ü müstavsabdır diye cümleten kat'îce cevâb eylediler.

Pes ittifâk-ı ârâ ile Fethülislâm'da ikāmet ve ileride olan asâkir-i mansûreye i'tâ-yı takviyete bezl-i miknet olunmak niyetine fatiha-i şerîfe tilâvet olunup herkes yerli yerine avdet eyledi ve karâr verildiği üzre ileriye i'tâ-yı takviyete mübâşeret ve kelime-i tevhîd ve salavât-ı Münciyye ve sure-i Kevser okutmağa müdâvemet ü muvâzabet [136a] olundu.

Zikr-i Muhârebe-i Sâniye Serasker Paşa der-Boğaz-ı Mehadiye ve Teshîr-i ba'zı ez-Tâbyahâ-yı Küffâr-ı Dûzah-peymâ

Zikr olunduğu üzre üzre serasker-i müşârün-ileyh hazretlerinin maiyyetlerinde olan asâkir-i teshîr-i nezâretle düşman-ı dîn üzerine hücûma dilîr olduklarından başka Vezîr Çerkez Hasan Paşa dahî ordularına vâsıl ve ikdâm-ı serdâr-ı ekremiyle verâdan asker gönderilerek ordularında cem'iyyet hâsıl oldukdan sonra müşârün-ileyh tarafından boğaz-ı mezkûrun medâhil ve mehârici gereği gibi istihbâr ve hangi tarafdan hücûm ile zafer-yâb olmak müyesser olacağına tahsîl-i vukūfa ibtidâr olunup

Boğaz-ı mezkûr ki beyne'n-nâs Mehadiye boğazı demekle mevsûf u mezkûr ve Tımışvar eyâletinin kilidi mesâbesinde idiği elsine-i enâmda mütevâtir ü meşhûr olup esfâr-ı sâbıkāda feth ü teshîr oluncaya dek ne mikdâr asâkir-i İslâm câm-ı şehâdeti âşâm edip ne derecelerde zahmetler çekildiği cerâid-i âsârda muharrer ü

mastûrdur. Bu def'a dahî Nemçe kâfiri nakz-ı ahd-i âdeti-i irtikâb ve la'net ü nefrîn-i şeyh u şâbbı iktisâb edelidenberi ki altı mâh müddetdir var kuvvetini boğaz-ı mezkûrun takviyet ü istihkâmına sarf ederek iki tarafına musanna palanka ve tabyalar ve manendi kal'a vasat-ı boğaza kat-ender-kat metrisler inşâ ve derûnlarına lâ-yuadd velâ yuhsa asâkir-i nuhûset-peymâ ile katı vâfir top ve cebehâne ta'biye vü imlâ edip ordu-yı menhûsun dahî Mehadiye ve zikr olunan palanka ve tabya ve metrisler miyânlarında îkā ve [136b] kemâl-gurûr ve istikbâr ile mezkûr olan tabya ve metrislerin metânet ü rasânetine istinâd ü ittikâ eylemiş idi.

A'dâ-yı dînin bu keyfiyyeti serasker-i müşârün-ileyhin ma'lûmu oldukda maiyyetlerine ta'yîn kılınan müşârün-ileyh Vezîr Çerkez Hasan Paşa ve Kul Kethüdâsı Salih Ağa ve Zagarcıbaşı Mehmed Ağa ve Selanikî Seyyid el-Hâcc Numan Bey ve sâir rûesâ-yı asker ve âhâd-ı leşker-i saff-der ile tertîb-i meşveret ve mâh-ı Zi'lka'de'nin yirmi birinci günü [23 Ağustos 1788-Cumartesi] boğaz-ı merkūmda muhdes tâpyaların zabtına ve ba'dehû Mehadiye'nin teshîrine niyyet eyleyip evvelen Mehadiye boğazının hîn-i duhûlde sağ cânibinde içeri doğru iki buçuk sâat mikdârı mesâfede şâhik-i cebel-i boğazda ihdâs olunup ol vakt asker lisânında Akpalanka demekle ma'rûf olan kal'a şeklinde muhdes tabyasının[336] üzerine asâkir-i vâfiye ve top ve mühimmât-ı kâfîye ile ikdâm ve yeniçeri dilâverleri etrâfından metris alarak muhâsaraya ihtimâm eylediler. Cibâl-i mezkûreye kemâl-suûbetinden nev'-i beşerin urûcu müşkil belki berîd-i vehm ü hayâl der-mânde ve pâ-der-kil olur makūleden iken meded-kârı müsehhil-i sıâb-ı umûr ile her tarafdan şevâhik-i cibâle sagīr ü kebîr toplar ihrâc ve cünûd-ı zafer-i mev'ûd üç kol olup iki sınıfı boğaz-ı mezkûrun iki tarafında vâḳi' cibâller zirvelerinden ve bir sınıfı enderûn-ı boğazın tarîk caddesinden giderek evvel umûrda tabya-i mezkûru tazyîka iştigāl ve âteş-i top u tüfeng ve humbarayı [137a] yağdırarak nâr-ı felâketi ser-i

[336] Burada cümle kuruluşu dikkate alındığında sin "س" harfi fazladan yazılmıştır.

nekbet-medâr-ı küffâr-ı dûzah-karârda îkād ü iş‘âl-birle iki gün mikdârı tenkîb ü iz‘âc eylediler. Her ne kadar tabya-i mezkûrun derûnu be-gāyet vâsi‘ ve binâsı a‘lâ-yı şâhik-ı cebelde vâḳi‘ olup beş altı binden mütecâviz kâfir ile küllî top ve mühimmâtı câmi‘ idi ise de gayret ü ikdâm-ı asâkir-i dırgâm-ı iktihâm ile kunen-i cibâle îsâl olunan toplar teneleriyle tazyîk olunduğundan mâ-adâ aralık aralık yeniçeri dilâverleri yürüyüşden hâlî olmazlar idi. Ammâ zikr olunduğu üzre tabya-i mezkûrun kemâl-rasânetinden nâşî hengâm-ı muhâsara vü muhârebe-i leşker-i İslâm üç gün mikdârı pezîrây-ı inkıtâ‘ ü infisâm olmayıp hattâ her yürüyüşde nice saff-der-i sâhib-i şecâat âguşte-i Hakk ve hûn-ı şehâdet olur iken verâsından bahâdırân-ı diger-fedâ-yı cân u ser ederek birbirlerin müteâkıb ten-i şühedâ üzerlerinden güzâr ve kâfirin şaranpo kazdıklarından atılıp cem‘iyyet-i menhûslarına havâle-i şimşîr-i kazâ-eser eylemeden hâlî olmazlar idi. Asker-i İslâm’ın âteş-i top u tüfeng-i düşmana bakmayarak Rüstem-âne cenge ikdâm ve her hamlede râst geldikleri kâfiri i‘dâm eylemeleri kulûb-ı kāsiye-i küffâra ilkā-yı ru‘b u hirâs ve bünyân-ı sebâtların maîl-i inhidâm ü indirâs ederek a‘dâ-yı dînin hecme-i İslâmiyân’dan tersân[337] ve mânend-i berg-i hazân dil-i haşyet-nişânların lerzân olduğu mahsûs-ı vüfûr-ı zafer-ünvân olmağın hemen şehr-i Zi’lka‘de’nin [137b] yirmi üçüncü günü [25 Ağustos 1788-Pazartesi] leşker-i zafer-rehber yek-zebân ittifâk olup Allâhu-ekber diyerek enderûn-ı palanka-i mezkûra hücûm edip Nerimâne cenge âgāz ve düşman-ı dîne vaz‘-ı şimşîr-i kâr-sâz eylediler. Nesîm-i fevz-i nusret a‘lâm cünûd-ı muvahhidînde cilve-ger olup enderûn-ı palankada olan küffâr-ı delâlet-medârın cem‘iyyetleri târûmâr ve katı vâfir kantara-i tiğ-i müslimînden mevsûl-ı de[r]ekât-ı darü’l-bevâr kılınarak bâ-Avn-i inâyet-i Rabb-i kadîr müstenid-i mu‘tenâları olan tabya ve palankaları âverde-i eyâdî-i nez‘ ü teshîr olunup elviye-i İslâm-ı mansûr u muzaffer ve cumhûr-ı hazele-i müşrikîn zîr-i şimşîr-i İslâmiyân’da makhûr u müdemmer oldular. Leşker-i müslimîn bununla dahî teskîn-i harâret-i gazab ü kîn edemeyip derhâl tedbîr-i müşârün-ileyh

[337] “tersan” kelimesinin sonuna yanlışlıkla h “ه” harfi getirilmiştir.

ile teshîr olunan palanka-i mezkûra dahî toplar ihrâcıyla a‘dâ-yı dînin Mehadiye cânibinde şaranpolar verâsında olan metrisler ile ordugâhların şevâhik-i cibâlden top ve humbara taneleriyle tazyîke mübâşeret ve ol mahalde dahî cem‘iyyet-i menhûselerinin perâkende vü perîşân olması levâzımın istihsâle kıyâm ü mübâderet eylediler.

Zikr-i Teshîr-i Mehadiye

Ânifen zikr olunduğu üzre serasker-i müşârün-ileyh Hasan Paşa hazretlerinin hüsn-i tedbîriyle maiyyetlerinde olan asâkir-i İslâm boğaz-ı mezkûrda vâḳi‘ palanka-i merkūmu fakat yirmi otuz mikdârı şehîd verdik teshîr-birle naîl-i sunûf fevz ü nusret olduklarından başka beyân olunduğu vechile boğaz-ı mezkûrun etrâfında vâḳi‘cibâl ve kuleli-i Eflak misâle keşân keşân toplar [138a] is‘âd ve ârâm-gâh-ı küffâr-ı dalâlet i‘tiyâdı nişâne-i bevârık-ı tene-i humbara-i âteş-nihâd edip bî-ârâm Rus-ı menhûse-i füccâra sâika-i bâr-ı envâ‘-ı azâb ü i’lâm oldular a‘dâ-yı dîn bu gûne etvâr-ı bahâdırâne-i müslimînden havf-nâk olup kendilerin tahaffu[z] mazlahatı zımnında kûhdan kûha hendesekârî-i efrencâne ile tertîb eyledikleri hanâdık ve şarânpoları dahî ikdâm-kümât-ı muvahhidîn ya‘nî yürüyüş-i piyâde-gân-ı guzât-ı pür-kînden mütevârî-i matmûre-i hâk olacakların idrâk-birle giribân-ı ıstıbârların câk ederek kulûb-ı kāsiye ve ukūl-ı nâsiyelerine leşker-i gaybiyye-i ru‘b ü hirâs-ı müstevlî ve her sûretde firâr eylemeyi kendilere ahrâ vü evlâ bilip

[Mısra]‘

İlâc-ı vâkıa pîş ez vukū‘ bâyid-kerd[338]

[Nesr] Mefhûmu üzre hemen mâh-ı mezbûrun yirmi sekizinci Sebt gecesi [30 Ağustos 1788-Cumartesi] metrisleriyle Mehadiye’ye dahî leşker-i müslîmine peyk-zâr edip kendileri reh-peymây-î vâdî-i gaybet ü firâr oldular. Serasker-i müşârün-

[338] علاج واقعه پیش از باید کرد = Bir olay olmadan önce, onun çaresini bulmaqk gerekir

ileyh hazretleri mevcût maiyyeti olan bi'l-cümle cüyûş-ı deryâ-hurûş ile ta'kīb ve nefs-i Mehadiye'ye dahî bedreka-i tevfîk-i Rabbâni ile karâr-gâh-ı sunûf-ı muvahhidîn ve madreb-i hiyâm-ı leşker-i müslimîn eyledikden sonra süvârîyân-ı tîz-licâm ve piyâdegân-ı rüstem-hırâmandan ileri ta'kībe ibtidâr ve rast geldikleri küffâr-ı füccârı îsâl-i derekât-ı bevâr ederek Mehadiye'den içeri altı sâat mikdârı mesâfelerde vâḳi' kasabât ü kurâyı tâht ü târâca intişâr ve bir tarafdan dahî firâriyân-ı hazele-i müşrikîn[i] ta'kībe der-kâr [138b] oldular. Kasaba-i merkūmenin vakt ü hâle nazaran ele girmesi umûr-ı müşkileden iken ber-vech-i sühûlet âverde-i kabza-i[339] teshîr olması mahzâ yâverî-i inâyet-i Bârî ve imdâd-ı rûhâniyyet-i hazret-i risâlet-penâhî idiği bî-iştibâh olduğundan kat'-ı nazar serasker-i müşârün-ileyh hazretleri bu emr-i cesîme me'mûr kılınalı mukaddemce işâret olunduğu üzre sûret-i zâhir[e]de her ne kadar ezyâl-ı tedâbîr-i lâzimeye teşebbüs olunmuş ise dahî " ادعونى استجب لكم"[340] âyet-i kerîmesi üzre ma'nen dahî gerek ordularında ve gerek ordu-yı hümâyûnda beher gece gâh sûre-i Enâm ve Feth-i şerîfe ve Kevser ve gâh Ayete'l-kürsi ve salavât-ı Münciyye ve Tevhîd-i şerîfe[341] müdâvemet olunduğuna binâen cenâb-ı Nâsır-ı mutlak dahî fazl ü kerem-i bî-gāyeti ile ümmet-i Muhammed'in gonca-i ümidlerin bu vechile güşâda hân-ı vesi'ü'n-nevâl-i lûtfun siyâk-ı meşrûh üzre âmâde eyledi. Cenâb-ı Hudâvend için a'lâm-ı İslâmiyye'yi dâimâ mansûr ve a'dâ-yı liâmı -eynemâ kânû-[342] makhûr eyleye âmîn ve a'dâ-yı dîni ta'kībe ibtidâr eden Selânikî es-Seyyid el-Hâcc Numan Bey ile silâhşörân-ı hâssadan Sipâhi Ömer Ağa ve ser-münâdiyân-ı Mîrî Benli Mehmed Ağa ve sâir yüzden mütecâviz merdân-ı meydân-ı vegā ve düşman-ı herze-gerden katanası gürûhuna îsâl ve i'mâl-i sinân u tîg ederek feryâd-bân-ı hazele-i müşrikînden nice kâfir-i bî-dîni derekât-ı cahîme îsâl

[339] kabza-i V: kasaba AE

[340] "Bana dua edin size icabet edeyim" (Kur'an, Mu'min-XL, 60; s. 474).

[341] ve kevser … şerîfe V, ATE: -AE

[342] اينما كانوا = "Yok gibi yapsın" anlamında Arapça bir söz.

eylediklerinden başka ta‘kīb-i küffâra gidip kesret-i şitâb ile bî-tâb olarak firâr eden küffâr içinde kalan piyâde dilâverlerin tahlîse illet-i müstakille olmuşlardır.

Ma‘reke-i merkūmda ve gerek bundan [139a] mukaddemce tafsîl olunan Nezaret vâk‘asında asâkir-i İslâm’ın semere-i zor-ı şimşîrleri olarak ber-vech-i sühûlet ahz ü ifrâz ve keşîde-i semt-i ihtiyâz eyledikleri mâl-ı ganâyim ve perestârân ve gulâmân-ı mâh-ı sîmâ ve zühre-cebîn dâire-i ta‘dâd ü şümârdan bîrûn idiği meşhûr u mütevâtirdir. Gazavât-ı mezkûrede i‘mâl-i leşker ve hüsn-i idâre-i asker ile şehir ü be-nâm olan serasker-i müşârün-ileyh Vezîr Hasan Paşa hazretlerine mücevher şimşîr ve çelenk ve ser-â-sere dûhte semmûr kürk ve Kul Kethüdâsı Salih Ağa’ya ferâce semmûr kürk ve çelenk ve Selânikî es-Seyyid Numan Bey’e hil‘at ve çelenk ordu-yı hümâyûn hazînesinden ifrâz ve âhâd-ı leşker-i İslâm’a verilmek için sâir kıyâsdan efzûn çelenk ve hil‘atler irsâliyle her biri bir gûne cânib-i devletden ikrâm ü i‘zâz olunmuşlardır.

Teshîr-i İnlik be-Mübâşeret-i Serdâr-ı Ekrem

Mukaddem zikr olunduğu üzre Nezaret teshîr olunduğu akabinde serdâr-ı ekrem hazretleri mahall-i mezkûra vürûd ve Mehadiye’nin teshîrine dahi bezl-i mechûd olunmak maslahatı zımnında serasker paşa maiyyetlerine müceddeden ta‘yîn-i cünûd eylediklerinden başka ol bâbda bir meşveret dahi akd eylemişler idi. Zikr olunan encümen-i şûrâda ol mahallerin ahvâline vâkıf olanların ba‘zıları İnlik tarafı alâ-hâlihi durur iken Mehadiye’nin teshîri düşvâr olunduğun îrâd eyledi idi. Ol vakt serdâr-ı ekrem hazretleri sizler hemen Mehadiye’nin teshîrine ikdâm edin diyerek [139b] İnlik tarafının teshîrini kendileri iltizâm eylemişler idi. Binâen-alâ-zâlik şehr-i merkūmun [Zi’lka‘de] yirmi altıncı ve Ağustos’un on yedinci Hamîs günü [28 Ağustos 1788-Perşembe] kapıları halkı ve Çavuşbaşı Seyyid Feyzullah Efendi ile tezkire-i sânî efendiyi istishâb ve Nezaret tarafların bir def‘a dahi geşt

eyledikden sonra İnlik teshîriyle müştağil olan Memiş Paşa'ya iânete müsâraat ü şitâb eylediler.

Müşârün-ileyh hazretlerinden şu vechile istimâ' olunmuşdur ki mahall-i mezkûr adâ-i kebîrin üst tarafında vâḳi' sâhil-i nehr-i Tuna cibâllerinden bir cebel-i refî'in zeylinde iki sâat mikdârı umku ya'nî birkaç bin âdemi ihâta eder bir gār-ı ba'îdü'l-gavr olmağla böyle hengâmlarda ya'nî düşman-ı dîn asâkir-i İslâm ile muhârebe eylediği vakitlerde bir mikdâr asker ve top ve cebehâne ve me'kûlât ile gār-ı mezkûra duhûl ve nehr-i Tuna ile Belgrad'a ubûr edecek asâkir-i İslâm kayıklarının top u tüfeng ile müdâfa'a ve mümânaata meşgūl olurlar idi. Hattâ ahâlîden ba'zı sâl-hûrdelerin rivâyeti üzre mukaddem seferlerde teshîrine ihtimâm olundukca ele girmek müyesser olmayıp nâ-çâr alâ-hâlihi terkin ihtiyâr eylemişler imiş. Bu kerre müşârün-ileyh hazretleri gār-ı mezkûrun üzerine me'mur mîrimîrâ[n] Memiş Paşa ve sâir rüesâ-yı asker ile istişâre eyleyip bir mikdâr yürüyüş ile almak tedbîrlerin müzâkere eylediler hattâ şol mertebeye dek ki ashâb-ı şecâatden her kim bu gār-ı mezkûra hücûma cesâret eder ise âdem başına bir kese akçe ile [140a] kırk akçeye kadar ulûfe vermeğe râzı oldular teklîf olunan askerî makūlesi gār-ı mezkûrun ağzına ikdâm şahs-ı mevtin dehânına iktihâm eylemenin aynı olmağla akçe alıp ne mahalde yiyelim ve meğer ihsân olunacak ulûfeyi âhiretde kullanalım diyerek kat'îce cevâb vermeleriyle uzakdan muhâsara ve kimesnenin derûnuna duhûl ü hurûc eylememesin muhâfaza eylemeği istisvâb eylediler. Çünki yürüyüş ile teshîri müteassir idiği mütebâdir olup alâ-hâlihi terk ile avdet dahi nâ-münâsib olmağla ahar vechile teshîri tedbîrine mübâşeret eyleyip maiyyetlerinde olan çete kayıklarının gār-ı mezkûr pîş-gâhında Belgrad cânibine doğru geçirilmesi husûsuna gayret eylediler. Lâkin zikr olunduğu üzre gār-ı mezkûr leb-i sâhil-i nehr-i Tuna'da vâḳi' ve küffâr-ı hâk-sârın derûnuna vaz' eyledikleri topların daneleri rû-yı nehrden ubûr eden kayıklara gereği gibi mâni' olduğundan başka nehrin hilâfına cereyânı dahi bir gûne muzırr olmağın sûret-i mezkûre ile dahi düşman-ı dîne za'f vermekde suûbet

donanma olup ammâ Tuna donanması başbuğu olan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Çadırcızâde Mehmed Ağa fi'l-asl seksen iki senesi Moskov seferlerinde dahi şecâat ve bahâdırlık ile akrânından mümtâz ü müstesnâ olmağın maiyyetlerinde olan çete kayıkları neferâtından her birine [140b] yirmi beş guruş i'tâ olunmağı va'd ederek maiyyetinde olan çete kayıklarının beş altı kıt'asıyla zalâm-ı leylde âteş-i sâmân-sûz-ı düşman-ı siyâh-rûza bakmayarak nehr-i Tuna'yı Belgrad cânibine güzâr eylediler. Hattâ ol mikdâr çete kayıklarının gār-ı mezkûr önünde ubûr eylemelerinin mikdâr-ı zamânı ki bir sâatden ibâret imiş istimâ' olunduğu üzre zamân-ı yesîr-i merkūmda iki binden ziyâde top âtılmış iken hıfz u himâyet-i melâike-i kirâm ile üç neferleri şehîd ve iki neferleri mecrûh olarak nehr-i Tuna'yı Belgrad'a doğru güzâr ve gār-ı mezkûrun üst cânibinde karâr eylediler. Bundan sonra serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh gār-ı mezkûrun berren çehâr sâat mikdârı verâsından deverân ve lağımcı neferâtların istihdâm ile bâlâ-yı cebel-i gārdan lağım endâhtıyla hedm-i cibâl ederek mânend-i savâik-i heybet-âsâr rû'us-ı menhûselerine[343] seng-bâr oldular. Bu hilâlde enderûn-ı gārda olan küffâr-ı haybet-medârın zahîresi dahi tamâm olup fî-mâ-ba'd kıyama mecâlleri kalmamağın hemen der-i amân ve niyâz-ı-bâz

[Mısra]'

Vemen necâ bire'sihî fegad-rebiha[344]

[Nesr] Mazmûnu üzre umûmen silâh ve mühimmât ve cebehânelerin terk ile fakat tahlîs-i nefs eylemek tedbîrlerin tahsîle âgāz eylediler. Şehr-i Zi'lka'de'nin yirmi sekizinci Sebt günü [30 Ağustos 1788-Cumartesi] tercümanlar vâsıtasıyla tarafeynden rehnler mübâdele ve ber-vech-i mukāvele kâffe-i esliha ve eşyâların terk edip yanlarına âdemler terfîkiyle diyâr-ı nekbet-medârlarına irsâl ve yerlerinden [141a] nez' olunan on bir kıt'a top ile mükemmel cebehâne ve binden mütecâviz

[343] menhûse V: menhûs AE

[344] ومنَ نجابِرَأسه فقدربخ = Kim ki başını kurtardı o kardadır

tüfeng ve esliha-i sâirelerin gurre-i Zi'lhicce'de mahall-i mezkûrdan muasker-i hümâyûna îsâl eylediler. Vech-i meşrûh üzre Nezâret ve Mehadiye ve İnlik feth ü teshîr olundukların mu'lin-i dîvân-ı hümâyûn kaleminden müteaddid evâmir-i aliyye tahrîr ve etrâf-ı bilâd-ı İslâmiyye'ye takdîm ü tesyir olunmuşdur.

Sûret-i Emr-i Şerîf

Bedreka-i kâri-i tevfîk-i ilahî ve delâlet-i Hızır-ı inâyet-i nâ-mütenâhî ile sahrâ-yı Fethülislâm mahîm-i asâkir-i fîrûzî-i-encâm ve madrıb-ı serâdikāt-ı meyâmin-irtisâm olup bundan akdem Vidin karşısında Eflak yakasına imrâr olunan serasker-i zafer-rehber Sivas Vâlîsi Vezîr Hasan Paşa Orşova palankasıyla ittisâlinde vâḳi' nezâretlerin zabt ü teshîr ve içlerinde olan tahmînî altı bin mikdârı kefere-i sakar-makarrın ekserîsi tu'me-i şîr-i şimşîr ve bakiyyetü's-süyûf olan tâife-i hâifenin çoğunu dest-i beste esîr etmekle Nezaret ta'bîr olunur mahall-i mezbûr sâhil-i Tuna'nın bender-i bengâle ve sûret-i misillü karâr-gâh-ı tüccâr-ı küffâr ve cây-gâh-ı şöhret-şiârı olduğuna binâen mahzen mahzen zuhûr eden tuhaf ve emtia-i rengarenk ve turaf-ı akmişe-i rengarenk ve nukūd-ı bî-şümâr ve evânî-i sîm[345]-i garâyib[346]nigâr nasb-ı İslâmiyân ve nice nice kenîz-gân u gulâmân-ı bend-i fitrâk-i çâbük-süvârân olmağla işbu nev bâde-i feth ü ikbâl ictinâ-i semere-i nasr-ı mübîne yerâa-i [141b] istihâl ve tulû'-ı âfitâb-ı feth-i fîrûzîye hayrü'l-fâl-i ittihâz olmağla Fethülislâm'da ve sad-güzin-i nücûm-ı zâhire-i nusret olan cünûd-ı hamiyyet-i lealî-i nevîd-i nasr ü fütûhı ferta-i gûş-ı mesârr eylediklerinden tezâhüm-i ecnâd-ı gayret-i fıtrî ve tehâcüm-i cüyûş-ı hamiyyet-i tabîî ve kasrî ile piyâde ve süvârî katı çok Rüstem-münşiân-ı pazar-ı kâr-zâra birbirlerini sâbık olarak şitâbân ve galeyân-ı rîk-i

[345] sîm V, ATE: -AE

[346] Bu kelime yazılırken hemze elif "ء"yerine ye "ى" harfi kullanılmıştır. Diğer iki yazmada da aynı şekilde yazılmıştır.

hamiyyet ile ekser abdâl-ı şece‘ân-ı tiz-revân "والذين سبقت لهم منا الحسنى"[347] olmalarıyla gürûh gürûh şükûh-ı tezâhüm-i cüyûş-ı satvet-i pijûhî-i dürûdan temâşâ eden hazele-i müşrikîn nezâre-i gubâr-ı semm-i sütûrân ile küver-i çeşm-i emîn ve bu tebâr-ı tûfâ[n]- hiz-i vegāda teâkub-ı emvâı envâ‘i cüyûı yümm-i hurûş ile sâhil-i selâmet-uyûn-ı tasavvur-ı düşman-ı peymân-şikenden nâ-bedîd olduğuna binâen -**el-garîk-i yeteşebbesü bi-küllî haşîş-**[348] vefkınca bir ser-rişte-i emniyyet ü selâmet olur ümidleriyle mukaddem tertîb eyledikleri Mehadiye boğazında bir kûh-ı kaf-nümûn ittisâlinde ve boğazın yemîn ü yesârında ve derûn u etrâf-ı cevânibinde hanâdık-ı ba‘îdü’l-gavr ve amîk ve müteaddid metrisler ve çarh-ı felekler ve şarânpolar ile tazyî‘ ve îcâd eyledikleri birbirlerine nâzır eşkâl-i hendesîye ve sanâyi‘-i garîbe-i mi‘mâriyye üzerine müselles ü murabba‘ nice zevâyâ ve kāimeyi hâvî ve şâmil ve muhavvi ve devâir-i felekiyyeye mümâsil musanna‘ tapya ve palankalar muhteri‘ hasânetleriyle tarsîn ve derûn-ı hendek-i Mehadiye önünde cârî nehr dahi icrâ ve [142a] verâların envâ‘-ı top ve humbar[a] vaz‘ıyla temkîn ve boğazın yemîn ü yesârında zirve-i cebelde ulûvv u irtifâ‘da felekü’l-burûca muhâzî iki kıt‘a palankalar ile boğaz pîş-gâhına kurbiyyet ve yahud cebele suûda tahsîl-i sühûlet olunmak esbâbını gûyâ ref‘ "وظنوا أنهم مانعتهم حصونهم"[349] medlûliyle nefslerin tavtîn ü te’mîn etmiş olmağla gerek zikr olunan tabyalar ve palankaların ve gerek metris ve taburlarının üzerine varılmağı hired-i hurde-bîn takrîb ve belki şuā‘-i enzâr ve kemend-i vehm ü efkârı ol semte tesrîb edemeyip bu vechile feth-i derîçe-i maksûdda cümleye ye’s ü fütûr ve bâzû-yı himmetine bâis-i za‘f ü kusur olmağla az kalmışidi "ما يفتح الله للناس من رحمة فلا ممسك لها"[350] azîmet-i Ehremen güdazı tılsım-ı müşkil-

---

[347] "Kendileri için tarafımızdan en güzel mükâfat hazırlanmış olanlar" (Kur’an, Enbiya-XXI, 101; s. 330).

[348] القريق يتشبّث بكلّ حشيش = "Boğulmakta olan kişi her türlü ota tutunur" anlamında Arapça bir söz.

[349] "Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı" (Kur’an, Haşr-LIX, 2; s.545).

[350] "Allah insanlar için ne rahmet açarsa, artık onu tutacak (engelleyecek) yoktur" (Kur’an, Fatır-XXXVII, 2; s.434).

bend maksad-ı İslâmiyân'ı güşâd ve âyet-i beşâret-i alâmet "إلا أن نصر الله قريب"[351] ma'nâ-yı şerîfi tavtîn-i havâtır edip mütevekkilen alallâh ve mütevessilen be-ruhâniyyet-i resûlullâh -**salla'llâhü teâlâ aleyhi ve sellem-**[352] yemîn-i boğazda vâḳi' palanka üzerine hemen hücûm u âheng ve üç gün mikdârı tarafeynden iş'âl-i nevâir-i harb ü ceng ve ilkā-yı tene-i top u tüfeng olundukdan sonra âhirkâr velvele-i müşrik-sûz-ı tekbîr ile taraf taraf yürüyüş olundukda nesîm-i nasr ü zafer tehzîz-i a'lâm-ı müslimîn ve tahrîk-i futas-ı cenâib-i muvahhidîn etmekle palanka-i mezkûr dâhil-i hayta-i teshîr ve derûnunda olan ecyâf-ı müşrikîn mültekim-i ejd[er]hâ-yı kahr ü tedmîr olunduğundan başka şehr-i Zi'lka'de'nin **[142b]** yirmi altıncı Perşembe günü [28 Ağustos 1788-Perşembe] zirve-i cebelde[353] vâḳi' palanka-i mezkûra birkaç kıt'a top ihrâcıyla asıl boğazda vâḳi' metrisleri üzerine top ve humbara havâle ve üç koldan iş'âl-i nâ'ire-i peygâr ve inâre-i fetâil-i top-ı âteş-bâr ile cevv-i semâ [mâ]nend-i şu'le-i cevvâle kılındığına binâen " أو كصيب من السماء فيه ظلمات ورعد وبرق يجعلون أصابعهم في أذانهم من الصواعق حذر الموت"[354] mısdâk-ı şerîfi şârih-i hâl-i müşrikîn ve bir tarafdan dahi i'mâl-i tig ü sinân ve bir tarafdan inâyet-i Hakk'a rabt-ı cinân ile " وقالوا ربنا افرغ علينا صبراً وثبت أقدامنا وأنصرنا على القوم الكافرين"[355] duâ-yı icâbetdir kafâsını vird-i zebân etmeleriyle nâsırü'l-muvahhidîn olan Allâhü azimü'ş-şân kulub-ı hâife-i a'dâya "وقذف في قلوبهم الرعب"[356] medlûl-i şerîfi mûcibince dehşet ü hırâs ilkā ve alâ-devâbbe başgeneralleri âzim-i bi'se'l-me'vâ

---

[351] "İyi bilin ki Allah'ın yardımı pek yakındır" (Kur'an, Bakara-II, 214; s. 33).

[352] صلّى الله تعالى عليه وسلّم = "Allah'ın selât ve selâmı onun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[353] celîde AE: cebelde V, ATE

[354] "Yahut onların durumu, gökten yoğun karanlıklar içinde gök gürültüsü ve şimşekle sağanak halinde boşanan yağmura tutulmuş kimselerin durumu gibidir. Ölüm korkusuyla, yıldırım seslerinden parmaklarını kulaklarına tıkarlar" (Kur'an, Bakara-II, 19; s. 4).

[355] "(Tâlût'un askerleri) Câlût ve askerleriyle karşı karşıya gelince şöyle dediler: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlam bastır ve şu kâfir kavme karşı bize yardım et" (Kur'an, Bakara-II, 250; s. 41).

[356] "Kalplerine büyük bir korku saldı" (Kur'an, Ahzab-XXXIII, 26; s. 421).

olmağla -**el-leyl-i cennetü'l-hârib-** [357] müeddâsını reh-nümâ-yı semt-i idbâr ederek hazele-i müşrikîn sâlik-i râh-ı girîz ü firâr oldukları ale's-seher tahkīk olunmağla metrisleri ba'de'z-zabt çâbük-süvârân-ı feyfâ-yı heycâ ve tiz revân-ı sahrâ-yı vegā ile ta'kîb-i firâz-bân için serasker-i müşârün-ileyh tesyîb-i zımâm-ı ılgar etmekle Mehadiye kal'asından iki üç sâat ileride muhâfaza-i firâr-yân-ı leşker-i küffâra muîn demirli Macar katanalarıyla dahi bâr-ı diğer tertîb-i bezm-i cidâl ve tesviye-i sufûf-ı rezm ü kıtâl olunup kerr ü fer ecnâd-ı muvahhidîn ü hamelât pey-der-pey mücâhidîn-i düşman-ı dîn-i peymân-**[143a]**şikene göz açtırmayıp müctemi'ü'ş-şeml pâ-füşürde-i meydân-ı inâd olan ecnâd-ı şeyâtîn-a'dâd-ı a'dâ-yı nâ-bekâr " كرماد اشتدت به الريح في يوم عاصف"[358] ecrâd-ı münteşire-i sahrâ-yı geriz ü firâr olmalarıyla mâverâ-yı askerde kalan cedîden iki kıt'a palanka beyninde tahkîm eyledikleri Mehadiye kal'ası hâlî ani'l-ehâlî olarak min gayr-i meşâkka memâlik-i İslâmiyye'ye zamm ü idhâl olunup bu gazâ-yı ekberde dest-i guzâta giren mâl-ı ganâyim ve tuhaf ve nukud ve istirkāk olunan nice gulâm ve kenîzin ve iğtinâm olunan ağnâm ve devâbb ü mevâşî ve hayvânât-ı sâire nâ-ma'dûd hadd ü hasrdan efzûn olduğundan başka

Tuna'nın kilid-i azîmi olan İnlik dedikleri mahallin kazâsı mukaddemâ ba'de't-teshîr birkaç yüz anede-i küffâr me'kûlât ve meşrûbât ve levâzımını bâligan-mâ-belağ celb ve istihsâr ile asl-ı kebîr İnlik derûnunda karâr-gîr olup Tuna'yı külliyyen sedd etmiş olmalarıyla ta'yîn olunan Memiş Paşa imdâd-ı cünûd-ı gaybiyye-i ilâhiyye ile üzerine hücûm etdikde kemîn-gîrîn olan müşrikînin darabât-ı kahrken top-ı pür-âşûbdan kâr-ı canlarına ve kâr ve üstühânlarına erişmekle sadâ-yı el-mânı peyveste-i âsümân ü istîmân etmeleriyle ol gāile dahi ber-taraf kılınıp nehren

---

[357] اللّيلُ جنّتهُ الهارب = "gece karanlığı insanlar için cennetdir" anlamına gelen Arapça bir söz.

[358] "Onların işleri, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu küle benzer" (Kur'an, İbrahim-XIV, 18; s.257).

tarîki Belgrad dahi feth ü güşâd olunmuşdur. "هذا من فضل ربى"[359] الحمد لله الّذي هدانا لهذا وما كنّا لنهتدي لولا أن هادانا الله"[360]

İşbu beşâret-fütûhu cümleye işâa vü i'lân ve muânidîn-i dîn-i mübîn olan [143b] Nemçe ve Moskov keferesinin kahr ü tedmîrleriçün duâ vü niyâza ikdâm ve erbâb-ı harb ü darbdan olan şeceân-ı müslimîn cihâd ü gazâ için sefere erişmeğe ve bu himmet-i celîleye nâil olmağa teşvîk u iğrâya sa'y-ı mâ-lâ-kelâm ederek külliyyen düşman-ı dîn eynemâ kânû makhûr olmasının esbâb-ı kaviyyesinden olan duâ-yı hayra müdâvemeti iktizâ edenlere tenbîh ile i'lân-ı emârât-ı beşârâta mübâderet eyleyesin diye rikâb-ı hümâyûndan kaymakam-ı sadâret-i uzmâya ve İstanbul kadısına hitâben başka ve seraskerlere ve serhaddât muhâfızlarına ve Anadolu ve Rumeli'nin üçer kollarında vâḳi' hükkâma hitâben başka başka iki yüz iki senesi Zi'lhicce'si evâilinde [2 Eylül-11 Eylül 1788] evâmir-i şerîfe yazılmışdır.

Vukū'-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm be-Nezâret

Bundan mukaddem tafsîl ü beyân olunduğu üzre Nezaret ve Mehadiye ve İnlik tarafları teshîr olunmuş olmağla ordu-yı hümâyûnun cisrsiz nehr-i Tuna'ya karşı cânibe ubûr eylemesinde bir mahzûr var mıdır yok mudur diye şehr-i Zi'lhicce'nin gurresi [2 Eylül 1788-Salı] ve Ağustos'un yirmi ikinci Salı günü cümle ile tertîb-i meclis-i meşveret olunup serasker paşa hazretleri tarafından takdîm olunan kāime ki derûnunda ordu-yı hümâyûnun Fethülislam'dan nehr-i Tuna'yı karşıya geçip Nezaret ve Mehadiye'ye doğru gelmesini re'ye havâleden ibâret idi huzzâra kırâat ve mefhûmu işâat olundukdan sonra müşârün-ileyh tarafından cümleye hitâb ve münâsibi ne idiği [144a] isticvâb olundu.

[359] "Rabbimin bana bir lütfudur" (Kur'an, Neml-XXVII, 40; s.380).

[360] "Hamd, bizi buna eriştiren Allah'a mahsustur. Eğer Allah'ın bizi eriştirmesi olmasaydı, biz hidayete ermiş olamazdık" (Kur'an, Araf-VII, 43; s.155).

Ocak ağalarından ba‘zıları cisr olmadığından ordu-yı hümâyûnun açık ta‘bîr olunur kayıklar ile nehr-i Tuna’yı karşı cânibe ubûr eylemek mevsimi güzerân ve emtâr nâzil olur ise Fethülislam’dan Mehadiye’ye açıklar ile zihâb ü iyâb yirmi otuz gün mikdârı vakte muhtâc olup zamân-ı mezkûra dek ise Eylül duhûl ve bu havâlîde şitâ mevsimi mukaddemâtı zuhûr eder diye illet beyân eyleyip ve diğerleri eğer garaz ordu-yı hümâyûnda bakiyye kalan asker ile ol tarafa i‘tâ-yı takviyet ise şimdiye dek gidenlerden başka herkes dâiresinde olan âdemlerin irsâl ve kendileri birer ikişer âdemle kalmak derecelerinde ol cânibe i‘tâ-yı takviyete sa‘y-i bî-hemâl eylesinler deyip ve ba‘zıları dahi merâm-ı meşveret ise ashâb-ı şûrâdan olan kimesneler birer ikişer âdemleriyle serasker paşa ordusuna azîmet ve anda tertîb-i meşveret olunmasın îrâd ve ordu-yı hümâyûnun Fethülislâm’da kalması müreccah idiğin murâd eyledi.

Serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh ordu-yı hümâyûnun bir mikdârı livâ-i[361] şerîf ile Vidin kenârında ve bir mikdarı el-ân bu mahalde ve bir mikdârı dahi mukaddem zikr olunduğu üzre İnlik teshîriçün gidilmiş olmağla Orşova muhâzâtında olan Tekye nâm mahalde ârâm üzre olmağın ordu-yı hümâyûnun böyle birkaç mahalde müteferrik olması nâ-münâsip ve şimdilik havâlar mu‘tedil olmağla hemen Fethülislâm’daki ordu-yı hümâyûn Fethülislâm’dan karşı cânibe güzâr [144b] ve Tekye’[de] olan leşker ol tarafdan nehr-i Tuna’ya karşı Orşova tarafına imrâr olunduğu takdîrde ileriye imdâd ü iânet husûsunda suhûlet olunduğundan başka muhâbere vü müşâvere için serasker paşa hazretleri ordûsuna üç beş sâat yakīn olmak dahi başka bir gûne kuvvetdir diyerek hareketin tercîhine dâir ba‘zı menâfi‘-i adîde beyân eylediler. Hareket ve adem-i hareket husûsunun def‘aten kat‘-ı müteassir olmağla huzzâr-ı meclis-i şûrâ hayme-i âharda bir mikdâr fikr ü endişe eylediklerinden sonra bi’l-âhire köprüsüz ubûr eylemek sûretin istihsân ve münâsib olduğun i‘lân eylediler.

[361] livâ-i … bir mikdârı V, ATE: -AE

Pes rûz-ı meşveretin üçüncü [Zi'lhicce] [4 Eylül 1788-Perşembe] Ağustos'un yirmi dördüncü Hamîs günü ordu-yı hümâyunun Fethülislâm'dan Neza[r]et kenârına nakl olunmak husûsu ifâdesi lâzım gelenlere beyâz üzerine buyuruldular ile i'lân ü ihbâr olunup rûz-ı meşveretin ikinci günü serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh mukaddemce İnlik teshîri zımnında Tekye câniblerine nakl etdirilmiş oldukları haymelerine kapıları halkıyla azîmet ve andan kayıklar ile Nezaret tarafına ubûra müsâraat eyledi. Ertesi Hamîs günü Fethülislam'da olan ordu-yı hümâyûn dahi açıklar ile Fethülislâm karşısında vâḳi' Geçid kariyyesi civârına ubûr eylemeğe ibtidâr [ve] on beş yirmi gün zarfında mecmû'-ı mühimmâtın ardı alınarak Nezaret sahrâsında nasb-ı hıyâm[a] karâr eylediler.

[145a] Vukū'-ı Meşveret der-Mehadiye ve Reften-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Tecessüs-i Keyfiyyet-i A'dâ

Çün ki beyân olunduğu üzre Nezaret'e ordu naklinden murâd serasker paşa hazretleri ordularına tahsîl-i kurbiyyet ve ba'del-meşveret iktizâsına göre hareket eylemeğe sa'y ü ictihâd idi. Ordu-yı hümâyûn ile mahall-i mezkûra varıldığının ikinci ve şehr-i Zi'lhicce'nin altıncı [7 Eylül 1788-Pazar] ve Ağustos'un yirmi yedinci Ehad günü serdâr-ı ekrem hazretleri bir iki gün mukaddem cânib-i pâdişâhîden kendilere olan istiklâl-i hadd-ı şerîfini getiren tebdîl hasekisi Mahmud Ağa ile Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağasını istishâb ve Mehadiye'ye zehâb ve sâir meclis-i istişâreye duhûl-i şâyân olanlardan her birisi dahi murâd olunduğu üzre üçer beşer nefer etbâ'[ıy]la seherîce serasker-i müşârün-ileyh ordusunda meclis-i istişârede olunmağa şitâb eylediler. Mehadiye'de olan rüesâ-yı askerden Vezîr Çerkez Hasan Paşa ve Kul Kethüdâsı Salih Ağa ile es-Seyyid el-Hâcc Numan Bey ve gayrileri dahî vezîr serasker paşa hazretleri haymesine vürûd ve alâ-merâtibihim herkes meclis-i istişâreye kuûd eylediği akabinde bu vechile feth-i kelâma âgāz

olundu ki feli'llâhi'l-hamd bu mahallerin ele girmesi ile herkes mesrûr u handân ve asker-i İslâm envâ'-ı ganâyim ile şâdumân oldular.

Bundan sonra ne semte azîmet eylemek vakt ü hâle muvâfıkdır yoksa hemen elde olan mahallerin hıfz u hırâseti ile iktifâ eylemek mi maslahatı zamâna münâsibdir diye [145b] ashâb-ı şûrâdan suâl olundukda

Ba'zıları ekser asâkir ahz-ı ganâyim ile oldukca hâlin tanzîm etmiş olmağın bundan sonra cenge ikdâm etmeyecekleri câ-yı işkâl olmayıp ve bu sûretde böyle asker ile bu mahaller muhâfaza dahi olunamayacağı ve meştâ askerinin vaktiyle gelip yetişemeyeceği ve yetişdiği takdîrde zâd ü zahîre cihetinden idâre olunamayacakları delîllerin îrâd ile ahz olunan bilâd-ı a'dânın fî-mâ-ba'd düşman-ı dîn tehassun eylememesi maslahatı zımnında ihrâk u tahrîb olunmasın istisvâb u istihsân eyledi.

Serasker-i müşârün-ileyh hazretleri dahi Mehadiye boğazından içeri gidilmeğe nazaran bilâd-ı a'dânın sol kolu tarafından ya'nî Macar tarafına olmayıp Belgrad cihetlerine doğru Mehadiye'ye on üç on dört sâat mesâfede vâḳi' Pançova'nın alınıp Belgrad karşısı olan arâzî-i a'dâdan Mehadiye'ye gelinceye dek miyânede vâḳi' müşrikîn-i hâsirînin külliyyen tathîriyle ol arâzînin tasfiyesi ve Belgrad askeriyle Mehadiye askerinin bilâ-tekellüf mükâleme muâzadalarına mâni' olan küffârdan ol havâlînin tahliyesi ve iki askerin birbirlerine iltikāsıyla bu senelik iktifâ ve âtiyede Tımışvar'ın muhâsara ve tazyîkine ibtidâr olunması ihrâ olunduğun îrâd ü beyân eylediler.

Ba'zıları dahi el-hâletü hâzihî müsâade-i eyyâm ve havâ ber-karâr olup a'dâ-yı dîn dâimâ firâr üzre olmağın şimdiki hâlde düşman-ı dînin ne hâlde olduğun beş altı bin mikdârı [146a] süvârî asker ile bir zât ileri gidip tahkīk eylesin ba'dehû ne vechile hareket iktizâ eder ise ol gûne amel ve harekete dikkat olunsun dediler.

İşbu sûret tedâbîr-i sâireye müreccah görünmeğin me'mûr-ı maiyyeti olan asâkirden gayri serdâr-ı ekrem kapısı halkı ile ordu-yı hümâyûn ricâlinin kapıları

halkı müşârün-ileyh Çerkez Paşa maiyyetine ta‘yîn olunup îd-i adhâdan iki gün mukaddem Mehadiye’den süvâr ve zikr olunduğu üzre tecessüs-i keyfiyyet-i küffâr için enderûn-ı bilâd-ı müşrikîne müsâraat[362] ve ılgar eyledi.

Zikr-i Muhârebe-i Memiş Paşa ba-Küffâr-ı Nemçe ve Giriftârî-i Koçu ve Vezâret-i Müşârün-ileyh

Mukaddem beyân olunduğu üzre İnlik teshîrinden sonra Mîrimîrân Memiş Paşa İnlik’den yukarı Pançova’ya doğru nehr-i Tuna sâhillerinde a‘dâ-yı dînin birkaç kıt‘a palanka ve kasabaları olmağla ol mahallerin teshîrine bâ-evâmir-i ekîde nâmzed kılınıp ber-mûceb-i fermân ileri doğru sevk-i leşker-i zafer-nişân-birle evvelen Nezâret’e on üç sâat mikdârı mesâfesi olan Akpalankayı ne vechile âverde-i kabza-i teshîr ederim endişelerinde iken a‘dâ-yı dîn tarafından binden mütecâviz küffâr-ı ber-geşte rûzgâr ile Koçu nâm kâfir mîrimîrân-ı mûmâ-ileyhi hayyen ahz eylemek davâsı ve ba‘dehû ordu-yı hümâyûn üzerine gelmek fikr-i fâsidiyle ol havâlîde kemîn-gîr-i utüvv ü istikbâr olduğu mîrimîrân mûmâ-ileyhe ihbâr olundu. Mûmâ-ileyh dahi **-tegadde bih kable en yetegaşşa bik-**[363] mefhûmu üzre merdûd-ı mesfûrun şeb-hûnundan mukaddem mânend-i bilâ-yı nâ-gehânî seherice üzerlerine nâzil ve maiyyetinde bulunan serdâr-ı ekrem tüfengçileri ve sâir dilâverân-ı [146b] hamiyyet-meâsir ile cenge girişmekle bir iki sâat mikdârı pazar-ı muhârebede germiyyet hâsıl olmağın kâfir-i mesfur hücûm-ı İslâmiyân’dan tersâne ve mîrimîrân mûmâ-ileyhi ahz eylemek da‘vâsından fârig olduğundan başka tahlîs-i cân için ma‘reke-gâh-ı mezkûrun havâlîsinde olan cibâlden bir kûhun damenine hem-pâları olan melâ‘în-i hâsirîn ile girîzân oldular. Asâkir-i İslâm ta‘kīb-i şeyâtîn-i hizlân-ı nişâne-i şitâbân olup sânî kerrede usûll-i cenge tertîbe âgāz ve ol hamlede melâ‘în-i hâsirînden katı vâfirin küşte-i şimşîr-i kâr-sâz edip bakiyyetü’s-süyûfu firâra der-kâr

[362] müsâraat V, ATE: müsâreket AE

[363] تعدّد به قبلَ اَن يَتغشى بك = “Seni bir şey yutmadan sen onunla beslen, düşman seni ele geçirmeden sen onu yakala” anlamına gelen Arapça bir söz.

iken nâ-gâh otuz nefer mikdârı kâfir-i bî-dîn ile ser-gerdeleri olan Koçu nâm kâfir-benâmı keşîde-i kemend-isâr ve dest-beste sâir yüzden mütecâviz rûus-ı maktu‘a-i murdârları ile ordu-yı hümâyûna ihzâr eylediler.

Terceme-i [Hâl-i] Koçu

Merdûd-ı mesfûr ile beraberce giriftâr-ı kemend-i leşker-i muvahhidîn olan Ohri reâyâsından Kosta ve Dimo nâm kâfirlerin ihbâr ve takrîrleri üzre mesfûr Koçu fi’l-asl Bagodina köprülerinden bir karyede nuhûset-endâzı âlem-gûn u fesâd olup bundan bir iki sene mukaddem Devlet-i Aliyye reğbetini terk ve nehr-i Tuna’yı karşı a‘dâ-yı dîn tarafına geçip Semendire karşılarında vâḳi‘ Nemçeli-yi la‘în vilâyetlerinden sâhil-i nehr-i Tuna’ya karîb Kovina nâm kasabaya nakil-birle Devletiz nâm mahalle kapudan olup kâfirliğin tamâmca izhâr ve Nemçeli âr-ı nakz-ı ahdi irtikâb edelidenberi Tuna sâhillerinden a‘dâ-yı dîn sâhillerine musamit olan bilâd ve kasabât-ı [147a] İslâm’ın reâ[yâ]-yı behâyim-siyretin papaslar neşriyle ızlâl ü ifsâd eylediğinden başka hâşâ semâdan cedîd-kitâb inip mazmûnunda Türk mağlûb ve Nemçeli gālibdir hemen bulunduğunuz mahalleri zabt ve muhâlefet ü inâd edenleri i‘dâm edin dahi bundan sekiz mâh mukaddem sâhil-i nehr-i Tuna’dan Tatarpazarcığı ve Filibe’ye dek tahrîk-i reâyâ vü bilâd ve dağdağa-endâz-ı kulub-ı ahâlî [vü] ibâd olup hattâ Edirne’den ordu-yı hümâyûnun Rumeli cânibine doğru alem-efrâz-ı azîmet olmasına hîn-i istişârede bir illet dahi tuğyân-ı reâyâ madde[si] olmuşidi. Mel‘ûn-ı dûzah-makrûn meğer ra‘iyyet-i pâdişâhîden dûr ve karşı Nemçe tarafına ubûr eyleyip şu vechile sened vermiş ki Rumeli tarafına Nemçe’den asker ubûruna hâcet mess eylememek ve hemen biraz kapudan ve asker ve zâbitân ile Tuna sahillerin ve Rumeli eyâletin Filibe’ye dek zabt ü teshîr ederim binâen-aleyh sefer-i hümâyûn vukū‘ bulduğu günlerde zikr olunan Kovina tarafından bir mikdâr Nemçeli kapudan ve asker ve zâbitânın nehr-i Tuna’yı beri tarafa ubûr ve ol havâlîye neşr-i şerr ü şûrâ bezl-i makdûr edip evvelen Pozorofça’yı basıp anı zapt ve mâl ü eşyâ ve

çâr-pâsını yağma vü gāret ve ba‘dehû İpek ve Ahram taraflarına güzâr ve ol taraflarda dahi Pozorofça misillü îsâl-i envâ‘-ı mazârr u hasâr edip bunların emsâli Kopoça ve Bagodina ve Devebağırtan ve Raçina ve Güvercinlik ve Hasanpaşa palankasını ala-haddihî basıp mevcûdların [147b] yağma eylediğinden mâ‘adâ nice hâneler harâb ve nice ehl-i İslâm’ı şişde kebâb etmiş olup miyâne-i reâyâ ve sekene-i berâyâya türlü türlü fesâd-ilkā ve Belgrad yollarının sedd ü bend olunmasına sa‘y-i evfa edip hattâ zikr olunan mahallerden her birinin başka başka asker tertîb ve tesyîriyle teshîrlerine Devlet-i Aliyye’ye zarûret mess eylemiş idi. Bunlara dahi kanâ‘at etmeyip bu def‘a mumâ-ileyh Memiş Paşa’yı beyân olunduğu üzre hayyen ahz etmeyi merâm ittihâz ve ba‘dehû ordu-yı hümâyûna şeb-hûn eylemek mukaddemâtın tertîbe âgāz eyleyip evvelen kendi maiyyetinde olan bin yüz nefer mikdârı fedâyi melâ‘în-i müşrikîn ile Memiş Paşa’yı ahz ve sâniyyen asker cem‘ine gönderdiği karındaşı olan Petri nâm kâfir kendüye mültehik olup cem‘iyyet hâsıl olduğu akabinde ordu-yı ehl-i İslâm’ı basmak fikr-i fâsidiyle zikr-i mesbûk Kovina kasabası karyelerinden Birazenski karyesi havâlîsinde tertîb-i pâzâr-ı muhârebe ederek yed-i bahâdırân-ı leşker-i İslâm’a giriftâr ve ba‘de’l-istintâk zikr olunduğu üzre takrîri zabt olunduğu akabinde merdûd-ı mesfûr kırk elli nefer mikdârı a‘vân ü ensâr ile reâya-yı sâireye mûceb-i gayret olmak için Tuna sâhillerinde güzer-gâh-ı reâyâ olan yollar kenârlarında kazıklara vurulmağla mecmû‘unun cezâsı tertîb ve birbirlerini müteâkıben mâlik-i cahîme tesyîr ü tesrîb olundular. Şehr-i Zi’lhicce’nin altıncı [7 Eylül 1788-Pazar] ve Ağustos’un yirmi yedinci Ehad günü zikr olunan Mehadiye meşveretinde iken [148a] serasker paşa hazretleri haymesinde mûmâ-ileyh Memiş Paşa işbu vâkıasından haberdâr olduklarında serdâr-ı ekrem ve gayrilerinin istihsânıyla hemen avâtıf-ı aliyyeden kendisine bir tuğ dahi ihsân olunup rütbe-i vâlâ-yı vezâretle kâm-yâb ve mahsûd-ı şeyh ü şâbb olmuşdur.

Zikr-i Meşveret berây-ı Reften-i Serdâr-ı-Ekrem be-Cânib-i Mehadiye ve Ta‘yîn-i Mahall-i Meştâ

Ânifen zikr olunduğu üzre çarhacı-i ordu-yı hümâyûn Vezîr Çerkez Hasan Paşa kapıları halkı ve gayriden müctemi‘ olan dört beş bin mikdârı süvârî ile Mehadiye’den alem-efrâz azîmet ve sağ tarafa on beş sâat mesâfeden mütecâviz mahallerde kâin Şebeş ve Logoş nâm iki aded şehir-manend kasabaları üzerine hücûma mübâderet eyledi.

Mukaddemâ küffâr-ı hâk-sârın Mehadiye’den firâr eylediği esnâda zikr olunan kasabaların müşrikîn-i hâsirînden hâlî olduğu istihbâr olunmuşiken Şebeş kasabasına dört sâat mikdârı takarrüb eylediklerinde meğer a‘dâ-yı dîn asâkir-i müslimînin beş on gün mikdârı Mehadiye’nin etrâfında vâḳi‘ kurâ-yı küffârdan ahz-ı ganâyim ile iştigâl eyledikleri eyyâmda kasaba-i mezbûreye üç beş sâat mikdârı mesâfede vâḳi‘ Mehadiye’den ol tarafa gidilişe nazaran Şebeş boğazı hâricinde vâḳi‘ mânend-i burûc-ı sa‘bü’l-urûc bir cebel-i vesî‘-i musattahü’ş-şekl zirvesindeki elsine-i leşkerde mukaddemâ Tuz Paşa merhûmun yirmi gün mikdârı Nemçe kâfiriyle akd-i muhârebe-birle i‘mâl-i top u tüfeng ü zenburek [148b] ve adem-i galebe ile ala-hâlihi terk eylediği Darağacı demekle meşhûr mahall imiş. Kral-ı bed-fi‘âl on iki nefer general-i haserât-meâl ile ol mahalde pîş-gâh-ı cünûd-ı zafer-i mev‘ûd-ı İslâm’a i‘dâd-ı udde vü atâd-birle iki def‘a münhezîm oldukdan sonra meydan cengi eylemek da‘vâsıyla zirve-i cebel-i meskûrda pây-ı efşâr-ı gurûr u inâd olup küllî asker ve mühimmât ve top u cebehâne ve hafr-ı hanâdık ve inşâ-yı tâbya ve tertîb-i karakol ile kûh-ı mezkûra gereği gibi istihkâm ve esbâb-ı muhârebenin her sûretine nizâm vermiş imiş. Çarhacı-i müşârün-ileyhin mukaddimetü’l-ceyşi a‘dâ-yı dînin karakollarıyla muhârebeye âgāz avn-i Hak’la asâkir-i İslâm gālib olarak birkaç kelle ve bir iki dil ahzıyla âsâr-ı hünerlerin ibrâz eylediler. Ahz olunan dil ve gayriden kemmiyyet-i müşrikînin vefret üzre olduğu haberiyle çarhalaşdığı nüvîdi çarhacı-i müşârün-ileyh tarafından serasker paşa hazretleri taraflarına ifâde vü inbâ

ve leşker-i müslimîn ile miyâne-i müşrikînde güzâriş-pezîr olan vakı‘anın sûreti arz ü inhâ olundukda müşârün-ileyh hazretleri dahi merâsim-i hurrem ü ihtiyâta riâyet ederek bakiyye-i cüyûş-ı deryâ-hurûş ile Mehadiye’den süvâr ve mâ-vak‘a-ı cânib-i serdâr-ı ekremîye tahrîr ü tesyâr eyledi.

Serdâr-ı ekrem hazretleri habîr olunduğu gün ki Zi’lhicce’nin onuncu [11 Eylül 1788-Perşembe] ve Ağustos’un otuzbirinci Hamîs günü idi tertîb-i meclis-i şura eyleyip serasker paşa hazretleri mektubu cümle muvâcehesinde kırâat ve bast olunduğu üzre [149a] Mehadiye cânibinin keyfiyyeti huzzâra iblâğ ü işâat olundukdan sonra umûmen ordu-yı hümâyûnun Mehadiye’ye varmasıyla sebük-bârca kendilerinin gitmek şıklarından hangisinin vakt ü hâle münâsib idiği su‘âl olundukda

Ordu-yı hümâyûnla Mehadiye’ye gidilip düşman-ı dîn bir mahalde dahi târûmâr olurlar ise -**fe-bihâ ve ni‘amihî ve illâ el-iyâzen bil’allâhi teâlâ-**[364] hilâf-ı merâm zuhûr eylediği takdîrde ordu-yı hümâyûnun perişânlığı ne gûne ümmet-i Muhammed’e İrâs-ı fütûr edeceği ma‘lûmdur. Serdâr-ı ekrem hazretlerinin sebük-bârca tebdîlen gitmeleri zikr olunan mahzûrdan dûr ya‘nî me’mûlün hilâfı zuhûr eylediği sûretde âhar gûne gûş-mâl-ı düşman-ı dîne çâre bulmağa bezl-i makdûr olunur diye ba‘zıları cevâb eyledi.

Bu bâbda vâfir mübâhaseden sonra sevk-i asâkir ü mühimmât ile i‘tâ-yı takviyet maslahatına nazaran her hâlde serdâr hazretlerinin ileride bulunması fevâ’id-i adîdeyi müstelzim olmağla hemen Mehadiye’ye kudûm eylemelerin herkes istihsân etmeğin bahs-i mezkûr pâyâne-i resîde ve vech-i meşrûh üzre harekete imzâ-yı hüküm-keşîde kılındı.

[364] فيها و نعمه و الا العيادًا با لله تعالى = “Şayet öyle olursa (öyle ise) ne güzel, değil ise Allah muhâfaza” anlamında Arapça bir söz.

Bundan sonra Eylül duhûl ve mevsîm-i harîf hulûl etmiş olmağla ordu-yı hümâyûna kışlâk tahsîsi müzâkeresi dermiyân olunup rikâb-ı hümâyûn kaymakamı tarafına emr-i pâdişâhî ile tahrîr olunan mektûbun hulâsa-i mazmûnu ki serhaddât-ı İslâmiyye'ye takviyet verildikden sonra Şumnu ve Rusçuk ve Babadağı misillü münâsib bir mahalin meştâ kılınması husûsuna hengâm-ı şitâdan mukaddemce mübâderet [149b] olunmakdan ibâret idi. Vücûh-ı huzzârda ba'de'l-kırâa cümleye i'lân kılındığı akabinde hangi mahalin münâsib idiği su'âl ü isticvâb olundu.

Huzzârdan bir şahs hemen bi'l-bedâhe ordu-yı hümâyûnun Asitâne-i Aliyye'de kışlaması münâsib idiğin da'vâ ve Nemçe seferlerinde livâ-i şerîfin taşrada kışladığı nâdir olup ekserîyyâ Asitâne-i Aliyye'de kışlaya geldiğin da'vâsına burhân olarak gûyâ isbât-ı müddeâ eyledi.

Ocak ağalarından Topçubaşı Abdulmümin Ağa'dan ba'de's-su'âl ekser mühimmât-ı tophâne Asitâne-i Aliyye'de inşâ oluna gelmeğin Âsitâne-i Aliyye'ye gidilmesin istihsân ile merkūmu te'yîd ve işinin başucunda bulunmasıyla tekmîl-i mühimmât-ı seferiyyeye kıyâma muhtâc idiğin beyân ederek da'vâ-yı mezkûru te'kîd eyledi.

Serdâr-ı ekrem hazretleri taraflarından bu kelâmlar ıyâl ü evlâd görmek garazlarından hâlî olmamağla emel ü garazdan hâlî olarak doğru ve münâsibini her kim söylemez ise nebî-i muhterem[365] Hazretleri şefâatinden mahrûm olsun diyerek tekrâr sûâl ve Rusyalı'nın Özü ve Hotin taraflarına takarrüb ve Romançof nâm eski feldmareşalleri bir mikdâr küffâr-ı hâk-sâr ile Prut kenârlarında olup Yaş üzerine gelmek üzre tahazzüb etmiş olmağla Nemçe ve Rusya kâfirlerinin harekât-ı kâfirânelerine nazaran muktezâ-yı vakt ü hâl neyi icâb eder ise ona dâir kelâm söylenilsin dediklerinde

[365] muhterem V, ATE: - AE

Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan şehîd Kul Kethüdâsızâde [150a] Mehmed Emin Ağa Edirne'de kışlanmasın istisvâb ve Rusya ve Nemçe seferlerinin ikisine dahi ol tarafdan tedbîr olunmakda sühûlet vardır diye cevâb eyledikde kelâmı karîn-i savâb görünmeğin Edirne'de kışlanması mütehakkık u müteyakkın ve re'y-i mezkûra fer' olarak Şumnu ve Rusçuk kasabalarının dahi li-ecli'l-ihtiyât Edirne'ye ilâve olunması münâsib ü müstahsen görülüp siyâk-ı meşrûh üzre karâr verildiği fi'l-hâl cânib-i rikâb-ı hümâyûna tahrîr ve mâh-ı Eylül'ün ibtidâsı günü takdîm ü tesyîr olundu.

Zikr-i Muhârebe-i Sâlise-i Azîme bâ-Küffâr-ı Hâk-sâr der-Pîş-gâh-ı Şebeş ve İnhizâm-ı Müşrikîn-i Hâsirîn ve Mansûrî-i Leşker-i Müslimîn

Zikr olunan meclis-i meşveretde karâr verildiği üzre serdâr-ı ekrem hazretlerinin tebdîlen Mehadiye'ye kudûmleri ileride olan guzât-ı muvahhidîne bâis-i takviyet idiği karâr bulduğuna binâen şehr-i Zi'lhicce'nin on birinci [2 Eylül 1788-Salı] ve Eylül'ün ibtidâsı Cuma günü Nezâret sahrâsından kapıları halkının bakiyyesiyle tebdîlen süvâr ve Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası Mehmed Emin Ağa ile sâir piyâde ocakları ağaların ve Reîsülküttab Mehmed Raşid Efendi ile Çavuşbaşı Seyyid Feyzullah Efendi'yi maiyyetlerine alıp Mehadiye ordusuna inârız-ı ılgār oldular. Serasker paşa hazretleri dahi bir gün mukaddem cebel-i mezkûrda mütehaşşir olan küffâr-ı hâk-sâr üzerine sevk-i leşker-i cerrâr ve kahr-ı tedmîrlerine bezl-i iktidâr üzre olmağla serdâr-ı ekrem hazretleri Mehadiye'ye vâsıl oldukların serasker paşa hazretleri tarafına ifhâm [150b] ve Mehadiye'de olan metrislerin iktizâsına göre istihkâmına ikdâm eylediklerin i'lâm eyleyip ocaklar ağaların bakiyye-i neferleriyle Mehadiye metrislerine ik'âd ve zehâyir ü mühimmât ve levâzım-ı sâire ile iânet ü imdâd olunmak husûslarına sa'y ü ictihâd eylediler.

El-hâsıl beyân olunduğu vechile mukaddem Çerkez Paşa'nın mahall-i mezkûra azîmeti ve ba'dehû serasker-i müşârün-ileyhin verâdan asâkir-i encüm-şumâr ile müsâraatı ve serdâr-ı ekrem hazretlerinin Mehadiye'ye hareketi ve ordu-yı hümâyûn cânibinden şıkk-ı evvel defterdârı Süleyman Raşid Efendi'nin zehâyir tesyîri husûsunda olan sa'y ü gayreti ile her tarafdan nizâm-ı umûr-ı darp ü harbe kıyâm ve levâzım-ı kıtâlin ikmâline cidd ü ihtimâm olunduğu eyyâmda ki şehr-i Zi'lhicce'nin on dördüncü [15 Eylül 1788-Pazartesi] ve Eylül'ün dördüncü İsneyn günü idi a'dâ-yı dînin dört beş bin mikdârı demirli katanası tabur-ı makhûrlarından nümâyân ve meydân-ı hizlân-nişânda inân-ı cunbân oldular.

Düşman-ı dînin bir iki üç def'a münhezim olduklarından sonra bu gûne hareket-i kâfirâneleri abtâl-i muvahhidînin zeriâ-i nebezân-ı urûk-ı bahâdırâneleri olmağın hemen süvârîyân-ı çâbük-revân yerli yerinden cevelân eyledikleri an mânend-i cünûd-ı şeytân cebel-i mezkûrda olan tabur-ı menhûsları vâreste-i girîzân olup i'mâl-i sanâyi'-i âteş-bâziye der-kâr oldular bu aralıkda Mehadiye ordusundan balyemez toplarının maareke-gâh-ı müslimîne nakl [151a] olunmasına müsâraat ve bir iki gün zarfında üç dört adedin yerli yerine vaz'-birle düşman-ı dînin metrislerine mukābil metris hafrına dikkat oldukdan sonra mâh-ı mezbûrun on beşinci Erbaâ günü [16 Eylül 1788-Salı] bir tarafdan top daneleriyle cem'iyet-gâh-ı müşrikîn-i hâsirîni tazyîka ihtimâm ve sağ koldan serasker paşa ve sol koldan çarhacı paşa ve orta koldan piyâde dilâverleri a'dâ-yı dînin topları altına girmek levâzımın tahsîle sa'y-i mâ-lâ-kelâm eylediler. Hilâl-ı muhârebe-i rûz-ı mezkûrda a'dâ-yı dîn metrisleri tâbyalarından bir tâbyayı bir iki def'a asker-i İslâm zapt ü teshîr ve bil-âhire tahrîb ve terk-i küffâr-ı dûzah-masîr eylemişler idi. Bu esnâda ba'zân ikdâm-ı dilâverân ve ba'zân hod-be-hod İslâm tarafına girîzân olarak esir olan diller reîsülküttâb efendi vâsıtasıyla serasker paşa hazretleri haymesinde mahfiyyen istintâk ve ağızlarından şu vechile sühan-ı istirâk olandan ki el-ân mukābele-i müslimînde olan melâ'în-i hâsirînin bu mertebede hamelât-ı muvahhidîne tahammülleri ciğer-dârlıklarından

olmayıp belki Kral-ı bed-fi‘âlleri gâh bi’n-nefs içlerinde ikāmet-birle kendilere metânet vermeden hâlî olmayıp ve gâh geri çekilip verâlarından tehdîd ve geri dönmemeleriçün tahvîf ederek dâimâ tenbîh ü te’kîd üzre olduğundandır ve illâ şimdi firâr u rû-be-râh-ı beyâbân-ı idbâr olurlar idi. Süvârî-i askere nazaran piyâde leşkeri [151b] kalîl olmağın a‘dâ-yı dînin keyfiyyetine vâkıf olunduğu an Mehadiye metrisleri muhâfazalarında olan bakiyye-i leşkerin ocakları ağalarıyla umûmen ileri a‘dâ-yı dîn karşısında olan metrislere nakl olunmasını serdâr-ı ekrem hazretleri fermân ve ordu-yı hümâyûn tarafından Mehadiye metrisleri muhâfazasıçün zâbitânıyla başka piyâde asker tertîb olunması ordu-yı hümâyûn tarafına tahrîr ü beyân olunup Çavuşbaşı Seyyid Feyzullah Efendi ordu-yı hümâyûna gönderilecek askeri Mehadiye metrislerine vaz‘ u muhâfazaya i‘tinâ ve Mehadiye’ye gelen zahîreyi ileri serasker ordusuna bilâ-tevakkuf göndermek husûsuna sa‘y-i evfa eylemek için Mehadiye ordusunda ibkā ve kendileri Mehadiye ile melhâme-gâh-ı müslimînin muntasifinden ilerice mahalde vâḳi‘ bir teng boğazda ki Şebeş boğazı demekle meşhûr idiği beyân olunmuşidi. Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi ile hayme-nişîn-i ikāmet ve vufûr-ı muvahhidînden min-gayri maslahatin geri ric‘at edenlere adem-i ruhsata dikkat ve umûr-ı asker ve husûsât-ı sâireyi rü’yet ederler idi.

Şehr-i Zi’lhicce’nin on yedinci günü [18 Eylül 1788-Perşembe] ki Eylül’ün yedinci Hamîs günü idi Mehadiye metrislerinden gelen cedîd piyâde dilâverleriyle ordu-yı seraskerîde olan yaya bahâdırlarının ictimâ‘ u tekessürü akabinde ittifâk-ı rü’esâ-yı asâkir ile a‘dâ-yı dîn metrisleri üzerine yürüyüş tasmîm ve hücûm olunacak mahaller cümleye tefhîm ü ta‘lîm olunmuşiken bu‘d-ı mesâfeden nâşî vaktiyle [152a] vâsıl olamadıklarından erteye te’hîr olunup herkes bulunduğu metrisde mukīm ü cây-gîr oldular[366] tafsîl olunduğu üzre a‘dâ-yı dînin penâh-ittihâz etdiği üç sâatde devr olunup kûhun etrâfı tâbya ve şaranpo ve çarh-ı felekler tertîbiyle devr

[366] oldular V, ATE: -AE

etdirilip metrisleri verâsı hîn-i iktizâda firâr edecek sahrâlar ve cânibîsini kûh-ender-kûh mürtefi‘ mahaller ve beyne’l-askereyn vâḳi‘ olan sahrâda bir nehr-i cesîm cereyân eder bir mahall olmağla rü’esâ-yı vufûd-ı müslimîn zikr olunduğu üzre her ne kadar yürüyüş mahallerin tahmîn eylediler ise de sol koldan zikr olunan sahrâçeyi ve yanında cereyân eden nehri güzerân ve dâmen-i kûhdan bâlâ-yı metris-i küffâra kat‘-ı mesâfe edinceye dek katı vâfir askerin telef olacağı nümâyân olmağın ol sûreti te’hîr-birle a‘dâ-yı dîn yerinde zuhûr edip meydan burûz eylediği sûretde piyâde bahâdırları havâle-i şimşîr ile müdâfa‘aya kıyâm ve süvârî askerinin dahi iki koldan enderûn-ı bilâd-ı a‘dâya iktihâm eylemesi sûretlerine nizâm verilerek bir iki gün mikdârı bir tarafdan midâfaa ve bir tarafdan müşâvere ile arâm eylediler idi.

Şehr-i Zi’lhicce’nin yirminci [21 Eylül 1788-Pazar] ve Eylül’ün onuncu gecesi esbâb-ı yürüyüş mükemmel olmağın piyâde askerine hücûma suhûlet için tarafeyn miyânında olan sahrâ-yı mezkûrda metris hafrına mübâşeret ve seherî def‘aten hücûma niyyet olunup beyân olunduğu üzre bu vakde dek on üç on dört gün mikdârı zamân güzerân ve hâl neye müncerr [152b] olacağına herkes nekrân iken

Mâh-ı mezkûrun on dokuzuncu Sebt günü [20 Eylül 1788-Cumartesi] Kapudan-ı deryâ tarafından bir kıt‘a kâğıd zuhûr ve mazmûnunun hilâfı olmak üzre ya‘nî Özü taraflarında Moskovlu-yı la‘în münhezim ü meksûr olmuş diyerek ba‘de’l-istişâre asâkir miyânına işâ‘a olunup her tarafdan top u tüfeng şenliklerin izhâra herkes bezl-i makdûr eyledi. Rûz-ı mezkûrda ki a‘dâ-yı dînin etrâf-ı sülusesi alınmış idi düşman-ı dîn metrisgâhı olan mahallerden bu hâlî temâşâ ve bir tarafdan tertîb olunan şenlik dehşeti ve bir cânibden vufûr-ı müslimînin yevmen fe-yevmen mütezâyid olmasının haşyeti kulûb-ı kāsiye-i hazele-i müşrikîni gereği gibi istîlâ etmeğin mâh-ı mezbûrun yirminci [21 Eylül 1788-Pazar] ve Eylül’ün onuncu Pazar gecesi ki ferdâsı metrisgâh-ı düşman-ı dîn olan cebel-i mezkûra her tarafdan hücûm olunmak üzre ba‘de’l-istişâre kat‘î kelâm olunmuş idi ol gece -**el leylü cünnetü’l-**

veyl-[367] diyerek akşamdan ref‘ ü kâr ve bâr-ı idbâra ibtidâr ve top ve cebehâne ve sâir ahmâl ü eskālin der-pîş ve süvârîsi olan melâ‘în-i hâsirîni der-pîş[368] ederek Şebeş kasabası cânibine doğru sâat beşde iken umûmen karârların firâra tebdîl ve gurûr ve istikbârların nekbet ü idbâra tahvîl edip hattâ pây-ı hizlân-peymâlarında olan mûze ve kefşlerin karârgâhlarında terk ederek on beş günden beri Tımışvar kal‘asından ziyâde takviyet ü istihkâm verdikleri metrislerin tahliye edip Şebeş [153a] sahrâlarına doğru gaybûbet ü sır be-sahrâ-yı hizlân u nekbet oldular.

Ol gece küffâr metrislerinden cânib-i İslâmiyân’a firâr eden birkaç nefer soltatlar dahi a‘dâ-yı dînin bu hâlin ihbâr ü hikâyet etmeleriyle hemen bî-ihtiyâr her tarafdan ta‘kīb ü tenkîlleri emr-i mühimmine ibtidâr ve asâkir-i İslâm’ın bir mikdârı -**cevfi leyli azlem-** [369] ve ba‘zıları çarhacı-i müşârün-ileyh ile tulû‘-ı fecrden mukaddem süvâr olup verâ-yı küffâr-ı hâk-sârı ahz eylemeğe sa‘y-i bî-şümâ[r] eylediler. Tulû‘-i âf-tâb-ı cihân-tâb akabinde Şebeş kasabasına bir iki sâat mikdârı mesâfesi olan sahrâlarda asâkir-i İslâm küffâr-ı bed-nâm önsesin alıp bâr-ı diğer esnâ-yı râhda cenge mübâderet ve katana kâfirleri miyânına girip icâle-i şimşîr ü sinâna mübâşeret-birle pazar-ı ceng ü kıtâle yeni başdan revnak ve çep ü râsından cem‘iyyetlerin hark ve i‘mâl-i şeş-per ve havâle-i külüng ile ru’us-ı menkûse-i menhûs[e]lerin dakk ü şakk ederek Şebeş kasabası derûnuna idhâl ve anda dahi müceddeden tertîb ve bezm-i tard ü nizâl etmeleriyle piyâde ve süvârîden ileride bulunan birkaç bin nefer dilâver taraf taraf enderûn-ı kasaba-i mezbûrede izhâr-ı envâ‘-ı hüner eyleyip her köşede nice kâfir diye sîreti endâhte-i Hakk-i züll ü hevân ve her dervâzeden bir gûne cûy-ı hûn rîzân u revân eylediler. Lâkin kasaba-i mezbûrenin ba‘zı ebniyesi metîn ve düşman-ı dîn zu‘mlarınca hısn-ı hasîn olmağın der-akab meded-kâri-i çabük-destân-ı pehlivânân ile [153b] etrâf-ı kasabanın

---

[367] اللیل جنّة ألویلْ = “Gece cehennem bahçesidir” anlamında bir Arapça söz.

[368] Burada ye “ى” harfi yazılmamıştır.

[369] جَوْفِ لیلِ اظلم = “gece karanlığı boşluğunda” anlamına gelen Arapça bir söz.

bünyân-ı eyvân-ı büyût u kusûru arzâ-i nâr-ı ihtirâk ve bir tarafdan ber-hevâ olan ulûvv-i duhân-ı âteş-sûzân ve bir tarafdan tayerân eden gubâr-ı sitem-i mübârizân peyveste-i etbâk-ı nüh-tıbâk olup bünyân-ı kasabayı penâh eden kâfirlerden katı vâfir müşrik-i dûzah-meâb dâr-ı dünyâda giriftâr-ı nâr-ı azâb olmağın nâlân ü sûzân ka‘r-ı cahîme revân ve bakiyye-i müşrikîn üftân [ü] hîzân kasaba-i muhterikā-i merkūmeye yedi sâat bu‘du olan Logoş cânibine perîşân ü girîzân oldular.

Rûz-ı fîrûz-ı mezkûrda binden mütecâviz müşrik esîr ve üç yüzden ziyâdesi bahâdırân-ı leşker-i müslimîn yedlerinde bi’t-terâzî çelenk ve bahşişleri i‘tâ olunarak cânib-i mîrîçün ahz ve der-zincir ve Vezîr Memiş Paşa ve Eflak voyvodası taraflarından muasker-i hümâyûna ceste ceste vürûd ü müctemi‘ olan yüzden ziyâde üserâ-yı sâire ile ba‘de-zemânin tersâne-i âmireye gönderilmek üzre li-ecli’l-hıfz Vidin kal‘asına tesyîr olundu.

Teznîb-i Makāl

A‘dâ-yı dîn ile ba‘de’l-inhizâm akd olunan ma‘reke-i müşrik-sûz-ı Şebeş’de iki üç kıt‘a top ve birkaç kıt‘a cebehâne arabaları ve envâ‘-ı esliha ve katanalarının telebbüs edegeldikleri demir libâslarıyla süvâr oldukları tüvânâ bârgîrleri ve bunun emsâli çarh-ı felek tâkımları ve sâir edevât ü mühimmât ve ta‘dâddan efzûn hıyâmlarının ahzıyla asâkir-i İslâm’ın sagīri ve kebîri iğtinâm eyleyip sunûf-ı fevz ü fîrûzu ile [154a] ser-iftihârların sûre-i a‘nân-ı ecrâm-ı asumân eylemişlerdir. Gerek vakıa-i cemîle Şebeş ve gerek Mehadiye ve Nezaret ve melhamelerinde ahz olunan üserânın kesret ü vefreti vasfı i‘dâd-ı efrâd-ı asâkir-i İslâm’ın za‘fı idiği rüesâ-yı leşkerin ashâb-ı tecrübelerinden hikâyet ve erbâb-ı tahmînin ekserîsi vech-i meşrûh üzre olduğunu tasdîk eyledikleri katı vâfir kimesneden rivâyet olunmuşdur. Yüz aded ganemin üç guruşa ve bir câriyenin beş guruşa fürûht olunduğu meşhûr olan keyfiyyâtdandır.

Zikr-i Nebze ez-Ahvâl-i Zehâyir

Be-tahsîs zehâyir husûsu ki istimâ‘ olunduğu üzre a‘dâ-yı dîn Mehadiye ve Nezaret ve havâlîsinde müdâfa‘a-i leşker-i müslimîn için tertîb-i tabur ve elinden geldiği mertebelerde mukābele vü mukātele-i cünûd-ı muvahhidîne bezl-i makdûr edecekleri fi’l-asl zihinlerinde mukarrer olmağın Nezaret’den enderûn-ı bilâd-ı nekbet-nihâdlarına doğru tûlen ve arzen otuz sâat mahalleri ki bi’t-tamâmihâ pâ-mâl-i senâbik-i vüfûr-ı zafer-i mev‘ûd olmuşdur. Daru-yı Mısrî ile zer‘ ve bir sâkın belki bir habbesin kal‘ u kam‘ etmeden takazâ-yi hücûm-ı dilâverân-ı leşker ile kâr ü bârın tafsîl olunduğu üzre ol havâlîden ref‘ eyleyip mezrûât-ı mezkûre ve husûsan bağāt ü kürûm-ı ma‘mûre ve envâ‘-ı esmâr-ı meşhûre ki esnâ-yı muhârebede henüz idrâk eylemiş idi. Umûmen ehl-i İslâm zabt ve kendilere maâş ve kırk elli günden mütecâviz taraf taraf ekser âhâd-ı leşker ol zehâyir ile intiâş eylemişlerdir. Eğer sıyâneti mümkün olup [154b] tedrîcle tenâvülü mukadder olunsa bilâ-tekellüf altı mâh mikdârı ahâlî-i ordu-yı hümâyûna kifâyet edip âhar zahîre nakliyle kimesne mübtelâ-yı külfet olmaz idi. Lâkin böyle vakitlerde asâkir-i müslimînin zabtı mümkün olamamağın ol mezrûât-ı bî-pâyân müddet-i yesîrede alef-i huyûl-ı çerîk-i İslâmiyân ve telef-gerde-i efrâd-ı leşkeriyân olduğundan mâ-adâ ordu-yı hümâyûn tarafından dahi işâret olunduğu üzre umûr-ı zehâyire tevellî eden şıkk-ı evvel defterdârı Süleyman Raşid Efendi himmetiyle araba ve deve ve katarlar ile ne mikdâr zehâyir nakl olunduğu defâter-i mevkūfâtda merkūm ve Tuna sahillerinden Nezaret’e ve Nezaret’den Şebeş ordularına nakl-i zehâyir husûsunda ne zahmetler çekildiği sahâyif-i ezhân-ı enâmda muharrer ü mersûmdur. Eğer a‘dâ-yı dînin zer‘ eyledikleri ekinler olmasaydı bir vechile zehâyir-i askeri idârenin imkânı olmaz idi ve asâkir-i İslâm’ın bu kadar eyyâm bilâd-ı a‘dâda mukāteleye ikdâm ve taht ü târâc ve ahz eyledikleri ganâyim ile iğtinâm eylemek mümkün olmaz idi. Hattâ sadrıa‘zam hazretlerinin zikr olunan Şebeş boğazı vakıasında iki gün mikdârı Mısır darısıyla taayyüş eylediği mahall-i mezkûre lisânlarından gûş-zed-i hakīr olmuşdur.

Keyfe lâ ki fi'l-asl ordu-yı hümâyûnun Vidin cânibine teveccüh eylemesi Niş sahrâsında lede'l-istişâre tahakkuk eyleyip muasker-i hümâyûn tarafından ta'yînât-ı zehâyir tedârüküçün mahall-i mezkûrdan mevkib-i hümâyûnun cânib-i mezkûra hareket edeceği esnâda isti'câl [155a] mübâşirleri ta'yîn ve Varnalızâde Vezîr Selim Paşa'ya li-ecli'l-ihtiyât Sofya'da sipâriş olunmuş olmağla ma'rifet-i müşârün-ileyh ile mevkib-i hümâyûnun zahîresi yetişdirilmek vesâyâsı bâ-evâmir-i aliyye mükerreren taraflarına tavsiye vü telkīn olunup eğerçi zamân-ı kalîlde muasker-i hümâyûnun birkaç aylık zahîresin ikmâl ve yetişdirmesi husûsuna sa'y-i bî-hemâl eylemişidi. Lâkin Vidin cânibine gelmesi açıklar ile nehr-i Tuna cereyânının hilâfına gelmeğe mevkûf olduğundan vaktiyle def'aten yetişmenin imkânı bulunamayıp mevkib-i hümâyûn Vidin sahrâsına nasb-ı sâyebân ve ber eyyâm güzerân eyledikden sonra zahîre açıklarının birer ikişer vürûdu müyesser olmuşidi. Zehâyir-i mezkûre zuhûr edinceye dek ber-vechi-ta'vîz ba'zân Vidin kal'ası mevcûdundan ve ba'zân etrafda vâḳi' Vidin kurâsından mübâyaa olunarak bir tarafdan zehâyir-i ordu-yı hümâyûn idâre ve bir tarafdan dahi Kalafât'dan ileri ve Mehadiye'ye gönderilen serasker paşa hazretleri ordusuyla Fethülislâm cânibine gönderilen orduların zehâyiri çâresi görülmekde idi. Hattâ zikr olunan ordulara yetişdirmek maslahatı zımnında ba'zı def'a birkaç gün mütevâliyeten külliyyen kimesneye ta'yîn verilmek mümkün olamayıp ve verildiği gün dahi nısf olmak üzre i'tâ olunur idi. Tefâsîl-i mezkûreden garaz ordu-yı hümâyûn ile Vidin sahrâsından ileri gidildiği sûretde zahîre husûsunda [155b] küllî zahmet çekileceği tasavvur olunur iken Rezzâk-ı âlem olan cenâb-ı Hakk'ın inâyeti ve zahîre husûsuna tevellî edenleri vech-i lâyıkı üzre olan dikkati ve Varnalızâde Vezîr Selim Paşa'nın himmeti ve Vidinli'nin oldukca kurâ vü kasabalarından mübâyaa tarîkiyle iâneti ve Sofya cânibleri mübâyaaların araba ve develer ile ulaşdırmağa defterdâr-ı esbak Hasan Efendi'nin gayreti ve nehr-i Tuna ile Niğbolu ve Ziştovi taraflarından açıklar ile vezîr-i müşârün-ileyh tarafından gönderilen zahîrenin Nezâret'de olan ordu-yı hümâyûna ulaşdırılması husûsuna

Fethülislâm'da Vezîr Selim Sırrı Paşa'nın ikdâm ü müsâraatı ve ordu-yı hümâyûnda bu husûsa me'mûr olanların alâ-vechi'l-iltizâm mübâşereti ile otuzar kırkar ellişer altmışar sâat bu'd-i mesâfeleri olan mahallerden beyân olunduğu vechile celb-i zehâyir olunarak üç dört mâhdan mütecâviz zehâyir ordu-yı hümâyûn Vidin ve Fethülislâm ve Nezaret gibi mahallerde irâde olunduğundan başka oldukca ileride ya'nî Mehadiye ve Şebeş boğazı ve Şebeş ordularında asâkir-i İslâm'ın ta'yînleri dahi i'tâ olunmadan hâlî olunmadı.

Zikr-i Mukaddeme-i Tekādîr-i Üserâ

Muhârebe-i mezkûre-i Şebeş'de beher yevm hüsn-i rızâsıyla firâr ve alâ-tariki'l-istîmân ordu-yı hümâyûnda karâr eden ba'zı üserânın ve ba'zân ikdâm-ı dilâverân ile tabur etrâfından âvürde-i kemend teshîr olunan dillerin ve husûsan ba'de'l-fütûhât efrâd-ı leşker-i İslâm yedinden [156a] ahz ü cem' olunan esirler miyânlarında bulunan general ve kumandan misillü esirlerin birbirlerine mütâbık müteaddid takrîrleri ahz olunmağla ol gûne keşîde-i semt-i tahrîr olunan takrîrlerin zîver-i cerîde-i âsâr olması fâideden hâlî olmayıp husûsan a'dâ-yı dînin ne gûne kuvvete mâlik iken pîş-gâh-ı asâkir-i İslâm'dan üftân ü hîzân karâr eylemesi ve bâlâda beyân olunduğu üzre kırâat olunan ayât-ı kerîme ve salavât-ı şerîfenin berekâtı ne mertebede zuhûr eylediği ve inâyet-i ilâhiyyenin ümmet-i Muhammed'e ne derecede meded-res olduğu teemmül edenlere fevâid-i adîde îrâs edeceği bedîdâr ve kudret-i ilâhiyyenin tefekkürüne medâr olacağı âşikâr olmak mülâhazalarına mebnî sebt-i cerîde-i âsâr kılınmıştır.

Sûret-i Takrîr

Bundan iki mâh mukaddem Nemçe Kralı Zemun'da iken Belgrad kal'ası üzerine hücûm ve muhâsara etmek irâdesinde oldukda maiyyetinde olan generaller ehl-i İslâm askeri büyük ordularıyla Vidin'e gelmişler bu tarafda Belgrad ile meşgūl olduğumuzda ehl-i İslâm Mehadiye ve Şebeş ve Tımışvar taraflarına hücûm-birle

memleketimizi perîşân ederler bize Belgrad lazım değildir memleketimizi muhâfaza lazımdır. Mehadiye tarafına gidelim ehl-i İslâm'ı ol tarafdan bozup geri avdet eder isek sonra Belgrad'da ve sâir mahallerde mübâşeret olunur diye Kralların Belgrad'a hücûmdan men' ve ordusuyla Mehadiye tarafına teveccühünü istisvâb eylemişler bu haberi Kralları'na ifâde [156b] eyledikleri akabinde ehl-i İslâm'ın Orşova ve Nezaret'i aldıkları haberi vâsıl olmağla ucâleten küllî asker ile Kral bu tarafa gelir iken Şebeş'e takarrüb eyledikde ehl-i İslâm'ın Mehadiye'yi dahi aldıkları haberi vâsıl olmağla Şebeş önünde metris olup ehl-i İslâm'ın ordusuna müterakkıb olmağla karâr verdiler.

Mehadiye'den firâr eden general gelip kendilere mülâki olup keyfiyyet-i inhizâmı su'âl olundukda Mehadiye'nin iktizâ eden mahallerini gereği gibi tabyalar inşâsı ve metris hafrıyla muhâfaza eylemişiken ehl-i İslâm dağlara top çıkarıp bizi tazyîk etmekle fî-mâ-ba'd tevakkuf eder isek küllî askerin telef olacağı bedîhî olduğundan zarûrî firârı ihtiyâr eylediğini takrîr eyledikden sonra ehl-i İslâm ordusu dahi metris önüne gelip müceddeden metris hafr ve sekiz gün top ve humbara cengi oldukda gülle ve humbaradan vâfirce asker telef olduğundan başka yürüyüş ile bir tabyayı dahi zabt eylediklerini ve muhârebede kurşun ile bir general mürd olup bu vechile ehl-i İslâm askerîsinin hücûmunu müşâhede eylediklerinde cümlesi Mehadiye'den firâr eden generalin kavlini tasdîk ve bu hücûma göre leşker-i sultân-ı müslimînin önüne durulmayacağı ve Kral tarafından gidip gelen câsûsların Şebeş ordusunda ve Mehadiye ordusunda ve Nezaret ordusunda Fethülislâm ve Vidin ordularında Devlet-i Aliyye'nin dört yüz bin askerîsi olduğunu ve bu ordular bir bir ardınca tertîb olunmuş olduğunu haber verdiklerinde bu kelâm asker beyninde şâyi' olup [157a] cümle askere havf düşüp gözleri firârda olup ve gecelerde ve gündüzlerde fırsat buldukca içlerinden ihtiyâr ile üçer beşer soltat ve gayrileri ehl-i İslâm ordusuna firâr ederler idi.

Eğerçi Nemçe ordusunda demirli süvârî beş bin ve piyâde soltat ve otuz yedi bin beş yüz ve sâde katanası yirmi bin min-haysü'l-mecmû' yetmiş iki bin beş yüz ceng-âver asker ve topçu ve arabacı üç bin ve çadırcı ve amelesi dahi beş bine bâliğ olmağla cümlesi yetmiş seksen bin nefere vâsıl olur idi. Lâkin havfleri kemâlde olduğundan müceddeden bir kuvveti mûcib olur fikirleriyle Eflak tarafında olan Fayriz general otuz bin Macar atlısıyla Mehadiye tarafına gelip ehl-i İslâm'ın ardına alıp biz ileriden atlı geriden ehl-i İslâm'ı ortaya alıp hücûm edelim diye Kral tarafından general-i merkūma kâğıd gitdikde Eflak tarafında gāyet şiddetli muhârebesi olup bu tarafları terk edip gelse bu memleketleri ehl-i İslâm askerîsi zabt edecekleri âşikâr olduğundan başka otuz bin Macar atlısıyla verâdan Şebeş önünde olan ehl-i İslâm ordusuna gelmek murâd eylesem ehl-i İslâm yolları sedd ve Nezaret ve Mehadiye taraflarına külliyyetli ordular vaz' etmeleriyle muhârebe ile ol mahalleri güzâr edinceye dek lâ-ekall yirmi bin atlı asker telef olup ancak on bin atlı asker ile varılır bu kadar askerin itlâfı münâsip olmadığından başka on bin atlı asker ile bir iş görülmez diye cevâbı [157b] geldikde general-i merkūmun imdâda gelmesinden me'yûs olduklarından başka ehl-i İslâm'ın eğerçi topları azdır ancak Memiş Paşa Madenleri ve Ak palankayı alıp ve Süleyman Feyzi Paşa himmetiyle Ahram tarafından Memiş Paşa maiyyetine küllî asker geçmekle ve Pançova'ya dahi ehl-i İslâm askeri gelmekle Memiş Paşa ile Pançova'da olan asâkir-i İslâmiyye Şebeş tarafına gelip ardımızı alır ise iki asker beyninde kalıp cümlemiz telef oluruz ve metrislerimizin yanındaki dağa ehl-i İslâm metris alıp top çıkaracaklarını câsûslarımız haber verir dağa top çıkardıkda metris derûnunda olan soltatlar[ın] top darbından duramayıp firâr edecekleri bedîhîdir gelen câsûslarımızın ihbârlarına göre dört bin asker ile ehl-i İslâm'ın büyük vezîri Şebeş boğazına gelmiş yirmi bin asker ile ocaklı imdâda gelmiş askerimiz beyninde havf kemâldedir bundan sonra durmakda hatâr[370] vardır diye cümle zâbitân ve generaller Krala ifâde eylediklerinde

[370] Burada tı "ط" harfinden sonra yanlışlıkla elif "ا" harfi yazılmıştır.

Kral dahi karâr ve firârdan birini ihtiyârda mütereddid iken mâh-ı Zi'lhicce'nin on dokuzuncu Cuma günü [20 Eylül 1788-Cumartesi] vakt-i asra karîb ehl-i İslâm ordusunda top u tüfeng şenliği zuhûr etmekle belki müceddeden dahi imdâdları gelip bu gece yürüyüş etmek gerekdirler diye Kral-ı merkūm firâra karâr verip ben şimdi gideyim siz cümle asker ile burada kalıp akşam oldukda her mahalde ateşler yakıp gece karanlığında yatsıdan sonra [158a] firâr eylemelerini tenbîh eyledi vakt-i ma'hûd geldikde süvârî asker bir tarafdan ve piyâde asker bir tarafdan firâr eder iken iki asker birbirine tesâdüf eyledikde piyâde asker süvâ[r]î askeri ehl-i İslâm zannıyla tüfeng endâhtına şürû' ve anlar dahi ber yâylım tüfeng-i endâhte edip ba'dehû piyâde maiyyetinde olan toplardan iki top dahi endâhte olundukda hilâf-ı cins olmadıkları birbirlerinin kelâmlarından ma'lûm oldukda cengden fariğ oldular ancak bu esnâda vâfirce asker telef ve vâfiri mecrûh olup Polvaçini (پلو هچینی) nâm bir nefer generalin dahi elinden mecrûh olduğunu inhâ vü ihbâr eylediklerinden başka Kral-ı merkūmun gündüzlerde orduya metrislere gelip cenge müteallik ba'zı husûsları tanzîm ü tenbîh eyledikden sonra gecelerde ordudan yarım sâat geride İlova nâm karyede vâḳi' manastıra varıp anda beytûtet eder idi. Mehadiye tarafından alınan esirlerin ba'zılarının anası ve babası firâr etmiş olmağla anlar feryâd ederek Kral'a gelip evlâdlarının esîr olduğunu ve tezallüm-i hâl eylediklerinde bir vechile cevâb veremeyip gāyet mütekeddir olduğunu dahi takrîr ederler.

Vukū'-ı Meşveret berây-ı Nakl-i Ordu ve Tâhten-i Bilâd-ı Adüvv-yı Siyeh-rû

Bundan mukaddemce tafsîl olunduğu üzre a'dâ-yı dîn pîş-gâh-ı cünûd-ı muvahhidînden firâr ve Şebeş kasabasında dahi karâr edemeyip münhezimen Logoş tarafına güzâr ve ser-beyâbân idbâr olmuş olmağla bundan sonra ne vechile hareket olunmak maslahatı zımnında cümle ile meşveret eylemek [158b] lâzime-i hâlden olduğuna binâen rûz-ı meşveretden bir gün mukaddem Nezaret'den celb olunan

ordu-yı hümâyûn kadısı ve ricâli ile boğaz-ı mezkûrun Mehadiye'den cânibe olan ağzında mansûb serdâr-ı ekrem dâiresi haymelerinde bir gece beytûtet olundukdan sonra ferdâsı seherîce serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh ile ol mahalden hareket ve Şebeş boğazından iki üç sâat ileride ya'nî şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi üçüncü [24 Eylül 1788-Çarşamba] ve Eylül'ün on üçüncü Erbaâ günü Şebeş boğazı taşrasında mansûb serasker paşa hazretleri haymesinde vusûle mübâderet olunup bir mikdâr ârâm ve serasker paşa hazretleri ordularında olan Dergâh-ı âlî yeniçerîleri ağası ile sâir piyâde ocakları ağaları ve atik serdengeçti ağaları ile gayrilerinin dahi sâye-bân-ı seraskerîde hâzır u müctemi' oldukları akabinde serasker-i müşârün-ileyh hazretleriyle cümlesi def'aten huzûra da'vet ve tertîb-i encümen-i meşveret olunup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra

Serasker-i müşârün-ileyh ile fi'l-asl müzâkere eyledikleri üzre serdâr-ı ekrem hazretleri huzzâra hitâba ibtidâr ve elhamdül'illâhi teâlâ a'dâ-yı dînin Krallar'ı ordusu dahi münhezimen firâr edip Şebeş kasabası bir cesîm kasabası hark ve ikdâm-ı dilâverân ile askerîsi girdâb-ı belâya gark olunup bu mertebe perîşân olmuş[371] düşmanı terk ve geri Mehadiye'ye ric'at ve düşman-ı dîne i'tâ-yı fırsat olmağla geri değil yeniçeri ve sâirlerinin orduları a'dâ-yı dînin [159a] zabt olunan metrisgâhlarından çâr-yek sâat mikdârı düşman-ı dîn arâzîsi içerisine doğru kaldırdıp müceddeden metris almaları sipâriş ü tavsiye kılındı.

Bundan böyle ne vechile hereket iktizâ eder diye isticvâb sûretinde herkesin hâtırına gelenin söylenmesi matlûb idiği iâde vü tekrâr olundu çünki zikr olunduğu üzre a'dâ-yı dîn ile sebkat eden muhârebe-i mezkûre on beş güne karîb mümted ve dillerin takrîrlerine göre düşman-ı dînin kesreti ve top u tüfenginin vefreti olduğundan başka on iki general ve Nemçe devletinin kâffe-i ricâl ü zâbitânıyla şeb u rûz eyyâm-ı ma'dûde-i merkūmede asâkir-i nusret-endûz izhâr-ı sebât-ı tâkatsûz

[371] olmuş V, ATE: - AE

ederek hâl neye müncerr olur fikirlerinde iken a‘dâ-yı dînin sûret-i mezkûr[e]de münhezimen firâr eylemesi ferc-ba‘deş-şidde makūlesinden olarak inâyet-i sübhâniyyeden bir-mevhibe-i gayr-i me’mûl olmağla bu senelik bu kadarca ile iktifâ olunmasını tercîh ile gûyâ oldular.

Ol gûne cevâb edenlerin kusûr-ı himmetleri beyân olunarak biz şimdiye dek işe yarar bir maslahat göremedik denilerek akd-i meclis-i istişâre olunan ordu mahalli ki muhterik olan Şebeş kasabasına dört sâat mikdârı mesâfe idi mukaddem tasmîm olunduğu vechile bu mahalde metrislere istihkâm verilip ahz olunacak metrisler verâsında serasker paşa hazretleri ordusuyla kıyâm ve bir mikdâr asker ile [159b] serdâr-ı ekrem hazretleri kendilerinin ileri düşman-ı dîn bilâd ü kasabâtı iclerine müteveccih olmasın îrâd eyledi.

Îrâd olunduğu üzre ol vakte dek asâkir-i İslâm a‘dâ-yı liâm ile üç kerre dest ü girîbân olup te’yîdât-ı Samedâniyye ile asâkir-i İslâm-nusret ile be-nâm ve düşman-ı dîn envâ‘-ı hüsrân ile bed-nām olmuş olmalarıyla bundan sonra cenge ikdâm eylememeleriyle ihtimâlin takrîb ve Tımışvar’ın etrâfı nem-nâk mahaller olduğun ve a‘dâ-yı dîn Tımışvar’dan Tımışvar sahrâlarına su salıvermek ile ordugâh-ı İslâm’ı sele vermek mümkün olduğun serasker-i müşârün-ileyh hazretleri takrîr ve ol bâbda sâir ehl-i vukūf re’y-i serasker-i müşârün-ileyhî te’yîd eylemekde ta‘kīb eylediler. Hattâ asâkirden üçer beşer yüz neferin ahz eyledikleri ganâyim ile cibâl yollarından bir tarafdan ric‘at etmek üzre oldukların ba‘zıları hikâyet ve her ne kadar yollarda muhâfızlar ta‘yîni ile hırâset olundu ise de bir takrîb ile nâ-refte ve râhdan avdet etmekde oldukları rü’yet olundu idi.

Serdâr-ı ekrem hazretleri yeniçeri ağası Emin Ağa’ya siz ne dersiz diye hitâb eyleyip anlar dahi bizler emir kuluyuz ne vechile fermân sâdır olur ise ol gûne harekete bezl-i iktidâr olunur diye cevâb eylediklerinde ağa-yı mûmâ-ileyhin

maiyyetinde olup hâzır meclis-i istişâre olan atîk-i [160a] serdengeçdi ağalarından ne gûne hareket olunmak iktizâ eylediği su‘âl olundukda

İçlerinden birisi min-gayri me’mûl -azze men-kanea‘-[372] ve diğeri bu kadar ile intifâ ya‘nî iktifâ edelim diye kış takarrübü ve askerin ganâyim ile muğtenim oldukları özürlerine binâen ashâb-ı şûrâdan kimesne ileri gidelim demeğe cür’et edemeyip bunun emsâli ecvibe ile nısf sâat mikdârı zamân güzerân ve a‘dâ-yı dîn ne mahalde ise bulunup kahr [u] tedmîri tedâbîriyle iştigāl olunsun kelâmı bir tarafdan âverde-i nâtıka beyân olunmayıp fakat a‘dâ-yı dîn el-hâletü hâzihî ne mahalde olduğu su‘âlin

Rûznamçe-i evvel efendi pîrâye-i dehân eyledi. Serdâr-ı ekrem hazretleri tashîh olunduğu üzre Tımışvar’a firâr eylemiş cevâbın verdikden sonra bir mikdâr asker istishâb ve çete ve çapul tarîkiyle kendilerinin Şebeş’den ileri gidilmek sûretin istisvâb ü isticvâb eyledi mükerreren reîsülküttâb ve kethüdâ-yı kâm-yâb olup ol vakt

Tevkī‘î olan es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi eslâf-ı kirâmınızda serasker mevcûd iken geriye terk eyleyip kendileri böylece ileri gitdiği sûreti nâ-mesbûk olmağla ileri gidildiği takdîrde yine münâsib olan sizler bu mahalde ikāmet ve serasker paşa hazretleri a‘dâ-yı dîn vilâyetleri içerisine doğru sipâriş olunduğu vechile azîmet eylemekdir dediklerinde sâir serdengeçdi ağaları ve gayrileri te’yîd edip

Zikr olunduğu üzre müceddeden nasb [160b] ü tertîb olunan ordu-yı serasker-i müşârün-ileyhde ve sâir murâd eyledikleri mahalde serdâr-ı ekrem hazretlerinin tebdîlen ârâm ve serasker paşa hazretlerinin külliyyetli asker ile Şebeş’den geçip ileri Logoş ve etrâfına doğru çete ve çapul tarîkiyle gitmek ve mümkün olur ise Tımışvar’a inip üç beş top olsun kal‘sına atmak ya‘nî iş işi açar sûretlerinde müsâade-i eyyâma mebnî on beş gün mikdârı Şebeş pîş-gâhında

[372] عزّ من قنع ="Kanaat eden azizdir" anlamına gelen Arapça bir söz.

orduların eylenmesi ve vech-i muharrer üzre serasker-i müşârün-ileyhin ileriye azîmete tertîb-i elviye vü a‘lâm eylemesi re’yinde bahs-i mezkûr karîn-i hitâm olup

Adem-i müsâade-i zamâna mebnî Tımışvar muhâsarası kelâmı der-miyân olmayarak Mehadiye muhâfazası müzâkeresi îrâd ve ne vechile mümkün idiğinin beyânı murâd olundu.

Rûz-ı mezkûrda çarhacı-i ordu-yı hümâyûn münharifü’l-mizâc olmağın bir mikdâr süvârî asker ile li ecli’l-ihtiyât Darendeli Vezîr İbrahim Paşa Şebeş cânibine doğru irsâl olunmuş olmağla ertesi gün serasker paşa hazretleri dahi verâsından külliyyetli asker ve birkaç çarhacı toplarıyla ileri gönderilip kebîr toplar ile sâir lüzûmu olmayan şeylerin geri Mehadiye ve Nezaret taraflarına gönderilmesi re’y olunmağın irâde olunduğu üzre nakline mübâşeret olundu.

Pes gerek Mehadiye ve gerek Nezaret’e meştâ için birer muhâfız ve kifâyet mikdârı maiyyetlerine asker ta‘yîn ü tertîb olunmasının tedârükü şimdiden görülmeğe muhtâcdır [161a] denildikde mukaddem tahrîr olunan dalkılıç neferâtının verilecek esâmîlerine üçer beşer akçe zamm ile iclerinden tâlib olanları müceddeden tahrîr ve sâir ulûfesiz olan neferâta yeniden onar on birer akçe ulûfe verilmek üzre muhâfız maiyyetine kifâyet mikdârı piyâde asker tedârüküne sa‘y olunması ve bi-mennihî teâlâ siyâk u meşrûh üzre nizâmı mümkün idiği Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası takrîr eyledi.

Bundan sonra su‘âl ü cevâb Mehadiye’nin muhâfazası metris hafr ve şaranpo nasb ve tapya inşâsına muhtâc idiğine rücû‘ etmeğin humbaracı başı Mustafa Ağa ve mi‘mâr-ı sâbık Hâfız ile sâir erbâb-ı vukūfu ta‘yîn ve ne mahalde metris ahz ve tabya ve şaranpo tertîb ü inşâ ve iktizâ eder ise bi’l-mulâhaza mümkün olur ise bu günden yapılmasına mübâşeret olunması te’kîd olunarak meclis-i istişâre-i encâma resîde ve li ecli’l-istişâre Şebeş ordusuna ya‘nî serasker paşa hazretleri mevkîbine celb olunan ricâl-i meşveret geri Nezaret ordusuna iâde kılındı.

Bundan sonra tasmîm olunduğu üzre Şebeş'den ileri gidip tâht ü târâc-ı bilâd-ı a'dâ ile meşğūl olan serasker paşa hazretlerinin kifâyetleri ikmâline mübâşeret ve vakt ü hâle münâsib olur vechile i'mâl-i asker husûsuna dikkat olundu ve mûmâ-ileyh Mi'mâr Hâfız Mehadiye'de inşâsı murâd olunan husûsât-ı mezkûrenin tertîb ü inşâsı emr-i mühimmine ta'yîn ve inşâ olunacak şaranpo [161b] ve tabyaların binâları üzerine Yeniçeri Ağası Gürcü Mehmed Paşa merhûmun dâmâdı mevkūfâtî el-Hâcc Mehmed Efendi ve ba'dehû efendi-i mûmâ-ileyhin inhirâf-ı mizâcı takribiyle bostancıbaşı-i esbak Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından el-Hâcc Hüseyin Ağa binâ için emîn nasb olunup der-akab Mehadiye'ye tesyîr ve bir gün evvel matlûb olunan vechile metris ve tabya ve şaranpolerin münâsib olan mahallerde inşâ vü tekmîl etdirilmesine sa'y ü ihtimâm eylemeleri gereği gibi kendilere tavsiye vü telkīn olundu.

Zikr-i Teshîr-i Akpalanka ve Pançova ve Hitâm-ı Tasfiye-i Sevâhil-i Nehr-i Tuna ve Îrâd-ı Serasker-şuden-i Muhâfaza-i Belgrad Vezîr Abdi Paşa

Bundan akdâm zikr olunduğu vechile Tuna sâhillerinin Orşova'dan Belgrad'a varınca yed-i a'dâ-yı dînden nez'i ve nehr-i Tuna ile Belgrad-ı darü'l-cihâda zehâyir ve asâkir gönderilip ahâlîsinin esbâb-ı refâhları cem'i husûslarına Vezîr Memiş Paşa ta'yîn ve iktizâ eden kifâyeti ordu-yı hümâyûn tarafından görüleceği kendisine i'lân ü tebyîn olunmuşidi.

Mahallinde zikr olunduğu üzre müşârün-ileyh evvelen Orşova'yı ve sâniyyen yukarı Belgrad cânibine doğru dört sâat mesâfede vâḳi' İnlik nâm mahalli ve andan dört sâat ileride vâḳi' Şunitse'yi ve andan iki sâat bu'du olan Deyr-i Nakve kal'ası ki el-ân harâb ve me'vâ-yı bûm u gurâbdır anı ve andan bir sâat mesâfesi olan Burus nâm mahalli ve andan dört sâat mesâfesi olan Güvercinlik boğazı ki hâlî ve sengistân bir mahaldir anı [162a] ve andan beş sâat yukarı Mozava nâm mahalli ki bir sâat

mikdârı münharif olarak İpek kazâsı muhâzatında vâḳi‘ olmuşdur anı ve andan beş sâat ileride olan Yenipalankayı ki Akpalanka demekle meşhûrdur anı ve nehr-i Tuna’dan bir sâat mikdârı bilâd-ı düşman-ı dîn içine doğru bu‘du ve üç sâat mikdârı inhirâfı olarak **Semendire** sancağı karşısında olup sekiz yüz mikdârı evden ibâret olan **Kovn** kasabasını ve andan dört sâat mesâfesi olan **Istracova** nâm mahalli ki bin ev mikdârı bir kasabadır anı ve andan iki sâat mesâfede vâḳi‘ nehr-i Tuna’dan beş sâat mikdârı bilâd-ı a‘dâ içerisine doğru bu‘du olan **Pançova** nâm beldeyi ve andan altı sâat mikdârı mesâfesi olup Belgrad karşısı olan **Papukoksa** nâm mahalli tasfiye eyleyip evâhir-i şehr-i Zi’lhicce’de [2 Eylül-1 Ekim 1788] zikr olunan mirî Tuna donanması sandalları ve Tuna kapudanları başbuğu Tuna şaykalarıyla Belgrad’a azîmet ve açıklar ile nehr-i Tuna’dan bilâ-mâni‘ Belgrad’a zahîre gönderilmeğe muasker-i hümâyûn tarafından şürû‘ [ve] mübâşeret olundu

Ve Rumeli vâlîsi ve Sofya ve Belgrad cânibleri seraskeri Vezîr Süleyman Feyzi Paşa’nın Sırb reâyâsının Nemçe tahrîkiyle isyânlarından nâşî ileri gidip usât-ı reâyâya gûş-mâl vererek nehr-i Tuna’yı ubûr ve düşman vilâyetlerine hücûm eylemek husûslarında serdâr-ı ekrem hazretleri tarafından kendisinden [162b] me’mûl olduğu mertebelerde ikdâm zuhûr eylemediğine binâen **Morava** nâm mahalde Pasarofça muhâfazası şartıyla seraskerlikden azl olunup Rumeli eyâletiyle Belgrad seraskerliği Belgrad muhâfızı Vezîr Abdi Paşa’ya tevcîh ve serasker-i ma‘zûl-i müşârün-ileyhin maiyyetlerinde olan Rumeli eyâletiyle sâir seraskerlik levâzımından olan asâkir ve top ve cebehâne vezîr müşârün-ileyh Abdi Paşa maiyyetinde olan çerâğlarından Vezîr Osman Paşa mübâşeretiyle Morava’dan Belgrad’a îsâl olunması husûsuna evâmir-i aliyye ile isti‘câl olunup Belgrad muhafızlığıyla dahi müşârün-ileyh Osman Paşa’nın hâlî terfîh olundu ve hilâl-i mezkûrda Belgrad seraskeri tarafından Mîrimîrân Ankaravî Seyyid el-Hâcc Abdi Paşa ve Derbendât Başbuğu Ali Paşa ve Pasarofça Muhâfızı Kethüdâsı Mustafa

Efendi ve mîrimîrândan Malik Bey ve gayrileri külliyyetli asker ile nehr-i Tuna'yı Pançova tarafına ubûr ve tâht ü târâc-ı bilâd-ı a'dâ-yı dîne bezl-i makdûr eylediler.

Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn

Yeniçeri ağalığından vezâretle bekâm ve ordu-yı hümâyûnun Âsitâne-i Aliyye'den hîn-i hurûcunda kaymakam olan Vezîr Hasan Paşa'nın ber-muktezâ-yı vakt ü hâl azli lazım gelmeğin İsmâil'e me'mûriyyetle kaymakamlıkdan ma'zûl olup ve mukaddemâ birkaç def'a defterdâr ve vezîr kethüdâlığından ma'zûlen [163a] Erzurum câniblerine tesyâr olunan es-Seyyid İbrahim Paşa birâderi el-Hâcc **Mustafa Paşa'nın** Âsitâne-i saâdetden neş'et eylediğine binâen ahvâline vâkıf olmağın boğaz muhâfazasından Âsitâne-i Aliyye'ye da'vet ve şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi dördüncü Hamîs günü [25 Eylül 1788-Perşembe] kaymakamlığa ilbâs-ı hil'at buyurulup niyyet-i hâlisa ile idâre-i umûr-ı devlete mübâşeret eyledi.

Vekāyi‘-i Sene Selase ve Mieteyn ve Elf

1203

[1788-1789]

Avdet-i Serdâr be-Ordu-yı Hümâyûn

ve Ric‘at-ı Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye

Ânifen beyân olunduğu vechile dârağacı leşker-gâhından serasker paşa hazretleri ve piyâde ocakları orduları iki sâat mikdârı **Şebeş** kasabasına doğru vâḳi‘ olan sahrâlara nakl olunup bir tarafdan düşman-ı dînin kurâ vü kasa[bâ]tının tâht ü târâc olunması ve Logoş havâlîsinde olan küffâr-ı hâk-sârın üzerine gidilmesi ve mümkün olur ise Tımışvar’a top atılması ve bir tarafdan geri Mehadiye boğazının müceddeden metris hafrı ve tabyalar inşâsı ve toplar vaz‘ı ve asker tertîbi ile esbâb-ı muhâfazasının şitâ gelmezden mukaddem hitâm-pezîr olması husûslarına sa‘y olunmağa bi’l-istişâre karâr verildiğine binâen der-akab piyâde ve süvârî askerleri bir iki gün mikdârı taraf taraf ahz-ı ganâyime iştiğāl eylediklerinden sonra ileri gitmek maslahatı zımnında ol gûne ahz-ı ganâyim için etrâf-ı **[163b]** kurâ-yı a‘dâya münteşir olan askerin çete vü ça[pû]ldan cem‘ olunmasına ihtimâm ve Logoş kasabasında firâren karâr üzre olan küffâr-ı ber-geşte-rûzgâr üzerine gidilmesi emr-i mühimmine ikdâm olunup mukaddem meclis-i meşveretde ittifâk-ı ârâ ile nizâm verildiği üzre serasker paşa hazretleri ile İbrahim Paşa ve Vezîr Çerkez Hasan Paşa vesâir[373] rüesâ-yı asker yedi sekiz binden mütecâviz süvârî-i leşker ile âmâde olup tasmîm olunduğu vechile eğerçi Logoş kasabası üzerine alem-efrâz-ı azîmet oldular

[373] Bu kelimeden önce yanlışlıkla fazladan re “ر” harfi yazılıdır.

çapul-ı mezkûre ki zikr olunduğu üzre evvelen Çerkez Hasan Paşa ile Darendeli İbrahim Paşa ba‘dehû serasker-i müşârün-ileyh Vezîr Hasan Paşa hazretleri azîmet eylemişlerdir.

Ba’de’l-avde serasker paşa hazretleri haymelerinde istişâre sûretinde bir meclis akd olunarak ol vechile mesbûk olan çapulun tafsîli makālatı der-miyân olunup serasker paşa hazretleri Şebeş’den sekiz sâat ileri mesâfesi olan Logoş nâm kasabaya varınca gerek râh-ı râst ve gerek yemîn ü yesârda vâḳi‘ kurâ vü kasabât-ı küffâr umûmen ihrâk bi’n-nâr olduğundan başka Logoş’da mütehassın olan küffâr-ı hâk-sâra i‘tibâr olunmayarak anın dahi yemîn ü yesârından üç sâat mikdârı ileride vâḳi‘ kurâ vü kasabât eğerçi kezâlik muhterik ve dahi ziyâde üserâ ve ganâyim ahzıçün asâkir-i muvahhidîn Logoş kasabasının yemîn ü yesârında kâin üç beş sâat [164a] içerilerde olan kurâ vü kasabâta müteferrik olup gerek müşârün-ileyhden mukaddemce vukū‘-yâfte olan Çerkez Paşa çapuluyla gerek müşârün-ileyhin kendi çapullarında gayret-i asâkir-i İslâm ile arza-i nâr-ı ihtirâk olan kurâ vü kasabâtın şümârı yüzden mütecâvizdir diye tahdîs-i ni‘met ma‘rızında siyâk-ı meşrûh üzre çapulun ne gûne güzâri’ş-pezîr olduğunu beyân eylediler.

Lâkin müteveccih olduğu rûz-ı fîrûzda ber-muktezâ-yı zamân kesret üzre bârân nâzil olduğundan başka Eylül hulûl ve ol arâzîde kış âlâyimi zuhûr eylemesi ve vefret üzre ahz-ı üserâ ve ganâyim ve sâir meclis-i istişâre-i mezkûrda zikr olunan misillü ve gayrı türlü illetlere mebnî a‘dâ-yı dîn cem‘iyyetine müsâdefe mukadder olmaksızın bi’z-zarûre avdet ve herkes haymesi cânibine ric‘at eylediler.

Hattâ zikr olunan illetlere ve illet-i sâireye mebnî asâkirin ileri gitmeyeceği serdâr-ı ekrem hazretlerinin meşhûdları oldukda birkaç yüz atlı ile ileri Logoş üzerine gidip biner ikişer biner guruş atiyye vererek münhezimen ol tarafda ikāmet üzre olan küffârdan bir iki dil dahi ahz etdirmiş idiler. Lâkin beyân olunduğu üzre Eylül’ün on altıncı [ve] on yedinci günü güzerân edip ol arâzîde şitâ âlâyimi zuhûru ve bârânın kesret üzre nüzulü ve Tuna sâhilinden a‘dâ-yı dîn arâzîsi içerisine doğru

kırk sâat [164b] mikdârı ma‘reke-gâh olacak mahallere araba ve hayvânât ile eyyâm-ı bârânda zahîre ulaşdırmanın safveti mevâni‘i askeri ileriye gitmeğe tahrîzde te’sîr kâr-gîr olmayacağı zâhir olmağın fi’l-asl karâr verildiği üzre hemen evvelen piyâde ocakları ve ba‘dehû süvârî asâkir ile serasker paşa hazretleri ve ba‘dehû çarhacı paşa[374] birer gün fâsıla ile Mehadiye cânibine nakl eyleyip mukaddemce şürû‘una mübâşeret olunan Mehadiye metrislerinin tertîb ü nizâmına kıyâm ü ihtimâm olundu ve inşâsına mübâşeret olunan tapya ve şaranpo ve sâir husûsların bir gün akdem husûl-pezîr olmasına dikkat olunup beş on gün zarfında üç bin zirâ‘a karîb metrisler ile şaranpolar ve kal‘a mânendi birkaç aded tapya ve muhâfaza için ocaklardan talep olanlara bahşiş ü terakkî tasmîm olunarak ma‘a-zâbitân mevcûdlardan bir mikdâr asker tahrîr olundukdan sonra etrâfdan ya‘nî Vidin ve Kızanlık ve sâir mahallerden küllî asâkir tertîb olundukdan sonra müşârün-ileyh hazretleri dahi Muharremü’l-harâmın on dördüncü [15 Ekim 1788-Çarşamba] ve Teşrînievvel’in üçüncü İsneyn günü Nezaret’de olan ordu-yı hümâyûna vürûd eylediler.

Mehadiye denilen mahall iki dağ mâbeyninde vâḳi‘ vasatından bir azîm nehir cereyân eder şehir mânendi bir cesîm kasaba olmağın muhâfazaya me’mûr asâkir-i İslâm cemâ‘at ile ikāme-i salâvât-ı hamse eylemeleriçün kasaba-i mezbûr[e]de [165a] vâḳi‘ iki kebîr kiliseye mihrâb ve minber vaz‘ olunup câmi‘a tahvîl ve derûnları mehmâ-emken ferş etdirilip sâir hademesi tertîbine sa‘y-i cemîl olundu ve Mehadiye seraskeri Vezîr Hasan Paşa hazretlerinin yerine gelecek Vezîr Mehmed Memiş Paşa Mehadiye’ye vürûd u kuûd eyledikden sonra müşârün-ileyh hazretlerinin Vidin’e ikāmet eylemeleri Vezîr Çarhacı Çerkez Hasan Paşa’nın Boğdan tarafları bir mikdâr muhtel olmağın Eflak cânibinden ol havâlîye vusûle mübâderet eylemesi sipâriş ü tavsiye olundu. Mehadiye civârında vâḳi‘ kurâdan

[374] Bu kelime eksik yazılmıştır.

yirmi bir aded karye reâyâsına aman buyurulduları verilip sekiz para ücret ile şaranpo hafrında istihdâmları beynlerinde şâyi‘ oldukda birkaç gün zarfında üç yüzden mütecâviz reâyâ tecemmu‘ eyleyip Mehadiye isthkâmının bir gün akdem husûl-pezîr olmasına medâr-ı küllî olduğu tapya ve şaranpolara me’mûr olan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından bostancıbaşı-i esbak Reîszâde el-Hâcc Hüseyin Ağa’dan mi‘mâr-ı sâbık Hâfız İbrahim Efendi’den rivâyet ve hikâyet olunmuşdur.

Hank-ı Vezîr Darendeli İbrahim Paşa

Mukaddem zikr olunduğu üzre serasker paşa hazretleriyle Vezîr Çerkez Hasan Paşa ve Darendeli İbrahim Paşa ve gayrileri **Logoş** taraflarında olan küffâr-ı ber-geşte-rûzgâr ile muhârebe eylemek niyyetlerine mebnî çapul tarîkiyle Logoş üzerine azîmet eylemişler idi. [165b] Mahallinde beyân olunduğu üzre ba‘zı illetlere mebnî ya‘nî kesret-i bârân ve kıllet-i zahîre ve sâir avârız ve mevâni‘a mübtenî a‘dâ-yı dîn üzerine varılmak mukadder olmayıp fakat çapul ve ahz-ı ganâyim ile avdet eylediklerinde müşârün-ileyh İbrahim Paşa mukaddem mezkûr olan meşveretlerde askerimiz kesret üzre ganâyim ahz etmekle yükün tutmuşlardır bundan sonra bu askerden[375] ceng etmek me’mûl değildir kelâmların istimâ‘ etmiş olduğundan hâtime-i me’mûriyyetlerinde ki beyân olunduğu vechile çapula gidip bu def‘asında dahi küllî ganâyim aldırmış idi bu neşât ile arabasına süvâr ve sade nakkare çaldırarak ric‘at eder iken serdâr-ı ekrem hazretlerine dûçâr olup serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh Vezîr İbrahim Paşa’nın bu hâlini müşâhade eyledikde düşman-ı dîn ile muhârebe eylemediğinden başka bu gûne vaz‘ ile geri avdet eylemesinden gazab-nâk olup hemen mâh-ı Muharremü’l-harâmın on beşinci günü [16 Ekim 1788-Perşembe] Mehadiye boğazının iki buçuk sâat beri tarafında haymelerine avdet eyleyip hank ile ihlâk ve ol mahalde na‘aşı ilkā-yı zîr-i hâk olunup eşyâ-yı mevcûdesi cânib-i mîrîden

[375] bu askerden V, ATE: -AE

zabt olunmuşdur. Müşârün-ileyhin bu hâlini Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi nakl eyledikden sonra biz bu işin eksikliğini çekeriz diye gûyâ oldular idi.

Fî nefsi'l-emr bir mâh zamân mürûr etmeden bu kadar emek sarfı ve akçe telefi ile alınan mahallerin hıfzı mukadder olamayıp yine a'dâ-yı dîn[e] makarr olmuşdur [166a] ve Nezaret'den meştâya avdet olunmazdan birkaç gün mukaddem Moskovlu-yı la'înin Hotin kal'asını istîlâ eylediği nevîdi ordu-yı hümâyûna vürûd eylemişdir.

İ'tâ-yı Memhûr be-Zümre-i Yeniçeriyân ve Sâir Tavâif-i Askeriyye-i Piyâdegân

Mukaddem zikr olunduğu üzre fi'l-asl Nezaret teshîrinde dalkılıç i'tibâr olunan piyâde askerin ba'de't-teshîr iktizâ eden memhûrları verilecek iken Mehadiye teshîrine mübâşeret olunduğundan te'hîr olunup Mehadiye teshîr olunduğu akabinde dahi Şebeş boğazı muhârebesiyle iştiğāl olunmağın yine memhûrlarının tahrîr ü i'tâsına vakit olmadı idi. Bu kerre boğaz-ı mezkûrda inhizâm-ı küffâr vak'asından sonra Mehadiye'ye avdet olunup memhûrların mutâlebe eylediklerinden içlerinden birkaç ortaya tashîh olunmuş var ise mükerreren memhûr verilmemesi maslahatı zımnında hîn-i i'tâ-yı memhûrda dikkat olunarak memhûrlarının verilmesine mübâşeret olundukda memhûr verileceklerin idâdı on iki bin nefer mikdârı olduğundan dikkat ile verildiği sûretde az vakitde verilemeyeceği meczûmları olmağın hemen ittifâkan ağaları üzerine kıyâm ve def'aten ya'nî üç beş gün zarfında temamen memhûrlarının i'tâ olunmasını ibrâm eylediler. Tâife-i mezkûrenin bu gûne Mehadiye'de olan cem'iyyetleri dört sâat mesâfede ya'nî geri Nezaret'de olan ordu-yı hümâyûna aks [166b] eyledikde herkes fikr ü vehme tebe'iyyet ve ucâleten memhûrlarının verilmesi husûsunu Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası ile yeniçeri ocağı kâtibi efendi taraflarına sipâriş ü tavsiyeye dikkat eylediler. Tâife-i mezbûrenin bu gûne hareketi sâir cebeci ve topcu ocaklarının neferâtına dahi sirâyeti müstelzim

olmağın husûs-ı mezkûra dâir kīl ü kāl birkaç gün efvâhda deverân ve bir tarafdan dahi müteaddid mahallerde tevzî‘ine ruhsat verilip askerî tâifesinin hâtırlarına riâyet olunduğu izhâr olunarak bir an akdem i‘tâ-yı memhûr husûsunda tekmîline merreten bâ‘de-uhrâ lisân-ı fermânî cereyân edip her tarafdan itmâmına i‘tinâ olunmağın beş altı gün zarfında tevzî‘-i memhûr gāilesi tekmîl ve bundan sonra senedini ahz edenlerin tevkīfi dahi mümkün olmadığından herkes dilediği mahalle tüfeng şenlikleri ederek avd ü ric‘ate ta‘cîl eyledi.

Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve Ser-cebeciyân

Ordu-yı hümâyûnda Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan Mehmed Emin Ağa’nın idâre-i umûr-ı ocağ-ı âmire husûsunda tehâvün ü tekâsül sûretlerinde kusûr ya‘nî neferâta tevzî‘ ve i‘tâ-yı memhûr maddesinde ifâde-i ehl-i nifâk ile izhâr-ı futûr eyledi diye inhâ ve cebecibaşı olan Seyyid Mehmed Ağa’nın dahi ba‘zı ağrâzına mebnî tebdîli temennâ olunarak azilleri lazım gelmeğin şehr-i Muharremü’l-harâmın on ikinci günü [13 Ekim 1788-Pazartesi] Nezaret nâm mahalde mûmâ-ileyh Seyyid Mehmed Ağa kapıcıbaşılık pâyesiyle [167a] cebecibaşılığından ma‘zûl ve ocağ-ı mezbûrda kapı çavuşu olan İsmail Ağa yerine mevsûl olup mûmâ-ileyh Mehmed Emin Ağa dahi mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci Erbaâ günü [23 Ekim 1788-Perşembe] yeniçeri ağalığından azl olunup mahrûse-i Bursa’ya irsâl ve yerine kul ketkūdâsı olan Salih Ağa yeniçeri ağalığına îsâl olundu bu takrîb [ile] ocağ-ı mezbûrda silsile vâḳi‘ olmağın zağarcıbaşılık ile Mehadiye’de mukīm olan Mehmed Ağa kul kethüdâlığı ile mesrûr ve saksoncubaşı Osman Ağa ser-zagarî mansıbı ile hâiz-i rehîne-i cûd olup saksoncubaşılık ile dâire turnacısı Yahya Ağa bekâm ve dâire turnacılığıyla serhad ağalarından Bekir Ağa mesrûr [u] şâd-kâm kılındı.

Vürûd-ı Ser-çûkadâr Hazret-i Şehriyârî be-Ordu-yı Hümâyûn

Bundan mukaddem mahallinde tafsîl olunduğu üzre Nezaret ve Mehadiye ve Şebeş boğazı vakıaları cânib-i serdâr-ı ekremîden rikâb-ı hümâyûn tarafına arz u inhâ

olunmuş olmağla âmme-i efrâd-ı asâkir ve hâssa-i rüesâ-yı asâkir ve ocaklar zâbitânı ve ricâl-i devlet ve mîrimîrân ve vüzerâ-yı ızâm hazarâtının yararlıkları beyân ve ibrâz olunan dilâverlikleri ayân buyurularak cümle hakkında duâ-yı hayr-ı şâhânenin erzân buyurulduğun hâvî ve sunûf-ı iltifât-ı şehriyârâne ile muvakkar buyurdukların muhtevî bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı letâfet-merhûnla cânib-i serdâr-ı ekremîye takdîm buyurulan [167b] bir sevb-i semmûr-ı meserret-rehîn ve bir kıt‘a şimşîr-i cevâhîr-ekîn ile ser-çûkadâr-ı şehriyârî es-Seyyid Abdullah Ağa hazretleri sûy-i muasker-i hümâyûna irsâl buyurulmuş olmağla şehr-i Muharremü’l-harâmın on dördüncü [15 Ekim 1788-Çarşamba] ve Teşrînievvel’in üçüncü günü Nezaret nâm mahalde mevkib-i hümâyûna kudûm ve kemâl-âdâb ile iblâğ-ı vesâyâ-yı mekârim-rüsûm edip resm-i kadim üzre hil‘at-i müstelzimü’l-mefhareti dûş-i serdâr-ı ekremîye iksâ ve şimşîr-i mücevheri ta‘lîk-i miyân-ı fahr-i ihtivâ edip ibâret-i hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-meşhûn dahi reîsülküttâb Mehmed Raşid efendi kırâtıyla cümleye ifhâm ve herkes iltifât-ı şâhâneden hisse-mend ü şâd-kâm kılındı.

Âmeden-i Haber-i İstilâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal‘a-i Hotin ve Vukū‘-ı Meşveret ve Avdet-i Ser-çûkadâr-ı Şehriyârî be-Rikâb-ı Hümâyûn

Şehr-i Muharremü’l-harâmın on dokuzuncu [20 Ekim 1788-Pazartesi] ve Teşrînievvel’in sekizinci günü Nezaret nâm mahalde hayme-i serdâr-ı ekremîde ordu-yı hümâyûn ricâli ve ocaklar ağalarıyla ser-çûkadâr-ı şehriyârî Seyyid Abdullah Ağa hâzır oldukları hâlde akd-i meclis-i şûrâ olup Şahbaz Giray Hân ve serasker-i İsmail Zihnevî Hasan Paşa’nın ve Boğdan Başbuğu’nun mührüyle mahtûm ol esnâda makām-[376]ı sadâret-i uzmâya takdîm olunan bir kıt‘a kāime cümle muvâcehesinde kırâat olunup

[376] makām V, ATE: -AE

Mefhûmunda birkaç mâhdan beri Rusyalı ile Nemçe kâfirleri mahlût olarak Rusya feldmareşali Romançof [168a] tedbîriyle Yaş kasabası giriftâr-ı dest-i hud'aları olduğundan İsmâil seraskeri ve sâir etrâflarda bulunan ümerâ-yı ecnâd taraflarından Hotin cânibine iânet ve imdâd müyesser olamadığından ahâlîsi me'yûs ve bi'z-zarûre hıfz-ı a'râz u nüfûs için vire ile Hotin kal'ası Rusyalı'nın pençe-i mekrûhelerine dûçâr ve ahâlîsi iki bin sekiz yüz araba mikdârı tedârük-birle Bender ve İsmail taraflarına güzâr eylediklerin ve Rusyalı Özü ve Bender üzerlerine başka başka taburlar tertîb ve Yaş üzerinde olan ordu-yı menhûs[e]nin Hantepesin'de olan müşârün-ileyhimin ordularına ta'kīb eylemek efkâr-ı fâsidelerinde oldukların ahz eyledikleri dillerin takrîrlerinden tahkīk eylediklerin ve ordularında a'dâ-yı dîn ile mukāvemet edecek asker ve malzemeleri olmadığın i'lâm ü i'lân ve iânete muhtâc oldukların tafsîl ü beyân eylediler.

Gerek Yaş ve gerek Hotin cânibleri muhâfızları ve ahâlîlerinin sûret-i mezkûreyi kesb eylemeleri fi'l-asl bidâyet-i sefer-i hümâyûnda İsmail seraskerliği ünvânıyla Rusyalı üzerine olan sefer-i hümâyûna müretteb leşker-i müslimîn üzerine serasker nasb olunan sadr-ı esbak Seyyid Mehmed Yeğen Paşa idâre-i umûr-ı askere muktedir bir vezîr-i bî-hemtâ iken bi-takdîri'llâhi teâlâ İsmail'e vusûlünden mukaddem irtihâl-i dâr-ı bekā eyleyip ba'dehû ol cânibin seraskerliği sadr-ı esbak Hazînedâr Ali Paşa'nın uhde-i ihtimâmına tahvîl ve ol dahi elsine-i âhâdd-ı nâsda [168b] şöhret bulduğu üzre gerek ocaklar taraflarından ta'yîn olunan kaviyyü'l-iktidâr mübâşirler ve gerek üç tuğ ihsân olunarak asker sürücüler tedârüküyle ol cânibe gönderilen askeri tenfîz-i emr ile istediği vakt dilediği mahalde i'mâl eylemeğe muvaffak olamayıp ekser vaktin ta'tîl eylemiş olmağla hasbe'z-zarûre ol cânibin seraskerliği İsakçı cisrin binâ ve itmâm eden sâbık surre emîni Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Zihneli Hasan Ağa'ya vezâretle def'aten ihâle ve kâffe-i kifâyeti uhde-i gayretine eğerçi tefvîz olunup anın dahi bu makūle umûr-ı cesîmede ya'nî altı yedi sene Devlet-i Aliyye'nin müstakillen kendisiyle uğraşdığı bir kelb-i akūrun

henüz mukaddemlerde münferiden cengde dahi bulunmuş olmadığından me'mûr-ı maiyyeti olan asâkir-i müteşettiteyi bir vechile idâreye kudret-yâb olamayıp nihâyetü'l-emr bir iki üç bin mikdârı âdem ile İsakçı önünde yapdığı cisrden güzâr ve Hantepesi cânibine azîmete ibtidâr eyledi ve ol vakitlerde Eylül takarrüb etmiş olmağla kendisinden mukaddem ileride olup ikinci def'ada istîlâ-yı küffâr ile Yaş kasabasından hurûc eden gerek Han[tepesi] ve gerek Yaş kasabası muhâfızları ve Yaş başbuğu Vezîr Mikdad Paşa ve Boğdan beyi ve gayrilerinin maiyyetlerinde olan asâkire kesret-i ikāmetden fütûr-ı küllî gelmeğin zihinlerinde geri avdet eylemek câygîr ve ba'zı avârız takrîbiyle cenge ikdâm eylememek menvî-i zamîrleri olmağın ol tarafın rüesâ-yı [169a] askeri henüz kendilerin idâreye kudretleri olmadığından Hotin kal'asın külliyyen ferâmûş ve ahâlîsi dahi birkaç mâh a'dâ-yı dîn ile gâh muhârebe ve gâh muhâsara olunarak bî-hoş olduklarından başka humbara-i a'dâ ile bî-kazâi'llâhi teâlâ mâ-bihi'l-intiâşları olan birkaç aylık zahîreleri dahi külliyyen muhterik ve esbâb-ı ikāmetleri müteferrik olmağla hemen zikr olunduğu üzre hurûc ve mashûben bi's-selâm İsmail ve sâir mahallere vülûc eylediler.

Meclis-i istişârede bulunan ordu-yı hümâyûnun mahall-i mezkûra bu'd-ı mesâfesi olduğundan Yaş ve Hotin'nin havâlîsinin istihlâsına[377] ucâletü'l-vakt olmak üzre çâre bulamayıp lâkin ordu-yı hümâyûnun Tuna sâhillerinden Edirne ve yahud Şumnu câniblerine meştâya azîmeti musammem olmağla bi-mennihî teâlâ çend rûz zarfında ol havâlîye varıldığında sevâhil-i nehr-i mezkûrdan ol cânibe kifâyet mikdârı asker ihrâc olunmasına iğtinâm ü ihtimâm olunsun denilerek encümen-i istişâre karîn-i ihtimâm olup yevm-i mezbûrda ser-çûkadârî-i şehriyârî-i mûmâ-ileyh dahi ikmâl-i hizmet-i me'mûresiyle savb-ı rikâb-ı hümâyûna atf-ı licâm eylemişlerdir.

[377] Burada yanlışlıkla sad "ص" harfi yerine sin "س" harfi yazılmıştır.

Zikr-i İnşâ ve Hitâm-ı Cisr ber-Nehr-i Tuna der-Kenâr-ı Orşova

Çün ki sefer-i hümâyûna me'mûr asâkir-i muvahhidînin kesret üzre tevârüd edeceği âşikâr ve nehr-i Tuna'dan karşı a'dâ-yı dîn arâzîsi tarafına imrârları murâd olundukda de'b-i dîrîn üzre [169b] bir cisr-i kebîr inşâsı lâ-büdd idiği bedîdâr olmağın mukaddemâ akd olunan istişâre meclislerinde cümle ittifâkıyla evvelen Fethülislâm ba'dehû Nezaret'den kurulmasına nizâm verilip emr-i mezkûrun rü'yeti ol vakt mi'mâr-ı sâbık Tahir Ağa'nın dûş-i ihtimâmına tahmîl ve bir gün evvel inşâ eylemek için ileriye tesbîl olunmuş idi. Ba'de-zemânin muasker-i hümâyûn Vidin sahrâsına îsâl ve evvelen inşâsı irâde kılınan cisrin keyfiyyetinden su'âl olundukda tamâm olmadığı haberi cânib-i serdâr-ı ekremîye ihbâr ve bi'l-münâsebe îrâd-ı i'tizâr olundu idi.

Lâkin ol esnâda Temmuz duhûl ve asâkir-i muvahhidînin bilâd-ı a'dâya imrârları mevsimleri hulûl etmeğin bir sâat akdem ubûrları muktezâ-yı vakt ü hâlden olmağla cisr inşâsına intizâr olunmayıp belki mukaddemlerde tafsîl olunduğu üzre vakt vakt açıklara irkâb olunarak üç mahalden ya'nî gâh Vidin ve gâh Fethülislâm ve gâh Tekye taraflarından imrâr ve muhârebe vü mutârede-i küffâr-ı hâk-sâra ibtidâr olunmuşidi. Ammâ hîn-i ric'atde leşker-i müslimînin zamân-ı avdetleri vakt-i şitâya tesâdüf ve refâh-ı hâl ile imrâr olunmaları Orşova'dan bir cisr inşâsına tevakkuf etmeğin mukaddemâ Silistre ve Vidin câniblerinden tombazlar ile sâir mahallerden diğer levâzımın celb ü ikmâl ve bir gün evvel karîn-i hitâm olmasına sa'y-i bî-hemâl olunması fermân olunmağın tenbîh-i vâhid ile iktifâ olunup fî-mâ-ba'd te'kîd olunmadığı [170a] sûretde lazım olan vakitde âmâde olmayacağı ma'lûm ve asâkir-i muvahhidîn avdet-birle mürûr için hücûma mübâderet eyledikleri sûretde maâza'llâhü teâlâ re's-i ma'berde ihtilâl peydâsı mücerrebât-ı kevniyyeden olduğu meczûm olmağla ol bâbda mesbûk olan tenbîh ü tecdîd ve te'kîd ve eğer bir mâha değin tamâm olmaz ise mi'mâr-ı mûmâ-ileyhin te'dîb-i galîz ile müeddeb kılınacağı şifâhen kendisine ifâde olunarak tehdîd ü teşdîd olundu idi.

Binâen-aleyh mi‘mâr-ı mûmâ-ileyh dahi dâmen-i der-miyân-ı gayret ve terk-i hâb u râhat ederek ol vakt henüz Mehadiye’ye iskân olunan reâyâyı ücret ile gecelerde istihdâm edip kırk tombaz üzerine olmak üzre otuz bir gün zarfında ki şehr-i Muharremü’l-harâmın yirmi ikinci [23 Ekim 1788-Perşembe] ve Teşrînievvel’in on birinci Çarşamba günü idi inşâ-yı cisri itmâm ve sunûf-ı nevâziş ü tahsîn ü âferîn ile iğtinâm eylemişdir. Cisr-i mezkûrun asma çubuğu ile kerestesinin bir mikdârı Ukrayna kurâsından ve kerestesinin ekserî Nezaret’de kâin a‘dâ-yı dîn ebniyesinden ve tombazlarının otuz adedi Vidin muhâfızı Rusçuklu Vezîr Seyyid Hasan Paşa i‘ânetiyle Vidin’den on adedi Varnalızâde Vezîr Selim Paşa himmetiyle Silistre’de olan atîk tombazlardan ve mecmû‘unun Fethülislâm girdâbından imrârları ol vakt Fethülislâm’da mukīm Selim Sırrı Paşa’nın ikdâmından olarak her birine yirmişer ve otuzar çerâhor ta‘yîn ile yerli yerinden cerr ü sahb-birle [170b] cisr kurulan mahalle celb olunduğu ecilden ya‘nî üç dört vezîrin bâ-emr-i âlî i‘ânetiyle zikr olunduğu üzre müddet-i yesîrede karîn-i hitâm ve mürûr-ı[378] asâkir-i müslimîne tarîk-i âmm olmuşdur.

Zikr-i İ‘tâ-yı Takviyet be-Nezaret ve Ada-i Kebîr ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Fethülislâm

Teşrînievvel’in on ikinci günü duhûl edip ol havâlîde mukaddemâ[t]-ı mevsim-i şitâ zuhûr etmeğin Nezaret ve Ada kal‘asının takviyetleri ba‘de’l-ikmâl kış basmadan mukaddem meştâ tarafına azîmet lâzime-i hâlden olmağla bundan mukaddem **Pasarofça’**ya muhâfız ta‘yîn olunan sâbıkā Belgrad cânibi seraskerî Vezîr Süleyman Feyzi Paşa ordu-yı hümâyûna da‘vet ve Nezaret muhâfızlığına ilbâs-ı hil‘at olunup ba‘dehû Ada-i kebîr muhâfızı Mîrimîrân Tahir Paşa bir dirâyetli paşa olmağın Ada-i kebîr muhâfızlığında ibkā ve kal‘a-i mezbûrede üç bin nefer mikdârı asker ile kifâyet mikdârı zahîre olduğu her ne kadar ma‘lûm idi ise de çend rûz

[378] Burada yanlışlıkla mim “م” harfinden sonra fazladan bir re “ر” harfi yazılmıştır.

zarfında ve külliyyetli asâkir ü zehâyir tertîb ve tesyîriyle bir kat dahi istihkâmına i‘tinâ olunacağı cânib-i serdâr-ı ekremîden kendisine ifâde vü inbâ olundu. Bundan sonra Nezaret muhâfızı müşârün-ileyh dahi dört mâhlık zahîre ibkā ve fî-mâ-ba‘d az vakitde küllî asker ve zehâyir gönderileceği ifâde vü inbâ olunup ba‘de’l-müşâvere karâr verildiği üzre piyâde ocakları ale’t-tertîb verâdan gelmek üzre mâh-ı Muharrem’in [171a] yirmi üçüncü [24 Ekim 1788-Cuma] ve Teşrînievvel’in on ikinci Hamîs günü sahrâ-yı Nezaret’den seherîce hareket ve cisr-i mezkûrdan ubûr olunup beş sâat mesâfesi olan Fethülislâm sahrâsına nasb-ı hıyâm ikāmet olundu.

Zikr-i Nebze-i ez-Evsâf-ı Nehr-i Tuna[379] ez-Hadd-ı Kal‘a-i Vidin tâ-Hudûd-ı Kasaba-i Orşova ve Mehadiye

Nehr-i Tuna mânend-i deryâ bir Bahr-i vesi‘ü’l-mecrâ olup andan bahs ü ıtrâ ve -**fessere’l-mâ-a ba‘de’l-cühdi bi’l-mâi**[380]-kabîlinden olmağla ol bâbda tayy-i sühan ihtiyârı evlâ görülmüşdür. Vidin kal‘ısından nehr-i mezkûr ile Belgrad’a teveccüh farz olundukda kal‘a-i mezkûreden nısf sâat mikdârı mesâfede ve teveccüh-i mezkûra nazaran nehrin sağ tarafında sâhil-i nehr-i mezkûrda

Kalafat dedikleri karye-i cesîme vâḳi‘ olmuşdur ki iki yüz mikdârı tekellüfsüzce reâyâ hânelerinden ibâret ve güzergâh-ı ehl-i ticâret bir karye-i kasaba-i hey’etdir.

Bundan sonra yine teveccüh-i mezkûr i‘tibâriyle nehr-i mezkûrun berren yirmi sâat ilerisinde sol tarafda yine sâhil-i nehr-i mezkûrda Fethülislâm nâm mahall vâḳi‘ olmuşdur ki meşhûr olduğu üzre tahmînen devren altı yüz zirâ‘ mikdârı bir kal‘a ile bir câmi‘ ve bir hammâm ve hâric-i kal‘ada üç beş yüz mikdârı büyût ve sûk u dekâkîn-i adîdeyi müştemil bir kasaba-i dil-ârâdır ki iki üç ordu-yı hümâyûn

---

[379] ez- … Tuna V, ATE: -AE

[380] فسّرَالماء بعدَالجُهد بالماء = “Suyun ne olduğunu anlatmak için çok çaba sarf ettikten sonra sonuçta su sudur denir” anlamına gelen bir Arapça söz.

misillü ordu istîâb eder bir sahrâ-yı hem-vârın kenârında bünyâd ü abâd ve câmi‘inin ve çeşmesinin târîhleri Sultân Mahmud Hân -**aleyhi rahmete ve'l-gufrân-**[381]ın [171b] nâmına inşâd olmuşdur.

Kasaba-i mezbûre muhâzâtında ya‘nî [nehr]-i mezkûrun karşı cânibinde yüz elli mikdârı reâyâ hânelerinden ibâret Geçit karyesi demekle ma‘rûf bir karye vâḳi‘ olmuşdur ki işbu sefer-i hümâyûnda Fethülislâm'da olan asâkir-i İslâm'ın ekseri açıklar ile nehr-i mezkûru ol mahalden karşı cânibe ubûr eylemişlerdir.

Bundan üç sâat yukarı nehr-i mezkûrun vasatında Ada-i kebîr kal‘ası vâḳi‘ olmuşdur ki tafsîlden müstağnî olan kılâ‘-ı meşhûre-i hâkānîdendir ve Fethülislâm ile kal‘a-i mezkûrenin nısfına karîb nehr-i mezkûrun vasatında Tuna nehrinin bir cânibinden bir cânibine hüdâyî döküntü ahcâr-ı bî-şümâr vâḳi‘ olup nehr-i merkūmun zîr ü bâlâsına doğru âmed-şüd eden sagīr ü kebîr merâkib hîn-i mürûr u ubûrda gâh bî-gâh zahmete dûçâr ve ba‘zân kazâya giriftâr olageldiğinden ol mahalle "Tuna Girdâbı" denilmekle elsine-i enâmda şöhret-yâb olmuşdur.

Bundan sonra ya‘nî Ada-i kebîrden bir sâat ileride ve nehr-i mersûmun sağ cânibi sâhilinde Orşova dedikleri kasaba vâḳi‘ olmuşdur ki İslâm ve reâyâ büyûtundan tahmînen iki yüz ev mikdârı büyûtdan ibâret ve bir câmi‘ ve etrâfı şaranpolu bir palanka ile tahmînen iki yüz üç yüz dönüm Nemçe'nin Nezaret kasabası arâzîsiyle meşâ‘ sûretlerinde mer‘a ve mezreayı müştemil bir cây-gâh-ı celîlü'l-imâretdir kasaba-i mezbûrenin muhâzâtında nehr-i merkūmun yukarı doğru sol cânibi sâhilinde Tekye dedikleri şarânpo bir palanka-i sagīr vâḳi‘ olmuşdur ki Sofya'da hatîre- [172a] ârâ-yı gufrân olan şârih-i kusûs Şeyh Bali efendi-i merhûmun akrabâsından Gāzî Alemdâr Ali Baba'nın merkad-ı mağfiret-müstenidi mahall-i mezkûrda ittihâz olunmağın Tekye ismiyle elsine-i enâmda şöhret-yâb ve

[381] عليه الرحمته والغفران = "Rahmet ve gufrân onun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

mezârı el-ân ziyâret-gâh-ı şeyh ü şâbb olmuşdur ve ebniyesi dizdâr ve neferât hânelerinden ya‘nî sagīr ü kebîr üç dört evden ibâretdir.

Zikr olunan Orşova’nın sağ cânibi semt-i garbî-i cenûbîye doğru altı sâat mesâfesi mümtedd olur mahalde Mehadiye boğazı demekle meşhûr olan boğaz vâḳi‘ olup boğaz-ı mezkûrun miyânında Mehadiye suyu dedikleri su ki kıllet-i miyâh evânında tahmînen yirmi âsiyâb idâre eder bir nehr-i azîm cereyân edegelmekle

Ol nehrin iki kurşun menzili kenârında Orşova kasabasına nısf sâat mikdârı karîb olan arâzî-i müsteviyede Nezaret dedikleri Nemçe kasabası vâḳi‘ olmuşdur ki tahmînen yüz aded hâne ve yirmi aded kebîr kasarna[382] ki elsine-i küffârda Beylik Kebîr sarây demek imiş bunlardan mâ-adâ bir kebîr manastır ve bir kilise ve elli altmış aded dekâkîn ve etrâf ü havâlîsinde top menzili mahallerde tahmînen on beş yirmi mikdârı müstahkem kule sûretlerinde “ıstıraca” dedikleri ebniye ki “karakolhâne” demek imiş bunları hâvî ve zikr olunan kebîr sarâylar kal‘a sûretlerinde mazgallar ve beş on bin askeri ihâta eder duvarlar ile muhât arsaları muhtevî bir kasaba-i dil-âra ve bender-gâh-ı tüccâr-ı etrâf ü enhâ bir cây-gâh-ı ferah-fezâdır ba‘de’t-teshîr nehr-i mezkûr üzerine [172b] ahşabdan bir cisr-i azîm binâ kılınmışdır kezâlik nehr-i mezkûr boğaz-ı mezkûrun vasatından cereyân etmek mülâbesesiyle aralık aralık zikr olunan beş altı sâat mikdârı mesâfe-i mezkûreden dil-nişîn karyeler ve bâğāt ü eşcârı müştemil müferrih arsalar olup lâkin hengâm-ı ma‘rekede ekserî muhterik ve ahâlîsi ba‘zân esîr ve ba‘zân enderûn-ı bilâd-ı a‘dâya perîşân ve müteferrik olmuşdur.

Boğaz-ı mezkûrun müntehâsında Mehadiye dedikleri şehir mânendi bir kasaba-i cesîme vardır ki zor-ı bâzu-yı dilâverân-ı leşker ile teshîr olunduğu mahallinde îrâd ü beyân olunmuşdur. Kasaba-i mezbûreye varmazdan mukaddem

[382] caserne: kışla, kışladaki asker, kışla gibi ev, anlamlarına gelen Fransızca bir kelimedir, Tahsin Saraç, **Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük**, Adam Yayınları, Maslak İstanbul 1985, s.220.

tahmînen dört beş bin âdemi istîâb eder murabba‘ü’ş-şekl bir cesîmce üstü açık ve hîn-i hâcetde müdâfa‘a-i hasm için siperlenmeğe çespân duvarları metîn ü müstahkem kal‘a sûretinde bir mahall vardır. Mahall-i mezkûrdan ileride nehr-i mezkûr üzerine fakat vasatında bir mikdâr mahalli ahşabdan olmak üzre ahcârdan bir cisr-i kebîr olup andan güzerân olundukda kasaba-i mezkûreye varılır. Kasaba-i mezkûre boğaz-ı mezkûrun müntehâsında iki cebel miyânında vâḳi‘ nehr-i mezkûr vasatında cereyân eder olduğu hâlde tahmînen dört beş yüz mikdârı sagīr ü kebîr büyût ü kasarnalardan ibâret olup beyân olunduğu üzre ba‘de’t-teshîr iki aded kebîr kiliseleri câmi‘e tahvîl olunmuşdur.

Bundan mukaddemce beyân olunduğu üzre li ecli’l-muhafaza kasaba-i mezkûre müntehâsında müceddeden şaranpolar ve tapyalar inşâ vü tertîb olunmuşdur ve kasaba-i mezkûreye karîb [173a] sağ cânibde cebel arasında Bana dedikleri mahall vâḳi‘ olmuşdur. Ol tarafdan dahi cibâl arasından Mehadiye’ye varır tarîk olup bundan mâ-adâ Mehadiye’ye mevs[û]l birkaç yol dahi var imiş ki ahâlîsi miyânında meşhûr ve âşina olmayanlara mestûr imiş. **Va’llâhü a‘lem bi’s-savâb ve ileyhi merciu ve’l-meâb**[383].

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm ve Vusûleş be-Sahrâ-yı Vidin

Zikr olunduğu üzre sahrâ-yı Nezaret’de kırk sekiz gün mikdârı ordu-yı hümâyûnla ikāmet olundukdan sonra âfitâb-ı cihân-tâb burc-ı akrebe tahvîl eylediği gün ki Teşrînievvel’in on ikinci Hamîs günü idi mahall-i mezkûrdan hareket ve Fethülislâm sahrâsına nasb-ı hıyâm ikāmet olunmuşdu. Sahrâ-yı mezkûra ba‘de’l-vusûl akd-i encümen-i meşveret olunup Fethülislâm’da bir mikdâr ziyâde tevakkuf olunduğu üzre ileri ya‘nî Mehadiye ve Nezaret ve Ada ve Belgrad taraflarına

[383] والله اعلم بالصواب و اليه مرجع والماب = “Doğrusunu en iyi Allah bilir dönüş ve durak onadır” anlamına gelen dua cümlesi.

müretteb olan zehâyir-i eklden lâ-büdd olmağla keyfiyyet-i mezbûre mülâhaza olunarak bu mahalde ikāmet ve rihletden hangisinin münâsib idiği beyân olunması ma‘rızlarında huzzar-ı meclisden isticvâb olundu.

Çün ki sahrâ-yı Nezaret’den meştâya avdet olunduğu gün Fethülislâm cibâlinde selcin sukūtu cümlenin meşhûru olmağın herkes hareketin evlâ olduğun beyân ile mâ fi’z-zamîrlerin takrîr ü edâ eyledi. Nefsü’l-emr ol havâlîde ol vakitler mukaddemât-ı âlâyim-i şitâ zuhûr etmeğin mahall-i mezkûrdan rihlet olunmak sûreti bi’l-ittifâk-pesend ü tahsîn [173b] olunmağla iki gün mikdârı ikāmet olundukdan sonra şehr-i Muharremü’l-harâmın yirmi altıncı Ehad günü [27 Ekim 1788-Pazartesi] ale’t-tertîb Fethülislâm’dan dahi hareket ve bir gece hâricde kalınıp ertesi mâh-ı mezbûrun yirmi yedinci İsneyn günü [28 Ekim 1788-Salı] umûmen Vidin sahrâsına dâhil ve herkes yerli yerinde haymesine nâzil oldular.

Zikr-i Keyfiyyet-i Memiş Paşa
ve Şehâdet-i Başbuğ-i Tuna [Çadırcızâde Mehmed Ağa]
ve Ref‘-i Vezâret-i Süleyman Feyzi Paşa

Mukaddem zikr olunduğu üzre Pançova’da olan Vezîr Memiş Paşa Mehadiye muhâfazasına ta‘yîn ve Belgrad’da olan Mîrimîrân el-Hâcc Abdi Paşa Pançova muhâfazasında kıyâm eylemesi kendisine tavsiye vü telkīn olundu idi. Düşman-ı dîn müşârün-ileyh[384] Memiş Paşa’nın mahall-i mezkûrdan Mehadiye cânibine hareketini istimâ‘ edicek bulunduğu yerden hareket ve Akpalanka nâm mahalle itâle-i ikdâm-ı nuhûset eyledi haber-i adû-yı merdûd müşârün-ileyh Memiş Paşa’ya vürûd eyledikde mukaddemâ cânib-i serdâr-ı ekremîden li-ecli’l-imdâd maiyyet-i müşârün-ileyhe ta‘yîn olunup ol vakte dek yanlarında olan Tüfengcibaşı Ahmed Ağa’y[ı] yanında olan neferâtı ile a‘dâ-yı dîn üzerine irsâl ve mûmâ-ileyh bir merd-i cevherdâr

[384] müşârün-ileyh ATE: -AE

olmağın bi'l-muhârebe kendisiyle neferâtını palanka-i mezkûr derûnuna idhâl ve dilîrâne ceng ü savaşa iştiğāl eyledi.

Ber-vech-i suhûlet mûmâ-ileyhe zafer bulmayacağı ma'lûm-ı melâ'în-i hizlân-karîn oldukda palanka-i mezkûru terk ü ric'at ve varıp müşârün-ileyh Memiş Paşa'nın hilâl-i râhında tertîb-i sevâd-ı mümânaat eylediler. Keyfiyyet-i küffâr-ı hâksâr müşârün-ileyhe inhâ vü ihbâr olundukda der-akab esbe süvâr ve varıp cenge ibtidâr [174a] edip lâkin hilâl-i muhârebede askeri azalmış ve hemen başında üç beş âdemi kalmış olduğundan müşârün-ileyhi der-miyân ve palanka-i mezkûrede olan tüfengcibaşıyı mûmâ-ileyh üzerine sevk-i tabur-ı hüsrân-nişân eylediler. Mûmâ-ileyh a'dâ-yı dîn ile bi'l-muhârebe maiyyetinde bulunan bir mikdâr neferâtıyla palanka-i merkūmdan ol dem âri olarak taşra çıkdıklarında hazele-i müşrikîn, üzerine kat'â ikdâm edemediklerinden mûmâ-ileyh dahi âheste-hırâm ile savb-ı maksûduna i'tizâm eyledi.

Keyfiyyet-i mezbûrenin bu vechile mecellâ-yı kaderden cilve-ger-i zuhûr olduğu palanka-i mezkûr sâhillerinde ikāmete me'mûr çete kayıkları rüesâsının ma'lûmları oldukda fekk-i râbıta-i ikāmet ve düşman-ı dîn[385] dahi kal'a-i mezkûreden mürûrlarına mümânaat için top endâhtına mübâşeret eyledi. Ber-muktezâ-yı meşiyyet ol esnâda top güllesinden bir danesi Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından olup nehr-i Tuna şaykaları başbuğu olan Çadırcızâde Mehmed Ağa'ya isabet ve fi'l-hâl nûş-ı şerbet-i şehâdet edip sefâyin-i mezkûreden biri mukaddemce cereyân ederek nehr-i Tuna ile alt cânibinde olan mahallere nüzûl ve az vakitde gelip Vidin sâhillerine vusûl bulup çete kayığı tâifesinden biri mâh-ı Muharremü'l-harâmın yirmi birinci günü [22 Ekim 1788-Çarşamba] keyfiyyet-i mâcerâyı sûy-i serdâr-ı ekremîye ifâde etmekle der-akab ol tarafa gönderilmek için Vidin yamaklarından iki bin dalkılıç neferi tertîbine kıyâm ve bir an akdem tekmîl ü irsâl olunmaları emr-i mühimmine ihtimâm olundu [174b]

[385] dîn V, ATE: -AE

lâkin müşârün-ileyh Memiş Paşa'nın mekr-i a'dâya duçâr ve Tuna donanmasının fî-mâ-ba'd ol sâhilleri muhâfazaya adîmü'l-iktidâr oldukları ve mukaddemâ teshîrleri tahrîr olunan Nezaret'den Pançova'ya varıncaya dek Tuna sâhillerinde kâin İnlik ve sâir palankaların müşârün-ileyhe tezelzül gelmek takrîbiyle yine dest-i a'dâya giriftâr olacağı ve ol sâhillerden Nezaret önüne doğru sevk-i tabur-ı makhûr olunmak ihtimalleri mülâhazalarına mebnî bundan böyle Nezaret'de ikāmet bir türlü câiz olmadığı ol vakt Nezaret muhâfızı olan vezîr müşârün-ileyh tarafından ordu-yı hümâyûn cânibine tahrîr ü beyân ve Mehadiye'de olup Mehadiye'den Vidin'e gelmek üzre olan serasker paşa hazretleriyle Vezîr Çerkez Paşa cânîblerine ifâde vü i'lân olundu. Rivâyet olunduğu üzre Mehadiye'de olan âhâdd-ı asâkir ve rüesâ-yı asâkirin dahi fi'l-asl eyyâm-ı şitâda ve Mehadiye'de tevakkufa niyyetleri olmayıp bu gûne bir vesîleye muntazır olduklarından ahbâr-ı mezkûreyi vesîle ittihâz ederek nehr-i Tuna'yı karşı cânibe ubûra âgāz eylediler. Müşârün-ileyhimânın dahi yanlarında kimesne kalmadığından cümlesi Nezaret'e müctemi' olup bir iki üç gün mikdârı ikāmetden sonra fi'l-asl nizâm-ı ictimâ'larına halel gelmiş olup ol cem'iyyetin bir yere gelmeyeceği ve askersiz Nezaret'de ikāmet bir şeyi müntec olmayacağı fikirleri mülâbeseleriyle muasker-i hümâyûna bi'l-istîzân Nezaret'den geriye doğru atf-ı inân olunup bi'z-zarûre Mehadiye ve Nezaret'in bilâ-muhârebetin terki ihtiyâr olundu. Bu hâletlere mebnî [175a] müşârün-ileyhin emvâl ü eşyâ-yı mevcûdesi cânib-i mîrîden zabt olunmasıçün fermân ve vezâreti merfû' olduğu hâlde Sinop'da ikāmetiçün kendisi mübâşir ile ol tarafa revân kılındı.

Vefât-ı Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi der-Rikâb ve Reîsülküttâb-şuden-i Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi der-Rikâb-ı Hümâyûn

Rikâb-ı hümâyûnda Reîsülküttâb vekîli olan Mehmed Nahifî Efendi ecel-i mev'ûdu ile dâr-ı bekāya irtihâl etmeğin yerine ol makāma şâyân bir zât-ı dirâyet-

nisâbın nasb olunması lâzime-i vakt ü hâlden olduğu rikâb-ı hümâyûn tarafına makām-ı sadâret-i uzmâya tahrîr ve bir münâsib zâtın mevkib-i hümâyûndan tesyîr olunması tastîr olundu idi. Ol vakt ordu-yı hümâyûnda bi'l-fi'l reîsülküttâb olan Mehmed Raşid Efendi hizmet-i mezkûreye cümleden ensab ü ahrâ görülmeğin şehr-i Muharremü'l-harâmın yirmi sekizinci Salı günü [29 Ekim 1788-Çarşamba] iktizâ eden hil'ati iksâ ve şehr-i mezkûrun otuzuncu günü [31 Ekim 1788-Cuma] rikâb-ı hümâyûn cânibine ba's ü isrâ kılındı. Bu vesîle ile ordu-yı hümâyûn reîsülküttâblığı münhall olmağın ordu-yı hümâyûnda bi'l-fi'l çavuşbaşı olan Reîsülküttâb-ı esbak es-Seyyid Feyzullah Efendi'ye câh-ı vâlâ-yı riyâset i'tâ ve çavuşbaşılık hil'ati sipâh ağası Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Genc Osman Ağa'ya iksâ olunup sipâh ağalığıyla dahi Mehadiye metrisleri istihkâmı hizmetlerinde emeği sebkat edip ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan bostancıbaşı-i esbak Hacı Hüseyin Ağa kâm-revâ kılındı.

Terceme [-i Hâl-i Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi]

Merhûm-ı mumâ-ileyh kırk beş târîhlerinde [175b] Edirne havâlîsinde vâḳi' Keşan kasâbasından neş'et ve sinn-i temyîze buluğu esnâsında darü'l-izze ve'l-kabûl olan mahmiyye-i İslambol'a azîmet eyleyip altmış beş târîhlerinde dîvân-ı hümâyûn kalemine mülâzemet ve yetmiş beş târîhlerinde mektûbî-i sadr-ı âlî odasına müdâvemet eylemişidi. Mahall-i mezkûrda istihdâm olunarak seksen altı târîhlerinde Şumnu meştâsında kalem-i mezbûr halîfeliğiyle na'il-i merâm ve ba'dehû yine meştâ-yı mezbûrda dîvân-ı hümâyûn beylikçiliğiyle bekâm olmuşidi. Senesin tekmîl etmeden Asitâne-i Aliyye'de mansıb-ı mezkûrdan ma'zûl ve ba'de-zemânin *Mehmed Necîb risâlesin* tercüme etmek vesîlesiyle süvârî mukābeleciliğine mevsûl kılınıp ba'dehû sipâh kitâbeti ile Rusya'ya gönderilen elçi-i kebîre sânî ve sefâret-i mezkûr[e]den ba'de'l-avde dîvân-ı hümâyûnda tezkire-i sânî olup ba'dehû mükerreren tezkire-i evvel oldukdan sonra iki yüz iki senesi hîlâlinde reîsülküttâblık

vekâleti ile kâm-yâb ve neş'e-yi vekâlet-i riyâset ile hâlet-yâb iken tomâr-ı ömrü pâyâna resîde ve menşûr-ı hayâtına imzâ-yı hitâm keşîde kılınmıştır.

Vukū'-ı Meşveret ve Vaz'-ı Livâ-i Şerîf be-Sanduka-i Saâdet-Rehîn ve Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin

Bundan evvelce beyân olunduğu üzre Mehadiye ve Nezaret ve Akpalanka keyfiyyetlerine binâen Vidin'den hareket dahi akd-i meclis-i meşverete muhtâc olmağın hayme-i serdâr-ı ekremîde tertîb-i meclis-i istişâre ve Vidin'de tevakkuf mu eylesek yoksa meştâya mı gitsek diye cümle ile feth-i bâb-ı müşâvere olundukda,

Herkes [176a] şitânın takarrüb eylediğin beyân ve bir an evvel meştâya duhûl ve Ada tarafları ile Özü ve Akirman ve Bender taraflarına asker irsâliyle meşgūl olmak münâsib-i vakt ü zamân idiğin i'lân eyledi. Bu sûret nefsü'l-emre muvâfık olmağın evvelâ livâ-i şerîfin sandukasına vaz' olunması lâzım gelmekle şehr-i Muharremü'l-harâmın selhi Hamîs günü [31 Ekim 1788-Cuma] ricâl-i ordu-yı hümâyûn hayme-i livâ-i şerîfe cemm olup duâ vü senâ olunarak kemâl-âdâb ü tekrîm ile livâ-i şerîf sandukasına vaz' olunup sahrâ-yı mezkûrda beş gün mikdârı ikāmet olunduğu akabinde Saferü'l-hayrın üçüncü [3 Kasım 1788-Pazartesi] ve Teşrînievvel'in yirmi ikinci Ehad günü ordu-yı hümâyûn ile **Vidin** sahrâsından hareket ve dört sâat mesâfesi olan **Akçar** menziline azîmet ve andan İsneyn günü beş sâat mesâfesi olan **Güruh-ı düvel** merhalesine ve andan Salı günü dört sâat mesâfesi Vıçıdırma yurduna ve andan Çarşamba günü beş sâat bu'du olan Batan karyesine ve andan Hamîs günü iki buçuk sâat mesâfesi olan Galiça karyesine ve andan Cuma günü yedi sâat mesâfesi olan[386] İstarosal karyesine ve andan Sebt günü beş sâat bu'du olan Yoluna kasabasına ve andan Ehad günü beş sâat mesâfede olan Radoniçe karyesine ve andan İsneyn günü altı sâat bu'du olan İslova karyesine ve andan Salı günü beş sâat mesâfede olan Çolin karyesine ve andan şehr-i Safer'in on üçüncü [13

[386] Galiça … olan V: -AE

Kasım 1788-Perşembe] ve Teşrînisânî'nin ibtidâsı Çarşamba günüRusçuk sahrâsında [176b] nasb-ı hıyâm-ı ikāmet olunmuşdur.

Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Rusçuk

Muasker-i hümâyûn Edirne'ye gitmek üzre Rusçuk sahrâsında ikāmet üzre iken şehr-i Safer'in on dokuzuncu günü [19 Kasım 1788-Çarşamba] hayme-i serdâr-ı ekremîde akd-i meclis-i meşveret olunup müşârün-ileyh hazretleri birkaç gün mukaddem Bükreş tarafına tebdîlen azîmet etmiş olmalarıyla Bükreş etrâfının a'dâ-yı dîn ile çevrilmiş olduğunu ve içinde olan yirmi otuz bin askerin el-haletü hâzihî voyvodası maiyyetinde durmaları ordu-yı hümâyûnun bu havâlîde kışlar ümîdlerine menût idiğini tahkīk etmiş olduklarına binâen asâkir-i İslâm'ın keyfiyyeti ve a'da-yı dînin etvârı ve Eflak tarafının ahvâli kaleme alınıp encümen-i istişârede bulunan ordu-yı hümâyûn ricâli ve Rusçuk kadısı ve a'yânı ve hâcı ve hocaları muvâcehelerinde kırâat olunup ibrâm olunarak savâb olan cevâbı huzzâr-ı meclisden mutâlebe olundu.

Meclisde Okunan Kâğıdın Sûreti

Nemçe ve Moskov gibi iki düşman hudûd-ı memâlik-i İslâmiyye'ye hücûm için fırsat gözedip durdukları ma'lûm ve bizim askerimizin bu mahalde karâr etmeyip bir tarafdan avdete müterakkıb oldukları ve Mehadiye ve Nezaret'de bir vesîle yoğiken mücerred vatanlarına gitmek için perîşân oldukları zâhirdir. Boğdan derûnunda düşman askeri mevcûd ve Hotin'e dahi istîlâ eyledi. İsmail seraskerinin maiyyetinde asker yok fakat hân hazretlerinin yanında bir mikdâr Tatar askeri var ol dahi çete ve çapuldan [177a] gayri hizmetde işe yaramaz Eflak memleketinden yirmi beş bin neferden ziyâde asker vadır. Lâkin bunlar dahi avdete müterakkıb ordu-yı hümâyûnun bu cânibden hareketini gözedirlerimiş. Buralardan ordu-yı hümâyûn bir kerre hareket eder ise anlar dahi Eflak'dan perîşân olacakları âşikâr böyle olduğu

hâlde Boğdan'dan başka Moskov ve Nemçe askerleri hudûdları hâlî bulup Eflak'a hücûm ederler, Eflak'dan ve Boğdan'dan ve volinter[387] nâmıyla külliyyetli asker tedârük edeceği zâhirdir ol zamân beri câniblerde emniyyet kalmaz ordu-yı hümâyûn Edirne'ye azîmet edip eğerçi asker ve zehâyir ve mühimmâtın Edirne'den sevk ü celbi sühûletli olur ancak kazâlardan çıkarılan asker beri geldikden sonra bir tarafdan firâr ediyorlar tecrübe ma'lûm oldu. Tuna sâhillerini bırakıp göz göre [göre] düşmana fırsat vermek tecvîz olunmakdan mahzûru gün gibi zâhir oldu Allâh için ve Resûlullâh ruhu için herkes doğrusunu ve hâtırına geleni ketm etmeyip söylesin bu maslahat dîn [ü] devlet işidir bizim işimiz değildir kimse kimsenin re'yine tâ'rîz eyledi diye infiâl olunmaz doğrusunu söylemek matlûbdur. Eğerçi Edirne'ye azîmetden murâd bu mahallerin zahîresini muhâfaza maslahatı için olup lâkin bu cânibde dahi zahîre olmamağla etrâf kazâlardan zahîre tedârükü ve Edirne'den zahîre celbi mümkün olabilir dîn ü devlete hayırlısı hangisi ise Allâh için [177b] herkes hâtırına geleni söylesin doğruyu ketm edenin hasmı Allâh'dır.

Kâğad-ı mezbûr kırâat olunduğu akabinde cânib-i serdâr-ı ekremîden cümleye hitâb olunup doğrusu söylensin diye bi'd-defeât huzzârdan isticvâb ve be-tahsîs yeniçeri ağası ve Rusçuk a'yânı ve sükkân-ı memleketden su'âl olundukda irâde ne vechile sünûh eder ise muktezâsı üzre hareket bizim vâcibe-i zimmetimizdir ya'nî Edirne'ye gidilir ise gidilir ve Rusçuk'da kışlanır ise kışlanılır kat'â muhâlefet olunmaz sûretlerinde irâde ve re'ye havâle ile cevâb verdiklerine binâen tekrâr hayırlı olan sûret ne ise su'âl olunan ol sûretdir bu kerre ol sûreti serdâr-ı ekrem re'yine havâlenin ne ma'nâsı vardır denildikde

Yeniçeri ağası Salih Ağa kelâma âgāz edip bizim mukaddemâ Edirne'yi intihâb etdiğimizden aksâ-yı murâd bu havâlînin zahîresini telefden[388] sıyânet

[387] volunteer: kendi isteği ile vazifeye giren kimse anlamına gelen İngilizce bir kelimedir (RH, s. 1108). Burada gönüllü asker anlamında kullanılmıştır.

[388] telefden V: tefeld AE

maslahatı olup ve bir dahi etrâfdan sevk-i askere medâr olur mülâhazasına mebnî idi. Bu mütâlaalar icrâ olunmadığı hâlde livâ-i şerîfin Rusçuk'da kışlamasına mehâzir-i külliyye yok mudur anı bir mülâhaza iktizâ eder gibi görünür hakīkat-ı emrde bu havâlî askerden hâlî terk olabilir mi diye bast-ı makāle eyledikde serdâr-ı ekrem-i müşârün-ileyh tarafından doğrusu matlûbdur denilerek hâzır bi'l-meclis olan Rusçuk sekenesinden isticvâb olundu.

Anlar dahi cevâb-ı sâbıkı ba'de'l-iâde ya'nî re'ye havâle ile [178a] zahîrenin vücûd ve adem-i vücûdunu bileceklerinden gayri re'y erbâbı olmadıkları bi'l-istintâk cümlenin ma'lûmu oldukda serdâr-ı ekrem hazretleri Rusçuk ahâlîsiçün bunlar söylemiyor bari siz söyleyin diyerek ya'nî mehâbet-i meclis-i Rusçuk ahâlîsinin cevâb vermelerine mâni' olduğunu ayân ederek âhar çadıra gitmeği irâde eyledikde hâh u nâ-hâh ahâlî-i encümen-i şûrâdan herkes mülâhazâtını ifâdeye şürû' eyledi.

Yeniçeri ağası livâ-i şerîfin Tuna sâhilinde kışlamasında mahzûr der-kâr olduğunu ve bizim Rusçuk'da kışlamamız düşmanı da'vet gibidir seraskerler ve sâir muhâfızlara perişânlık gelse yine ordu-yı hümâyûndan hâlleri tesviye olunur bir sûret verilmek kābildir lâkin maâza'llâhü teâlâ ordu-yı hümâyûn bir kerre yerinden oynar ise bir dahi bir yerde karâr edemez düşman bu hâlî bildiğinden esnâ-yı şitâda bu taraflara bir yerden yürür ise hâl pek müşkil olur dedi ve defterdâr efendi dahi gerek Rusçuk ve gerek Şumnu'dan hangisine azîmet olunur ise olunsun bu havâlînin zahîresi esnâ-yı şitâda telef olur ve bahar için gelecek askere küllî müzâyakayı mûcib olur zîrâ mübâyaa tertîblerimiz sene-i cedîde mahsûlünden olup ve bir tarafdan bakāya nâmıyla ahâlîden küllî zahîre mutâlebe olunmakdadır gerek tertîb-i cedîd ve gerek bakāya cümlesi bir sene mahsûlünden verilecekdir. Ahâlî yedinde zahîre kalmadığı takdîrde cebr ü [178b] tazyîk fâide vermez ve bu sûretde bunun bir çâresinden lâ-büddür diye hatm-i kelâm edip ya'nî bu havâlînin zahîresini muhâfaza için Edirne'de meştâ olmasın telmîh eyledi.

Serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh hazretleri Bükreş'de meşhûdu olan yirmi beş bin askerin sebât ve karârı mücerred ordu-yı hümâyûnun Rusçuk'da tevakkufuna menût idiğini tahkīk etmiş olmalarıyla böyle olduğu hâlde bunun çâresi nedir anı söyleşelim diyerek ya'nî Edirne'ye gidilse Bükreş tarafının askeri perîşân ve Tuna sâhillerinin zahîre ve ahâlîsine zarar ü ziyân ârız olmak ihtimâlin îmâ ile Rusçuk'da kışlanması tarafına meyelân olup bu bâbda redd ü kabûl şıklarından katī çok ebhâs güzerân eyledi.

Nihâyet-i kâr esfâr-ı sâbıkāda **İzzet Ahmed Paşa** ve **Dağıstânî Ali Paşa** ve kable's-sadare **Muhsinzâde Mehmed Paşa** Yergöğü ve Rusçuk seraskerliğiyle kıyâm etmiş olup muhâfaza-i memleket ü enhâ sûreti mümkün olabilmişidi. Şimdi dahi gerek Yergöğü ve gerek Rusçuk'a seraskerler ikāmesiyle ordu-yı hümâyûnun Edirne'ye azîmeti münâsib görünür denildi esnâ-yı şitâda gerek ocaklı ve gerek sâirleri maiyyetlerinde kimse olmayıp böyle çıplak ikāmetde ne fâide olabilir diye yeniçeri ağası tarafından i'tirâz olundu bu i'tirâza ordu-yı hümâyûnun mehâbet ü şânı kifâyet eder cevâbı verildi.

Pes Rusçuk kadısı ordu-yı hümâyûn Rusçuk'dan hareket eder ise Yaş'da[389] [179a] Bükreş'de asker kalmaz sevâhil-i Tuna hâlî kalır Rusçuk'da beş bin asker çıkar beş bin asker dahi Hezargrad'dan çıkar Cuma ve Osmanpazârı Silistre ve Yenipazâr şu havâlîden yirmi beş bin asker çıkacağı zâhirdir ordu-yı hümâyûn azîmet eyledikden sonra mübâşir ve evâmir-i aliyyeler ile bu asker çıkmaz diye muasker-i hümâyûnun Rusçuk'da kışlamak sûretin tercîh vâdilerinde îrâd-ı kelâm eylediği esnâda serdâr-ı ekrem müşârün-ileyh âhar haymeye gidip ahâlî-i encümen-i şûrâ murâd olunduğu üzre kendi kendilerine tekrâr müzâkereye şürû' eylediler.

Rusçuk kadısı serdâr-ı ekrem-i müşârün-ileyhi tasdîk ederek takrîr-i mezkûrunu tekrâr etmekle bâlâda zikr olunduğu vechile düşmanın vakt-i şitâda etrâf-

[389] Yaş'da : mükerrer AE

ı müteaddi[d]eden Tuna'yı geçip ordu-yı hümâyûnun üzerine hücûm eylediği hâlde maslahat pek müşkil olacağı beyân olundukda ba'zıları tarafından bilâ-bürhân düşman-ı dîn vakt-i şitâda gelmez vakt-i sayfda gelir diye cevâb eyledi müşârün-ileyh bu arâlıkda yine meclis-i şûrâya gelmeğin muhâfız ve asker ikāmesinde fâide olmadığını Mehadiye ve Nezaret'de olan serasker ve muhâfızların adem-i karârlarıyla istidlâl eyledi. Bükreş'de olan askerin karârı ordu-yı hümâyûn Rusçuk'da ikāmetine menût olduğunu beyân-birle kendilerinin mukaddem zikr olunduğu üzre tebdîlen Bükreş'e gidip askere istimâlet ve atâya vererek te'lîf-i kulûblarına dikkat eylediklerinde [179b] askerin külliyyen havfleri zâ'il olduğunu ve vesvese olacak bir şey olaydı sadrıa'zam yirmi otuz âdem ile bu mahalle gelmez idi dediklerini ve ol kadarca azîmetlerinin askerî zümresine kuvvet-i kalb olmağa bâ'is olmuş olduğunu ve Eflak voyvodasının kendi hâlini ve reâyânın keyfiyyetini mübeyyin verdiği takrîrini delîl add ederek beher hâl ordu-yı hümâyûnun Rusçuk'da kışlaması münâsib olduğun iddiâ eyledi ve meştâ için Şumnu'yu tercîhin ma'nâsı olmadığın da'vâ ve kendisinin etrâfını gezdiğin ve dağ dibinde bir memleket olduğun ve düşman dağa top çıkarıp boğazları zapt eylese kimse selâmet bulamayacağın ve seksen yedi târîhinde Moskovlu'nun fakat bir muhâsara ile kanâat eylediğin ve murâd eylese cümleyi pilic gibi düşürmeğe muktedir olduğun beyân ederek Rusçuk'un meştâ husûsunda Şumnu'dan müemmen idiğine ikāme-i berâhîn ile isbât-ı müddeâ eyledi.

Livâ-i şerîfin kaymakam ile Edirne'ye gönderilmesi kelâmına dahi livâ-i şerîfsiz Rusçuk'da kalmakda bir fâide yokdur zîrâ cümlesi livâ-i şerîfe mürettebdir livâ-i şerîfin ayrılması külliyyen bâ'is-i za'f-ı hâldir diye cevâb verildi. Huzzâr-ı meclis çünki Edirne'ye gidilmek olmadığı hâlde zahîre cihetiyle ikisi dahi müsâvî olmağla Rusçuk'da karâr kılınmak evlâ olur denildi Rusçuk'da kışlak husûsu tahkikine binâen tahsîl-i zehâyirde iktizâ eden tedâbîre şürû' olunmak [180a] için lâzım gelenlere tenbîh ü te'kîd olundu.

Ve Yergöğü kal‘asının toplarının tesviyesi ve neferâtının tanzîmi ve Rusçuk hendeklerinin tathîr ü ta‘mîri ve tabyalara topların vaz‘ı lâzım gelenlere sipâriş ü tavsiye oluna olundu ve müceddeden Rusçuk’da top arabacılar kârhânesi ihdâs etdirilip Nemçeli’den alınan arabaların aynı olup metîn ü kavi işe yarayacak vechile arabalar inşâ ve kâr-ı kadîm Vidin’de olan şâhî topların ancak şâhî topları getirdilip ve İnlik’de çıkan topların dahi arabaları evreng[li]k için celb olunup bizim kebîr balyemezlerimizin kundakları zikr olunan top kundaklarına mümâsil olmak üzre inşâsına ibtidâr olunmak husûsu ordu-yı hümâyûn arabacı başısına fermân olundu ve zikr olunan topların kundakları ve arabaları ve sâir cebehâne arabalarının her ne mahalde yapılır ise yapılsın kerestesi beher hâl Eflak’dan kat‘ u ref‘ine menût olmağın Eflak yeni top kundakları ve cebehâne arabaları için lâzım gelen keresteyi kat‘ etdirip göndermesi ve Âsitâne’den yarâr usta ve ameleler celbi ve demir nakli misillü sâir levâzımın tedârükü iktizâ edenlere tavsiye vü tenbîh[390] olundu.

Pes Eflak’da dahi bir iki üstâd olmağla anların dahi Eflak voyvodası tarafından gönderilmesi ve Vidin’de olan topların meştâ-yı Rusçuk’a [180b] nakl etdirilmesi ve sâir husûsâtın tesviyeleri dahi iktizâ edenlere sipâriş ü te’kîd olunarak Fâtiha-i şerîfe tertîli ile meclis-i şûrâ karîn-i hüsn-i hitâm olup ordu-yı hümâyûn ahâlîsine lâzım gelen konakların tedârüküçün Rusçuk kadısına ve a‘yânına beyâz üzerine buyuruldular tahrîr ü irsâl ve bir gün akdem tertîb ü tekmîl olunması mübâşirler ta‘yîni ile te’kîd ü isti‘câl olundu.

Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Kasaba-i Rusçuk

Bundan mukademmce tafsîl olunduğu üzre muasker-i hümâyûnun Edirne’de kışlaması cümle indinde meczûm iken Rusçuk sahrâsına ba‘de’l-vusûl Edirne ve Şumnu ve Rusçuk şehirlerinden birinin muasker[391]-i hümâyûna meştâ tahsîs olunması

[390] telkīn V, ATE : tenbîh AE

[391] mevkîb V, ATE: muasker AE

bâbında sânî kerrede akd olunan meclis-i istişârede vakt ü hâle nazaran Edirne ve Şumnu'dan her birinde kışlanmakda türlü türlü mahâzîr olduğu edille vü berâhîn ile müstebân ve ittifâk-ı ârâ ile Rusçuk kasabasına duhûl ve meştâ-nişîn olmak için ahâlî-i meclis-i şûrâ bi-esrihim Fâtiha-hân olduklarından başka sâl-i hâlde şiddet-i şitâ def'aten zuhûr ve ileri gidilmek murâd olunsa dahi nakl-i ahmâl ü eskāl husûsunda herkes izhâr-ı acz ü fütûr edeceği âşikâr ve hattâ gulüvv u beriden dâire ashâbı olanların mecmû'u haymelerin alâ-hâlihi terk ve hayvanlarıyla enderûn-ı kasabadan birer mahalde soğukdan kendilerin muhâfazaya der-kâr olmuş olmağla hemen ânifen karâr verildiği üzre mâh-ı Safer'in yirmi birinci [21 Kasım 1788-Cuma] ve [181a] Teşrînisânî'nin dokuzuncu Hamîs günü serdâr-ı ekrem dahi livâ-i şerîfi istishâb ve kapı ricâlinden birkaç nefer kimesne alay ile kasaba-i mezbûreye duhûle şitâb edip bir iki gün mukaddem ittifâk-ı ahâlî-i belde ile livâ-i şerîf ve serdâr-ı ekreme tahsîs kılınan belde-i mezkûre konaklarından Kadeşzâde konağına nüzûl ve def'aten bilâ-tedârük kasaba-i mazbûreye duhûl olunmuş olmağla tahsîl-i levâzım-ı meştâya meşgūl oldular.

Reften-i Mektûbî-i Sadrı'azamî İbrahim Efendi be-Rikâb-ı Hümâyûn

Mektûbî-i sadrı'azamî olan İbrahim Efendi'nin fi'l-asl vücûdu nahîf ve şiddet-i şitâda taşrada kaldığı takdîrde adem-i tahammülünden nâşî giderek bir işe yaramayacağı mertebelerde mizâcı zaîf olacağın îrâd ederek serdâr-ı ekremden Âsitâne-i saâdete insırâfa istîzân ü istirhâm ve ba'zı mesâlih-i seferiyyenin ifâdesi zımnında ashâb-ı kiyâsetden bir zâtın rikâb-ı hümâyûna gönderilmesi muktezâ-yı vakt ü zamân olduğuna mebnî mûmâ-ileyhin mes'ulüne müsâade olunmağı hâtır-ı serdâr-ı ekrem dahi iltizâm etmekle mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı günü [26 Kasım 1788-Çarşamba] iktizâ eden tahrîrâtı terkīm ü tetmîm ve kendisine i'tâ ve kasaba-i mezbûreden rikâb-ı hümâyûn cânibine isrâ olundu. Efendi-i mûmâ-ileyh ezhân-ı âliye ashâbından olmağla Âsitâne-i Aliyye'ye ba'de'l-vusûl çok geçmeden ketküdâ-

yı sadr-ı âlî vekâleti mesnedine irtikā ve tanzîm-i umûr-ı seferiyye ve husûsan cülûs-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-bânîye [181b] niçe müteferrî hidemât-ı devletin te'diyesine ihtimâm ü i'tinâm eylemişlerdir.

Bi'l-âhire Gāzî Hasan Paşa sadâretinde ordu-yı hümâyûna gönderilmek üzre rikâb kethüdâlığından munfasıl müddet-i yesîrede me'mûriyyeti surre emânetine mütehavvil olup ba'de edai'l-hâc yine ordu-yı hümâyûna me'mûr ve lede'l-vusûl başmuhâsebeci olmuşiken yine illet-i mizâcı takrîbiyle der-Aliyye'ye insırâfa izn ile manzûr olup Âsitâne-i Aliyye'de dahi başmuhâsebecilik ve vezîr kethüdâlığı gibi menâsıb-ı âliyyede[392] istihdâm olunmuşlardır.

Tevcîh-i Riyâset be-Seyyid Mehmed Hayri Efendi

Bundan kırk iki gün [11 Rebîü'l-evvel 1203] mukaddem reîsülküttâb olan Seyyid Feyzullah Efendi'nin hasbe'l-iktizâ azli lâzım gelip kendisinden mukaddem bir iki def'a reîsülküttâb olan Tevkī'î Seyyid Mehmed Hayri Efendi'nin makām-ı mezkûra ehliyyeti nümâyân ve ol hizmetlerde müstahdem olarak müşârün bi'l-benân olmağla der-akab reîsülküttâblığa ilbâs-ı hil'at ve münhal olan tevkī'îlik câh-ı vâlâsı tevcîhiyle dahi selefleri efendi-i mûmâ-ileyh mübeccel ü mültefit kılınmıştır.

Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn der-Meştâ-yı Rusçuk

Bin iki yüz senesi reşen ü lezezine mahsûben ihrâcı musammem olan kısteyn mevâcibinin Rusçuk meştâsında i'tâsı fermân buyurulmağın şehr-i Rebi'ü'l-evvelin on sekizinci [17 Aralık 1788-Çarşamba] ve Kânûn-i evvelin beşinci Salı günüârâm-gâh-ı serdâr-ı ekremî olan Kadeşzâde konağının sâhasında nev'-i hıyâmdan bir kebîr oba nasb ü ferşîde olunup [182a] eşkinci olan tavâif-i askeriyyeye verilmesi lâzım gelen üç bin iki yüz elli bir kese-i dîvânî defterdâr efendi ma'rifetiyle huzûr-ı hazret-i

[392] âlîye V: aliyye ATE, AE

serdâr-ı ekremîde ta‘dâd ve tavâif-i leşkeriyâna tevzî‘ ile hakk-ı pâdişâh-ı enâmda isticlâb-ı daavât-ı hayriyye dakāyıkına sa‘y ü ictihâd olundu.

Mevâcib-i mezkûreden dokuz yüz sekiz kese-i dîvânî zümre-i yeniçeriyâna

Altı yüz yetmiş beş kese-i dîvânî gürûh-ı sipâhiyâna ve

Yedi yüz elli kese-i dîvânî [393]tâife-i silâhdarâna ve

Yüz elli bir kese-i dîvânî bölükât-ı erbeâ ocaklarına ve

Dört yüz seksen bir kese-i dîvânî neferât-ı cebeciyâna ve

İki yüz on üç kese-i dîvânî sınıf-ı topcıyâna ve

Doksan altı kese-i dîvânî top arabacıları ocâğı neferâtına ve

Sekiz kese-i dîvânî müteferrikāna ve

Yedi kese-i dîvânî ocağ-ı çavuşân-ı dîvâna ve

İki kese-i dîvânî mehterân-ı haymeye tevzî‘ ü taksîm olunmuşdur.

Ba‘de’z-zuhr yevm-i mezbûrda serdâr-ı ekrem hazretleri mu‘tâd üzre hayme-i mezkûrede ferş ü tehiye kılınan sergiyi fart-ı şiddet-i hevâ ile berf nâzil olur iken teşrîf ve hengâm-ı gurûba dek neferât-ı sipâh ve silâhdâra i‘tâ-yı ulûfe ile ocakları ahâlîsin nevâziş ü taltîf buyurdular. Ferdâsı bürûdet-i hevâya tahammül olunmamakdan nâşî sarây-ı serdâr-ı ekremî civârında kâin kubbeli câmi‘e sergi nalk olunup neferât-ı mezkûrenin bakiyye-i ulûfeleri câmi‘-i mezkûr[d]a tevzî‘ ü tekmîl ve Cumartesi günü karîn-i hüsn-i hitâm olup devr ile tezyîl [182b] olunmuşdur ve devr-i mezkûrun hadd-ı şerîf ve teşrîfât-ı mekârim-redîfi bir mâh mürûru akabinde silâhdâr-ı şehriyârî Yahya Ağa ile Rusçuk meştâsına gelip cânib-i serdâr-ı ekremîden kemâ-hüve hakkuhu rüsûmâtı icrâ ve birkaç gün zarfında ikrâm-ı tâmm ile ağa-yı

[393] gürûh … dîvînî V, ATE: -AE

mûmâ-ileyh meştâ-yı merkūmdan ihrâc ve Âsitâne-i saâdet cânibine isrâ olunmuşdur.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vezîria'zam ve bi'l-istiklâl serdr-ı ekremim! [Yusuf Paşa]

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı mülûkânemle taltîf eylediğimden sonra bu vakte dek uğûr-ı dîn ü devlet-i ebed-karînimde revnâk-efzâ-yı sâha-i zuhûr olan sâdıkāne ve gayûrâne ve âkılâne ve şecîâne hidemât-ı pesendîde ve harekât-ı ber güzîden Hakk budur ki şâyeste-i tahsîn ü aferin ve derece-i istihsâna rehîndir cenâb-ı Hayrü'n-nâsırîn seni ve seninle bi'l-ittifâk uğūr-ı dîn-i mübînde ez-dil ü cân-ı gayret ü sadâkat izhâr eden ricâl ve ocaklı kullarımı iki cihânda saîd eyleye âmîn.

Bu def'a dahi kahr ü tenkîl-i a'dâ-yı dîn ve katl ü tedmîr-i kefere-i müşrikînde dilîrâne-i gayret ü sadâkat eden ocaklı kullarımın müstahikk oldukları mevâciblerinin ihrâc ü tevzî'nde cilve-ger-i mücellâ-yı bürûz olan gayret ve hizmetin nezd-i karîn-i mülûkânemde be-gāyet makbûl u mu'teber olmağla duâ-yı hayr-ı serîü't-te'sîr-i cihân-dârânem almışsındır. Sana ve sadâkat-kârân-ı dîn ü devletime nân ü ni'met-i şehriyârânem helâl[394] ü hoş-güvâr olsun mücerred seni taltîf ü tekrîm ve i'zâz ü tefhîm için bir kıt'a mücevher çelenk [183a] ve hâssa-i hila'-ı fâhire-i mülûkânemden semmûr-ı câlibü's-sürûra dûhte bir sevb hil'at-i müstevcibü'l-mefharet-i hâkānî ve bir kabza murassa hançer-i süreyya-peyker-i cihân-bânî silâhdâr ağa kulum [ile] irsâl olunmağla teşrîfât-ı mekârim-simât-ı husrevânemi hatavât-ı ibcâl ile istikbâl ve çelenk-i neyyir-i denk-i şehriyârânemi ârâyiş-i ser-i sadâkat ve hil'at-i fâhire-i mülûkânemi zîver-i döş-i müfâharet ve hançer-i süreyyâ-peyker-i pâdişâhânemi bend-i miyân-ı gayret ve ibkā-yı duâ-yı bekā-yı ömr ü devleti[m]e mübâderet eyleyesin. Leyl ü nehâr teveccüh-i derûn-ı husrevânem mansûriyyet-i

[394] helâl V, ATE: hulûl AE

asâkir-i müslimîn ve makhûriyyet-i a‘dâ-yı dîne ma‘tûf ve himmet-i kâmile-i dâverânem fî-sebîlillâh cihâd ve düşmanlardan ahz-i sâr ü intikāma masrûf olup cüz’i ve küllî kâffe-i umûr-ı devlet ve hutûb-ı saltanatım bi’l-istiklâl ve’l-istibdâd senden matlûb-ı hümâyûnum olmağla göreyim seni şimdiden tertîb ü tehiyye udde vü inâda ihtimâm-ı tâmm ve asâkir ve mühimmât ve zehâyir ü levâzımâtın vaktinden evvel erişeceği vechile tertîb ü tanzîmlerine ve hîn-i hâcetde şu lâzım idi denilmeyecek vechile cümlesinin tekmîllerine gece ve gündüz i‘mâl-i fikr ederek ve iktizâ edenler ile söyleşerek ve bu husûslarda sâdıkāne hareket edenleri taltîf ve umûr-ı me’mûresinde rehâvet ve sadâkatin hilâfı hareket ve emr ü re’yine muhâlefet edenlerin her kim olur ise olsun icrâ-yı te’dîblerine müsâraat eyleyerek kâffe-i levâzım-ı seferiyyenin tesviyesine ikdâm eyleyesin seni ve seninle müttefikan gayret [183b] edenleri cenâb-ı hayrü’l-hâfızîne vedî‘a eyledim.

Benim duâm sizinle biledir Hudâ-yı müteâl dînimizin sâhibi ve iki cihân fahrî olan server-i enbiyâ efendimiz Muhammedü’l-Mustafa -**aleyhi ve alâ-âlihi ve eshâbihi ezke’t-tehâyâ**-[395] hürmetine a‘dâ-yı müşrikîni makhûr u münhezim ve asâkir-i İslâm-ı eynemâ kânû mansûr u muzaffer eyleye âmîn. **Sümme âmîn bi-câh-ı seyyidi’l-mürselîn**[396].

Zikr-i İstilâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Özü

Bu def‘a Nemçe ve Moskov ile sefer-i hümâyûnun güşâd ve Moskovlu ile tertîb-i muhâsama ve ta‘yîn-i asâkir ü ecnâd olunduğu esnâda mebâdâ Özü kal‘ası tedbîr-i a‘dâ-yı kîne-gîr ile rahne-pezîr olur endişeleriyle pâdişâh-ı âlem be-gāyet mutazaccir ve dâimâ istihkâmî tedbîrleriyle mütefekkir edenler bu kerre mahallinde tafsîl olunduğu üzre serdâr-ı ekrem hazretleri livâ-i nebî-i muhterem ile Nemçe

---

[395] علیه و علی آله و اصحابه از کی التحایا = “ En ulvî selâm O’nun ve ailesinin üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[396] ثمه آمین بجاه سّیدالمرسلین = “Sonra peygamberlerin efendisinin vesîlesiyle âmîn” anlamında bir dua cümlesi.

cânibine müteveccih olmağın hîn-i muzâyakada ol tarafdan imdâd düşvâr ve belki hâric ez-uhde-i ikdidârdır fikirleriyle mukaddemâ altı sene mikdârı Özü kal‘ası muhâfazası ile meşgūl ve ba‘dehû sadâret-i uzmâdan ma‘zûl olan Şâhin Ali Paşa müstakillen İsmâil seraskeri nasb ü isrâ ve maiyyetine külliyyetli asker ve zehâyir ve mühimmât verilerek Moskov seferinin kâffe-i umûr-ı ihtimâmına i‘tâ olunup hîn-i iktizâda Özü tarafına dahi imdâd ü iânet eder mülâhazalarıyla bu vechile dahi Özü kal‘asının dahi kara tarafından imdâd ü iânetine i‘tinâ olunmuşidi. Bundan başka deryâ tarafından dahi külliyyetli donanma ile Kapudan-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa ta‘yîn ve [184a] berren ve bahren kal‘a-i mezbûrenin muhâfazasına sarf-ı iktidâr olunmasını her cânibe mufassal hatt-ı hümâyûn ile tavsiye vü telkīn olundu idi. A‘dâ-yı dîn sühûlet ile kal‘a-i mezbûreyi ele getirdim fikriyle iki yüz iki Ramazân’ından kal‘a-i merkūme üzerine hücûma şürû‘ ve merreten ba‘de-uhrâ vukū‘-yâfte olan hücûmların ba‘zısında bilâ-muhârebe rucû‘ edip ve[397] ba‘zısında bir mikdâr muhârebeden sonra tâleb-i semt-i ric‘at ve gâh gâh sûret-i inhizâmda reh-peymâ-yı vâdî-i husrân ü haybet olmadan hâlî olmaz idi. Düşman-ı dînin zikr olunduğu üzre aralık aralık beyân olunan vechile izhâr-ı kibr ü kîn eylediği haberleri İsmâil cânibine tahrîr ve andan dahi serdâr-ı ekrem tarafına tesyîr olundukça cânib-i serdâr-ı ekremîden dahi İsmâil tarafından imdâd gönderilmesi vesâyâsı dâimâ serasker-i müşârün-ileyh tarafına tastîr olunur idi. Ammâ ahkâm kadr-ı mevzi‘in bulması mukadder ü mukarrer olmağın İsmâil cânibinden Özü ahâlîsinin dil-hâhları üzre asker ve zahîre ve mühimmât göndermek müyesser olmadığından başka deryâ tarafından külliyyetli donanma ile giden Gāzî Hasan Paşa dahi müddet-i medîde rû-yı deryâda cevelân ve maiyyetinde olan donanma ve sefâyinin ekser asâkiri hastalık ile perîşân ve zahîreleriyle kemâliyle kıllet tareyân eylediği hâlde kal‘a-i mezbûreye vürûd ve yedi sekiz gün mikdârı kuûd eyleyip imdâda müte‘allik kendisinde bir şey

[397] ba‘zısında … edip ve V, ATE: -AE

olmadığından başka zahîre[398] [184b] zahîresiz [ve] askersiz Özü önünden ref‘-i lenger etmeğe dahi muktedir olmadığından kal‘a-i mezbûreden üç beş bin mikdârı asker ihrâc ve muhâfızân-ı kal‘aya i‘ânet edemediğinden mâ-adâ kal‘alının za‘flarına takviyet vermeğe bi’z-zarûre muhtâc olmağın kal‘a askeriyle gemilerin techîz ve zahîre ahzıyla ahvâllerin tekdîr ederek birkaç gün zarfında ben yine gelirim da‘vâlarıyla kal‘a-i mezkûre pîş-gâhından hareket ve deryâya çıkdığı gün a‘dâ-yı dîn gemilerine musâdefe ve ba‘de’l-muhârebe münhezimen ric‘at ve doğru Âsitâne-i Aliyye limanına duhûle müsâraat eyledi. Hattâ müşârün-ileyhin bu gûne Özülü hakkında olan sû-i hareketi bi’l-âhire sebeb[399]-i nekbet ve mûcib-i inkılâb-ı devleti olmuşidi.

Bundan sonra küffâr-ı hâk-sâr deryâ tarafından dahi Özü üzerine hücûma gereği gibi kesb-i ikdidâr ve kara tarafından fi’l-asl esbâb-ı hücûmu müstahkem ü üstüvâr olduğundan başka a‘yân-ı ahâlî-i kal‘adan ba‘zı havene-i dîn düşman-ı dîne yâver ü muîn olup enderûn-ı hisârda sizin hücûmunuza mukāvemet eder kimesne yokdur ta‘lîmleri ve şu tarafdan toplayıp şu tarafdan yürüyüş olundukda kal‘a alınır telkīnleriyle düşman-ı dînin a‘sâb-ı kînlerin tahrîk ve enderûn-ı kal‘a[da] olan ba‘zı hayinlar dahi bu düşmana karşı durulmaz kelâmların aralık aralık ahâlî-i kal‘a beyninde işâa ederek cem‘iyyet-i kulûb-ı ahâlîyi tefrîk ü tefkîk eylemeden hâlî [185a] olmazlar idi.

Mevsim-i deryâ güzerân ve hikmet-i Hudâ şiddet-i şitâ kırk elli yıldan beri bilinmeyen vechile tuğyân edip mahsûrân-ı kal‘anın berren ve bahren imdâdları münkatı‘ ve yevmen fe-yevmen esbâb-ı za‘flarının müctemi‘ olması sâkinân-ı kal‘aya mûcib-i hayret ve a‘dâ-yı dîne mûris-i cür’et olmağın gâh gâh hücûma mübâşeret ve her hamlede niçe bin kâfir ka‘r-ı cahîme azîmet eyledi ise de kesret-i

[398] zahîre: mükerrer AE

[399] sebeb V, ATE: sebt AE

muhârebe ve müdâfaadan leşker-i İslâm'da kıllet ayân ve vefret-i top u humbaradan der ü dîvâr-ı kal'anın ba'zı mahallerinde rahneler nümâyân olduğu a'dâ-yı dînin tekrâr ikdâma cesâretin tecdîd etmekle ânifen işâret olunduğu üzre içeriden ve taşradan ba'zı bî-dînleri i'ânetleriyle yürüyüş tarafların bilerek Erbaî'nin[400] yirminci günü müceddeden hücûm ile birkaç tarafdan hisâr-ı kal'aya duhûle meşgūl ve ol esnâda enderûn-ı kal'ada dahi süyûf-ı bakiyye-i İslâm'dan katı vâfir melâ'în-i hâsirîn pehnâ-yı dûzahına mevsûl olup lâkin zümre-i düşman dûzah-masîr mânend-i deme-i hanâzîr kırmak ile fenâ-pezîr olur mertebelerinden efzûn olmağla ahâlî-i kal'anın hâlleri diğer-gûn ve ceng ederek bi'l-âhire zebûn olduklarından nâ-çâr hayâtda kalanlar kayd-ı esre giriftâr ve ol şiddet-i şitâda diyâr-ı nekbet-medâr-ı küffâra tesyâr olundular. Enderûn-ı kal'ada bulunan muhâfız-ı kal'a Hüseyin Hâmid Paşa ile sâir rüesâ-yı asâkir-i gayret-şiâr kal'a-i mezbûreyi [185b] vire ile vermeyip bu hâlî ihtiyâr eylemeleri eğerçi sûret-i zâhir[e]de kendiler ve sâir zuafâ-yı sükkân-ı kal'a haklarında müstelzim-i sunûf-ı mazârr u hasâr olup ammâ bâkī kalanları ümmet-i Muhammed miyânında envâ'-ı zikr ü hayr ile memdûh u mezkûr oldukları kendilere sermâye-i mübâhât ü iftihâr olmuşdur. Kal'a-i merkūmenin muhâsarası haberi Rusçuk meştâsında cânib-i serdâr-ı ekremîye vâsıl ve merreten ba'de-uhrâ meşveretler ederek imdâd ile eğerçi müştağil olup lâkin îrâd olunduğu üzre gönderilen asâkir-i nusret-measir şiddet-i sermâdan İsmâil'i ileri gitmeğe muktedir olamadıklarından bi'l-âhire serdâr-ı ekrem hazretleri bi'z-zât kendileri gitmeği ihtiyâr ve kış libâsları tehyi'esiyle levâzım-ı azîmeti ihzâr üzre iken nevîd-i giriftârî-i kal'a ile te'hîr ve Bender ve Akkirman kal'aları takviyetlerin tedbîr eylediler. " ذلك تقدير العزيز العليم"[401].

[400] Erbaîn kelimesi burada karakış anlamında kullanılmıştır. Rûmî Kânûnievvel'in (miladi Aralık ayı) dokuzundan Kânûnisânî'nin (miladi Ocak) on yedisine kadar süren ve kışın en soğuk zamanı sayılan kırk gün (F.D. s.258).

[401] "Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir" (Kur'an, Yasin; XXVI, 38; s. 442).

Özülü'nün Moskovlu ile muhârebesinin neye müntec olduğu kimesnenin ma'lûmu olmadığına mebnî serdâr-ı ekrem hazretleri Rusçuk meştâsından tertîb-i cünûd ve libâs-ı şitâiyyelerinin[402] tehyi'esine bezl-i mechûd edip mümkün mertebe asker istishâb ve bi'z-zât kendileri Özü'ye imdâd eylemek maslahatı zımnında meclis-i meşveret tertîb ve ahâlî-i şûrâ bi'l-cümle tasvîb eylediklerinden sonra vech-i meşrûh üzre hareket-i serdâr-ı ekremîyi mu'lin bir kıt'a mahzar tahrîr ü temhîr ve devr-i hatt-ı hümâyûnla meştâ-yı ordu-yı [186a] hümâyûnda bulunan silâhdâr-ı hazret-i şehriyârî Yahya Ağa[403] ile rikâb-ı müstetâba tesyîr olunduğu akabinde kal'a-i mezbûrenin istîlâ olduğu[404] haberi[405] şâyi' olmakdan nâşî te'hîr ve temşiyet-i mehâmm-ı seferiyye-i sâireye sâid-i ihtimâmların teşmîr eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı İ'lân-ı Velâdet-i Hibetullâh Sultân

Benim vezîrim-i a'zamım!

"يهب لمن يشاء اناثاً و يهب لمن يشاءالذكور"[406] mefhûm-ı münîfî üzre mâh-ı Cemâziye'l-âhirin sekizinci Perşembe gecesi [6 Mart 1789-Cuma] sâat beşden beş dakīka mukaddem mevâhib-i Rabbâniyye'den bir kerîmem kadem-nihâde-i mehd-i şüd olmağla Hibetullâh ismiyle tesmiye olunmuşdur. Cenâb-ı vâhibü'l-âmâl kudûmünü hayr ü berekete fâl ve zuhûr-ı fevz ü nusrete dâll eyleye âmîn yâ Muîn.

Sûret-i Mahzar be-Tarîk-i Arzuhâl

Pîş-gâh-ı devlet-penâh-ı hazret-i sadrıa'zam ve hâk-pây-ı maâlî-i dest-gâh-ı cenâb-ı serdâr-ı ekremîye bi'l-cümle ordu-yı hümâyûnda mevcûd ricâl ve ocaklı kullarının alâ-tariki'l-mahzar arzuhâlleridir ki ordu-yı hümâyûn mihver-i umûr-ı

---

[402] şitâiyye V, ATE: meştâiyye AE

[403] Yahya Ağa V, ATE: -AE

[404] olduğu V, ATE: -AE

[405] olunduğu: mükerrer AE

[406] "Dilediğine kız çocukları, dilediğini erkek çocukları verir" (Kur'an, Şura-XLII, 49; s.488).

seferiyye ve medâr-ı kâffe-i mesâlih-i harbiyye olup idâre vü i‘mâli taraf-ı hazret-i hilâfet-penâhî -**lâ-zâlet bi-avni’llâhi-**[407]den yed-i istimdâd ü istiklâl-i âsafânelerine muhavvel ve ale’l-husûs zîr-i sâye-i şefâat-vâyesine ilticâ vü ihtimâ ile dünya ve âhiretde selâmet ümîd etdiğimiz livâ-i hazret-i seyyüdü’l-enbiyâ ve senedü’l-asfiyâ -**aleyhi ve alâ âlihî ve evlâdihî ezke’t-tehâyâ**-[408] zât-ı müşîrânelerine [186b] cânib-i zıllu’llâhîden tevdî‘ ü emânet buyurulmağla hıfz u vedî‘in[d]e levâzım-ı ihtiyâtı kemâline îsâlde mübâlağa ve ifrât emr-i lâ-büdd olduğu müsellem-i erbâb-ı nühâdır. Özü imdâdıçün mehmâ-emken tedârük olunabilen asâkir ile ol havâlîye atf-ı inân-ı azîmet buyurmağa cezm ü niyyet eyledikleri hasebiyle eğerçi bu cümle kulları devletli inâyetli efendimizin bu vechile Özü taraflarına azîmetlerini derûnumuzdan kat‘â tecvîz etmeyip lâkin Özü kal‘asının selâmetine medâr olur mütâlaasıyla mahâzir-i sâireden çeşm-pûş-ı mülâhaza olunur idi. Eğerçi niyyet-i azîmetleri yirmi beş günde varmak ve on beş günde avdet etmek ve işin gelişine göre on beş gün ol taraflarda karâr eylemek olup bu hesâb üzre hareket olunacağı mechûl olduğundan gayri devlet ü ikbâl ile İsmâil’e teşriflerinde Moskovlu’nun Bender ve Akkirmân ve İbrâil ve Kalas taraflarından bir iki mahalle hücûmu zuhûr eder ise zâhir budur ki göz göre [göre] cenâb-ı devletleri ol tarafları hâlî üzre terk edemeyip yâ bi’n-nefs bir tarafa azîmet ve yahud asâkir irsâline mübâderet-birle İsmâil’de karâr eylemeleri lâzım gelir imdâd için istishâb buyurulacak asker ber-mûceb-i defter üç bin nefer olur olmaz mikdârdır. Bu kadar asker-i kalîl ile hangi cânibe imdâd olunur imdâd için azîmetlerinden fâ’ide hâsıl olamayacağı zâhir olduğundan kat‘-ı nazar bu cânibe avdet eylemeleri işin [187a] gelişine göre meşkûk ve belki zâhir hâle göre ric‘atleri gayr-i mümkün olmağla ordu-yı hümâyûnda rü’yet olunacak mesâlih bi’l-cümle geri kalır eğerçi cümlemiz ittifâk u ittihâd rüsûmunu icrâda bi-Rabbi’l-Ka‘be bezl-i

[407] لا زالت بعون اللهی = “Allah’ın yardımı ile dâimî olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[408] علیه و علی اله و اولاده ازکی التحایا = “En ulvî selâm O’nun ve çocuklarının üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

makdûr ederiz ve cümlemiz vatanlarımızdan çıkıp terk-i hânümân ü hânedân ve pâre-i ekbâdımız misillü evlâdımızı vedâ‘ edip dîn ü devlet uğrunda kâffe-i şedâyid ü metâibi tahammülü irtikâb eyledik ve hâlâ ne makūle mihen olsa irtikâba tavtîn-i nefs etmiş olduğumuz ma‘lûm-ı dâverâneleridir ve bir şeyden nükûl etmek bizler için emr-i muhâldir dînimiz sâhibi peygamberimiz -**salla’llâhü teâlâ aleyhi ve sellem-**[409] hazretlerinin ve vikāye[410]-i nâmûs-ı şerî‘atı ve velînî‘metimiz olan Devlet-i Aliyye -**sânehe’ llâhu teâlâ an külli’l-beliyye-**[411]nin üzerimizde olan hakk-ı ni‘metini îfâ için elimizden geleni sa‘y ve hizmeti icrâda dakīka fevt etmez iken icrâ-yı emr ü idârede nüfûz-ı tâmm lâzım geldiğinden zât-ı devletlerinin teşrîfinden sonra kemâl-nüfûz olamayıp celb-i asker ve zehâyir ve levâzım ü mühimmât her ne ise cümlesi geri kalır. Bahar takarrüb eyledi henüz kışlâ askerimiz gelmedi Moskovlu’nun hareketinden sonra beher-hâl Nemçeli dahi bir tarafdan görünmek gerekdir efendimizin ol tarafa teşrîfinden sonra Nemçeli ne cânibe yürür ma‘lûm değildir, bizler bu cânibde livâ-i şerîfi ne gûne hıfz edelim ve ne mahalle asker gönderelim ve ordu-yı hümâyûnu İsmâil’e taleb eder iseniz hayvânât olmadığından nakl-i mühimmât mümkün olmadığından başka [187b] sâir tarafları bırakıp ne gûne azîmet olur. Hâsılı bir vechile irâde-i umûr ve muhâfaza-i livâ-i şerîf birimizin vüs‘ünde olmayıp emânet-i Kübra yed-i devletinize teslîm olunduğundan muhâfazası zât-ı devletlerinden matlûb-ı hümâyûn olmağla bizler ifâde ve hakīkat-i hâl dünya ve âhiretde zimmetimizi bu vechile tebrie eyledik ve devletli efendimizin teşrîfleri ancak Özü kal‘asına imdâd ü i‘ânet maslahatı olmakdan nâşî cenâb-ı Bârî şevketli, kerâmetli, mehâbetli, kudretli velî-ni‘met-i âlem [ve] pâdişâh-ı nev‘-i benî adem efendimiz hazretlerinin vücûd-ı hümâyûnlarını hatâlardan hıfz eylesin. Kazâ-i îlâhî yerin bulmuş inşâ’llâhü teâlâ avn-i inâyet-i Bârî ve kuvve-i tâli‘-i cihân-dârî-i Bârî

[409] صلىّ الله تعالى و عليه و سلّم = “Allah’ın salatu selamı O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[410] vikāye V, ATE: vikāka AE

[411] صانهاء الله تعلى عن كلّ البلّيه =“Allah onu bütün kötülüklerden korusun” anlamında bir dua cümlesi.

olup düşman belâsını bulur ve Özü ve Hotin kal‘aları yed-i istîlâ-yı düşman-ı dînden istihlâs olur. Fevt[412]-i maslahat ile cenâb-ı devletlerinin azîmetlerine bâ‘is olur hâlet kalmamağla beher hâl bu azîmet-i gayr-i câizeden tağyîr-i niyyet edip asâkir-i me’mûreyi bir başbuğ maiyyetiyle irsâl ve tesviye-i serhaddâta ihtimâm ve vakitlerinin olmağla zehâyir ü mühimmâtın tedârüküne ikdâm ve asâkirin celbine ihtimâm buyurursuz. Bu kullarının bildiğimiz[413] budur bu vechile hareketlerini tecvîz etdiğimiz ma‘lûm-ı devletleri buyuruldukda emr-i fermân hazret-i menlehü’l emrindir[414].

Zikr-i Vefât-ı Abdülhamid Hân

Pâdişâh-ı zamân Abdülhamid Hân erîke-nişîn-i saltanat ve hükümrân-ı mülk ü millet iken nüsha-i mu‘tebere-i vücûdunda bir gûne ihtilâl peydâ ve eczâ-yı terkîbinde bir nev‘-i ârıza-i sekamet hüveydâ olup mu‘tâd üzre sene-i mezbûre Receb-i [188a] şerîfinin on ikinci günü[415] [8 Nisan 1789-Çarşamba] ötedenberi Devlet-i Aliyye tarafından Haremeyn-i Muhteremeyn ahâlîsine müretteb olan surre-i hümâyûnu ihrâc ü i‘tâ ve ol ecr-i cezîli ahz ü ihtiyâza i‘tinâ eyledikleri akabinde illet-i vücûd-ı nâz-perveri müştedd ve sekiz on sâat mikdârı huzzâk-ı etıbbâ tedâbîri ile mümtedd olarak ertesi mâh-ı merkūmun on üçüncü Selesâ günü [9 Nisan 1789-Perşembe] tulû‘-i âfitâbdan çend sâat mürûrunda hûrşîd-i ikbâli semt-i gurûba rücû‘a mübâşeret ve “فرمان ارجعی”[416] icâbet ile bi’l-âhire azm-i kusûr-ı cennet eyleyip de’b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre vâris-i saltanat ve evrenk-nişîn-i hilâfet ya‘nî şehinşâh-ı pür-adl-i nasfet hazretleri taraflarından i‘zâz-ı tâmm ve ikrâm-ı mâ-lâ

412 fevt V, ATE: kuvvet AE

413 bildiğimiz V, ATE: bilmediğimiz AE

414 hazret-i …emrindir V, ATE: -AE

415 “Pâdişâh-ı cennet-mekân-ı sâhib-i kerâmet ve âgâh olmalarıyla sene-i merkūmede hilâf-ı âde surre-i şerîfeyi Receb’in on birinci günü ihrâc ü irsâl ve müşârünileyh hazretleri gecesi illet-i nüzülden saât altıda zât-ı velâyet-penâhîlerin Firdevs-i a‘lâya isâre vü idhâl eyledi” (ATE, vr. 61a, sol kenar)

416 “Ferman üzerine dön!” (Kur’an, Fecr-LXXXIX, 28; s.594).

kelâm olunarak gasl ü techîz ve tekfîn müretteb alay ile kendi binâ-kerdeleri olan Bahçekapısı civârında kâin evkāf-ı âmireleri mülhakātından medrese-i münîfeleri civârında vâḳi‘ türbe-i latîfelerine nakl ü tedfîn olundu -**nevvere’llâhü merkadehû ve enâre mezceahû**-[417].

Pâdişâh-ı mağfûrun Sultân Mustafa ve Sultân Mahmud -**tavvela’llâhü teâlâ ömrühû ilâ-yevm’l-haşr ve’l-mizân**[418][419]- nâm iki şehzâde-i civân-bahtlarıyla Esma Sultân ve Hibetullâh Sultân iki duhter-i pâkîze-ahterleri kalmışdır.

Merhûm-ı müşârün-ileyh bin yüz otuz yedi senesi Receb-i şerîfinin altıncı Salı günü[420] ba‘de’l-asr kadem-nihâde-i iklîm-i vücûd olup bin yüz seksen yedi senesi Zi’lka‘de’sinin sekizinci Cuma günü ba‘de’z-zuhr câlis-i serîr-i saltanat ve beyân olunduğu üzre bin iki yüz iki senesi Receb-i şerîfinin [188b] on üçüncü Salı günü ba‘de’s-subh dâr-ı bekāya rihlet eylemişlerdir[421].

---

[417] نورّالله مرقده و انار مضجعه = “Allah kabrinin nurlandırsın ve defnedildiği yeri aydınlatsın” anlamında bir dua cümlesi.

[418] ATE: -AE, V

[419] “Allah onun ömrünü haşr gününe kadar uzatsın” anlamında bir dua cümlesi.

[420] “Pâdişâh-ı mağfûrun velâdetleri Salı günü ve vefâtları Salı gecesidir” (ATE, vr.61b, sağ üst köşe)

[421] Bundan sonra Enverî’nin saymayı unuttuğu padişahın üçüncü kızı Emine Sultan ile ilgili Viyana nüshası müstensihi bir mikdâr ek bilgiye yer vermiştir: “Pâdişâh-ı mağfûr Receb-i şerîfin on birinci Salı günü kalbe-tulû‘-i şemsde rahmet-i Rahmân’a vâsıl olmuşdur. Gerçi Receb’in on ikisinde surre ihrâcı mu‘tâddır lâkin bu sene tersâne bahçesine nakl-i hümâyûn musammem olmağla ba‘zı mevâni‘ mülâhazasıyla sâbıklarından iki gün evvel ya‘nî onuncu Salı günü surre ihrâc buyurulmuşidi. Mizâc-ı şerîflerinde aslâ tagayyür yoğiken surre ihrâcından sonra yine mâbeynine nüzûl ü ârâm esnâsı vakt-i asrda bir nezle-i şedîde-i nâgeh zuhûruyla âzürde olup gecesi mebhût-i lâ-ya‘kıl ertesi Salı günü ba‘de-tulûi’l-fecr illet-i felcden terk-i hayât-ı müsteâr ve azm-i dârü’l-karâr buyurdular. İki şehzâde ve üç sultân terk eyleyip üçüncü Emine Sultân idi ki pederlerinden biraz müddet sonra anlar dahi cenâna azîmet eylemişdir. Enverî merhûm[un] cülûs-ı hümâyûnu Recab’in on birinde yazıp Hüdâvendigâr hazretlerine on üçüncü günü fevt oldu demesi üçüncü sultân Emine Sultân’ı bilmemesi adem-i dikkatine delâlet eder. Zîrâ Naşid İbrahim Bey, [Enverî’nin] bilmediği sultâna kethüdâ nasb olunup Bâbıâlîde ilbâs-ı hil‘at buyurulmuşdur” (V, vr. 99a, sol kenar).

Hayrât-ı Halîfe-i Müşârün-ileyh [I. Abdülhamid]

Ânifen işâret olunduğu üzre Bahçekapısı dâhilinde her gün açılır bir imâret-i ra‘nâ ve civârında kütübhânesiyle bir medrese-i müstesnâ ve ittisâlinde türbe-i gufrân-medârların binâ eylemişlerdir. Mülûkâ mahsûs olan Beylerbeyi sarâyı harâb olmağın sarây-ı mezkûrun hırka-i şerîf odası mahalline vâlideleri ruhuçün bir câmi‘-i dikleş-edâ inşâ ve etrâfın vakıfları cânibinden bey‘ etdirip sâhilhâneler binâ olmasına i‘tâ-yı ruhsat ile ihyâ ve bağ-ı bahçeleriyle bir mahalle-i cesîme peydâ eylemişlerdir. Bunlardan mâ-adâ Mirgûnoğlu’ında bir câmi‘-i vâlâ binâ ve Sultân Ahmed kurbünde vâḳi‘ Kabasakal câmi‘in hedm ve müceddeden binâ vü ihyâ eylemişlerdir.

Vüzerâ-yı Merhûm-ı Müşârün-ileyh [I. Abdülhamid]

İbtitâ vezîr-i a‘zamları olan Muhsinzâde Mehmed Paşa ba‘dehû Mehmed İzzet Paşa ba‘dehû Mehmed Derviş Paşa ba‘dehû Darendeli Mehmed Paşa ba‘dehû yeniçeri ağası Mehmed Paşa ba‘dehû silâhdârları[422] Mehmed İzzet Paşa ba‘dehû yeniçeri ağası Seyyid Mehmed Yeğen Paşa ba‘dehû Maktül Halil Paşa ba‘dehû Şahin Ali Paşa ba‘dehû Yusuf Paşa ki bunun serdâr-ı ekrem ve sadrıa‘zamlığı evânında dâr-ı bekāya irtihâl eylemişlerdir -**Sabbe’llâhü sicâle gufrânihî alâ merkadihî ve erâhahû bi-afvvihî fî-rakdihî-**[423].

[422] silahdârları V, ATE: -AE

[423] صبّ الله سجال غفرانه علی مرقده و اراحه بعضوه فی رقدته = “Allahu Teâlâ mağfiretini kova kova onun mezarının üzerine döksün, affı ile de onu ölüm uykusunda rahatlatsın” anlamında bir dua cümlesi.

بسم الله الرّحمن الرّحيم

[189b] Güldeste-i hamd ü senâ ve sümbül-beste-i sipâs-ı müstesnâ ma‘rûz-ı bârgâh-ı uluhiyyet-i dest-gâh-ı cenâb-ı kibriyâ-penâh-ı Hüdâ olsun ki meşiyyet-i kudsiyyeleriyle kātibe-i mevcûdâtı iklîm-i ademden kişver-i vücûda ihrâc ve irâde-i sebbûhalarıyla her nev‘in efrâdı biribiri ile bir cins ülfet ü imtizâc etmeğin silsile-i mükevvenât ahsen-vech üzre sûret-yâb-ı nizâm ü sebât olduğu akabinde miyâne-i mahlûkātdan benî nev‘-i insanı mevcûdât-ı sâireden şeref-i imtiyâz ile mümtâz ve inzâl-i kütüb ve ba‘s-i rüsül ile ahvâl-i mebde’ ü miâdların nesef-sâz buyurduğundan fazla ta‘yîn-i hülefâ ve mülûk ile kıyâm-ı nizâmların vikāyet ve kemâl-merhamet-i samedâniyeleriyle vesâil-i emr-i intiâşların himâyet buyurmak cihetlerinden dahi şükûh-ı ulûhiyyesin izhâr ve mâlikü’l-mülûk-i bî-zevâl olduğun[424] her şeye ikrâr etdirmişdir. **“**تبارك ٱلذى بيده الملك وهو على كلّ شئ قدير”[425] ve dürûd-ı nâ-ma‘dûd ve tahiyyât-ı nâ-mahsûr u nâ-mahdûd. Bâ‘is-i îcâd-ı âlem ve sebeb-i tekvîn-i benî nev‘-i adem sultân-ı le-amren-[190a] tâc halîfe-i sâhib-i mi‘râc habîb-i Hüdâ resûl-i kibriyâ şefî‘-i rûz-ı cezâ a‘nî bihî Muhammedü’l-Mustafa - **salla’llâhü teâlâ aleyhi ve sellem-**[426] hazretlerinin merkad-i münevver ve mazca‘-ı mutahharlarına ihdâ olunur ki kâffe-i ümmet-i merhûmesin şâh-râh-ı hidâyete delâlet ve dâhil-i şerî‘at-ı garrâsı olan dermândegân-ı mücrimân haklarında iltizâm-ı şefâat buyurmuşlardır ve sicâl-i rızâ vü rıdvân ve riyâh-ı kabûl ü gufrân müşâhid-i âl ü ashâb ü etbâ‘-ı hidâyet-meâblarına munsab ü vezân olsun ki her yeri te’yîd-i dîn-i mübîn ve tanzîm-i umûr-ı

---

[424] olduğun V, ATE: -AE

[425] “Hükümranlık elinde olan Allah yücedir, O her şeye hakkıyla gücü yetendir” (Kur’an, Mülk-LXVII, 1; s.562).

[426] صلّى الله تعالى عليه وسلّم = “Allah’ın salâtu selâmı O’nun üzerine olsun”, anlamında bir dua cümlesi.

şer‘-i metînlerinde bir gûne sa‘y ü ictihâd ve feth-i bilâd ve irşâd-ı ibâd ederek mülk-i şerî‘atı ma‘mûr [u] âbâd eylemişlerdir.

Ammâ ba‘d çün ki bu ashâb-ı bizâanın kemîne vü kemteri **el-Hâcc-Sadullah Enverî** ber muktezâ-yı ahvâl aralıkda iki üç sene mikdârı infisâlden mâ-adâ seksen iki tarîhînden beri hizmet-i zabt-ı vekāyi‘ ile iştigāl ve hasbe’l-istitâa sebt-i havâdis ü âsâra sa‘y[427]-i bî-hemâl edip ol bâbda bir iki mücelled tahrîr ve kudreti mertebe vukū‘-yâfte olan keyfiyyât-ı devleti keşîde-i silk-i tastîr eylemişidi. Bu kerre hasbe’t-tâka imlâ-yı vâkıât ve ketb-i bedâyi‘-i mümkünât ederek nevbet-i tahrîr beyân-ı cülûs-ı pâdişâh-ı gerdûn-serîr-i şehinşâh-ı keyvân-ı makām-ı hûrşîd-nazîr mâlik-i rikāb-ı ümem şehriyâr-ı encüm-haşem sultân-ı Ferîdûn-gulâm hâkān-ı Cemşîd-ihtişâm halîfe-i felek-temkîn pâdişâh-ı adl-âyîn şâh-ı civân-baht Süleyman-taht hüsrev-pâk-i‘tikād [190b] cihân-bân-ı bâ-adl ü dâd ebr-ihsân ve deryâ-atâ yem-yemîn ve kân-ı sehâ revnakdih-i ekālîm ü bilâd meserret-bahş-ı kulûb-ı kâffe-i esâgir ü ekâbir-i ibâd. İllâ ve hüve es-Sultân b. es-Sultân es-Sultân **Selim Hân** ibn es-Sultân Mustafa Hân b. es-Sultân Ahmed Hân -**ellezi ihzarrat bi-zikrihî a‘vâdü’l-mehâfil ve’l-menâbir ve nezaret bi-feyzi ismihî vücûhü’d-derâhim ve’d-denânîr lâ-zâlet şemsü devletihî müşrifeten min ufki’l-ikbâl ve mâ berehat büdûru hilâfetihî tâlia‘ten min evci’l-kemâl**-[428] hazretlerine tesâdüf eyleyip lâ-cerem tecdîd-i menkabe-i hânî ve tebdîl-i âyîn-i sohrânî lâzime-i zimmet-i kil ki bedâyi‘-i nigâr ve mütehattim-i uhde-i hâme-i huceste-âsâr olmağın yeni başdan âstin-i himmet-dûş-i ihtimâma keşîde ya‘nî sâid-i ihtimâm alâ-vechi’d-dikka mâlîde kılınıp elfâz-ı garîbe ityânıyla ta‘kīd-i

---

427 sa‘y V, ATE: -AE

428 الّذى اِخضرّت بذكرِهِ أعَوادُ المحافِل وَالمنابِر و نَضرَتْ بفَيْضِ اسمِهِ وجوهُ الدّرَاهِم والدّنانير لازالت شمسُ دولتهِ مُشْرِفةً مِن اُفقُ اِلاقبال وَمَا برَحَت بُدوُرُ خلافتهِ طالِعةً من اَوجْ اِلْكمال = “O öyle birisidir ki, onun konuşmasıyla minberlerin ve mahfillerin kütükleri, kuru kütükleri yeşillendi, O’nun isminin feyziyle dirhem ve dinarların yüzleri parladı. Güneş O’nun izzeti, geleceğin ufkunu hep aydınlatsın, O’nun hilafetinin dolunayı devamlı kemâlâtın zirvesine doğsun” anlamında Arapça dualar.

ma‘nâdan ihtirâza i‘tinâ olunarak şâne-kârî-i zülf-i sühansâzîye ibtidâr olundu. **Ve mine’llâhi’t-tevfîk**[429] **ve hüve ni‘me’l-mevlâ ve ni‘me’r-refîk**[430].

[429] ومن‌اللهالتّوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

[430] وهو نعم المولى و نعم الرّفيق = “O, mevlâdır ve O ne güzel yoldaştır” anlamında bir dua cümlesi.

Ba‘zı ez-Vekāyi‘-i Sene Selâse ve Mieteyn ve Elf
1203
[1788-1789]

Zikr-i Cülûs-ı Cenâb-ı Sultân Selim Hân
-ebbede’llâhü hilâfetehû ilâ-âhiri’d-devrân-[431]

Çün ki nübüvvet[432]-i hilâfet ve evân-ı hükûmet-i mülk ü millet ber-mûceb-i “تؤتى الملك من تشاء”[433] irâde-i aliyye-i cenâb-ı hâlikü’l-eşyâ ile evc-i saltanat mâh-tâbâ[n]-ı burc-ı saâdet vâris-i taht-ı âlî-baht-ı Osmânî imâme-i sübha-i silkü’l-leâl-i hâkānî a‘nî şehzâde-i pîr-re’y ü civânbaht-ı şehriyâr-ı Hüsrev-gulâm ve Cemşîd-menkabet Sultân Selim Hân Dârâ-dürr-bân b. es-Sultân [191a] Mustafa Hân b. es-Sultân Ahmed Hân hazretlerine ber işâret-i “انّا جعلناك خليفةً فى الارض”[434] teveccüh etmeğin şehr-i Recebü’l-müreccebin on birinci [7 Nisan 1789-Salı] ve mâh-ı Mart’ın yirmi birinci Salı günü kevâkib-i mes‘ûde yerlerinde mekîn ve rûz-ı fîrûz-ı şeref-şems ile sa‘d-ekîn olup hengâm-ı bahar-ı ikbâle âgāz ve şükûfe vü ezhâr etrâf ü eknâf-ı âfâkî ıtr-sâz eylediği evân-ı şeref-iktirânda şeyhülislâm-ı benâm ve kaymakam-ı vâlâ-makām ve umûmen erkân-ı devlet ve huddâm-ı saltanat vâkıf-ı sâha-i bâbü’s-saâde-i devlet-i âşiyâna ve muntazır-ı kudûm-ı meyâmin-lüzûm-ı şâneleri iken ol serv-i hırâmân hadîka-i hilâfet ve ol nev-nihâl revha-i hükûmet.

---

[431] ابّدالله خلافة الى اخرالدَوران = “Allah hilâfetini sonsuza kadar devam ettirsin” anlamında bir dua cümlesi.

[432] Bu kelime be “ب” harfi ile vav “و” harflerinin yerleri değiştirilerek yazılmıştır.

[433] “Sen mülkü istediğine verirsin” (Kur’an, Âli İmrân-III, 26; s. 53).

[434] “[Davud!] Gerçekten biz seni yeryüzünde halîfe yaptık” (Kur’an, Sad-XXXVIII, 26; s. 454).

Beyt

Reftâre gelse serv utanıp pür-hicâb olur
Güftâre gelse dürr-i sedef âb-ı nâb olur

[Nesr] Meâlince hirâm-ı şâhâne ve hareket-i mu‘tedile-i pâdişâhâne ile bismillâh-gûyân karâr-gâh-ı husrevânelerinden hareket ve akd-i dîvân-ı bîat olunan bâbü’s-saâde cânibine azîmet buyurup bi’l-irs ve’l-istihkāk kudûm-ı şeref-lüzûmlarına dîde-rûz-ı intizâr olan taht-ı gerdûn-pâye-i Osmânîyye cülûs buyurmalarıyla meserret-bahş-ı âfâk olup ba‘de’d-duâ emr-i mühim-i bîate ibtidâ ve ruhsat-ı takbîl ü telsîm âstîn-i mülûkâneleriyle herkes ihyâ buyurulup ihdâ hümâ âharı tebşîr ederek yerli yerine ric‘at ve fermân-ı cihân-mutâ‘-ı şâhâneleri olan vechile erkân-ı devlet muhavvel uhde-i ihtimâmları olan umûrların rü’yete ez-dil ü cân [191b] bed’ ü mübâşeret eylediler pâdişâh-ı âlem şehriyâr-ı ümem hazretlerinin cülûs-ı meymenet-me’nûs-ı hâkānîleri zabtın hâvî ve î‘fâ-yı lihye-i mübârekeleri sâl-i sa‘d-iştimâlin muhtevî asr-ı mülûkâneleri şuarâsından her biri bir gûne sühan-sâz ve cevher-i isti‘dâdın sarf ederek bir nev‘ inşâd-ı kasâ’id ü tevârîhe âgāz edip ez-cümle havâss-ı hademe-i saltanatlarından Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından sadrıa‘zam-ı esbak merhûm Topal Osman Paşa hafîdi Ratib Ahmed Paşazâde Naşid İbrahim Bey’in î‘fâ-yı lihye-i şerîfe-i şâhâne ve cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûn-ı pâdişâhânelerin mübeyyin inşâd ü arz eyledikleri târîhleridir ki zîver-i cerîde-i âsâr olmak için batn-ı mastara isbâtı ihtiyâr olunmuşdur.

Târîh-i berây-ı Cülûs-ı Hümâyûn-ı Halîfe-i Ümem

Ref‘ edip nâşid dûd-ı sitem söyledim târîhini
Müjdeler dünyâya ki Sultân Selim etdi cülûs

Târîh-i berây-ı İ‘fâ-yı Lihye-i Mübâreke-i Şehinşâh-ı Âlem

Şehinşâh-ı Aristo-rey ve İskender-dirâyet-kim ♦ kalır hayretda idrâk etse Eflâtûn idrâkin ♠ verâ-yı âsümânî seyr ederdi nazra-i evvel ♦ icale etse ednâ himmetiyle zihn-i çâlâkin ♠ hidiv-i yümm-i atâ kim bir emekdârîn çerâğ eyler ♦ ana şehriyye ta‘yîn eyleyip Bağdad emlâkin ♠ eğerçi âlemi teshîr eder yek-nazara-i lutfu ♦ eder müstağrak in‘âmı ednâ bendesin lâkin ♠ sülûku sünnet-i peygamberi îfâyadır her dem ♦ reh-i mevlâya sarf etmekle nakd-i fikr-i derrâkin ♠ yazıldı safha-i [192a] nûr üzre gûyâ ser-i bismillâh izârı üzre irsâl etdi hadd-ı anber işrâkin ♠ edip irsâl-i lihye Cuma günü zıll-ı rahmânî ♦ füyûz-ı Hakk’a mücellâ eyledi kalb-i ferah-nâkin ♠ duâ-yı devletin ihlâs-ı kalbiyle edüp her-dem ♦ kadîmi bendesi Nâşid akıtsın çeşm-i nem-nâkin ♠ görüp irsâl-i lihye etdiğin fart-ı sürûrundan başından kaptı gûyâ tâc-ı mihr ü mâhın eflâkin ♠ bi-hakk-ı âyet-i Nûr ve bi-hakk-ı sûre-i Ve’l-leyl ♦ mübârek kıla Bârî şeh-Selîm’e lihye-i pâkin ♠ .

Zikr-i ba‘zı ez- Vukūât-ı Hâlât-ı Mübeşşere

Pâdişâh-ı âlem-penâh halîfe-i kerâmet-dest-gâh -**ebbede’llâhû ve kavvâhü**-[435] hazretlerinin serîr-i saltanat-ı mülûkâne ve evrengi şehinşâhânelerine cülûs-ı hümâyûn buyurdukları akabinde Venedikli’nin mazhar-ı gazab-ı ilâhî olup taraf-ı Bârî’den Körfez kal‘ası cebehânesine sâika-i ıkāb nâzil ve müştail olan barutdan kal‘ası bi’l-külliyye münhedim ve niçe bin kâfir ka‘r-ı cahîmde müstakırr olup donanması sefâyini muhterik ve bünyân-ı kuvveti mütezelzil olduğu haberleri birkaç gün elsine-i enâmda deverân ve bu hâlet vukū‘u halîfe-i rûy-ı zemîn hazretlerinin âsâr-ı berekât-ı baht-ı hümâyûnlarından idiğin mülâhaza ederek herkes hurrem ü handân oldular. Keyfiyyet-i mezbûrenin sıhhati makām-ı sadâret-i uzmâdan tahkīk olunmak zımnında ol havâlîye karîb olan hademe-i devletden ba‘zılara mekâtîb tahrîr ü tesyîr olundukda vâḳi‘ hâlî mübeyyin mîrimîrândan Tepedelenli Ali Paşa

[435] ابّدالله و قوّاه = “Allah onu ebedi kılsın ve kuvvetini arttırsın” anlamında bir dua cümlesi.

tarafından mahsûs bir kıt‘a kāime mevkib-i hümâyûna vürûd [192b] edip **muharrir-i hakīrin** manzûru olmağla mahall-i şâhidi bi-ibâretihi sebt-i cerîde-i âsâr kılınmışdır. Bu def‘a zât-ı burûc-ı seb‘a olan kal‘a-i atîkinin toplarına nizâm ve bomba ve humbaralarını doldurur iken bir tene humbara min-indillâh ateş alıp[436] ol mahalde mevcût olan üç bin iki yüz humbara ateş almağın magāra olan cebehâne kapısı açık ve derûnunda olan yetmiş bin kıyye mikdârı barut ateş alıp deryâ tarafı olan kal‘anın sülüsü münhedim ve limanda lenger-endâz alârga olan iki çekdiri ve bir kıt‘a kalyon ve iki karavele ve ufak katı çok kayık gark olmuş olmağla general sarâyı cebehâneye karîb olduğundan bi’l-külliyye bî-nişân ve general dahi kal‘adan taşra nizâmında bulunup helâk olmadı. Lâkin üç binden mütecâviz kâfir telef ve çoğu dahi kulaksız olmuşdur.

Târîh-i Diğer berây-ı Îfâ-yı[437] Lihye-i Pâdişâh-ı Âlem[438]

Besmeleyle bed’ edip yaz Nâşidâ târîhini
Mushaf-ı hüsn-i cemâl-i şâha revnak verdi hatt

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Pâdişâhî

Pâdişâh-ı inâyet-güzîn ve şehriyârı mevhibet-rehîn hazretlerinin ba‘zı bendegân-ı sadâkat-nişân haklarında âfitâb-ı ihsânları dırahşân ve eltâf-ı bî-pâyân-ı mülûkâneleri mânend-i deryâ keff-feşân olup ez-cümle şehr-i Recebü’l-müreccebin on üçüncü Perşembe günü [9 Nisan 1789-Perşembe] dârü’s-saâdetü’ş-şerîfe ağası yazıcılığıyla fi’l-asl kahvecibaşılık hizmetleriyle şeref-yâb [193a] olan Mehmed Efendi mazhar-ı lutf-ı bî-imtinân ve Haremeynü’ş-şerîfeyn muhâsebeciliği ile ikinci kahvecibaşıları olan Osman Efendi hurrem ü handân buyurulup birkaç günden sonra fi’l-asl pâdişâh-ı âlem hazretlerinin hocaları olup müddet-i vefîreden beri hânesinde

[436] alıp V, ATE: olup AE

[437] Burada ye “ى” harfi yerine yanlışlıkla gayın “غ” harfi yazılmıştır

[438] Bu başlık ve altındaki bilgiler diğer nüshalarda yok

ikāmet ve duâ-yı devlet-i pâdişâh-ı vâlâ-menzilet hazretlerine muvâzabet üzre olan Siroz koru ağası Mehmed Efendi'nin mîrâhûr-ı evvel-i şehriyârî mansıb-ı celîli ile kadri i'lâ ve rikâb-ı hümâyûn çavuşbaşılığıyla mukaddemâ silâhdâr ağalığından munfasılan civâr-ı Hazret-i Halid'de pey[g]üle-nişîn-i inzivâ ve muntazır-ı zuhûr-ı âsâr-ı duâ olan Şehsuvarzâde Hamdullah Bey mazhar-ı inâyet-i halîfe-i kâm-bahşâ kılınıp bi'l-fi'l şehir emâneti mansıbı ile Dergâh-ı âlî gediklilerinde silâhşör-i hazret-i şehriyârî merhûm vezîr-i a'zam-ı esbak Topal Osman Paşa hafîdi Ratib Ahmed Paşazâde Abdurrahman Bey dâhil-i zümre-i hâcegân ve mümtâz-ı emsâl ü akrân buyurulmuşdur.

Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Beşâret-merhûn be-Cânib-i Meştâ-yı Hümâyûn ve be-Bâbıâlî

Pâdişâh-ı âlem [ve] şehinşâh-ı ümem hazretlerinin cülûs-ı hümâyûnları Nemçe ve Moskov seferlerinin güşâd ve asâkir-i İslâm'ın küffâr ile gazâ vü cihâd eylediği vakte tesâdüf etmeğin emr-i mühim-i bîat tamâm olduğu akabinde meştâ-yı hümâyûn ve be-Bâbıâlî'ye mübârek kalem-i meyâmin-rakam-ı şâhâneleriyle bir kıt'a hatt-ı hümâyûn imlâ ve vezîria'zam ve serdâr-ı ekrem olan Yusuf Paşa hazretleri'yle rikâb-ı hümâyûn kaymakamı el-Hâcc Salih Paşa [193b] taraflarına ba's ü isrâ buyurdular.

Cülûs-ı hümâyûn meyâmin-makrûn-ı pâdişâhânelerin hâvî cânib-i serdâr-ı ekremîye takdîm buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı beşâret-merhûn cülûs-ı hümâyûnun beşinci Cumartesi günü ki şehr-i Receb'in on beşinci [11 Nisan 1789-Cumartesi] ve mâh-ı Mart'ın otuz birinci günü idi seherîce Rusçuk meştâsında yed-i serdâr-ı ekremîye vâsıl ve mazmûn-ı meserret-nümûnuna ıttılâ'ı hâsıl oldukda der-akab mehterhâne ve top endâhtıyla şenliğe mübâşeret olunmasın fermân ve cülûs-ı hümâyûn-ı hazreti şehriyârî fi'l-hâl cümleye i'lân buyurulup miyâne-i ahâlî ve askerde bir cünbüş-i tâze nümâyân ve ihdâhümâ âharın tebşîr ü tefrîhinden herkes bir

gûne hurrem ü handân olup mübâreki-i ferhundegî-i cülûs-ı hümâyûna sagīr ü kebîr duâya âgāz ve senâ vü sitâyiş-i pâdişâh-ı civân-baht ile kâffe-i enâm sühan-pervâz oldular.

Pes serdâr-ı ekrem hazretleri Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan kaymakam-ı sâbık Vezîr Hasan Paşa ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve umûmen ocaklar ağalarıyla ricâl-i devlet ve bi'l-cümle huddâm-ı saltanatı derhâl meştâ-yı hümâyûnda Bâbıâsafî'ye ihzâr ve akd-i dîvân ederek hatt-ı hümâyûn-ı belâgat-meşhûn-ı mülûkâneyi cümle muvâcehesinde Reîsülküttâb Mehmed Hayri Efendi'ye kırâat etdirip pâdişâh-ı âlem [ve] şehriyâr-ı ümem hazretlerinin taht-ı âlî-baht-ı Osmânî'ye cülûs buyurup cenâblarının ke'l-evvel serdâr-ı ekrem [194a] ve vekîl-i mutlak-ı pâdişâh-ı âlem olmalarıyla bahr ü berrin umûr-ı seferîyyesi tesviyesine müceddeden me'mûr oldukları mazmûnların ve kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehriyâriyle mühr-i hümâyûn-ı mülûkânenin irsâl buyurulmak üzre idiğin cümleye izhâr ü âşikâr eylediler.

Akab-ı kırâat-ı hatt-ı hümâyûn-ı fesâhat-meknûnda ordu-yı hümâyûn şeyhi duâya ibtidâr ve tezâyüd-i imtidâd-ı devlet-i pâdişâh-ı kâm-kâr ve efzâyiş-i ömr ü tevfîk-i halîfe-i bahtiyâr-ı ricâ ve temennâların huzzâr ve umûmen sigār u kibâr bükâ ederek edâ ve kâffe-i gurebâ ve huddâm-ı saltanat ez-dil ü cân âmîn elfe âmîn sadâların pey-ender-pey ref'-i cânib-i kıble-i duâ eylediler.

Kezâlik Âsitâne'de Bâbıâlî'ye inâyet ü takdîm buyurdukları hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-makrûn-ı pâdişâhâneleri cümle erkân-ı devlet ve umûmen huddâm-ı saltanat muvâcehelerinde kırâat ve mazmûn-ı münîf-i kerâmet-redîfi herkese i'lân ü işâat buyurulup sadrıa'zam hazretlerinin yine makām-ı vâlâ-yı serdâr-ı ekremîde kıyâm ve umûr-ı sefer-i hümâyûna ihtimâm eylemesi tahrîr ü tesyîr buyurulduğu imlâ buyurulan sâir sipâriş ve nevâziş-i şâhâne ile cümleye ismâ' vü i'lâm olunarak herkesin hâtırı bir gûne tatyîb ve kâffe-i enâmın zebânı daavât-ı hayriyye-i sultân-ı zemîn ü zamân ile tartîb kılındı.

Tevcîh-i Ketküdâî-i Bevvâbîn-i Şehriyâr-ı İnâyet-güzîn be-Mir Şemseddin ve Kethüdâî-i Vâlide Sultân be-Lala Mahmud Bey

Fi'l-asl bend-gân-ı hâss-ı şâhâne ve ser-âmed-i [194b] sadâkat-kârân-ı şehriyârâneden olan sadrıa'zam esbak merhûm Osman Paşa hafîdi Ratib Ahmed Paşazâde Şemseddin Bey ile Lala Mahmud Bey haklarında efitâb-ı inâyet-i mülûkâne tâbân ü hûrşîd-i âtıfet-i husrevâne dırahşân olup avârif-i behiyye-i pâdişâhâne ve mekârim-i seniyye-i tâcidârâneden akab-ı cülûs-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub'-ı meskûnda sultân-ı âlem kapıcılar kethüdâlığı müşârün-ileyh Şemseddin Bey hazretlerine inâyet ü ihsân ve vâlide sultân hazretleri kethüdâlığıyla Lala Mahmud Bey mazhar-ı lutf-i bî-imtinân buyurulup yümn-i teveccüh-i hilâfet-penâhî ile müteâkıben fâiku'l-emsâl ve'l-akrân buyurulmuşlardır.

Zikr-i Kudûm-ıVâlide Sultân be-Sarây-ı Âmire-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân

Şehriyâr-ı gerdûn-menzilet bi'l-yümni ve'l-ikbâl evreng-nişîn-i hilâfet olup kāide-i dîrîne-i devlet ve de'b-i pîşîn-i saltanat üzre vâlide sultân-ı **-aliyyetü'ş-şân-**ın karârgâh-ı mülûkâne olan sarây-ı âmire-i hâkānîlerine celb ü da'veti ehemm-i umûrdan olmağla cülus-ı hümâyûnun üçüncü ve şehr-i Recebü'l-müreccebin on beşinci Cumartesi günü [11 Nisan 1789-Cumartesi] bi'l-cümle Dergâh-ı âlî kapıcıbaşıları ile çavuşân-ı dîvân-ı hümâyûn ve rikâb-ı hümâyûn ağaları ile sadr u döşleri akmişe-i mütenevvia ile tezyîn buyurulan haremeyn ricâli ve vâlide kethüdâsı ve dârü's-saâdetü'ş-şerîfe ağası hazarâtı pîş-i sultân-ı aleyyetü'ş-şânda revân ve umûmen peykân ve solâkān etrâf-ı rikâbında revân olup nisâr-ı sikke-i [195a] cedîde-i hâkānî olunarak altmış kıt'a mikdârı arabalar ile ya'nî alay-ı vâlâ-yı mahsûs

ile vâlide sultân-ı **-aliyyetü'ş-şân-**[439] hazretleri sarây-ı latîf-i atîkden sarây-ı cedîd-i münîf-i sultânîye kudûm buyurup kānûn-ı kadîm üzre iç sarây meydanı ta'bîr olunan meydanda vâḳi' hâs fırın kapısı hizâsında bi'z-zât cenâb-ı şevket-meâb-ı kerâmet-âyâb hazretleri istikbâl ve atdan nüzûl etmeksizin rikâblarına düşüp enderûna îsâl buyurmuşlardır.

Zikr-i Itlâk ba'zı ez-Ekâbir-i Ulemâ-yı A'lâm

Pâdişâh-ı Cem-câh-ı hâkān-ı kerâmet-dest-gâh -**ebbede'llâhü ve kavvâhü**-[440] hazretleri ekâbir-i ulemâ-yı a'lâmdan ba'zı mihen-dûrî-i vatana mübtelâ olan zevât-ı kirâmın keyfiyyetlerinden âgâh olmağın haklarında ummân-ı şefkat-i şâhânecûş ve kulzüm-i re'fet-i pâdişâ[hâ]ne hurûş eyleyip evvelen iki def'a revnak-bahş-ı mesned-i ifnâ olmuşiken bir mütdetden beri mahrûse-i Bursa'da ikāmete me'mûr olan İvaz Paşazâde İbrahim Beyefendi hazretlerinin Âsitâne-i Aliyye'ye kudûm ve merci'-i ashâb-ı bizâa olan hânelerinde duâ-yı tezâyüd-i şükûh-ı saltanata meşgūl olmasıçün ısdâr-ı fermân-ı nasfet-lüzûm buyurulmuşdur. Anadolu kazaskerliği pâyesiyle Rumeli mesnedine müteheyyi' olan mevlânâ-yı müşârün-ileyhin mahdûm-ı necâbet-mersûmları[441] Mustafa Beyefendi Âsitâne-i Aliyye'ye ubûr eylememek üzre birkaç seneden beri Beylerbeyi civârında vâḳi' sâhilhânelerinde mukīm ve her türlü ahkâm-ı kazâ vü kadere [195b] teslîm olmuşlar idi. Kezâlik haklarında izhâr-ı nasfet ve Âsitâne-i Aliyye'ye ubûra i'tâ-yı ruhsat buyurulmağla ol kayıddan ıtlâk ve fî-mâ-ba'd râddelerinde mansıb olmağla iktisâ-yı istihkāk eylemişlerdir. Anadolu pâyesiyle ordu-yı hümâyûn kadılığından munfasılan Manisa'ya iclâ ve bir seneye karîb belde-i mezkûrede me'mûren kûşe-güzîn-i inzivâ [442] Osman Efendizâde Abdullah Efendi hazretleri dahi karîha-i sabîha-i mülûkâneden ıtlâk ve Âsitâne-i Aliyye cânibine

---

[439] علّية اشان = "Şânı yüce" anlamında Arapça bir söz.

[440] ابّدالله و قوّاه = "Allah onu ebedi kılsın ve kuvvetini arttırsın" anlamında bir dua cümlesi.

[441] mersûmları V, ATE: merhûsları AE

[442] inzivâ V, ATE: -AE

insırâfa i‘tâ-yı izn ile ser-i mübâhâtı sûde-i a‘nân-ı nüh-revâk buyurulmuşdur. Husûsan İslambol pâyesiyle ser-etıbbâ-yı hâssa iken bundan iki üç seneye mukaddem ba‘zı bahâne ile Tâif cânibine nefy ü tağrîb kılınan Hafız Hayrullah Efendi bu‘d-ı mesâfe takrîbiyle şefî‘ u yâverden bî-nasîb iken cenâb-ı Hakk kalb-i şefkat-i neb‘-i mülûkâneye ilhâm ve mevlânâ-yı müşârün-ileyhim ile efendi-i mûmâ-ileyhin müteâkıben afvların in‘âm ü ihsân buyurulmağla pâdişâh-ı âlem [ve] şehriyâr-ı ümem hazretleri mazhar-ı duâ-yı hayr ve merci‘-i sunûf-ı sitâyiş-i âsümân-seyr olmuşlardır.

Hurûc-ı Mevâcib-i Kıst-ı Vâhid der-Meştâ-yı Rusçuk

Bin iki yüz bir senesine mahsûben ihrâcı musammem olan masar mevâcibinin Rusçuk meştâsında i‘tâsı fermân buyurulmağın şehr-i Recebü’l-müreccebin on yedinci Pazar günü [13 Nisan 1789-Pazartesi] ârâmgâh-ı serdâr-ı ekremî olan Kadeşzâde konağının sâhasında tevzî‘-i mevâcibe mahsûs bir kebîr oba nasb ü ferşîde olunup meştâ-yı hümâyûnda eşkinci [196a] olan tâvâif-i[443] askeriyyeye verilmesi lâzım gelen bin altı yüz dört kese-i dîvânî defterdâr efendi ma‘rifetiyle huzûr-ı serdâr-ı ekremîde ta‘dâd ve tâvâif-i leşkeriyâne tevzî‘ ile hakk-ı pâdişâh-ı enâmda isticlâb-ı daavât-ı hayriyye dekāyıkına sa‘y ü ictihâd olundu.

Mevâcib-i mezkûreden dört yüz elli kese-i dîvânî zümre-i yeniçeriyâna ve gayr-i ez-ann-hızâne

Üç yüz otuz altı kese-i dîvânî gürûh-ı sipâhiyâna ve kezâlik gayr-i ez-ann-hızâne

Üç yüz elli kese-i dîvânî tâife-i silâhdârâna ve

Yetmiş beş kese-i dîvânî bölükât-ı erbeâ ocaklarına ve

İki yüz otuz üç kese-i dîvânî neferât-ı cebeciyâna ve

Yüz dört kese-i dîvânî sınıf-ı topciyâna ve

[443] Burada yanlışlıkla ye “ى” harfi yerine ayın “ع” harfi yazılmıştır.

Kırk yedi kese-i dîvânî top arabacı ocağı neferâtına ve

Dört kese-i dîvânî müteferrikāna ve

Beş kese-i dîvânî ocak-ı çavuşân-ı dîvâna ve

Bir kese-i dîvânî mehterân-ı haymeye tevzî‘ ü taksîm olunmuşdur.

Bundan sonra kāide-i kadîme-i devlet-i ebed-müddet üzre hayme-i mezkûrede sergi ferş olunup serdâr-ı ekrem hazretleri taraflarından mu‘tâd üzre sipâh ve silâhdâr ocağı neferâtına avâtıf-ı şehriyârîden i‘tâ-yı ulûfe olunarak cümlesin nevâziş ü taltîf ve bâde-i pâdişâh-ı enâmda ref‘ olunan daavât-ı hayriyye âvâzesinden mesâmi‘-i sâkinân-ı mele-i a‘lâ tezyîn ü teş[n]îf olunmuşdur. Husûsan rûz-ı fîrûz tevzî‘-i mevâcib-i meştâ-yı hümâyûnda [196b] yevm-i vürûd-ı haber-i meserret-eser-i cülûs-ı pâdişâh-ı âlem [ve] halîfe-i ümem hazretlerine bir gün sonra tesâdüf eyleyip ahz-ı mevâcib zamân-ı nasfet-iktirân-ı husrevânelerinde vaki‘ olmağın herkes fâl-ı hayr ittihâz ve bundan böyle sâye-i mülûkânelerinde niçe ni‘am ü ihsân-ı husrevânelerine mazhar olacakların birbirlerine ihbâra âgāz eylediler. Cenâb-ı Hakk sâye-i inâyet-i şâhânelerin ibâd ü bilâd üzre memdûd ve tınâb-ı ikbâlî tâcidârânelerin marbût-ı evtâd-ı hulûd eyleye âmîn.

Zikr-i Adim-i Vukū‘-ı Fâide ez-İttifâk-ı İsveç ve Prusya

Bundan altı mâh mukaddem Prusyalı dilediği vechile müttefikan Rusyalı ile muhârebe ve ba‘dehû Devley-i Aliyye ile Rusyalı’nın beynini ıslâha murahhaslık senedine tâlib ve şevkli yirmi bin kese akçe mutâlebesiyle kezâlik Rusyalı üzerine cenge kalkmağa râğıb oldukları rikâb-ı hümâyûn tarafından devr-i Abdülhamid Hânî’de muasker-i hümâyûn cânibine ba‘de’l-ihbâr Rusçuk meştâsında müzâkere olunup ba‘zı mahzûrât mülâhazasıyla sened ve cevâbı rikâb-ı hümâyûn tarafına havâle ile ukde-i te’hîre dûçâr olmuşidi. Bu def‘a dahi fakat İsveçli senede bin kese akçe verilmek üzre müttefikan Rusyalı’yı tazyîk eylemeğe kıyâm eylemesin Devlet-i Aliyye’den iltimâs etmekle mebzûl-i âlemiyân olan kerem-i Devlet-i Aliyye’den

mürettebât-ı seferiyyeden olan akçeye halel gelmeyerek bu senelik li-ecli't-tecribe kendilere bin kese akçe verilmesi ve bir iş görebilir ise dahi ziyâde verileceği ecvibesiyle bu maddeye karâr verildi. Zümre-i mesfûrenin Moskovlu üzerine kıyâm ve Devlet-i Aliyye Moskovlu ile muhârebe eyledikce anlar dahi bir tarafdan melâ'în-i hasirîne izhâr-ı levâzım-ı hısâm eylemesi muntazar iken ednâ husûmet göstermesi esnâsında İsveçli Moskovlu ile mustalih olduğundan başka Moskovlu ile ceng eylemeği müteahhid olan Prusyalı dahi Devlet-i Aliyye'nin Moskovlu ile muhârebesi vakitlerinde hemen kendi hudûdlarında Moskovlu'ya bir karaltı göstermekle iktifâ ve domuz domuzu çalmaz meselinin mefhûmun âşikâr eyledi. Bi'l-âhire Devlet-i Aliyye Moskovlu ile cengin münferiden tertîb ve düvel-i sâireden min gayr-i i'ânetin hod be-hod işin görüp hasmı tarafından bi't-taleb mahallinde zikr olunacak vech üzre müsâleha ile muhârebesin ta'kīb eylemişdir[444].

Zikr-i Takdîm
ve İ'tâ-yı Mühr-i Hümâyûn be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem [Yusuf Paşa]
be-Ordu-yı Übbehet-makrûn

Mukaddem zikr olunduğu üzre pâdişâh-ı âlem [ve] halîfe-i ümem hazretleri revnak-efzâ-yı serîr-i saltanat ve şeref-bahşâ-yı efser-i hilâfet oldukları gün muasker-i hümâyûn tarafına hatt-ı hümâyûn irsâl ve serdâr-ı ekremlerinin yine makāmında ibkā buyurulup mühr-i cedîd-i hümâyûnun lutfen ve keremen kendisine takdîm buyurulmak üzre olduğu peyâm-ı meserret-irtisâmı tahrîr ü îsâl olunmuşidi. Taraf-ı şâhâneden ol hizmete müstevcibü'l-berekete nâmzed buyurulan kethüdâ-yı bevvâbîn-i şehriyârî Ratib Ahmed Paşazâde Şemseddin Bey hazretleri irâde-i hümâyûn taalluk buyurulduğu üzre seyr-i serî' ile der-Aliyye'den azîmet ve şehr-i Receb'in on dokuzuncu Pazar günü [15 Nisan 1789-Çarşamba] Rusçuk meştâsına duhûl üzre olduğu serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına ihbâr-birle tertîb-i levâzım-ı istikbâle dikkat

[444] zikr-i adem-i vukū'-ı…ta'kīb eylemişdir V, ATE: -AE

etdirip bir gün evvel çavuşbaşı Genc Osman Ağa'yı levâzım-ı sâire ile takdîm ve ba'dehû kethüdâları [197a] ve kapılar halkı ve mehterhâne ile hâriç-i kasabadan mühr-i hümâyûn ile müşârün-ileyhi istikbâl ve kâffe-i vüzerâ ve ricâl-i devlet ve ocaklar ağaları da'vet olunmuş olmağla umûmen akd-i dîvân olunan mahalle îsâl olunup serdâr-ı ekrem tarafından dahi kānûn-ı ta'zîm ü tebcîle riâyet oluna[rak] hatt-ı hümâyûn-ı pâdişâhîyi ahz ve li-ecli'l kırâa reîsülküttâb efendiye teslîm eyleyip irsâl buyurulan ser-â-sere dûhte ferve-i semmûrı iktisâ ve hançer-i mücevheri bend-i miyâne-i ihtimâm ü i'tinâ edip ibâret-i latîfe-i hatt-ı hümâyûnu savt-ı bülend ile kırâat etdirderek cümleye i'lân ve ba'dehû ilbâs-ı mu'tâd olan umûm hil'atleri alâ-merâtibihim herkese iksâ etdirilip hakk-ı pâdişâh-ı enâmda isticlâb-ı daavât-ı hayriyyeye sa'y-i firâvân eylediler.

Zikr-i Takallüd-i Seyf

Pâdişâh-ı cihân [ve] hâkān-ı felek-ünvân hazretlerinin mülûk-ı mekârim-sülûke mahsûs alay-ı mürettebe ile hazret-i Halid'e kudûm ve kānûn-ı kadîm üzre takallüd-i seyf-i zafer-lüzûm buyurmak dahi resm-i pîşîn-i meyâmin-rehinlerinden olmağla kāide-i kadîme-i Devlet-i Aliyye ve dîrîne-i müstedîme-i saltanat-ı seniyye[445] üzre kılıc alay[ı] tertîbiçün şehr-i Recebü'l-ferdin yirminci [16 Nisan 1789-Perşembe] ve cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrunun yedinci İsneyn günü umûmen erkân-ı devlet ve hademe-i saltanat sarây-ı cihân-bânîye da'vet buyurulup tertîb-i alaya mübâşeret-birle evvelen çavuşân-ı dîvân-ı hümâyûn ve verâlarından defterdâr efendi aklâmında olan hâcegân-ı dîvân ve arabacılar [197b] ve mehterhâne ve cebeci ve topcular ocakları kâtibi ve kethüdâ ve ağaları ve ba'dehû yeniçeri ocağı zâbitânı ve ardlarınca müderrisîn-i kirâm ve ba'dehû meşâyıh-ı cevâmi'-i selâtîn ve ağayân-ı ser-bevvâbîn-i mâ-temkîn ve mevâlî-i kirâm ve defterdâr efendi ve sekbânbaşı ağa ve verâlarından kibâr-ı ulemâ-yı benâm ve sudûr-ı fihâm ve ba'dehû

[445] aliyye … seniyye V, ATE: -AE

kapudan-ı deryâ ve kaymakam paşa ve şeyhülislâm efendi hazarâtı ve verâlarından süvârî hasekiler ve hâsâhûr hademesi ve yedekhâ-yi hümâyûn ve sâir erbâb-ı alay harekât-ı mahsûsalarıyla yerli yerinden tahrîk ve rikâba mübâşeret eylediklerinde şâhâne felek-makām ve pâdişâh-ı gerdûn-ihtişâma hâss olan etvâr-ı hasene-i mülûkâne ve harekât-ı matbûa-i şehriyârâne ile şevket-penâh ve kerâmet-destgâh ya‘nî pâdişâh-ı enâm-ı zıllu’llâhi alâ-mefâriki’l-enâm hazretleri dahi bi’l-yümni ve’l-ikbâl mânend-i âfitâb-ı cihân-tâb lem‘a-baş zevâyâ-yı nüh-kıbâb olup cevânib-i etrâfa i‘tâ-yı selâm-ı kerem-irtisâm ve imâle-i enzâr-ı mehâbet-ittisâm buyurarak Ebî Eyyub-i Ensârî -**rahmetü’l-Bârî**- hazretlerinin merkad-i şerîflerine azîmet ve duâ vü senâ olunarak tekallüd-i seyf-i nusret-menkabet buyurdular. Cenâb-ı Hakk dâimâ livâların mansûr ve ibâd ü bilâd-ı sa‘y-i meşkûr-ı pâdişâhâneleriyle mesrûr u ma‘mûr eyleye âmîn.

Beneş-i Âsafî be-Sahrâ-yı Rusçuk

Pâdişâh-ı cihân -**ebbede’llâhu devletehû ilâ inkırâzı’d-devrân**-[446] hazretlerinin cülûs-ı hümâyûnlarıyla ehl-i İslâm münbasıt [198a] ve hurrem olduğu rûz-ı meserret tev’emin beşinci günü ki şehr-i Receb’in yirminci [16 Nisan 1789-Perşembe] ve Nisan’ın beşinci Hamîs günü idi meştâ-yı hümâyûndan serdâr-ı ekrem hazretleri teşekküren Niş tarîkiyle umûmen kapıları halkıyla Rusçuk sahrâsına hurûc eyleyip mukaddem sipâriş kılındığı üzre topcu ve cebeci ve arabacı ocakları ağaları ve yeniçeri ağası vezîr ağapaşa ile umûmen yeniçeri ocağı neferâtı mevcûd oldukları hâlde evvelen menzil topları ile humbara-i endâhtına ibtidâ ve hayli hünerleri rû-nümâ oldukdan sonra yeniçeri neferâtı huzûr-ı serdâr-ı ekremîde nişâne-i tüfeng-endâz olmağa âgāz ve nişâna isâbet edip etmeyenden her yerinin alâ-haddihi gonca-i ümîdi ebr-i ihsân ile şüküfte vü bâz kılınıp isâbet edenler iki kat in‘âm ile

[446] اَبَدّالله دولته اِلی اِنقراض الدّوَران = “Allah onun izzetini zaman bitene kadar ebedi kılsın”, anlamında bir dua cümlesi.

âharlarından mümtâz kılınmışlaridi. Bundan sonra topcular ve cebeciler i‘tâ ve ba‘dehû kapı halkı süvâr ve her tarafdan i‘mâl-i sinân ve tüfeng ve şimşîr ve esb-i hoş-reftâr olunarak meydân-ı hünerde mübâreke-i cülûs-ı hümâyûna mebnî herkes bir gûne san‘at izhâr edip ahz-ı atâyâ ederek her biri bir gûne duâ ve imtidâd ü istihkâm-ı devlet-i müessis-i şehriyâr-ı enâm hazretleri niyâzları her cânibden ref‘-i sû-yı mele-i a‘lâ kılınmışdır.

Zikr-i Serasker-şuden-i Kapudan-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa ve Nasb-ı Kapudan-ı deryâ

Mukaddem zikr olunduğu üzre kapudan-ı deryâ olan Vezîr Gāzî Hasan Paşa sagīr ü kebîr yüz elli mikdârı donanma-yı hümâyûn [198b] gemileriyle sene-i sâbıkā baharında Özü havâlîsine azîmet ve bi-takdîri’llâhi teâlâ bir iş görülemediğinden mâ-adâ sagīr ü kebîr otuz mikdârı sefâyin-i mîrîye ihtilâf-ı hevâ ve tagayyür-i ehvâ-yı rü’esâ-yı donanma ile telef olarak Âsitâne’ye ric‘at eylemişleridi. Bu sene-i mübârekede müşârün-ileyhin berren Özü cânibi seraskeri kılınması istisvâb buyurulmağın şehr-i Receb’in yirmi yedinci Perşembe günü [23 Nisan 1789-Perşembe] Özü cânibi seraskerliğine hil‘at iksâ ve yerine kapudane-i hümâyûn olan Giridî Hüseyin kapudana evvelen avâtıf-ı seniyye-i tâcidârîden Rumeli beylerbeyi pâyesi ile deryâ kapudanlığı i‘tâ buyurulup alâ-vechi’t-tekmîl donanma-yı hümâyûnun ihrâc olunması husûsuna her tarafdan i‘tinâ olundu ve müşârün-ileyhin dahi mükemmel kapı ile Tuna câniblerine harekete mübâderet eylemesi fermân buyurulmağın Levend çiftliği ve Davudpaşa taraflarında esbâb-ı seferin ikmâl ve Nisan’ın on ikinci Perşembe günü İsmail cânibine azîmete ibtidâr eylemesi husûsuna isti‘câl olundu.

Bend-i Livâ-i Şerîf be-Sütûn-ı Mübârek-hîş

Şehr-i Şa‘bân-ı şerîfin gurresi [27 Nisan 1789-Pazartesi] ve Nisan’ın on altıncı İsneyn günü Vezîr Ankaravî Seyyid Abdi Paşa ile mühr-i hümâyûn cenâb-ı

cihân-dârî[ye] îsâli hizmeti mülâbesesiyle meştâ-yı hümâyûnda bulunan kethüdâ-yı bevvâbîn-i hazret-i şehriyârî Şemseddin Bey ve umûmen ocaklar ağaları ve ordu-yı hümâyûn [199a] ricâli meştâ-yı Rusçuk'da Bâbıâsafî olan mahalle da'vet ve sâat dörtde iken cümlenin müheyyâ olduğu akabinde serdâr-ı ekrem hazretleri taraflarından cümleye ziyârete ruhsat buyurulup livâ-i şerîf-i saâdet-elîf bir mürtefi'ce mahalle cüz'ice bast olunarak vaz' olunmuş olmağla serdâr-ı ekrem hazretleri her bir ziyâret edip takbîl eden zâtın mahall-i ziyâretin ta'zîmen şerbet dülbendi ile tanzîf için kāimen vâkıf-ı makām-ı ihtirâm olduğu hâlde alâ-merâtibihim ziyâret ü takbîle ibtidâ ve her ziyâret ü takbîl eden zâire[447] ba'de't-tanzîf serdâr-ı ekrem hazretleri teberrüken şerbet-i sini i'tâ ederek hizmet-i ziyâret şeref-yâb-ı hitâm oldukdan sonra vüzerâ vü havâsdan mâ-adâya insırâfa ruhsat verildiği akabinde serdâr-ı ekrem hazretleri ve sâir mevcûdlar mübâşeretiyle tekbîr ü tehlîl ve mazhar-ı nusret-celîl olmak duâlarına tezâyüd-i şevket-i pâdişâh-ı âlem ve mansûrî-i asâkir-i hayrü'l-ümem niyâzları ilâve kılınarak livâ-i şerîf-i hazret-i Resûl sütûnuna bend ü mevsûl buyurulup ol meclis-i melâik-i ünsîde bulunan vüzerâ ve sâir hademe-i devlet dahi yerli yerine kufûl eylediler.

Ta'yîn-i Ordugâh-ı Mevkib-i Hümâyûn

Ferdâsı mâh-ı mezbûrun ikinci [28 Nisan 1789-Salı] ve Nisan'ın on yedinci Salı günü kāide-i kadîme üzre ocaklar kethüdâlarıyla kadhüdâ-yı sadrıa'zam Rusçuk kasabası hâricinde olan sahrâları geşt ü güzâr ve cümleden elyak [199b] ve ahra olan kasaba-i mezbûrenin nehr-i Tuna cereyânına nazaran alt cânibinde kâin Yergöğü kal'ası muhâzâtında vâḳi' sahrâ-yı dil-güşânın karârgâh-ı ordu-yı hümâyûn olması bi'l-ittifâk istihsân ve evvelen cây gâh-ı livâ-i saâdet ve ârâmgâh-ı ordu-yı

[447] zâide V, ATE: zâidei AE

zafer-menkabet[448] olacak mahaller nasb-ı evtâd olunarak müstebân oldukdan sonra pâdişâh-ı âlem ocaklarının orduları yerleri ta‘yîn ü tahsîs kılınmışdır.

Azîmet-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zam[î Nazif Efendi] be-Cânib-i Âsitâne-i Aliyye

Ordu-yı hümâyûnda sadrıa‘zam kethüdâsı olan Nazif Efendi ile birâderi başmuhâsebeci Emin Efendi’nin ba‘zı su‘âl ü cevâb maslahatı zımnında cânib-i rikâb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden matlûb olundukların muhtevî mâh-ı Şa‘bânü’l-muazzamın dördüncü Cumartesi gecesi [30 Nisan 1789-Perşembe] serdâr-ı ekrem hazretlerine hitâben bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı şâhâne mehâbet-rîz-i vürûd olmağın ferdâsı ki mâh-ı mezbûrun altıncı Sebt günü idi [2 Mayıs 1789-Cumartesi] seherîce mu‘tâd üzre huzûrlarına getirdip mazmûn-ı hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı pâdişâhîyi kendisine ifâde ve irâde-i aliyye-i cenâb-ı cihân-dârî üzre fi’l-hâl yol levâzımın rü’yet ve bir an akdem savb-ı matlûba azîmet eylemek vesâyâları ile der-akab konağı cânibine iâde eylediler. Mumâ-ileyh matlûb olan vechile derhâl tehiyye-i levâzım-ı azîmete ikdâm edip ertesi gün Âsitâne-i Aliyye cânibine birâderleriyle revân olmuşlardır.

Zikr-i Kethüdâ-yı Sadrı‘azamî-şuden-i Hasan Efendi ve İrâd-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı [200a] Menâsıb-ı Dîvâniyye

Zikr olunduğu üze kethüdâ-yı sâbıkın cânib-i rikâb-ı cihân-dârîye azîmeti takrîbiyle sadrıa‘zam kethüdâlığının mesnedi tehî kalmağın mukaddemâ birkaç def‘a şıkk-ı evvel defterdârı ve bir def‘a dahi kethüdâ-yı sadr-ı âlî olup ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l defter emîni olan Hasan Efendi hemen şehr-i Şa‘bân’ın yedinci[449] Sebt günü [3 Mayıs 1789-Pazar] da‘vet ve sadrıa‘zam kethüdâlığına iksâ-yı hil‘at olunup baş

[448] menkabet AE: taviyyet V, ATE

[449] yedinci AE: beşinci V, ATE

muhâsebecinin dahi Âsitâne-i Aliyye'ye gitmesi mülâbesesiyle başmuhâsebecilik mansıbı münhal olmağın süvârî mukābelecisi olan Küçük Ali Efendi'ye ihsân ve atlı mukābeleciliği ile mâliye tezkirecisi olan Feyzi Beyzâde Mehmed Bey mahsûd-ı akrân buyurulup mâliye tezkireciliği ile cebeciler kâtibi olan sâbıkā sadrıa'zam kethüdâsı kâtibi Tevfik Efendi'nin hâtırı mecbûr ve cebeciler kitâbeti ile sâbıkā kapıcılar kâtibi masraf-ı sâbık-ı Vezîr Cezzar Ahmed Paşa kapı kethüdâsı Osman Efendi mesrûr kılınıp bundan mukaddemce rikâb-ı hümâyûna gidip büyük tezkirecilik vekâleti hizmetinde müstahdem olan âmedci-i sâbık Ebubekir Ratib Efendi inhilâlinden silâhdâr ocağı kitâbetiyle dahi sâbıkā defterdâr mektûbcusu ve ordu-yı hümâyûnda bi'l-fi'l topcular kâtibi olan Hâfız Mustafa Efendi mesrûr u handân ve arabacılar kitâbetiyle Şehrîzâde ve hâslar mukātaacılığıyla Avni Efendi ve âmedcilik ile Ebubekir Efendi mazhar-ı lutf-ı firâvân olmuşlardır.

[200b] Neşr-i Buyuruldu be-Ocakhâ berây-ı İhrâc-ı Ordu Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk

Şehr-i Şa'bâ'nın sekizinci [4 Mayıs 1789-Pazartesi] ve Nisan'ın yirmi üçüncü Pazartesi günü ordu-yı hümâyûnun Rusçuk meştâsından Rusçuk sahrâsına hurûc eylemesine ittifâk-ı ârâ ile karâr verilip yevm-i mezbûrda pâdişâh-ı âlem hazretleri ordu-yı hümâyûnlarının hurûc edeceğini ta'yîn-i yevm olunarak ocaklar ağalarına ifhâm ü i'lân ve anların dahi hurûc edeceği günlerin ta'yîn ü beyân olunması lâzime-i hâlden olmağla ordu-yı hümâyûn mahalli ta'yîninin ertesi günü beyâz üzerine buyuruldular neşriyle muasker-i şehriyârînin rûz-ı firûz-ı mezkûrda hurûcuna nazaran kānûn-ı kadîme riâyet-birle Dergâh-ı âlî yeniçerileri ordusunun mâh-ı merkūmenin beşinci Cuma günü [1 Mayıs 1789-Cuma] ve sâir piyâde ocaklarının ertesi Sebt günü meştâ-yı Rusçuk'dan sahrâya hurûca ihtimâm ü nasb-ı hıyâm-ı kıyâm eylemeleri beyâz üzerine evâmir ile i'lân olunup irâde olunduğu üzre zikr olunan eyyâm-ı mübârekede piyâde ocakları ağaları ale't-tertîb ocakları ricâli ile

Rusçuk sahrâsına hurûc u ârâm ve beyân olunan rûz-ı firûz-ı mezkûrda müretteb alay ile livâ-i şerîf-i nusret-redîf-i risâlet penâhî dahi duâ vü senâ ve cenâb-ı Hak'dan fevz ü nusret temennâ olunarak meştâ-yı Rusçuk'dan ihrâc ve câygâh-ı ordu-yı hümâyûn olan Yergöğü muhâzâtında vâḳi' sahrâ-yı [201a] dil-güşâda mansûb olan hayme-i saâdetine dest-i tekrîm ile idhâl ü idrâc olundu.

Zikr-i İrsâl-i Hükm-i Şerîf ez-Cânib-i Vâlide Sultân -aliyyetü'ş-şân-[450]

Cülûs-ı hümâyûn-ı meyâmin-makrûn-ı şehinşâhî akabinde de'b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden makām-ı sadâret-i uzmâya takdîm buyurulan teşrîfât-ı husrevâneden başka devletli ismetli vâlide sultân -aliyyetü'ş-şân-[451] hazretleri taraflarından dahi hükm-i şerîf ile bir sevb hil'at irsâli mu'tâd-ı kadîm ve resm-i müstedîm olunup serdâr-ı ekrem hazretleri dahi mevkib-i hümâyûn ile Rusçuk sahrâsında hayme-nişîn bulunmağın de'b-i dîrîne riâyeten ol bâbda imlâ buyurulan hükm-i şerîf-i anberîn-sutûr ve bir sevb semmûr-ı müstevcibü's-sürûru kahvecibaşılık hizmet-i celîleleri ile şeref-yâb olan ağa ile mevkib-i hümâyûna isrâ buyurdular. Şehr-i Şa'bân'ın dokuzuncu Salı günü [5 Mayıs 1789-Salı] muasker-i hümâyûna iltihâk edeceği bir iki gün mukaddem ihbâr olunmağın taraf-ı sadr-ı 'azamîden der-akab hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan teşrîfât-ı hümâyûn kalemi kesedârı İbrahim Efendi ile sadrıa'zam kapıcılar kethüdâsı ve selâm ağası ve karakulak-ı sadr-ı âlî mevkib-i hümâyûna nısf sâat mikdârı mahalden istikbâl ve ol makām-ı dilgüşâda nasb olunan haymeden bir mikdâr istimâhat[452] akabinde sadrıa'zam tarafından takdîm olunan müzeyyen esbe süvâr ve müstakbilîn-i mûmâ-ileyhin [201b] pîş-rev olarak otag-ı âsafî cânibine sâ'lik-ı reh-vâr olup hademe-i bâb-ı huzûrda hâzır iken ağa-yı mûmâ-ileyh gelip tuğlar pîş-gâhında nüzûl

[450] علیّه الشان = "Şânı yüce" anlamında bir Arapça söz.

[451] علیّه الشان = "Şânı yüce" anlamında bir Arapça söz.

[452] istimâhat AE: istirâhat V, ATE

ve sadrıa‘zam hazretleri haymeleri önünden istikbâl eder olduğu hâlde hükm-i şerîf tezkiresi takbîl ve dest-i serdâr-ı ekremîye mevsûl edip anlar dahi ahz ü takbîl-birle koyunlarına vaz‘ ü irsâl buyurulan kürkü iktisâ ve mevcûd olan kapı hademesi dâmen-pûs merâsimini ba‘de’l-icrâ herkes çadırlarına avdet ve ağa-yı mûmâ-ileyh ile bir mikdâr muâneset ü musâhabetden sonra bir sevb bol yenli sammûr kürk iksâ ve etbâ‘ılarına dahi kifâyet mikdârı hil‘atler ilbâs olunup taraf-ı sadrıa‘zamîden keşîde kılınan esbe süvâr ve kendileriçün nasb olunan haymede inân-keş-i ârâm ü karâr oldular. Birkaç gün ikāmetleri esnâsında lâzım gelen tahrîrâtı imlâ vü ikmâl ve teşrîfât-ı hümâyûn defterlerinde mastûr olduğu üzre iktizâ eden hizmeti i‘tâ olunup muazzezen Âsitâne-i saâdet cânibine ihrâc ü irsâl olunmuşdur.

Zikr-i Vâkıa-i Kalas

Kalas kasabası nehr-i Tuna’nın karşı sâhilinde vâḳi‘ Boğdan memleketinin iskelesi mesâbesinde bir mahall olup kasaba-i mezkûreden külliyyetli asker ile Boğdan içinde olan Moskov keferesi üzerine hücûm ve inâyet-i Bârî ile esbâb-ı muhârebe muntazam olduğu hâlde vücûd-ı küffârı ol tarafdan ma‘dûm eylemek emr-i meczûm olmağla mahall-i mezkûrun takviyetine [202a] mübâşeret ve eyyâm-ı şitâda mîrimîrândan Silistrevî İbrahim Paşa ve Kayserili diğer İbrahim Paşa mahall-i mazkûra ta‘yîn ve sadrıa‘zam tüfengçibaşısı ile Silistre ve Pazarcık havâlîsinden müyesser olduğu mertebelerde asker tertîb ve mûmâ-ileyhimâ ma‘iyyetine ta‘yîn olunmuşidi. Kasaba-i mezkûre ile küffâr-ı füccârın ikāmet eylediği mahall beyninde asâkir-i İslâm’ın hücûmuna mâni‘ olur enhâr ü cibâlden bir mâni‘ ve hâciz olmadığından ve fi’l-asl sene-i sâbıkāda meştâ askerî tertîbine vaktiyle şürû‘ olunmamağa mebnî a‘dâ-yı dînin cem‘iyyetine mukābil miyâne-i asker-i İslâm’da kuvvet hâsıl olmazdan mukaddem ba‘zı dilâverlerin urûk-ı hamiyyetleri hareket ve a‘dâ-yı dînin karakolları üzerine ikdâma mübâderet eyleyip hattâ bir def‘a katı vâfir kâfiri kılıcdan imrâr ederek mukaddeme-i küffârın cem‘iyyetin târûmâr ve katı vâfir

kelle ve dil ahz eylediklerinden başka rü'esâ-yı kefereden be-nâm bir kâfir-i dev-sîreti âverde-i kemend-âsâr eylemişleridi. A'dâ-yı dîn hücûm-ı müslimînden hirâsân olup kuvvet ü cem'iyyet-i asâkir-i İslâm'dan mukaddemce kasaba-i mezbûre üzerine gelmek fikr-i fâsidinde olduğu ordu-yı hümâyûn tarafından ihbâr ü istimdâd olundukda meştâ askeri olmadığından ordu-yı hümâyûn tarafından mümkün mertebe kul ketküdâsı techîz ve sûret-i zâhir[e]de tedârük olunabilen bin nefer mikdârı asâkir ve kifâyet mikdârı zehâyir ile ucâleten açıklara vaz' ve Rusçuk meştâsından [202b] kasaba-i mezbûreye ihrâc ü tesyîr ve bir tarafdan dahi elden geldiği mertebe verâlarından kuvvet verilmeğe her tarafdan sâk-ı ihtimâm-ı teşmîr olunduidi. Beyân olunduğu üzre cem'iyyet-i asâkir-i İslâm'ın kuvvet bulmasından a'dâ-yı dîn tersâne ve kul kethüdâsının kasaba-i mezkûre iskelesine yanaşdığı an istimâ' olunduğu vechile on sekiz bin mikdârı küffâr-ı füccâr iki koldan kasaba-i mezkûre üzerine hücûma ibtidâr edip mevcûd olan cenge kādir tahmînen dört bin mikdârı asâkir-i İslâm dahi mukābeleye âgāz ve taraf taraf i'mâl-i sinân ü şimşîr ederek cevher-i hünerlerin ibrâz-birle üç sâat ve alâ-rivâyetin altı yedi sâat mikdârı pazar-ı kıtâl ve kifâh[453]-ı bâz ve niçe kâfir-i bî-dîni hem-hâbe-i lâşe-i kilâb ü kürâz[454] eylediler. Ammâ îrâd olunduğu üzre meştâ askeri olmadığından şiddet-i şitâdan mahall-i mazbûrun cem'iyyetine üç beş gün zarfında dil-hâh üzre kuvvet vermek ber-muktezâ-yı zamân hâric-i dâire-i imkân olup ve tahrîr olunduğu vechile dört bin mikdârı dilâverin ekseri şehîd olmağın bâkîsinin kesret-i muhârebeden mukāvemete kudretleri kalmadığı zümre-i küffâra nümâyân olmağla hemen def'aten mânend-i reme-i hanâzîr tabur-ı pür-şûrların enderûn-ı kasabaya tesyîr eyleyip bakīyye-i asâkir-i İslâm yaka yakaya bir mikdâr dahi mukātele-i küffâra kıyâm eyleyip bu esnâda rü'esâ-yı askerden kul kethüdâsı olan Mehmed Emin Ağa şerbet-i şehâdeti

[453] Burada tamlama esre "ِ" işareti ile yapılması gerekirken esre işareti yerine ye "ی" harfi kullanılmıştır.

[454] kürâz V, ATE: güzâr AE

[203a] nûş ve bâkīleri kesret-i dest-bürdden kendilerin bî-hûş edip tehassun edecek bir mahalleri dahi olmadığından nâ-çâr miyâne-i küffârda karâr eylediler. Ma‘reke-i müşrik-sûz-ı mezbûrede eğerçi asâkir-i İslâm’dan libâs-ı hayât-ı müsteâr ile kalan ekall-i kalîl olup lâkin küffâr-ı ber-geşte-rûzgârdan altı yedi bin kâfirin reh-neverd-i dârü’l-bevâr olduğu hikâyât ü rivây[â]t olunmuşdur ذالك تقدير العزيز العليم[455].

Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Şerîf ve Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn be-Ordu-yı Zafer-Makrûn

Ötedenberi ihrâc-ı mevâcib-i pâdişâhî akabinde taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden hatt-ı şerîf-i âtıfet-redîf ve teşrîfât-ı hümâyûn-ı kerâmet-merhûn irsâli merâsim-i dîrîne-i saltanat-ı seniyyeden olmağın bundan mukaddemce Rusçuk meştâsında hân-ı ihsân-ı şehinşâhâneden ihrâc olunan bir kıst ni‘am-ı mevâcib-i husrevâne pâdişâh-ı âlem-penâh ocakları ahâlîsine tevzî‘ u taksîm ve hakk-ı pâdişâh-ı deryâ-nevâlde isticlâb-ı daavât-ı hayriyye olunmak levâzımı îfâ vü tetmîm kılındığı cânib-i serdâr-ı ekremîden atebe-i ulyâ-yı şehriyâr-ı Sikender-serîr hazretlerine arz u takdîm olunmuşidi.

Taraf-ı hümâyûn-ı mülûkâneden dahi mübârek kalem-i anberîn-rakam-ı tâcidârî ile imlâ vü terkîm buyurulan bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-merhûn ile ihsân buyurulan teşrîfât-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn-ı hâkānîleri çûkadâr-ı [203b] şehriyârîleri Mustafa Ağa’ya teslîm ve cânib-ı mevkib-i hümâyûn-ı şehinşâhânelerine ba‘s ü takdîm buyurulup şehr-i Şa‘bân’ın on beşinci Pazartesi günü [11 Mayıs 1789-Pazartesi] muasker-i hümâyûna vusûlü istihbâr ve cânib-i sadrıa‘zamîden edâ-yı merâsim-i istikbâl-i teşrîfât-ı hümâyûn-ı mülûkâneye ibtidâr olunup kethüdâ-yı sadrıa‘zamî ve ser-çavuşân-ı dîvân-ı hümâyûn ve teşrîfâtî efendi ve mehterhâne ve sâir esbâb-ı ihtişâm ile istikbâle sa‘y-ı bî-hemâl ve alay-ı tâmm ile ağa-yı müşârün-ileyh otak-ı âsafîye îsâl olunup hatavât-ı tekrîm ü tebcîl ile merâsim-i

[455] “Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir” (Kur’an, Yasin; XXIII. cüz, 38. ayet)

istikbâl-i teşrîfât-ı mekârim gāyât ba‘de’l-edâ hil‘at-i müstevcibü’s-sürûr-ı mülûkâne iktisâ ve mücevher hançer-i pervîn-peyker-bend-i miyân-ı i‘tinâ olunup ibâret-i hatt-ı şerîf-i mekârim-redîf-i tâcidârâne huzzâra ismâ‘ için reîsülküttâb efendiye i‘tâ olunup der-akab savt-ı bülend ile kırâat ve mezâmîn-i letâif[456]-ekîn ve şevket-rehîn-i şâhâne cümleye ifhâma dikkat olunup herkes duâ-yı te’yîd-i pâdişâh-ı eyyâm ve şehriyâr-ı mekârim-enâm duâlarıyla ter-zebân olarak yerli yerine avdet eylemişlerdir.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vezîria‘zam ü serdâr-ı ekremim!

Seni selâm ü selâmet-encâm-ı pâdişâhânemle taltîf eylediğimden sonra ma‘lûmun olsun ki zâtında olan cevher-i sadâkat ü şecâ‘at ve mâye-i istikāmet ü gayret muktezâsınca tertîbât-ı seferiyye ve idâre-i umûr-ı mühimmeye hüsn-i sa‘y ü ihtimâmın mesmû‘um oldukca [204a] hakkında hüsn-i teveccüh-i husrevânem ziyâde olmakdadır. Kâffe-i ve ale’l-husûs uğur-ı dîn ü devletimde taş yaslanarak a‘dâ-yı müşrikîne göğüs gerecek ve cihâd ü gazâ ile i‘lâ-yı kelimetü’llâha ikdâm edecek ocaklı ve sunûf-ı askeriyye kullarımın bu def‘a bir kıst mevâcibleri tevzî‘inde zuhûra gelen sa‘y ü ihtimâmın pesendîde-i mülûkânem olmuşdur.

Berhûdâr u uğur-ı hümâyûnda nice gazâ eden gerek ricâl ve gerek ocaklı kullarım dahi iki cihânda yüz aklığı ile bekâm olsunlar mücerred seni taltîf ve hakkında hüsn-i teveccühümü tebyîn için hila‘-ı hâssa-i dâverânemden bir sevb semmûr kürk ve bir kabza hançer-i mücevher çûkadâr ağa kulumla irsâl ve hil‘at-i şâhânemi zîver-i döş-i müfâharet ve hançeri bend-i miyâne-i sadâkat edesin ve merdâne ahz-ı intikām almasına ve yedimizden çıkan kal‘aların üzerine hücûm u metânet ve yine fethine gayret ü ihtimâm edesin ve bir maddede kusûr u gaflet ve

[456] letâif AE: letâfet V, ATE

serhadlerin ve mevâzı‘-ı sâirenin takviyelerinde rehâvet olunmamasına bezl-i cell-i miknet eyleyesin.

Cenâb-ı Hayrü’n-nâsırîn dînimizin sâhibi iki cihân güneşi Peygamberimiz efendimizin hürmetine asâkir-i İslâm’ı her mahalde mansûr ve a‘dâ-yı dîni cemî‘ mevâzı‘da makhûr eyleye âmîn bi-hürmeti nebiyyü’l-emîn.

Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn ve İ‘tâ-yı Rütbe-i Vezâret be-Kapudan-ı deryâ Hüseyin Paşa

Ber-mûceb-i irâde-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı Cem-hemâl Bahr-i siyâh [204b] u sefîde ihrâc ü irsâl kılınmak üzre ifrâz buyurulan donanma-yı hümâyûn merâkibinin neferâtı ve levâzımı itmâm ü ikmâl olunmağın [e]vâsıt-ı Şa‘bân’da şehriyâr-ı adl-güster [ve] hâkān-ı ferîdûn-fer hazretleri âdet-i müstahsene-i kadîmeleri üzre Yalı köşküne teşrîf buyurup resm-i pîşîn-i bihîn üzre ve donanma-yı hümâyûnları sefâyini ihrâc ve huzûr-ı hümâyûn-ı mevhibet-makrûnlarından imrâr olunup ol esnâda kapudan paşa hazretleri haklarında nazar-ı inâyet-i mülûkâneleri rû-bâlâ ve rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsânıyla kadrlerin i‘lâ buyurup mesrûr u handân [ve] sefâyin-i pâdişâhî ile Beşikta[ş] pîş-gâhına revân oldular. Ba‘dehû müşârün-ileyh mustashibi olan donanma-yı hümâyûn sefâyini ile Büyük dere kuddâmına hareket ve andan müsâade-i hava ile mâh-ı Ramazân-ı şerîfin on birinci [5 Haziran 1789-Cuma] ve Eyâr’ın[457] yirmi beşinci günü Bahr-i siyâh’a bâd-bân-güşâ-yı azîmet olup ferdâsı Kelegra pîş-gâhında lenger-endâz-ı ikāmet olmuşlardır[458].

Maktûlî-i Selim Ağa Emîn-i Tersâne-i Âmire

Kapudan-ı sâbık Hasan Paşa tarafından sadrıa‘zam hazretleri tarafına vürûd eden kāimede pâdişâh-ı âlem [ve] halîfe-i ümem hazretleri birkaç def‘a tebdîlen

[457] Mayıs ayı RH, s.283

[458] hurûc-ı donanma … ikāmet olmuşlardır AE: -V, ATE

tersâne-i âmirelerin rü'yet[459] ve bir gün evvel nüzûlü matlûb-ı hümâyûn olan sefîne-i sultânînin ameleden tehî olduğun rü'yet buyurduklarında her ne kadar teksîr-i ameleye ve sefîne-i hümâyûnun nüzûlüne tenbîh-i şâhâneleri taalluk eyledi ise de emîn-i mûmâ-ileyh mütenebbih olmayıp [205a] külliyyen ameleyi kaldırmağa cesâret ve sâir gûne ihâneti bâ'is-i hîcâb gazab-ı pâdişâhî olmağın hemen sefîne-i mezkûre pîş-gâhında tertîb-i cezâsına işâret ve hâl-i tebeh-meâli sâire ibret buyurulmuşdur.

İ'tâ-yı Vezâret

Şehr-i Şa'bân'ın on beşinci günü [5 Haziran 1789-Cuma] fi'l-asl Dergâh-ı âlî yeniçeri ağalığından mîrimîrânlık ile çerâğ olup Vidin serhaddi karşısında Çırnıs ve Ada-i kebîr nâm mahallerde Nemçe keferesinden ol havâlînin muhâfazasıyla müştagil olan Mehmed Paşa ile Bender havâlîsinde Moskov keferesi muhâzâtında Rizelizâde Abdullah Paşa'ya me'mûr oldukları mahallerde i'mâl-i askere ve kahr ü tedmîr-i küffâr-ı dûzah-makarra medâr olmak için avâtıf-ı aliyye-i tâcidârîden rütbe-i vâlâ-yı vezâret inâyet ü ihsân buyurulmuşdur.

Vukū'-ı Meşveret

Mâh-ı Şa'bân'ın on altıncı ve on yedinci Salı ve Çarşamba günleri [6 Haziran-7 Haziran 1789-Cumartesi/Pazar] cânib-i pâdişâhîden devr-i kürküyle irsâl buyurulan çûkadâr-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Bey ve vezîr ağapaşa hazretleri ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve ocaklar ağaları ve sâir ricâl-i ordu-yı devlet hâzır oldukları hâlde müteâkıben huzûr-ı serdâr-ı ekremîde meşveret olunup ordu-yı hümâyûnun Rusçuk kenarında ikāmeti zımnında der-kâr olan menâfi' ü mazarratlar ve Silistre cânibine gidilmekde olan mahzûrât ü menfaatler beyân olunsun diye

[459] rü'yet AE: geşt V, ATE

cümleye hitâb olunup hattâ ikinci meclisde İsmail seraskeri ve Eflak [205b] voyvodası taraflarından gelen tahrîrât dahi kırâat olunsun denil[d]ikde

Meclis-i meşveretde fakat Eflak voyvodasının kâğıdı hulâsası kırâat ve İsmail seraskerinin askerî tâifesiyle hüsn-i zindegânîye muvaffak olmayıp seraskerlikden isti‘fâsını hâvî ordu-yı hümâyûna gönderdiği mektûbunun hemen mazmûnu cümleye işâat olundukdan sonra imdi bu bâbda ne gûne re’y ü tedbîr olunmak iktizâ eder denildi çünki Eflak voyvodasının kâğıd-ı hulâsasında Eflak cânibinde maiyyet-i voyvoda-i Eflak’da olan asâkirin kesretinden ve şehriyyeleri bir yük guruşa karîb olduğundan bir vechile idâreye kudreti olmayıp küllî hazîne ile ordu-yı hümâyûn hazînesinden imdâd ü iânete muhtâc olunduğun ve beş bin piyâde asker ile serdâr-ı ekrem hazretlerinin nehr-i Tuna’yı ubûr-birle voyvoda-i mersûm tarafına kudûm eylemesine iltimâs voyvoda-i mersûmun bu gûne tahrîr ü ilticâsından ordu-yı hümâyûnun Rusçuk kenârında ikāmet eylemesi matlûb u muhtârı idiği ihsâs olunmuşidi. Hattâ voyvoda-i mersûm böyle olmadığı sûretde maiyyetinde olan ahmâl ü eskālin Rusçuk cânibine imrâr ve kendisi yanında bulunan sunûf-ı asâkir-i pâdişâhî ile bir kerre Yaş havâlîsinde olan küffâr-ı dûzah-karâr üzerine hücûma ibtidâr edeceğin tasrîh ü iş‘âr ve küffâra galebe edebildi ise febihâ ve niamihî ve illâ kendisi dahi bakiyye-i asker ile nehr-i Tuna’yı beri Rusçuk [206a] cânibine güzâr etmek sûretin izhâr eylemiş voyvoda-i mersûmun bu vechile tahrîr ü istid‘âsından garaz[460] asâkir ve mebâliğ ile takviyet verilmekdir yoksa serdâr-ı ekremin ol tarafa bi’l-fi‘l azîmet eylemeleri bir vechile münâsib olan keyfiyyâtdan değildir denilerek bir mikdâr asâkir ile ol tarafın takviyesine şürû‘ olunsun denildikde

Üç bin mikdârı piyâde asker ile bir cesûr turnacının birkaç gün zarfında tedârük ve voyvoda-i mersûm maiyyetine me’mûr kılınmak üzre ihtimâm edeceğin yeniçeri ağası kaymakam-ı sâbık Hasan Paşa ma‘ruz-ı huzûr eyledi.

[460] Bu kelimeden sonra yanlışlıkla bir vav “و” harfi yazılmıştır.

Ve İsmail seraskeri[461] Hasan Paşa'nın beyân olunan vechile ya'nî asker kendisini istemeyip ve kendisi dahi bu işin recülü değilim diye seraskerlikden isti'fâsına mebnî seraskerlikden azl ve tebdîli lâzım geldiği maslahatı der-miyân olunup bir münâsib serasker ta'yîni husûsunda hayli kīl u kāl oldukdan sonra bi'l-âhire bundan mukaddemce İbrail seraskerliğiyle Maçin tarafına azîmet üzre olan Ankaravî Vezîr Seyyid el-Hâcc Abdi Paşa'nın yine İsmail'de ikāmet eylemesi bâbında iktizâ eden emrleri der-akab tahrîr ve ısdâr ü irsâl olunması fermân buyuruldu.

Bundan sonra ordu-yı hümâyûnun ikāmet ve rihleti bâbında dahi hayli kelâm deverân edip bi'l-âhire Silistre cânibine gitmesi eğerçi cümle indinde müsellem olup lâkin Yergöğü ve Rusçuk taraflarına birer serasker ve muhâfız nasbı ile takviyet verilmesine muhtâcdır diye cevâb verilmekle Bükreş cânibine gönderilecek [206b] asker tedârük ü imrâr olunmasına ve Rusçuk ve Yergöğü câniblerine birer serasker ve muhâfız tedârük ü ihzâr olundukdan sonra Rusçuk'dan Silistre tarafına mevkib-i hümâyûnun hareket eylemesine gün ta'yîn olunmayarak karâr verilip herkes avdet ve yerli yerine ric'at eylediler. Asl-ı meclis-i meşveret dîvân-ı hümâyûn kaleminde mufassalan mazbût olmağla icmâlîce hıfz olunabildiği kadarca işâret olunmuşdur.

İhtiyâd-ı İkāmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk ve Tedâbîr-i Sâire

Şehr-i Şa'bân'ın yirmi üçüncü [19 Mayıs 1789-Salı] ve mâh-ı Eyâr'ın altıncı günü hayme-i âsafîde tekrâr meşveret olunup atların çayırlanması bundan mukaddem ordu-yı hümâyûnun Rusçuk'dan hareket ve adem-i hareketi bahsi esnâsında müzâkere olundu idi[462].

[461] Hasan Paşa … İsmail seraskeri V, ATE: -AE

[462] idi V, ATE: -AE

Ol vakitde mürettebât-ı ordu-yı hümâyûndan olan araba ve deve makūlesinden vürûd eden hayvânât-ı mevkib-i hümâyûnun hareketine vefâ etmediğinden ve Bükreş ordusuna takviyet vermek Rusçuk sahrâsında âsân olunduğundan bir eyyâm dahi sahrâ-yı mezkûrede ikāmet ihtiyâr olunup atların Rusçuk sahrâsı etrâfında çerâ-gâha gönderilmesine ruhsat verildi.

Ve Eflak tarafında piyâde askerin kılleti olmağın mukaddem beyân olunduğu üzre Eflak voyvodası tarafından kaviyyü'l-iktidâr bir vezîr ile külliyetli piyâde asker matlûb olunup ve piyâde askeri dahi ol vakt henüz çokca mevcûd olmadığından tez elden dalkılıç olmak üzre yeniçeri ocağından iki bin mikdârı piyâde [207a] asker tedârük olunup nehr-i Tuna'yı karşı Yergöğü cânibine imrâr ve Bükreş ordusuna tesyâr olundular ve Eflak tarafına ve anda iktizâsına göre a'dâ-yı dîn ya'nî Moskovlu-yı la'în üzerine ta'yîn olunmak için vüzerâ ve mîrimîrândan ol esnâda kimesne mevcûd bulunmadığından bundan mukaddemce Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından iken kendisine ordu-yı hümâyûn konakcılığıyla mîrimîrânlık ihsân olunan Kemankeş Mustafa Paşa'nın fî-mâ-ba'd ordu-yı hümâyûna gelip karşı Yergöğü cânibine imrâr olunacak sunûf-ı asâkir-i pâdişâhîye başbuğ nasb olunması tasmîm olundu. Şehr-i Şa'bân'ın yirmi beşinci günü [21 Mayıs 1789-Perşembe] sadrıa'zam hazretleri tebdîl tarîkiyle bir kayığa süvâr ve beş on nefer etbâ'-ı mahsûsasıyla nehr-i Tuna sâhillerinden olan Silistre ve İbrail ve Kalas ve İsakçı kasaba ve şehirlerin geşt ü güzâr edip yedinci günü ki Ramazân-ı şerîfin ikinci Erbaâ günü idi [27 Mayıs 1789-Çarşamba] yine mevkib-i hümâyûn-ı pâdişâhîye avdet ve ol tarafların hâl ü şe'nini ve kendisinin ol taraflarda olan me'mûrlara sipâriş eylediği ve verdiği istimâletleri mübeyyin mufassal takrîr [ü] tahrîr ve cânib-i rikâb-ı kamer-tâb-ı cenâb-ı cihân-dârîye tesyîr eyledi.

Mâh-ı mezbûrun dokuzuncu günü [3 Haziran 1789-Çarşamba] kezâlik tebdîlen Bükreş ordusuna azîmet ve ol tarafa dahi bir iki gün zarfında nezâret eylediği akabinde yine muasker-i hümâyûna ric'at eyledi. Ertesi gün dahi bir

meşveret olunup yine İsmail ve İbrâil taraflarının esbâb-ı takviyesi [207b] ve nehr-i Tuna'yı karşı Yergöğü cânibine ubûr etdirilmesi musammem olan mîrimîrân-ı mûmâ-ileyh ile[463] maiyyetine ta'yîn olunacak asâkir-i mansûreye bir ordu tertîb olunup kâffe-i levâzımının ol cânibe imrâr ü tehiyyesi müzâkere vü müşâvere kılınıp her ocakdan birer zâbitin nehr-i Tuna'yı karşı cânibine geçip ocaklarından karşı taraflara imrâr olunacak cünûd-ı muvahhidîne ordu yeri tahmîn eylemeleri husûsuna bi'l-ittifâk dikkat olundu.

Azl-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa

İki seneye karîb zamân Âsitâne-yi Aliyye'de sadâret-i uzmâ ile imrâr-ı rûzgâr ve bir seneden mütecâviz sefer-i hümâyûn umûruyla taklîb-i evrâk-ı ezmân ü a'sâr eden serdâr-ı ekrem Yusuf Paşa hazretlerinin hasbe'l-iktizâ azli lâzım gelmeğin hemen mühr-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı kerâmet-nümûnun kendisinden ahz ve Vidin seraskeri vezîr-i rûşen-zamîr Hasan Paşa hazretlerine iblâğ olunmasın hâvî ordu-yı hümâyûnda çavuşbaşı olan Genc Osman Ağa'ya bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn imlâ ve tebdîl hasekileri Mehmed Emin Ağa ile muasker-i hümâyûnları[464]. cânibine mahfiyyen ba's ü isrâ buyuruldu. Ağa-yı mûmâ-ileyh alâ-cenâhi'l-isti'câl beş gün zarfında ya'nî Ramazân-ı şerîfin on üçüncü Pazar günü [7 Haziran 1789-Pazar] Rusçuk sahrâsında başı haymesine hâmil olduğu tenbîhât-ı şâhâneyi îsâl eyledi. Ol anda ağa-yı mûmâ-ileyh haymesinde bulunmadığından der-akab da'vet ve hatt-ı hümâyûn-ı pâdişâhîyi mahfiyyen kendisine [208a] irâet eyledikde hemen-dem kethüdâ-yı sadrıa'zam haymesine müsâraat ve reîsülküttâb ile üçü birden sadrıa'zam haymesine vusûle mübâderet eyleyip emr-i pâdişâhîyi kendisine îrâd ve irâde buyurulduğu üzre der-akab mühr-i hümâyûnu yedinden istirdâd edip fermân-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî üzre fi'l-hâl Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan

[463] ile V, ATE: -AE

[464] Burada ye "ى" harfi yerine yanlışlıkla nun "ن" harfi yazılmıştır.

kaymakam-ı esbak Hasan Paşa'yı yeniçeri ordusundan serdâr-ı ekrem haymesine da'vet ve kā'ide-i kadîme-i devlet ve irâde-i pâdişâh-ı gerdûn-menzilet muktezâsı üzre ordu-yı hümâyûn kaymakamlığına vüzerâya mahsûs olan hila'-ı pâdişâhîden ilbâs-ı hil'at akabinde kaymakamlık makāmına kuûd ve emr-i pâdişâhîyi yerine getirmeğe bezl-i mechûd eyleyip müşârün-ileyhi bilâ-tevakkuf bir bârgîre süvâr ve iki üç nefer etbâ'-ı mahsûsasıyla tealluk-ı irâde-i hümâyûn olan vechile Ziştovi'de ikāmet eylemek üzre Rusçuk kasabasına tesyâr eyleyip ba'dehû ağavât ü ricâl-i ordu-yı hümâyûnu hayme-i kaymakamîye da'vet ve kaymakamlık hatt-ı hümâyûn-ı kerâmet-nümûnun cümle muvâcehesinde kırâat etdirip mazmûn-ı münîf-i inâyet-redîfin herkese i'lân ü işâat eyledi. Mühr-i hümâyûn-ı halîfe-i eflâtûn-fünunun bir an akdem cânib-ı serdâr-ı ekremîye îsâli ber-muktezâ-yı vakt ü hâl-i vacibât-ı umûr-ı devlet-i ebed-ittisâlden olmağla hemen yevm-i mezbûrda ordu-yı hümâyûndan kable'l-asr çavuşbaşı ağa dahi süvâr ve etbâ'-ı mahsûsasıyla[465] Vidin cânibine inân-rîz-i ılgâr olup [208b] müşârün-ileyh Yusuf Paşa'nın kâffe-i eşyâsı kendisine in'âm olunmağın ol dahi cemî' eşyâ maslahatı zımnında Rusçuk kasabasında bir gece beytûtet eyledikden sonra ferdâsı ikāmete me'mûr olduğu Ziştovi kasabasına vusûle isti'cāl ve rızâ-yı pâdişâhî[yi] tahsîle sa'y-i bî-hemâl eyledi.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Hâlâ çavuşbaşı olan Osman Ağa'sın!

Sadrıa'zam Yusuf Paşa'dan mühr-i hümâyûnum alıp Vidin seraskeri Hasan Paşa'ya teslîm eyleyesin kendüyi alıp ordu-yı hümâyûnuma getiresin. Sadrıa'zam orduya gelinceye dek Yeniçeri Ağası Hasan Paşa kaymakam nasb olunmağla kendüye olan hatt-ı hümâyûnumu verip kaymakamlık hil'atini taraf-ı hümâyûnumdan mübâşir olarak ilbâs eyleyesin.

[465] etbâ'-ı mahsûsasıyla V, ATE: -AE

Zikr-i Sadrıa‘zam

ve Serdâr-ı Ekrem-şuden-i Serasker-i Vidin Hasan Paşa

Çün ki öteden beri hall ü akd-i umûr-ı devlet ve best ü güşâd-ı husûs-ı saltanat miyâne-i vüzerâ-yı bir celîs-i hemâldan bir müdîr-i kâr-azmâ ve bir sâhib-i hoş-adâlet-fermânın döş-i istîhâline ihâle ile tanzîm olunmak de’b-i dîrîn-i devlet-i ebed-kıyâmdan olup ve Vidin seraskerlikiyle Vidin havâlîsinde nasb-ı otak-ı cevzâ misâl ve Nemçe üzerine azîmet eylemek için tertîb-i ordu-yı zafer-iştimâl eylemek üzre olan ser-âmed-i vüzerâ [ve] ser-hiyel-i germâ [ve] serdâr-ı nâm-dâr [ve] âsaf-ı kûh-vakār ve müdebbir-i umûr-ı cumhûr-ı sâhib-i livâ-i mansûr [ve] vezîr-i atâ [ve] red-i nazîr ya‘nî Hasan Paşa-yı hurşîd-zamîr hazretleri vüzerâ-yı zî-şânın güzîdesi ve ashâb-ı tedâbîr-i devletin umûr-dîdesi olup fi’l-asl Mora havâlîsinde [209a] yararlıkları âşikâr ve husûsan âmm-ı mâzîde Nemçe muhârebelerinde livâlarının mansûr olduğu ma‘lûm-ı sigār u kibâr[466] olduğundan başka afitâb-ı evc-i saltanat ve mâh-tâbende-i burc-ı hilâfet ya‘nî pâdişâh-ı gerdûn-menzilet [ve] şeref-bahş-ı evreng-i hükûmet hazretlerinin nezd-i hümâyûn-ı mülûkânelerinde dahi makām-ı sadâret-i uzmâ ve mesned-i vekâlet-i kübrâya min külli’l-vücûh istihkākları nümâyân ve sâirlerinden ziyâde ehliyyetleri vâzıh ü müstebân olmağın mühr-i hümâyûn-ı şâhânelerinin kendilerine i‘tâ olunmasına irâde-i câzime-i husrevâneleri taalluk buyurulup mübarek kalem-i meyâmin-rakam-ı mülûkâneleriyle ol bâbda bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-meşhûn imlâ ve ikinci tebdîl-i haseki-i şehriyârîleriyle mahfiyyen müşârün-ileyhe ba‘s ü isrâ buyurdular. Ânifen işâret olunduğu üzre ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l çavuşbaşı olan Genc Osman Ağa mübâşeretiyle Vidin’den muasker-i hümâyûna kudûma müsâraat ve umûr-ı mehâmm-ı devletin tanzîm ü tensîkına bi’l-yümni ve’l-ikbâl mübâşeret buyurmaları dahi diğer bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn-ı dâverâneleri şeref-bahşâ-yı sudûr olmağın ağa-yı mûmâ-

[466] u kibâr V, ATE: -AE

ileyh fi'l-hâl mühr-i hümâyûn-ı pâdişâhîyi me'mûr oldukları vechile sadr-ı sâbıkdan ba'de'l-ahz Vidin cânibine vusûle isti'câl edip birkaç gün zarfında Vidin serhaddine vâsıl ve serdâr-ı ekrem hazretlerin mukaddem takdîm buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı kerâmet-makrûn-ı şehinşâhîye mebnî kendilerinin Vidin'e vusûlünden çend sâat mukaddem muasker-i hümâyûn cânibine etbâ'-ı mahsûsaları ile azîmet buyurdukları [209b] haberi kendisine mütevâsıl oldukda der-akab verâlarından süvâr ü ılgar ederek Rahova kasabası kurasından kasaba-i mezbûreye bir buçuk sâat mesâfede vâḳi' Salonakca nâm karyede kâin Hacı Hasan oğlu demekle ma'rûf Ağacık Çiftliği menzilinde Ramâzan-ı şerîfin on dokuzuncu Cumartesi günü [13 Haziran 1789-Cumartesi] sâat on[u] beş dakīka mürûrunda ber-mûceb-i irâde-i cenâb-ı pâdişâh-ı Cemşîd-hemâl mühr-i hümâyûn-ı tâcidârîyi yed-i müeyyid-i âsafânelerine teblîğ ü îsâl edip bi'l-ma'iyye cânib-i mevkib-i hümâyûn-ı şehriyârîye lühûka şitâb ü müsâraat eylediler.

Şehr-i Ramazân'ın yirmi beşinci [19 Haziran 1789-Cuma] ve Haziran'ın sekizinci Cuma günü mevkib-i hümâyûn kudûm-ı şeref-lüzûm buyuracakları ordu-yı hümâyûn kaymakamı Vezîr Hasan Paşa tarafından istihbâr olundukda der-akab icrâ-yı merâsim-i istikbâle isti'câl-birle hâric-i mevkib-i hümâyûn-ı pâdişâhîye çâr-yek sâat mesâfe olan sahrâ-yı dil-güşâda nasb-ı hıyâm ile îfâ-yı rüsûma ihtimâm ve kâffe-i ordu-yı hümâyûn ricâli ile kudûm-i âsaf-ı zî-şâna muntazıran kıyâm eylediler. Rûz-ı fîrûz-ı mezkûrun asrına karîb zamân makām-ı mezkûra vürûd edecekleri nümâyân olmağın mahall-i mezkûrdan dahi çâr-yek sâat mikdârı mesâfeden sânî kerrede istikbâl ve zât-ı âsafânelerine mahsûsan nasb olunan hayme-i ferah-fezâya îsâl eylediler. Mahall-i mezkûrda îfâ-yı merâsim tebrîk olunup bir mikdâr ârâm ü istirâhatdan sonra salât-ı asrı ba'de'l-edâ hil'at-i fâhire-i mahsûsa-i sadâret-i uzmâyı iktisâ eyleyip dîrîne-i kadîme-i müstahsene-i devle-i ebed-müddet[467] üzre [210a]

[467] ebed-müddet V, ATE: -AE

müretteb alay ile süvâr ve pîş-gâh-ı hayme-i livâ-i şerîf-i saâdet-elîfde inân-keş-i karâr oldular. Livâ-i saâdet-iltivâ-yı fahrü'l-verâyı ziyâret ve tevessül tarîkiyle rû-yı niyâzların livâ-i şerîfe mâlîde ederek cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretlerinden temennâ-yı fevz u nusret eyleyip serdâr-ı ekremlere mahsûs olan hayme-i meyâmin-ihtivâya ric'at ve sadrıa'zam ve serdâr-ı ekrem ve vekîl-i mutlak-ı şehriyâr-ı âlem oldukların mübeyyin ve sefer-i hümâyûn için vesâyâ vü tenbîhât-ı sâire-i mülûkâneyi mu'lin mübârek kalem-i meyâmin-rakam-ı mülûkâne ile keşîde-i silk-i sutûr buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-merhûn ve übbehet-meşhûn-ı pâdişâh-ı Cem-câhı Reîsülküttâb es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi'ye kırâat etdirdip ibârât-ı reşîka-i mülûkâne ve fıkarât-ı manzûme-i husrevâneyi cümleye i'lân ü işâat buyurdular. Bundan sonra resm-i kadîm-i saltanat-ı seniyye-i ebed-müddet üzre hâzır bi'l-meclis olan Vezîr Kaymakam Hasan Paşa ve sâir ağavât ü ricâl-i ordu-yı hümâyûn-ı şehriyârâneye umûm hil'atleri iksâ ve hulûd-ı saltanat-ı şehinşâh-ı enâm ve mansûriyyet-i asâkir-i İslâm için cümleden isticlâb-ı daavât-ı hayriyyeye sa'y-i evfâ buyurdular.

Serdâr-ı ekrem hazretlerinin revnak-bahş-ı vekâlet-i kübrâ oldukları sâl-ı ferhunde-fâlî zabt eden şuarâ-yı asrdan sadrıa'zam[468]-ı esbak Osman Paşa merhûmun hafîdi Ahmed Ratib Paşazâde İbrahim Naşid Bey'in târîhi cümleden ra'nâ görülmekle beyt-i târîhin sebt-i cerîde-i âsâr kılınması ihtiyâr kılınmışdır.

Târîh

Zamîrimden bu gûne etdim istihrâc târîhin
Vekîl-i şâh-ı âlem [210b] oldu izzetle Hasan Paşa

[468] a'zâm V, ATE: -AE

Târîh-i Diğer

Yedi iklimi fethe Nâşidâ fâl oldu bu târîh
Olup nâm-âver aldı[469] mühri yemînle[470] Hasan Paşa

[Nesr] Bundan sonra mu‘tâd-ı kadîm üzre etrâf ü eknâfda olan vüzerâ vü gayrilere makām-ı sadâret-i uzmâya kudûm eylediklerin muhtevî ve husûsan serhaddâtda olan muhâfızînin ve muhâzât-ı düşman-ı dînde olan seraskerân-ı zî-şânın kahr ü tedmîr-i a‘dâ husûsunda izhâr-ı meâsir-i cemîle eylemelerin hâvî mektûblar tahrîr ü tesyîr eylemişlerdir.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki Vidin seraskeri Hasan Paşa’sın!

Sadrıa‘zam olan Yusuf Paşa muvaffak olamayıp azli lâzım idiği der-kâr ve sen kemâl-sıdk ü sedâd ile mevsûf ve hizmet-i sadârete ehl olduğun bedîdâr ve geçen sene Nezaret[471] ve Mehadiye ve sâir zuhûra gelen muhârebâtda[472] bi-inâyeti’llâhi teâlâ mansûr-ı livâ olduğun ma‘lûmum olmağla karîha-i sabîha-i şâhânemden sadrıa‘zam ve bi’l-istiklâl serdâr-ı ekrem nasb olunmanla mühr-i hümâyûnum çavuşbaşı Osman Ağa vesâtatiyle selefinden ahz ve sana ihsân-ı hümâyûnun olmuşdur. Sen ordu-yı hümâyûna vâsıl oluncaya dek vüzerâdan yeniçeri ağası olan Hasan Paşa kaymakam nasb ve selefin Ziştovi’ye nakl ü ikāmet etdirilmek fermânım olmağla sen ucâleten Vidin ordusundan hareket ve ordu-yı hümâyûnuma vusûle müsâraat ve selefin müşârün-ileyhi yerine Vidin seraskeri mi nasb edersin yoksa Eflak cânibine mi ta‘yîn edersin senin re’yine havâle ol[un]muşdur. İktizâsına göre

[469] aldı V, ATE: oldu AE

[470] teyemmünile V, ATE: yeminle AE

[471] Bu kelimenin yerine metinde “Lazet” kelimesi yazılmışsa da ilgili olay incelendiğinde bu yerin Nezaret olduğu anlaşılmaktadır.

[472] Bu kelime metinde olmadığı halde okuyucu notu olarak sağ kenara yazılmıştır.

tanzîm eyleyesin. Kâffe-i esbâb-ı lâzimeyi serîan ikmâle sa‘y edesin taraf [211a] taraf düşman üzerine hücûm edesin vüzerâ ve mîrimîrân ve ricâl-i devletim ve cümle ocaklarım zâbitânı ve sâirleri lâyıkı üzre istihdâm esesin benim duâm seninle biledir. Cenâb-ı Hakk muvaffak u mansûr eyleye âmîn. Vidin'den hareketinde Vidin ordusuna halel gelmemesine dahi dikkat eyleyesin.

Tevcîh-i Seraskerî-i Cânib[473]-i Vidin ba-Eyâlet-i Sivas be-Serdâr-ı Ekrem-i Sâbık Yusuf Paşa

Serdâr-ı ekrem hazretleri ordugâh-ı Vidin'den makām-ı sadâret-i uzmâya teveccüh eylediklerinde Vidin seraskerliği makāmı bir müdebbirden tehî kalmasın için ordu-yı seraskerîde nüzül emîni olan hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan Mustafa Efendi'yi ordu-yı seraskerîye kaymakam nasb ü ta‘yîn ve kendileri âzim-i ordugâh-ı leşker-i sultân-ı müslimîn olmuşlar idi. Bu kerre ol tarafa ucâleten bir serasker nasbı akdem-i umûrdan olup ve fi'l-asl Vidin ve yahud Eflak tarafları ordularından birine serasker nasb olunmak üzre Ziştovi'de ikāmet eden serdâr-ı ekrem-i sâbık Yusuf Paşa hazretlerinin mahall-i mezkûra serasker nasb olunması enseb görünmekle revnakda mesned-i serdâr-ı ekremî olduklarının ikinci günü cânib-i mezkûr seraskerliği müşârün-ileyhe tevcîh olunup iktizâ eden vesâyâ-yı mülkiyyeyi hâvî lâzım gelen seraskerlik menşûru der-akab tahrîr ü irsâl olundu.

Mahnûkī-i Ahmed Nazif Efendi

Mukaddem zikr olunduğu üzre mûmâ-ileyh karındaşı ile meştâ-yı hümâyûndan bâ-emr-i hümâyûn Âsitâne-i Aliyye tarafına tesyîr olunup istimâ‘ olunduğu [211b] üzre birâderiyle bir eyyâm Edirne'de tevkīf olunmuşlar idi. Rikâb-ı hümâyûn kaymakamı tarafından cânib-i serdâr-ı ekremîye vürûd eden kāimenin mazmûnunda müstefâd olunduğu üzre mezbûrları Edirne'den Âsitâne-i Aliyye'ye

[473] cânib V, ATE: -AE

celb olunup çend rûz konağında ikāmet etdirildikden sonra sarây-ı hümâyûna celb ve Ortakapı arasında hank olunup ser-i maktû'u dâhil-i bâb-ı hümâyûna vaz' olunmuşdur.

Zikr-i Meşveret

Serdâr-ı ekrem hazretleri mevkib-i hümâyûn-ı pâdişâhîye vürûd ve müstemiden bi-inâyeti'l-Melikü'l-Vedûd makām-ı sadâret-i uzmaya kuûd eylediklerinin dördüncü günü ki Ramazân-ı şerîfin yirmi sekizinci [22 Haziran 1789-Pazartesi] ve Haziran'ın on birinci İsneyn günü idi Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası Vezîr Hasan Paşa ve ordu-yı hümâyûn kadısı efendi ve konakcı-i ordu-yı hümâyûn ve ricâl-i devlet da'vet ve herkes yerli yerinde ikāmet etdirildikden sonra

Küffâr-ı hâk-sâr ya'nî Moskovlu-yı dûzah-medârın bir generali külliyetli müşrikîn-i hâsirîn ile Hocabey taraflarından görünmek üzre olduğu ve bir tabur-ı makhûru dahi Leh memleketi derûnundan **Bender** üzerine gelmek fikr-i fâsidinde idiği ve feldmareşalleri olan Romançof-ı dalâlet-me'lûf Yaş kasabasında olup Nemçeli'den kendisine muttasıl olacak melâ'în-i sakar-mekîn ile Bükreş cânibine varmak tedârükünü gördüğü İsmail tarafından ahz olunan dillerin takrîrlerinden ve etrâfdan vürûd eden havâdis kağıtlarından istihbâr olunduğu düşman-ı dînin beyân olunduğu vechile birkaç koldan [212a] maâza'llâhü teâlâ hudûd-ı İslâmiyye'ye tecâvüz eylemek zu'm-ı bâtılında olduğu huzzâr-ı meclise ba'de'l-ifhâm sefer-i hümâyûn ve mevkib-i zafer-merhûna me'mûr ve müretteb gerek asâkir ve mühimmât ve [gerek] araba ve hayvânât ve zehâyirin el-hâletü hâzihî ne mikdârı vürûd eylemişdir ma'lûm olunsun ve vakt ü hâle nazaran ne gûne hareket iktizâ eder beyân kılınsın diye serdâr-ı ekrem hazretleri cümleye tevcîh-i hitâb ve cümlemiz bu husûsda müsâvîdir hemen hâtıra gelen söylensin diye herkesden doğrusunu isticvâb eylediler.

Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası vezîr-i müşârün-ileyh elhamdüli'llâhi teâlâ piyâde askerinin vâfircesi gelmiş olduğu ve bir tarafdan dahi gelmekde idiğin ve arabacıbaşı ağa top-keşân bârgîrlerinin tamâmen geldiğin ve cebecibaşı ağa edevât-ı cebehâneden mevcûdunu ve Varna'dan bir mikdâr dahi gelmek üzre olduğun beyân edip

Serdâr-ı ekrem hazretleri ordu-yı hümâyûnun mürettebâtından olan araba ve deve ve hayvânâtdan ol vakte dek gelip muasker-i hümâyûnda mevcûd olanının mikdârını dahi su'âl buyurduklarında fi'l-asl

Defterin-i Şıkk-ı evvel defterdârı Süleyman Raşid Efendi ihzâr etmeğin arz olunup fakat araba mühimmâtından şaîr hamûlesiyle yedi sekiz yüz mikdârı araba gelmiş olduğu zâhir ve deve ve sâir hayvânâtdan gelen nâdir olduğu mütebâdir olup henüz atlar dahi çerâ-gâhda olmağın bunun emsâli ordu-yı hümâyûnun mürettebâtının ekserî sene-i sâbıkāda vaktiyle tertîb olunamadığından nâ-tamâm olmağın [212b]

Vâfir su'âl ve cevâbdan sonra mevkib-i hümâyûnun hareket ve adem-i hareket bahsi te'hîr ve Bender ve Akkirman ve İsmail ve İbrail taraflarına asâkir ve zehâyir ü mühimmât ve nukūd ile takviyet verilmesine ihtimâm olunmak tedâbîr olunup hân hazretlerinin İsmail'den **Kavşan** tarafına gitmesiçün fermân ısdâr ve Hasan Paşa'nın İsmail'e gitmesi isti'câli tekrâr olundu ve nehr-i Tuna'nın karşı Yergöğü tarafından Bükreş ve andan iktizâsına göre a'dâ-yı dîn üzerine azîmet eylemek ve avn-i inâyet-i Hayrü'n-nâsırîn ile Yaş tarafında olan küffâr-ı hâk-sârın kahr ü tedmîrine gayret eylemek maslahatı zımnında mahall-i mezkûra ya'nî Yergöğü cânibine dahi ocaklar ve sâir mîrî ve piyâde ve süvârî asâkir-i muvahhidînden gelen mühimmâtıyla kifâyet mikdârı[474] asker imrâr olunmasına ve idâre için üzerlerine başbuğ nasbı lâ-büdd olmağla kimin münâsib idiği ehl-i şûrâdan

[474] asâkir-i … mikdârı V, ATE: -AE

istis'âl ü istifsâr olundukda cümle[si] mûmâ-ileyh konakcı Kemankeş Mustafa Paşa'yı ihtiyâr etmekle lâzım gelen kâffe-i kifâyetinin ucâleten görülmesi hâzır olan ocaklar ağalarına ve gayrileri tenbîh ü te'kîd olundu.

İskenderiyeli Kara Mahmud sinîn-i adîdeden beri cânib-i Devlet-i Aliyye'den havfe dûçâr ve teksîr-i askeri tahlîs-i nefsine medâr ittihâz edip tevfîr-i asker husûsunda iksâr ederek bi'[l-â]hire hakkında cânib-i devlet-i ebed-müddete isyânına karâr verilip ol havâlîden izâlesiçün sinîn-i sâbıkāda birkaç def'a tedâbîr-i külliyye ile üzerine ikdâm ve birkaç kerre cânib-i Devlet-i Aliyye'den ni'met-i afv ile iğtinâm eylemiş idi. Bu kerre dahi niçe mücrimlere [213a] afv-ı mebzûl ve sâye-i re'fet ü şefkati zümre-i bî-çâre-gâna meşmûl olan zıll-ı zalîl-i devlet-i ebed-müddete ilticâ ve cem'iyyet-i askere medâr olmak için Ohri sancağı oğluna tevcîh olunup Bosna tarafından ve yahud mahall-i âhardan tedârükât-ı kaviyye ile Nemçeli melâ'îni üzerine azîmet ve uğur-ı pâdişâh-ı Cem-câh hazretlerinde ibrâz-ı sunûf-ı gayret eylemek üzre dâmen-i afva müteşebbis olmağın iktizâ-yı vakt ü hâle göre hakkında lâzım gelen muâmelenin tahyîri taraf-ı hümâyûn-ı übbehet-makrûn-ı şâhâneden cânib-i vâlâ-menâkıb-ı serdâr-ı ekremîye ihâle olunmuş olmağla ol bâbda şeref-efzâ-yı sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı kerâmet-makrûn dahi ashâb-ı şûrâ muvâcehesinde kırâat olunup serdâr-ı ekrem hazretleri huzzâr-ı encümen-i istişâreden vech-i münâsibin su'âl ve istihşâf-ı hakīkat-i hâl eylediler.

Beyân olunduğu vechile ahd-i hümâyûn-ı meyâmin-makrûn-ı hazret-i cihân-bânîde henüz pâ-yı hayâlin kelîm-pâre-i haddinden dırâz etmeyip mânend-i keşf-i ser-fürû-bürde-i ihâf-ı zühd ü feşf olmağla ol bâbda bir mikdâr idâre-i efkâr olundukdan sonra bi'l-âhire rûznâmçe-i evvel Ali Râik Efendi'nin bir vechile i'timâd câiz değildir i'tirâzına binâen mukaddem karâr verildiği üzre külliyyetli asker ile Rumeli vâlîsi ve Sofya cânibi seraskeri maiyyetine gelir ise ıtlâk emri müşârün-ileyh tarafından kendisine verilmek üzre iktizâ eden emri imlâ ve müşârün-ileyh cânibine isrâ olundu.

Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî Hasan Efendi
ve Nasb-ı Süleyman Raşid Efendi
ve Tevcîhât-ı Sâire

[213b] Bundan mukaddemce zikr olunduğu üzre kethüdâ-yı sadrıa‘zamî olan Hasan Efendi zikr olunan yevm-i meşveretde meclis-i istişâre tamâm olduğu sâat sânî kerrede defterdâr-ı bâ-i‘tibâr olan Süleyman Raşid Efendi serdâr-ı ekrem hazretleri[475] huzûruna da‘vet ve sadrıa‘zam kethüdâlığına ilbâs-ı hil‘at olunup şıkk-ı evvel defterdârlığı câh-ı vâlâsıçün ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l tevkī‘îlik şuğl-i celîli ile müştagil olan defterdâr-ı esbak es-Seyyid Feyzullah Efendi’ye ilbâs teşrîf ve defter emâneti mansıbı ile dahi müşârün-ileyh Hasan Efendi nevâziş ü taltîf kılınmışdır.

Mürûr-ı[476] Kemankeş Mustafa Paşa ez-Nehr-i Tuna

Bundan mukaddemce konakcı-i ordu-yı hümâyûn olan mîrimîrân Kemankeş Mustafa Paşa’nın kahr ü tedmîr-i a‘dâ-yı dîne bezl-i mechûd eylemek üzre kadr-i i‘lâ ve kendisine Rumeli beylerbeyliği pâyesiyle başbuğluk ünvânı i‘tâ olunup iktizâ eden hil‘ati huzûr-ı serdâr-ı ekremîde iksâ olunmağla bir an akdem nehr-i Tuna’yı karşı Yergöğü cânibine imrâr ve bir gün evvel a‘dâ-yı dîn üzerine tasvîb ü tesyâr kılınması akdem ü ehemm-i umûrdan olmağın şehr-i Şevvâl’in ikinci [26 Haziran 1789-Cuma] ve Haziran’ın on beşinci Cuma günü huzûr-ı serdâr-ı ekremîden mürûr ve nehr-i Tuna’yı açıklar ile karşı cânibine ubûr eyledi. On bir gün mikdârı mahall-i mezkûrda ikāmet ve maiyyetine ta‘yîn kılınan piyâde vü süvârî esnâf-ı asâkir-i İslâm’ı ve ordusuna tertîb olunan top ve cebehâne vü mühimmât-ı sâireyi [214a]

[475] hazretleri V, ATE: -AE

[476] Bu başlığa diğer nüshalarda Sûret-i Takrîr başlığından sonra V [131b] ,ATE [80a] gelecek şekilde daha ileriki bahislerde yer verilmiştir.

nakl[477] etdirilmek husûsuna serdâr-ı ekrem hazretleri ve gayrileri dikkat eyleyip eyyâm-ı mezkûrede kâffe-i kifâyeti tekmîl olunmakla ordu-yı hümâyûn hazînesinden on beş kese harclık dahi ihsân olunup mâh-ı mezbûrun on dördüncü [8 Temmuz 1789-Çarşamba] ve Haziran'ın yirmi yedinci günü a'dâ-yı dîn olan[478] Moskovlu-yı la'în üzerine tesyîr ü tesbîl olundu. Devlet-i Aliyye'de rütbe-i vâlâ-yı vezârete is'âd olunan vüzerâ-yı ızâmın eyâlet ü hükûmet ile sâir merâtibe tefevvukları emr-i dîn ü cihâdda vakt ü zamânıyla ibrâz-ı hidemât-ı meşkûre eylemelerine mebnî ve bu zümre-i mu'teberenin ünvân ü hitâblarında düstûr-ı mükerrem nizâmü'l-âlem elkābıyla mülâkkab olmaları kendilerden ağrâz ü nefsâniyyet sünûh eylemeyip zevâbit-i mülkiyyeye medâr olur harekât-ı memdûhayı şiâr edinmeleri makāsıdına mübteni iken sefer-i sâbıkda tekevvün eden hâlât-ı mekrûhe idâre-i askere me'mûr vüzerânın yek-diğere adem-i tevâfuklarından neş'et eylediği zâhir olmakdan nâşî bundan sonra her kim nefsâniyyet ü ağrâz ve âhar mülâhazât-ı fâside-birle mülk [ü] diyânet ve sadâkatden udûl ve leşker-i muvahhidîne mûris-i tefrika ve a'dâya mûcib-i fürce olacak tavır sünûh eder ise girîbânını nice siyâset-i şâhâneden tahlîs edemiyeceği ve ittihâd-ı kelime esâs-ı fevz ü zafer olacağı beyânıyla birbirleriyle ittifâk merâsimine riâyet ve düşmandan intikām alıp nâ'il-i selâmet-i dâreyn ve hâ'iz-i saâdet-i neş'eteyn olmağa tecrîd-i sâid-i gayret eylemeleriçün İsmail ve Bender ve Özü ve Belgrad [214b] ve Bosna cânibleri seraskerine ve muhâfızlarına ve sâir sefere me'mûr vüzerâya hitâben evâmir ısdâr ü irsâl olunmuşdur ve sâl-i sâbıkda sefer-i hümâyûn için meştâ ve bahar tertîblerine zamânıyla ordu-yı hümâyûn cânibinden nizâm verilip iktizâ eden evâmiri şıkk-ı evvel defterdârı Süleyman Raşid[479] Efendi ma'rifetiyle ısdâr ve Âsitâne-i Aliyye'ye tesyâr olunmuşdu lâkin rikâb-ı hümâyûn tarafından iki üç mâh mikdârı evâmiri tevkīf olunup vaktiyle yerli

[477] nakl V, ATE: - AE

[478] olan V, ATE: -AE

[479] Daha önce geçen olaylar sırasında başlıkta ve metin içerisinde defterdarın adı "Raşid" olarak belirtilmiş iken burada yanlışlıkla "Reşid" olarak yazılmıştır.

yerine neşr olunmağa şürû‘ olunmadığından bu sene-i mübârekenin şitâ vü sayfında hayli zahmet çekildiği meşhûd olmağla evâsıt-ı Haziran’da [sene-i]âtiyenin meştâ ve bahar tertîblerine kıyâm ü mübâşeret ve ol bâbda iktizâ eden emirlerin imlâ vü tasdîrine dikkat olunup kâr-güzâr mübâşirler ile mahallerine irsâl ü[480] tesyâr olunmuşdur.

Zikr-i Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn [ve] Pâdişâh-ı Kerâmet-nümûn

Şehriyâr-ı kerâmet-i‘tiyâd [ve] hâkān-ı mekârim-mu‘tâd -**eyyedehû Rabbü’l-ibâd**-[481] hazretleri teşrîfât-ı hümâyûn-ı mülûkâne ve tevcîhât-ı behcet-gāyât-ı mekârim-ayât-ı hidîvâneleriyle emr-i gazâ vü cihâd-ı fî-sebîli’llâh me’mûr serdâr-ı ekrem-i mansûrların te’yîd buyurup mirâhûr-ı evvel-i hâkānîleri Mehmed Ağa vesâtatiyle mevkib-i hümâyûnları cânibine takdîm buyurdular. Şehr-i Şevvâl’in üçüncü Cumartesi günü [27 Haziran 1789-Cumartesi] muasker-i sultânîye vârid olacağı haber-i meserret-eseri mütevârid oldukda fevka’l-mu‘tâd cânib-i serdâr-ı ekremîden merâsim-i istikbâlin îfâsına ictihâd olunup evvelen kapı kethüdâları ba‘dehû kethüdâ-yı âlîleri Süleyman Raşid Efendi ile ser-çavuşân-ı dîvân-ı âlî [215a] Genc Osman Ağa mübâşeretiyle birkaç sâat mahalden istikbâl ve alay-ı tâmm ve sefere münâsib ihtişâm-ı mâ-lâ-kelâm ile otak-ı cenâb-ı serdâr-ı ekremîye îsâl olundu. Bundan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri hatavât-ı tefhîm ü ta‘zîm ile îfâ-yı kānûn ve hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-makrûn-ı husrevâneyi zîver-i dest-i ibcâl edip murassa‘ şimşîr-i zafer-semîri bend-i miyân-ı gayret ve hil‘at-i semmûr-ı müstelzimü’l-hubûru zîb-i döş-i şecâat ü hamiyyet eylediler.

Bundan sonra makāmlarına ric‘at ve hatt-ı übbehet-meşhûn-ı sultânîyi Reîsülküttâb Hayri Efendi kırâat eyleyip ibâret-i cemîle ve mezâmîn-i cezîle-i pâdişâh-ı Cem-câhı hâzır olan vezîr ağapaşa ve sâir ordu-yı hümâyûn kadısı ve ricâli

---

[480] irsâl ü V, ATE: -AE

[481] أيَّدهُ ربّ العباد = “Allah onu ebedî kılsın ve kuvvetini arttırsın” anlamında bir dua cümlesi.

devlet ve ocaklar ağaları ve gayrilere işâat ü ifhâm ve serdâr-ı ekrem müstakill ü mutlak buyurulduğu ve tedârükât-ı kaviyye ile a‘dâ-yı dîn üzerine varılıp istihlâs-ı memâlik-i İslâmiyye’ye cidd-i tâmm olunması matlûb-ı tâcidârâne olduğu cümleye ifâde vü i‘lâm olundu.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekrem-i muvaffakım!

Seni selâmet-encâm-ı şehriyârânemle taltîf eylediğimden sonra ma‘lûmun olsun ki selefin Yusuf Paşa muvaffak olamadığından azli lâzım gelip yerine vüzerâmdan âkıl ü diyânetkâr ve şecî‘ lâzım gelmekle geçen senede Mehadiye ve Şebeş ve sâir yerlerde olunan fütûhât ü harbde senin şecâat ü sehâvet ve tedâbîrin ma‘lûm-ı şâhânem olmağla mühr-i hümâyûnun ihsânıyla hizmet-i celîle-i sadâret-i uzma ve mücerred sizi taltîf ü tekrîm için semmûr kürk ve bir mücevherli [215b] şimşîr ihsân-ı mülûkânem olmuşdur. Mirâhûr-ı evvel Hâfız Mehmed Ağa ile irsâl olundu vusûlünde gayret ü sadâkat ve a‘dâ-yı dîn üzerine gālib olmasına sa‘y edesin ve bi’l-cümle vüzerâ ve mîrimîrân ve ricâl-i devlet ve ocaklarım zâbitânı ve sâyirlerinden dîn ü devlete sadâkat ü merdâne ceng edenleri taltîf ü ikrâm edesin ve kusûr edenleri azl ü te’dîb ve yerine müstahikk olanları nasb eyleyesin her hizmetde ehlini istihdâm ve levâzımât-ı seferiyeye dikkat ve asker-i İslâm’a sıyânete sarf-ı kudret ederek fukarâ vü reâyâya kimesne tarafından cevr ü zülm zînhâr etdirmeyesin ve edenlerin haklarından gelesin ve tedârük-i kaviyye ile fî-sebîl’illâh düşman üzerine hücûm edesin.

Benim duâm seninle biledir göreyim seni bu sene fütûhât-ı azîm[e] ile beni nice mesrûr edersin ve me’mûlüm senden ve cümle kullarımdan inşâ’llâh merdâne ü

Rüstem-i şîrâne ceng ederler Allâh teâlâ mansûr u muzaffer eyleye âmîn. **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[482].

Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Dîğer

Sen ki sadrıa'zam[ım] ve vekîl-i mutlakımsın!

Sizler ki ricâl-i devletim ashâb-ı şûrâsız!

Tarafınızdan gelen tahrîrât cümle mütefehhim olmuşdur

Meâlî hazîne olsa zahîre olsa reâyânın tahammülü yok diye tahrîr olunmuş bu ne kelâmdır!

Ben bir iki mâh oldu pâdişâh olalı bunu fehm etdim ki madâm ki bu kâfir hudûd-ı İslâmiyye'de oldukca ve kılıc yemedikce ana sulh işâa olunsa bir dahi İslambol'dan ne fâ'ide diye tefekkür etdim acaba sizin hâtırınıza gelmedi mi [216a] her kimin sadr [u] sînesinde İslâm'ı ola ve râhatı tarafını tercîh edip düşman-ı dîni hudûd-ı İslâmiyye'den ihrâcına sa'y etmez ise dünya vü âhiretde râhat yüzü görmesin.

Bender'de olan ceng ma'lûm oldu Bender'e imdâd edesin ve Hasan Paşa'ya isti'câl edesin Hasan Paşa her ne tarafa münâsib ise yollayasın Özü'ye tahsîs kalmayasın.

Sûret-i Takrîr

Şevketli kerâmetli kudretli velî ni'metim efendim pâdişâhım!

Bu def'a beyâz üzerine ve takrîr-i çâkerî bâlâsına şeref-yâfte-i sudûr olan hutût-ı hümâyûn-ı kerâmet-meşhûnlarında a'dâ-yı dîn hudûd-ı İslâmiyye'de oldukca ve kılıc yemedikce sulh işâası maâza'llâhü teâlâ rahîmü'l-âkıbe olduğu ve hazîne olsa ve zahîre olsa reâyânın tahammülü yok kelâmının tahrîrâtda yazılması bu

[482] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

mahzûrun fehm olunmamasından neş'et eylediği ve Bender'e imdâd olunması iş'âr ü fermân buyurulmuş fî-nefsi'l-emr düşman-ı anûd gereği gibi seyf-i salâbet-i İslâmiyye'den avn-i Rabbü'l-âlemîn ile makhûr u müdemmer olmadıkca musâlaha sözü söylenmek şöyle dursun tavran îmâsı dahi 'âcilen ve âcilen gûn-â-gûn mehâzîri müstevcib olduğunda kat'â şübhe yokdur ve emr ü irâde-i husrevâneleri ayn-ı kerâmet ü isâbetdir.

Kaldı ki şimdiye dek gerek Moskovlu ve gerek Nemçeli ile Devlet-i Aliyyeleri tarafından akd-i sulhe meyl ü rağbeti müş'ir olur bir vaz' sunûh eylemeyip Fransa ve İspanyalı hod-be-hod tevassut arz eyledikleri ve Der-saâdet'de Fransa elçisine ne vechile cevâb [216b] verildiği bî-ecmaihâ ma'lûm-ı hakāyık-ı mersûm dâverâneleridir. Hattâ Prusya Kralı'nın elçisi ordu-yı hümâyûna gelip ma'iyyet eylemesini kralı tarafından defeât ile ricâ eyledikde mesfûrun ordu-yı hümâyûna gelmesi sulh işâasını ve asâkirimizin rehâvet ü te'hîrlerini ve a'dânın fürce bulmalarını mûcib olur diye i'tizâr olundu Allâhü teâlâya sığınırız Bârî-i emrde saltanat-ı seniyye cânibinden bu kâfirlere sizinle rabt-ı musâlaha eyleyelim kelimâtı tefevvüh olunmak lâzım gelse etmeyecekleri tekâlîf kalmaz. Hazîne husûsunda zarûret ve reâyâ vü memâlikde adem-i tahammül ü kudret beyânı düşman ile hemen akd-i sulh edelim ma'nâsına olmayıp lâ-mahâlihî tedârükât-ı seferiyye tamâm ve asker ve zehâyir vakt ü zâmanıyla mevcûd olmasa Hakk'a istiâze ederiz. Bir tarafda perîşânlık zuhûruyla hazele-i müşrikîn izdiyâd-ı fesâdlarına bâdî hâlet-i kerîhe vukū'u havfındandır. İki cânibine sefer ne derecelerde mesârife muhtâc olduğu ve bi-hikmeti'llâhi teâlâ geçen Moskov seferinde zâhir olan mağlûbiyyete mebnî in'ikād bulan musâlaha-yı mekrûheden sonra üç sene devlet-i ebed-müddet ihtiyâtdan hâlî olmayıp aralık aralık memâlik-i mahrûseden mühimmât-ı seferiyye tahsîli ile sunûf-ı raiyyete za'f tatarruk eylediğine binâen sene-i âtiyede mürettebât ü mübâyaatın çoğu husûle gelmemek ve zahmet çekilmek mülâhazası der-kâr olduğundan her ne hâl ise külliyyetli hazîne tedârüküne [217a] sa'y ü ikdâm husûsu cümleye taraf-ı vazıhu'ş-

şeref-i hudâvendigârîlerinden tenbîh ü te'kîd buyurulmasını ihtâra mübtenî tasdî'a cesâret olunmuşdur.

Evvelen melâ'în-i hâsirîn ile mukābele vü müdâfaa olunduğu evânda inşâ'llâhü teâlâ cânım tende oldukca zerre kadar rehâvet ü fütûru tecvîz eylemeyeceğim Hudâ'ya ayândır ve hânedân-ı muhalledü'l-erkân-ı şâhânelerinin perverde-i nân ü ni'meti olan kullarının sagīr ü kebîri uğur-ı hümâyûn-ı tâcidârilerinde bezl-i mehçe-i hayât eylemekde tereddüd etmezler me'mûlündeyim fi'l-hakīka böyle vakitde fikr-i râhat ü âsâyiş edenler gayret-i İslâmiyye'den ve hukūk-ı nân ü nemek riâyetinden bî-behre oldukları bî-iştibâhdır. Kuban Hân'ı Baht Giray Hân bendelerine atiyye vü inâyet-i husrevâneleri olan bir kabza murassa pala ve bir çift poştu ve bir aded tüfeng mahsûs emr-i âlîleri ile tarafına irsâl olunmuşdu.

Bu def'a cevâbı vürûd olmağla gelen kāimesinin aynı ve kendi hâline dâir bir kıt'a şukka atebe-i ulyâlarına takdîm olunduğu ve hân-ı müşârün-ileyhin ordu-yı hümâyûna vürûd eden hazînedârının takrîri şukka-i mezkûrenin mefhûmuna mütâbık olmağın kendisine on bin guruş ve maiyyetindeki sultânlara olmak üzre beş bin guruş ve bin aded sîm çelenk ve otuz sevb hil'at ve yirmi sevb çuka biniş ve mukaddem gönderilen başka bu kerre dahi tekrâr bir mikdâr hıyâm tertîb [217b] ü irsâl kılındığı ma'lûm-ı şâhâneleri buyuruldukda emr ü fermân şevketli kerâmetli mehâbetli kudretli velî-ni'metim efendim pâdişâhım hazretlerinindir.

Tedâbîr ve Vâkıât-ı Müteferrika

Kuban Hân'ı Devlet Giray Hân cânibine dahi tevc[î]hât-ı behcet-gāyât-ı mülûkânede[n] olmak üzre bir kabza mücevher pala ile bir çift poştu cânib-i serdâr-ı ekremîye takdîm ü îsâl buyurulmağın sû-yı serdâr-ı ekremîden der-akab cânib-i müşârün-ileyhe irsâl olunup külliyyetli asker ile İsmail'de beyhûde ikāmetleri nâ-münâsib olmağın uğur-ı dîni mübînde sa'y-ı beliğ ü metîn ederek hânedânlarının ihyâsına cidd-i tâmm eylemeleri murâd-ı hümâyûn-ı cenâb-ı pâdişâh-ı enâm idiğini

vakt ü hâle münâsib vesâyâ-yı sâire-i seferiyyeyi hâvî menşûrlarıyla sû-yı şehâmetlerine edâ vü ifâde olunmak husûsuna ihtimâm ü i‘tinâ[483] olundu. Ada-i kebîr muhâfazasında olan Tahir Paşa cânibine Mehadiye tarafında olan Nemçe kumandanından bir kâğıd zuhûr edip mazmûnunda bundan mukaddem ya‘nî bu sene-i mübârekenin rûz-ı Kasım’[ın]dan sonraca Belgrad seraskeri Vezîr Abdi Paşa ile bi’l-mükâtebe beynlerinden gûyâ akd-i mütâreke etmelerine mebnî Devlet-i Aliyye-i kadîme-i kaviyye ile Nemçeli’nin musâlahayı mûcib mütârekesi olmağla muhâsama vü muhârebesi olmadığını ve bu sûretde ol tarafa me’mûr asâkir-i İslâm’ın yevmen fe-yevmen tekessür ve Nemçeli üzerine hücûm dâiyesin tefekkür eylemelerinden müteaccib oldukların beyân eylemiş paşa-yı mûmâ-ileyh [218a] velî-ni‘met-i âlem olan devletim tarafından bana bu maddeye dâir haber vürûd eylememişdir diyerek cevâb verdikden sonra kendisine olan mektûbu ordu-yı hümâyûn cânibine irsâl ve ifâde-i hâl ve Nemçe Kralı’nın mertebe-i cünûna varıp perîşân-hâl olduğu meşhûr olmağla bu sûretde ya za‘f-hâllerini ifâdeyi müsmir yahud sâlik-i girive-i iğfâl oldukların hâvî olmuş ola diye ba‘zı ukalâ-gûya olmuşdur. Evâil-i Temmuz’da Kapudan-ı deryâ Vezîr Hüseyin Paşa tarafından tahrîrât ile bir âdemi zuhûr ve Rusçuk sahrâsında cânib-i serdâr-ı ekremîye vürûd eyleyip merâkib-i donanmâ-yı hümâyûn boğaz-ı Bahr-i siyâhdan ba‘de’l-hurûc sevâhil-i Bahr-i siyâhdan Sünne boğazı etrâfında vâḳi‘ sâhillerde bir mikdâr ârâm ve andan Hocabey sularına doğru mashûben bi’s-selâm bâd-bân-güşâ i‘tizâm oldukların ve sefâyin-i düşman-ı dînden Özü suyu açıklarında fakat bir iki sefîneye dûçâr ve der-akab Akliman tarafına karâr eylediklerin ve beş altı kıt‘a gemileri Avluta limanında muhtefî[484] olduğu müşârün-ileyh tarafından istihbâr olmağla bi-mennihî teâlâ liman-ı mezkûrda olan sefâyin-i merdûdeleri üzerine varmak üzre olduğun takrîr ve tüccâr sefâyininin bilâ-mâni‘ Âsitâne-i Aliyye’den Sünne boğazı ve Akkirman sularına âmed-şüd üzre oldukların

[483] Bu kelimenin sonunda yanlışlıkla bir dal “د” harfi yazılmıştır.

[484] mahfî V, ATE: muhtefî AE

ve Özü kal‘ası muhâsarasıçün a‘dâ-yı dîn gemilerinden Özü önünde kışlayıp incimâd-ı mâ ile şiddet-i şitâdan telef olan [218b] sagīr ü kebîr yüzden mütecâviz sefâyin ve sâlların keresteleriyle ol sâhillerin mel‘ân olduğun ihbâr ü tenşîr eyledi. Eflak tarafında asâkir-i İslâm’ın cem‘iyyeti ve voyvodasının gayreti ziyâde olsun için istimâletini hâvî hatt-ı hümâyûn ile muanven bir kıt‘a emr-i celîlü’l-ünvân[485] ile mesârif-i seferiyye-i asâkir-i İslâm’a medâr olmak maslahatı zımnında rikâb-ı hümâyûn hazînesinden yüz yirmi kese akçe ihsân olunmuşdur ve taraf-ı hümâyûn-ı pâdişâhîden muasker-i hümâyûnlarına iânet buyurulup ordu-yı hümâyûn mesârifiçün rikâb-ı hümâyûn hazînesinden mukaddem takdîm buyurulanlardan başka bu def‘a dahi beş yüz kese altun olarak gelip ordu-yı hümâyûn hazînesine teslîm olunmuşdur[486].

Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz’iyye[487] der-Bender ve Vefât-ı Vezîr Varnalızâde Selim Paşa ve Tedbîr-i Diğer

Şehr-i Şevvâl’in dokuzuncu [3 Temmuz 1789-Cuma] ve Haziran’ın yirmi ikinci Cuma günüİsmail seraskeri Abdi Paşa tarafından serdâr-ı ekrem hazretleri cânibine bir kāime vürûd edip mazmûnunda Şevvâl’in beşinci günü a‘dâ-yı dîn ya‘nî Moskovlu-yı la‘înin altı yedi bin mikdârı atlısı nehr-i Turla’nın karşı cânibinden Bender üzerine olmak üzre izhâr-ı sevâd-ı şerr ü şûr eylediği ve vüzerâ ve efrâd-ı leşker-i müslîminin meşhûdları oldukda ittifâk-ı rü’esâ-yı asker ile umûmen süvârî dilâverlerin irkâb ve kahr ü tedmîr-i hazele-i müşrikîn üzerine hücûma müsâraat u şitâb etdirilip Bender pîş-gâhında pazar-ı mutârede [219a] vü muhârebenin kurulduğun ve bundan birkaç mâh mukaddem Bender imdâdına ta‘yîn olunan Varnalızâde Selim Paşa’nın ecel-i mev‘ûduyla dâr-ı bekāya irtihâl eylediğin ve ahd-i

---

[485] celîlü’ş-şân V, ATE: celîlü’l-ünvân AE

[486] olunmuşdur V, ATE: -AE

[487] Burada kelimenin sonuna yanlışlıkla tamlama devam edecekmiş gibi tamlama hemzesi “ء” konulmuştur.

karîbde kendisine rütbe-i vâlâ-yı vezâret i‘tâ olunup Bender havâlîsinde kâin Koşan hudûdunda ikāmet ve kahr ü tedmîr-i küffâr-ı feccâra intihâz-ı fırsat üzre olan Zaralızâde Abdullah Paşa’nın Eflak cânibine olan me’mûriyyetinin Bender’e tahsîl olunmasın ve Özü seraskeri kapudan-ı sâbık Hasan Paşa’nın ucâleten Bender’e yetişdirilmesin ve fi’l-asl İsmail cânibine müretteb asâkirin ol vakte dek adem-i vürûdundan bahs ile gerek Bender ve gerek İsmail taraflarına kuvvet verilmek için ordu-yı hümâyûndan külliyyetli süvârî ve piyâde askerin İsmail’e gönderilmesine i‘tinâ olunmasın ve bir mikdâr akçe ile imdâd ü i‘ânet kılınmasın iltimâs ü istidâ eylediler. Kapudan-ı sâbık müşârün-ileyh Hasan Paşa ol esnâda İsmail’e ve andan Özü üzerine gitmek üzere külliyyetli asâkir ile Âsitâne’den Edirne’ye ve andan reh-ı râstdan ya‘nî Hacıoğlu Pazarı kasabası yolundan Babadağı’ndan İsmail’e gitmesi muntazır iken câddeden bir konak mikdârı baîd mahalde vâḳi‘ Şumnu kasabasına vürûd ve maiyyetinde olan asâkir-i bî-şümâr ile kasaba-i mezbûre civârında kuûd üzre olmağla der-akab mahall-i mezkûrdan rihlet ve İsmail’e ve andan Bender havâlîsinde olan [219b] hazele-i müşrikîn üzerine azîmete mübâderet ü müsâraat eylemesi husûsuna acele olunup ve Koşan havâlîsinden Zaralızâde Abdullah Paşa’nın Bender’e duhûl ve ârâm ve sâbık İsmail seraskeri Zihneli Vezîr Hasan Paşa’nın Koşan’a azîmet ü ikāmet etdirilmesi emr-i mühimmine müekked ü müşedded evâmir-i aliyye terkīm ve takdîmiyle dikkat ü ihtimâm olundu. Ol hilâlde mevkib-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîye tevârüd eden süvârî asâkir-i zafer-meâsirden Sirozlu İsmail Bey dahi maiyyetinde olan süvârî asâkir-i nusret-rehîn ile ucâleten İsmail’e ihrâc ü irsâl ve mesârif-i seferiyyesine medâr olmak için ordu-yı hümâyûn hazînesinden on beş kese akçe İsmail seraskeri Vezîr el-Hâcc Seyyid Abdi Paşa’ya ve beş kese ordusunda nüzül emîni olana tesyîr ve müteveffâ-yı müşârün-ileyh Selim Paşa hazînesinden zuhûr eden nakid dahi umûr-ı asâkir-i pâdişâhîye sarf için li-ecli’l-i‘âne Bender nüzül emînine teslîm olunmak üzre bir kıt‘a emr-i âlî tastîr

olunup haber-i mezkûrdan vürûdu ol tarafların müceddeden takviyet verilmesi husûsuna illet-i müstakille olmuşdur.

Bundan bir iki gün sonra Bender tarafından bir kıt‘a kāime zuhûr edip mazmûnunda müşrikîn-i hâsirînin Bender karşısından görünmeleri meğer Kalas vâḳi‘asında bi-takdîri’llâhi teâlâ a‘dâ-yı dîn içinde kalan üserâyı Leh derûnundan imrâra Lehli tarafından mümânaat olunup Bender civârından imrâr olunur [220a] iken Benderli habîr oldukları takdîrde Bender’de olan dilâverân-ı müslimîn esîrleriyle maan kendilerin esîr edeceklerin yakīn[en] bilmeleriyle hazele-i müşrikînin sûret-i mezkûrede görünmeleri murâbıtîn-i Bender’i tağlît ile ol havâlîden bir takrîb ubûr eylemelerine mebnî idiği tahkīk ü iş‘âr olundu.

Vukū‘-ı Tevcîhât der-Âsitâne-i Aliyye ve Ordu-yı Hümâyûn

Şehr-i Şevvâl’in dördüncü Pazar günü [28 Haziran 1789-Pazar] Âsitâne-i Aliyye’de tevcîhât olup Bâbıâsafî’de olan menâsıb-ı şerîfe vü vazîanın mecmû‘u ashâbına ibkā ve tevkī‘[î]lik vekâleti sâbık defterdâr vekîli Hakkı Beyefendi’ye ve defter emâneti vekâleti Seyyid Abdülkerim Efendi’ye ve rûznâmçe-i evvel vekâleti sâbık çavuşbaşı vekîli Hasan Efendi’ye ve muhâsebe-i evvel vekâleti Ali Arif Beyefendi’ye ve tersâne emâneti Çil Emin Ağa’ya ve matbah emâneti kapıcıbaşı İbiş[488] Ağa’ya ve arpa emâneti Numan Bey akrabâsı Memiş Efendi’ye ve Anadolu muhâsebeciliği vekâleti Vasıf Efendi’ye ve süvârî mukābeleciliği vekîli Lala Mehmed Efendi’ye ve Haremeyn muhâsebeciliği Berberbaşı Ali Efendi’ye ve yeniçeri kitâbeti vekâleti Kenan Efendi’ye ve cizye muhâsebeciliği Mustafa İffet Beyefendi’ye ve mevkūfâtcılık vekâleti darbhâne kâtibi Eğrikapılızâde Mehmed Efendi’ye ve sâir menâsıb-ı refî‘a vü sagīreden her biri ashâb-ı istihkākdan birine avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden tevcîh ü i‘tâ buyurulup herkes zılâl-ı âtıfet-i şehriyârîden bir gûne iskā vü irvâ olundu.

[488] ibiş V, ATE: -AE

Mâh-ı mezkûrun on birinci Ehad günü [5 Temmuz 1789-Pazar] [220b] ordu-yı hümâyûnda dahi tevcîhât olup Bâbıâsafî mansıbları kezâlik bi-esrihim ibkā ve tevkī‘îlik Anadolu muhâsebecisi kethüdâ-yı sâbık Abdullah Efendi’ye ve başmuhâsebecilik süvârî mukābelecisi Feyzi Beyzâde’ye ve Anadolu muhâsebeciliği Küçük Ali Rıza Efendi’ye ve süvârî mukābeleciliği ilhâkan piyâde mutasarrıfı olan Beylikci es-Seyyid Abdullah Efendi’ye ve ber-vech-i ilhâk piyâde mukābeleciliği tezkire-i sânî efendiye ve sipâh ağalığı Beyhan Sultân kethüdâsı Berber Mustafa Ağa’ya ve silâhdâr ağalığı ordu-yı hümâyûnda başbâkīkulu ve ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısı olan Hind elçisi mihmândârı Kapıcıbaşı[489] Mustafa Ağa’ya ve topcubaşılık topcular başçavuşu ağaya ve başbâkīkulluk silâhdâr ağası sadr-ı sâbık Yusuf Paşa telhî[sî]si[490] Mehmed Ağa’ya ve cizye başbâkīkulluğu Dergâh-ı âlî gediklilerinden hazîne-i hümâyûn mübâşiri Câme-şûycuzâde Mustafa Ağa’ya tevcîh ü iktizâ eden hil‘atler iksâ buyurulup herkes duâ-yı te’yîd-i devlet-i pâdişâh-ı mekârim-kâra[491] i‘tinâ eyledi.

Vukū‘-ı Meşveret
ve Tahakkuk-ı Rihlet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Silistre

Şehr-i Şevvâl’in on altıncı [10 Temuz 1789-Cuma] ve Haziran’ın yirmi dokuzuncu Cuma günü otak-ı serdâr-ı ekremîde akd-i encümen-i meşveret olunup bundan mukaddem merreten-ba‘de-uhrâ müzâkeresi sebkat eylediği üzre Rusçuk sahrâsında iken a‘dâ-yı dîn üzerine ordu-yı hümâyûndan küllî asker tertîb ve nehr-i Tuna’yı karşı Yergöğü cânibine imrâr eyledikden sonra ordu-yı hümâyûnun [221a] dahi Silistre tarafına hareket eylemesi ihtiyâr olunmuşidi. El-hâletü-hâzihî karşı tarafa kifâyet mikdârı asker imrâr ve Kemankeş Mustafa Paşa ile Fokşan cânibinden

[489] kapucubaşı V, ATE: -AE

[490] telhiscisi V, ATE: telhîsî AE

[491] Burada re “ر” harfinden sonra fazladan bir he “ه” harfi yazılıdır.

düşman-ı dîn-i Moskovlu-yı la‘în üzerine gönderilmiş olmağla bundan sonra Bosna ve Vidin câniblerinin ne mertebe takviyete muhtâc olduğu ve ordu-yı hümâyûn mürettebâtından olan araba ve hayvânâtdan ne mikdâr mevcûd olduğu ve ordu-yı hümâyûnun Rusçuk sahrâsından hareket eylemesi münâsib midir değil midir mübâhaseleri îrâd ü beyân olundu. Vidin cânibinin zehâyir ve asâkirinin tertîb olunan mahalleri yine Vidin ve Sofya câniblerinden idiği takrîr olunarak kifâyet mertebelerinde olduğu beyân olunup Bosna tarafına dahi hazîne ile imdâd olunduğu îrâd olundukdan sonra ordu-yı hümâyûn mürettebâtından olan araba ve hayvânâtdan arabanın vürûd edeni sene-i sâbıkādan efzûn ve hayvânâtın me’mûlden dûn idiğin şıkk-ı evvel defterdârı efendi beyân eyledi.

Pes serdâr-ı ekrem hazretleri Temmuz duhûl ve a‘dâ-yı dîn üzerine hücûm vakitleri hulûl etmekle bu sûretde ordu-yı hümâyûnun bu mahalden Silistre cânibine hareket ve a‘dâ-yı dîn ya‘nî Moskovlu-yı la‘înin kuvveti aşağı câniblerde olmağla andan iktizâsına göre İsakçı câniblerine teveccüh olunması vakt ü hâle münâsib midir değil midir diye huzzârdan su‘âl ü isticvâb buyurduklarında bilâ-tereddüdin bu mahalde ikāmetde ne fâide vardır diye bi’l-ittifâk [221b] herkes hareketi istisvâb ü istihsân etmeğin ittifâk-ı ârâ ile hemen beş altı günden sonra hareket olunmasıçün ordu-yı hümâyûn şeyhi efendi duâ ve huzzâr âmîn diyerek cenâb-ı Hak’dan fevz ü nusret niyâz ü temennâ eylediler ba‘dehû menzillerin adedi ve zehâyirinin muktezâ-yı vakt ü hâle göre tertîbi ve Rusçuk kasabasına bir[492] münâsib muhâfız tedârükü tedbîrlerine mübâşeret olunmak üzre meclis-i şûrâ karîn-i hüsn-i hitâm olmuşdur.

Vukū‘-ı Harîk der-Âsitâne

Şehr-i Şevvâl’in on dokuzuncu gecesi [13 Temmuz 1789-Pazartesi] Odunkapısı ile Unkapanı miyânında vâḳi‘ ekmekci fırınlarının birinden bi-kazâi’llâhi teâlâ bir âteş-i sûzân uluvv-endâz-ı sakf-ı âsümân olup der-akab itfâ-yı âteşe me’mûr

[492] bir V, ATE: -AE

olanların cümlesinden mukaddem pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Ağakapısı'nı teşrîf ve ötedenberi def'-i harîkle meşgūl ola gelen hademe-i devlet-i ebed-peyvende itfâ-yı nâra ikdâm eylemeleriçün gâh ahbâr-ı zâcire-i şâhâne irsâliyle ta'nîf ve gâh atâyâ-yı mergûbe-i mülûkâne takdîmiyle taltîf buyurarak her tarafdan herkesi intifâ vü indifâ'-ı âteşe ikdâm ve cümlenin vüs'un sarf eylemelerine ibrâm buyurup şimdiye dek ol mahalden zuhûr eden ateşlerden Âsitâne-i Aliyye'nin maâza'llâhü teâlâ nısfından ziyâdesi muhterik ola gelmiş iken himmet-i pâdişâhâneleri takdîr-i ilâhîye muvâfık olarak iki üç sâat zamânında bir mikdâr mahall muhterik oldukdan sonra [222a] yemîn ü yesâra çokluk münteşir olmayarak Küçükpazar ile Ağakapısı miyânlarında münkatı' ü mündefi' olup herkes yerli yerine avdet eylediler.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Rusçuk

Bundan mukaddemce zikr olunduğu üzre muasker-i hümâyûnun Rusçuk sahrasından hareket eylemesine ittifâk-ı ârâ ile karâr verilmiş olmağla şehr-i Şevvâl'in yirmi üçüncü [17 Temmuz 1789-Cuma] ve Temmuz'un altıncı Cuma günü sahrâ-yı mezkûrdan hareket olunup dört sâat mesâfesi olan **İslapol menziline** ve andan yedi sâat mesâfesi olan **eski İsmail merhalesine** ve andan üç sâat mesâfesi olan **İlbasan ovasına** ve andan yedi sâat bu'du olan **Seleburnu nâm mahalle** ve andan şehr-i mezkûrun yirmi yedinci Salı günü [21 Temmuz 1789-Salı] **Silistre sahrâsına** nasb-ı hıyâm ikāmet olundu.

Zikr-i Meşveret ü Mübâşeret be-İstikşâf-ı Ahvâl-i Tarîk-i İsakçı

Şehr-i Şevvâl'in yirmi sekizinci Çarşamba günü [22 Temmuz 1789-Çarşamba] hayme-i serdâr-ı ekremîde akd-i meclis-i istişâre olunup

Bundan mukaddemce zikr olunduğu üzre İskenderiyeli Mahmud Paşa'nın taahhüd eylediği şürûtu ibkā edip ya'nî der-Aliyye'ye iki bin nefer kalyoncu neferâtı techîz ü irsâl ve kendisi on iki bin nefer âdem ile sefer-i hümâyûnda istihdâm

olunmak için Rumeli vâlîsi maiyyetine gelmeğe müsâraat ü isti‘câl eder ise ba‘de’l-vusûl İskenderiyye sancâğının kendisine ve Ohri sancağının birâderi İbrahim Bey’e tevcîh olunmak üzre iktizâ eden ıtlâk emirleri cânib-i müşârün-ileyhden kendisine [222b] kendisine[493] verilmek husûsuna bi’l-ittifâk karâr verilmiş idi.

Bu haber taraf-ı müşârün-ileyhden mûmâ-ileyhe îsâl olundukda kendisinin mağzûb-ı pâdişâhî olduğu beyne’l-enâm şâyi‘ olmuş[494] olmağın ıtlâk emri kendisine gönderilip afvı dahi şâyi‘ olmadıkca kimesne i‘timâd eylememek takrîbi ile taahhüdün îfâya bir vechile muktedir olamayacağın beyân ile ıtlâk emrinin kendisine gönderilmesi Abdi Paşa tarafından temennâ vü niyâz eyledi. Abdi Paşa’nın bu mazmûnda olan kâğıdı meclis-i meşveretde kırâat olunup afv fermânı gönderilsin mi gönderilmesin mi bu bâbda re’y-i hasen nedir diye serdâr-ı ekrem hazretleri ashâb-ı istişâreden su‘âl ü isticvâb eyledikde bu vesîle ile yine ke’l-evvel tuğyân eder mülâhazalarına mebnî ıtlâk emrinin gönderilmesi tecvîz olunmayıp gayr-i sûret dahi kimesnenin hâtırına hutûr eylemediğinden bir mikdâr sükût ile ârâm olundukdan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri mûmâ-ileyhe zikr olunan taahhüdlerini yerine getirmeğe birâderi İbrahim Bey’i rehn olmak üzre Abdi Paşa tarafına irsâl eder ise lâzım gelen ıtlâk emri Abdi Paşa tarafından kendisine gönderilmesi münâsib midir diye Feth-i kelâm-ı isâbet-encâm buyurduklarında bundan başka kimesnede re’y olmadığından herkes pesend ü tahsîn ve siyâk-ı meşrûh üzre taahhüdünü îfâ için birâderi İbrahim Bey’i Abdi Paşa tarafına rehn tarîkīyle gönderip iki bin nefer kayıkcı neferâtı dahi techîz ve der-Aliyye’ye tesyîr ve on iki bin nefer Arnavud [223a] askeri ile bi’n-nefs kendisi sefer-i hümâyûna azîmet eylemek üzre cânib-i müşârun-ileyhe gelmek husûsuna râzı olur ise İskenderiyye sancağı tevcîhi ile iktizâ eden ıtlâk emrinin Abdi Paşa tarafından kendisine gönderilmesine bi’l-ittifâk karâr

[493] kendisine: mükerrer AE

[494] olmuş V, ATE: - AE

verilip ol bâbda icâb eden tahrîrâtı terkīm ve hufyeten cânib-i müşârün-ileyhe irsâl ve takdîme ibtidâr olundu.

Ve fi'l-asl ordu-yı hümâyûnla serdâr-ı ekrem hazretlerinin Rusçuk sahrâsından Silistre cânibine hareketi a'dâ-yı dîn-i Moskovlu-yı la'înin kuvveti Yaş ve Hantepesi taraflarında olup ve İsakçı'dan iktizâsına göre hareket ile bi-avnihî teâlâ kâfirlerin kuvvet ve cem'iyyetine şikest vermek âsân olur maslahat-ı hayriyyesine mebnî olmakla peşince İsakçı'ya vusûlün âsân tarîki hangisi ise tahkīk u istikşâf olunmak lâzım gelmeğin muasker-i hümâyûn ile Silistre'ye vusûllerinin ertesi günü meclis-i meşveret-i mezkûr[e]de ol bâbda iktizâ eden evâmir-i aliyyenin ısdârıyla kâr-güzâr mübâşirler ta'yîn olunması husûsları dahi müzâkere olunup der-akab lâzım gelen evâmir-i aliyye tahrîr ve mu'temed ademlar ile tesyîr olundu.

Mukaddem zikr olunduğu üzre Rusçuk sahrâsında himmet-i serdâr-ı ekremî ile techîz ve Yaş üzerine tesyîr kılınan Konakcı Mustafa Paşa'nın maiyyetinde olan asâkir-i zafer-i meâsir ile Eflak ve Yaş arâzîsi hudûdu miyânında vâḳi' Fokşan nâm mahalle vürûd eylediğin ve Moskovlu ve Nemçeli orduları taraflarına mu'temed câsûslar gönderildiği gün [223b] Eflak tarafından Eflak voyvodasının maiyyetinde olan asâkir-i muvahhidîn ile Fokşan'a vâsıl olacağın ve ba'dehû iktizâsına göre kahr ü tedmîr-i düşman-ı hizlân-karîne teşmîr-i sâk-ı gayret edeceklerin ve câsûslar ne haber ile zuhûr ederler ise ucâleten cânib-i sipeh-sâlârîye inbâya sa'y-i evfa edeceğin hâvî bir kıt'a takrîri zuhûr etmiş olmağla takrîr-i mezkûr dahi huzzâra kırâat ve minvâl-i meşrûh üzre muhtevî olduğu mazâmîni cümleye işâat olundu. Takrîr-i mezkûrdan düşman ile mülâkāt edecekleri vakti takarrüb eylediği istifhâm olunmağın imdâd-ı zâhirîden fazla i'ânet-i gaybiyye ile dahi muâvenete ibtidâr olunmak için imrâr-ı serdâr-ı ekremiyle herkesin dâiresinde Kur'ân-ı kerîmden ba'zı sûre-i mücerrebe ve ed'ıyye-i me'sûre kırâtına muvâzabet ü müdâvemet olunmağa şürû' olunmuşdur.

Âmeden-i Dil ez-Cânib-i Serasker-i Vidin Yusuf Paşa ve ez-Muhâfız-ı İbrail Mahmud Paşa

Ordu-yı hümâyûnun Rusçuk sahrâsından hareketinden mukaddemce Vidin seraskeri sadr-ı sâbık Yusuf Paşa tarafından birkaç yüz nefer süvârî ta‘yîni ile Mehadiye etrâfından ahz olunup evâsıt-ı şehr-i Şevvâl’de [25 Haziran-23 Temmuz 1789] huzûr-ı serdâr-ı ekremîye takdîm olunan diller istintâk olundukda Mehadiye tarafında asl[en] Nemçeli olmayıp yine Mehadiye etrâfında olan karyeler reâyâlarından birikdirilmiş üç dört yüz nefer kefereden gayri kimesnenin olmadığını ihbâr eyledi. Muhâfız-ı müşârün-ileyh Mahmud Paşa tarafından gönderilen dil dahi dîvân-ı hümâyûn [224a] tercümânı vesâtatıyla istintâk olundukda kendisinin Boğdan cânibinde vâḳi‘ Porlad kasabasında rü’esâ-yı Moskovlu’dan binbaşı olan Aleksandr Yovaniç nâm ofçayalık ve seyislik hizmetinde iken cevr ü ezâsına tâb-âver olmadığından on gün mukaddem gece ile firâr ve dört sâat mesâfede ehl-i İslâm’a mülâkāt eylediğin zikr olunan Porlad kasabasında Delfin ve Savarof nâm iki nefer general maiyyetinde ve volinter olarak süvârî ve piyâde on bin kadar soltat ile yirmi kıt‘a top olduğun mukaddemâ Leh cânibinden bir mikdâr zahîre getirip birkaç gün zarfında Fokşan üzerine gideceklerini istimâ‘ eylediğin ve Hantepesi’nde olan askerinin mikdârı ma‘lûmu olmadığın ve Lehli ile Moskovlu miyânesine husûmet der-kâr olup Leh cânibine vâfirce Moskovlu askere gitmekde idiğin ve feldmareşalleri Romançof nâm la‘înin inhitât-ı sinni takrîbiyle hizmetinden isti‘fâ edip yerine Renin nâm kâfirin feldmareşal olduğun takrîr ü ihbâr eylemişdir. Eflak voyvodası maiyyetinde olan asâkir-i İslâm tarafından ahz olunan iki nefer Moskovlu ile bir nefer Nemçeli dilleri voyvoda-i mersûm cânibinden evâil-i Zi’lhicce’de [23 Ağustos-1 Eylül 1789] Silistre sahrâsında ordu-yı hümâyûn tarafına takdîm olunmağla dîvân tercümanı vesâtatıyla keyfiyyet-i a‘dâ-yı dîn kendilerinden isti‘lâm olundukda zikr olunan dillerden üç neferi Moskovlu Kazakları olup bu esnâda [224b] Boğdan cânibinden Seret suyu kenârına karakol ta‘yîn olunan on neferden

olup dört nefer ile nehr-i mezkûrun karşı Eflak arâzîsinde ubûr ve ol taraflarda bulunan devâbb-ı mevâşîden bir mikdâr şey ele getirmek sevdâsıyla geşt ü güzâr üzre iken iki yüz mikdârı asker-i İslâm zuhûr ve üzerlerine hücûm ve içlerinden bir neferi mürd olup bâkī üç neferi hayyen ahz olunup bir neferi firâr eylediğin ve sâlifü'z-zikr Seret suyundan on sâat mesâfede vâḳi' Porlat sahrâsının Moskovlu ve volinter ve sâir müretteb askerinden sekiz dokuz bin nefer asker ile Savarof ve Delfin nâm iki generalin ikāmet üzre olduğun ve Potemkin generalin vürûduna intizâr üzre oldukların ve Leh memleketinin sınırını li-ecli'l-muhâfaza Turla suyu kenârında kırk bin Lehli mevcûd iken beri cânibden zahîre celbiçün Leh içine yirmi bin nefer Moskovlu duhûl edip bu hilâlde Lehli ile Moskovlu'nun muhârebesi vukū' bulması muhtemel olduğun ve Moskovlu ve Nemçeli dahi Fokşan'a altı yedi sâat mesâfede vâḳi' Tutruş suyunun Seret suyuna karışdığı mahalde vâḳi' Ahud nâm sahrâda piyâde ve süvârî yirmi iki bin nefer Nemçeli'nin ta'yînâtıçün mesfûr rüfekāsıyla on aded araba zahîreyi mahall-i mezkûra getirdikden sonra ağnâm ve sâir me'kûlât ihtilâsı sevdâsıyla öte cânibde vâḳi' Rakofca nâm karyeye vürûdunda gece ve katı bir mikdâr İslâm askeri ile [225a] Hacısoytarı (?) zâbitleri zuhûr ve ahz olunduğun ve zikr olunan küffârın Arvata nâm generali ma'iyyetinde on kıt'a top mevcûd idiğin ve Boğdan'da vâḳi' Bakof sahrâsında dahi bir mikdâr Nemçeli olup aded-i ma'lûmu olmadığın ihbâr ederler.

Vukū'-ı Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Küffâr-ı Moskovlu-yı Liâm

Bundan mukaddem pâdişâh-ı âlem ve halîfe-i ümem hazretlerinin Kuban Hân'ı Baht Girây Hân tarafına olan teveccüh-i mülûkâneleri serdâr-ı ekrem hazretleri taraflarından hân-ı müşârün-ileyh cânibine[495] tebşîr ve kahr ü tedmîr-i a'dâ-yı dîne sâk-ı ihtimâmın teşmîr eylemesi tahrîr olunmuşidi. Bu def'a makām-ı sadâret-i uzmâya takdîm eylediği beşâret nâmesinde hân-ı müşârün-ileyh hazretleri

[495] cânibine V, ATE: - AE

maiyyetlerinde olan asâkirin bir mikdârıyla Bender'e i'tâ-yı takviyet ve bakiyye[496]-i asâkir ile kendileri İsmail'den nehzat ve iki üç sâat ileride vâḳi' Debbâğ köprüsü nâm mahalde ikāmet eyledikleri akabinde iki üç bin mikdârı asker ifrâz ve çapul tarîkīyle Boğdan arâzîsinden Kişinev kasabası havâlîsine irsâl eylediler. Asâkir-i mezkûre kasaba-i mezbûre karyelerinden bir karye kenârında Moskovlu'dan olmak üzre yüz mikdârı Kazak atlısına dûçâr ve evvel hamlede ol şirzime-i şekāvet-i zimem alaf-ı şimşîr-i merdüm-hârları olup sâir Moskovlu-yı la'înin ol havâlîde askerîsi olup olmadığını cüst [ü] cû ederler iken bir bölük[497] asker-i menhûsesi dahi zuhûr ve meydân-ı gurûr u istikbârda tertîb-i tabur eyledi. Melâ'în-i hasırînin muhâzât-ı leşker-i müslimînde nümâyân olmaları asâkir-i İslâm'ın [225b] a'sâb-ı cem'iyyetlerine bâ'is-i nebezân olmağın hemen cem'iyyetgâh-ı müşrikîne ikdâm ve pazar-ı dest-bürde bir hoşca nizâm verip i'mâl-i sinân ü hüsâm ederek fi'l-hâl sülüsü mertebesi metn-i şimşîrden imrâr-birle tesrîb-i semt-i dârü'l-bevâr ve polkongları ve ikincileri ile rüfekā-yı habâset-girdârlarından katı vâfir küffâr-ı dalâlet-şiârı keşîde-i kemend-âsâr eyleyip mansûren ve muzafferen hân-ı müşârün-ileyh nezdine vusûle müsâraat ü ılgār eylediler. Ma'reke-i mezbûrede bir iki benâm mîrzâ ile on beş nefer dilâver câm-ı şehâdeti âşâm edip on nefer kimesneden ziyâdesi zahm-dâr olduğu derc ve tastîr olunmuş bu haber-i meserret-eserden serdâr-ı ekrem hazretleri ve herkes münbasit ü handân ve mesmû'u olan ümmet-i Muhammed mesrûr u şâdân olup dahi ziyâde cevherin ibrâz ve a'dâ-yı dîn üzerine ikdâm ve havâle-i şimşîr-i kâr-sâz eylemek maslahatı zımnında on beş bin guruşdan ziyâde harclık ile sâir müstahikkine verilmek için lâyık-ı vechile ordu-yı hümâ[yûn] hazînesinden hil'atler ifrâz ve der-akab cânib-i müşârün-ileyhe irsâl olunmuşdur. Yevm-i mezbûrda Belgrad muhâfızı Osman Paşa tarafından ahz olunan bir nefer câsûs dahi ol cânibin seraskeri Vezîr Abdi Paşa tarafından mu-asker-i hümâyûna takdîm olunup takrîr etdirildikde

[496] asâkirin … bakiyye V, ATE: -AE

[497] Burada bölük kelimesi pe "پ" vav "و" lem "ل" ve kaf "ق"harfleri ile yazmıştır.

kendisinin köyü Kesri havâlîsinden olduğunu ve on beş seneden beri Nemçe melâ'îni hizmetinde olduğunu ve müddet-i mezkûrede bir iki def'a vilâyetine gidip [226a] avdet eylediğini ve Nemçeli'nin Belgrad'a karîb mahallerde köprü kurmak fikr-i fâsidinde olduğunu ve Zemun'da beş on bin mikdârı askeri olduğunu ve Varadin altında kırk elli bin mikdârı cem'iyyeti olduğunu ve câsûs olmak üzre eşkâlini ta'rîf ederek bir nefer dahi refîki olduğunu ve kendisinin Belgrad havâlîsini ve refîkinin Rumeli seraskeri ordusunun tecessüslerine gönderilmiş olduklarını takrîr ü ihbâr eyledi.

Vukū'-ı Meşveret ve Itlâk-ı Elçi-i Moskov

Mâh-ı Zil'ka'de'nin onuncu Ehad günü [2 Ağustos 1789-Pazar] otak-ı serdâr-ı ekremîde akd-i meclis-i istişâre kılınıp ağapaşa ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve konakcı paşa vekîli ve sâir bi'l-cümle ordu-yı hümâyûn ricâli ve ocaklar ağaları bi'd-da've vürûd ve yerli yerine kuûd eylediklerinden sonra

Serdâr-ı ekrem hazretleri feth-i kelâm ve tebyîn-i merâm-birle fi'l-asl Rusçuk sahrâsından bu tarafa azîmetden garaz kifâyetine ba'de'l-ıttılâ' iktizâsına göre amel ü hareket ya'nî takviyet lâzım gelir ise i'tâ-yı takviyet eyledikden sonra ba'de'l-istişâre müstahsen görüldüğü takdîrde İsakçı tarafına sevk-i leşker-i zafer-menkabet-ebedi işte bu mahalle vürûd edeli on üç on dört güne bâliğ olduğundan başka ordu-yı hümâyûn ahâlîsinden ba'zılarının efvâhından bu mahalde böyle durup ne işleyeceğiz kelâmları deverân etmekle başlanmağa bu mahalden ya'nî Silistre tarafından karşı Eflak tarafına bir mikdâr asker dahi imrâr olunsun mu yoksa [226b] hey'et-i mecmûamız ile ileri İsakçı'ya gidilsin mi ve gidilmek minâsib olduğu sûretde hangi gün hareket olunsun diye su'âl ve hâtıra gelen söylensin sonra haymelerine varıp şu şöyle bu böyle imiş öyle olmak iktizâ etmez idi böyle olmak gerek idi sûretlerinde i'tirâz eylemesin herkes bildiğini söylesin zîrâ herkes doğrusunu ketm etmeyip söylemek lâzımdır, münâsib olanı değilini olmayanına niçin söylendi diye kimesne

infiâl etmez hemen vech-i münâsibi tekellüm olunsun diyerek huzzâr-ı encümen-i istişâreye hitâb ü isticvâb eylediklerinde

Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası olan müşârün-ileyh ordu-yı hümâyûndan asker ifrâz ve Silistre'den nehr-i Tuna'yı karşı cânibe imrâr ve Eflak arâzîsinden a'dâ-yı dîn üzerine tesyâr olunmağa şurû' olunduğu takdîrde gayrilere sirâyet ederek mâ-bâkīsinin Zabtı dahi mümkün olamamak takrîbi ile umûmen geçmek iktizâ eder diye cevâb eyledi.

Serdâr-ı ekrem hazretleri umûmen geçildiği hâlde İsakçı'ya askersiz gidip ne işlemeli ve Eflak tarafından Mustafa Paşa ve gayrilerden ol günlerde vürûd eden tahrîrâtda asker mutâlebesi tahrîr olunmuş mu diye serdâr-ı ekrem hazretleri[498] taraflarından su'al olundukda

Hemen zahîre ve akçeden gayri bir matlûbları olmadığını vezîr kethüdâsı Süleyman Raşid Efendi takrîr ü beyân eyledi ve ol taraflarda ol havâlîye kâfî asker olduğunu tafsîl ü ayân eyledi.

Eflak cânibinden a'dâ-yı dîn üzerine me'mûr olanların maiyyetlerinde olan [227a] asâkir kifâyet mertebelerinde olup karşı cânibe asker geçirmek husûsu dahi mevkib-i hümâyûnda olan asâkirin müteferrik olması mahzûruna mebnî bi'l-ittifâk adem-i imrâr ile karâr bulduğu akabinde ikāmet ve rihletden hangisinin mürecceh olduğu ve ne gûne hereket olunmak münâsib idiği bahislerine şürû' olundu çünki karşı cânibe asker imrâr muktezâ olmadığı âşikâr ve fi'l-asl Rusçuk sahrâsında İsakçı tarafına gidilmesi pezîrây-ı karâr olmuş olmağın ordu-yı hümâyûn yollarının zahîresi tamâm olduğu sûretde herkes bir gün evvel İsakçı tarafına hareket olunması müstahsen idiğin îrâd ü tekrâr eyledi.

Pes serdâr-ı ekrem hazretleri şıkk-ı evvel defterdârı Seyyid Feyzullah Efendi'den yol zahîresin istifsâr ü istihbâr eyleyip anlar dahi Silistre'den İsakçı'ya on

[498] hazretleri V, ATE: -AE

bir menzil olduğun ve menâzil-i mezkûreden sekiz menzilin zahîresi ikmâl ve bâkīlerinin zahîreleri dahi birkaç gün zarfında itmâm olunacağın ihbâr eyledi. Bu sûretde muasker-i hümâyûnun menâzilinin zehâyiri müretteb ve bir an akdem rihlet olunmak cümle indinde müstahsen ü müstasveb[499]olmağın şehr-i Zi'lka'de'nin on dördüncü günü [6 Ağustos 1789-Perşembe] mashûben bi's-selâm mevkib-i hümyûnun İsakçı cânibine alem-efrâz-ı i'tizâm olunmasına ordu-yı hümâyûn şeyhi duâ ve cümlesi âmîn diyerek cenâb-ı Hak'dan ebvâb-ı nusretin güşâde olmasını niyâz ü temennâ eyledi.

Bundan sonra Rusyalı'nın Âsitâne'de Yedikulede mahbûs elçisinin diyâr-ı nekbet-medârına gönderilmesi [227b] bahsi güzerân etmeğin fi'l-asl istirhâmına binâen elçi-i mesfûrun niyâzına müsâade-birle sebîlinin tahliye olunmasına irâde-i seniyye taalluk buyurulmuş olmağla bahren Kırım tarafına ve andan bir münâsib mahalden vilâyetine gönderilmesin herkes istisvâb ü istihsân eyledi.

Âmeden-i Dilhâ-yı Moskovlu ve Takrîr-i Îşân

Bundan mukaddem techîz ve a'dâ-yı dîn tarafına îsâl-i hasâr[500] eylemek üzre tesyîr olunan Ağatar Kazakları'nın Prut nehri kenârında ahz ve şehr-i Zi'lka'de'nin on ikinci günü [4 Ağustos 1789-Salı] Silistre'de mevkib-i hümâyûna gönderdikleri iki nefer Moskovlu dîvân-ı hümâyûn tercümanı vâsıtasıyla istintâk olunduklarında bir neferi Nemçeli olup on sekiz seneden beri Moskovlu hizmetinde istihdâm olunup el-ân ordularında iki yüzbaşı olduğunu va zâbitleri Nemçeli'den olmak üzre sekiz bin mikdârı Moskovlu ve volinter melâ'îni asker ve kırk pâre top ile Moskovlu'dan Savarof ve Delfin[501] nâm iki nefer general-i bed-fiâlin Fokşan'a on iki sâat mesâfede vâḳi' Porlat nâm mahalden Fokşan üzerine gidecekler iken Erdel'de mütemekkin

[499] müstasveb V, ATE: müstavseb AE

[500] hasâr V, hasâret ATE: hasân AE

[501] ve Delfin V, ATE: -AE

yeni nasb olunan feldmareşalden haber geldiğine binâen asâkir-i menhûse-i mezkûre ile geriye avdet ve yine Porlat'a varıp karâr eylediklerini ve dillerin kendileri maiyyetlerinde olan iki yüz nefer ile nehr-i Prut'a karîb mahalle tecessüs için vardıklarında gece vakti Ağatar Kazaklar'ına tesâdüf-birle muhârebe olunmakdan nâşî içlerinden iki neferi katl ve mesfûr ile refîki olan yirmi beş başı hayyen ahz olunup [228a] bâkī maiyyetinde olan neferâtı firâr eylediklerini ve Melkonok nâm general on bin mikdârı sunûf-ı asâkir ile Kişinev civârında ve Rebnin nâm general dahi on bin asker ile Hantepesi'nde ikāmet üzre olup mahalli âharda askeri olmadığını adem-i ilminden bahisle sâlifü'z-zikr Erdel'de olan Potemkin feldmareşal altmış bin asker ile Hantepesi'ne geleceği ol havâlîde şüyû' bulduğunu ve Lehli ve İsveçli ile Moskovlu beyninde adâvet der-kâr ve Lehli toprağından Moskovlu'nun mürûru muhâl ve Lehli Rusyalı'nın men'içün yüz bin asker cem'-birle cenge âmâde olup muhârebenin vukū'u ma'lûmu olmadığı beyânıyla İsveç tarafından Moskovlu'nun bir kal'ası alındığı mesmû'u olduğu[nu] takrîr ü ifâde eylemişdir.

Vukū'-ı Tezelzül Der-Ordu-yı Kemankeş Mustafa Paşa

Mahallinde zikr olunduğu üzre Mîrimîrân Mustafa Paşa ordusunun Kâffe-i lev[â]zımı Rusçuk sahrâsında tekmîl ve Yergöğü civârında Yaş kasabasında olan a'dâ-yı dîn ya'nî Moskovlu-yı la'în üzerine tesbîl olunmuşidi. Ol bâbda sipâriş ü tavsiye olunduğu üzre Moskovlu'nun geleceği mahallere bundan mukaddemce me'mûr olan mîrimîrân Kürd Osman Paşa ve Zorluoğlu kethüdâsı ağa-yı esbak Süleyman Paşa ile mülâkât ü kahr ü tedmîr-i düşman-ı dîn tedbîrleri tahsîline hasr-ı evkāt eylemek maslahatları kendisinden matlûb u muntazır olduğuna binâen her ne talep eyledi ise gönderilmesine ihtimâm olunmuşidi. Mûmâ-ileyh maiyyetinde [228b] olan asâkir-i vefîre ile Boğdan hudûdundan Fokşan nâm mahalle azîmet ve kendisinden mukaddem ol mahalde olan mîrimîrân mûmâ-ileyhimâyı rü'yet eyleyip a'dâ-yı dînin ne mahalde olduğunu ve ne cânibden üzerine varılmasını bilmeğe

mübâşeret eyledi. Ol esnâda Eflak voyvodası dahi ordularına gelip mîrimîrân-ı mûmâ-ileyh maiyyetinde olan rüesâ-yı asâkir ve paşalara başbuğ-ı mûmâ-ileyhin re'yine tebe'iyyet eylemeleri ve sâir a'dâ-yı dîne galebeye medâr olur kelimât ile nasîhat eyleyip yine Nemçe askerinin gelecek boğazlardan bir boğaza azîmet ve başbuğ-ı mûmâ-ileyhin ordusunun şaîr ta'yînâtını göndermeğe dikkat eyledi. Rivâyet olunduğu üzre başbuğ-ı mûmâ-ileyhin ordusunda yirmi beş bine karîb süvârî ve piyâde asâkir peydâ ve cem'iyyetlerinde gereği gibi kuvvet hüveydâ olup ordugâhları olan Fokşan'dan ki fi'l-asl bir ma'mûr kasaba iken esfâr-ı sâbıkāda muhterik olup el-hâletü hâzihî imâdı birkaç metînce muattal kiliselerden ibâretdir. İleri hareket ve a'dâ-yı dîn üzerine azîmet eylemek fikirlerinde iken bundan mukaddemce tahrîr olunan dillerin takrîrlerinde beyân olunduğu üzre Yaş'da olan **Savarof nâm** general Yaş'dan tahrîk-i tabur ve on bin mikdârı kâfir ile mahfiyyen bir mîşe-zâr içinde nehr-i Seret'i beri Fokşan hudûduna ubûr eyledi ve mukaddemâ Boğdan arâzîsinden Nemçeli'ye verilen kıt'acıkda on bin mikdârı kâfir ile oturan **Delfin nâm** general ile [229a] mücâvebe eyleyip Moskovlu melâ'îni Tikveş tarafından Fokşan üzerine gizlice hereket ve kâfir-i mesfûr dahi Açvet nâm mahalden mânend-i şeyâtîn üzerlerine nüzûle tertîb-i envâ'-ı mekbedet eyledi. Başbuğ-ı mûmâ-ileyh maiyyetinde olan rü'esâ-yı asâkir cem'iyyetlerine mağrûr ve ne tarafdan nehr-i Seret'i ubûr edip Yaş üzerine sevk-i leşker-i mansûr ederiz diye düşman-ı dîni hiç mesâbesine tenzîl ederek tedbîr-i umûr edip Eflak voyvodası tarafından başbuğ-ı mûmâ-ileyh maiyyetine ta'yîn olunan Delîlbaşı Mustafa ağayı bin nefer mikdârı delîl askeri ile Fokşan'dan bir iki sâat mikdârı ileriye irsâl ve tecessüs-i turuk u[502] ahvâl esnâsında ya'nî şehr-i Zi'lka'de'nin sekizinci [31 Temmuz-Cuma] ve Temmuz'un Cuma[503] günü akşama bir sâat kalarak vakitde a'dâ-yı dîn mukaddemesine dûçâr ve katanasıyla vakt-i ışâya dek muhârebeye der-kâr oldular. A'dâ-yı dîn verâsında olan

[502] ve V, ATE: -AE

[503] ve … Cuma V, ATE: - AE

mîşe-zâra çekilip gece olduğundan ne mikdâr olduğun bilmeyerek Fokşan önünde olan başbuğ-ı mûmâ-ileyh ordusuna avdet ve a‘dâ-yı dînin geldiğinden ol vakte dek kendileri dahi haberdâr olmağla tertîb-i usûl-i cenge mübâderet eylediler. Ol gece sabâha dek metris harfi ve sâir umûr-ı muhârebe ile önlerinde olan tabur-ı küffârdan gayri tabur yokdur i‘tikātıyla iştigāl ve ferdâsı seherîce düşman-ı dîn ile tarh-ı bünyân-ı muhârebeye sa‘y-i bî-hemâl eylediler. A‘dâ-yı dîn ise ale’s-seher var kuvvetini sarf ederek [229b] asâkir-i İslâm üzerine hücûma kıyâm ve bir tarafdan dahi bir iki bin mikdârı süvârî asker ile mîrimîrân Delîlbaşı Osman Paşa mukābele-i a‘dâya nizâm verip pazar-ı muhârebe-i germiyyet ve i‘mâl-i şimşîr ü sinâna nevbet geleceği esnâda verâlarına karîb mahalden ki istimâ‘ olunduğu üzre mahall-i muhârebenin sol cânibi idi zikr olunan Nemçe askeri zuhûr ve ilkā-yı ihtilâl[e] bezl-i makdûr eyledi. Melâ‘în-i hâsirînin cânib-i mezkûrdan görünmesi me’mûlün hilâfı olmak takrîbiyle herkes zarûrî mübtelâ-yı endîşe-i dûr-â-dûr olup mahall-i muhârebenin sağ tarafında bulunan süvârî askerin bir mikdârı İbrail tarafına müteveccih ve ekserîsi geri dönüp Boza nehrin ubûr-birle Bükreş hudûdunda kıyâm ve sâir piyâde askeri dahi etrâf ü eknâfa müteferrik olarak Boza nehri cânibine şitâbân oldular. Piyâde askerin bir mikdârı geri çekilmeğe vakitleri olmadığından kiliselere duhûl ve muhârebeye meşgūl olup sahîhan istimâ‘ olunduğu üzre iki yüz mikdârı şehîd ve esîr olup bâkīleri evvelce davranmağın sâir süvârî asâkir misillü Boza nehri cânibine kufûl eylediler. Fakat maiyyetlerinde bulunan mühimmât ü cebehâne ve levâzımâtdan bir mikdârın kaldırmağa vakt olmadığından ordu mahallinde terk etmeleriyle keyfiyyet-i hâlî ordu-yı hümâyûn cânibine tahrîr ve ba‘dehû ne gûne hareket edeceklerin bilmek için mâ-vaka‘ı makām-ı sadâret-i uzmâya tastîr eylediler. [230a] Bu husûsdan serdâr-ı ekrem hazretleri be-gāyet müteellim ü müteessir olmağla der-akab mîrimîrân-ı mûmâ-ileyhim taraflarına ekîd ü şedîd emirler tahrîr ve bulundukları mahalde yine hâllerin tanzîm edip bir an akdem düşman-ı dîn üzerine varıp kahr ü tedmîrleri husûsunda sâk-ı ihtimâmların teşmîr

eylemelerini tastîr eylediler ve ta‘yînleri husûsunun ikmâline ve levâzımât-ı sâirelerinin görülmesine tenbîhi lâzım gelenlere tenbîh ü te’kîde ikdâm ü isti‘câline dikkat-i tâmm eylediler ve ordularının takviyetiçün ol esnâda mevkib-i hümâyûna vürûd eden süvârî-i asâkirden üç bin mikdârı asker ifrâz olunup Silistre’den nehr-i Tuna’yı karşı cânibe imrâr ve mûmâ-ileyhim maiyyetine tesyâr eylediler.

Azl [Arabgirîzâde Mustafa Ağa] ü Nasb-ı Ser-Kassâbân-ı Ordu-yı Hümâyûn [Selanikî Mustafa Bey] ve Ağa-yı Silâhdârân

Zikr[i] sebkat eden Mustafa Paşa ordusunun tanzîmine dikkat [ve] Eflak câniblerin sirâyet-i fesâddan vikāyet olmağla beyân olunduğu üzre ol tarafda olan paşalara istimâlet ve ordularına ucâleten takviyet verilmek esnâsında ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısı olan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından silâhdâr ağası Arabgirîzâde Mustafa Ağa’ya dahi ordu-yı mezkûrun lâhm ta‘yînâtını vermek için ucâleten tarafından bir âdem gönderilmesi serdâr-ı ekrem hazretleri irâdeleriyle kethüdâ-yı sadrıa‘zam olan Süleyman Raşid Efendi tarafından adamlar irsâliyle sipâriş ü tavsiye olunduğundan başka şifâhen dahi tenbîh ü te’kîd olundukda âdem göndermekden [230b] imtinâ‘-birle izhâr-ı muhâlefet ü inâd eyledi.

Kethüdâ-yı müşârün-ileyh ise fi’l-asl defterdâr olup cânib-i mîrîden kendisine ne mikdâr akçe verildiği ve ne mertebelerde intifâ‘ eylediği ve ol günlerde kendisine otuz bin guruş bir def‘a ve beş bin guruş olmak üzre bir def‘a hazîne tez[kere]leri verilip akşamda sabahda ol mikdâr mebâliği dahi ordu-yı hümâyûn hazînesinden kaldırmak üzre olduğuna vâkıf olup bu bahâne ile bir mikdâr akce dahi ahz etmek dâiyelerinde olduğu ma‘lûmları olmağın mûmâ-ileyhin hâl ü şe’ni huzûr-ı serdâr-ı ekremîye arz ü inhâ olunarak hakkında nâire-i gazab iştigāl ve der-akab başbakikulu meclisine kaldırılıp cânib-i mîrîye deyni zuhûr eder ise edâ etdirilmek için emvâl-i nukūdu hıfz olunarak muhâsebesini rü’yete iştigāl olundu. Mûmâ-ileyhin yerine ordu-yı hümâyûn kassâbbaşılığına dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Selanikî Mustafa

Bey'e ve silâhdâr ağalığı vekâletiçün ocağ-ı mezbûr kethüdâsına iksâ-yı hil'at kılındı.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i İsakçı

Bundan dört beş gün mukaddem huzûr-ı serdâr-ı ekremîde cümle ile akd olunan meclis-i istişârede bi'l-ittifâk karâr verildiği üzre mevkib-i hümâyûnun Silistre sahrâsından İsakçı cânibine bi'n-nasr ve'l-ikbâl alem-efrâz-ı iclâl olması tasmîm olunmuş olmağla mu'tâd-ı kadîm üzre mâh-ı Zil'kade'nin on üçüncü Çarşamba günü [5 Ağustos 1789-Çarşamba] yeniçeri [231a] ordusu ve ertesi Hamîs günü cebeci ve topcu ve top arabacı orduları fermân olunduğu üzre hareket ve savb-ı matlûba sevk-i ketâib-i zafer-menkabet eylediler. Cuma günü ordu-yı hümâyûnun hareketi dahi musammem iken müzâhame-i askerden ihtirâzen bir gün fâsıla verilip ol günde Eflak ve Boğdan havâlîsinde leşker-i sultân-ı müslimînin[504] taraf taraf a'dâ-yı dînden ya'nî Nemçeli ve Moskovlu'dan bi'l-muhârebe ahz u girift edip mevkib-i hümâyûn-ı pâdişâhîye takdîm ederek muasker-i hümâyûnda müctemi' olan yirmi beş nefer esnâf-ı üserânın ordu-yı hümâyûnda taşınması münâsib görülmemekle mukaddemâ Rusçuk'dan hareket olunduğu esnâda gönderilen yetmiş nefere karîb esirler misillü üserâ-yı mesfûre üzerine dahi çûkadârân-ı sadrıa'zamîden bir kâr-güzâr çûkadâr ta'yîn ve yol emirleri tahrîr olunarak Âsitâne-i saâdete irsâl ü tesyîr olundukdan sonra mâh-ı mezbûrun on altıncı [8 Ağustos 1789-Cumartesi] ve Temmuz'un yirmi sekizinci Sebt günü duâ vü senâ ve cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretlerinden fevz ü nusret temennâ olunarak seherîce Silistre sahrâsından hareket ve dört sâat mesâfesi olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan **Derbend boğazı** merhale[sine] tehzîz-i a'lâm-ı nusret ü elviye[505] olunup andan pazar günü altı sâat bu'du olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan Beylik menziline andan pazartesi günü beş sâat

[504] sultân-ı müslimînin V, ATE: sultânînin AE

[505] elviye V, ATE: - AE

mesâfesi olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan **Rasva**t merhalesine andan salı günü dört sâat mesâfesi olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan [231b] Bostanlarbaşı demekle ma'rûf nâm mahalle andan çarşamba günü dört sâat bu'du olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan Baltacı Nâkılesi merhalesine andan perşembe günü altı sâat mesâfesi olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan **Küçükada** menziline andan cuma günü dört sâat bu'du olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan Germenci[506] merhalesine andan cumartesi günü beş sâat mesâfesi olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan Gölbaşı denilen mahalle andan pazar günü iki sâat bu'du olan sevâhil-i nehr-i Tuna'dan İbrail kal'ası muhâzâtında vâḳi' Maçin nâm merhaleye vürûd ve nasb-ı hıyâm-ı kuûd olunmuşdur.

Vukū'-ı Meşveret
ve Tahakkuk-ı Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be- Cânib-i İbrail

Şehr-i Zi'lka'de'nin yirmi beşinci [17 Ağustos 1789-Pazartesi] ve Ağustos'un dokuzuncu İsneyn günüotag-ı serdâr-ı ekremîde cümle ile akd-i meclis-i istişâre murâd olunup vezîr ağapaşa ve ordu-yı hümâyûn kadısı Mehmed Sadık Efendi ve vezîr kethüdâsı ve şıkk-ı evvel defterdârı ve reîsülküttâb efendi ve ordu-yı hümâyûn konakcısı Mîrimîrân Alaiyeli Paşa ve çavuşbaşı ağa ve umûmen ocak ağaları ve ordu-yı hümâyûn ricâli ve İbrail ihtiyârları vakt-i zuhrda encümen-i şûrâya vürûd ve herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra

Taraf-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîden şeref-rîz-i vürûd olan bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn cümle muvâcehesinde reîsülküttâb efendiye kırâat etdirilip mazmûn-ı kerâmet-merhûnu ki serasker ta'yîniyle a'dâ-yı dînin Boğdan'dan tard ü teb'îdi ve [232a] Yaş havâlîsinin düşman-ı dînden tasfiyesi Tombasar ve havâlîsinin istihkâmıyla Bender kal'asının takviyesi ve bi'n-nefs serdâr-ı ekrem hazretlerinin nehr-i Tuna'yı karşı cânibe ubûr eyleyip avn-i Hak'la düşman-ı dînden ahz [ü] intikāma bezl-i makdûr olunması idi. Cümleye ifhâm ü işâat buyuruldukdan sonra

[506] germenci V, ATE: geremenci AE

bir kıt‘a lâyiha kâğıdı ki taraf-ı sadrıa‘zamîden ehl-i istişâreye söylenecek kelimâtdan ibâret idi. Ol dahi ibrâz olunup mazmûnunda İsakçı’dan nehr-i Tuna’yı karşı geçmek üzre Silistre’den hareket olunmuşidi.

İşte Maçin’e geldik düşman-ı dînin Fokşan tarafında ve Hantepesi’nde tuğyân üzre olduğu ma‘lûm ve muhârebe vakitlerinin duhûl eylediği emr-i meczûm olmağla bu sûretde İsakçı ile Maçin ma‘berlerinin hangisinden nehr-i Tuna’yı karşı cânibe mürûr etmek münâsib idiği ve ordu-yı hümâyûnda vüzerâdan olmak üzre bir çarhacı nasbı lâ-büdd olmağla hangi vezîrin bu hizmete intihâb olunması ahrâ idiği ve yemîn ü yesâra kimlerin ta‘yîn olunması enseb olduğu ve cebehâne ve toplardan ne mikdâr istishâb olunması muktezi idiği ve bunun emsâli tedâbîr-i harb ü cengin envâ-ı derc ü tastîr olunmuşidi.

Vücûh-ı huzzârda kırâat ve mefhûmunun herkese ismâ‘ ü ifhâm olunmasına dikkat olunduğu akabinde işte ben vezâreti ber-taraf eyledim şimdiye dek kimesnenin tarafımıza hâtırı kalıp bizden bir sûretle incinmiş ise fî-mâ-ba‘d safh muâmelesi [232b] edip herkes hâtırına geleni Allâh rızasıçün söylesin münâsib olanı dinlenir münâsib olmayanı niçin söylendi diye söyleyene infiâl olunmaz. Bu emr-i dîndir bunda ittifâk ü ittihâd lâzımdır gönül birliği ile müzâkere olunarak muktezâ-yı vakt ü hâle göre ne vechile hareket iktizâ eder ise hârice çıkıp bi’l-ittifâk ol gûne amel ü hareket olunsun diye cümleye hitâb olundu.

Ve zikr olunan İbrail ihtiyârları mukaddemce makām-ı hitâba celb olunmuş olmalarıyla ibtidâ vech-i münâsibi anlardan su‘âl olundukda evvelen kahr ü tedmîr-i a‘dâ-yı dîne bezl-i makdûr olunmak niyyet-i hâlisasıyla serdâr-ı ekrem hazretlerinin cümle ile nehr-i Tuna’yı karşı cânibe ubûr eylemesine bi’l-ittifâk karâr verildi. Ba‘dehû ne mahalden ubûr eylemek ve ne tarafdan a‘dâ-yı dîn üzerine hücûm eylemek mübâhaselerine mübâşeret olundukda yine İbrail ihtiyârları cevâba âgāz eyleyip Maçin’den nehr-i Tuna’yı karşı cânibine mürûr etmek sûretin tercîh ve a‘dâ-

yı dîn verâda kalmamak[507] maslahatıçün Fokşan cânibine teveccüh ü azîmet olunmak münâsib olduğunu ta‘yîn ü tasrîh eylediler. Nefsü’l-emr adem-i müsâade-i vakitden Tuna üzerine cisr inşâ olunmuş olmamağla İbrail kal‘ası verâda kaldığı takdîrde asâkir-i İslâm’ın fevt[508]-i kalbini mûcib olacağı mülâhaza olunarak İbrail ihtiyârları re’yleri üzre hareket ü azîmet olunması müstasveb ü müstahsen görülüp Fâtiha-i şerîfe tilâvet olundukdan sonra hangi gün ubûr [233a] olunması müzâkeresi dermiyân olunup müşârün-ileyh ağapaşa rûz-ı meşveretin dördüncü Hamîs günü mürûra şürû‘ olunmasın îmâ eyledi. -El-hayrü lâ-yüahhar-[509] müfâdı üzre serdâr-ı ekrem hazretleri bu günki gün ya‘nî meşveret meclisi akabinde ubûra mübâşeret olunmasın istihsân buyurmalarıyla yevm-i merkūmda asker imrârına şürû‘ ve mübâşeret olunmak için ağapaşa ve sâirlere tenbîh ü te’kîd olundu.

Bu sûretde livâ-i şerîfin bir mahall-i münâsibde meksi lâzım gelmekle fi’l-asl muhâfazasına me’mûr ocaklı ile Maçin’de tevkīf ve ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l tevkī‘î olan kethüdâ-yı esbak Abdullah Efendi kaymakam sûretinde küttâb-ı aklâm ve sâir ashâb-ı ilel ü eskām ile sâye-i livâ-i şerîfde te’hîr olunması tasvîb olundu.

İbrail’den ilerice ya‘nî iki sâat mikdârı mesâfede vâḳi‘ nehr-i Seret üzerine cisr inşâsı lâ-büdd olmakdan nâşî birinden asker ve birinden mühimmât nakl olunmak için nehr-i mezkûrun münâsib olan iki mahalline iki aded köprü binâ olunması husûsu dahi müzâkere olunup lâkin zikr olunan cisrlerin iktizâ eden tonbazları İbrail’de mevcûd olmayıp mukaddemce Eflak voyvodası ma‘rifetiyle inşâ ve ol tarafda müheyyâ olmağla arabalar ile muhâfaza olunarak [cisr] kurulacak mahalle bir an akdem nakl olunması husûsuna ihtimâm ü ikdâm olunmasına karâr verildi.

---

[507] kalmak V, ATE: kalmamak AE

[508] Bu kelime bütün nüshalarda yanlışlıkla “kuvvet” olarak yazılmıştır.

[509] اَلخَيرُ لايؤخّر = “Hayırlı iş sona bırakılmaz” anlamına gelen Arapça bir söz.

Ve ol vakt muasker-i hümâyûnda [233b] yirmi beş gün mikdârı lâhm ta‘yînâtını idâre eder koyun mevcûd olduğu lede’s-su‘âl meclis-i istişârede îrâd olunup tevfîri lâzime-i hâlden olmağla kassâbbaşı tarafından akçesi ile yine voyvoda-i mesfûr cânibinden kifâyet mikdârı ağnâm mübâyaa ve celb etdirilmesi emr-i lâzimü’l-i‘tinâsına ihtimâm ü dikkat olunması meclis-i şûrâda ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısına tenbîh ü te’kîd olundu ve voyvoda-i merkūm maiyyetinde olan esnâf-ı asâkir-i pâdişâhî ile hareketini ordu-yı hümâyûnun rihlet ü ikāmetine tatbîk ederek bulunduğu mahalden Fokşan üzerine hücûm eylemesi istihsân olunmağla bir gün akdem emr-i âlî ile kendisine tenbîh ü te’kîd olunmak pesendîde vü istisvâb olundu.

Ve îrâd olunduğu üzre ordu-yı hümâyûna çarhacı ve dümdâr nasbı kāide-i mer‘iyyeden olup ammâ ol vakt mevkib-i hümâyûnda erbâbı mevcûd bulunmadığından bu bâbda ve sâir muhârebeye hîn-i şürû‘da lâzım gelen tedâbîr nehr-i Tuna’yı karşı cânibe ba‘de’l-ubûr müzâkere olunmağla tevkīf olundu.

Fakat İsmail cânibi seraskeri Vezîr Abdi Paşa sene-i sâbıkāda Belgrad câniblerinde ibrâz-ı envâ‘-ı şecâat eylemek hasebiyle ordu-yı hümâyûn çarhacılığı hizmetinde istihdâm olunmak için cânib-i mezkûrdan ordu-yı hümâyûna celb ve mukaddem zikr olunduğu üzre hasbe’l-iktizâ İsmail’e serasker nasb olunmuş olup ve ol esnâda Özü seraskeri Gāzî [234a] Hasan Paşa’nın İsmail’de ikāmeti lâzım gelmeğin müşârün-ileyhin vücûduna ol havâlî ihtiyâcdan müstağnî olmağla fi’l-asl irâde olunduğu vechile müşârün-ileyhin ordu-yı hümâyûn çarhacılığı hizmetinde istihdâm olunmasın erbâb-ı şûrâdan herkes istihsân ü istisvâb etmekle ağırlığı geriden gelmek üzre etbâ‘-ı mahsûsası ile menzile süvâr ve bir an evvel mevkib-i hümâyûna vusûle ibtidâr eylemesiçün fermân ısdârına karâr verildi.

İsmail cânibi seraskerliği dahi kapudan-ı sâbık müşârün-ileyh Gāzî Hasan Paşa’ya irsâl ve selefinin ordusunda olan asâkir ve zehâyir ü mühimmâtı zir-i livâsı

cem‘iyyetine celb eyleyip ucâleten ol havâlîde bulunan düşman-ı dînin mecma‘ı olan Hantepesi cânibine azîmet eylemesine isti‘câl olundu.

Ve mebhas-i encümen-i meşveret mühimmâtın mikdârı su‘âline ric‘at eyledikde ordu-yı hümâyûnda dört yüz kantardan mâ-adâ barut olmadığını ve İsakçı’da emâneten vaz‘ olunan altı yüz kantar barutun iki üç gün zarfında isticlâb olunması mümkün idiğini meclis-i istişârede cebecibaşı ağa arz ü inhâ etmeğin tez elden İsakçı’dan dört yüz kantar barutun celb olunması ve ordu-yı hümâyûnda sagīr ü kebîr fakat kırk yedi kıt‘a top mevcûd olup seksen adede iblâğı lâ-büdd olduğunu dahi topcubaşı ağa ba‘de’s-su‘âl takrîr etmekle noksân olan topların İsmail tarafından isticlâb ile tekmîl olunması bâbında emirler ile [234b] mübâşirler ta‘yîn ü tesyîr olunmasına karâr verildi.

Serdâr-ı ekrem hazretleri ordu-yı hümâyûn-ı pâdişâhî ile nehr-i Tuna’yı karşı cânibe ubûrundan sonra gereği gibi merâsim-i hurrem ü ihtiyâta riâyet olunmak ya‘nî her menzilde metris alınarak ve yemîn ü yesâr ve pîş ü pes-i muasker-i hümâyûna leyl ü nehâr karakollar ta‘yîn etdirilerek azîmet olunması ve herkesin sebük-bârca hareket eylemesi ve humbaracıbaşının malzemesi her ne ise evvel be[510]-evvel tehyi’e edip hîn-i hâcetde şu noksân bu eksikdir demeyip tekmîl-i malzemeye ihtimâm eylemesi vücûh-ı ahâlî-i şûrâda kendisine tenbîh olunup bunun emsâli tedârükât-ı harb ü darbın envâ‘ı müzâkere olunarak mübâhase-i meclis-i istişâre karîn-i hitâm[511] ve taraf taraf herkes levâzımın görmeğe kıyâm eyledi.

Ve zikr olunan encümen-i şûrâda tahrîr ü tasdîrine karâr verilen evâmir-i aliyye meclis-i istişârenin hitâmı akabinde fi’l-hâl tahrîr ü ikmâl ve kâr-güzâr mübâşirler ta‘yîniyle der-akab yerli yerine takdîm ü irsâl olundu ve İsmail seraskeri nasb olunan müşârün-ileyh Hasan Paşa cânibine dahi esnâ-yı hareket ü güzâr ve

[510] Burada usule aykırı olarak be “ب” harfinden sonra he “ه ” harfi yazılmıştır.

[511] hitâm V, ATE: hıyâm AE

hengâm-ı meks ü karârda pîş [ü] pes ve yemîn ü yesâra leyl ü nehâr karakollar tesbîl ve vech-i münâsibi üzre çarhacı ve dümdârlar ta‘yîn eyleyip hücûm-ı dilîrâne ve savlet-i şecîâne ile düşman-ı dîn üzerine ikdâm-birle kahr-ı a‘dâ ve tasfiye-i memleket ü enhâya mübâderet ve muhâzâtları olan Hantepesi ve havâlîsinde düşman-ı dîni bulamadığı sûretde Yaş üzerine [235a] hareket ü azîmet eylemek ve hengâm-ı azîmet ve sûret-i hareketini ordu-yı hümâyûn cânibine ihbâr etmek ve her hâlde Kuban hânı ile mükâtebe ve ittifâk ü ittihâd merâsimine riâyet maslahatı zımnında birbirlerine muhâbere vü mücâvebe eylemek için müşârün-ileyhimâya başka başka emirler tahrîr ü tesyîr olundu.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim serdâr-ı ekremim!

Her hâlde kaviyyü’l-kalb olup cenâb-ı Hakk’a tevekkül ile dîn düşmanlarının üzerlerine taraf taraf asâkir-i İslâm’ın hücûm eylemeleri husûsuna ve ahd [ü] intikām olunmasına gayret edesin. Hatt-ı hümâyûnum vusûlünde te’hîr etmeyip karşıya mürûr edesin ve düşman üzerine muktezâsınca ya serasker ya kendin gidesin ve Boğdan’dan bir an akdem düşmanı çıkarmağa sa‘y edesin ve Bender havâlîsinde def‘ ve tonbasar yolunu irsâl-i serasker ile bend edip Bender’e takviye veresin her hâlde Allâhü teâlânın inâyet ü nusretin niyâz ederim.

Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i İbrail

Zikr olunduğu üzre ordu-yı hümâyûnun nehr-i Tuna’yı Maçin’den İbrail cânibine ubûr eylemesine karâr verildikden sonra yevm-i mezkûrda akd olunan meclis-i meşveret-i mezbûrenin akabinde mürûra şürû‘ bulunmak için bir kıt‘a top karşı cânibe îsâl ve ertesi gün yeniçeri ortaları imrârına isti‘câl olunup bir tarafdan ocaklara hitâben beyâz üzerine buyuruldular tahrîriyle mühimmât-ı mevcûdelerinin [235b] imrârına ta‘cîl ve yedi sekiz gün zarfında piyâde ocaklarıyla neferâtının

imrârları tekmîl olunup şehr-i Zi'lhicce'nin beşinci Perşembe[512] günü [27 Ağustos 1789-Perşembe] yeniçeri ocağının tuğları dahi tesbîl olundu ve mukaddemâ Kemankeş Mustafa Paşa ordusunda Fokşan câniblerinde hizmeti sebkat eden Mîrimîrân Kürd Osman Paşa'ya sol kol sergerdeliği iki bin guruş harclık ihsânıyla ihâle ve sağ kol sergerdeliği mîrimîrânlık ihsânıyla Trabzon havâlîsi ayânından Kuğuzâde Süleyman Ağa'ya sipâriş ü tavsiye kılındı.

Mâh-ı mezbûrun yedinci Cumartesi[513] günü [29 Ağustos 1789-Cumartesi] seherîce Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan kaymakam-ı sâbık Hasan Paşa dahi ubûr eyleyip serdâr-ı ekrem hazretleri dahi mürûr eylemek üzre iken isti'câli hâvî tebdîl hasekisi mübâşeretiyle cânib-i şâhâ[ne]den ânifen tahrîr olunan bir kıt'a hatt-ı hümâyûn dahi vürûd etmekle yevm-i mezbûrda Konakcı paşa ile serdâr-ı ekrem hazretlerinin tuğları dahi sâat beşde iken imrâr ve İbrail kal'ası muhâzâtında vâḳi' Kral Tepesi civârında kâin ordugâh cânibine tesyâr olundu. Yevm-i merkūmda Curazâde Ahmed Paşa İsmail muhâfazasından ordu-yı hümâyûna celb olunup livâ-i şerîf kaymakamlığına iksâ-yı hil'at olundukdan sonra ertesi gün ki şehr-i mezkûrun sekizinci Pazar günü idi [30 Ağustos 1789-Pazar] sâat ikide iken cümle ile livâ-i şerîf haymesine cem' olunup asker-i İslâm'ın mansûr u muzaffer ve düşman-ı dînin makhûr u müdemmer olmasıçün hulûs-ı bâl [236a] ile duâ vü sadâ-yı âmîn peyveste-i atbâk-ı semâ kılınıp alâ-merâtibihim herkes livâ-i şerîfi ziyâret ve müretteb alay ile serdâr-ı ekrem hazretleri bakiyye-i asker ile sebük-bârca harekete ibtidâr ve nehr-i Tuna'yı Maçin ma'berinden açıklar ile karşı İbrail cânibine güzâr edip cenâb-ı Hak'dan temennâ-yı fevz ü nusret ederek ordu-yı hümâyûnda mansûb olan haymelerine nüzûl ü karâr eylediler.

Ordu-yı hümâyûnun Maçin sahrâsında ikāmeti on iki gün mikdârı mümtedd olup eğerçi mukaddem zikr olunduğu üzre sahrâ-yı mezkûra nüzûlün ertesi günü

[512] perşembe V, ATE: - AE

[513] cumartesi V, ATE: - AE

beyân olunduğu vechile ubûra şürû‘ bulunmak için Maçin’den İbrail sahrâsına bir kıt‘a top imrâr olunmuşidi. Lâkin külliyyet ubûr olmağla bir iki üç günden sonra mübâşeret olunup yedi sekiz gün zarfında kâffe-i mühimmâtıyla ordu-yı hümâyûnun tamamen ubûr eylemesi ber-vech-i suhûlet karîn-i hüsn-i hitâm olmuşdur. Beyân olunduğu vechile kolaylık ile mürûr olunmasının esbâbı havaların i‘tidâli ve ma‘berin kurbiyyeti ve seksenden mütecâviz açık ta‘bîr olunur kayıkların intizâmı ve nehr-i Tuna şaykalarının mevcûd olması olmağla cisrden ubûr eder gibi az vakitde herkes âsân-ı vechile mürûr edip tavâif-i askeriyye ve umûmen ahâlî-i ordu-yı hümâyûn pâdişâh-ı âlem hazretlerine duâ vü senâ ederek yerli yerine nüzûl eylemişlerdir.

Azl [Seyyid Mehmed Kamil Efendi] ü Nasb-ı Şeyhülislâm [Seyyid Mehmed Şerîf Efendi] ve Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn [Silâhdâr Mustafa Paşa]

[236b] Şehr-i Zi’lka‘de’nin yirmi yedinci Çarşamba günü [19 Ağustos 1789-Çarşamba] bir buçuk seneden ziyâdece şeyhülislâmlık ile bekâm olan Osman Efendizâde Seyyid Mehmed Kamil Efendi ile beş buçuk mâha karîb rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığı ile imrâr-ı rûzgâr eden el-Hâcc Salih Paşa’nın umûrlarında kıllet-i tevkīrlerine binâen makāmlarından azl olunup bundan akdem şeyhülislâm olup iffet ü takvâ ile şehîr ü benâm olan Es‘ad Efendizâde es-Seyyid Mehmed Şerîf Efendi iksâ-yı ferve-i beyzâ ile mesned-i fetvâya is‘âd ve rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığıyla dahi boğaz muhâfazasına me’mûr olan Vezîr Silâhdâr Mustafa Paşa bekâm ü ber-murâd kılındı. Selefi müşârün-ileyh Salih Paşa Kocaeli sancağıyla boğaz muhâfazalığına halefi müşârün-ileyhin mahalline ik‘âd olundu.

Zikr-i Nebze-i ez-Ahbâr-ı Mâdde-i Kapudan Paşa

Şehr-i Zi’lhicce’nin dördüncü günü [26 Ağustos 1789-Çarşamba] Kapudan-ı deryâ Vezîr Hüseyin Paşa’nın bir nefer âdemîsiyle makām-ı sadâret-i uzmâya bir kıt‘a kāime vürûd eyleyip mazmûnunda maiyyetinde olan sagīr ü kebîr donanmâ-yı

hümâyûn sefâyiniyle hilâl-i Zi'lka'de'de [24 Temmuz 1789-Cuma] Hocabey limanında Pirezen adası suları cânibine şirâ'-güşâ-yı azîmet ve ahvâl-i a'dâ-yı dîni tecessüse mübâşeret eyledikde ada-yı mezkûrede mevcûd olan beş altı kıt'a topların bekçiliği sûretinde mukīm olup teveccüh-i donanmâ-yı hümâyûn ile karârı firâra tebdîl eden sekiz on mikdârı Kazak keferesinden gayri kimesne olmamağla zikr olunan [237a] topları merâkib-i sultânîye nakl eyledikden sonra Kılburun kal'asına vâfir humbara ve top atıp andan Kırım limanlarından mersâ-yı sefâyin-i düşman-ı dîn olan Avluta limanı sularına revân ve liman-ı mezkûr tarafına birkaç top endâhtıyla küffâr gemilerin muhârebeye da'vet eylediklerin i'lân eylediler. Top endâhtı ve haber irsâliyle bir iki gün mikdârı dâkk-ı bâb-ı ceng eyledikden sonra a'dâ-yı dîn cânibinden bir haber zuhûr eylemediğinden yine Özü suları câniblerine avdet ve Özü kal'asın toplamağa mübâşeret eylediler.

Bir iki yüz mikdârı top endâht etmişiken kal'a-i mezbûre cânibinden sît ü sadâ hüveydâ olmadığından beş on kıt'a mikdârı sığ sulara işler şalopa ve sandal makūlesi sefîneleri techîz ve sevâhilden bir münâsib mahalle ihfâ ve vezîr-i müşârün-ileyh kapudan paşanın kendisi kanca başa süvâr ve a'dâ-yı dînin Özü suyu derûnunda vâḳi' limanı ağzına varıp bir iki top endâhtıyla kendilerinin ol sulara geldiklerin da'vâyı merdânegî ederek izhâr eylediler. A'dâ-yı dîn bu hâlî gördükde bir sıra kapak kaldırır orta kıt'a bir sefîne ile beş on kıt'a sagīr sefînelerin der-akab techîz ü ihrâc ve hâric-i limandan müşârün-ileyhin ensesine düşüp muhârebeye tasaddî ederek dane-i top-ı belâya kendilerin âmâc eylediler.

Zikr olunduğu üzre [237b] müşârün-ileyhin der-kemîn eylediği sefâyinin muhâzâtına geldiklerinde enderûn-ı merâkib-i pâdişâhîde olan topların topcuları bir fitilden topların endâhtına mübâderet ederek merâkib-i küffâr üzerine teveccühe mübâşeret eyleyip teâkub u tevâtür-i dane-i topdan a'dâ-yı dînin zikr olunan kebîr gemisi girdâb-ı belâya dûçâr ve kesret-i isâbet-i gülleden eczâ-yı terkîb-i felâket nasbı târûmâr olmağın fi'l-hâl emvâc-ı kazâya pâ-mâl kılınıp bâkīleri dahi şikeste vü

perîşân oldukları hâlde bir tarafdan derûnunda olan melâ'în-i hâsirîn ka'r-ı cahîme deverân[514] ve bir tarafdan bakīyye-i hazele-i müşrikîn kırk sınıf sagīr[515] gemilerile limanları derûnuna girîzân oldular. Paşa-yı müşârün-ileyh hazretleri mansûr u muzaffer oldukları hâlde maiyyetlerinde olan merkeb-i pâdişâhî ile ol sulardan ric'at ve Hocabey limanı havâlîsinde vaz'-ı mersâ-yı ikāmet eylediler.

Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı İbrail

Şehr-i Zi'lhicce'nin sekizinci [30 Ağustos 1789-Pazar] ve Ağustos'un on dokuzuncu Pazar günü İbrail muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa ve kaymakam-ı sâbık vezîr ağapaşa ve İsmail seraskeri iken ordu-yı hümâyûn çarhacılığıçün mevkib-i hümâyûna da'vet olunup yevm-i mezbûrda muasker-i hümâyûna vürûd eden Vezîr Abdi Paşa ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve kethüdâ-yı serdâr-ı ekremî ve şıkk-ı evvel defterdârı reîsülküttâb efendi ve çavuşbaşı ağa ve mevkib-i hümâyûn [238a] sağ ve sol kol sergerdeleri paşalar ile umûmen ocak ağaları ve ordu-yı hümâyûn ricâli ve İbrail ihtiyârları ile bundan mukaddemce Maçin meclis[516]-i istişâresinde musammem olduğu üzre hayme-i serdâr-ı ekremîde akd-i encümen-i istişâre olunup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra

Serdâr-ı ekrem hazretleri işte nehr-i Tuna ubûr olunup bu mahalle nüzûl olundu el-yevm a'dâ-yı dîn ne tarafdadır ve bundan sonra ne gûne hareket ve ne cânibe azîmet iktizâ eder müzâkere olunup münâsib olan ne ise ol vechile amel olunsun denildikde kethüdâ-yı sadrıa'zamî hazretleri bundan mukaddemce kapudan-ı sâbık Vezîr Hasan Paşa'ya İsmail seraskerliği menşûrunu götürdüp bir gün mukaddem ordu-yı hümâyûna avdet-birle meclis-i istişârede mevcûd olan tezkire-i sânî Dürrî Efendi'yi pâyân-ı encümen-i huzûra getirdip hân hazretlerinin kendisine

[514] revân V, ATE: deverân AE

[515] sagīr V, ATE: kebîr AE

[516] meclis V, ATE: -AE

vedîa eylediği kelimâtı takrîr etdirip hulâsa-i takrîri ki Fokşan'da a'dâ-yı dînden volinter nâmında bir iki bin kefereden mâ-adâ kimesne olmadığı ve Yaş kasabasının Moskovlu'dan tehî olduğu ve Yaş üzerine gidildiği sûretde yollarda suûbet der-kâr olduğundan başka bir fâideyi müntic olmayacağı ve Moskovlu melâ'îninin cem'iyyet-i mahsûsesi Hantepesi'nde olmağla mevkib-i hümâyûn ile nehr-i Seret'den ubûr olunup **Prut nehri** kenârına doğru gelinip [238b] Hantepesi'ne takarrüb olunduğu sûretde yeni feldmareşal olan mel'ûn dahi Bender üzerine müstevlî olacağı istihbâr olunmağın Bender cânibine dahi mûcib-i takviyet olur bir hâlet olacağı vesâyâsından ibâret idi.

Huzzâra ba'de'l-ifâde evvel emrde İbrail ihtiyârları pek güzel diyerek vech-i meşrûh üzre hareket olunmağı ya'nî nehr-i Seret'den ubûr eylemeği istihsân ü istisvâb eylediler. Takrîr-i mezkûr bundan mukaddem ahz olunan dillerin takrîrlerine ve İbrail tarafından gönderilen câsûsların verdikleri haberlere münâfî olduğu serdâr-ı ekrem hazretlerinin ma'lûmları olmağın bu vecile bast-ı kelâma âgāz eylediler ki bu sûretde a'dâ-yı dînin Fokşan tarafını tahliye edip eylemediği ve Yaş cânibinde kimesne olup olmadığı bâbında tevârüd eden haberler birbirlerine mütehâlif olmağla sizler ne gûne habîrsiz diye İbrail muhâfızı paşaya ve İbrail ihtiyârlarına hitâb buyurdular Nemçe taburunun Fokşan kenârında olduğu ve Moskovlu habîsinin dahi ol havâlîye karîb bir mahalde kemîn-gîr-i fırsat olduklarını İbrail ihtiyârlarından ba'zılarıyla bundan evvelce Kemankeş Paşa ordusundan celb olunup mevkib-i hümâyûn sol kol ser-gerdesi olam Mîrimîrân Osman Paşa haber vermeleriyle a'dâ-yı dîn ya'nî Moskovlu-yı la'înin cem'iyyeti ol gün ki rûz[517]-ı meşveret idi hangi mahalde olduğunda iştibâh vâḳi' olup hattâ serdâr-ı ekrem hazretleri [239a] feldmareşal olan mel'ûn geliyor haberleri işâasıyla bir mâh müddetden ziyâde türlü türlü haberler söylenmekden hâlî değildir. Melâ'în-i hâsirînin murâdı bizleri iğfâldir

[517] ol gün ki rûz V, günü ATE: ol gûne dûr AE

çarhacı-i ordu-yı hümâyûn müşârün-ileyh Abdi Paşa dahi hân hazretlerinin tarafından olan kelimâtı çendân tervîc etmeyip hattâ Fokşan tarafı kendisine mesâfe-i ba'îde olmağla ol tarafda a'dâ-yı dîn olmadığını tahkīk eylemesi husûsunu semt-i sıhhatden ba'îd add eyleyip ve ordu-yı hümâyûnla[518] tokuşmakdan Bender üzerine müstevlî olmayacağını dahi îrâd eyledi.

El-hâsıl a'dâ-yı dînin cem'iyyeti ne mahalde olduğu meşveret-i mezkûrenin vukū'u günü henüz gereği gibi ma'lûm olmamağın bi-mennihî teâlâ bundan birkaç gün sonra tahkīk olunmağa muhtâc idiği beyân olunup ve gerek Fokşan ve gerek Yaş üzerine ve gerek hân hazretlerinin murâdları olan nehr-i Seret'den ubûr olunup Prut nehri kenârına doğru mevkib-i hümâyûnun azîmet eylemesi muasker-i pâdişâhînin yevm-i merkūmda ikāmetgâhı olan sahrâya dört beş sâat mesâfe olan nehr-i Seret ile Boza nehrinin mültekāsı olan mahalde kâin Mahzenin nâm karye civârına varmağa mütevakkıf olmağla meded-kâri-i tevfîk ile ol mahalle varıldıkda cisrler yapılıp küllî asker imrâr ile düşman-ı dînin ne mahalde olduğu âsân vechile tashîh olunur denilerek nehr-i Seret üzerine kurulacak köprü edevâtının hâzır olup olmadığı mebhasine atf-ı kelâm olundu.

[239b] Nehr-i Seret üzerine kurulacak köprü tonbazlarının Eflak voyvodası tarafından celb olunması meşveret-i sâbıkāda tasmîm olunmuşidi. Meğer ol tarafda mevcûd olan cisr tonbazlarının bir mikdârı sâl-ı sâbıkāda İsmail ordusuna gönderilip sekiz on mikdârı dahi voyvoda-i merkūm yanında mevcûd olduğu istihbâr olunmağın İsmail'de olan tonbazlar İsmail cânibinden ve voyvoda-i mesfûr yanında olan tonbazlar[519] voyvoda-i mersûm tarafından celb olunmasıçün mukaddem tahrîr olunandan başka yevm-i mezbûrda dahi bir an evvel isticlâb olunmasıçün isti'câli hâvî emirler tahrîr ü tesyîr olunması ve tabyalar için vurulacak sepetler levâzımından olan meşe kazıklarının İbrail etrafından ol nev' meşe ağacı olmadığından beher hâl

[518] hümâyûnla V, ATE: hümâyûnda AE

[519] tonbazlar V, ATE: - AE

Babadağı cânibinden i‘dâd ü ihzâra muhtâc idiğine mebnî mukaddem tahrîr olunan fermân ve ta‘yîn olunan mübâşirden başka yine husûs-ı mezkûrun husûlüne takayyüd ü ihtimâm olunmayı hâvî müceddeden fermân tahrîri ve mübâşir ta‘yîni husûsları tenbîh ü te’kîd olundu. Eşcâr-ı mezkûrenin mahall-i merkūmdan vürûduna intizâr ile ifâte-i vakitden ihtirâzen li-ecli’l-ihtiyât İbrail etrâfında vâḳi‘ söğüd ağaçlarından kazıklar tehyi’e olunması dahi tenbîh ü te’kîd olundu.

Bundan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri zahîre bahsine şürû‘-birle muasker-i hümâyûn sahrâ-yı İbrail’den bir mikdâr mufârakat eylediği sûretde akdem-ı levâzımdan olan arpa ve sâir zahîresi ne vechile nakl olunabilir diye [240a] şıkk-ı evvel defterdârı ile İbrail ahâlîsinden su‘âl buyurduklarında şiddet üzre cereyân eylemesi takrîbi ile nehr-i Seret’den açıklar ile zahîre naklinin imkânı olmadığın ahâlî-i İbrail ihbâr ve zahîre nakli husûsu ordu-yı hümâyûnda olan mekkârî araba ve develer ve İbrail etrâfında olan birkaç aded karyede bulunan arabalar ile nakl olunmağa muhtâc idiğin şıkk-ı evvel defterdâr-ı efendi iş‘âr eyledi.

Bundan sonra serdâr-ı ekrem hazretleri her husûsu söyleşmelidir. Ordu-yı hümâyûn ve sâir Devlet-i Aliyye ordularının her birinde maâza’llâhü teâlâ perîşânlık vâḳi‘ oldukda toplarının dest-i a‘dâya giriftâr olması ol orduda arabacı ocağı neferâtının silâhlarıyla mahall-i muhârebede bulunduğundan neş’et ediyor zîrâ -**el-ıyâzen bi’llâhi teâlâ-**[520] asker beyninde teferruk ârız olduğu an nefeslerin tahlîs için top arabaları bârgîrlerinin kayışların silâhlarıyla kesip bârgîrlerine süvâr ü firâr edegelmeleriyle toplar meydanda kalmağın yed-i a‘dâya giriftâr oluyor diyerek şimdiye dek topların düşman-ı dîne kalmasına bir illet dahi arabacı neferâtının hîn-i muhârebede silâh taşıması olduğunu beyân-birle neferât-ı mezkûrenin fî-mâ-ba‘d hîn-i muhârebede silâh takınmaması husûsu meclis-i istişârede olan ocağ-ı mezkûr ağasına ifâde vü tenbîh eylediler.

[520] العیاذاً بالله تعالی = “Allah korusun” anlamında bir dua cümlesi.

Ba‘de’l-istişâre ocağ-ı mezkûr ağası kendi neferleri ol işi etmeyip ve eylemeyeceğin ifâde [240b] ve belki sâir piyâde neferleri a‘dâ-yı dîn muhârebesinden rû-gerdân oldukları an muhârebe toplarını tahlîs sûretinde toplar üzerine şitâbân olup her top başına esnâf-ı piyâdeden üç beş yüz neferden mütecâviz eşhâs hücûm-birle ba‘zıları toplar üzerine üstüvâr ve ba‘zıları bârgîrleri üzerine süvâr olup bu hücûm ile toplar yürümekden kaldıkda bi’z-zarûre bârgîrleinin kayışların kesip firâr ve ceng toplarının yed-i a‘dâya giriftâr olmasını ihtiyâr ederler diye îrâd-ı i‘tizâr eylediği istimâ‘ olunmuşdur.

Bu aralıkda kelâm-ı askerin kemmiyyet ü keyfiyyeti bahislerinde encâm bulmağın İbrail yeniçeri ihtiyârlarından ba‘zıları yeniçeri tâifesi vâfirce vardır ekseri beşer onar guruşa birer alaşa ve bârgîr tedârük edip süvârî oldular. Bu ise kāide-i ocağa münâfî bir tavr-ı gayr-i ma‘rûfdur. Atlı askeri fakat vüzerâ kapılarında ve sâir atlı askeri zümrelerinde olur bu makūle piyâde ocağı asâkiri olan yeniçeri tâifesinin süvârî olanları ve be-tahsîs ilm-i fürûsiyyetden habîr olmayıp hemen bir atlılık da‘vâsında olanları hayvanlarından indirip piyâde olmaları cümle[521] tedâbîr-i vakt ü hâldendir. Böyle olması piyâde askerin metrisde tekessürüne sebeb olduğundan başka belki ol gûne süvârîlik fenninden bî-behre olan kimesnelerden maâza’llâhü teâlâ adem-i sebât takrîbi ile ârız olacak tevehhümâtın [241a] indifâ‘ına bâis olur dediklerinde ocağ-ı mezkûr zâbitleri sükût eyleyip vâkı‘ü’l-hâl böyledir denilerek meclis-i istişâre pâyânına karîn olmuşdur.

Zikr-i şürû‘ be-Tertîb-i Asker-i Ordu-yı Hümâyûn ve İtmâm-ı Levâzım-ı Mevkib-i Hümâyûn

Çün ki sahrâ-yı İbrail’den birkaç gün zarfında hareket olunmağa meclis-i sâbıkda karâr verilmişidi. Her tarafdan ikmâl-i levâzım-ı muhârebe-i ordu-yı

[521] cümle V, ATE: - AE

hümâyûna ihtimâm olunup çarhacı-i ordu-yı hümâyûn Vezîr Abdi Paşa'nın ve sağ ve sol kol ser-gerdeleri Mîrimîrân Süleyman Paşa ile Kürd Osman Paşa'nın maiyyetlerine ta'yîn olunacak süvârî defter olunup her birinin defteri kendisine takdîm olundukdan sonra ta'yîn olunan asâkirin rü'esâsına dahi kimin maiyyetine me'mûr olduklarını i'lân ü ifhâm için kethüdâ-yı serdâr-ı ekremî haymesine getirdilip nevâziş ü taltîf olunarak ferden ferdâ şifâhen kendisine tefhîm olundu. Piyâde ocakları ağalarının her birine neferât ü mühimmâtlarının ikmâl ü tetmîm olunması tavsiye [vü] telkīn olundu.

Ve muasker-i pâdişâhînin bi'n-nasr ve'l-ikbâl alem-ifrâz-ı iclâl olacağı mahallin güzergâhında vâḳi' nehr-i Boza ve nehr-i Seret üzerlerine kurulacak cisrler edevâtının bir an akdem ikmâline ihtimâm olunup İbrail pîş-gâhında tonbazları kalafat ve zikr olunan tonbazlar zaîf olup balyemez toplarının ubûruna mütehammil olmadığından li-ecli'l-istihkâm hilâl-i cisre vaz' için [241b] iştirâ olunan altı yedi kıt'a kebîr ü metîn açıklar dahi meremmât olunup arabalara tahmîl olunması ta'cîl olundu ve zikr olunan tonbazların döşeme tahtaları İsakçı'dan celb olunan kebîr sütunların biçilmesine mütevakkıf olmağla üstâd hızârcılar tedârükiyle biçdirilmesine ihtimâm ü dikkat olundu. Sâlifü'z-zikr sütunların biçilmesine mübâşeret olundu.

Ol gün ki Ağustos'un yirmi yedinci günü idi kānûn-ı muhârebe üzre zamân-ı cengin hulûl eylediği eyyâm olmağla eşyâ-yı mezkûrenin bir an evvel husûl-pezîr olmasına medâr olmak için gâh serdâr-ı ekrem hazretleri ve gâh kethüdâları ve gâh çavuşbaşı ağa amelenin işledikleri mahallere varıp bezl-i atâyâ ederek tonbazların ve gerek açıkların ve tahta biçenlerin ve sepet ören amelenin bir an evvel itmâm-ı umûr-ı me'mûrelerine gayret eylemelerini tenbîh ü te'kîdden hâlî değiller idi.

Beyân olunduğu vechile zâhiren tekmîl-i esbâb ü edevât-ı muhârebeye her cânibden kıyâm olunduğundan başka ma'nen dahi esbâb-ı nusretin istikmâline ihtimâm-birle Âsitâne-i Aliyye ve sâir bilâd-ı İslâmiyye'de emr-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub'-ı meskûn ile müdâvemet olunan ed'iyye-i me'sûreden mâ-adâ gecelerde hâlete

göre ordu-yı hümâyûnda olan dâire ashâbının dâirelerinde salât-ı Münciye ve sûre-i Kevser ve Besmele-i şerîfe ve istiğfâr ve kelime-i tevhîd misillü âsâr-ı celîlesi bi't-tecribe sâbit olan havâssın kırâat olunması kethüdâ-yı [242a] sadrıa'zamî tarafından cümleye tenbîh ü te'kîde dikkat ve herkes me'mûr olduğu üzre kırâata müdâvemet ü muvâzabet eylemişlerdir.

Bundan mukaddem zikr olunduğu üzre Fokşan ordusunda vukū'-yâfte olan tezelzül mücerred ordu-yı mezkûrda olan rü'esâ-yı askerin adîm-i ittifâklarıyla askerî tâifesinin kıllet-i sabr ü sebâtlardan neş'et eylemiş bir hâlet-i gayr-i marzıyye olduğu resîde-i sem'-i hümâyûn-ı halîfe-i rub'-ı meskûn[522] olmağla fî-mâ-ba'd ordu-yı pâdişâhîde olan kâffe-i rü'esâ-yı asâkir ve âmme-i efrâd-ı leşkerin eslâf-ı pâdişâhân-ı kirâm zamânlarında asâkir-i zafer-fercâmın gayret ü ikdâmlarıyla vücûda gelen âsâr-ı celîleyi[523] ve bundan mukaddem vukū'-yâfte olan seferlerde adem-i gayret-i asâkir ve rü'esâ-yı asâkir ile hâdis olan keyfiyyât-ı nâ-ma'kūleyi mülâhaza eylemelerin hâvî ve fî-mâ-ba'd herkes gayret-i dîniyyesin izhâr edip a'dâ-yı dînden yüz çevirmemek vesâyâ-yı celîlesiyle sâir bâ'is-i tezâyüd-i hamiyyet-i asâkir-i İslâm olur sipâriş-i mülûkâneyi muhtevî makām-ı sadâret-i uzmâya mehâbet-rîz-i vürûd eden bir kıt'a hatt-ı hümâyûn[524]-ı kerâmet-merhûn-ı mülûkâne dahi emr-i serdâr-ı ekremî ile ba'zı ta'bîrât-ı dil-nişîn ilâve olunarak nush-nâme sûretinde bir makāle-i mergūbe kaleme alınıp sûretleri her tarafa neşr ü iblâğ olundu.

Sûret-i Vesâyâ

Şevketli mehâbetli pâdişâhımız Sultân Selim efendimiz hazretlerinin taraf-ı pâdişâhânelerinden yeniçeri ocağı[525] ortalarından gazâ [242b] için müctemi' olan ağalar ve zâbitân ve ihtiyârlar ve yoldaşlar gāzîlerine ve cebeci ve topcu ve arabacı

[522] rû-yı zemîn V, ATE : rub'-ı meskûn AE

[523] cemîle V, ATE: celîle AE

[524] hümâyûn V, ATE: hümâhûn AE

[525] ocağı V, ATE: - AE

ve lağımcı ocakları ve sâir sunûf-ı askeriyye zâbitleri ve neferâtları ve vüzerâ ve mîrimîrân ve ricâl dâirelerinde mevcûd etbâ‘ ü delîlbaşılar ve gönüllü ağaları ve tüfengciyân ve bölükbaşılar ve Anadolu ve Rumeli taraflarından gelen binbaşılar ve asker başbuğları ve cihâd için fî-sebîli’llâh sefere gelmiş dilâverlerin büyüğüne ve küçüğüne ifâde olunmasını fermân buyurdukları emirleri ve nasîhatleridir.

Allâh aşkına ve Peygamberimiz Resûl-i kibriyâ **-aleyhi’s-salâtü ve’s-selâm-**[526] hürmetine can kulağıyla dinlemeleri cümleden ricâ olunur bu nasîhat-nâmenin birer ikişer sûreti çıkarılıp ocaklara ve zâbitâna dahi verilmişdir, isteyenler[e] yazılıp verilecekdir. Nutk-ı pâdişâhî böyledir ki

Âbâ vü ecdâdım mücâhid ve cihân-gîr pâdişâhlar yedi iklîm dört köşede kırk elli pâdişâhlık yerleri ibtidâ Allâhü teâlânın tevfîk ü inâyeti ve sâniyen Hacı Bektaş küçükleri ve dîn yolunda sînelerini küffârın top u tüfengine siper eden yeniçeri ocağı gāzîleri ve sâir ocaklar ve müretteb olan askerleri sa‘y ü sebâtı ile feth etdiler ve ol gāzîler ve dilâverler pâdişâhlarını ma‘nevî baba gibi bilip “ اطيعوالله و اطيعوالرسول و اولى الامر منكم ”[527] aye[t]-i kerîmesi mûcibince emrine mutî‘ ve rızâsını tahsîl ve düşman karşısında demirden duvar gibi durup ve şiddetlere ve mihnetlere sabr ü tahammül ile Allâhü teâlâ ve şerî‘at-ı Muhammediyye[528] [243a] uğrunda kâfirlere figān-ı arslanlar gibi hücûm etmeleriyle Rabbü’lâlemîn muvaffak edip kıyâmete dek adları hayır ile yâd olunmakdadır. Cenâb-ı Rahîm ü Gaffâr mecmû‘unun duraklarını cennet eylesin âmîn. Elhamdüli’llâhi teâlâ bizim zamânımız asâkirimiz dahi anlar gibidir ve belki içlerinde yiğitler vardır ki şecâatde selefde geçenlerden ziyâdedir bu ne hâl ne keyfiyyetdir ki bir alay müşrik ve Allâh ve Peygamber’imiz düşmanı kâfirlerden yüz döndürülüp a‘dâ-yı dîn memleketlerimizi ve kal‘alarımızı almağa

---

[526] عليه الصّلولة والسّلام = “Selâtu selâm O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[527] “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygambere itaat edin ve sizden olan ulü’l-emre de” (Kur’an, Nisa-IV, 59; 87).

[528] Muhammediyye V, ATE: - AE

başladı, bunun sebebi niyyetlerini ve derûnlarını tasfiye etmemekden ve mahzâ gönüllerde dîn hizmetine hulûs olmamakdan iktizâ eder. Cenâb-ı Allâh bizlere nusret ü zafer ihsân eyleye âmîn. Kur'ân-ı azîmü'ş-şânda va'd eylemişdir. Va'dinde hilâf olmaz lâkin nusret va'dini birkaç şart ile kayd eylemişdir.

Birisi budur ki; Asker-i İslâm gazâya teveccüh eylediklerinde dünyalık celbini derûnlarından ihrâc ve dîn-i mübîn gayreti için çıkmalıdır.

Ve biri dahi ; Küffâr ile mukābeleye gidildikde serdâr-ı erkeme ve zâbitlerine derûnî itâat edip ve dur dedikleri yerde durmak ve yürü dedikleri yerde yürümekdir.

Ve biri dahi ; Ecel bir olduğunu ve ecel gelmedikce kimesne ölmeyeceğini ve eceli yetişen döşeğinde bile halâs bulmayacağını bilip ceng günlerinde sebât ü metânet ve ya şehitlik ve ya gāzîlik deyip merdâne muhârebeye ikdâm etmekdir.

Bu şartlar yerine getirildikde Rabbim elbette fütûhât [243b] ihsân eder. Moskov kâfirleri evvelki seferde ve husûsan bu seferimizde bâtıl âyînleri ve kraliçeleri nâmına bir müşrike avratın gayreti için açlığa ve susuzluğa ve kışa ve sovuğa ve yaraya ve bereye tahammül edip beş yüz seneye bâliğdir ki küffâra galebe ile meşhûr olan Devlet-i Osmaniyye'ye bu hasâretleri etdi. İstîlâ eylediği vilâyetlerimizde eteği ucunu ecnebi görmemiş ve niceleri evlâd-ı Resûlullah'dan ümmet-i Muhammed'in nâzenîn ü hasnâ kızlarını ve ıyâl ü evlâdlarını esîr edip zevceleri ve babaları ve karındaşları görerek ırzlarına hetk etdiler ve bu kadar sabî ü sıbyânı analarından ve babalarından ayırıp ma'sûmları kendi âyîn-i fâsidelerine kodular. Hayf-sad-hayf gayret-i İslâm ü dîn nice oldu ben şehzâde iken bunları işitip kan ağlardım ve gayretimden gözlerime uyku girmez idi. Merd olup göğsünde imânı

olan ol derd-mendlerin felâketlerini işitip kulağı kalınca[ya] dek ceng edip ve Allâhü teâlâden zafer isteyerek a‘dâdan intikām almağa niyet ü gayret[529] eylemediği hâlde yevm-i kıyâmetde Hakk teâlânin dîvân-ı ma‘nevîsinde Allâh’a ve Resûlullah’a ne cevâb verir ehl-i İslâm’a bu hakāreti eden kefere-i fecerenin kasd ü niyyetleri ne olduğunu mülâhaza lâzım değil midir dünya serîü’z-zevâldir ne kadar yaşasak âkıbet mevt elinden halâs mümkün değildir. Kâfir elinde esir düşen bu kadar kızcağızlar ve hutunlar ve anasından ve babasından ayrılmış etfâl ü sıbyân dîvân-ı mahşerde cümlemizin yakasına yapışırlar azâb-ı âhiretde [244a] müşkildir benim sizlerden dirîğim olmayıp devletin kudreti mertebe[sinde] vezâ’if ve ta‘yînâtınız verilmekde ve zarûretiniz def‘inde ceng mühimmâtınızı ve gazâ levâzımâtınızı görmekde pâdişâhlar zimmetine vâcib olanı icrâ ediyorum ve bundan sonra dahi yararlığı zuhûr edenlere ikrâm ederim ve kıyâmet gününde Rabbime teveccüh ve ilâhî ben kulun senin dînine iânet edecek gāzîlere ve dilâverlere lâzım olan nasîhatı etdim cevâbını veririm Erhamü’r-râhimîn afv eder niyâzındayım ancak sizler ne cevâb verirsiz kaldı ki olan olmuş giden gitmiş kazâya siper olmaz bundan sonra bakalım gāzî dilâver kullarım cümlenizden iltimâs ederim ki gayret kemerini miyânınıza birkaç yerden bağlayıp cebânlık ve alçaklık edenleri kabûl etmeyip tekmîl ırz-ı İslâm’a ve fazl-ı Hakk ile düşmandan ahz ü intikāma ihtimâm edesiz. Benim duâm sizinle biledir. Büyüğünüz küçüğünüz berhûdâr olasız hazret-i Fettâh-ı müsteân sizleri mansûr u muzaffer eyleye âmîn[530]. **Bi-hürmeti men ersele rahmeten li’l-âlemîn**[531]**.**

---

[529] azîmet V, ATE: gayret AE

[530] Bu konu ile ilgili daha fazla bilgi için bkz; Enver Ziya Karal, III: Selim’in Hatt-ı Hümayunları, TTK, Ankara 1999, s.25-27.

[531] بحرمته من ارسال رحمتةً للعالمين = “O’nu alemlere rahmet olarak gönderen Rabbimizin hürmetine” anlamında bir dua cümlesi.

Zikr-i Meşveret

İbrail sahrâsında üç gün mikdârı ikāmet olundukdan sonra şehr-i Zi'lhicce'nin on dokuzuncu [10 Eylül 1789-Perşembe] ve Ağustos'un otuzuncu Perşembe günü sâat beşde iken tuğlar ileri a'dâ-yı dîn cânibine doğru gönderildiği akabinde hayme-i serdâr-ı ekremîde tertîb-i meclis-i meşveret olunup İbrail muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa ve ağapaşa ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve kethüdâ-yı sadrıa'zamî ve sağ kol[532] ve sol kol ser-gerdeleri paşalar ile [244b] Tepedelenli Ali Paşazâde Mîrimîrân Ahmed Muhtar Paşa ve reîsülküttâb efendi ve defterdâr efendi ve çavuşbaşı ağa ve ocaklar ağaları ve sâir ordu-yı hümâyûn ricâli ve hademesi ve İbrail ihtiyârlarından üç nefer kimesneler hâzır oldukları hâlde serdâr-ı ekrem hazretleri cümleye hitâb edip

İşte ruhâniyyet-i Resûlullah'dan istiânet olunarak mütevekkilen ale'llâh a'dâ-yı dîn üzerine gitmek niyyet-i hâlisasıyla Maçin sahrâsından bu mahalle ubûr olunup bu yoldan dahi rûh-ı hazret-i Resûlullah'dan istirşâd ve cenâb-ı Hak'dan istinsâr ü istimdâd ederek ileri a'dâ-yı dîn üzerine azîmet eylemek üzereyiz önümüzde iki kavî dîn düşmanı vardır imdi re'y ü tedbîre müteallik hâtıra gelen söylensin zîrâ bizlerden kimesne bir şeyi su'âl etmiyor diyerek ba'zılarının lisânlarında re'y ü tedbîre müteallik kelâm deverân eylediği istimâ' olunur. Bu meclisden garaz herkese bildiğini söylemekdir tedbîr-i seferiyye ve harbiyyeye dâir herkesin hâtırına gelen söylenilsin sonra bizden kimesne bir şey sormadı demeyin diye cümleye hitâb ü isticvâb buyurdular.

Huzzâr-ı meclis-i istişâre birbirlerine bakarak şu işe ne dersiniz diye ta'yîn-i mâdde olunarak su'âl olunmadığından bir mikdâr sükût eylediklerinden sonra kimesnenin nutk etmeyeceği meczûm olmağın mukaddemce kaleme alınmış bir

[532] kol V, ATE: -AE

lâyiha kâğıdı ihrâc etdirilip emr-i serdâr-ı ekremî ile cümle muvâcehesinde kırâat etdirildi. Mazmûnunda ki

Evvelen ; **Kalas** ve **Karvan** ile [245a] İbrail'in muhâfazası ve

Sâniyen ; Ba'zı elsine-i nâsda sadrıa'zam[533] hazretlerinin geride kalıp ordu-yı hümâyûn çarhacısı ile yeniçeri ocağı ve sağ ve sol kol sergerdeleri ve sâir erbâb-ı harbin ileri gitmesi ve

Sâlisen ; Yeniçeri ocağı neferâtının ekserîsi süvârî olmağın atlısının piyâde olması ve

Râbian ; Cümlenin a'dâ-yı dînden yüz çevirmemeğe ahd ü mîsâk eylemesi ve

Hâmisen ; Hîn-i muhârebede atlı askerinin metris önünde a'dâ-yı dîn taburları üzerine hücûm eylemeyip[534] belki metrislerin yemîn ü yesârından zuhûr eden düşman-ı dîn atlısının üzerine yürümesi ve

Sâdisen ; Ordu-yı hümâyûn için hafr olunacak metris mahallinin gövde şeklinde mukavves olması idi.

Bu maddeler birer birer ba'de'l-kırâa herkese ifâde vü ifhâm olundukdan sonra her biri bir maddeye ferden-ferdâ re'y ü cevâb cümleden mutâlebe olundu. Kalas muhâfazası husûsunda hayli kelâm olundukdan sonra kıllet-i askere ibtinâen ordu-yı hümâyûndan asker ifrâz olunmak mümkün olamadığından bi'l-âhire Şumnu ve Hezargrad ve Pazarcık havâlîsinden asker sürülmeğe karâr verilip iktizâ eden emirlerinin tahrîr olunması husûsu iktizâ edenlere tenbîh ü te'kîd olundu ve serdâr-ı ekrem hazretlerinin geri kalması kelâmı kimesnenin mesmû'u değildir denilerek

[533] sadr-ı a'zam V, ATE: sadr-ı a'zamî AE

[534] eylemeyip V, ATE: eyleyip AE

böyle bir şey hâtıra gelse dahi teferruk mazarratı mâni‘dir diye serdâr-ı ekrem hazretlerinin ve cümle ile [245b] beraber bulunmasına kat‘îce cevâb verildi ve ahd ü mîsâk maddesinde dahi herkes mahzûz olup bî-mennihî teâlâ ileri varıldıkda sünnet-i seniyye-i nebevîye imtisâlen nizâm verilmesine karâr verildi. Yeniçeri atlısının piyâde olması husûsu eğerçi emr-i mühimm olduğunu ağapaşa hazretleriyle sâirleri ikrâr ü istisvâb eylediler. Lâkin bi-ecma‘ihim piyâde olmak[535] teklîfinden dahi ziyâde kīl u kāl olacağı mazarratına ibtinâen mümkün mertebe piyâde olmalarına sa‘y eylemeği ağapaşa hazretleri der-uhde vü iltizâm eyledi ve süvârî askerin piyâde metrisleri kıvamında ceng etdirilmeyip yemîn ü yesârdan düşman-ı dîn atlısı üzerine ikdâm etdirilmesi husûsu dahi atlı askerin i‘mâl edeceklere ifâde vü ifhâm olundu.

Ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Bundan akdem küllî asâkir ile Anapa havâlîsine me’mûr olan Canikli Ali Paşazâde mîrü’l-hâc sâbık Vezîr Battal Hüseyin Paşa teksîr-i sevâd-ı cem‘iyyetine medâr olur mülâbesesiyle bu vaktedek Trabzon eyâletinin kendisine tevcîh olunmasını cânib-i saltanat-ı seniyyeden iltimâs ü istid‘â eylemişidi.

[Mısra]‘

Külli emrin li-vaktihî merhûn[536]

[Nesr] Mısra‘ı müfâdı üzre avâtıf-ı aliyye-i cihân-bânîden eyâlet-i mezbûrenin kendisine tevcîh ü ihsân olunmasına irâde-i kātıa-i cenâb-ı cihân-dârî taalluk etmekle şehr-i Zi’lhicce’nin yirminci Cuma günü [11 Eylül 1789-Cuma] eyâlet-i mezkûre kendisine tevcîh ü ihsân ve selefi Abdullah Paşa’ya dahi Erzurum eyâletinin i‘tâ olunması fermân buyurulup Erzurum vâlîsi olan [246a] Seyyid Ahmed Paşa’nın başka mansıb ile kayırılması fermân buyuruldu.

---

[535] olmak V, ATE: -AE

[536] كلّ امرٍ لوقتنه مر هون = Her iş vaktinde yapılır

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı İbrail

Bundan mukaddem beyân olunduğu üzre ordu-yı hümâyûnun cisr edevâtı ve sâir levâzımı beş on gün zarfında ikdâm[537] olunarak itmâm olunup evvelen çarhacı-i ordu-yı hümâyûn ba‘dehû yeniçeri ordusu ile sâir piyâde ocakları orduları ileri a‘dâ-yı dîn cânibine doğru hareket eyledikden sonra şehr-i Zi’lhicce’nin yirmi birinci [12 Eylül 1789-Cumartesi] ve Eylül’ün ibtidâsı Cumartesi günü serdâr-ı ekrem hazretleri haymeleri pîş-gâhında Feth-i şerîf tilâvet etdirip bir muhtasar duâ ve herkes bükâ ederek savt-ı âmîni ref‘-i savb-ı semâ eyledikleri akabinde sâat on birde iken maiyyetlerinde bulunan ricâl-i devlet ve kapıları halkıyla sahrâ-yı İbrail’den süvâr ve cenâb-ı Hak’dan fevz ü nusret nîyâz ü temennâ ederek nehr-i Boza kenârında vâḳi‘ mukaddem tasmîm olunan Mahzenin nâm karyeden bir buçuk sâat mikdârı nehr-i mezkûrun yukarı câniblerinde Korkulaj karşısında kâin Eflak kurâsından Latin nâm karye-i matmûrenin mer‘âlarından Lonka sahrâsına nüzûl ü karâr eylediler.

Zikr-i ba‘zı ez-Tedâbîr ve Harekât-ı Mukaddemât-ı Ceng ü Harb ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Emr-i Bî‘at ve Ta‘yîn-i Rûzgâr-ı Hareket ve Tahkīk-i Tarîk-i Azîmet be-Düşman-ı Dîn ü Devlet

Muasker-i pâdişâhînin Boza nehri kenârına nüzûl eylediği gün ki Eylül’ün ibtidâsı Sebt günü idi [246b] nehr-i mezkûrun yukarı cânibinde vâḳi‘ Fokşan kasabasına muhâzî olan Boza kasabasında dört beş bin mikdârı süvârî ile ikāmet üzre olan Kemankeş Mustafa Paşa tarafından ahz olunup yurd-ı mezkûrda ordu-yı hümâyûna tesyîr olunan iki nefer sahîh Nemçeli katanasının takrîrlerinden Fokşan kasabasında yirmi bin mikdârı Nemçe kâfirlerinden gayri kimesne olmayıp Moskovlu melâ‘îninin taburları dahi Fokşan ile Yaş kasabası vasatında vâḳi‘ Seret

[537] ikdâm V, ATE: akdem AE

nehrinin Yaş kasabasından tarafa olan sekiz on sâat mahalde kâin Porlat kasabasında kemîn-gîr-i şeytanet ve tesvîl oldukları lede'l-istintâk istihbâr olunduğundan başka mevkib-i hümâyûn ile İbrailli taraflarından gönderilen câsûslar dahi dîn düşmanlarının keyfiyyetlerin vech-i meşrûh üzre ihbâr olunmuşlaridi.

Pes yurd-ı mezkûra vürûd u nüzûlün ikinci Ehad günü Boza nehri üzerine inşâ olunacak cisr bir iki gün zarfında binâ vü tekmîl olundukdan sonra cisrin tarafeynine tabyalar inşâ ve serdâr-ı ekrem hazretleri ve vezîr kethüdâsı nezâretleriyle metris harf olunduğu akabinde ordu-yı hümâyûn çarhacısı Vezîr Abdi Paşa'ya birer ikişer günlük yem verilerek üç dört bin mikdârı güzîde süvârî asâkir ile bundan mukaddemce beyân olunduğu vechile Fokşan kasabasında olmak üzre istihbâr olunan yirmi bin mikdârı Nemçe kâfirlerinin bir iki gün zarfında Fokşan'dan [247a] hurûc eylemiş haberlerine mebnî tahkīk-i keyfiyyet-i a'dâ-yı dîn eylemek ve fî-mâ-ba'd bi-avnihî teâlâ ordu-yı hümâyûn dahi düşman-ı dîn üzerine azîmet eylemek üzre olmağla muasker-i hümâyûnun yollarıyla varılacak mahalde ikāmet olunacak ve metris alınacak mahalleri keşf ve muâyene etmek maslahatları zımnında yevm-i mezkûrda cânib-i merkūma irsâl ü tesyîr olundu. Müşârün-ileyh maiyyetinde olan dilâverân ile Fokşan kasabası hudûdlarına vusûl ve Eylül'ün dördüncü Salı gecesi mevkib-i hümâyûna kufûl edip Nemçeli'nin Fokşan kasabasından hurûc eylediğinin aslı olmadığın ve belki kasaba-i mezbûreye takarrüb eylediklerinde müdâfaa için bir iki tabur ihrâc edip kendi maiyyetlerinde top ve cebehâne olmadığından ve kendisinin mücerred keşf-i ahvâl-i a'dâya me'mûr olduğundan ve muhârebeye mübâşeret olunduğu takdîrde muhârebeye gönderilmiş olmadıklarına mebnî verâlarından imdâd gelmeyecek illetlerine binâen hemen avdet eylemiş oldukların serdâr-ı ekrem hazretlerine takrîr eylediği ferdâsı ki şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi dördüncü [15 Eylül 1789-Salı] ve Eylül'ün dördüncü Salı günü idi cümle vüzerâ ve mîrimîrân ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve ocaklar ağaları ve ordu-yı

hümâyûnda bulunan ricâl ve İbrail ağaları serdâr-ı ekrem hazretleri haymesine da‘vet olunup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra

Bundan mukaddem zikri sebkat eden emr-i bîatın icrâ ve sünnet-i seniyye-i nebevîye iktizâ olunmak husûsuna mübâşeret olunup evvelen fazîlet-i [247b] mübâyaayı mübeyyin ve fevâid-i ittifâk u ittihâd ile sabr ü sebâtı mu‘lin ve maâza’llâhü teâlâ zıdd-ı olan adem-i ittifâk ile kıllet-i sabr ü sebâtdan hâsıl olunacak mazarratları müş‘ir ve a‘dâ-yı dîn ile sûret-i muhârebeyi mu‘lin ü muhbir müheyyic-i kalb ü rûh mufassal ü meşrûh bir kıt‘a kâğıd cümle muvâcehesinde kırâat olunup mezâmîn-i gayret-engîzi cümleye ifhâm ü işâat olundu.

Ba‘dehû serdâr-ı ekrem hazretleri keyfiyyeti **Fındıklılı Târîhi**’nde[538] mezkûr hazret-i Davud -**salevâtü’llâhi alâ-nebiyyinâ ve aleyh**-[539] hazretlerine mensûb olup[540] ol vakt müstashibleri olan seyf ile Kelâm-ı kadîmi der-pîş buyurup derûn-ı kâğıdda mektûb iki âyet-i kerîmeye tahte’l-lafz olarak bir ma‘nâ verilip ya‘nî cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretleri Kur’ân-ı kerîmde galebe vü nusreti sabr ü sebâta mukārin olarak zikr buyurduğunu beyân ve mukābele-i düşman-ı dînde sabr ü sebât gösterildiği sûretde galebe vü nusretle herkes şîrîn-kâm olunacağı gereği gibi cümleye tefhîm ü ayân kılındı. Ba‘dehû bir azîm duâya şürû‘ olunup kesret-i bükâ vü

---

[538] Bu eser “Silahtar Fındıklılı Mehmed Ağa”nın yazdığı eserdir; Bkz; İsmet Parmaksızoğlu, **Nusretme (Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa)**, MEB Basımevi, İstanbul 1962, C I-II-III; Bursalı Mehmet Tahir, **Osmanlı Müellifleri (1299-1915)**, s.132.

“Silâhdâr Tarihi”de bahis edilen ve hazineye ne zaman getirildiği belli olamayan bu kılıcın gerekli incelemeler yapıldıktan sonra Hz. Davud’un Câlûd’ı yenerken kullandığına inanılan kılıc olduğu ortaya çıkarılmıştır. Bu olay üzerine Sultan III. Mustafa, kılıcın seferlerde kuşanılması için ordu ile birlikte götürülmesini, sulh günlerinde ise, iç hazinede Hz. Peygamberin mübarek kılıçları yanında muhafaza edilmesini emr etmiştir. Bkz; İsmet Parmaksızoğlu, **Nusretme (Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa)**, MEB Basımevi, İstanbul 1962, C.I, Fasikül I, s.133.

Sultan I. Abdülhamid sefere çıkacak olan sadrıâzam Yusuf Paşa’ya Davud aleyhi’s-selâmın bu kılıcını teslim etmiştir. Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı**, TTK Ankara 1945, s.257; Fikret Sarıcaoğlu, **Hattı Hümayunlarına Göre Bir Padişahın Portresi Sultan I.Abdülhamid (1774- 1789)**, TATAV, İstanbul 2001, s.75.

[539] صلواة الله على نبيّنا و عليه = “Allah’ın salatı peygamberimizin ve O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[540] olup V, ATE: -AE

enînden gûş-ı sâkinân-ı mele-i a‘lâ pür-tanîn olup hitâm-ı duâda herkes bir birini sebkat ederek serdâr-ı ekrem hazretleriyle musâfaha vü mübâyaaya ibtidâ ve ferden ferdâ sünnet-i celîle-i nebevîyi icrâ eylediler.

Bundan sonra a‘dâ-yı dîn üzerine hangi cânibden azîmet olunması münâsib idiği müzâkeresi der-miyân kılınıp râh-âşinâ olan İbrail ağaları bir birleri ile hayli [248a] mübâhase vü münâkaşa ederek bi’l-âhire nehr-i Boza’dan ubûr olunup nehr-i mezkûrdan ayrılmayarak Fokşan muhâzâtına varıldıkda cânib-i mezkûrda vâḳi‘ Balkanlar kenârıyla düşman-ı dîn üzerine yürünmeğe karâr verildi.

Ve rûz-ı fîrûz-ı hareket şehr-i Zi’lhicce’nin yirmi altıncı [17 Eylül 1789-Perşembe] ve Eylül’ün altıncı Hamîs günü olmak üzre ta‘yîn ü tahsîs olundu ve bi-avnihî teâlâ ordu-yı hümâyûn Boza nehrinden ubûr eyledikde verâsını muhâfaza için ordu-yı hümâyûn yurdu olan mahalden bir iki sâat aşağı doğru Mahzenin nâm mahall cânîblerinde İbrail muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa’nın ikāmet eylemesini İbrail ağaları istisvâb ü istihsân eylediler.

Pes meclis-i istişârede kırâat olunan kâğıdın yedi sekiz sûreti i‘dâd ü istihzâr olunmuş olmağla kâffe-i rü’esâ dahi sûret-i mezkûreyi neferâtı muvâcehesinde kırâat ve neferleri ile mübâyaa vü muâhede sûretini îfâ vü icrâya dikkat eylemek için sûret-i mezkûreden bir sûret ağapaşa ve Çarhacı Abdi Paşa ve sağ ve sol kol ser-gerdeleri ile ocaklar ağalarına i‘tâ olunup herkes cenâb-ı Vehhâb-ı bî-imtinândan fevz ü nusret temennâ ederek encümen-i cem‘iyyetden nehzat ve yerli yerine avdet eylediler.

Sûret-i Kâğıd

Cümleye ma‘lûmdur ki!

Böyle sefer zahmetini tahammül ve meşekkat ü şiddet ihtiyâr olunup asâkir-i İslâmiyye terk-i dâr ü diyâr ve Devlet-i Aliyye[nin] bu kadar mesârifi ihtiyâr eylemesi mücerred muktezâ-yı hamiyyet-i dîniyye olup [248b] arzımız i‘lâ-yı kelimetu’llâh ve icrâ-yı ahkâm-ı şerî‘at-ı Habîbu’llâh olmakdan nâşî cemî‘ harekât ü

sekenâtımızı ve ale'l-husûs umûr-ı gazâ vü cihâdda fahr-i kâinât -aleyhi's-salatü ve's-selâm-[541] efendimizin isr-i şerîflerine iktifâ etmek vazîfe-i hâlîmizdir. Nemçe ve Moskov iki düşman üzerine birden hücûm etsek gerekdir galebe vü nusret mücerred Hakk'ın inâyeti ile olup Kur'ân-ı kerîminde her ne mahalde nusret ü zaferi cenâb-ı Bârî ümmet-i Muhammed'e va'd eylemiş ise sabr ü sebât etmek ile şart eylemişdir. Sabr ü sebât dahi gönüllerin ittifâkıyla hâsıl olur. Bi-hamdihî ve teâlâ mü'min ü muvahhid olup Hakk teâlâ hazretlerinin birliğine îmânımız ve âhir zamân peygamberi peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa -aleyhi's-salâtü ve's-selâm-[542] hazretlerine i'tikādımız olup

Dînimizin düşmanı olan Nemçe ve Moskov kâfirleri ehl-i İslâm memleketlerini ellerimizden almağa niyyet eylemişlerdir. Dînimizin sâhibi büyükdür. İnşâ'llâhü teâlâ bize sâhib çıkıp düşmanlarımıza gālib eder. Mazanne-i kirâm niçe niçe ehlü'llâhdan beşâretler ve iyi alâmetler vardır. Nusret ü zafer İslâm'da olduğunda şüphe yokdur ancak sabr ü sebât ve ittifâk etmeğe muhtâcız. Kur'ân-ı kerîmin muktezâsı budur. Kâfirlerin murâdı memleketlerimizi alıp yabancı ve nâ-mahrem eli değmemiş ve babasından ve karındaşından gayri erkek yüzü görmemiş nisvân ve çoluk çocuklarımızı esîr etmek ister. Va'llâhü teâlâ etmesin! Düşman Tuna'yı geçer ise bir dahi Rumeli'den hayır kalmayacağından başka Anadolu taraflarına [249a] dahi beren ü bahren hücûm eder benim vilâyetim uzakdır diye emîn olmayasız düşmanlarımız bu kerre bize gālib gelip şu ordu perîşân olur ise bir dahi dikiş tutmaz Tuna'yı geçer ve kış içlerinde Rumeli tarafına iki düşman birden hücûm eder donanmâ dahi bizim perîşânlığımızı işitdiği gibi ol dahi firâr eder Karadeniz'e dahi düşman mâlik olup Anadolu sâhillerine hasârete başlar giderek az vakitde olmadık iş olmaz ve hem bu orduda olanlar dahi selâmet bulup vatanına

[541] عليه الصّلولة والسّلام = "Salatu selam O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

[542] عليه الصّلولة والسّلام = "Salatu selam O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

varmaz dünyada giriftâr-ı azâb oldukdan sonra kıyâmete dek dahi cümlemize sebb[543] [ü] la‘net ederler zîrâ kâfirlerin memâlik-i İslâm’a duhûlüne ve bu kadar acz ve nisvân ü sıbyân ve çoluk çocuk saçı bitmedik yetîm ve ma‘sûmların ayaklar altında kalıp maâza’llâhü teâlâ fenâ fenâ hâllerin zuhûruna ve câmi‘lerin kilisân ve puthâne olmasına hep biz sebeb olmuş oluruz. Alime’llâhü teâlâ düşmandan korkacak bir şey yokdur bir hamlede berbâd ü harâb olmak lutfu’llâhîden me’mûldür. Biraz metânet ü sebât etmeğe muhtâcız kâfirler ibtidâ bir gürültü ile birâz top u tüfeng atar ekserî fişek ü ateş san‘atından ibâretdir. Bu kadar cenglerde atılan topa göre telef olan cüz‘idir ve eceli gelen ölür, gayrisi ölmez ma‘lûm u zâhirdir müslim olan ve ednâ gayreti olan ve akl ü zihni olan bunu bir kerre fikir etsin düşman gālib olup hâl böyle olunca bundan sonra yaşayıp dünyada sağ gezmek ne lâzım [249b] ölmek ni‘metdir husûsiyle ki derece-i şehâdet indi’llâh peygamber derecesinden aşâğı bir derecedir ki ol dereceye dünyada kimesne vâsıl olmaz hayâtda kalanlarımız sebeb-i nusret olduk diye kıyâmete dek öyle iftihâr eder şehîd olanlar ise cennât-ı âliyâtda ser-i defter-i şühedâ hazret-i Hamza -**razıye’llâhü anh**-[544] ile komşu ve asfi[y]â ile haşr olup hayât-ı ebedîye nâil olur ki peygamberlerden gayri kimesne ol ni‘mete vâsıl olmaz. İşte kardaşlar baba oğullar şimdi sizin ile bir ahd ü yemîn edelim peygamberimiz Muhammedü’l-Mustafa - **salla’llâhü teâlâ aleyhi ve sellem-**[545] dahi feth-i Mekke’de böyle mübâyaa eylemişler idi este‘îzü bi’llâh “ انّ الّذين يبايعونك انما يبايعون الله يدالله فوق ايديهم فمن نكث فانّما ينكث على نفسة ومن اوفى بما عاهد عليه الله فسيؤتيه اجرًا عظيماً السّكينة عليهم و لقد رضى الله عن المؤ منين اذيبايعونك تحت الّشجرة فعلم مافى قلوبهم فانزل اثابهم فتحاً قريباً”[546] âyet-i beşâret-alâmeti üzre Hakk teâlâ niçe fütûhât inâyet eyledi işte Mushaf-ı şerîf işte ekmek ve tuz işte kılıç düşmandan yüz çevirmeyip cümlemiz

[543] sebb V, ATE: sebt AE

[544] رضى الله عنه = “Allah O’ndan razı olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[545] صلّى الله تعالى عليه وسلّم = “Allah’ın salatu selâmı O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

[546] “Sana bîat edenler ancak Allah'a bîat etmiş olurlar. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Verdiği sözden dönen kendi aleyhine dönmüş olur. Allah'a verdiği sözü yerine getirene, Allah büyük bir mükâfat verecektir” (Kur’an, Fetih-XLVIII, 10; s. 512).

haşr oluncaya dek dîn yolunda can u baş ile çalışırız ve bir birimizi kardaş oğul baba eyledik atlı piyâde ocaklı gönüllü mîrî zî-kudret ve hizmetkâr ağa ve ricâl ve etbâ‘ cümlemiz birlikdeyiz ayrımız ve bî-gâneliğimiz yokdur cümlemiz müttefik ü müttehidiz ve Allâhü teâlâya yemîn ederiz her kim düşmandan dönüp yüz çevirir ise Hakk teâlâ hazretlerinin [250a] dünya ve âhiretde la‘[ne]tine mazhar ve peygamberimiz -**aleyhi’s-salatü ve’s-selâm**-[547]ın şefâatinden mahrûm ve zülfikār boynuna gelsin tuz ekmek boğazına dursun Mushaf-ı şerîfin hışmına uğrasın. İttifâk ve sabr ü sebât edip durana Allâhü teâlâ hazretleri dünyada ve âhiretde selâmet ü saâdet versin âmîn.

Bu dahi ma‘lûm ola ki!

Evvel emrde düşman metrisin önüne gelir ise atlı askerini çıkarıp ileri cenge göndermede hiç fâide yokdur bizlere mazarratı vardır. Bizim düşmana atacağımız toplarımızın önüne gelip mâni‘ olur Kartal vak‘asında tecrübemiz geçdi gördük atlı askeri ceng eder iken gâh geri gelir ve gâh ileri gelir atlı cengi böyle olur. Atlı hamle edip döndüğünde geri geldiğini sâir asker gördüğü gibi bozuldu zann edip cümlenin firârına sebeb olagelmişdir. Geçen sene Mehadiye ve Şebeş taraflarında atlı askeri metris önüne çıkarılmadığından sebât-ı asker zuhûra gelip avn-i Hakk ile düşmanın firârına sebeb olmuşdur. Süvârî askeri fırsat buldukca düşmanın iki tarafından hamle edip yine gelip metris arkasında durmalıdır. Düşman metris önüne gelerek top altına geldikde bir fitilden toplara ateş verilip iki tarafdan top cengi olarak ârâm olunduğu gibi o topların tütünü bizim metrisimiz ile düşman metrisi beyninde cem‘ oldukda ve sağ ve soldan süvârîmiz düşman üzerine hamle ve hücûm edip yine bizim topların [250b] önüne gelmemeği gözedeler. Anın için ki bizim toplarımızın işlemesine mâni‘ olmayalar ta piyâdelerin yürüyüş edeceği dereceye gelince böylece hareket olunup ruhsat buldukca atlı askeri sağdan ve soldan bu vechile hamleler edeler. Düşmanın top u tüfenginden havf etmek iktizâ etmez zîrâ kuru bir ayak patırtısıdır

[547] عليه الصّلوة وا لسّلام = “Salatu selâm O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

ekseriyâ fişenk gibi bir şey atıp asker-i İslâm'ı korkuda gelmişdir ve atlının muhârebesi bâlâda beyân olunduğu üzre ileri gidip geri gelmekle olup atlının geri dönmesini başka ma'nâya haml etmemelidir cümle bu husûsu müzâkere ederek vakte göre iktizâ eden tedâbîr icrâ olunmalıdır Hakk teâlâ nusret ü tevfîk ihsân eyleye âmîn. Birimizden dirîğ-i şâhâne yokdur pâdişâhın ni'meti cümle sizin içindir.

Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Boza be-Cânib-i Fokşan

Hareket ü rihlet günlerinden mâ-adâ hasbe'l-iktizâ muasker-i pâdişâhî nehr-i Boza kenârında dört gün mikdârı ikāmet ve ikmâl-i levâzım-ı ceng ü harbe dikkat olundu. Eyyâm-ı mezkûrede on üç tonbaz üzerine mukaddemce zikri sebkat eden cisr binâ vü itmâm ve metris hafrı ve tabyalar inşâsı ile muhâfaza-i re's-i cisre gereği gibi iktimâm olunup İbrail muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa'nın mahall-i mezkûra gelip re's-i cisri ve alt câniblerinde vâḳi' nehr-i Seret ma'berlerinden a'dâ-yı dîn güzergâhı olacak mahalleri hıfz ü hırâset ve ordu-yı hümâyûn ileri Fokşan üzerine [251a] azîmet etmiş olmağla verâ-yı ordu-yı hümâyûnu ta'kīb-i a'dâ-yı dînden vikāyet ü hırâset ve beher hâl ileride müddahar zahîre olmayıp râyici ile geriden mübâyaa vü isticlâb olunmağa muhtâc olmağla ol vechile mübâyaa vü isticlâb olunan zehâyirin sâlimen muasker-i hümâyûna vâsıl olmasına i'tinâ vü dikkat eylemesi husûsları müşârün-ileyh cânibine sipâriş ü te'kîd olundu. Fokşan havâlîleri dahi beyân olunduğu üzre ordu-yı hümâyûn çarhacısı irsâliyle keşf ü muâyene olundukdan sonra mâh-ı mezbûrun yirmi altıncı Perşembe günü [17 Eylül 1789-Perşembe] mütevekkilen Ale'llâh müstemidden be-rûhâniyyet-i Rasûlullâh seherîce evvelen çarhacı-i ordu-yı hümâyûn ba'dehû yeniçeri ordusu ve ba'dehû cebeci ve topcu ve arabacı ocakları orduları ve ba'dehû salâtü'z-zuhr serdâr-ı ekrem hazretleri ubûr eyleyip ale't-tertîb beş sâat mesâfede vâḳi' nehr-i Boza kenârında kâin Dobniçe nâm sahrâya nüzûl olundu. Ertesi cuma günü beş buçuk sâat mesâfe olan Remlik kasabasına dört sâat bu'du olan nehr-i Remlik kenârına nüzûl olundu. İş bu iki

merhalede tâife-i bektâşiyâna ihtiyâten metîn ü müstahkem metrisler aldırılıp ordu-yı hümâyûnun bir tarafı Boza nehri olup cevânib-i selâsesi sekizer onar sâat mikdârı düz ve müstevî sahrâlar olmağla etrâf-ı mezkûreden dîn düşmanları olan gerek Moskovlu gerek Nemçeli'nin bağteten hücûm edecekleri karîbü'l-ihtimâl olmağın mahâll-i mezkûreye [251b] doğru ikişer üçer sâat baîd emâkine mutabassır karakollar ihrâcıyla merâsim-i hurrem ü ihtiyâta kemâ-yenbagî riâyet olunur idi ve zikr olunan nehirlerden mâ-adâ sahârî-i mezkûrede nehr olmadığından Boza nehrinden Remlik nehrine gelince olan merhaleler tansîfe tahammülü var iken piyâde dilâverlerine ârız olacak zahmete bakılmayarak muasker-i hümâyûnun evvelen zikr olunan Boza nehri kenârında olan Dobniçe merhalesinden Remlik nehri kenârına sürülüp konulması ihtiyâr olundu.

Âfitâb-ı âlem-tâb burc-ı mîzâna tahvîl edeceği vakitler olmağın ordu-yı hümâyûnun ilerisi gece sâat onda hereket eylemiş iken beyne'l-işâeyn bir tarafdan verâdan ba'zı edevât ü mühimmât hamûleleri gelmekden hâlî değil idi Remlik nehri kenârında dahi bir gün ikāmet olundu. Mahall-i mezkûr dîn düşmanlarının ictimâ' eyledikleri Fokşan kasabasına dört beş sâat mikdârı mesâfe olmağın ordu-yı hümâyûn sâhil-i nehr-i mezkûra lede'l-vusûl der-akab cânib-i serdâr-ı ekremîden tüfeng-endâht olunmamasına dikkat etdirilip şu vechile tenbîh ü te'kîd olundu ki hilâf-ı rızâ zulmet-i leylde her kim tüfeng endâhtına cesâret eder ise tutup getirene yüz elli guruş ile bir aded çelenk i'tâ olunacağın münâdîler nidâsıyla cümleye i'lân buyurdular mukaddem zikr olunduğundan başka bu def'a dahi ordu-yı pâdişâhînin nehr-i mezkûra vürûdu akabinde tefahhus-ı ahvâl ü etrâf-ı a'dâ için çarhacı-i [252a] ordu-yı hümâyûn Vezîr Abdi Paşa ve mîrimîrân-ı kirâmdan[548] Kuğuzâde Süleyman Paşa ve Kürd Osman Paşa maiyyetlerinde [m]evcûd süvârî asâkir ile Fokşan kasabası cânibine bir günde varıp yine ordu-yı hümâyûna gelmek üzre irsâl olundular. Mûmâ-ileyhim maiyyetlerinde olan süvârî asâkir ile kasaba-i mezkûreye karîb mahalde dîn

[548] kirâm V, ATE: -AE

düşmanlarının beş yüzden mütecâviz katanalarına dûçâr ve hemen i‘mâl-i şimşîr ü sinâna ibtidâr edip katı vâfir kelle ve dil ahz ederek mansûren avdet eylediler.

Bu esnâda ordu-yı hümâyûnda bârân nâzil olmağın nehr-i mezkûr Macar dağlarından cereyân etmek takrîbi ile az vakitde artar ve eksilir bir nehir olduğundan bir sâat mikdârı zamânda iki üç âdem kaddinden ziyâde çoğalıp etrâfa münteşir olmağın hattâ serdâr-ı ekrem hazretleri orduları iki üç karış mikdârı su içinde kalmağla ertesi şehr-i Zi’lhicce’nin yirmi dokuzuncu Pazar günü [20 Eylül 1789-Pazar] ale’s-seher bir mikdâr üst tarafda vâḳi‘ kurak mahalle nakl olundu. Yevm-i merkūmda ise serdâr-ı ekrem hazretleri ahmâl ü eskāl geriden gelmek üzre umûmen ordu-yı hümâyûnla a‘dâ-yı dîn üzerine hareket edecekleri dellâllar nidâsıyla herkese i‘lân olunmuşidi. Nehr-i mezkûrun artması sebebi ile asâkir-i mansûre beri cânibe mürûr ve yedlerinde olan Rus-ı menhûse-i küffârı cânib-i serdâr-ı ekremîye takdîme geçid bulamayıp sûret-i muhârebeyi karşıdan i‘lân ve müjde ile serdâr-ı ekrem [252b] hazretlerine gelen âdeme hil‘at ve küllî altun in‘âm ü ihsân olundu.

Ertesi Pazar günü te’lîf-i hâtır-ı asâkir maslahatı zımnında serdâr-ı ekrem hazretleri ve kethüdâ bey ve sâirlerin istishâb-birle yeniçeri ordusuna azîmet ve i‘tâ-yı atâyâ-yı neferâta dikkat buyurdular.

Ta‘yîn-i Leşker berây-ı Def‘-i Gāile-i Küçük Alioğlu

Beş on günden beri Payas kasabasında ser-zede-i zuhûr ve mürûr u ubûr eden[549] hüccâc-ı müslimîn ve sâir ebnâ-yı sebîle mümânaatla ibâdullâh’a ilkā-yı şerr ü şûr eden Küçük Alioğlu demekle meşhûr olan bâgīnin mukaddemâ ol havâlîden izâle vü i‘dâmıçün birkaç def‘a üzerine tertîb-i leşker ve her tarafdan sevk-i asker olundukdan sonra bi’l-âhire ba‘zı kimesnelerin tavassutuyla fî-mâ-ba‘d kendi hâlinde olmak üzre cerâyim-i güzeştesine kalem-i afv cereyân ve iki tuğ i‘tâsıyla mültehik-ı zümre-i mîrimîrân kılınmışidi. Bu def‘a dahi âdet-i sâbıkāsı üzre ref‘-i livâ-i tuğyân

[549] eden V, ATE: -AE

ve hattâ hüccâc-ı müslimîn şerrinden emîn olmadığından reh-ı râstları olan Payas'dan güzerân eylemekden hirâsân olup muhâlif yollardan deverân ederek hezâr mihnetle Şam cânibine revân olmaları bâ'is-i heyecân-ı gazab-ı pâdişâh-ı Dârâ-dürr-bân olmağın şakī-i mezkûrun bîh-i vücûdun ol arâzîden ber-kende ve nâm ü nişânın diyâr-ı ademe efgende eylemek için sefer-i hümâyûna me'mûr olup hilâl-i râhda gelmek üzre olan sâbık Mısır vâlîsi Vezîr Keykey Abdi [253a] Paşa sâir me'mûrlar ile üzerine ta'yîn ve sadr-ı esbak merhûm Şahin Ali Paşazâde Ataullah Bey'in ol havâlî ile münâsebeti olmağın evvelen mîrimîrânlık ihsân ve ba'dehû rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile terfî'-i şânı husûsuna irâde-i aliyye-i cihân-dârî taalluk eyleyip Adana mansıbı ile kendisine üç tuğ ihsân ve ol dahi bir tarafdan şakī-i mezbûrun helâk ü dimârı husûsuna Âsitâne-i Aliyye'den revân kılınmış idi. Az vakitde merkūm şakī salâh-ı hâl iktisâb ve mazhar-ı afv-ı pâdişâh ile kâmiyâb olup üzerine me'mûr olan müşârün-ileyhimâ dahi müteâkıben dâr-ı bekāya irtihâl eylemişlerdir.

Vekāyi‘-i Sene Erba‘a ve Mieteyn ve Elf
1204
[1789-1790]

İbkā-yı Vezâret

Bundan mukaddem vezâreti ref‘ olup Sinop’da ikāmete me’mûr olan Süleyman Feyzi Paşa’nın hakkında deryâ-yı atûfet-i pâdişâhî mevc-zen olmağla avâtıf-ı behiyye-i husrevânîden evâil-i şehr-i Muharremü’l-harâmda [21 Eylül-30 Eylül 1789] vezâreti ibkā vü iktizâ eden menşûru imlâ ve cânib-i müşârün-ileyhe isrâ kılındı.

Vukū‘-ı Meşveret ve Tezelzül-i Ordu-yı Hümâyûn

Şehr-i Muharremü’l-harâmın gurresi [21 Eylül 1789-Pazartesi] ve Eylül’ün on birinci İsneyn günü serdâr-ı ekrem hazretleri ve Abdi Paşa ve sol kol sergerdesi Osman Paşa ve kethüdâ bey ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve reîsülküttâb efendi ve çavuşbaşı ağa ve sâir ricâl-i ordu-yı hümâyûn [253b] ve ocaklar ağaları ile yeniçeri ağası ordusuna azîmet ve yeniçeri ağası olan Vezîr Hasan Paşa’nın haymesinde İbrail ahâlîsinden ba‘zı ol arâzîye âşinâ âdemler ile tertîb-i meclis-i meşveret eyleyip

Remlik nehri geçildikden sonra dört sâat mesâfede vâḳi‘ Remle nehrinin Fokşan cânibleri dîn düşmanlarının karargâhları olmağın bir gün mukaddem çarhacı-i ordu-yı hümâyûn ol nehri geçip bir a‘lâ metris mahalli tasmîm eylemiş olmağla ol mahalde mi metris olunması münâsibdir yoksa Remle nehrini geçmeden doğru Boza nehri karşısında dört sâat mesâfede dağ eteği kenârında vâḳi‘ yine nehr-i Remle’ye karîb Tirkakokol nâm mahalde mi metris harfi münâsibdir mübâhaseleri olup metris mahalli ihtiyârı husûsu erbâb-ı muhârebenin ve ol mahalleri bilenlerin işi olduğundan vâfir kelâmdan sonra nihâyetü’l-emr Abdi Paşa salı gecesi sâat sekizde iken varıp

nehr-i Remle'nin öte cânibinde olan mekân-ı mürtefi' a'dâlardan hâlî bulur ise ol mahalle ve eğer mümkün olmaz ise Tirkakokol tarafını ba'de'l-muâyene istikrâr ve yeniçerinin varıp seherice metris almasını ihtiyâr eylemesine karâr verildi.

Mukaddem zikr olunduğu üzre Remlik nehri ubûr olunur iken yeniçeri ve sâir piyâde ocakları tamâmca mürûr etmeden tuğyân etmeğin asker tâifesi iki bölük olmuş olup ve bir iki gün zarfında yine hey'ât-ı asliyyesine karîb [254a] olmuş olmağla ocaklı askeri bakiyyesinin dahi ubûr eylemeleri husûsu ağalarına tenbîh ü te'kîde ibtidâr olundu.

Beyân olunduğu vechile bakılacak mahallerin birinde metrisler ahz olunup istihkâm verildiği akabind[e] sabâhı ki şehr-i Muharremü'l-harâmın ikinci Salı günü [22 Eylül 1789- Salı] idi serdâr-ı ekrem hazretleri ve sâir piyâde ocaklarının sebük-bârca umûm üzre küffâr-ı hâk-sâr üzerine hareket eylemesine Fâtiha-i şerîfe tilâvet olunup herkes haymelerine avdet eylediler. Akab-ı meşveretde cânib-i serdâr-ı ekremîden eyyâm-ı hareketi herkese i'lân ü iş'âr ma'rızında dellâller nidâ etdirilip.

Ve Remlik bir günde artar ve eksilir makūleden olmağla hâzır eksilmiş iken bir an evvel karşı tarafda bulunalım diye piyâde ocakları tamâmca Remlik nehrini karşı cânibe güzâr ve ileriden metris mahalleri için gelecek habere intizâr eylediler. Tasmîm olunduğu vechile müşârün-ileyh varıp zikr olunan mahalleri re'ye'l-ayn müşâhade ve ol iki mahallin birini a'dâ-yı dînden hâlî bulur ise kendisi metris tasmîm olunan mahallin bir sâat ilerisinde düşman-ı dîn ile muhârebe etmeksizin kıyâm ve ol mahallerden birinin düşmanlardan hâlî olduğunu ve gâilesizce dil-hâh üzre metris almak ve alınan metrise istihkâm vermek mümkün ü müyesser idiğini ağapaşa ve ocaklar tarafına ihbâr eylemek ve ağapaşa dahi [254b] piyâde ocaklarıyla gereği gibi ilerisini tahkīk etmeden ve çarhacı-i müşârün-ileyh tarafından kelâmına i'timâd olunur âdem gelmezden mukaddem istihkâm verdikleri yerlerden hareket eylemek gerek çarhacı-i müşârün-ileyhin ve gerek ağapaşanın ve sâir yeniçeri zâbitânının vâcibe-i zimmetleri iken çarhacı-i müşârün-ileyh mukaddem zikr

olunduğu üzre evvel gidişlerinde rü'yet eyledikleri ol iki metris mahallerini ki iki gün mukaddem bir iki sâat ilerisinde a'dâ-yı dînin bir mikdârı katanasıyla muhârebe eylemişler idi çarhacı-i müşârün-ileyhin ikinci gidişine dek zikr olunan ol iki mahalleri dîn düşmanları taburlarıyla teşhîn eylediklerinden başka çarhacı-i müşârün-ileyhin ikinci def'ada ol mahalleri rü'yete azîmeti günü Boza nehrinin yukarısından Remlik cibâli etekleri üzerinden Boza'dan beri Fokşan caddesiyle gelen Kemankeş Mustafa Paşa'nın uğruna çıkıp muhârebe vü müdâfaasına tasaddî eylemişler idi. Serdâr-ı ekrem ordusunda olan altı yedi bin mikdârı süvârînin mecmû'u çarhacı-i müşârün-ileyhin maiyyetinde olmalarıyla bir rivâyetde bulunduğu mahalden hareket eylememesiçün geri ağapaşaya haber vermeksizin Kemankeş Paşa muhârebesi muâvenetine ikdâm ve hemen bilâ-tertîb levend cengi misillü a'dâ-yı dîn ile cenge iktihâm eyledi. Mahall-i muhârebe Remlik nehri kenârına ki ol mahalde üç dört günden beri yeniçeri dilâverleri ârâm [255a] edip metris harfi ile karârgâhlarına istihkâm vermişler idi be-gāyet kurbu olup top sadâsı mesmû'ları ve belki mahall-i ceng ile beynleri bir sahrâ-yı müstevîden ibâret olmağla sûret-i muhârebeleri dahi meşhûdları olmağla a'sâb-ı hamiyyetleri nebezân etmeğin hemen birkaç günden beri istihkâm verdikleri metrislerinden çarhacı-i müşârün-ileyhden haber gelmezden mukaddem ale'l-acele müşârün-ileyhe metris mahalli bakmasına giden süvârînin verâsından hurûc ve bir buçuk sâat ilerisinde zikr olunan sahrâ-yı müstevînin vasatına metris hafrına şürû' eylediler.

Ötedenberi a'dâ-yı dîn ile muhârebe olunur iken bir iki gün zarfında istihkâm verilmiş metrisden olur olmaz kelâm ile hurûc eylememek gereği gibi riâyet olunagelen kavânîn-i muhârebeden iken bu kāide-i mer'iyyeye riâyet olunmadığı dîn düşmanlarının meşhûdları olmağla kemâl-hîlelerinden nâşî hilâf-ı vâḳi' za'f-ı hâllerini haber vermek için iki dil dahi Kemankeş Paşa tarafına esîr etdirip ol dahi şikâr kapdım diyerek izhâr-ı hüner maslahatı zımnında piyâde askeri metrislerinden çıkıp gāfilâne ileride metris aldıkları mahalle giderler iken ve atlı askeri Kemankeş

Paşa üzerine müteveccih iken miyânlarında ol diyâra mahsûs Laşka nâm menzîl arabasıyla imrâr etdirerek serdâr-ı ekrem huzûruna takdîm etmiş olmağın askerî tâifesi ol iki esîr kâfiri gördüğü an kâfir [255b] bozuldu âvâzesiyle herkes bulunduğu mahalden bilâ-mülâhaza ileriye revân olup merâsim-i hurrem ü ihtiyâta riâyeti herkes bi'l-külliyye ferâmûş ve sulâka-i gurûr ile kendilerin bî-hoş eylediler. Atlı askerinin mevcûdu metris bakmağa gitmiş iken beyân olunduğu üzre atlar dahi muhârebeye iştigāl ve piyâde askeri dahi bilâ-haber istihkâm verilen metrisden çıkmak husûsunda isti'câl eylediklerini a'dâ-yı dîn müşâhade eyledikde fırsatı ganîmet bilip iki üç saât mikdârı atlı askerile uzakdan fakat top ile muhârebe eyledikden sonra hemen Kemankeş Paşa ordusu üzerine ikdâm ve ol gāileyi ref' eylediği akabinde çarhacı-i müşârün-ileyh ile olan atlı askeri üzerine hücûma ihtimâm eyledi.

Bu günlerde ki leyl ü nehâr müsâvî olduğu eyyâm idi tulû'-ı âfitâbdan iki sâatden ziyâdece zamân mürûrunda serdâr-ı ekrem hazretleri dahi haymelerinden üç yüz mikdârı enderûn ağası ve dört yüz mikdârı deli askeri ve dört beş yüz mikdârı atlı ve piyâde tüfengciler ve kırk elli mikdârı Tatarlar ile süvâr ve ileri mahall-i muhârebeye doğru azîmete ibtidâr eylediler. Serdâr-ı ekrem hazretlerinin hareketine nazaran sâirleri ya'nî vezîr kethüdâsı ve defterdâr efendi ve reîsülküttâb efendi ve çavuşbaşı ağa ve baş muhâsebeci ve Anadolu muhâsebecisi ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve kassâbbaşısı ve gayrileri dahi onar on beşer nefer [256a] etbâ'ıyla serdâr-ı ekrem verâsından bir buçuk iki sâat mikdârı mesâfede zikr olunan koruluk civârında yeniçerinin metris hafrına şürû' eyledikleri sahrâ-yı müstevî tarafına ılgār eylediler. Serdar-ı ekrem hazretleri zikr olunan [Re]mlik nehrini mürûr eylediği an maiyyetlerinde olup mikdârı mezkûr olan kapıları halkı dahi ileride olan mahall-i muhârebeye şitâbân ve serdâr-ı ekrem hazretleri beş on nefer etbâ'-ı mahsûsalarıyla yeniçeri metrisleri olacak mahalle revân olup yeniçeri metrislerinin sol cânibinde koru ağaçlarından birinin sâyesine nüzûl ve ol mahalde ağapaşa kendileriyle mülâkāt

edip metris hafrı henüz nâ-tamâm olmağla ikmâl ü itmâmına ikdâm için seyr-i serî‘ ile metrisler üzerine kufûl eylediler. Mevcûd olan yeniçeri zümresinin ekserîsi dahi hilâf-ı kānûn atlı olup muhârebede atlarından indirilip piyâde etdirmeleri mümkün olmadığından başka ocaklarından ayrılıp çarhacı-i müşârün-ileyh ile ileriye gûyâ muhârebeye gitmiş idiler el-hâsıl serdâr-ı ekrem hazretleri yeniçeri metrisleri cânibine gider iken meğer ileride çarhacı ile muhârebede olan gerek mîrî ve gerek esnâf-ı asâkir süvârînin mecmû‘u ağır ağır a‘dâ-yı dîn taburları önünden geri çekilmeğe ibtidâr ve geri gitmek üzre oldukların dîn düşmanları hiss etmeğin tabur-ı menhûsların bî-pervâ ayak ayak [256b] ileri yürütmeğe ictisâr eylemişler idi. A‘dâ-yı dîn atlı askerinin bu hâlîn merreten-ba‘de-uhrâ tecrübe etmiş olmağla avdete müteveccih oldukların rü’yet eyledikleri an hemen âdet-i menhûsası üzre verâlarından pey-der-pey top ve humbara endâhtıyla süvâr-i mekrûhasın yürüderek metris hafrına şürû‘ olunan mahallin üç çâr-yek mikdârı ya‘nî top danesi varmayacak mikdârı ba‘îd olan sahrâlardan metris mahallinin sol cânibinden metrislerin beraberinden ya‘nî muhâzâtından tahmînen on dakīka mikdârı mesâfe metrislerin verâsına doğru geçip metrislere doğru ve metrislerin sol cânibinde olan sahrâlarda bulunan halkdan üçer beşer etbâ‘ makūlelerinin süvâr cem‘iyyetine top daneleri endâhtına şürû‘ eyledi. Serdâr-ı ekrem hazretleri haymelerinden süvâr olup ceng olan mahalle doğru müteveccih olduğu vakt meğer ileride hilâf-ı fermân Kemankeş Paşa tarafı cengine giden atlı askeri ki ordu-yı hümâyûnun süvârî askerîsi andan ibâret idi zikr olunduğu üzre ağır ağır geri dönmeye başlamışlar idi. Serdâr-ı ekrem-i müşârün-ileyh beyân olunan vechile askerin avdetinden habîr olup bire meded ircâ‘ları ne gûne olur diye esblerine binip avdetlerine çâre-cûy olmağa başladı. Ol zamâna dek ise ki sâat altı buçuğa varmış idi avdet-i süvârî olacak askerin eşyâ kaparak bir ucu [257a] serdâr-ı ekrem haymeleri olan mahallere ki mahall-i muhârebeye üç buçuk sâat mesâfe idi Remlik nehrin tecâvüz edip haymeler etrâfından nehr-i Boza cânibine firâr eylemişler idi. Serdâr-ı ekrem ve vezîr kethüdâsı ve reîsülküttâb efendi ve

çavuşbaşı ağa ve gayrileri birkaç nefer âdemleriyle ümmet-i Muhammed nereye gidiyorsunuz diye feryâda başlayıp ve bâkī kalıp avdet etmek üzre olan süvârî asker ile serdâr-ı ekrem miyânesine kâfir taburları haylûlet etmiş olmağla serdâr-ı ekrem yanlarında bulunan zevât ile askerin belki avdetine medâr olur diye lâ-ilâc düşman taburları üzerine müteveccih olup top daneleri miyânlarında kalarak her nekadar ileriye ikdâm ve askerin kaçmayıp mukaddem taahhüd eyledikleri üzre yeniçeri metrisleri verâsına gelmelerine ibrâm eylediler ise de müfîd olmayıp düşman kendisini takımıyla alsa dahi kimesne geri a'dâ üzerine dönmeyeceğini muhakkak bildikde[550] feryâd ü enîn ederek hâl neye müncerr olur fikirlerinde iken serdâr-ı ekremin üzerinden aşıp metrislere giden top danelerinden metris almağa meşgūl olan piyâdelere dahi vahşet ve hilâf-ı taahhüd atlı askerinin kendilerini bırakıp gitdiklerinde kendilere küllî dehşet gelip anlar dahi bir uğurdan metrislerden hurûc ve a'dâ taburları kendilerin çevirir mülâhazasıyla enselerin almadan evvel tahlîs-i nefse meşgūl oldular. Serdâr-ı ekrem bu hâlî gördüğü an [257b] iş işden geçdi eyvah diyerek bi'l-külliyye himmetine fütûr gelip bir mikdâr tevakkuf etmek lâzım gelir ise a'dâ-yı dîn kendisini çevireceğini muhakkak bilmekle[551] zarûrî anlar dahi avdet eyleyip piyâde askerinin verâsından asra karîb vakitde Remlik nehrin güzâr ve nehr-i mezkûrdan bir sâat geride olan haymelerinde bir mikdâr karâr eyledikden sonra cümle ile bükâ ederek ol mahalden dahi süvâr ve ol gece ki şehr-i Muharrremü'l-harâm'ın üçüncü [23 Eylül 1789-Çarşamba] ve âfitâbın burc-ı mîzâna tahvîl etdiği mâh-ı Eylül'ün on ikinci Çarşamba gecesi idi sâat beşde iken Boza nehri kenârına vâsıl olup zuhûr-ı tebâşîr-i sabâha dîde-rûz-ı intizâr oldular.

Muharebe-i mezbûrenin imtidâdı beş sâate karîb vakt olup gerek Kemankeş Mustafa Paşa ve gerek ordu-yı serdâr-ı ekremî dilâverlerinden sahîhan istimâ' olunduğu üzre altı yüzden mütecâviz merdân-ı kâr-zârın derece-i refî'a-i şehâdeti

[550] bildikde V, ATE: eyledikde AE

[551] bilmekle V, ATE: bi'l-küliyye AE

ihrâz ve iki üç yüzden mütecâviz şece‘ân-ı guzât cerâhat-ı küffâr ile sâir bahâdırların iktisâb-ı şeref-imtiyâz eyleyip küffâr-ı dalâlet-şiârdan dahi hayli kâfir-i bî-dînin reh-rev-i derekât-ı cahîm olduğu meşhûd-ı enâm olmuşdur. Cenâb-ı Hakk'ın irâde-i aliyyesinden hâric bir şey olmadığı cümle indinde muhakkak olan kazâyâ-yı müsellemeden olmağla bu bâbda dahi keyfiyyet-i mezbûrenin vech-i meşrûh üzre âyîne-i kaderden sûret-bend-i zuhûr olması mukadderât-ı ilâhiyyeden idiği bî-iştibâhdır. "ذلك تقدير العزيز العليم"[552].

[258a] lâkin esbâba ric‘at olunduğu sûretde vâkı‘a-i mezkûrenin bu gûne olmasına sebeb bâlâda işâret olunduğu üzre,

Evvelen ; atlı askerinin muâhede olunduğu vechile metris ensesine gelmeyip belki adem-i sebât ile def‘aten avdetleri ve

Sâniyen ; yeniçeri ordusunun müstahkem olan metrislerinden vakt-i muhârebede hurûc edip ileride metris almağa ikdâmlarından ve

Sâlisen; umûmen atlı askerinin metris bakmasına gitmiş iken ileride muhârebeye meşgūl olup piyâdenin metrisden çıkması için geri haber göndermemeleri ve

Râbian; dîn düşmanlarının taburları uğurundan toplarına mukābil top cengi edenlerin müstevfî sürat toplarıyla bulunmadığı ve

Hâmisen ; dîn düşmanlarının ikisinin kesret-i sevâd-ı menhûselerine nazaran asâkir-i İslâm'ın ekall-ı kalîl olduğu ve sâdisen bu gûne asâkir-i kalîlenin bâlâda beyân olunduğu hareketlerine mebnî yoluyla ya‘nî kānûn-ı muhârebeye riâyet olunarak i‘mâl olunmasına vakt ü hâlîn adem-i müsâadesi ve

Sâbian ; min-tarafi'llâh Remlik nehrinin ol mahalle varıldığının ertesi günü tuğyân edip ordu-yı serdâr-ı ekremînin sel basması meşâkkatine giriftâr olması beyân olunan vechile avdet olunmağa illet olabilir.

---

[552] "Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir" (Kur'an, Yasin-XXXVI, 38; s. 442).

Ammâ me'kûlât u levâzimât-ı sâireden sâye-i inâyet-vâye-i husrevânîde bir şeyde ednâ-mertebe noksân ve kusûr olmadığı cümlenin ma'lûm u müsellemi olan keyfiyyât-ı vâzıhadandır. Leyle-i mezkûrenin sabâhı ki [258b] Çarşamba günüdür nehr-i Boza kenârına müctemi' olan sunûf-ı asâkir bir iki üç mahalden geçidler bulup ubûra ibtidâr ve ba'zıları bilâ-mûcib-i telâş ile aceleye mübtelâ olmağın kendilerin mehlekeye ilkā ederek ol gûne akşam dek umûmen güzâr ve İbrail pîş-gâhında karâr eylediler.

Sûret-i Mahzar

Ma'lûm-ı hümâyûn-ı tâcidârî olmak üzre

Ordu-yı hümâyûn İbrail'den ba'de'l-hareke Boza nehri mürûrundan sonra Boza'ya yedi sâat mesâfesi olan Remlik nehri kenârına vusûlde Remlik nehri karşısına metris alınıp asker ta'biye olundukdan sonra nehr-i mezkûrdan kemâl-suhûlet ile balyemezler ve sâir toplar imrâr ve düşman üzerine hareket için derhâl tertîb-i meclis-i şûrâ olunup şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi sekizinci Cumartesi günü [19 Eylül 1789-Cumartesi] nehr-i Remlik'den güzâr ile Remlik'e üç sâat mesâfesi ve Fokşan'a iki sâat kurbiyyeti olan Remle[553] suyu üzerine metris ve tabyalar hafrı ve İbrail'den beraberce istishâb olunan tabya sepetleri ve metrisin ba'zı münâsib mahallerine vaz' olunmak için tedârük etdirilen katı küllî demetleri bi'l-maiyye îsâl ile münâsib görüldüğü vechile hendek şeklinde azîm metrisler ve tabyalar ile metânet verilmek üzre râbıta verilip kırâat-ı Fâtiha-i şerîfe ile re'y-i mezkûr karâr-dâde ve dellâller nidâsıyla sûret-i hareket cümlenin ma'lûmu olmak üzre işâa' olunup bu vechile harekete âmâde olunmuşiken [259a] dellâllerin [nidâsı] henüz hitâm bulur bulmaz Remlik nehri tuğyâna âgāz edip akşama dek ordunun nısfından ziyâde çadırlarını su basıp ve ol esnâda şiddet üzre yağmurlar dahi yağıp sabâha dek bi'l-cümle sadrıa'zam ordusunda olan haymeler habâb-ı bahr-i telâş olup metrisler

[553] Remne V, ATE: Remle AE

cânibinde olan ağapaşa kulları karşıda kalıp karşıdan beriye ve beri cânibinden karşıya âdem imrârı gayr-i mümkün olmağla bi't-takrîb karşı cânibe ol tarafdan kazık kakdırılıp halka makaralar vaz'ıyla mâhya kanâdili i'mâli şeklinde karşıda olanlara zahîre ve me'kûlât yetişdirilip tuğyân-ı sel bir gün bir geceden sonra aşağılayıp sükûnet gelmekle gurre-i Muharrem olan Pazartesi günü [21 Eylül 1789-Pazartesi] ağapaşa beri celb ile cümle bir yere gelip tekrâr müzâkere vü müşâvere olunmağla ertesi salı günü düşman üzerine azîmete karâr verilip gece sâat sekizde sol kol sergerdesi Mîrimîrân Delîlbaşı Osman Paşa ve sâat dokuzda Çarhacı Vezîr Abdi Paşa ve sâat ondan sonraca bi'l-cümle yeniçeri ocağı ve ba'dehû sadrıa'zam kulları hareket ve çarhacı paşa orta kolda vâḳi' orman önüne varıp düşman ile çarhalaşır iken piyâde verâlarından metris hafrına mübâşeret ve eğer orman cânibine düşman varmış ise sol cânibde Kemankeş Mustafa Paşa'nın vâsıl olduğu tarafa Kokul nâm karye tarafına azîmet olunmak üzre [259b] karâr verilmekle sâlifü'z-zikr Remlik nehri üzerine piyâde askeri imrâr için araba üzerine piyâde köprüsü kurulup ol gece sağ ve sol pîş-gâh ve verâya karakollar ta'yîni ile şerâit-i ihtiyât icrâ ve mukāvele olunduğu üzre tertîb-i mezkûr üzre mütevekkilen ale'llâh hareket olunup sâat on ikiden sonra çarhacı paşa ve sağ ve sol ser-gerdeleri ve Kemankeş Mustafa Paşa muhârebeye şürû' ve akīblerinde piyâdeler dahi metris hafrına mübâşeret ve balyemez toplar orta kola vaz' ile sâat on ikiden altı buçuğa dek germiyyetli muhârebe vü kıtâl ile bi'd-defeât yemîn ü yesâr ve miyâneden düşman üzerine fevc fevc yürüyüşler ve taraf taraf muhâcemeler olunup birkaç def'a düşmanın yüzü geri döndürülmüş iken mukaddem Fokşan tarafına müctemi' olan otuz bin alâ-rivâyetin yirmi beş bin Nemçeli ve Porlât'da olan Moskovlu ve anlardan mâ-adâ mukaddem Kalas üzerine gelen on iki bin Moskovlu dahi sağ tarafdan taburlarını tertîb ve bir ormandan bir ormana gelince miyânelerini tahminî seyr-i vasat ile bir buçuk sâat mesâfe olan mahalli piyâdeleri ikişer üçer kat süvârîleri dörder kat olarak birer süvârî ve birer piyâdeden cem'olmuş tabur ve yetmiş mikdârı topları ile ân-ı vâhid ârâm

etmeyerek top atarak muhâceme etmekle baştan başa metris ile ihâtaya dikkat olmayıp eğerçi külliyyetli atlı askeri ile takviye verilip [260a] ve bir tarafdan hücûmlar olunarak altı yedi sâat mikdârı metrisde mevcûd olan piyâde neferâtı kemâl-metânet ü sebât ile vazîfe-i sabr ü sebâtı kemâ-yenbagî icrâ ve atlı askeri dahi kemâl-ikdâm ü hamiyyeti îfâ edip lâkin dört beş def'a ker ü fer ile mümkün olan ikdâm ü gayret ve sebât ü metânet icrâ olunmuşiken bir birini meteâkib düşman tarafından atılan top danelerine tahammül olunamadığından başka iki tarafdan düşman katanaları miyâne-i askere duhûl etmekle perîşânlık târî ve dümdâr tarafından eğerçi avdet eden asâkirin firâr etmemeleriçün katı çok top dahi atılıp ve firâr edenlerden otuz mikdârı kılıc ve mızrak ile siyâset olunup bu vechile geri dönmek mümkün olmayıp piyâde neferâtı metrisden çıkıp nehr-i Remlik'i güzâr edinceye kadar dâireler halkından ve sâir zabtı mümkün olan süvârî tevkīf ile piyâdeye inâyet-i Bârî olup tarîk-i selâmet istihsâl ile Remlik nehri kenârına gelinip müzâheme kuvvetiyle yaya köprüsü dahi şikest ve ol mahalde olan metrislerde bırakılan cebehâne arabalarına ateş isâbet ve barut koçuları etrâfında olanları ihrâk ederek vâfir kimesne garîkan ve harîkan telef olup ne hâl ise Remlik nehri güzâr olunup muhârebeden firâr edenler geri ordu mahallinde olan hiyâm ve emvâl ü eşyâyı gāret ü hasâret ederek firâr etmeleriyle ordu mahallinde kat'an ve kātıbeten ârâma vakt olmayıp [260b] Moskov katanaları dahi akibimizde Remlik nehri kenârına vâsıl olup yalnız rü'esâ ve zâbitân ile tevakkufa imkân ber-taraf olmağla bi'z-zarûr avd ü ric'at ve çarşamba gecesi Boza nehri kenârına gelinip ertesi Boza nehrinden katı çok[554] nüfûs gark ve helâk olarak kemâl-suûbet ile güzâr ve vakt-i asrda İbrail hâricine gelinip anda karâr ü ikāmet olundu. ذلك تقدير العزيز العليم[555].

[554] katı vâfir V, ATE: katı çok AE

[555] "Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir" (Kur'an, Yasin; XXIII. cüz, 38. ayet)

İşbu vukū‘ bulan muhârebelerde piyâdenin metrisde metâneti âşikâr ve atlı askerinin dahi sebâtı bedîdâr olmağla bu bâbda kimesnenin kusûru olmayıp ancak takdîr-i ilâhînin tağyîri mümkün olmadığı ve hâlâ İbrail’de karâr olundu.

Ma‘lûm-ı âlîleri buyuruldukda emr-i fermân hazret-i men-lehü’l-emrindir.

Tevcîh-i Câh-ı Riyâset

Ânifen zikr-i sebkat eden Boza nehrinden hîn-i ubûrda reh-rev-i dâr-ı fenâ olanların biri dahi reîsülküttâb olan es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi idi ki nehr-i mezkûrdan hîn-i güzârda kāid-i takdîr licâm-ı esbin bir mahall-i amîka keşîde ve fi’l-hâl zor-ı cereyân-ı nehr kendisini havâss-ı etbâ‘ından bir iki nefer kimesne ile ka‘r-ı âba resîde edip a‘yün-i nâsdan nâ-bûd ve birkaç sâatden sonra üzerinde olan elbise ve eşyâsından mu‘arra olarak cesedi hâfe-i nehrde meşhûd olunmuşidi. Ba‘dehû ol mahalden dahi nâ-peydâ ve cism-i hüner-âlûdu ne gûne olduğu hüveydâ olmadı mûmâ-ileyhin bu gûne tomar-ı hayâtı muhtell olmak takrîbi ile mansıb-ı riyâset münhall olup ve mukaddemâ [261a] müddet-i medîde sadrıa‘zam mektûbculuğuyla güzârende-i rûzgâr ve bundan evvel bir def‘a beylikci olup bu def‘asında dahi iki seneye karîb hizmet-i mezkûre ile [e]vân-güzâr olan reîsülküttâb merhûm el-Hâcc Mustafa Efendizâde es-Seyyid Abdullah Efendi’nin ol makāma ehliyyeti serdâr-ı ekrem indinde bedîdâr olmağın ertesi mâh-ı Muharrem’in dördüncü Hamîs günü [24 Eylül 1789-Perşembe] iksâ-yı hil‘at-ı riyâset ile sahrâ-yı İbrail’de kadri i‘lâ ve bu takrîb ile **süvârî mukābeleciliği** münhall olmağın ol dahi **avâtıf-ı aliyye-i cihân-bânîden olmak üzre min-gayri me’mûl muharrir-i hakīre ihsân ve i‘tâ olundu**.

Bundan sonra vak‘a-i muhârebeyi mübeyyin ânifen beyân olunduğu vech üzre sûret-i hâlî mu‘lin mahzar sûretinde imlâ olunan kâğıd huzûr-ı serdâr-ı ekremîde cümle muvâcehesinde kırâat olunup herkes temhîr eyledikden sonra mâh-ı mezbûrun altıncı[556] Cumartesi günü [26 Eylül 1789-Cumartesi] sahrâ-yı İbrail’den tatar

[556] beşinci V, ATE: altıncı AE

vâsıtasıyla rikâb-ı kamer-tâb-ı husrevânîye tesyîr olunup huzûr-ı mezkûr hutûb-ı cesîmeden olmağın ertesi günü mâ-vaka‘ı takrîr ü beyân ve mekādîr-i kaderin ne sûretlerde cereyân eylediğin tafsîl ü ayân eylemek maslahatı zımnında ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l çavuşbaşı olan Genc Osman Ağa dahi cânib-i rikâb-ı müstetâba irsâl ve bir an akdem savb-ı maksûda revân olması husûsuna ihtimâm-ı isti‘câl olundu.

Vukū‘-ı Muhârebe der-Pîş-gâh-ı İsmail ve Tedârük-i Esbâb-ı Takviyet ân-Cânib

Kuban Hân’ı Baht Girây Hân ile [261b] İsmail seraskeri ve Vezîr Gāzî Hasan Paşa’nın İsmail kal‘ası pîş-gâhında vâḳi‘ Tabak köprüsü nâm mahalde Moskov keferesiyle akd eyledikleri pazar-ı muhârebeden sonra hasbe’l-iktizâ İsmail kal‘asına avdet eyleyip mâh-ı Muharremü’l-harâmın üçüncü Çarşamba günü [23 Eylül 1789-Çarşamba] sânî kerrede enderûn-ı kal‘adan düşman-ı dîn ile tertîb-i bezm-i rezm eyleyip hücûm-ı küffâr-ı hâk-sârdan İsmail kal‘asın muhafaza eylediklerinden başka top daneleriyle katı vâfir kâfiri i‘dâm ve bir mu‘teber generallerini ka‘r-ı cahîme irsâl eyledikleri akabinde şîrâze-i süvâr-ı menhûsları perîşân olmağın süvârî dilâverlerile ta‘kîblerine ikdâm eyleyip zor-ı şimşîrlerile pîrâmen-i kal‘adan tard ü teb‘îd ve kırıp dökerek hayli mel‘ûn-anîdi ma‘dûm u nâ-bedîd eylediler. Lâkin verâlarında mânend-i reme-i hanâzîr niçe bin kâfir akīb-gîrleri olmağla yine sevâdların teksîr ve külliyyetli kâfir ile ikinci def‘ada kal‘a-i mezbûre üzerine gelmeği tedbîr eylemeleri ihtimâlât-ı karîbeden olduğun müşârün-ileyhimâ makām-ı sadâret-i uzmâya tahrîr ve piyâde asker ve zehâyir ve kifâyet mikdârı akçeye muhtâc oldukların tastîr eylediler. Akçe irsâliyle gerek İsmail ve gerek Kili ve gerek Akkirman taraflarına imdâd olunmağa der-akab bezl-i ictihâd olunup Birgos iskelesinden dahi sefâyin ile zehâyir gönderilmesi esbâbına ale’l-acele teşebbüs olunduğu müşârün-ileyhimâ ile Kili ve Akkirman muhâfızları taraflarına tahrîr ü

ihbâr [262a] ve Balkan eteklerinden zikr olunan mahallere imdâd için sevk-i asâkir maslahat-ı mühümmesi zımnında müteaddid[557] evâmir-i aliyye ısdâr olunmuş olduğu tahrîr olunarak mahâll-i mezkûre muhâfızlarının itmînân-ı bâlleri olur esbâb ü vesâilin tahsîline hasbe'l-imkân bezl-i iktidâr olundu.

Zikr-i İ'tâ-yı Takviyet be-Cânib-i Eflak ve İbrail ve Ubûr-ı Serdâr-ı Ekrem ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Maçin

Serdâr-ı ekrem ocaklar ve sâir süvârî asker ile sahrâ-yı İbrail'e vürûd eyledikden sonra İbrail'de mevcûd açıkların karşı Maçin cânibine nakl ü rabtıyla asâkirin nehr-i Tuna'dan ubûruna mümânaat olunmak husûsuna dikkat olunup asâkir-i mezkûreden Kemankeş Mustafa Paşa ve Kuğuzâde Süleyman Paşa ve Tepedelenli Ali Paşazâde Ahmed Muhtar Paşa maiyyetine süvârî asâkirden birer mikdâr asker ta'yîni ile Eflak ve Yergöğü câniblerine tesyîr olunup nefs-i İbrail'e dahi bahara dek muhâfaza için ocaklardan kifâyet mikdârı ortalar ta'yîn olunduğundan başka piyâde askerden dalkılıç esâmîsi verilerek asker tahrîrine dahi mübâşeret ve bir gün evvel ikmâline dikkat olundu. Lâkin bâkī kalan süvârî ve piyâde asâkir nehr-i Tuna'yı Maçin cânibine ubûr etmek için birkaç gün leyl ü nehâr Tuna sâhilinde ikāmet ve nehr-i Tuna'yı karşı cânibine ubûr eylemek için cebren Tuna açıklarının tahsîline tekāzâya mübâşeret eylediler. Asâkir-i [262b] mezbûrenin bu hâlî İbrail için tahrîr olanlara dahi sirâyet ve yedlerinden memhûrların bırakarak olgûne iskele başında nehr-i Tuna'yı karşı cânibe ubûr etmek üzre olan esnâf-ı asâkire mültehik olmağla mübâşeret eylediler. Bu keyfiyyet durarak İbrail ahâlîsine dahi sirâyet eyleyip anlar dahi yerlerinden hareket eylemeğe mübâşeret eylediler. Bu hâletden serdâr-ı ekrem hazretleri be-gāyet dil-gîr ve eğer murâdları gitmek ise hemen mücerred ıyâl ü evlâdlarıyla nefslerin alıp gitsinler pâdişâh kal'asını

[557] Bundan sonra "imdâd için" ibâresi yazılmış ancak tekrar olduğu fark edilerek üzeri çizilerek iptal edilmiştir.

muhâfaza edecek âdem bulunur diye ağapaşa vâsıtasıyla merreten ba‘de-uhrâ haberler irsâliyle tevkīfleri husûsuna çâre vü tedbîr eylediler. Hattâ ahâlî-i kal‘anın bu gûne ihâfe ile vahşetlerine sükûnet geldikden sonra birbirlerine gayret ve ihdâ hümâ âhara nasîhat vererek ilâ-mâ-şâallâh yerli yerinde ikāmet ve muhâfaza-i kal‘aya dikkat eylemek taahhüdlerini hâvî cümle ittifâkıyla bir kıt‘a i‘lâm dahi terkīm ve ağapaşa vâsıtasıyla huzûr-ı serdâr-ı ekremîye takdîm eylediler. Maçin cânibine ubûr eylemek tekāzâlarında olan sunûf-ı asâkirin birkaç gün dahi mürûrlarına mümânaat olunmak sûretlerine teşebbüs olunmağa ruhsat verildiği takdîrde maâza’llâhü teâlâ başka gûne fesâdın tekevvün edeceği âşikâr olmağla bi’z-zarûre ubûrlarına ruhsat verilip bir iki gün zarfında ubûr eylediklerinden sonra İbrail tedârükünü rü’yet için mâh-ı Muharrem’in onuncu [30 Eylül 1789-Çarşamba] ve Eylül’ün on dokuzuncu Çarşamba [263a] günü nehr-i Tuna’yı Maçin cânibine ubûr ve ziyâret-i livâ-i şerîf ile cenâb-ı Hak’dan niyâz ü istimdâda meşgūl oldular.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i Şumnu

Serdâr-ı ekrem hazretleri Maçin cânibine ubûr eyledikden sonra nüzûl ü rıhlet günlerinden mâ-adâ on altı gün mikdârı mahall-i mezkûr[da] ikāmet olunup eyyâm-ı mezkûrede İbrail ve İsmail ve Kili ve Akkirman ve İsakçı ve Maçin ve Tulca taraflarının takviyet ve istihkâmına ihtimâm olunup İbrail kal‘ası karîb olmağın beş on gün zarfında ne hâl ise yeniçeri ordusundan bin mikdârı on ikişer akçe ile dalkılıç neferâtı olmak üzre tahrîr ve kezâlik cebeci ve topcu ve top arabacı ocaklarından i‘dâd olunan üç dört yüz mikdârı esâmîli neferât ile İbrail kal‘asına açıklar ile tesyîr olunup muhâfızı olan Vezîr Mahmud Paşa’ya on bin guruş ve İbrail nâzırına dahi irâde-i zehâyir-i asker için küllî akçe i‘tâ ve İbrail karşısı olan Maçin kasabası ile Kalas muhâzîsi olan Karvan boğazının muhâfazaları için livâ-i şerîf muhâfızı olan Curazâde Vezîr Ahmed Paşa Maçin kasabasına îvâ olundu ve İsakçı tarafı dahi eşedd-i ihtiyâc ile muhâfazaya muhtâc olmağın serdâr-ı ekrem ordusu çarhacısı olan

Vezîr Abdi Paşa İsakçı muhâfazasına irsâl ve nehr-i Tuna'yı beri cânibe ubûr eyledikden sonra [263b] bilâ-mûcib livâ-i şerîfi terk ve ordu-yı hümâyûndan avdet edenlerin men'lerine sa'y-i bî-hemâl eyledi. Lâkin çendân müfîd olmayıp rûz-ı Kasım dahi takarrüb eylediğinden başka ordu-yı hümâyûnun bundan sonra mahalli mazkûr[d]a ikāmeti zikr olunan mahallerin muhâfazalarına meşgūl olanların zahîrelerin ifnâ ve ileri gidildiği sûretde Balkan havâlîsinden mahâll-i mezkûreye ta'yîn olunan asâkirin yerli yerinde ihrâc ve bir gün akdem me'mûr oldukları mahallere irsâl olunmaları husûsuna ihtimâm ü i'tinâ olunur mülâhazalarına mebnî ordu-yı hümâyûnun Maçin sahrasından Hacıoğlu ve Şumnu câniblerine azîmet eylemesi bâbında

Serdâr-ı ekrem haymesinde akd-i meclis-i meşveret olunup zikr olunan esbâb îrâd ü beyân olunduğu akabinde hâzır bi'l-meclis olan vüzerâ ve mîrimîrân ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve ocaklar ağaları birer birer istintâk olunup herkes hareketi istisvâb eyledikden sonra ol bâbda cümle lisânından olmak üzre mahzar sûretinde makām-ı sadâret-i uzmâya bir kıt'a arzuhâl tahrîr ve vaz'-ı imzâ ve cümleye temhîr etdirilip sûret-i hâlî rikâb-ı mekârib-meâb-ı husrevânîye tesyîr eylediler.

Pes mâh-ı Muharrem'in yirmi altıncı [16 Ekim 1789-Cuma] ve Teşrînievvel'in beşinci Hamîs günü ki pâdişâh-ı âlem hazretleri taraf-ı hümâyûnlarından serdâr-ı ekrem hazretleri tarafına istimâlet-nâme-i hümâyûn vürûd eylemiş idi. Duâ vü senâ olunarak livâ-i şerîf-i [264a] saâdet-elîf sandukasına vaz' olunup mâh-ı mezbûrun yirmi sekizinci [18 Ekim 1789-Pazar] ve Teşrînievvel'in yedinci Ehad günü Maçin sahrâsından hareket ve altı sâat mesâfede olan Hasanlar karyesine ve andan beş sâat bu'du olan Kasımca karyesine ve andan altı sâat[558] mahalde vâḳi' Ester karyesine ve andan altı sâat kurbu olan Karasu kenârında kâin Çayır karyesine ve andan beş buçuk sâat mahalde vâḳi' Kurnalıdere karyesine ve

[558] bu'du … sâat V, ATE: -AE

andan dört buçuk sâat mesâfesi olan Musa Bey karyesine ve andan beş sâat bu‘du olan Hacıoğlu Pazarı’na ve andan beş sâat mahalde vâḳi‘ Karaağaç karyesine ve andan beş sâat mesâfede vâḳi‘ Türk Arnavudluğu karyesine ve andan altı sâat kurbu olan Şumnu sahrâsına nasb-ı hiyâm-ı ikāmet olundu.

Azl [Şerîf Molla Efendi] ü Nasb-ı Şeyhülislâm [Mustafa Efendi] ve Sadr-ı Rum ve Kadı-i İslambol

Bundan mukaddemce şeyhülislâm olan Es‘ad Efendizâde Şerîf Molla Efendi’nin hasbe’l-iktizâ azli lâzım gelmekle evâil-i Safer’de [21 Ekim-30 Ekim 1789] ma‘zûl olup fi’l-asl Rumeli kadıas[ke]rliği pâyesiyle mazhar-ı iltifât-ı şehriyâr-ı enâm ve fazl-ı takvâ ile makbûl-i hâss u âmm olan Hamîdîzâde Mustafa Efendi câh-ı vâla-yı fetvâ ile benâm ve iktisâ-yı ferve-i beyzâ ile bekâm buyuruldu. Beş altı mâhdan beri Rumeli kadıaskerliği ile meşgūl olan Seyyid Yahya Tevfîk Efendi dahi kadıaskerlikden ma‘zûl olup Anadolu kadıaskerliğinden[559] munfasıl olan Mustafa Âşir Efendi ilbâs-ı ferve-i semmûr ile sadr-ı Rum’a mevsûl buyurulup birkaç [264b] mâhdan mukaddem İslambol kadısı olan Ahmed Vesim efendi dahi mansıbından munfasıl olup yerine Şeyhülislâm Arabzâde merhûmun mahdûm-ı fezâil-i mevsûmları Ârif Efendi İslambol kadılığıyla muvakkar ü mübeccel olundu.

Zikr-i Tevcîh-i Vezâret

Birkaç seneden beri bostancıbaşılık hizmetiyle emekdâr olan Ferhad Ağa’nın i‘lâ-yı kadrine irâde-i aliyye-i hazret-i zıllu’llâhî taalluk buyurulmağın evâil-i mâh-ı merkūmda [21-30 Ekim 1789] evvelen kapıcıbaşılık ihsânıyla müşârün bi’l-benân ve birkaç günden sonra avârif-i aliyye-i husrevânîden rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsânıyla mütefevvık-ı eşbâh u akrân kılınmışdır.

[559] ma‘zûl … kadıaskerliğinden V, ATE: - AE

Vürûd-ı Haber be- İstilâ-yı Kal‘a-yı Belgrad ve[560] Vukū‘-ı Meşveret

Şehr-i Saferü’l-hayrın on beşinci günü [4 Kasım 1789-Çarşamba] Şumnu sahrâsında sadrıa‘zam haymesinde umûm meşvereti olup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra Belgrad muhâfızı Vezîr Osman Paşa tarafından Ada-i kebîr muhâfızı olan Mîrimîrân Tahir Paşa’ya ve andan Fethülislam sahrâsında ikāmet üzre olan Vidin seraskeri sadr-ı sâbık Yusuf Paşa’ya ve andan makām-ı sadâret-i uzmâya takdîm olunan kâğıd cümle muvâcehesinde kırâat olunup

Mazmûnu ki Nemçe kâfirinin feldmareşali olan Lora nâm mel‘ûn şehr-i Zi’lhicce’nin yirminci günü [11 Eylül 1789-Cuma] birkaç mahalden cisrler inşâ ve külliyyetli küffâr ve mükemmel top ve cebehâne ve edevât-ı bî-şümâr ile Belgrad kal‘ası üzerine müstevlî olup etrâfını sedd ü bend eyledikden sonra top ve humbara ile muhâsara ve [265a] tazyîka ibtidâr eyledi kal‘a-i merkūmede olan ehl-i İslâm dahi dane-i top ile yirmi gün mikdârı mukālebeye âgāz ve niçe bin kâfiri sükkân-ı cahîme hem-nişîn ü hem-râz eylediler. Lâkin a‘dâ-yı dînin cem‘iyyeti ve top u tüfengin vefreti ve humbara şeraresi isâbetinden kal‘a-i merkūmenin gerek varoş ve gerek derûnunda olan büyût ve kusûrdan üç beş âdeme siper olacak bir mevzi‘ kalmayıp umûmen muhterik olduğundan başka katı vâfir cünûd-ı muvahhidîn şehîd ve niçeleri zahm-dâr-ı düşman-ı anîd olup ve birkaç mâhdan beri Morava köprüsünde ikāmet üzre olan Belgrad cânibi seraskeri Vezîr Abdi Paşa tarafından i‘ânet olunamadığından muhâsarada bulunanlar encâm- ı kârları neye müncerr olacağı mülâhazalarında iken küffâr tarafından vire teklîfi haberi zuhûr etmeğin hâkim ve müftü ve zâbitânın bir mahalle cem‘ olup bir tarafdan imdâd yetişemeyip muztarr kaldıklarına mebnî ba‘zı şürûta ve uhûda mukārin teslîm-i kal‘ayı ikrâr edip ve

[560] vürûd… ve ATE: - AE, V

ahâlîsinin nehr-i Tuna ile Fethülislâm civârında kâin Tekiye nâm mahalle ihrâc olunmalarına karâr verdiler.

Bu haber-i dehşet-eserden herkes mütehayyir ü ser-gerdân ve serdâr-ı ekrem ve gayrileri âşikâr ü pinhân sûz-nâk ü giryân olup Hudâ-yı müteâl hazretleri Devlet-i Aliyye ile ümmet-i Muhammed'i müeyyed ve pâdişâh-ı âlem hazretlerini serîr-i saltanatlarında muhalled eyleye duâ vü niyâzlarından sonra Rumeli taraflarının takviyet ve [265b] istihkâmı ve ahâlîsinin âsâyiş ü ârâmlarını müstelzim olur tedâbîrin müzâkeresine şürû' olunup ol havâlîye karîb ya'nî Arnavudluk derûnunda ve Rumeli etrâfında vâḳi' bilâd ü kasabâtda olan mîrimîrân ve sâir zevi'l-iktidârın Rumeli seraskeri maiyyetine her biri külliyyetli asâkir ile yetişmeleri bâbında müekked evâmir tahrîr ü tesyâr ve mugāyir-i fermân-tüvânî ve te'hîre ruhsat verenlerin özürleri makbûl olmayıp te'dîbât-ı lâyıkaları icrâ olunacağı imlâ olunan evâmir-i aliyyede tastîr ü iş'âr olundu.

Vefât-ı Osman Paşa Muhâfız-ı Belgrad

Belgrad muhâfızı olan Osman Paşa Belgrad kal'asından hurûc eyledikden sonra muammer olmayıp istimâ' olunduğu üzre kal'a-i mezbûrede altı aylık zahîre olup etrâfından ya'nî Morava köprüsünde olan Vezîr Abdi Paşa tarafından ve rikâb-ı hümâyûn tarafından me'mûr olan İskanderiyyeli Mahmud Paşa cânibinden külliyyetli imdâd ü i'ânete mübâşeret olunup beş altı gün dahi sabr ü ârâm ve ahâlî-i kal'a hâinleriyle müttefikan düşman-ı dîn müdâfaasına kıyâm eylemek vâcibe-i zimmeti iken birkaç gün zarfında böyle bir kal'a-i hasîni ednâ muhârebe ile teslîm eylemesi hıyâneti[561] yoluna gelip Vidin'e gelir iken hilâl-i râhda cenâb-ı kābızu'l-ervâh cânın alıp cesed-i mazarrat-âlûdu ol havâlîden bir mahalle defn olunmuşdur.

[561] Bu kelime yazılırken yanlışlıkla nun "ن" harfi yerine be "ب" harfi yazılmıştır.

Bu dahi istimâ‘ olunandandır ki kal‘a-i mezbûre üzerine gelen kâfirin ekserîsi [266a] Sırb reâyası usâtı ve bir mikdâr Nemçe kâfirinden ibâret olup bu takdîrce ahâlî-i kal‘a ile muhâfız-ı merkūmun hıyânetleri âşikâr ve mazhar-ı la‘net-i sigār u kibâr oldukları bedîdâr olmuş olur.

İstîlâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal‘a-i Akkirman ve Vukū‘-ı Meşveret ve Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Meştâ-yı Şumnu

Şehr-i Safer’in evâsıtında [31 Ekim-9 Kasım 1789] huzûr-ı serdâr-ı ekremîde umûm meşvereti olup evvelen Akkirman kal‘ası muhâfızları kıllet-i asâkir ve nedret-i zehâyirden ve husûsan a‘dâ-yı dînin berren ve bahren küllî küffâr-ı dûzah-karâr ile muhâsaraya mütecâsir olduğundan bi’z-zarûre ittifâk-ı rü’esâ-yı sükkân-ı kal‘a ile kal‘a-i mezbûrenin bi-kazâi’llâhi teâlâ düşman-ı dîne verildiği haberin hâvî İsmail seraskeri Vezîr Gāzî Hasan Paşa tarafından muasker-i hümâyûna takdîm olunan bir kıt‘a kāime cümle muvâcehesinde kırâat ve herkes gavta-hâr-ı deryâ-ı hayret olduklarından sonra

Mukaddemâ İbrail’den Maçin’e güzâr olunduğu hengâmda mevsim-i şitâ takarrüb eylemekden nâşî ordu-yı hümâyûnun bir münâsib mahalde meştâ-nişîn olması lâzime-i hâlden olmağla Maçin sahrâsında ikāmet olunmak mümkün olmadığı maslahatına mebnî kıllet-i asâkir ve fikdân-ı zehâyir misillü ve sâir illetler beyânıyla ordu-yı hümâyûnun Maçin sahrâsından hareket eylemesini ordu-yı hümâyûn rü’esâsı bir kıt‘a memhûr arzuhâlleriyle serdâr-ı erkemden iltimâs ve anlar dahi ma‘rûz-ı atabe-i ulyâ-yı cenâb-ı cihân-bânî ederek ordu-yı hümâyûnu Maçin sahrâsından kaldırıp [266b] Şumnu cânibine doğru tahrîk eylemişler idi.

Ma‘rûza-i mezkûre Âsitâne-i Aliyye’de akd olunan şurâ-yı kübrâda der-miyân ve ta‘yîn-i meştâ husûsu yine[562] ordu-yı hümâyûn rü’esâsına ihâle olunması

[562] yine: mükerrer AE

münâsib idiği karâr-dâde ve erbâb-ı ukūl ü ezhân olmağın ol bâbda rikâb-ı hümâyûn kaymakamı tarafından tahrîr ve makām-ı sadâret-i uzmâya tesyîr olunan bir kıt‘a kāime dahi cümle muvâcehesinde kırâat ve ta‘yîn-i meştâ husûsuna cümle ile istişâre olunarak dikkat olundu.

Ba‘zıları kıllet-i zehâyiri illet ederek Edirne’ye azîmet olunmasın tasrîh ve ba‘zıları Rusçuk cânibine gidilmesi münâsib idiğin telmîh eylediler. Bu bâbda hayli ebhâs cereyânından sonra serdâr-ı ekrem hazretleri eğer Şumnu kasabası meştâ ta‘yîn olunmayıp Edirne cânibine gidilmek lâzım gelir ise Tuna sâhillerinde olan kasabât u kurâ ahâlîsinden başka Balkan’ın verâsında olan ahâlînin umûmu yerlerinden hareket ve ordu-yı hümâyûna tebe‘iyyet ederek Edirne’ye doğru rıhlet edecekleri herekât ü sekenâtlarından istidlâl olunan harekât[563]-ı müdhişeden olduğu cümle indinde vâzıh bir emr-i lâ-yuhad[di]r bu sûretde cümlenin yerli yerinde ikāmet eylemesine vesîle olmak için er-rızku ale’llâh diyerek Şumnu kasabasının meştâ olmasın tercîh ve buna dâir niçe fevâid beyân ederek kasaba-i mezbûrede ikāmet olunmasın tebyîn ü tavzîh eyledi. Huzzârdan herkes ileri Edirne’ye gitmek husûsunda niçe [267a] mazarrat melhûz olduğunu beyân ederek kasaba-i mezkûrede meştâ-nişîn olmağı istihsân ve bir gün evvel duhûl olunup alâ-kadri’l-imkân şiddet-i şitâdan tahaffuz esbâbını cem‘ eylemek muvâfık-ı vakt ü zamân idiğin takrîr ü beyân eylediler.

Pes ittifâk-ı ârâ ile kasaba-i mezkûrenin mevkib-i hümâyûna meştâ tahsîs olması müstahsen görülmeğin ol bâbda Fâtiha-i şerîfe kırâat ve herkes tedârük-i levâzım-ı meştâya mübâşeret için haymesine ric‘at eyledi. Meşveret-i mezkûrenin üçüncü günü ki Saferü’l-hayrın yirmi üçüncü [12 Kasım 1789-Perşembe] ve Teşrînisânî’nin otuz birinci Çarşamba günü idi sahrâ-yı mezkûrede ikāmet olunduğu hilâlde selcin sukūtu cümlenin meşhûdu olup hattâ sâat leylî sekizde iken bağteten bir azîm rûzgâr zuhûr edip ve ordu-yı hümâyûnda mansûb olan hıyâmın ekserîsini

[563] etvâr V, ATE: harekât AE

mahallerinden ref‘ [u] şikest eyleyip bi’z-zarûre ale’s-seher meştâya duhûl ve herkes konaklarına nüzûl eylediler.

Vukū‘-ı Meşveret

Şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin ikinci Cuma [27 Kasım 1789-Cuma] günü Şumnu meştâsında huzûr-ı serdâr-ı ekremîde akd-i meclis-i meşveret olup evvelâ İbrail ahâlîsinin ıyâl ü evlâdların kal‘a-i mezkûreden ihrâc edip me’men mahallere îsâl eyledikden sonra yine kal‘a-i mezkûre muhâfazasına avdet edeceklerin beyân ile İbrail kal‘asının ahâlî vü askerden tehî kaldığı muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa ve nâzırı taraflarından inhâ ve muhâfaza-i mezkûreye asker yetişdirilmesin istid‘â eyledikleri beyân [267b] olundukda

Serdâr-ı ekrem ve gayrileri mahall-i mezkûrun takviyetine min külli’l-vücûh çâre arayıp nihâyetü’l-emr Aydoslu Vezîr Mehmed Paşa’nın bundan akdem Tuna sâhillerinin karşı câniblerinde vâḳi‘ İbrail ve İsmail ve Bender taraflarına Balkan’ın beri ve öte yüzünden sevk-i asâkire me’mûr kılınmış olmalarıyla ucâleten me’mûr oldukları üzre ol havâlînin darb ü harbe kādir olanlarını zikr olunan mahallere sevk ü tesyîr ve kendisi dahi Aydos’dan bir kadem-i akdem hareket eylemesiçün te’kîd ü isti‘câli hâvî müceddeden emr-i âlî tahrîr olunması sipâriş ü tavsiye olunduğundan başka

Meclis-i meşveretde hâzır olan müşârün-ileyhin kapı kethüdâları bi’l-fi‘l sipâhîler ağası olan Berber Mustafa Ağa’ya hil‘at iksâ ve zikr olunduğu üzre müşârün-ileyhi sevk-i asâkir ederek Babadağı cânibine doğru tahrîk eylemesiçün meclis-i istişâreden serdâr-ı ekrem hazretleri ucâleten ba‘s ü isrâ eyledi. İş bu meclis-i istişârede hâzır olan dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından meştâ-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l cebecibaşı olan İsmail Ağa’ya dahi ilbâs-ı hil‘at ve müşârün-ileyh Mehmed Paşa’nın ihrâc eylediği asâkirden İbrail muhâfazasına ifrâz eylediği asâkiri cem‘ eyleyip bir kadem-i akdem İbrail’e îsâl eylemesi husûsuna ihtimâm eylemesine dâir tenbîh ü

te’kîde dikkat ederek yine meclis-i istişâreden hizmet-i me’mûresinin te’diyesine kıyâm ü müsâreât etdirildi ve yine İbrail kal‘sına avdet eylemek üzre İbrail’den [268a] hurûc eden dirlik ashâbından kal‘a-i mezkûre muhâfazasına avdet etmeyenlerin nân-pâreleri ref‘ olunup sâir müstahiklere verileceği iş‘âr olunarak kal‘a-i mezkûreden çıkanların yine kal‘a-i mezkûreye ric‘at eylemeleriçün Tuna’nın beri sâhillerinde Silistre ve Hırsova misillü mahallere evâmir-i aliyye tahrîr ü tesyîr olundu.

Bundan sonra serdâr-ı ekrem-i sâbık Yusuf Paşa tarafından vürûd eden bir iki kıt‘a kāime kırâat olunup mazmûnunda bundan mukaddem Çerniz muhâfızı iken bilâ-mûcib mahall-i mezkûru terk ve Fethülislâm cânibine güzâr eyledikden sonra asker-i vâfî ve mühimmât-ı kâfî ile Fethülislâm palankasında muhâfız olan yeniçeri ağası esbak Pekmezci Vezîr Mehmed Paşa’nın ada üzerine müstevlî olan a‘dâ-yı dînden bir mikdâr kâfirin uzakdan zuhûr eylemesiyle iki top atmaksızın palanka-i mezkûru terk ve Vidin cânibine doğru firâr eylediği ve a‘dâ-yı dînin Fethülislâm’a duhûl eylediği ve Semendire cânibine Nemçe keferesi ma‘rifetiyle Belgrad muhâfızı merhûm Osman Paşa’nın tahrîr ü îsâl eylediği haber[i] ile Semendre kal‘asının dahi Nemçe kâfirine teslîm olunduğu haberleri derc ü tastîr olunmuş olmağla bu ahvâl-i müdhişeden herkes dem-beste vü hayrân ve celî vü hafî huzzâr-ı meclisden her biri enîn ü efgān edip muhâfızların ve sâir ol havâlîde me’mûr olan asâkirin kıllet-i gayret ve za‘f-ı diyânetlerinden bahs ile böyle kalır ise ahvâl neye müncerr olur diyerek ihdâ hümâ âhara gûyân oldular.

[268b] Müşârün-ileyh Yusuf Paşa’nın gönderdiği kāimelerde Ada kal‘asının beş altı mâhlık zahîresi olduğu ve evlâd-ı fâtihân ve gayriden bir mikdâr asker ile eğerçi takviyet verilip lâkin el-ân mahsûr misillü olduğu ve Sırb reâyâsının isyân edip Nemçe keferesiyle mahlûtan Niş dağlarından Vidin hudûdlarına doğru gelmek üzre olduğundan Vidin etrâfında olan reâyâya dahi fesâd ârız olup Vidin ahâlîsinin dahi mütezelzil oldukları tahrîr ü beyân ve Vidin cânibinin dahi küllî asker ve

zehâyire ve kal‘asının ba‘zı mahallerinin ta‘mîre muhtâc idiği dahi tafsîl ü ayân kılınmışidi. Bu haberlerin istimâ‘ı dahi hâzır bi’l-meclis olanlara mûris-i veleh ü dehşet olup bir mikdâr çâre-cûyluğa dâir i‘mâl-i fikr olundukdan sonra bi’l-âhire mukaddemâ serdâr-ı ekrem hazretlerinin sâbık kethüdâları olan dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Ahmed Ağa Vidin cânibine semt olan kazalardan Vidin cânibi seraskeri müşârün-ileyh [Yusuf Paşa] maiyyetine sevk-i asâkire me’mûr kılınmış olmağla asâkir-i mezbûreyi yerli yerlerinden ihrâc ve bir kadem-i akdem müşârün-ileyh maiyyetine îsâl için ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l silâhdâr ağası olan dergâh-ı âlî[564] kapıcıbaşılarından Mehmed Ağa’ya dahi yine meclis-i istişârede ilbâs-ı hil‘at olunup ruhsat-ı kâmile ile ol havâlînin askerlerin ihrâc ve maiyyet-i müşârün-ileyhe îsâle irsâl ü tesyîr kılındı ve zikr olunan me’mûrların hâtırları mutmain olmak için mansıblarının [269a] ibkā kılındığı hil‘atleri ilbâs olunur iken birer birer kendülere ifâde vü tebşîr olunarak meclis-i istişâreden savb-ı me’mûrlarına tesyîr olundular.

Bundan sonra reîsülküttâb vekîli efendinin Beykoz’da Leh beyzâdesi ve Prusya murahhasıyla eylediği mükâlemesi kırâat olunup meâl-i muhassalı Devlet-i Aliyye düşmanlarıyla akd-i musâlaha eyledikde cumhûr-ı Leh’in serbestiyyetinin bekāsı niyâzından ibâret ve Prusyalı ile olan mükâlemenin hulâsası maâza’llâhü teâlâ dîn ü devlet düşmanlarının nehr-i Tuna’yı beri cânibe geçip akd-i muhârebe nehr-i mezkûrun beri yakasında olduğu sûretde a‘dâ-yı dînin el-ıyâzü [billâh] istîlâ eylediği yerlerin cânib-i Devlet-i Aliyye’ye ircâ‘ına zâmin olmak şartıyla kendisinin a‘dâ-yı dîn ve Devlet-i Aliyye ile musâlahası vukū‘unda mutavassıt olması ve gemilerinin Bahr-i siyâhda serbest gezmeleri misillü ba‘zı şerâit-i mekrûhânın ahid-nâmelerine derc olunması temennâlarına münhasır bir keyfiyyet olmağla hâzır bi’l-meclis olanlar perîşân-ı hâtır ve herkesin lisânından bunlar olacak şey değildir kelimesi zâhir olup bu sûretlerin müstelzim olduğu mehâzîr beyân olunarak iktizâ eden ecvibe tahrîr olundu.

[564] dergâh-ı âlî V, ATE: - AE

Bundan sonra yine meclis-i mezkûrda pâdişâh-ı âlem hazretlerinin Bâbıâsafî'ye takdîm buyurdukları hatt-ı hümâyûn- mehâbet-ünvânlarının bir sûreti makām-ı sadâret-i uzmâya rikâb-ı hümâyûn kaymakamı tarafından gönderilmiş olmağla ol hatt-ı şerîf-i mehâbet-redîfin sûreti dahi cümle [269b] muvâcehesinde kırâat olunup mazmûn-ı inâyet-ünvânı istimâ'ından herkes nâlân ü giryân olup duâ-yı te'yîd-i pâdişâh-ı âlem ve tezâyüd-i şükûh-ı halîfe-i ümem hazretleri daavâtıyla mertûbü'l-lisân oldular.

Sûret-i Hatt [-ı Şerîf]

Kaymakam paşa!

Bu sefer ahvâli nasıl olacak bu kadar memâlik-i Devlet-i Aliyye'nin ocakları neferâtı gayret-i dîn çekerek ve ocakların nâmûsu sıyânetle düşmandan yüz döndürmeyip merdâne metânet ederek feth eyledikleri târîhlerde mastûr iken şimdi ocaklarda bu hâlet olmayıp ne tarafa ta'yîn olunsalar ekall-i kalîl gidip firâr ârını irtikâb ediyorlar mîrî nâmıyla zamm olunan asker ve içlerinde yol erkân bilmez bir alay yağmacı makūlesi olup orduda ve yollarda bâ-husûs düşman karşısında etmedik fezâhât komuyorlar böyle sefer mi olur! düşmanlardan ahz-ı intikāma böyle mi çalışılır! Hayf-sad-hayf ki kimesnede dîn gayreti kalmamış sâbıklarda bu kadar fütûhâta mazhar olanlar nev'-i beşerden değiller mi idi.

Hoş imdi olan oldu dîn yolunda sâdıkāne gayret edenlere Allâh iki cihânda selâmet ihsân eyleyip ve hıyânet edenleri kahr ü berbâd eyleye. Fî-mâ-ba'd cümleye tenbîh edip gafletden uyanıp düşmanlardan intikām ahzının çâresine bakmalı. Benim murâdım ve cenâb-ı Hak'dan gece ve gündüz niyâzım fazl-ı Hak'la a'dâ-yı dînden intikām alınmadıkca kılıc kına girmemekdir inşâ'llâhü teâlâ iki cihân güneşi [270a] Peygamberimiz -**salla'llâhü teâlâ aleyhi ve sellem**-[565] hürmetine murâdımı Allâhu

[565] صلّى الله تعلى عليه و سلّم = "Salatu selâm O'nun üzerine olsun" anlamında bir dua cümlesi.

zü'lcelâl müyesser eder. Şimdiki hâlde lâzım olan himmetdir. Bana rahat ve ünvân lâzım değil ancak ahz-ı intikām lâzım. İbtîdâ cülûsumda sefere gideyim dedim münâsib görmediler, işte böyle oldu hod şimdi kendi cürm ü isyânımızdır.

Bu def'a cümleniz ittifâk edip şimdiden asker ve zehâyir ve levâzım ve ocaklara mühimmât ne lâzım ise birinde kusûr olunmasın, benim dahi hareketim iktizâ eder ise bi'n-nefs sefere giderim işleri ana göre tanzîm edesin. Yolları ve Edirne sarâyını nizâmlayasın, durup oturacak zamân değildir. Bizim hâllerimizi gören sefer yok zann eder maâza'llâhü teâlâ devlete tezelzül gelse yalnız bana râci' olmayıp cümlenize âid olur. Ni'meti yerine getürecek hizmete çalışasınız, ben de sizin birinizim berâber çalışırım dînimiz hizmetine şu sefere ikdâm-ı tâmm ve düşmanlardan avn-i Hakk ile ahz-ı intikām edelim fî-sebîli'llâh cihâda kasd edelim ben gece ve gündüz cenâb-ı Hak'dan niyâz edip rûz u şeb ağlayıp diyorum ki yâ Rabb! sen beni böyle rusvâ-yı cihân edip kâfire mağlûb u perîşân etmeden ve zamân-ı devrimde ümmet-i Muhammed'in böyle perîşânlığını görmeden ilâhî sen beni bir iki sene mukaddem helâk ve cism-i hayâtımı hâk ede idin deyip Hakk'a niyâz ve sa'y-i himmet ediyorum, siz de rızâu'lllâhi teâlâya sa'y ü himmet edesiniz böyle kâfir-i bî-dîne rezîl olunmak şân-ı dînimize ve devletimize lâyık değildir. Ben dünyaya [270b] bakmağa hicâb ederim. **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[566].

Sûret-i Buyuruldu Berây-ı Nehy-i İsti'mâl-i Evânî-i Zer ü Sîm

Hâtem ve hilye-i seyf ü kuşak-yâftesi ve hilâ-ı nisâdan mâ-adâ evânî-i zer ü sîm isti'mâli şer'an harâm idiği zâhir iken refte refte zer ü sîmden envâ'-ı evânî masnû' olarak tavrından çıkıp kat'-ı nukūd için iktizâ eden zer ü sîme noksân tertîb eylediği ve böyle seferler vaktinde ise nukūdun teksîri derece-i vücûbda olduğu bâhir

[566] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

olmakdan nâşî bu husûsun cihet-i şer‘îsi şeyhülislâm -**sellemehü’s-selâm**-[567] semâhetli efendi hazretlerinden sûâl ü istintâk olundukda;

- Altun [ve]ya gümüşden masnû‘ olan hâtem ve kuşak-yâftesi ve hilye-i seyf ve hilâ-ı nisâdan mâ-adânın ricâl ü nisâya isti‘mâli harâm olur mu?

- El-cevâb: Olur.

- Bu sûretde altun veyâ gümüşden masnû‘ olan eşyânın isti‘mâli harâm ve zakâtı vâcib ve habsi bilâ-fâide ve cihâd için emr-i âlî sâdır olsa mezbûrların ol emre itâatleri lâzım olur mu?

- El-cevâb: Olur.

Diye efendi-i müşârün-ileyhin imzâsıyla mümzâ cânib-i şerî‘at-ı garrâdan fetevâ-yı şerîfe verilip huzûr-ı hazret-i cihân-dârîye arz olundukda muktezâ-yı şer‘-i şerîf üzre hâtem ve kuşak-yâftesinden ve hilye-i seyf ve hilâ-i nisâdan mâ-adâ ve’l-hâsıl erbâb-ı harbin âlât-ı harbiyyesinden ve küttâbın ancak devâtından gayrî evânî-i zer ü sîm isti‘mâli âmmeden men‘ olunmak mücerred [271a] izhâr-ı şân-ı saltanat için zât-ı hümâyûna mahsûs olarak enderûn-ı hümâyûnda birkaç raht alıkonulup mâ-adâ gerek enderûn-ı hümâyûnda ve gerek hâsâhûr hazînesinde olan raht ü besât ve envâ‘-ı evânî-i zer ü sîm ve mehd-i ulyâ iffetli ismetli vâlide sultân ve selâtîni-i sâire hazarâtı taraflarında olan envâ‘-ı evânî-i zer ü sîm darbhâne-i âmireye teslîm olunmağla vüzerâ vü ulemâ ve ricâl ve sâirelerinin raht ü besât ve harem ve selâmlıklarında olan sîm ü zerden masnû‘ evânî‘ ve gayri her ne ki var ise taraflarından darbhâne-i âmireye akçesiyle bey‘ olunmak ve bu maslahat dîn için olmağla her kim ketm ü ihfâ ve hilâfına harekete ictirâ eder ise Allâh’ın ve Peygamber’imizin lağneti üzerine olmak mazmûnunda hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı şeref-yâfte-i sudûr olmağın imdi mefhûm-ı fetevâ-yı şerîfe ve mazmûn-ı hatt-ı hümâyûn irâde-i hazret-i cihân-dârîye aklâm-ı ketebesine ve tarafınızdan sâir

[567] سلّمه السّلام = “Selâm O’nun üzerine olsun” anlamında bir dua cümlesi.

tenbîhi iktizâ edenlere ifâde vü tenbîh-birle bu bâbda ricâl ü nisâ yek-sân olmağla zükûr u inâs yedlerinde istisnâ olunandan mâ-adâ bulunan evânî-i zer ü sîmlerini akçesiyle darbhâne-i âmireye teslîm eylemelerini ve raht makūlesinin yerine helâllisini ve kabaralı gāşiye yerine sırmalıca kılâbdanlıca ve sadece çuka gāşiye tedârük için târîh-i fermândan otuz güne dek imhâl olunmağla müddet-i mezkûreden sonra her kimde bulunur ise [271b] mazhar-ı te'dîb olacaklarını gereği gibi te'kîd ve siz dahi nezâret ve icrâ-yı mazmûn-ı emr-i âlîye ikdâm ü dikkat eyleyesin.

Azl-i Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa

Şehr-i Rebî'ü'l-evvelin beşinci [23 Kasım 1789-Pazartesi] ve Teşrînisânî'nin on üçüncü İsneyn günü pâdişâh-ı âlem-penâh-ı şehriyâr-ı mehâbet-dest-gâh - **eyyeda'llâhü ve kavvâhu-**[568] hazretlerinin hâssa hasekilerinden Mehmed Mazlûm nâm haseki mübaşâretiyle bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-merhûnları Şumnu meştâsında bi'l-fi'l Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası olan kaymakam-ı esbak Vezîr [Gāzî] Hasan Paşa'ya takdîm buyurulup mazmûn-ı mehâbet-merhûnlarında serdâr-ı ekrem olan Hasan Paşa hazretlerinin azline irâde-i kātı'a-i hazret-i cihân-bânî taalluk ve sadâret-i uzma İsmail cânibi seraskeri olan Vezîr Gāzî Hasan Paşa hazretlerine teveccüh eylemesi tahakkuk buyuruldu ve mühr-i hümâyûnun müşârün-ileyhden istirdâd ve serdâr-ı ekrem hazretlerini İsmail'den meştâ-yı hümâyûna îsâle me'mûr geriden gidecek mübâşir-i hazret-i cihân-dârî ağaya teslîm olunmasına birkaç gün mukaddem rikâb-ı hümâyûndan meştâ-yı hümâyûna ircâ' buyurulan çavuşbaşı Genc Osman Ağa mübâşir ta'yîn ve serdâr-ı ekrem-i müşârün-ileyh hazretlerinin İsmail'den meştâ-yı hümâyûna gelinceye dek ağapaşanın kaymakam olması tebyîn buyuruldu.

---

[568] ایّده ا لله و قوّاه =" Allan onu te'yid etsin, desteklesin ve kuvvetini arttırsın" anlamında bir dua cümlesi.

Pes yevm-i mezbûrda ağapaşa hazretleri seherîce çavuşbaşı ağayı konağına ihzâr ve murâd-ı hümâyûn-ı hazret-i cihân-dârîden kendisini [272a] haberdâr eyledi. Ağa-yı mûmâ-ileyh dahi der-akab serdâr-ı ekrem hazretlerinin Şumnu meştâsında olan konaklarına vusûle isti‘câl ve me’mûr olduğu üzre hüsn-i muâmeleye mukārin etvâr-ı dil-firîb ibrâz ile mühr-i hümâyûnu kendisinden ahz eyleyip civârda vâḳi‘ mektûbcuları konağına îsâl eyledi. Ol vakte dek müşârün-ileyh ağapaşa dahi sarây-ı müşârün-ileyhe vürûd etmiş olmağla kaymakamlık mesnedine kuûd eyleyip me’mûr oldukları üzre sadr-ı sâbık-ı müşârün-ileyhi Hezargrad kasabasına irsâl ve makām-ı sadâret-i uzmâya müteferri‘ umûr u husûs-ı devletin bi’l-vekâle te’dîyesine iştigāl eyleyip rikâb-ı hümâyûndan kudûm edecek mübâşir-i cenâb-ı cihân-dârînin vürûduna intizâr eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Ordu-yı hümâyûnda Yeniçeri Ağası Hasan Paşa sen ki!

Sadrıa‘zam olan Hasan Paşa muvaffak olamadığından azl ve Hezargrad’a irsâl ve mühr-i hümâyunumu hâlâ İsmail seraskeri vezîrim Gāzî[569] Hasan Paşa’ya ihsân olunmak husûsuna irâde-i şâhânem taalluk edip mühr-i hümâyûnumu çavuşbaşı Genc Osman Ağa ma‘rifetiyle ahz ve İsmail’e irsâle başçûkadârım Hüseyin Ağa’yı me’mûr eyledim ve seni sadrıa‘zam vusûlüne dek kaymakam nasb etdim. Başçûkadârım varmazdan mukaddem keyfiyyet ma‘lûm olunmak için hâssa hasekisi Mazlûm Mehmed haseki ile işbu hatt-ı hümâyûnum gönderilmişdir. Ma‘lûmun oldukda başçûkadârım [272b] mûmâ-ileyh yedinde olan hatt-ı hümâyûnum mûcibince amel ü hareket eyleyesin. Mukaddem zikr olunduğu üzre mühr-i hümâyûn cenâb-ı cihân-dârînin İsmail seraskeri Gāzî Hasan Paşa Hazretler’ine îsâline me’mûr olup ahz-ı mühr-i hümâyûn için meştâ-yı hümâyûn cânibine meb‘ûs buyurulan ser-çûkadâr-ı hazret-i şehriyârî Hüseyin Ağa şehr-i Rebi‘ül-evvelin dokuzuncu Cuma

[569] gāzî V, ATE: -AE

günü [27 Kasım 1789-Cuma] meştâ-yı hümâyûna vusûl üzre olduğu istihbâr olunmağın ordu-yı hümâyûn tarafından Şumnu kasabası hâricinde vâḳi‘ Çengel karyesi nâm mahalde ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l çavuşbaşı olan Genc Osman Ağa mübâşir-i mûmâ-ileyhi istikbâl ve kendisinde mahfûz olan mühr-i hümâyûn-ı hazret-i şehriyârîyi ta‘zîm-i tâmm ile ağa-yı müşârün-ileyhe teslîm eyledikden sonra ol bâbda mübârek kalem-i a[n]berîn-i rakam-ı mülukâne ile imlâ buyurulmuş hatt-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub‘-ı meskûnu dahi me’mûr olduğu vechile kaymakam paşaya îsâl edip reîsülküttâb efendiye mahfiyyen huzûrlarında kırâat ve tevkīr-i tâmma mufârık ağa-yı müşârün-ileyhe iksâ-yı hil‘at eylediler.

Pes meştâ-yı hümâyûnda tehiyye kılınan konakda ol gece beytûtet eyleyip ertesi Cumartesi günü Pazarcık verâsından İsmail cânibine şitâb ü müsâraat eyledi.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]

Ordu-yı hümâyûnda yeniçeri ağası olan Hasan Paşasın!

Sadrıa‘zamın azli lâzım gelmekle azl ve hizmet-i celîl-i sadâret İsmail seraskeri vezîrim Gāzî Hasan Paşa’nın [273a] uhdesine tefvîz ve mühr-i hümâyûnum îsâline başçûkadârım Hüseyin Ağa ta‘yîn ve müşârün-ileyhin orduya vusûlüne dek mühr-i hümâyûnumu ordu-yı hümâyûnum çavuşbaşısı Genc Osman Ağa ma‘rifetiyle sadr-ı sâbıkdan alıp başçûkadârım mûmâ-ileyhe teslîm [ve] hâlâ Sadrıa‘zam Gāzî Hasan Paşa’ya irsâl eyleyesin ve sadr-ı sâbık-ı müşârün-ileyh alîl mizâc olmağla civârda vâḳi‘ Hezargrad kasabasına irsâl edesin ve sen ordu-yı hümâyûnumda olan ricâl ve ocaklı ve sâirler ile ittifâk ederek sadıra‘zam-ı müşârün-ileyhin vürûduna dek yokluğunu bildirmeyip kâffe-i umûrun ve tertîbât-ı muktezîyyenin vech-i mergūb üzre te’diyelerine dâmen-i der-miyân-ı gayret eyleyesin.

Vezîr yokdur diye zerre kadar kusûr etmeyesin ve’s-selâm!

Vürûd-ı Serdâr-ı Ekrem [Gāzî Hasan Paşa]
be-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Şumnu

Mukaddem beyân olunduğu üzre sadâret-i celîle-i uzmâ İsmail seraskeri ser-âmed-i vüzerâ Vezîr Gāzî Hasan Paşa hazretlerine teveccüh eyleyip ol emr-i celîle ya‘nî taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîden mühr-i hümâyûnu ahz ü teslîme ta‘yîn buyurulan ser-çûkadâr-ı hazret-i şehriyârî Hüseyin Ağa şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin on üçüncü [1 Aralık 1789-Salı] ve Teşrînisânî’nin yirminci günü Tulca ma‘berinden medîne-i İsmail’e vusûl ve ol vakte dek serdâr-ı ekrem hazretleri şiddet-i şitâya tahammül ederek hâric-i şehirde hayme-nişîn olmağın merâsim-i istikbâl ü tevkīre etemm vechile riâyet-birle [273b] mühr-i hümâyûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîyi duâ vü senâ ve cenâb-ı Hak’dan tevfîk-i temennâ olunarak yed-i müeyyed-i vezîrânelerine mevsûl eyleyip ol taraflarda olan hademe-i devlet tebrîk-i sadâret-i uzmâlarıyla merâsim-i bende-gîyi icrâya dikkat eylediler.

Serdâr-ı ekrem hazretleri mühr-i hümâyûn kendilerine vâsıl oldukdan sonra birkaç gün mikdârı mahall-i mezkûrda ikāmet ve ol tarafın takviyet ü istihkâmına mübâşeret eyleyip evvelen Maçin muhâfızı ve Silistre vâlîsi olan Curazâde Vezîr Ahmed Paşa’yı avâtıf-ı aliyye-i pâdişâhîden Anadolu eyâleti tevcîhiyle İsmail seraskeri ta‘yîn edip kendi dâireleri halkından kifâyet mikdârı ma‘iyyetlerine âdem ta‘yîn buyurduklarından mâ-adâ etrâf ü eknâfdan dahi sevk-i asâkir etdirderek küllî asâkir ile ol tarafın istihkâmına dikkat edeceklerin beyân ile dil-hâh üzre serasker-i müşârün-ileyh gereği gibi istimâlet verdiler. Sadâret-i uzmâ kendilerine teveccühünden birkaç gün mukaddem Akkirman kal‘asın a‘dâ-yı dîne terk edip İsmail’e vürûdundan sonra Tulca kasabasında ikāmet üzre olan Vezîr Tayfur Paşa’nın kal‘a vermesi töhmetine binâen cezâsın tertîb ve ser-i maktû‘un Âsitâne-i Aliyye’ye irsâl ü tesrîb eyleyip ser-i bürîdesi ibreten li’s-sâirîn bâb-ı sultânîye vaz‘ olundu.

Pes ol tarafın kâffe-i kifâyetin müddet-i mezkûrede tekmîl ve serasker-i müşârün-ileyhe tefvîz eyledikleri akabinde ki [274a] mâh-ı mezbûrun on sekizinci günü idi [6 Aralık 1789-Pazar] medîne-i mezbûreden Kuban Hân'ı Baht Giray Hân ile meştâ-yı hümâyûn cânibine azîmet buyurup mâh-ı mezbûrun yirmi dokuzuncu Hamîs günü [17 Aralık 1789-Perşembe] kāide-i kadîme-i devlet üzre kaymakam paşa ile ocak ağaları ve sâir ricâl-i devlet Şumnu karyelerinden Makak karyesi önünde merâsim-i istikbâle riâyet ederek meştâ-yı muasker-i hümâyûn olan Şumnu kasabasına vürûd ve eşrefterîn-i ezminede livâ-i şerîfi ba'de'z-ziyâret duâ vü senâ eyledikden sonra pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri taraf-ı mülûkânelerinden sadâret-i uzmânın bi'l-istiklâl kendisine tevcîh buyurulduğun hâvî ve sâir vesâyâ-yı celîle-i husrevânîyi muhtevî takdîm buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn-ı mehâbet-meşhûnu dîvânhânede cümle ocaklı ve sâir hademe-i devlet muvâcehelerinde reîsülküttâb efendiye kırâat etdirdip mazmûn-ı mehâbet-merhûn ve ibâret-i latîfe-i kerâmet-nümûnunu cümleye ifhâm ü işâat etdirdiler. Ba'dehû mekân-ı tevfîk-iktirânlarına vürûd ve es'adterîn-i ezminede makām-ı sadâret-i uzmâlarına kuûd eylediler. Bir mikdâr ârâm eyledikleri akabinde dîvânhâneye teşrîf ve mu'tâd olan vechile kâffe-i hademe-i devlete rû-yı dil izhâr ederek umûm hil'atlerin ilbâs ve taltîf eylediler.

Serdâr-ı ekrem hazretleri kudemâ-yı vüzerâdan nâm-dâr ve seffâk ü hûn-hâr bir vezîr-i kaviyyü'l-iktidâr olmakla makām-ı sadâret-i uzmâya [274b] i'tâ-yı şân ve kulûb-ı enâma bî-rahmliği takrîbi ile ilkā-yı envâ'-ı teşvîş ve halecân etmeğin selefleri Vezîr Hasan Paşa zamânların fi'l-hâl herkese nisyân etdirmişler idi.

İsmail'den makām-ı sadâret-i uzmâya azîmetleri esnâsında Kuban hânı olan Baht Giray Hân'ın ricâ vü niyâzlarına binâen yerlerine bir mikdâr asâkir-i Tatar ile birâderleri İsmail'de kuûd ve kendileri maiyyet-i müşârün-ileyh ile Şumnu havâlîsine vürûd etmiş olmağla meştâ-yı ordu-yı hümâyûn olan Şumnu kasabası civârında vâḳi' Kolofca kasabası müşârün-ileyhe meştâ tahsîs kılınıp yanlarında olan sâir tavâif-i

selâtîn-i Cengîziyye dahi kasaba-i mezkûre etrafında kâin kurâ vü kasabalarda iskân ü îvâ olundular.

Vukū‘-ı ba‘zı ez-[T]evcîhât-ı Vüzerâ ve Avdet-i Ser-çûkadâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Atabe-i Ulyâ

Serdâr-ı ekrem makām-ı sadâret-i uzmâya bi’l-istiklâl vaz‘-ı kadem-i besâlet-i tev’em eylediklerinden sonra tesviye-i umûr-ı devlete mübâşeret eyleyip evvelen Hezârgrad’da ikāmet üzre olan selefleri serdâr-ı ekrem-i sâbık Vezîr Hasan Paşa’nın avâtıf-ı aliyye-i hazret-i cihân-dârîden Tırhala sancağı tevcîhiyle vezâreti ibkā ve Rusçuk muhâfazasında kıyâm eylemek üzre iktizâ eden emri imlâ vü isrâ kılındı ve bundan mukaddem Bahr-i siyâh boğazı muhâfazasından Tuna sâhillerine ta‘yîn ü tesyîr kılınıp serdâr-ı ekremden bir iki gün mukaddem Şumnu meştâsına [275a] vürûd edip andan Niğbolu muhâfazasına azîmet eden kaymakam-ı esbak Vezîr Salih Paşa’ya dahi avârif-i seniyye-i hazret-i tâcidârîden Bosna eyâleti tevcîh ü ihsân ve muhâfaza-i mezkûreden mansıbı olan Bosna’ya ezîmet eylemesi fermân olunup selefi Bosna Vâlîsi Vezîr Mir Ali Paşa’nın vaktiyle mevkib-i hümâyûna gelmesi kendisine tahrîr ü i‘lâm olundu. Serdâr-ı ekrem ile Şumnu meştâsına vürûd eden ser-çûkadâr-ı hazret-i şehriyârî Hüseyin Ağa’nın itmâm-ı hizmet-i me’mûresiyle bir gün evvel Âsitâne-i Aliyye tarafına ric‘at eylemesi matlûb olmağın makām-ı sadâret-i uzmâdan rikâb-ı hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârîye arzı muktezî olan ba‘zı mevâddı hâvî tahrîrât ile şehr-i Rebî‘ü’l-âhirin ikinci Cumartesi günü [20 Aralık 1789-Pazar] cânib-i serdâr-ı ekremîden mukātaa ve nakd in‘âmıyla min külli’l-vücûh ikrâm olunarak cânib-i rikâb-ı kamer-tâb-ı husrevânîye ba‘s ü isrâ olundu. Sâbıkā Erzurum vâlîsi olup Sofya cânibine doğru azîmet üzre olan dâmâd es-Seyyid Ahmed Paşa’ya dahi avârif-i behiyye- i pâdişâhîden Rumeli eyâleti tevcîh ü ihsân buyuruldu.

Tertîb-i Cezâ-yı Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî [Süleyman Raşid Efendi] ve Mektûbî [Emin] Efendi ve Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Hasan Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire

Serdâr-ı ekrem makām-ı celîl[570] -i sadârete vaz‘-ı kadem eylediğinin on ikinci günü ki şehr-i Rebî‘ü’l-âhirin onuncu Pazar günü [28 Aralık 1789-Pazartesi] idi kimesnenin haberi yoğiken bedâheten dîvân yerine ba‘de’l-hurûc [275b] sadrıa‘zam kethüdâsı olan Süleyman Raşid Efendi ile sadrıa‘zam mektûbcusu Emin Efendi’yi müteâkıben huzûrlarına ihzâr ve ikisinin birden seng-i rikâbda cezâların tertîb ve re’s-i maktûların der-akab der-Aliyye’ye irsâl [ü] tasvîb eylediler. Bu takrîb ile sadrıa‘zam kethüdâlığı münhall olmağın bi’l-fi‘l defter emâneti mansıbı ile ol vakt Tırnova havâlîsinde ordu-yı hümâyûn zahîresiçün ikāmet üzre iken bi’d-da‘ve yevm-i merkūmda meştâ-yı ordu-yı hümâyûna duhûl eden Hasan Efendi fi’l-asl üç def‘a şıkk-ı evvel defterdârı ve bir iki kerre sadrıa‘zam kethüdâsı olmağla hemen sadrıa‘zam huzûruna da‘vet ve vezîr kethüdâlığına ilbâs-ı hil‘at kılınıp mektûbculuk dahi tezkire-i sânî Dürrî Efendi’ye i‘tâ ve küçük tezkirecilik ile rûus-ı hümâyûn kalemi kesedârı olan Mehmed Emin Firdevsî Efendi kâm-revâ[571] kılındı. Müşârün-ileyh vezîr kethüdâsı olmak takrîbi ile defter emâneti dahi münhall olmağın mansıb-ı mezkûre ile rûznâmçe-i evvel Ali Râik Efendi’nin kadr-i i‘lâ ve rûznâmçe-i evvel mansıbı sâbık cizye muhâsebecisi olan kethüdâ kâtibi esbak Hasan Efendi’ye i‘tâ olundu. Birkaç günden sonra kathüdâ kâtibi teşrîfât-ı hümâyûn kesedârı İbrahim Efendi’ye tevcîh ve selefi Tevfik Efendi dahi Vidin seraskeri ordusuna nüzül emîni ta‘yîn olundu.

[570] celîl V, ATE: halîl AE

[571] kâm-revâ V, ATE: kâm-râv AE

Kethüdâ-yı mûmâ-ileyhin i‘dâmı neye mebnî idiği ma‘lûm olamadığından ol bâbda nâs mütehâlifü’l-akvâl olup

[276a] Ba‘zıları mukaddemâ ordu-yı hümâyûnun Rusçuk sahrâsından hareket eylemesi meşveretinde İsakçı cânibine vürûd eylemesine karâr verilmişiken Rusçuk’dan Tuna sâhiliyle Maçin kasabasına lede’l-vürûd kethüdâ-yı mûmâ-ileyh İbrail ihtiyârları kelâmına aldanıp istişâre meclisleri tertîb etdirerek ordu-yı hümâyûnu İsakçı’ya gitmekden men‘ edip Maçin’den nehr-i Tuna’yı karşı İbrail’e geçirmeği tecvîz eylemesi ile asâkir-i İslâm’ın perîşânlığa mübtelâ olmasıdır dediler.

Ve ba‘zıları öteden beri esfâr-ı sâbıkāda ordu-yı hümâyûn İsakçı ma‘berinden ubûr eder iken şimdi bu mahalden mürûr eylemesi ne kāideye mebnîdir denilerek ibtidâ serdâr-ı ekrem ba‘dehû bizler mürûr ederiz kelâmları ordu-yı hümâyûn ahâlîsi efvâhından deverân etmeğin bu kīl ü kāli ref‘ ma‘rızında kethüdâ-yı merkūmun reîsülküttab Mehmed Hayri Efendi ve mektûbî-i mezkûr Emin Efendi ile ordu-yı hümâyûnu İbrail cânibine tesyîriçün istedikleri gibi emirler ve hatt-ı hümâyûn tertîb ü terkīm eylemeleridir dediler. Ve ba‘zıları sadrıa‘zamın fi’l-asl kendilere olan nefsâniyyetine mebnî. Ve ba‘zıları fakat hod-re’ylik ederek Fokşan ordusunun inhizâmına illet oldukları esbâbına mübtenîdir[572] dediler. **El-ilmü indi’llâh**[573].

Vürûd [ü] İsrâ be-Meştâ ez-Cânib-i Serasker-i Vidin Yusuf Paşa

Vidin seraskeri serdâr-ı ekrem-i sâbık[574] Yusuf Paşa tarafından makām-ı sadâret-i uzmâya vürûd eden kāimenin mazmûnudur ki bundan mukaddem Vidin havâlîsini [276b] tecessüs ma‘rızında a‘dâ tarafından gönderilen bin beş yüz mikdârı süvârî ve piyâde kefere-i fecerenin serhaddât-ı mezkûreye beş altı sâat kurbu

---

[572] mübtenî V, ATE: mütebeyyin AE

[573] العلم عندا لله = “Onun ilmi, bilgisi Allah’ın indindedir” anlamında Arapça bir söz.

[574] esbak V, ATE: sâbık AE

olan Timuk nehri kenârına gelip şiddet-i şitâda tahassun[575] edecek ba‘zı ebniye ihdâsı zu‘m-ı fâsidiyle zikr olunan mahallerde ikāmet eyledikleri serasker-i müşârün-ileyh tarafına ihbâr olunmağın der-akab kapıları halkı ile ahâlî-i kal‘adan ba‘zılarını ol makūle efkâr-ı fâsideye cesâret eden melâ‘îni-i hizlâ[n]-ı nefrîn üzerine bağteten tesyâr olunup hayli kıtâl ü kifâh sebkat eyledikden sonra bi’l-âhire asâkir-i İslâm gālib olmağın alef-i şimşîr-i İslâmiyân olunandan başka me’hûz olan yirmi sekiz mikdârı kâfir-i bî-dîn müşârün-ileyh cânibinden şehr-i Rebî‘ü’l-âhirin yirmi altıncı Salı günü [13 Ocak 1790-Çarşamba] mevsûl-i meştâ-yı ordu-yı zafer-rehîn olmuşdur.

Tevcîh-i Vezâret

Mîrimîrândan olup İsakçı muhâfazasında ikāmet üzre olan Kürd Osman Paşa’nın bundan akdem Fokşan havâlîsinde a‘dâ-yı dîn ile akd olunan melhamelerde vukū‘-yâfte olan yararlığı mukābelesinde avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden muhâfaza-i merkūmede kemâ-kân kıyâm eylemek şartıyla Köstendil sancâğı tevcîhiyle rütbe-i vâlâ-yı vezâret i‘tâ olunmuşdur. Serdâr-ı ekrem hazretlerinin İsmail seraskerliği hilâlinde tüfengcibaşılıklarından iltimâs ile mîrimîrândan olup mukaddemâ zikri sebkat eden İsmail pîş-gâhı muhârebesinde çarhacıları olmak mülâbesesiyle bahâdırlığı [277a] meşhûdları olan Ali Paşa’nın hakkında bâr-ı diğer hüsn-i terbiyeleri zuhûra gelmeğin makām-ı celîl-i sadâreti teşrîflerinden çend rûz mürûru akabinde mükemmel kapı halkı ile li-ecli’l isti‘câl Vidin havâlîsine azîmet ve iktizâsına göre Ada-i kebîr taraflarına imdâd ü muâvenet eylemek üzre avârif-i behiyye-i husrevânîden rütbe-i vâlâ-i vezâret i‘tâ ve eşbâhından mümtâz ü müstesnâ kılınmışdır.

[575] tehassun V, ATE: tahsîn AE

Takdîm-i Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Ru‘b-ı Meskûn be-Sû-yı Serdâr-ı Ekrem

Mukaddem zikr olunduğu üzre ser-çûkadâr-ı şehriyârî Küçük Hüseyin Ağa’nın serdâr-ı ekremlerin meştâ-yı ordu-yı hümâyun olan Şumnu kasabasına îsâl ile ikmâl-i hizmet eylediğin hâvî mesâlih-i asâkir ve sâir umûr-ı saltanat-ı seniyyeye dâir ba‘zı mültemisât-ı mülkiyyeyi muhtevî ma‘rûzât ile ağa-yı mûmâ-ileyh meştâ-yı ordu-yı hümâyûndan sû-yı rikâb-ı kâmiyâba ihrâc ü irsâl olunmuşidi. Atabe-i ulyâ-yı cihân-dârîye ba‘de’l-vusûl huzûr-ı mekârim-mevfûr-ı şehriyârânede şeref-yâb-ı müsûl olup hâmil olduğu tahrîrâtı pîş-gâh-ı mülûkâneye arz u takdîm ve hizmet-i me’mûresin îfâ vü tetmîm eyledi.

Öteden beri sudûr-ı kirâm hazarâtı mühr-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-dârî ile mültefit ve manzûr-ı enzâr-ı mülûk-ı mekârim-menkabet buyurdukları akabinde te’yîd ve istiklâli hâvî hatt-ı hümâyûn ve teşrîfât-ı behcet-makrûn-ı şâhâne ile müeyyed kılına gelmeleri de’b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyyeden olmağla ol bâbda istiklâl ü istîdâdı hâvî ve tanzîm-i tesviye-i [277b] asâkiri muhtevî mübârek kalem-i utârid [ve] rakam-ı tâcidârâne ile iki kıt‘a hatt-ı şerîf-i mehâbet-redîf imlâ ve ser-â-sere dûhte bir sevb-i semmûr-ı müstelzimü’l-hubûr ve bir kabza şimşîr-i pervîn-zuhûr ile havâss-ı hüddâm-ı saltanat-ı seniyyeden kethüdâ-yı bevvâbîn-i hazret-i cihân-dârî Çayırzâde İbrahim Ağa meştâ-yı ordu-yı hümâyûn olan Şumnu kasabası cânibine ba‘s ü isrâ buyuruldu. Mâh-ı ( ) günü[576] vürûd-ı ahbâr ü teşrîfât-ı mülûkânenin merâsim-i ta‘zîm ü istikbâli husûsuna ibtidâr olunup vezîr kethüdâsı ve ser-çavuşân-ı dîvân-ı hümâyûn Genc Osman Ağa va gayriler ile mahall-i mu‘tâddan istikbâl ve bi’l-ibcâl serdâr-ı ekrem huzûruna îsâl olundu. Ol vakte dek ocaklar ağaları ve kâffe-i ordu-yı hümâyûn ricâli ve umûmen zâbitân ile bi’d-da‘ve tertîb-i dîvân olunmuş olmağla serdâr-ı ekrem dahi hatavât-ı tekrîm ile teşrîfât-ı şâhâneyi

[576] Burada “mâh” ve “gün” kelimeleri yazılmışsa da ilgili ay ve gün adları yazılmayarak yerleri boş bırakılmıştır.

istikbâle mübâderet ve kemâl-ta‘zîm ve nihâyet-i tefhîm ile hil‘at-i pâdişâhîyi zîver-i döş-ı müfâharet eyleyip meb‘ûs buyurulan hatt-ı hümâyûn[-ı mehâbet-merhûn]ları müteâkıben reîsülküttâb Abdullah Efendi’ye kırâat etdirdip mazmûn-ı meyâmin-makrûn-ı fehâmet merhûnları[nı] cümleye i‘lân ü işâat buyurdular.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vezîr-i a‘zam-ı şecâat-tev’emim ve vekîl-i mutlakım Gāzî Hasan Paşa!

Kâffe-i umûrda tedbîr, maslahata mukaddem idiği cümleye ma‘lûm iken selefiniz Hasan Paşa muvaffak olmayıp işlerine sûret-i kesb etdiği ve düşmanlar ne derecelerde fürce buldukları ma‘lûmunuzdur. Binâen-aleyh müşârün-ileyh mesned-i ulyâ-yı sadâretden azl ve siz ki vezîr-i şecâat-semîrsiz cenâbınız ötedenberi [278a] me’mûr olduğunuz hidemâtda mazhar-ı tevfîk-i cenâb-ı Rabb olmağla sâhib-i iktidâr ve ale’l-husûs tertîb-i asker ve tehyi’e-i zehâyir ü mühimmât ile düşman-ı dînden inâyet-i Rabbü’l-âlemîn ile ahz-ı intikām-ı tâmm eyleyeceğin bedîdâr olmakdan nâşî hizmet-i celîle-i sadâret-i uzmâya ve emr-i serdârlık uhde-i sadâkatine ihâle olunup mühr-i hümâyûnumla bekâm kılınmışsızdır. İstiklâlinizi te’kîd zımnında cenâbınızı taltîf için hâssa kürklerimden bir sevb-i semmûr ve bir kabza mücevher şimşîr-i adüvv-[ted]mîr küçük mîrâhûr İbrahim kulumla irsâl olunmuşdur. Ferve-i şâhânemi zîver-i döş-ı mufâharet ve seyf-i husrevânemi miyânı[n]a-bend edip

Bahara çok vakt kalmamağla umûr-ı seferiyyeyi tedârük ü tekmîl [ve] geceyi gündüze katarak cümle ile sa‘y edesin. Tekâsül etmiyesiniz ve senin ile ittifâk u ittihâd etmeyip rehâvet edenlerin cezâsın tertîb edesin ve cümle kâffe-i levâzımının ikmâline bakasın mütevekkilen ale’llâh emr-i cihâda teşmîr-i sâ‘id-i gayret eyleyesin her bir umûrunda cenâb-ı Hakk’ın inâyet-i ezeliyyesin niyâz eyleyerek hükm-i sadâreti icrâya sa‘y ü bezl[577]-i miknet eyleyesin.

[577] bezl V, ATE: - AE

Cenâb-ı Hakk sana ve senin ile bi'l-ittifâk dîn ü devletim hidemâtımda sâdıkāne hareket ve sana muvâfakat eden vüzerâ ve ocaklı ve ricâl-i devlet ve sâirlere selâmet ü tevfîk ihsân eyleye amîn. Benim duâm seninle ve cümle ile biledir her husûsa ve ocaklarımın kānûnları üzre nizâmına bakasın, göreyim seni! **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[578].

Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer

Sen ki bi'l-fi'l [278b] vezîria'zam ve bi'l-istiklâl serdâr-ı ekremimsin!

Seni selâm ü selâmet-encâm-ı şâhânem[579] ile taltîf eyledikden sonra ma'lûmun olsun ki başçûkadâr kulum avdet eyleyip geldikden sonra bi'l-cümle ma'rûzâtın makbûl-i şâhânem olmuşdur. Sana istiklâl-i tâmm verdim cüz'î ve küllî umûr-ı devletimi dest-i sâdıkānene ihâle vü tefvîz eyledim. Gerek mütâreke ve gerek sulh ü salâh husûslarından her hangisi dîn ü devletime enfa' ve şân-ı saltanatıma lâyık ise anı ihtiyâr eyleyesin. Cümlesi ve her tarafı re'yine havâle olmuşdur cümle mevâddı sen herkesden a'lâ bilirsin umûrunda müstakillü'r-re'y olup aslen ve kat'ân bir ferdin kelâmı mesmû'un olmasın, bildiğin gibi hareket eyleyesin. Ben seni cümleden intihâb edip vekîl-i mutlakım eyledim göreyim seni! bir iyi fikir eyleyip dîn ü devletime hayırlı münâsip üzre harekey eyleyesin. Ordu-yı hümâyûnumda ve rikâb-ı müstetâbı[m]da bulunan ricâle kendi umûrunda müdâhale etdirmeyip hiçbirini ısgā eylemeyesin Hakk teâlâ her tarafdan yardımcın ola.

Kapudan paşanın bu sene donanma-yı hümâyûnumu ihrâca kudreti yok, a'zam-ı umûr-ı devlet olan tersâne husûsunda rehâveti der-kâr olup donanma-yı hümâyûn tertîbinin ve tersâne-i umûrun senden a'lâ bilir olmamağla ne kadar kalyon ihrâc ve nizâmı yine senin re'yine havâledir. Onların nizâmını da senden isterim, iki yüz sefîne tertîb ü ihrâc eyleyip derûnuna yirmi pâre sefîne idâre eder [279a] asker

[578] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

[579] şâhânem V, ATE: şâhâneme AE

ve mühimmât bulunmayıp bu husûsun eksik gedik ve kusûruna dahi nizâm veresin ve kapudan paşalığa bir sâhib-i tedbîr ü şecî‘ bir vezîr tedârük eyleyesin bunun ile olamaz zann ederim.

İşte senin istiklâl-i tâmmına ve ruhsat-ı kâmilene bu hatt-ı hümâyûnumdur. Yedinde düstûrü'l-amel olsun her husûsu sana ve seni bi'l-cümle husûsla ve cümle ile cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn hazretlerine ısmarladım. Ve mine'llâhi't-tevfîk[580].

Zikr-i İstîlâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Bender ve Siyâset-i ba‘zı ez-Vüzerâ ve A‘yân-ı Vilâyet

Vezîria‘zam Gāzî Hasan Paşa İsmail seraskerliğinden mühr-i hümâyûna nâil olmazdan mukaddem bâlâda zikr olunduğu üzre a‘dâ-yı dîn ile akd-i muhârebe ve hayli mukātele eylediği akabinde İsmail'e avdet ve yine düşman ric‘at eder mülâhazasıyla takviyet-i kal‘aya bezl-i kudret eyledi. Küffâr-ı hâk-sâr ise İsmail üzerine hücûmundan sonra Bender üzerine müstevlî ve zikr olunduğu vechile İsmail muhâfızları Bender'e iânet şöyle dursun kıllet-i asâkir ü zehâyir ve gayret takrîbi ile kendilere ve kendi mahallerini muhâfazaya kudret olmadığı müncelî olup Bender ahâlîsi ise fi'l-asl bir def‘a dahi mihen-i istîlâya mübtelâ olmuş olduklarından mâ-adâ düşman-ı dîn evvelce İsmail üzerine varıp ba‘de'l-muhârebe ol tarafdan Bender imdâdına kimesne gelemeyeceğin lede't-tahkīk muhâsaraya şürû‘ eylediğin yakīnen bilmiş olmalarıyla içlerinden ba‘zı süfehâ dahi küffâra i‘ânetile aslen muhârebeye kıyâm etmeksizin vire ile kal‘ayı düşmana teslîm ve nefislerin tahlîs ve işlerin [279b] tetmîm eylediler.

Ve bu esnâda miyâne-i halkda Bender'in yed-i küffâra geçdiği şâyi‘ olmaksızın ânifen tahrîr olunduğu vechile müşârün-ileyh sadâret-i uzmâya gelip muhâfızı olan vezîr yeniçeri ağası Ahmed Paşa'yı ve Zaralızâde Vezîr Abdullah

[580] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

Paşa'yı ve a'yân-ı ahâlîden birkaç nefer kimesneyi Tuna sâhillerinde birer ikişer i'dâm ve ol cânibin seraskeri olup kesret-i servet ü yesâr ile meşhûr olan gümrükcü İsmail Paşa'yı dahi müsâdere edip kâffe-i emvâl ü eşyâsın ahz ve cânib-i mîriden zabta ihtimâm eylediler.

Tezyîl-i Makāle

Vezîr müşârün-ileyh İsmail'den meştâ-yı ordu-yı hümâyûn olan Şumnu kasabasına geleceği esnâda Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından el-Hâcc Bekir Ağa'yı - tarîkı's-sefâre Bender'de kâin Rusya feldmareşaline irsâl ve Devlet-i Aliyye ile Rusyalı'nın beynin tevfîk için iktizâ eden cevâbın gönderilmesin isti'câl eylemiş idi. Müşârün-ileyh makām-ı sadârete kuûd eyleyip bir eyyâm mürûr eyledikden sonra

Rusyalı tarafından Baruc nâm kâfir zuhûr ve Devlet-i Aliyye'nin kâffe-i arâzîsinin cânib-i devlete terki ve sâir üserâ ve şürût-ı sâire misillü ba'zı esâs-ı musâlahaya dâir kelimât-ı maslahat-âmîz îrâd eyledi. Sevk eylediği kelâmlar Kuban Hân'ı Baht Giray Hân ve sadrıa'zam nezdlerinden müstahsen görülmeğin ol bâbda cümle ile istişâre ve herkes fikrini düşman tâlip iken sulhe rağbet olunmak münâsibdir diyerek silm ü salâh cânibine idâre etmekle meclis-i istişâre kaleme alınıp

Ol bâbda tahrîr olunan [280a] kelimât ricâli devletden Ali Râik Efendi ve kethüdâ kâtibliğiyle ma'rûf Hasan Efendi vesâtatlarıyla meb'ûs-ı huzûr-ı mekârim âyât kılındı. Her ne kadar sulh her hâlde hayırlı ise de ol vakte dek a'dâ-yı dîn ile bir kerre olsun mukābele olunmuş olmamakla şürûta riâyet olunarak bir def'a düşman ile mukābele ve avn-i Bârî ile bir güzelce mukātele olunup mağlûbiyyet cânib-i a'dâda zuhûr eder ise akd-i muhârebe tertîb-i mukaddemât-ı müsâlemeye tercîh olunmak üzre mûmâ-ileyhimâ efendiler meştâ-yı muasker-i hümâyûna ric'at ve bu vesîle ile avâtıf-ı cihân-dârîden rahîs behâ ile küllî fâizli birer mukātaaya mâlik olduklarından başka Ali Râik Efendi şıkk-ı evvel defterdârlığını ihrâz ve Refikî Efendi hâcegânın

hasret-keş oldukları rûznâmçe-i evvel mansıbı ile ser-firâz olup düşmanın âdemisi mesfûr ba‘zı kelimât-ı karîb-âmîz ile i‘âde ve yine ser-deste-i mükâleme beyne’d-devleteyn elden bırakılmaz cevâbı verilerek tertîb-i levâzım-ı ceng ü peygâra âmâde olundu.

Tevcîhât-ı Vüzerâ

Şehr-i Cemâziye’l-âhirin yirmi dokuzuncu İsneyn günü [16 Mart 1790-Salı] avâtıf-ı aliyye-i hazret-i cihân-dârîden Rumeli eyâleti Sofya cânibi seraskerliğiyle Zaimzâde Mustafa Paşa’ya ve Mora mansıbı sâbık Rumeli vâlîsi ve Sofya cânibi seraskeri dâmâd Seyyid Ahmed Paşa’ya ve Selanik sancağı birkaç gün mukaddem Mora mansıbı kendisine tevcîh olunan Selim Sırrı Paşa’ya ve derbendler başbuğluğu İskenderiyye mutasarrıfı Mîrimîrân Kara Mahmud [280b] Paşa’ya tevcîh ü ihsân ve tesyîr-i evâmir-i aliyye tebşîr ü i‘lân olundu.

İhrâc-ı Tuğ be-Pâye-i Nerd-bân

Şehr-i Recebü’l-ferdin ikinci [18 Msrt 1790-Perşembe] ve mâh-ı Mart’ın ( )[581] Hamîs günü mu‘tâd üzre ocaklar ağaları Şumnu kasabasında kâin sarây-ı serdâr-ı ekremîye da‘vet olunup alâ-merâtibihim serdâr-ı ekrem karşısına duhûl ve kuûd eylediklerinden sonra sûre-i Feth-i şerîf tilâveti akabinde tulû‘-ı âfitâbdan birkaç dakīka mürûrunda tûğ-i âsafiyi mahallinden ahz ve ordu şeyhi efendi duâsı hitâmında kenâr-ı sahn-ı nerd-bâna nasb olunup ba‘dehû ale’t-tertîb dâmen-i serdâr-ı ekremîyi takbîl ve tebrîk-birle duâ vü senâ ve cenâb-ı Hak’dan fevz ü nusret temennâ ederek yerli yerine avdet ve herkes levâzım-ı seferiyyesinin ikmâline mübâşeret eyledi.

[581] ve mâh-ı Mart’ın ( ) V, ATE: - AE

Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem [Gāzî] Hasan Paşa

Serdâr-ı ekrem olan Gāzî Hasan Paşa mesned-i sadâretde kıyâm ve tesviye-i umûr-ı seferiyyeye hasbe'l-me'mûriyye sa'y ü ihtimâm üzre iken şehr-i Receb'in yedinci İsneyn günü [23 Mart 1790-Salı] vefâtından bir iki mâh mukaddem inşâsına mübâşeret ve karîn-i hitâm olup bir an evvel ikmâline dikkat eylediği Şumnu kasabası kenârında vâḳi' bektâşi tekyesi keyfiyyet-i binâsına tebdîlen yevm-i merkūmda nezâret ve makāmına avdet eyleyip birkaç sâat mürûrundan sonra Salı gecesi sâat dörtde iken hummâ-yı muhrika hastalığına mübtelâ olup der-akab eli üzerinden kasd ve tedbîr-i müdâvâta cehd ü kasd olunup lâkin vakti tamâm ve mevti murâd-ı hakîm-i hazret-i Allâm olmağın [281a] sâat be-sâat illeti müştedd olarak yedi gün mikdârı-mümtedd olup bi'l-âhire şehr-i mezkûrun on dördüncü Salı gecesi [30 Mart 1790-Salı] sâat ikiye karîb vakitde daavât-ı "ارجعی"[582]ye icâbet ve azm-i civâr-ı rahmet-i ehadiyyet eyledi.

Der-akab vezîr kethüdâsı Mustafa Reşid Efendi ile Reîsülküttâb Seyyid Abdullah Efendi serdâr-ı ekrem konağına gelip ordu-yı hümâyûn kadısı ile ocak ağalarını ve umûmen ricâl-i ordu-yı hümâyûnu bâb-ı sadrıa'zamîye celb eyleyip meştâ-yı ordu-yı hümâyûnda vüzerâdan kimesne bulunmadığından evvelen kurb ü civârda olan vüzerâ-yı ızâmdan birinin ucâleten ordu-yı hümâyûna da'vet ve sefer hengâmı olmağın meştâ-yı hümâyûnda ikāmet ve müterâkim olan mesâlihin rü'yet olunması husûsları bi'l-müzâkere müşâvere olunup Rusçuk muhâfızı olan Kaymakam Hasan Paşa'nın celb olunmasına bi'l-ittifâk karâr verildikden sonra mâ-vaka'ın[583] dahi ale'l-acele rikâb-ı kâmiyâb-ı cenâb-ı cihân-dârîye arz olunması husûsuna isti'câl ve der-akab iki kıt'a mahzar tertîb ü ikmâl olunup leyle-i

[582] "[Sen O'ndan razı, O senden razı olarak Rabbine] dön!" (Kur'an, Fecr-LXXXIX, 28; s. 594).

[583] Bu kısım metinde yanlışlıkla "mâ-vaka'anın" şeklinde yazılmıştır.

mezkûrede sâat yedide iken bir kıt‘ası çifte tatar ile atabe-i ulyâ-yı husrevâneye irsâl ve bir kıt‘ası Rusçuk muhâfızı kaymakam müşârün-iley cânibine tesyîr ü îsâl olundu.

Merhûm müşârün-ileyh kesret-i servet ü yesâr ile meşhûr bir vezîr-i ma‘mûr olmağın evvel be-evvel defterdâr efendi ve ordu-yı hümâyûn kadısı ve rûznâmçe-i evvel Hasan Efendi ve başbâkikulu ağa ma‘rifetleriyle hazîne [281b] ve mahall-i sâirede olan muhallefâtı ihtimâm ü dikkat olunarak temhîr ve bu keyfiyyet dahi vezîr kethüdâsı mûmâ-ileyh tarafından huzûr-ı fâizü’n-nûra ifâde için rikâb-ı hümâyûn kaymakamı cânibine etrâfıyla tahrîr ü tesyîr olundu. Sabâh-ı Salı günü hademesi mübâşeretiyle gereği gibi techîz ü tekfîn ve mu‘tâd üzre ocaklar ağaları ve âmme-i ordu-yı hümâyûn ricâli hâzır olduklarıhâlde kasaba-i mezbûre vasatında kâin Şerîf Paşa Câmî‘i şerîfinde salâtı kendi imâmıyla edâ olunup havâss-ı etbâ‘ u çerâğları na‘şın ber-dûş edip edip ânifen zikri sebkat eden ya‘nî kendi tarafından binâ vü inşâ olunmak üzre olan Bektaşi tekyesi hazîresinde i‘dâd olunan kabirlerine ilkā vü tedfîn eylediler.

Rusçuk cânibine tesyîr olunan tatar[584] Salı günü kable’z-zuhr hâmil olduğu tahrîrâtı muhâfız-ı müşârün-ileyhe îsâl ve müşârün-ileyh dahi keyfiyyete ba‘de’l vukūf meştâ-yı ordu-yı hümâyûna vusûle isti‘câl edip ertesi Erbaâ günü kable’l-asr Şumnu meştâsına vürûd ve re’s-i nerd-bânda fakat kapı ricâli istikbâli ile sadrıa‘zam odasın[d]a kaymakamlık mesnedine kuûd eylediler. Beş günden beri müterâkim olan gerek umûr-ı mühimme ve gerek erbâb-ı mesâliha müteallik evrâkı sahh ile temşiyet-i umûr-ı mevkūfeye kıyâm ve Cuma günü dîvân edip rü’yet-i husûsât-ı ibâda cehd ü ihtimâm eylediler.

[584] tatar V, ATE: - AE

Terceme-i [Hâl-i] Müşârün-ileyh [Serdâr-ı Ekrem Gazi Hasan Paşa]

Merhûm-ı müşârün-ileyh fi'l-asl Gelibolu sükkânından bir tâcirin abd-i mu'takı iken [282a] Dergâh-ı âlî yeniçerileri zümresinde yirmi beş bölüğün ortası karakollukculuğuyla kendisinden istimâ' olunduğu üzre elli iki târîhinde sinni yirmi beşe bâliğ olduğu esnâlarda Belgrad seferlerine azîmet ve Morava ve Hisarcık vak'alarında hayyen kâfir ahzıyla akrânı beyninde hâiz-i şöhret-i şecâat oldukdan sonra Tekfur dağına avdet ve andan Gelibolu kasabasına azîmet ve andan Arabista[n] sefâyiniyle Cezayir cânibine rihlet eylemiş idi. Kutr-i mezbûr âyîni üzre havâlî-i mezkûrede birkaç sene mikdârı küffâr-ı hâk-sâr ile muhârebeye müdâvemet ve ol mahalde dahi ibrâz-ı âsâr-ı şecâat ü şehâmet ederek tahsîl-i dest-mâye-i dilâverî vü miknet eyleyip bi'l-âhire Telemsan beyliğiyle ser-firâz ve birkaç sene mikdârı mahall-i mezkûr[585] emâretiyle akrânından mümtâz olmuş idi. Âdet-i dehr üzre ol tarafın dahi hall ü akd-i umûrunu iltizâm edenler nifâkıyla Cezayir'in kîrâsı tarafından istişmâm-ı bû-yı münâferet ve bi'l-âhire İspanyol semtlerine firâr ü gaybet eyledikden sonra İspanyollu'nun iânetiyle dârü'l-izz ve'l-kabûl olan İslambol şehrine azîmet eylemiş idi. Kendisinden ihsâs olunan rüşd ü sedâd iktizâsınca evâil-i devr-i Sultân Mustafa Hân-ı sâlisde deryâ kapudanları zümresine iltihâk ve hasbe't-tarîk ve'l-istihkāk mürûr-ı zamân ile kapudane-i hümâyûn iken seksen dört târîhlerinde Limni cezîresini Moskovlu-yı la'în tasallutundan istihlâsa [282b] şedd-i nitâk[-ı himmet] etmeğin ol vak'a-i hâilede zuhûr eden dilâverliği ve cem'iyyet-i küffârı şikest ederek cezîre-i mezbûreyi istihlâs eylemesi hizmetleri mukābili deryâ kapudanlığıyla akrânından mümtâz ve seksen dört târîhinden bin iki yüz üç senesi Receb-i şerîfine değin muttasılan deryâ kapudanlığıyla ser-firâz olup ba'dehû Özü cânibi seraskerliğiyle sefere ta'yîn ve mahall-i mezbûra gitmek üzre İsmail'e lede'l-vusûl Moskovlu ile ba'de'l-muhârebe İsmail'e duhûl eyledi İsmail kal'asında

[585] mezkûr V, ATE: mezkûre AE

serasker iken Vidin muhâfızı vezîria'zam olan kethüdâ Hasan Paşa yerine mühr-i hümâyûn ile ibcâl ve serdâr-ı ekremlik ile Şumnu kasabasında makām-ı sadârete îsâl olundu.

Mukaddem zikr olunduğu üzre kasaba-i mezbûrede hummâ-yı muhrikadan vefât edip yine kasaba-i mezkûrede binâ eylediği Bektaşi tekyesi hazîresine tedfîn ve rûhu azm-i sûy-i illiyyîn eylemişdir -**tecâveza'llâhu an-seyyi'âtihî**[586]-. Merhûm müşârün-ileyh bidâyetinden nihâyetine dek vâḳi' olan keyfiyyâtını zabt ü tahrîr etdirmiş olmağla tefâsîl-i hâleti bilmek dâiyesinde olan var ise ol kitâba mürâcaat eylesin[587].

Zikr-i Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn
berây-ı Kaymakamî-i Ağa-yı Sâbık Muhâfız-ı Rusçuk Hasan Paşa

Beyân olunduğu üzre sadrıa'zam-ı merhûmun vefâtı haberini hâvî meştâ-yı ordu-yı hümâyûndan gönderilen tahrîrât şehr-i Receb'in on altıncı Hamîs günü [1 Nisan 1790-Perşembe] sâat ikide atabe-i ulyâ-yı mülûkâneye vâsıl ve vefât-ı serdâr-ı ekremîye [283a] ıttılâ'-ı şâhâne hâsıl oldukda ordu-yı hümâyûnlarının tedbîrine irâde-i seniyye-i husrevâneleri ma'tûf ve himem-i vefiyye-i tâcidârâneleri masrûf buyurulup teşrîf-sâz-ı makām-ı sadâret-i uzmâ olacak vezîr-i âsaf- himâlin meştâ-yı ordu-yı hümâyûna vürûd edinceye dek Rusçuk muhâfızı kaymakam-ı sâbık yeniçeri ağası Hasan Paşa'nın kaymakamlık makāmında kıyâm ve ordu-yı hümâyûn ricâli ve ocaklar ağaları bi'l-ittifâk tedârükât-ı seferiyyenin ikmâl ve elzem-i umûrdan olan celb-i zehâyir husûsuna isti'câl olunmak tenbîhâtını hâvî ve ordu-yı hümâyûna

---

[586] تجاوز الله عن سياته = "Allah onun günahlarını affetsin" anlamına gelen Arapça bir dua cümlesidir.

[587] Burada işaret edilen, Hasan Paşa'nın faaliyetlerini içeren **Gazavât-nâme-i Hasan Paşa** adlı eserdir. Bu eser, İstanbul Üniversitesi tarafından Doktora tezi olarak çalışılmıştır; bkz. Tevfik Temelkuran, "Gazavât-ı Cezayirli Hasan Paşa", İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2000.

müretteb asâkirin bir kadem akdem[588] ordu-yı hümâyûna isticlâb olunmaları esbâbının istihsâli ve takviyeti lâzım gelen mahallere irsâl olunarak etrâf ü eknâfın istihkâmına sa‘y-i bî-hemâl olunması ile Şumnu civârında kâin Kolofca nâm kasabada meştâ-nişîn olan Baht Giray Hân’ın bir an evvel İsmail’e gönderilmesini muhtevî mübârek kalem-i anberîn-i rakam-ı cihân-dârîleriyle bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı kerâmet merhûn imlâ ve ser-bostânyân-ı hâssa kuşcularından el-Hâcc Abdulkadir nâm kuşcu[589] ile meştâ-yı mevkib-i hümâyûnlarına ba‘s ü isrâ buyurdular.

Hâmil-i hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn olan ağa-yı mûmâ-ileyh mâh-ı mezbûrun yirmi birinci İsneyn gecesi [6 Nisan 1790-Salı] meştâ-yı ordu-yı hümâyûna vürûd ve teveccüh-i cenâb-ı cihân-dârî ile kulûb-ı muntazırîne ilkā-yı sürûr-ı nâ-mahdûd eyledi. Sabahı sâat beşde iken ocaklar ağalarıyla ordu-yı hümâyûn [283b] ricâli serdâr-ı ekremlerin ikāmetgâhı olan sarâya da‘vet ve cümle muvâcehesinde hatt-ı hümâyûn-ı übbehet-makrûn-ı hazret-i zıllu’llâhî kırâat olunup mazmûn-ı mehâbet-nümûnu huzzâra işâat olundu.

Pes Çavuşbaşı Genc Osman Ağa yedîyle cânib-i mîriden ser-â-sere dûhte bir sevb semmûr kürk iksâ ve te’yîd-i dîn-i mübîn ve tezâyüd-i şükûh-ı sultân-ı müslimîn duâları edâ olunarak müşârün-ileyhin kaymakamlığı tebrîk olunup herkes yerli yerine avdet ve umûr-ı seferiyyenin hasbe’l-imkân temşiyet ü tesviyesine mübâderet eylediler.

[588] ordu-yı … akdem V, ATE: -AE

[589] kuşcu V, ATE: şecî AE

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Sâbık Yeniçeri Ağası Vezîr Hasan Paşa'sın!

Ma'lûmun olsun ki sadrıa'zam olan Gāzî Hasan Paşa hulûl-ı ecel-i müsemmâsıyla âzim-i dâr-ı bekā olup yerine nasb olunacak sadrıa'zam ordu-yı hümâyûna vâsıl oluncaya dek irâde-i umûr-ı seferiyye için vüzerâ-yı ızâmın kâr-güzâr ve sadâkat-kârlarından birinin kaymakam nasb[ı] lâ-büdd olmağla senin kaymakamlığın taraf-ı şâhânemden tasvîb ü istihsân olunmuşdur.[590]

Göreyim seni!

Evvelen yerine muhâfızlığa birini ta'yîn ve sen ordu-yı hümâyûnumda olan ricâl-i Devlet-i Aliyyemle ittifâk ederek tavr[591]-ı sadrıa'zam bakalım ne [olacak] [592] demeyip vakitler be-gāyet teng olmağla esbâb ü levâzım[593]-ı seferiyyeden cüz'î ve küllî bu günki maslahatı yarına komayıp cümle ile bi'l-ittifâk kâffe-i umûrumun ber-vefk-ı matlûb tanzîmlerine ikdâm ü ihtimâm[594] ve ocaklarım ağavâtı ve sâir rüesâ ve zâbitândan birisi hizmet-i me'mûrelerine [284a] kusûr ve ikdâm ü gayretlerine fütûr getirmeyip bir tarafdan celb-i zahîre [ve] asker ve mühimmâta ve bir tarafdan takviyesi lâzım mahallere istihkâm vermeğe ve'l-hâsıl bir türlü kusûr vâḳi' olmamasına sarf-ı makderet ve senden me'mûlüm olan gayret ü sadâkati icrâya ve sadrıa'zam olmadığını bildirmemeğe nisâr-ı cehd ü tâat ve sadrıa'zam vusûlüne dek her şeyleri hazırlamağa sarf-ı kudret eyleyesin.

Baht Giray Hân İsmail'e gidip ol semti muhâfazasında kıyâm eylemek için hatt-ı hümâyûnum gitmişdir. Sen dahi te'kîd edip bir an akdem kalkıp mahall-i

---

590 olunmuşdur V, ATE: -AE

591 Buradaki tamlama yanlışlıkla re "ر" harfinden sonra ye "ى" harfi yazılarak gösterilmiştir.

592 Metinde her ne kadar " diyecek" kelimesi kayıtlı ise de cümle kuruluşu bakımından " olacak" kelimesinin yer alması daha uygun görülüp tercih edilmiştir.

593 Buradaki tamlama yanlışlıkla mim "م" harfinden sonra ye "ى" harfi yazılarak gösterilmiştir.

594 Buradaki yanlış olarak önce elif "ا" harfi sonra vav "و" harfi yazılmıştır.

me’mûresine gitsin. Müteveffâ sadrıa‘zamın kâffe-i emvâlini cem‘ edip bu tarafa irsâl edesin. **Ve mine’llâhi’t-tevfîk**[595].

Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Mevâhib
Tev’em berây-ı Ta‘yîn-i Sadrıa‘zam ve Serdâr-ı Ekrem

Sadrıa‘zam Gāzî Hasan Paşa’nın dâr-ı bekāya irtihâli haberi atebe-i ulyâ-yı mülûkâneye vâsıl olduğu an Rusçuk muhâfızı olan vezîr kaymakam sâbık yeniçeri ağası Hasan Paşa’nın meştâ-yı ordu-yı hümâyûnda kaymakam olmalarını hâvî taraf-ı müstevcibü’ş-şeref-i şâhâneden takdîm buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-merhûnda serdâr-ı ekrem hazretlerinin nâm-ı nâmîlerin ta‘yîn buyurulmuş olduğuna binâen ol bâbda dahi meded-kâri-i kilk-i anber-bâr-ı husrevânîleriyle bir kıt‘a hatt-ı şerîf-i mevhibet-elîf tastîr ve nâm-ı sâmî-i sadrıa‘zam ve serdâr-ı ekremîyi tahrîr buyurduklarından mâ-adâ bende-gân-ı sadâkat-ünvânlarından meştâ-yı ordu-yı hümâyûnda [284b] bi’l-fi‘l ser-çavuşân-ı Dergâh-ı âlî olan Genc Osman Ağa vâsıtasıyla mühr-i hümâyûn-ı meyâmin-makrûnun Rahova muhâfızı vezîr-i mükerrem Şerîf Hasan Paşa hazretlerine irsâl olunmasını tahrîr buyurup çifte tatar ile sû-yi meştâ-yı muasker-i hümâyûnlarına ba‘s ü tesyîr buyurdular.

Şehr-i Receb’in yirmi ikinci günü [7 Nisan 1790-Çarşamba] seherîce hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-merhûn-ı pâdişâh-ı Sikender-gulâm vâsıl-ı dest-i hazret-i kaymakam oldukda der-akab ağa-yı mûmâ-ileyhi nezd-i âlîlerine ihzâr ve yevm-i mezbûrda kable’l-asr meştâ-yı Şumnu’dan savb-ı serdâr-ı ekremîye ba‘s ü tesyâr eylediler.

---

[595] و من الله التوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Ordu-yı hümâyûn kaymakamı Hasan Paşa!

Sadrıa‘zam Gāzî Hasan Paşa fevt oldukda mühr-i hümâyûnum cümle ittifâkıyla ordu-yı hümâyûnumda çavuşbaşı olan Genc Osman Ağa’ya teslîm ü tevdî‘ olunmuş hizmet-i celîle-i sadâret-i uzmâ taraf-ı hümâyûnumda Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa’ya tefvîz ü ihsân olunmağla mühr-i hümâyûnumun müşârün-ileyhe irsâli çavuşbaşı mûmâ-ileyhe ihâle olundu. Tenbîh edesin ki çavuşbaşı mühr-i hümâyûnumu alıp müşârün-ileyh Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa ne mahalde ise götürüp [ona] teslîm eylesin cenâb-ı Hakk cümleye tevfîk-i ihsân eyleye âmîn.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf
berây-ı Me’mûriyyet-i Ser-çavuşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn
Genc Osman Ağa

Ordu-yı hümâyûnumda Çavuşbaşı Genc Osman Ağa!

Sadrıa‘zam Gāzî Hasan Paşa vefât eyledikde mühr-i hümâyûnum cümle ittifâkıyla sana teslim ve hıfz [285a] olunmuş. Şimdi sadâret-i uzmâ makāmı taraf-ı hümâyûnumdan Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa’ya ihsân-ı hümâyûnum olup mühr-i hümâyûnumun müşârün-ileyhe tebliği hizmeti sana ihâle olunmağla müşârün-ileyh ne mahalde ise ucâleten varıp Seyyid Hasan Paşa’ya mühr-i hümâyûnumu teslîm eyleyesin. Cenâb-ı Hakk muvaffak bi’l-hayr eyleye âmîn. Hasan Paşa’ya hatt-ı hümâyûnum tebdîl hasekisi Mahmud ile irsâl olunmuşdur, ma‘lûmun ola!

Zikr-i Sadrıa‘zam şuden-i Şerîf Hasan Paşa

Ânifen beyân olunduğu üzre sadrıa‘zam olan Gāzî Hasan Paşa irtihâl-i dâr-ı bekā etmeğin hall ü akd-i umûr-ı devlet ve best ü güşâd-ı husûsât-ı saltanat-ı miyâne-i vüzerâ-yı müşterî-hemâlden bir vezîr-i Felâtûn-tedbîrin uhde-i kifâyetine ihâle olunması akdem-i umûrdan olup ve ol esnâda Rahova muhâfazası şuğl-i celîli ile

müştagil olan sâbık Vidin muhâfızı ve sahrâ-yı Vidin'de livâ-i şerîf kaymakamı olan Şerîf Hasan Paşa'nın asâlet ü nebâlet ve tedbîr-i umûr-ı mülk ü millet cihetlerinden eşbâhından mümtâz olduğundan başka zâtında mütedeyyin ü vakūr ve min külli'l-vücûh müste'hil-i tedâbîr-i umûr-ı cumhûr bir âsaf-ı mekârim-mevfûr olduğu bir mazmûnü'l-mülûk-ı mülhimûn aks-i endâz-ı zamîr-i ilhâm-meknûn-ı pâdişâh-ı rub'-ı meskûn olmağla cümle vüzerâ-yı ızâm miyânında makām-ı sadâret-i uzmâya kendilerin intihâb ve mühr-i hümâyûn-ı meyâmin-merhûnları [285b] i'tâsıyla kâm-yâb buyurup ol bâbda mübârek kilk-i bedâyi'-i nigâr-ı mülûkâneleriyle bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı mevâhib[596]-merhûn imlâ ve ucâleten hasekiyân-ı hâssadan Mahmud haseki bendeleriyle savb-ı vezîrânelerine ba's ü isrâ buyurdular.

Mukaddem beyân olunduğu üzre mühr-i hümâyûn-ı hazret-i pâdişâhî muhavvel-i uhde-i hıfz u nigâhî olan ordu-yı hümâyun çavuşbaşısı Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Genc Osman Ağa'nın dahi meştâ-yı mevkib-i hümâyûnda mühr-i hümâyûnu cânib-i müşârün-ileyhe îsâl eylemelerin müş'ir kalem-i müşgîn-i rakam-ı husrevâne ile tevşîh buyurulan diger bir kıt'a hatt-ı şerîf-i mevhib-redîf-i şâhâneleri dahi vâlide sultân celîletü'ş-şân kethüdâsı lala-yı şehriyârî Mahmud Bey'in başçûkadârı Hüseyin Ağa mübâşeretiyle ağa-yı müşârün-ileyh cânibine takdîm ü tesyîr buyurulup haseki-i sultân-ı mülk ü millet beşâret-i sadâret-i a'zamî ile huzûr-ı vezîrâneye iblâğ-ı meserret eylediği gün serdâr-ı ekrem hazretleri der-akab maiyyetlerinde bulunan tüfengcibaşılarını mîrimîrânlık i'tâsıyla yerlerine muhâfız nasb ü ta'yîn eylediklerinden sonra kendileri irâde-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânî üzre meştâ-yı mevkib-i hümâyûn cânibine vusûle şitâb ü müsâraat ve çavuşbaşı-i müşârün-ileyh dahi me'mûr olduğu üzre mühr-i hümâyûnla Şumnu meştâsından bir kadem akdem zât-ı sadâret-penâhîleriyle mülâkāt eylemeğe bezl-i miknet eyledi. Esnâ-yı râhda ârâm ü karâr etmeyerek beş altı gün zarfında [286a] Rusçuk

[596] mevhibet V, ATE: mevâhib AE

kasabasından mürûr ve Yantura nehrinden ubûr edip Ziştovi kasabası karyelerinden nehr-i mezkûr kenârında vâḳi‘ Novigrad nâm karyede serdâr-ı ekrem hazretlerine mülâkī olup şehr-i Receb’in yirmi yedinci [12 Nisan 1790-Pazartesi] ve mâh-ı Nisan’ın evveli İsneyn günü sâat beşde iken te’yîd-i dîn-i mübîn ve tahlîd-i pâdişâh-ı rûy-ı zemîn ve tekâsür-i tevfîk-i vezîr-i âsaf-temkîn duâların edâ ederek mühr-i hümâyûn-ı şehriyâr-ı heft iklîmi yed-i müeyyed-i cenâb-ı sipeh-sâlâr-ı ekremîye[597] teslîm ve hizmet-i me’mûresin matlûb-ı hazret-i cihân-dârî üzre edâ vü tetmîm eyleyip maiyyet-i sadâret-i dest-gâhîleriyle ric‘at ve Rusçuk şehri

Beyt

Diyârün bihâ halle’ş-şebâbü temîmeti[598]

Ve evvelü arzın messe cildi türâbühâ [599]

[Nesr] Mefhûmunca serdâr-ı ekremin menşe’leri olmağın bir gece hânelerinde neşr-i esnâf-ı meserret ve envâ‘-ı birr [ü] mekremet eylediler “Feste‘inû min eshâbi’l-gubûr”[600] emr-i me’sûru üzre şehr-i mezkûrda medfûn olan peder-i mağfiret-merhûnları merkadlerin ziyâret ve ol vesîle ile dahi dergâh-ı cenâb-ı Vehhâb-ı bî-imtinândan istimdâd ü istiânet ederek[601] mahall-i mezkûrdan süvâr ve meştâ-yı muasker-i hümâyûn olan Şumnu cânibine inân-rîz-i ilgār oldular.

Şehr-i Şa‘bân’ın gurresi [16 Nisan 1790-Cuma] ve Nisan’ın beşinci Cuma günü Şumnu kasabası hâricinde tertîb olunan yemeklik mahalline nüzûl ve andan müretteb alay ile sâat beşde iken Bâbıâsafî’ye inip doğru livâ-i şerîf odasına duhûl

---

[597] Burada bir ye “ى” harfi fazladan yazılmıştır.

[598] ديار بها حلّ الشباب تميمنى = Öyle diyarlar ki çocukluktan gençliğe orada geçtim

[599] و اوّل ارض مسّ جلدى ترابها = Ve toprağı tenime değen ilk yeryüzü parçası oldu

[600] [ف]استعينوا من أصحاب القبور =“ Kabir ehlinden yardım isteyiniz”; Ebu’s-Senâ Şehabeddin Mahmud Âlûsî, **Rûhu’l-Meânî fi Tefsîri’l-Kur’âni’l-azîm ve’s-Seb‘i’l-Mesânî,** Dâr-ı İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, Beyrut H. ty**,** C. 30, s. 24.

[601] buyurarak V, ATE: ederek AE

eylediler. Anda dahi kemâl-tazarru‘ u ibtihâl ile [286b] umûr-ı cüz’iyye ve külliyyesinin tevfîk-i Rabbâniye mukārin olmasını niyâzların edâ ve ziyâret-i livâ-i hazret-i fahrü’l-verâ ederek rûhâniyyet-i cenâb-ı risâlet-dest-gâhîden mazhar-ı sunûf-ı fevz ü nusret olmayı temennâ eylediler.

Pes vakār-ı tâmm ve sekînet-i mâ-lâ-kelâm ile dîv[â]n mahalline azîmet ve taraf-ı hümâyûn-ı cenâb-ı hilâfet-penâhîden sadâret-i uzmânın zât-ı mekârim-simât-ı âsafânelerine tahsîs buyurulduğun mu‘lin hatt-ı şerîf-i şâhâneyi istimâ‘a müteheyyi olan ocaklar ağalarıyla sâir ordu-yı hümâyûn ricâli muvâcehelerinde Reîsülküttâb es-Seyyid Abdullah Berrî Efendi’ye kırâat etdirdip mazmûn-ı hükm-i merhununu herkese i‘lân ü işâ‘a eyledikleri isrinde te’yîd-i şehriyâr-ı rû-yı zemîn ve mansûrî-i cünûd-ı muvahhidîn ve âsâyiş-i kâffe-i kuttân-ı bilâd-ı müslimîn duâları îfâ ve herkes tebrîk-i makām-ı vekâlet-i kübrâ merâsimin edâ eylediler. Ba‘dehû bi’l-yümni ve’l-ikbâl mesned-i vâlâ-yı sipeh-sâlârîye ric‘at-birle niyyet-i hâlisaya mukārin tanzîm ü temşiyet-i husûsât-ı dîn ü devlete mübâşeret ve tensîk-i umûr-ı cumhûra bidâyet buyurup birkaç dakīka mürûrundan sonra tekrâr dîvânhâneyi teşrîf ve umûm hil‘atleri iksâsıyla kâffe-i hademe-i devleti nevâziş ü taltîf buyurdular.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Sen ki Seyyid Hasan Paşa’sın!

Sadrıa‘zam olan Gāzî Hasan Paşa hulûl-ı ecel-i mev‘ûduyla âzim-i dâr-ı bekā olup vüzerâ-yı ızâmımın [287a] dîn-dâr ve sadâkat-kâr ve idâre-i umûr-ı saltanat-ı seniyyeye ve tanzîm ü tensîk-ı mehâmm-ı seferiyyeye sâhib iktidârlarından birinin mühr-i hümâyûnumla makām-ı sadâret-i uzmâya nasbı muktezî ve sen vüzerâ-yı ızâmın beynlerinde mezîd-i sıdk-ı sedâd-ı Hudâ-dâd ve kemâl-himmet ü gayret-i fıtriyyet-i nihâd ile şöhret-şiâr ve hatîb-i cesîm-i sadâret ve emr-i azîm-i sipeh-sâlârîye ve mesâlih-i devlet idârelerine sâhib-i liyâkat ü iktidâr olup senden dîn ü devlete lâyık ve merâm-ı hümâyûnu[m]a muvâfık hizmet ü gayret zuhûru me’mûl-i

zamîr-i ilhâm-ı semîr-i şâhânem olduğundan karihâ-i sabîha-i mülûkânemden mühr-i hümâyûnum sana ihsân ve umûr-ı vekâlet-i mutlaka bi'l-istiklâl dûş-ı sadâkatine ihâle olunmuşdur.

Göreyim seni!

Seferin akdem-i esbâbı olan zehâyir ve asker [ü] mühimmât husûslarına dâmen-i der-miyân-ı gayret ve ordu-yı hümâyûnumda olan ricâl-i Devlet-i Aliyyem'le kâffe-i mehâmmın tesviyesine gece ve gündüz sarf-ı makderet ederek esbâb-ı seferiyyeden birisi geriye kalmamak husûsuna ve düşmanlardan bu sene-i mübârekede bâ-Avn ü inâyet-i Hayrü'n-nâsırîn ahz-ı sâr-ı intikām esbâbı ikmâle ve ocaklarım ağavât ü zâbitânından her biri umûr-ı me'mûrelerinde kat'â kusûr etmeyerek bir maslahatın te'hîr kalmamasına ve serhadlerin vücûhla takviye ve istihkâmlarına vukū'-ı fevz ü nusretin sebeb-i kavîsi ta'zîm li-emri'llâh ve şefkat-i alâ-halkı'llâh mâddesi olmağla ibâd ü reâyâ üzerlerine [287b] neşr-i measir-i şefkat ü adâlet ve bast-ı cenâh-ı re'fet ü merhamet ederek inde'llâhi ve'n-nâs memdûh[602] olmağa bezl-i cell-i himmet ve avn-i Bârî ile a'dâ-yı dînden ahz-ı intikām alınmadıkca kılıçlar kınlarına girmemek cezm-gerde-i husrevânem olmağla ana göre hareket ve tahsîl-i rızâu'llâh ve rızâ-yı husrevâneme sarf-ı makderet eyleyesin. **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[603].

Vukū'-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye ve Defterdâr-şuden-i Ali Râik Efendi

Ordu-yı hümâyûnda defter emîni olan Ali Râik efendi bundan mukaddemce Şumnu meştâsından li-maslahatin der-Aliyye'ye vürûd eyleyip mevkib-i hümâyûna avdet eyledikden sonra şıkk-ı evvel defterdârı olmasına irâde-i aliyye taalluk eylemiş iken vezîr-i azâm merhûm maraz-ı mevte mübtelâ olmak takrîbi ile şâhid-i zîbinde

[602] Bu kelimeden sonra el-mâ' şeklinde bir kelime yazımına başlanmışsa da bu kısım Viyana nüshasında [vr 206a] da açıkca görüldüğü şekilde üzeri çizilerek iptal edilmiştir.

[603] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

hırâm-ı merâm-ı pûşîde vü setîr ve pes-mânde-i hacele-i te'hîr kılınmışidi. Bu kerre ba'de'l-vefât serdâr-ı ekrem dahi mesned-i sadâret-i ulyâya geldiklerinin ikinci günü ki şehr-i Şa'bân'ın üçüncü Pazar günü idi [18 Nissan 1790-Pazar] avâtıf-ı behîyye-i cenâb-ı cihân-bânîden mûmâ-ileyh Ali Râik Efendi şıkk-ı evvel defterdârlığıyla kâm-kâr ve selefi Seyyid Feyzullah Efendi defter emâneti ile minnetdâr kılınıp cizye muhâsebeciliği mansıbı hazîne kethüdâlığından muhrec Hurşid Süleyman Efendi'ye ve sipâh ağalığı sadrıâ'zam kapı kethüdâsı Berber Mustafa Ağa'ya ihsân olundu. Ol esnâda başmuhâsebeci olan Feyzi Beyzâde [288a] Mehmed Beyefendi me'zûnen der-Aliyye'ye azîmet eylemek mülâsebesiyle muhâsebe-i evvel mansıbı ile bundan evvelce yeniçeri efendisi olan Ömer Efendi'nin kadri i'lâ ve yeniçeri efendiliği sipâh kâtibi sâbık arpa emîni Yenişehirli İsmail Paşazâde Mustafa Bey'e i'tâ olunup sipâh kitâbeti ile nüzül emîni esbak Ahmed Efendi kâm-râ kılındı.

Bend-i Livâ-i Şerîf be-Sütûn-ı Hîş

Hengâm-ı bahar ikbâl ve havalar kesb-i i'tidâl edip mevkib-i hümâyûnun sahrâya hurûcu vakti takarrüb etmeğin ordu-yı hümâyûna müretteb esnâf-ı asâkirin her tarafdan vürûd eylemesine medâr olmak mülâhazalarına mebnî livâ-i şerîfin ordu-yı hümâyûn hurûcundan bir müddet mukaddem sütûnuna bend olunması istisvâb ü istihsân olunmağla şehr-i Şa'bân'ın dördüncü [19 Nisan 1790-Pazartesi] ve mâh-ı Nisan'ın sekizinci İsneyn günü ocaklar ağaları ve umûmen ordu-yı hümâyûn ricâli seherîce Bâbıâsafî'ye da'vet ve serdâr-ı ekrem ruhâniyyet-i cenâb-ı risâlet-penâh hazretlerinden istimdâd ederek kemâl-ta'zîm ü tekrîm ile bi'z-zât sanduka-i livâ-i şerîfi güşâd eyleyip icâzetleriyle hâzır olanlar alâ-merâtibihim rûy-ı niyâzların mâlîde ederek takbîl ü ziyâret eyledikden sonra bi'l-fi'l serdâr-ı ekrem mübâşeretleri ve sâir huzzâr iânetleriyle sütûnuna bend ve ordu-yı hümâyûn şeyhi duâsıyla her tarafdan zemzeme-i âmîn[604] etbâk-ı âsümâna îsâl ü peyvend kılındığı akabinde cenâb-

[604] zemzeme-i âmîn V, ATE: zümre-i te'mîn AE

ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak [288b] hazretlerinden fevz u nusret ve âsâyiş-i mülk ü millet der-yûze ederek herkes yeri yerine avdet eylediler.

Tevcîh-i Mîrimîrânî [Osman Ağa]

Serdâr-ı ekrem-i merhûm İsmail seraskerliği evânında ve sadâreti esnâsında delibaşıları olup Rusyalı melâ'îni ile sadâretinden mukaddemce merhûm-ı müşârün-ileyhin İsmail ma'rekelerinde yararlığı bedîdâr olan Osman Ağa'nın hengâm-ı seferde iltifâta şâyân isti'dâdı zâhir ve ol esnâda Tuna sâhillerinden lâzımü'l-muhâfaza olan serhaddâta ta'yîn edecek ordu-yı hümâyûnda kimesne bulunmadığından hasbe'l-iktizâ avâtıf-ı aliyye-i hazret-i cihân-dârîden mûmâ-ileyhe mîrimîrânlık ihsân ve İsakçı muhâfızı olmak üzre Kayseriyye sancâğı tevcîhiyle handân buyurulup ba'dehû sâhil-i nehr-i Tuna'dan Tutrakan sâhilinin hıfzı vakt ü hâle göre elzem görünmeğin hilâl-i râhda mahall-i mezkûre başbuğlu[ğu]na me'mûriyyeti tahvîl ve muhâfızlığı makām-ı mezkûrda ikāmete tebdîl olundu. Ol mahalde dahi hayli yararlığı âşikâr ve zabt ü rabt-ı asker ve a'dâ-yı dînden kelle ve diller almak hünerleriyle şöhret-şiâr olmuşdur.

Azl [Yahya Ağa] ü Nasb-ı Ağa-yı Ocağ-ı Yeniçeriyân [Hasan Paşa]

Dergâh-ı âlî yeniçeri ağası olan Yahya Ağa'nın hall ü akd-i ocağ-ı âmirede kusûr ve fütûru bedidâr ve mukaddemâ birkaç def'a yeniçeri ağası olan Rusçuk muhâfızı Kaymakam Vezîr Hasan Paşa'nın bu bâbda ve herhelde hüsn-i sülûkü bi't-tecrübe [289a] zâhir ü âşikâr olmağın mukaddemce tedbîr-i serdâr-ı ekremî ile muhâfaza-i merkūmeden celb ü ihzâr olunmuş olmağla şehr-i Şa'bân'ın on sekizinci İsneyn günü [3 Mayıs 1790-Pazartesi] meclislerine da'vet ve ba'zı lâzımü'l-îrâd olan vesâyânın beyânı akabinde yeniçeri ağalığına ilbâs-ı hil'at eylediler.

Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Dil-ârâ-yı Şumnu

Bu sene-i mübârekenin keyfiyeti ya‘nî Moskovlu ve Nemçeli kâfirlerinin aralık aralık âdemler irsâliyle müsâlemeye rağbet eylemeleri şöhreti cenge vürûdları muntazır olan asâkir-i muvahhidînin bâ‘is-i fütûr-ı ikdâm ve sebeb[605]-i betâet hareketi olup ve muasker-i hümâyûnun sahrâya ihrâc olunması vakitleri takarrüb ve bu hâlî serdâr-ı ekrem tedebbür ü tederrüb eylediğine mebnî ol bâbda birkaç def‘a cümle ile huzûrlarında akd-i encümen-i istişâre ve her meclisde asâkir ve zehâyir ü mühimmâtdan bir şeyin zuhûr eylemediği beyân olunarak zarûrî te’hîr sûretleri îrâd ü irâe olunur idi. Bundan mukaddemce yevm-i hurûc ta‘yîn olunup beş on gün mürûr eyledikden sonra bi’l-âhire ne gûne olur ise olsun denilerek şehr-i Şa‘bân’ın yirmi beşinci [10 Mayıs 1790-Pazartesi] ve Nisan’ın yirmi dokuzuncu İsneyn günü ittifâk-ı ârâ ile hurûc olunmağa karâr verilip rûz-ı fîrûz-ı mezkûrda ordu-yı hümâyûnun hurûc edeceğini mübeyyin yevm-i hareketden birkaç gün mukaddem sânî kerrede ocaklar ağalarına hitâben beyâz üzerine evâmir neşr olundukdan sonra [289b] mu‘tâd olan vechile evvelen piyâde ocakları ale’t-tertîb hurûc eylediği akabinde beyân olunan yevm-i mübârek-i merkūmda serdâr-ı ekrem dahi livâ-i şerîf-i nusret-redîf-i hazret-i risâlet-penâhîyi duâ vü senâ ve cenâb-ı Hak’dan fevz ü nusret temennâ ederek müretteb alay ile meştâ-yı Şumnu’dan ihrâc ve cây-gâh-ı ordu-yı hümâyûn olan sahrâ-yı dil-güşâda mansûb olan hayme-i saâdetlerine tekrîm ile idhâl ü idrâc eylediler.

Zikr-i Galebe-i Merâkib ü Sefâyin-i Sultânî der-Bahr-i Sefîd

Himem-i deryâ-hurûş-ı pâdişâhî ile işbu sâl-ı meyâmin-iştimâl baharında techîz ü tertîb ve mîrimîrân-ı kirâmdan Mustafa Paşa başbuğluğuyla Bahr-i sefîd sularına tasvîb buyurulan donanma-yı hümâyûn ve sâliyâneli mîrî kırlangıc sefîneleri me’mûr oldukları üzre Limni adası limanlarından Anderos limanından hareket ve

[605] ve sebep V, ATE: -AE

mâh-ı Şa‘bân-ı şerîfin on dokuzuncu günü [4 Mayıs 1790-Salı] adalar arasına azîmet eylemişidi. Bundan mukaddemce a‘dâ-yı dîn sefâyini ile ba‘zı melâ‘în-i hâsirînin keyfiyyet-i tuğyânları der-Aliyye’ye inhâ ve ol sulardan izâle vü i‘dâmlarına ihtimâm ü i‘tinâ olduğuna mebnî donanma-yı hümâyûn sefâyininden başka Cezayir ve Tunus taraflarından dahi ma‘lûmü’l-mikdâr sefâyinin donanma-yı hümâyûn tarafına müzâheret ü münâsarat eylemelerine ruhsat-ı seniyye erzân buyurulmuşdu. Binâen aleyh merâkib-i sultânî adalar cânibinden şirâ‘-güşây olduğu esnâda Cezayir [290a] ve Tunus sefîneleri dahi donanma-yı hâkānü’l-bahreyne iltihâk ve beyân olunduğu üzre Bahr-i sefîd sularını fesâda vermek dâiye-i bâtılasıyla geşt ü güzâr üzre olan melâ‘în-i hâsirînin bi’l-ittihâd üzerlerine varmağa başbuğ-ı müşârün-ileyh ile ittifak eylediklerinden sonra ihtilâf-ı hevâ ile Cezayir-i Bahr-i sefîd limanlarından birkaç limana duhûl ü hurûc eyledikleri akabinde şehr-i Ramazân’ın ikinci günü [18 Mayıs 1790-Salı] Eşkrûz limanından hurûc ve melâ‘în-i hâsirînin Andre boğazı sularında sagīr ü kebîr on bir kıt‘adan mütecâviz sefâyin-i menhûse ile deverân eden Lamiru nâm-ı mel‘ûnun mecma‘ları olan sularda müsâade-i hevâ ile vülûc eylediler. Yevm-i mezbûrda ki Ramazân-ı şerîfin dördüncü İsneyn günü idi tarafeynden muhârebeye ağāz ve iş‘âl-i nâire-i top u tüfeng ederek hazele-i müşrikînin sefâyini içine velvele-endâz olup yedi sâat mikdârı Allâh Allâh diyerek merâkib-i küffâr üzerine âteş-bâr ve tevâtür-i top ve humbara-i leşker-i müslimînden cem‘iyyetleri târûmâr oldukdan sonra hengâm-ı şâm takarrüb etmekden nâşî zalâm-ı leyl ol kâfirin bakiyyesine mâni‘-i veyl olmağın ferdâsı ale’s-seher yine üzerlerine hücûma bezl-i makdûr ve Cezayir sefîneleri dahi boğaz-ı mezkûrun üst cânibinden zuhûr etmeğin şeyâtîn-i müşrikîn gemilerin bir hoşca der-miyân ve yeni başdan âteş-i belâyı gereği gibi başlarına sûzân edip [290b] top-ı ra‘d-aşup ve humbara-i düşman-kûp ile asâkir-i pâdişâhî ile bir vechile mukābeleye kudret-yâb olamadıklarından nâ-çâr mânend-i hanâzîr-i bahr her birisi bir cânibe firâr eylediler. Merâkib-i pâdişâhî bir tarafdan ve Cezayir sefîneleri bir tarafdan enselerin boşlamayıp verâlarından bindire[r]ek

âkıbetü'l-emr yirmi altı kıt'a top çeker bir kıt'a şehtiyesiyle on sekiz kapak kaldırır bir kıt'a sefîne-i menhûsesi bahâdırân-ı leşker-i müslimîne müsahhar ve iki kıt'a şehtiyesi Cezayir sefâyini yiğitlerine mukadder olmuşdur. Asâkir-i donanma-yı hümâyûn bu mertebeye dahi kanâat etmeyip ol gürûh-ı dalâlet-enbûhun başları olan Lamirü nâm mel'ûn ile refîki Lefteri nâm hâinin râkib oldukları fırkateyn sefîneleri ardınca hareket ve ol iki kâfir Cezayir bahâdırları uğurlarına rast gelmeğin akşama dek tazyîkleriyle iştigāl ve zikr olunan Lamirü mel'ûnu sademât-ı top-ı muvahhidîne tahammül edemediğinden Çarşamba gecesi sâat bir buçukda râkib olduğu fırkateyn sefînesin iş'âl-birle refîk ü şerîki olan müşrik-i mesfûr ile kendisi pîş-gâh-ı asâkir-i müslimînden nâ-bûd olup deryâ-yı adem sularına vürûd eyledi. Başbuğ-ı müşârün-ileyh dahi ol havâlîde vaki' kâfirlerin karârgâhı olan Mürted adası sularına azîmet ve zikr olunan makhûrların ada-i mezkûr limanında ihdâs eylediği tabyalar üzerine asker dökerek hücûm ve derûnunda olan beş yüzden mütecâviz [291a] Arnavud usâtı keferesin tarfetü'l-aynda muzmahill ü ma'dûm eyledikden sonra istihkâm için vaz' olunan on üç pâre top ve beş bin kîleden mütecâviz hınta ve iki kıt'a sagīr sefînelerin zabt ü teshîr ve merâkib-i pâdişâh-ı rub'-ı meskûna irsâl ü tesyîr eylediler. Başbuğ-ı müşârün-ileyhin sefâyin[606] ve asâkir-i sultân-ı berr ü bahr-i dil-hâh olan vechile[607] i'mâl ederek siyâk-ı meşrûh üzre hareketi Akdeniz'de gezen kâfirlerin mûcib-i hüsrân ve bâ'is-i nekbeti olmağla herkes duâ-yı bekā-yı devlet-i pâdişâh-ı rû-yı zemîn -**halledallahü hilâfetehu ilâ yevmi'd-dîn**-[608] hazretlerine müdâvemet ü muvâzabet ve makhûrî-i düşman-ı dîn ü devlet olanların izmihlâli niyâzlarına mülâzemet eylediler.

Haber-i cemîl-i mezkûr başbuğ-ı müşârün-ileyh tarafından kapudan-ı deryâ vezîre ve andan rikâb-ı hümâyûn-ı zafer-makrûna tahrîr ü tebşîr olunup Şumnu

---

606 sefâyin V, ATE: magāyin AE

607 vechile V, ATE: ve cümle AE

608 خلّدالله خلافته الی یوم الدّین = "Allah hilâfetini ahiret gününe kadar ebedî kılsın" anlamında bir dua cümlesi.

sahrâsında huzûr-ı âsafîye irsâl ü tesyîr olundu. Vakı‘a-i cemîle-i mezkûrenin ikdâm-ı leşker-i sultân-ı müslimîn ile bu vech üzre vukū‘ bulduğu beşâretinin istimâ‘ından herkes mesrûr u şâdımân ve bu gûne nice meserrâtın cilve-ger-i zuhûr olması temennâların merfû‘-ı bâr-gâh-ı hazret-i Hayy-ı bî-imtinân eylemişlerdir.

Hurûc-ı Mevâcib

Mevsim-i bahar duhûl ve ordu-yı hümâyûnun sahrâya hurûc eylemesi vakitleri hulûl edip lâkin ocaklar ahâlîsinin dahi [291b] bir iki kıst ulûfeleri verilmedikce sahrâya çıkmaları müteassir ve çıkdıkları sûretde ileri gitmeğe gayr-i muktedir oldukları kīl ü kāli efvâh-ı nâsda deverân ve bu hâl ba‘zı hayır-hâhlar taraflarından serdâr-ı ekrem cânibine tafsîl ü beyân kılınıp ol vakt ulûfeye vâfî mevkib-i hümâyûn hazînesinde akçe bulunmadığı fikirleriyle tefekkür olunur iken pâdişâh-ı kerâmet-nisâb-ı şehriyâr-ı Cem-cenâb hazretleri taraf-ı hümâyûnlarından pey-der-pey hazîneler zuhûr ve az vakitde mevâcib akçesinin cem‘ olacağı meşhûd u manzûr olmağla hemen Şumnu meştâsından bi’l-ittifâk sahrâya nakl olunması için ocaklar ağalarına hitâben kāide-i kadîme üzre beyâz üzerine buyuruldular ısdâr ve mevâcib-i pâdişâhînin ordugâhda ihrâc ü tevzî‘ olunması i‘lân ü iş‘âr kılındı.

Pes Şumnu sahrâsına hurûcun onuncu ve Ramazân-ı şerîfin beşinci [19 Mayıs 1790-Çarşamba] ve mâh-ı Mayıs’ın dokuzuncu Perşembe günü serdâr-ı ekrem ulûfe dîvânı tertîb edip kısteyn mevâcibi olarak umûmen ocakların iktizâ eden üç bin kese-i dîvânî ulûfelerin avârif-i cemîle-i cihân-bânîden olmak üzre ihrâc ü taksîm ve hakk-ı cenâb-ı sultân-ı müslimînde cümleden isticlâb-ı duâ eylemek dakāyıkına sa‘y-i amîm eylediler. Mevâcib-i mezkûrede mevâhib-i deryâ-bâr-ı hazret-i cihân-dârîden

Dergâh-ı âlî yeniçerileri eşkincilerine sekiz yüz elli yedi ve

Sipâh ve silâhdâr ocaklarına i‘tâ olunan bin iki yüz [292a] kırk beş ve

Bölükât-ı erbeâ zümresine yüz kırk yedi ve

Cebeciyân zümresinin eşkincilerine dört yüz elli üç ve

Eşkinciyân-ı topcuyân-ı Dergâh-ı âlîye yüz altmış dört ve

Top arabacıları neferâtına seksen yedi ve

Dergâh-ı âlî müteferrikalarına sekiz ve

Dîvân-ı hümâyûn çavuşlarına on ve

Hayme-i hâssa mehterlerine iki min haysü'l-mecmû' iki bin dokuz yüz yetmiş sekiz[609] kese-i dîvânî ile iki yüz seksen altı buçuk guruş sadrıa'zam huzûrunda tevzî' ü taksîm ve serdâr-ı ekrem pîş-gâhında mu'tâd olan sipâh ve silâhdâr sergileri üç günde tekmîl olunmağın dördüncü gün devr ile tetmîm olunmuşdur.

Hareket-i Hân-ı Kuban Baht Giray be[610]-Cânib-i İsmail

Padişâh-ı mekârim-mu'tâd **-medde'llâhu zıllehû fevka'l-'ıbâd ve'l-bilâd**[611]- hazretlerinin kusvâ-yı emelleri ber-muktezâ-yı hükm-i şerîf-i garrâ tedârükât-ı esbâb-ı gazâ ya'nî kahr ü tedmîr-i düşman-ı bed-peymâ olmağla mahallinde beyân olunduğu üzre işbu sâl-ı zafer[612]-iştimâlde hutût-ı hümâyûnlarıyla kaviyyü'l-iktidâr mübâşirler ta'yîni muvaşşah Anadolu taraflarına evâmir-i aliyye neşr buyurarak kaviyyü'l-iktidâr mübâşirler ta'yîni ile sefer-i hümâyûnlarına sevk-i asâkir ve tesyîr-i mühimmât ve hazâyin[613] ü zehâyire ihtimâm buyurulduğundan mâ-adâ sadrıa'zam merhûm Hasan Paşa ile İsmail'den meştâ bahânesiyle Kolofca'da ikāmet üzre olan Kuban Hân'ı Baht Giray Hân'ın yine İsmail'e azîmet [292b] ve mukātele-i düşman-ı dîne bezl-i makderet eylemesi bâbında istimâ' olunduğu üzre sâir inâyât-ı

---

609 Verilen rakamları topladığımızda "iki bin dokuz yüz yetmiş üç" sonucu çıkmaktadır.

610 fevz V, ATE: zafer AE

611 مدالله ظله فوق العباد والبلاد = "Gölgesi bütün halkının ve topraklarının üzerinde olsun" anlamında bir dua cümlesi.

612 ez V, ATE: be AE

613 Bu kelime metinde hemze elif "ء" harfiyle değil de ye "ى" harfi ile yazılıdır.

mülûkânelerinden başka iki yüz yirmi keseden mütecâviz hazîne ihsân ve bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûnlarıyla sâbıkā rikâb-ı hümâyûnda tezkire-i evvel vekîli Karahisarîzâde Ömer Behcet Efendi ile cânib-i müşârün-ileyhe teblîği fermân buyurulup efendi-i mûmâ-ileyhin fi’l-asl pederleri misillü kendinin dahi selâtîn-i Cengiziyye’ye tereddüdü olmağın meştâ-yı ordu-yı hümâyûnda serdâr-ı ekrem ile dahi mülâkāt eylemeden doğruca iki sâat mesâfede vâḳi‘ Kolofca kasabasında cânib-i müşârün-ileyhe azîmet ve vesâyâ-yı pâdişâhâneyi tefhîm ederek hazîne-i husrevâneyi teslîm ve hatt-ı hümâyûn-ı mülûkâne irâet eyledi. Hân-ı müşârün-ileyh hazîne-i mezkûre ile hâlini nizâma mübâşeret ve mübâşirin vürûdundan sonra iki ay mikdârı ikāmet ve bi’l-âhire sadrıa‘zam ile mülâkāt etmedikce azîmet etmem demiş olmağla sadrıa‘zam ile mülâkāt ve ordu-yı hümâyûn hazînesinden dahi küllî akçe ile iânet olundukdan sonra gitmeyip özr-i leng ve tabîatı sulhe mâil olmağın ol cânibe gitmemeği murâd eyledi. Ordu-yı hümâyûn tarafından her ne ki iltimâs eylediler ise müsâade sûretleri gösterilip hattâ nüzül emîni nasbı ve yol zahîresi tertîbi ve sâir[614] levâzım-ı hareketi bi-tamâmihâ rü’yet olundukdan sonra ol bâbda müteaddid [293a] tahrîrât dahi gönderilerek şehr-i Ramazân’ın onuncu günü [27 Mayıs 1790-Perşembe] meştâsı olan Kolofça’dan hareket ve otuz beş sâat mesâfe[si] olan Babadağı kasabasına elli beş gün mikdârı zamânda vâsıl olduğunu ol tarafda ordu-yı hümâyûna vürûd edenler sahîhan rivâyet eylemişlerdir.

Kethüdâ-yı Serdâr-ı Ekremî-şuden-i Emîn-i Defter-i Hakānî es-Seyyid Feyzullah Efendi[615]

Sadr-ı merhûm Gāzî Hasan Paşa sadâreti evânında Pehpeki Hasan Efendi üzerine vezîr kethüdâsı olan serdâr-ı ekrem-i esbak Emin Paşa merhûmun kaynı Mustafa Reşid Efendi fi’l-asl müddet-i medîde tebb-i hummâya mübtelâ ve illet-i

[614] kasabasından V, ATE: -AE

[615] efendi V, ATE: -AE

mizâc takrîbi ile müretteb uhde-i ihtimâmı olan umûr-ı husûsu tanzîm ü tesviyede aczi rû-nümâ olduğundan başka kendileri dahi aczin itirâf ve merreten-bâ‘de uhrâ serdâr-ı ekremden[616] azlin istircâ vü isti‘tâf edip mukaddemâ bir iki def‘a defterdâr-ı bâ-i‘tibâr ve iki kerre reîsülküttâb-ı gayret-şiâr olup ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l defter emîni olan es-Seyyid Feyzullah Efendi’nin ol makāma ehliyyeti nümâyân ve ol mesnede müteferri‘ umûru rü’yete min külli’l-vücûh muktedir olduğu nezd-i serdâr-ı ekremîde zâhir ü müstebân olmağla şehr-i Ramazân’ın on beşinci günü [29 Mayıs 1790-Cumartesi] selefleri efendi-i mûmâ-ileyh Edirne’de olan umûr-ı mühimme-i seferiyyeyi rü’yet eylemek üzre müstevlî karîn-i kabûl olarak kethüdâlıkdan ma‘zûl ve efendi-i müşârün-ileyh bol yenli ferve-i semmûr iktisâsıyla [293b] defter emânetinden kethüdâlık mesned-i vâlâsına mevsûl buyurulup defter emâneti mansıbı dahi rü’yet-i umûr-ı mühimme ile Edirne’de meşgūl olan kethüdâ-yı esbak Abdullah Efendi’ye i‘tâ ve ordu-yı hümâyûna gelmesiçün da‘vet-nâme ba‘s ü isrâ olundu.

Zikr-i Gazve-i Cemîle-i Yergöğü

Yergöğü kal‘ası ki sefer-i sâbıkāda birkaç def‘a Rusyalı melâ‘îni üzerine müstevlî ve dest-bürd-i kümât-ı muvahhidîn ile ka‘r-ı cahîmin pehnâsı niçe bin kâfirin mahalli olmuşidi. Ol vakt a‘dâ-yı dîn ile ba‘de’l-musâlaha kal‘a-i mezbûrenin istihkâmına i‘tinâ ve tarsîn ü tevsî‘ine sa‘y-i evfâ olunup iç kal‘ası bin nefere cây-gâh ve dış kal‘ası on bin nefere penâh olur bir kal‘a-i ra‘nâ ve hısn-ı hasîn-i müstesnâ olup musâlaha vakitlerinde etrâf ü eknâf tüccârının güzergâhı olmağın ba‘de’l-müsâleme herkes tavattuna rağbet ederek az vakitde varoşu ebniye-i âliye ile ma‘mûr ve ahâlîsi servet ü yesâr ile meşhûr olmuşidi. Bu kerre Nemçe kâfirleri Bükreş ve havâlîsin ifsâd ederek reâyâdan ba‘zı havene i‘ânetiyle kuvvet buldukdan sonra kal‘a-i mezkûreyi istîlâ fikr-i muhâl-peymâsına dûçâr ve maâza’llâhü teâlâ belki

[616] ekremden V, ATE: -AE

andan makarr-ı mevkib-i hümâyûn olan sahrâ-yı Şumnu yirmi sâat mesâfede olmağla ordu-yı hümâyûna îsâl-i hasâr eylemek endîşe-i bâtılıyla mübtelâ-yı belâ-yı utüvv ü istikbâr olup evâsıt-ı şehr-i Ramazân'da [15 Mayıs-13 Haziran 1790] [294a] elli binden mütecâviz kefere-i fecere ve altmışdan mütecâviz top ve humbara ile Nemçe feldmareşali Prens Kopur ve Nemçe generallerinden iki üç nefer general-i haybet-fiâl zuhûr ve kal'a-i mezkûreye bir buçuk sâat mikdârı mesâfede nasb-ı ordu ve tertîb-i tabur eylediler. Kâfir-i bî-dînin bu sûretde mağrûrâne gelmesi meğer kal'a-i mezbûrede asâkir-i padişâhîden bin beş yüz mikdârı âdemden zîyâde olmayıp hemen göründüğünüz an anlar dahi hâşâ kal'ayı terk-birle nehr-i Tuna'yı Rusçuk cânibine güzerân edeceklerdir diye reâyâ keferesinden ba'zılarının verdikleri ihbâr-ı mecnûn-ı karîbe mebnî imiş. Küffâr-ı hâk-sâr kemâl-istidrâcına iğtirâren evvelen kal'ayı tahliye eylesin haberlerin bahâdırân-ı kal'a tarafına gönderip dilâverân-ı kal'a cânibinden dahi şân-ı leşker-i şâh-ı cihâna lâyık kâfir bildiğinden kalmasın cevâbların merdâne verildikden sonra şehr-i Ramazân'ın on altıncı günü [30 Mayıs 1790-Pazar] kâfir-i bî-dîn izhâr-ı kibr ü kîn ederek manend-i gürâz etrâf ü eknâf-ı varoş-ı kal'aya hücûma âgāz sûretlerin ibrâz eyledi. Yergöğü muhâfazasında olan Mîrimîrân Çavuşzâde Abdullah Paşa ile selâtîn-i Cengiziyye'den Cengiz Mehmed Giray Sultân tedârük-i esbâb-ı muhâfaza-i hisâr ve kahr ü tedmîr-i küffâr-ı hâk-sâr husûslarına bezl-i mâ-hasal iktidâr edip a'dâ-yı dîn tesettür ve kal'aya tekarrübe tecâsür eder fikirleriyle ibtidâ [294b] pîrâmen-i kal'ada olan ebniyeyi bi'l-ittifâk bi'l-külliyye ihrâk ve ba'dehû tertîb-i usûl-i ceng ü peygâra şedd-i nitâk eylediler. Rusçuk kasabası Yergöğü kal'asına nâzır ve mukābil ve ara yerde Tuna nehrinden gayri hâil olmayıp serdâr-ı ekremin birâderleri Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Seyyid Mehmed Ağa ile Rusçuk dilâverleri bu vâkı'a-i hâilenin zuhûruna muntazıran düşman-ı dîn uç gösterdiği an karşı[ya] geçip i'lâ-yı şiâr-ı dîn-i mübîn ve uğur-ı pâdişâh-ı rûy-ı zemînde cân u baş vermeğe kāil olmalarıyla der-akab leylen ve nehâren kapıcıbaşı-i mûmâ-ileyhin sevki ve muhârebe-i a'dâ-yı dîn şevk ü zevki ile

hüner-verân-ı meydân-ı kâr-zâr pey-der-pey karşı cânibe güzâr ve muhâsırân-ı kal‘aya i‘tâ-yı takviyete bezl-i iktidâr eylediler. A‘dâ-yı dîn ise ayağım tozu ile alırım hayâl-i bâtılına mebnî gelmiş olmağın asâkir-i pâdişâhînin izhâr-ı metânetin ve havâlî-i kal‘anın kesret-i bahâdırân ve edevât-ı muhârebe ile rasânetin ihsâs eyledikde etrâf-ı hisârda tabyalar inşâ ve sudan suya metrisler hafr ü binâsıyla zemîn-gîr olup top ve humbara yağdırarak tazyîk ile teshîr olur sûret-i âtılasın tedbîr-birle muttasılan âteş-bâr olmağa ibtidâr ve hattâ seksen vakıyye humbara atdığı menkūl-i rivâyet-i sahîhatü’l-ahbârdır. Cânib-i kal‘adan ve ağa-yı mûmâ-ileyh re’yiyle Rusçuk cânibinde vâḳi‘ adadan dahi mukābele-i [295a] müşrikîn-i hâsirînde aslâ fütûr ve mânend-i belâ-yı âsümânî havadan başlarına dane-i top-ı düşman-kûb ve envâ‘-ı âteş-i dûzah-aşup yağdırmakda kat‘â kusûr gösterilmeyip niçe bin kâfirin bîh-i hanzal-ı bâr-ı vücudun istîsâl ve niçe bin müşriki bilâ-delîlin gavr-ı dûzaha îsâl eylemeden hâlî olmadılar bu hâl üzre izebrân-ı düşman-meâl altı yedi gün mikdârı gülle ve humbara cengiyle iştigāl ve buhar-ı top ve âteş-i barutdan küre-i nârı yeni başdan iş‘âl[617] eyledikden sonra a‘dâ-yı bed-gümân muhterik olan ebniye duvarları verâsında pinhân olarak havme-i hisâra be-gāyet takarrüb ve küllî edevât ü mühimmât istishâbıyla yürüyüş zu‘mu sûretinde muhterik olan ebniye arsalarından Çadırcızâde Konağı semtlerinde ziyâdece tahazzüb eylediği hengâmda ki rivâyet olunduğu üzre şehr-i Ramazân’ın yirmi beşinci günü [8 Haziran 1790-Salı] idi vakt-i asrdan mukaddemce tedârük-i alef-i hayvân için kal‘a-i mezbûre hendeğinden hurûc eden bir merd-i neberd-azmâ üzerine birkaç kâfir-i bî-dîn havâle-i tabanca-i kîn ve cânib-i kümât-ı leşker-i muvahhidînden dahi müdâfaa-i hazele-i müşrikîn sûretlerinde izhâr-ı hamelât-ı Rüstem-âyîn olunarak her tarafdan şüc‘ân ü abtâlın a‘sâb u urukı nebezâna şürû‘ ve cerr ü kesr-i ser ü ekbâd-ı a‘dâ ile herkes a‘lâm ü şimşîrlerin mansûb u merfû‘ edip hemen dış kal‘a kapıların güşâd ve bir uğurdan [295b] düşman-ı dîn metrisleri üzerine hücûma ibtidâr ve evvel hamlede mecma‘-ı

[617] iş‘âl V, ATE: işgāl AE

sanâdîd-i küffâr olan mahall-i mezkûr semtlerinde kâin kemîn-gâhlarda bulunan müşrikîn-i hâsirîn cem‘iyyeti içine vaz‘-ı şimşîr-i âteş-bâr eylediler. Tashîh olunduğu üzre ol vakt asâkir-i İslâm’ın şümârı Rusçuk tarafından îsâl ü ikdâm ve himmet-i serdâr-ı ekremî ile der-akab ordu-yı hümâyûn tarafından irsâl olunan nehengân-ı vegā ile yedi sekiz bin nefere bâliğ olmuş olmağın gayret-i ilâhiyye zuhûruyla def‘aten her tarafdan her biri deryâ-yı cenge iktihâm ve ejder-i samsâm-ı düşman-ı iltikām ile hamle-i ûlâda birkaç bin kâfiri i‘dâm edip bu minvâl üzre dört beş sâat mikdârı yaka yakaya düşman-ı dîn ile mudârebe vü mükâfaha ve koç gibice anede-i hazele-i müşrikîn ile mutârede vü münâtaha eyledikleri esnâda yümn-i teveccüh-i hazret-i şehriyârî ile inâyet-i Bârî yâri ve ruhâniyyet-i hazret-i peygamberî meded-kârı edip bi’l-âhire yâd-ı nusret-i kulûb-ı mü’minîni âbâd ve hâne-i sabr ü sebât-ı müşrikîn-i hâsirîni berhem-zede ve berbâd etmeğin bi’z-zarûre karârları firâra mübeddel ve cem‘iyyetleri fenâ vü izmihlâle muhavvel olmağın nâ-çâr sunûf-ı top ve humbara ve edevât ü envâ‘-ı levâzım-ı cisr ve yürüyüş ve kâffe-i mühimmât ve cebehâne ve hazîne ve tedârükâtın terk edip zor-ı merdân-ı Efrâsiyâb-ı dâstân ile kırılarak ve dökülerek üftân ü hîzân pîrâmen-i kal‘adan girîzân ve neye uğradığın bilmeyerek üç dört sâat mesâfede [296a] vâḳi‘ mahallerde vâkıf mevkif-i sunûf-ı haybet ü hüsrân oldular. “ذلك فضل الله يؤتيه من يشا”[618].

Ma‘reke-i müşrik-sûz-ı mezbûrda cânib-i İslâmiyân’dan yüz nefere karîb merd-i dilâverin şehîd ve dört yüz mikdârının cerâhât-ı düşman ile benâm ü saîd oldukları mervîdir. Vâkı‘a-i düşman-ı fâcia-i mezkûrede ser-behâviye-i hevân ve hayyen giriftâr-ı pençe-i dilâverân olan iki nefer general-i delâlet-meâlden mâ-adâ kantara-i şimşîr-i guzâtdan güzerân edip mütevârî-i hufre-i nîrân olan kefere-i fecerenin i‘dâdı iki bin ve âverde-i kemend-âsâr olan melâ‘în-i hüsrân-rehinin şümârı iki yüzü mütecâviz olduğu mütevâtir ü meşhûr ve sagīr ü kebîr otuz kıt‘adan[619]

[618] “İşte bu, Allah’ın lütfudur. Onu dilediğine verir” (Kur’an, Cuma-LXII, 4; s. 553).

[619] kıt‘a V, ATE: kal‘a AE

ziyâde musaykal ü mücellâ top ve havanın teshîr-gerde-i asâkir-i pâdişâhî kılındığı mer'î vü manzûr idiği sikātdan istimâ' olunmuşdur.

Serdâr-ı ekrem ise düşman-ı dînin bu sûretde Yergöğü üzerine hücûmundan haberdâr ve ol tarafda olan asâkir-i İslâm'ın encâm-ı kârları neye müncerr olacağı mülâhazalarıyla sunûf-ı endîşeye dûçâr olup der-akab ocaklar ağalarıyla ordu-yı hümâyûn ricâlini otak-ı âlîlerine da'vet ve bu bâbda çâre-cûyluk ya'nî ne vechile imdâd ü iânet olunmak mümkün olabilir zımnında cümle ile meşveret eyleyip ol vakt yeniçeri ocağında olan piyâde askerin tahmînen yekûnu iki bin nefere bâli' olmuş olmayıp mevcûdunun dahi ekserî kâr u kisb ile mukayyed buluna gelmemekle ordu-yı [296b] hümâyûnun piyâde askerden tehî kalmamasına dikkat olunarak mümkün mertebede piyâde asker ile imdâd eylemeği ve vezîr-i mükerrem ağapaşa iltizâm ve serdâr-ı ekrem dahi ordu-yı hümâyûnu bırakıp etrâfdan imdâda me'mûr olan kasabât ü kurâ asâkirini celb ederek bi'n-nefs Rusçuk'a teveccüh ü i'tizâm[620] eylemesin îrâd ü ibrâm eyledi. Ammâ ol zamân ordu-yı hümâyûnda vüzerâ ve mîrimîrândan yeniçeri ağasından gayri kimesne bulunmadığından rü'yet ü temşiyet-i umûr-ı asâkir ü zehâyir geri kalmasın fikirlerine mebnî serdâr-ı ekremin azîmeti te'hîr ve imkân müsâid[621] olduğu mertebelerde imdâd ü iânete bezl-i miknet olunmak vecihleriyle tedbîr olunup vakt ü hâl ve iki tarafdan harekât-ı a'dâ-yı bed-fiâl mülâhazalarıyla herkes vâle vü hayrân iken vak'a-i cemîle-i mezkûrenin gıyâbe-i kaderden sûret-i mezbûre-i meşrûha üzre perde-ber-endâz zuhûr olması nüvid-i saîd-i şehr-i Ramazân'ın yirmi beşinci [8 Haziran 1790-Salı] ve mâh-ı Eyâr'ın yirmi dokuzuncu Çarşamba günü sultân-ı müşârün-ileyh ile paşa-yı mûmâ-ileyh ve birâder-i serdâr-ı ekremî taraflarından tahrîr ü inbâ kılınmağla der-akab top şenlikleriyle cümleye i'lân ve her tarafdan îfâ-yı şükr-i hazret-i Vehhâb-ı bî-imtinân kılınıp ordu-yı hümâyûn ahâlîsiyle sâir sekene-i bilâd-ı müslimînde bir hayât-ı tâze ve sunûf-ı surûr-ı şâd-

[620] i'tizâm V, AE: azîmet ATE

[621] müsâid V, ATE: müsâade AE

mânî-i bî-endâze hâsıl olmuşdur. Cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretleri dâimâ asâkir-i pâdişâh-ı mü'minîni mansûr u muzaffer ve her bâr a'dâ-yı sakar-makarrı [297a] makhûr u müdemmer eyleye âmîn.

Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Yergöğü

Serdâr-ı ekrem hazretleri meserret-i mezkûre-i mebrûrenin beyân olunan vechile vukū'-yâfte olduğu beşâret-i nusret-i emâretini der-akab tahrîr ü terkīm ve çifte tatar ile huzûr-ı lâmiu'n-nûr-ı cenâb-ı hilâfet-dest-gâhîye arz u takdîm eyledikden sonra mesâfesi karîb olduğundan mahall-i mezkûru rü'yet ve a'dâ-yı dîn kal'a-i merkūmeden birkaç sâat baîd mahallerde rasad-bîn olmağla yeni başdan kal'aya i'tâ-yı takviyet ve çarha-yı bahâdırân-ı müslimîni tîmâr ve istimâlet ve bezl-i atâya ve çelenk ve revâtib ederek bâre-i pâdişâh-ı hilâfet-iktinâhda isticlâb-ı duâ vü senâ eylemek mesâlih-i celîlesi zımnında mâh-ı merkūmun yirmi yedinci Cuma günü [10 Haziran 1790-Perşembe] havâss-ı etbâ'ından seksen mikdârı süvârî ile muasker-i hümâyûnda tebdilen süvâr ve mukaddemce cânib-i mezkûra ta'yîn eyledikleri asâkirden hilâl-i râhda âheste reftâr olanları sevk ü tesyâr ederek Pazar günü Rusçuk kasabasında inân-keş-i karâr oldular. Melhame-i mezbûrede cerâhat-yâb olanların mecmû'u ol vakte dek Rusçuk cânibine nakl olunmuş olmağla tasmîm eyledikleri üzre evvelen kasaba-i mezbûrede mevcûd olan üç yüz mikdârı mecrûhların harekete muktedir olanların nezd-i âlîlerine celb ve harekete mecâli olmayanların

[Mısra]'

Tevâzu' [e]z-tab'-ı büzürgân-ı nikûset[622]

[Nesr] Mazmûnuna riâyeten bi'n-nefs [297b] kendileri

[622] تواضع ز طیع بزرکان نکوست = Alçak gönüllülük yüce insanların özelliğidir

Beyt

Âf-tâb-ı ez-ulüvv-i himmet-i hîş[623]

Hem der-âyed be-hâne-i dervîş[624]

[Nesr] Vefkınca mesken ü me'vâlarına varıp yaraların sardırmakve hâllerine münâsib et'ime tertîb etdirmek ve avârif-i cenâb-ı cihân-bânîden olmak üzre bahş-ı atâyâ ve i'tâ-yı çelenk ve cerâhatlarına göre vazîfe tertîb eylemek misillü haklarında sunûf-ı mekârim-i cemîle ve mehâil-i cezîle icrâsıyla her birin bir gûne dil-şâd ü mutayyeb buyurup istihsâl-i vesâil-i tatyîb-i kulûb-ı asâkir-i pâdişâhî husûsunda min külli'l-vücûh eslâf-ı kirâmına fâik ve hilye-i zuafâ-i perverîde emsâl-i adîmü'l-misâllerin sâbık olmuşlardır.

Vukū'-ı Tevcîhât der-Rikâb-ı Hümâyûn ve der-Ordu-yı Nusret-merhûn

Şehr-i Şevvâl'in dördüncü Çarşamba günü [17 Haziran 1790-Perşembe] Âsitâne'de menâsıb-ı pâdişâhî tevcîhine ibtidâ ve bâb-ı kaymakamî vükelâsı ile ağalıklar ve sâir rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârî menâsıbı ağaları umûmen yerli yerinde ibkā buyurulup fakat avâtıf-ı aliyyeden nişancılık vekâleti Ahmed Rıf'at Beyefendi'ye ve defter emâneti vekâleti es-Seyyid Abdülkerim Efendi'ye ve rûznâmçe-i evvel vekâleti sâbıkā rikâb-ı defterdârî İsmail Efendi'ye ve başmuhasebecilik vekâleti Ken'an Efendi'ye ve arpa emâneti gümrükçi-i sâbık Kıbrısî Ali Ağa'ya ve süvârî mukābelesi vekâleti yazıcı-i esbak İzmirî el-Hâcc Ahmed Efendi'ye ve yeniçeri kitâbeti vekâleti yazıcı-i esbak Mehmed Efendi'ye ve cizye muhâsebeciliği vekāleti Muhsinzâde [298a] hazîne kâtibi Hasan Efendi'ye ve mevkūfâtçılık vekâleti yazıcı-i esbak es-Seyyid Mustafa Efendi'ye ve masraf-ı

[623] آفتاب از علوّ همّت خویش = Güneşin ışınları karşılıksız olarak

[624] هم در آید بخانهٔ درویش = En köşede kalan yerlere bile girer

şehriyârî kitâbeti sadrıa‘zam hazretlerinin kapı kethüdâları sâbıkā kethüdâ kâtibi Tevfik Efendi’ye ve cebecibaşılık vekâleti çavuşbaşı-i esbak Şahsuvarzâde Hamidullah Bey’e ve topcubaşılık vekâleti Rakım Paşa hazînedârı Mustafa Ağa’ya ve piyâde mukābeleciliği fi’l-asl enderûn-ı hümâyûndan hocalık ile on sene mikdârı bilâ-ruûs geşt ü güzâr eyledikden sonra bu def‘a tashîh-i tarîk eylemek istirhâmına mebnî şeref-sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcibince Divitdâr Paşazâde Ahmed Bey’e avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden tevcîh ü ihsân ve menâsıb-ı mezkûrenin ba‘zısı müncezzen ve ekseri muvakkaten ve sâir ümenâ ve menâsıb-ı dîvâniyyenin ekseri ibkā ve tevcîh olarak herkes hâlînce nâil-i birr ü mekremet-i pâdişâh-ı ma‘delet-unvân kılındı.

Mâh-ı mezbûrun dokuzuncu Salı günü [22 Haziran 1790-Salı] ordu-yı hümâyûn-ı zafer-merhûnda dahi serdâr-ı ekrem menâsıb-ı pâdişâhînin istihkākına göre i‘tâ olunmasına ihtimâm eyleyip evvelen bâb-ı âlî hademesi menâsıbın bi-esrihim hizmetlerinde ibkā ve ba‘dehû hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûn menâsıbı ile ocaklar ağaları mansıblarının ekserîsin avârif-i behiyye-i tâcidârîden ibkā buyurup fakat başmuhâsebecilik Sivasî Efendi’ye ve Anadolu muhâsebeciliği berberbaşı-i şehriyârî Ali Efendi’ye ve silâhdâr kitâbeti İsmail İsmetî Efendi’ye [298b] ve mevkūfatçılık Karahisârîzâde Ömer Behcet Efendi’ye ve mâliye tezkireciliği Kara Mustafa Efendi’ye ve silâhdâr ağalığı ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısı Selanikî Mustafa Bey’e ve başbakikulluğu sâbık silâhdâr ağası Mehmed Ağa’ya tevcîh buyurulmağla herkes hân-ı amîmü’n-nevâl-i hazret-i hilâfet-penâhîden bir gûne hâiz-i hazz-ı evfâ olmuşdur. Menâsıb-ı sâirenin dahi hasbe’t-tertîb iktizâ eden ibkā ve tevcîh hil‘atleri iksâ ve cenâb-ı Hak’dan temennâ-yı fevz ü nusret ederek imtidâd-ı devlet-i pâdişâh-ı enâm hazretleri duâların edâ eylediler.

Mürûr-ı Serdâr-ı Ekrem be-Cânib-i Yergöğü ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Mîrimîrân Abdullah Paşa ve Avdeteş be-Sû-yı Ordu-yı Hümâyûn

Serdâr-ı ekrem Rusçuk cânibinde olan guzât-ı muvahhidîni beyân olunan vechile dil-şâd ü hurrem ve ferden-ferdâ her birin bir gûne mültefet ü mükerrem eyledikden sonra rûz-ı fîrûz-ı îdde nehr-i Tuna’yı Yergöğü cânibine güzâr ve ol tarafda dahi kibâr u sigār-ı asâkir-i sultân-ı gerdûn-vakāra bezl-i atâyâ-yı bî-şümâr eyleyip ez-cümle avâtıf-ı cezîle-i hazret-i hilâfet-penâhîden kal‘a-i mezbûre muhâfızı mîrimîrân İskenderiyyeli Abdullah Paşa’ya ser-â-sere dûhte semmûr kürk ve mücevher çelenk i‘tâsıyla rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân ve sultân-ı mûmâ-ileyh ile maiyyetinde olan karındaşları Bahadır Giray Sultân’ı semmûr kürk iksâsıyla mahsûd-ı emsâl ü akrân eylediler.

Bunlara müteâkıb Yergöğü nâibi ve ordu ağası ve kal‘a ağasının dahi [299a] kadd-i istîhâllerine çesbân ferveler ilbâsıyla menâkib-i iftihârların sûde-a’nân-ı heftümîn eyleyip sâir i‘lâ-yı şiâir-i dîn-i mübîn ve tahsîl-i rızâ-yı pâdişâh-ı zamân ü zemîn ederek ser-zeniş-i zümre-i makhûre-i müşrikînde emekleri sebkat eden turnacıyân ve çorbacıyân ve alemdârân-ı dilâverân ve bi’l-cümle neferât-ı gazanfer-nişâna müşârün-ileyhimâ ta‘rîfleriyle taraf-ı pâdişâhîden envâ‘-ı hila‘ ve sunûf-ı çelenk ihsân ü iksâsıyla mazhar-ı nevâziş-i firâvân kılıp husûsan birâderleri kapıcıbaşı-i mûmâ-ileyhin eyyâm-ı ma‘reke-i merkūmede sevk-i zehâyir ve mirâr-ı asâkir ve vücûh-ı imdâdât-ı sâire ile iânet ve müzâheret-i leşker-i müslimînde izhâr eylediği mehâ’il ü meâsir meşhûd-ı ekâbir ü esâgir olup şâyân-ı âtıfet-i şehriyâr-ı Cem-menkabet olduğu meşhûr ü mütevâtir olmağla ana dahi cânib-i şehriyârîden ferve-i semmûr ve mücevher çelenk i‘tâ vü iksâsından başka avârif-i şehriyârîden büyük mîrâhorluk pâyesi tevcîhiyle kadrin i‘lâ eylediler.

Bundan sonra kal‘a-i mezbûre ve havâlîsin geşt ü güzâr ve humbara-i a‘dâdan mütezelzilü’l-erkân olan mahallerin i‘mâr için küllî akçe i‘tâsıyla binâ emîni ta‘yîn ve hâlet-i ûlâsından ziyâde metîn ü rasîn olmak üzre ta‘mîr ü termîmin gereği gibi tavsiye vü telkīn ederek esbâb-ı istihkâm-ı kal‘ayı ikmâl eyledikden sonra der-Aliyye’ye göndermek için kebîr ü sagīr yedi kıt‘a top ve havan ile ahz olunan dillerden mümkün mertebede askerî tâifesinden cem‘ edebildiği [299b] elli altmış nefer mikdârı üserâyı Rusçuk cânibine îsâl eyledikleri akabinde Rusçuk cânibine güzâr ve Yergöğü imdâdına me’mûr olup henüz hilâl-i râhda[625] ve âheste-reftâr olan esnâf-ı asâkirin bir an akdem varıp cânib-i mezkûrun takviye vü istihkâmına dikkat eylemeleri tenbîhâtıyla ol cânibe sevk ederek şehr-i Şevvâl’in beşinci Hamîs günü [18 Haziran 1790-Cuma] muasker-i hümâyûna vusûle ibtidâr eylediler.

Ba‘dehû bâ‘is-i tezâyüd-i gayret-i asâkir-i muvahhidîn olmak mülâhazalarına beşâret-i mezkûreyi cümlenin ma‘lûmu olmak için serhaddât-ı hâkānîde olan kâffe-i rü’esâ-yı asâkire tahrîr ü iş‘âr ve bu vechile dahi tehyîc-i kulûb-ı leşker-i sultân-ı cihân-bâna ibtidâr eylediler.

Muasker-i hümâyûna vürûdlarından birkaç gün sonra gerek ma‘reke-i mezkûre ve gerek Tutrakan ve Kule ve Silistre cânibleri melhamelerinde giriftâr-ı dest-gümân olan küffâr-ı perîşân-rûzgârdan cem‘ olunan üserâ ile zikr olunan top ve havanları karakulağ-ı sadr-ı âlî ve kethüdâ-yı bâb-ı Vezîr Cezzar Paşa mübâşeretleriyle müteâkıben der-Aliyye’ye irsâl eylediler.

Takdîm-i Atiyye vü Çelenk ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Mekârim-Âheng

Sultân-ı mûmâ-ileyh ile Yergöğü muhâfızı müşârün-ileyhin ol vak‘ada sebkat eden küllî emekleri beyânıyla meserret-i mezkûre cânib-i serdâr-ı ekremîden huzûr-ı pâdişâh-ı mekârim-mevfûra arz olundukda şehriyâr-i leşker-perver-i hâkān-ı inâyet-

[625] râhda V, ATE: -AE

güster hazretlerinin ebr-i âtıfet-i pâdişâhâneleri katre-rîz-i deryâ-yı birr ü mükerremet-i mülûkâneleri mevc-engîz [300a] olarak cânib-i hümâyûnlarından üçer bin guruşluk altun ile birer kıt‘a mücevher çelenk i‘tâ ve taraf-ı âsafânelerinden mûmâ-ileyhimâya verilmek üzre mevkib-i hümâyûnlarına ba‘s ü isrâ buyurdular.

Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn

Padişâh-ı âlem-penâh -**ebbeda’llâhu ve kavvâhu**[626]- hazretlerinin muasker-i hümâyûnlarında olan seferber yeniçeri ve sâir ocaklar neferâtının kısteyn mevâcibi olmak üzre îcâb eden iki bin dokuz yüz yetmiş kese-i dîvânî[627] mevâcibleri ceste ceste hazîne-i hümâyûnların ihrâc ü irsâl ve mevkib-i hümâyûnun meştâdan sahrâya hurûc eylediği esnâda[628] itmâm ü ikmâl olmağın serdâr-ı ekrem mu‘tâd üzre yazı eyledikden sonra mevâcib-i mezkûreyi ocaklar ahâlîsine tevzî‘ vü taksîm ve hakk-ı pâdişâh-ı enâmda istizâde-i daavâtı hayriyye eylemeğe sa‘y-i amîm eylemişler idi. Ol vakitler hikmet-i Hüdâ meştâ-yı muasker-i hümâyûn olan Şumnu ve etrâfı kaht ü galâya mübtelâ olmağın hüsn-i sülûkü der-pîş ve kudreti mertebede ve her maddede dûr-endîşlik idiği defterdâr ve nüzül emîni ma‘rifetleriyle ûkıyye ile mevcûd olan mahallerden dakīk mübâyaa eylemek mertebelerinde zehâyir buldurulmasına bezl-i ictihâd ederek mevcûd asâkiri müddet-i medîde idâre ve bir tarafdan sefer-i hümâyûna müretteb olan asâkiri isti‘câl evâmiri tesyîri ile ihzâra sa‘y eyleyip bir tarafdan dahi ser-hâddât-ı mansûreyi mekr-i a‘dâdan hıfz u himâye ve bir tarafdan İsmail ve İbrail ve mahâll-i [300b] sâireye imkân müsâid olduğu derecelerde tertîb ü tesyîr-i asâkir ederek i‘tâ-yı takviyeden hâlî olmamak misillü tesviye-i umûr-ı asâkir-i mansûre ve istikmâl-i levâzım-ı serhaddât-ı ma‘mûre husûslarında güzâriş-pezîr olan cidd ü ihtimâm ve tedbîr-i umûr-ı cumhûr zımnında mesbûk olan sa‘y ü

[626] râhda V, ATE: -AE

[627] Müellif daha önceki varakta [291b] bu konu ile ilgili verdiği tutar üç bin kesedir.

[628] esnalarda V, ATE: esnada AE

ikdâmları vâsıl-ı sâmia-i pâdişâh-ı enâm ve makbûl-i şehriyâr-ı Sikender-gulâm olmağın li-maslahatin tevkīr ü taltîflerine irâde-i câzime-i husrevâneleri taalluk eylemeğin ol bâbda müsta‘melât-ı şâhânelerinden sofa dûhte bol yenli bir sevb-i semmûr-ı müsteclibü’s-sürûr tertîb ve bir kıt‘a mücevher hançer-i merrîh-peyker ve bir kabza murassa‘ şimşîr-i berk-eserden başka mübârek kalem-i anberîn-i rakam-ı cihân-bâniyle iki kıt‘a hatt-ı şerîf imlâ ve silâhdâr-ı hazret-i şehriyârîleri es-Seyyid Abdullah Ağa vâsıtasıyla vekîl-i mutlakları cânibine ba‘s ü isrâ buyurdular.

Mukaddem beyân olunduğu vechile bu hilâlde müşârün-ileyh Yergöğü cânibinden avdet ve henüz ordu-yı hümâyûna ric‘at etmemiş olmağla mu‘tâd üzre mûsıl-ı teşrîfât-ı hümâyûn olan silâhdâr-ı şehriyârî ağa-yı mûmâ-ileyhî çavuşbaşı ağa ve vezîr kethüdâsı ve teşrîfâtî efendi mehterhâne-i sadrıa‘zamî ile istikbâl ve mukaddemce yemîn-i oba-i livâ-i şerîfde mansûb ü müheyyâ kılınan haymeye îsâl eylediler. Ferdâsı müşârün-ileyh dahi ordu-yı hümâyûna vürûd ve makām-ı serdâr-ı ekremîye kuûd eyledikden sonra [301a] umûmen ordu-yı hümâyûn ricâli otaklarına avdet ve merâsim-i ibcâl ve hatavât-ı tevkīr ü iclâl ile teşrîfât-ı hümâyûn-ı mülûkâneyi cümle muvâcehesinde ağa-yı mûmâ-ileyhden ahz ü iktisâ ve hançer-i mücevheri zîver-i kemer ve şimşîr-i berk-te’sîri bend-i miyân-ı i‘tinâ eyleyip tahsîn-i ihrâc-ı mevâcib ve tebyîn-i istiklâl-i vezâretlerin hâvî zikr olunan iki kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûnu müteâkıben Reîsülküttâb es-Seyyid Abdullah Efendi’ye kırâat etdirdip mezâmîn-i inâyet-rehînini herkese i‘lân ü işâat ve hakk-ı pâdişâh-ı enâmda isticlâb-ı daavât-ı hayriyyeye dikkat eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekremim!

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhânemle taltîf eylediğimden sonra ma‘lûm-ı sadâkatin olsun ki seni vüzerâ-yı ızâmım beyninden intihâb ve mühr-i hümâyûnumla makām-ı sadârete nasb etdiğim günden beri umûr-ı devletimde ve mehâmm-ı

seferiyyede ve ale'l-husûs sefer-ber olan tavâif-i askeriyye kullarımın iki kıst mevâcibleri tevzî'inde vukū'a gelen hidemât-ı sâdıkānenin nezd-i hümâyûnumda makbûl ü müstahsen olunmağla ve mücerred seni taltîf ü tekrîm için hila'-ı hâssa-i şâhânemden semmûr-ı müstevcibü's-sürûra dûhte bir sevb hil'at-i mûrisü'l-behcet-i sultânî ve bir kabza mücevher hançer-i süreyyâ-peyker-i hâkānî ihsân-ı hümâyûnum olup îsâl ü tebliğine me'mûr silâhdâr ağa kulum ile irsâl olunmuşdur. Teşrîfât-ı mülûkânemi istikbâl [301b] ve ârâyiş-i döş ve meyâmin-gayret-i iştimâl eyledikden sonra

Meşhûd olan gayret ü hamiyyet ve sadâkat ü kiyâsetin muktezâsı üzre ve ricâl-i devlet ve ocakların zâbitân ve ağavâtı ve sâir hidemât-ı saltanat-ı seniyyemle ittifâk ederek ve hidemât-ı me'mûrelerinde sâdıkāne hareket edenleri taltîf ü ikrâm ve tekâsül ü rehâvet ve hıyânet edenler var ise lâyık olan te'dîblerini muktezâ-yı istiklâlin üzre icrâ ederek ocaklarımın nizâmına ve zahîre ve asker ve cebehâne ve mühimmât ve araba ve hayvânât ve sâir muktezî olan levâzımâtın bir gün evvel istihsâl ü ikmâli ve serhadlerin ve düşman mürûru me'mûl olan mahallerin takviye vü istihkâmı ile bu sene-i mübârekede taraf taraf a'dâ-yı dînden ahz-ı sâr-ı intikāma ikdâm ve muhâfaza-i reâyâ ve memleket ve her hâlde riâyet-i muktezâ-yı şerî'at ile tevârîhe yazılacak hidemât-ı dîn-i devlete muvaffak olmağa cân-ı gönülden ikdâm edesin göreyim seni! benim duâm seninle biledir, seni ve sana muvâfakat ve dîne hizmet edenleri cenâb-ı Hakk iki cihânda azîz eyleye âmîn ve asker-i İslâm'ı mansûr ve a'dâ-yı liâmı makhûr eyleye âmîn. **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[629].

[629] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki vezîria‘zam [ve] vekîl-i mutlak-ı sadâkat-alemim Şerîf Hasan Paşa’sın!

Seni selâmet-iltizâm-ı dâverânemle ikrâm ü taltîf eylediğimden sonra ma‘lûm sadâkat-melzûmun olsun ki selefin sadr-ı sâbık Cezayirli Hasan [302a] Paşa hulûl-ı ecel-i müsemmâsıyla âzim-i dâr-ı bekā olup makām-ı sadâret-i ulyâya sâdık u âkıl [ve] fetânet ve dirâyeti mehâmm-ı saltanatı şâmil ashâb-ı gayret ü hamiyyetden bir vezîr-i kiyâset-semîrin mühr-i hümâyûnum ile makām-ı sadârete nasbı ve emr-i azîm-i serdâr-ı ekremînin dûş-ı ehliyyetine tefvîz lâzım ve sen vüzerâ-yı ızâmım beynlerinde evsâf-ı mezkûrenin mâ-sadakı olduğuna binâen seni intihâb ve karîha-i sabîha-i mülûkânemden mühr-i hümâyûn ve sadâret ile taltîf olunmanla kemâl-istiklâlini i‘lân için bu def‘a ser-a-sere dûhte bir sevb-i semmûr-ı müstevcibü’s-sürûr ve esyâf-ı fâtihatü’l-eknâf-ı şâhânemden bir kabza murassa‘ şimşîr add ü tedmîr-i sultânî ihsân-ı mülûkânem olup îsâl ve teblîğine me’mûr silâhdâr ağa kulumla irsâl olunmağla teşrîfât-ı mekârim-gāyât-ı husrevânemi hatavât-ı ta‘zîm ü ibcâl ile istikbâl ve hil‘at-i fâhire-i şâhânemi zîver-i döş-i sadâkat ve şimşîr-i berk-nazîr-i dâverânemi[630] bend-i miyân-ı hamiyyet ve cümle ile te’diye-i duâ-yı devâm-ı umur u devlet eyledikden sonra

Cüz’î ve küllî kâffe-i mehâmm-ı saltanat ve hutûb-ı cesîme-i sipeh-sâlârî ve seferiyyeye sarf-ı makderet ve serhadlerin nizâm ü takviyelerine ve asker ve zahîre ve levâzım ve’l-hâsıl mecmû‘u esbâb-ı seferiyyenin birisinden noksân olunmayarak cümlesini te’diye vü ikmâle ve avn ü inâyet-i Hayrü’n-nâsırîn ile bu sene-i mübârekede her tarafdan düşmanların kahr ü tenkîlleri lâzimesini istikmâle.

Ve Devlet-i Aliyye ile müttefik olan İsveç ve Prusya devletleri düşmanlar ile muhârebeye ikdâmda [302b] olmalarıyla bir tarafdan dahi kuvvet ü ikdâm sarfıyla Devlet-i Aliyye’min gālibiyyetini mûcib hidemâta muvaffak olmağla ve Lehli dahi

[630] zîver … dâverânemi V, ATE : -AE

bizim gālibiyyetimize muntazır olmaları ile aralıkda Eflak ve Boğdan'dan a'dâyı kaldırmağa ve İsmail ve Vidin ve aralıkda olan yerlerini ve Niş ve Bosna câniblerinin levâzım-ı takviyeleri tekmîliyle her tarafdan düşmanlara hücûma gayret edesin.

Dînimizin sâhibi büyükdür inşâ'llâhü teâlâ rûhâniyyeti hürmetine çok fütûhât müyesser olacağında şüphe yokdur göreyim seni! benim duâm seninle biledir seni ve sana itâat ve dîne hizmet edenleri cenâb-ı Hakk'a emânet eyledim. Ve mine'llâhi't-tevfîk[631].

Ref'-i Vezâret-i Sırrı Selim Paşa

Selanik Mutasarrıfı Vezîr Sırrı Selim Paşa Selanik mutasarrıfı iken sürücülük ünvânıyla ordu-yı hümâyûna sevk-i asâkire me'mûr olup Rumeli taraflarından sefer-i hümâyûna me'mûr kâffe-i asâkirin nevrûz-ı fîrûzda fermân olunan mahalde isbât-ı vücûd eylemeleri vâcibe-i umûrdan olmağın ol bâbda tekrâr isti'câl emirleri ısdâr u irsâl olunmuşidi. Hasbe'l-me'mûriyye her tarafdan sevk-i asâkir ederek eski Zağra'ya ba'de'l-vürûd me'mûr olan asâkiri dil-hâh olan vechile yerli yerinden sefere ihrâc edemediğinden başka Selanik'den hurûc edeli müddet-i medîde güzerân ve evâsıt-ı Şevvâl'de ki mâh-ı Haziran'ın dahi evâsıtı idi [303a] kasaba-i mezkûreye vürûdu henüz müstebân olmuşidi. Bu keyfiyyet aks-endâz-ı cânib-i pâdişâh-ı Ferîdûn-şevket olmağın ordu-yı hümâyûn cânibinden ta'yîn olunan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından başbâkīkulu-i sâbık İbrahim Ağa mübâşeretiyle Cezayir-i Bahr-i sefîdden Limni cezîresinde ikāmet eylemek üzre müşârün-ileyhin tuğ ve sancağı ref' ve yanında ve Edirne ve Âsitâne'de olan kâffe-i emvâli cânib-i mîrîçün zabt ü cem' olunup kendisi mûmâ-ileyh İbrahim Ağa maiyyetinde olan üç nefer zuamâdan biri mübâşeretiyle Eslemiye'den Linmi cezîresine dehr ü azîmet ve mahall-i merkūmede muntazır-ı afv ü ihsân-ı pâdişâh-ı Cem-menkabet olmuşdur.

---

[631] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

Vefât-ı Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa

Müşârün-ileyh Rumeli vâlîsi ve Sofya cânibi seraskeri iken bu def‘a Belgrad vâkı‘ası hudûsünden sonra seraskerlikden ma‘zûl ve sadr-ı merhûm Hasan Paşa sadâretinde mahall-i mezkûrdan Silistre mansıbıyla Silistre muhâfızlığına mevsûl kılınmışidi. Silistre ahâlîsini dahi ba‘zı mutâlebât-ı nâ-ber-câ ile çend mâh ahz u tenkîl ve vefâtından beş on gün mukaddem mansıbları Karaman mansıbına tahvîl eyledi. Bu esnâda ki şehr-i Şevvâl’in evâsıt [24 Haziran-3 Temmuz 1790] [ve] evâhiri idi [4 Temmuz-12 Temmuz 1790] fi’l-asl illet-i pîrîye mübtelâ olan mizâcları mütehavvil ve sinni seksen derecelerine mütevâsıl olmuş olmağla avârızdan ednâ bir ârıza-i cüz’îyye urûzıyla da‘vet-i “ارجعی”[632]’ye icâbet ve rûh-ı revânı azm-i [303b] cânib-i civâr-ı rahmet eyleyip na‘şı kasaba-i mezkûre mesâcidinden Sarây Câmi‘i haziresinde medfûn ve â‘kāba dâir kimesnesi olmadığından yanında zuhûr eden mâl-ı bî-pâyân ve nukūd-ı firâvânı cânib-i mîrîden ba‘de’z-zabt masrûf-ı umûr-ı asâkir-i nusret-makrûn olmuşdur.

Terceme-i [Hâl-i] Merhûm-ı müşârün-ileyh

[Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa]

Hotin’de medfûn Koca Abdi Paşa’nın hafîdi ve Diyar-ı Bekir’de medfûn devr-i Mahmud Hânî’de vaki‘ Belgrad seferleri çarhacısı olan Serhoş Ali Paşa’nın oğlu olup pederleri vefâtı akabinde enderûn-ı hümâyûna dâhil ve mülûk-ı kirâm hizmetlerinde olarak pâdişâh-ı enâm çûkadâr ağalığı mertebelerine nâil oldukdan sonra evâil-i ahd-i Osman Hânî’de çûkadâr ağalıkdan rütbe-i mîrimîrânî ile çerâğ ve Belgrad yeniçerileri vâkı‘asından mukaddemce Belgrad’a gider iken yetmiş târîhlerinde rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân olmağın şimşîr-i zulmî hançer-i merrîh ile hem-zağ olmuşidi. Bundan sonra müşârün-ileyhin bir def‘a vezâreti ref‘ olunup bir

[632] “[Sen O’ndan razı, O senden razı olarak Rabbine] dön!” (Kur’an, Fecr-LXXXIX, 28; s.594).

eyyâm Dimetoka kasabasında ikāmet eyledikden sonra yine ibkā ve kendisine sancâk i‘tâ olunmağla devr-i menâsıb ederek sefer-i sâbıkda ba‘zân hân maiyyeti ve ba‘zân seraskerlik umûrlarında istihdâm ve bulunduğu vekāyi‘in ekserîsinde hâiz-i dest-mâye-i nusret olamadığından başka adem-i tevfîk takrîbi ile terk-i edevât ü hıyâm ederek dehr ü vâdî-i inhizâm olur idi. [304a] Maa-hâzâ kendisi zâtında bir vezîr-i bahâdır ve münferiden tabur-ı düşmanı zîr ü zeber etmeğe kādir idi. Seksen iki seferleri hitâmı akabinde Anadolu mansıbların zabt ve kapısı halkına haşerât ü eşkıyâ makūlesin halt eylemek münâsebeti ile Kütahya ve Aydın ve Haleb ve Ayıntab eyâlet ve sancâkların -**el-ıyâzü bi’llâhi teâlâ**[633]- sefk-i dimâ ve gasb-ı emvâl-i ağniyâ vü fukarâ ederek harâb ve nice şenle[n]miş hânedânları mesken-i bûm u gurâb eyleyip mazhar-ı nefrîn-i şeyh ü şâbb olduğu menkūl-i ruvât-ı ulü’l-elbâbdır. Husûsan etbâ‘ına mağlûb olmak takrîbi ile Rumeli eyâleti ahâlîsinin ekserîsin merreten-bâ‘de-uhrâ müsâdere ve ahz-ı emvâl ederek mübtelâ-yı sunûf-ı meşâkk ü azâb ve niçe yanmışların ciğerlerin kebâb eylediği mervî-i âmme-i enâm ve mesmû‘-ı hâss [u] âmm olmuş idi. Bi’l-âhire işbu sefer-i hümâyûnda dahi kendisinde tevfîk olmadığı zâhir ve Sofya cânibi seraskeri olmağla Belgrad’a iânet eylemeğe kendisinde miknet ü kudret var iken adem-i i‘tibâr ile ol kal‘a-i müstesnânın yed-i küffâra giriftâr olmasına illet-i müstakille idiği meşhûr ve mütevâtirdir. El-hâsıl sıgār ü kibâr vefât-ı müşârün-ileyhi neûzü bi’llâh hasenât-ı dehrden şümâr ve istimâ‘ olunduğu üzre öldüğün işiden ahâlînin ekserîsi der-akab sadaka vü nezir i‘tâsına bî-ihtiyâr ibtidâr eylemişlerdir. **Tecâveza’llâhü [304b] an-seyyiâtihî**[634]**.**

Şürû‘-ı Vürûd-ı Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn

Ordu-yı hümâyûnda asâkir ve zehâyir ve mühimmâtda kıllet derece nihâyetde iken ne hâl ise rûz-ı Hızır’dan beş altı gün mürûrunda Şumnu sahrâsına ordu ihrâc ve

[633] “Allahu Teâlâ muhafaza etsin” anlamında Arapça bir dua cümlesi.

[634] تجاوز الله عن سياته = “Allah onun günahlarını affetsin” anlamında Arapça bir dua cümlesi.

nasb-ı livâ-i cenâb-ı sâhib[635]-i mi‘râc olundu. Pâdişâh-ı âlem hazretleri ordu-yı hümâyûnun zikr olunan cihetler ile zarûrete mübtelâ olduğuna tahsîl-i vukūf ve her cihetle nizâm-ı hâllerine himem-i mülûkânelerin masrûf buyurup Tuna sâhillerinden Âsitâne-i Aliyye'ye zahîre gider iken ordu-yı hümâyûna sarf olunmak üzre Varna iskelesine katı vâfir zehâyir tesyîr ve pey-der-pey hazâin ve mühimmât irsâliyle husûl-i nizâm-ı hâllerin tedbîr buyurduklarından başka Anadolu'dan kaviyyü'l-iktidâr mübâşirler ta‘yîni ile küllî asâkir takdîm ve min külli'l-vücûh levâzım-ı gazâ vü cihâdı ikmâl ü tetmîm buyurmuşlar idi. Ol gûne takdîm buyurdukları asâkir-i müntahabeden bin iki yüz mikdârı süvârî ile şehr-i Şevvâl'in dördüncü günü [17 haziran 1790-Perşembe] dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Selânikî es-Seyyid el-Hâcc Nu‘mân Bey vürûd ve şehr-i merkūmun on altıncı günü [29 Haziran1790-Salı] bin nefer mildârı süvârî ile Karaosmanzâde el-Hâcc Mehmed Ağa ve on sekizinci günü bin nefer süvârî ile Panakdüzoğlu Lutfullah ve yirmi ikinci günü üç bin beş yüz nefer mikdârı güzîde süvârî ile Çaparzâde[636] Süleyman Bey ve yirmi dokuzuncu günü bin nefer [305a] mikdârı süvârî ile Kara Osmanoğlu el-Hâcc Ömer Ağa beyân olunduğu üzre birbirlerini müteâkib alaylar tertîbi ile her biri serdâr-ı ekrem sâyebânı pîş-gâhında imrâr-ı cünûd ve hil‘atler ilbâsıyla şânlarına şâyân nevâziş ü taltîfe mukārin oldukları hâlde ordu-yı hümâyûn etrâfında isbât ü vücûd eylemişlerdir. Pâdişâh-ı âlem-i şehinşâh-ı ümem hazretleri Âsitâne-i Aliyye'den ubûr ve mevkib-i hümâyûnları cânibine mürûr eden asâkire vesîle-i tezâyüd-i şevkleri olur niyyet-i hayriyye-i şâhânelerine mebnî mızrak oynatmak ve esliha [k]ulanmak misillü sanâyi‘-i harbiyyelerin temâşâ ve bu vesîle ile deryâ-yı vesî‘ü'n-nevâl-i keremlerinden Çaparzâde ve gayrilerin irvâ buyurmakdan hâlî değiller idi. Serdâr-ı ekrem dahi asâkir-i mezkûre rüesâsına hîn-i imrâr-ı âlâyda âdet üzre ilbâs-ı hil‘at eyledikden sonra yerlerinde iki gün kadar ikāmet ba‘dehû meclislerine tekrâr

[635] sâhib V, ATE: -AE

[636] Çapanzâde V, ATE: Çaparzâde AE

münferiden da‘vet ve cânib-i mîrîden tehiyye kılınan kontoş[637] semmûr kürk iksâsıyla her birin bir gûne tatyîb-i himmet eylemişlerdir.

Zikr-i İ‘dâm-ı Hacı Himmetzâde [Hacı Ahmed]

Bursa Bilecik’i mütevattınlarından Hacı Himmet oğlu Hacı Ahmed nâm kimesne fi’l-asl kasaba-i mezbûre ahâlîsinin esâfilinden iken katl-i nüfûs ve gasb-ı emvâl ederek nefs-i Bilecik ve etrâfına müstevlî oldukdan sonra hod-be-hod a‘yâniyyet iddiâ ve giderek adem-i itâat mertebelerine irtikā eyleyip [305b] civârında kâin kasabât ü kurâ sükkânı dest-i cevri tahtında zebûn olmağın dilediği vakt idi sekiz yüzden mütecâviz eşkıyânın cem‘ine kudret-peydâ ve civâr-ı saltanat-ı seniyyede vâḳi‘ Lefke kasabası hânedânından ehl-i ırz makūlesinden Keskinoğlu Hacı Mehmed Ağa’nın[638] emvâli ve eşyâsın yağma ve hânesin ihrâk u ifnâ eylemek gibi etvâr-ı bâgıyâne ibrâzına ictirâ eylediğinden başka bu def‘a bi’n-nefs sefer-i hümâyûn-ı pâdişâhîye me’mûr iken anda dahi huşûnet izhâr ve ol bâbda merreten ba‘de-uhrâ ta‘yîn olunan mübâşirleri adem-i ısgā ile inâd ü muhâlefetde ısrâr eyleyip hattâ izâle vü i‘dâmıçün bulunduğu kazânın etrâf ü enhâsına evâmir-i aliyye neşr olunmağın nâire-i gazab-ı mülûkâneye adem-i tahammülünden nâşî yüz elli nefer mikdârı âdemleriyle firâr ve muasker-i hümâyûnda karâr[639] eylemişidi. Mevkib-i hümâyûna geldiği ba‘de’l-istihbâr izâle vü i‘dâmı bâbında tekrâr fermân-ı kazâ-cereyân ısdâr olunmağla yeniçeri ocağı tarafına celb ile cezâsı icrâ ve vücûd-ı tuğyân-âlûdu yeniçeri ordusu kenârında bir hufreye ilkā olundu.

Zikr-i İ‘dâm-ı Azaklızâde

Mezbûr Bender yamaklarından olmağla sefer-i sâbık esîrliğinden ba‘de’l-müsâleme halâs bulmağın Hacıoğlu Pazarı kasabasına avdet ve beş on sene mikdârı

---

[637] kontoş: Özel zengin işlemeli kaftan, Kırım tatar prens ve prensesleri kullanır, RH, s.1498.

[638] ağa’nın V, ATE: -AE

[639] karâr V, ATE: -AE

ol mahalde ikāmet eyleyip müddet-i mezbûrede belde-i mezkûrenin vücûhu munkarız ve kendisi hazele makūlesinden olmak mülâbesesiyle [306a] mühîn-i hânedân ü zümre-i ehl-i ırz olmağın sefk-i dimâ ve kasb-ı emvâl-i fukarâ ederek ol havâlîde taayyün peydâ ve işbu seferler esnâsında Köstence kazâsı havâlîsinde sefâyin-i a'dâ rû-nümâ[640] olmak takrîbi ile a'vân ü ensârı ayaklanması husûsuna bezl-i tâb ve asker sâhibi lâzımlı âdemdir ta'rîf ü tavsîfleriyle iki yüz üç târîhleri hilâlinde Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığı ile âhâdd-ı nâsdan dest-mâye-i temeyyüzü iktisâb eylemişidi. Lâkin mezbûr eşkıyâ zümresinin meşhûru ve âmme-i ehl-i ırzın menfûru olup hod-be-hod anûd-ı istikbâr ile iftihâr ve umûr-ı mühimme ile ol tarafda tevârüd eden mübâşirlerin sagīr ü kebîrin dâimâ istihfâf ü istihkārdan hâlî olmayıp hattâ rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığından munfasıl olduğu hâlde İsakçı cânibine azîmet üzre olan yeniçeri ağası Vezîr Hasan Paşa Pazarcık kasabasına vürûd eyledikde kondurmamak ve görünmemek misillü etvâr-ı nâ-ber-câya ictirâ eylediği ve küllî asâkir ile her ne mahalde olur ise olsun sefer-i hümâyûnda isbât-ı vücûd eylemeğe muktedir olduğuna mebnî İsmail muhâfazasında beş altı ay mikdârı ikāmete me'mûr iken adem-i itâatden nâşî beş on gün zarfında maiyyetinde olan beş altı yüz mikdârı cem'iyyetin târûmâr eylediğinden başka kendisi dahi kasaba-i mezbûre cânibine firâr ve âdet-i müftazıhası üzre [306b] ibrâz-ı levâzım-ı şekāvet ü mefsedetde ısrâr eylemişidi. Mezbûrun bu gûne etvâr-ı nâ-ber-câsı ma'lûm-ı ümem ve ser-fürû eylememesi takrîbi ile izâlesi mültezim-i serdâr-ı ekrem olmağla mukaddemce ba'zı me'mûriyyet ile mezbûr Varna'ya ta'yîn ve ba'dehû hâssa hasekilerinden Serbestzâde Haseki verâsından varıp mahall-i mezkûrede bir gün seherî firâşında iken bağteten basıp bir iki nefer âdemîsiyle kendisini i'dâm ve ser-felâket-medârı ordu-yı hümâyûnda mevzû'-ı nazargâh-ı âmme-i enâm olmuşdur. Re's-i maktû'un temâşa eden ahâlî-i fukarâ pâdişâh-ı enâm hazretlerine duâ ve kendisine fâtihaya bedel nefrîn ü bed-duâ eylemişlerdir.

[640] a'dâ rû-nümâ V, ATE: i'dâd ve simâr

Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf

ve Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Şehriyâr-ı Kerâmet- elîf

Pâdişâh-ı âlem [ve] şehinşâh-ı ümem hazretleri âbid ü zâhid ve min külli'l-vücûh ikmâl-i levâzım-ı emr-i gazâya mücâhid olup fermân-ı mütehattimü'l-izânları olan vechile esbâb-ı zâhire-i mutârede-i a'dâ-yı dîn hasbe'l-imkân husûle karîn oldukdan sonra vesâil-i kaviyye-i ma'neviyyenin dahi her cihetle mer'î olmasına irâde-i memdûha-i tâcidârâneleri masrûf buyurulup hattâ bi'z-zât cenâb-ı edhem-i hemâl-ı mülûkâneleri ibâdetgâh-ı Selâtîn-i pîşîn-i gufrân-rehîn olan Mescid-i Hırka-i şerîfde evkāt-ı mübâreke-i müntahabeyi fevt etmeyerek mansûriyyet-i ümmet-i merhûmeyi bükâ vü enîne mukārin ed'iye-i me'sûre kırâatıyla hazret-i Feyyâz-ı mutlakdan [307a] temennâ buyurmakdan hâlî değil idi.

Ordu-yı hümâyûnda dahi âdâb u şürûtuna riâyet olunarak eyyâm-ı mahsûsada en'âm-ı şerîf ve rûz-merre Buhâri-i latîf kırâat olunması emr-i mühimmine dil-hâh-ı husrevâneleri üzre müdâvemet ü muvâzabet olunmakdan fârig olunmayıp râtibe-i mürettebe ile ol şuğl-i cemîle meşgūl müderrisînden Halebî Adem Efendi maiyyetinde olan iki nefer efendiler ile siyâk-ı meşrûh üzre külle-yevmin beyne's-Salâteyn kırâat ederek şehr-i Şa'bân'ın yirmi beşinci gününden [8 Temmuz 1790-Perşembe] birkaç gün mukaddem tilâvet-i ehâdîs-i şerîfe-i hazret-i mebde-i risâlet nihâyet bulup ammâ hatm-i Buhârî-i şerîf meştâdan sahrâya hurûc eylemek vakitlerine tesâdüf etmek mülâbesesiyle duâsı çend rûz tevkīf ve ba'de't-te'hîr meştâdan sahrâya lede'l-hurûc cümle ile akd-i encümen-i duâ olunacağı kethüdâ-yı sadrıa'zamî tarafından herkese ihbâr ü tebşîr olunmuşidi.

Bu esnâda şehriyâr-i Dârâ-gulâm **-hallede'llâhü mülkehu ilâ yevmi'l-kıyâm**[641] **-** hazretlerinin ümmet-i Muhammed'e hayrı hâsıl olur ümniyye-i hâlisasıyla serdâr-ı

[641] خلدّالله ملكه الى يوم القيام = "Allah onun mülkünü kıyamet gününe kadar ebedi kılsın" anlamında bir dua cümlesi.

ekremleri hakkında deryâ-yı âtıfet-i mülûkâneleri mevc-i efgen ve sehâb-ı iltifât-ı husrevâneleri katre-zen olarak mübârek kalem-anberîn-i rakam-ı şâhâneleriyle keşîde-i silk-i imlâ ve sûy-ı âsafânelerine takdîm ü isrâ buyurdukları hatt-ı şerîf-i inâyet-redîf-i husrevâneleri sadrıa'zamları tarafına vâsıl ve fehvâ-yı inâyet-ihtivâsında muntavî [307b] olan tevcîhât-ı mekârim-gāyât-ı mülûkâneleri mütâlaasından sunûf-ı neşât ve envâ'-ı şâdumânî hâsıl olmağla mukaddemce bi'd-da've hâzır olan umûmen ocaklar ağalarıyla kâffe-i hademe-i devlet muvâcehesinde hatt-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı kerâmet-merhûnu kırâat ve istimâ'-ı mazmûn-ı inâyet-meşhûnundan herkes ihtiyâz-ı dest-mâye-i envâ'-ı meserret eylediği akabinde salât-ı asr ba'de'l-edâ hatm-i Buhârî-i şerîf duâsına ibtidâr olunup oba-i livâ-i fahrü'l-verâda dahi bir müstesnâ duâ ve mansûriyyet-i asâkir-i îslâm ve imtidâd-ı eyyâm-ı pâdişâh-ı enâm niyâzları îfâ vü edâ kılındı.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekremim!

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı hümâyûnum ile taltîf eylediğimden sonra ma'lûm-ı sadâkatin olsun ki hakk budur ki makām-ı sadârete geldiğin günden beri her bir hareketin ve umûr-ı dîn-i devletimde ve bâ-husûs serdâr-ı ekremlik hidemâtında nev-be-nev zuhûra gelan sa'y ü gayretin ve herkes ile hüsn-i imtizâc ve muvâfakat ve levâzımü't-tekrîm olanlara ikrâm ü iltifât ve müstahikk-ı te'dîb olanların lâyıkı üzre te'dîblerine ikdâm ü mübâderet hâsılı her bir husûsda rızâ-cûyâne ve âkılâne sarf-ı makderetin bi'l-cümle ma'lûmum olmağla mecmû'u pesendîde-i dâverânem olmuşdur. Hemîşe berhurdâr ve hân-ı amîmü'n-nevâl-i şâhânemden behredâr olasın sen benim bi'l-istiklâl ve bi'l-istibdâl [308a] vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekremimsin her şeyi evvel Allâh zü'l-celâl hazretlerinden ve sâniyen senden bilirim kâffe-i re'y ü hareketin makbûl-i hümâyûnumdur. Seni ben cenâb-ı Bârî'nin hıfz-ı samedânîsine emânet eyledim.

Göreyim seni!

Muktezâ-yı asâlet ü gayretin üzre dâmen-i ikdâmı miyân-ı himmete bend ile düşmanlardan ahz-ı intikāmın esbâb-ı zâhiresi hazîne vü zahîre ve asker ve mühimmât olup hazîne vü mühimmât taraf-ı hümâyûnumdan bir tarafdan gönderilip bir tarafdan dahi gönderilip sen dahi asker ve zahîrenin cem‘iyle tedârükât-ı kaviyyeyi vücûda getirip cümle ricâl-i devlet ve ocaklarım ağavâtı ve zâbitânı ve sâir lâzım olanlar ile istişâre eyleyerek ve erbâb-ı seferden umûrunda sıdk-ı istikāmeti zâhir olanları taltîf ve rehâvet ü kusûr edenleri te’dîb ve her hizmetde lâyıkı olanları istihdâm ederek tekmîl-i levâzım ile mütevekkilen ale’llâh düşman üzerine teveccüh ve avn ü inâyet-i Hayrü’n-nâsırîn ile ahz-sâr-ı intikāma dikkat ve bir tarafa teveccüh ile cânib-i sâire mensî olunmayıp İsmail’den ta Bosna’ya varıncaya dek kâffe-i mevâzı‘ın takviye vü istikâmına ve bir maddede kusûr olunmamasına gayret edesin cenâb-ı Bârî seni ve senin re’y ve rızâna muvâfakat ve umûrunda istikāmet edenleri iki cihânda azîz ü muhterem eyleye sen de dîn ü gayreti ele alıp salâbet-i dîn ile şürû‘ olunduğu [308b] sûretde düşmanlarımız dîn düşmanı olmağla fazl-ı Hakk ile dayanmazlar hemen ittifâk ü gayret lâzım. Sana olan teveccüh ve duâ-yı hayr-ı şâhânem ta‘rîfe gelmez hemen Hakk teâlâ kabul eyleye âmîn. Göreyim seni! her işde küllî istiklâl ile müstakill olmanla gayret eyleyesin. **Ve mine’llâhi’t-tevfîk**[642].

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Şumnu be-Cânib-i Rusçuk

Mukaddem beyân olunduğu üzre ordu-yı hümâyûn-ı pâdişâhî Şumnu kasabasından sahrâya rıhlet ve altmış dokuz gün mikdârı sahrâ-yı Şumnu’da ikāmet eyleyip müddet-i mezkûrede ordu-yı hümâyûnun Moskov ve Nemçe keferesinden hangi kâfirin üzerine gidilmesi münâsib idiği beyân olunmak ma‘rızında merreten ba‘de-uhrâ cümle ile akd-i encümen-i istişâre olunup her ne kadar suûbetli ise de matlûb olan vechile bi’l-ittifâk İsakçı cânibine sevk-i ketâib olunmasına karar verilip

[642] ومن‌الله‌التّوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

hattâ yol zahîresi tedârüküçün sâbık nüzül emîni Hasan Efendi cebeciler kitâbeti ihsânıyla menâzil-i râha ta‘yîn olunmuşiken mevâhib-i ilâhiyyeden Yergöğü vâkı‘ası sünûh-yâfte olması takrîbi ile herkesde bir gûne heves hâsıl ve ol tarafa teveccühe mâil olduklarından muasker-i hümâyûnun ittifâk-ı ârâ ile Rusçuk cânibine hareketi münâsib görülmeğin şehr-i Zi’lka‘de’nin dördüncü günü [16 Temmuz 1790-Cuma] ve Temmuz’un altıncı Cumartesi günü ale’s-seher ordu-yı hümâyûn şeyhi duâ ve zemzeme-i te’mîn her tarafdan ref‘-i [309a] etbâk-ı semâ kılındığı akabinde livâ-i şerîf ile serdâr-ı ekrem Şumnu sahrâsından hareket ve iki sâat mesâfede vâḳi‘ Kolfallar karyesine vusûl ve ferdâsı beş sâat bu‘du olan Kabakulak karyesi yurduna nüzûl eylediler. Ol esnâda Hezargrad kasabası a‘yânı tuğyân üzre olmağın te’dîb ve gûş-mâli maslahatı zımnında mahall-i mezkûrede bir gün ikāmet eyleyip ertesi gün üç sâat mesâfede vâḳi‘ Hasanca karyesi civârına azîmet ve andan altı sâat kurbu olan Pasanca karyesi merhalesine sevk-i leşker-i zafer-menkabet eyledikden sonra şehr-i mezkûrun onuncu Perşembe günü [22 Temmuz 1790-Perşembe] müretteb alay ile fi’l-asl mevlidleri olan Rusçuk kasabası derûnundan Sarıbayır kapısından Un meydanından müftü Abdullah Efendi’nin konağı ve Hacı Abdioğlu Hacı Hüseyin Ağa’nın konağı ittisâlinden Taş mescid yanından Çaparoğlu Aliş Ağa konağı ve yeni hamam ve Karaportalı kapısı önünden Hüseyin Hoca Cami‘-i şerîfi önünden Çingene mahallesinden ord[u] kapısından livâ-i şerîf-i zafer-elîf ve asâkir-i mansûre-i nusret-redîfi imrâr ve kasaba-i mezkûreye nısf sâat bu‘du olan sevâhil-i nehr-i Tuna’dan Karga adası mukābilinde vâḳi‘ deşt-i ferâh-fezâda ordugâh ta‘yîni ile nasb olunan hıyâm-ı zafer-iltiâmda temekkün ü istikrâr eylediler.

Zikr-i Mansûrî-i Donanma-yı Hümâyûn-ı [309b]

Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn

Pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerinin bu sene-i mübârekede tertîb ü techîz olunan donanma-yı hümâyûnları merâkib-i şehr-i Şevvâl’in yirmi dördüncü Salı

günü [7 Temmuz 1790-Çarşamba] Sünne boğazı sularından ber-kende-i lenger-i ikāmet ve düşman-ı dîn üzerine bâd-bân-güşâ-yı azîmet olup sevâhil-i Kırım limanlarından Akmescid ve Gözleve ve Avlota ve Balıklova ve Kefe limanları sularından taharrî-i sefâyin-i a‘dâ maslahatı zımnında bir eyyâm geşt ü güzâr ve mahâll-i mezkûreden bir mahalle sefâyin-i a‘dâ-yı dînden bir tekne dahi bedîdâr olmadığından nâ-çâr me’mûriyyetleri muktezâsı üzre ol sâhilleri devr ederek bi’l-âhire Anapa cânibi sularında karâr eylediler. Mahall-i mezkûrede bir müddetden beri ikāmet üzre olan Vezîr Battal el-Hâcc Hüseyin Paşa ile ba‘de’l-mülâkāt düşman-ı dînden ahz-ı sâra dâir birkaç gün musâhabet ve düşman-ı dîn sefînelerinin ne sularda olduğunu cüst [ü] cûda dikkat eyledikleri esnâda Kabartay nâm mahalden vezîr-i müşârün-ileyhin karakolları zuhûr ve düşman-ı dîn donanmasının Kerç limanı hâricinde Bağlaraltı nâm mahalde ref‘-i şirâ‘-ı gurûr eylediği müşârün-ileyhimâya ihbâr ve ârâmgâh-ı düşman-ı dînin ne mahalde olduğun ta‘yîn ve âşikâr eyledi. Paşa-yı müşârün-ileyh fi’l-hâl ol mahallerden fekk-i râbıta-i ârâm ve müstaînen bi’llâhi teâlâ a‘dâ-yıdînin verâsından azîmete kıyâm eyleyip müsâade-i rûzgâr ile

Şehr-i Zi’lka‘de’nin sekizinci [20 Temmuz 1790-Salı] ve [310a] Temmuz’un onuncu günü Nahıl burnu nâm mahalle vâsıl olduklarında sefâyin-i a‘dâdan beş kıt‘a seksen dört pâre topa mütehammil kebîr kalyonlar nümâyân ve mâ-adâ kırk ikiden elli iki pâreye dek top çeker kebîr fırkatey[n]ler ve kusuru yirmiden otuz pâreye dek kapak kaldırır sagīr kalyonlar olduğu müstebân olup ya‘nî kebîr ü sagīr donanmâ-yı hizlân-peymâsının mecmû‘u kırkdan mütecâviz olduğu ayân olmağla müşârün-ileyh der-akab donanma-yı hümâyûn sefînelerinin sancakların güşâd ve ber-mu‘tâd hulûsa mukārin duâ ve hutbeler inşâd eyledikden sonra merâkib-i pâdişâhîden maiyyetinde bulunan sagīr ü kebîr yirmi beş pâre sefâyin-i hümâyûn-ı sultânî ile bî-pervâ a‘dâ-yı dîn gemileri sularına tevcîh-i sükkân-ı azîmet

ve müsâade-i rûzgâr[643] ile zamân-ı yesîrde melâ'în-i hâsirînin karârgâh[644]-ı donanma-yı mahsûsası üzerine âteş-bâr olmağla tahsîl-i miknet eylediler. Tarafeynden tane-i top ve humbara endâhtına mübâşeret olunup yedi sâat mikdârı bilâ-fâsılatin ceng ü peygâr ile iştigāl ve bu esnâda bir rivâyetde iki ve bir rivâyetde düşman-ı dînin dört kıt'a kebîr kalyonları girdâb-ı fenâya intikāl eyleyip bâkīlerinin dahi sadme-i top-ı düşman-kûbdan ekserinin seren ü sütûnları şikest el-hâsıl asâkir-i pâdişâh-ı İslâm sülâfe-i nusret ile ser-mest ve tâli'-i menhûs-ı küffâr bâz-gûne ve pest olduğu hâlde akşam vakti takarrüb etmeğin [310b] dâd ü sitâd-ı ceng ü peygâr ferdâya ta'lîk olunması cânib-i a'dâdan ihtiyâr olunup ârâm topu endâht olunmağla cengden ferâgat ve tarafeyn bulunduğu hâlde ya'nî yelken üzerinde ikāmet eylediler. Esnâ-yı muhârebede dilâverân-ı leşker-i pâdişâh-ı müslimînden Giridî İsmail Kapudan ile otuz beş mikdârı merd-i celâdet-haslet[645] gavta-hor-ı deryâ-yı şehâdet olup otuz üç neferin dahi hâiz-i saâdet-i cerâhat olunduğu rivâyet [ü] hikâyet olunmuşdur. Ol gece ki sabâh-ı müslimîn[646] delîl-i veyl-i müşrikîn-i hâsirîn idi. Mecrûhların cerhleri timâr ve donanma-yı hümâyûn-ı sultân-ı muvahhidînin ta'mîre muhtâc olan mahalleri der-akab hasbe'l-imkân ucâleten termîm ü i'mâr olunup ba'de's-sabâh cenge iftitâh olunmağa intizâr ve bu hâl üzre dâhil-i dâire-i nehâr olunup müceddeden tertîb-i usûl-i kâr-zâr eylemek için a'dâ-yı dîn merâkibi sularına icâle-i enzâr i'tibâr eylediklerinde -**mekere'l-leylü ahfa li'l veyl-**[647] mazmûnu üzre düşman-ı dîn zalâm-ı leylî kendisine ganîmet-şümâr ve akşamdan batarak çıkarak ol havâlî limanlarından mechûl bir limana karâr etmiş olmalarıyla bunlar dahi nâ-çâr ol havâlîden güzâr ve Sünne boğazı sularında lenger-endâz-ı karâr olup

---

643 rüzgâr AE: heva V, ATE

644 karârgâh V, ATE: -AE

645 haslet V, ATE: halsat AE

646 müslimîn V, ATE: -AE

647 مكر اللّيلُ اخفى لِلوَيْل = "Gece yapılan planlar musîbeti daha iyi gizler" anlamında Arapça bir söz.

Bu vâkı‘a-i cemîlenin siyâk-ı meşrûh üzre vukū‘ bulduğu huzûr-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı Cem-câh ve ordu-yı hümâyûn-ı zafer-destgâha başka başka Kapudan-ı deryâ Vezîr Hüseyin Paşa tarafından tahrîr ü ihbâr ve bu nusret-i [311a] cemîlenin Yergöğü vak‘asına sânî olmasını herkes fâl-i hayr ittihâz ve umûmen ümmet-i Muhammed te’yîd-i sultân-ı müslimîn duâlarıyla rû-yı niyâzların tevcîh-i bârgâh-ı cenâb-ı çâre-sâz-ı bî-niyâz eyledi. Cenâb-ı Hakk ve Feyyâz-ı mutlak hazretleri dâimâ elviye-i İslâm’ı sunûf-ı nesâim-i fevz ü nusrete makrûn ve a‘lâm-ı küffâr-ı hâk-sârı ser-nigûn eyleye âmîn.

Nefy-i Mukābele-i Süvârî Mehmed Raşid Efendi ve Vukū‘-ı Tevcîhât

Efendi-i mûmâ-ileyh vezîr kethüdâsı kâtibi kaleminden neş’et edip iki üç sene zarfında kethüdâ kitâbetinden hasret-i hâcegân-ı dîvân olan rûznâmçe-i evvel mansıbına intikāl eden Hasan Efendi’nin oğlu olup kendisi dahi pederi misillü az vakitde müsâade-i eyyâm ile

Beyt

Fi’n-nâsi men yes‘udühü’l-akdâr[648]
Ve fealehû cemî‘uhû idbâr[649]

[Nesr] Mazmûnunca iki üç sene zarfında kalem-i mezbûrda halîfe ve kâtib olduğundan başka ef‘âlin bir dereceye îsâl eyledi ki bundan mukaddemlerde azline dâir iki def‘a hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-rîz sudûr olmuşidi. Ol vartaları güzerân eyledikden sonra kendisine gelmek lâzım iken rûzgâra tecrübesi sebkat eylemediğinden nâşî mütenebbih olmadığından başka bu bâbda pederinin nushuyla dahi mütenassıh olamayıp ke’l-evvel tevsî‘-i dâire ve teksîr-i esbâb-ı fâhire için

[648] في الناس منَ يسُعِدُه الاقدار = İnsanların arasında kaderin mutlu ettiği kişiler de vardır
[649] و فِعلهُ جميعُهُ ادبار = Ama onun bütün işleri başkasına sırt çevirmekten ibarettir.

vazîfesi olmadığı umûrlara mukāreşe ve tevfîr-i hutâm-ı dünya zımnında kendüden büyükler ile muâraza vü münâkaşa ederek zamân-ı yesîrde [311b] sipâh kitâbeti ba‘dehû süvârî mukābeleciliği mansıbların tahsîl ve bu vesîle ile dahi şiâr-ı iştihârın tezyîl eylemişidi. Mûmâ-ileyhin hadâset-i sinni takrîbi ile bu dâiyelere düşmesi te’dîbin muktezî olmağla süvârî mukābeleciliğinden azl ü tenkîb ve ol bâbda şeref-sudûr olan emr-i hümâyûn-ı mehâbet-makrûn mûcibince Kıbrıs cezîresine nefy ü tağrîb olunup ordu-yı hümâyûn ve Âsitâne-i Aliyye’de olan nukūd ve eşyâ-yı müctemiası cânib-i mîrîden zabt olunmuşdur.

Bu takrîb ile menâsıb-ı dîvâniyyeden birkaç mansıbı kethüdâ-yı esbak Abdullah Efendi’ye ve defter emâneti Tevkī‘î Hakkı Beyefendi’ye mukābele-i süvârî mevkūfâtçı Ömer Behçet Efendi’ye ve mevkūfatçılık muvakkaten mâliye tezkirecisi olan sâbıkā silâhdâr kâtibi Hafız Efendi’ye tevcîh ü ihsân ve avârif-i cenâb-ı cihân-dârîden her biri bir gûne münbasit u handân kılındı.

Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Yergöğü

Livâ-i şerîf ile ordu-yı hümâyûn yirmi gün mikdârı Rusçuk sahrâsında ikāmet eyleyip eyyâm-ı mezkûrede hasbe’l-imkân İsmail tarafına tertîb-i asâkir ve tesyîr-i hazîne vü zehâyir ederek i‘tâ-yı takviyet ve güzergâh-ı a‘dâ-yı dîn olacak Tuna sâhillerinde vâḳi‘ medâhil ü mahâric ve sâir serhadlerin mümkün mertebelere istihkâmına bezl-i miknet olunup bi-mennihî teâlâ ordu-yı hümâyûn nehr-i Tuna’yı Yergöğü cânibine güzâr eylediği akabinde her tarafdan [312a] a‘dâ-yı dîn üzerine leşker imrâr ve kahr ü tedmîr ve düşman-ı dîne bezl-i iktidâr olunmak vesâyâları dahi serhadlerde mukīm rüesâ-yı leşkere tenbîh ü te’kîd olundukdan sonra ordu-yı hümâyûnun serdâr-ı ekrem ile karşı Yergöğü cânibine ubûr eylemesi münâsib olup olmadığına dâir merreten ba‘de-uhrâ akd-i meclis-i istişâre olunup ordu-yı hümâyûnda vüzerâdan kimesne bulunmamakdan nâşî serasker ile tertîb-i ordu ve muhârebe vü mutârede-i a‘dâ-yı siyeh-rû olmanın imkânın olmadığından ittifâk-ı ârâ

ile livâ-i şerîfin Rusçuk sahrâsında terk olunup serdâr-ı ekremin piyâde ocakları ve umûmen süvârî asâkiri ile nehr-i Tuna'yı geçip a'dâ-yı dîn üzerine varılmasına karâr verilmişidi. Bu kerre ordu-yı hümâyûna vüzerâdan bir çarhacı nasbı lâ-büdd olmağla çend mâh mukaddem kendisine vezâret verilip İsakçı muhâfızı olan Kürd Osman Paşa'dan gayrı münâsibi bulunmamağla muhâfaza-i mezkûreden ordu-yı hümâyûna celb ve bir tarafdan ocaklar ile şehr-i Zi'lka'denin on üçüncü Pazartesi günü [25 Temmuz 1790-Pazar] yeniçeri ocağının imrârına mübâşeret olunup yevm-i mezbûrda ibtidâ olunmak için bir aded orta imrâr ve ba'dehû açık kayıkları teksîr ü tanzîm olunarak evvelen yeniçeri ocağı ve ba'dehû sâir piyâde ocaklar[ı] ba'dehû süvârî asâkiri mürûr eyleyip Yergöğü hâricinde kâin nısf sâat mesâfede vâḳi' sudan suya sefer-i sâbıkda hafr olunan metris hendeklerinin derûnuna piyâde [312b] asâkiri nüzûl ve hâricine süvârî asâkiri ale't-tertîb mürûr u müsûl eylediler.

Pes kāide-i kānûn üzre sipâh ve silâhdâr ocakları livâ-i şerîf kaymakamı ta'yîn olunan kethüdâ-yı esbak Tevfîkī Abdullah Efendi ile livâ-i şerîf muhâfazasında kıyâm ve şehr-i Zi'lhicce [13 Ağustos 1790-Cuma] ve mâh-ı Ağustos'un ikinci Cuma günü dahi umûmen ahmâl ü eskāl Rusçuk sahrâsında terk olunarak serdâr-ı ekrem ordu-yı hümâyûn ricâli ile sebük-bârca sâat yediye on dakīka kalarak Tuna şaykaları ve ba'zân çete ve açık ta'bîr olunur kayıklara süvâr ve müretteb alay ile Yergöğü cânibine güzâr eyleyip serdâr-ı ekremlere mahsûs olan haymeye nüzûl[e] karâr eylediler.

Mârrü'l-beyân hendeklerin tathîr ü tevsî'içün mukaddemâ Rusçuk sahrâsından mi'mâr ve Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından ve gediklilerinden kâr-güzâr ağalar ta'yîn ve taraf taraf tabyalar inşâsı ve toplar vaz'ıyla yirmi gün zarfında gereği gibi tahkîm ü tarsîn olundu. Hattâ gâh gâh bi'n-nefs serdâr-ı ekrem hazretleri ve vezîr ağapaşa isti'câl ve darb-ı tabl ve sûrnâ ve bahş-ı atâyâ ederek sunûf-ı asâkiri metrisler istihkâmıçün teşvîk ü i'mâl eyleyip hâssaten top tabyalarının vaz' u inşâsı

ol vakt ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan Sivas eyâletlisine itmâm ü ikmâl etdirilmişdir.

Vukū‘-ı Meşveret

Mukaddemce beyân olunduğu üzre nehr-i Tuna ubûr olunup [313a] serdâr-ı ekrem maiyyetlerinde olan erbâb-ı kalem ile Yergöğü kasabası ebniyesinin hâricinde nehr-i Tuna'dan nehr-i Tuna'ya varınca hafr olunan metris hendeklerinin derûnunda ikāmet ve sâir süvârî asâkir ile[650] yeniçeri ocağı zikr olunan hendeklerin hâricinde taraf taraf nasb-ı hıyâm ve tertîb-i ordu-yı celâdet eylediler. Bir tarafdan hafr olunan hendek ve metrisler ile tertîb olunan tabyaların istihkâmına ihtimâm ve bir tarafdan a‘dâ-yı dînin ya‘nî Nemçeli la‘înin ol günlerde ne mahalde olduğunun bilinmesi iltizâm olundu.

Bu esnâda a‘dâ-yı dînin bir mikdârı ordu-yı hümâyûna on iki sâat mahalde vaki‘ Ziştovi muhâzâtında ve bir mikdârı mevkib-i hümâyûnun alt cânibinde vâḳi‘ Tutrakan karşılarına doğru Ardıç nehrinin Fokşan cânibine doğru olan karyeler havâlîlerinde olduğu ve asıl ordu-yı menhûsu Bükreş kasabasının iki sâat mikdârı sağ cânibinde vâḳi‘ Ardıç nehrinin öte cânibinde kâin Vakreş demekle ma‘rûf manastırın etrâfında vâḳi‘ boğaz şeklinde iki cebel arasında olan arâzîlerde olduğu ordu-yı mekrûhlarından müteâkıben firâren ahz olunan dillerden ve sâir reâyâdan tahkīk olunmuş olmağla Yergöğü cânibine ubûr olunduğunun [2 Zi'lhicce] ikinci [14 Ağustos 1790-Cumartesi] ve üçüncü [15 Ağustos 1790-Pazar] ve dördüncü [16 Ağustos 1790-Pazartesi] ve beşinci günü [17 Ağustos 1790-Salı] ale't-tevâlî hayme-i serdâr-ı ekremîde cümle ile meşveret olunup

Evvelki gün Nişli Ali Ağa [313b] ve ikinci meşveretde kul kethüdâsı ağa kelâma başlayıp hulâsa-i meşveret ordu-yı hümâyûnun düşman-ı dîn üzerine gitmek

[650] ile: mükerrer AE

sûret-i re’yleri ve tertîblerine dâir ya‘nî sağ kol ve sol kol ve çarhacı paşanın güzîde süvârîler ile hîn-i mülâkāt-ı a‘dâda düşman-ı dîn üzerine izhâr-ı hamelât-ı cân-sipâr eylemeğe bezl-i iktidâr ve iktizâ eyledikde yine yerli yerine ber-karâr ve piyâde asâkiri dahi metrislerde müstahkem ve üstüvâr olmak gerekdir makālelerine dâir olmağın bu bâbda herkes bildiğin i‘lân ve haylice kelâm îrâd ü beyân eylediler ve atlı askerinin piyâde askerini bırakmaması husûsunu ki esâs-ı muhârebe ve a‘dâ-yı dîne zafer bu maddeden ibâretdir.

Hâzır bi’l-meclis olan Numan Bey ve Çaparzâde Süleyman Bey ve Kara Osman oğulları Hacı Ömer Ağa ile Hacı Mehmed Ağa’ya gereği gibi iltizâm etdirdiler ve herkes piyâde asâkirini bırakmayacaklarına maiyyetlerinde olan askerlerine kefâletlerin ikrâr eylediler ve Yergöğü kasabasının alt cânibinde ve üst cânibinde beyân olunduğu üzre a‘dâ-yı dînin onar ve on beşer sâat mahallerde taburları olmağın serdâr-ı ekrem hareketi ile Yergöğü metrisleri birden tahliye olunduğu sûretde a‘dâ-yı dîn metrisleri zabt edip ordu-yı hümâyûnun ensesini alır ise hâl müşkil olur mülâhazalarına mebnî serdâr-ı ekremin bi’n-nefs ordu-yı hümâyûn ile a‘dâ-yı dîn üzerine gitmemesini ba‘zılar tercîh ve ba‘zıları serdâr-ı ekrem bulunduğu mahalde ikāmet [314a] eyleyip serasker ile a‘dâ-yı dînin asıl ordu-yı mekrûhu üzerine gidilmek makālesini tasrîh eylediler. Nefsü’l-emr Tuna üzerinde cisr olmadığından maâza’llâhü teâlâ emr-i ber aks olunduğu takdîrde etrâf-ı selâse-i asâkir-i nusret-şiâr Nemçe kâfiri taburlarıyla müstedâr ve Fokşan cânibine doğru olan Nemçeli verâsında yedi sekiz sâat mahallerde Moskov keferesi vukū‘-ı muhârebeye intizâr üzre olmağla ahvâl-i muhârebeye âşinâ ve husûsan mahall-i cengin ne gûne muhâtaradan ibâret bir cây-ı tengnâ olduğun ra‘nâ bilenler mübtelâ-yı endîşe-i dûr-â-dûr ve cenâb-ı Hak’dan der-yûze-i nusret olunarak hazret-i Vehhâb-ı bî-misâle tefvîz-i umûr eylediler idi.

Yergöğü metrislerinin tahliye olunması münâsib olmadığı re’y-i istisvâb olunup lâkin tez elden bir serasker bulunmadığından kaymakam-ı sâbık ağapaşanın

seraskerliği istihsân ve bir iki gün zarfında iktizâ eden hil‘ati iksâ ve umûmen süvârî ve piyâde asker ile a‘dâ-yı dîn üzerine gönderilmesi tedârükâtı istihsâline dâmen-i der-miyân olundu.

Vürûd-ı Elçi-i Prusya ve Şürû‘ be-Mükâleme-i Akd-i Mütâreke

Ânifen beyân olunduğu üzre Yergöğü sahrâsı asâkir-i pâdişâhî ile mânend-i deryâ temevvüc ve rüesâ-yı leşker umûr-ı muhârebe müzâkeresi maslahatı zımnında birbirlerini ziyâret ü teferrüc üzre iken şehr-i Zi’lhicce’nin altıncı Salı günü [17 Ağustos 1790-Salı] akd-i ittifâk tasdîk-nâmesiyle [314b] vürûdu muntazır olan Prusya elçisi Vidin tarafından zuhûr ve nehr-i Tuna ile Yergöğü sahrâsında ordu-yı hümâyûna gelip devleti tarafından hâmil olduğu tahrîrâtı ma‘rûz-ı huzûr iyledi. Arz eylediği tahrîrâtın bir kıt‘ası mukaddemâ Devlet-i Aliyye ile şerâit-i adîdeyi hâvî Prusyalı’nın akd eylediği ittifâkın tasdîk-nâmesinden ibâret olmağla fi’l-hâl vusûlü haberi rikâb-ı kamer-tâb-ı husrevâneye irsâl olundu. Diğer tahrîrât u takrîrâtı dîvân-ı hümâyûn tercümânı vâsıtasıyla tercüme vü tebyîn olundukda me’âl-i muhassalı Devlet-i Aliyye-i ebediyyü’l-istimrâr ile ez-dil ü cân Nemçeli’nin musâlahaya tâlib ve musâlaha için tez elden akd-i mütâ[re]keye râgıb olup elçi-i mersûmun kendisi dahi bu emr-i mühimmi ahsen-i vech üzre akd ü rabta devleti cânibinden mutavassıt olmasından gayri bir şey olmamağla fi’l-asl mülâhaza olunduğu üzre Nemçeli ile musâlaha için akd-i mütâreke ve Moskov keferesiyle müstakillen tertîb-i usûl-i muhârebe olunması min külli’l-vücûh cümle indinde müstasveb ü müstahsen görünmeğin hemen reîsülküttâb efendi Nemçeli ile akd-i mütâreke için mükâlemeye me’mûr olup elçi-i mesfûr ile Nemçeli tarafından mütâreke mükâlemesine ta‘yîn olunan sır kâtibi nâm murahhas ordu-yı hümâyûndan Rusçuk kasabasına ba‘de’n-nakl mevâdd-ı mütârekenin mükâlemesine şürû‘ olundu. Tarafeynden îrâd olunan maddeler serdâr-ı ekremin nezâretleriyle cerh ü ta‘dîl ve [315a] maddesine göre hasbe’l-iktizâ ba‘zân îcâz ve ba‘zân tatvîl olunarak yevm-i şürû‘un otuz beşinci günü

gāile-i mükâleme karîn-i hitâm ve dokuz ay müddet ile akd-i mütâreke husûsu pezîrây-ı encâm olacağı cânib-i serdâr-ı ekremîye arz u i‘lâm olundu.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Civâr-ı Yergöğü be-Sahrâ-yı Yergöğü

Bundan evvelce beyân olunduğu vechile Prusya elçisi vürûd ve der-akab tarafeynin murahhasları mükâlemeye kuûd eyleyip lâkin mütârekeye ne sûretde netîce verileceği ba‘de-zemânin ma‘lûm olacağı âşikâr ve asâkir-i deryâ-hurûşun ol vakte dek duramayıp cânlarına sıklet ârız olacağı bedîdâr olup hüsn-i tedbîr ile hitâm-ı maslahata dek tevkīfleri akdem-i umûrdan ve husûsan tez elden Nemçe gāilesi ber-taraf olunduğu akabinde umûmen Moskovlu üzerine gidilmek vâcibât-ı şevâgil-i cumhûrdan olmağla ba‘zân ileri asker gönderilmesi ve ba‘zân ordu-yı hümâyûnu mahallinden tahrîk ile tevkīf-i asâkire tedbîr olunup evvelen Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından es-Seyyid el-Hâcc Numan Bey binden mütecâviz süvârî ile a‘dâ-yı dîn ya‘nî Nemçeli-yi la‘înin asıl taburu olan cânibe irsâl ve birkaç günden sonra Karaosmanoğulları mübâşeretleriyle Ardıç nehri üzerine inşâ olunacak cisrin mahalleri keşf olunması husûsuna ihtimâm ü isti‘câl olundu.

Bundan sonra mevkib-i hümâyûnun bulunduğu mahalden bir mikdâr [315b] ileri hareketi dahi ba‘de’l-istişâre istisvâb ü istihsân olunmağın şehr-i Zi’lhicce’nin on beşinci Hamîs günü [26 Ağustos 1790-Perşembe] ale’t-tertîb ya‘nî evvelen Dergâh-ı âlî yeniçerileri ocağı ve ertesi günü sâir piyâde ocakları ve ba‘dehû mâh-ı mezbûrun on sekizinci Ehad günü [29 Ağustos 1790-Pazar] serdâr-ı ekrem Yergöğü civârında olan ordugâhından hareket ve bir sâat mikdârı ileride vâḳi‘ korular civârında kâin sahrâ-yı dil-güşâda tertîb-i ordu-yı celâdet-menkabet eylediler.

Nefy ü İclâ-yı Sadr-ı Rum [Mollabeyzâde Mustafa Bey] ve Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Ulemâ

Şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi beşinci günü [5 Eylül 1790-Pazar] hasbe'l-iktizâ sadr-ı Rum olan Mollabeyzâde Mustafa Bey Rumeli sadâretinden ma'zûl ve menfiyyen Kıbrıs cezîresine mersûl olup bu takrîb ile Rumeli sadâreti münhall ve ol makāma bi'l-fi'l sadr-ı Anadolu olan Osman Efendizâde Abdullah Efendi fazl ü irfân cihetiyle cümleden ehl olmağın der-akab Rumeli sadâreti ile mübeccel ve Anadolu kazaskerliği ile dahi fi'l-asl Anadolu pâyesi olan iffet ü takvâ ile mevsûf Salih Efendizâde Ahmed Es'ad Efendi bekâm kılındı.

Vefât-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Mustafa Sıdkı Efendi]

Ordu-yı hümâyûn kadısı olan Mustafa Sıdkı Efendi oldukca rükûb ve nüzûle sâhib-i iktidâr bir pîr-i gayret-şiâr olup hattâ ihtiyârlığı sebebi ile nehr-i Tuna'yı karşı cânibe mürûr teklîfi olunmayıp Rusçuk cânibinde ibkā olunmuşiken [316a] îd-i azhâ münâsebetiyle karşı Yergöğü'ye güzâr ve cümle ile muâyede merâsimi ibkāya ibtidâr eylemişidi. Ba'de'l-muâyede yine karârgâhı olan Rusçuk tarafına ubûr eylediği akabinde kendisinde nezle-i şedîde zuhûr etmeğin kasd u ihtikān ile tedbîr-i müdâvâta mübâşeret olunduğu esnâda cenâb-ı kabızu'l-ervâh kabz-ı rûhuyla vücûdun ıslâh edip şehr-i Zi'lhicce'nin yirmi beşinci günü [5 Eylül 1790-Pazar] Rusçuk cevâmi'inden Paşa Câmi'i hazîresine vücûd-ı mağfiret-enderûnu medfûn ve penâh-âver-i gufrân-ı hazret-i Hayy-ı bî-çûn olmuşdur.

Terceme [-i Hâl-i Mustafa Sıdkı Efendi]

Mevlânâ-yı mûmâ-ileyh belde-i Manisa'dan neş'et ve sinn-i temyîze bülûğundan sonra Âsitâne-i saâdete azîmet eyleyip Murtaza Efendi meşîhatından ya'nî altmış yedi târîhleri hilâlinde bi'l-imtihân silsile-i müderrisîne iltihâk ve doksan dört senesi esnâsında mahrec menâsıblarından Yenişehir mansıbında neşr-i âsâr-ı

mahâsin-i ahlâf eylemişidi. Bundan sonra Kahire-i Mısr'a kadılık ile eşbâhına i'tilâ ve andan min-gayr-i iznin farîza-i haccı edâ eyleyip yine Âsitâne-i saâdete ric'at ve andan Mekke pâyesiyle mevkib-i hümâyûna azîmet eyledi idi. Ömrü sekseni mütecâviz ve tis'îne mütenâhiz bir pîr-i rûşen-zamîr idi. **Tecâveza'llâhü ân-seyyi'âtihî**[651].

[651] تجاوز الله عن سياته = "Allah onun günahlarını affetsin" anlamında bir dua cümlesi.

Vekāyi‘-i Sene Hams ve Mi’eteyn ve Elf
1205
[1790-1791]

Zikr-i Muhârebe-i Donanma-yı Hümâyûn
ve Rû-mâlî-i Kapudan-ı deryâ be-Huzûr-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn

[316b] Mukaddem beyân olunduğu üzre Kapudan-ı deryâ Anapa sularında donanma-yı küffâr-ı hâk-sâr ile akd-i muhârebe eyledikleri akabinde Sünne havâlîsine vürûd ve hengâm-ı muhârebede maiyyetinde olan merâkib-i sultânîye ârız olan şikest ve noksânı ucâleten ta‘mîr ü termîme bezl-i mechûd eyledikden sonra zâtında merkûz olan şecâat ü hamiyyet ve tînetinde vedîa olan mâye-i sadâkat ü diyânet-i lâzimesince der-akab me‘mûr maiyyeti olan merâkib-i sultânî ile mahall-i mezkûrdan ref‘-i mersâ-yı ikāmet ve sefâyin-i düşman-ı dîni cüst [ü] cû ederek Hocabey[652] suları cânibine tevcîh[653]-i sükkân-ı azîmet eylemişidi. Birkaç gün ol havâlîde geşt ü güzâr ve a‘dâ-yı dîn gemileri ne sularda olduğun istihbâr eyledikleri esnâda düşman-ı dînin külliyyetli donanma-yı nuhûset-intimâsı Kılburun cânibinden zuhûr ve müşârün-ileyh dahi fi’l-hâl tertîb-i usûl-i muhârebeye bezl-i makdûr eyleyip evâil-i Muhârremü’l-harâmda ya‘nî eyyâm-ı âşûrâda muhârebeye ibtidâr ve mukābil olduğu an a‘dâ-yı dîn sefâyini derûnuna âteş-nisâr olmağla sarf-ı iktidâr eyledi. Hikmet-i Hüdâ hübûb eden havâ düşman-ı dîn donanmasının hareketine muvâfık ve müşârün-ileyhin dil-hâh üzre gemilerin kullanmağa mâni‘ vü âik iken himmetine fütûr ve gayretine kusûr getirmeyip şiddet-i hübûb-ı rûzgâra muâraza ederek cenge

---

[652] Hocabey (Odesa): Ukrayna’da bulunan bir liman şehri, bkz; Tahir Sezen, **Osmanlı yer Adları (Alfabetik Sırayla),** s.237.

[653] tevcîh V, ATE: -AE

âgāz ve maiyyetinde bulunan sâir dilâverân kapudan ile [317a] deniz a‘sâbı olan cevâhir-i şecâatın envâın ibrâz eyleyip sadme-i gülle-i kûh-fersâ ile donanma-yı küffârın niçesin şikest ü harâb ve birkaç sefînesin pey-süper-i ka‘r-ı âb ederek her biri bir gûne hakk-ı sadâkati icrâ ve dâd ü diyâneti gereği gibi edâ vü ibkā eylediler. Lâkin zikr olunduğu üzre adem-i müsâade-i hevâ ile kapudane sefînesinin cevelân edeceği mahall a‘dâ-yı dîn gemileri topları altına dûçâr ve kıllet-i i‘ânet-i rûzgâr ile savuşmağa adîmü’l-iktidâr olmakdan nâşî tevâfür-i tevârüd-i humbara ve gülle-i a‘dâdan bî-sütûn ve seren kaldığı esnâda havâ müdâfaası takrîbi ile düşman-ı dînin iki kebîr sefînesi iki tarafdan kendisine çengel-zen olup fart-ı gayretinden kapudane olan kimesne kendi ateşinden tahlîs-i cân için süvâr olduğu sefînenin filikasıyla girîzân ve yemleme ile cebehâne-i kapudaneye âteş-feşân olup kapudane sefînesine sûzân ve bu takrîb ile a‘dâ-yı dînin küffâr-ı hâk-sâr ile mel’ân olan iki kıt‘a kebîr sefînesin derûnlarında bulunan melâ‘în-i hâsirîn ile ihrâk bi’n-nâr ve tarfetü’l-ayn reh-i âbdan ka‘r-ı cahîme tesyâr eyledi. Ammâ fi’l-asl mukaddem zikr olunan Anapa ma‘rekesinde merâkib-i sultânînin ekserîsi kesret-i muhârebeden muhtâc-ı ta‘mîr ü termîm olduklarından başka bu def‘a dahi vukū-yâfte olan muhârebe-i müşrik-sûzda vefret üzre mukābele ve top [317b] endâhtıyla tahammülden ziyâde mukātele eylemeleri sebebi ile ekser-i sefâyin-i sultânî suvatmağın ta‘mîre ihtiyâclar rû-bâlâ ve mevsim-i deryâ dahi güzerân eyleyip birkaç vechile bi’z-zarûre mersâ-yı tersâne-i âmireye ric‘atleri iktizâ etmekle mu‘tâd üzre taraf-ı hümâyûndan da‘vet olunarak cânib-i bogāz-ı Bahr-i siyâha avdet ve iltifât-ı amîmetü’l-berekât-ı hâkānü’l-bahrieyn hazretlerine mazhar olarak tahsîl-i dest-mâye-i envâ‘-ı nevâziş-birr ü mekremet eylediler.

Zikr-i Vukū‘-ı Mütâreke ve Mübâdele-i Temessük ve İksâ-yı Hil‘at be-Murahhasân-ı Akd-i Mütâreke

Bundan mukaddemce akd-i mütârekeye mübâşeret ve zikr olunduğu üzre tenkīh-i şerâ’it-i mütârekeye dikkat olunarak tarafeynin temessükleri müheyyâ ve bir an akdem mübâdele olunması ehemm-i umûrdan idiği serdâr-ı ekrem huzûruna inhâ olunmağın şehr-i Muharremü’l-harâmın on birinci günü [20 Eylül 1790-Pazartesi] ki rûz-ı şürû‘un otuz beşinci ve Eylül’ün onuncu Salı günü idi Prusya elçisiyle Nemçeli tarafından akd-i mütârekeye murahhas ta‘yîn olunan sır kâtibi Rusçuk kasabasından muasker-i hümâyûn olan Yergöğü cânibine imrâr etdirilip nehr-i Tuna kenârından Çavuşbaşı Genc Osman Ağa mübâşeretiyle mesfûrân için reîsülküttâb efendi hıyâmı civârında nasb olunan haymeye îsâl olundular. Hayme-i mezkûrede bir mikdâr ârâm eyledikleri esnâda serdâr-ı ekrem haymesi pîş-gâhı sunûf-ı asâkir-i pâdîşâhî ile tezyîn olunduğu akabinde mu‘tâd üzre [318a] çavuşbaşı ağa tarafından çavuşlar kâtibi ve emîni delâletleriyle mesfûrân kaldırılıp temâşâ-yı asâkir-i deryâ-hurûş-ı şehriyârî ederek hayme-i serdâr-ı ekremîye îsâl olundular. Bundan sonra serdâr-ı ekrem d’eb-i dîrîn-i Devlet-i Aliyye üzre sekînet [ü] vakār ile elçi-i mesfûr ve murahass-ı mersûm üzerine vürûd ve debdebe-i tâmm ile makāmlarına kuûd eyleyip elçi ve murahhas ile bir mikdâr bast-ı kelâm ve kahve ve buhûr merâsimi itmâm olunduğu hitâmında temessükler mübâdele olunup evvelen mutavassıt olan elçi-i mersûm ve ba‘dehû Nemçeli murahhası olan sır kâtibi mesfûra semmûr kürkler iksâ ve avârıf-ı behiyye-i şehinşâhîden dîvân-ı hümâyûn tercümânı ile sâir mesfûrların havâss-ı etbâ‘ ve hademe-i sâirelerine birkaç sevb kakum kürk ile altı sevb mikdârı şâlî ve sof kerrâkeler iksâ ve hila‘-ı sâire-i pâdişâhî ile mecmû‘unun hâtırı hurrem ü ihyâ kılındı. Reîsülküttâb efendiye dahi iki bin yedi yüz elli guruş fî ile bol yenli semmûr kürk i‘tâ ve elçi-i mersûma avâtıf-ı aliyye-i tâcidârîden bir re’s donanmamış esb ihdâ olundu.

Sûret-i Temessük-i Mütâreke

Bâis-i tahrîr-i kitâb [ve] safvet-i nisâb oldur ki

Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye ile Nemçe devleti beyninde vâḳi‘ olan hukūk-ı kadîm[i]nin ba‘zı avârız hasebiyle tegayyüründen nâşî irâkā-i dimâdan ihtirâzen cânibeynin rağbet ü hâhişine binâen müceddeden akd-i revâbıt-ı silm ü safvet [318b] kılınması matlûb olmakdan nâşî Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye ile Nemçe devleti beyninde işbu muhârebe vukū‘ından beri Devlet-i Aliyye’nin Nemçe askeri tarafından istîlâ olunan bi’l-cümle mahalleri Devlet-i Aliyye’ye redd ü teslîm ve Nemçe Devleti işbu muhârebeye müdâhale etmeyip min-ba‘d Rusya devletine Devlet-i Aliyye aleyhine min külli’l-vücûh imdâd vermekden nükûl ve muhârebe üzre olan Devlet-i Aliyye ile Rusya devleti beyninde dikkat üzre bî-taraflık[654]şıkkı ihtiyâr ve riâyet olunmak şürûtuna rab ile Nemçe devleti Devlet-i Aliyye ile akd-i müsâleme husûsunu taahhüd edip

Selezya’da vâḳi‘ Reşenbaş nâm mahalde işbu bin yedi yüz doksan senesi Temmuz’unun yirmi yedisinden Nemçe ve Prusya Kralları’nın murahhasları beyninde imzâ olunan şürût-ı mezkûreyi hâvî muâhede-i mezkûre cânib-i saltanat-ı seniyyeden dahi istihsân ü kabûl olduğuna binâen musâlahaya râbıta ve hitâm verilmek için Prusya ve müttefikleri İngiltere ve Flemenk devletleri tarafından mutavassıt ve bundan böyle zâmin olarak elçileri hâzır bi’l-meclis olmak üzre Devlet-i Aliyye ile Nemçe devleti tarafından murahhas elçilerinin mümkün mertebe isti‘câl ile mahall-i ictimâ‘a ta‘yîn ü tesyîrlerine medâr olacak mütârekenin akdına cânib-i saltanat-ı seniyyeden düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü’l-âlem nâzım-ı menâzımü’l-ümem mürettibi merâtibi hilâfetü’l-kübrâ mükemmil-i nâmûsü’s-saltanatü’l-uzmâ vezîr-i a‘zam-ı sütûde-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı [319a] mansûrü’l-alem Şerîf Hasan Paşa -**edâme’llâhu teâlâ iclâlehû ve zâ‘afe[‘allâhü] bi’t-te’yîdi**

[654] bî-taraflık V, ATE: baytaraklık AE

iktidârehû ve ikbâlehû-[655] hazretleri ve Nemçe devleti tarafından feldmareşali ve Marie-i merzie Gırân Kordesi iftihâr-ı ümerâü'l-milleti'l-Mesîhiyye [ve] muhtâr-ı kübre't-tâifetü'l-Îseviyye Prens dö Kuburg -**hutimed-i avâkıbuhû bi'l-hayr**-[656] cenâbları terhîs olunmağla binâberîn beynlerinde ba'de'l-muhâbere Prusya Kralı'nın akd olunacak sulhe tavassut ve zamânı hasebiyle Kral-ı müşârünileyh elçisi kıdve-i a'yânü'l-milletü'l-mesîhiyye piyâde askeri konulalı ve istihkāk-ı harbiyye mertebesinde Kavalieri[657] Konte dö Lozi -**hutimed-i avâkıbuhû bi'l-hayr**-[658]ın mâbeyne hulûlüyle karâr-dâde olan mevâdd-ı mütârekedir ki zikr olunur

Evvellki madde ; İş bu temessük imzâsı günü târîhinden bed' olunarak tarafenyn hudûdunda Devlet-i Osmâniyye ve Nemçe Devleti askerleri beyninde gerek karalarda ve gerek sularda bi'l-cümle harekât-ı hasımâne münkatı' ola ve

Bi'l-cümle hudûd-ı tarafeynin gerek nehr-i Tuna'nın solunda[659] ve gerek Sırb ve Bosna semtinde mütâreke-i mezbûrenin muktezâsı cârî olmak üzre kābil ise yevm-i mezbûrda Devlet-i Osmâniyye ve Nemçe Devleti zâbitân ve tavâif-i askerlerine tenbîh oluna ve

Cânibeynden[660] tesyîr olunacak ulakların savb-ı me'mûrlarına vâsıl oldukları an mûcibiyle amel oluna ve

---

[655] ادماالله تعالى اجلاله و ضاعف بالتأييد اقتداره و اقباله = "Allah onun celalini daimi kılsın, iktidarını ve bahtını te'yîd ederek arttırsın" anlamında bir dua cümlesi.

[656] ختمت عواقبه بالخير = "Akıbeti hayırlı neticelensin" anlamında Arapça bir söz.

[657] Kavalieri: Asıl atlı süvarî olup, Avrupa'da hristiyanlık uğrunda canını feda eden kahraman bir sınıf, Kâmûs-ı Türkî, s. 1087.

[658] ختمت عواقبه بالخير = "Akıbeti hayırlı neticelensin" anlamında Arapça bir söz.

[659] solunda V, ATE: tûlunda AE

[660] cânibeynden V, ATE: câbinden AE

Asâkir-i tarafeynin hâlâ zabt u tasarruflarında olan eyâlât ve arâzî uhûd-ı musâlaha imzâ olununcaya dek tasarruflarında kala ve

Her cihetden hafiyy ü celî [319b] hasımâne evzâ‘ kabilinden add olunmak ihtimâli olan hâlâtdan kemâl-dikkatle tehâşî oluna ve

Miyânlarında ekmel-âsâyiş ve ahsen-muâmele levâzımına mürâât olunmak üzre tarafeynden bi’l-cümle zâbitân ve tavâîf-i askeriyyeye müekkeden tenbîh ola [ve]

İki devlet beyninde sulhün ber-vech-i istihkâm müstevcib olacağı iâde-i hüsn-i vifâk emrine min-ba‘d muhill ü münâfî olmak ihtimâli olan bi’l-cümle harekâtdan hazer ü mücânebet olunmak husûsuna tarafeynden sarf-ı etemm-i dikkat ü ihtimâm oluna.

İkinci madde ; Temessükün bâlâda muharrer târîhinden sonra gayr-i me’mûl çete ve tecâvüz ile îsâl-i hasâret ve nehb ü gasb-ı eşyâ ve nüfûs ahzı ve sâir gûne taarruz vâḳi‘ olur ise nüfûs-ı mezbûre kayd-ı esîrden halâs ve eşyâ-yı mağsûbe redd ve fuzûlî zabt olunan yerler tahliye ve hasâretzede olanların zararları tazmîn ü tarziye etdirilip bu gûne taarruz vukū‘u her hangi mahalde i‘lân-ı mütârekeden sonra olmuş ise o makūle hareketi irtikâb edenlerin ve hem-pâ ve şerîklerinin ibreten li’s-sâirîn zâbitân ma‘rifetiyle haklarından geline.

Üçüncü madde ; İşbu mütârekenin akdi kat‘îce müzâkere-i sulh zımnında Devlet-i Aliyye ve Nemçe Devleti ve Prusya ve müttefikleri olan İngiltere ve Flemenk devletleri tarafından kendi murahhaslarının mahall-i ictimâa irsâl olunmalarına

medâr için olup emr-i musâlahanın ta‘cîli iki devletin mesâlihine râci‘ bir maslahat olmakdan nâşî imkânı mertebe bir an akdem hitâmına tarafeynden mübâderet olunmak üzre [320a] kavl ü karâr olunup her gûne te’hîr ü terâhî misillü hâletin def‘îçün dokuz mâh müddetde kat‘îce hitâm-ı maslahat tarafeynden iltizâm olunur.Bu takdîrce işbu temessükkün imzâsı günü târîhinden Mayıs’ın evâhirine dek ma‘mûlün-bih olmak üzre i‘tibâr oluna.

Dördüncü madde ; Cânibeynden taahhüdât-ı mezkûre iltizâmından sonra asâkir-i tarafeynin birbirleri mukābelesinde tecemmu‘u beyhûde ve abes olduğundan mâ-adâ iki tarafa dahi bârgîrân oldukları cihetden iki tarafdan asâkir-i mezkûre çekile ve hudûdda ancak esnâ-yı musâlahada bulunagelen ve yahud eyâlâtın te’mîniçün iktizâ eden tavâif-i askeriyye ibkā oluna. Binâen-aleyh Pr[ens dö] Kuburg tarafından Eflak’da ancak nizâm ü âsâyiş-i beldenin ibkâsına kâfî olacak mikdâr alı konula ve gerek işbu alı konulacak mikdâr ve gerek sâir Nemçe tavâif-i askeriyyesi kalîl ü kesîr her ne ise kal[‘]a[661] ve Yergöğü ve İbrail nâhiyelerine duhûl etmeye ve

Kezâlik cânib-i Devlet-i Aliyye’den nehr-i Tuna’nın sol yakasında memleket-i Eflak hudûdunda ancak bâlâda mezkûr kal‘a ve Yergöğü ve İbrail kal‘alarının mikdâr-ı kifâye ve mârrü’z-zikr İbrail kal‘asına nazaran Rusyalı ile muhârebe henüz bâkī olmakdan nâşî i‘mâli iktizâ eden vesâil ü tedâbîrin cevâzı mikdârınca muhâfaza askeri alı konulup lâkin işbu alı konulacak muhâfaza askerinin ve gerek sâir tavâif-i

[661] kal‘a V, ATE: gele AE

askerlerinin kalîl ü kesîri ne ise memleket-i Eflak [320b] hudûduna ve Nemçeli'nin hâlâ zabtında bulunan sâir nâhiyelerine mürûru câiz görülmeye ve

Nehr-i Tuna'nın tûlunda tarafeyn askerlerinin zabtında bulunan sevâhil ve kıyılarında bilâ-mümânaatin iki tarafda dahi sefâyin ve kayıkları geşt ü güzâr eyleye lâkin be-şart etmeğe ihdâ hümâ aharın zabtında bulunan sâhiline takarrüb veya hurûc etmeye. Meğer fırtına ve yahud bir ha[di]se-i gayr-i müterakkabe zuhûr ede ki ol hînde tarafeynden her gûne mürüvvet ve dostluk muâmelesi va'd olunur. Kezâlik muktazî olan mahallerde yedek çekmek tarafeynden câiz ola.

Beşinci madde ; Mahall[662]-i ictimâa tarafeynden kavl ü karâr kılındıkdan sonra bu gûne mahall-i ictimâ' tamâmen her cihetden bî-gâne bir mahall add olunmak lâzım gelmekle mahall-i mezbûrda imkânı mertebe adedi ekall bir mikdâr asker kalıp gerek şehrin emniyyetine ve gerek mahall-i mezbûrun serbestiyyetine i'tinâ oluna.

Altıncı madde ; İşbu senedin imzâsı gününden bed' olunarak tarafeyn askerlerinden zabt olunmuş bulunan eyâlât açılıp musâlaha vaktinde olduğu misillü muâmele cârî ola ve işbu eyâlâtın ahâlîsi kendi devletleri tarafından yedlerine verilen yol hükmü ve paşaportaları ibrâz eyledikce taarruz havfından berî vechile bir yerden bir yere varıp işlerinin rü'yetiyle meşgūl olmaları câiz ola ve

[662] mahall V, ATE: -AE

Tarafeyn ahâlîsi beyninde nizâ‘ zuhûr eder ise tarafeynden me’mûrlar ta‘yîniyle nizâ‘larının dostâne teskîn ü kat‘ına mübâderet oluna ve

El-hâsıl tarafeyn reâyâsı âfât-ı muhârebenin indifâ‘ıyla teyemmünen akd olunacak musâlahanın [321a] bi’l-cümle menâfi‘iyle şimdiden mehmâ-emken müntefi‘ olmalarına tarafeynden rızâ verile diye işbu tahrîr olunan şürût tarafeynden kabûl ve bilâ-tagayyür mefâhimi icrâsına riâyet ve tekeffül olunup şürût-ı mezbûre-i makbûleyi hâvî tarafımızdan îmzâlarımız ile mümza ve mühürlerimiz ile memhûr birbirlerine muvâfık vechile mütâreke temessükâtı tahrîr ve mübâdele olundu. Târîh-i Hicret-i nebeviyye -**aleyhi efdalü’t-tahiyye**[663]-nin bin iki yüz beş senesi Muharremü’l-harâmı[nın] on birinci[664] Pazar günü [20 Eylül 1790-Pazartesi] ki bin yedi yüz doksan sene-i rûmîsi Eylül’ünün sekizinci günüdür Yergöğü sahrâsında tahrîr olunmuşdur.

İşbu mütâreke tasdîk-nâmesi bir yüzlü battal tabaka kâğıda el-yevm ketebe-i Devlet-i Aliyye elsinesinde rık‘a[665] ta‘bîr olunur hatt ile tahrîr olunup kenârı imzâ-yı serdâr-ı ekremî ile tezyîn ve mühr-i kebîrleriyle temhîr olunup hâtmesi Prusya elçisi ve mütevassıtı imzâsıyla mümza olarak mütevassıt-ı mersûma def‘ ü teslîm olunmuşdur.

---

663 عليه افضل التحّيه = “En faziletli selam O’na olsun” anlamında bir dua cümlesi.

664 dokuzuncu AE: on birinci V, ATE

665 Rık‘a: Osmanlı Devleti tarafından geliştirilen bir yazı çeşidi olarak bilinmektedir. Çabuk yazma ve okuma ihtiyacından doğmuştur. Ne zaman ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemekle birlikte XV. yüzyılın ikinci yarısında Dulkadiroğulları tarafından kullanıldığı söylenmektedir. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Dîvân-ı Hümâyûn’da belirli kurallara bağlanarak ana çizgilerinin belirlendiği görülmektedir. Asıl yaygın kullanımının XIX. yüzyılda olduğu gözlenir, kolaylığı sayesinde her alanda kullanılmış ve tercih edilmiştir. Burada rık‘a yazı biçiminin erken dönem olmasına rağmen kullanıldığını görmekteyiz. Bkn; Muhittin Serin, “Rik‘a”, **DİA**, İstanbul 2008, s.108.

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Şehr-i Muharremü’l-harâmın on dördüncü günü [23 Eylül 1790-Perşembe] Karaman eyâleti Vidin seraskeri sadr-ı esbak Yusuf Paşa’ya ve Sivas eyâleti sâbıkā Soğucak cânibi seraskeri Battal es-Seyyid Hüseyin Paşa’ya ve Tırhala sancâğı Yergöğü muhâfızı Vezîr Abdullah Paşa’ya avâtıf-ı aliyye-i pâdişâhîden tevcîh ü ihsân buyuruldu.

Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Rusçuk

Nemçeli ile musâlaha için mütârekeye ihtiyâr Devlet-i [321b] Aliyye’nin tekâlîfini kabûl eylemediği takdîrde Moskov keferesinden ahz-ı sâr eylemek maslahatı hayriyyesine mebnî olup ve hâzır nehr-i Tuna ubûr olunmuşiken Yergöğü sahrâsından Moskovlu üzerine gidilmek eğerçi kurb-ı mesâfe cihetinden be-gāyet âsân ve gāyet murâd-ı pâdişâh-ı Sikender-ünvân idi. Lâkin Nemçeli’nin taburları akd-i mütârekeden mukaddem Yergöğü sahrâsından Moskovlu üzerine gidilecek yolları zabt ü ikāmet ve kāide-i devlet üzre akd-i musâlaha olmadıkca mücerred mütâreke akdiyle askerîsin geri çekmek teklîfi mugāyir-i merâsim-i devlet olmağın bu bâbda Nemçeli’ye Moskovlu üzerine azîmet olunmak maslahatı için askerîsin Fokşan yolundan kaldırması her ne kadar ibrâm olundu ise ısgā olunmayıp devletinden istîzâna muhtâc olunduğun beyân ve bu mütâreke-i musâlahaya münâfî olduğun i‘lân eyledi. Askerîsin geri çekmemeğe mebnî feth-i mütâreke olunup Moskovludan evvel Nemçeli ile akd-i muhârebe olunduğu takdîrde kurbiyyet takrîbi ile fi’l-hâl iki düşman bir olup asâkir-i İslâm üzerine def‘aten hücûm edecekleri cây-ı işkâl olmadığından mâ-adâ Devlet-i Aliyye’nin müttefiki olan Prusyalı tarafından elçisi akd-i mütârekeye mutavassıt ta‘yîn olunmuş olup maslahat-ı musâlahayı temşiyet üzre olmağla Nemçeli ile muhârebe Prusyalı ile olan şerâ’it-i ittifâka dahi mugāyir olmağın bi’z-zarûre Nemçeli ile bâlâda beyân olunan [322a] vechile akd-i

mütâreke ihtiyâr ve nehr-i Tunadan beri[666] Rusçuk cânibine güzâr olunup Silistre üzerinden Moskovlu üzerine sevk-i leşker-i cerrâr eylemeğe bi'l-ittifâk karâr verildi. Bâlâda beyân olunan vechile kırk elli gün mikdârı Yergöğü sahrâsında ikāmet olundukdan sonra şehr-i Muharremü'l-harâmın on dokuzuncu [28 Eylül 1790-Salı] ve Eylül'ün on sekizinci Çarşamba günü piyâde ocakları ubûru akabinde serdâr-ı ekrem dahi Tuna şaykaları ile nehr-i Tuna'yı beri Rusçuk cânibine güzâr ve livâ-i fahr-ı iltivâ-yı hazret-i risâlet-penâhî civârında mansûb olan haymelerinde karâr eylediler.

Zikr-i İ'dâm-ı Voyvoda-i Eflak Mavroyani

Mesfûr iki seneden ziyâdece Eflak voyvodası olup Nemçe muhârebeleri takrîbi ile küllî asker i'mâl ve ol tarafa me'mûr vüzerâ ve mîrimîrân ile oldukca ittifâk ederek evâil-i voyvodalığında müdâfaa-i a'dâ-yı dîn ile iştigāl eylemişidi. Lâkin maiyyetinde olan sunûf-ı asâkire verdiği ta'yîn ve şehriyye hadden efzûn ve kıyâsdan bîrûn olmağla vüzerâ kapıları mesfûrun vergisine tama'an müteferrik u perîşân ve ekserî Bükreş voyvodası diyerek mersûmun semtine atf-ı inân eyleyip mesfûr dahi bu gûne şöhrete firîfte ve cünûnı takrîbi ile bir alay bin kapı devr eylemiş başı boş erâzil ü eşhâsın alkışına şîfte olup her birine bir gûne iyilik eylemeği iltizâm ve bu takrîb ile dâiresi askerîsi [322b] yevmen fe-yevmen mütezâyid ve beslemesi mazarratı ahâlî-i Eflak'a râci' ve âid olup ya'nî mesârif-ı askeri bahâne ederek ağni[yâ]-yı Eflak'ı müsâdereye şürû' ve mütemevvillerinden üçer beşer yüz kese akçe alarak baylarının hâlî gedâlar ahvâline rücû' eyledikden sonra evâil-i sene-i sâbıkāda irâde-i mesârif-ı askere kudretim kalmadı diyerek fî-mâ-ba'd memâlik-i Eflak'ı düşman-ı dîn istîlâsından muhârese edemem diye Bükreş havâlîsin terk ü firâr ve bir mikdâr Yergöğü'de ikāmet eyledikden sonra Rusçuk cânibine güzâr eylemişidi. Bundan sonra sadr-ı sâbık-ı merhûm Gāzî Hasan Paşa

[666] beri V, ATE: -AE

sadâret-i uzmâ ile kâm-revâ oldukda kemâl-tereddüdü takrîbi ile yine cem‘-i erâzil ü eşhâsa mübâşeret ve teksîr-i asâkir ile tecdîd-i şöhrete mübâderet eylemişidi. Nemçe seferi kāim ve Belgrad ve Vidin taraflarında asâkirin bulunması vâcib ü lâzım olmağın maiyyetinde olan beş on bin mikdârı dağlı hırsızları ile Vidin cânibine ta‘yîn olunmuşidi. Cânib-i mezkûr seraskeri olan sadr-ı esbak Yusuf Paşa kendi veliyy-i ni‘meti ve bâ‘is-i intişâr-ı şân u şöhreti olup ol tarafa itâat lâzime-i zimmeti iken ba‘zı bahâne ile ana dahi iğzâb ve maiyyetinde olan başı boş makūlesi üç beş bin mikdârı sunûf-ı erâzil ile Ziştovi kasabası cânibine reh-peymâ-yı zehâb oldu idi. Ol taraflarda vâḳi‘ kasabât u kurâyı dahi taht ü târâc ve ahâlî[323a] vü sekenesin tavırlarından ihrâc eyleyip bu gûne zulmleri âfâk-gîr ve husûsan Eflak muhârebesi vesîlesiyle cânib-i mîriden aldığı emvâl-i firâvân aklâm-ı mîrî defâtirinde mastûr u muharrer olduğundan başka sagīr ü kebîr indinde ma‘lûm u mukarrer olup tahrîb-i bilâd-ı Eflak ve teksîr-i ehl-i bagī vü şikāk ederek rûz be-rûz âteş-i isyânı alev-endâz olmağla izâlesi lâzım gelip lâkin beş altı bin mikdârı süvârî ve piyâde asâkire mâlik olmakdan nâşî gāile-i i‘dâmıyla bulunduğu mahall fukarâsının pâ-zede-i hasâretdan muhâfazası dahi lâ-büdd olmağın ol bâbda ber-mûceb-i irâde[-i pâdişâhî] i‘dâmına tedbîr gûn-â-gûn olunup evvelen Balkan cibâlinin mesâlik ü maâbirine evâmir-i aliyye tahrîri ile girîzgâhları sedd ü bend ve sânîyen Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Dağıstanlı kethüdâsı bu emr-i mühimme nâmzed kılınmış idi. Ammâ mesfûr semtine yanaşılır makūleden olmamağla itmâm-ı kâr değil me’mûriyyetin dahi izhâr edemeyip şuğl-i diğer ile vaktin imrâr ederek etrâfında karâr eylemişidi. Bundan sonra sûret-i ikrâmda muasker-i hümâyûna da‘vet ve bu sûret ile çâresi görülmeğe mübâderet olundukda maiyyetinde olan asâkir-i adîde aylık mutâlebesiyle bu bendelerin rencîde ediyor diyerek îrâd-ı i‘tizâr ya‘nî da‘vete icâbet edemeyeceği esbâbın tahrîr ü iş‘âr eyledi. Bir iki def‘a ordu-yı hümâyûn hazînesinden olmak [323b] üzre onar bin guruş irsâl ve oldukca askerîsi bahşişlerin verip ordu-yı hümâyûna vusûle isti‘câl eylemesi haberleri bi’d-defaât iblâğ ü îsâl olundu. Bunun

emsâli tedâbîr-i âkıl-firîb ile ele getirilmesi mukaddemâtı temhîd olunduğu esnâlarda başına geleceğin istiş‘âr ve firâr eylemek zu‘mında idiği bi’t-taharrî istihbâr olunmağın nehr-i Tuna’nın sol tarafından sadrıa‘zam tüfengcibaşısı Zişţovi muhâzâtına ta‘yîn ve Rusçuk cânibinden büyük mîrâhûr pâyesiyle Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından serdâr-ı ekrem büyük birâderi es-Seyyid Mehmed Ağa ile selâtîn-i Cengiziyye’den Cengiz Mehmed Giray Sultân ve vezîr [ve] enderûn ağalarıyla silâhdârları [nehr-i Tuna’nın] sağ tarafından ihrâc u tesyîr ve ne vechile olur ise olsun mesfûrun ele getirilmesi kendilere tavsiye vü telkīn olundu. Me’mûr oldukları üzre etrâfdan mesfûrun bulunduğu mahalle harekete mübâşeret ve mesfûr dahi keyfiyyet-i mezbûreyi hiss etmeğin maiyyetinde bulunan asâkir-i bî-şümâr ile Zişţovi’den hareket ve sûret-i firârda Rusçuk kasabasına sekiz on sâat mesâfede Bela nâm karyede beytûtet üzre iken etrâfını kat‘ ve maiyyetinde olan rüesâ-yı askeri vâkı‘adan habîr ve muhâresesi dâiyesinde olurlar ise gazab-ı pâdişâhîden bir ferdin necât bulmayacağı peyâmlarıyla ihâfe vü tahzîr ederek kuvvetü’z-zahrı olan cem‘iyyetin tefrîk ile esbâb-ı [324a] in‘idâmın cem‘ eyledikleri akabinde bağteten sâkin olduğu mahalle hücûm ve ser-i felâketmedârın kat‘ ile vücûd-ı levs-âlûdun ma‘dûm eyleyip re’s-i menhûs-ı meslûhu şehr-i Muharremü’l-harâmın yirmi birinci[667] günü [30 Eylül 1790-Perşembe] Âsitâne cânibine isrâ ve beyân olunduğu üzre merdûd-ı mesfûrun Bela karyesinde belâsın bulduğu huzûr-ı mekârim-i zuhûr-ı husrevânîye arz ü inbâ kılındı.

Terceme [-i Hâl-i Mavroyani]

Mesfûr fi’l-asl Cezayir-i Bahr-i sefidinden Nakşebare[668] reâyâsı esâfilinden iken bir takrîb [ile] Gāzî Hasan Paşa merhûmun dâiresine duhûl ve refte refte mânend-i iblîs a‘sâbına hulûl eyleyip bir aralıkda donanma-yı hümâyûn tercümânlığı

[667] yedinci V, ATE: birinci AE

[668] nakşebare V, ATE: bakşebare AE

mertebesin ihrâz ve eşbâhı olan şeyâtînden kesb-i imtiyâz eylediğinden başka kırk kese akçeden mütecâviz îrâd peydâ eylediğin ikrâr ile iftihâr ve bi'l-âhire sadr-ı esbak Yusuf Paşa sadâretinde Eflak voyvodalığın tahsîl ile iktisâb-ı sunûf-ı i'tibâr eyledi idi. Hattâ istimâ' olunduğu üzre voyvodalığ-ı mezbûrun tahsîline muhâlefet üzre olan darbhâne-i âmire sarrafı Pedros nâm kâfiri katl etdirip kendisi voyvodalık ihtişâmıyla enderûn-ı hümâyûndan hurûc eyledikde Sarây meydanında mesfûrun lâşesin temâşâ ederek güzâr ve hande-günân-ı nekbet-hânesi tarafına doğru sevk-i reh-vâr eylemişidi. Eflak voyvodalığında dahi reâyây[ı] harâb ve ağniyâ-yı[669] Eflak'ın meskenlerin me'vâ-yı bûm-ı gurâb eyleyip yirmi [324b] otuz bin ba'zı rivâyete göre ber-mûceb-i defter yetmiş bin kese akçe aldığı mesmû'-ı şeyh u şâbbdır. Hikâyet olunduğu üzre mesfurun i'dâmında bir eyyâm dahi müsâmahaya ruhsat verilmek lâzım geli[ri]di izâlesi müşkil ve mün'adim oluncaya dek hayli âteş-i fesâd müştagil olacak idi. Bu sûretle ele getirilmesi cümle âsâr-ı berekât-ı baht-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rû-yı zemînden idiği efvâh-ı[670] enâmdan istimâ' olunmuşdur.

Vukū'-ı Meşveret

Ânifen zikr olunduğu üzre Yergöğü sahrâsından nehr-i Tuna'yı beri cânibe ubûr mücerred Silistre üzerinden a'dâ-yı dîn ya'nî Moskovlu-yı la'în üzerine sevk-i leşker-i mansûr eylemek maslahat-ı celîlesine mebnî olmağla şehr-i Muharrem'in yirmi yedinci Cuma günü [6 Ekim 1790-Çarşamba] ağapaşa ve umûmen ocak ağalarıyla ordu-yı hümâyûnda devlet ricâli hayme-i serdâr-ı ekremîye da'vet ve cümle ile akd-i meclis-i meşveret olunup herkes yerli yerine kuûd eyledikden sonra serdâr-ı ekrem kelâma âgāz ve elhamdüli'llâhi teâlâ

Şevketli kerâmetli pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin baht-ı hümâyûnları muktezâsı ber-vech-i suhûlet Nemçeli ile musâlaha olunmak üzre akd-i

[669] Burada yanlışlıkla elif "ا"harfi vav "و" harfinden önce yazılmıştır.

[670] efvâh V, ATE: emvâh AE

mütâreke gāilesi pezîrây-ı encâm ve kedersizce nehr-i Tuna'yı beri cânibe ubûr eylemek mevhibe-i hakdan bir atiyye-i Ferah-fercâm idiği eğerçi ma'lûm-ı enâmdır. Lâkin maksad-ı aksâ Moskovlu üzerine sevk-i leşker-i zafer-intimâ olup el-hâletü hâzihî Eylül'ün nısfı güzâr ve mevsim-i şitâ alâimi zuhûru nümâyân olmağla bir gün evvel [325a] bu mahalden hareket ve a'dâ-yı dîn üzerine müteveccih olarak Silistre cânibine azîmet eylemek münâsib değil midir diye cümleye hitâb eyledikde herkes pesend ü istihsân ve bir gün mukaddem münâsib idiğin beyân eylediler.

Pes yeniçeri ocağının rûz-ı meşveretin ertesi Sebt günü azîmet eylemesin ağapaşaya teklîf eyledikde vakt teng olduğun îrâd ve tekrâr ve i'tizâr ederek İsneyn günü yeniçeri ocağının hareketine karâr verilip Hamîs günü livâ-i şerîf ile serdâr-ı ekremin hareketi ihtiyâr olunmağla herkes yerli yerlerine avdet ve levâzım-ı râh tesviyesine mübâşeret eylediler.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Rusçuk be-Cânib-i Silistre

Mukaddem beyân olunduğu üzre Tuna nehri beri cânibine ubûr olundukdan sonra akd-i meclis-i istişâre olunup serdâr-ı ekrem livâ-i şerîf ve ordu-yı nusret-redîf ile Silistre cânibine leşker-keş-i azîmet ve ba'dehû iktizâsına göre hareket eylemek netîce-i efkâr-ı ashâbı meşveret idiği sebt olundu idi.

Rusçuk sahrâsından hareket olunmazdan mukaddem Karahisârızâde Vezîr Ahmed Paşa'nin İsakçı'ya tesyîr ve Maçin muhâfızı Arslan Paşa'nın İbrail'e ubûr eylemesi bâbında emr-i âlî tastîr olunub sekbânbaşılıkdan ba'de'l-infisâl rütbe-i vâlâ-yı vezâret ile bekâm olan Vezîr es-Seyyid Mehmed Yeğen Paşa Hırsova muhâfazasına ta'yîn ve Canikli Ali Paşazâde Mikdad Paşa ki sâl-ı sâbıkda nukūd-ı firâvân ve emvâl-i [325b] bî-pâyânı cânib-i mîrîden zabt olunup kendisi esbâb-ı vezâretden bi'l-külliyye mu'arrâ olduğu hâlde Selanik'de menfiyyen ikāmet üzre idi. Bu def'a vezâreti ibkā olunup ordu-yı hümâyûna vürûdundan sonra Dobruca ve Babadağı havâlîsinden İsmail cânibine sevk-i asâkir eylemesi husûsu evvelen şifâhen

ve ba‘dehû evâmir-i aliyye ile kendisine gereği gibi tavsiye vü telkīn olundu. Ordu-yı hümâyûn çarhacısı olan Vezîr Kürd Osman Paşa’ya dahi ordu-yı hümâyûn hazînesinden küllî in‘âm ü ihsân olunarak İsakçı başbuğluğu ünvânıyla cânib-i mezkûra irsâl ve Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası ma‘rifetiyle on ikişer akçe ulûfe ile yeniçeri dilâverlerinden bin nefere karîb tedârük olunan dalkılıç neferâtı Rusçuk iskelesinden beher bayrağı yüz yirmişer nefer olmak üzre dört bayrak güzîde asker ihrâc ve anlar dahi bahren cânib-i mezkûr imdâdına tesbîl ü ib‘âs olundular. Bunun emsâli Balkan’ın Tuna tarafında olan kasabât u kurâ ahâlîsinden darb u harbe kādir olanlarının İsmail imdâdına yetişmeleriçün başka başka kuzât ve nüvvâb ü iş erlerine hitâben evâmir-i âliyye ısdâr ve bir gün evvel me’mûr olanları yerlerinden tahrîk ve cânib-i mezkûra tesyîr eylemeleriçün mîrimîrân ve zümre-i sâireden taraf taraf kaviyyü’l-iktidâr mübâşirler ta‘yîn ü tesyâr olundular ve İsmail seraskeri ve nüzül emîni [326a] ve Kuban hânı birâderi sultâna müteâkıben merreten-ba‘de-uhrâ ordu-yı hümâyûn hazînesinden nakden olarak harclık ile küllî in‘âm ü i‘ânet olunduğundan başka açık ta‘bîr olunur kayıklar ile hayli zahîre takdîmiyle tevsî‘i maâşları[671] esbâbının cem‘ine ihtimâm ü dikkat olundu.

Pes livâ-i şerîfin dahi mahall-i mezkûrdan rihlet ve bir gün evvel cânib-i mezkûra azîmeti vâcibât-ı umûrdan olmağla yurd-ı mezkûrda bu kerre altı gün mikdârı ikāmet olundukdan sonra şehr-i Muharrremü’l-harâm’ın yirmi yedinci [6 Ekim 1790-Çarşamba] ve Eylül’ün yirmi altıncı Hamîs günü idi Rusçuk civârından ale’t-tertîb alem-efrâz-ı rıhlet ve sâl-ı sâbıkda müretteb olan menâzilden hatt ü tirhâl olunarak mâh-ı Saferü’l-hayrın ikinci İsneyn günü [11 Ekim 1790-Pazartesi] Silistre civârında vâḳi‘ Aydemür sahrâsında nasb-ı ordu-yı ikāmet olundu.

[671] maâşları V, ATE: meâşir AE

Azl ü Nefy-i Ser-topî Hasan Ağa

Bir buçuk seneden ziyâde ordu-yı hümâyûnda topcubaşı olan Hasan Ağa Rusçuk sahrâsından Silistre cânibine hareket edeceği gün ordu-yı hümâyûn maiyyetinde olan topların sevkine mu‘tâd üzre beldâr ağasından beldâr neferâtı mutâlebe eyledikde ol vakt beldâr neferâtının ekserî firâr etmeğin beldâr ağası matlûbu olan mertebede nefer vermeğe muktedir olamadığından beldâr ağasıyla mücâdele ve topcu neferâtının dahi ekserî avdet eylediğinden başka ol esnâda pâdişâh-ı âlem hazretlerinin emirleriyla i‘mâl buyurulup ordu-yı hümâyûna irsâl olunan [326b] be-nev îcâd altı kıt‘a çakmaklı dokuz vakiyye gülle atar topların vürûduna tesâdüf etmekle nefer tedârükünde âciz iken beldâr ağası merkūm beldârların göreceği işi kendisine havâle etmeğin bu vesîle ile tarafeynden tekevvün eden kīl ü kāl müşâteme vü mudârebeye intikāl eyleyip bi’l-âhire topcu neferâtı beldâr ağasının izz [ü] vakārın pâ-mâl eylediler. Topcubaşının neferâtı henüz ekall-i kalîl iken bu gûne hilâf-ı kānûn emr-i münkere cür’et eyledikleri ağalarının zabt u rabt-ı neferât husûsunda müseyyibliğine haml olunduğundan başka topcu ocağı kethüdâsı olan Nişî Mehmed Ağa’nın bir pîr-i cihân-dîde zann olunmağın işe yarar bir âdem zann[672] olmağla mûmâ-ileyh Hasan Ağa evvelen Magosa ve ba‘dehû şefâat olunarak Bozcaada’ya nefy olunmak üzre topcubaşılıkdan ma‘zûl ve yerine Nişî Mehmed Ağa mevsûl kılındı.

Vürûd-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn be-Ordu-yı Hümâyûn

Ordu-yı hümâyûn kadısı Mustafa Sıtkı Efendi’nin vefâtı haberi cânib-i rikâb-ı hümâyûna ihbâr ve kāide-i kadîme üzre ordu-yı hümâyûna bir kadı nasbının lâ-büdd idiği Âsitâne-i saâdet tarafına tahrîr ü iş‘âr olunup ve der-Aliyye’de Mekke pâyesiyle hubûbât nâzırı olan Keçecizâde Mehmed Salih Efendi’nin ehliyyeti nümâyân olduğundan başka serdâr-ı ekrem ile fi’l-asl münâsebet-i tâmmesi olduğu

[672] zann V, ATE: -AE

şeyhülislâm efendi hazretleri indinde müstebân olmağla avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden [327a] İslambol pâyesi ihsânıyla kadri i‘lâ ve ordu-yı hümâyûn kadılığıyla muasker-i hümâyûn cânibine ba‘s ü isrâ buyurulmuşidi. Me’mûr olduğu üzre şehr-i Saferü’l-hayrın üçüncü günü [12 Ekim 1790-Salı] Silistre sahrâsında mevkib-i hümâyûna vusûl ve bi’d-da‘ve vezîria‘zam huzûruna duhûl eyleyip mu‘tâd üzre ordu-yı hümâyûn kadılığı hil‘atin iktisâ ve muasker-i hümâyûnda icrâ-yı ahkâm-ı şerî‘at-ı garrâya ibtidâ eyledi.

Ta‘yîn-i Murahhasân-ı Nemçe

Bundan mukaddemce beyân olunduğu üzre Nemçe mütârekesi akd olunup musâlaha mükâlemesi için murahhas ta‘yîni lâ-büdd olmağla mâh-ı Saferü’l-hayrın altıncı Cuma günü [15 Ekim 1790-Cuma] Reîsülküttâb es-Seyyid Abdullah Efendi murahhas-ı evvel ta‘yîn olunup vekâleti defter emîni Hakkı Beyefendi’ye ihâle ve Haleb kadılığından munfasılan Âsitâ[ne]’de ikāmet üzre olan İsmail Râif Paşazâde İsmet Beyefendi İslambol pâyesiyle Âsitâne-i Aliyye tarafından murahhas-ı sânî ve sadrıa‘zam mektûbcusu Dürrî Efendi murahhas-ı sâlis ta‘yîn olunup vekâleti tezkire-i sânî Firdevsî Efendi’ye havâle olunup iktizâ eden hil‘atleri iksâ ve Ziştovi kasabasında Nemçe murahhasları ve Flemenk ve İngiltere mutavassıtları ile emr-i me’mûriyyetlerin dil-hâh üzre edâ eylemeleri husûsu gûş-ı hûşlarına ilkā olundu.

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ

Şam vâlîsi ve mîrü’l-Hâcc olan Vezîr İbrahim Paşa’nın hasbe’l-iktizâ azli lâzım gelmekle Şam vâlî[li]ğiyle mîrü’l-Hâc’lık [327b] Sayda vâlîsi olan mîrü’l-Hâcc-ı esbak Cezzar[673] Ahmed Paşa’ya ve Rakka eyâleti mîrü’l-Hâcc-ı sâbık İbrahim Paşa’ya ve Haleb eyâleti Turunçzâde Süleyman Paşa’ya avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden rikâb-ı hümâyûnda tevcîh ve kapı kethüdâlarının hil‘atleri iksâ vü iktizâ eden

[673] cezzâr V, ATE : -AE

evâmir-i şehr-i Saferü'l-hayrın üçüncü günü [12 Ekim 1790-Salı] tahrîr ü i'tâ buyurulup mâh-ı mezkûrun yedinci günü [16 Ekim 1790-Cumartesi] Köstendil sancâğı dahi Vidin seraskeri sadr-ı esbak Yusuf Paşa'ya ve Vidin seraskerliği ile eyâlet-i Karaman sâbık Köstendil mutasarrıfı Pekmezci Vezîr Mehmed Paşa'ya ve Vidin muhâfızlığı serasker-i sâbık Yusuf Paşa maiyyetinde olan Vezîr es-Seyyid Ali Paşa'ya ve Babadağı muhâfızlığı sâbık Vidin muhâfızı Vezîr Moralı Silâhdâr Ahmed Paşa'ya tevcîh ü ihsân ve her birinin ta'yîn olunduğu hizmetde kıyâm eylemesi fermân ile kendilere i'lân ü beyân olundu.

Vukū'-ı Muhârebe ve İnhizâm-ı Küffâr-ı der-Kili ve İ'tâ-yı Takviyet be-irsâl-i Asâkir ü Zehâyir ve Nakd-i Küllî

Ordu-yı hümâyûn Maçin cânibine gitmek niyeti ile Silistre civârında vâḳi' Aydemür sahrâsında ikāmet üzre iken a'dâ-yı dîn Kili etrâfını nehirden nehre muhâsara vü muhârebeye dâir izhâr-ı etvâr-ı[674] mücâsere eylediği İsmail tarafından makām-ı sadâret-i uzmâya inhâya mübâderet olunmuşidi. Bu kerre şehr-i Saferü'l-hayrın sekizinci gecesi [17 Ekim 1790-Pazar] Kili kal'ası üzerine hücûma mübâderet ve leylen iki tarafdan sevk-i tabur-ı makhûra mübâşeret [328a] eylediği sânî kerrede yine İsmail seraskeri cânibinden huzûr-ı sipeh-sâlârîye tahrîr ve ser-güzeştleriyle her türlü imdâda muhtâc olundukları tastîr olundu.

Kal'a-i mezbûrda sâhil-i nehr-i Tuna'da vâḳi' ve iki tarafdan nehr-i Tuna içeri girmekle Hudâyî kâin mâ-i amîk sû-i kasd irâdesinde olan a'dâ-yı dînin râh-ı mekîdetlerin kātı' olur kerâmet-penâh-ı velâyet dest-gâh-ı Sultân Bayezid-i Velî **-tâbe serâhu-** hazretlerinin binâ eylediği bir kal'a-i müstesnâ olmağın serasker-i müşârün-ileyhin tahrîrinde hikâyet ve ol ma'reke-i düşman-efgende bulunan dilâverândan rivâyet olunduğu üzre zor-âverî-i leşker-i pâdişâhî ile a'dâ-yı dîne ârız olan şikest şol sûretle sebkat eyledi ki kal'a-i merkūmenin beyân olunduğu üzre

[674] etvâr V, ATE: -AE

yemîn ü yesârında vâḳi‘ halicler derûnunda şalopa ta‘bîr olunur merâkib-i sagīre-i sultânî ile fi’l-asl ta‘biye olunmuş olduğu düşman-ı dînin re’ye’l-ayn ma‘lûmu ve bu kadarca nehâren karadan hücûm eyledikleri sûretde sefâyin-i pâdişâhîden atılan top daneleriyle umûmen dehr ü ka‘r-ı siccîn olacakları yakīnen meczûmları olmağın leylen kal‘a-i mezkûre üzerine gelmeği ihtiyâr ve şeb-i mezkûrda iki tarafdan kal‘a-i merkūme pîş-gâhında hafr olunan asâkir-i İslâm metrisleri üzerine hücûm[a] ictisâr eylediler. Metrislerde olan dilâverlerin cem‘iyyetleri kalîl olduğundan mahallerin tahliye ve ba‘zân [328b] haymelerin terk ile kendilerin pîrâmen-i kal‘ada vâḳi‘ metrislere ta‘biye eylediler. Düşman-ı dînin bir mikdârı mukaddemce terk olunan metrislerin üst cânibin zabt ve penâh-âver ve alt cânibinden gelen küffâr-ı hâk-sâr mukaddem gelen a‘dâdan bî-haber olmağın birbirlerini asâkir-i İslâm zannıyla muhârebeye âgāz ve bilmeyerek tûl u dırâz kurşun cengiyle âteş-i mukāteleyi alev-endâz eylediler.

[Mısra]‘

Zehr-i [e]z-her taraf ki şüd-küşte sûd-ı İslâmest[675]

[Nesr] Mazmûnu üzre birbirlerin kırarak sabâha resîde ve melâ‘în-i hâsirînin bu hâl-i tebeh-kârı bahâdırân-ı kal‘a tarafından muâyene vü müşâhade olundukda anlar dahi bir tarafdan üzerlerine ikdâm ve birkaç tarafdan cem‘iyyet-i makhûreleri derûnuna iktihâm edip tarfetü’l-aynda birkaç yüz kâfir-i bî-dîni kılıcdan imrâr ve niçesin endâhte-i hufre-i bevâr eylediler. Avn-i Bâri ve meded-kâri-i teveccühe cenâb-ı cihân-dârî ile düşman-ı dîn neye uğradığın bilemeyip hayrân ü perîşân üftân ü hîzân top menzilinden ba‘îd mahalle girîzân ve tabya inşâsıyla kendilere sığınacak mekân tertîbine bezl-i tâb [ü] tüvân eylediler. Beyân olunduğu üzre kal‘a-i mezbûrenin iki cânibinde vâḳi‘ göller derûnunda olan şalopalar dahi hünerlerin

[675] ذِهر طرف كه شَود كُشْته سُودِ اِسلامست = Ne şekilde ölüm olursa olsun İslâm olacaktır

icrâya ibtidâ ve ol gûne vufûr-ı müşrikîn tarafından inşâ olunan tabyaları yapıldıkca havâle-i top ve humbara ile esasından ber-hevâ eylemeğe sa‘y-i evfâ eylediler. Muhârebe-i müşrik-endâz-ı mezbûrede [329a] asâkir-i halîfe-i rûy-ı zemînden otuzdan mütecâviz merd-i saîdin rütbe-i şehâdeti ihrâz ve yüzden mütecâviz dilâver-i Rüstem-nümûnun cerâhat-ı a‘dâ ile kesb-i imtiyâz eylediği sahîhan rivâyet ve beş binden efzûn adü-yı siyeh-rûyun küşte-i şimşîr-i leşker-i emirü’l-mü’minîn olduğu hikâyet olunmuşdur. Rusyalı’nın kuvvetü’z-zahrı olan generallarinin meşâhîrinden [ ] nâm general-i merdûd-ı Nemrud[676]-nümûnun vukūd-ı sultân-ı müslimîn yedinden nâ-bûd olduğu haberi Nemçeli tarafından ba‘de-zemânin vürûd eylemişdir.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Yurd-ı Aydemür be-Sahrâ-yı Bakıkra

Livâ-i şerîf ile altı gün mikdârı Silistre civârında vâḳi‘ Aydemür sahrâsında ikāmet ve kasaba-i mezbûre ve etrâfından berren ve bahren asâkir ve zehâyir ü mühimmât tesyîriyle İsmail ve Kili kal‘aları takviyetine dâmen-i der-miyân-ı himmet olunup leyl ü nehâr işbu iki serhaddin imdâd ü iânetiyle vakitler imrâr ve bi’l-fi‘l kul kethüdâsı olan İsmail Ağa li-ecli’l-ihtimâm İsmail ordu ağası nasb olunup maiyyetine verilen asâkirden başka hilâl-i râhda bulduğu asâkiri sürerek ucâleten cânib-i mezkûra yetişmek üzre ba‘s ü tesyâr olundu idi. Lâkin muasker-i hümâyûn ile bir mikdâr dahi ileri gidilmek serhaddin-i mezkûrîne başka gûne mûris-i takviyet ve müstelzim-i sunûf-ı kuvvet ü kudret olmağla şehr-i Saferü’l-hayrın dokuzuncu [18 Ekim 1790-Pazartesi] ve Teşrînievvel’in yedinci günü yurd-ı mezkûrdan [329b] hareket ve Silistre’nin alt cânibinde vâḳi‘ dört sâat mesâfesi olan Bakıkra demekle ma‘rûf sahrâ-yı vesîada nasb-ı hıyâm [ü] ârâm olundu.

[676] Nemrud V, ATE: -AE

Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Maçin

Şehr-i Saferü’l-hayr’ın onuncu [19 Ekim 1790-Salı] ve Teşrînievvel’in sekizinci Salı günü hayme-i sadrıa‘zamîde akd-i meclis-i meşveret olunup herkes yerli yerine kûud eyledikden sonra serdâr-ı ekrem feth-i kelâm ve yaverî-i tâli‘-i hümâyûn ile fe-li’llâhi’l-hamd.

Nemçe mütârekesi mün‘akid olup lâkin el-hâletü hâzihî Moskovlu’nun âteş-i muhârebesi henüz İsmail ve havâlîsinde mütevakkıd olmağa müstaidd olmağla taraf-ı hümâyûndan cümlemizin ol tarafa imdâd ü i‘ânet eylememiz matlûb-ı hümâyûn olduğundan başka ol tarafda olan ümmet-i Muhammed’e mümkün mertebelerde imdâd ü i‘ânet eykemek herkesin vâcibe-i zimmet-i sadâkat ü diyâneti olmağın işte muasker-i hümâyûn ile Silistre civârında vâḳi‘ Aydemür yurduna ve andan el-ân ikāmetgâhımız olan işbu Bakıkra yurduna gelindi. Bundan sonra ne vechile hareket eylemek iktizâ eder ise ol bâbda herkes hâtırına geleni söylesin bu emr-i dîndir bunda kimesnenin kelâmına mûm yapışdırılmaz ve maâza’llâhü teâlâ niçin böyle söylendi diye kimesne muâheze olunmaz diyerek huzzâr-ı meclisi istintâka hayli ilhâh ü ibrâm eyledi.

Herkes bir mikdâr sükût ile tevakkuf eyledikden sonra ordu-yı hümâyûn kadısı kelâma âgāz ve bu vechile sühan-perdâz [330a] oldular ki el-yevm Teşrînievvel duhûl ve bu diyârlara nazarân evâil-i şitâ hulûl etmiş olmağla böyle vakitlerde bu havâlîde hayvânâtın ve kuvve-i beşeriyyenin bundan iler[i] gitmeğe tahammülleri olmadığı zâhir olduğundan başka Yergöğü’den beri cânibe ubûr olunandan beri leyl ü nehâr ordu-yı hümâyûnda olan piyâde ve süvârî bir tarafdan avdet üzre olmağın ordu-yı hümâyûnda birkaç hoca ve ocaklar ağalarından gayri kimesne olmamağla böyle cem‘iyetle ileri gitmekde bir kāide olmadığı vâzıh ü ayân ve cümle indinde âşikâr ü müstebândır.

Bundan sonra ocaklar ağalarına tevcîh-i hitâb ve sizler ne re’y edersiz diye isticvâb olundukda herkes neferâtı olmadığın ikrâr ve bu mevsimde bu hâl ile ileri gitmekde bir menfaat olmadığından gayri ba‘zı gûne mazarratı mûcib olacağın îmâ vü iş‘âr eylediler. Bu bâbda her tarafdan her türlü kelâm îrâd ve serdâr-ı ekrem her ne kadar ileri gitmeği murad eylediler ise de zahîre ve asker ve akçe kılleti cihetlerinden sevk-i edille vü burhân ederek ordu-yı hümâyûnun işbu mahalden ileri gitmemesi husûsunda cümlenin re’yi ittifâk ü ittihâd eyledi.

Serdâr-ı ekrem livâ-i şerîf ile ordu-yı hümâyûnu bulunduğu mahalde terk ve bir iki bin mikdârı süvârî ile münferiden ileri gitmek muradları olunduğu îrâd eylediklerinde ol sûretde dahi ba‘zı mahzûr beyânıyla kimesne râzı olmayıp gidildiği takdîrde külliyyetli asâkir ve zehâyir ü mühimmât ile [330b] gidilip müddet-i medîde ikāmet ve dil-hâh üzre kahr ü tedmîr-i a‘dâya mübâşeret olunmalıdır. Zahîre ve asker ve mühimmâtsız böyle bir iki bin âdem ile gitmek muktezâ-yı vakt ü hâle göre bir fâideyi müntic olmadığından mâ-adâ geri ordu-yı hümâyûna avdet murad olundukda el-hâletü hâzihî ol tarafda olan nizâm-ı serhaddin ihtilâline bâis ve kendilere başka gûne bir za‘f ü havfı mûris olacağı bî-iştibâh idiğin tahkīk ve hâzır bi’l-meclis olanların her biri aharını tasdîk eyledi. Serdâr-ı ekrem dahi münferiden gidilmek münâsib olmadığı takdîrde ya ordu-yı hümâyûn ile birdence gidelim yahud cümleniz hâlînizi mübeyyin bir mahzar tertîb edin huzûr-ı hümâyûna arz edelim diye iâde-i kelâm ve bu bâbda vâfirce ısrâr ü ibrâm eylediklerinden ordu-yı hümâyûn kadısı keyfiyyeti beyân ve hakīkat-i hâlîmizi olduğu gibice ref‘-i atebe-i pâdişâh-ı Dârâ-dürr-bân eylemekde ne be’s vardır diye ol bâbda imlâ olacak mahzarı evvelen kendisi besmele ile temhîr edeceğin ikrâr ü inbâ ve cümleyi tahrîr-i hâle ve tafsîl-i mâcerâya hass ü ığrâ eyledi. Ol esnâda esbâb-ı hareketin tamâmca mefkūd olduğu huzzârın ma‘lûmları olmağla vâḳi‘-i hâlî mübeyyin mahzar tahrîr ve huzûr-ı hümâyûna tesyîr olunmasın tahsîn ü tahyîr eylediler. Asâkir ve zehâyir ü mühimmât ile bu mahalden elden geldiği kadar Kili ve İsmail ve İbrail serhadlerine leyl ü nehâr

imdâd ü iânete bezl-i iktidâr olunsun ve bulunmadığı sûretde aralık aralık ordu-yı [331a] hümâyûnun ta‘yînatı kat‘ ve ol tarafda bulunan asâkir-i İslâm’a gönderilsin re’yleriyle meclis-i istişâre karîn-i hitâm olup encümen-i şurâda güzerân eden ebhâs ü ârâ bi-ibâretihâ kaleme alınıp cânib-i sadrıa‘zamîden takdîm sû-yı atebe-i ulyâ kılındı.

Reften-i Sefîr-i Rusya be-Cânib-i Devlet-i Hîş ve Muztarib şuden-i İbrail ve İsmail ve Kili ez-Zuhûr-ı Tabur-ı Küffâr-ı bed-Endîş

Bâlâda zikr olunduğu üzre serdâr-ı ekrem Rusçuk kasabasından İbrail ve İsmail ve Kili serhadlerine sevk-i asâkir ü zehâyir ve irsâl-i nukūd ü mühimmât ile i‘tâ-yı takviyet eylediği akabinde sahrâ-yı Rusçuk’dan Silistre cânibine hareket olunduğu esnâda mukaddemâ a‘dâ-yı dîn ya‘nî Moskovlu-yı la‘în feldmareşali olan Potemkin tarafından Yergöğü sahrâsına ubûr olunduğu eyyâmda Devlet-i Aliyye ile Rusyalı beynini te’lîf maslahatı zımnında solcır nâm kâfir-i şeâmet tev’em mevkib-i hümâyûn-ı pâdişâhîye vaz‘-ı kadem eyleyip bir müddet Rusçuk kasabasında ikāmet eyledikden sonra Kırım cezîresini ve Prusyalı’nın sulhe tavassutunu ikrâr misillü bir iki mâdde-i cesîmeyi devletine kabûl etdirmek taahhüdüyle cânib-i mîrîden başmuhâsebe defâtiri nâtık olduğu üzre küllî ikrâm oluna. Beş on gün mikdârı zamânda ric‘at eylemek üzre Rusçuk kasabasından feldmareşal-i mersûm tarafına azîmet eylemişidi. Mesfûrun Devlet-i Aliyye’ye nâfi‘ bir hayırlı haber ile gelmesi ümîdi ile kasaba-i mezkûre sahrâsından Silistre cânibine doğru sevk-i [331b] leşker-i cerrâr ve mesfûrun eylediği taahhüde âşinâ olanlar hilâl-i râhda eyyâm-ı mezbûreyi add ü şümâr ederek imrâr-ı nehâr ü leyâl ve taahhüd olunan vechile mersûmun ric‘atini intizâr ederler idi.

Bâlâda tafsîl olunan hareket üzre Silistre civârına vürûd ve birkaç gün mikdârı kuûd olundukda merdûd-ı mesfûrun va‘d eylediki vakt mürûr eyleyip bir eser zuhûr eylemediğinden başka serhaddât-ı mezkûre muhâfızları taraflarından

makām-ı sadâret-i uzmâya vürud eden kâğıdlarda düşman-ı dînin Kili kal‘asını muhâsara eylediği ahbâr-ı muvahhişesi muharrer ü mastûr ve İsmail ve Kili ve İbrail kal‘aları pîş-gâhlarında tertîb-i tabur ile izhâr-ı şerr ü şûr eyledikleri mufassılan mezkûr olup ve ol havâlîden li-ecli’l-istihbâr mahsûsan gönderilen müstahbirlerin haberlerinden dahi serhaddât-ı mezkûrenin imdâd ü iânete eşedd-i ihtiyâc ile muhtâc oldukları vâzıh ü âşikâr olmağla sefîr-i mersûmun ümid olunan vakitlerde gelmeyeceği zâhir olduğundan mâ-adâ düşman-ı dînin def‘aten zikr olunan mahalleri muhâsarası ordu-yı hümâyûn ol havâlîye takarrüb ve şitâ askeri ol serhadlerde tecemmu‘ u tahazzüb eylemezden mukaddem alâ-gafletin hücûm ile bir iş görelim yollu hîleye mebnî tamâm kâfirce bir hareket olduğun îmâ vü iş‘âr ve bu vechile hilâf-ı ma‘hûd zuhûra gelen hareketleri zamîrlerinden meknûn olan niyyet-i bâtılaların âşikâr etmeğin ânifen şû‘ru u beyân olunan vücûh ile [332a] her tarafdan dâmen-i der-miyân-ı himmet olunarak mîrimîrân ve kapıcıbaşı ve mübâşirân-ı sâire ile Balka’nın nehr-i Tuna’dan tarafa olan kasabât ü kurâ ahâlîsinden sevk-i asâkire ikdâm ve beren ve bahren ol kal‘aların takviyesine ihtimâm olunmağa ibtidâr ve pey-der-pey zehâyir ü asâkir ve nukūd ve mühimmât ile istihkâmları husûsuna sarf-ı vüs‘-i iktidâr olundu.

Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Takviyet be-Kili ve Serhaddât-ı Sâire ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Salih Paşa

Ordu-yı hümâyûn ile Bakı[kra] yurduna gelip birkaç gün mürûr eyledikden sonra serdâr-ı ekrem a‘dâ-yı dînin Kili üzerine hücûm eylediğinden haberdâr oldukda der-akab cümle ile haymelerinde meşveret ve müceddeden Kili ve serhaddât-ı sâireye i‘tâ-yı takviyete mübâşeret eylediler.

Şehr-i Saferü’l-hayrın on altıncı günü [25 Ekim 1790-Pazartesi] Karahisarîzâde Vezîr Ahmed Paşa’ya hazîne-i hümâyûndan beş bin guruş ihsân ve Tırhala sancağı tevcîhiyle müşârün bi’l-benân kılınıp Kili muhâfazasına yetişmesi

fermân olundu ve bundan mukaddemce bir iki def‘a İsakçı’dan İsmail’e ubûr eylemesi irâde olunmuşiken mümânaat eylediğinden bu def‘a sâbıkā başbâkikulu olup müşârün-ileyhin kapı kethüdası olan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Yeğen İbrahim Ağa müşârün-ileyhi Kili’ye imrâr için mübâşir ta‘yîn ve ucâleten ordu-yı hümâyûndan ihrâc olunup cenâb-ı müşârün-ileyhe tesyâr olundu ve hîn-i hâcetde uğur-ı dîn ve hizmet[677]-i devletde bezl-i tâb [332b] ü tüvân eylemek şartıyla cerâim-i güzeştesi afv olunup bu esnâda mülâzım-ı muasker-i hümâyûn olan Kıvırcıklı Halil Ağa serîan ve âcilen beş yüz nefer süvârî ile Kili imdâdıçün İsmail’e yetişmek üzre on beş bin guruş i‘tâ ve Dergâh-ı âlî gediklilerinden mübâşir ta‘yîni ile cânib-i mezkûra ba‘s ü isrâ olundu.

İşbu rûz-ı meşveretden birkaç gün mukaddem fi’l-asl yeniçeri ocağı başyazıcılığından yeniçeri ağası olup Tekfur dağında ikāmet üzre iken hilâl-i Muharremü’l-harâmda [10 Eylül 1790-Pazar] kendisine mîrimîrânlık verilip li-ecli’l-muhâfaza İsakçı cânibine ta‘yîn olunan Salih Paşa’ya avârif-i aliyye-i tâcidârîden şehr-i Saferü’l-hayrın on yedinci günü [26 Ekim 1790-Salı] hasbe’l-iktizâ rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân ve Tulca kasabasında ikāmet eylemesi fermân olundu ve topcubaşı Nişî Mehmed Ağa ma‘rifetiyle cânib-i mîrîden onar guruş bahşiş ihsân olunarak tedârük ve tahrîr olunan elli nefer topcu dilâverleri yevm-i mezbûrda bahren İsmail’e gönderildi. Mukaddem beyân olunduğu üzre Yergöğü’den Rusçuk’a ve Rusçuk’dan Silistre’ye ve Silistre’den Bakıkra yurduna hareket olundukca mülâzım-ı ordu-yı hümâyûn olan piyâde ve süvârî asâkir gürûh gürûh vatanlarına münteşir olup mevkib-i hümâyûnda bulunan ekall-i kalîl olmak takrîbi ile bakiyye kalanın serhadlere gönderilmesi itmâ‘ olunarak teşvîke muhtâc olmağın on beşer guruş bahşiş ve senesinden mevâcibe müstehik olmak şartıyla[678] [333a] dilediği ocakdan olmak üzre on ikişer akçe dalkılıç esâmîsiyle Kili imdâdıçün nefer tahrîrine ordu-yı

[677] hizmet V, ATE: -AE

[678] şartıyla V, ATE: -AE

hümâyûn ve Silistre kasabası derûnunda münâdîler nidâ ve ol günde her cânibden her ocağa yazılmağa ibtidâ eylediler. İki üç gün zarfında yeniçeri ocağından altı yüz neferden ziyâde tertîb ve cebeci ve topcu ve arabacı ocaklarından siyâk-ı meşrûh üzre yüzer ve yüz ellişer nefer tahrîr ve bahşiş ve senedleri kayık başında bi'l-fi'l ağaları ve zâbitleri ma'rifetleriyle yedlerine verilerek açıklara teşhîn ve nehren pîş-gâh-ı serdâr-ı ekremîden güzâr ederk Kili cânibine tesyîr olundular ve ordu-yı hümâyûn ricâli ve süvârî ocakları ağalarından hâlînce süvârî asker techîz olunması tedbîr olunup herkes muktedir olduğu mertebede beşer onar yirmişer otuzar ve süvârî ocaklarından yüzer nefer olmak üzre beher nefere ellişer altmışar guruş ve ba'zân dahi ziyâde olarak akçe infâkıyla beş yüz nefere karîb süvârî asker bir iki gün zarfında tedarük ve ihzâr ve şehr-i Saferü'l-hayrın on sekizinci Çarşamba günü [27 Ekim 1790-Çarşamba]kendisine mîrimîrânlık ihsân olunan Bursa müsellimi Mahmud Paşa maiyyetiyle mâh-ı mezbûrun yirminci [29 Ekim 1790-Cuma] ve Teşrînievvel'in on sekizinci Cuma günü alay ile sadrı'azam pîş-gâhından imrâr ve ucâleten berren Kili imdâdına tesyâr olundular ve ordu-yı hümâyûn ahâlîsinin iki günde bir ta'yînâtı kat' olunup [333b] nehren cânib-i mezkûra îsâl ü imdâd ve sâir nukūd ve mühimmât takdîm ü tesbîliyle ol serhadlerin istihkâmlarına ihtimâm ü ictihâd[679] olundu.

Vefât-ı Lala Mahmud Bey

Padişâh-ı âlem-penâh **-eyyeda'llâhü [ ] ve kuvvâhu-**[680] hazretlerinin vâlide-i muhteremeleri kethüdâlığı hizmet-i celîleleriyle şeref-yâb ve nazar-ı iksîr-eser-i şehriyârî ile kâmiyâb olan Lala Mahmud Bey'in bir eyyâm mizâcı muhtell ve vücûd-ı kerâmet nümûdu muâvenet-i pîrî ile muzâaf ve mu'tell olup rûz be-rûz za'fı müzdâd olarak bi'l-âhire şehr-i Saferü'l-hayrın on sekizinci Çarşamba günü [27 Ekim 1790-Çarşamba] âzim-i civâr-ı rahmet-i Rabbü'l-ibâd olmağın ol hizmet-i

[679] ictihâd V, ATE: -AE

[680] ایّده ا لله و قوّاه = "Allah O'nu teyid etsin ve kuvvetini arttırsın" anlamında bir dua cümlesi.

seniyyeye bi'l-fi'l darbhâne-i âmire emîni olan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Yusuf Ağa intihâb ve ismet-penâh-ı devlet-destgâh vâlide sultân **-aliyyetü'ş-şân-**[681] kethüdâlığı şuğl-i celîli ile mazhar-ı nazar-ı iltifât-ı pâdişâh-ı Cem-cenâb olmuşdur.

Zikr-i Reften-i Murahhasân-ı Devlet ez-Mevkib-i Hümâyûn be-Cânib-i Ziştovi

Der-Aliyye ile Nemçeli beyninde akd olunacak musâlahanın mevâddını müzâkere için Nemçeli'nin murahhasları Beç şehrinden hurûc edeli on bir gün olduğu haberi makām-ı sadâret-i uzmâya vürûd eyleyip ve Âsitâne-i Aliyye'den dahi İslambol pâyesiyle murahhas-ı sânî ta'yîn olunan mevâlîden sâbıkā Haleb Kadısı Râif İsmail Paşazâde Mir İsmet Efendi'nin der-Aliyye'den Zamüle bend-i azîmet olduğu tahkīk olunup ve mukaddemâ ordu-yı hümâyûndan ta'yîn ü tahsîs kılınıp harekete [mü]teheyyi olan murahhasların dahi bir gün akdem **[334a]** mahall-i mükâlemeye teveccüh eylemeleri lâzım gelmekle şehr-i Saferü'l-hayrın yirmi birinci [30 Ekim 1790-Cumartesi] ve Teşrînievvel'in on dokuzuncu günü ikāmetgâh-ı mevkib-i hümâyûn olan Bakıkra sahrâsında huzûr-ı vezîre duhûl-birle cânib-i sadrı'azamîden mu'tâd üzre mûmâ-ileyhimâya birer re's esb-i müzeyyen keşîde kılınıp merâsim-i vedâı ba'de'l-îfâ muasker-i hümâyûndan süvâr ve bir gün evvel mahall-i mükâleme tahsîs olunan Ziştovi kasabasına vusûle inân-rîz-i ılgār eylediler.

Vukū'-ı Meşveret
ve İ'tâ-yı Vezâret be-Emîn Efendi ve Mîrimîrân Mehmed Paşa
ve Ref'-i Vezâret ba'zı ez-Vüzerâ

Şehr-i Saferü'l-hayrın yirmi dördüncü Salı günü [2 Kasım 1790-Salı] vezîria'zam huzurunda tertîb-i meclis-i meşveret olunup herkes yerli yerinecülûsdan sonra serdâr-ı ekrem cümleye hitâb edip

[681] علّية اشان= "Şanı yüce" anlamında Arapça bir söz.

Mâh-ı mezbûrun yirminci Cuma günü [29 Ekim 1790-Cuma] Kili ahâlîsi muhâfız ve zâbitâna hücûm ile Kili kal‘asının yed-i küffâra verildiğin huzzâra ihbâr ve bizlere imdâd ü iânet olunmadığından zarûrî kal‘a-i mezbûreyi küffâra verdiklerin rikâb-ı kâm-yâb tarafına ahâlîsinin başkaca arz ve mahzar gönderdiklerin dâhil-i meclis olanlara inbâ vü iş‘âr eyledi.

Hâzır olanlardan her biri ol tarafa bu esnâda gönderilen imdâd ü i‘tâ olunan takviyet vakt ü hâle nazaran hâric ez-vüs‘ ü kudretdir. Lâkin İsmail seraskerinin hâlî ma‘lûm ve askerî tâifesi miyânına ihtilâl vererek âkıbetü’l-emr kal‘a-i mezbûreyi bu hâle koyacağı bir emr-i meczûm idi. [334b] Bu âdemin bir çâresi görülmediği takdîrde maâza’llâhü teâlâ İsmail kal‘asının dahi endişesi çekileceği âşikâr ve şimdiden küllî tedbîre muhtâc idiği bedîdârdır. Sadrıa‘zam iki mâh müddetdir ki ol mahalle bir serasker cüst-cû ve bu bâbda ne kadar güft-gû eylediğim cümlenizin ma‘lûmudur. Bir âdem bulunup yerine konması muktezâ-yı vakt ü hâle nazaran vâcib oldu. Buna dâir ya‘nî İsmail ve Tulca ve Eski Kili ve Karvan boğazı ve Abdi Paşa tabyası takviye vü istihkâmlarına dâir tedâbîr-i lâyıka için hayme-i kethüdâ-yı sadrıa‘zamîye varılıp ol mahalde dahi bir mikdâr idâre-i tedbîr ve hâtıra gelen ârâ bir şukkaya tastîr olunup tekrâr hayme-i sadrıa‘zamîye ric‘at ve birer birer müzâkere olunarak temşiyete mübâşeret eylediler.

Ez-cümle mukaddemâ serdâr-ı ekremin kethüdâlık hizmetlerinde iken Nemçeli ile Fethü’l-İslâm havâlîsinde akd olunan muhârebe-i müşrik-sûzda kayd-ı esîre mübtelâ ve ba‘de-zemânin Nemçeli ile mütâreke akdi takrîbi ile Nemçeli tarafından cânib-i müşârün-ileyh[e] isrâ olunan hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan Mehmed Emin Efendi’nin vekāyi‘-i mezkûrede mesbûk olan yararlığı cümle indinde âşikâr ve sadâkat ü istikāmet ve kâr-güzarlığı kendi indinde bedîdâr olduğuna mebnî cümle ittifâkıyla encümen-i istişâreye da‘vet ve Tulca başbuğu olmak üzre şimdiki hâlde Tulca’da ikāmet ve ol tarafda olan vüzerâ ve mîrimîrân ile bi’l-ittifâk [335a] muâvenet ü muâzadat ederek muktezâ-yı vakt ü hâle göre hareket ve maksûdün-bi’l-

asl olan kahr ü tedmîr-i düşmân-ı dîne teşmîr-i bazu-yı gayret ü himmet eylemek vesâyâları akabinde atabe-i ulyâ-yı cihân-dârîden Tırhala sancağı tevcîhiyle rütbe-i celîle-i vezârete kendisine iksâ-yı hil‘at buyurulup müşârün-ileyhe mürâdif İsmail muhâfazasında olan Abdi Paşa kethüdâsı Mîrimîrân Mehmed Paşa’ya dahi ehliyyetine [ve] ahâlî-i encümen-i şûrânın şehâdetlerine binâen ba‘de’t-tecrübe hîn-i iktizâda seraskerlik emr-i cesîminde istihdâm olunmak mülâhazalarına ibtinâen avârif-i behiyye-i cenâb-ı cihân-bânîden rütbe-i vâlâ-yı vezâret i‘tâ ve i‘lâm-ı hâl için iktizâ eden hil‘ati kapı kethüdâlarına iksâ kılındı ve Karaharman ve Tulca ve İsakçı ve Karvan boğazı ve Abdi Paşa tabyası ve sâir iktizâ eden mahallere mühimmât ve asker îsâl ve muhâfazalarına me’mûrlara mekâid-i a‘dâdan basîret ü ibtinâ üzre olmaları vesâyâlarını hâvî ve emr-i aliyye ısdâr ü irsâl olundu.

Bundan mukaddem Kili muhâfazasına me’mûr kılınıp nehr-i Tuna’yı ol tarafa ubûrda izhâr-ı betâet ve merreten ba‘de-uhrâ teklîf olundukca ihtiyâr-ı tevânî ve rehâvet ve ba‘dehû İsmail cânibine ubûrda izhâr-ı kusûr eden Tırhala sancağı mutasarrıfı Karahisarîzâde Vezîr Ahmed Paşa’nın İstanköy’de ikāmet eylemek üzre vezâreti ilgā ve bundan akdemce zulm ü taaddîlerine mebnî Vezîr Mikdad Ahmed [335b] Paşa ile Curazâde Vezîr Ahmed Paşa’nın kezâlik vezâretleri ref‘ ü terkīn ve birinin Selanik’de ve diğerinin Bozcaada’da ikāmet etdirilmeleriçün mübâşirler ta‘yîn olunmuşdur.

İstitrâd

İttifâkāt-ı garîbedendir ki üç Ahmed’in müteâkiben vezâreti ref‘i beş on gün zarfında vukū‘ ve acâibâtdan idiği elsine-i müstemi‘înde şüyû‘ bulmuşdur.

Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Bakıkra

Muasker-i Hümâyûn ile Silistre civârında vâḳi‘ Bakıkra sahrâsında on beş gün mikdârı ikāmet ve siyâk-ı meşrûh üzre yurd-ı mezkûrdan İsmail ve [İ]brail ve Kili câniblerine küllî imdâd ü iânet olunup hattâ mukaddem beyân olunduğu üzre ordu-yı hümâyûnun ta‘yînâtı kat‘ olunarak tedârük olunan zehâyir açıklar ile nehren ol taraflara îsâl olunarak Silistre ve havâlîsinde olan zehâyire kıllet-i tareyân ve bundan ziyâde yurd-ı mezkûrda ikāmet olunduğu sûretde ordu-yı hümâyûnun ta‘yinâtını tedârükde zahmet çekileceği nümâyân olduğundan başka fî-mâ-ba‘d havâlî-i mezbûrenin serhaddât-ı merkūmeye gönderilecek zehâyirin itlâf olunacağı müstebân ve Maçin ve Babadağı havâlîsinde zehâyir ü asâkir ve meşta mahallinin fıkdânı takrîbi ile ordu-yı hümâyûnu yurd-ı mezkûrdan ileri tahrîk eylemek hâric ez-dâire-i imkân ve Şumnu meştâsına gidildiği takdîrde ordu-yı hümâyûnun geri gitmesi [336a] lâzım gelmeğin bu gûne hareketin serhadler ahâlîsine îrâs-ı za‘f-ı kalb edeceği vâzıh ü ayân olduğundan gayri a‘dâ-yı dîn sayf ü şitâ demeyip serhadlere müstevlî iken ordu-yı hümâyûnun cânib-i meştâya teveccühü bâis-i iğbirâr-ı tab‘-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı Sikender-tüvân olacağı müstağnin ani’l-beyân olmağla şehr-i Saferü’l-hayrın yirmi altıncı [4 Kasım 1790-Perşembe] ve Teşrînievvel’in yirmi dördünci Hamîs günü serdâr-ı ekrem hazretleri cümleyi haymelerine da‘vet ve bu bâbda tertîb-i encümen-i meşveret eyleyip herkes yerli yerine kuûd eylediği akabinde

Bu vechile tahrîk-i zebân ve mukaddemâ bana İsmail cânibine gitmeğe ruhsat vermediniz eğer gideydim şimdiye dek sevk-i asâkir ederek ol tarafın istihkâmını verirdim işte Kili gitdi ve İsmail[682] ve İbrail’in hâlî ma‘lûm ve mevsim-i şitânın gün-be-gün takarrüb üzre olduğu emr-i meczûm idiğin beyân-birle bundan sonra ne gûne

[682] ve İsmail V, ATE: -AE

hareket olunması münâsib idiğin huzzâr-ı meclis-i istişâreden sûal ve cümlenin zamîrinde olan re'yin bilmek için herkesin istikşâf-ı mâ-fi'l-bâl eyledi.

Huzzâr-ı meclis-i istişâre eğerçi fikr-i endîşelerin haylîce i'mâl ü idâre eylediler. Lâkin kış vakti gelmeğin ileri gitmeğe kimesnede kudret olmadığından efkâr-ı mihnet-i şitâ ile herkesin şu'le-i fikri humûd ve mülâhaza-i bürûdet-i hevâ ile cümlenin zülâl-i tabîatı cümûd üzre olmağın istisvâb-ı cevâb-ı bâ-savâb maarızında vâfirce sükût olunduğu akabinde [336b] ordu-yı hümâyûn kadısı Fethü'l-İslâm ve el-yevm rûz-ı Kasım'a bir iki gün kalıp şitâ vakitleri hulûl etmeğin bir kar yağmak lâzım gelir ise hayvânât mürde ve ahmâl ü eskāl yerde kalıp cümleye perişânlık ârız ve her husûsda me'mûrlar emirlere muârız olur münâsib olan meştâya rücû' ve ol tarafdan dahi sevk-i asâkir ve mühimmât-ı sâire ile serhadlerin takviyetine bir kat dahi müceddeden şürû' eylemekdir diye tebyîn-i merâm eyledi.

Müşârün-ileyh tarafından mevlânâ-yı mûmâ-ileyhe muâmele-bi'l-mücâmele sûretinde mukābele olunup meştâ olan kasabamız el- hâletü hâzihî bulunduğumuz makāmdan birkaç konak geride vâḳi' olmağla bu mahalden kışlak yerine ric'at bizden ileride olanları terk ve tahsîl-i âsâyiş ü istirâhat irâ'et etmeğin meştâya azîmet serhadli ahâlîsinin kulûbuna za'f îrâs edecek bir hareketdir. Bundan sonra bizlere lâzım olan hareket serhadlerde olan leşker-i pâdişâhîye mûcib-i kuvvet-i kalb olur bir keyfiyyet olmalıdır. Bu sûretde bu mahalden mümkün mertebe bir hatve ileri gitmek vakt ü hâle muvâfık ve âhiri ve geriyi îmâ eder vaz' u hareket ayn-ı hatâdır diye meştâ cânibine gidilmek kavlin ilgā ve hiç olmaz ise bari ileri gitmek sûretlerin ibrâz eylemek lâzımdır kavli hüccetine imzâ olundu. Çünki ileri gitmekde esbâb ü havâyic-i şitâ min külli'l-vücûh mefkūd ve yurd u mezkûrda ikāmet eylemekde serhadlere [337a] gidecek zehâyirin ifnâsı ve kış bastırır ise telef-i hayvânât ve nüfûs da'vâsı mukarrer ve ma'hûd olmağın ba'zıları Hacıoğlu Pazarı kasabasının işbu ikāmetgâhımız olan yurdun mesâfe cihetinden serhadlere karîb olduğunu îrâd ve ol tarafa gidilmek münâsib-i vakt ü hâl idiğin murâd eyledi. Nefsü'l-emr kasaba-i

mezbûre cânibine gidilmekde serhadlere gidecek zahîrenin hıfzı der-kâr ve Hacıoğlu Pazarı Babadağı câddesi üzerinde vâḳi‘ olmak takrîbi ile ol tarafdan sevk-i asâkir ve celb-i zehâyirin âsân vechile husûl-pezîr olacağı âşikâr olmağın Hacıoğlu Pazarı ile Bakıkra yurdunun sâatleri ta‘dâd ü tedkīk ve kasaba-i mezbûrenin yurd u merkūmdan İbrail ve İsmail serhadlerine beş on sâat karîb olduğu tahkīk olunup yurd u mezbûreden kasaba-i merkūmeye teveccüh eylemekde fevâid-i mezkûre misillü menfaat-i adîde nümâyân olduğu ba‘de’l-beyân cânib-i mezkûra gidilmek netîce-i efkâr-ı ashâb-ı ukūl ü ezhân oldu.

Müşârün-ileyh[683] kasaba-i mezkûre cânibine hareket meştâ cânibine azîmet gibi bir keyfiyyet olmağla yine ahâlî-i serhaddâta îrâs-ı fütûr edeceği emr-i mukarrer ve bu hareket pâdişâh-ı âlem hazretlerinin mugayyer olmasın îcâb eder bir vaz‘-ı nâ-mu‘teberdir dediklerinde karârgâh-ı muasker-i hümâyûndan cânib-i mezkûra gidilmesi âsâyiş için olmayıp serhadlerde lâzım olan sâhillerin zahîresin telefden ihtirâz ve kusvâ-yı garaz serhadlere [337b] sevk-i asâkir ile çâre-sâz olmak maslahatına mebnî idiğin serhadlerde olanlara tahrîr ü iş‘âr ve atabe-i ulyâya arz u ihbâr olunduğu sûretde îrâd olunan mahzûrlar mündefi‘ ve hâtıra hutûr edecek işkâller mürtefi‘ olur denilerek Hacıoğlu cânibine gidilmek tercîhi ile meclis-i istişâre karîn-i pâyân ve bu re’y üzre hareket olunmağa ordu-yı hümâyûn kadısı efendi fâtiha-hân oldu.

Tebdîl-i Defterdâr Efendi der-Yurd-ı Bakıkra

Şıkk-ı evvel defterdârı olan Ali Ra’ik Efendi ânifen zikr olunan meclis-i istişârede güzâr-ı şeb-zîr olan es’ile vü ecvibenin ba‘zıların cerh ü ta‘dîl ve encümen-i şûrâ-yı tatvîl[684] eylediği meclis-i istişâre-i sâbıkāda ki mâh-ı merkūmun yirmi altıncı günü idi [4 kasım 1790-Perşembe] şûrâ-yı hâss u âmm karîn-i hitâm olduğu akabinde

[683] müşârün-ileyh V, ATE: müşârün-ileyhe AE

[684] ve … tatvîl V, ATE: -AE

mutasarrıf olduğu defterdârlık mansıbı rûznâmçe-i evvel câhına tebdîl olunup yerine müddet-i medîdeden beri defterdârlık kesedâr ve mektûbcuları hizmetlerinde olup sâbıkā mâliye tezkirecisi olan mektûbî-i defterî Mehmed Şerîf Efendi'ye defterdârlık hil'ati iksâ ve beytü'l-mâl-ı müslimîni himâyet ü sıyânete sa'y-i evfâ eylemek vesâyâsıyla kadri i'lâ kılındı.

Vukū'-ı Meşveret ve
Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Cem-menkabet der-Sahrâ-yı Bakıkra

Zikr olunan encümen-i istişârenin ertesi günü yine huzûr-ı sadrıa'zamîde tertîb-i meclis-i meşveret olunup umûmen huzûra duhûl ve herkes yerli yerinde müsûl üzre iken

Evvelen ; Pâdişâh-ı âlem **[338a]** [ve] şehriyâr-ı ümem hazretlerinin bâre-i serdâr-ı ekremîde olan istiklâli hâvî ve sunûf-ı nevâziş ve taltîf-i mülûkâneyi muhtevî hatt-ı hümâyûn-ı[685] mekârim-makrûnları reîsülküttâb vekîli Mir Mehmed Hakkı Efendi kırâati ile cümleye ismâ' ve duâ-yı te'yîd-i devlet ve efzâyiş-i şükûh-ı saltanat-ı pâdişâh-ı Cem-menkabet daavâtı akabinde herkes yerli yerine kuûd ve intizâr-ı hitâb-ı vezîr ile ta'tîl-i cünbüş-i a'zâ ve cevârih-i vücûd eylediler.

Sâniyen ; İsmail seraskeri ve Tulca'da mukīm olan Kuban hânı taraflarından makām-ı sadâret-i uzmâya tevârüd eden arîzalar kırâat ve mefhûmu cümleye ifhâm ü işâat olundu.

Sâlisen ; Der-Aliyye tarafında meştâ-yı ordu-yı hümâyûn için tertîb olunan encümen-i istişârenin hulâsasını mübeyyin rikâb-ı hümâyûn tarafında vârid olan kāime okunup mazmûnu huzzâra

[685] ve … hümâyûn V, ATE : -AE

i‘lân ve irâde-i aliyye-i hümâyûnun sûret-i taalluku hâzır bi’l-meclis olanlara beyân kılındı.

İsmail cânibi seraskeri tahrîrâtının me’âli a‘dâ-yı dînin eski Kili ya‘nî İsmail adası ve donanma-yı menhûsu sefâyini ile Sünne boğazı ve Karaharman taraflarına tecâvüzlüğe dâir sû-yı hareket ve ef‘âl-i mekîdet-me’âlinin tefâsîli olup sadrıa‘zam ve gayrıları ol tarafın istihkâm ü takviyet esbâbını istihsâl[686] için günaşırı cümle ile meşveret ve mukaddem beyân olunan sûretler ile dâimâ irsâl-i asâkir-i mühimmât ve hazîne ile kendilere mûcib-i kuvvet-i kalb olur hâletlerin vücûda getirilmesine ihtimâm ü dikkatden bir gün hâlî [338b] olunmaz idi. Bu def‘a dahi sefâyin-i düşman-ı dînin Sünne boğazı taraflarında göründüğü her ne kadar haber-i vâhide mebnî ise dahi merâsim-i hurrem [ve] ihtiyâta riâyet olunarak a‘dâ-yı dînin kebîr sefînelerine tahammülleri olmadıklarından nâşî mukaddemâ Kili etrâfında olan sagīr şalopa ta‘bîr olunur merâkib-i sultâninin İsmail adası etrâfında kâin sâhillerinden bir münâsib mahalde ikāmet eylemeleri cümle ittifâkıyla fermân

Ve eski Kili ki İsmail adasının Sünne’den tarafa olan cânibinde vâḳi‘ olmağın a‘dâ-yı dîn Sünne cânibinden sefâyin ve yahud Kili tarafından açıklar ile ada-i mezkûra duhûl ve zabt ve sefâyin ü kayıkların etrâfına rabt etmek lâzım gelir ise maâza’llâhü teâlâ hem İsmail ve hem Tulca taraflarına âsân vechile musallat olacağı nümâyân idiği der-miyân olunup

Ve vakt-i şitâ hulûl üzre olup ada-i mezkûr derûnunda asâkir-i İslâm sâkin olacak bir mahall olmadığı ve ta‘yîn olunacak vufûr-ı müslimîne müceddeden mesken ü me’va inşâsı lâ-büdd idiği beyân olunup hattâ birkaç gün sonra tabya ve sâir mahall inşâsıçün humbaracıbaşı Mustafa Resmî emr-i mühimm-i mezkûra me’mûr olup îfâ-yı hizmet-i me’mûrîsine kıyâm için Tulca cânibine me’mûr Vezîr Emin Paşa ile cânib-i mezkûra şitâbân olmuşidi.

[686] istihsâl V, ATE: istishâl AE

Kezâlik a‘dâ-yı dînin bahren zûhûr edecek mazarratlarından Karaharman câniblerinin muhâfıza muhtâc idiği cümle ile müzâkere ve Devne âsiyâblarından [339a] hınta tahn ve dakīk tesyîr olması müşâvere olunup ordu-yı hümâyûn tertîbinden olmak üzre Silistre’den İsmail’e beş yüz kantar barut gönderilmesi meclis-i mezkûrda îrâd ve İbrail pîş-gâhında olan Abdi Paşa tabyasına top ve mühimmât tesyîr ve ordu-yı hümâyûn mi‘mârbaşısı ağa ta‘yîni ile takviyesi murâd olundu

Ve bunların emsâli İbrail ve İsmail ve Ada ve Tulca ve İsakçı ve Karaharman ve Karvan boğazı ve sâir mazanne-i medâhil ve mahâric-i a‘dâ-yı dîn olur emâkin ve kılâ‘ u bıkā‘a asâkir ve zehâyir ü mühimmât tesbîli

Ve Kuban Hân’ı ile İsmail seraskerinin mektûblarının muktezâsı îcâb eden tedâbîr ü tertîbler vech-i mezkûr üzre rü’yet olundukdan sonra

Mahalline göre vüzerâ ve mîrimîrân ta‘yîniyle istihkâm ve takviyetlerinin tekmîli mükâlemeleriyle encümen-i istişâre karîn-i hitâm ve ba‘dehû bir iki gün zarfında serdâr-ı ekrem ve gayrileri ikdâm ü ihtimâmlarıyla birer birer mevâdd-ı mezkûre pezîrây-ı nizâm olmuşdur.

İstitrâd

Siyâk-ı meşrûh üzre cânib-i mezkûr zamân-ı yesîrde tertîb ü tesyîr olunan asâkirin ahd-i karîbde misli gayr-i mesbûk ve vukū‘u nâ-mesmû‘ ve nâ-mantûkdur. Maa-hâzâ mukaddem zikr olunduğu üzre hengâm-ı şitâ takarrübü takrîbi ile ekser asâkir-i İslâm Rusçuk ve Silistre’den mesâkin ü me’vâlarına avdet ve bâkī kalanlar dahi Bakıkra yurdundan ric‘at eylemişler idi. Rikâb-ı hümâyûn kaymakamı kāimesi mefhûmu ki mevkib-i hümâyûn [339b] meştâsıçün emr-i hümâyûn ile şeyhülislâm efendi hazretleri konağında akd olunan meclis-i istişârenin hulâsa-i meâ’lî idi. Ya‘nî Silistre ve Şumnu kasabalarıyla sâir Tuna sâhillerinin zehâyiri muasker-i hümâyûna cem‘ olacak bahar askeri için hıfz u iddihâr ve kıllet-i zehâyir bahânesi ber-taraf

olarak vaktiyle cenge ibtidâr olunmak maslahatı zımnında meştâ kılınmaması ve Tuna sâhillerinin bekā-yı emniyyeti için muasker-i hümâyûnun Balkanı Edirne cânibine tecâvüz etmeyip Hacıoğlu Pazarı'nda kışlanması re'yler[i] beyânından sonra vezîria'zamın re'y ü ictihâdına ihâleden ibâret olup ve ânifen tafsîli sebkat eden meclis-i istişârede beyân olunduğu üzre muasker-i hümâyûnun Hacıoğlu Pazarı'na teveccühü ictihâd olunmuş olup ve bu sûretde rikâb-ı hümâyûn meşvereti netîcesiyle ordu-yı hümâyûn istişâresinin netîcesi şey'-i vâhid olmasıyla fi'l-asl Pazarcık cânibine azîmet olunmak re'yi takviyet bulmağın meştâ mebhası güşâd olunmayarak meclis-i istişâre pezîrây-ı encâm ve duâ-yı bekā-yı pâdişâh-ı Cemşîd-i ihtişâm ile hatm-i kelâm olunmuşdur.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekremim!

Seni vüzerâ-yı ızâmım beyninde intihâb ile makām-ı sadâret-i uzmâya ta'yîn ve karîha-i hümâyûnumdan olduğuna binâen hakkında hüsn-i teveccüh ü i'timâdım der-kârdır.

Bu esnâda hilâf-ı me'mûl bazu-yı himmetine bilâ-mûcib-i nasîhat-ı gûne tenbîh-i [340a] hümâyûnumdan vesvese ile fütûr îrâs eylediği ma'lûm-ı hümâyûnumdur. Sen benim bi'l-istiklâl vezîrimsin kâffe-i umûr-ı seferiyye ve mehâmm-ı saltanatım sana ihâle olunmağla umûr-ı lâzimeye keremiyyet üzre ikdâm ve bu günün işini yarına komayıp dikkat eyleyesin. Azl ü infisâl misillü vesveseniz var ise fâriğ olarak şimdiden bahara lâzım olan gerek asker ve gerek deve ve katır ve araba ve zahîre ve mühimmât ve ne lâzım ise karış olunmayarak böyle tertîb ü tanzîm ve ocaklar ve zâbitân ve ağavâtı ve ricâl-i devletimden ve rızâna muhâlif[687] umûr-ı me'mûresinde kusûr u rehâvet ve hıyânet eder olur ise o makūleleri azl ü

[687] muhâlif V, ATE: muhâlefet AE

tebdîl ve lâzım geldiği vechile def‘ ü te’dîb eyleyesin ve işe yarayanlara taltîf ü ikrâm edesin.

Baharda cenge mübâşeret olunmak ve mevsim-i bahardan sonraya kalmamak bu sene gibi vakitsiz gidilmemek tedbîri ne ise şimdiden tedbîr edesin ve matlûbum bu idi ki cümle kullarıma bildiresin işbu hatt-ı hümâyûnumu cümle muvâcehesinde kırâat edip lâzım olan tenbîhâtı edesin.

Ba‘dehû herkesin işine nâzır olasın kusûr edenlerin hakkından gelesin fukarâ vü reâyâya siyânet ve hademe-i devletimi irtişâ ve emsâli irtikâbdan men‘ ü tahzîr ile li’llâh çalışasın benim teveccühüm hakkında zâhir ve duâm seninle ve dîn hizmetinde çalışıp görenler ile biledir. Cenâb-ı Bârî her hâlde muvaffak bi’l-hayr eyleye âmîn. **Ve mine’llâhi’t-tevfîk**[688].

[340b] Me’mûriyyet-i Ağapaşa [Vezîr Kaymakam Hasan Paşa]

Bâlâda beyân olunan vechile Balkan’ın nehr-i Tuna’dan cânibe vâḳi‘ olan kasabât ü kurâdan İbrail ve İsmail ve nehr-i Tuna’nın beri tarafında kâin lâzımü’l-muhâfaza olan mahallerde tertîb olunan asâkiri ihrâc ve yerli yerine sevk ü tesyîrleriçün şimdiye dek mîrimîrân ve kapıcıbaşılardan müteaddid mübâşirler ta‘yîn olunmuşidi. Dil-hâh üzre sevk-i asâkir edemediklerinden yurd-ı mezkûrda sebkat eden meclis-i istişârede serdâr-ı ekrem bi’n-nefs kendilerinin kasabât-ı mezkûreden asker sevkine hareket eylemelerini tezkîr ve huzzâr-ı meclis müstahsen görmemeleri takrîbi ile ol gûne hareketleri te’hîr olunmuşidi. Kendileri bi’l-fi‘l azîmet edememeleri takrîbiyle ashâb-ı iktidârdan bir mübâşir-i nâm-dâr-ı sâhib-i i‘tibârın ta‘yîn olunması muktezâ-yı kârdan olmağla şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin ibtidâsı günü [8 Kasım 1790-Pazartesi] ordu-yı hümâyûnda bi’l-fi‘l yeniçeri ağası olan Vezîr Kaymakam Hasan Paşa bu husûsa me’mûr olunup ikinci İsneyn günü ordu-yı

[688] ومن‌الله‌التّوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

hümâyûndan süvâr ve Hezargrad ve Şumnu kasabalarından cânib-i mezkûra sevk-i asâkir eylemeğe inân-rîz-i ılgār olmuşlardır.

Vaz‘-ı Livâ-i Şerîf be-Sanduka-i Saâdet-hîş

Şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin üçüncü [10 Kasım 1790-Çarşamba] ve Teşrînievvel’in otuzuncu Çarşamba günü serdâr-ı ekrem ile mü[te]ayyinân-ı ricâl-i hayme-i livâ-i şerîfe kudûm ve Feth-i şerîf tilâvet olunarak livâ-i şerîf-i nusret- [341a] redîfi sütûn[un]dan nez‘ ve huzzâra ziyâret etdirildiği akabinde nihâde-i sanduka-i şeref-lüzûm olunup herkes tevhîd ü tekbîr ederek sandukası temhîr ve müderrisîn-i kirâmdan hayme-i livâ-i şerîfde Buhârî-hân olan âdem efendiye bir müstesnâ duâ etdirilip velvele-te’mîn âfâk-gîr olmuşdur.

Zikr-i Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Bakıkra

Bâlâda tafsîl olunduğu üzre yurd-ı mezkûrda İbrail ve İsmail’e küllî takviyet i‘tâ ve nehr-i Tuna’nın beri cânibinde vâḳi‘ sâhillerde kâin lâzımü’l-muhâfaza olan mahallere muhâfızlar ta‘yîn ü tertîb olundukdan sonra Karvan boğazına karârgâh-ı a‘dâ olan Kalas kasabasının muhâzîsidir ol mahalle dahi iki aylık ta‘yînât behâsını nakden vererek bin iki yüz nefer süvârî asker ile mukaddemâ mîrimîrânlık verilen Serçeşme Gürcü Osman Paşa tesbîl ve arpa ta‘yînini Silistre’den nehren açıklar ile tesyîr ve zikr olunduğu üzre sâbıkā rûznamçe-i evvel olan Hasan Efendi İsmail ordusuna kassâbbaşı ta‘yîn ve yeniçeri ağası Salih Paşa Karaharman muhâfazasında ikāmet ve ol tarafı muhâfazaya dikkat eylemesi telkīn olundu. Bundan sonra yurd u mezkûrda şiddet-i bürûdet-i havadan ikāmet nâ-müyesser ve mukaddem beyân olunduğu üzre ol câniblerden dahi Tuna sâhillerine asker sevkiçün Hacıoğlu cânibine teveccüh olunmak mukarrer olmağla yirmi üç gün [341b] mikdârı ikāmet olunduğu akabinde şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin dördüncü [11 Kasım 1790-Çarşamba] ve Teşrînievvel’in otuz birinci Hamîs günü yurd-ı mezkûrdan hareket ve **evvelen,** dört

sâat mesâfede vâḳi‘ Karvan karyesi sahrâsına ve **sâniyen,** beş sâat bu‘du olan Abdü’l-Ehad köyü yurduna ve **sâlisen** üç sâat bu‘du olan Musa Bey karyesi merhalesine konulup güçülerek mâh-ı mezbûrun yedinci Pazar günü [14 Kasım 1790-Pazar] beş sâat mesâfede kâin Hacıoğlu civârında vâḳi‘ sahrâda tertîb-i hıyâm ikāmet olundu.

Zikr-i İ‘dâm-ı Mustafa Ağa

Ser-Kassâ[bâ]n-ı İsmail ez-Kapıcıbaşıyân-ı Dergâh-ı âlî

Bundan mukaddem ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısı ve bi’l-fi‘l silâhdâr ağası olup sene-i sâbıkāda yine ordu-yı hümâyûn Silistre sahrâsında iken cânib-i mîrîden küllî akçe mütâlebe eylediğine mebnî ordu-yı hümâyûn kassâbbaşılığıyla silâhdâr ağalığından maktûl Süleyman kethüdâ adâvetiyle müsâdere olunarak ma‘zûl olup yerine Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Selanikî Mustafa Bey silâhdâr ağalığıyla Ordu-yı hümâyûna kassâbbaşı nasb ü ta‘yîn olunmuşidi. Bundan sonra Rumeli vâlîsi kapı kethüdâlığı ve sâir ba‘zı hizmetlerde istihdâm olunur iken gümrükcü Süleyman Ağa yerine İsmail ordusuna kassâbbaşı nasb ü ta‘yîn olunup pey-der-pey ordu-yı hümâyûndan hazîne irsâl olunduğundan başka istimâ‘ olunduğu üzre rikâb-ı hümâyûn hazînesinden dahi mahsûs ol tarafda olan [342a] asâkir-i İslâm’a iânet-i husrevâne olmak üzre yetmiş kese akçe îsâl olundu idi. Kendisine i‘tâ olunan mâl-ı mîrîyi telef ü serefden sıyânet ederek İsmail’de olan asâkir-i pâdişâhîye tamâm hizmet edecek vakt iken ol esnâda ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısı hakkında ba‘zı gûne kīl ü kāl tekevvün eylediğinden habîr olmağın a‘dâ-yı dînin İsmail muhâsarasına mübâşeret edeceğin hiss eylemeğe mebnî me-bâdâ bu tarafda kalır isem telef olurum fikriyle hizmet-i mezkûreyi kendisinden sarf u tahvîl ya‘nî İsmail kassâbbaşılığını ordu-yı hümâyûn kassâbbaşılığına tebdîl eylemek ümîdlerine dûçâr ve ba‘zı mutavassıtîn ile tahsîl-i merâma sa‘y-i bî-şümâr eyledi. Ordu-yı hümâyûn kassâbbaşısı dahi ba‘zı mülâhazalara mebnî kassâbbaşılıkdan isti‘fâ vü azlin temennâ

etmeğin sâbıkā İbrail nâzırı olan Ömer Zühdi Ağa'ya İsmail kassâbbaşılığıyla Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılığı i'tâ ve merkūm Mustafa Ağa yerine ucâleten İsmail'e isrâ olundu. Merkūm hilâl-i râhda olan Babadağı kasabasına kadar azîmet ve rikâb-ı hümâyûn tarafından imdâd olunacağından habîr olmadığına binâen ve muhâsara olunmak fikirlerine ibtinâen uhdesinden gelemeyeceğin ordu-yı hümâyûna ihbâra müsâraat eyledi. Ağa-yı mezkûrun mahall-i me'mûruna gitmediği töhmetine mübtenî kapıcıbaşılığı ref' ve kendisini Varna kal'asına vaz' ve kal'a-bend ol[un]mak üzre emr-i âlî ısdâr olunup hâl-i tebâhı [342b] âhara nush u pend olundukdan sonra yine merkūm Mustafa Ağa yerine bir münâsib kassâbbaşı tedârük olunduğu esnâda ki Kili kal'asının yed-i küffâra giriftâr olduğu haberi vürûd ve serdâr-ı ekrem ve gayrileri ihtimâmlarıyla İsmail cânibinin takviyet ü istihkâmına bezl-i mechûd olunur idi. Mumâ-ileyh Mustafa Ağa yerine ta'yîn olunan ağa-yı merkūmun imtinâ'ından haberdâr oldukda İsmail ordusunu muhâsaraya mübâşeret olunmak hâlinde terk ve yerine kimesne varmaksızın ordu-yı hümâyûn kassâbbaşılığı ümîdiyle muasker-i hümâyûn cânibine gelmek hakkında bir vehâmet-i kerîheyi müstelzim olacağını tafattun u idrâke sâhib-i iktidâr iken kazâ vü kader tîr-i mütâlaasına siper olmağın bî-ihtiyâr ol emr[689]-i vâcibü'l-ihtimâmı muhtell ü müşevveş olarak etbâ'ından bir iki derbedere ihâle ve pâdişâh-ı âlem hazretlerinin asâkir-i müslimîne sarf olunmak emr-i mühimmi zımnında takdîm buyurdukları mebâliğ-i merkūmenin bir mikdârın gûyâ mübâyaa ve zebh eylediği hayvânâtın dâyinlerine edâ ve bâkīsiyle ordu-yı hümâyûndan gönderilen meblağın ne mahallere sarf olunduğu mechûl ber-ma'nâ olduğu hâlde ordu-yı hümâyûna duhûl ve tamâm ol tarafın takviyesi tedbîriyle meşgūl olunur iken sadrıa'zam huzûruna müsûl eyledi. Bir mikdâr kendisini istintâk ve yerine âdem vürûd etmeden niçin geldin diye kendisine hitâb eyledikde İsmail kassâbbaşılığının [343a] idâresi el-yevm beher rûz yedi sekiz yüz guruş sarf olunmağa muhtâc ve bundan sonra külle-yevmin asker gelmek üzre olmağla ol

[689] emr V, ATE: -AE

düşvârın rü'yeti lâ-ilâc olduğundan mâlen ve vücûden kudretim kalmadığına mebnî ve yerime başka bir âdem gönderilmek üzre olduğu mesmû'um olduğuna mübtenî gidecek her kim ise vâsıl olıncaya dek tarafımdan bir iki âdemim kulların tevkîl ve kendim bu tarafa gelmek üzre tertîb[690]-i mâ-lezeme-i sebîl eyledim. İstimâ' olunduğu üzre ol tarafdan çıkması hayvân mübâyaa edeceğim diye ber-takrîb İsmail'den Tulca cânibine güzâr ve andan doğruca ordu-yı hümâyûnda karâr eylemiş imiş. Hîn-i istintâkda ordu-yı hümâyûn kassâbbaşılığı hil'ati hâzır iken iksâ olunmadığından mâ-adâ kahra mukārin bir muâmele-i cân-fersâ ile haymesine iâde vü isrâ olundu. Bundan sonra yine merkūmun rûz-ı mezkûrda İsmail'e ircâ' olunması irâde olunmuşiken ba'zıları gitmesin istihsân ve ba'zıları yerine başka âdem gönderilmesi münâsib idiğin beyân eylediler. Vakt ü hâle nazarân ya'nî Kili kal'ası küffâr eline geçip ve İsmail muhâsara üzre iken ol cânibe bir kassâbbaşının serîan ve âcilen gönderilmesi vâcibât-ı umûrdan olmağla evvelen Dergâh-ı âlî gediklileri Mehterî Feyzi Ağa ve ba'dehû silâhdâr kalemi katiblerinden Mestan Efendi birbirlerini müteâkib ta'yîn ve adem-i iktidârlarına binâen lede'l-imtinâ' Mestan nefy olunup Mehter[î] Feyzi Ağa'nın me'mûriyyet emri kaydı terkīn olundu.

Bi'l-âhire bundan mukaddemce [343b] Babadağı cânibine zahîre mübâyaasıçün me'mûr kılınan rûznâmçe-i evvel Hasan Efendi cânib-i mezkûra kassâbbaşısı nasb ü ta'yîn ve ol dahi mütecâhilen ordu-yı hümâyûna iki sâat mahalle gelmiş iken tekrâr isti'cāl emr-i ısdâr ve hizmet-i mezkûreyi rü'yet için cânib-i mezkûra iâde vü tesyâr kılındı. Mezkûr Mustafa Ağa'nın pâdişâh-ı âlem hazretleri tarafından asâkir-i müslimîne sarf için gönderdiği mablağı sarf etmeden hîle ile İsmail'den beyân olunan vechile hurûc ve yerine kimesne vârmadan mevkib-i hümâyûna vülûc eylemek töhmetleri haberleri bâis-i heyecân-ı gazab-ı mülûkâne olmağın ol bâbda sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn-ı şâhâneye mebnî şehr-i Rebî'ü'l-evvelin dördüncü gecesi [11 Kasım 1790-Perşembe] ordu-yı

[690] tertîb V, ATE: -AE

hümâyûnda bi'l-fi'l çabuşbaşı olan Genc Osman Ağa ma'rifetiyle çavuşlar emîni haymesine irsâl ve andan asesbaşı ve subaşı mübâşeretleriyle kârı görülüp beyne'l-işâeyn dâr-ı âhirete îsâl olundu. Mûmâ-ileyh çavuşlar emini haymesine nakl[691] olundukda başına geleceğinden haberdâr olup tahlîs-i cân dâîyesiyle ordu-yı hümâyûn kadısı haymesine firâr ve ırz-ı ulemâya düşdüm diye feryâda ibtidâr eyledi. Mevlânâ-yı mûmâ-ileyh nezd-i sadrıa'zamîde bulunmağın ba'de'l-istîzân kadı efendi haymesinden ihrâc ve mahall-i mahbesine götürüp me'mûr oldukları üzre diledikleri gibi kârlarına revâc verdiler. Mezbûrun İsmail'den ordu-yı hümâyûna gelmesi ruhsatı zımnında ahz-ı rüşvet olunarak iki kıt'a fermân sâdır olmuş olduğu dahi istimâ' olunmuşdur. [344a] Lâkin umûr-ı hafîyeden olmağla tahkīki müyesser olmadı. Vallâhü a'lem.

Vukū'-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Şumnu

Şehr-i Rebî'ü'l-evvelin dokuzuncu [16 Kasım 1790-Salı] ve rûz-ı Kasım'ın on birinci Salı günü serdâr-ı ekrem müşârün-ileyhin haymesinde cümle ile tertîb-i meclis-i meşveret olunup herkes yerli yerine oturdukdan sonra huzzâr-ı meclise tevcîh-i hitâb edip

Silistre civârında vâḳi' Bakikr[a] sahrâsından[692] İbrail ve İsmail ve Karaharman ve Tulca ve İsakçı ve Karvan boğazı ve Abdi Paşa tabyası taraflarına asâkir ve zehâyir ü mühimmât ile i'tâ-yı takviyet olunup

Tuna sâhillerinin zahîrelerini îbrail ve İsmail taraflarına göndermek için seref ü telefden muhâfaza zımnında ordu-yı hümâyûnun Tuna sahillerinden Hacıoğlu Pazarı cânibine doğru gelinmesi ve bu tarafdan dahi ol câniblere asker sevk olunması mukaddemâ Bakıkra sahrâsında akd olunan meslis-i istişârede müstahsen

[691] nakl: mükerrer AE

[692] sahrâsından V, ATE: -AE

görüldüğüne binâen ittifâk-ı ârâ ile ol mahalden rıhlet ve şeref-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn mûcibince işbu mahalle vusûle mübâderet olundu.

Ve işbu mesâlih zımnında bu tarafa gelindiği tahsîl-i âsâyiş ü istirâhat için olmayıp mücerred asker sevkine mebnî idiği İsmail cânibine vesâir ol havâlîde olan serhad-nişînâne ifâde vü i‘lâm ve atabe-i ulyâ-yı cenâb-ı cihân-bânîye arz-ı merâm olunmuşidi. İşte bu mahalle gelindi. Lâkin hikmet-i Hüdâ kar yağıp kış bastırdı ve Hacıoğlu Pazarı kasabası hânelerine mikdârı isti‘lâm olunup yüz yirmi mikdârı [344b] birer odalı hâneden ziyâde olmağın hâkimi tarafından i‘lâm olundu. Maa-hâzâ zikr olunan konakların ashâbı ihrâc olundukda sâkin olacak mesken ü me’vâları olmamağla telef olacaklarından başka umûmen ordu-yı hümâyûn değil yalnız yeniçeri ordusunu almayacağı âşikâr oldu. Bu takdîrce her ne kadar merâm-ı hümâyûn işbu kasabada kışlanmak ise de burada sâkin olmak muhâl ve kış basdırmış olmağla sahrâda oturmak adîmü’l-ihtimâm olduğu mahall-i işkâl olmamağla ne vechile hareket etmemiz münâsib vakt ü hâl olduğun cümleden sûal eylediler.

Ordu-yı hümâyûn kadısı efendi kasaba-i mezbûrede muasker-i hümâyûna vâfî konak olmadığı makālin tasdîk ve birkaç gün dahi Hacıoğlu sahrâsında oturulur ise umûmen hayvânât telef olup ahmâl ü eskāl yerde kaldığından mâ-adâ bizler ne hâl üzre olur isek olalım lâkin ocaklar neferâtı garîb yiğitlerinden katī çok nüfûsun telef olacağın beyân ile Şumnu cânibine gidilmek makālesin tahkīk eylediler.

Müşârün-ileyh Hacıoğlu’nun meştâ olması murâd-ı hümâyûn idiğin tekrâr ve biz bu mahalle İsmail cânibine asker sevki maslahatıçün geldik hiç olmaz ise ahmâl ü eskāl Şumnu kasabasına irsâl olunup sebük-bârca bu mahalde ikāmet eylesek diyerek Hacıoğlu Pazarı kasabasına duhûl eylemekde ısrâr eylediler.

Kethüdâ-yı esbak Tevkī‘î Abdullah Efendi maâza’llâhü teâlâ birkaç günden sonra Tuna sâhillerinden a‘dâ-yı dînden mütevahhiş olan nisâ vü sıbyân [345a] Pazarcık’a dökülüp geldikde ahâlî-i kasabaya dahi dehşet gelerek nüfûza halel

tareyân ve asker sevki değil bir iş görmenin imkânı olmayacağı müstağnin ani'l-bürhândır. Münâsib olan yine Şumnu kasabasına çekilip ol tarafdan Tuna sâhillerinin takviyeti tedbîrlerin tertîb ve mümkün mertebe tedârük olunan askeri ol câniblere ihrâc ü tasvîb eylemekdir.

Bu bâbda hayli kīl ü kāl olundukdan sonra ocak ağalarına dahi hitâb ve isticvâb olunduklarında kul kethüdâsı ve cebecibaşı ve topcubaşı ve arabacıbaşı ve gayrileri mevcûd olan neferlerinin fî-mâ-ba'd kar altında oturmağa tahammülleri kalmadığın ve kasaba-i mezbûrenin meştâya salâhiyyeti olmadığın ve bundan sonra bir iki gün dahi sahrâda oturulur ise mecmû'-ı[693] hayvânâtın telef olup edevât ü mühimmâtın yerde kalacağın beyân ve Şumnu kasabasına gidilmesin istihsân eylediler.

Buna dâir vâfirce mübâhese olundukdan sonra mîrimîrân yeniçeri ağası esbak kelleci Osman Paşa'nın yeniçeri ocağından kaviyyü'l-iktidâr bir ağa ile Hacıoğlu Pazarı'nda ikāmet ve zuhûr eden kış askerini İbrail ve İsmail ve sâir lâzımü'l-muhâfaza olan mahallere göndermeğe dikkat eyleyip muasker-i hümâyûnun Şumnu meştâsına azîmet eylemesine karâr verilerek encümen-i şurâ hitâm-pezîr ve kış ziyâdece basmazdan mukaddem herkes ahmâl vü eskālin ileri göndermeğe ruhsat-gîr olup müşârün-ileyh dahi hilâl-i râhda hayme kurmayarak kasaba-i mezbûre sahrâsından Karaağaç karyesine [345b] ve andan Arnavud köyüne ve andan Şumnu meştâsına gitmek üzre bir iki günden sonra hareket olunacağını cümleye i'lân ve vâḳi' hâlî tafsîl olunduğu üzre kaleme aldırıp arz-ı atabe-i pâdişâh-ı Dârâ-dürr-bân eylediler.

[693] Burada tamlama hareke ile değil ye "ى" harfi yazılarak gösterilmiştir.

Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Hacıoğlu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Şumnu

Hacıoğlu Pazarı'ndan[694] dahi iki yüz nefer mikdârı tertîb ve ordu-yı hümâyûnun hareketi günü müşârün-ileyh kendi haymesi önünden alay ile imrâr etdirip üzerlerine mübâşir ta'yîn olunan ağa ile ucâleten Tulca muhâfazasına tesyîr ü tesrîb olundular. Bunun emsâli Köstence ve Mankalye ve sâir mahallere hasbe'l-imkân i'tâ-yı takviyet ile iştigāl olundukdan sonra şehr-i Rebî'ü'l-evvelin on üçüncü [20 Kasım 1790-Cumartesi] Teşrînisânî'nin dokuzuncu günü kasaba-i mezbûre civârından dahi hareket ve mâh-ı mezkûrun on beşinci İsneyn günü [22 Kasım 1790-Pazartesi] Şumnu meştâsına duhûl ve ikāmet olundu.

Tebdîl-i Ağa-yı Sipâh ve Silâhdâr

Bundan akdem sipâh ve silâhdâr ocaklarından külliyetli mahlûl mutâlebe olunup bu iki ocak ile bölükât-ı erbe'a ocaklarının nizâmları matlûb buyurulmuş idi. Mahlûl vermek müteassir ve sâir gûne nizâmları seferber olduklarından müteazzir olmağla alâ-hâlihi terk olunmuşidi. Bu kerre livâ-i şerîf ile Şumnu meştâsına duhûl olundukdan sonra serdâr-ı ekrem Tuna sâhillerine sevk-i asâkir için kasaba-i mezbûreden kapısı halkı ile sebük-bârca Hacıoğlu cânibine hareket edeceği esnâda [346a] sipâh ve silâhdâr ocaklarından ma'lûmü'l-mikdâr neferât mutâlebe eylediklerinde neferât tedârükü husûsunda dahi ihmâl ve ba'zı gûne kīl ü kāl ihdâs ve livâ-i şerîf maiyyetinden müfârekat etmeyiz diye makām-ı sadâret-i uzmâya haberler ib'âs eylediler. Binâen-aleyh ahâlîsinden ba'zısını tergīb ve ba'zıların terhîb için şehr-i Rebî'ü'l-evvelin on dokuzuncu Cuma günü [26 Kasım 1790-Cuma] zikr olunan ocakların ağaları olan Berber Mustafa Ağa ile Selanikî Mustafa Bey ma'zûl ve yerlerine Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Dağıstanî kethüdâsı Hüseyin Ağa île sadrıa'zam telhîscisi Sarı Mehmed Ağa mevsûl kılındılar.

---

[694] Hacıoğlu Pazarın'dan V, ATE : -AE

Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kolofca

Çün ki fi'l-asl mahallerinde beyân olunduğu üzre Kili ve İsmail ve İbrail ve İsakçı ve Maçin ve Tulca havâlîlerinin istihkâm ve takviyetlerine ihtimâm etrâf ü eknâfdan ta'yîn-i vüzerâ ve sevk-i leşker-i müstevfî olunmağa ikdâm ü i'tinâ olunmuşidi. Lâkin sevk olunan asâkir vaktiyle me'mûr oldukları mahallere yetişmeden Kili kal'ası dest-i mekr-i a'dâya giriftâr ve ta'yîn olunan vezîrler fi'l-asl müddet-i medîde nemâlı mansıblar zabt etmiş olmayıp nev-zuhûr ve zaîfü'l-hâl olduklarından başka vezâretleri dahi birer ikişer aylık ve yahud bir iki yıllık vezîr olup nazar-ı nâsda vüzerâ-yı eslâf misillü vaka' u i'tibârları ve mâl ü dâire cihetlerinden yesâr u iktidârları olmamak takrîbi ile nüfûzları olmayıp hıfz-ı asâkire muktedir olamadıklarından gerek ordu-yı hümâyûndan [346b] ve gerek Balkan'ın beri yüzünden Babadağı ve Tulca câniblerine sevk olunan asâkirin ekserîsi perâkende vü perîşân olup ekall-i kalîli vüzerâ-yı müşârün-ileyhin maiyyetlerine varmayıp ve içlerinden fermâna itâat edip ve anları dahi vezîrler idâreye muktedir olamayıp Tulca ve İsakçı muhâfazalarında olan Vezîr Osman Paşa ve Emin Paşa'nın maiyyetlerinde ve Kuban hânının cem'iyyetlerinde zuhûr edecek düşmana vâfî şenlik olmadığından a'dâ-yı dîn Kili'ye duhûl eylediğinden sonra İsmail karşısında olan adaya güzâr ve bir tarafdan Sünne boğazından sagīr ü kebîr sefînelerin enderûn-ı Tuna'ya imrâr edip beyân olunduğu üzre müdâfaa eder olmadığından dilediği gibi sefîneleriyle Tulca'ya asker dökmeğe cesâret ve İsakçı'ya îsâl-i hasârete cür'et eyledi. A'dâ-yı dînin bu haraketi ve me'mûrların bilâ-muhârebe avdeti ahâlî vü sekenenin bâis-i tezâyüd-i havf ü haşyeti olmağın İsakçı ve Maçin ve Tulca havâlîsinde olan fukarâ vü zuafâ me'vâ vü meskenlerinden cüdâ olup sâir ahâlî-i kurâ bu hâlleri temâşa ederek anlar dahi celâ-yı vatan eylemek endîşelerine mübtelâ oldular.

Tuna sâhillerinden ya‘nî Tulca ve İsakçı’dan avdet eden hân-ı vüzerâ ve efrâd-ı asâkir firâra müstaidd olarak Babadağı’nda müstakırr olmalarıyla maâza’llâhü teâlâ kasaba-i mezbûreden dahi cem‘iyyetleri perîşân olmak lâzım gelir ise a‘dâ-yı dûzah-nişân fürce bulacağı nümâyân ve Balkan’ın Tuna’dan [347a] tarafa olan kasabât ü kurâ ahâlîsi terk-i evtan edeceği müstebân olmağla Babadağı’nda olan cem‘iyyetin sebâtına vesîle ve belki ileri varıp İsakçı ve Tulca tarafların levs-i küffârdan tathîr ile İsmail adasın açıp ol tarafda olan asâkir-i İslâm’ın müceddeden takviyetlerine illet-i müstakille olmak niyyetleriyle serdâr-ı ekrem kapısı halkıyla bi’n-nefs sebük-bârca meştâ-yı ordu-yı hümâyûndan ref‘-i alem ve sevk-i asâkir ederek evvelen Kolofca ve ba‘dehû Prevadi ve andan Hacıoğlu Pazarı üzerinden Babadağı cânibine doğru teveccüh eylemeği musammem eyledi. Nefsü’l-emr bundan mâ-adâ vesîle-i indifâ‘-ı vahşet-i ahâlî-i kasaba vü kurâ olur bir hareket kalmadığından bu vaz‘ı ba‘zıları istihsân ve ba‘zılarının dahi üç beş yüz âdem ile a‘dâ-yı dîn üzerine varılmakda bir fâide olmadığı ve’l-ıyâzü bi’llâhi teâlâ emr-i ber-aks olduğu takdîrde küllî mazarratı müstelzim idiği kīl ü kāli zebânlarında cereyân ve efvâhında deverân eyledi.

El-hâsıl sûret-i mezkûre üzre müşârün-ileyhin cânib-i merkūma hareket eylemesi her tarafa müstevcib-i takviyet olmağın evvelen sipâh ve silâhdâr ocaklarının ve atlı mukābelesinin defterleri memhûren hazîne-i hümâyûna vaz‘ olunup ağalarının ve kâtiblerinin ve hulefâ ve şâkirdâ[nı]nın ve umumen zâbitân ve mevcûd bulunan neferâtının Babadağı’nda kışlamaları fermân olunup Şumnu meştâsından umumen ihrâc ve sadrıa‘zam hareket eylediği gün anların dahi [347b] dört sâat mesâfede vâḳi‘ Yenipazar kasabasına azîmet eylemeleri bâbında beyâz üzerine fermân tahrîri ile tazyîk u iz‘âc olundular.

Sûret-i[695] Buyuruldu

Sipâh ağası düşman-ı dîn olan Moskovlu-yı la‘în Sünne boğazına sefâyîn-i menhûsesin cem‘ ile ince donanmasın Beştepeler ve Tulca ve İsakçı taraflarına yürüdüp beri taraflara tefrika vermek ve bu takrîb [ile] İsmail’in imdâdını kesmek fikr ü fâsidinde olduğu pey-der-pey tevârüd eden ahbârdan meczûm olup meştâ tertîbi olarak ol havâlîye sevk olunan piyâde vü süvârî-i asâkir ma‘lûm ve bu haberleri istimâ‘ etdikce yollarda ayak sürüdükleri ve bundan böyle göndereceğimiz asâkir dahi Hacıoğlu Pazarı’nı ileriye geçmeyip Deliorman ve sâîr mahallerde müteferrik olacakları zâhir olmağın mütevekkilen ale’llâhi’l-Mu‘în ve mütevessilen bi-rûhi Resûlihi’l-emîn kendimiz bi’n-nefs etrâf ü eknâfdan tedârük edeceğimiz külliyyetli süvârî ile bu günlerde hareket ve salt ve sebük-bârca Babadağı ve Tulca havâlîsine azîmet-birle ayak sürümekde olan kışla askerini savb-ı me‘mûrlarına idhâl ve ol havâlînin takviyesine sa‘y-i bî-hemâl edip itmînân hâsıl oldukdan sonra yine Şumnu’ya avdetimiz husûsuna ve sipâh ve silâhdâr ocakları dahi atlı asker olmağla maiyyetimize istishâb olunmasına ittifâk-ı ârâ ile karâr verilmeğin imdi ocak zâbitânını yanına celb ile gerek el-yevm ocak dâiresinde [348a] mevcûd ve ricâl-i devlet ve hademe-i saltanat ve ketebe-i aklâm ve sâîrleri yanlarında olan eşkinci sipâh neferâtından bir ferdi hâric kalmaksızın ve sagīr ü kebîr bir kimesnenin hâtırına riâyet ve şefâatine itibâr olunmaksızın cümlesi birkaç günün zarfında hâzır u âmâde bulunmasını tenbîh ile

Hareketimiz günü sen ve ocaklı ve neferâtın cümlesi maiyyetimize gelip isbât ü vücûda sa‘y ü gayret ile siz şöyle ki dîn-i Muhammedî ve Devlet-i Aliyye’nin bu günlerde bundan a‘zam ü elzem maslahatı olmayıp ve bu tedbîrin tağyîri muhal ve tereddüd edenlere afv ü iğmâz muâmelesi adîmü’l-ihtimâl olduğunu cümleye tefhîm ile gece gündüz demeyip hemen hâzır ü âmâde bulunmağa ihtimâm-ı azîm eyleyesin.

[695] Sûret kelimesi yazılırken yanlışlıkla sin “س” harfi kullanılmıştır.

Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn be-Mirahûr-ı Sânî-i Şehriyârî [Hüseyin Ağa] ve İ‘tâ-yı İstiklâl ü İstimâlet be-Vezîr-i Müşârün-ileyh

Mukaddem beyân olunduğu üzre Kili kal‘ası takviyeti tedârük olunur iken küffâr-ı hâk-sâr ile Kili önünde muhârebe olunup düşman-ı dînin sekiz binden mütecâviz güzîde askeri ile be-gāyet mu‘teber generallarinden bir general dest-bürd-i asâkir-i muvahhidîn ile sâir reh-rev-i darü’l-bevâr olan mütekaddimîn-i küffâr-ı eşrâra tâlî olup tez elden imdâd olunamadığından bi’l-âhire kıllet-i asâkir takrîbi ile kal‘a-i merkūme vire ile yed-i a‘dâya giriftâr ve andan sonra a‘dâ-yı dîn İsmail kal‘ası istîlâsı fikr-i fâsidinde olduğu istihbâr olundu idi. Mukaddem işâret olunduğu üzre bu haber-i dehşet- [348b] esere binâen vezîria‘zam Şumnu meştâsından sebük-bârca süvâr ve evvelen Kolofca ve ba‘dehû Kozluca ve her bir kasabada on beşer yirmişer gün mikdârı ikāmet ve sevk-i askere dikkat ederek Hacıoğlu Pazarı kasabasına doğru inân-rîz-i ılgar oldular.

Ve Kili kal‘ası vâkı‘ası akabinde İsmail kal‘ası mahsûr ve yüz elliden mütecâviz sagīr ü kebîr sefîne ile ehl-i İslâm tarafından imdâd olunacak mesâlik ü ma‘berlerin kat‘ına a‘dâ tarafından tertîb-i envâ‘-ı şerr ü şûr olunmağla müşârün-ileyh İsmail dahi bir şey olur ise hâl neye müncerr olur diye mübtelâ-yı endîşe vü efkâr oldular. Kili’nin gitmesi ve İsmail’in muhâsara olunması haberleri sem‘-i hümâyûn-ı mülûkâneye vâsıl oldukda me-bâdâ Kili kal‘ası hasâreti müşârün-ileyhin bâ‘is-i tezâyüd-i havf ü haşyeti olarak işden kesilmek ile İsmail kal‘asına dahi bir ziyân nümâyân olur endîşe-i bâ-savâbına mebnî deryâ-yı himem-i mülûkâne cûş ve bahr-i hazm-ı tâcidârâne hurûş eyleyip asâkir-i İslâm’ın vezîr-i a‘zama itâatlerine vesîle ve ol inkıyâd-ı düşman-ı dîne galebeye bir zerî‘a-i celîle olur mülâhaza-i cemîlesine mübtenî evvelen vezîr-i a‘zamlarına istimâlet ve kalblerine i‘tâ-yı takviyete niyyet buyurup ol bâbda kalem-i müşgîn-i rakam-ı şâhâneleriyle bir kıt‘a hatt-ı şerîf-i mekârim-redîf keşîde-i silk-i tahrîr ve mîrâhûr-ı sânî-i şehriyârî

mansıblarıyla müşerref olan Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından bostancıbaşı-i esbak Hüseyin Ağa mübâşeretiyle cânib-i sipeh-sâlârîye tesyîr[696] [349a] buyurdular.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Benim vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekremim!

Karîha-i mülûkânemden sadârete ta‘yîn olunduğun günden beri umûr-ı seferiyyede mümkün olduğu derecede sa‘y eyledin ve evvel-i sayfda tedbîrin semeresi olarak Yergöğü’de olan muhârebe ve fütûhât-ı celîlede bahâdırlıkları zâhir olanların ikrâm ve mecrûh olanların celb-i kulûblarına dikkat ile asker-perverlik merâsimine yoluyla riâyetin ma‘lûm-ı hümâyûnumdur.

Hüsn-i tedbîr hasebiyle müctemi‘ olan cüyûş-ı mansûr[e]mle Tuna’yı ba‘de’l-mürûr düşman üzerine hücûma râbıta verilmişiken Nemçe mütârekesi zuhûruyla muhârebe bu sene olamayıp cem‘ olan asâkir bilâ-muhârebe avdet etmiş olmalarıyla inşâ’llâhü teâlâ sene-i âtiyede asıl düşmanımız olan Moskovlu üzerine berren ve bahren tedârükât-ı külliyye ile hücûm ve ahz-ı intikām olunmak husûsu cezm-gerde-i pâdişâhânemdir.

Göreyim seni! Cüz’î ve küllî kâffe-i umûrunda istiklâl ile müstakilsin bir gün ve bir sâat izâ‘a-i vakt etmeyip geceyi gündüze katarak hayır-hâhân-ı dîn ü devletim ile baş başa verip söyleşerek ve her hizmetde ehlini istihdâm edip nâ-ehil olanları ve hizmetinde tekâsül edenleri siyâset eyleyerek devlete sâdıkāne hareket edenleri lâyıkı üzre ikrâm ederek gerek zahîre cem‘i ve gerek asker ve mühimmât ve levâzımât celbi husûslarına ve ahz-ı intikāma lâzım olan mecmû‘ tedârükâtın bir tarafdan serîan tertîb ü celbi ile muhârebeye kıyâm [349b] bu seneki gibi geç kalmayıp vaktiyle âmâde olunmasına dikkat ve hengâm-ı şitâda serhadlerin ve ale’l-husûs İbrail ve İsmail kal‘alarının ve muhâfazası muktezi olan mahallerin takviyelerine ve cânib-i

[696] tesyîr V, ATE: -AE

düşmandan hasâret vukū‘a gelmemesine cidd ü tâmm ve vüzerâ vü ricâl-i devletim ve ocâklarım zâbitânının her biri hizmet-i lâzimelerinde sadıkāne ikdâm ü gayret ve ednâ kusûrdan mübâadet eylemelerini tenbîh ve ef‘âl ü harekâtlarına dâimâ nezâret ve hilâf-ı tenbîh kusûr eder olur ise istiklâlin üzre o makūlelerin lâzım gelen te’dîblerine kıyâm eyleyesin. İşbu hatt-ı hümâyûnum mîrahûr-ı sânî [Hüseyin] ağa ile vusûlünde cümle muvâcehesinde kırâat oluna. Ve mine’llâhi’t-tevfîk[697].

Vürûd-ı Buyuruldu-i Sadrıa‘zamî be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu[698]
ber-Mûceb-i Hatt-ı Şerîf

Hatt-ı şerîf-i kerâmet-elîfi getiren ağa-yı mûmâ-ileyhe ferve-i semmûr iksâ ve esb-i müzeyyen ihdâ edip harclık olmak üzre beş bin guruş i‘tâ ve etbâ‘ına iki bin beş yüz guruş in‘âm ile mümkün mertebe zülâl-i âtıfetden hâtırların irvâ eylediler.

Hattı-hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub‘-ı meskûn hazretlerinin sefer-i hümâyûna müteallik hâvî olduğu tenbîhât-ı mülûkânelerin bir kıt‘a buyuruldu ile Kaymakam Mehmed Paşa tarafına sûret-i hatt-ı hümâyûnla tesyîr ve cümle huzûrunda kırâat olunarak mazmûn-ı übbehet-makrûnunun icrâ vü ibkāsına kıyâm ve mübâderet olunmasın tastîr eylediler.

Sûret-i Buyuruldu

Livâ-i saâdet kaymakamı vezîr-i mükerrem izzetli rif‘atli ağapaşa hazretleri [350a] ve kethüdâmız izzetli ağa!

Bu def‘a istiklâlimizi hâvî cümle muvâcehesinde kırâat olunmak üzre mîrâhur-ı sânî izzetli Hüseyin Ağa ile şeref-bahş-ı vürûd olan mübârek hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn-ı husrevânenin sûreti ihrâc ve tarâfınıza irsâl olunmuşdur. Hakk sübhânehû ve teâlâ hazretleri şevketli kerâmetli kudretli velî nî‘metimiz

[697] ومن‌الله‌التّوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

[698] sadrıa‘zamî … Şumnu V, ATE: -AE

pâdişâh-ı âlem-penâh efendimizi serîr-i übbehet-masîr-i şehin-şâhîlerinde dâim ü ber-karâr ve düşman-ı bed-tebârı -**eynemâ kânû**-[699] zelîl [ü] hâk-sâr edip cümlemizi rızâ-yı yümn-i iktizâ-yı cihân-dârîlerine muvâfık harekât-ı hayriyyeye mazhar eyleye âmîn.

Bu vakt evkāt-ı sâireye makīs olmayıp adüvv-i mülk ü millet olan Moskov keferesi izhâr-ı kibr ü nahvet ile serhaddâta ve sevâhil ü etrâfa îsâl-i gezend ü hasârdan hâlî olmadığına binâen i‘lâ-yı a‘lâm-ı dîn-i Muhammedî ve vikāye-i nâmûs-ı saltanat-ı devlet-i sermedî zımnında gönül birliği ve ittihâd ü ittifâk ile geceyi gündüze katarak baş başa verip mukābele-i a‘dâ ve muhâfaza-i hudûd u enhâ levâzımının istihsâline ez-dil ü cân sa‘y ü i‘tinâ olunacak vakitler olduğu beyândan müstağnî ve bizim dahi kapı halkı ve etrâfdan müretteb süvârî ile sebük-bârca bi’n-nefs hareket ve azîmeti ihtiyârımız a‘dânın bâ-avn-i Bârî müdâfaası ve etrâfın muhâfazası maslahatına mebnî idiği zâhir ü celî ve şimdiye dek muktezâ-yı gayret ü diyânet ve müterettib-i zimmet-i me’mûriyyet olduğu üzre idâre-i umûr-ı saltanat-ı seniyyede bir gûne kusûr tecvîz olunmayıp cümle ile [350b] mümkün olan ve vüs‘-i beşer ihâta eden mertebelerde ihtimâm ü ikdâma sarf ü bezl olunmakda idiği gayr-i hafî ve bundan böyle dahi her husûsda kemâl-sa‘y olunarak vefk-ı rızâ-yı şâhâne üzre kâffe-i mevâdd-ı devlet-i ebed-müddetin tesviyesine ve a‘dâdan ahz-ı intikām olunması müsted‘â-yı dergâh-ı ilâhî olunmak imdi işbu fermân-ı âlî tarafınıza vârid oldukda meştâ-yı ordu-yı hümâyûnda olan bi’l-cümle ricâl-i devlet-i aliyye ve ocaklıyı Bâbıâlî’ye da‘vet ve cem‘-birle zikr olunan sûret-i hatt-ı hümâyûnu cümle muvâcehesinde kırâat etdirdip anlara teferru‘ eden tenbîhâtı ifâde vü tefhîme mübâderet ile her biri hizmet-i lâzimelerinde me’mûr u meşhûr oldukları vech üzre sadıkāne ikdâm ü gayret eylemelerini te’kîde dikkat ve nass-ı hatt-ı hümâyûn üzre sene-i âtiye levâzımından cebehâne ve tophâne ve mühimmâtdan tehiyyesi muktezi her ne ise şimdiden tedârük ve tesviyesine sarf-ı makderet eylemelerini lâzım

[699] اينما كانو = “Nerede olurlarsa olsunlar” anlamında Arapça bir söz.

gelenlere tenbîh ve sâir mevâdd-ı mukteziyyenin vakt ü hâle göre sûret-i temşiyeti ile mazmûn-ı hatt-ı hümâyûn üzre hareket olunmasına bezl-i cell ü miknet eyleyeler diye.

Zikr-i İhtirâk-ı Tulca ve İsakçı ve Muhasâra-i İsmail

A‘dâ-yı dîn Kili kal‘asına duhûl eyledikden sonra kal‘a-i mezbûreye sekiz sâat mesâfede kâin nehr-i Tuna sâhilinde vâḳi‘ İsmail kal‘ası muhâsarası tedârükâtına meşgūl olup a‘zam-ı esbâbından olan Eski Kili ile İsmail adasın zabta mübâşeret ve kara tarafından küllî taburlar ile [351a] levâzım-ı tazyîki tertîbe mübâderet eyledi.

Ada-i mezkûrun muhâfazası mukaddemâ Kili imdâdından gelip İsmail ve Tulca sâhillerinde ikāmet üzre olan altmış bir kıt‘a mikdârı şalopa sefâyîni ile müyesser ve Kuban hânı Tulca civârında meştâ-nişîn olmağın zikr olunan Ada’nın Tulca’dan cânibi mekâid-i a‘dâdan vikāye olunması me’mûl[700] ve muntazır idi. Zikr olunan şalopaların derûnunda olan neferâta ulûfe vü atâyâ ihsânı ve üzerlerinde kendilerin firârdan muhâfazaya muktedir bir sâhib-i nüfûzun fikdânı takrîbi ile Kili vâkı‘asından sonra hizmetlerinden münfekk ve bu kadar sefâyîn-i pâdişâhîyi alâ-hâlihi terk eyleyip her biri bir cânibe müteferrik u perîşân ve sefâyîn-i mezkûrenin bir mikdârı birer ikişer bekçi makūlesiyle ada-i mezkûr etrâfında vâḳi‘ sâhillerde ve bir mikdârı Tulca kasabası kenârında urza-i istîlâ-yı a‘dâ-yı bed-peymân oldular.

Ve Babadağı kasabasına sekiz on sâat mesâfede kâin Tulca kal‘ası civârında ikāmet-güzîn olan Baht Girây Hân dahi maiyyetinde olan asâkirin müdâfaa-i a‘dâya vâfî olmadığı[nı] illet ederek hîn-i zuhûr-ı a‘dâda mukābeleye kudretden me’yûsen ikāmet ve ordu-yı hümâyûn cânibinden istimdâd zımnında tahrîrât irsâliyle imrâr-ı vakt eder idi. Bu hâl tecessüs olunarak ma‘lûm-ı a‘dâ-yı bed-fiâl oldukda ki ol

[700] me‘mûl V, ATE: me‘mûr AE

esnâda rikâb-ı hümâyûn ve ordu-yı zafer-merhûn taraflarından me-bâdâ İsmail'e bir zarar gelir diye zikr olunan ada ile Tulca [351b] ve İsmail câniblerinin sevk-i asâkir ve tesyîr-i zehâyir ve hazâyin[701] misillü takviyet ve istihkâmlarına sa'y-i bî-şümâr ve bezl-i iktidâr olunur idi. İstimâ' olunduğu üzre düşman-ı dîn yüzden mütecâviz sefâyîn-i menhûsesin Kili tarafından ada-yı mezkûr ile Tulca üzerine irsâl ve birkaç vechile esbâb-ı muhâsarayı tertîb ü ikmâl eyledi. Beyân olunduğu üzre zikr olunan şalopalarda birer ikişer bekçi makūlesinden gayri kimesne olmayıp mukāvemet ve muhârebeye kudretleri olmadığı meczûmları olmağın düşman-ı dîne kalmamak maslahatı zımnında sefâyin-i mezkûrenin ekserîsin li-ecli'l-ihrâk u iş'âl ve tahlîs-i nefs ile iştigāl eylediler. Mukaddem îrâd olunduğu vechile fi'l-asl tedârükât-ı müdâfaa-i a'dâ kendisinde mefkūd olmağın Kuban hânı Tulca kasabası muhâfazasın ihmâl ve Babadağı kasabasına doğru çekilmeğe isti'câl eyledi. Me'mûrların bilâ-muhârebe muhâfazasına ta'yîn olundukları mahalleri bilâ-külfetin terk eyledikleri a'dâ-yı dînin bi'l-muâyene ma'lûmu oldukda bî-pervâ İsmail adası ve Tulca kasabasın istîlâ ve İsmail'in levâzım-ı tazyîkini tertîbe ibtidâ eyledi.

Bu hâlin bu minvâl üzre vukū'undan mukaddem lâzım gelen tedârükün rü'yeti serdâr-ı ekrem tarafından ihmâl olunduğundan başka huzûr-ı pâdişâh-ı Sikender-himâle dahi vaktiyle ifâde-i ahvâl olunmadığından ol esnâda şehinşâh-ı felek-ünvân taraflarından yetmiş kese akçe mikdârı hazîne ile patrona-i hümâyûn kapudanı [Hammamîzâde] Ahmed kapudan zuhûr [352a] ve me'mûr olduğu üzre ucâleten yetişip zikr olunan şalopaları tanzîm ve düşman-ı dîn sefînelerinin müdâfaasına yetişmeğe bezl-i makdûr eyledi. Lâkin mûmâ-ileyhin Babadağı'na vusûlünden mukaddem beyân olunan vechile sefîneler muhterik ve âdemleri etrâfa müteferrik olduğundan başka düşman-ı dîn ada ve Tulca'yı[702] zabt ve İsakçı kasabasın yakıp sefâyin-i menhûsesin iskelelerine rabt eylemişidi. Kapudan-ı mûmâ-

[701] Bu kelime metinde hemze elif "ء" harfiyle değil de ye "ى" harfi ile yazılıdır.

[702] Tulca'yı V, ATE: Tulca'ya AE

ileyh bu hâlî temâşâ ve me'yûsen azm-i cânib-i meştâ edip keyfiyyetin ma'rûz uli'n-nühâ eyledi.

Zikr-i Tedârükât-ı İstihlâs-ı İsmail ez-Muhâsara

Çün ki mukaddem beyân olunduğu üzre Nemçeli ile mütâreke akdi mülâbesesiyle asâkir-i İslâm Yergöğü yakasında iki mâh mikdârı ârâm eylediklerinden nâşî eğerçi mütâreke husûsu husûl-pezîr olup lâkin Yergöğü'den nehr-i Tuna Rusçuk cânibine ubûr olunduğu akabinde vukū'-ı hitâm-ı akd-i mütârekeye intizâren [be]yhûde çokca ikāmet olunmak takrîbi ile asâkir-i muvahhidînin zabtı mümkün olmadığından ol asâkir-i firâvândan İbrail ve İsmail ve Kili taraflarına takviyet verilmek mümkün olamayıp müceddeden asâkir tertîbine muhtâc olunduğu ol esnâda ordu-yı hümâyûndan der-Aliyye'ye avdet eden Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından es-Seyyid el-Hâcc[703] Numan Bey'in ma'lûmu olmağın Rusçuk'dan der-Aliyye'ye varınca hilâl-i râhda vâḳi' kasabât ü kurâdan ucâleten sefer-i hümâyûna yetişmek üzre müceddeden meştâ askeri tertîb ederek azîmet ve dîn ü devlete bir güzelce hizmet eylemişler idi. [352b] Ol tertîbden başka ashâb-ı vukūf ile der-Aliyye'de merreten ba'de-uhrâ ba'de'l-istişâre rikâb-ı hümâyûn ve ordu-yı fevz-i makrûn tarafından dahi dîvân-ı hümâyûn kalemi defterlerinde mazbût olduğu üzre Anadolu ve Rumeli taraflarından küllî süvârî ve piyâde asker tertîb ve her me'mûra mukaddem ü kâr-güzâr mübâşirler ta'yîn olunarak ordu-yı hümâyûn cânibine sevk ü tesrîb olunup İsmail'in muhâsaradan istihlâsı esbâbının tahsîli emr-i mühimmine her tarafdan her vechile kıyâm ve her gûne vesâilinin husûlü husûsuna ihtimâm olundu.

Husûsan pâdişâh-ı âlem ve şehinşâh-ı ümem hazretlerinin kusvâ-yı merâm-ı gayret-menâsı İsmail kal'asının istihlâsı olmağın rikâb-ı hümâyûnları cânibinden kapıcılar kethüdâlığı hizmet-i celîleleriyle şeref-yâb olan Çayırzâde İbrahim Ağa'yı

[703] el-Hâc V, ATE: -AE

Âsitâne'den Edirne ve havâlîsine vârınca vâḳi' olan kasabât ü kurâdan ekîd ü şedîd evâmir-i aliyye ile meştâ-yı hümâyûn cânibine asâkir ihrâcına me'mûr buyurduğundan başka kapılarını tanzîm ve malzemelerin tetmîm ve sevk-i asâkir ederek bulundukları mahallerden hareket ve mukābele-i a'dâ-yı dînde üstüvâr ve mukīm olmalarıçün taraf-ı pâdişâhîden Niğbolu muhâfızı Bîcanzâde Vezîr Ali Paşa'ya on beş bin ve kule muhâfızı Vezîr Abdullah Paşa'ya yirmi bin guruş ihsân olunduğundan başka mîrâhûr-ı sânî-i şehriyârî Abdi Bey ile mukaddemce işâret olunduğu üzre mîrâhûr-ı sânî Hüseyin Ağa müşârün-ileyhimâyı tahrîk eylemeleri maslahatı [353a] yedlerine hatt-ı hümâyûn ile muanven menşûrlar verildi.

Nefsü'l-emr mûmâ-ileyhimâ me'mûr oldukları üzre müşârün-ileyhimâyı yerlerinden kaldırıp sevk-i asâkir ederek Şumnu havâlîsinden imrâr ü ihrâc edebildikleri asâkiri ileri Babadağı cânibine tesbîl ü tesyâr eylediler. Ammâ ol vakte dek ki Kânûnısânî'nin evâhiri idi İsmail kal'asının kazâ-resîde olduğu ahbâr-ı muvahhişeleri şâyi' olmuş olmağla ol maslahata dâir bir işe yaramaları mukadder olmadığından başka mürûr [u] ubûr eyledikleri kasabât ü kurânın bir kāt dahi mutazaccır u mutazarrır olmalarına bâ'is oldukları feryâdcılarından istimâ' olunmuşdur ve müşârün-ileyhimânın böyle geri kalıp vaktiyle yetişmeleri ve sadrıa'zamın beş yüz âdemi yoğiken otuz bin asker ile İsmail yolların açmağa Şumnu meştâsından hareket eylediğini hilâf-ı vâḳi' işâ'a eylemesi İsmail kasabasının sû-i hâle giriftâr olmasına bâ'is olmuşdur.

Gerek rikâb-ı hümâyûn ve gerek ordu-yı zafer-makrûndan tertîb ve kaviyyü'l-iktidâr mübâşirler ta'yîn ile muktezi olan mahallere gönderilmek için meştâ-yı ordu-yı hümâyûn cânibine sevk ü tesrîb olunan asâkir ordu-yı hümâyûnun meştâya duhûl eylediği esnâda derindi makūlesi olduklarından tamâmen kiliseler dahi bir işe yaramayacakları meczûm iken bin neferde beş yüz ve beş yüz neferde iki yüz mikdârı noksân olarak bir tarafdan vürûda şürû' eyleyip [353b] ve ordu-yı hümâyûn câniblerinden dahi mübâşirler ta'yîn olunarak ol vechile vürûd edenleri İbrail ve

Babadağı ve Maçin ve Karaharman ve sâir muhâfazası muktezi olan mahallere fevc fevc göndermeğe ihtimâm olunup bir günden ziyâde âdemlerine ruhsat verilmemeğe sa‘y-i mâ-lâ-kelâm olundu. Lâkin vezîria‘zam Hacıoğlu Pazarı kasabasından ileri gitmediğinden nâşî ol asâkir-i firâvânın cem‘ine sarf olunan emekler heder ve bu vesîle ile vukū‘-ı vâkı‘a-i İsmail’den bi’l-âhire ümmet-i Muhammed mağmûm ü mükedder olmuşlardır.

Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî şuden-i Hakkı Bey ve

Nefy-i Selefeş Seyyid Feyzullah Efendi be-Cezîre-i Kıbrıs ve Tevcîhât-ı Sâire der-Kasaba-i Kozluca

Bundan mukaddem ya‘nî Rebî‘ü’l-evvelin on yedinci günü [24 Kasım 1790-Çarşamba] li-maslahatin Şumnu meştâsından der-Aliyye’ye meb‘ûs olan reîsülküttâb vekîli el-Hâcc Mehmed Hakkı Beyefendi hâmil olduğu tahrîrâtı ve sadrıa‘zam tarafından kendisine vedîa kılınan sâir mesâlih-i devlet-i ebed-gāyâtı mahallerine arz u ifâde ve ba‘de hitâmi’l-maslaha vezîria‘zam kethüdâlığı ile mevkib-i hümâyûn cânibine i‘âde kılınmışidi. Ol esnâda ki şehr-i Rebî‘ü’l-âhirin on üçüncü Pazar günü [20 Aralık 1790-Pazartesi] idi serdâr-ı ekrem gûyâ İsmail kasabası tahlîsi irâdesiyle Kolofca nâhiyesinden hareket ve dört beş sâat mesâfesinde vâḳi‘ Kozluca kasabasına ikāmet üzre iken huzûr-ı serdâr-ı ekreme duhûl eylediği an ber-mûceb-i fermân kathüdâlık hil‘atin iksâ ile fâik-i akrân ü eşbâh oldular. Ba‘dehû [354a] li-maslahatin dîvân-ı hümâyûn çavuşbaşılığı mîrâhûr-ı evvel pâyesiyle Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından olan sadrıa‘zam birâderi Çelebi Seyyid Mehmed Ağa’ya ve sadrıa‘zam mektûbculuğu kalem-i mezbûr başhalîfesi olup müşârün-ileyhin maiyyetinde bulunan Seyyid Mehmed Sadık Efendi’ye ve rûznâmçe-i evvel mansıbı sadrıa‘zam mektûbculuğuyla piyâde mukābelesi mansıbına ilhâkān mutasarrıf olup ol vakitde Nemçe murahhas-ı sâlisi olmak üzre Ziştovi’de mükâleme ile müştagil olan Mehmed Dürrî Efendi’ye tevcîh ü ihsân ve her biri bir gûne avâtıf-ı pâdişâhîden

mesrûr u handân buyuruldu ve selefleri Feyzi Efendi'nin hasbe'l-iktizâ nefy ü iclâ[704] olmasına irâde-i aliyye taalluk etmeğin Şumnu meştâsından dîvân-ı hümâyûn çavuşu mübâşeretiyle Kıbrıs cezîresinde ikāmet eylemek emri tahrîr ve bir iki gün zarfında meştâ-yı ordu-yı hümâyûndan ihrâc ve mahall-i menfâsı olan cezîre-i mezkûreye ib'âs olunmuşdur.

Vukū'-ı Tevcîhât

Beyân olunduğu üzre mîr-i mûmâ-ileyh vezîr kethüdâsı olmak takrîbi ile riyâset vekâleti münhall olmağın Kozluca'dan meştâ-yı ordu-yı hümâyûna vürûd eylediği gün ki şehr-i Rebî'ü'l-âhirin on altıncı [23 Aralık 1790-perşembe] ve Kânûnıevvel'in on birinci Çarşamba günü idi üzerinde olan riyâset vekâleti tezkire-i sânî ve mektûbî-i sadr-ı âlî vekîli Firdevsî Efendi'ye ve defter emâneti sâbık şıkk-ı evvel defterdârı Ali Raik Efendi'ye ve mektûbî-i sadrıa'zamî vekâleti İsmail Paşazâde Mustafa Bey'e ve çavuşbaşılık [354b] vekâleti sâbık sipâh ağası Berber Mustafa Ağa'ya ve murahhas-ı sâlis Dürrî Efendi üzerinde olan piyâde mukābeleciliği kethüdâ bey maiyyetiyle Kozluca ve andan meştâ-yı ordu-yı hümâyûna vürûd eden Tavukcu dâmâdı Bekir Paşazâde Sadullah Beyefendi'ye ve rûznâmçe vekâleti kethüdâ bey eniştesi başmuhâsebecisi Hasan Efendi'ye ve arabacılar kitâbeti Abdüsselam mütevellîsi Mehmed Emin Efendi'ye ve mektûbî-i sadrıa'zamî başhalîfeliği kalem-i mezbûr müstaidlerinden Haşimzâde Ali Beyefendi'ye i'tâ ve zülâl-i avârif-i şehriyârîden her biri bir vechile irvâ kılındı.

Zikr-i İstîlâ-yı Kasaba-i İsmail

Mukaddem beyân olunduğu üzre a'dâ-yı dîn Kili kal'asın istîlâ eyledikden sonra Bahr-i siyâhda olan yüzden mütecâviz sagīr ü kebîr merâkib-i menkûsesin Sünne boğazından Tuna derûnuna idhâl ve Kili önlerine îsâl eyleyip mahall-i

[704] iclâ V, ATE : iclâl AE

mezkûrda donanmâsına bir kat dahi takviyet verdikden sonra berren ve bahren İsmail kal‘asın muhâsaraya mübâşeret eyledi.

Bâlâda beyân olunduğu üzre bu esnâda Kili pîş-gâhından Tulca ve İsmail önlerine doğru çekilen otuzdan mütecâviz şalopa sefîneleri üzerlerinde bulunan rü’esâ-yı sefâyinin kıllet-i gayret ve adem-i tedârük ve kusûr-ı himmetleri takrîbiyle mellâh ve levendlerin kayıramadıklarından urza-i telef ve İsmail adasın hücûm-ı a‘dâdan muhâfaza edemediklerinden mâ-adâ râkib oldukları sefînelerin dahi muhâfazaya muktedir olamamaları ile derûnlarında bulunan sihâm-ı [355a] ta‘n ü levme hedef olmuşlar idi. Hattâ sefâyin-i mezkûrenin levendlerin tanzîm ve noksânların tetmîm için der-Aliyye’den kendisine küllî hazîne verilerek deryâ kapudanlarının kâr-güzârlarından Hammamîzâde Ahmed kapudan ta‘yîn ve noksânların ba‘de’l-tekmîl İsmail adasıyla nefs-i İsmail’in muhâfaza olunması kendisine[705] tavsiye vü telkīn olunmuşidi. Lâkin kapudan-ı mûmâ-ileyh mahall-i me’mûruna vâsıl olmazdan mukaddem tahrîr olunduğu üzre sefâyin-i mezbûreden ba‘zısı İsmail sâhiline ve ba‘zıları reîs ve mellâhdan hâlî olarak Tulca ve İsmail sâhillerinde kaldığından başka İsmail adası ve Tulca sâhilleri taraflarına düşman-ı dîn müstevlî olmağın mahall-i maksûduna vusûle imkân bulamadığından bi’z-zarûre kapudan-ı mûmâ-ileyh meştâ-yı muasker-i hümâyûna ric‘at ve yedinde olan hazîne-i umûr-ı sâire-i sagīreye sarf olunup kendisi birkaç mâhdan sonra nâil-i rütbe-i vâlâ-yı vezâret olmuşdur.

El-hâsıl hâlât-ı mezkûre takrîbiyle zikr olunan Tulca ve İsmail adası sâhilleri muhâfızdan tehî olmağın az vakitde Eski Kili ve İsmail adaları hod-be-hod asâkir-i menhûse-i a‘dâ ile meleân ve Tulca ve İsakçı muhâfazalarında olan Baht Giray Hân ile Osman Paşa cem‘iyyetleri dahi kalîl bulunmağın adem-i tahammüllerinden nâşî mukābele-i a‘dâdan rû-gerdân ve müteâkıben Babadağı cânibine doğru revân oldular.

[705] kendisine V, ATE: -AE

Düşman-ı dîn asâkir-i İslâm'dan İsmail cânibine imdâd olunamayacağın bi'l-muâyene tahkīk eyledikden sonra me-bâdâ nehâren İbrail ve Silistre taraflarından imdâd zuhûr ve kendilerin [355b] girdâb-ı belâda makhûr edip Tulca iskelesine geldikleri Rebî'ü'l-evvelin on birinci [18 Kasım 1790-Perşembe] ve Teşrînisânî'nin yedinci Hamîsgününden üç beş gün mürûr edinceye dek İsmail adası nihâyetinde Çatallar diye ma'rûf olan burun ile İsakçı kasabası önlerini nehren kat' ve Tuna tarafından İsmail'e hücûm eylemek için vufûr-ı nekbet-nümûdun cem' eyleyip ahâlînin tazyîkına mübâderet ve iki tarafdan âteş-bârlık mukaddemâtın tertîbe mücâseret eyledi. Zikr olunduğu üzre İsmail kasabasının Tuna sâhili tarafları hendek ve şaranpo misillü istikâmâtdan hâlî olmağın ol cânibden zafer bulmak mülâhazasıyla kara tarafından olan asâkir-i mahzûlesinden küllî kâfir ifrâz ve bahra müteallik sagīr ü kebîr sefâyin ve merâkibin teşhîn edip şehr-i Rebî'ü'l-evvelin on yedinci [24 kasım 11790-Çarşamba] ve Teşrînisânî'nin on üçüncü Çarşamba günü berren ve nehren kasaba-i mezbûre üzerine mânend-i sevâd-ı gürâz def'aten hücûma âgāz eyledi. Tuna cânibinden hücûm eden merâkib-i küffârdan birkaç sefîne-i menhûsesin içinde bulunan melâ'în-i hâsirîn ile gark u i'dâm ve bakiyyesi matrûden ve mahzûlen geri çekilip top menzilinden ba'îd ada-i mezkûrun sâhillerinde kendilerin muhâfazaya ihtimâm eylediler.

Bu kerre karadan hücûm eden şeyâtîn-i hâsirînden dahi lâ-yuad ve lâ-yuhsâ müşrikîn-i bî-dîni urza-i dane-i top u tüfeng-i kazâ-intikām eylediler. Bundan sonra gâh muhârebe ve gâh bilâ-nizâ' kasaba-i mezkûrenin terk olunması ma'rızında muhâbere vü mücâvebe olunarak bir eyyâm güzerân [356a] ve istimâ' olunduğu üzre bu bâbda leşkeriyân ve şehr-nişînân miyânlarında ihtilâfa dâir ba'zı gûne kīl ü kāl cereyân edip bi'l-âhire bundan mukaddem Bender kal'asın verenler haklarında mesbûk olan muâmele tezekkür ve hiç olmadığı sûretde mazhar-ı levm-i enâm olmak mukarrer idiğini tefekkür-birle en-nârü velâ ilgâr diyerek yer kalıncaya dek ceng ü peygâr ve herkes cân-sipârlık vechile müdâfaa-i düşman-ı dîn etmeğe bi'l-ittifâk

karâr verdiler. A‘dâ-yı la‘în bilâ-muhârebe İsmail’e duhûl edemiyeceğine tahsîl-i yakīn ve mevcûd olan altmış binden mütecâviz havene-i müşrikîn ile fırsat-yâb olamayacağın cezm eyleyip gûş-zed olduğu üzre on iki bin mikdârı kâfir-i bî-dîn ile Savarof nâm generali ta‘yîn eylediğinden başka teksîr-i sevâd-ı dalâlet mu‘tadları zımnında münâdîler nidâ etdirerek başreâyâsı hâinlerinden katı vâfir melâin-i hâsirîn peydâ ve kolay tarafların göstermek için İsmail kal‘asın yapan Bargov Purnarbaşı nâm hınzırı râh-nümâ edip nehren birkaç def‘a pîrâmen-i kal‘adan her hamlede niçe bin kâfir kırılarak matrûd u mahzûl olduklarından sonra ol esnâda Yaş tarafından vürûd eden haberlere nazaran Erbaî’nin on birinci ve bir rivâyetde ikinci ve Rebî‘ü’l-âhirin on altıncı [23 Aralık 1790-Perşembe] ve Kânûnıevvel’in on birinci Çarşamba gecesi sâat sekizde iken üç dört tarafdan İsmail hendeği üzerine hücûma mübâşeret ve ol sûretde dahi çâpük-dâstân-ı dilâverân-ı Rüstem-tüvân mütâre[d]esiyle [356b] tane-i top u tüfengden hayli kâfir hûk-i cevelân-ı pehnâ-yı cahîme revân kılınıp âteş-i dûzah-nişân-ı muhâfızândan hirâsân ü tersân olarak geriye girîzân ve âhar vechile duhûl-i kasabaya çâre-cûyân oldular. Melhame-i mezkûrede bulunan ba‘zı dilâverlerin takrîri üzre a‘dâ-yı dîn Kocagöl tarafında olan tabyaların etrâfında kâin hendeklere zulmet-i şebde duhûl ve ictima‘a ihtimâm ve hendeklere nüzûl edinceye dek mürd olup ka‘r-ı saîri masîr edenlerin bakiyyesi ba‘de’l-ictimâ‘ verâdan yürüyecek müşrikîn ile hendek derûnunda def‘aten şaranpo kazıklarından hücûma nizâm verdiler. Bu siyâk üzre sabâha birkaç sâat kalarak zalâm-ı leylde üç beş def‘a tabya-i mezkûr üzerine küllî kafîr ile ikdâm ve her hücûmda şümârdan hâric müşrik derk-i esfel-i cahîmi müdrik olup bâkīlerinin birer mikdârı ka‘r-ı hendeke nuzül ve müctemian ihtifâya meşgūl oldular.

Beyân olunduğu vechile geriden külliyyetli tabur ile melâ‘în-i hâsirînin bir gürûh-ı dalâlet-enbûhu zuhûr ve pey-der-pey top u tüfeng endâhtıyla cânib-i bahâdırân-ı tabyadan tard ü teb‘îdlerine bezl-i makdûr olunur iken enderûn-ı hendekde mütevârî olan kâfirler bir tarafdan gecelik hâliyle şaranpolardan duhûle

mübâşeret ve dilâverân-ı muvahhidîn taraflarından dahi i‘mâl-i şimşîr ü hançer olunarak taraf taraf katl ü i‘dâm-ı hazele-i müşrikîne mübâderet olunmak takrîbiyle tabya muhâfızları cem‘iyyetlerine kıllet tareyân eylediğinden başka [357a] kesret-i küffâr tevâtür-i süyûf-ı neberd-azmâyân-ı müslimîn ile tökünmek mertebelerinden efzûn ve birkaç sâat hilâl-i şebde güşiş ü büriş ile meşgūl olunduğundan ol mahalde bulunan ümmet-i Muhammed’in çoğu şehîd ve mecrûh olup bâkīleri dahi bî-tâb ve zebûn olmalarıyla a‘dâ-yı dîn ol tarafdan duhûle reh-bâb ve tabya-i mezkûru zabta fırsat-yâb oldular. Bunun emsâli sâir tabyalarda dahi muhârebe vü mukātele ile iştigāl ve izâle vü i‘dâm-ı küffâr-ı hâk-sâra sa‘y-i bî-hemâl olunur iken cânib-i mezkûrdan düşman-ı dînin duhûlü haber-i[706] dehşet eseri[707] herkese mevrûs-ı fütûr u kesel ve leşkeriyânın ittifâkı ihtilâfa mübeddel olup selâtîn-i Cengiziyye’den Kırım Giray Hân oğulları Kaplan Giray ve Gāzî Giray ve Atlıoğulların’dan Çoban Giray ve Maksud Girayzâde Mehmed Giray ve diğer Maksud Girayzâde Selim Giray sultânlar ile mîrimîrândan Cezzar Ahmed[708] Paşa kölesi Selim Paşa hakk-ı nân ü nemek-i devleti îfâya i‘tinâ ve yanlarında bulunan birkaç yüz mikdârı ser-bâzân-ı nerîmân-tuvân ile cem‘iyyetlerinin yirmisi mikdârı küffâr-ı dalâlet-girdârı urza-i tîğ-i Behrâm-ı intikām ederek ilâ âhiri’l-eyyâm beyne’l-İslâm hüsn-i zikr ile yâd olmak mertebesin ihrâza i‘tinâ ve girdâb-ı merdüm-rübâ-yı vegāda kendilerin tamâmca ifnâ eylediler.

Bu esnâda Tuna tarafından nehren gemileriyle hurûc ve zuhûr eden taburları dahi dağdağa-endâz-ı ukûl ü şuûr olduğu hengāmda reâyâ-yı ahâlî bi’l-külliyye küffâra tebe‘iyyet etmeğin bi’z-zarûre ahâlî-i kasaba ıyâl ü evlâd gāileleriyle meşgūl ve asâkir-i süvârîden ba‘zıları [357b] kendilerin a‘dâ-yı dîne teslîm niyyeti ile medhûl olup piyâde askerinin ekseri şaranpo ve tabyalar muhârebelerinde her biri sekizer onar kâfire kılıç yetişdirerek şerbet-i şehâdet ile kendilerin irvâ ve ba‘zıları

[706] Burada tamlama ye “ى” harfi ile gösterilmiştir.

[707] dehşet eseri V, ATE: -AE

[708] Ahmet V, ATE: -AE

kasabanın kebîr hânelerine duhûl edip ol mahallerden dahi tekrâr muhârebeye ibtidâ eylediler. Mâ-hasal-ı kelâm gece sâat sekiz ve yahud on birden gündüz sâat ona dek şimşîr-i İslâm rakabe-i küffâr-ı liâmdan ittihâz-ı niyâm etmekden hâlî olmayıp cereyân eden hûn-ı katlânın mûze-koncundan duhûl eylediği rivâyet-kerde-i sikāt-ı sahihatü'l-kelimâtdır.

El-hâsıl eşrâr-ı küffâr her tarafdan enderûn-ı kasabaya hücûma ibtidâr ve serasker olan Aydoslu Vezîr Mehmed Paşa dahi yed-i a'dâda şehîden azm-i dârü'l-karâr edip muhâfızı bulunan Vezîr Mehmed Paşa tabya-i mezkûr imdâdına gider iken hilâl-i râhda esîr ve bakāyâ-yı asker ve rü'esâ-yı leşker-i gayret-semîr mahall mahall rast geldikleri hazele-i müşrikîn üzerine havâle-i tüfeng ve hançer ü şimşîr ederek ba'zı nâkiller rivâyeti üzre mevcûd olan on iki bin mikdârı leşker-i Gazanfer-siyer-i İslâm'ın sülüsânı muhârebe ve mükâfaha-i a'dâ-yı dîn ile mecrûh u şehîd ve bâkīleri bi'z-zarûre esîr olup Bender cânibine irsâl ü tesyîr olundular.

Ammâ ma'reke-i sâmân-rübâ-yı merkūmda hizebrân-ı polâd-rilân-ı İslâm'ın hançer-i ser-tîz ü tiğ-ı hûn-rîz ve dane-i tüfeng-i belâ-engîzlerinden âguşte-i hâk ve hûn-hevân ve reh-peymâ-yı vâdî-i nîrân olan hınzîr-ı sîr-tân-ı küffâr-ı füccârın şümârı onda birin ikrâr eylemezler iken kendi kavillerince ya'nî[709] gazete kağıtları ile etrâfa neşr eylediklerine göre [358a] soltat diye simât[710] sınıfından dört bin beş yüz ve rü'esâ-yı vüfûr-ı hüsrân nümûdundan ofçiyar[711] gürûhundan olmak üzre otuzdan mütecâviz idiği hikâyet ve ağır yaralar ile zahmet-hurde-i tiz-i desdân-ı bahâdırân-ı İslâm olan kefere-i fecerenin idâdı iki nefer general-i dalâlet-meâl ile işe yarar soltat

[709] ya'nî V, ATE: -AE

[710] "Simât" kelimesi bir sıraya dizilmiş şeyler anlamında kullanılmıştır , Pakalın C III, s.227. Yalnız kelimenin sonunda tı "ط" harfi yerine yanlışlıkla de "د" harfi yazılıdır.

[711] Bu kelime İgilizce "officer" kelimesidir(RH: s.672). İleride bu kelime tekrar geçtiğinde son harf olarak re "ر" harfi yazıldığından biz burada kelimeler arasında uyumluluğu düşünerek ve kelimenin İngilizcede yazılış biçimini de göz önüne alarak son harf olarak yazılan lam "ل" harfi yerine re "ر" harfini yazmayı tercih ettik.

zümresinden üç bin neferden ziyâde idiği yine kendilerinden rivâyet olunmuşdur. Lâkin ol vâkı‘a-i hâilede bulunan ba‘zı râst-gûyân-ı celâdet-ünvândan nakl olunduğuna göre tîğ-ı ser-tîz-i leşker-i İslâm’dan güzerân eden mürde-i küffârın ta‘dâdı on bin bir rivâyete nazaran on beş bin ve rivâyet-i uhrâya göre kırk ve belki elli binden efzûn-ter olduğu istimâ‘ olunmuşdur. Hâl-i minvâl-i meşrûh üzre iken eğer askerî zümresinin birbirleri ve yerli dilâverlerinin mecmû‘uyla ittifâkları ber-kemâl ve mutârede-i düşman-ı dînde müttefiku’l-bâl olsalar a‘dâ-yı dîni tamâmca ifnâ ve nizâm-ı hâllerin ibkā eylemek mümkün idiği dahi ba‘zılarından istimâ‘ olunmuşdur ve eğer serdâr-ı ekrem olan zât Yergöğü kasabasından Rusçuk tarafına ubûr etdiği akabinde doğru Tulca sâhiline vürûd ve sarf-ı emvâl ederek tabyalar inşâsıyla İsmail adasın muhâfazaya bezl-i mechûd eylese İsmail kasabasının muhâresesi müteyessir ve duhûl-ı a‘dâ müteassir idiği dahi mervîdir. يفعل الله ما يشا[712] ويحكم ما يُريد[713].

Azl ü İ‘dâm-ı Serdâr-ı Ekrem Seyyid Hasan Paşa

Serdâr-ı Ekrem olan Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa bu sene-i mübârekede pâdişâh-ı âlem [358b] hazretleri himmetleriyle cem‘olunan sunûf-ı asâkir-i bî-müntehâyı istishâb ve cisr edevâtı tehiyyesi ve İsakçı anbârlarında zahîre iddihâr olunması müyesser olmadığı ve muasker-i hümâyûn zahîresinin Pazarcık sahrâlarında araba ve hayvânât ile İsakçı tarafına celbi müyesser olduğu ve açıklar ile nehr-i Tuna’nın ubûr olunacak mahallerinin karşı cânibleri yed-i a‘dâda olduğundan mâ-adâ henüz kifâyet mikdârı açık tedarüküne vaktiyle takayyüd olunmadığı vesîleleri hasmü’d-devlet olan Moskovlu-yı la‘în üzerine varılması istis‘âb olunup Yergöğü tarafından Nemçeli üzerine gidilmeği ihtiyâr ve müşârün-ileyhin maskat-ı re’si olan Rusçuk cânibine sevk-i leşker-i cerrâr olunmuşidi.

---

712 “Şüphesiz, Allah dilediğini yapar”(Kur’an, Hac-XXII, 18; s. 334).

713 “Şüphesiz Allah istediği hükmü verir”(Kur’an, Maide-V, 1; s. 106).

Mahallinde tafsîl olunduğu üzre asâkir-i encüm-şümâr-ı şehriyârî ile Yergöğü tarafına ubûr olunduğu akabinde Nemçeli'nin mütâreke şuğlü zuhûr ve mütâreke-i mezbûre bir mâhdan ziyâde vakitde husûl-pezîr olmadığından bilâ-muhârebetin ikāmet olunması askerî tâifesi miyânına îrâs-ı fütûr eyleyip ba'de-akdi'l-mütâreke Bükreş arâzîsi Nemçe askeriyle memlû ve Yergöğü etrâfı mahsûr misillü kalmış olduğundan mahall-i mezkûrdan ya'nî Yergöğü'den Nemçeli karargâhı olan Fokşan kasabasından Nemçeli'nin oturduğu sahrâlardan geçilip Moskovlu üzerine varılmak uhûd-ı mütârekeye münâfî olmağın Yergöğü'den Moskovlu üzerine gidilmek muasker-i hümâyûnun umûmen nehr-i Tuna'dan açıklar ile İbrail'e varmak yâhûd nehr-i Tuna'yı açıklar ile Rusçuk cânibine geçip andan Silistre ve Hırsova [359a] sâhilleriyle Maçin'e varılıp andan yine nehr-i Tuna açıklarile ubûr olunup a'dâ-yı dîn mukābelesine tertîb-i leşker-i mansûr olunmağa bi'z-zarûr muhtâc olundu idi. Mukaddemce cisr ve yâhûd cisre bedel külliyyetli açık tedârükü olmadığından ol vakitlerde birkaç gün zarfında kırk elli açık ile ucâleten nehr-i Tuna üzerinden gidilmek muhall ve Silistre üzerinden gidildiği sûretde yine zikr olunduğu vechile nehr-i Tuna'nın tekrâr ubûru bi'z-zarûre muktezâ-yı vakt ü hâl olup ve beyân olunduğu üzre asâkir-i İslâm bir def'a nehr-i Tuna'yı geçmiş ve mütâreke takrîbi ile ceng intizârını çekmiş ve gereği gibi sıkılmış olduklarından başka beyhûde ne bekleriz diye bir iki def'a vezîria'zam dâiresi üzerine hurûc etmeği tasmîm ve hattâ cem'olup beş altı yüz mikdârın haymelerinden ihrâc ve ol maslahat için vezîria'zam dâiresi üzerine takdîm eylemişler idi.

Ve'l-hâsıl böyle usanmış ve yazın gelip kışın gitmeği idmân eylemiş askerin Yergöğü'den Rusçuk cânibine mürûr eylediklerinde zabtları mümkün olmayıp piyâde zümresi mu'tâdları üzre geçdikleri gün vatanları cânibine avdet ve süvârî askeri dahi piyâde askeri gibi sayf ü şitâda ordu-yı hümâyûnu bekler makūleden olmadıklarından fakat Silistre'ye varıncaya dek muasker-i hümâyûna mülâzemet eyleyip mahall-i mezkûrun sahrâsına ba'de'l-vusûl muayyen âdemler olduklarından

hod-be-hod gidemeyip yine sene-i âtiyede gelmek üzre bir tarafdan izin talebine mübâşeret eylediler. Bu sene-i [359b] mübârekenin askeri mütâreke-i mezbûre ile hebâ olacağı mütâreke sadedleri çıkdığı gün donma oldu idi.

Eğer Yergöğü cânibine ubûrdan bir gün mukaddem mütâreke mükâlemesine şürû‘ olunacağı zuhûr ve der-akab tekellüfsizce bir iki âdem mütâreke mükâlemesine me’mûr olup keyfiyyet-i mütârekeyi mükâtibe vü muhâbere ile tanzîm ü itmâm ve kendisi Moskovlu üzerine ref‘-i evliye vü a‘lâm eylese idi tamâm iş görmüş ve bir taş ile iki kuş vurmuş olur idi.

Bu hâl üzre Silistre’ye varıncaya dek mevsim geçdi diyerek hilâl-i râhda katı vâfir kimesne firâr ve Kili ve İsmail tarafları takviyet ü muhâfazasıçün Bakıkra sahrâsında bir eyyâm ikāmet ihtiyâr olundu. Yurd-ı mezkûrda akd olunan meclis-i istişârede eğerçi kendisi ileri Babadağı ve Tulca câniblerine doğru gitmeği istisvâb eylemişidi. Lâkin kıllet-i asâkir ve fıkdân-ı levâzım-ı ceng tamâmıyla mevcûd olduğundan ileri gitmesinde bir fâide belki kendisine rezâlet-i adîde olacağın derk ile ordu-yı hümâyûn kadısı efendi bu kış vaktinde tedârüksüz nereye gidersin ma‘zûrsun bu maddenin cevâbını ben verdim diyerek mukābele eyledikde kendisi dahi fi’l-asl kaviyyü’l-himmet olmadığından tekāüd ve ikāmeti istihsân ve uzakdan mehmâ-emken asâkir ve levâzım irsâliyle zikr olunan mahallerin takviyetlerine bezl-i tüvân eyledi. Mahallerinde tafsîl olunduğu üzre yurd-ı mezkûrda eğerçi bir mikdâr asker tehiyye vü ihzâr ve açıklar ile Kili ve İsmail’e tesyâr [360a] eyledi idi. Lâkin şitâ mukaddemâtı donma ve kış bekler askerî makūlesinden olmadıklarından herkes canından ibâ etmişiken yine ibtidâ-yı emrde Kili ma‘rekesinde hayli yüz aklığı nümâyân ve leşker-i pâdişâhînin tamâm bahâdırlıkları müstebân olmuşidi. Ammâ uzakdan dil-hâh üzre imdâd olunamadığından ve düşman kış dağılır makūleden olmadığından âkıbetü’l-emr Kili kal‘ası yed-i a‘dâya dûçâr ve pâdişâh-ı âlem hazretlerine ne cevâb vermeli diyerek serdâr-ı ekremin kendisi sunûf-ı ıztırâba giriftâr olduğundan gayri Silistre’ye geldiği akabinde serzenişden halâs olmama

vesîle olurdu mülâhazasıyla niçin ileri gitmedim diye vâfir nedâmet izhâr eyledi. Ammâ çi fâide! ol vakitden sonra bir mâh dahi mürûr etmiş ve mevsim-i şitâ gereği gibi hulûl eylemiş olup ileri gideyim dese dahi imkân müsâid ve baht muâzıd olmaz idi ve ordu-yı hümâyûnda olan asâkir tamâmca dağılmış olmağla etrafdan ya'nî Balkan'ın Tuna'dan tarafına olan kasabalardan fermân neşriyle asker tedârükünün dahi kış olması takrîbiyle imkânı ve kefere üzerine varır gibi top ile ihrâc olunacaklardır diye her ne kadar ihâfe olundular ise dahi kimesnede itâat nişânı olmadı.

[Mısra]'

Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-endîş gerek[714]

Beyt

Vakt-i her kâr nigeh-dâr ki sûdî ne-dehed[715]

Nûş-dâru ki pes ez-merge Sohrâb dehî[716]

[Nesr] Bundan sonra rûz-be-rûz güz mevsimi evâhirinin bürûdeti ol havâlînin muktezâsı terakkî üzre zuhûr u bürûz etmeğin sahrâ-yı mezkûrda dahi ikāmet [360b] mümkün olamadığından zarûrî Hacıoğlu Pazarı'na avdet ve beş on gün mikdârı ikāmet olunduğu esnâda bir şedîdce berf nâzil ve hayvânât ve benî nev'-i insandan kimesne mütehammil olamadığından mâ-adâ meştâ için Pazarcık kasabasının konakları teftîş olundukda kalîl olduğundan hemen İsmail imdâdıçün kasaba-i mezbûreden yüz, yüz[717] elli nefer mikdârı âdem ihrâc ve Babadağı cânibine irsâl ve kendisi livâ-i şerîfi Şumnu kasabasına ba'de'l-îsâl yine avdet eylemek üzre

---

[714] كار اوّلده كِشِى عاقيبت انديش كرك = Önce yapılacak iş sonunu düşünmektir

[715] وَقتِ هَرْ كارْ نِكهدار كه سودى ندهد = Her işi zamanında yapmak gerekir

[716] نُشْ دار و كه پَس از مَرك بَسْهُراب دِهى = Sohrab öldükten sonra getirilen ilaç bir yarar sağlamaz

[717] yüz V, ATE: -AE

Şumnu tarafına vusûle isti‘câl eyledi. Şumnu’ya ba‘de’d-duhûl kendi hevâsına meşgūl oldu demesinler diye mukaddemâ beyân olunduğu üzre zamân fırsat-ı takviyet ve muhâfaza-i İsmail Yergöğü ve Silistre sahrâlarında fevt olup mevsim-i şitâda itâat-ı fermânla ol tarafa gider kimesne olmadığı her nekadar ma‘lûm ve gitdikleri takdîrde Babadağı kasabasını ileri geçmek tabîat-ı nâsa ve adem-i esbâb-ı ubûra nazaran imkânı olmadığı meczûmu oldu ise de mücerred ikdâm ediyor denilsin diye reîsülküttâb vekîlini ifâde-i hâl ma‘rızında atabe-i ulyâ-yı husrevâneye gönderdiği akabinde ki şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin yirmi üçüncü [30 kasım 1790-Salı] ve Teşrînisânî’nin on dokuzuncu Salı günü idi mükerreren kaymakam olan Ağa Hasan Paşa’yı yine meştâ-yı muasker-i hümâyûn[a] kaymakam nasb eyleyip kendisi sipâh ve silâhdâr ocaklarını istishâb ve Şumnu’dan birâderi ve yüz elli mikdârı kapısı halkı ile gûyâ İsmail istihlâsı [361a] âvâzelerini işâ‘a ederek Kolofca’ya azîmet ve anda birkaç gün ikāmet akabinde Pirevadi ve andan Kozluca kasabalarında beşer onar gün ârâm eyledikden sonra Hacıoğlu Pazarı’na azîmet ve mahall-i mezbûrda karındaşların çavuşbaşı nasb eyleyip İsmail imdâdı ünvânıyla Babadağı cânibine göndermeğe ihtimâm ü dikkat eyledi.

[Mısra]‘

Heyhât tetriku fî-hadîdin bâridin[718]

[Nesr] Bu esnâda ki şehr-i Cumâde’l-ûlânın yirmi dördü [29 Ocak 1791] ve Kânûnıevvel’in on dokuzuncu günü[719] idi esbâb-ı istihlâsını tahsîle pûyân olduğu İsmail kasabasının eyâ[d]î-i müslimînden hurûc eylediği bir rivâyetde altı günü mütecâviz ve rivâyet-i uhrâda mukaddem zikr olunduğu üzre on yedi güne mütenâhiz idi. Bu aralıkda kasaba-i merkûmenin karargâh-ı vüfûr-ı küffâr olduğun kendisi dahi

[718] هَيْهات تطْرقُ فى حَديدٍ باردٍ = soğuk demir dn boşuna uğraşma!

[719] günü V, ATE: -AE

istihbâr ve ifâte-i hengâm-ı fırsat eylediğine hezâr gûne teessüf ü peşîmânı îrâd ü izhâr eyledi.

[Mısra]‘

Tû der-evvel hatâ-kerdî peşîmâni çi-sûd-ı ahâr[720]

[Nesr] Müşârün-ileyhin bu gûne harekât-ı nâ-bercâsı fi’l-asl merkûz-ı tabîatı olan tama‘ u irtişâ misillü evzâ‘-ı nâ-şâyânına ilâve olarak mesmû‘-ı pâdişâh-ı ma‘delet-iktinâh olmağın zâtında bâre-i müşârün-ileyhde olan nâire-i gazab-ı husrevânelerinin heyecânını mûcib ve ifnâsını müstevcib olmağla evvelen Pazarcık’dan Şumnu’ya avdet eylemesi fermân ve ba‘dehû i‘dâmına emr-i kazâ-mezâ cereyân eyledi ve bu emr-i mühimmin mukaddemâtından olmak üzre kaymakam nasb eylediği müşârün-ileyh Hasan Paşa Pazarcık muhâfazası şuğlüyle ağalık [361b] ve kaymakamlıkdan ma‘zûl ve yerine Vidin seraskeri Mehmed Paşa ağalık ve kaymakamlık makāmlarına mevsûl kılındı.

Müşârün-ileyhin azl ü i‘dâmı bâbında mehâbet-rîz-i sudûr olan iki kıt‘a hatt[721]-ı hümâyûn hasekî-i hâssa ile mersûl-i savb-ı meştâ-yı muasker-i hümâyûn buyurulup ve mukaddemâ İsmail istihlâsı için sevk-i asâkir maslahatı zımnında muasker-i hümâyûn cânibine gönderilip müddet-i medîde ikāmetden sonra bir iş görülemediğinden ifâde-i hâl emr-i mühimmi için müşârün-ileyh tarafından Âsitâne-i saâdete ircâ‘ olunan mîrâhûr-ı sânî ser-bostanî-i esbak Hüseyin ağa dahi hâssaten husûs-ı mezkûra mübâşir ta‘yîn olunmağla ihdâhümâ âhar ile mülâkāt ve müşârün-ileyhin Pazarcık’dan Şumnu meştâsına duhûl eylediği gün ki Cemâziye’l-âhirin dokuzuncu [13 Şubat 1791-Pazar] ve Şubat’ın ibtidâsı Cumartesi günü idi ol gün asker-i tâmm ve ihtişâm-ı mâ-lâ-kelâm ile Şumnu’da olan sarâya nüzûl ve ziyâret-i

[720] تُو دَرْ اَوّل خطا كردى پيشمانى چه سود اَخر = Bir işin başında yapılan hata sonundaki pişmanlık bir yarar sağlamaz

[721] hatt V, ATE: -AE

livâ-i resûl akabinde vezîrlerin otura geldiği makāma kufûl eyleyip herkes kendilerin ziyârete meşgūl oldular. Bu hâl ile akşama vâsıl ve ba‘de’l-işâ câme-hâbına dâhil oldukda fi’l-asl zikr olunan me’mûrlar ol vakte dek mahfiyyen leylen Şumnu’ya duhûl ve keyfiyyet-i fermân-ı kazâ cereyânı[722] kaymakam-ı müşârün-ileyh Mehmed Paşa’ya mevsûl etmiş olmalarıyla hemen vezîr kethüdâsı ile ba‘de’l-müzâkere fi’l-asl kapı kethüdâları olup ol vakt çavuşbaşı vekili bulunan Berber Mustafa Ağa vâsıtasıyla Sofya cânibine ba‘dehû Belgrad mansıbına gitmek [362a] üzre olan hatt-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı rub‘-ı meskûn kendisine gösterilerek gece sâat üçde iken mühr-i hümâyûn kendisinden istirdâd ve Şumnu a‘yânı konağı civârında bir mahalle ik‘âd olundukdan sonra diğer hatt-ı hümâyûn-ı kazâ-merhûn ile sâat on ikide iken ol leyl-i pür-veylde karârgâhı muhâsara olunmağa ikdâm ve bi’l-âhire dane-i tüfeng ile kârı itmâm olunup ruhu makāmına revân ve cesedi Şumnu cevâmi‘inde Eski Câmi‘ hazîresine nihân kılındı. **Tecâveza’llâhü an-seyyi’âtihî**[723].

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Ordu-yı hümâyûnumda Yeniçeri ağası olan Mehmed Paşa!

Makām-ı sadâretde olan Seyyid Hasan Paşa’ya bu kadar İstiklâl olunmuşiken [ve] geçen bahara bu kadar asâkir cem‘olunmuşiken ve rehâvetinden nâşî düşman üzerine varmayıp Nemçe mütârekesi vukū‘una dek vakit geçirip mütâreke vukū‘undan sonra Moskovlu üzerine dahi varmayıp beyhûde bu kadar mesârif ve asâkiri telef eylediği ve İsmail imdâdına dahi ikdâm etmeyip a‘dâya giriftâr olmasına sebeb olduğu adem-i tevfîkini iş‘âr eylediğinden azl[i] lâzım gelmekle azl edip hizmet-i sadâreti sadr-ı esbak Yusuf Paşa kuluma ihsân eyledim.

Müşârün-ileyh meştâ-yı hümâyûna vâsıl oluncaya dek sen kaymakam olup mühr-i hümâyûnumu mîrâhûr-ı sânî Hüseyin Ağa ma‘rifetiyle sadr-ı sâbıkdan ahz ve

---

[722] Burada yanlışlıkla re “ر”harfinden sonra he “ه” harfi de yazılmıştır.

[723] تجاوز الله عن سياته = “Allah onun günahlarını affetsin” anlamında bir dua cümlesi.

Yusuf Paşa'ya karşı gönderip sadr-ı sâbıkı Belgrad'ın Nemçeli'den istirdâdında bir muhâfıza muhtâc olmağla hîn-i tahliyede varıp zabt ve ikāmet ve muhâfazasına dikkat ü gayret etmek için şimdiki hâlde [362b] Sofya cânibine azîmet eylemek üzre fermân yazdırıp gönderesin ve sen sadrıa'zam gelinceye dek yokluğunu bildirmeyip gece ve gündüz ikdâm ederek gerek Babadağı ve İsakçı ve Tulca ve bâ-husûs İbrail ve Maçin taraflarının tesyîr-i asker ve levâzım ve zehâyir ile takviye vü istihkâmlarına ve gerek tedarükât-ı seferiyyenin gece ve gündüz tesviye ve tanzîmlerine ve sadrıa'zamlara mütevakkıf kâffe-i umûrun birisi geri kalmayarak tanzîm ü tertîblerine dâmen-i der-miyân-ı gayret eyleyesin.

Göreyim seni! zinhâr kusûr eylemiyesin. **Ve mine'llâhi't-tevfîk**[724].

Diğer Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Siz ki kaymakam paşa ve ağapaşa ve küçük mîrâhûr ağasız[725]!

Seyyid Hasan Paşa'nın sû-yı tedbîrinden nâşî bu kadar külliyyetli asker cem'olup mesârif-i kesîre ile tedârükât-ı kaviyye görülmüşiken düşman-ı dîn olan Moskov keferesi üzerine varmayıp bu kadar asâkir ve mesârifi telef eylediği ve ale'l-husûs İsmail imdâdına dahi ikdâm edemeyip yed-i a'dâya giriftâr ve bu kadar ümmet-i Muhammed'in ve nisvân ü sıbyânın esîr olmalarına sebeb-i müstakill olduğu ecilden azl ve sâire ibret etmek lâzım gelmekle Belgrad'ın Nemçeli'den istirdâdında muhâfız olunmak ve şimdiki hâlde Sofya cânibine azîmet etmek bahânesiyle sizlere hitâben diğer hatt-ı hümâyûnumda beyân olunduğu vech üzre azl olunmuşdur.

Ancak öyle yazılması vakt ü hâle göre tağlît kabîlinden olmağla zinhâr ve zinhâr diğer hatt-ı hümâyûnlarıma amel etmeyip ma'rifetleriniz ve küçük mîrâhûr ağa ma'rifetiyle mühr-i hümâyûnumu ahzen ve sen kaymakam oldukda hemen

[724] ومن الله التّوفيق = "Muvaffakiyet Allah'tandır" anlamında bir dua cümlesi.

[725] Burada yanlışlıkla ze"ز" harfi yerğne nun "ن" harfi yazılmıştır.

cezâsını tertîb [363a] ve ucâleten ser-i maktû‘unu taraf-ı hümâyûnuma irsâl edesin. El-ıyâzen bi’llâhi teâlâ bu maddede kusûr u ihmâl ve yâhûd bir ser-[ri]şte verip bir gûne hâdise ve kīl ü kāle mûcib olup işbu emr-i hümâyûnumu der-akab icrâ vü tertîb-i cezâ edip ucâleten ser-i maktû‘unu irsâl eyleyemez iseniz biriniz cevâba kâdir olmayıp gazab-ı pâdişâhâneme mazhar olacağınız muhakkakdır!

Ana göre üslûb-ı hakîmâne ve re’y-i sâibâne ile emr-i hümâyûnumu icrâ eyleyesiz ve cezâsını tertîb eylediğiniz anda cümle emvâl ü eşyâ ve nukūd ve hayvânâtını defterdâr efendi ma‘rifetiyle zabt ve defter etdirip ve Rusçuk’da ve sâir mazanne olan mahallerde mevcûd olan emvâl ü eşyâsını zabt olunmak için mu‘temed mübâşirler ta‘yîn oluna ve yanında ve sâir mahallerde mahrem-i esrârı olan âdemlerini ahz ü habs edesin. Defterdâr efendi[ye] gereği gibi malına dikkat eylemesini taraf-ı hümâyûnumdan ifâde edesin.

Hulâsa diğer hatt-ı hümâyûnlarımda Belgrad ve Sofya tağlît için olup bir türlü anlara amel etmeyip işbu hatt-ı hümâyûnumla amel ve hareket edip Seyyid Hasan Paşa’nın cezâsını tertîb ve ser-i maktû‘unu taraf-ı hümâyûnuma irsâl edesin ve Babadağı ve Maçin ve İbrail taraflarına asker ve zahîre ile takviye verilip sadrıa‘zam gelinceye dek bir maddede kusûr etmeyesin! **Ve mine’llâhi’t-tevfîk**[726].

Sûret-yâfte-i Müşârün-ileyh [Seyyid Hasan Paşa]

Mertebe-i vekâlet-i mutlaka taraf-ı hazret-i cihân-penâhîden vezîria‘zam olanlara i‘tâ oluna geldiğine nazaran sadrıa‘zam olanların etvâr ve hareketi dâimâ rızâ-i Bârî ve murâd-ı hazret-i cihân-dârîye [363b] tatbîk ile umûr-ı me’mûrelerinde iffet ü istikāmet ve ikdâm ü gayret ve ibâdu’llâha şefkat ve beytü’l-mâl-ı müslimîni siyânet ve ahz-ı rüşvetden mücânebet ve dîn ü devlete sadâkat ü dirâyet üzre nizâm-ı askerîye takviyet ve istihkâm-ı serhaddâta dikkat ve böyle hengâm-ı seferde asker ve

[726] ومن‌الله‌التّوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

levâzımât ü mühimmâtı vaktiyle celb ve düşman üzerine vaktiyle hücûm ve sarf-ı makderet ve bunların hilâfı hareketden mücânebet etmek kendilere farz-ı zimmet iken Şerîf Hasan Paşa kendi sadâkat ve me'mûriyyetini mertebe-i mezkûre kendisinde karâr etdiği günden beri bunların birisine riâyet ve celb-i cem'-i mâl fikrini ve tecrîm-i ibâd ve mezâlim ü taaddiyyâtı umûr-ı seferiyyeye takdîm ile geçen bahara müretteb olan asker ve mühimmâtı vaktiyle celb etmeyip ve asker Şumnu'ya vardıkda dahi müddet-i vâfire bulunduğu mahalde[727] ikāmet ve yaz âhirlerinde hareket ve Devlet-i Aliyye'nin asıl düşman-ı kavîsi olan Moskov üzerine gitmeyip Yergöğü tarafına kendi irâdesiyle azîmet ve Nemçe mütârekesi zuhûrunda asker-i müctemiayı Moskov üzerine göndermek lâzım iken bu kadar ihtimâm ü ikdâm ile cem' olunmuş asâkiri bilâ-muhârebetin iâde eylediği ve İsmail kal'asının istihkâmı müteâkıben hatt-ı hümâyûn ile te'kîd olunmuş iken tecrîm-i ibâd ve mezâlim ü taadiyyât ve itlâf-ı beytü'l-mâl-ı müslimîn ile meşgūl olup kal'a-yı merkūmeye imdâd eylemediği ve düşman muhâsara eyledikde derûnunda olan asâkiri ve bu kadar nisvân ü sıbyân imdâda intizâren eyyâm-ı vefîre muhâsaraya dayanmışlar iken Hacıoğlu Pazarı'ndan ileri [364a] hareket etmeyip ve Sünne boğazının takviyesine sarf-ı himmet eylemeyip kal'a-i merkūmeyi berren ve bahren düşman istîlâsıyla bu kadar nüfûs-ı müslimînin itlâfına sebeb olduğu ve ef'âl-i sâiresinin birisi rızâu'llâha ve resm-i sadâkate muvâfık olmadığı güneş gibi zâhir olup sâire ibret olunması lâzım geldiğinden bâ-hatt-ı hümâyûn cezâsı tertîb olunmuşdur.

Maktûlî-i Çavuşbaşı [Şerîf Mehmed Ağa]

Bundan akdem mukaddemce mahallinde zikr olunduğu üzre sadrıa'zamın İsmail kasabasını istihlâsa gitmek niyyeti ile Şumnu meştâsından sebük-bârca hareket edip Hacıoğlu Pazarı'na gider iken hilâl-i râhda Genc Osman Ağa üzerine li-maslahatin irâde-i hümâyûnla çavuşbaşı nasb edip bir mikdâr derendi Deliorman

[727] bulunduğu mahalde V, ATE: -AE

hırsızlarıyla Babadağı kasabasına gönderdiği birâderi Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Şerîf Mehmed Ağa fi'l-asl Rusçuk kasabasının a'yânı olmağın merreten-bâ'de uhrâ ahâlîsi ile muhârebe vü mukātele ve mükerreren idâmıçün hakkında evâmir-i aliyye sâdır olmuşidi.

Gâh firâr ve gâh ihtifâ ederek ol vartaları savuşdurdukdan sonra bezl-i irtişâ ve Kırım sultânlarından istircâ etdirderek bi'l-âhire ke'l-evvel Rusçuk a'yânlığında karâr ve kasabası erâzil ü eşrârile ızrâr-ı ahâlîyi kendisine kâr eylemişidi. Bu def'a birâderi sadrıa'zam ve kıllet-i tedbîri ile zamân-ı sadâretinde zuhûr eden hasâretlerde kendisi dahi sâhib-i sehm olmağla hakkında sudûr eden fermân-ı lâzımü'l-iz'ân mûcibince birâderinin Şumnu'da kârı görüldüğü gün anın dahi Kuban hânı ma'rifetiyle Babadağı kasabasında cezâsı [364b] tertîb ve serinin cild-i meslûhı mibâşir ma'rifetiyle der-Aliyye'ye takdîm ve tesrîb olundu.

Tenbîh

Mûmâ-ileyh eşkıyâ-perest olmağın fi'l-asl hâcegân-ı dîvân-ı hümâyûndan iken eşrâr ile muhâlata ve beldesi ahâlîsiyle muhârebe ederek âkıbetü'l-emr hâceliği ref' ve şecere-i vücûdunun kal' olunması bâbında birkaç def'a fermân-ı âlî sâdır olması havflarına mebnî vaktiyle derdime devâ olur maslahatıçün sâbıkā Kırım hânlarından birinin kerîmesini tezevvüc ile bu yüzden çâre-yâb ve ol hânedâna intisâb eylemişidi. Âkıbetü'l-emr ol zümrenin elinde küşte ve mübâşeretleriyle hûnı hâke âguşte olmuşdur. **Tecâveza'llâhü an-seyyi'âtihî**[728].

Vefât-ı Vâlî-i Çıldır Süleyman Paşa ve İ'tâ-yı Vezâret be-Püsereş

Sinîn-i adîdeden beri Çıldır vâlîsi olan Süleyman Paşa eyâlet-i merkūmede hükümrân olmak takrîbiyle karşısında Tiflis Hân'ı Erekli Hân ile adâvet peydâ ve ol esnâda hân-ı mesfûr Moskovlu'ya intisâb ü intimâ etmiş bulunmağın müşârün-

[728] تجاوز الله عن سياته = "Allah onun günahlarını affetsin" anlamında gelen bir dua cümlesi.

ileyhin eyâlet-i mezbûreden azl olunması da‘va olunmuşidi. Bu da‘va bu def‘a sefer-i hümâyûnun vukū‘una bâ‘is olan mevâdd-ı adîdenin biridir. Müşârün-ileyhin ba‘zı gûne cevr ü i‘tisâfı ve maâza’llâhü teâlâ nân ü niam-ı Devlet-i Aliyye’ye mübâyin ü münâfî evzâ‘ u etvârında hîle vü hilâfı hiss olunmağın sefer-i hümâyûn vukū‘u akabinde ya‘nî mu-asker-i hümâyûn Âsitâne’den çıkmazdan mukaddemce azl ü ta‘zîr ve ol mahalden ihrâc ü tenkîli tedbîr olunup ol vakt [i]mkân müsâid olmadığından te’hîr ve dört yıl mikdârı mürûr eyledikden sonra bi’l-âhire şehr-i Cumâde’l-âhirenin[729] on yedinci [21 Şubat 1791-Pazartesi] ve mâh evâilinde vefât [365a] edip oğlu İshak Bey pederi yerine üç tuğ ile hâkim ve vezîr olmuşdur.

Nasb-ı Tuğ-ı Âsafî be-Pâye-i Nerd-bân

Bu sene-i mübârekede himmet-i pâdişâh-ı enâm ile cem‘olunacak esnâf-ı asâkirin bahar esnâsında a‘dâ-yı dîn üzerine hareket eylemeleri ya‘nî maâza’llâhü teâlâ sâl-ı sâbık gibi beyhûde imrâr-ı vaktile vüfûr-ı muvahhidînin telefden sıyânet olunmaları matlûb-ı cenâb-ı cihân-dârî olup ve serdâr-ı ekrem-i cedîdin Bosna’dan gelmesine intizâr olunmakda ifâte-i zamân-ı fırsat mazarratı der-kâr olunmağla tuğlarının pâye-i nerd-bâna nasb olunmasıyla herkesin vaktiyle muhârebeye hâzır olmasını bir gün evvel cümleye i‘lân eylemek muktezâ-yı maslahat olmağın sadrıa‘zam gelmezden on üç gün mukaddem ki şehr-i Cumâde’l-âhirenin[730] on birinci [15 Şubat 1791-Salı] ve mâh-ı Şubat’ın üçüncü İsneyn günü idi te’yîd-i dîn-i Muhammedî ve sermedî-i cenâb-ı halîfe-i Ahmedî de‘avâtı kemâ-hüve hakkuhû îfâ olunarak kāide-i kadîme üzre bir gün mukaddem de‘avât ile duâya hâzır olan ocaklar ağaları yerlerinden hareket ve tûğ-ı serdâr-ı ekremîyi mahallinden döşlerine celb ve zebh-i karâbîn ederek konak-ı âsafî nerd-bânı pâyesine nasb eylediler.

[729] Cumâde’l-âhire V, ATE: Cemâziye’l-âhire AE

[730] Cumâde’l-âhire V, ATE: Cemâziye’l-âhire AE

Vukū‘-ı Harîk der-Âsitâne[731]

Şehr-i Cumâde’l-âhirenin[732] on sekizinci gecesi [22 Şubat 1791-Salı] çarşı içinde bir ateş zuhûr edip ebvâb-ı sûk mesdûd olup sıyânet-i emvâl-i ehl-i sûk için bilâ-izn çarşıya duhûl dahi memnûâtdan olmağla zâbitân cem‘ olup feth-i bâb oluncaya dek ateş gereği gibi müşta‘il ve sokaklar teng olmağın itfâsı dahi müşkil olup bi’l-âhire Bitpazarı ve Yorgancılar ve Yağlıkcılar ve Kavukcular ve Haffaflar ve Silâhcılar dükkanları sûzân [365b] ve irâde-i aliyye-i ilâhiyye ile katı çok kimesne mübtelâ-yı renciş-i zarar u ziyân olmuşdur.

Vefât-ı Şeyhülislâm [Seyyid Yahya Tevfik Efendi]

Şehr-i Cumâde’l-âhirenin[733] yirmi ikinci günü [26 Şubat 1791-Cumartesi] maraz-ı mevtinden on beş gün mukaddem fâzıl b. fâzıl şeyhülislâm Hamîdîzâde üzerine müfti’l-enâm olan Seyyid Yahya Tevfik Efendi *“Allâhümme’r-refîku’l-a‘lâ”* diyerek vefât ve sinni yetmişi mütecâviz ve seksene mütenâhiz iken rûh-ı revânı azm-i ravzât-ı cennât eylemişdir.

Vezâret-i Yusuf Paşa

Beyân olunduğu vechile sadrıa‘zam müşârün-ileyh âzim-i dâr-ı bekā olmağın yerine umûr-ı sefere vâkıf ve tertîb-i levâzım-ı ceng ü harbe ârif bir vezîr-i pürhâş-cûyun nasbı lâzım gelip ve ol esnâda Köstendil sancâğından Bosna eyâletiyle tevkīr buyurulan sadr-ı esbak Yusuf Paşa’nın sadâret-i ûlâsında Nemçe câniblerinde ya‘nî Mehadiye muhârebelerinde haylice yararlığı nümâyân ve efrâd-ı askeriyye ve âhâdd-ı nâsın kendisine teveccühü elsine-i nâsda deverân üzre olduğundan başka Moskov keferesi muhârebesi bendegân-ı pâdişâhîden böyle bir sâhib-i servet ü yesâr vezîr-i

[731] Der-Âsitâne ATE: -AE, V

[732] Cumâde’l-âhire V, ATE: Cemâziye’l-âhire AE

[733] Cumâde’l-âhire V, ATE: Cemâziye’l-âhire AE

nâmdârın serdârlığına muhtâc idiği âşikâr olmağla ber-muktezâ-yı vakt ü hâl müşârün-ileyhin vekâlet-i mutlaka ile ibcâl olunması murid-i mülhemât-ı sübhânî olan zamîr-i münîr-i nükte-bîn-i cenâb-ı cihân-bânîye mün‘akis olmağın karihâ-i sabîha-i mülûkânelerinden mühr-i hümâyûnlarıyla vekâlet-i mutlaka-i mülûkânelerin müşârün-ileyhe i‘tâ vü ihsân ile haklarında teveccühât-ı tâcidârîlerin tecdîd ve kalem-i müşkîn rakam-ı [366a] husrevâneleriyle murakka‘ bir kıt‘a hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-merhûn-ı dâverâne takdîmiyle serdârlıkların te’yîd buyurdular.

Ol vakt müşârün-ileyh Köstendil’den Bosna’ya müteveccih olmuş olmağla mûsıl-ı hatt-ı hümâyûn Bosna’ya duhûlü gün îsâl-i beşâret-i teveccüh-i hâkān-ı inâyet-nümûn eyleyip vakitler teng ya‘nî mevsim-i tertîb-i levâzım-ı harb ü ceng olmağın hemen ertesi gün sebük-bârca Bosna’dan ılgar ve azm-i meştâ-yı ordu-yı fevz-âsâr eylediler.

Şehr-i Cemâziye’l-âhirin yirmi üçüncü günü [27 Şubat 1791-Pazar] vürûd edeceği lede’l-istihbâr hâric-i kasabadan mu‘tâd üzre üslûb-ı levâzım-ı istikbâle herkes ihtimâm ve alay-ı tâmm ile Şumnu kasabasında seferler takrîbi ile vüzerâya mahsûs kılınan sarâya ba‘de’l-îsâl dîvân-ı âlî tertîbine mübâderet ve vezîria‘zam ve serdâr-ı ekremliklerin hâvî taraf-ı müstelzimü’ş-şeref-i şehriyârîden kendisine inâyet buyurulan hatt-ı hümâyûn-ı mekârim-meşhûnu cümle muvâcehesinde kırâat etdirip mazmûn-ı avârif-i merhûnunu herkese i‘lân ü işâat etdirdiler.

Bundan sonra de’b-i dîrîn-i devlet-i ebed-müddet üzre umûmen erbâb-ı menâsıba iksâ-yı hil‘at ve ber-mûceb-i irâde-i hümâyûn umûr-ı mehâmm-ı seferiyyenin tesviye vü tanzîmine hasbe’l-iktidâr kıyâm ü mübâşeret eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki sadrıa‘zam ve bi’l-istiklâl vekîl-i mutlakım ve serdâr-ı ekremim Yusuf Paşa’sın!

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı pâdişâhânemle taltîf ü tekrîm eyledikden sonra ma‘lûmun olsun ki [366b] selefin Seyyid Hasan Paşa’dan sadâkat vedîn ü devletim hizmetinde gayret ü diyânet me’mûlüyle makām-ı sadârete nasb olunmuşiken umûr-ı seferiyye ve mehâmm-ı dîn ü devlete bakmayıp ahz-ı rüşvet ve zülm ü taaddî ve celb ü cem‘-i mâl ve icrâ-yı nefsâniyyete meyl ile umûr-ı devleti muhtell ü müşevveş ve beytü’l-mâl-ı müslimîni telef eylediği ve geçen baharda bu kadar mihen ü meşâkk ile celb ü cem‘ olunan asker ile Şumnu’dan vaktiyle hareket etmeyip yaz ortasından sonraya kalıp Tuna yalısına bî-vakt vardığı ve Nemçe mütârekesi zuhûruna binâen Nemçe muhârebesi geri kalmağla tez elden asâkir-i müctemia ile Moskovlu’nun üzerine varmak lâzım iken imrâr-ı vakt ile varmayıp bu kadar güzîde ve cenge âmâde asâkirin bilâ-muhârebe teferruklarına sebeb olduğu ve İsmail kal‘asına imdâd etmeyip ve muhâsarası hengâmında dahi derûnunda olanların feryâdlarını ısgā etmeyip ve taraf-ı hümâyunumdan müteâkıben yazılan tenbîhâtı icrâ etmeyip âkıbet düşmanın istîlâsına ve bu kadar nisvân ü sıbyânın ve ehl-i îmânın telefine illet-i müstakille olduğu zâhir olmağla ibret için cezâsı tertîb olunup yerine şecî‘ ü gayûr ve sâhib-i gayret ü şecâat ve mazhar-ı istikāmet [ü] sadâkat bir vezîrin nasbı lâzım geldiği der-kâr

Ve sen sadâretden munfasıl ve gayret ü sadâkati mücerreb olduğuna binâen sadâret bi’l-istiklâl uhde-i istikāmetine ihâle olunmağla göreyim seni!

Kâffe-i etvâr ü harekâtını rızâu’llâh ve rızâ-yı şâhâneme tatbîk ile ta‘zîm li-emri’llâh ve şefkat alâ-halkı’llâh ederek her husûsda tevfîka [367a] mazhariyyet ve şerîat-i garrâya teşebbüs ile husûle geleceği ma‘lûmun olarak vüzerâ-yı ızâm ve ricâl-i devletim ve ocaklarım zâbitânıyla ittifâk-birle bi-avnihî sübhânehû ve teâlâ bu

sene-i mübârekede Moskov keferesinden gereği gibi ahz-ı intikām olunacak esbâbının cümlesini vakt ü zamânından evvel celb ü cem‘ ve ne mahallerden teveccüh ve hücûm olunacağını peşince müzâkere ve tedbîr edip Haziran ibtidâsında muhârebeye kıyâm olunmak üzre tanzîm-i asâkir ve zehâyir ve mühimmâta ikdâm ve beytü’l-mâl-ı müslimîni her hâlde siyânete ihtimâm ve muhârebe vaktine dek Tulca ve İsakçı ve Babadağı ve ale’l-husûs İbrail ve Maçin ve Hırsova ve sâir mevziîn asker ve zahîre ve sâir cihetle min külli’l-vücûh istihkâmlarına ve hengâm-ı muhârebe takarrübünde Şumnu’dan hareket ve asâkiri kol kol düşman üzerine sevk-birle münâsib mahallerden hücûm u iktihâma sa‘y-i mâ-lâ-kelâm ve hizmet-i me’mûresinde sadâkat ü gayret edenleri taltîf ü ikrâm ve kusûr u rehâvet edenleri azl ü tebdîl ve te’dîb ü siyâset eyleyerek her işi yoluyla görmeğe ve fukarâyı mezâlimden himâyet ü sıyânete dikkat ve cenâb-ı Bârî’den ricâ-yı fevz ü nusret eyleyesin sıdk u diyânetle hareket olundukda dînimizin sâhibi büyükdür cenâb-ı Hakk’ın iânet edeceğinde ve rûhâniyyet-i peygamberînin bile olacağında şüphe etmeyesin.

İş bu hatt-ı hümâyûnumu cümle muvâcehesinde kırâat ve mûcibiyle amel ü hareket edesin cenâb-ı Hakk bilence ola benim duâm sizinle beraberdir. **Ve mine’llâhi’t-tevfîk**[734].

Nefy-i Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Keçecizâde Mehmed Salih Efendi]

[367b] Merhûm-ı müşârün-ileyh Hasan Paşa zamânında ordu-yı hümâyûn kadısı olan Keçecizâde Mehmed Salih Efendi’nin umûr-ı şer‘îyyeden mâ-adâ mevâdd-ı harbiyyeye dâir tedâbîre ictirâ ve bi’l-âhire mevsimsiz re’yler ile sa‘yların hebâ olduğu ma‘lûm-ı uli’n-nühâ olmağın sadrıa‘zamın dâr-ı bekāya îsâlinden sonra serdâr-ı ekrem-i cedîdin makām-ı sâdârete geldiği gün ki şehr-i Cumâde’l-âhirenin[735]

[734] ومن الله التّوفيق = “Muvaffakiyet Allah’tandır” anlamında bir dua cümlesi.

[735] Cumâde V, ATE: Cemâziye AE

yirmi üçüncü Pazar günü [27 Şubat 1791-Pazar] idi ordu-yı hümâyûn kadılığından ma‘zûl olup menfiyyen Konya’da ikāmet eylemek üzre emr-i tahrîr ve çavuş mübâşeretiyle Şumnu meştâsından mahall-i me’mûruna tesyîr olunmuşdur. Yerine Raif İsmail Paşazâde İsmet İbrahim Beyefendi ordu kadısı olmuştur[736].

Tebdîl-i Ser-cebeciyân

Mâh-ı mezbûrun yirmi dördüncü günü [28 Şubat 1791-Pazartesi] cebecibaşı olan Semmur Kaş Mustafa Ağa cebecibaşılıkdan ma‘zûl ve yerine ocakları başkethüdâsı olan Tosun Ağa ba‘zı mahallere rüşvet hizmeti ederek cebecibaşılığa mevsûl kılınmıştır.

İhzâr-ı Kapudan-ı Donanma-yı Nehr-i Tuna Vezîr Ahmed Paşa ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tertîb-i ba‘zı ez-Tedâbîr

Vezîr-i a‘zamın makām-ı vezârete gelmesi mukaddem zikr olunduğu üzre Şubat ayı evvellerinde olup ve ol vakitlerde geçen senelerde olduğu gibice muasker-i hümâyûnda ordu-yı pâdişâhîyi bekler askerî zümresinden kimesne bulunmayıp ve a‘dâ-yı dînin ise sayf ü şitâda her şeyi mükemmel ve dilediği vakt nehr-i Tuna’yı beri cânibe geçip istediği mahalle îsâl-i hasâret eylemeğe kudreti muhassal olmağın ol gāile-i hâilenin hîn-i vukū‘unda ya‘nî düşmanın beri cânibe geçdiği takdîrde def‘ine kudret ve fî-mâ-ba‘d [368a] yaz mevsimi duhûl ve muhârebe vakitleri hulûl eyledikde mukābele-i düşmana vâfî asker cem‘i ve mahall-i muhârebe ta‘yînine dikkat ve birkaç senedenberi Tuna üzerine kāide-i devlet üzre cisr yapılamayıp cem‘olunan asker-i İslâm’ın zahmet çektikleri mülâhaza olunarak emr-i pâdişâhî ile bu sene-i mübârekede köprü inşâ olunup kurulmasının çâresini ve Tuna’da müstevfî donanma sefâyini tedârükü vakt ü hâle nazaran bu seferin akdem-ı umûrundan olmağla evvelen Tuna kapudanı Hamamîzâde Vezîr Ahmed Paşa Silistre’den Şumnu

[736] yerine … olmuşdur ATE: -AE, V

meştâsına getirdilip ba‘de’l-müzâkere mesârifleri başmuhâsebede mukayyed olduğu üzre cânib-i mîrîden verilerek Haziran’da yetişmek üzre Rusçuk ve Silistre ve Niğbolu ve Vidin iskelelerinde beşer onar sefîneden kırk elli mikdârı sefîne yapılmasına mübâşir ta‘yîni ile mübâşeret olunup nefsü’l-emr himmet-i pâdişâhî ile cemî‘ levâzımâtı mükemmel olarak sefâyin-i mezkûre vakt-i mev‘ûdda tekmîl ve mahall-i ubûr-ı asker-i İslâm olacak İbrail pîş-gâhına lenger-endâz oldukları hâlde tesbîl olunmuşlardır.

Sünne boğazı a‘dâ elinde olup taşradan nehr-i Tuna’ya sefîne idhâl ve a‘dâ-yı dîn ile muhârebeye iştigāl olunmak mertebelerinde Devlet-i Aliyye’nin mikneti yokdur diye a‘dâ-yı dîn tarafından mülâhaza olunur iken zamân-ı yesîrde ikdâm-ı pâdişâhî ve vezîr-i a‘zamları sa‘yiyle misli gayr-i mesbûk olarak yokdan bu kadar sefîne tedârüküyle Tuna içinde bu gûne külliyyetli donanma ihrâcı a‘dâ-yı [368b] dînin kadrin pest ve zahr-ı i‘tinâsın şikest eylemişdir.

Tuna üzerine inşâ olunacak cisrin matlûb olan vechile yapılmasına merreten-bâ‘de uhrâ defterdâr ve vezîr kethüdâsı olan Peyki Hasan Efendi nüfûz ve i‘tibârı olduğundan taraf-ı pâdişâhîden mübâşir ta‘yîn olunup fi’l-hakīka anlar dahi kendilerinden me’mûl olunduğu üzre az vekitde himem-i şehriyârî ile nazîri görülmemiş bir musanna vü müstahkem cisr inşâ ve zamân-ı muhârebeden birkaç gün evvel nehr-i Tuna ve İbrail kuddâmına isrâ eylemişlerdir ve etrafdan sefere me’mûr asker cem‘oluncaya dek Deliorman etrâfından bir mikdâr asker cem‘ olunmasını meclis-i şûrâda istisvâb eylemeleriyle ol dahi ucâleten birikdirilip Tuna sâhillerinden lâzımü’l-muhâfaza olan mahallere gönderilerek taraf-ı sadrıa‘zamîden hıfz u hırâset-i etrâf ü enhâya i‘tinâ olundu idi. Lâkin gönderilen asker müretteb ve küliyyetli olmadığından aralık aralık düşman-ı dîn ol havâlîde olan askerin on beş katı olarak taburlar ihrâc ve ol cem‘iyyetleri birkaç def‘a iz‘âc eylemişdir.

Nasb-ı Ser-çavuşân [Genc Osman Ağa] ve Me'mûriyyet-i ba'zı Kesân

Ordu-yı hümâyûnda çavuşbaşı vekîli olan Berber Mustafa Ağa ve Haffaf Ahmed Ağa'nın ve Teşrîfâtî Mehmed Naîm Efendi'nin birer mahalle ta'yînleriyle ordu-yı hümâyûndan ihrâclarına irâde-i hümâyûn-ı cenâb-ı cihân-bânî taalluk eylediğine binâen bi'l-fi'l çavuşbaşılık mutasarrıf-ı sâbıkı Genc Osman Ağa'ya ve **vekâleti tezkire-i evvel el-Hâcc Sadullah Enverî Efendi'ye** ve teşrîfâtçılık mukaddemâ taşralarda [369a] sadrıa'zamın kethüdâlık hizmetleriyle evân-güzâr olan el-Hâcc Mustafa Efendi'ye tevcîh olunup Berber Mustafa Ağa Eflak seraskeri Mahmud Paşa ma'iyyetine mekkârî ve arabacıbaşılık ile me'mûr ve sadr-ı esbak müteveffâ Cezayirli Hasan Paşa hazînedârı Süleyman Ağa müşârün-ileyh ordusuna kasabbaşılık nasb olunup sâbık teşrîfâtî efendi Niş mübâyaacılığı ile muasker-i hümâyûndan mehcûr ve serasker-i müşârün-ileyhin ordusuna nâzır ve defterdâr olmak üzre bundan akdem ordu-yı hümâyûnda defterdâr-ı şıkk-ı evvel olup Babadağı cânibinde olan Ali Ra'ik Efendi'ye eğerçi irsâl-i menşûr kılınmışidi. Müşârün-ileyh Mahmud Paşa île efendi-i mûmâ-ileyh beyninde mukaddemâ vukū' bulan münâfese hasebiyle imtizâcları emr-i asîr ve bir nev' hatar vukū'u dahi müstevcib idiği gayr-i setîr olduğunu efendi-i mûmâ-ileyh tahrîr edip mülâhaza-i mezkûre her ne kadar vâhî ise dahi kāle geldiğinden iltimâsına müsâade ve işbu Receb-i şerîfin yirmi yedinci Hamîs günü [1 Nisan 1791-Cuma] me'mû[r]iyyet-i merkūme efendi-i mûmâ-ileyhden sarf ve muasker-i hümâyûnda tevkī'î olan Doğramacızâde Abdullah Efendi'ye atf olunup Dergâh-ı âlî kapıcıbaşılarından Haffâfzâde Ahmed Ağa dahi mukaddemâ Kologra taraflarına ta'yîn olunmuş olmağla bu vesîle ile hakkında zuhûra gelen irâde tecdîd ü te'kîd olundu.

Zuhûr-ı Tenbîh-i Şedîd berây-ı Def‘-i Fısk u Fücûr

-**Küllüküm râ‘in ve küllüküm mes’ûlin an ra‘iyyetihî**[737]- fehvâsı üzre mâlik-i zimâm-ı enâm ve hükümrân-ı hâss u âmm olanlara dâimâ ehl-i fısk u fücûru men‘ u tehzîr ve [369b] kavlen ve fi‘len o makūle usât-ı ümmeti semt-i salâha tergīb ile tehdîd ü tenzîr lâzime-i zimmet-i diyânet ve bu bâbda iğmâz u tekâsül mûcib-i muâheze-i Rabb ve belki bâis-i zuhûr gazab olduğu sadrıa‘zam tarafından mülâhaza-birle muasker-i İslâm’da ibâdet ve itâatin icrâsı ve fısk u habâsetin imhâk ü imhâsı bi-fazli’llâhi teâlâ sebeb-i husûl-i feth u nusret ve bâis-i fevz ü ganîmet olacağı husûslarında fikr-i amîk edip fi’l-hâl her fırkanın rüesâsına beyâz üzerine buyuruldular tahrîr ve bâis-i tekevvün-i mekârih ü havâdis olan ümmü’l-habâis ya‘nî umûmen müskirât tenâvülünden erbâb-ı gavâyitin men‘ olunmasına sâk-ı ihtimâmın teşmîr eylediğinden fazla Şumnu’da hafî vü celî her ne kadar mey-kede ve mezânn-ı töhmet olur mahaller var ise sedd ü bend olunup bey‘ u tenâvülü ve teâtî vü teâmülü ancak reâyâ-yı ehl-i zimmete münhasır olmak ve ricâl-i devlet ve ocaklı ve ketebe ve sâir ehl-i hirfet dâirelerinde mevcûd gılmânân-ı nev-sâle ve sâde-ru’yân-ı müşgîn-külâlenin istihdâmları ki bâis-i isnâd-ı âsâm ve mûcib-i iftinân-ı ehl-i ehvâ vü avâmdır ordu-yı hümâyûndan tard ü tecnîb ve adem-i tenbîh ile imtisâl-i emr-i âlî etmeyenler tertîb-i cezâ ve sâir vaîd-i şedîd ile tahvîf ü terhîb olundular. Bu bâbda müsvedde-i muharriri-i hakīr ile tahrîr olunan buyuruldulardan birinin keşîde-i sutûr kılınması müstahsen görülmekle işbu mahalle isbât olunmuşdur.

[737] كلّكم راع و كلّكم مسؤلٌ عن رعّيته = “Hepiniz çobansınız ve hepiniz elinizin altındakilerden mesulsünüz” anlamında Arapça bir söz.

Sûret-i Buyuruldu

İzzetli çavuşbaşı ağa vekîli efendi!

Fi'l-asl "وما اتاكم الرسول فخذوه ومانهاكم عنه فانتهوا" [738] mazmûn-ı kerîmi üzre amel ü hareket ya'nî [370a] kütüb-i şerîatin hâvî olduğu evâmire imtisâle müsâraat ve nehy eylediği menâhîden ittikā vü mücânebet cümleye vâcibe-i zimmet olduğu bî-iştibâh olup husûsan emr-i gazâ vü cihâda me'mûr olanlar hudûd-ı şerîat-ı garrâyı sâir vakitlerden ziyâde muhâfazaya dikkat ve ferâiz ü sünen-i nebî-i muhteremi yerine getirmeğe ez-dil ü cân bezl-i tâkat eyleyip âmme-i menhiyyâtdan tecennüb ü mübaâdet eylemek lâzım iken ba'zı mahallerde ferâiz ve sünenin ikāmetine riâyet olunmadığından başka maâza'llâhü teâlâ hilâf-ı şer'-i şerîf fahîşe avdet ve oğlan ve hamr ü arak makūlesi menhiyyât ve fuhşiyyâtın eşna'ını irtikâb eyledikleri ihsâs ve o makūlelerin bu gûne[739] umûr-ı münkereden memnû' ve şerîat-i mutahhar[a]dan ayrılmamaları esbâbını istihsâle şürû' olunması fî-mâ-ba'd bi-mennihî teâlâ vukū' bulacak fevz u nusretin ahsen vech ü dil-hâh üzre hâsıl olmasına sebeb-i kavî idiği bî-iltibâs olmağla imdi şerîat-i mutahharaya inkıyâd ile evâmir-i aliyye-i ilâhiyyeyi yerine getirmeğe inkibâb ve hilâf-ı şer'-i şerîf harekât-ı menhiyye-i mezkûreyi irtikâbdan ictinâb müstelzim-i sunûf-ı fevz u nusret ü sevâb ve mugāyiri hareket mûcib-i envâ'-ı nikâl ü ikāb idiğini ifâdesi lâzım gelenlere inbâ vü iş'âra mübâderet ve bundan sonra hilâf-ı şer'-i Ahmedî fuhşiyyât-ı mezkûre ve münkerât-ı mezbûreden birinin vukû' bulmaması husûs-ı mu'tenâsına gereği gibi nezâret ve dikkat olunarak ve eğer hilâf-ı şer'-i şerîf menhiyyât-ı merkūmeden birinin irtikâbı töhmetiyle kimesnenin müttehem ve ahzı bundan böyle [370b] lâzım gelir ise bilâ-tevakkufin hakkından gelineceği iktizâ edenlere bildirilerek hilâf-ı rızâ-yı Barî memnûât-ı şer'iyyeden birisinin vukū' bulmaması husûsuna bezl-i cell-i miknet ve

[738] Bu gûne V: Buna AE

[739] "Peygamber size neyi verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin"(Kur'an, Haşr-LIX, 7; s. 546).

mugāyir-i emr-i âlî hareket vukū‘una irâet ve ruhsatdan be-gāyet tehâşî vü mücânebet eyleyesiz diye.

Firistâden-i Tahrîrât ez-Cânib-i Hazret-i Sadâret-penâhî be-Cânib-i Kral-ı Prusya

Devlet-i Aliyye-i ebediyü’l-karârın müttefikî olan Prusya Kralı’nın a‘sâb-ı gayretini tahrîk ve i‘lân-ı harb ile ol taraflardan dahi Moskovlu’nun gûş-ı nahvetlerini ta‘rîk makāsadı ve i‘lân-ı sadâret-i mukaddemeleriyle taraf-ı sadrıa‘zamîden Prusya Karalı’na ve başvekîline birer mektûb tahrîrini erkân-ı saltanat istihsân zımnında husûl-i fâide zikr ü beyân eylediklerine binâen derhâl müstahsen görülen mekâtîb tahrîr ve serdâr-ı ekrem tarafından bir âdem ile el-yevm kürsî-i memleket-i Prusya olan Berlin’de sefâretle mukīm mektûbî-i sadrıa‘zamî vekîli ve Haremeyn muhâsebecisi Azmi Efendi tarafına gönderilip efendi-i mûmâ-ileyh vâsıtasıyla teblîğ olunmak tarafına tenbîh olunduğundan gayri işbu evvel bahar-ı huceste-âsârda Prusyalı ber-muktezâ-yı şürût-ı ittifâk Moskovlu ile muhârebe edecek mi yoksa âmm-ı mâzî gibi tesvîfât-ı mevhûme ve mugālatât-ı ma‘lûme ile ifâte-i vakt fırsat mı edecek ta‘yîn olunan şahsı ol vakitlere dek hakîmâne tevkīf ü ta‘vîk ve i‘mâl[740]-i fikr-i amîk ile keyfiyyeti lede’t-tahkīk merkūmu iâde etmek husûsları efendi-i mûmâ-ileyhe mahfîce tahrîr ü tenmîk olundu.

Vukū‘-ı Meşveret ve Tecdîd-i İttifâk-ı İsveç

Moskov memleketine [371a] mücâvir olan İsveçli’yi Moskovlu üzerine musallat ve anlar ile dahi akd-i muhârebe eylemesiyle umûr-ı harbiyyesinin müşevveş ü muhabbat olması mûcib-i husûl-i fevâ’id-i külliyye-i mülkiyye olduğunu bundan akdem bi’l-ittifâk erkân-ı saltanat istisvâb etmişler idi. Binâ-berîn İsveçli ile

[740] Burada yanlışlıkla vav “و” harfi elif “ا” harfinden sonra yazılmıştır.

ba‘zı şürût iltizâm olunarak muâhede-i cedîdeye mübâşeret ve tarafeynden senedât mübâdelesiyle temhîd-i mukaddemât-ı yek-cihetîye mübâderet olunmuşidi.

İsveçli dahi ber-muktezâ-yı şürût Moskovlu ile kar‘-ı bâb-ı hısâm ve berren ve bahren Rusya memleketine hücûm u iktihâm edip -**el-harb-i sicâlün**[741]-[742] kāidesi üzre gâh gālib ve gâh mağlûb olarak bir sene[743] mikdârı nâ’ire-i harbi iş‘âl ve a‘dâ-yı Devlet-i Aliyye’yi işgāl eylemişleridi. Geçen sene Moskovlu’nun kâr-güzâr ve hîlekârları İsveçli’nin generallerine ve sâir erbâb-ı nüfûz u i‘tibârlarına haberler irsâl ve İsveç kralının bizim ile muhârebesi tevsî‘-i mülk dâ‘iyyesine mebnî olmayıp bize zafer bulur ise müstakill kral olup sizleri her hâlde mahkûm u makhûr etmek ve bu sûretde cengin fâidesi zâtına mahsûs ve mağlûb olur ise kuvvet-i berriyye ve bahriyeniz telef ve devletinize kemâl-i vehn ü tezelzül ârız olacağı zâhir ve alâ-kile’t-takdîreyn bizim ile muhârebenin netîcesi vahîm olup yine imtiyâzât-ı sâbıkānız ibkā ve ihtilâs eylediğimiz sefîne ve üserâ ve mühimmâtınız tarafımızdan istirdâd ve i‘tâ olunur diye İsveçli rü’esâsını iğfâl eylediklerinden gayri alâ-rivâyetin büyük İspanya’yı dahi üzerlerine taslît ve İspanyolu dahi tahsîl-i şân zu‘m-ı bâtılı ile vâfir meblâ‘[371b] sarf u bezl ve Moskovlu tarafına İsveçli’yi celb ü meyl etdirip bi’l-âhire kralların sulhe mecbûr ve beyne’d-düvel kral-ı mersûmu irtikâb-ı adem-i sebât ü vefâdârî ârı ile mezkûr etmişler idi.

Bu esnâda Prusyalı tecdîd-i ittifâka teşmîr-i dâmen-i ihtimâm ve Âsitâne’de olan elçisine arz-ı merâm edip Devlet-i Aliyye me’mûrlarıyla mükâlemeye rağbet ve vukū‘ bulan mükâlemenin mazbatası ve elçisinin arz u takdîm eylediği takrîri ve kaymakam paşa hazretlerinin bu cümleyi şâmil olan kā’imeleri ordu-yı hümâyûna vürûd edip mün‘akid olan meclisde kırâat ve cümleye ifâde-i mezâyâ vü keyfiyyet

[741] الحرب سجال= harbin neticesi bir lehte bir aleyhte olur anlamına gelen Arapça bir söz.

[742] sicâlün V, ATE: sihâlün AE

[743] sene V, ATE: -AE

olundukdan sonra cânib-i sadrıa‘zamîden huzzâr-ı meclise tevcîh-i veche-i hitâb olunup

Tecdîd-i ittifâk maddesi fi’l-hakīka düşmanımız ma‘lûmu olur ise müttefikimizi i‘mâl-i efkârı bâhirü’l-ihtiyâl ile ya tergīb ü terhîb ederek tarafına celb ve yahud tekmîl-i esbâb-ı muhârebeye vakit vermeksizin sâbıkda olduğu gibi üzerine def‘aten hücûm ile sulhe mecbûr eyleyeceği mücerreb ve bu hâlet-i reddiyyenin vukū‘u Devlet-i Aliyye’ye ne derecelerde muzırr olduğu ednâ mülâhaza ile ma‘lûm olan kazâyâdandır. -**Este‘înû alâ-umûriküm bi’l-ketmân**-[744] mefhûmu üzre cemî‘ ahvâlde ve bâ-husûs işbu emr-i hatîrde iltizâm-ı ketm cümleye farz u hatm olup maâza’llâhü teâlâ bu meclisde ictimâ‘ edenlerin birinden sarâhat ü kinâyet cihetleriyle ecânib ü esâfile ser-rişte-i ifşâ verilmek lâzım gelir ise mazhar-ı muâheze vü itâb olacağı muhakkakdır denilerek cümlesi ketm-i meclisi taahhüd ve buna dahi [372a] kanaat olunmayıp ferden ferda tahlîf ve merreten-bâ‘de uhrâ cümlesi tahdîr ü tahvîf olundu.

Bu mukaddemeden sonra usûl-i mâddeden bahs olunup Prusyalı’ya vech-i muharrer üzre sened verilsin mi ve İsveçli’nin şürût-ı sâbıkāsıyla tecdîd-i ittifaklarından Devlet-i Aliyye’ye ne makūle fâide melhûzdur ve tecdîd-i ittifâk bu tarafda savâb-dîd-i ehl-i şûrâ olduğu takdîrde rızâ vü kabûlü hâvî cümle tarafından der-i devlet-medâra memhûr ü mümzâ sened gönderilmek ve derhâl Âsitâne’de olan erbâb-ı şûrâ dahi ol vechile imzâ vü temhîr etmek irâde-i şâhâne olduğuna binâen bu bâbda hâtıra hutûr eden fâide ve mahzûr beyân olunsun.

Ve Prusyalı tarafından el-ân sefâretle mukīm olan Azmi Efendi’nin vârid olan tahrîrâtında bu sâl-ı meyâmin-iştimâlde Devlet-i Aliyye bir sipeh-sâlâr-ı kaviyyü’l-iktidâr maiyyetiyle mukābele-i düşmana yüz elli bin kadar asker i‘dâd ve sevk etmek

[744] استعينو اعلى اموركم بالكتمان = “Başarılı olmak için işlerinizi gizli tutarak, ifşa etmeyerek destekleyin” anlamına gelen Arapça bir söz.

ibâreleri Prusya Kralı'nın zebân-güzârı olup zikr olunan ibâreler mahall-i teemmül ve belki muhtâc-ı mülâhaza vü tahayyül olunup tertîbâta nazaran Rumeli'den müretteb asker ile donanmalara ve Anapa'ya techîz olunan cüyûş yüz bine mütekarib ve Anadolu'dan gelecek asâkir dahi o derecelerde müntehî ve bu takdîrde Prusyalı'nın mikdâr ü kemiyyeti tasrîhiyle kāle getirdikleri askerden ziyâde bi-avni'llâhî teâlâ leşker-i zafer-peyker ve hâzır u âmâde olacağı zâhir ise dahi evvelen esâs-ı cem'iyyet-i esnâf-ı askeriyye olan zehâyir ü akvâtın vücûdu ehemm-i umûrdan olup her çend şimdiye dek fe-li'llâhi'l-hamd cem' ve tedârükünde [372b] izhâr ve tüvânî ve kusûr olunmayıp leyl ü nehâr tevfîr ü teksîr ne sarf-ı makdûr olunur ise ba'zân sûret-i âharı ile dahi idâresi mikdâr-ı vâfî mübâlağa münhasır olduğu zikr ü beyân olundukda

Huzzâr tarafından idâre-i umûr-ı zehâyir ve sâir için hazîne-i mekârim-rehîne[-i] hazret-i tâcidârîden mikdâr-ı kifâye meblağ ile iânet olunması cümlemizin indinde emr-i meczûm ve himmet-i kûh-efgen-i hazret-i zıl[l]u'llâhîye nazaran bu maddede zarûret çekilmeyeceği muhakkak ve ma'lûmdur denildi.

Tekrâr tecdîd-i ittifâk zımnında cevâb-ı kat'î taleb olundukda gass ü semîn vâfir ebhâs güzerân edip bi'l-âhire cümlesi yek-zebân-ı vifâk olarak şu vechile kelâma ibtidâr eylediler ki Prusya devleti ber-muktezâ-yı şürût-ı ittifâk tarh-ı kur'a-i kâr-zâr eylediği hâlde İsveçli ile istizhâra muhtâc ve ba'zı sevâhilini ince donanmasıyla muhâfazaya mecbûr ve muhârebeye tasaddî ve mübâşereti zevâhir ahvâline nazaran İsveçli ile Devlet-i Aliyye'nin tecdîd-i ittifâkına münhasır ü maksûr olup İsveçli dahi fî-mâ-bâ'd ahdinde pâ-ber-cây-ı merkez-i istikrâr ve silm ü harb husûslarında Devlet-i Aliyye'ye vefâdâr olacağına İngiltere ve Prusya devletleri tekeffül ederler ise istînâf ve iâde-i ahd-i sâbık cümle indinde enseb ve şürût-ı mer'iyyesiyle bu râbıta-i hayır-encâmın mükerreren tevsîki müstasveb olmağla Âsitâne-i saâdetde olan ehl-i şûrânın ârâ-yı sâibelerine mütâbaat ve hüsn-i mütâlaa ile istînbât eyledikleri husûl-i menâfi'-i [373a] külliyye-i mülkiyye ikrâr ü tasdîk

olunarak sened-i mezkûrun Prusyalı tarafına verilmesini tecvîz ü istihsân ederiz demeleriyle meclise hitâm ve emr-i hatm-i imzâya nizâm verildi.

Devlet-i Aliyye'nin şimdiye dek düvel-i nasârâdan birine bu makūle ittifak ile muhâdenesi gayr-i mesbûk olmağla yine fî-mâ-ba'd inşâ'llâhü teâlâ kuvvet ü miknet sâbıkāsı himem-i pâdişâhî ile yerine bu gāileler ber-taraf ve nasârâ devletinin mecmû'u şimşîr-i saltanat-ı seniyyeye alef kılınır. "وما ذلك على الله بعزيز"[745].

Reften-i Sadrıa'zam be-Cânib-i Varna

Sadrıa'zam kâffe-i sevâhil-i Bahr-i siyâhı ikmâl-i esbâb-ı muhâfaza ile mazbût u muhkem eylemek için bi'n-nefs azîmeti ihtiyâr ve işbu şehr-i Receb'in yirmi altıncı günü [31 Mart 1791-Perşembe] tebdîl-i esvâb ve esbâb-ı vezâret ederek mütenekkiren Şumnu'dan esb-i süvâr ve iki gün zarfında Varna'da kâin serasker paşa sarâyında inân-keş-i[746] karâr olup Varna muhâfızı Vezîr Ferhad Paşa'yı dahi ihzâr ve düşman-ı dînin ol mahalle müstevlî olacağı âvâzeleri âfâk-gîr olmağla hîn-i zuhûrunda mukābeleye iktidârları var mıdır mülâhazalarına mebnî ve Varna'nın her keyfiyyetini istihbâr akabinde müşârün-ileyhimâyı istishâb ve kal'ada mevcûd mühimmâta nazaran ve müşâhede-i kusûr ile istikmâlini tenbîh ü te'kîd ve kal'ası cebehânesinin fi'l-asl binâsı gayr-i rasîn ve adem-i metâneti müstebîn olduğundan başka bir cây-ı hatar-nâkde vâkī olmağın maâza'llâhü teâlâ ednâ şerâre-i âteş-i düşmana tâb-âver olmayacağın [373b] rü'yet ve her ne kadar kal'anın vaz'-ı ebniye-i cedîdeye tahammülü olmadığını keşîde-i çeşm-i basîret eylediler ise dahi mehmâ-emken keyd-i düşmandan te'mîni vâcibât-ı umûrdan ma'dûd ve Hakk teâlâ göstermesin lede'l-ihtiyâc sıbyân ü nisvâna cây-ı amân olacak bir mahall-i mahfûz gayr-i mevcûd olmağla hîn-i hâcetde humbara ve sâir âlât-ı nâriyyeden vikāye olacak mevzî'-i mahsûs binâ olunmasın murâd ve derhâl çîre-destî-i mühre-i sunnâ' ile bir

[745] "Bu Allah'a göre zor bir şey değildir" (Kur'an, Fatır-XXXV, 17; s. 436).

[746] inân-keş V, ATE: inân-kîş AE

cebehâne ihdâs ü îcâd ve vikāye-i zuafâ-yı nâs için vesî‘ ü metîn ve müstahkem bir zîr-i zemîn hafr u i‘dâd etdirip esbâb-ı itmînân-ı kulûb-ı sükkânı cem‘e bezl-i nakdîne-i ictihâd eylediler. Bundan başka Varna’nın gerek şâh-râh ve gerek nâ-refte tarîkleri gülnâk olup âyende vü revendenin mübtelâ-yı hılâb-ı ızdırâb ve bâ-husûs mürûr-ı ubûrda hayvânların ihlâk ile fukarânın giriftâr-ı zarar-ı bî-hesâb olageldiğini ahâlî-i belde-i mezkûre[ye] ifâde vü inhâ ve bu bâbda dahi mürüvvetin nisâr olmasın temennâ vü istid‘â etmeleriyle ol mahalle karîb cibâl ü tilâlden der-ân-sâat ahşab-ı rakīka kat‘ ü celb ve turuk-ı mezkûreyi tesviye ile bu gāile-i hâileyi selb eyleyip Varna’da olan tabya ve şaranpo ve mevâki‘-i sâireyi dahi geşt ü güzâr ve ordu-yı hümâyûnda mevcûd olup bu def‘a müstashibleri olan Prusya elçisi ile bi’l-müzâkere ba‘zı mahallerin tarsîn ü istihkâmına ibtidâr ve kal‘ada mevcûd vüzerâ ve zâbitân ve sâirlerini nukūd-ı bî-şümâr ile tatyîb ve icrâ-yı [374a] lâzime-i teşvîk ü tergībde sa‘y-i bî-şümâr eylediler.

Eski Zağra mütemekkinlerinden olup bezl-i irtişâ ederek bir takrîb dâhil-i katâr-ı kudât olan Mehmed Emin’in bundan akdem iclâsı bâbında irâde-i kātı‘a taalluk ve istihlâs-ı nefs-i dâiyesisyle bir mikdâr âdem devşirip emr-i muhâfazaya kıyâm vâdîsinde orduya gelip Varna’ya me’mûr ve çok geçmeden başına cem‘ eylediği eşhâs teferruk etmiş idi. Merkūmun ne derecelerde zâlim ü gaddâr olduğuna fi’l-asl cânib-i sadrıa‘zamîden tahsîl-i vukūf olunmuş olduğundan başka bu def‘a Bosna’dan makām-ı sâdârete gelir iken merkūmun beldesi olan Eski Zağra ve sâir ol havâlîde olan ahâlî-i fukarâ merkūmun bağy ü şakāvetinden girîbân-ı çâk-i feryâd ve icrâ-yı şîme-i adl ü dâd ile vücûdunun izâlesini îrâd etmeleriyle ol vakt i‘dâmını ızmâr ve ihtilâs-ı vakt için bu kaziyyenin te’hîrini ihtiyâr etmişidi. Bu kerre Varna’ya duhûllerinde merkūmun ahz ü ihzârıçün âdemler ta‘yîn eylediklerinde Varna bağları hilâlinde tertîb-i esbâb-ı encümen-i îş ü işret ve ser-girân-ı bâde-i gaflet iken ahz ve derhâl i‘dâm ve bâre-i şehriyâr-ı enâmda isticlâb-ı dâ‘vât-ı hayriyye-i hâss u âmm eylediler. Mevcûd olan nukūd ve eşyâsı üç bin beş yüz guruşa bâliğ olup kal‘ada

dakīkin kılletini mukaddemce ifâde etmiş bulunduklarından müstahfızân-ı kal‘aya dakīk olunmak üzre meblağ-ı mezkûr bir müstakill mübâşire teslîm ü i‘tâ ve beldesi olan [374b] Eski Zağra’da vâḳi‘ akār ü emlâk ve kâffe-i muhallefâtı cânib-i mîrîden zapt olunmak için mübâşir ta’yîn ü isrâ olundu.

Buna mümâsil mukaddemâ hakkında fermân-ı kazâ cereyân-ı sâdır olup ba‘dehû beş yüz nefer ile sefer-i hümâyûnda mevcûd olmak şartıyla rikâb-ı hümâyûndan afv olunan Nevrekoplu Zaimoğlu Mehmed Ağa dahi Varna’da olup merkūmu huzûra ihzâr için kezâlik âdem ta‘yîn ve merkūmun ser-keşliğin beyân ile ele girmeyip belki muhârebeye tasaddî edeceğin Varna seraskeri ve muhâfızı paşalar tebyîn etmişiken merkūm bilâ-tereddüdin tiğ-i ber-dehen kefen-i bekerden huzûr-ı âsafîye vürûd ve istintâk olundukda vechinin sabâhati ve lisânının talâkati ve mahsûs olan şecâatı vesîle-i kaviyye-i hayâtı olup fî-mâ-bâ‘d tebiât-ı sâbıkāsından rücû‘ u inâbet ve hidemât-ı Devlet-i Aliyye’de bezl-i mâ-hasal kudret ve tez elden rûz-ı Hızır’a dek bin iki yüz piyâde nefer ve üç yüz nefer süvârî asker celb etmek üzre afvv-ı telmîh olundukda bilâ-tereddüdin kabûl ve taahhüd etmekle reh-yâb-ı necât ve mazhâr-ı i‘tibâr ü iltifât oldu.

Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Mîrimîrân

İşbu şehr-i Recebü’l-müreccebde [6 Mart-4 Nisan 1791] Bosna eyâleti Hersek sancâğı ilhâkıyla sâbıkā vâlîsi olan Vezîr el-Hâcc Salih Paşa’ya ve Çirmen sancâğı ordu-yı hümâyûn konakcılığı şartıyla mîrimîrândan Tahir Paşa’ya ve paşa-yı mûmâ-ileyhin birâderi Rüstem Bey’de âsâr-ı merdânegi meşhûd olmakdan nâşî zümre-i mîrimîrâna ilhâk ve Pi[r]izren sancağı tevcîhiyle mazhar-ı eşfâk kılınması Rumeli vâlîsi tarafından [375a] istid‘â olunduğuna binâen müceddeden mîrimîrânlık ile Pi[r]izren sancâğı tevcîh ve hâl ü şânı terfî‘ ü terfîh olundu. Sâbıkā Sivas Vâlîsi Vezîr Mehmed İzzet Paşa’ya Mısr-ı Kahire eyâleti ve selefi Vezîr İsmail Paşa’ya Mora eyâleti ihsân ve Divriğili Vezîr Köse Mustafa Paşa hakkında mehâyil-i celâyil-i

inâyet-i mülûkiyye nümâyân olup vezâreti ibkā ve hâl-i cemâl-i Arabistan olan eyâlet-i Halebü'ş-şehbâ ile kâm-revâ kılınıp selefi Turunçzâde Vezîr Süleyman Paşa dahi Adana eyâleti ile taltîf ve seferber vüzerâ-yı ızâmdan Curazâde Ahmed Paşa'nın Maraş eyâleti ile sâmia-i âmâlî teşnîf ve Silistre seraskeri Vezîr Karahisârî Ahmed Paşa'ya eyâlet-i Sivas in'âm ve sâbıkā Çirmen mutasarrıfı ve bu def'a Misivri muhâfazasına me'mûr Mîrimîrândan Kara Mehmed Paşa'ya Bosna sancâklarından Kilis sancâğıyla ikrâm olunup Küçük Alizâde Halil Paşa'nın dahi cerâim-i güzeştesine kalem-i afv keşîde ve mîrimîrânlığı ibkāsıyla Uzeyr sancağı uhdesine ihâle kılındı.

Bend-i Livâ-i Şerîf be-Sutûneş
ve Ta'yîn-i Cây-gâh-ı Ordu ez-Sahârî be-Şumnu

Şehr-i Şa'bân'ın ikinci [6 Nisan 11791-Çarşamba] ve Mart'ın yirmi altıncı Çarşamba günü mu'tâd üzre ocaklar ağaları ve erkân-ı devlet livâ-i şerîfe mahsûs olan mahalle da'vet olunup duâ-yı te'yîd-i dîn-i devlet merfû'-ı bâr-gâh-ı hazret-i ehadiyyet kılındığı akabinde mu'tâd üzre serdâr-ı ekrem va gayrilerinin bi'l-fi'l mübâşeret ve iânetleriyle sutûnuna bend ve her tarafdan mansûrî-i asâkir-i İslâm niyâzları [375b] zemzemesi bülend kılındı. Ferdâsı der-kāide-i kadîme-i devlet üzre vezîr kethüdâsı ma'rifetiyle Şumnu sahrâları yoklanıp istisvâb olunduğu üzre kasaba-i merkūmenin cânib-i yemînine karîb bir sahrâ-yı vesîatü'l-enhânın mazrıb-ı hıyâm-ı asâkir-i İslâm kılınması istihsân olunup nasb-ı âlâyim olunduğu herkese i'lân ü i'lâm olundu.

Hareket-i Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Şumnu

Eyyâm-ı şitâ karîn-i inkızâ ve a'del-i evkāt olan mevsim-i rebî' hulûlüyle havâlarda inkişâf ü incilâ sûretleri rû-nümâ olduğundan fazla serdâr-ı ekremin bir an akdem sahrâ-yı Şumnu'ya ordu ihrâc eylemeleri fî-mâ-bâ'd ihtişâd-ı ecnâd ve tekmîl-i idde vü inâda sebeb-i kavî olacağı hüveyda olmağla binâberîn bir rükûn

tefâvüt ile evvelen ocaklar ba‘dehû Şa‘bân-ı şerîfin dokuzuncu [13 Nisan 1791-Çarşamba] ve Nisan’ın ikinci Çarşamba günü sadrıa‘zam hazretleri dahi ricâl-i devlet ve mütecennide-i sâire ile livâ-i fevz-i iltivâ-yı hazret-i risâlet-penâhîyi zîb-i âtik-ı iclâl ü i‘zâm ve müretteb alay ile Şumnu sahrâsına nüzûl ü kıyâm eylediler.

İstilâ-yı Küffâr be-Kasaba-i Maçin ve Muhâsara-i İbrail ve Hareket-i Serdar-ı Ekrem

Bu esnâda düşman-ı dîn nehr-i Tuna’yı beri tarafa geçip mukābilinde olan üç beş yüz mikdârı mübârizân-ı İslâm ile muhârebe eyleyerek Maçin’e hücûm ve kasaba-i merkūmede bulunan Vezîr Halil Paşa kudreti kadar harb ü cidâl ile nefsini tahlîs edip muhâfızı olan Vezîr Arslan Paşa ve saksoncubaşı ve ekall-i kalîl yeniçeri neferâtı dahi mukāvemet ve bi’l-âhire neferât-ı merkūmenin bir mikdârı lâbis-i gül-gûn-ı câme-i şehâdet [376a] ve Arslan Paşa ve saksoncubaşı ve birkaç kıt‘a top ve bir mikdâr mühimmât giriftâr-ı dest-i a‘dâ-yı bed-tiynet olduğu ve Arslan Paşa semt-i selâmeti tahsîl etmişiken havf-i seyf-i muâheze ile beliyye-i esri ihtiyâr eylediği ve avdet eden asâkir Hırsova’ya gelip dekâkin-i mesâkîni intihâb ve mîrî zehâyirini itlâf ü iğtisâb ve adem-i istikrâr ile Rasvat ve sâir mahallere müteferrik oldukları peyâmı etrâfdan ordu-yı hümâyûna tevârüd eyledikde kilîd-i kal‘a-i İbrail mesâbesinde olan Hırsova’nın tarsîn ü istihkâmı ve Maçin cânibine bir serasker-i kaviyyü’l-iktidâr ta‘yîni vâcibât-ı umûrdan olup istisvâb-ı ehl-i şûrâ ile Silistre seraskeri vezîr mükerrem saâdetli Ahmed Paşa hazretleri miyâne-i vüzerâdan intihâb ve ol havâlîye serasker nasb olunup maiyyetinde ihtişâr için ordu-yı hümâyûndan ve etrâf ü eknâfdan vâfir leşker tertîb ve menşûr-ı seraskerî ve ser-â-sere kaplı hil‘at-i zâhire-i tâcidârî ve takviye-i bâzû-yı iktidârı için yirmi bin guruş ol vakt Anadolu muhâsebecisi olan Ahmed Vasıf Efendi ile ba‘s ü tesrîb olunup bir an akdem me’mûr-ı maiyyeti olan asâkir ile vezîr-i müşârün-ileyhin hareketi ve Hırsova’ya lede’l-vusûl tahsîl-i isti‘dâd edip Maçin cânibine teveccüh ve azîmeti tahrîrât-ı ekîde

ile cânib-i sadrıa‘zamîden dahi iş‘âr ü te’kîd olunduğundan gayri Tuna donanması başbuğu Vezîr Ahmed Paşa bundan akdem inşâsına me’mûr olduğu donanma sefâyini ile Maçin câniblerine bâd-bân-güşâ-yı azîmet ve serasker-i müşârün-ileyh ile bi’l-muhârebe muktezâ-yı [376b] vakt ü hâle riâyet etmek bâbında müekked emr-i âlî ısdâr ve başmuhâsebeci Hasan Efendi me’mûriyyetiyle tesyâr olunup ber-muktezâ-yı me’mûriyyet derhâl matiyye-rân-ı isti‘câl ve a‘dâ-yı dînin İbrail ve Maçin ve Karvan taraflarından asker-i İslâm üzerine hücûm etmek üzre olup vakitler nâzik ü teng olmağın ucâleten teşrîfât ve nukūd-ı seraskerî müşârün-ileyhe îsâl olunup dört beş gün zarfında ünvân-ı seraskerî ile müşârün-ileyh dahi hâric-i şehre rekz-i a‘lâm ve nasb-ı hıyâm eyledi.

Lâkin ol esnâda a‘dâ-yı dîn İbrail kal‘asını muhâsara için Karvan nâm mahalden ihrâc eylediği askeri Kalas’da olan ince donanmasına iltihâk ve düşman gelmezden mukaddem def‘-i keyd-i a‘dâ için İbrail karşısında taraf-ı İslâmiyân’dan muhâfaza olunan Ada’da müceddeden ibnâ olunan tabyalara hücûma ittifâk edip enderûn-ı tabyada olup muhâfazasına me’mûr olan yedi[747] sekiz yüz mikdârı dilâverân-ı İslâm birkaç sâat îkād-ı nâire-i hısâm edip kal‘a tarafından imdâd ü i‘ânet müteazzir olduğundan ekserîsi şerbet-i şehâdeti nûş ve âlâm-ı keşmekeş-i cihân-ı fânîyi ferâmûş eylediler. Bu mülâbese ile a‘dâ-yı dûzah-me’vâ zikr olunan tabyaları istîlâ ve kal‘a halkını hasr ü tazyîka ibtidâ ve âlât-ı nâriyye ile ba‘zı mahallerini vîrân eylemeğe sa‘y-i evfâ edip asâkir-i İslâm dahi düşman-ı dîn tabya-i mezkûreye girinceye dek boş durmayıp gerek kal‘a ve gerek tabya cenklerinde vâfir küffâr-ı gavâyet-kârı îsâl-i dereke-i nâr eylediklerinden gayri üç beş kayıklarını gark ve ekserini rahne-dâr eylediler. [377a] Bundan sonra İbrail kal‘asına duhûlden me’yûs olduğu akabinde düşman-ı mekkâr mûcib-i teşvîş-i efkâr olur bir mektûb-ı hîle-üslûb tertîb ve kal‘aya tesyâr edip ve İbrail kal‘ası ahâlîsi karşılarında vaki‘ Maçin

[747] yedi V, ATE: -AE

kasabasında olan asker-i İslâm'ın firârlarından habîr ve askerin civâr-ı İbrail'de vâḳi‘ Hırsova kal‘asında durmayıp müteferrik ve perîşân olacakları bi't-tecrübe mekşûf zamîrleri olduğundan mahsûr kal‘ada olanlara havf [ü] haşyettârî ve bu vesîle ile sûret-i istimhâlde a‘dâ-yı dîn tarafına rûy-ı mülâyemet izhâr u irâet eylediler. Bu emr-i kerîh bi'l-istihbâr sadrıa‘zam-ı müşârün-ileyhin mesmû‘ları oldukda me-bâdâ kal‘a-i merkūmeyi düşman-ı dîne verirler fikirleriyle aklı başından sıçrayıp tedârük-i isti‘câl-birle fi'l-evvel dâirelerinde mevcûd asker ile bi'n-nefs Şumnu sahrâsından hareket ve ekall-i müddetde Silistre'ye rekz-i a‘lâm-ı nusret ve serasker paşa ile mülâkāt akabinde müşarün-ileyhin çadır ve zehâyir ve mühimmât-ı sâiresini tekmîl ve niyâz-mend olduğu on beş bin guruş i‘tâsıyla noksân levâzıma dair îrâd eyleyeceği esbâb-ı özr ü bahâneyi tetmîm edip İbrail muhâfazasıçün hayme-nişîn olduğu mahalden Hırsova'ya doğru teveccüh ü azîmet eylemesini fermân ve müşârün-ileyh dahi emr-i âlîye imtisâlen me'mûr olduğu mahalle atf-ı inân eyledi. İbrail'den câ-be-câ asâkir ve zehâyir mütâlebe olunduğuna binâen der-akab ba‘zı kazâlardan ucâleten gönderilmek üzre kifâyet mikdârı zahîre tertîb ve Silistre'den avdet ve Şumnu'da muasker-i [377b] hümâyûna ric‘at edecekleri günü bi'l-ittifâk vürûd eden bin nefer dalkılıç Silistre sâhilinde cem‘ etdirilip râkib olacakları kayıklar ihzâr olundukdan sonra cümlesi mazhar-ı nevâziş ü ikrâm ve ferden ferdâ yed-i müşârün-ileyhden nâil-i atiye vü inâm olduklarından fazla zahîreleri dahi kayıklarına imlâ ve kal‘aya eşedd-i lüzûmu olan topcu ve humbaracı ve müstevfî zahâyir ve hazîne ve çelenk ile isrâ olunup Tuna donanması başbuğunun tedârükâtı nâ-tamâm olup ancak kethüdâsını vâfir asker ile irsâl eylemeleriyle anlar dahi Maçin seraskeri müşârün-ileyh Ahmed Paşa ordusuna iltihâk eylemeleriçün îsâl olundular.

Serdâr-ı ekrem-i müşârün-ileyhin bu vechile hareketi ve İbrail kal‘asına Silistre tarafından bu gûne takviyet vermesi tedbîrleriyle Babadağı tarafından dahi Maçin'e vâfir asker göndermesi a‘dâ-yı dînin kemâl-perîşânî vü ızdırâb ile İbrail ve Maçin havâlîsinden hâsirân ve hâ'inen rû-gerdân ve nehr-i Tuna'ya ubûr ve Kalas

tarafına girîzân[748] olmalarına illet-i müstakille ve kal‘anın halâsına[749] sebebi kavî olmuşdur ve mîrimîrândan Hasan Paşa Silistre’ye muhâfız nasb olunup ol tarafda olan umûr mûmâ-ileyhe sipâriş olunduğundan gayri Silistre’de mukīm Kuğuzâde Süleyman Paşa mukaddemâ Anapa’ya me’mûr olmuş olmağla me’mûr olduğu mahalle şitâb ve tahrîk-i rikâb etmesi taraf-ı sadrıa‘zamîden lisânen tenbîh ü işrâb olunup husûl-i istihkâm-ı enhâ ve cevânib akabinde ordu-yı hümâyûna râci‘ ü âyib oldular.

[378a] Âmeden-i Voyvoda-i Eflak [Mihalaki] be-Ordu-yı Hümâyûn

Devlet-i Aliyye murahhasları Nemçeli ile mevâdd-ı musâlahayı müzâkere üzre olmalarıyla karîben akd-i musâlaha mukadder olduğu hâlde ucâleten voyvoda nasb ve Eflak’ı zabt eylemek maslahatı zımnında ordu-yı hümâyûnda bir voyvodanın bulunması emr-i mühimm olunduğuna binâen sâbıkā Boğdan Voyvoda’sı Aleksandr’a bundan akdem Âsitâne-i Sâadet’den ordu-yı hümâyûna vârid olmuşidi. Mersûmun bu hilâlde vazîfe-i zimmeti olan celb-i havâdis ü ahbâr-ı a‘dâ ve istitlâ‘-ı keyfiyyet-e düşman-ı dalâlet-peymâya dil-hâh üzre fırsatyâb olamadığından gayri bundan sonra voyvoda olduğu takdîrde idâre-i memleket ve celb-i ehl-i ra‘iyyet edemiyeceği zevâhir-i ahvâlinden istidlâl olunup yerine âharının muasker-i hümâyûna celb [ü] istishâbı lâzım gelmişidi ve sâbıkā Eflak voyvodası olan Mihalaki voyvoda bir zamân dîvân tercümanlığında izhâr-ı sadâkat ve voyvodalığı vaktinde muhâfaza-i memleket ve tahsîl-i rızâ-yı devlet edip Avrupa ahvâline dahi vukūf u ıttılâ‘ı olduğu ma‘lûm olduğundan işbu evâsıt-ı Şa‘bân’da [15 Nisan-24 Nisan 1791] mersûm ordu-yı hümâyûna gelip Eflak ve sâir mahallerde olan a‘dânın ahvâline vukūf için cevâsîs irsâli ve bu barân ve reâyânın istimâle vü isticlâb olunmaları cânib-i sadrıa‘zamîden mersûma tenbîh ve selefinin Âsitâne’ye gitmesi kendisine

[748] girîzân V, ATE: serîzân AE

[749] Burada halâs kelimesinde yanlışlıkla sad “ص” harfi yerine sin “س” harfi yazılmıştır.

telmîh olundu. Bundan sonra çok geçmeden Devlet-i Aliyye'nin Nemçeli ile musâlahası vukū' bulmağın mersûm-ı mûmâ-ileyh bi'l-fi'l Eflak voyvodalığıyla [378b] kâm-yâb ve ucâleten cânib-i mezkûra zehâb eyledi.

Hurûc-ı Mevâcib

Nisan'ın nısfı güzerân ve muasker-i hümâyûnun Şumnu sahrâsından hareket eylemesi levâzımın cem'a herkes deverân üzre olup oldukca esbâb-ı irtihâllerin tanzîm için ocaklar ahâlîsine dahi mevâcib verilmesi müstahsen görülmekle şehr-i Şa'bân'ın yirmi dördüncü [28 Nisan 1791-Perşembe] ve Nisan'ın on yedinci Hamîs günü Şumnu sahrâsında mu'tâd üzre ulûfe dîvânı tertîb ve hazîne-i husrevânîden bir kıst mevâcib ihsânıyla umûmen ocaklar ricâli ve neferâtı hâtırları tatyîb kılındılar.

Azl [Mehmed Hakkı Beyefendi] ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadrıa'zamî [Mustafa Reşid Efendi]

Kamil Ahmed Paşazâde Mehmed Hakkı Beyefendi hasbe'l-iktidâr kethüdâlık umûrunu bir müddet idâre-i rü'yet ve işbu Şa'bân-ı şerîfin yirmi beşinci Cuma günü [29 Nisan 1791-Cuma] ma'zûl ve hânesinde ikāmet eyleyip kethüdâ[lık] hizmeti Âsitâne-i Sâadet'de kethüdâlık vekâletiyle meşgūl iken bi't-taleb ordu-yı hümâyûna kudûm edip sâbıkā muasker-i hümâyûnda bir def'a dahi kethüdâ olan Mustafa Reşid Efendi'ye tevcîh olundu.

Vukū'-ı Meşveret der-Otak-ı Serdâr-ı Ekremî

Nemçeli'nin akd-i musâlahada zuhûr eden tevânî vü terâhîleri ve Devlet-i Aliyye murahhasları taraflarından itmâm-ı musâlaha ibrâm olundukca leyte ve le'alle ile imrâr-ı vakte mübâderetleri ve müddet-i mütâreke munkaziye olup hitâm-ı mihâdına mümkün olmadığı hâlde üç dört mâh temdîd-i vakt-i mütâreke olunur diye Nemçe murahhaslarının güft-gûların ve tatvîl-i mâddeden murâdları müttefikleri olan Moskovlu'nun suhûlet-i maslahatı istihsâl ve Devlet-i Aliyye'yi işgāl [379a]

eylediklerinden fazla ibtidâ-yı sefere bilâ-mûcib nakz-ı ahd eylediğine nazaran bu def'a dahi ahdinde sâbit-kadem olmayacağı ağleb-ihtimâl olmağın şimdiden Nemçeli'ye mücâvir olan kılâ' vü bıkā-i İslâmiyyeyi mâ-yuhtâcları tekmîl ile tarsîn ve ba'zı mahallere başbuğlar ve muhâfızlar ta'yîn olunmak muktezâ-yı vakt ü hâl idiği ve Nemçeli'nin kāle getirdikleri dört mâh mütâreke-i cedîdede vücûd-ı mahâzîr mevcûd idiği[750] vâreste-i iştibâh ü zunûn ve müddet-i merkūme Devlet-i Aliyye askerinin tamâmca avdetlerine ve serhadlerin hulüvv ü ferâğı vakitlerine tesâdüf eyleyeceği ve temdîd-i vakt iâde-i harbe tercîh olunduğu hâlde ihtiyâr-ı ehven[751]-i emrin kāidesi üzre mütâreke müddeti sene-i kâmileye makrûn olmak zımnında Âsitâne-i Sâadet'de meşveret olunup ordu-yı hümâyûnda dahi bu keyfiyyetin mülâhaza olunması murâd-ı hümâyûn olunduğuna binâen işbu şehr-i Ş a'bân'ın yirmi altıncı günü [30 Nisan 1791-Cumartesi] otak-ı serdâr-ı ekremîde akd-i encümen-i meşveret ve Âsitâne'den vürûd eden mazbata kırâat olundukda

Mevâdd-ı mezkûreye dâir beyne'l-huzzâr ebhâs-ı kesîre güzerân ve nihâyetinde li-ecli'l-ihtiyât Nemçeli'ye mütekārib olan mahallere sevk-i asâkir ve ketâ'ib ve muhâfaza-i etrâf ü cevânib olunarak düşman süst-i ahde irâ'e-i kuvvet olunmak tasvîb ü istihsân ve müddet-i mütârekenin dört mâh temdîdi fi'l-hakīka Devlet-i Aliyye'ye muzırr olup ancak itmâm-ı musâlaha niyyeti ile yirmi ve gāyeti otuz güne dek temdîd-i mütârekenin zararı olmadığı zebân-güzâr olmağın işbu mülâhazât-ı vâride bir tarafdan Ziştovi'de ictimâ' eden [379b] Devlet-i Aliyye murahhaslarına ifâde ve bir tarafdan Nemçe askeri mukābiline asker ve mühimmât irsâliyle lede'l-hâce muhâfaza vü muhârebe isti'dâdı âmâde kılınmak üzre Hacıoğlu Pazarı'nda mukīm Vezîr Hasan Paşa Niş muhâfızı ve Kelleci Vezîr Osman Paşa Yergöğü muhâfızı ve Moralı Silâhdâr Ahmed Paşa Babadağı seraskeri ve Anadolu Vâlîsi Vezîr Arnavud Kara Mahmud Paşa ve Vidin seraskeri Vezîr Bîcan Ali Paşa

[750] mevcût idiği V, ATE: -AE

[751] ehven V, ATE: ehvân AE

Kule muhâfızı nasb olunup Vezîr Mehmed Emin Paşa mukaddemâ Kologra'ya eğerçi me'mûr olmuşidi ancak Pazarcık kasabası Varna ve sâir mahallere karîb olup tenhâ kalması münâsib olmadığından müşârün-ileyh ol mahalden[752] Pazarcık muhâfazasına ta'yîn olunup Kologra muhâfazasına dahi mîrimîrândan Uzun Abdullah Paşazâde Nebî Paşa'ya ihâle ve maiyyetine bir mikdâr asker ve harclık irsâli dahi meclis-i meşveretde mukāvele olunup meclise hitâm verildi.

Me'mûriyyet-i Hakkı Bey be-Cânib-i İbrail

İbrail serhaddinin muhâfazasına me'mûr tavâ'if-i askeriyenin bir mikdârı vaktimiz rûz-ı hızıra dekdir diye firâra başladıklarından gayri Başbuğ Abdi Paşa ve Muhâfız Mahmud Paşa ve Yeğen Paşa miyânelerinde münâfese vü münâkaşa tekevvünüyle serhadd-i hâkānî muhtell olup tavâ'if-i askeriyenin taht-ı râbıtaya idhalleriyle emr-i muhâfazada devâm ü istikrârları ve i'mâl ü idârelerine akvâ-yı vesîle olan vüzerâ-yı ızâmın ittihâd-ı kulûb ve ittifâkları vikāye-i memleket ve sükkân-ı vilâyete bâ'is-i itmi'nân-ı kalb ve tesliyet-i hâtır-ı ahâlî olacağı ma'lûm ve bu hâlî tahsîl için zevât-ı [380a] müteşahhısadan bir sâhib-i vukūf ü nüfûzun bu hizmete me'mûriyyeti beyinü'l-lüzûm olmağla sâbıkā sadrıa'zam kethüdâsı el-Hâcc Mehmed Hakkı Beyefendi işbu şehr-i Ramazân-ı şerîfin dördüncü Pazar günü [7 Mayıs 1791-Cumartesi] ol cânibe ta'yîn ve kāmet-i liyâkati hil'at-i câh-ı refî'i tevkī'î ile tezyîn kılındığından gayri mâbeyne'l-vüzerâ tahaddüs eden şikākı vifâka tebdîl ve sebât-ı askere dâir olan vesâ'ili tahsîl olunmak bâbında ısdâr-ı evâmir-i cihân-mutâ' ve bu maslahata karîb Hırsova seraskeri Vezîr Karahisârî Ahmed Paşa'ya dahi telkīn için ba'zı vesâyâ-yı sadrıa'zamî viâ-yı hâfizasına îdâ' olundu.

[752] ol mahalden V, ATE: -AE

Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn

Ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan tavâ'if-i askeriyyenin müstahikk oldukları bir kıst mevâcibleri bundan akdem i'tâ vü teslîm ve haklarında menâyıh u atâyâ-yı pâdişâh-ı heft-iklîm ta'mîm olunup meşkûriyyet-i hizmet-i sadru's-sudûr zımnında teşrîfât-ı hümâyûn irsâli mu'tâd olduğuna binâen işbu Ramazân-ı şerîfin on altıncı Perşembe günü [19 Mayıs 1791-Perşembe] Kahvecibaşı Hüsam Ağa yediyle taraf-ı vâzıhu'ş-şeref-i hazret-i tâcidârîden cânib-i serdâr-ı ekremîye bir sevb semmûr ve bir kabza murassa hançer vârid olup i'lâm-ı hâl zımnında şeref-rîz-i sudûr olan hatt-ı hümâyûn-ı mevhibet-makrûn dahi alâ-melei'n-nâs kırâat ve cümleden isticlâb-ı duâ-yı hayra dikkat olundu.

İstitrâd

Sadrıa'zam hazretleri eslâf-ı kirâmlarına tercîh ve hakk-ı âsafânelerinde cilve-ger-i mücellâ bir vezîr olan hüsn-i [380b] teveccüh-i şâhânelerin tavzîh-i irâdesiyle teşrîfât-ı mu'tâdeden başka cânib-i erîhiyyet-i menâkıb-ı husrevâneden serâpâ saîdî zümrüt ile maznû' bir kutu ve elmas ile müzeyyen bir sâat zamîme-i ihsân-ı hümâyûnları olduğundan mâ-adâ tacü'l-muhadderâti'l-küliyyeti'l-muhassenât âsiye-isvet [ve] râbi'a-ismet vâlide sultân **-aliyyetü'ş-şân-**[753] hazretleri tarafından dahi ve mu'tâddan[754] fazla birkaç kat mükemmel câme-şûy ve kân-ı imkânda misli nâ-yâb bir aded inci tesbîh bâ-vesâtat-ı ağa-yı mû[mâ]-ileyh irsâliyle istiklâl-i sadâretlerin te'kîd ve bünyân-ı izz ü ikbâllerin teşyîd buyurdular.

Âmeden-i Vezîr Bekir Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn

Vezîr-i müşârün-ileyh bir seneden beri bilâ-mansıb Tırhala ve Yenişehir taraflarında tedmîr-i eşkıyâ ve tathîr-i etrâf ü enhâya bezl-i mâ-hasal kudret

---

[753] علّية اشان = "Şanı yüce" anlamında Arapça bir söz.

[754] Burada dal "د" harfinin yerine yanlışlıkla te "ت" harfi yazılmıştır.

eyledikleri akabinde sol koldan ordu-yı hümâyûna müretteb olan cünûd-ı muvahhidîni sinîn-i sâlifeye kıyâsen vaktinden evvel ihrâc ve me'mûr oldukları üzre cânib-i muasker-i hümâyûna sevk ile ibrâz-ı meâsir-i celâdet eyleyerek işbu Ramazân-ı şerîf evâhirinde bin beş yüz güzîde asker ile ordu-yı hümâyûna kādim ve debdebe-i vezîrâne ile alay gösterdiğinden sonra taraf-ı hazret-i serdâr-ı ekremîden mazhar-ı nevâziş ü mekârim olup kāmet-i liyâkatı ser-â-sere kaplı semmûr kürk ile tezyîn ve Şumnu sahralarından muasker-i hümâyûnun karârgâhı olan sahrâ civârında Makak sahrâsını darb-ı hıyâm eylemeğe mahalle ta'yîn olundu.

İtmân-ı Cisr-i Kebîr ve Ta'yîn-i Muhâfızân

Silistre pîş-gâhında bundan akdem binâ vü inşâsına [381a] irâde-i kātı'a cereyân eden cisr-i kebîr mukaddem beyân olunduğu üzre kethüdâ-yı esbak Pehpekî Hasan Efendi mübâşereti ile bilâ-noksânin tekmîl olmağın mahalli nasbı ta'yîn olununcaya dek eczâ-yı cisrin bulunduğu mahalde muhâfazası lâzım geldiğine binâen mîrimîrân-ı kirâmdan es-Seyyid Mehmed Paşa muhâfazasına me'mûr ve Selanikî Yusuf Bey istishâb eylediği asker ile cisr emîni sûretinde mûmâ-ileyhe terfîk olunup fî-mâ-ba'd ne mahalle vaz' olacağı tahakkuk eylediği akabinde eczâ-i cisr-i mezkûr irâde olunan mahalle îsâl olunmak husûsu mûmâ-ileyhimânın gerden-i gayretlerine ta'lîk olundu.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn [ez-Şumnu be-Kozluca]

Şumnu sahrâsından nühzat ve Kozluca'ya azîmet ve birkaç gün meks ü ikāmet akabinde iktizâsına göre hareket olunmak bundan akdem bi'l-istişâre karâr-gîr olduğuna binâen elli beş gün mikdârı ihtişâd-ı ecnâd maslahatı zımnında Şumnu sahrâsında ikāmet olundukdan sonra şehr-i Şevvâl-i mükerremin[755] beşinci [7 Haziran 1791-Salı] ve mâh-ı Eyâr'ın yirmi yedinci Salı günü yedi sekiz mâh

[755] V:- ATE, AE

mukaddem kendisine vezâret verilen sadrıa‘zam Seyid Hasan Paşa merhûmun kethüdâsı Emin Paşa livâ-i şerîf kaymakamı nasbı ile livâ-i şerîf Şumnu sahrâsında terk olunup ağapaşa ve sâir ocak ağaları birer gün fâsıla ile harekete şürû‘ ve mâh-ı merkūmun sekizinci Perşembe günü [10 Haziran 1791-Cuma] ricâl-i devlet ile serdâr-ı ekrem dahi livâ-i şerîfsiz azîmete kıyâm ve Türk Arnavutluğu karyesi sahrâsında bir gece ârâm ve ertesi gün Kozluca sahrâsına nasb-ı hıyâm ve rekz-i a‘lâm eylemişlerdir.

[381b] Reften-i Sadrıa‘zamî be-Rü’yet-i Umûr-ı Sevâhil-i Tuna

İşbu şehr-i Şevvâl-i mükerremin sekizinci Perşembe günü [10 Haziran 1791-Cuma] ki ordu-yı hümâyûnun Kozluca’ya hareketi günüdür sadrıa‘zam Vasıf Efendi ile teşrifâtî efendiyi istishâb ve yirmi beş kadar âdem ile şekl-i tebdîlde Rusçuk kasabasına doğru tahrîk-i rikâb edip bir gece Hezargrad kasabasında beytûtet ve ferdâsı Rusçuk’a[756] karîb mahalde mukaddemâ ucâleten ordu-yı hümâyûna yetişmek üzre çarhacı nasb olunup hilâl-i râhda ayak sürüyerek ol vakt Rusçuk havâlîsine gelmiş bulunan Karaman vâlîsi Vezîr Çarhacı Ali Paşa Rusçuk’da serdâr-ı ekremin mülâkātına mübâderet ve müşârün-ileyhin fi’l-asl esnâ-yı râhda fukarâyı incitmeyerek ucâleten ordu-yı hümâyûna gelmesiçün istica‘li bâbında[757] fermân gönderilmiş olmağla bu kerre ba‘de’l-mülâkāt şifâhen dahi ma‘nâ-yı mezkûru kendisine ifâde ve sâir ba‘zı vesâyâ ile bir gün evvel muasker-i hümâyûna vusûle mübâderet eylemek tenbîhleriyle der-akab kendi leşkergâhına iâde eylediler. Çarhacı-i müşârün-ileyhi müteâkib Tuna kapudanı Vezîr Ahmed Paşa dahi gelip Tuna donanması umûr-ı müzâkere olunduğu akabinde Arnavud tâifesinden bir şahıs

[756] “Rusçuk’a” kelimesi yazılırken; sert sessiz harfler özel isimlerde ek alırsa yumuşamadan bırakılır kuralına uyarak biz burada sert sessiz harfi yumuşatmadan yazdık. Metinde ise bu harf yumuşatılarak yazılıdır.

[757] bâbında V, ATE: -AE

şahs-ı âharı Rusçuk'da katl eylediğini ahâlî inhâ ve kısâs olunmasını istid'â eylemeleriyle ber-minvâl-i muharrer icrâ-yı emr-i kısas ile hadd-i ilâhî îfâ olundu.

Cumartesi günü müşârün-ileyh ale's-seher Rusçuk pîş-gâhında ve Tuna kenârında inşâ olunan donanmayı [382a] rü'yet ve kusûr u küsûrunu muâyene için bi'n-nefs azîmet eyleyip mevcûd olan sefâyinin mikdâr ü kemiyyeti tashîh ve askerini şümârende-i benân tetkīk eyleyerek amele ve sâirlerini atâyâ-yı vâfire ile tefrîh eylediler. Bâkī ahvâl-i donanma birkaç meclisde kapudan-ı müşârün-ileyh ile gereği gibi müzâkere ve hâzır olan sefâyin ile serîan Vidin'den gelecek sefâyini istishâb ve kapudan-ı müşârün-ileyhin ucâleten Silistre'ye gelmesi ve kasaba-i mezkûrede sâir umûr-ı donanmanın dil-hâh üzre görülmesini müşârün-ileyhin kendisine taahhüd etdirdiler ve Yergöğü kal'asının keyfiyyâtına tahsîl-i vukûf için bir kayığa[758] süvâr ve karşıya güzâr edip Vezîr Osman Paşa ve muhâfızı mîrimîrândan İsmail Paşa ve ordu ağası ve sâir zâbitân ile iki sâat mikdârı kal'anın tabyaların geşt ü güzâr ve muhtâc-ı ta'mîr ü tarsîn olan mahallerini Yergöğü voyvodasına ihâle ile müşâr ve mûmâ-ileyhi üzerine nâzır nasb ve birkaç zarfında bilâ-noksânin ikmâlini tenbîh eylediler. Yergöğü kal'ası geçen sene vukū' bulan muhârebede mütezelzil olup binâ ve ta'mîriçün eğerçi mukaddemâ mübâşir ta'yîn olunmuş idi ancak iğmâz ü müsâmaha ile fakat iç kal'anın hârici tebyîz olunup münhedim olan mahaller ve darb-ı topdan sukūt derecesine bâli' olan yerler alâ-hâlihî kalıp mühimmâtdan hulüvv dahi muâyene olunmağla maâza'llâh ednâ sadmeye tahammül eylemeyeceğin mülâhaza ederek [382b] asker ve gerek zahîre ve esbâb-ı menâatı husûsuna ikdâm ve saîleriyle az vakitde esbâb-ı takviyesine ikmâl ü itmâma ihtimâm-ı tâmm eyleyip Yergöğü seraskeri Osman Paşa ile muhâfız paşaya ve sâirlere kemâ-yenbagī ikrâm ü in'âm ve yine Rusçuk cânibine avdet ve andan

[758] "kayığa" kelimesi cins isim olduğu için ve cins isimlerde; sert sessiz harf kendisinden sonra bir ek alırsa yumuşar, kuralına uyarak bu harfi yumuşattık. Metinde ise bu harf yumuşatılmadan yazılıdır.

Silistre'ye gitmeğe mübâşeret eylediler. Ol gece Silistre ile Rusçuk vasatında kâin nehr-i Tuna kenârında vâḳi' Tutrakan'a vusûl müyesser olup sâhil-i Tuna'da yatar vâfirce mühimmât terk olunduğu meşhûdları oldukda bir kıt'a kayık tedârük etdirip barut-ı siyâh ve sâir edevât-ı ceng defter olunup Yergöğü kal'asına irsâl ü îsâl eylediler. Bâkī kalan dört beş kıt'a mühimmât arabası ve vâfirce araba koşumların Silistre'ye götürmek bâbında Tuna kapudanı vezîr müşârün-ileyhe [Ahmed Paşa] tahrîrât irsâl eylediler. Ale's-seher sâhil-i mezkûrdan dahi fekk-i lenger ikāmet ve ba'de'z-zuhr Silistre'ye duhûle musâraat eylediler. Şalopalar ve dubalar ve çete kayıkları sâhilde olmak takrîbi ile cümlesine yek bin sarf-ı nazar-ı im'ân ve me'mûrların hizmetlerini istihsân ile rü'esâ ve neferâtı nâil-i ihsân-ı firâvân eylediler. Ba'dehû Silistre kal'asını temâşa ve mevcûd cebehâneyi istinbâ akabinde müheyyâ olan konağa nüzûl ve ale's-sabâh ordu-yı hümâyûna avdet eylemek üzre Hacıoğlu Pazarı kasabası yoluna duhûl eyledi. Silistre'ye beş sâat mesâfesi olan Topcu karyesine cüz'i teneffüs için nüzûl eylediklerinde [383a] iki nefer zaîm gelip Silistre'ye donanma mühimmâtı ve top nakline me'mûriyyetlerini ifhâm u kazâ ba'zân nakl-i mühimmât eyleyerek üç beş günden beri karye-i mezkûrede fıkdân-ı araba hasebiyle mütehayyir olduklarını îhâm eylediklerinde der-akab ahâlî-i karyeyi cem' ve ücret-i nakliyeyi nakden teslîm ile kırk kıt'aya karîb araba tedârük etdirdip mühimmât ve topları tahmîl ve mübâşirler ile Silistre cânibine tesbîl eylediler. Tuna kapudanı vezîr müşarün-ileyh mühimmât noksânını mukaddemâ Rusçuk'dan illet-i kayd ve bu def'a mühimmât-ı mezkûrenin vusûlü ayn-ı kerâmet olup fî-mâ-ba'd özr ü bahâne îrâd edemiyeceği zâhir olmağla bu keyfiyyet ve gerek Tuna donanmasına dâir bu def'a vârid olan hatt-ı hümâyûn sûret-i kāime-i sadâret-penâhîye derc olunarak kapudan-ı müşârün-ileyh tarafına irsâl eyledi. Dördüncü gün Arabacılar karyesinde ârâm ve ferdâsı Fındıklı nâm karyeden mürûr hilâlinde ahâlî-i karye bir şahsın şekāvetini beyân ile i'dâmını ricâ etmeleriyle memerr-i nâsda vâḳi' bir dırahta salb ile cezâ-yı şer'îsin ve şahsı diğerin bir nev' mel'aneti dahi ahâlî tarafından beyân

olunup töhmeti mûcib izâlesi olmayacak sûretlerde olmağla darb-ı asî ile iktifâ olunup ol gece Hacıoğlu kasabası me'va kılındı. Çün ki mukaddemâ mevkib-i hümâyûnun Kozluca'dan ilerilere hareket ve Hacıoğlu Pazarı kasabası üzerinden Hırsova'ya ve andan Maçin cânibine leşker-keş-i azîmet olacağı sebkat eden mecâlis-i [383b] adîde-i istişârede musammem olup lâkin mahîm-i asâkir-i mansûre olacak mahallerin refâh-ı sunûf-ı sipâh için miyâh ü giyâh cihetlerinden dahi keşf ü muâyene olunması emr-i mühimm olmağın binâen alâ-zalik ahâlî-i kasabadan her tarafın keyfiyyetini su'âl olundukda Hacıoğlu Pazarı ve andan ileri Hırsova'ya varıncaya dek hilâl-i râhda vâḳi' menâzilin suları kalîl olduğundan askerin giriftâr-ı zarûret olacakların ba'zıları iş'âr ve ba'zıları hafr-ı âbâr olunur ise mâ-i lezîz- neb' edeceğini ihbâr eylediler.

Hafr-ı âbâr ile kesret-i mâ-husûlü eğerçi sûret-i zâhirde mümkün olup ancak bir iki kafa su nakl olunduğu gibi hafr olunan kapılarda su kalmayacağı her ne kadar ahâlînin bi't-tecribe ma'lûmları ise de alâ-eyyi-vechin kân hafr-ı âbârda fâide der-kâr olduğunu müşârün-ileyh mülâhaza-birle hafr-ı âbâra ruhsat ve hâsıl olan miyâhın numûnesini bir destiye vaz' ve kendileri ol vakt karâr-gâh-ı muasker-i hümâyûn olan Kozluca'ya vardıklarında verâsından îsâl eylemelerini kuyu hafrine mübâşir olanlara tenbîh eylediler. Bundan sonra Pazarcık'dan dahi hareket olunup Evşenli karyesi üzerinden Kozluca'ya avdet ve tensîk-i mehâmm-ı seferiyye-i devlete mübâşeret eylediler.

Vukū'-ı Tevcîhât

Şehr-i Şevvâl'in on ikinci Cuma günü [14 Haziran 1791-Salı] tevcîhât olup kapı ricâli ibkā ve başmuhâsebe İbrahim Efendi'ye ve süvârî mukābelesi Hâfız Mustafa Efendi'ye [ve] yeniçeri kitâbeti Ratıb Efendi'ye [ve] sipâh kitâbeti Lala Mehmed Efendi'ye [ve] mevkūfât [384a] Sofyalı Mustafa Efendi'ye tevcîh olunup

sâir menâsıb dahi müstahiklerine ibkā vü tevcîh ve lâzım gelenlere ikāmet ü azîmet husûsları tenbîh olundu.

Hücûm-ı Küffâr be-Cânib-i Babadağı

Şehr-i Şevvâl'in on üçüncü [15 Haziran 1791-Çarşamba] ve Haziran'ın dördüncü Salı gecesi Moskov taburu Tulca'ya mürûr edip Kalas tarafında olan donanmasını dahi Tulca'ya getirdiğini hân hazretleri tahrîr edip derhal meclis-i meşveret akd olunup ordu-yı hümâyûnda mevcûd vüzerâ-yı ızâm ve sâir erbâb-ı meşveret ve umûmen ordunun hareketini tecvîz etmeleriyle Pazar günü ağapaşa ve sâir tavâ'if-i askeriyye birer gün tefâvüt ile hareket eyledikden sonra sadrıa'zam dahi bâkī asker-i zafer-peyker ile verâlarından Çarşamba günü nehzat etmek üzre fâtiha-hân oldular.

Şehr-i mezkûrun on yedinci [19 Haziran 1791-Pazar] ve Haziran'ın sekizinci günü Babadağı seraskeri Moralı Silâhdâr Ahmed Paşa'dan tahrîrât gelip düşman-ı dîn Tulca'dan Babadağı üzerine gelip atlı askeri iki sâat ileriye sevk olunup piyâdeler metrise vaz' olunmuş iken düşman galebe edip atlıyı girildikden sonra[759] piyâdeler bilâ-harb ü peygâr metrisleri bırakıp firâr eylediklerini iş'âr etmekle tekrâr meşveret olunup hemen bir an akdem Pazarcık'a ve iktizâsına göre dahi ileriye teveccüh etmek üzre karâr verildi. Bir gün sonra hân hazretleri tarafından bir dil gönderilip a'dânın Babadağı ordusunu tefrîkden sonra Maçin azîmetini takrîr ve[760] Babadağı seraskerinin dahi çûkadârı gelip [384b] düşman-ı dîn Babadağı'nı ihrâk ve geriye gittiğini ileride olan karakollar haber verdiklerini tahrîr etmekle bir meclis-i hâss dahi tertîb olunup şehr-i Şevvâl'in yirminci [22 Haziran 1791-Çarşamba] ve Haziran'ın on birinci Salı günü sadrıa'zam hazretlerinin hareketleri tasvîb ve Kozluca'ya altı sâat mesâfe olan Pazarcık'a bir günde azîmetleri tertîb olundu.

---

[759] sonra V, ATE: -AE

[760] Babadağı … takrîr ve V, ATE: -AE

A‘dânın hareketi ma‘lûm olmak için Rumeli vâlîsinin Karasu’da ikāmeti bundan akdem tenbîh olunmuşidi. Düşmanın Babadağın’dan geriye çekilip Maçin’e azîmet etmek ihtimâli olduğuna binâen me’mûrriyyet-i kadîmesi tecdîd ve Maçin’e ve ba‘dehû İbrail’e teveccüh eylemesi te’kîd olundu. Salı günü sadrıa‘zam ve sâir vüzerâ-yı ızâm Evşenli’ye nüzûl etmeksizin Pazarcık sahrâsına nasb-ı hıyâm ü ikāmet[761] ve kıllet-i âb ü giyâh hasebiyle yeniçeri ocağı ile ağapaşa hazretleri Pazarcık’dan altı sâat ilerice olan Musa Bey karyesine atf-ı zimâm eylediler.

Tenbîh

Bu hilâlde de ya‘nî ordu-yı hümâyûnun yola düzüldüğü esnâda Moskovlu’nun gâh Maçin ve gâh Tulca ve Babadağı üzerlerine hücûm-ı asâkir-i İslâm’ın Şumnu sahrâsından hareket eylediklerin istihbâr eylediğinden sonra vâḳi‘ olmuşdur. Zîrâ düşman-ı dîn bir eyyâm dahi hücûmunda te’hîr eylese ol hudûdlarda olan asâkir-i İslâm’ın ilerisi yaz olmak takrîbi ile a‘dânın tecrübe eylediği vech üzre gün-be-gün kuvvetleri müzdâd ve üzerlerine gelmeleri -**as‘abü min-hartı’l-kanâd-**[762] olacağı ve bozgun askeri kendi üzerlerine [385a] müteveccih olan ordu-yı hümâyûn askerinin üzerine döküp anlara dahi bir gûne dehşet vermek mülâhazalarına mütebeyyendir ve düşman-ı dînin bu fikir[ler] ile hareket edegeldikleri merreten ba‘de-uhrâ tecrübe olunmuşdur. Bu takdîrce üç beş bin âdem ile biraz mühimmât böyle lâzımlı mahallere böyle vakitlerde koymak düşmana gel bunları ürküt ve mühimmâtların ahz eyle demek gibidir. Bu tefâsîlden murâd bu kâfirin üzerine ne tarafdan asker sevk olunur ise kuvvetli ya‘nî kesretli ve sâhib-sebât-ı asker vaz‘ eylemelidir ki hîn-i hâcetde kendisine mukābele ve dil-hâh üzre mukātele eyle[y]e.

---

[761] ikāmet V, ATE: -AE

[762] اصعبِ من خرط القناد = “Geven dikenini soymaktan daha zor” anlamında Arapça bir söz.

İstitrâd

Nemçe murahhaslarının semere-i ta‘lîmât olarak ba‘zı teklîfât îrâdları maslahatı-ı musâlahanın te’hîrini müstelzim ve eyyâm-ı mütâreke münkaziyye olmak hasebiyle şerîta-i cezm ü ihtiyâta riâyet emr-i mühimm olmağla binâberîn Nemçeli’ye mücâvir olan sugūr ü tuhumun muhâfazasıyla lede’l-lüzûm emr-i müdâfaaya kıyâm için bir serasker nasbı vükelâ-yı devlet istisvâb ve hala Yergöğü muhâfâzasında olan Kelleci Vezîr Osman Paşa miyâne-i vüzerâdan intihâb olunup Yergöğü ve Rusçuk ve ol havâlîye serasker nasb ü ta‘yîn ve sûret-i me’mûriyyeti mufassal evâmir ile tarafına ifâde vü telkīn olundu.

Âmeden-i Mîrimîrân Tepedelenli Ali Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn

Şehr-i Şevvâl’in yirmi dördüncü [26 Haziran 1791-Pazar] ve Haziran’ın on beşinci Sebt günü mîrimîrândan Yanya sancağı mutasarrıfı Tepedelenli Ali Paşa süvârî ve piyâde beş altı bin kadar Arnabud [385b] askeri ile Pazarcık sahrâsında dâhil-i muasker-i hümâyûn olup me’mûriyyet-i sâbıkāsı üzre Rumeli vâlîsi maiyyetine ta‘yîn olundu.

Zikr-i ba‘zı ez-Keyfiyyâtı Donanma-yı Hümâyûn

Karadeniz donanması kapudan paşa maiyyeti ile boğazdan çıkıp Kologra’ya gelmişidi Kologra’dan muvâfık hava ile Kırım adasına doğru azîmet ve a‘dâ donanmasını cüst-cûda olup nâm ü nişânlarını bulamadıklarından yine Kologra’ya lenger-endâz oldukları haberi Pazarcık sahrâsında iken taraf-ı serdâr-ı ekremîye tevârüd eyledi. Kezâlik Tuna donanması kapudanı Vezîr Ahmed Paşa ma‘rifetiyle Rusçuk’dan takrîk olunup ba‘zı levâzımını ikmâl için Silistre’de birkaç gün ikāmet ve ba‘dehû donanma ile vezîr-i müşârün-ileyhin me’mûr olduğu mahalle vakt-i mev‘ûdda azîmet eyleyeceği haberi vürûd eyledi.

Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Hacıoğlu Pazarı [be-Hırsova]

Yurd-ı mezkûrda beş gün mikdârı hasbe'l-iktizâ ikāmet olundukdan sonra şehr-i Şevvâl'in yirmi beşinci [27 Haziran 1791-Pazar] ve Haziran'ın on altıncı İsneyn günüserdâr-ı ekrem hazretleri Pazarcık sahrâsından hareket ve altı sâat mesâfede olan Musabey karyesi sahrâsı karar-gâh-ı leşker kılındı. Mukaddem beyân olunduğu üzre Nemçe keferesiyle henüz akd-i sulh olunup gāile-i muhârebe ber-taraf olunmuş olmadığından minvâl-i muharrer üzre Nemçeli'nin mekâyidinden dahi hıtta-i İslâmiyye'yi vikāye vâcibât-ı dîniyyeden olup binâberîn Silistre taraflarına dahi bir serasker-i zafer-peyker tahsîsi müstahsen-i erbâb-ı akl ü dirâyet olmağla mâh-ı merkūmun evâhirinde[763] [23 Haziran 1791-1 Temmuz 1791] [386a] vezîr-i mükerrem Ebubekir Paşa hazretleri cânib-i mezkûra serasker nasb olunup ol havâlînin askeri lede'l-iktizâ ya'nî Nemçeli ile sulh müyesser olmayıp harbe ibtidâ olunur ise müşârün-ileyhin maiyyetine tahaşşüd eylemeleriçün lâzım gelenlere ısdâr-ı evâmir olundu. Şehr-i Şevvâl'in yirmi altıncı günü [28 Haziran 1791-Salı] Musabey karyesinden nuhzât ve Kurnalıdere karyesi yurdunda ikāmet olunup ferdâsı Karasu merhalesine nüzûl ve andan Boğaz köyü sahrâsı[764] karar-gâh-ı leşker ü huyûl kılınıp ertesi gün ki şehr-i Şevvâl'in yirmi dokuzuncu [1 Temmuz 1791-Cuma] ve Haziran'ın yirmisi Cuma günü idi Hırsova kal'ası pîş-gâhında vâḳi' sahrâlara nasb-ı hıyâm ve her tarafdan istitlâ'-ı harekât-ı a'dâ-yı bed-nihâda ikdâm ü ihtimâm olundu.

Vürûd-ı Çaparzâde Mir-Süleyman be-Ordu-yı Hümâyûn

Hırsova sahrâsında muasker-i hümâyûnun ikāmet eylediği esnâda Çaparzâde Süleyman Bey iki üç bin mikdârı süvârî asker ile gelip alay gösterip kendisine semmûr hil'at iksâ ve hîn-i muhârebede bir işe yarar diye müstevfî ta'yîn i'tâ olunup hâtırına riâyetde sa'y-i evfâ olundu. Keyfe-lâ ki mûmâ-ileyh asker ile Anadolu'dan

[763] V, ATE: -AE

[764] Karasu … sahrâsı V, ATE: -AE

gelip İslambol'dan Rumeli cânibine ubûr ve pâdişâh-ı âlem hazretleri huzûruna duhûl ve semmûr kürk ve mücevher hançer takallüd ü iktisâsıyla mültefet ü mesrûr olmuşidi.

Âmeden-i Hân-ı Kuban Baht Giray Hân be-ordu-yı Hümâyûn

Hân hazretleri ile umûr-ı seferiyye müzâkere olunmak istisvâb olunduğuna binâen beş on âdem ile tebdîl-i heyet orduya [386b] celb olunup birkaç def'a meşveret meclislerine ihzâr olundukda Tulca ve İsakçı sâhilleri memerr-i a'dâ olacak mahaller olduğundan küllî asker ile müstahkem olmadıkca İbrail tarafına mürûrda hatar olduğunu îrâd ve ashâb-ı şûrâ tasdîk etmeleriyle Ru[m]eli vâlîsi me'mûr maiyyeti olan asâkir ile İsakçı'ya ve Maçin seraskeri Hasan Paşa Tulca'ya ve Moralı Ahmed Paşa Taş[765]Burun muhâfazasına tahrîk olunmak üzre karâr verildi. Lâkin bu azîmet dahi fesh olunup müşârün-ileyhin eski me'mûriyyetler[i] tervîc olundu ve Karahisarî Vezîr Ahmed Paşa dahi Hırsova kal'asını ve Hırsova sahrâsında terk olunacak ağırlık ve ketebe ve sâir ordu bakāyasını muhâfazaya me'mûr olundu.

Vukū'-ı Meşveret

İşbu şehr-i Zi'lka'de'nin beşinci [6 Temmuz 1791-Çarşamba] ve Haziran'ın yirmi altıncı günü Hırsova sahrâsında meşveret tertîb olunup evvelen cümle ittifâkıyla lâyıha sûretinde tahrîr olunan biraz[766]mücerrebât ve tedbîrler huzzâra kırâat ve mefhûmu cümleye işâat olundu. Kırâat olunan kâğıd vezîr kethüdâsı nezâreti ve sadr-a'zam ma'rifetiyle ol vakt Anadolu muhâsebecisi olan Ahmed Vasıf Efendi'ye kaleme aldırılmış olmağla ba'zı mahaller[i] ıslâh olunarak işbu mahalle sebt olundu.

Devlet-i Aliyye'nin kadîm düşmanı olan Moskovlu müddet-i medîdeden beri memâlik-i İslâmiyye'ye göz dikip seksen iki târîhlerine gelince gâh gālib ve gâh

[765] taş V, ATE: -AE

[766] biraz V, ATE: -AE

mağlûb olarak garaz u maksadına vâsıl olmuşidi. Târîh-i mezkûrda vukū‘ bulan seferler sû-i tedbîr ve adem-i nizâm-ı [387a] asker ile netice-pezîr-i merâm olmayıp bi’l-âhire hîyel ü desâis ile hasretü’l-mülûk olan Kırım iklîmine müstevlî olup noksâniyyet-i akılları nümâyân olan Tatar tâifesi perâkende vü perîşân ve ba‘zısını memleketine sevk ile reâyâsı hükmüne idhâl eylediği müstağnin ani’l-beyândır. Kırım’dan senevî ahbâr-ı sikāt ile yedi bin kese îrâd tedârük eylediğine kanâat etmeyip Akdeniz ve Karadeniz ticâretini tahsîl ve Devlet-i Aliyye reâyâsına mahsûs olan fevâ’idi nez‘ ile esbâb-ı kuvvet ü mikneti tekmîl eyledi.

An-asl Moskov memleketi hars ü zirâatten hâlî olup arâzîsinde hâsıl olan çavdar kısmından bir nev‘ hubûbât ile reâyâsı geçinip ağniyâsı Leh memleketinden celb-i erzak ile bi’l-ıztırâr teayyüş ederler iken şimdi Kırım cezîresinden hâsıl olan hububât ile müstevfî kesb-i akvât eylediklerinden gayri ziyâdesini musâlaha vakitlerinde Devlet-i Aliyye reâyâsına fürûht ile kendileri yevmen fe-yevmen kuvvet ve nemâ iktisâb edip Devlet-i Aliyye’de mütedâvil olan nukūdu bu sebeb ile devşirip min-ceheti’l-nakd za‘f-ı devlete bunlar da bir gûne illet oldular.

Bu gûne menâfi‘ ile me’lûf olan kavm dakīka be-dakīka tavsî‘-i mülke râgıb ve tahsîl-i fevâ’ide an be-ân tâlib olacağı[767] zâhirdir. El-hâletü hâzihî bu sûretde dâhil-i memleket-i İslâm ve mütefekkir-i celb-i menfaat-ı hâss u âmm olan düşman-ı bed-tîneti def‘ etmeğe çâre bulunmaz ise hâl müşkil ve netîce-i emr neye müncerr olacağı ednâ [387b] teemmül ile mekşûf-ı zihni her gabî vü âkıl olur bu def‘a zuhûr eden muhârebelerde asıl düşmanımızın müttefiki olan Nemçeli’nin i‘ânet ü hıyâneti ile meydanı bi’l-külliyye hâlî bulup Özü ve İsmail’i istîlâ eyledikde ahâlî-i kal‘alara eylediği hakārât tafsîl olunsa istimâ‘ına tahammül olunmaz Hakk sübhânehu ve teâlâ bizi fıtrat-ı asliyye üzre mü’min ü muvahhid halk edip cihâd ü gazâ sebebiyle saâdet-i dâreyne nâil eyleyeceğini bildirdi.

[767] Burada nun “ن” harfi yanlışlıkla fazladan yazılmıştır.

Bizler ise bir alay müşriklerden kaçıp geziyoruz ve şecâatden bî-behre bir tâifeden dâimâ tersân olarak lu‘b makūlesi olan tertîbinden ve hevâ-yı fişek nev‘inden olan ateşinden haf-nâk olmadayız ma‘a-hâzâ mukaddem ü muahhar vukū‘ bulan muhârebelerde izhâr eylediği âteş-bâzlıkdan kimesnenin bir gûne zarar müşâhede eylemediği cümlenin ma‘lûmudur. Kaç âdemin mecrûh ve rü’esâdan kimin şehid olduğunu gördüler, meclisimizde bilenler vardır söylesinler, fakat gürültü ve ayak patırdısı ile maslahatını görüp sanâyi‘-i lu‘biyye ile askerimizi ürkütüp îrâs[768]-ı vehm ü haşyet etmekdedir. A‘dâ-yı dînin bu gûne mel‘abe makūlesi ateşinden havfa tâbi‘ olmak mücerred mâbeynimizde olan tehâlüf-i derûn ve buğz[769] u hased-i gûn-â-gûnun gün-be-gün efzûn olup evâmir ve nevâhî-i ilâhiyyeye dahi kemâ-yenbagî ittibâ‘ etmediğimiz hasebiyle cenâb-ı Hakk isyân ü tuğyânımıza mücâzât eylemek ma‘rızında erzel-i kavm-i Nasârâ olan Moskov keferesini üzerimize taslît eyledi. Bizlerde zuhûr eden [388a] bu hâletlere nazaran kefere devletleri el-yevm devletimize meyyit-i müteharrik tesmîye eyledikleri şâyi‘ olup bayâğı ednâ kefere devletleri dahi bize dik görünmeye başladı.

Gayret ne gün içindir hamiyyet-i İslâmiyyeyi izhâr eyleyecek vakitler değil midir bu kıllet-i hamiyyet ile hayât-ı müsteârı neyleyelim şu memleketler ne kanlar dökülmesiyle teshîr olundu. Bu vilâyetleri teshîr edenler bizim gibi benî âdem değil mi idiler bizler ise sâir teshîr edeceğimiz memleketlerden nazarı kat‘ ile elimizde olan memleketi muhâfaza edemiyoruz askerimiz tevakkuf eyle dediğimiz yerde tevakkuf etmez ve bir abd-i Habeşî bile olur ise ser-gerde-i asâkire itâat lâzım iken adem-i inkıyâd sebebiyle bu felâketlere uğramaktayız Hakk teâlâya kasem ederim hulûs-ı kalb ile etdiğimiz maâsîye tevbe eylesek ve ittifâk ü ittihâd mesleğine sâlik olsak ve sebât-ı istikrâr sûretlerini iltizâm ile hîn-i muhârebede düşmanın bir iki sâat âteş-bâzlığına tahammül etsek tabîatıyla düşmanın şîrâze-i nizâmı münhâll ve umûru

[768] îrâs V, ATE: -AE

[769] Bu kelime yazılırken gayın “غ” harfinin noktası konulmamıştır.

mün‘akis ü muhtell olur Hakk sübhânehu ve teâlâ kelâm-ı kadîminde cihâdı bize farz edip ceng vakitleri sebât gösterildiği hâlde elbette küffâra gālib olacağımızı tebşîr eylemişdir va‘d-ı ilâhiyyede tahallüf yokdur[770] Adem-i sebât ü ittihâd ile fevz u nusret nice me’mûl olunur askerimiz küffâra mülâkī oldukda bir mikdârı ceng ile meşgūl ve ekserîsi sevâd-ı a‘zam gibi tepeler ve derelerde uzakdan seyirci olup az asker çoğa dayanmayıp imdâd ihtimâli dahi meslûb olduğundan cüz’i gerilendikleri gibi [388b] çok askerimizin firâra yüz tutup ilerisine sirâyet ederek perîşânlık zuhûr edegeldiği hezâr-bâr tecrübe olunmuşdur. Hakk teâlâ bundan sonra bu hâletlerden asker-i İslâm’ı vikāye eyleye! firâr-ı ani’z-zahf günahını irtikâb edenlere şer‘an ne lâzım gelir ilimden behresi olanların ma‘lûmudur.

El-hâletü hâzihî Devlet-i Aliyye’nin hazîne-i hakīkiyyesi hükmünde olan reâyâsına seferler tetâbu‘u ve zalemenin vefret üzre zulümleri takrîbi ile küllî za‘f gelip vüzerâ-yı ızâmın dahi hâdis ya‘nî müddetleri kalîl olduğundan başka üç beş sene bir mansıbda ârâm edemediklerinden anlarda dahi kapıların tanzîme kudret kalmadı. Bu vesîleler ile devletin hazînesi mesâbesinde olan vüzerâ ve rü’esâ ve reâyâya küllî za‘f gelip ve bizler dahi birkaç seneden beri Devlet-i Aliyye’nin dil-hâhı üzre maslahat göremediğimizden ikide birde şevketli pâdişâhımızdan akçe istemeğe yüzümüz kalmadı ve hicâb ediyoruz Allâh için olsun ittifâk u ittihâd ile şu düşmana hücûm edelim ve kalbimizde gıll ü gışş ve buğz u hased var ise giderelim ve Hakk teâlâ tarafından me’mûr olduğumuz gibi savaş vaktinde sâbit-kadem[771] gösterelim inşâ’llâh düşmanlardan intikām ahzıyla gasb olunan yerlerimize nâil olacağımızdan gayri dünya ve âhiret saâdetini ve ila-yevmi’l-kıyâme dillerde hayır ile yâd olunmak devletini ihrâz edeceğimizde iştibâh yokdur.

İşte a‘dâya karîb geldik orduda ictimâ‘ eden vüzerâ-yı ızâm şecâat ü fütüvvet ile meşhûr olup sâir rü’esâ-yı asâkir dahi [389a] nâm-âver âdemler olmalarıyla

[770] va‘d … yokdur ATE: -AE, V

[771] Bu kelime metinde “sebât-ı kadem” şeklinde yazılıdır. Biz burada doğru şeklini yazdık.

Hakk teâlâden deryûze-i imdâd ü iânet ederek cenge şürû‘ edelim fazl-ı ilâhîye mukārenetle inşâ’llâh mübeşşer olduğumuz nusret-i Rabbâniyye ile mesrûr olunur kaldı ki cümleye itmînân-ı kalb gelmek için bir nev‘ kavî muâhedeye hîn-i hâcetde vefâ olunmadı. Lâkin bu def‘a inşâ’llâh îfâ-yı ahd olunur ümidindeyiz şöyle ki[772] bu def‘a dahi ahdimizde sâbit-kadem olmaz isek şevketli pâdişâhımıza cevâb veremeyiz. Cümlemize nedâmet hâsıl olur zîrâ bunun verâsı kalmadı hân hazretleri cenâbınız dûdmân-ı Cengiziyye’nin gayret ü diyânet ile nâm-dârlarındansız ve her hâlde Devlet-i Aliyye’nin sadâkat-kârlarındansız. Rûz-ı mesâfda dâire-i kudretiniz muhît olduğu derecelerde cân-siparlık ve i‘ânet-kârlık şîmesine riâyet buyurur musuz ve zâtınızda merkûz olan cevher-i şecâati ibrâz eder misiz ağapaşa hazretleri ne buyurursuz sâir ocak ağaları ne dersiz bizim ile muâhede eder misiz ve cenk vaktinde merdâne duruşup a‘dâya sine girmeğe kefîl olur musuz ve ocaklınızdan gereği gibi kāideniz üzre ahd aldıkdan sonra îmân-ı mugallaza ile bizi inandırır mısız Ali Paşa ve Osman Paşa ve Ahmed Paşa hazarâtı sizler dahi vüzerânın nâmdârlarındansız gayret ü hamiyyetiniz ma‘lûm olduğundan sizi istishâb eyledik. Hîn-i hâcetde bize yâr ü vefâdâr olur musuz ve maiyyetinize verilecek askeri lâyıkı üzre i‘mâl edip mukābele-i a‘dâda pâyidâr olur musuz ve sizler ki Rumeli ve Anadolu memleketlerinde şân ü şöhret [389b] sâhibi ağalarsız sizden dîn ü devlete küllî hizmet me’mûldür maiyetinizde olan askeri taht-ı muâhedeye idhâl ile askeriniz tahlîf eder misiz inşâ’llâhü teâlâ bu muâhedenin muktezâsını icrâya muvaffak olursak a‘dâya gālib olacağımız bî-iştibâhdır. İşte bu muâhede nizâm bulduğu gibi ordu nâibine hüccet etdirdip şevketli pâdişâhımıza göndereceğim ne dersiz böyle bir hüccet yazılsın mı ben dahi inşâ’llâh şevketli kerâmetli efendimizin hazînesinden ve kendi tarafımdan olmak üzre cümleye lâyıkı üzre ikrâmda kusûr etmem dîn uğruna mâl ü cân fedâ edenleri dirlik ve nân-pâre ve mansıb ü cihât-ı sâire ile tatyîb ederim ve muhârebe esnâsında mecrûh olanları bi’n-nefs nezâret ile tîmâr etdirdip

[772] bu def‘a … şöyle ki V, ATE: -AE

taâmlarına ve yatacak yerlerine bakdırırım ve bahşiş ü atiyye vermekde inşâ'llâh lâzime-i mürüvvet ü şefkati icrâ eylerim kaldı ki süvârî askeri piyâde askerini ceng vaktinde fedâ etmemek muâhedesi dahi lâzım olup iki fırkanın rü'esâsı birbirini ne vechile inandırmak mümkün ise inandırsın ve bu muâhede tahtına duhûl murâd etmeyen her kim ise geri kalsın. Zor [ve] cebr yokdur geri kaldığı için muâteb olmaz zira bu muâhede erbâb-ı şecâat ve gayrete mahsûs olup nefsine i'timâdı olmayan ve dünyaya aldanıp mukadderi bilmeyen içimizden çıksın ne dersiz dediğim münâsib değil mi böyle olduğu sûretde herkes varsın zîr-i hükmünde olan [390a] askerini taht-ı râbıtaya idhâl etsin ve gereği gibi itimâd tahsil[in]den sonra kabûl-i muâhede haberini getirsin yine bir meclis edelim diye lâyiha kâğıdı okundukdan sonra serdâr-ı ekrem dahi siyâk-ı meşrûh üzre cümleye hitâb ve bi'l-ittifâk cümlenin muhârebe-i a'dâya kıyâm eylemek taahhüd[ün]ü îfâ eylemelerini isticvâb eylediler.

Bu husûslar herkesin ma'lûmu ve ittifâksız bir iş görülmek müyesser olmayacağı cümlenin nâ-meczûmu olmağla herkes mûcibiyle amel eylemeği iltizâm ederek kıyâm ve huzzârdan her biri kendi zîr-i[773] destinde olanın nizâmına ihtimâm eyledi.

Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Hırsova be-Cânib-i Maçin ve Avdet-i Asâkir-i İslâm ez-Maçin be-Cânib-i Hırsova

Ânifen beyân olunduğu üzre herkes kendi dâiresine nizâm vereceği esnâda düşman-ı dînin Kalas tarafına nehr-i Tuna'yı beri Maçin cânibine geçmek fikr-i fâsidesinde olduğu istihbâr ve fi'l-asl çün ki Maçin tarafına teveccüh olunmağa karâr verilmişidi Zi'lka'de'nin altıncı [7 Temmuz 1791-Çarşamba] ve Haziran'ın yirmi yedinci Perşembe günü ağapaşa bi'l-cümle ocaklısıyla hareket ve ba'dehû mîrimîrândan Tepedelenli Ali Paşa ve Seyyid Osman Paşa ve Çarhacı Ali Paşa ale't-tertîb müteâkıben nühzat ve ol gün a'dânın nehr-i Tuna'dan Maçin mukābilinde olan

[773] Burada zir kelimesinden sonra yanlışlıkla vav "و" harfi yazılmıştır.

adaya geçdiğini hikâyet ü rivâyet eylediler. Hattâ Maçin'e bir sâat mesâfe olan Kıztaşına kayıklar ile bir mikdâr katana ihrâc eylediği meşhûd olup derhâl Rumeli vâlîsi tarafından mukābele olunup tarafeynden birkaç âdem [390b] mecrûh olduğu peyâmı vürûd akabinde zikr olunan katana atlısı geriye çekildiği haberi dahi gelmişidi. Binâberîn muasker-i hümâyûn Hırsova'dan on sâat mesâfesi olan Maçin'e varınca Maçin ordusuna takviye verilmek lâzım gelmekle Daye[774] köyü pîş-gâhında Çaparzâde ve Karaosmanzâdelerden el-Hâcc Mehmed Ağa maiyyetlerinde olan askerleriyle ta'yîn olundular. Düşman-ı dîn mevcûd olan cem'iyyetini hey'atıyla Kalas ve Seret taraflarından ta'vîk ve ke'l-evvel Maçin üzerinde asâkir-i İslâm ile akd-i muhârebe edeceğini muasker-i hümâyûn küberâsı tahkīk eylediğine binâen Rumeli vâlîsi vezîrin me'mûriyyet-i sâbıkāsı tahvîl ve mevcûd olan asker ile Maçin tarafına ta'yîn olunup bir iki gün zarfında ordu-yı serdâr-ı ekremî dahi varmak üzre olmağla Maçin'e gönderilen asâkir-i ordu-yı serdâr-ı ekremî varmazdan mukaddem düşman-ı dîn zuhûr eder ise cenge kıyâm ve mesâfesi karîb olmağın muhârebeye şürû' olunur ise ordu-yı serdâr-ı ekremî dahi yetişip a'dâ-yı liâma bir güzelce nizâm verilir diye mukaddemce beyân olunduğu vechile Maçin ordusuna gereği gibi i'tâ-yı takviyet ve hattâ serdâr-ı ekrem bulunmaz ise dahi Maçin kasabasına cem' olunan asâkir ü mühimmât kifâyet eder diye rivâyet olunmuşidi.

Tafsîl olunduğu üzre şehr-i Zi'lka'de evâilinde [2 Temmuz-11 Temmuz 1791] Hırsova'dan ağapaşa ve sâir ocaklı ve vüzerâ ale't-tertîb tahrîk ve Maçin cânibine tesyîr olunduğundan gayri ordu-yı hümâyûn Hırsova'da kalmış sûretini istihsâl için defterdâr [391a] efendi ve defter emîni ve sâir aklâm ü ketebe Hırsova'da ibkā olunup sadrıa'zam hazretleri da[h]i sâir ricâl-i devlet ve Anadolu ve Rumeli ağalarıyla ta'kīb eyleyerek Daye karyesine nüzûl eylediler. Bu aralıkda Rumeli vâlîsinin tahrîrâtı gelip düşmanın nehr-i Seret'den Tuna'yı İbrail adasına

[774] Daye V, ATE: Raye AE

mürûriyyeti beyân ve bu def‘a dahi bir mikdâr düşman askeri Kıztaşına geçip beri tarafdan dahi atlı varıp muhârebe ve [a]‘dâyı gerilediklerini ve sâhilde olan sazlıkda piyâde askeri muhtefî olmak mülâhazasıyla ihtiyâten verâlarına düşmediklerini ifâde edip ba‘dehû sâhile çıkan düşman-ı dîn adaya geçtiğini işâret ve tekrâr avdet eder fikirleriyle imdâd ü i‘ânet olunmasını istid‘â etmişidi. Derhal bir iki gün mukaddemce olan me’mûriyyetleri tecdîd olunarak Tepedelenli Ali Paşa ve ağapaşa ve Çaparzâde ve Karaosmanzâde’nin bir sâat evvel Maçin’e vusûlleri isti‘câl ve ucâleten me’mûriyyet kâğıdları kendilere irsâl olundu. Maçin ile serdâr-ı ekremin kıyâm eylediği Hırsova sahrâsının bu‘du sekiz on sâat mikdârı mesâfe olmağla günde birkaç def‘a âdem gidip geldiğinden tafsîl olunduğu üzre Hırsova’dan gönderilen asâkir bir tarafdan Maçin’e duhûl üzre iken askerin ol tarafa hareketlerinin ferdâsı tekrâr Maçin’den haberler tevârüd edip Moskovlu karşıda olan askerini leylen Maçin yakasına geçirdiğini ve Zi’lka‘de’nin yedinci Sebt günü [8 Temuz 1791-Cuma] Maçin üzerine hücûm eyleyeceğini bildirdiklerinde [391b] ileride olan vüzerâ ve rü’esâ-yı askere tekrâren [ve] te’kîden haberler gönderilip yevm-i mezkûrda vüzerâ ve Tepedelenli ve yeniçeri ocağı müteâkıben ale’s-seher Maçin’e vâsıl ve fi’l-asl Maçin’de olan askerin ikāmet eyledikleri mahalle dâhil oldular.

Yeniçeri zümresinin evvelce erişenleri metris hafrına şürû‘ üzre iken a‘dâ üç koldan askerini yürüdüp beri tarafdan dahi mukābele ve toplara ateş verilip tarafeynden top cengine mübâşeret ve aralık aralık asker-i İslâm yürüyüşler edip bahâdırlıklar icrâsına mübâderet eylediler. Bu gûne cenglerde Moskovlu’nun tecrübe olunan âdeti üzre evvelen kendisine hamle ile eden asâkir-i İslâm atlısı üzerlerine hücûm ve top ve humbara daneleri yağdırarak birkaç koldan izhâr-ı kîne vü husûm eylediler. Ol gün ve bir gün mukaddem fi’l-asl Maçin’de bulunan leşker ile kefere muhârebesine yetişen asâkir-i İslâm atlısının bir mikdârı Arnabud ve bir mikdârı mukaddemce beyân olunduğu vech üzre ucâleten muasker-i hümâyûndan gönderdilip yorgun argın henüz mahall-i ma‘rekeye vürûd etmiş cünûd müteferrika olmalarıyla

derhâl mukābele-i a‘dâdan rû-gerdân ve mahall-i ma‘reke etrâfında vâḳi‘ sahrâlara perîşân oldular.

Bu perîşânlık sebebi ile düşman fırsat bulup metrislere hücûm sûretinde oldukda asker-i İslâm’ın bakiyyesi dayanıp kezâlik Tepedelenli Ali Paşa bakiyye kalan beş yüz Arnabud’u ile bir mikdâr gālibâne ceng ve birkaç def‘a yürüyüşler [392a] eyleyerek vâfir a‘dâ ihlâk ve ol aralıkda Çaparzâde ve Karaosmanzâde başlarında kalan asker ile muhârebe-i mezkûreyi idrâk ve birkaç def‘a düşman-ı dînin saflarına dilîrâne hücûma heves-nâk olup lâkin leşkertamâmca yetişip ba’de’t-tertîb cenge mübâşeret olunmuş olmadığından emekleri zâyi‘ ve bir tarafdan bozgunluk âvâzeleri şâyi‘ olmağın vüzerâ ve zâbitân sinân be-dest ve şîmşir be-kef firâr eden askerin önünü alıp her ne kadar i‘âdelerine sa‘y-i firâvân eylediler ise de bir şey müfîd olmayıp bi’lâhire fi’l-asl Maçin’e tertîb olunan orduyu yağma vü talan ederek geriye girîzân oldular.

Bunların firâr ve orduyu yağmalamaları metrisde olan piyâde askerine mûcib-i vehm ü haşyet ve gāile-i avdet kendilerine dahi sirâyet etmeğin metrislerin terk ve perde-i nizâmların hetk eylediler. Rü’esâ-yı asâkir hakk budur ki kusûr etmediler. Melhame-i mezkûr[e]de Arnabud tâifesiyle Çaparzâde süvârîsinin ba‘zıları geri çekilmeleriyle mûcib-i tefrika vü perîşânî oldular. Çünki fi’l-asl Hırsova’dan Daye karyesine ve andan Boğazköyü’ne ve andan Maçin’e ya‘nî üçüncü gün mahall-i muhârebeye varılmak musammem iken a‘dâ-yı dîn âdeti üzre bizden bir gün evvelce davranıp bizim üzerimize hücûm haberi geldiğinden sür‘at ile cenge yetişelim yollu Daye köyünden ileride olan bir konağı li-ecli’l-maslaha tayy etmek üzre seherî hareket ve bir sâatden sonra top sadâsı [392b] istimâ‘ olunup muhârebe ve vukū‘u istidlâl ve seyr-i serî‘ ile ileriye can atıp nâ-gâh seller gibi bozgun askeri zuhûr ve önlerine varıp i‘âdelerine sarf-ı makdûr olundukda men‘lerin bir vechile tarîki bulunmadığından gayrî şeâmetleri geriden gelen askere sirâyet ve anlar dahi tarfetü’l-aynda perîşân ve rast geldikleri ağırlık ve amvâl ü eşyâyı talan eyleyip

henüz ceng mahalline vusûl bulmamış yollarda buldukları topların koşumlarını kesip bârgîrlerine süvâr ve cebehâne arabalarından kurşun ve barut çıkarıp götür[e]mediklerine ateş verdiklerinden gayri iddihâr olunan yirmi günlük zehâyiri yağma ve arabalarını şikest ve aralık aralık fakīri ganîsini ve kavîsi za‘îfini katl eyleyerek beyân olunan vechile müteferrik olan askerin bir fırkası Karasu tarîkine ve bir fırkası Hırsova caddesine doğru firâr eylediler. Yollarda dökülüp kalan topların tekrâr câmûs ve bârgîr tedârükü ve yirmi beşer guruşa ba‘zı kimesneler ile ta‘yîni ile hıfzları iltizâm ve telefden sıyâneten ihrâc ve Hırsova’ya gönderilmesine ihtimâm olundu.

Muhârebe-i mezkûre beş altı sâat mikdârı mümtedd olmağın ba‘zı piyâde mecrûhların geride kalmaması fikriyle sadrıa‘zam kendi tarafından vüzerâya haberler gönderip çün ki kendileri dahi Maçin’e gelmeleri askerin beyân olunan sûretlerde tamam müteferrik oldukları hengâma tesâdüf etmeğin tevkīf-i leşkere çâre [393a] bulamadığından zarûrî mahall-i ma‘rekenin tahmînen üç sâat gerisinde vâḳi‘ bir nehir kenârına ric‘at ve askerin verâsını aldıkdan sonra Hırsova’ya avdet eylediler.

Tenbîh

El-hâsıl bu perîşânlığa bâ‘is mukaddemce Maçin’e tertîb olunan seraskerin ve sâir rü’esâ-yı leşkerin a‘dâ-yı dînin ne vakt ve ne tarafdan asâkir-i İslâm üzerine hücûm edeceğine adem-i ıttılâ‘larıdır zira düşman-ı dîn bir gün mukaddem ânifen tahrîr olunduğu üzre nehr-i Tuna’yı Kalas’dan beri cânibe geçip tûl ü arzı bir buçuk sâat mesâfeyi şâmil nehr-i Tuna’ya muttasıl derûnunda atlı setr olunur bir sazlığa gizlenip ve ol sazlığın derûnundan seherîce zuhûr eyledikde zikr olunan sazlıkdan Maçin’de olan leşker-i İslâm’ın metrislerine gelince aralıkda vâḳi‘ yarım sâat mesâfesi olan sahrâda leşker-i muvahhidîn kâfirleri karşılayıp bir mikdâr ceng eyledikden sonra kâfirler firâr ve sazlık derûnunda istitâr eylemişler idi. Ol mahalleri nehr-i Tuna tuğyânında su basmışdır diye henüz asker-i İslâm tarafından ol sazlık

keşf olunmamışdı ve a‘dâ-yı dîn Kalas’dan nehr-i Tuna’yı beri cânibe tamam askeriyle geçip geçmediğini bilmezler idi ve zikr olunduğu üzre bir gün mukaddem ol sazlıkdan zuhûr eylediğinden yine fakat ol mahalden zuhûr eder diye metrislerin toplarını ol cânibe tasvîb ve leşkerin ekserîsini dahi ol cihete tertîb eylediler idi. Yevm-i mezkûrda kâfirlerin [393b] cüz’îsi ol sazlıkdan zuhûr ve ekserîsi Maçin ordusu ve metrisleri üzerine nâzır olan bir sırt üzerinden tesyîr-i tabur edip asâkir-i İslâm zikr olunan sazlık kuddâmında olan sahrâ-yı mezkûrda düşman-ı dîn taburlarına girişip cenge ikdâm ve mânend-i zenbûr taburlarına koyuluptamâmca ahz-ı intikām üzre iken zikr olunan sırt üzerinde ki Maçin ordusu ve metrisleri olan mahallin çâr-yek sâat mikdârı gerisine müsâmit idi. A‘dâ-yı dîn taburları nümâyân ve ol taraflardan metrisler cânibine doğru top ve humbara ile âteş-feşân oldular. Zikr olunan sırt üzerinde ol gün evvel Tepedelenli Ali Paşa ve ba‘dehû Çaparzâdeoğlu atlısı yetişip yol zahmetiyle birer kerre düşman-ı dîn üzerine hücûm edip sekiz sâat mesâfeden ılgar ile gelip bî-tâb ü tüvân olduklarından bozulmuşlardır. Meğer kâfirlerin bir gün evvel sazlıkdan görünmesi sırt cânibinden zuhûr edeceğinden asâkir-i İslâm’ı iğfâl idi ve a‘dâ-yı dînin bu gûne desîse-i zâhiresine aldanması böyle ömründe muhârebe görmeyip ve bayağı hiyel-i cengden gāfil bir âdem iken üç tuğ ve hasret-i vüzerâ olan Rumeli eyâleti ihsânıyla bu gûne emr-i cesîmde isti‘mâl olduğundan neş’et eylemişdir. Bozuldukdan sonra tekrâr serasker olsa mâni‘ değildir. Zira hud‘a-i a‘dâya tahsîl-i vukūf etmiş bulunmağla merâsim-i hazme riâyeti ziyâde eder ve ihtiyâta riâyet [394a] etmek matlûba nâil olmanın mukaddimesidir.

İstitrâd

Ma‘a-hâzâ bu def‘a Devlet-i Aliyye’nin Moskovlu ile olan bu muhârebesi altı sâat mümtedd olmağla sâbıklarda olan Rusya muhârebesinden ezyed ve kesret-i mecrûh u şehîd Moskovlu ile mukaddemlerde akd olunan melhamelerden akvâ olduğun te’yîd eder. Muharrir-i hakīr tezkire-i evvel hizmetiyle muasker-i hümâyûna

mülâzım bulunmağın akab-i muhârebede fakat Rumeli sancaklarından olmak üzre oğullarına ve mülâzımlarına yüz elliden mütecâviz şühedâ tîmârı tevcîh eylemişdir.

Mukaddemce zikr olunduğu üzre serdâr-ı ekrem Maçin verâsında vâḳi‘ nehir kenârında bir mikdâr ârâm [ve] mevsim-i evâil-i Temmuz olmağın müsâade-i vakt ile yine tedârük-i mâ-fât mümkündür mülâhazasıyla ucâleten bir gün[de] Hırsova ordusuna ric‘at ve avdet eden leşkerin önlerin kesdirmeğe dikkat eyledi ve düşman-ı dîn dahi asâkir-i İslâm’ın otuzda biri mahall-i muhârebeyi görmeden avdet etmiş oldukların tahkīk eylediğinden mâ-adâ muhârebe-i mezkûrede hayli şikest görmeğin mebâdâ tekrâr üzerime hücûma i‘tinâ ederler fikirleriyle Maçin’den firâr ve nehr-i Tuna’yı karşı Kalas cânibine güzâr eyledi.

Tertîb-i Mukaddemât-ı Ric‘at-i Muasker-i Hümâyûn der-Sânî Kerre be-Cânib-i Maçin ve Fevt-i Vâlî-i Rumeli ve Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât

Mukaddem zikr olunduğu üzre çün ki vâkıa-i Maçin’den perîşân olan asker her ne kadar tabîat-ı dehrden hâric ise de fî-mâ-ba‘d bir mahalle cem‘ olmak mukadder olur ise tekrâr Maçin’e avdet [394b] cezm-kerde-i serdâr-ı vâlâ-menkabet olarak Hırsova’ya ric‘at ve tetmîm-i levâzıma mübâşeret olunmuşdu. Bu kerre ba‘de’r-rücû‘ birkaç gün zarfında ol gûne müteferrik olan leşker-i perâkende cem‘ olunduğundan başka asâkir-i mürettebenin pes-mândelerinden dahi vâfir asker cem‘ olunup Devlet-i Aliyye’de nâdirü’l-vukū‘ olmak üzre ba‘de’l-istişâre tekrâr düşman-ı dîn üzerine varmağa bi’l-ittifâk karâr verilip Rumeli vâlîsi müşârün-ileyh ke’l-evvel serasker nasb olunup me’mûr-ı maiyyeti olan sunûf-ı askeriyye ile Hırsova’dan Daye köyüne ve andan Maçin’e doğru azîmet eylemesi kendisine telkīn ve ol bâbda ısdâr olunan menşûrda dahi çün ki hareketi tafsîl ü tebyîn olunmuşidi şehr-i Zi’lka‘de’nin on altıncı [17 Temmuz 1791-Pazar] ve Temmuz’un yedinci günü ale’s-sabâh olduğu mahalden hareket ve üç beş dakīka azîmet ve ol hilâlde müşârün-ileyhe insıbâb ârız

olup derhâl bî-tâb olarak süvâr olduğu hayvândan nâzil ve ser-menzil-i rahmet[775]-i Hakk'a vâsıl olup Hırsova'da vâḳi' câmi'de defîn-i hâk-i mezâr kılındı. Ordu-yı hümâyûnda olan emvâli ve Pazarcık'da ber-vech-i vedî'a vaz' eylediği eşyâsı cânib-i mîrîden zabt olunup Rumeli eyâleti ordu-yı hümâyûn seraskerliği ile yeniçeri ağası olan Pekmezci Mehmed Paşa'ya ve yeniçeri ağalığı bundan akdem Maçin ordu ağası ve sâbıkā kul kethüdâsı olan Bektâşî Süleyman Ağa'ya tevcîh olunup Rumeli vâlîsinin me'mûriyyet-i sâbıkāsı tecdîd ve yevm-i mezkûrda vâḳi' olan meşveretde sunûf-ı askeriyyenin [395a] teehhübleri ve bir gün sonra Maçin cânibine teveccühleri tenbîh ü te'kîd olundu.

Hareket-i Serdâr-ı Ekrem der-Def'a-i Sâniye ez-Hırsova be-Cânib-i Maçin ve İ'tâ-yı Vezâret ve Mîrimîrânî ve Vukū'-ı Tevcîhât-ı Sâire

Ânifen beyân olunduğu üzre Maçin'den Hırsova'ya gelindikden sonra on gün mikdârı ikāmet ve eyyâm-ı mezkûrede ucâleten mühimmât ve zehâyir ve efrâd-ı asâkirin nizâmına dikkat olunup eyyâm-ı muhârebe fevt olmazdan mukaddem mütevekkilen ale'llâh bi'l-cümle vüzerâ ve ocaklı ve sâir tavâ'if-i askeriyye ile şehr-i Zi'lka'de'nin on yedinci [18 Temmuz 1791-Pazar] ve Temmuz'un sekizinci Salı günü hareket-birle Daye karyesi muhayyem-i leşker-i zafer-rehber olup ferdâsı Yeniköy karyesine nüzûl ve bu def'a Maçin'e hareket olunmak için akd olunan meclis-i şûrâda ihtiyâta riâyet ve mücâvir-i mahall-i a'dâ olan Maçin'e takarrüb olundukda metrisler hafr olunarak ileriye gidilmesi netîce-i ezhân-ı ashâb-ı ukūl olunduğuna binâen tahmînen Yeniköy'den bir sâat ileride metris olunup ferdâsı Maçin kurbünde vâḳi' karyelerden Soğanlık karyesi kuddâmında kezâlik metris alınıp mütebassırâne kıyâm ve esbâb-ı teyakkuz cem' olunarak birkaç gün ârâm olundu. Abdi Paşa delibaşısı Türkmenoğlu İsmail Ağa'nın mîrimîrânlık tevcîhi ile kadri terfî' olundu. Rumeli Vâlîsi Vezîr Mehmed Paşa'ya İbrail cânibi seraskerliği

[775] rahmet V, ATE: -AE

tefvîz olunup maiyyetinde olan mîrimîran ve eyâletler ve sâir asker ile nehr-i Tuna'yı karşı İbrail cânibine mürûr eylemesi irâde kılındı. Mâh-ı merkūmun [395b] yirmi ikinci Sebt günü [23 Temmuz 1791-Cumartesi] Tuna kapudanı Vezîr Ahmed Paşa'ya Silistre eyâleti ve selefi Cezayirli kethüdâsı Vezîr Halil Paşa'ya Kocaeli sancâğı ve sâbıkā Maçin seraskeri Kaymakam Vezîr Hasan Paşa'ya Sivas eyâleti tevcîh olunup cevâiz ve mübâşiriyye ve ihbâriyyeleri bi'l-cümle in'âm olundu. Mîrimîrândan Gürcü Osman Paşa bir müddetden beri İbrail kal'ası muhâfazasından nakdîne-i gayret[776]-i iktidârın nisâr ve rütbe-i vâlâ-yı vezârete sezâ-vâr olmağla avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden üç tuğ ihsânıyla kadri i'lâ ve İbrail yakasında müceddeden binâ olunan tabyada ictimâ' eden dalkılıç ve sâir askere başbuğ nasb ve kendisine i'lâm ü inbâ olundu ve kethüdâ kitâbeti cebeciler kâtibi Mükellefzâde Mustafa Bey'e ve cebeciler kitâbeti selefi İbrahim Efendi'ye tevcîh olundu.

Şehr-i Zi'lka'de'nin yirmi üçüncü [24 Temmuz 1791-Pazar] ve Temmuz'un on dördüncü günü Soğanlık sahrâsından ref'-i a'lâm ve mahallinde zikr olunduğu üzre mukaddem bir kerre asâkir perîşân oldukdan sonra misli mesbûk olmayarak muasker-i hümâyûna gereği gibi çekidüzen verip asâkir-i encüm-şümâr ile sadrıa'zam bi'l-cümle ahâlî-i ordu-yı hümâyûnu istishâb ve Maçin sahrâsına nasb-ı hıyâm-ı âsümân-kıbâb eyleyip iktizâ eden mahallere metris hafriyle icrâ-yı lâzime-i istihkâm ve leyl ü nehâr kavî karakollar ihrâcıyla etrâf-ı leşker-gâhı muhâfazaya ikdâm eyledi.

Vukū'-ı Musâlaha-i Devlet-i Aliyye bâ-Nemçe

Devlet-i Aliyye'nin hasm-ı kadîmi olan Nemçeli mukaddem mahallinde beyân olunduğu üzre Moskovlu'nun ba'zı tekâlîf-i [396a] bâridesine binâen Devlet-i Aliyye Moskovlu ile feth-i bâb-ı cihâd eyledikde Moskovlu ile müttefik olduklarına mebni Nemçeli dahi nakz-ı ahd husûsunda izhâr-ı inâd ve Devlet-i Aliyye ile

[776] gayret ATE: -AE, V

def‘aten deriçe-i muhâsamayı güşâd eylemişler idi. Melâ‘în-i hâsirîn ve Moskovlu-yı laîn ile üç seneye karîb birden Devlet-i Aliyye muhârebe eyledikden sonra Devlet-i Aliyye’ye dostluk izhârında olan Prusya Kralı tavassutuyla Nemçeli ile akd-i mütâreke ve musâlaha olunup yalnız Moskovlu ile muhârebe olunmak savâb-dîd-i ukala olmağın ol bâbda mukaddemâ isimleri mezkûr olan üç nefer murahhasların bir neferi Âsitâne-i Aliyye’den ve iki neferi Silistre’de muasker-i hümâyûn tarafından techîz ve mevâdd-ı musâlahayı müzâkere için Ziştovi kasabasına tesyîr olunmuşlar idi. Mâh-ı Rebî‘ü’l-evvelin on üçüncü günü [1 Aralık 1789-Cumartesi] kasaba-i mezbûrede Nemçe murahhaslarıyla mükâlemeye mübâşeret ve cerh ü ta‘dîl-i mevâdd-ı musâlahada dikkat ederek dîvân-ı hümâyûn kaleminde mazbût olunduğu üzre bi’lâhire on dört madde üzerine şehr-i Zi’lhicce’nin üçüncü günü [3 Ağustos 1791-Çarşamba] emr-i mühimm-i musâlaha on sekizinci meclisde sûret-pezîr olup tarafeynin temessükleri tahrîr ü temhîr ve hitâm-ı musâlaha nüvîdiyle rikâb-ı hümâyûn ve muasker-i übbehet-makrûn taraflarına âdemlerin tesyîr eylediler.

Acîbe

Ba‘zı maddenin kabûl ve adem-i kabûlü nizâ‘ıyla Nemçe murahhası infiâl ve hemen encümen-i musâlahadan kalkıp der-akab Tuna kayıklarına nakl-i ahmâl ü eskāl edip nehr-i Tuna’ya karşı Eflak yakasına güzâr [396b] ve Bükreş kasabasında Nemçe ser-gerdesi yanında bir eyyâm karâr eyledikden sonra Prusyalı tavassutuyla yine kasaba-i mezbûreyi ric‘at ve emr-i musâlahanın itmânına mübâşeret eylemişdir.

İn‘âm ü İhsân-ı Pâdişâh-ı Cem-Menkabet be-Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye

Ânifen zikr olunduğu üzre bir müddetdenberi Ziştovi kasabasında mükâleme üzre olan Devlet-i Aliyye elçileri mübtelâ-yı zahmet ü meşâkkat ve bir nev‘ mükâfâta mazhariyyet ile mükerrem ü mültefet olmaları nezd-i pâdişâh-ı kadr-

şinâsda[777] müstahsen görülmekle murahhas-ı evvel olan reîs efendiye on kese îrâd ve [murahhas-ı] sânî olan İsmet Beyefendi'ye İstanbul pâyesi ve beş kese îrâd ve [murahhas-ı] sâlis olan Dürrî Efendi'ye kezâlik beş kese îrâd [ü] ihsân ve avârif-i seniyye-i şehriyârâneleriyle kendilerin mahsûd-ı eşbâh ü akrân buyurmuşlardır.

Zikr-i Muhâbere-i Sadrıa'zam be-A'dâ-yı Hüsrân-Tev'em ve Beyân-ı Tesyîr-i Sefîr ve [H]usûl-i Mütâreke

Ânifen beyân olunduğu üzre çün ki def'a-i ûlâ-yı Maçin'de kadem-i sebât-ı asker mütezelzil ve ol vak'a-i hâilede mühimmât ü zehâyirin nizâmı fi'l-cümle mütebeddil olup a'dâ dahi Tuna ve Seret kenârlarında kendisine i'tâ-yı takviyet ve tabyalar ve metrisler binâ vü inşâ ve donanmasını külliyyetli müheyyâ eylediğinden başka penâh ittihâz eyledikleri mahaller nehr-i Tuna'nın derûnunda ve verâsında vâḳi' be-gāyet sarp ve muhâlif yerler olunduğundan asker-i İslâm'ın hücûmuna imkân gayr-i müsâid ve maâza'llâhü teâlâ düşman-ı dîn ke'l-evvel beri taraflara geçmek lâzım gelir ise belki kemâ-fi's-sâbık matlûb [397a] olan vechile ceng etmeksizin askerin geriye yüz tutacağı ezhânı mübtebeddir eylediğinden gayri a'dâ-yı dînin Anapa'yı istîlâsı ve Soğucak'ın tahliyesi ve Karadeniz donanmasından bir fâide tereddüb etmeyeceği ihtimâlleri mülâhazalarıyla bundan sonra âriza-i ilâhî zuhûr eylediği takdîrde hâl müşkil ve pây-ı tedbîr-i der-gil olur yollu merâsim-i hurrem ü ihtiyâta riâyete i'tinâ ve büyük orduya halel gelmeksizin düşmanın mizâcı yoklanıp hâle muvâfık gelir ise sulh etmek karâr-gîr-i ehl-i şûrâ olup binâberîn sadrıa'zam tarafından Rusya ser-gerdesi olan Rebnin generale bir mektûb yazılıp işte yer gök götürmez asker ile Maçin sahrâsına nüzûl eyledik. Harbin netîcesi mechûl ve bu def'a kimin derîçe-i ikbâli güşâde olacağı gayr-i ma'lûm olup istirâhat-ı reâya ve def'-i sefk-i dimâ irâdeleriyle ber-vech-i insâf hareket olunduğu hâlde Devlet-i Aliyye cenge hâzır olduğu gibi sulhe dahi âmâde olmağla derece-i me'mûriyyetinizi

[777] şinâsda V, ATE: şinâmda AE

ifâde ve bir mü[t]eayyin âdeminiz ile esâs-ı sulhü irsâl eyleyesiz diye istimzâc olundukda Rusya ser-gerdesi olan Rebnin general bilâ-te'hîr bir ofçiyar ile bir niyâz-nâme irsâl ve esâs-ı sulh olarak üç madde beyân eyledi. Mevâdd-ı merkūme erbâb-ı devlet miyânlarında müzâkere olunup hatt ü tenzîl vâdîlerini tahsîl için tekrâr bu esâs insâf derecelerinden hâric olup tevsî'-i lâzımdır diyerek [397b] bir mektûb dahi yazıldı. General-i mesfûr dahi benim me'mûriyyetim bu derecelerde olup tağyîri uhdemde olmayıp netîce-i kelâmı ben ifâde eyledim. Bundan sonra bunun için sûal ü cevâb abesdir diye cevâb-nâme irsâl ve o[l] hilâlde taraf-ı hümâyûndan dahi müzâkere-i sulh için ruhsat-nâme îsâl olunmuşidi.

Mütârekeye şürû' ve adem-i şürû' husûsunu Kuban hânı ve sâir vüzerâ vü ricâl ile meşveret olunup muktezâ-yı vakt ü hâle nazaran ba'de'l-istisvâb hademe-i Devlet-i Aliyye'den birinin me'mûr kılınmasın istihsân eylemeleriyle ol vakt Anadolu muhâsebeciliği ile muasker-i hümâyûnda bulunan Ahmed Vasıf Efendi ihtiyâr ve mütâreke mükâlemesi maslahatı için Rusyalı ordugâhına tesyâr olundu.

Efendi-i mûmâ-ileyh üç beş nefer etbâ'ıyla ba'zı maslahat-ı devlet zımnında mahfîce İbrail câniblerine gidiyorum diyerek nehr-i Tuna'ya karşı Rusyalı tarafına güzâr ve Kalas karyesinde Moskovlu ser-gerdesi Rebnin general ile mülâkāt eyleyip yed-i emânetine vedîa kılınan mektûb-ı sadrıa'zamîyi i'tâ ve ba'de't-tercüme muktezâsı müzâkere olunup cevâbını edâ eyledikden sonra ferdâsı general-i mersûm mülâkāta hâhiş-ker olduğunu ihbâr ve mûmâ-ileyhin sâkin olduğu konağa varıp mükâleme-i mütârekeye ibtidâr eyledi. On gün zarfında mükâlemeleri nihâyete resîde ve zîrde muharrer olduğu üzre nihâyetü'n-nihâye olarak sekiz mâh müddet ta'yîni ile sûret-i şürût-ı mütâreke [398a] beyâza keşîde kılınıp ol vechile mütârekeye verilen nizâm lede'l-istişâre makbûl-i hâss u âmm olmağın tarafeynin temessükleri tahrîr ve Devlet-i Aliyye temessükü sadrıa'zam mührüyle ba'de't-temhîr murahhas-ı mûmâ-ileyh tarafına tesyîr olunup şehr-i Zi'lhicce'nin onuncu [10

Ağustos 1791-Çarşamba] ve Temmuz'un otuz birinci Perşembe günü ber vech-i mukāvele vakt-i mesâda cânibeynin temessükleri mübâdele olundu.

Sûret-i Esâs-ı Mütâreke

Mâdde-i ûlâ ; Kaynarca sulhü ve ba'dehû vâḳi' olan muâhede vü ahid-nâmeler şürûtu mer'î olmak

Mâdde-i sâniye ; Eflak ve Boğdan memleketleri menfaatli şürût ile Devlet-i Aliyye'ye istirdâd olunmak

Mâdde-i sâlise ; Turla'dan kat'-ı hudûd olunmak şürûtları idi.

Mütâreke akd olunduğu esnâda der-akab murahhaslar ta'yîn ve mükâleme-i mevâdd-ı musâlahaya bir mahall tahsîs ü tebyîn olunmak lâzım iken Moskov askeri ser-gerdesi general-i mersûm yalnız vaz'-ı esâsa ruhsatı olup ziyâdeye me'zûn olmadığını beyân ve mahall-i mükâleme ta'yîni ve murahhaslar ictimâ'ı ve sâir bu ahvâle müteferri' olan husûsda Feldmareşal Potemkin bi'l-istiklâl devleti tarafından me'mûr olduğunu iş'âr ü i'lân edip karîbü'l-ahidde mersûmun devleti tarafından gönderilip her ne kadar mütâreke akdinden sonra ikāmeti mûcib bir şey kalmadı ise de ihtiyâten mesfûrun ordularına geleceğini ihbâr eylediğine binâen vürûduna[778] intizâren birkaç gün Maçin sahrâsında ikāmet münâsib görüldü.

Ahvâl-i Donanma-yı Bahr-i Siyâh

Etrâfdan ordu-yı hümâyûna tahrîr olunduğu üzre donanma-yı hümâyûn merâkibi [398b] bir eyyâm Kırım adası etrâfı sularında deverân ve evvel-bahardan muntasıf-ı sayfa varınca ekseryâ bâd-ı garbî vezân ve rûzgâr-ı mezkûr ile muhârebe kendilerine müstelzim-i zarar u ziyân olduğun bilerek düşman gemileri ba'zı limanlarda nihân olduklarından donanma-yı hümâyûn kalyonları tesâdüf edemeyip

[778] vürûduna V, ATE: derûnuna AE

avdet ile sevâhil-i Bahr-i siyâhdan Kologra pîş-gâhında lenger-endâz istikrâr olmuşlar idi. Şiddet üzre Gündoğrusu rûzgârının hübûbundan ve rûzgâr-ı mezkûrun hîn-i cengde düşman-ı dîne muîn ve donanma-yı hümâyûna muzırr olmağın düşman gemilerinin zuhûr edeceği vakitler olduğundan gāliben kapudan paşa bu ihtiyâtı sayıp şâyed düşman donanması üzerimize gelip gāfil bulunmayalım diyerek kapudaneye haberler irsâl ve kaziyeden âgâh edip rûzgâr üstünde bulunalım diye ısrâr eyledikde kapudane-i hümâyûn başka mülâhazalar ile ısgā etmeyip düşman gelir ise muhârebe ederiz biz bu tarafa muhârebe için geldik diyerek kapudan paşanın mülâhazasını fehm edemediğinden Kologra sularında kaldığı hâlde kapudan paşa maiyyetinde olan sefâyin ile kapudane-i mûmâ-ileyh ve Cezayir ve Tunus ve sâir sefâyin-i İslâmiyye'den ayrılıp rûzgâr üstüne çıkıp birbirini fark etmeyecek sûretler kesb olundukda müşârün-ileyhin mütâlaası gibi def'aten düşman donanması zuhûr ve ale'l-gafle Kologra semtinde bulunan kapudane ve sâir sefâyin-i İslâmiyye üzerine hücûm eyledikde kendilere nizâm vermek gāileleriyle [399a] ref'-i bâd-bân ve enderûn-ı limandan muhârebe sularına çıkıncaya dek düşman-ı dîn galebeyi müstelzim olan sulara vusûle[779] fırsa[t]-yâb ve liman-ı mezbûrede olan sefâyin-i mezkûreye İslambol boğazı cânibine doğru esen rûzgârın zarûrî önüne düşmeğe rehâ-yâb olup ceng ederek boğaza doğru teveccüh arzusuyla sa'y-i gayretde iken kapudan paşa top sadâsını istimâ' ve kaziyyeye vukūf ile akd-i muhârebe olunan sulara bir takrîb yetişip a'dâ dahi beri tarafı bırakıp kapudan paşa üzerine hücûm etdikde Seyyid Ali Kapudan'a ve[780] sâire ferah yetişip boğaza doğru şitâb ve kapudan paşa dahi muhârebe ederek semt-i selâmeti ihtiyâr eyledi. A'dâ[781] rûy-ı deryâyı hâlî bulup Emene burnu nâm sâhile demir bırakıp deryâda bulunan tüccâr kayıklarına itâle-i dest-i hasâret eylediği ahbâr-ı muvahhişesi şâyi' olduğu esnâda mütâreke dahi

[779] vusûle V, ATE: -AE

[780] paşa üzerine … kapudâne ve V, ATE: -AE

[781] Burada a'dâ kelimesinden sonra yanlışlıkla bir ye "ى" harfi yazılmıştır.

nizâm bulmuş olduğuna binâen Rusyalı ile bi'l-muhâber[e] mutâreke haberi irsâl olunmak münâsib görülmekle celb olunan bir nefer Rusyalı mahall-i mezkûra tesyîr ve ba'de'l-vusûl Rusya donanması Emene burnundan kalkıp Kırım cânibine doğru gitdiler. İstimâ' olunduğu üzre melhame-i mezkûrede pâdişâh-ı âlem hazretlerinin Cezayir'den getirdip i'tâ-yı rütbe ile merâkib-i donanma-yı hümâyûna süvâr buyurdukları kapudanlar ve Seyyid Ali Kapudan ve refîkleri kahramâne bir ceng eylemişler ki misli gayr-i mesbûk ve izhâr eyledikleri bahâdırlıklar nâ-mesmû' u mantûkdur. Her ne kadar kendisi ma'reke-i mezbûrede mecrûh olup râkib olduğu sefînesi tevâtür-i isâbet-i [399b] top ve humbara-i düşmandan şikest oldu ise de kendisine fütûr vermeyip top-ı ra'd-âşup ile düşman-ı dîn gemilerin berbâd ve rûy-ı deryâyı kendilere dûzah-âbâd eylemişlerdir.

Zikr-i Mükâtebe ve Mühâdât-ı Sadrıa'zam bâ-Feldmareşal-i Rusya

Bundan mukaddemce mahallinde işâret olunduğu üzre mükâleme-i mevâdd-ı musâlahaya bir mahall ta'yîni ve ba'zı mevaddın Devlet-i Aliyye'ye nâfi' olan vechile tesviyesi Rusya feldmareşali olan Potemkin nâm kâfirin ordularına gelmesine ta'lîk olunmuşidi. Akd-i mevâdd-ı mütârekeden sonra muasker-i hümâyûn Maçin sahrâsında ikāmet üzre iken feldmareşal-i mersûm Rusyalı'nın Kalas'da olan ordusuna geldiğini ihbâr ve evvelen mükâtebe olunarak tarafeyn bir birinin hâtırın istifsâr eylediği akabinde teshîlen li'l-maslaha sadrıa'zam tarafından hediyye irsâliyle hâtırın sûal olunması müstahsen-i üli'l-ebsâr olmağla zemîni yeşim elmaslı bir kıt'a gayret kuşağı ve bir bohça akmişe-i girân-behâ ve kezâlik feldmareşal-i mersûm ordularına gelmezden mukaddem Rusya ordusu ser-gerdesi olup esâs-ı sulh ü mütâreke kendisiyle söyleşilen Rebnin generale ve Rusya donanmasının kapudanı olan Ribas generale[782] ba'zı hedâya tertîb ve ikmâl ve teşrîfâtî efendi ile sûy-ı sadrıa'zamîden Kalas'dan mukīm ordularına irsâl olundu.

[782] ve Rusya … generale V, ATE: -AE

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Me’mûriyyet-i ba‘zı ez-Me’mûrân

Şehr-i Zi’lhicce’nin on dördüncü günü [14 Ağustos 1791-Pazar] Belgrad muhâfızlığı Vezîr Bekir Paşa’ya ve yirmi dokuzuncu günü muhâsebe-i evvel mansıbı Ahmed Vasıf Efendi’ye ve üzerinde olan Anadolu muhâsebeciliği Sivasî [400a] Hasan Efendiye avârif-i behiyye-i tâcidârîden ihsân ü tevcîh ve sâbıkā yeniçeri kâtibi olan İsmail İsmetî Efendi maiyyetinde terfîk olunan hendese-âşinâ hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan mi‘mâr-ı sâbık Hafız Efendi ile Nemçe musâlahası akabinde Bosna câniblerine ve mâlîye tezkirecisi el-Hâcc Abdullah Efendi Eflak ve İrşova taraflarına muhaddid ta‘yîn olunup bir gün evvel savb-ı me’mûrlarına azîmet eylemeleri bâ-evâmir-i aliyye kendilere sipâriş ü tenbîh olundu.

Vekāyi‘-i Sene Sitte ve Mieteyn ve Elf
1206
[1791-1792]

Avdet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Sahrâ-yı Maçin be-Cânib-i Silistre

Sahrâ-yı mezkûrda otuz sekiz gün mikdârı ikāmet olunup müddet-i mezkûre hilâlinde mahallerinde tahrîr olunduğu üzre Nemçeli’nin musâlahası pezîrây-ı ihtitâm ve der-akab beş on gün zarfında sekiz mâh müddet ile Moskovlu’nun mütârekesi dahi karîn-i nizâm olup etrâf ü enhâya keyfiyyet i‘lân ve mütârekenin âkıbeti sulh müntec olur mu olmaz mı mechûl bir keyfiyyet olup ihtiyâtın elden bırakılmaması rü’esâ-yı askere ve sâir ordu-yı hümâyûn mühimmâtı vire gelen yerlere gereği gibi tafsîl ü ayân kılındığından başka livâ-i şerîfin dahi bu dakīkaya binâen ya‘nî ihtiyâten Şumnu kasabasında kışlayacağı ifâde vü beyân kılındıkdan sonra şehr-i Muharremü’l-harâmın ikinci [1 Eylül 1791-Perşembe] ve Ağustos’un yirmi birinci Hamîs günü Maçin sahrâsından hareket ve Hırsova yolundan nehr-i Tuna sâhili ile Silistre cânibine teveccüh ü azîmet olundu.

Nasb ü Ta‘yîn ve Tesyîr-i Murahhasân
berây-ı Mükâleme-i Mevâdd-ı Musâlaha be-Cânib-i Rusya

[400b] Mukaddem işâret olunduğu üzre muasker-i hümâyûn Maçin sahrâsında iken Rusyalı ile mütâreke akd olunduğu akabinde mevâdd-ı musâlaha tesviyesiçün kāide-i Devlet-i Aliyye üzre murahhasların ta‘yîn ü irsâl olunması bi’l-iltimâs Moskovlu tarafından isti‘câl olunmuş olmağın ol vakt ucâleten murahhas-ı evvel olmak üzre Mehmed Hakkı Beyefendi [ve] murahhas-ı sânî ordu-yı hümâyûn

kadısı İsmet Beyefendi[783] ve murahhas-ı sâlis yeniçeri kâtibi Ratib Efendi nasb olunmuşlar idi. Lâkin Ziştovi kasabasında Nemçe musâlahası mevâddını mükâleme eden murahhasların kesret-i iştigāl ile tahsîl-i mümâreset ve ol tarafda hizmet-musâlahada bulunanların mecmû'u kemâ-fi's-sâbık Moskovlu musâlahası mevâddını dahi rü'yet eylemeleri murâd-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı Cem-menkabet olmağın yine muasker-i hümâyûn Maçin'de iken seleflerinin me'mûriyyetleri tahvîl ve Ziştovi kasabasından gelecek murahhasların gönderileceği Rusyalı tarafına tahrîr ü te'cîl olundu idi. Bu kerre muasker-i hümâyûnla serdâr-ı ekrem Silistre sahrâsına vürûd ve birkaç gün kuûd eylediği akabinde mûmâ-ileyhim dahi Ziştovi'den nehr-i Tuna kayıklarıyla Silistre şehrine vâsıl [ve] muasker-i hümâyûna dâhil olmalarıyla der-akab bi'd-da've sadrıa'zam huzûruna idhâl ve rûznâmçe-i evvel defterlerinde mastûr olduğu üzre evvelen Nemçe musâlahası hizmetini edâ eyledikleri için alâ-merâtibihim mecmû'una cânib-i mîrîden olmak üzre semmûr hil'atler iksâ vü ibcâl olunduklarından sonra müceddeden yerli yerlerine Rusya musâlahası mevâddını tesviyeye murahhas ta'yîn olunduklarını miş'ir [401a] şehr-i[784] Muharremü'l-hâramın on birinci günü [10 Eylül 1791-Cumartesi] kezâlik mecmû'una rütbesine göre hila'-ı semmûr iksâ ve bir iki gün zarfında Silistre'den nehr-i Tuna'ya karşı Karalaş cânibine imrâr olunup ucâleten Rusyalı tarafına isrâ olundular.

Teveccüh-i Muasker-i Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ve İndifâ'-ı Gāile-i Sipâh[iy]ân ve Silâhdârân

Sene-i sâbıkā meştâsında sipâh ve silâhdâr ve bölükât-ı erba'a ocakları Şumnu meştâsından ihrâc ve Babadağı cânibine ta'yîn ve hilâf-ı kānûndur diye hayli inâd ederek bi'l-âhire Babadağı kasabasında meştâ-nişîn olmuşlar idi. Meştâ-yı mezkûr baharında Anadolu ve Rumeli taraflarından neferleri ihtişâr ve yoklanmaları

[783] murahhas-ı … beyefendi V, ATE: -AE

[784] şehr-i: mükerrer AE

murâd olundukda beynlerinde ba‘zı nizâ‘ tekevvünüyle zâbitlerinden bir iki nefer âdemi itlâf eylediklerinden başka muasker-i hümâyûn Maçin taraflarında iken yine ke’l-evvel muasker-i hümâyûn ile serdâr-ı ekrem maiyyetinde olmayı arzuhâller irsâliyle îrâd eylediler. Su‘âlleri irâde-i seniyyeye mugāyir olmağın Bahr-i siyâh sâhillerinden Babadağı kasabasına karîb Kologra havâlîsin muhâfazaya ta‘yîn ve istimâ‘ olunduğu üzre ol vakt cem‘iyyetleri on binden mütecâviz olduğundan taraflarından gelen âdemlerine rıfk ile muâmele olunup emr-i pâdişâhîye itâat sûretinde olmaları kendilere tefhîm ü telkīn olundu idi. Bu kerre mütâreke akdinden sonra serdâr-ı ekrem muasker-i hümâyûnla Maçin’den Silistre’ye ric‘at ve andan Şumnu sahrâsında livâ-i şerîfe vusûle hareket üzre olduğu [401b] zümre-i mazkûrenin mesmû‘ları oldukda bizler bu tarafda esîr-i zill ü hevân ve pes-mânde-i nisyân olacağız diyerek anlar dahi bilâ-fermân bulundukları mahalden bi-ecma‘ihim hareket ve ekserîsi fakra mübtela olup ahvâlleri perîşân ve merhâmete şâyân oldukların serdâr-ı erkeme ifâde için Şumnu sahrâsında zîr-i livâ-i fevz-i iltivâda bulunmağa müsâraat eylediler. Mezbûrların livâ-i şerîf üzerine cem‘iyyet ile gelmek üzre oldukları sûret-i müdhişede Silistre’de sadrıa‘zama ihbâr ve livâ-i şerîfi tasahhub eylemek fikirlerinde oldukları bahislerin hilâf-ı vâḳi‘ ba‘zıları îmâ vü iş‘âr eylediklerinde evvel eyyâmda Karaosmanzâdeler ile Çaparzâde Süleyman Bey henüz mülâzım-ı muasker-i hümâyûn olmalarıyla fi’l-hâl askerleriyle Silistre’den mezbûrlara karşı irsâl ve nefsü’l-emr keyfiyetleri ihbâr olunan sûretlerde ise hasbe’l-iktizâ müdâfaalarıyla iştigāl eylemeleri kendilere te’kîd-birle bir gün evvel yetişmeleri isti‘câl olundu. Muasker-i hümâyûnun Silistre sahrâsından hareketden bir iki gün mukaddem serdâr-ı ekrem dahi mûmâ-ileyhin verâsından kapısı halkıyla livâ-i şerîfin olduğu Şumnu sahrâsı cânibine ref‘-i alem eyleyip anların halfinden şehr-i Muharremü’l-harâmın on yedinci Cuma[785] günü [16 Eylül 1791-Cuma] muasker-i hümâyûn dahi irtihâl ve Oflutar ve Çeşmeler ve Aydoğdu merhalelerine konulup

[785] Cuma V, ATE: -AE

göçülerek şehr-i mezbûrun yirminci günü [19 Eylül 1791-Pazartesi] livâ-i şerîf[e] kesb-i ittisâl eylediler.

Muasker-i hümâyûn çarhacısı Vezîr Ulv[i] Paşa dahi zikr olunan sipâh ve silâhdâr cem‘iyyeti üzerine me’mûr olanlardan olmağla [402a] mecmû‘u birden Şumnu sahrâsında livâ-i şerîfin karargâhı olan mahalden bir sâat mikdârı mesâfede vâḳi‘ Bulanık demekle ma‘rûf nehrin kenârında neferât-ı mezkûre karşılarında tertîb-i süvâr ve âdem irsâliyle neferât-ı mezkûreden istikşâf murâd eylediler. Fi’l-asl seferler vukū‘unda beş on akçe ulûfe ile sefer vermeğe muktedir olamadıklarından neferât-ı mezkûre livâ-i şerîf maiyyetinde ba‘zı kimesnelere hizmet ederek ve ot biçip satarak geçinir makūleden olmalarıyla bu kerre zikr olunduğu üzre işbu sâlde livâ-i şerîf ordusuna giremediklerinden ahvalleri diğer-gûn ve kat-ı vâfiri fakrından hayvân ve silâhın satıp yalın ayak işâ-yı leyleye muhtâc olduklarından hâl-i perîşânlarına rahm olunur ümîdleriyle gelmiş bulunup mezbûrların kâfir üzerine varır gibi cem‘-i kesîr ile üzerlerine vardıkların gördükleri gibi neye uğradıkların bilmeyip hâlleri bir kāt dahi perîşân ve ne tarafa gidecekleri husûsunda hayrân olup nihâyetü’l-emr kırk bin akçe yoklama bedeli olarak mahlûl ve istimâ‘ olunduğu üzre Ulv[i] Paşa’ya bir mikdâr nakid akçe def‘iyle sonra hâlleriniz ifâde olunup iltimâsınıza müsâade olunur denilerek şimdilik birkaç eyyâm Hacıoğlu Pazarı’nda ikāmet eylemeleri istihsân ve ber-mûceb-i irâde der-akab kasaba-i mezbûre cânibine nakl-i mekân eylediler.

Bundan sonra bu fitneye bâis kimler olduğu tefahhus olundukda erbâb-ı nifâkın pazarı pezîrây-ı keremiyyet ve bi’l-âhire lâzımlı [402b] âdemlerinden hâce-gân-ı dîvân-ı hümâyûndan silâhdâr kâtibi Alaybeyizâde Çorumlu Kadri Efendi’nin

ve silâhdâr ikinci halîfesi Ali Beyefendi'nin[786] ve gayrilerinin i'dâmları illet oldular. **Tecâveza'llâhü an-seyyi'âtihî**[787].

Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Şumnu

Şehr-i Muharremü'l-harâmın yirmi altıncı Pazar günü [25 Eylül 1791-Pazar] Şumnu sahrâsında hayme-i serdâr-ı ekremîde akd-i encümen-i meşveret olunup sancak-ı şerîf kaymakamı Emin Paşa ve muasker-i hümâyûn çarhacısı Ali Paşa ve ocaklar ağaları ve umûm üzre sâir erbâb-ı meşveret hâzır oldukları hâlde reîsülküttâb vekîli Firdevsî Efendi işâret-i serdâr-ı ekremîyle bir lâyiha kâğıdı kırâatine âgāz eyleyip meâlinde **-fe-li'llâhi'l-hamd ve'l-minne-**[788] Moskovlu ile musâlaha olunmak üzre mütâreke akd olunup murahhaslar ta'yîn olunduğu cümlenizin ma'lûmudur ancak müddet-i mezkûrede musâlahanın karîn-i husûl olup olmayacağı şıkları ihtimâlden ba'îd olmadığı âşikâr olmağla yine ke'l-evvel merâsim-i ihtiyâta riâyet ve muhârebe olunacağı gibi kâffe-i malzeme-i seferiyyenin istihzâr ü istikmâline mübâşeret olunmak lâzım ve bu tavr-ı maslahat-ı musâlahanın dil-hâh-ı devlet üzre husûl-pezîr olmasını medâr-ı kavî olur umûr-ı mecz[û]meden bir emr-i mütehattimdir diye efendi-i mûmâ-ileyh hatm-i kırâat-ı lâyiha[789] eyledikde serdâr-ı ekrem dahi huzzâra hitâb eyleyip sizler ne dersiz diye cümleden isticvâb eylediler.

Bundan sonra dehrin ne ihdâs edeceği cenâb-ı Hak'dan gayri kimesnenin ma'lûmu olmamağla herkesin **[403a]** seferber olmak üzre umûrunda ihtimâm ü dikkat eylemesi vâcibe-i zimmetleri olduğu âşikâr olmağın huzzârdan her biri uhdelerine lâzım gelen tedârükâtın tehiyyesine kıyâm ü mübâşeret eylemesin taahhüd eyleyip

---

[786] silahdârı … beyefendi'nin V, ATE: -AE

[787] تجاوز الله عن سياته = "Allah onun günahlarını affetsin" anlamında bir dua cümlesi.

[788] فللّه الحمد و المنّه = "Hamd ve minnet Allah'ındır" anlamında Arapça bir söz.

[789] kırâat-ı lâyiha V, ATE: kelâm AE

Evvelâ şıkk-ı evvel defterdârı zahîrenin tanzîm ve mekkârî araba ve deve ve bârgîrlerin tertîblerin hâvî emirlerin terkīm eylemesin iltizâm ve serdâr-ı ekrem rahmen li'l-fukarâ sene-i sâbıkādan onda ikisinin tenzîliyle tertîb olunmasın defterdâr-ı mûmâ-ileyhe tenbîh ü ifhâm eyledi.

Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası dahi piyâde askerinin tertîbin ve cebecibaşı ağa mühimmâtın tesviyesin ve topcubaşı ağa topların ve edevât-ı sâirenin kusûr ve küsûrunun tekmîl eylemesin der-uhde eyleyip mevcûdunun başka ve noksânının başka defterlerini tertîb ve huzûra takdîm eylemek üzre meclis-i istişâre hitâm-ı resîde olup herkes yerli yerine i'âde olunmuşlardır.

Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Süleyman Ağa]

Ordu-yı hümâyûnda iki buçuk mâh mikdârı Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağalığıyla ser-mest-i sülefâ-i ikbâl olan Süleyman Ağa'nın peymâne-i bezm-i bâzgûn ve teâtî-i kâse-i neşâtı müddet-i yesîrede encâma makrûn olduğundan başka etvâr u güftârı dahi perde-i kānûn-ı ocakdan bîrûn olup azli lâzım gelme[ğ]in Filibe'de ikāmet etmek üzre hilâl-i Saferü'l-hayrda[790] [30 Eylül 1791-Cuma] Şumnu sahrâsında ağalıkdan ma'zûl ve yerine avâtıf-ı aliyye-i cihân-dârîden kul kethüdâsı olan Arabzâde Ahmed Ağa mevsûl kılınıp kāide-i ocak üzre silsile olunarak kul kethüdâsı ve saksoncu ve turnacı [403b] ağaları nasb ü ta'yîn ve her birinin dimâğı şerbet-i hoş-güvâr-ı iltifât-ı şehriyârî ile şirîn kılındı.

Âmeden-i Elçi-i Nemçe [Herbert] be-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften-i O be-Âsitâne-i Aliyye

Mukaddemâ Âsitâne-i Aliyye'de devleti tarafından baylosluk tarîkiyle müddet-i medîde ikāmet eyleyen Nemçe baylosu Herbert nâm elçi bu def'a Nemçeli ile olan musâlahada devleti tarafından murahhas bulunmağın bu kerre dahi ba'de

[790] Safer V, ATE: Sefer AE

hitâmi'l-musâlaha kemâ-fi's-sâbık Nemçeli tarafından Âsitâne-i Aliyye'de baylosluk vechiyle ikāmete mersûl olmağla Ziştovi'den der-Aliyye'de mukīm olmağla gider iken Şumnu sahrâsında serdâr-ı ekrem hazretleriyle mu'tâd üzre mülâkāt ve devleti tarafından izhâr-ı musâfât eylediği akabinde cânib-i mîrîden bin dokuz yüz guruşa behâsı olmak üzre bir sevb semmûr kürk ve bir re's esb-i müzeyyen ihdâ ve iki nefer nâme-reslere birer sevb kakum kürk ve sâirlerine hil'atler iksâ olundukdan sonra atabe-i ulyâ cânibine sevk-i metâyâ eyledi.

İ'dâm-ı Mîrimîr[â]n Deli Ahmed Paşa

Merkūm fi'l-asl Belgrad-ı darü'l-cihâd eşkıyâsı ser-gerdelerinden olup ötedenberi ihtilâl-i nizâm-ı belde ile şöhret-şiâr ve Belgrad muhâfızları def'-i fesâdından bî-zâr olduğundan başka ol havâlîde vâḳi' reâyâ vü berâyâ ve fukarâ vü zuafâ makūlelerini ızrârdan hâlî olmayıp dâimâ Belgrad erâzil ve eşhâsını başına cem' ile tertîb-i envâ'-ı mekr ü hadîat ve varan evâmir-i celîlenin infâz ü icrâsına muhâlefet etmeği kendisine âdet eylemişidi. Refte refte kal'a-i merkūmenin bi'l-külliyye şîrâze-i nizâmının inhilâline bâdî ve fart-ı cevr ü i'tisâfından reâyâ zümresinin cânib-i a'dâya temâyülüne [404a] sebeb-i âdî olduğundan gayri a'dâ-yı dîn Belgrad'ı tazyîk eylediği hengâmında bu fezâhatleri setre medâr olur kendüden sebât ü metânet ve inâyet-i Hakk ile mağlûbiyet-i a'dâ misillü bir iş görmek hâletleri muktezâ-yı vakt iken mukābele-i a'dâdan dahi rû-gerdân ve semt-i selâmeti cûyân olmağın habîset-i mezkûrun bu gûne habâset sûretlerinde olan etvârı sâire sirâyet ederek miyâne-i askere vahşet târî olup bi'l-âhire ol serhad-ı hâkānînin yed-i küffâra giriftâr olmasına illet-i müstakille oldu idi. Bu vâkıalardan sonra cerâyim-i sâlifesinden izhâr-ı nedâmet ve emr-i uli'l-emre itâat eder mülâhazalarına mebnî kendüye rütbe-i mîrimîrânî i'tâ ve kadr ü şânı i'lâ kılınıp Morava köprüsüne muhâfız ta'yîn olunmuşidi. Bu lütf-i celîli dahi kat'â fikr etmeyip me'mûr olduğu mahalle azîmetden istinkâf ve üç beş yüz mikdârı haşerât ile Niş ve Belgrad miyânında geşt ü

güzâr ederek beyne'l-ahâlî ilkā-yı şikāk ü ihtilâf edip âdet-i müstemirresi üzre ol havâlîde olan ehl-i zimmet reâyâ fukarâsını tekdîr ü tecrîme âgāz eylediği bi'd-defeât Niş muhâfızları ve sâirleri taraflarından tahrîr ü beyân olunup izâlesi lâzım gelmekle hakkında irâde-i kātıa-i mülûkâne şeref-rîz-i sudûr ve ele getirilmesi emrinde sa'y-i mevfûr olundu idi. Bu def'a Belgrad muhâfızı nasb olunan sâbıkā Mora vâlîsi Vezîr Ebubekir Paşa Niş cânibine vâsıl olduğun mûmâ-ileyhe inhâ ve kendisiyle mülâkī olması münâsib idiğin inbâ eyleyip beyne'l-havf ve'r-recâ dâhil-i meclisleri olacağı esnâda kendilere sipâriş olunduğu üzre cezâsın tertîb [404b] ve kârın itmâm-ı tertîb ve vücûdun i'dâm edip mâ-cerâsı ordu-yı hümâyûna ve ba'dehû rikâb-ı kāmiyâba i'lâm olundu.

Vukū'-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye

Ba'de'l-musâlaha Belgrad kal'ası tesellümü husûsuna taraf-ı Devlet-i Aliyye'den bir münâsib kimesnenin gönderilmesi müstahsen görülmeğin ordu-yı hümâyûnda Anadolu muhâsebecisi ve vak'anüvîs iken bundan akdemce Rusyalı ile esâs-ı müsâlaha[791] ve mevâdd-ı mütârekeyi tesviye eylediği akabinde kendisine başmuhâsebecilik tevcîh olunan Ahmed Vasıf Efendi'nin ol emr-i mühimme ta'yîn ve keyfiyyet-i teslîm ü tesellüm-i kal'a-i merkūmeye nezâret ve ahz ü kabz-ı levâzım ü mühimmât-ı kal'ada dikkat eylemesiçün sûret-i mübâşeretde ordu-yı hümâyûndan cânib-i mezkûra ucâleten tesyîr olunması takrîbiyle hizmet-i tahrîr-i vekāyi' muattal ve ol vechile başmuhâsebecilik dahi münhal olmağın şehr-i Saferü'l-hayrın altıncı Salı günü [5 Ekim 1791-Çarşamba] muhâsebe-i evvel mansıbı ile Sivâsî Hasan Efendi mübeccel **ve Anadolu muhâsebeciliği mansıbı dahi zabt-ı vekāyi'-i devlet-i hizmet-i celîlesiyle** bu ashâb-ı bızâanın kem-teri **tezkire-i evvel el-Hâcc Sadullah Enverî Efendi'ye** muhavvel buyurulup iktizâ eden hil'atleri iksâ ve hasbe'l-imkân tesvîd ve beyâz-ı vekāyi'a ibtidâ olundu.

[791] müsâlaha V, ATE: sulh AE

Zikr-i Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Meştâ-yı Şumnu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Mezkûr ve İcmâl-i Vekāyi‘-i Sefer în-Sâl

Şehr-i Şa‘bân’ın dokuzuncu [2 Nisan 1792-Pazartesi] ve Nisan’ın ikinci Çarşamba günü livâ-i şerîf ile Şumnu kasabasından sahrâya çıkılıp elli altı gün mikdârı sahrâ-yı mezkûrda ikāmet olunduğu esnâda muasker-i hümâyûnda bir mikdâr asker cem‘iyyeti vâḳi‘ oldukdan sonra Vezîr Emin Paşa [405a] livâ-i şerîf ordusu kaymakamı nasbı ile livâ-i şerîf Şumnu sahrâsında terk olunarak şehr-i Şevvâl’in sekizinci [30 Mayıs 1792-Çarşamba] ve Mayıs’ın otuzuncu Hamîs günü yurd-ı mezkûrdan Kozluca kasabası cânibine hareket ve anda dahi on bir gün mikdârı ikāmet olundukdan sonra Şehr-i Şevvâl’in on dokuzuncu [10 Haziran 1792-Pazar] ve Haziran’ın onuncu Salı günü Hacıoğlu Pazarı cânibine azîmet olunup beş on gün mikdârı kasaba-i merkūme sahrâsında meks olunduğı akabinde şehr-i Şevvâl’in yirmi beşinci [16 Haziran 1792-Cumartesi] ve Haziran’ın on altıncı İsneyn günü idi Hırsova tarafına sevk-i leşker olunup Musa Bey karyesi ve Kurnalıdere ve Karasu ve Boğaz karyesi yurdlarına konularak mâh-ı merkūmun yirmi dokuzuncu [20 Haziran 1792-Çarşamba] ve Haziran’ın yirminci Cuma günü Hırsova sahrâsına nüzûl ve tertîb-i usûl-i muhârebeye meşgūl olundu. Sahrâ-yı mezkûrda dahi altı gün mikdârı ikāmet olunup ol günlerde a‘dâ-yı dînin Kalas’dan nehr-i Tuna’yı beri tarafa mürûr fikr-i fâsidinde olduğu ihbâr olunmağla muasker-i hümâyûn ocaklar ve sâir tavâ’if-i askeriyye ile şehr-i Zi’lka‘de’nin altıncı [26 Haziran 1792-Salı] ve Haziran’ın yirmi[792] yedinci günü alâ-cenâhi’l-isti‘câl Hırsova’dan hareket ve beş sâat mesâfede vâḳi‘ Daye karyesine ve andan on sâat bu‘du olan Maçin’e vusûle müsâraat eyledi. İki sâat mikdârı takarrüb olunduğu esnâda meğer küffâr-ı hâk-sâr serdâr-ı ekrem ordusunun Maçin ordusuna gelmek üzre olduğundan haberdâr olmağla gelip takviyet vermezden mukaddem evvelen Maçin’de tecemmu‘ u ihtişâda başlayan gürûh-ı

[792] yirmi: mükerrer AE

müslimîne bir perîşânlık vermek için [405b] küllî asker ile nehr-i Tuna'yı mürûr ve Maçin'de olan cünûd-ı muvahhidîn üzerine hücûma sarf-ı makdûr eyledi. A'da-yı dîn kesîr ve Maçin'de bulunan asker-i İslâm serdâr-ı ekrem ordusu yolda bulunmak takrîbi ile kalîl olduğundan tâb-âver olamayıp beş altı sâat mikdârı gereği gibi muhârebeden sonra geriye avdet ve ol gûne ric'at etmiş askere esnâ-yı râhda ordu-yı serdâr-ı ekremî askeri vâsıl ve ilerisi bozulmuş âvâzeleri birbirine mütevâsıl olup henüz iki asker birbirine iltihâk ve tertîb-i sufûf-ı cenge ittifâk olunmamış olduğundan başka ordu-yı hümâyûn askeriyle ahmâl ü eskal muhtelit olduğundan ekserîsi tahlîs-i emvâle müştagil olmağın esâs-ı ittifâk ü ittihâd mütezelzil ve a'dâ üzerine gitmek mülâhazaları bi-takdîrihî teâlâ geri avdete mütehavvil ü mütebeddil olup hâh u nâ-hâh geri ric'ati ihtiyâr eylediler.

Esnâ-yı râhda bir gece beytûtet ile yine Hırsova sahrâsına vusûl ve tedârük-i mâ-fâta meşgūl olundu. Bu def'a dahi mahall-i mezkûrda on gün mikdârı ikāmet olunup tertîb-i ordu ve harekât-ı a'dâ cüst-cû olunarak şehr-i Zi'lka'de'nin on yedinci günü [7 Temmuz 1792-Cumartesi] oldukca esbâb-ı muhârebeye i'tâ-yı takviyet ve misl-i mesbûk olmayarak yine Maçin'e azîmet olunup ibtidâ zikr olunan Daye karyesine ve ferdâsı Yeniköy menziline varıldıkdan sonra ertesi Maçin'e iki buçuk sâat mesâfeye karîb bir dağın dâmeninde ikāmet ve ba'dehû Maçin boğazına rıhlet olunup andan Soğanlık karyesi nâm-ı mahallin sahrâsına hareket ve her bir merhalede müceddeden metris harf ve inşâ ederek [406a] mâh-ı Zi'lka'de'nin yirmi üçüncü [13 Temmuz 1792-Cuma] ve Temmuz'un on dördüncü günü Maçin kasabasının İsakçı yolu tarafında vâḳi' cebel sûretinde kâin sırt üzerinde tertîb-i ordu ikāmet olundu. Yurd-ı mezkûrda otuz yedi gün mikdârı iktizâ eden ârâmın on yedinci günü Nemçe musâlahası vukū' bulup Moskovlu ile musâlaha için dahi sekiz mâh mikdârı mütâreke akd olundukdan sonra mâh-ı Muharremü'l-harâmın ikinci [1 Eylül 1791-Perşembe] ve Ağustos'un yirmi birinci günü mahall-i merkūmdan rıhlet ve mahallerinde zikr olunduğu üzre Hırsova cânibine avdet olundu. Bu kerre dahi

Hırsova sahrâsında altı gün mikdârı ikāmetden sonra Silistre tarafına azîmet ve sekiz gün kadar sahrâsında ikāmet olunup mahall-i mezkûrda Nemçe murahhasları takımıyla Rusya'ya murahhas ta'yîn ve hil'atleri iksâ ve savb-ı me'mûrlarına isrâ olundukları akabinde Silistre civârından dahi hareket ve üç menzilde Şumnu civârında vâḳi' Çengel karyesi sahrâsında nasb-ı hıyâm ve ikāmet olundu.

İstitrâd

Çingane İskele'si limanı fi'l-asl bir cesîm liman olup i'tibâr olunduğu takdîrde bir tersâne inşâ olunmağa kābil bir mahall-i mu'teber olmağla sahrâ-yı mezkûrede hasbe'l-iktizâ ihtiyâr olunan müddet ikāmet esnâsında serdâr-ı ekrem yüz elli mikdârı havâss-ı hademe ile muasker-i hümâyûndan süvâr ve zikr olunan mahalle semenderân-ı ılgār olup etrâf ü eknâfını gereği gibi mizân-ı enzâr ve ihtibârından imrâr ve maiyyetlerinde olan mühendisler ma'rifetleriyle medâhil ü mehâricinin resmin keşîde-i levha-i i'tibâr eyledikden sonra avdet ve leşkergâh-ı [406b] hümâyûn cânibine sevk-i şeb-dîz azîmet eylediler.

Sahrâ-yı mezkûreda birkaç gün mürûr eylediği akabinde meştâ için Edirne'ye gidilmek hernekadar musammem ise dahi mükâlemeye me'mûr murahhas efendiler taraflarından henüz mevâdd-ı musâlaha mükâlemesine şürû' olunduğu haberi vârid olmayıp nihâyet-i kâr neye karâr vereceği mechûl olmakdan nâşî maslahat-ı musâlahanın dil-hâh üzre husûl-pezîr olmasına medâr olmadığı takdîrde asâkir ve levâzımın ceng ü peygâr ber-vech-i suhûlet tehiyye vü istihzâr olunur mülâhazalarına mebnî Şumnu meştâsına girilmek tercîh ve ta'yîn-i yevm olunarak herkese işâa' vü tasrîh olundu.

Yurd-ı mezkûrda dahi otuz bir gün mikdârı oturuldukdan sonra şehr-i Safer'in yirmi ikinci [19 Eylül 1792-Çarşamba] ve Teşrînievvel'in dokuzuncu Perşembe günü meştâ için alay ile kasaba-i merkūmeye duhûl ve tedârük-i levâzım-ı meştâya meşgūl

olundu. Ordu-yı hümâyûnun kasaba-i mezbûredan hurûc ve duhûlünün müddet-i fâsılası yüz yetmiş dokuz günde vâḳi‘ olmuşdur.

Vaz‘-ı Livâ-i şerîf be-Sanduka-i Hîş

Serdâr-ı ekrem muasker-i hümâyûnla meştâ-yı Şumnu’ya duhûl edip on yedi gün mikdârı mürûr eyledikden sonra şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin onuncu İsneyn günü [26 Ekim 1792-Cuma] ocaklar ağalarıyla ordu-yı hümâyûn ricâlini da‘vet eyleyip duâ-yı pâdişâh-ı enâm ve te’yîd-i devlet-i ebed-kıyâm duâları olunarak livâ-i şerîf-i meyâmin-redîfi sütunundan kend[i] ile güşâd ve huzzâra ziyâret etdirdikleri akabinde sanduka-i latîfe vaz‘ edip rûhâniyyet-i cenâb-ı risâlet-penâhîden istimdâd ederek herkes [407a] yerli yerine avdet eyledi.

Nasb-ı Elçi [Râtib Efendi] be-Cânib-i Nemçe

Bu def‘a Nemçeli ile akd olunan müsâleme vü musâfât akabinde kāide-i dîrîne-i devlet-i ebed-müddet üzre te’kîd-i musâlaha maslahatı zımnında cânib-i mekârim-i menâkıb-ı tâc-verâneden nâme-i hümâyûn ve hedâyâ-yı mülûkâne ile ricâl-i Devlet-i Aliyye’den birinin sefâretle Nemçe tarafına irsâli lâzım gelip ve ordu-yı hümâyûnda Dergâh-ı âlî yeniçerileri kâtibi olan Râtib Efendi hizmet-i mezkûreye münâsib görülmeğin bundan mukaddem Maçin sahrâsında Nemçe’ye orta elçi nasb ü ta‘yîn ve ilbâs-ı ferve ile döş-i istîhâli tezyîn kılınıp elçilik levâzımın tehiyye vü tanzîme meşgūl olmuş idi. İstimâ‘ olunduğu üzre mûmâ-ileyh ile Kral-ı müşârün-ileyhe ib‘âs olunacak hedâyâ-yı şâhâne elli iki târîhinde gönderilen hedâyâya muâdil olmak üzre hazîne-i mekârim-i defîne-i husrevâneden tahmînen bin kese akçeyi mütecâviz hedâyâ tertîb ve ol hediyye hadden efzûn olduğundan başka Nemçe elçisi bilâ-hediyye gelmiş olmağın hedâyâ-yı mezkûre ba‘de’t-tebdîl i‘lân-ı cülûs-ı hümâyûn-ı meyâmin-makrûn-ı cihân-dârî derciyle iktizâ eden nâme-i hümâyûn-ı şehriyârâne dahi ordu-yı hümâyûnda tahrîr ü tekmîl olunmuş olmağla hemen mâh-ı Saferü’l-hayrın on ikinci Pazar günü [29 Eylül 1792-Cumartesi] efendi-i mûmâ-ileyh

hayme-i serdâr-ı ekremîye da‘vet ve teşrîfât-ı hümâyûn defterlerinde olan merâsim icrâ olunarak evvelen kendisine semmûr hil‘at ve kethüdâsına hil‘at iksâ ve der-akab mu‘tâd üzre yed-i serdâr-ı ekremî ile ba‘de’t-takbîl ve’t-tebcîl nâme-i hümâyûn ser-hengân-ı dîvân [407b] alkışlarıyla elçi efendiye teslîm olunup alay-ı mahsûsa ile haymesine isrâ olundu. Bundan sonra hasbe’l-iktizâ bir eyyâm dahi ikāmet ve şehr-i Rebî‘ü’l-evvelin ikinci [18 Ekim 1792-Perşembe] Teşrînievvel’in yirmi dokuzuncu Erbaâ günü Şumnu meştâsından rıhlet ve savb-ı maksûduna azîmet eylemişdir.

Zikr-i Keyfiyyet-i İ‘dâm-ı Sarı Abdullah Paşa

Ötedenberi seferler eyyâmında ba‘zı kimesnelere i‘tibâr ve i‘tâ-yı vezâret ve ba‘zısına umûr-ı seferiyyede istihdâm olunur mülâhazasıyla nemâlı sancaklar verildiğinden başka ba‘zısının asıl mansıbına ilhâkan mansıb-ı âhar dahi tevcîh ile hâlînin terfîh olunması merâsim-i kadîme-i Devlet-i Aliyye’den olmağla binâen-aleyh Erzurum vâlîsi Sarı Abdullah Paşa’ya dahi Erzurum eyâletine ilhâkan Trabzon eyâleti ihsân ve Anapa cânibleri asker cihetiyle za‘îf olmağın Trabzon sâhillerinden ol cânibe[793] imdâd âsân olur fikriyle külliyyetli piyâde askeriyle bi’n-nefs Anapa’nın imdâdına yetişmesi fermân olunmuşidi. Deryâ aşırı mahall olduğundan ben asker tedârük edip varıncaya dek Anapa’yı a‘dâ-yı dîn istîlâ eder ise töhmeti bana râci‘ olup giriftâr-ı ser-pençe-i kazâ olurum mülâhaza-i fâsidesine binâen asker cem‘ediyorum bahânesiyle yollarda ayak sürüyerek ifâte-i vakti ihtiyâr ve Devlet-i Aliyye tarafından isti‘câlini hâvî emirler ısdâr ve cânib-i mezkûra tahrîk için kapıcıbaşılarından mübâşirler tesyâr olundukca bir gûne îrâd-ı i‘tizâr ederek betâ’et ü rehâvetinde ısrâr ve belki karşı Anapa cânibine gideceğim diye fukarâdan küllî mâl cem‘ ü iddihâr edip bi’l-âhire Anapa’yı dahi [408a] küffâr-ı hâk-sâr istîlâ ve ümmet-i Muhammed’den nice kimesneyi kayd-ı esre mübtelâ etmeğin sâire ibret için tertîb-i cezâ olunması lâzım gelmekle ol bâbda emr-i âlî ısdâr ve kendisi kaziyyeden

[793] ol cânibe V, ATE: -AE

haberdâr olmağın Trabzon kal‘asına duhûl ve ol tarafın eşkıyâların başına cem‘ ile bir iki mâh mikdârı muhâfaza-i nefsine meşgūl olmuş idi. Bu esnâda Trabzon eyâleti yine ol tarafın ricâlinden mîrimîrândan Kuğuzâde Süleyman Paşa’ya tevcîh olunduğundan başka müşârün-ileyhin ele getirilmesine dahi me’mûr olmağla kal‘adan ihrâcına tedbîre mübâşeret eyledikde Trabzon eyâleti bana tevcîh olunmuşdur diye sahte fermânlar izhâr ve kimesnenin ol fermâna i‘timâd etmeyeceği müşârün-ileyhin kendi indinde dahi âşikâr olup bi’l-âhire üzerinde olan Erzurum mansıbına gitmek üzre iz‘âc olunarak bir takrîb ile kal‘adan ihrâc ve şehrin iki üç sâat mikdârı mesâfesinde vâḳi‘ mahallerde kat‘-ı râhı için vaz‘ olunan asâkire dûçâr ve anlar dahi mâlını yağma için müterassıd-kâr olmalarıyla hemen def‘aten üzerine hücûm ve tarfetü’l-aynda müstashabı olan mâl-ı firâvânı yağma edip kendisini ma‘dûm eylediler.

Terceme [-i Hâl-i Sarı Abdullah Paşa]

Müşârün-ileyh fi’l-asl Canikli Ali Paşa merhûmun kölelerinden olup dâiresinde terbiye olunarak kethüdâlık hizmetlerin ihrâz ve hattâ efendisi merhûmun oğlu Battal Paşa mîrü’l-hâclığında yine kethüdâsı bulunmağın tarîk-i hacda yine hüccâc-ı müslimîni muhâfaza vü muhârese husûsunda hayli meâsir-i cemile ibrâz eylemişidi. Efendisi Ali Paşa’nın Canik ma‘rekesinde Kırım cânibine firâr eylediği esnâda emvâl ü [408b] eşyâsının cânib-i mîr[îde]n zabtına fermânlar ısdâr ve tevâbi‘ u levâhıkı der-Aliyye’ye ihzâr olunup her biri bir mahalle taksîm olunduklarında bunlar dahi Kapudan-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa dâiresine verilip ol dâirede ikāmeti hilâlinde sadrıa‘zam Yusuf Paşa’nın kapıcıbaşılığı evânında kendileriyle tahsîl-i münâsebet etmiş olmağın bu seferin evâilinde ya‘nî bin iki yüz iki târîhinde Mehadiye seferine vürûd ve bir ay mikdârı kuûd eyleyip küllî asker ile âtiyede sefer-i hümâyûna gelmek üzre müşârün-ileyh Yusuf Paşa terbiyeleriyle kendisine mîrimîrânlık ile Trabzon eyâleti ihsân ve ol vechile fâ’ikü’l-akrân olmuş idi. Anda

dahi taahhüdü mikdârı asker gönderemediğinden başka zulmü âfâk-gîr ve bir işe yaramazlık [ile] ma‘rûf ü şehîr olmuş idi. Zikr olunduğu üzre bu kerre dahi kendisine mahsûd-ı vüzerâ olan iki cesîm eyâlet birden ihsân ve dîn ü devletin bir hizmetinde bulunması husûsuna nigerân olunur iken bu def‘a dahi ibâdu’llâha zulmden gayri bir iş görmediğinden mâ-adâ Anapa ahâlîsinin bu hâle giriftâr olmasına bâdî olduğundan şer‘an cezâsı rü’yet ve hâl-i felâket-meâli sâire ibret olmuşdur. **Tecâveza’llâhü an-seyyi’âtihî**[794].

Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn
ve Tesyîr-i Teşrifât-ı inâyet-Makrûn
be-Cânib-i Meştâ-yı Muasker-i Hümâyûn

Nemçeli ile musâlaha ve Moskovlu ile akd-i mütâreke olunup serdâr-ı ekrem muasker-i hümâyûn ile Şumnu meştâsına duhûl eylediği ma‘rûz-ı atabe-i pâdişâh-ı Cem-haşem olduğu akabinde ahâlî-i muasker-i hümâyûn sunûf-ı meşâkka makrûn ve şâyân-ı **[409a]** mekârim-i şehriyâr-ı rub‘-ı meskûn olduklarına binâen mevâciblerinin ihsânı murâd-ı bahşâyiş-i i‘tiyâd-ı cenâb-ı cihân-bânî olmağın ocaklar mevâcibi olarak iki bin yüz yirmi yedi kese-i rûmî ceste ceste rikâb-ı hümâyûn tarafından irsâl ü ikmâl olunmağla şehr-i Rebi‘ü’l-âhirin onuncu [25 Kasım 1792-Pazar] ve Teşrînisânî’nin yirmi beşinci Salı günü serdâr-ı ekrem meştâ-yı merkūmda akd-i dîvân ve iki yüz iki senesinin lezez ü reşen mevâcibleri olmak üzre ol mikdâr mevâcib akçesini umûmen ocaklar ahâlîsine tevzî‘ ü taksîm ve bâre-i halîfe-i rûy-ı zemînde isticlâb-ı daavât-ı hayriyye eylemekde sa‘y-i amîm eylediler. Bu gûne mevâcib tevzî‘i akabinde sadrıa‘zamlara teşrîfât-ı hümâyûn irsâli Devlet-i Aliyye’nin kavâid-i mer‘iyyesinden olmağla ol bâbda pâdişâh-ı âlem şehinşâh-ı ümem hazretleri mu‘tâd-ı kadîm üzre avârif-i behiyye-i mülûkânelerinden teşrifât-ı hümâyûn tertîb ve

[794] تجاوز الله عن سياته = “Allah onun günahlarını affetsin” anlamında bir dua cümlesi.

silâhdâr-ı şehriyârîleri es-Seyyid Abdullah Ağa vesâtatıyla meştâ-yı muasker-i hümâyûn olan[795] Şumnu kasabasına takdîm ü tesrîb buyurdular[796].

Ağa-yı müşârün-ileyh hasbe'l-me'mûriyye meştâ-yı merkūma vürûd ve hâmil olduğu teşrîfât-ı mülûkânenin îfâ-yı merâsim-i istikbâlinde sadrıa'zam hazretleri bezl-i mechûd eyleyip şehr-i Cumâde'l-ûlânın[797] on sekizinci [25 Kasım 1792-Pazar] ve Kânûnısânî'nin ibtidâsı Hamîs günü kemâl-ibcâl ile sâat sekizde iken sadrıa'zamın olduğu sarâya îsâl ve serdâr-ı ekrem dahi hatavât-ı tebcîl ile mûtâddan ziyâde bi'n-nefs istikbâl eyleyip inâyet buyurulan ferve-i müşgîn-mûyu iktisâ ve hançer-i zerrin-i pervîn-cevheri bend-meyân i'tinâ eyledikden sonra akd-i dîvân ve takdîm-i teşrîfât-ı hümâyûn [409b] ve sâir vesâyâ-yı mülûkâne-i sultân-ı rub'-ı meskûnu hâvî olan hatt-ı hümâyûn-ı hâkān-ı Ferîdûn-ferri kırâat ve mezâmîn-i münîfesini herkese ifhâm ü işâat etdirdiler.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Sen ki vezîr-i mutlak-ı sadâkat-alemim ve bi'l-istiklâl serdâr-ı ekremim[798] Yusuf Paşa'sın!

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhânemle taltîf ü tevkīr ve hüsn-i teveccüh ve duâ-yı hayr-ı mülûkânemle tebşîr ü tezkîr eylediğimden sonra ma'lûmun olsun ki me'mûr u müstahdem olduğun hizmet-i vekâlet-i kübrâ ve umûr-ı vezâret-i uzmâda şimdiye dek âkılâne hareket ve levâzım-ı esbâb-ı harbiyyede tıbkı me'mûl-ı şâhânem üzre ikdâm ü gayret ve muhavvel-i uhde-i istiklâlin kılınan kâffe-i husûsât-ı devletimin tavr-ı müstahsen üzre tanzîme sarf-ı makderet eylediğin ve ale'l-husûs bu def'a ihrâc olunan ocaklarımın iki kıst mevâcibleri tevzî'inde der-kâr olan hüsn-i

[795] olan V, ATE: -AE

[796] buyurdular V, ATE: -AE

[797] Burada yanlışlıkla dal "د" harfi yerine zel "ذ" harfi yazılmıştır.

[798] ekremim V, ATE: ekrem AE

sa‘y ü gayretin bi’l-cümle ma‘lûm-ı şâhânem olmağla[799] nezd-i şâhânemde karîn-i sitâyiş ü tahsîn olmuşdur. Mücerred seni taltîf ve hidemât-ı meşkûreni tahsîn için hila‘-ı hâssa-i mülûkânemden semmûre dûhte bir sevb-i hil‘at-i müstevcibü’l-behcet-i sultânî ve bir kıt‘a mücevher hançer-i süreyyâ-peyker-i hâkânî inâyet ü ihsânım olup silâhdâr ağa kulum ile irsâl olunmuşdur.

İmdi teşrîfât-ı mekârim-simât-ı mülûkânemi hatavât-ı ta‘zîm ile istikbâl ve hil‘at-i şâhânemi zîrver-i döş-i sadâkat ve hançer-i berk-eser-i dâverânemi bend-miyân-ı müfâheret ve duâ-yı devâm-ı ömr ü devletimi te’diyeye mübâderet eyledikden sonra nâsıye-i hâlinde dırahşân olan envâr-ı sadâkat ü gayret muktezâsı üzre [410a] hayır-hâhân-ı dîn ü devletim ile bi’l-ittifâk geceyi gündüze katarak ve mükâlemenin netîcesi mechûl olmağla seferi muhakkak farz ederek asker ve mühimmât ü zahîrenin tedârük ü tanzîmlerine ve serhaddâtın takviyelerine ikdâm ü gayret ve sen müstakill bi’l-emr vekîl-i mutlakım olmanla vüzerâ ve mîrimîrân ve ocaklarım ağavâtı ve ricâl-i devletim ve hademe-i sâireyi vech-i lâyıkı üzre istihdâm ve dîn ü devlete lâyık gayret ü hizmet edenleri taltîf ü ikrâm ve kusûr u kabâhatı zâhir olanların terbîye vü te’dîblerine ihtimâm ve ocaklarım nizâmlarına ve kavânîn-i mer‘iyyelerinin ihyâsıyla tanzîmlerine ve umûr-ı seferiyyeyi dil-hâh üzre rü’yetlerine ve fukarânın mezâlimden tahlîsi ve zalemenin ve eşkıyânın ref‘-i vücûdlarıyla ibâdu’llâhı istirâhat ve dâmen-i der-miyân-ı gayret eyleyesin.

Seni ve sana muvâfakat ile dîn ü devletime sadâkatle hizmet edenleri cenâb-ı Hakk’a vedîa eyledim. Hakk teâlâ kâffe-i umûrunda muvaffak-bi’l-hayr eyleye âmîn yâ Muîn.

[799] olmağla V, ATE: -AE

Zikr-i İcmâl-i Sebeb-i Husûl-i Mütâreke ve Şürû‘-ı Murahhasân-ı Devlet be-Mükâleme ve Mürden-i Feldmareşal-i Rusya ve Vukū‘-ı İn‘ikād-ı Musâlaha

Bundan mukaddemce zikr olunduğu üzre ikinci def‘ada muhârebe-i düşman-ı dîn niyyet-i hâlisasıyla hurrem ü ihtiyâta kemâliyle riâyet olunarak asâkir-i vefiyye ve edevât-ı kaviyye ile Maçin kasabasına varıldıkda bi-takdîri Teâlâ vâkı‘a-i ûlâ-yı Maçin’de yed-i a‘dâya giriftâr olan ba‘zı üserâya harclık gönderilmek münâseb[eti]yle düşman-ı dînin ez-dil ü cân sulhe râgıb olduğu makām-ı sadâret-i uzmâdan ba‘de’l-istihbâr Kuban hânı [410b] Baht Giray Hân ve sâir vüzerâ-yı ızâm ve mîrimîrân-ı kirâm ve ocaklar ağaları ve ricâl-i devlet ve kâffe-i rü’esâ-yı asâkir devr-i fikret ile musâlaha ve muhârebeden hangisinin ümmet-i Muhammed’e ve dîn ü devlete hayırlı idiği beyân olunması bâbında merreten ba‘de-uhrâ meşveret olunup ve bir tarafdan mükerrer metrisler olunarak Tuna sâhiline bir iki sâat mikdârı yanaşılıp berren ve nehren düşman-ı dîne takarrüb olunmak takrîbiyle vakitler nâzik olmağın silm ü harbden birinin tercîh olunmasına isti‘câl ü dikkat olundu. Hân kat‘â tereddüd etmeyip bir an evvel sulh olunmağı tasrîh ve eğer te’hîr olunur ise gitdikce müşkil-ter olacağın telmîh eyledi. Birkaç gün mukaddem kerre-i ûlâ Maçin’de herkes maiyyetinde olan askerinin adem-i sebâtın tecrübe etmiş olduğundan başka def‘a-i sâniyede mukābele-i a‘dâ tertîbleri olunduğu esnâda dahi her zümreden ba‘zıları âdetleri üzre bir tarafdan karâr ve taraf taraf ba‘zı yeniçeri zümresiyle Arnavud tâifesi birbirlerine îsâl-i hasâret eylemekden hâlî olmadıklarından zâbitân ve rü’esâ-yı asâkirden kimesnenin kendi neferâtına i‘timâdı olmamak takrîbiyle kimesne cengi tasvîb edemeyip ve husûs-ı muhârebe mechûlü’l-âkıbe olmağın maâza’llâhü teâlâ bu kerre dahi asâkirin yüz çevirmesi lâzım gelir ise Balkan’ın öte yüzünde ya‘nî Tuna sâhillerine musâmıt olan arâzîde kimesnenin durmayacağı ve düşman-ı dînin bî-pervâ ne cânibe ister ise ayak ayak yürümeğe kudret bulacağı cümle indinde hüveydâ olmağın cevâb vermek husûsunda herne kadar tela‘süm eylediler ise sadrıa‘zam

benim için [411a] hava hoş ben şimdi kalkar metris başına varır cenge mübâşeret edip şerbet-i şehâdetle şîrîn-kâm oluncaya kadar say‘ ederim ve geride öleceğime ileride tayyib ü tâhir ölürüm. Cengi tercîh ederseniz şimdi mahall-i meşveretden doğru metris başına varıp besmele ile muhârebe-i a‘dâya mübâşeret ve mevhibe-i Hak’dan istid‘â-yı nusret ederim diye silm ü harbden hayırlısı ne ise şimdi söylenmelidir diye tekrâr ibrâm eylediklerinde beyân olunduğu vechile sebât-ı cem‘iyyet-i askere kimesne i‘timâd edemediğinden vüzerâ ve rü’esâ-yı asâkirden ceng tarafını tercîh eder olmayıp vakt ü hâle nazaran sulh tarafının ihtiyârı âşikâr olmağın bir mikdâr ser-fürû-bürde-i tefekkür oldukları akabinde herkes sulhün münâsib olduğun yegân yegân ikrâr ile ol bâbda mühürlü mahzar tertîb ü tahrîr ve cânib-i rikâb-ı husrevâneye tesyîr olundu.

Pes mukaddemât-ı sulhün temhîdine ibtidâr olunur. Tarafeynden meb‘ûslar gönderilerek esâs-ı sulh beyân olundukdan sonra sekiz mâh müddet ta‘yîniyle iki yüz beş senesi şehr-i Zi’lhicce’nin onuncu [19 Temmuz 1792-Cuma] ve Temmuz’un otuz birinci Perşembe günü mütâreke husûsu tanzîm ve ba‘de’l-asr senedât-ı mübâdele ve çend eyyâm mürûrunda Maçin’den Silistre’ye avdet olunup sahrâsında ikāmet olunduğu esnâda Nemçe musâlahasından avdet eden Devlet-i Aliyye murahhaslarına alâ-merâtibihim sebkat eden hizmetleri mukābili iksâ-yı ferve ve birer re’s esb-i müzeyyen keşîde ve tekrâr me’mûriyyetlerini müş‘ir iksâ-yı ferve-birle bir gün evvel mükâleme-i musâlahaya mübâşeret eylemeleri emr-i mühimmine dikkat olunarak Yaş cânibine irsâl ü takdîm olundular.

Murahhasân-ı [411b] Devlet-i Aliyye me’mûr olundukları üzre savb-ı maksûdlarına azîmet ve mahall-i mükâleme olan Yaş kasabasına ba‘de’l-vusûl Devlet-i Aliyye murahhaslarıyla Rusyalı murahhasları mülâkāt ve haftada ikişer gün bir mahalle gelinmek üzre mükâleme-i musâlahaya ta‘yîn-i evkāt edip tarafeyn yerli yerine avdet ve rûz-ı mükâlemenin hulûlüne murâkabet eylediler.

Bu esnâda Rusya feldmareşali Rusyalı tarafından mükâleme nâzırı olan Potemkin-i bî-dîn hastalanıp birkaç gün zarfında reh-rev-i hâvîye-i siccîn olmağın Rusya murahhaslarının hâl-i hüsrân-meâlleri kraliçeleri tarafına tahrîr ve bu sebebden yirmi beş gün mikdârı emr-i mükâleme te'hîr olunup gelecek kâfire intizâren cânibeynin murahhasları yerlerinde ikāmet ve me'mûr oldukları emr-i mühimmin Devlet-i Aliyye râzî ve ibâdü'llâh marzî olarak netîce-pezîr olması daavâtına muvâzabet eylediler. Bu hâl üzre yirmi[800], yirmi beş gün mikdârı zamân mürûr ve Rusyalı'nın müsteşâr-ı hass[801] ve konçilyarı ya'nî reîsülküttâbı olan Kont Pejerbronko nâm kâfir mükâleme nâzırı olmak üzre kraliçeleri tarafından zuhûr edip Yaş kasabasına vürûd ve yenibaşdan encümen-i mükâlemeye kûud eylediler.

Çünki mahallinde beyân olunduğu üzre fi'l-asl mütâreke mükâlemesi esnâsında kāide-i kadîme üzre zarûrî esâs-ı musâlaha dahi der-miyân ve seksen yedi târîhinde Kaynarca ve Aynalıkavak ahid-nâmelerinin hâvî olduğu şürûtun bi-temâmihâ kabûl olunmasıyla Turla nehrinin müceddeden hudûd ta'yîni ve Rusya cânibinde olan kılâ' ve arâzî-i devletin mecmû'u bilâ-ivazın [412a] redd olunmak tebyîni esâs-ı musâlaha olarak tarafeyn mütâreke tasdîk-nâmelerinde tasrîh ü beyân ve tavzîh ü ayân olunmuşidi.

Tefâsîl-i mevâdd Kaynarca ahid-nâmesinde münderic olmak mülâbesesiyle maslahat-ı mükâlemede suhûlet mülâhaza olunur iken yeni zuhûr eden mükâleme nâzırı[802] mesfûr bir kâfir-i mağrûr olmağın zikr olunan esâs-ı musâlahadan hâric birkaç mâdde-i mekrûhe îrâd ve meselâ Kuban tarafları akvâmının serbest olması ve redd-i arâzîde Kaynarca muâhedesi misillü ivâz verilmesi ve Cezayirli'nin kendilere zararları olur ise Nemçeli'ye müsâade olunduğu vechile tazmîn olunması da'vaların yürütmeğe âgāz eyledi. Bu husûslar esâsdan hâric olmağın Devlet-i Aliyye

[800] yirmi V, ATE: -AE

[801] hâss V, ATE: hâr AE

[802] maslahat … nâzır V, ATE: -AE

murahhaslarının bildikleri da‘va olmadığından ol bâbda lâ ve ne‘am tefevvühünden ihtirâz ve bu maddelerin iktizâ eden cevâbları serdâr-ı ekrem ma‘rifetiyle ordu-yı hümâyûn tarafından verilmesini mahfiyyen niyâz eylediler. Tekâlîf-i mezkûrenin temşiyeti ümîdiyle nâzır-ı mersûm tarafından tahrîrât ile Rusyalı mel‘ûnlarından Baroç nâm mel‘ûnu Şumnu meştâsına tesyîr ve mesfûr dahi ol bâbda yedinde olan mekâtîbin ba‘de’t-teslîm tekâlîf-i mezbûrenin kabûle karîn olmasın lisânen tafsîl ü takrîr eyledi. Husûsât-ı mezkûrenin kabûl ve adem-i kabûlü bâbında kibâr-ı ricâl hademe-i devletden sekiz on mikdârı zevât ile bâ-irâde-i serdâr-ı ekremî leylen kethüdâ-yı hazret-i sadrıa‘zamî Mustafa Reşit Efendi konağında ve ba‘dehû serdâr-ı ekrem hazretleri huzûrunda vâkıf-ı encümen-i meşveret ve kabûl olunmadığı takdîrde müddet-i mütârekenin hitâmına bakılmayıp iâde-i muhârebeye mübâşeret olunacağı telmîh olunmağın [412b] mevsim, mevsim-i şitâ olup kışla askeri henüz tevârüd etmiş olmadığından iâde-i ceng olunduğu sûretde kıllet-i asâkir ve noksân-ı edevât ü zehâyir mülâhazalarıyla herkes ser-be-ceyb endişe vü hayret oldular. Ammâ a‘dâ-yı dîn tarafından teklîf olunan mevâdd-ı mezkûre be-gāyet mekrûh olup esâs-ı sulhden hâric olduğundan kimesne kabûlüne dâir kelâm tefevvüh edemeyip cenâb-ı Hak’dan istiânet ü istimdâd ederek bi’z-zarûre cenge ihtiyâr ve adem-i kabûlde ısrâr eylediler. Lâkin Rusyalı tarafından cevâba muntazırr olan mebûs-ı mesfûra huşûnet ile cevâb verilmekde dahi bilâ-tedârükin def‘aten vakitsiz cenge şürû‘ olunmak fikri der-kâr olmağın birkaç gün ser-rişte-i mükâlemenin elden gitmeyecek sûretlerde cevâb tedârüküyle iştigāl olunması tedbîr ve Rusyalı’nın hâric-ez esâs mevâdd-ı muzırra-i mezkûreyi kabûl etdirmek da‘vâlarına düşmasi dâire-i insâfdan bîrûn olduğundan başka düvel-i sâireden her nekadar mahfî ise de bi’l-âhire bu kaziyye-i nâ-ber-câyı işitenler size dihen-güşâ-yı ta‘yîb ü ta‘yîr ve bundan sonra rûy-ı arzda irâka olunacak dimânın vizri sizlerin boynuna olacağı ma‘lûm-ı sagīr ü kebîrdir. Bu gûne kabûl olunmayacak da‘vâlardan geçilmediği sûretde Devlet-i Aliyye’nin her şeyi müheyyâ olmağın cenge mübâşeret edeceği bâhirdir diye bu bâbda kethüdâ-yı sadrıa‘zamî

Mustafa Reşid Efendi tarafından sefir-i mesfûrun gûş-ı hûşuna hayli kelimât maslahat-âmîz ilkā ve bu sûretlerde mükâleme nâzırı mesfûra dahi makām-ı sadâret-i uzmâdan mektûbuna cevâb olarak mektûb imlâ olunup [413a] de'b-i dîrîn-i saltanat-ı seniyye üzre atâyâ-yı vefiyye ve hedâyâ-yı behiyye in'âm ü ihsânıyla Yaş cânibine iâde vü isrâ olundu.

Husûs-ı mezbûr hayır-hâ-hân-ı Devlet-i Aliyye'den ba'zı düvel vükelâsıyla Âsitâne-i Aliyye'de dahi müzâkere olunup mevâdd-ı mezkûrenin Rusyalı tarafından arz olunmasını herkes istikbâh eylediğinden başka beyân olunduğu üzre mükâleme nâzırı mersûmun tahrîri ve sefîr-i mezbûrun takrîrine nazaran mükâlemenin müntic-i musâlaha olmayacağı muhakkak bilinmekle

Beyt

Bekâmem ne-yâyed zi-hasm-ı ez-cevâb[803]
Men ü gürzü meydân-ı Afrâsyâb[804]

[Nesr] Mazmûnunca hareket-birle ihtiyâten celb-i asâkir ve zehâyir ü mühimmât için tahrîr olunan evâmirin mazmûnları cengin tahakkukuyla tebdîl ve müceddeden etrâf ü enhâya mukdim ve kâr-güzâr mübâşirleriyle tesyîr ü tesbîl olundu. Rusyalı'nın bu husûsun kabûlünde ısrârları ber-kemâl ve bu da'vâlardan ferâgat edecekleri emr-i muhâl görünür iken cenâb-ı Hakk ashâb-ı derûnun duâların müstecâb ve mehâbet-i devlet-i ebediyyü'd-devâmı ziyâdesiyle ilkā-yı kulûb-ı kāsiye-i a'dâ-yı dûzah-meâb buyurup cevâb-ı redd ile Rusyalı'ya iyâb eden sefîr vedîa-i hâfızası olan ecvibe-i müskite-i devleti mükâlemeleri nâzırı olan mersûma takrîr ve iddiâ olunan deâvî-i bâtıladan geçilmediği takdîrde cengin iâde olunacağından kendilerin âgâh ü habîr edip muhârebeye âgāz olunduğu hâlde bu

[803] بکامم نیابد زخصم ار جواب = Düşmandan istediğim cevabı alamazsam
[804] مَن و گرزُو مَیدانِ افراسیاب = Afrâsyâb meydanında gürzüm ve ben olurum

kerre leşker-i İslâm ahz-ı intikām ile şîrîn-kâm olur ise şüğl-i musâlaha düşvâr olacağı tefekkür ve akd-i musâlahanın enfa‘ olduğun tedebbür-birle [413b] hemen mültemisâtlarından Devlet-i Aliyye'nin berây-ı maslahat kabûl eylediği fakat Cezayirli'nin gezendleri zamânı maddesiyle iktifâ ve deâvî-i bâtıla-i sâirelerinden isti‘fâ edip bâkī on iki madde üzerine sulhün in‘ikādına tâlib ve Devlet-i Aliyye murahhasları dahi vakt ü hâle göre şuğl-i mükâlemenin in‘ikād-ı musâlaha ile hitâm-pezîr olmasına râgıb olmalarıyla şehr-i Cumâde'l-ûlânın on beşinci [29 Aralık 1792-Cumartesi] ve Kânûnıevvel'in yirmi dokuzuncu İsneyn günü emr-i mükâlemeyi tekmîl eylemeyi mukāvele ve ruhsatlarına[805] binâen Rusya murahhaslarıyla merâsim-i devlet üzre temessüklerin mübâdele edip yevm-i mezbûrdan otuz beş güne değin tasdîk-nâmelerin mübâdele olunması tasmîm ve cânibeynin murahhasları vukū‘-ı musâlahayı i‘lân maslahatı zımnında devletleri tarafına âdemleriyle haberler takdîm eylediler. şehr-i Cumâde'l-ûlânın yirminci günü [15 Ocak 1792-Perşembe] haber-i in‘ikād-ı musâlaha murahhasân-ı Devlet-i Aliyye taraflarından ve Pejerbronko'nun tebşîr mektûbuyla mersûm Baroç makām-ı sadâret-i uzmâya îsâl ve der-akab yevm-i mezbûrda cânib-i serdâr-ı ekremîden dahi fakat bir kıt‘a telhîs tahrîr ve Tatar ağaları vesâtatıyla huzûr-ı hümâyûn-ı hazret-i tâcidârîye takdîm ü tesyîr olundu. İki gün sonra Rusyalı tarafından[806] mübâdeleten ahz olunan sened dahi murahhaslar taraflarından cânib-i sadrıa‘zamîye takdîm ve ale'l-fevr ma‘rûz[807]-ı huzûr-ı şehriyâr-ı heft-iklîm kılındı.

Vukū‘-ı musâlaha haberiyle tevârüd edenlerin evvel ve sânîsi haklarında deryâ-yı âtıfet-i husrevâne keff-feşân ve her birine atâyâ-yı vefîre ile birer a‘lâ [414a] semmûr kürk iksâ buyurulduğundan başka senevî birine iki bin beş yüz ve birine iki bin guruş fâizi olur mukātaa sehmleri in‘âm ü ihsân buyuruldu. Cenâb-ı

[805] Burada yanlışlıkla re "ر" harfinden sonra vav "و" harfi yazılmıştır.

[806] Bu kelimeden sonra yazılan "cânib" kelimesi üzeri karalanarak iptal edilmiştir.

[807] ma‘rûz AE: mükerrrer

Hakk saltanat-ı seniyye-i şâhânelerin müeyyed ve te'yîdât-ı Samedânîleriyle Devlet-i Aliyye'yi[808] müeyyed eyleye âmîn. **Bi-câhi'n-nebiyyi'l-emîn**[809].

Tevcîh-i Voyvodalığ-ı Boğdan

Çün ki hitâm-ı emr-i musâlaha vukū' bulup memleket-i Boğdan'ın Devlet-i Aliyye cânibine redd-i meczûm ve memleket-i mezbûreyi hıfz [u] hırâset ve ahâlîsini perîşânlıkdan vikāyet için bir voyvoda nasbı ma'lûm olmağla Yaş cânibinde hîn-i mükâleme-i musâlahada tercümânlık hizmetinde bulunan dîvân-ı hümâyûn tercümânı Aleksandr tercümâna şehr-i Cumâde'l-ûlânın yirmi birinci günü [16 Ocak 1792-Cuma] tevcîh ve dîvân tercümânlığı dahi muasker-i hümâyûnda tercümân vekîli olan voyvoda-i merkūmun küçük karındaşına verilip sadâkat üzre hizmet eylemeleri kendilere tenbîh olundu.

Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf
ve Avdet-i Silâhdâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Rikâb-ı Hümâyûn

Livâ-i şerîf-i saâdet-redîfin bulunduğu mahalde külle-yevmin kırâat-ı Buhârî-i şerîf şuğl-i münîfi ile meşgūl olan Buhârî-hân efendiler te'yîd-i dîn ü devlet ve istirâhat-ı ümmet-i Muhammed ve tahlîd-i saltanat-ı pâdişâh-ı Cem-menkabet duâları inzimâmıyla tilâvet-i Buhârî-i şerîf ederek mâh-ı Cumâde'l-ûlânın yirmi beşinci Hamîs günü [20 Ocak 1792-Cuma] kitâb-ı latîf-i mezbûru itmâm etmeleriyle yevm-i mezkûrda silâhdâr-ı şehriyârî es-Seyyîd Abdullah Ağa hazretleri ile meştâ-yı muasker-i hümâyûnda bulunan sâir ricâl-i devlet ve umûmen ocaklar ağaları sadrıa'zam tarafından livâ-i şerîf odasına da'vet olunup **[414b]** evvelen Buhârî-i şerîf âhirinde olan hadîs-i şerîfi kırâat ve ba'dehû te'yîd-i dîn-i İslâm ve te'yîd-i halîfe-i enâm duâları merfû'-ı bâr-gâh-ı hazret-i Ehadiyyet kılındığı akabinde Buhârî-

[808] seniyye … Aliyye'yi V, ATE: -AE

[809] بجاه النّبىّ الأمين = "Eminler sultanı Peygamberin hürmetine" anlamında bir dua cümlesi.

hânlara lâyıkı üzre ikrâm ve fi'l-asl hâzır bi'l-meclis olan silâhdâr-ı şehriyârî hazretlerine cânib-i sadrıa'zamîden in'âm-ı tâmm olunup her husûsu tesviye vü tanzîm olunmuş olmağla yevm-i mezbûrda ba'de'd-duâ rikâb-ı hümâyûn cânibine azîmete ibtidâ eylemişdir.

Zikr-i Maktūlî-i Mikdad Paşa
ve Ref'-i Vezâret-i Muhassıl-ı Mora Cezâyirî Kethüdâ İsmail Paşa

Canik muhassılı Ali Paşa merhûmun oğlu Vezîr Mikdad Paşa'nın bulunduğu mansıblarda ümmet-i Muhammed'e olan zulmü âfâk-gîr ve fısk u fücûr ile müteârif ü şehîr olduğundan başka işbu sefer-i hümâyûn esnâsında Boğdan taraflarında ve Kuban hânı ordusunda bir işe yaramayıp bi'l-âhire Bender havâlîsinde ser-mest-i sülâfe-i gaflet iken a'dâ-yı dîne basılıp mağlûben firâr ve iki yüz üç târîhinde Rusçuk meştâsına ihzâr olunduğu akabinde kâffe-i emvâli cânib-i mîrîden zabt ve vezâreti ref' ü hatt olunup kendisi menfiyyen birkaç nefer âdemiyle Selanik'e irsâl ve bir iki sene mahall-i mezkûrda ikāmetinden sonra bu vakte dek mütenebbih olmuşdur mülâhazasıyla süvârî bahâdırlığına binâen yine vezâreti ibkā ve sefer-i hümâyûna isrâ olunmuşidi. Bu kerre dahi hilâl-i râhda evvelkiden ziyâde zulmü meşhûr ve kapısında kimesne olmayıp bir işe yaramayacağı ma'lûm-ı müdebbir-i umûr-ı cumhûr olmağla yine vezâreti ilgā ve mahall-i menfâ-yı kadîmi olan Selanik'e isrâ olunmuşidi. Müşârün-ileyhin muzırr-ı ibâd ve muharrib-i bilâd olması takrîbiyle cezâsı tertîb [415a] ve Cezayirli Gāzî Hasan Paşa merhûmun kethüdâlığından evvelen rütbe-i vezâretle Mısır vâlîsi ve ba'dehû Mora muhassılı olan İsmail Paşa'nın Mora cezîresi reâyâsına zulmü hadden efzûn olduğuna mebnî vezâreti ref' olunup Anabolu kal'asına kal'a-bend ile tenkîb olunduğu haberleri şehr-i Cumâde'l-âhirenin ikinci günü [27 Ocak 1792-Cuma] meştâ-yı muasker-i hümâyûna vürûd eylemişdir.

Vukū‘-ı Meşveret

ve Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Şumnu be-Cânib-i Edirne

Mahallerinde beyân olunduğu üzre Devlet-i Aliyye-i ebediyyü’l-karâr Nemçeli ve Moskovlu ile müteâkıben esâs-ı sulhü müstahkem ü üstüvâr eyleyip kāide-i devlet üzre iktizâ eden tasdîk-nâmeler mübâdele ve şitâ hengâmı olduğundan birkaç mâh mürûrundan sonra Moskovlu’nun arâzî-i devletden askerini çekmesi mukāvele olunup ba‘zı serhaddâta me’mûr olacaklar ta‘yîn ve vech-i meşrûh üzre musâlahanın in‘ikādı herkese i‘lân ü tebyîn kılınıp bundan sonra livâ-i şerîf ile taşrada ikāmet emvâl-i mîrîyi itlâfdan ibâret olmağla bu husûsun istişâresi zımnında mâh-ı Cumâde’l-âhirenin on altıncı Hamîs günü [10 Şubat 1792-Cuma] sadrıa‘zam huzûrunda akd-i encümen-i müstetâb-birle siyâk-ı meşrûh üzre keyfiyyât-ı mezkûreyi ba‘de’t-takrîb huzzâr-ı meclise hitâb

Ve Şumnu’dan hareket olunmak vakt ü hâle münâsib değil midir ve zamân mevsim-i şitâ olmağın hareket olunduğu takdîrde birden mi hareket olunmalıdır ve hayme ile gitmekde suûbet der-kâr ve karye be-karye nüzûl olunduğu[810] sûretde sığışılmak mümkün olmadığı bedîdâr olmağın ne vechile revân olmak muvâfık-ı vakt ü zamândır diye cümleden isticvâb olundukda

[415b] ocakların de’b-i dîrîn-i devlet üzre birer ikişer gün fâsıla ile geri[de]n gelmeleri istihsân ve cümlenin ahmâl ü eskāli ve ricâl-i muasker-i hümâyûndan ba‘zılarının ve bilâ-mansıb mülâzım-ı ordu bulunanların mecmû‘unun bilâ-hiyâm ileri gitmeleri muvâfık-ı eyyâm idiği beyân olunup ba‘dehû sedâr-ı ekrem dâiresinin ihtiyâten birer ikişer hayme istishâbıyla revân olması ve defterdâr efendinin pes-mânde olan topların hayvânların[811] tedarük ü ikmâl ve Tevkī‘î Hakkı Beyefendi mübâşeretiyle zikr olunan topların topcu ocağıyla geriden gelip yetişmeleri isti‘câl

[810] olunduğu V, ATE: olduğunu AE

[811] hayvanların V, ATE: hubûbatların AE

olunması savâb-dîr-i ricâl olmağın herkes yerli yerine avdet ve meclis-i istişârede karâr verildiği üzre kebîr toplar ile sâir ağırlık makūlesi ve dâire ashâbı olan ricâlden ba‘zıları birer ikişer gün evvel Edirne cânibine azîmete mübâşeret eylediler.

Ve serdâr-ı ekrem dahi kāide-i kadîme üzre mâh-ı mezbûrun yirmi üçüncü Hamîs günü [17 Şubat 1792-Cuma] konakcı tuğların pâye-i nerd-bâna nasb etdirip ol esnâda Şumnu kasabası etrâfında ba‘zı eşkıyâ makūlesi zuhûr üzre olmağın muasker-i hümâyûnun kasaba-i mezbûreden rıhlet eylediği akabinde me-bâda bir fitne tekevvün eder mülâhazalarıyla civâda kâin sekbânbaşılıkdan vezâretle bekâm olan Rusçuk muhâfızı Seyyid Mehmed Yeğen Paşa’yı Şumnu kasabasına ihzâr ve Rusçuk dahi fitne üzre olmağın delibaşılıkdan üç tuğ ile bundan mukaddemce İbrail’de vezîr olan Gürcü Osman Paşa gelip Şumnu’yu zabt eyledikden sonra yine Rusçuk muhâfazasına gitmek üzre Şumnu’da karâr eylemek için iksâ-yı hil‘at-i müstevcibü’l-iftihâr eyledikden [416a] sonra şehr-i Cumâde’l-âhirenin[812] yirmi yedinci [21 Şubat 1792-Salı] ve Şubat’ın dokuzuncu İsneyn günü livâ-i şerîf-i saâdet-redîfi istishâb ve rû-mâlî-i hâk-pây-yı pâdişâh-ı gerdûn-cenâb arzularıyla Şumnu kasabasından iyâb edip tertîb olunan menâzilden evvelen dört sâat mesâfesi olan Dragva karyesine andan dahi dört sâat bu‘du olan Çalıkkavak merhalesine andan dört sâat menzilde vâḳi‘ Deviral karyesine andan dahi altı sâat[813] kurbu olan Karin-âbâd kasabasına ve andan dahi dört buçuk sâat mesâfede vâḳi‘ Hızırbeyli karyesine andan dahi altı sâat bu‘du olan Paşaköyü’ne andan dört sâat mahalde vâḳi‘ Derbend-i Kebîr menziline andan üç sâat mesâfede kâin Akpınar karyesine andan dahi dört sâat mesâfede vâḳi‘ mahrûse-i Edirne’ye alay ile duhûl [ve] serdâr-ı ekrem hazretleri vüzerâya mahsûs olan sarâya ve herkes kendisine tahsîs olunan konağa nüzûl eyledi ve belde-i mezkûrede ikāmet olundukca herkese mu‘tâd üzre cânib-i mîrîden verile gelen ta‘yînât ke’l-evvel bilâ-noksânin i‘tâ olunmuşdur.

---

[812] Cumâde’l-âhire V, ATE: Cemâziye’l-âhire AE

[813] altı sâat V, ATE: dört sâat AE

İstitrâd

Seferler imtidâdı ve kesret-i tebeddülât-ı rü'esâ ve zâbitân takrîbiyle nezâret olunamayarak memâik-i Rum ilinin etrâf ü eknâfı bî-intizâm ve ekser kasabât ü kurâsı eşkıyâ vü lüsûsa[814] me'vâ vü makām olup ba'zı mahallerinde merâsim-i itâat-ı evâmir-i cihân-dârî bi'l-külliyye ferâmuş ve ba'zı mahalleri selâtîn-i Cengiziyye tasallutu ile müşevveş ü mağşûş olup ba'zı ashâb-ı ukūl ile müzâkere olunarak bâ-irâde-i hümâyûn nizâmlarının mehmâ-emken bir sûrete [416b] ifrâğı lâ-büdd olmağla mahmiyye-i Edirne'ye duhûl olunduğu akabinde mahrûse-i Rumeli'de vâḳi' ba'zı kasabât ü büldân söz sâhibleri bi'l-mükâtebe Edirne'ye ihzâr ve sûret-i nizâmlarının bi'l-istişâre tesviyesine ibtidâr olunup evvelen müddet-i medîdeden beri İbâdu'llâh üzerine musallat olan dağlı eşkıyâsının kahr ü tedmîrlerine ve ba'dehû fi'l-asl kasabât ü kurâya müstevlî olan selâtîn-i Cengiziyye'nin nefy ü te'dîblerine kıyâm ü mübâşeret-birle Kırım sultânlarından mukaddemâ Yergöğü vâkı'asında yararlık gösterip ba'dehû kesret-i zulmüne binâen Bozcaada'ya nefy ve mahalli menfâsına gitmekden imtinâ' ve şekāvetin îlân eden Cengiz Mehmed Giray Sultân mesken ü me'vâsı olan Şumnu civârı ahâlîsin mânend-i esîr kendi hizmetinde isti'mâl ile dâimâ tekdîrden hâlî olmadığından başka fukarânın kendi sa'yiyle tedârük eylediği mahsûlâtı dahi Deli Orman haydûdları ve sâir mebgūz-ı Devlet-i Aliyye olan erâzil ü eşhâsa it'âm ve her zâbitin ahz ü te'dîbinden firâr eden kuttâ'-ı tarîk makūlelerinin Devlet-i Aliyye tarafına verilmemesin iltizâm edip nüsh u pend ile dahi hâline nizâm verilir makūleden olmadığı bi't-tecrübe mütehakkık olmağla ol havâlîden âvâre olunması lâzım gelmeğin Şumnu muhâfızı Vezîr Seyyid Mehmed Yeğen Paşa ve sâir ol hâvâlî a'yânları külliyyetli asker ile üzerine ta'yîn ve hayyen ve meyyiten ahz olunması sûretleri asker-i mezbûr rü'esâsına tenbîh olundu. Mezbûr firâr ve gâh Balkan'ın öte yüzlerinde ve gâh beri yüzünde mahfiyyen ve mestûren

[814] Burada yanlışlıkla ikinci sad "ص" harfinden önce bir lam "ل" harfi yazılmıştır.

geşt ü güzâr edip Edirne'den muasker-i hümâyûnun Âsitâne'ye ric'at edeceği [417a] esnâda sultân-ı merkūmun tebdîlen Kırkkilise civârında sâkin Selamet Girây Sultân yanında istitâr ve andan Tırnova'da olan harmana nihânî gitdiği ihbâr olundu. Merkūmu[815] mugāyir-i rızâ ihfâ eylediğiçün sultân-ı mûmâ-ileyhin kendisi dahi adalardan birine nefy ü iclâ olunmuşdur. Bu esnâda dağlı eşkıyâsı üzerine dahi küllî asker ta'yîn ve bir iki mahalde tazyîk olunup top ve humbara ile cem'iyyetlerin târûmâr ve Sultânyeri civârında vâḳi' Balkan derûnunda kâin bir karyede ihtişâd ve ol mahalde dahi üzerine ta'yîn olunan asker ile muhârebeye ittifâk u ittihâd eylediler. Nihâyetü'l-emr eşkıyâ-yı mezbûre avenesinden mahbûsen elde bulunan İdris ve Halil nâm iki nefer a'yân makūlesi mahmiyye-i Edirne'de salb ile mazhar-ı siyâset ve keyfiyyetleri Edirne şehri ahâlîsi ve sâirlere ibret olmuşdur.

Vezâret-i Hüseyin Paşa

Pâdişâh-ı kâm-bahş ü kâm-kâr ve sultân-ı bende-perver-i Cem-iktidâr hazretlerinin başçûkadârlık hizmet-i celîleleriyle şeref-yâb ve min külli'l-vücûh şâyân-ı iltifât-ı[816] hâkān-ı Sikender cenâbları olan Hüseyin Ağa hazretlerinin her cihetle etrâfı ma'mûr ve enzâr-ı iksîr-âsâr-ı hazret-i cihân-dârî ile mermûk u manzûr olmağın haklarında âfitâb-ı inâyet-tâbân ve Hurşîd-i mekremet-dirahşân olup şehr-i Recebü'l-müreccebin on altıncı [10 Mart 1792-Cumartesi] ve Şubat'ın yirmi yedinci Cuma günü deryâ kapudanlığı ile rütbe-i vâlâ-yı vezâret ihsân ve iktizâ-yı isti'dâd-ı zâtîleri ile mahsûd-ı akrân bir vezîr-i zişân olmuşdur.

Hurûc-ı Mevâcib be-Edirne

Mahmiyye-i mezkûrede olan ikāmetin on altıncı ve şehr-i Receb'in [417b] yirminci [14 Mart 1792-Çarşamba] ve Mart'ın ikinci Salı günü Edirne sarâyında

[815] merkūm V, ATE: -AE

[816] iltifât V, ATE: -AE

dîvân tertîb ve ocaklar ahâlîsinin iktizâ eden bir kıst mevâciblerinin i‘tâ olunması tasvîb olunup yevm-i mezbûrda sarây-ı âmire-i mezkûreye azîmet ve mu‘tâd üzre kubbe-i hümâyûn civârında ferş olunan mahalde i‘tâ-yı mevâcibe mübâşeret olunup hân-ı amîmü’n-nevâl hazret-i pâdişâh-ı Cem-hemâlden cümlenin hâtırı tatyîb ve herkes bâre-i şehriyârânelerinde îfâ-yı sunûf-ı daavât-ı hayriyye eylemeğe hass ü tergīb olundu.

Mevâcib-i mezkûrede

Dergâh-ı âlî yeniçerileri tâifesinin eşkincilerine iki yüz elli iki ve

sipâh ve silâhdâr ocaklarına dört yüz otuz ve

bölükât-ı erba‘aya yetmiş bir ve

araba ve cebecilere iki yüz on sekiz ve

topculara seksen bir ve

[top] arabacılara kırk dokuz ve

eşkinci müteferrika zümresine dört ve

çavuşân-ı dîvâna dört ve

hayme-i eşkinci neferâtına bir min-haysü’l-mecmû‘ rikâb-ı hümâyûnda verilen mütekāidîn ve Âsitâne-mândelerinden başka maa-küsûr bin yüz elli beş tevzî‘ ü i‘tâ olunmuşdur.

Mevâcib-i mezkûrenin siyâk-ı meşrûh üzre tevzî‘i resîde-i sem‘-i hümâyûn-ı şehriyârâneleri oldukda ebr-i âtıfet-i mülûkâneleri rizân ve nesîm-i mekremet-i cihân-bânîleri bâre-i sadrıa‘zamlarında vezân olmağın tab‘-ı hümâyûn-ı husrevâneleri taltîf-i sû-yı serdâr-ı ekremlerine mün‘atıf olup ol bâbda teşrifât-ı hümâyûn tertîb ve hazînedârlık rütbe-i celîleleriyle ser-efrâz olan Halid Ağa ile vekîl-i mutlakları cânibine tasvîb buyurdular. Livâ-i şerîf ile Edirne’ye duhûlün [418a] on sekizinci günü ki şehr-i Receb’in yirmi dördüncü Cumartesi günü [18

Mart 1792-Pazar] idi ağa-yı mûmâ-ileyhin Edirne'ye duhûl eylemeleri istimâ' olunmağla kethüdâ-yı sadrıa'zamî Mustafa Reşid Efendi ve çavuşbaşı olan Genc Osman Ağa mehterhâne-i âsafî ile ağa-yı mûmâ-ileyhi hâric-i Edirne'den istikbâl ve sarây-ı âsafîye îsâl eylediler. Serdâr-ı ekrem hazretleri dahi erbâb-ı dîvân ve ocaklar ağalarıyla vürûd-ı teşrîfât-ı hümâyûna muntazırr olmağın hemen sür'at-i seyr ile ser-i nerd-bândan istikbâl[e ihtitâ] ve hatt-ı hümâyûnu kırâat için reîsülküttâb efendi yedine îsâl eyleyip ferve-i semmûr-ı mülûkâneyi iktisâ ve mücevher hançer-i pervîn-manzarı bend-miyân i'tinâ eylediği akabinde dîvân yerine avdet ve mübârek kalem-i anberîn rakam-ı husrevâne ile imlâ buyurulan hatt-ı hümâyûnu kırâat etdirip mazâmîn-i şerîfe ve mefâhîm-i münîfesini cümleye i'lân ü işâat etdirdiler.

Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn

Sen ki vezîria'zam ve vekîl-i mutlakım Yusuf Paşa'sın!

Seni selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhâne ve nevâziş-i iltifât-ı mülûkânem ile tekrîm ü taltîf eylediğimden sonra ma'lûmun olsun ki sâid-i rütbe-i sadâret-i uzmâ olunduğundan beri âkılâne hareket ve umûr-ı seferiyyeyi lâyıkı üzre tanzîmde ibrâz-ı gayret eylediğin nezd-i şâhânemde ma'lûm-ı makbûl ve bâ-husûs bu def'a mahrûse-i Edirne'de kapı kullarımın bir kıst mevâcibleri ihrâc ü tevzî'i ile taraf-ı hümâyûnum için isticlâb-ı daavât-ı hayriyyelerine muvaffak olduğun sâmia-i hümâyûnuma mevsûl olmağla mazhar-ı duâ-yı hayr-ı tâcidârânem olunmuşsundur. [418b] Bu def'a seni taltîf ü ikrâm için hâssa hila'-ı mülûkânemden semmûr câlib-i hubûra dûhte bir sevb hil'at-i hâkānî ve bir kabza mücevher hançer-i sultânî inâyet ü ihsân-ı husrevânem olup hazînedâr ağa kulum ile irsâl olunmağla teşrîfât-ı mekârim-simât-ı şâhânemi hatavât-ı ta'zîm ile istikbâl ve hil'at-i şâhânemi[817] zîver-döş-i sadâkat ve hançer-i berk-eser-i mülûkânemi bend-miyân-ı hamiyyet ü müfâharet eylediğinden sonra devâm-ı ömr ü devletim daavâtını te'yîde dikkat ve tahliye olunmuş ve olacak

[817] hatavât … şâhânemi V, A: - AE

serhaddât-ı mansûremin tanzîm ü takviyeleri ve sefer takrîbi ile pâ-zede[818] olan memâlik-i mahrûse-i şâhânemin kemâ-fi's-sâbık imâdı ve fukarâ ve zuafânın âsâyiş ü istirâhatleri esbâbını istihsâle ve bâ-husûs ocaklarımın kavânîn-i kadîme-i mer'iyyeleri üzre nizâm ü intizâmlarına ve hademe-i sâire-i saltanatımın nizâm-ı hâllari levâzımını istikmâle ve'l-hâsıl makām-ı sadârete müteferri' kâffe-i hutûbun lâyıkı üzre te'diyelerine bi'l-istiklâl ikdâm ü himmet eyleyesin. Cenâb-ı müsehhil-i umûr kâffe-i umûrda seni ve re'y ü emrin ile hareket eden sadâkat-kârân-ı devletimi muvaffak u ber-hûrdâr eyleye âmîn.

Da'vet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Saâdet

Livâ-i şerîf-i meyâmin-redîf ile serdâr-ı ekrem ve muasker-i münîfin Âsitâne-i Aliyye'ye azîmet eylemeleriçün daavet ü ruhsat-ı hümâyûnu hâvî ve sâir vesâyâ-yı mülûkâneyi muhtevî diğer bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı müşkîn-i rakam müstashab-i ağa-yı müşârün[-ileyhi] ferruh-kadem olmağla anı dahi dest-i serdâr-ı ekremîye teslîm ve sipâriş-i pâdişâh-ı enâmı murâd-ı mekârim-i'tiyâd-ı husrevâneleri üzre sû-yı sadrıa'zamîye arz ü takdîm ile [419a] hizmet-i da'vet-i edâ ve iblâğ-ı teveccüh-i hümâyûn-ı şehriyâr-ı rub'-ı meskûn ile kulûb-ı enâmı mesrûr [u] ihyâ eylediler.

Sûret-i Hatt-ı Şerîf

Sen ki vezîria'zam ve vekîl-i mutlakım Yusuf Paşa'sın!

Seni selâm-ı şâhâne ve nevâziş-i mülûkânemle tekrîm ü taltîf eylediğimden sonra ma'lûmun olsun ki Devlet-i aliyyemle Rusyalı beyninde el-hâletü hâzihî musâlaha mün'akid olup gāile-i sefer ber-taraf olduğundan ordu-yı hümâyûnumun taşrada ikāmeti beyhûde idiği ve Anadolu ve Rumeli'de vâḳi' ekser mahallerin nizâmları muhtell olduğundan bunların nizâmları ve rü'yeti muktazî ve mehâmm-ı saltanat-ı seniyye tesviye vü tanzîmleri beher-hâl ordu-yı hümâyûnumun darü'l-

[818] pâ-zede V, A: pâ-zâde AE

hilâfeye gelmesine mevkūf olduğundan Âsitâne-i Aliyyemde ihrâc olunacak mütekāidîn mevâcibi tevzî‘ini müteâkib ordu-yı hümâyûnumun Âsitâne-i Aliyyeme duhûlüne izn ü ruhsat-ı mülûkânem erzâni kılındığından da‘vet için hazînedâr ağa kulum gönderilmekle nısf-ı Şa‘bân’dan mukaddemce Âsitâne’ye duhûl tasmîm olunarak ordu-yı hümâyûnumu istishâb ile Edirne’den hareket ve livâ-i şerîf-i gufrân-redîf sâyesinde müstazıll olarak vakt-i mev‘ûdda atebe-i ulyâ-yı mülûkâneme ruh-sûrde olasın. Cenâb-ı Hakk tevfîkine muvaffak eyleye âmîn.

Vürûd-ı Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye be-Edirne

Mukaddem zikr olunduğu üzre murahhasân-ı Devlet-i Aliyye Yaş kasabasında emr-i musâlahayı itmâm ve ordu-yı hümâyûna iltihâka ikdâm üzre oldukların i‘lâm eylemişler idi. Bu def‘a da‘vet-nâme-i hümâyûn hazînedâr-ı şehriyârî [419b] ağa ile vürûd eylediği gün anlar dahi mahrûse-i Edirne’ye duhûl ve ertesi gün mecmû‘u serdâr-ı ekrem huzûruna müsûl eyleyip alâ-merâtibihim her birine iksâ-yı hil‘at ve her biri mansıbına ric‘at ve hizmetlerin rü’yete mübâşeret eylediler. Mûmâ-ileyhime ilbâs olunan hil‘atlerin yekûnu on [bir] bin guruşa bâliğ olduğu manzûr-ı muharrer-i hakīr olmuşdur.

Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Gayrühüm ve Ref‘-i ba‘zı ez-Vezâret ve İ‘dâm-ı Curazâde

Şehr-i Recebü’l-ferdin hilâlinde [24 Şubat 1792-Cuma] Selanik sancağı Ahmed Paşa’ya Pazarcık muhâfızlığı Vezîr el-Hâcc Abdi Paşa’ya ve Hanya muhâfızlığı sâbıkā deryâ kapudanı olan Vezîr Giridî Hüseyin Paşa’ya ve Erzurum eyâleti Bahr-i siyâh boğazı muhâfızı Seyyid Ahmed Paşa’ya ve Mora muhassıllığı rikâb-ı hümâyûn kaymakamı Vezîr Silâhdâr Mustafa Paşa’ya tevcîh ü ihsân ve her biri bi’n-nefs varıp ber-vech-i adâlet mansıbların zabt eylemeleri fermân buyurulup

sâbıkā Erzurum Vâlîsi Vezîr Süleyman Feyzi Paşa'nın Sivas cânibine doğru hareket eylemesi kendisine tahrîr ü beyân olundu ve Mora muhassılı esbak Silâhdâr Ahmed Paşa'nın adem-i ehliyyetine ibtinâen vezâreti ref' olunup Selanik'de ikāmet eylemesi kendisine tenbîh olundu. Balçık muhâfızı Curazâde Vezîr Ahmed Paşa'nın fi'l-asl zulm ü udvân ile şöhretinden başka bu def'a dahi bulunduğu mahalde cevr ü i'tisâfı hadden efzûn olmağın mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup hasekîler ta'yîn ile kendisini i'dâm ve ser-i maktû'u mahalline vaz' ile ibret-i enâm olmuşdur.

[420a] Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne

Bâlâda işâret olunduğu üzre devr-i teşrîfât-ı hümâyûnuyla şeref-resân olan hazînedâr-ı hazret-i şehriyârî ağanın îsâl eylediği diğer hatt-ı hümâyûn-ı mülûkânede musarrah olduğu üzre livâ-i şerîfin muntasıf-ı Şa'bân'dan mukaddemce Âsitâne-i Saâdet'e îsâli matlûb-ı cenâb-ı cihân-dârî olmağın evâhir-i Receb-i şerîfde ale't-tertîb piyâde ocakları ileri gönderilip şehr-i Şa'bân'ın gurresi [25 Mart 1792-Pazar] ve Mart'ın on üçüncü Cumartesi günü serdâr-ı ekrem dahi livâ-i şerîfi istishâb ve müretteb alay ile Edirne'den hurûc edip rû-mâlî-i hâk-pây-ı pâdişâh-ı âlem hazretleri arzularıyla Âsitâne-i Saâdet cânibine tahrîk-i rikâb eylemişlerdir. Mevsim-i hareket evâhir-i şitâya tesâdüf etmeğin eğerçi hilâl-i râhda vâḳi' menâzil ü merâhilde kâin kasabalara konması tasmîm olunmuşidi. Lâkin müsâade-i eyyâm ile havâlar mû'tedil olmağın hayme ile merhalelere nuzûl ve fakat hayvânâtın esnâ-yı râhda olan kârbân serâlara[819] idhâli ile muhâfazalarına meşgûl olundu.

Zikr-i Ağa-yı Dârü's-saâde şuden-i Halid Ağa

Dârü's-saâdetü'ş-şerîfe ağalığıyla şeref-yâb olan Beşir Ağa'nın müddet-i vâfireden beri mizâcı münharif ve illeti müdâvât kabûl eder makūleden olmayıp ol bâbda tertîb olunan tedâbîrin kâr-gîr olmayacağı münkeşif olarak bi'l-âhire da'vet-i

[819] Bundan sonra "nüzül" kelimesi yazılmış ancak üzeri çizilerek iptal edilmiştir.

"ارجعی"[820]ye icâbet ve rûh-ı revânı azm-i hatâir-i cennet eyledi. Bu takrîb ile ol hizmet-i celîle münhall olup ve birkaç gün mıkaddem Edirne'de devr ü da'vet hizmetlerin me'mûr olduğu üzre rü'yet ve der-akab Âsitâne-i Aliyye'ye ric'at eyleyen hazînedâr-ı hazret-i şehriyârî Halid Ağa'nın ol makāma eyliyyeti nümâyân idiği ma'lûm-ı halîfe-i zemîn [420b] ü zamân olmağın hemen dârü's-saâdetü'ş-şerîfe ağalığı hizmet-i celîlesine kendilerin intihâb ve iksâ-yı hil'at-ı semmûr-ı bâhirü's-sürûr ile kâm-yâb buyurulmuşdur.

Zikr-i Duhûl-i Alem-i Nebiyyi Muhterem ba-Serdâr-ı Ekrem be-Âsitâne-i Saâdet

Ânifen zikr olunduğu üzre pâdişâh-ı âlem-penâh ve şehriyâr-ı kerâmet[821]-dest-gâh hazretlerinin livâ-i şerîf ile serdâr-ı sadâkat-elîflerin der-Aliyyelerine da'vet buyurduklarına binâen ber-mûceb-i irâde-i halîfe-i Cem-menkabet mahmiyye-i Edirne'den hareket ve mukaddemâ beyân olunduğu vechile hatt u tirhâl olunarak mâh-ı Şa'bân'ın dokuzuncu [2 Nisan 1792-Pazartesi] ve Mart'ın yirmi birinci Ehad günü Çekmece-i sagīr ile İncirli karyesi miyânında vâḳi' Uzunköprü sahrâsında beytûtet olunup merhale-i mezkûrede dîn ü devlet ve pâdişâh-ı mülk ü millet duâları tekrâr olunduğu akabinde livâ-i şerîf sanduka-i mebrûkesinden izhâ[r] ve serdâr-ı ekrem ve kethüdâ-yı sadrıa'zam ve defterdâr ve reîs efendi ve müstakbilînden vâlide sultân **-aliyyetü'ş-şân-**[822] kethüdâları emin-i darü'd-darb-ı sultânî Yusuf Ağa ve rikâb-ı hümâyûnda reîsülküttâb vekîli olan Mehmed Raşid Efendi ve gayrileri mübâşeretleriyle sütûnuna bend ü üstüvâr kılınıp seherîce yurd-ı merkūmdan azîmet ve hilâl-i râhda müstakbilîn ile mülâkāt olunarak İncirli sahrâsında nasb olunan haymelerde salât-ı subha ikāmet olundu.

---

[820] "[Sen O'ndan razı, O senden razı olarak Rabbine]dön" (Kur'an, Fecr-LXXXIX, 28; s.594).

[821] dest V, A: -AE

[822] علّية اشان= "Şanı yüce" anlamında Arapça bir söz.

Mahall-i mezkûrda bir mikdâr ârâm olunduğu esnâda ber-vech-i mû‘tâd bir alay-ı müstesnâ tertîb ve ba‘de’l-hareke Davud Paşa ile İncirli muntasıfında hâkān-ı âsümân-heybet sultân-ı Ferîdûn-miknet hazretleri dahi alay-ı gerdûn-fersâ ile livâ-i şerîfi istikbâl eyleyip sancâğ-ı şerîfi pîş-gâh-ı [421a] hümâyûnlarında hâdi ederek şükûh-ı bî-hemâl ve debdebe-i ikbâl-i bî-misâl ile Davud Paşa sarâyına nüzûl ve ol mahalde izn-i hümâyûnları ile serdâr-ı ekremleri huzûr-ı Cem-zuhûrlarına müsûl eyledi.

Mevsim, mevsîm-i bahar ve andelibân-ı çemen her tarafdan icrâ-yı sunûf-ı elhâne der-kâr olmağın kasr-ı dil-güşâ-yı Davud Paşa’da bir mikdâr ârâm ve esb-i müzeyyen ihdâsı ve ferve-i semmûr iksâsı ve merâsim-i bende-nevâzı icrâsıyla serdâr-ı ekremlerine ikrâm-ı tâmm ve iltifât-ı mâ-lâ-kelâm buyurdukları akabinde pâdişâh-ı Hüsrev-gulâm kasr-ı mezkûrdan kıyâm ve rükûb-ı esb-i zîbinde hırâm buyurup temâşâiyân-ı ahâlî-i muasker-i hümâyûnu temâşâ eyleyerek sarây-ı hümâyûn ve dâire-i saâdet-makrûnlarına ric‘at-birle merkez-i hilâfetlerinde müstakırr ve li-ecli’t-tesellüm livâ-i şerîfin kudûmüne muntazırr oldular.

Bundan sonra serdâr-ı ekrem dahi livâ-i şerîfi istishâb ve umûm alay ile sahrâ-yı Davud Paşa’dan tahrîk-i rikâb eyleyip eşref-terîn-i sâadde sancağ-ı resûlü salâvât ü selâm ve meşâyih-i kirâm duâ-yı icâbet-ittisâm ederek teslîm-i yed-i müeyyid-i halîfe-i Cemşîd-makām eyleyip alem-i nebiyi muhteremi makarr-ı müteyemmin-i kadîmine ba‘de’l-vaz‘ anda dahi mazhar-ı ikrâm ve nâil-i nevâziş ü taltîf-i sultân-ı enâm olarak Bâbıâsafî’ye avdet ve umûm hil‘ati ilbâsıyla herkesi mesrûr u handân eylemeğe mübâşeret eylediler.

BEŞİNCİ BÖLÜM
SÖZLÜK

A

âbâd	:	sonsuz, gelecek zamanlar, şen bayındır, mamur (FD, s. 3).
âbâr	:	su kuyuları (FD, s. 4).
abd abd-i mu‘tak	:	köle, kul (FD, s. 4). azatlı köle.
âbid	:	ibadet eden (FD, s. 5).
add	:	sayma, sayılma, itibar etme, edilme (FD, s. 5).
a‘dâ	:	düşmanlar (FD, s. 9).
a‘dâ-i dîn	:	din düşmanları (FD, s. 9).
a‘del	:	adaletli, çok doğru (FD, s. 10).
adîde	:	çok, bir çok (FD, s. 11).
adîm	:	yok olan (FD, s. 12).
adüvv	:	düşman (FD, s. 12).
âfâk âfâk-gîr	:	ufuklar (FD, s. 12). ufukları tutmuş.
âftâb âftâb-ı kureyş	:	güzel yüz, güneş, güneşin ışığı (FD, s. 13). Hz. Muhammed
afüvv	:	merhametli, daima afeden, suç bağışlayan (FD, s. 14).
afv	:	özür dileme, suçunu bağışlama (FD, s. 14).
âgâh	:	bilgili, haberli, uyanık (FD, s. 14).
âgāz	:	başlama (FD, s. 14).
âgeşte	:	ıslanmış, bulaşmış, yoğurulmuş (FD, s. 14).
agırrâ	:	acemiler, tecrübesizler (FD, s. 14).
agniyâ	:	zenginler (FD, s. 15).
agrâz	:	maksatlar niyetler (FD, s. 15).
âguş âguş-ı leyl-i târîk	:	kucak (FD, s. 15). karanlık gecenin kucağı.
âguşte	:	yayma, bulaşma, yağlamak, kaynaşmak, karıştırmak (RH, s. 151).
ağleb	:	Kuvvetli, en çok galip (FD, s. 15).
ağmâz	:	göz yummalar (FD, s. 15).
âhâd âhâd-i nâs	:	birler, birden dokuza kadar olan sayılar (FD, s. 16). avâm.
aharr	:	(daha, en, pek) sıcak (FD, s. 16).
ahcâr	:	taşlar (FD, s. 17).
ahd ahd-i karîb	:	söz verme (FD, s. 17). yakın zaman, evvelki zaman.

âheste âheste-reftâr	:	yavaş, ağır (FD, s. 18). yavaş yürüyüş, salınarak edâlı yürüyüş.
ahlâf	:	birinin yerine geçenler, gelecekler, halefler (FD, s. 19).
ahmâl ahmâl ve eskal	:	yükler (FD, s. 19). ağır yükler.
ahrâ	:	daha uygun, daha münasip (KT, s. 77).
ahter	:	yıldız (FD, s. 20).
ahz ahz ü girift ahz-i sâr	:	alma, kabul etme (FD, s. 22). yakalama, ele geçirme, esir alma. öç alma.
âik	:	mani olan alıkoyan, geciktiren (FD, s. 23).
a‘kāb	:	halefler (İP, s.60).
akall akall-i kalîl	:	pek az, çok az (FD, s. 24). azın azı, en aşağı.
akdem	:	(kadîm’den) önceki, daha önceki (FD, s. 24).
akd akd-i müsâlaha	:	Bağ, bağlama, sözleşme (FD, s. 24). barış anlaşması.
aklâm	:	yazı aletleri, memurların çalıştıkları daireler (FD, s. 24).
akmişe	:	bir tür kumaş, kumaş, halılar, eşyalar (FD, s. 26).
akvâ	:	çok kuvvetli, sağlam (FD, s. 27).
akūr	:	yaralayan, ısıran, kuduz hayvan (FD, s. 27).
akvâl	:	sözler, lakırdılar (FD, s. 27).
akvât	:	yemekler, yenilecek şeyler, azıklar (FD, s. 27).
akviyâ	:	sağlam ve kuvvetli olan (FD, s. 28).
alâim	:	nişanlar, belgeler (FD, s. 28).
alâyim	:	alametler (FD, s. 28).
alef	:	ulufe, hayvan yemi, ot, saman, yulaf (FD, s. 28).
alîl	:	kör, hasta, sakat (FD, s. 32).
âlûd	:	bulaşmış, bulaşık (FD, s. 33).
âmâc	:	nişan tahtası, hedef (FD, s. 33).
âmâl	:	ümitler, istekler (FD, s. 34).
a‘mâl	:	ameller, işler (FD, s. 34).
a‘mâr	:	yaşanılan ömür, hayatlar, yaşayışlar, sinler (FD, s. 34).
âmed âmed ü şüd	:	gelme, geliş (FD, s. 34). gelip gitme.
amîk fikr-i amîk	:	derin (FD, s. 35). derin düşünce.
amîm	:	umuma ait, genel, yaygın (FD, s. 35).
âmîziş	:	geçiniş, uysallık (FD, s. 35).
a‘nâk	:	boyunlar, gerdanlar, yaprak sapları (FD, s. 37).
a‘nân	:	ağacın ucu, ufuklar (FD, s. 37).
an‘ane	:	bir hadisin çıkış şeceresi, nakledilişsilsilesi (FD, s. 37).

an-asl	:	aslında, aslından (FD, s. 37).
anîd	:	çok inatçı (FD, s. 38).
ânifen	:	yukarıda zikr olunduğu üzere (FD, s. 38).
arâm ârâm-cû	: :	durma, eğlenme, dinlenme (FD, s. 39). dinlenmek isteyen.
a'râz	:	ırzlar, namuslar (FD, s. 40).
ârâste	:	bezenmiş, süslenmiş (FD, s. 40).
ârâyiş	:	ziynet, süs, bezek, süsleme (FD, s. 40).
ârız	:	gelen, tesâdüfî vak'a (FD, s. 42).
ârıza	:	aksama, engebe, bozukluk (FD, s. 42).
ârî	:	çıplak, hür,-sız (FD, s. 42).
ârib	:	halis arap cinsinden olan (FD, s. 42).
âriyet âriyet-i serây	:	ödünç, eğreti (FD, s. 42). dünya.
âriz	:	ardıç ağacı (FD, s. 43).
arûz	:	yan, taraf, yol, yön (FD, s. 44).
a'sâb	:	sinirler (FD, s. 45).
âsâd	:	kahraman, cesur adam, aslan (FD, s. 46).
âsâm	:	suçlar, günahlar, kabahatler (FD, s. 47).
âsân	:	kolay (FD, s. 47).
a'sâr	:	yüzyıllar (FD, s. 47).
âsâr	:	izler, nişaneler, eserler (FD, s. 47).
asgar	:	sagīr'den, daha küçük, en küçük (FD, s. 48).
âsim	:	kabahat, suç (FD, s. 49).
asîr	:	güç, zor (FD, s. 49).
âsmân	:	asuman, gökyüzü (FD, s. 50).
âstîn	:	elbise kolu, yen (FD, s. 51).
âsyâb	:	su değirmeni (FD, s. 51).
aşâ'	:	akşam yemeği (FD, s. 51).
aşâ'ir	:	aşiretler (FD, s. 51).
âşâm	:	yiyecek, içecek (FD, s. 51).
âşiyân	:	ev yuva (FD, s. 52).
âşûb	:	karıştırma, kargaşalık (FD, s. 54).
atâ'	:	cömertce bağışlamak (FD, s. 54).
atâd	:	büyük kadeh, lüzumlu aletler takımı (FD, s. 54).
âtâl	:	koltuk altları, yanlar, kenarlar (FD, s. 54).
atbâ'	:	dereler, kanallar (FD, s. 54).
atbâk	:	tabaklar (FD, s. 55).
âteş-nisâr	:	ateş saçan (FD, s. 55).
atf atf-ı nigâh	:	eğme, meylettirme, bağlama (FD, s. 57). göz atma, bakma.
âtıfet	:	sevgi, iyilikseverlik, karşılık beklemeden (FD, s. 57).
âtıl	:	boş, faydasız (FD, s. 57).
atîk	:	eski, azatlı, hür (FD, s. 57).

at‘ime	:	yemekler (FD, s. 57).
atrâk	:	gece gelen yaya seyyahlar (FD, s. 58).
attâş	:	susuz, susamuş olanlar (FD, s. 58).
atûfet	:	şefkat, merhamet (FD, s. 58).
avâkîb	:	neticeler, sonuçlar (FD, s. 59).
avân	:	vakitler, zamanlar(FD, s. 59).
a‘vân	:	yardakçılar, şakşakçılar (FD, s. 59).
avârif	:	iyilikler, bağışlar (FD, s. 59).
avâsıf	:	sert, şiddetli fırtınalar (FD, s. 59).
avâtıf	:	karşılık beklemeden gösterilen sevgi, iyilikseverlikler (FD, s. 59).
avd	:	geri gelme, geri dönme, hasta ziyareti, yoldan sapma (FD, s. 59).
avene	:	yardakçılar, kafadarlar (FD, s. 60).
-âver peyâm-âver	:	getiren, taşıyan (FD, s. 60). haber getiren.
âverde	:	getirilmiş, nakl olunmuş (FD, s. 60).
avn avn-i Bârî	:	yardım (FD, s. 60). Allah’ın yardımı.
a‘yen	:	büyük iri gözlü adam bakılan yer, açık, belli (FD, s. 61).
âyib	:	dönen, çekilen (FD, s. 61).
ayş ayş ü nûş	:	yaşama (FD, s. 61). zevk ve sefâ, cünbüş.
a‘yün	:	gözler, menbâlar, pınarlar, çeşmeler (FD, s. 63).
azâlîl	:	yanılmalar, yanlışlıklar (FD, s. 63).
azdâd	:	zıtlar, tezatlar (FD, s. 64).
azhâ	:	gümüşî gri (FD, s. 65).
âzim	:	niyetli, kesin karar veren (FD, s. 65).
âzîn	:	süs, zinet, kaide, kanun (FD, s. 65).
azrâr	:	zararlar, kayıplar (FD, s. 66).
azv	:	birinin üzerine atma, ona yakıştırma, iftira (FD, s. 66).
azvâ	:	ışıklar, aydınlıklar (FD, s. 66).
B		
bâb bâb-ı irtişâ	:	kapı (FD, s. 68). rüşvet kapısı.
bâd-bân bâd-bân-güşâ	:	yelken (FD, s. 70). yelken açan.
ba‘de	:	Sonra, bundan sonra (FD, s. 70).
ba‘de’l-edâ	:	yapıldıktan sonra (FD, s. 70).
bade’l-ifrâz	:	ayrıldıktan sonra
bade’l-meks	:	durduktan sonra
ba‘dehû	:	ondan sonra (FD, s. 70).
bâde-nûş	:	şarap içen (FD, s. 70).
ba‘de’z-zuhr	:	öğleden sonra (FD, s. 71).
ba‘d-ezîn	:	bundan sonra, böyle (FD, s. 71).

bâdî	:	sebeb, mûcib (FD, s. 71).
bâdiye	:	çöl, kır (FD, s. 71).
bâdiye-gul	:	dünya (FD, s. 71).
bâgât	:	bağlar, bahçeler, üzüm bağları (FD, s. 72).
bâgî bâgî-yâne	:	haksızlık eden, serkeş, âsî (FD, s. 72). serkeşlikle.
bağteten	:	birdenbire, apansızın (FD, s. 72).
bâhir	:	belli, besbelli, açık (FD, s. 74).
bahr-i amîk	:	derin deniz
bahşâ-yiş	:	bağışlayış, veriş, merhamet, şefkat (FD, s. 75).
baîd aktâr-ı baîde	:	uzak (FD, s. 76). uzak ülkeler.
bakāyâ bakıyyetü's-süyûfun	:	fazla kalan şeyler (FD, s. 77). kılıçtan kurtulanlar.
bâl	:	yürek, gönül, kanat,kol (FD, s. 78).
bâlâ bâlâ-pervâz	:	yüksek, yukarı üst, yüce (FD, s. 78). yüksekten uçan, palavracı.
bâligan-mâ-belag	:	ziyâdesiyle, bol bol, ferah, ferah (FD, s. 78).
bâliğ	:	Bülûğa eren, erişmiş, vâsıl olmuş (FD, s. 79).
-bân nigeh-bân	:	…cı, ci (FD, s. 79). gözcü .
bâr bâr-ı girân	:	Allah, yük (FD, s. 79). ağır yük.
-bâr Âteş-bâr	:	yağdıran, serpen, saçan(FD, s. 79). ateş yağdıran.
bâre	:	defa, kez, kale, zülf, at, kale duvarı (FD, s. 80).
Bârî	:	yaratıcı, yaratan, hâlik (FD, s. 80).
bârû	:	kale duvarı, sur, sığınak, siper (FD, s. 80).
bâsîr	:	görüp, anlayan (FD, s. 81).
ba'ṣ	:	gönderme, gönderilme (FD, s. 81).
bâsîret	:	önden görüş, seziş (FD, s. 81).
bast bast-kadem	:	yayma, açma, uzun uzadıya anlatma (FD, s. 81). geniş adımlar.
batâet	:	yavaşlık, ağırlık, ağır davranma (FD, s. 82).
bâz	:	oyuncu, bir başka yol, çıkış, geri, geriye doğru (FD, s. 84).
ba'z	:	bir şeyin küçük kısmı, bir kısım, bir takım (FD, s. 84).
bed bed-endîş bed-fi'âl	:	fenâ, yaramaz, çirkin, kötülük (FD, s. 85). fena düşünce. kötü işler, hareketler.
bedâ	:	düşünce (RH, s. 346).
bedâheten	:	birdenbire, ansızın, düşünmeksizin (FD, s. 86).
bedîd- bedîdâr	:	açık meydanda, meşhûr (FD, s. 88).
bedîhî	:	açık olan, besbelli, akla hemen gelen (FD, s. 88).

bedîl	:	bir şeyin karşılığı, bahiste kaybedenin vereceği şey (FD, s. 88).
bedre	:	Kuzu, oğlak derisi, içi altın dolu kese (FD, s. 88).
bedreka	:	yol gösteren, kılavuz, delil (FD, s. 88).
be-gāyet	:	pek çok, aşırı, son derece, pek ziyade (FD, s. 89).
behâ'im-bahayim	:	dört ayaklı hayvan, özellikle sığır (RH, s. 415).
behcet	:	güzellik, güleryüzlülük, şirinlik (FD, s. 89).
behiyye	:	güzel (FD, s. 90).
behr	:	uzaklık, mesafe, felaket, ümidin boşa çıkması (FD, s. 90).
behre	:	hisse, pay, kısmet, nasip (FD, s. 91).
behre-dâr-behre-mend	:	behreli, hisseli, paylı (FD, s. 91).
bekâm	:	ermek, maksadına ulaşmak (FD, s. 91).
be-kef	:	el içinde avuçta (FD, s. 91).
belâyâ	:	belalar, gamlar kederler (FD, s. 93).
belci	:	kürk tüccarı (RH, s. 380).
belî	:	Arapçada "evet" (FD, s. 93).
beliğ	:	düzgün söz söyleyen (FD, s. 93).
beliyye	:	felaket, keder, tasa (FD, s. 93).
be-nâm	:	namlı, ünlü (FD, s. 94).
benâm	:	parmak ucu (FD, s. 94).
benân müşârün-bi'l-benân	:	parmaklar, parmak uçları (FD, s. 94). parmakla gösterilen.
benc	:	ban otu, uyku verici bir ot, uyuşturucu (FD, s. 94).
bende bende-gân bende-gî	:	kul, köle (FD, s. 94). kullar, köleler, padişah hizmetinde olanlar. kulluk, kölelik.
bender	:	işlek ticaret iskelesi (FD, s. 95).
benû'	:	kaynak, menba, yığın küme (FD, s. 96).
-ber	:	alan getiren, götüren (FD, s. 96).
berâhîn	:	tanıklar, kesin deliller (FD, s. 96).
berârî	:	çöller, sahrâlar (FD, s. 96).
berây	:	için, maksadıyla (FD, s. 97).
ber-çîde	:	toplanmış, devşirilmiş (FD, s. 97).
berd	:	soğuk (FD, s. 97).
ber-dûş	:	omuz üzerinde, omuzda (FD, s. 97).
ber-geşte	:	tersine dönmüş, ters olmuş (FD, s. 99).
berîd	:	postacı, haberci, ulak (FD, s. 99).
berîk	:	ışık, parıltı (FD, s. 99).
beriyye	:	halk, insanlar, çöl, kır, sahrâ (FD, s. 99).
berk	:	şimşek (FD, s. 100).
berr bahr ü berr	:	toprak (FD, s. 100). deniz ve kara.
berter	:	daha yüksek, daha çok, üstün, meziyetli, değerli (FD, s. 101).
berûz	:	kavga, savaş (FD, s. 101).

ber-vech-i meşrûh	:	anlatıldığı üzere (FD, s. 101).
besât	:	düz yer, yayvan kap, tencere, bisât şeklinde de kullanılır (FD, s. 102).
besâlet	:	yiğitlik, kahramanlık, bahadırlık (FD, s. 102).
besmân	:	kaparo, bir anlaşmadan sonra rehin bırakılan şey (FD, s. 102).
beşâret	:	müjde, muştu (FD, s. 103).
bevâr darü'l-bevâr	:	yok olma (FD, s. 104). cehennem
bevârik	:	şimşekler, parıltılar, göz kamaştırıcı şeyler (FD, s. 105).
bevvâbîn	:	kapıcılar (FD, s. 105).
bey'	:	satma, satış (FD, s. 105).
beyâ	:	dolmuş, dolu, girilecek yer, kapı (FD, s. 106).
beyâbân	:	kır, çöl (FD, s. 106).
beyne'l-akrân	:	yaşıtlar arasında (FD, s. 106).
beyne'l-enâm	:	yaşıtlar arasında (FD, s. 106).
beytûtet	:	geceleme, gece kalma (FD, s. 109).
beyza'	:	çok beyaz (FD, s. 110).
bezl	:	bol bol verme, saçma (FD, s. 110).
bezm	:	içkili, eğlenceli meclis (FD, s. 110).
bıkā'	:	bir parça yer, topraklar, ülkeler (FD, s. 111).
bıtna	:	mide doluluğu, paranın çokluğundan doğan sevinç (FD, s. 111).
bızâa	:	sermaye, ana para, bilgi (FD, s. 112).
bî-câ	:	zamansız yersiz, sebepsiz, uygun olmayan (FD, s. 112).
bî-çûn	:	emsalsiz, eşsiz, sebep sorulmaz Allah (FD, s. 113).
bidâyet	:	başlama, başlangıç (FD, s. 113).
bî-gāye	:	sonsuz, pâyânsız, çok, gayesiz (FD, s. 114).
bîh	:	asıl, kök, damar (FD, s. 114).
bi-hakkın	:	hakkıyla (FD, s. 114).
bî-hemâl	:	eşsiz, benzersiz (FD, s. 115).
bihî	:	iyilik, üstünlük (FD, s. 115).
bihîn	:	çok iyi, en iyi, seçkin (FD, s. 115).
bî-hûş	:	şaşkın, sersem (FD, s. 115).
bikr	:	dokunulmamış (FD, s. 116).
bilâ- bilâ- teemmül bilâ-ivaz	:	-siz, Arapçada kelimelerin başına getirilir (FD, s. 116). düşünmeden, düşünmeksizin. karşılıksız, bedelsiz.
bî-meâl	:	anlamsız, karışık (FD, s. 120).
binâ	:	yapı, ev, yapma, kurma (FD, s. 120).
binâberîn	:	bundan dolayı, bunun üzerine, bu sebepten (FD, s. 120).
binâ-kerde	:	kurulmuş (FD, s. 121).
binâen-alâ-zâlik	:	bundan dolayı, bunun üzerine (FD, s. 121).
binâen aleyh	:	bunun üzerine, bundan dolayı (FD, s. 121).
bî-pervâ	:	korkusuz (FD, s. 122).
bisât-bûsî	:	etek öpme (FD, s. 123).

bi‘set	:	gönderme (FD, s. 123).
bister	:	yatak, döşek (FD, s. 124).
bisyâr	:	çok (FD, s. 124).
bisyârî	:	çokluk (FD, s. 124).
bî-şümâr	:	hadsiz, pek çok, sayısız (FD, s. 124).
bi’t-tamâm	:	tamamıyla, hepsi (FD, s. 125).
bu‘d	:	uzaklık, gidilen yolun uzaklığı (FD, s. 125).
bugāt	:	asiler (FD, s. 127).
buhûr	:	tütsü (FD, s. 127).
buk‘a	:	yer, toprak, ülke (FD, s. 127).
bûm	:	yer, toprak, huy, sürülmemiş tarla (FD, s. 128).
bu’re	:	çukur, çölde çukur şeklinde yapılan ocak (FD, s. 128).
bûre	:	şeker, kuyumcularının kullandıkları tuza benzer bir madde (FD, s. 128).
bükâ	:	ağlama, gözyaşı dökme (FD, s. 130).
büldân	:	memleketler (FD, s. 131).
bünyân	:	binalar (FD, s. 132).
-bürde	:	isimlere eklenerek “götüren”, götürmüş” mânâları ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 132).
bürehâ	:	şiddetli azap, sıkıntı (FD, s. 132).
bürhân	:	delil, ispat, tanık (FD, s. 132).
bürûdet bürûdet-i hevâ	:	soğukluk (FD, s. 133). havanın soğukluğu.
bürûz	:	belirme ortaya çıkma, aşikâr, meydanda (FD, s. 133).
büyût	:	evler (FD, s. 134).
C		
câ be-câ	:	yer yer (FD, s. 136).
câh	:	itibâr, yüksek makam (FD, s. 137).
cahd	:	bile bile inkâr etme (FD, s. 137).
cahîm nâr-ı cahîm	:	cehennem (FD, s. 137). cehennem ateşi.
câlib	:	kendine çeken, çekici, celb eden (FD, s. 138).
câme-şûy	:	çamaşır yıkayan, çamaşırcı (FD, s. 139).
câ-nişîn	:	birinin yerine oturma, kaymakam, vekil (FD, s. 141).
cân-fersâ	:	can dayanamayacak bir şekilde (FD, s. 141).
cârî	:	cereyan eden, geçen, yürüyen (FD, s. 142).
cârr	:	sürükleyen, çekici (FD, s. 142).
cây cây-gâh cây-gîr	:	cây: yer, mekân (FD, s. 143). mevki, yer. yerleşmiş, yer tutan.
câzim	:	karar veren, kestirip atan (FD, s. 143).
cebîn çîn-i cebîn cebîn-fersâ	:	korkak, yüreksiz, alın (FD, s. 144). alın kırışıklığı. yüz süren.

cederî	:	çiçek hastalığı ile ilgili (FD, s. 145).
cedvâ	:	hediye armağan bol yağmur (FD, s. 145).
cehd cehd ü tâat	:	çalışma, çabalama (FD, s. 146). Allah'ın emirlerini yerine getirmeye çalışma
celâdet	:	bahadırlık, kahramanlık, yiğitlik (FD, s. 146).
celâ celâ-yı vatan	:	memleketten ayrılma, (FD, s. 146). doğduğu yerden ayrılmak
celâyil	:	büyük önemli (RH, s. 668).
celî	:	aşikar, meydanda (FD, s. 147).
celle	:	"yüce ve azîz olan" mânâsında bir dua sözü (FD, s. 147).
cemî':	:	cümle, hep bütün (FD, s. 149).
cem'î	:	cemiyete âit, ortaklaça (FD, s. 149).
cem'iyyet-gâh	:	toplanılacak yer, toplantı yeri (FD, s. 149).
Cemşîd	:	Cemşâsbs'ın babası (FD, s. 149).
Cemşâsb	:	Hz. Süleyman (FD, s. 149).
cenâh	:	yan, kol, kanat (FD, s. 150).
cenâib	:	yedek hayvanlar, binekler (FD, s. 150).
cenân	:	kalb, yürek (FD, s. 150).
cenb	:	yan, taraf (FD, s. 150).
ceng ceng-âzmâ	:	savaş (FD, s. 150). savaş tecrübesi olan kimse
cer	:	yarık, çatlak (FD, s. 151).
cerâ'id	:	gazeteler (FD, s. 151).
cerâim-cerâyim	:	suçlar, kabahatlar (FD, s. 151).
cerâd cerâd-ı münteşir	:	çekirge, yağmacılar gürûhu (FD, s. 151). yayılmış yağmacılar.
cerâhat	:	yaralar, irinler (FD, s. 151).
cerde	:	muhafız, Mekke'de hacılara eşlik eden atlı muhafız (FD, s. 152).
cerh	:	yaralama, yaralanma, çürütme kabul etmeme (FD, s. 152).
cerr	:	sürükleme, çekme (FD, s. 153).
cerrâr	:	çekici, dilenci, arkasından sürükleyen, harp aletleriyle donatılmış kalabalık ordu (FD, s. 153).
cesîme	:	büyük, kocaman, iri (FD, s. 153).
cest	:	atlayış, sıçrayış, çabuk hareket eden (FD, s. 153).
ceste ceste	:	az az, kısım kısım, yavaş yavaş (FD, s. 153).
cevârih	:	insanın çeşitli azaları (FD, s. 142).
cevâsîs	:	casuslar (FD, s. 154).
cevelân	:	dolaşma, gezinme (FD, s. 155).
cevv cevv-i hevâ	:	hava, boşluk (FD, s. 156). hava boşluğu.
ceyş	:	asker, düzenli ordu (FD, s. 156).
ceyyid ceyyidü'l-ayâr	:	tâze, saf, iyi, hoş (FD, s. 156). ayarı tam olan para.

cezâl	:	hurma toplama (FD, s. 157).
cezîl	:	peltek ve bozuk olmayan (söz, kelime), çok bol (FD, s. 157).
cezm	:	kesin karar niyet (FD, s. 157).
cibâl	:	dağlar (FD, s. 158).
cihân-mutâ‘	:	bütün dünyanın boyun eğdiği kimse (FD, s. 159).
cîl	:	cemâat, insan topluluğu, tâife, millet, aşiret, nesil (FD, s. 160).
cilveger	:	cilveli (FD, s. 160).
cîre	:	çırak, uşak ve hizmetçilere verilen gündelik, yemek, para (FD, s. 162).
cisr	:	köprü (FD, s. 163).
ciyâd	:	iyi eşkin giden soyatları (FD, s. 163).
cûd cûd-i kerem	:	cömertlik, el açıklığı (FD, s. 163). cömertlik
cûş cûş ü hurûş	:	coşma, kaynama (FD, s. 164). coşma ve gürültü.
cûy	:	nehir, akarsu, ırmak (FD, s. 164).
cûyân	:	arayıcı, arayan (FD, s. 164).
cübb	:	kuyu (FD, s. 164).
cüdâ	:	ayrı düçmüş, ayrılmış, tek (FD, s. 165).
cümûd	:	donukluk, donuk olma (FD, s. 167).
cünha	:	ufak cürüm, suç (FD, s. 167).
cünne	:	eski savaş silahlarından kalkan, kadın başörtüsü (FD, s. 167).
cünûd	:	askerler (FD, s. 167).
cünûn	:	delirme, çıldırma, delilik (FD, s. 167).
cürh	:	yara (FD, s. 168).
cürm cürm-i meşhûd	:	suç (FD, s. 168). suçüstü
cüst-cû	:	araştırma, arama (BOTS, s. 137).
cüşâ	:	geğirme (FD, s. 168).
cüyûş	:	askerler, ordular (FD, s. 168).
Ç		
çâk	:	yırtık, yarık (FD, s. 170).
çâk â çâk	:	silah çatışmalarında çıkan ses (FD, s. 170).
çâlâkî	:	çabukluk, tezcanlılık (FD, s. 171).
çâre-cû	:	çare arayan (FD, s. 172).
çarh-ı felek	:	sihirli, talih, yanarken dönerek ateş açan donanma fişeği (FD, s. 172).
çâr-pâ	:	dört ayaklı hayvanlar fişeği (FD, s. 173).
çâsâr	:	çar, kayser (FD, s. 173).
çekîde	:	gürz gibi silah, damlamış (FD, s. 174).
çelenk	:	mücevher veya herhangi bir madenden yapılmış sorguç

		(FD, s. 174).
çend	:	birkaç (FD, s. 175).
çendân	:	o kadar (FD, s. 175).
çerâ-gâh	:	otlak, çayır (FD, s. 175).
çerâğ	:	fitil, mum, otlama, otlak (FD, s. 175).
çerîk	:	düzensiz askerler (RH, s. 720).
çesbân-çespân	:	yaraşır, münâsib uygun (FD, s. 176).
çeşm çeşm-pûş	:	göz (FD, s. 176). gözü kapalı, bakmayan
çi-gûnegî	:	nasıllık, ne türlülük, nicelik (FD, s. 178).
çîre-dest	:	eli işe yakışan, becerikli (FD, s. 179).
çûyân	:	yumuşak maden, (RH, s. 741).
D		
dâd	:	adâlet, doğruluk (FD, s. 180).
dağdağa dağdağa-i alem	:	gürültü, patırtı, beyhûde telâş (FD, s. 181). dünya telaşı ve ızdırabı.
dâhiye dâhiye-i dehyâ	:	felaket musibet, çok kurnaz adam (FD, s. 182). çok büyük bela, musibet.
dâi	:	dua eden, duacı (FD, s. 182).
dâiye	:	içten gelen bir duygu, teşvik edici hal (FD, s. 183).
dakâyık dakayık-ı umûr	:	dakikanın çoğulu, anlaşılması zor ve dikkat edilmesi gereken ince şeyler (FD, s. 183). işlerin ince noktaları.
dakîk	:	ufak, nazik, ince düşünce, toz haline getirilmiş, şey, un (FD, s. 184).
dakk dakk-ı bâb	:	çalma, vurma (FD, s. 184). kapı çalma.
dâll	:	gösteren, işaret eden, delâlet eden (FD, s. 184).
dâm	:	tuzak, ağ (FD, s. 184).
dânâ	:	alim, bilğiç (FD, s. 185).
dâr dâr-ı emân dar-ı fenâ	:	ev, yer, yurt (FD, s. 186). islam hakimiyeti altında bulunan gayri müslim ülke dünya
Dârâ	:	hükümdar Keyâniyân da denilen eski fars hükümdarının dokuzuncusu (FD, s. 187).
dareyn	:	İki dünya, dünya ve ahret (FD, s. 188).
darû	:	ilaç (FD, s. 188).
darü'l-bevâr	:	cehennem (FD, s. 188).
dâs	:	yeni ay, hile tuzak (FD, s. 190).
dâşte	:	köhne, yıpranmış (FD, s. 190).
dâşten	:	ele geçirmek, tutmak, eskimek hırpalamak (FD, s. 190).
dâyin	:	borç veren, alacaklı (FD, s. 192).
dayyık	:	pek dar (FD, s. 192).
de'b	:	âdet, usul, tarz (FD, s. 192).

de’b-i dîrîn		eski adet.
deeb	:	adet, gelenek (FD, s. 193).
dehân	:	ağızlar (FD, s. 194).
dehen	:	ağız (FD, s. 194).
deher	:	zaman, uzun müddet (KT, s. 632).
dehr	:	dünya, zaman, devir (FD, s. 194).
dekâkîn	:	dükkânlar (FD, s. 195).
delâlet	:	iz, işaret, yol gösterme (FD, s. 195).
delîl	:	yol gösteren, kılavuz, şahit, belge tanık (FD, s. 195).
demâr tiğ-ı demâr	:	ölüm, helâk, telef (FD, s. 196). ölüm kılıcı
dem-beste	:	nefesi kesilmiş, susmuş (FD, s. 196).
deme	:	ateş körüğü (FD, s. 196).
der-akab	:	hemen arkasından (FD, s. 197).
derârî	:	parlak renkli şeyler, en çok yıldız hakkında söylenir (FD, s. 197).
derâviş	:	derviş (RH, s. 893).
der-bân	:	kapıcı, kapıya bakan (FD, s. 197).
derd-mend	:	dert sahibi (FD, s. 198).
derekât derekât-ı cehennem	:	basamaklar, en aşağı katlar (FD, s. 198). cehennemin katları
dereke	:	aşağı inilecek basamak, en aşağı kat (FD, s. 198).
dergâh-ı âlî	:	padişah kapısı (FD, s. 199).
derîçe	:	küçük pencere, oyma kapı (FD, s. 199).
derk derk-i esfel-i cahim	:	anlama, kavrama (FD, s. 199). cehennemin en dibi
der-kâr	:	mâlûm, âşikâr, belli, bir iş üzerinde bulunan (FD, s. 199).
der-kemîn	:	pusuda, pusu bekleyen (FD, s. 199).
der-miyân	:	ortada, arada (FD, s. 199).
derûnî	:	içten, gönülden (FD, s. 200).
dervâze	:	kapı, kale kapısı, şehir kapısı (FD, s. 200).
dervîş-nihâd	:	dervîş ruhlu, alçak gönüllü kimse (FD, s. 200).
deryâ-nevâl	:	bağışı deniz gibi çok olan (FD, s. 201).
deryûze	:	dilencilik (FD, s. 201).
desâis	:	hileler, oyunlar (FD, s. 201).
dest	:	el (FD, s. 201).
dest-bürd	:	kuvvet, üstünlük, zafer (RH, s. 901).
dest-dırâz	:	el uzatma, sarkıntılık, zulmeden (FD, s. 202).
dest-güşâ	:	el açan (FD, s. 203).
dest-mâye	:	elde bulunan şey, sermaye (FD, s. 203).
dest-res	:	kuvvet ve zenginlik (FD, s. 203).
dest-res olmak	:	elde etmek, ele geçirmek (FD, s. 203).
devâbb	:	yük ve binek hayvanları (FD, s. 204).
devâir	:	daireler (FD, s. 204).
devân	:	koşan, seğirten, hızlı yürüyen (FD, s. 204).

devât	:	divitler (FD, s. 204).
devvâr	:	dönen (FD, s. 207).
dır‘	:	savaşta giyilen zırh (FD, s. 208).
dırâz	:	uzun (FD, s. 208).
dırgām	:	arslan (FD, s. 208).
dihî	:	köye mensup, köylü (FD, s. 209).
dîhîm	:	taç (FD, s. 209).
dîk	:	horoz (FD, s. 209).
dil-bürde	:	aşık gibi (FD, s. 132).
dilîr	:	yürekli, cesur (FD, s. 211).
dîm	:	yanak, çehre, yüz (FD, s. 212).
dimâr	:	helâk, mahv (FD, s. 212).
dirahşân	:	parlak, parlayan (FD, s. 213).
dîrân	:	evler (FD, s. 213).
dirîğ	:	menetme, önleme, esirgeme, ah, vah, yazık (FD, s. 214).
dîrîn	:	eski, kadîm (FD, s. 214).
dûd	:	duman, tütün (FD, s. 216).
dûdmân	:	soy, sop, kabile, ocak, duman (FD, s. 216).
duhân duhân-ı âteş	:	tütün, duman (FD, s. 216). ateş dumanı
dûhte	:	iğne ile dikilmiş (FD, s. 216).
duhûl	:	içeri girme (FD, s. 217).
dûn	:	aşağı, alçak (FD, s. 217).
dûr dûr-â-dûr	:	uzak (FD, s. 217). uzaktan uzağa
dûr-endîş	:	ilerisini düşünen, tedbirli akıllı (İP, s. 365).
dûrî	:	uzaklık (FD, s. 217).
dûş	:	omuz (FD, s. 217).
dûzah dûzah-makarr	:	cehennem (FD, s. 218). durağı cehennem olan
düm-dâr	:	ordunun arkasındaki kuvvet, artçı (FD, s. 219).
dürûd	:	dua, selam (FD, s. 221).
dürûğ	:	yalan, kezb (FD, s. 221).
düstûr	:	kanun, kaide, kural (FD, s. 221).
düşvâr	:	güç, zor, çetin (FD, s. 221).
E		
eâlî	:	büyükler, itibarlı kimseler (FD, s. 223).
ebed ebed-peyvent	:	sonu olmayan, gelecek zaman (FD, s. 225). ayakta ebedi olarak kalacak
ebhâs	:	bahisler, konular (FD, s. 225).
ebnâ	:	oğullar (FD, s. 226).
ebniye ebniye-i âliye	:	binalar (FD, s. 226). yüksek binalar

ebtâl	:	yiğitler, döğüşken erler (FD, s. 227).
ebvâb	:	kapılar, kısımlar, bölümler (FD, s. 228).
ecânib	:	yabancılar, başka memleketlere mensup olanlar (FD, s. 228).
ecbe	:	alnı geniş adam (FD, s. 228).
ecel-i mev'ûd	:	tabiî ölüm (FD, s. 228).
ecma'	:	en toplu, çok birleşmiş ve biriken (FD, s. 229).
ecnâd	:	askerler, taburlar (FD, s. 229).
ecnâs	:	cinsler, türler (FD, s. 229).
ecr ecr-i cezîl	:	bir iş, hizmet karşılığında verilen şey (FD, s. 229). bol sevap
ecrâm	:	cansız olan cisimler (FD, s. 229).
ecvîbe	:	cevaplar (FD, s. 230).
ecyâf	:	leşler (FD, s. 230).
eczâ	:	parçalar, kısımlar (FD, s. 230).
edfâ	:	beli bükülmüş (FD, s. 231).
edille	:	işâretler, kılavuzlar, rehberler (FD, s. 231).
ed'iye	:	yalvarmalar, dualar (FD, s. 231).
ednâ	:	az, pek aşağı, en aşağı (FD, s. 231).
edvâ	:	dertler, hastalıklar (FD, s. 231).
ef'âl	:	işler, ameller (FD, s. 232).
effâf	:	çok of çeken, sıkıntılı (FD, s. 232).
effâk	:	ticaret için bütün dünyayı gezen (FD, s. 232).
efğān	:	acıyla inleyip, ağlama (FD, s. 232).
-efgen	:	düşüren, yıkan, yere atan (FD, s. 233).
efgende	:	yıkılmış, yıkık, düşkün biçare (FD, s. 233).
efham	:	daha fehâmetli, çok şeref sahibi, en ulu (FD, s. 233).
eflâk	:	semalar, gökler, küreler (FD, s. 233).
-efrâz	:	kaldıran, yükselten (FD, s. 234).
efsâr	:	yular (FD, s. 235).
efser	:	tâc, dîhîm, iklîl (FD, s. 235).
efşâr	:	saçma, sıkma (FD, s. 235).
eftân	:	düşen, düşerek (FD, s. 235).
efvâh efvâh-ı nâs	:	ağızlar, ağza benzeyen delikler (FD, s. 235). halkın ağzı, lisanı
-efzâ	:	artıran çoğaltan (FD, s. 235).
efzâr	:	ayakkabı, gemi yelkeni, yemeğe konulan bahar (FD, s. 235).
efzâyiş	:	artma, çoğalma (FD, s. 235).
efzûn efzûn-ter	:	çok yukarı, aşkın (FD, s. 236). daha fazla
ehâdd	:	daha, keskin (FD, s. 236).
ehadiyyet	:	Allah'ın birliği (FD, s. 236).
ehadü-hümâ	:	ikiden biri (FD, s. 236).
ehibbâ	:	dostlar, sevgililer, tanıdıklar (FD, s. 236).

ehvâ	:	arzular, istekler (FD, s. 239).
ekall	:	en az en aşağı (FD, s. 240).
ekâzîb	:	uydurma sözler, yalan (FD, s. 241).
ekbâd	:	karaciğerler (FD, s. 241).
eknâf	:	yanlar, cânibler, sığınılacak yerler (FD, s. 241).
elfâz	:	sözler, kelimeler (FD, s. 244).
el-hâletü hâzihi	:	henüz, bu gün, şimdi (FD, s. 244).
el-ıyâzü billâh	:	Allah esirgesin, korusun (FD, s. 245).
elîf	:	istenilen, alışılan şey (FD, s. 245).
elsem	:	çok sağlam, pek güvenilir, sâlim (İP, s. 416).
elsine	:	lisanlar, diller (FD, s. 245).
eltâf	:	iyilikler, iyi muameleler (FD, s. 246).
elyak	:	layık, liyakatli, daha çok (FD, s. 246).
emâkin	:	mahaller, yerler, mevkiler (FD, s. 246).
emâret	:	emirlik, beylik (FD, s. 247).
emâsil	:	en çok benzeyenler, akranlar, eşler (FD, s. 247).
emcâd	:	şerefler, şanlar (FD, s. 247).
emedd	:	daha, uzun, sürekli (FD, s. 247).
emhâl	:	vâdeler, zamanlar, bir şeyin yapılması için verilen süre (FD, s. 247).
emsâr	:	büyük şehirler, memleketler (FD, s. 250).
emtia	:	mallar, satılacak şeyler (FD, s. 250).
emvâc	:	dalgalar (FD, s. 250).
emvâh	:	sular (FD, s. 250).
emvâl	:	mülkler, para alınan şeyler (FD, s. 250).
en‘âm	:	at, deve, koyun gibi hayvanlar,hayvan gibi kimseler (FD, s. 251).
enârallâhu kabrehu	:	Allah mezarını aydınlatsın (FD, s. 251).
enbâ	:	peygamberler (FD, s. 251).
enbûh	:	çok kalabalık (FD, s. 252).
encâm	:	nihayet, son (FD, s. 252).
encüm encüm-şümâr	:	yıldızlar (FD, s. 253). yıldızların sayısı kadar.
endâht	:	atma, atış, silah atma (FD, s. 253).
endâhte	:	bir tarafa atılmış, bırakılmış (FD, s. 253).
endâr	:	hikaye, baştan geçen şey atıcı, atan (FD, s. 253).
-endâz	:	atıcı, atan (FD, s. 253).
-endîş	:	düşünen, ölçülü davranan (FD, s. 253).
endûd	:	parlak sıva, sıva (FD, s. 254).
enfa‘	:	daha çok faydalı (FD, s. 254).
enfâs	:	nefesler, soluklar (FD, s. 254).
engüşt	:	parmak (FD, s. 255).
enhâ	:	taraflar, cihetle, yanlar, yollar (FD, s. 256).
enhâr	:	nehirler, ırmaklar (FD, s. 256).

enîka	:	sevimli şey, şirin şey (FD, s. 256).
enîn	:	inleme (FD, s. 256).
ensâr	:	yardım edenler, yardımcılar (FD, s. 257).
enseb	:	daha münâsib, uygun, çok yerinde (FD, s. 257).
envâ‘	:	çeşitler, türlüler (FD, s. 257).
enzâr	:	bakışlar, nazarlar (FD, s. 257).
erâcîf	:	yalan sözler, uydurmalar (FD, s. 257).
erâyis	:	ekinciler, çiftçiler (FD, s. 257).
erâzil	:	reziller, sıyrıklar (FD, s. 258).
erbaîn	:	kırkıncı, karakış, Kânûn-ı evvel'in (Aralık) dokuzundan, Kânûn-ı sânî'nin (Ocak) onyedisine kadar süren kışın en soğuk günleri sayılan 40 gün (FD, s. 258).
erîke erîke-nişîn	:	taht, serîr (FD, s. 260). tahta oturan.
ervâh	:	canlar, hayatın cevherleri (FD, s. 262).
erzâl	:	reziller (FD, s. 262).
erzân	:	ucuz, layık, uygun, yerinde (FD, s. 262).
erzânî	:	ucuzlık, lâyık görülme liyâkat (FD, s. 262).
es‘ad	:	pek saîd, çok hayırlı (FD, s. 262).
es‘âr	:	satılan malların bilinen fiyatları (FD, s. 263).
esâre	:	esirler (FD, s. 263).
esâtîz	:	üstatlar, ustalar (FD, s. 263).
esb esb-i sabâ reftâr	:	at (FD, s. 263). rüzgâr gibi koşan at.
esbâb	:	vasıtalar, sebepler (FD, s. 263).
esbak	:	öncekinden daha önceki (FD, s. 264).
esfâr	:	seferler, yola gidişler, düşmana karşı gidişler (FD, s. 265).
eshel	:	pek kolay, en kolay (FD, s. 266).
es'ile	:	sorulan şeyler (FD, s. 266).
esirre	:	oturulacak yerler, tahtlar (FD, s. 267).
eskāl	:	ağır yükler, ağır şeyler (FD, s. 267).
eskām	:	hastalıklar, illetler, dertler (FD, s. 267).
eslâf	:	memurluk veya bir hizmette birinden önce bulunmuş olanlar, geçmişler (FD, s. 267).
eslah	:	sâlihler (FD, s. 267).
esliha	:	eski silahlar (FD, s. 267).
esmâ‘:	:	kulak işitmeleri, kulaklar (FD, s. 267).
esmâr	:	meyveler (FD, s. 267).
esnâf	:	çeşitler, nevîler (FD, s. 268).
esra‘	:	daha, serî, çabuk (FD, s. 268).
estâr	:	örtüler, perdeler (FD, s. 269).
esyâf	:	kılıçlar (FD, s. 269).
eşâm	:	ölmeyecek kadar az yiyecek, içecek (FD, s. 269).
eşbâh	:	benzeyenler, eşler (FD, s. 269).

eşedd	:	daha şiddetli, çetin, sert (FD, s. 269).
eşfâk	:	şefkatler, merhametler (FD, s. 270).
eşhâs	:	adamlar, kimseler (FD, s. 270).
eşi‘a	:	aydınlıklar, ışıklar (FD, s. 270).
eşkâl	:	biçimler, sûretler (FD, s. 271).
eşna‘	:	daha fena, kötü ve çirkin (FD, s. 271).
eşrâr	:	şerirler, fesatlar, kötülük edenler, edepsizler (FD, s. 271).
eşribe	:	içilecek şeyler (FD, s. 272).
etbâ‘	:	birinin sözüne uyanlar, hizmetçiler, uşaklar (FD, s. 272).
etbâk	:	büyük tabaklar, tepsi, haller, mertebeler (FD, s. 272).
et‘ime	:	yemekler, aşlar (FD, s. 272).
etemm	:	tam, kusursuz, eksiksiz (FD, s. 272).
etfâl	:	çocuklar (FD, s. 272).
etvâr	:	hal, hareketler, durumlar (FD, s. 273).
evâmir	:	emirler (FD, s. 273).
evân	:	vakit, zaman, her gün (FD, s. 273).
evânî	:	kapkacaklar, kaplar (FD, s. 273).
evc	:	bir şeyin en yüksek noktası (FD, s. 273).
evfâ	:	daha vefâlı, cana yakın (FD, s. 274).
evfak	:	daha uygun (FD, s. 274).
evfer	:	daha çok, vâfir, pek çok (FD, s. 274).
evhâl	:	sıvalar, mekânlar, yerler (FD, s. 274).
evkāt	:	zamanlar, vakitler (FD, s. 275).
evrâd	:	okunması âdet olan dînî duâlar (FD, s. 276).
evreng	:	taht (FD, s. 276).
evride	:	damarlar (FD, s. 277).
evsâf	:	sıfatlar, vasıflar, nitelikler (FD, s. 277).
evüdd	:	arkadaşlar, dostlar (FD, s. 277).
evzâ‘	:	haller, vaziyetler, duruşlar (FD, s. 278).
eyâdî	:	eller (FD, s. 278).
eyyâm	:	günler, devirler, zamanlar (FD, s. 279).
eyyid	:	kuvvetli, sağlam, muktedir (FD, s. 279).
ez-dil	:	gönülden (FD, s. 279).
ezhân	:	akıl, fikir, anlayış, kavrayış kudretleri (FD, s. 280).
ezhâr	:	çiçekler (FD, s. 280).
ezkâ	:	faziletli temiz, daha lekesiz (FD, s. 281).
ezmân	:	vakitler, zamanlar (FD, s. 281).
ezmine	:	anlar, vakitler, çağlar (FD, s. 281).
ezyed	:	en çok, pek çok, fazla olarak (FD, s. 282).
F		
fâhire	:	kıymetli, değerli, onurlu şanlı (FD, s. 284).
fâik fâikü’l-akrân	:	mânevî olarak üstünde olan (FD, s. 285). akranlarından üstün, farklı kişiliği olan.

fâka fakr ü fâka	:	fakirlik, yoksulluk, ihtiyaç (FD, s. 285). yoksulluk.
fâriğ fârigü'l-bâl	:	vazgeçmiş, çekilmiş (FD, s. 286). başı dinç, gönlü rahat.
fart fart-ı sürûr	:	aşırı, aşırılık (FD, s. 287). aşırı sevinç.
fasâhat	:	güzel ve açık konuşma (FD, s. 288).
fasîh	:	güzel düzgün konuşan, açık (FD, s. 288).
fatânet	:	zihin açıklığı, kolay anlama (FD, s. 289).
fatîn	:	zeki, anlayışlı, kavrayışlı (FD, s. 289).
faysal faysal-pezîr	:	kesin karar, hüküm (FD, s. 290). bir hüküm kabûl eden, nihâyet bulan.
fazâhat	:	edepsizlik (FD, s. 290).
fazâil	:	güzel vasıflar, erdemler (FD, s. 290).
febihâ	:	ne ala, ne güzel öyle olsun (FD, s. 291).
fecere	:	fücur sahipleri, kötü huylular (FD, s. 291).
feğâne	:	köle, düşük (FD, s. 291).
fehâvî	:	manalar, anlamlar (FD, s. 291).
fekk	:	bozma, feshetme (FD, s. 292).
fem	:	ağız (FD, s. 293).
fer	:	parlaklık, aydınlık (FD, s. 294).
fer‘	:	asıl, son, ayrıntı, tomurcuk, ağaç dalı (FD, s. 294).
ferâğ	:	vazgeçme çekilme, bırakma (FD, s. 294).
ferâid	:	eşi olmayan eşsiz (FD, s. 296).
ferâmûş	:	unutma, hatırdan çıkma (FD, s. 296).
ferc	:	aralık, yarık, çatlak (FD, s. 296).
fercâm	:	son akıbet yeri, menfaat, fayda (FD, s. 296).
ferec	:	gam, tasa ve sıkıntıdan kurtulma (FD, s. 297).
ferih	:	sevinçli, neşeli (FD, s. 298).
-fermâ	:	buyuran, emir veren (FD, s. 298).
ferruh ferruh-kadem	:	uğurlu (FD, s. 299). ayağı uğurlu.
fersân	:	derisinden kürk yapılan kır sansarı (FD, s. 299).
ferseng	:	fersah (FD, s. 299).
ferş	:	döşeme, yayma, yayılan şey (FD, s. 299).
fesîh	:	geniş, açık (FD, s. 300).
-feşân	:	saçan, saçıcı, serpen (FD, s. 300).
fevâid	:	faideler, karlar, kazançlar (FD, s. 301).
fevc	:	bölük, takım (FD, s. 302).
fevk	:	üst, üst taraf (FD, s. 302).
fevr	:	acele, hemen, derhal (FD, s. 302).
fevt	:	bir daha ele geçirmemek üzere kaybetme (FD, s. 302).
fevvâre	:	fıskiye (FD, s. 302).
fevz	:	zafer üstünlük, selamet (FD, s. 302).

feyfâ	:	düz, büyük sahra, kumlu çöl (FD, s. 303).
feyz	:	İlim, ilerleme, çoğalma (FD, s. 303).
fıkdân	:	yokluk, darlık, kıtlık, bulunmazlık (FD, s. 304).
fî	:	fiyat, baha, kıymet (FD, s. 305).
fiâl	:	işler, ameller (FD, s. 305).
-figende	:	düşen, yere atılan, düşürülmüş, atılmış (FD, s. 305).
fîhâm	:	çok kuvvetli, nüfûz ve ve itibar sahibi kimseler (FD, s. 305).
fî-mâ-ba'd	:	bundan sonra, bundan böyle (FD, s. 307).
firâş	:	döşek, yatak, yaygı, şilte (FD, s. 307).
firâvân	:	aşırı, bol, çok vâfir, kesîr (FD, s. 307).
-firîb	:	aldatan (FD, s. 307).
firistâde	:	elçi, peygamber (FD, s. 308).
fîrûz	:	ferah, uğurlu, mesut, mutlu (FD, s. 308).
fiten	:	fitneler, ara bozma (FD, s. 309).
fitrâk	:	atın terkisi, kayışı (FD, s. 309).
fusûs	:	yüzük taşları (FD, s. 310).
fürce	:	açıklık, yarık, aralık (FD, s. 311).
fürûât	:	dallar, budaklar (FD, s. 311).
fürûğ	:	nur, ziya, ışık (FD, s. 311).
fürûsî	:	ata iyi binen (FD, s. 312).
füşürde	:	ısrar eden, direnen (FD, s. 312).
fütâde	:	düşmüş, düşkün (FD, s. 312).
fütûr	:	bıkma, usanma, zayıflık, gevşeklik, bezginlik (FD, s. 312).
füyûz	:	feyizler (FD, s. 313).
G		
gabî	:	kalın kafalı, anlayışsız, kabiliyetsiz (FD, s. 314).
gad	:	erte, yarın (FD, s. 314).
gadr	:	hainlik, vefasızlık, haksızlık (FD, s. 314).
galîz	:	kaba, kalın, iri, sık, yoğun, kesif (FD, s. 316).
ganem	:	koyun (FD, s. 318).
gār	:	mağara (FD, s. 319).
gārât	:	hücûm etme, akın, çapul (FD, s. 319).
garaz	:	maksat, niyet, sebep (FD, s. 319).
garrâ	:	ak, parlak, güzel, gösterişli, şatafatlı (FD, s. 320).
garûr	:	aldatan, aldatıcı (FD, s. 320).
gāşiye	:	örtü, zar, perde (FD, s. 321).
gâv	:	öküz, sığır (FD, s. 321).
gavâyet	:	azgınlık, hak yolundan sapma (FD, s. 321).
gavr	:	dip, esas, hakikât (FD, s. 321).
gavta gavta-gâh gavta-hâr	: 	su içindeki derinlik (FD, s. 322). dalma yeri. batan, dalan.
gaybûbet	:	yokluk, kaybolma, görünmeme (FD, s. 322).

gayûr	:	gayretli, çok çalışkan (FD, s. 325).
gedâ	:	fakir, dilenci, dansçı (FD, s. 327).
gerdûn	:	dönen, dönücü (FD, s. 329).
germ	:	sıcak, ısı (FD, s. 330).
geşt geşt ü güzâr	:	gezme, seyretme (FD, s. 330). geşt ü güzâr: gezme, gezip tozma, geçme.
gezend	:	zarar, ziyân, zarara uğratmak (FD, s. 331).
gılâl	:	tahıllar, mahsuller, gelirler (FD, s. 332).
gıll gıll ü gışş	:	gizli kin, garez (FD, s. 332). kin ve hile.
gıyâbe	:	dip, derinlik (FD, s. 333).
girân-bahâ	:	pahası ağır, kıymetli değerli (FD, s. 333).
girdâr	:	iş, amel (FD, s. 334).
girîbân	:	elbise yakası (FD, s. 334).
girîve	:	çıkmaz yol, çıkmaz sokak (FD, s. 335).
giryân	:	ağlayan, ağlayıcı (FD, s. 335).
girye	:	ağlama, ağlayış (FD, s. 335).
gîtî gîtî-sitân	:	dünya (FD, s. 336). cihanı zapt eden.
giyâh	:	nebat, bitki (FD, s. 336).
gubâr	:	toz (FD, s. 336).
gufûl	:	bir işte dikkatsizlik nedeni ile kusur etme, ne olacağını bilememe (FD, s. 337).
gulüvv	:	haddini aşma, ileri gitme, taşkınlık (FD, s. 338).
gûn-â-gûn	:	renk renk, türlü, türlü alaca (FD, s. 338).
gûne	:	başka, tür (FD, s. 338).
gurâb	:	karga (FD, s. 338).
guref	:	çardaklar, köşkler (FD, s. 338).
gurrân	:	homurdayan, gürleyen (FD, s. 339).
gurûb	:	güneşin batması (FD, s. 339).
gûş	:	işitme, dinleme, kulak (FD, s. 339).
gûşe-güzîn	:	insanlardan uzak bir köşeye çekilen (FD, s. 340).
gûş-mâl	:	kulağına çarpma, azarlama, paylama (FD, s. 340).
gûş-zed	:	kulağa çarpma, kulağa gelen ses, işitilen (FD, s. 340).
gûyân	:	söyleyen, söyleyici, konuşan (FD, s. 340).
güft	:	söz (FD, s. 341).
güher	:	cevher (FD, s. 341).
gül-gûn	:	güzel renkli, pembe (FD, s. 342).
gülnâk	:	hisar ve kale (FD, s. 343).
gümân	:	zan, sanma, sezme (FD, s. 343).
gümrâh	:	yoldan sapan (FD, s. 344).
güncîde	:	sıkıştırılmış, sıkılmış (FD, s. 344).
gürâz	:	azgın erkek domuz (FD, s. 344).
gürisne	:	açlık, fakir (FD, s. 344).

gürîzân	:	kaçıcı, kaçan (FD, s. 345).
-güster	:	yayan, döşeyen (FD, s. 345).
güşâd	:	açma, açılma, açılış (FD, s. 345).
güzerân	:	geçici, geçen (FD, s. 346).
güzîn	:	seçen, seçilmiş, seçkin, beğenilmiş (FD, s. 346).
H		
habâb	:	su üzerinde oluşan su kabarcıkları (FD, s. 347).
habîr	:	haberli, bilgili (FD, s. 349).
hacel	:	utanma, utanıp, şaşırtma (FD, s. 351).
hâcet hâcet-mendân	:	İhtiyaç, lüzum, gerekli (FD, s. 351). muhtaçlar.
hacle	:	gelin odası (FD, s. 352).
hada‘a	:	dolandırıcılar, hîlekarlar (FD, s. 352).
hadâset hadâset-i sinn	:	evvel, ibtidâ, önce, başlangıç, tazelik, gençlik (FD, s. 353). yaş küçüklüğü.
hader hader-i şitâ	:	uyuşma (FD, s. 354). kış uyuşukluğu.
hadîa	:	hile, dolap (FD, s. 355).
hadîd	:	öfkeli, şiddetli, titiz (FD, s. 355).
hadîka	:	ağaçlı, suyu çok bahçe (FD, s. 355).
hafâ	:	gizlilik, kapalılık (FD, s. 356).
hâfe	:	kenar, sâhil, kıyı(FD, s. 357).
haffaf	:	ayakkabı, terlik, yapan satan kimse (FD, s. 357).
hafî hafiyy ü celî	:	gizli saklı (FD, s. 357). gizli ve âşikâr.
hafîd	:	evlat, oğul, torun (FD, s. 357).
hafiyyeten	:	gizli ve saklı olarak (FD, s. 358).
hafr	:	kazma, kazılma (FD, s. 358).
hâhân	:	istekli (FD, s. 358).
-hâh hâh-ı nâ-hâh	:	“isteyen, ister” mânâsında kelimelere takılır (FD, s. 358). ister, istemez.
hâhiş	:	İstek, arzu, isteyiş (FD, s. 358).
hâib hâib ü hâsır	:	korkan (FD, s. 359). hiçbir şey elde edemeyen.
hâif	:	korkan, korkak, ödlek (FD, s. 359).
hâif-âne	:	korkakça, ödlekçesine (FD, s. 359).
hâif	:	zülm eden (FD, s. 359).
hâil	:	engel, arayı kaplayan (FD, s. 359).
hâile	:	dıram, trajedi (FD, s. 359).
hâiz hâiz-i ehemmiyet	:	mâlik, sâhip, taşıyan (FD, s. 359). önemli.
hâk hâk-i pây	:	toprak (FD, s. 359). ayağın tozu, ayağın bastığı toprak.

hakāyık	:	doğrular, asıllar, gerçekler (FD, s. 360).
halâs	:	kurtulma, kurtuluş (FD, s. 363).
hâlât	:	hâller, sûretler (FD, s. 363).
halâvet	:	tatlılık, şirinlik, zevk (FD, s. 364).
halb	:	süt sağma (FD, s. 364).
halel halel-pezîr	:	İki şey aralığı, boşluk, bozma, eksiklik (FD, s. 364). halel bulucu bozulucu.
hâlet hâlet-i nez‘:	:	hâl, sûret, keyfiyet (FD, s. 364). can çekişme.
hâlî	:	boş, tenha (FD, s. 365).
hall	:	çözme, netîcelendirme (FD, s. 367).
halvet	:	tenha, gizli, yalnız kalma (FD, s. 368).
hâme	:	kalem (FD, s. 369).
hamelât	:	atılmalar, saldırmalar (FD, s. 369).
hamîde	:	eğrilmiş, bükülmüş (FD, s. 370).
hamîre	:	hamur, mizaç, karakter (İP, s. 572).
hân hân-ı yağmâ	:	yemek sofrası (FD, s. 372). tabîatın ibzâl ettiği nîmetler.
hanâdık	:	hendekler (FD, s. 372).
handân	:	gülen, gülücü, sevinçli (FD, s. 372).
hank	:	boğazı sıkarak boğma (FD, s. 375).
hânmân hânmân-sûz	:	ev, bark, ocak (FD, s. 375). evi kül eden yangın.
hanzal	:	ebûcehil karpuzu da denilen, portakal büyüklüğündeki meyvesi çok acı bir bitki (FD, s. 375).
harf-endâz	:	lâf atan, kırıcı söz söyleyen (İP, s. 585).
harîf	:	meslektaş, sanat arkadaşı (FD, s. 381).
harîf	:	sonbahar, güz (FD, s. 381).
hars	:	tarla sürme, kültür (FD, s. 383).
hasâil	:	huylar, hasletler (FD, s. 383).
hasânet	:	bir binâ veya yapının zapt olunamayacak derecedeki sağlamlığı (FD, s. 383).
hasbe’l-iktizâ	:	gerektiğinden dolayı, ötürü (FD, s. 384).
hasenât-ı dehr	:	dünyalık iyi işler (FD, s. 385).
hasîn	:	sağlam, kuvvetli, müstahkem (FD, s. 385).
hâsirîn	:	zarara, ziyâna uğrayanlar (FD, s. 386).
hasr	:	sıkıştırma, dar bir şeyin içine alma, etrâfını çevirme, tahsîs etme, vakf etme, zaman ayırma, konuşurken tutulup kalma (FD, s. 386).
hasren	:	muhasara ederek, kuşatarak (FD, s. 386).
hâss ü âm	:	herkes (FD, s. 387).
hâşâ sümme hâşâ	:	öyle olması mümkün değildir (FD, s. 387).
haşem	:	yanında bulunanlar, maiyet (FD, s. 388).
hâşiye	:	ek, ek yazı (FD, s. 389).
haşyet	:	korkma, ürkme (FD, s. 389).

hatar	:	tehlike (FD, s. 389).
hatar-nâk	:	tehlikeli, korkulu, korkunç (FD, s. 390).
hatavât	:	adımlar (FD, s. 390).
hatîr	:	şan, şeref sâhibi, yüce, ulu, muhataralı, tehlikeli (FD, s. 392).
hatîre-hazîre	:	etrâfında çit veya duvar bulunan ağıl yer vs. (FD, s. 392).
hatm	:	hâlis, hüküm ve kazâ, îcâbettirme, sağlamlaştırma (FD, s. 392).
hatûr-hattâr	:	hilekâr (FD, s. 395).
hatve	:	adım (FD, s. 395).
havâkin	:	hükümdarlar (FD, s. 395).
havâss	:	hassalar, keyfiyetler, muhterem saygın olanlar (FD, s. 396).
havâtır	:	fikirler, düşünceler (FD, s. 396).
havâyic	:	ihtiyaçlar, gerekli şeyler (FD, s. 397).
havene	:	hâinler, ihânet edenler (FD, s. 397).
havf havf-nâk	:	korku (FD, s. 397). korkulu, korkutan.
hâviye	:	ıssız, tenha yer (FD, s. 397).
hâviye	:	cehennemin yedinci katı (FD, s. 397).
havme	:	tasarruf dairesi (FD, s. 397).
havsala	:	mîde, anlayış, akıl, zihin (FD, s. 397).
haybet	:	üzülme mahrum olma, mahrumluk, aldatma, başarısız kılma (İP, s. 604).
hayf hayf ü sad hayf	:	haksızlık, cebir zulüm, yazık ki heyhat, vah (FD, s. 399). yüz kere eyvahlar olsun.
haylûlet	:	yol kapama, araya girme, mani olma (İP, s. 606).
hayret-efzâ	:	hayret artıran (FD, s. 400).
hayta	:	urgan, ip, çadır kazığı (FD, s. 401).
hayyen meyyiten	:	ölü ve diri olarak (FD, s. 401).
haza	:	arkada kalma, ayrılma, kesme, ayırma (İP, s. 608).
hazele	:	yüzsüzler, adiler, alçaklar, kaleşler (FD, s. 403).
hazerât	:	hazretler (FD, s. 403).
hazm	:	kesin karar, sebat, direnme, doğru ve sağlam rey ve karar (FD, s. 404).
hazûr	:	çok çekingen, çok dikkatli (FD, s. 404).
hecme	:	şiddet (FD, s. 405).
hedim	:	yıkma, harâbetme (İP, s. 612).
hedm	:	yıkma, harâbetme (FD, s. 405).
hemâl bî-hemâl	:	ortak, şerik, nezir, eş, benzer (FD, s. 407). eşi, benzeri yok, eşsiz
hem-civârlık	:	komşuluk (FD, s. 408).
hem-inân	:	yan yana, birlikte bulunan arkadaş, dizgini bir atbaşı, beraber (FD, s. 408).
hemze	:	Arapçada elifin adı, yere çalma, bir yere sıkıştırma, dürtme (FD, s. 410).
henâzîr	:	kötü fena kişiler, hınzırlar (FD, s. 411).

hencâr	:	usul, yol, kaide, kural (FD, s. 411).
heng	:	güç, kuvvet, ağırlık (FD, s. 411).
hengâm	:	zaman, çağ, sıra, vakit, mevsim (FD, s. 411).
herze	:	manasız konuşan, saçma (FD, s. 412).
hetk	:	yarma, yırtma (FD, s. 412).
hevân	:	aşağılık, zelillik, alçaklık (FD, s. 413).
hevl-nâk	:	korkulu, korkunç (FD, s. 413).
heycâ	:	savaş, dövüş (FD, s. 414).
hezl-gû	:	şakacı, lâtifeci, eğlence (FD, s. 415).
hezz	:	diretme, tahrîk (FD, s. 415).
hıdr	:	perde, hâil, mânî (FD, s. 416).
hılâb	:	yırtıcı kuş, hayvan pençesi (FD, s. 416).
hınâk	:	darılma, kızma, hiddetlenme (FD, s. 416).
hısâm	:	kavga, çekişme, düşmanlık etme, düşmanlar (FD, s. 417).
hısn	:	sağlam, sarp yer (FD, s. 418).
hıtâr	:	hatarlar, tehlikeler (FD, s. 418).
hıtta	:	memleket, ülke (FD, s. 418).
hıyâm	:	çadır (FD, s. 418).
hicâb hicâb-ı ebr	:	utanma, sıkılma, perde (FD, s. 420). bulut perdesi
hikka	:	dört yaşına giren dişi deve (FD, s. 423).
hila‘	:	hil‘atlar, giydirilen kaftanlar (FD, s. 424).
hilye	:	süs, zînet, güzel sıfatlar (FD, s. 426).
himem	:	himmetler, gayretler, çalışmalar (FD, s. 426).
hirâm	:	salınma, salınarak edâlı edâlı yürüme (FD, s. 427).
hirâs	:	korku (FD, s. 427).
hirâsân	:	korkak, korkan (FD, s. 427).
hîş	:	akraba, soy, sop (FD, s. 429).
hiyâset	:	dikmek (FD, s. 429).
hiyel	:	oyunlar, aldatmalar (FD, s. 429).
hîzan	:	kalkan, sıçrayan (FD, s. 430).
hizebrân	:	arslanlar (FD, s. 430).
hizlân	:	muâvenetsiz, yardımcısız, kimsesiz (FD, s. 430).
hod-be-hod	:	kendi kendine, kendiliğinden (FD, s. 430).
hod-pesend	:	kendini beğenmiş (FD, s. 430).
hoş-güvâr	:	lezzetli, tatlı, hazmı kolay (FD, s. 432).
hublâ	:	gece (FD, s. 433).
hubûb	:	taneler, tohumlar (FD, s. 433).
hubûr	:	sevinç, âlimler, fakîhler (FD, s. 433).
hubz-ı şaîr	:	arpa ekmeği (FD, s. 433).
huceste	:	uğurlu, meymenetli, hayırlı, kutlu (FD, s. 433).
hud‘a	:	aldatma, oyun hîle (FD, s. 433).
Hudâ-dâd	:	Allah vergisi (FD, s. 433).

hudûs	:	sonradan ortaya çıkma, zuhur, olma (FD, s. 434).
hufre	:	çukur, oyuk, delik (FD, s. 435).
hufte	:	yatmış, uyumuş (FD, s. 435).
hûk	:	domuz (FD, s. 435).
hulf	:	verdiği sözü tutmama, üzerinde durmama (FD, s. 436).
hulûd	:	bakîlik, devamlı, sürekli, daimi (FD, s. 436).
hulûl	:	gelip, çatma, girme (FD, s. 436).
hulûs	:	saflık, hâlislik, gönül temizliği (FD, s. 436).
hulüvv	:	boş olma, boşluk (FD, s. 437).
humret	:	kırmızı, kırmızılık (FD, s. 438).
humûd	:	düşme zayıflama, ateşin alevinin sönüp korunun kalması (FD, s. 438).
hûn	:	kan, öldürme, öc (FD, s. 438).
hûr	:	güneş (FD, s. 439).
hurde hurde-bîn	:	küçük şey, kırıntı, nükte, dakika, yazıya nüans veren bir tarz. (FD, s. 439). ince ufak şeyleri gören
hurûb	:	savaşlar (FD, s. 440).
hurûş	:	çağlama, coşma, gürültü, telâş (FD, s. 441).
husemâ	:	muhâlifler, düşmanlar (FD, s. 441).
husûl-pezîr	:	ortaya çıkma, hâsıl olma (FD, s. 442).
hûş	:	akıl, fikir, şuur, ölüm, zehir (FD, s. 442).
huşûnet	:	sertlik, kabalık, katılık (FD, s. 443).
hutab	:	hutbeler (FD, s. 443).
hutebâ	:	hutbe okuyanlar (FD, s. 443).
hutûb	:	işler, maslahatlar, meseleler (FD, s. 443).
hutûr	:	akla gelme, hatıra gelme (FD, s. 443).
hutût	:	yazılar, çizgiler (FD, s. 443).
hutuvât	:	şeytan aldatmaları (FD, s. 444).
huyûl	:	atlar, atlı alaylar, kötüler kalabalığı (FD, s. 444).
hübûb	:	rüzgâr esmesi, üfleme, üfürme (FD, s. 445).
hüccâc	:	hacılar, hac yolculuğunu yapmış olanlar (FD, s. 445).
hüdn	:	sulh, barış (FD, s. 446).
-hümâ	:	iki kişiyi gösterir (FD, s. 448).
hüma	:	saâdet, mutluluk (FD, s. 448).
hümâm	:	bir işe sıkı sarılıp o işi başarma (FD, s. 448).
hüsâm	:	keskin kılıç (FD, s. 449).
hüsâr	:	Alman atlı askeri (FD, s. 449).
hüsn-i hitâm	:	iyi bitirme, iyi sona erme (FD, s. 450).
hüsn-i sülûk	:	doğruluk, dürüstlük (FD, s. 451).
hüveydâ	:	açık, apaçık, belli, âşkâr, ayân, zâhir, kadın adı (FD, s. 452).

I		
ıdlâl	:	doğru yoldan çıkarma (FD, s. 454).
ıksâ	:	uzaklaştırma, uzaklaştırılma (FD, s. 455).
ıs‘âd	:	yukarı çıkarma, yükseğe kaldırma, kaldırılma (FD, s. 456).
ısdâr	:	çıkarma, çıkarılma (FD, s. 456).
ısfâ	:	seçip ayıklama, temiz duruma getirme (FD, s. 456).
ısgā	:	kulak verip söz dinleme, yerine getirme (FD, s. 457).
ıskât	:	düşürme, düşürülme (FD, s. 457).
ıstabl	:	ahır (FD, s. 458).
ıstıbâr	:	sabretme, kararlılık gösterme (FD, s. 458).
ıstıyâd	:	ava gitme, avlama (FD, s. 458).
ışâ’	:	akşam ezanından yatsı ezanına kadar geçen zaman (FD, s. 458).
ıtbâk	:	kaplama, kapak (FD, s. 458).
ıtlâ‘	:	bildirme, haber verme (FD, s. 459).
ıtlâk	:	salıverme, koyuverme (FD, s. 459).
ıtmâ‘	:	hırslandırma, kışkırtma (FD, s. 459).
ıtrâ	:	aşırı derecede övme (FD, s. 459).
ıttılâ‘	:	öğrenme tanıma, bilme, haberi olama (FD, s. 460).
ıyâzen	:	sığınarak (FD, s. 460).
ızmâr	:	gönlünde gizleme, saklama (FD, s. 460).
ızrâr	:	zarara sokma, ziyana uğratma (FD, s. 461).
ıztırâr	:	mecbûriyet, çâresizlik, ihtiyaç (FD, s. 461).
İ		
iânet	:	yardım (FD, s. 462).
ibâ	:	çekinme, razı olmama, iğrenme (İP, s. 678).
ibâd	:	abidler, kullar, çok bol, bereketli (FD, s. 462).
ib‘âd	:	uzaklaştırma (FD, s. 462).
ib‘âs	:	nakletme, gönderme, havale etme (İP, s. 679).
ibâte	:	gece yatırma, barındırma (FD, s. 463).
ibcâl	:	ağırlama, ululama (FD, s. 463).
ibdâ‘	:	örneksiz olarak bir şey meydana getirme, yaratma, yeni ve güzel bir eser meydana getirme, güzel söz söyleme (FD, s. 463).
ibdâ‘	:	yoktan var etme, icat (FD, s. 463).
ibhâm	:	kapalı bırakma, açıklamama, belli etmeme, (FD, s. 463).
ibil	:	dişi deve (FD, s. 464).
ibkā	:	bâki, daim, sürekli kılma (FD, s. 464).
iblâ‘	:	bellettirme, yutturma (FD, s. 464).
iblâğ	:	eriştirme, vardırma, ulaştırma, gönderme (FD, s. 464).
ibrâ	:	temize çıkarılma, aklanma (FD, s. 464).
ibrâm	:	üstüne düşme, zorlama (FD, s. 464).
ibreten li’s-sâirîn	:	başkalarına ibret olmak üzere (FD, s. 465).
ibtidâ	:	başlangıç, başta, ilk önce (FD, s. 466).

ibtidâr	:	bir işe çabuk ve hızlıca başlama (FD, s. 466).
ibtihâl	:	yalvarıp yakarma (FD, s. 466).
ibtilâ	:	bir şeye düşkün olma, tiryâkilik (FD, s. 466).
ibtinâ	:	bir şeye dayanma, bir şeyin üzerine bina etme (FD, s. 466).
ibtinâen	:	dayalı olarak, dayanarak (FD, s. 466).
icâle	:	yayma, duyurma, dolaştırılma (FD, s. 467).
îcâz	:	sözü kısa söyleme, az sözle çok şey anlatma (FD, s. 468).
iclâ	:	uzaklaştırma, sürme (FD, s. 469).
iclâl	:	büyütme, saygı gösterme, ikrâm (FD, s. 469).
icmâl ber-vech-i icmâl	:	kısaltma, özetleme (FD, s. 469). kısaca
ictihâd	:	gücü kuvveti yettiği kadar çalışma, bir kimsenin bir şeyden mânâ ve hüküm çıkararak, o iş hakkındaki fikri (FD, s. 470).
ictinâ	:	meyve toplama, devşirme (FD, s. 470).
ictinâb	:	sakınma, çekinme (FD, s. 470).
ictirâ	:	cesaretlenme, yeltenme (FD, s. 470).
îd îd-i edhâ	:	kurban (FD, s. 471). kurban bayramı
îdâ‘	:	emânet olarak verme, malını koruması için başka birine verme (FD, s. 471).
idbâr	:	talihsizlik, bahtsızlık, işlerin kötü gitmesi (FD, s. 472).
idde-iddet	:	mecbur olunan bekleme süresi (FD, s. 472).
iddihâr	:	biriktirme, toplayıp saklama (FD, s. 472).
idrâ	:	bildirme, bildirilme (FD, s. 472).
idrâc	:	ekleme (FD, s. 473).
ifâte	:	elden kaçırma, kaybetme, fevt etme (FD, s. 473).
ifhâm	:	anlatma, bildirme (FD, s. 473).
ifhâr	:	şereflendirme, üstün tutma (FD, s. 473).
ifnâ	:	yok etme, tüketme, malı yok yere harcama (FD, s. 474).
ifrâd	:	tek olarak söyleme, ayırma (FD, s. 474).
ifrâğ	:	kalıba dökme, şekil verme (FD, s. 474).
ifrâr	:	kaçırma, kaçırılma, firara mecbur etme (FD, s. 474).
ifrâz	:	bir bütünden bir parça koparma, ayrılma (FD, s. 474).
ifsâd	:	fesada uğratma, bozma (FD, s. 474).
iftihâm	:	anlama, kavrama (FD, s. 475).
iftitâh	:	açma, açılma, başlama (FD, s. 475).
igtinâm	:	ganimet sureti ile alma, yağma, talan (FD, s. 476).
igtirâr	:	mağrur olma, güvenilmeyecek şeye güvenme, aldanma (FD, s. 476).
igtisâb	:	gasbetme, zorla alma (FD, s. 476).
igtizâb	:	gazebe gelme, kızma, darılma (FD, s. 477).
igvâ	:	yoldan çıkarma, ayartma (FD, s. 477).
iğrâ	:	teşvik etme, kışkırtma, hırsını uyandırma (FD, s. 477).
iğbirâr	:	tozlanma, gücenme, kırılma (FD, s. 477).

iğmâz	:	göz yumma, görmezlikten gelme (FD, s. 477).
ihâfe	:	korkma, korkutulma (FD, s. 477).
îhâm	:	vehme düşürme (FD, s. 477).
ihdâ	:	sunma, hediye verme (FD, s. 478).
ihfâ	:	gizleme, saklama, saklanılma (FD, s. 479).
ihlâf	:	yemin ettirme, kasem (FD, s. 479).
ihlâk	:	helak etme, yok etme, harcama, tüketme (FD, s. 479).
ihlâl	:	bozma, sakatlama (FD, s. 479).
ihmâl	:	yükletme, yükletilme (FD, s. 479).
ihrâk	:	yakma, yakılma (FD, s. 480).
ihrâz	:	alma, kazanma, elde etme, erişme (FD, s. 480).
ihsâs ihsâs-ı re'y	:	üstü kapalı anlatma, sezdirme (FD, s. 480). fikrini düşüncesini sezdirme, belirtme
ihtibâr	:	yoklama, deneme, sınama (FD, s. 481).
ihtifâ	:	saklanma, gizlenme (FD, s. 481).
ihtikān	:	kanın bir yere toplanması (FD, s. 482).
ihtilâ	:	taze ot biçme (FD, s. 482).
ihtilâs ihtilâs-ı vakt	:	para çalma, hırsızlık yapma, aşırma (FD, s. 482). işler arasında vakit bulabilme
ihtimâ	:	perhiz, sığınma, kaçınma (FD, s. 482).
ihtimâlât ihtimâlât-ı karîb	:	olası mümkün olan şeyler (FD, s. 482). yakın ihtimaller
ihtirâk	:	tutuşup yanma (FD, s. 483).
ihtişâd	:	birikme, toplanma, yığılma (FD, s. 484).
ihtişâr	:	toplanma, büyük baş olma (FD, s. 484).
ihtitâm	:	sona erme (FD, s. 484).
ihtiyâl	:	hile yapma, oyun, düzen(FD, s. 484).
ihzâ	:	ayakkabı giydirme, ganimetten pay alma (İP, s. 712).
ihzâr	:	hazırlama, hazır etme (FD, s. 485).
îkā'	:	yapma, yaptırma, oldurma (FD, s. 486).
ikāb	:	eza, cefa, eziyet (FD, s. 486).
îkād	:	yakma, tutuşturma, alevlendirme (FD, s. 486).
ikbâl ü idbâr	:	talih ve talihsizlik (İP, s. 713).
ikdâm	:	ilerleme, gayret ve sebatla çalışma (FD, s. 486).
ikdâr	:	gücünü artırma, kuvvet verme (FD, s. 487).
ikrâm ü i'zâz	:	saygı gösterme, ikram etme, aziz kılma (FD, s. 487).
iksâ	:	giydirme, giydirilme (FD, s. 488).
iksâr	:	çoğaltma, çoğaltılma (FD, s. 488).
iktifâ	:	yeter bulma, yetinme (FD, s. 488).
iktihâm	:	göğüs germe, karşı durma, saldırma (FD, s. 488).
iktinâh	:	esasını, kökünü anlama (FD, s. 488).
iktinân	:	saklanma, gizlenme (FD, s. 488).
iktirân	:	yanına gelme, yaklaşma (FD, s. 489).
iktisâb	:	kazanma, edinme (FD, s. 489).

iktizâ	:	lazım gelen (FD, s. 489).
ilbâs	:	giydirme (FD, s. 491).
ilel	:	hastalıklar, sakatlıklar (FD, s. 491).
ilhâf	:	zorlama, baskı yapma (İP, s. 725).
ilhâh	:	üzerine düşme, zorlama (FD, s. 491).
ilkā	:	bırakma (FD, s. 492).
ilsâk	:	bitiştirme, kavuşturma (FD, s. 495).
iltihâk	:	katılma, karışma (FD, s. 496).
iltikā	:	karşılaşma, buluşma (FD, s. 496).
iltikām	:	lokma etme, yutma, yutulma (FD, s. 496).
iltimâ‘	:	parıldama (FD, s. 496).
iltizâm	:	luzumlu gerekli, bir taraf tutma, devlet işlerininden birini kendi üzerine alma (FD, s. 497).
iltizâz	:	lezzet bulma (FD, s. 497).
imâd	:	direk, dikme, sütun, direkler üzerine kurulmuş bina (FD, s. 497).
imâle	:	meylettirme, bir tarafa eğme (FD, s. 497).
im‘ân	:	bir işte çok ileri olma, çok dikkatli olma, inceden inceye araştırma (FD, s. 497).
imhâl	:	mühlet verme (FD, s. 498).
imlâ	:	doldurma, doldurulma, söyleyip yazma (FD, s. 498).
imrâr imrâr-ı vakt	:	geçirme, geçirilme (FD, s. 499). vakit geçirme
imtâr	:	yağdırma, yağdırılma (FD, s. 499).
imtidâd	:	uzama, uzanma, uzun sürme (FD, s. 499).
imtinân	:	iyiliği başa kakma (FD, s. 499).
imtisâl	:	gerekeni yapma, bir örneğe göre hareket etme (FD, s. 499).
imtisâlen	:	uyarak bağlı olarak (FD, s. 499).
imtişât	:	saç ve sakal tarama (FD, s. 500).
imtizâc	:	iyi geçinme, uygunluk (FD, s. 500).
inâ	:	kap, kacak (FD, s. 500).
in‘âm	:	nimet verme, iyilik etme (FD, s. 500).
inân ircâ-i inân	:	dizgin, idare etme, yürütme (FD, s. 500). atın dizginini başka tarafa çevirme
inâs	:	kızlar, kadınlar (FD, s. 500).
inâyât	:	ihsanlar, iyilikler (FD, s. 500).
inbâ	:	haber verme (FD, s. 501).
inbisât	:	yayılma, açılma, genişleme, iç açılma, ferahlık (FD, s. 501).
incilâ	:	cilalanma, parlama, aşikar belli, meydanda olma, görünme (FD, s. 501).
incimâd	:	donma, buz haline girme (FD, s. 501).
indifâ‘	:	ortadan kalkma, püskürme, yer yer baş gösterme (FD, s. 502).
indirâs	:	kökten yıkılma, eseri kalmayacak şekilde yok olma (FD, s. 502).
infâk	:	nafaka verip geçindirme, besleme (FD, s. 502).
infiâl	:	gücenme, darılma (FD, s. 502).

infisâh	:	bollaşma, gelişme (FD, s. 503).
infisâl	:	ayrılma, yerinden ayrılma, azledilme (FD, s. 503).
infisâm	:	kırılma, kesilme, yırtılma, üzülme (FD, s. 503).
inhâ	:	ulaştırma, yetiştirme (FD, s. 503).
inhidâm	:	yıkılma, harap ve virân olma, yıkılmak üzere olan (FD, s. 503).
inhirâf	:	dönme, sapma, doğru yoldan çıkma (FD, s. 503).
inhitât	:	Düşme, aşağı inme, aşağılama (FD, s. 504).
inhizâm	:	yenilgiye uğrama, bozulma (FD, s. 504).
in‘idâm	:	yok olma (FD, s. 504).
in‘ikād	:	bağlanma, kurulma, toplanma (FD, s. 504).
inkıtâ	:	kesilme, bitirme, bölme, tükenme (FD, s. 505).
inkıyâd	:	boyun eğme, kendini teslim etme (FD, s. 506).
inkızâ	:	bitme, sona erme, nihayet bulma, tamam olma (FD, s. 506).
inkibâb	:	yüz üstü düşme, kapaklanma (FD, s. 506).
inkisâr	:	kırılma, gücenme (FD, s. 506).
ins	:	insan (FD, s. 506).
insıbâb	:	dökülme, başka suya karışma (FD, s. 507).
insırâf	:	geri çekilme, dönme (FD, s. 507).
insilâb	:	kalkma, kalmama, giderilmiş olma (FD, s. 507).
insilâk	:	yola girme, yol tutma (FD, s. 507).
insirâfî	:	bükülgen (FD, s. 507).
inşâd	:	şiir okuma (FD, s. 507).
intıfâ	:	sönme (FD, s. 508).
intılâk	:	salıverme, yol verilme (FD, s. 508).
intiâş	:	hastalıktan kurtulma, ayağa kalkma, geçinme (FD, s. 508).
intifâ	:	ortadan yok olma (FD, s. 508).
intihâb	:	seçme, seçilme, en güzel (FD, s. 509).
intihâb	:	yağma ile mal alma, yağmalama, kapışma (FD, s. 509).
intihâc	:	yol bulma (FD, s. 509).
intihâz	:	fırsat gözleme, fırsatı kaçırmama (FD, s. 509).
intimâ	:	birine mensup olma, kuş bir yerden uçup başka bir yere koyma (FD, s. 510).
intisâr	:	saçılma, dağılma, püskürtme (FD, s. 510).
intişâr	:	neşrolunma, yayılma, dağılma (FD, s. 510).
intizâr	:	bekleme, gözleme (FD, s. 510).
inzâr	:	geciktirme, erteleme (FD, s. 510).
inzimâm	:	katılma, zam olunma (FD, s. 511).
Îrâ	:	iyilikte bulunma, çakmaktan ateş çıkması, parlama (FD, s. 511).
irâ’e	:	gösterme, tayin etme (FD, s. 511).
îrâd	:	getirme, söyleme (FD, s. 511).
irâka irâka-i dem	:	dökme, akıtma (FD, s. 511). kan dökme
îrâs	:	verme, icab etme, getirme (FD, s. 511).
ircâ‘	:	çevrilme, geri döndürme (FD, s. 512).

irkâb	:	bindirme, bindirilme (FD, s. 513).
irtibâb	:	çocuğu bülûğa erinceye kadar besleme (FD, s. 513).
irtidâd	:	İslâm dinini bırakarak başka bir dini kabul etme (FD, s. 515).
irtihâl irtihâl-i dâr-i bekā	:	göçme, gitme, ölme (FD, s. 515). ebedi aleme göç etme, ölme
irtikā	:	yukarı çıkma, yükselme, yüksek dereceye çıkma (FD, s. 515).
irtikâb	:	kötü bir iş işleme, yiyicilik rüşvet verme (FD, s. 515).
irtisâm	:	resmi çıkma, resm olma (FD, s. 516).
irtişâ	:	rüşvet alma, rüşvetçilik (FD, s. 516).
irtiyâb bî-irtiyâb	:	şüphelenme, duraklama (FD, s. 516). şüphesiz
irvâ irvâ ve iskā	:	suya kandırma (FD, s. 516). sulama doyurma ve kandırma
is‘âd	:	yukarı çıkarma, yükseltme (FD, s. 517).
is‘âf	:	birinin isteğini kabûl etme (FD, s. 517).
îsâl	:	ulaştırma, vardırma, vusul buldurma (FD, s. 517).
isâle	:	akıtma (FD, s. 517).
isâr	:	bağ, sargı, kölelik, esirlik (FD, s. 517).
isbâl	:	gönderme, gönderilme, yollama (FD, s. 517).
iskā	:	sulama, su verme (FD, s. 518).
iskāl	:	ağır şey yükletme, yükletilme (FD, s. 518).
iskât	:	sükût ettirme, susturma, münâkaşada cevap veremeyecek hâle getirme (FD, s. 518).
ismâ‘	:	işittirme, dinletme (FD, s. 518).
isrâ	:	yürütme, gönderme, geceleyin yürütme (FD, s. 520).
istıtlâ‘	:	anlamaya, öğrenmeye çalışma (FD, s. 521).
istîâb	:	içine alma, içine tutma, tutma, kaplama (FD, s. 521).
istiâne	:	yardım isteme (FD, s. 521).
istiâze	:	Allah’a sığınma (FD, s. 521).
istibdâl	:	değiştirme, değiştirilme (FD, s. 522).
istîcâl	:	sonraya bırakılmasını isteme, tecil edilmesini isteme (FD, s. 522).
istîcâr	:	kira ile tutma, kiralama (FD, s. 522).
isticâze	:	izin (FD, s. 522).
isticlâb	:	çekme, çekilme, celbetme, uyandırma (FD, s. 522).
isticvâb	:	sorup cevap alma (FD, s. 522).
istid‘â	:	yalvararak isteme, dileme, rica ile talep(FD, s. 522).
istidâne	:	borç alma, ödünç alma (FD, s. 523).
istidlâl	:	bir delile bağlı olarak bir şeyden sonuç çıkarmak (FD, s. 523).
istidrâc	:	derece derece ilerleme, değeri olmadığı halde talihin yaver gitmesi ile işlerin yolunda gitmesi (FD, s. 523).
istifâza	:	feyiz alma, feyiz bulma (FD, s. 523).
İstifsâr istifsâr-ı hâtır	:	sorma, sorulma (FD, s. 523). hatır sorma
istigrâb	:	garip bulma, şaşırma (FD, s. 524).

istîhâl	:	bir şeye ehil olma, layık olma (FD, s. 524).
istihfâf	:	ehemmiyet vermeme, hafifseme (FD, s. 525).
istihkāk	:	hak kazanma, hakkı olma (FD, s. 525).
istihkār	:	hakir görme, hor görme (FD, s. 525).
istihlâb	:	tırmalama (FD, s. 525).
istihlâs	:	bir nesneyi kendine özgü kılma, serbest bırakma, kurtarma (İP, s. 776).
istihsâl	:	hasıl etme, meydana getirme, elde etme, ele geçirme (FD, s. 526).
istihsân	:	beğenme, beğenilme (FD, s. 526).
istihsân	:	müdafa etme, savunma (FD, s. 526).
istihzâr	:	hazırlama, hazır edilme, huzura çağrılma, akla gelme hatırlama (FD, s. 526).
istikbâh	:	çirkin görme, ayıplama (FD, s. 526).
istikbâr	:	büyüklenme, kendini büyük görme (FD, s. 526).
istikmâl	:	ikmal etme, kemâle erdirme, tamamlama, bitirme (FD, s. 527).
istikşâf	:	keşfetmeye çalışma, ne olup bittiğini öğrenmek için araştırma yapmak (FD, s. 527).
istilzâz	:	lezzet alma, hoşa gitme (FD, s. 528).
isti‘lâm	:	yazı ile bilgi isteme (FD, s. 528).
istimâhe	:	birinin yardımda bulunmasını isteme (FD, s. 528).
istimâle	:	gönül alma, celb etme (FD, s. 528).
istîmân	:	aman dileme, sığınma (FD, s. 528).
istimdâd	:	yardım isteme (FD, s. 528).
istimhâl	:	mühlet, zaman isteme (FD, s. 528).
istimrâr	:	uzayıp gitme, bir düziye devam etme (FD, s. 529).
istimzâc	:	birinin ne düşündüğünü öğrenme, anket (FD, s. 529).
isti‘nâd	:	inat etme (FD, s. 529).
istinâd	:	dayanma, güvenme, senet, delil (FD, s. 529).
istinâf	:	yeniden başlama (FD, s. 529).
istinbâ	:	haber sorma, bilgi edinme (FD, s. 529).
istinbât	:	bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma, açık olmayarak dolayısı ile anlama (FD, s. 529).
istinkâf	:	redetme, yüz çevirme, kabul etmeme (FD, s. 530).
istinsâr	:	yardım isteme (FD, s. 530).
istintâk	:	nutka getirme, söyletme, sorguya çekme (FD, s. 530).
istircâ	:	rica etme, yalvarma, dileme (FD, s. 530).
istirdâd	:	geri alma, geri isteme (FD, s. 530).
istirkāk	:	düşmandan esir alma, birini kendine köle etme (FD, s. 531).
istirşâd	:	hak yoluna gitmek isteme (FD, s. 531).
istis‘âb	:	güç sayma, zorumsama (FD, s. 531).
istis’âl	:	soruşturma (FD, s. 531).
istîsâl	:	kökünden çıkarıp koparma (FD, s. 531).
istishâb	:	yanına alma, beraber, götürme (FD, s. 531).
istisvâb	:	doğru bulma, doğruluğa kanaat getirme (İP, s. 784).

istiş‘âr	:	yazı ile bildirilmesini isteme (FD, s. 532).
istişmâm	:	koklama, koku alma, karîne ile anlama, hissetme (FD, s. 532).
isti‘tâf	:	yardım ve merhamet dileme (FD, s. 532).
istitâr	:	gizlenme, saklanma (FD, s. 532).
istitlâ‘	:	bir şeyi öğrenmek isteme, araştırma (FD, s. 532).
istitrâd	:	asıl mevzudan olmayıp söz gelmişken söylenen söz (FD, s. 533).
istizâde	:	ziyade olmasını isteme (FD, s. 533).
istîzân bi’l-istizân	:	izin isteme (FD, s. 533). sorarak danışarak.
istizhâr	:	dayanma, güvenme, yardım isteme (FD, s. 533).
isvet	:	güvenilir kimse, ideal, örnek (RH, s. 115).
îş îş ü işret	:	yaşayış, yaşama (FD, s. 533). yiyip içme, eğlenme.
işâ’	:	akşam yemeği (FD, s. 533).
işâa	:	haber yayma, herkese duyurma (FD, s. 533).
iş‘âl	:	alevlendirme, şulelendirme, tutuşturma, şiddetlendirme (FD, s. 534).
iş‘âr	:	haber verme, yazı ile bildirme (FD, s. 534).
işbâ‘	:	karnı doyurulma, çoğalma (FD, s. 534).
işcâr	:	ağaç yetiştirme (FD, s. 534).
işfâk	:	korkma, lûtfetme, bağış (FD, s. 534).
işkâl	:	güçlük, müşküllük (FD, s. 534).
iştiâl	:	alevlendirme, parlama, tutuşup yanma (FD, s. 535).
iştibâh	:	şüphe, kuşku (FD, s. 535).
iştihâr	:	şöhretlenme, şöhret bulma (FD, s. 535).
iştikâ	:	şikayet etmek (FD, s. 535).
iştimâl	:	içine alma, kaplama (FD, s. 535).
iştirâ	:	satın alma, alınma (FD, s. 535).
it‘âb	:	yorgunluk (FD, s. 536).
itâb	:	azarlama, tersleme, paylama, darılma (FD, s. 536).
itâle	:	uzatma, uzatılma (FD, s. 536).
îtân	:	vatan sayma, sayılma (FD, s. 536).
itbâ‘	:	arkasına alma, tâbî kılma (FD, s. 537).
itbâk	:	kaplama (FD, s. 537).
itfâ	:	söndürme, söndürülme (FD, s. 537).
itkâ	:	dayanılacak şey, koltuk yastığı (FD, s. 539).
itmâm	:	bitirme, tamamlama (FD, s. 539).
itmînân	:	emin olma, birine inanma, güvenme (FD, s. 539).
ittibâ‘	:	tâbî olma, ardından gitme, uyma (FD, s. 539).
ittihâd	:	bir olma, birleşme (FD, s. 540).
ittihâz	:	kabul etme, edinme, sayma, tutma, kullanma, düşünme, tasarlama (FD, s. 540).
ittikâ	:	dayanma, yaslanma (FD, s. 540).
ittisâf	:	vasıflanma (FD, s. 540).

ittisâl	:	bitişik, yakınlık (FD, s. 540).
ittisâm	:	damga vurma, nişan vurma, damgalama, süsleme (FD, s. 540).
îvâ	:	bir yere yerleşme, oturma (FD, s. 540).
ivaz	:	bedel, karşılık, karşılıklı olarak verilen şey (FD, s. 541).
iyâb iyâb ü zihâb	:	geri dönme (FD, s. 541). gidip gelme.
iyâd	:	kuvvetlendirme, takviye eden alet (FD, s. 541)..
izâ'a	:	kaybetme, zayi etme (FD, s. 541).
iz'âc	:	yerinden koparma, rahatsız etme, can sıkma (FD, s. 541).
iz'ân	:	anlatış, kavrayış, akıl, söz dinleme, boyun eğme (FD, s. 542).
izbâr	:	yazma yazı ile bildirme (FD, s. 542).
izdiyâd	:	ziyadeleşme, artma, çoğalma (FD, s. 542).
izhâr	:	gösterme, meydana çıkarma (FD, s. 542).
izlâl	:	gölge verme, gölgelendirme (FD, s. 543).
izz	:	kıymet, yücelik, ululuk, güçlülük (FD, s. 543).
K		
kāb	:	uzaklık, mesafe (FD, s. 546).
kabîha	:	çirkin, yakışıksız, ayıp şeyler (FD, s. 547).
kābil	:	kabul eden, olan, olabilir (FD, s. 547).
kabl kable'l-hareke kable'z-zuhr	:	ön, önceki, evvel (FD, s. 548). hareketten önce. öğleden önce.
kabz ahz ü kabz	:	el ile tutma, avuç içine alma (FD, s. 549). alma.
kabza kabza-i tîğ	:	tutacak, tutamak yeri, sap (FD, s. 549). kılıcın sapı.
kadd kadd ü bâlâ	:	boy (FD, s. 549). uzun boy.
kadem kadem-nih kadem-nihâde	:	adım, ayak (FD, s. 550). ayak basıcı. ayak basan, gelmiş olan.
kâffe kâffe-i nâss	:	hep, bütün, cümle (FD, s. 552). bütün insanlar, herkes.
kâfil	:	kefil olan, üstüne alan (FD, s. 552).
kahr	:	zorlama, zorla bir işi yaptırma, helâk etme, batırma (FD, s. 554).
kaht kaht ü galâ	:	kıtlık, kuraklık (FD, s. 554). kıtlık ve pahalılık.
kāid	:	yedeğine alan, yedekte çeken, ser-asker, kumandan (FD, s. 554).
kāil	:	söyleyen diyen, razı olmuş, boyun eğmiş (FD, s. 555).
kāim	:	ayakta duran, ayakta bulunan (FD, s. 555).
kâin	:	var olan (FD, s. 555).

kakum	:	kuzey bölgelerde yaşayan sansara benzeyen kürklü bir hayvan (FD, s. 555).
kāl kil ü kāl	:	söz, laf (FD, s. 556). dedikodu.
kal‘	:	koparma, koparılma, sökme, yerinden çıkarma (FD, s. 556).
kalîl kâlil ü kesîr	:	az, çok olmayan (FD, s. 557). az çok.
kam‘	:	ezme, kırma, zapt etme (FD, s. 557).
kâm be-kâm	:	meram, arzu, istek, lezzet, zevk (FD, s. 557). isteğine kavuşmuş.
kāmet	:	boy, boy pos (FD, s. 559).
kâmilen	:	tam olarak, noksansız, hep, bütün (FD, s. 559).
kâmin	:	gizli, saklı, belirsiz (FD, s. 559).
kâm-kâr	:	isteğine ulaşmış, mutlu (FD, s. 559).
kâm-rân	:	arzusuna, isteğine kavuşmuş, mutlu (FD, s. 559).
kâm-revâ	:	isteğine erişen (FD, s. 559).
kâm-yâb	:	istediğine ulaşmış, bahtiyar, mutlu (FD, s. 559).
kantara	:	taştan yapılan kemerli büyük köprü (FD, s. 561).
ka‘r ka‘r-ı cahîm	:	dip, derinlik, çukur (FD, s. 562). cehennem çukuru.
karâbîn	:	kurbanlar (FD, s. 562).
kâr-âşnâ	:	iş bilir, işten anlar (FD, s. 563).
kâr-âzmâ	:	tecrübeli, görgülü (FD, s. 563).
kârbân	:	kervan (FD, s. 563).
kâr-ger	:	iş yapan, tesirli (FD, s. 564).
kâr-güzâr	:	elinden iş gelenler (FD, s. 564).
karîb	:	yakın, yakın olan, uzak olmayan (FD, s. 564).
karîben	:	yakında, çok vakit geçmeden (FD, s. 564).
karîha karîha-i sabîha	:	tabiat, yapılacak iş için akla gelen fikir (FD, s. 564). padişahın isabetli fikri.
karîn	:	yakın, bir şeye nail olan, hısım, komşu (FD, s. 564).
karîne	:	bir işi çözmeye yarayan ip ucu (FD, s. 565).
karûre	:	göz bebeği, camdan yapılan kap, ördek, sidik kabı (FD, s. 565).
kâr-zâr	:	savaş, cenk, kavga (FD, s. 566).
kasem	:	yemin, ant (FD, s. 566).
kāsım	:	bölen, ayıran (FD, s. 567).
kāsî kalb-i kāsî	:	duygusuz (FD, s. 567). hissiz, katı yürek.
kâsid	:	aranmaz, geçmez, sürümsüz (FD, s. 567).
kasr	:	zorla iş gördürme (FD, s. 568).
kâşâne	:	ev, yuva, aşiyân (FD, s. 568).
kat‘ kat‘-ı nazar	:	kesme, biçme (FD, s. 569). geçme, ilerleme, yol alma, bakışı kesme.
katana	:	hafif süvari eri, ağır süvari atı (RH, s. 1462).

kātıa	:	kesen, kesici (FD, s. 570).
kātıbe	:	bütün, hep, cümle (FD, s. 570).
kātıbeten	:	tamamıyla, bütünüyle, hepsi, hiçbir zaman, asla (FD, s. 570).
kātın	:	oturan, yerli (FD, s. 570).
kavânîn	:	kanunlar (FD, s. 571).
kavî kaviyyü'l-iktidâr	:	kuvvetli, güçlü (FD, s. 571). iktidarı kuvvetli.
kavl	:	konuşma, lakırdı söz (FD, s. 572).
kavlen	:	sözle olan (FD, s. 572).
kavlî	:	söz ile ilgili, sözlü olan (FD, s. 572).
-kede âteş-kede	:	mahal, yer, ev (FD, s. 577). ateş yeri.
kef	:	köpük, sünger taşı (FD, s. 577).
kefâf kefâf-ı nefs	:	yaşayacak kadar rızık (FD, s. 577). yaşayacak kadar olan rızık, nafaka.
kefel	:	ard, dip, kıç (FD, s. 578).
keff	:	el içi, avuç (FD, s. 578).
kefş	:	ayakkabı, papuç (FD, s. 578).
kel-evvel	:	önceki gibi (FD, s. 580).
kelîl	:	gözleri az gören, körleşmiş, kesmez, işlenmez (FD, s. 580).
kem	:	az, eksik, bozuk, kötü, fena (FD, s. 581).
kemâ kemâ-fi'l-evvel kemâ-fi's-sâbık kemâ-hiye kemâ-hû kemâ-kân	:	"gibi, misilli, olduğu üzere" gibi benzetme edatıdır önceki gibi.. eskisi gibi. olduğu gibi. olduğu gibi. eskisi gibi, eskiden olduğu gibi (FD, s. 581).
kemâ-yenbagî	:	gereği gibi, uygun şekilde (FD, s. 582).
kemîn kemîn-gîr	:	pusuya, yatan, pusu (FD, s. 583). pusuda, gizlenerek.
kemmî	:	yiğit, silahlı kimse (FD, s. 583).
kemmiyyet	:	sayı adet, nicelik, kelimenin teklik veya çokluk biçimi (FD, s. 583).
kem-ter	:	daha aşağıda bulunan (FD, s. 583).
kende	:	çukur, hendek, kesilmiş, biçilmiş (FD, s. 584).
kenîz	:	cariye, halayık, evlenmemiş kız, bakire (FD, s. 584).
ker ker ü fer	:	kuvvet, kudret, güç (FD, s. 584). kudret, güç.
kerâmet	:	kerem, bağış, ikram, ağırlama (FD, s. 585).
kerem-güster	:	kerem sahibi (FD, s. 585).
kerîh	:	çirkin, kötü (FD, s. 585).
kerîhe	:	iğrenç, nefret edilecek şey (FD, s. 586).
kerr kerr ü fer	:	tekrar işe yönelme (FD, s. 586). savaşta bir aralık geriler gibi olduktan sonra tekrar saldırma.

kerrâke	:	yünden veya yünlüden yapılmış hafif kumaş (FD, s. 586).
kesân	:	kimseler (FD, s. 586).
kesb kesb-i miknet	:	çalışıp kazanma, alma, elde etme (FD, s. 586). güç kazanma.
kesel	:	gevşeklik, tembellik, uyuşukluk (FD, s. 587).
kesr	:	kırma, kırılma, paralama (FD, s. 587).
kesret	:	bolluk, çokluk (FD, s. 587).
keşân	:	çekenler, çekiciler (FD, s. 588).
keşîde keşîde-i silk	:	yazılmış, dizilmiş, yazıya geçirilmiş. (FD, s. 588). yazıya geçirilmiş.
ketâib	:	askerler, alaylar, birlikler (FD, s. 589).
kevn	:	olma, var olma (FD, s. 590).
keyd	:	hile, desise (FD, s. 590).
keyfe keyfe-lâ	:	her nasıl (FD, s. 590). şöyle olmasa böyle olur.
keyfiyyet	:	bir olayın geçişi (FD, s. 591).
keyl	:	ölçme, tahıl ölçüsü (FD, s. 591).
keyvân	:	Satürn (Zuhal) gezegeni (FD, s. 591).
kıdve	:	kendisine uyup, arkasından gidilecek kimse (FD, s. 592).
kılâde	:	gerdanlık, akarsu (FD, s. 592).
kıllet	:	azlık, az miktarda (FD, s. 592).
kıst	:	ölçü, tartı, hisseye düşen miktar, nasip, pay (FD, s. 594).
kısteyn mevâcibi	:	iki pay ulufe (FD, s. 595).
kıyye	:	okka, dört yüz dirhem (FD, s. 596).
kifâh	:	savaş (FD, s. 596).
kîl kîl ü kāl	:	söz (FD, s. 598). dedikodu, çok konuşma.
kilâb	:	köpekler (FD, s. 598).
kilk kilk-i anber-bâr	:	kamış, kalem (FD, s. 598). güzel koku saçan kalem.
kîr	:	erkeklik organı (FD, s. 599).
kirbâs	:	kumaş (FD, s. 600).
kird-gâr	:	Allah (FD, s. 600).
kişver	:	ülke, vilayet, memleket (FD, s. 601).
kiyâset	:	zeyreklik, uyanıklık, anlayışlılık (FD, s. 602).
kontoş	:	özel zengin işlemeli kaftan, Kırım Tatar prens ve prensesleri kullanır (RH, s.1498).
kûb	:	vuran vurucu (FD, s. 602).
kuddâm	:	ön taraf, ileri taraf, pîş (FD, s. 604).
kûdemâ	:	kadîmler, eskiler (FD, s. 604).
kudûm	:	uzak bir yerden gelme, ayak basma (FD, s. 604).
kufûl	:	kilitler, seferden yolculuktan dönme (FD, s. 605).
kûh kûh-efgen	:	dağ (FD, s. 605). dağ deviren, çok kuvvetli.

kulûb	:	kalpler (FD, s. 606).
kulzüm	:	deniz (FD, s. 606).
kurb	:	yakın (FD, s. 607).
kurbiyyet	:	yakınlık (FD, s. 607).
kurûn	:	zamanlar, devirler (FD, s. 608).
kusâre	:	hususi yer, hücre, güvertelerin en üstündeki yarım güverte (FD, s. 608).
kusûr	:	kasırlar (FD, s. 608).
kusvâ	:	nihayet, son (FD, s. 608).
kutelâ	:	öldürülmüş kimseler (FD, s. 610).
kutne	:	geviş getiren hayvanların dördüncü midesi (FD, s. 610).
kutr	:	yan taraf, bölük, cihet (FD, s. 610).
kutrî	:	kutra özgü, çapla ilgili (FD, s. 610).
kuttâ‘ kuttâ‘-ı tarik	:	kesiciler, kesenler (FD, s. 610). eşkıyalar .
kuttân	:	oturanlar, yerliler (FD, s. 610).
kuûd	:	oturma (FD, s. 610).
kûz	:	bardak, tas (FD, s. 613).
kuzât	:	kadılar (FD, s. 613).
kühvâre	:	dünya (RH, s. 1608).
küll külle yevm	:	hep, bütün, çok (FD, s. 614). her gün.
külüng	:	taşçı kazması (FD, s. 615).
künûn	:	bir şeyi gizleme, saklı tutma, el’ân, şimdi (FD, s. 616).
kürân	:	al renkli at (FD, s. 616).
küreyve	:	küçük yuvarlak (FD, s. 617).
küriz	:	hizmetkâr (FD, s. 618).
kürûm	:	üzüm, bağ kütükleri (FD, s. 618).
küşâyiş	:	açıklık, ferahlık, huzurluluk, dinginlik (RH, s. 1551).
küşte küşte-gân-ı zinde	:	öldürülmüş (FD, s. 618). şehitler, şühedâ.
L		
lâ	:	olumsuzluk edatı (FD, s. 620).
lâ-akall	:	en azından, daha aşağı, olamaz (FD, s. 620).
la‘alle	:	olabilir, belki, ihtimal ki (FD, s. 620).
lâbis	:	giyen, giymiş (FD, s. 620).
lâ-büdd	:	lazım, gerekli, gerek (FD, s. 620).
lâ-ilâc	:	çaresiz, imkansız (FD, s. 622).
lâ‘l	:	kırmızı, al (FD, s. 623).
lâl	:	dilsiz, konuşamama (FD, s. 623).
lâmi‘ lâmiü’n-nûr	:	parlak, parıldayan (FD, s. 623). nur saçarak parlayan.
lâ-yuadd	:	sayılmaz, sayılamaz (FD, s. 626).

lâ-zâlet	:	zâil olmasın, zeval bulmasın, olsun (FD, s. 626).
leb-â-leb	:	ağzına kadar dolu (FD, s. 627).
leb-rîz	:	ağzına kadar dolmuş (FD, s. 627).
leb-teşne	:	susamış (FD, s. 627).
lede'l hâce	:	hacet, ihtiyaç görüldüğü zaman (FD, s. 628).
lede's-suâl	:	soruldukta (FD, s. 628).
lede't-tahkīk	:	tahkik olundukta (FD, s. 628).
lede't-teemmül	:	düşünülünce (FD, s. 628).
leh mağfûrun-leh	:	onun için, ona, lehinde (FD, s. 628). kendisine mağfiret olunmuş.
lekz	:	sıkışmak, cimrilik (RH, s. 1638).
lem'a lem'a-paş	:	parıltı, parlayış (FD, s. 629). parıldayan.
lemeân	:	parlama, parıldama (FD, s. 629).
lerzân	:	titrek, titreyen (FD, s. 630).
levâhik	:	ekler, eklenen şeyler (FD, s. 631).
levm	:	çekiştirme, paylama, başa kakma (FD, s. 632).
levme	:	çekiştirilmesini, başa kakılmasını gerektiren iş (FD, s. 632).
levs	:	pislik, mundarlık, kir (FD, s. 632).
leyâl	:	geceler (FD, s. 633).
leyte laalle	:	"bakalım, bugün, yarın" gibi sözlerle vakit geçirme, savsaklama (FD, s. 633).
lezez	:	kapıkulu halkının dördüncü üç aylığı (şevvâl, zilkade, zilhicce) (FD, s. 633).
liâm	:	alçak, aşağılık, cimri kimseler (FD, s. 634).
licâm	:	dizgin, hayvanın ağzına vurulan gem (FD, s. 634).
li-ecli'l-maslaha	:	iş için (FD, s. 634).
lihye	:	sakal (FD, s. 634).
li-maslahatin	:	iş gereği (FD, s. 635).
lu'b	:	oyun eğlence (FD, s. 636).
lu'biyyât	:	oyun ile ilgili (FD, s. 636).
lübûs	:	esvaplar (FD, s. 638).
lühûk	:	ulaşma, erişme (FD, s. 638).
lüsûs	:	hırsızlar (FD, s. 639).
M		
mâ	:	su (FD, s. 640).
mâ- ma-beyn	:	o şey ki, şu nesne (FD, s. 640). iki şeyin arası.
ma'-maa	:	ile, beraber, birlikte (FD, s. 640).
maâbir	:	çitler, geçilecek yerler, köprüler, kemerler (FD, s. 640).
mâ-adâ	:	-den başka, başka gayri (FD, s. 640).
maâlî	:	yüksek, derin fikirler (FD, s. 641).
maan	:	beraber, birlikte (FD, s. 641).

maânî	:	manalar (FD, s. 641).
maâsî	:	asilikler, isyanlar, günahlar (FD, s. 642).
maâşir	:	cemaatler, topluluklar (FD, s. 642).
maâvin	:	yardımlar (FD, s. 642).
maâz	:	sığınılacak yer (FD, s. 642).
maa-zâlik	:	bununla birlikte (FD, s. 642).
maâzır	:	sığınılacak yerler (FD, s. 642).
maâzîr	:	perdeler (FD, s. 642).
mâ-ba‘d	:	alttaki, sonraki (FD, s. 642).
mâ-bâki	:	kalan, geri kalan, arta kalan (FD, s. 642).
ma‘ber	:	geçit, köprü, kemer (FD, s. 642).
mâ-bihi’l-ihtiyâc	:	gerekli olan (FD, s. 643).
ma‘cel	:	menzile ulaştıran yol (FD, s. 643).
mâ-cerâ	:	olup geçen şey (FD, s. 643).
mâcid	:	şan şeref sahibi (FD, s. 643).
madâk	:	darlık sıkıntı (FD, s. 643).
ma‘delet	:	adalet, insaflılık (FD, s. 644).
mâder	:	anne (FD, s. 644).
mâder-zâd	:	anadan doğma (FD, s. 645).
madrıb	:	çıkma, kalkma yeri, darp edilecek yer (FD, s. 645).
ma‘dûd	:	sayılı, sayılmış, muayyen, belli (FD, s. 645).
ma‘dûde	:	sayılı, sayılmış, belli (FD, s. 645).
ma‘dûm	:	az bulunan, yok olan mevcut olmayan (FD, s. 645).
mâ-dûn	:	alt, aşağı derece (FD, s. 645).
mâ-fât	:	kaybolan, fevt olan, elden çıkan (FD, s. 645).
mâ-fi’l-bâl	:	yürekteki, gönüldeki şey (FD, s. 645).
magāk	:	çukur (FD, s. 646).
magsûb	:	gasp olunmuş, zorla alınmış (FD, s. 647).
magzûb	:	gazap olunmuş, kendisine kızılmış olan (FD, s. 647).
mağmûm	:	gamlı, kederli (FD, s. 647).
mâh	:	ay (FD, s. 649).
mahâbis	:	hapishaneler, ceza evleri (FD, s. 649).
mahâric	:	çıkılacak yerler (FD, s. 650).
mâ-hasal	:	hasıl olan, meydana gelen şey (FD, s. 650).
mahâsin	:	güzellikler (FD, s. 651).
mahâzîr	:	sakınılacak şeyler, engeller, sakıncalar (FD, s. 651).
mahbûs	:	hapis olmuş, bir yere kapatılmış (FD, s. 651).
mahdûd	:	Sınırlanmış, sınırlı, belirli (FD, s. 651).
mahdûm	:	oğul, evlat (FD, s. 651).
mahdûr	:	saklı örtülü (FD, s. 652)..
mahfî	:	gizli, saklı (FD, s. 652).
mahfiyyen	:	gizli ve saklı olarak (FD, s. 652).
mahlût	:	karışmış, saf olmayan (FD, s. 655).

mahmî	:	birinin himayesinde olma (FD, s. 655).
mahmiyye	:	mahmî'nin müennesi, himaye gören, korunan (FD, s. 655).
mahrec	:	dışarı çıkılacak kapı (FD, s. 656).
mahrûb	:	harâb edilmiş (FD, s. 657).
mahsûd	:	haset olunan, haset edilen (FD, s. 658).
mahsûr	:	muhasara edilmiş, kuşatılmış, belli edilmiş (FD, s. 658).
mahtûm	:	mühür vurulmuş, damgalanmış, kilitlenmiş (FD, s. 658).
ma'hûd	:	bilinen ahd olunmuş, sözleşilen (FD, s. 658).
mahzâ	:	ancak, yalnız, tek, katkısız, tam, halis (FD, s. 660).
mahzar	:	birkaç kişi tarafından yazılan dilekçe (FD, s. 660).
mahzen	:	ancak, yalnız, tek (FD, s. 660).
mahzûl	:	hor, hakir, perişan, rüsva (FD, s. 660).
mahzûlen	:	hakir ve rüsvâ olarak (FD, s. 660).
mahzûrât	:	sakınılacak, korkulacak şeyler (FD, s. 660).
mahzûz	:	hoşlanmış, memnun (FD, s. 660).
mâî	:	suya ait olan, su renginde (FD, s. 660).
mâil maîl-i inhidâm	:	eğik, eğri, hevesli, istekli, düşkün, andırır, benzer (FD, s. 661). yıkılmaya yüz tutmuş.
maîn	:	saf akar su, eşkenar dörtgen (FD, s. 661).
ma'kad	:	akdedilecek yer (FD, s. 661).
makādir	:	kudretler, kuvvetler (FD, s. 661).
makādîr	:	miktarlar, kısımlar (FD, s. 661).
makāl	:	söz, lakırdı (FD, s. 661).
makarr	:	karar alınan yer, oturulan yer, ocak, merkez (FD, s. 662).
makderet	:	güç, kuvvet, zor, yaman (FD, s. 663).
makdûr	:	kader, güç, kuvvet (FD, s. 663).
ma'kes	:	akis yeri (FD, s. 663).
makhûr	:	perişan olmuş, bozguna uğramış, yenilmiş (FD, s. 663).
makīs	:	kıyasa uygun, kıyaslama yapılabilir, benzetmeye yarar (FD, s. 663).
makrûn	:	yakınlaştırılmış, yakın (FD, s. 664).
maksûd	:	istek, istenilen şey (FD, s. 664).
maksûr	:	kısaltılmış, kasılmış, alıkonulmuş, bir şeye ayrılmış (FD, s. 664).
maktû'	:	kat' olunmuş, kesilmiş (FD, s. 665).
ma'kûd	:	bağlanmış, düğümlenmiş (FD, s. 665).
makzi'l-merâm	:	erişilmek istenilen (FD, s. 666).
mâ-lâ kelâm	:	söz götürmez, diyecek yok (FD, s. 666).
mâl-â-mâl	:	çok dolu, dopdolu (FD, s. 666).
mâlî	:	çok fazla dolu (FD, s. 667).
mâlîde	:	sürülmüş, uğulmuş (FD, s. 667).
mânde	:	kalmış olan, gitmiş olan (FD, s. 668).
manend bî-mânend	:	benzer, eş (FD, s. 668). benzersiz, eşsiz.
mansûs	:	açıklanmış, kuranda açıkca anlatılmış hükümler (FD, s. 669).

mantûk	:	söz, kelam, söylenilmiş, denilmiş (FD, s. 670).
manzar	:	nazar edilen, bakılan, görülen (FD, s. 670).
manzûr manzûr-ı âlîleri olmak	:	bakılan, görülen, gözde olan, beğenilen (FD, s. 670). dikkatini çekmek.
maraz-ı sârî	:	bulaşıcı hastalık (FD, s. 670).
ma'rûz	:	arzolunmuş, serilmiş, yayılmış (FD, s. 672).
marzî	:	rıza gösterilmiş, beğenilmiş, hoşnutluk (FD, s. 672).
mâ-sadak	:	tastik edilen, uygun, tıpkı (FD, s. 672).
masdar	:	bir şeyin çıktığı kaynak temel (FD, s. 673).
masdariyye	:	bazı mallardan alınan vergi (FD, s. 673).
mashûb	:	beraber alınmış, birlikte götürülmüş, kucaklanmış (FD, s. 673).
mashûben	:	birlikte olarak, beraberce (FD, s. 673).
masîr	:	suyun aktığı yer, karargah, sürüp giden (FD, s. 674).
maskat maskat-ı re's	:	düşülen yer, düşecek yer (FD, s. 674). bir kimsenin doğduğu yer.
masnû'	:	sanatla yapılmış, sahte, düzmece, uydurma yapma (FD, s. 674).
masrûf	:	masraflar, harcanan paralar (FD, s. 674).
matâre	:	kışı çok olan yer (FD, s. 676).
matârîh	:	tarh edilecek yerler, bir şey atılan yerler (FD, s. 676).
matâyâ	:	binek hayvanları (FD, s. 676).
mastûr	:	yazılı (kelime metin içerisinde bu anlamda kullanıldı)
matiyye-rân	:	bindiği atı yola süren (FD, s. 677).
matlab matlab-ı dil-hâh	:	istenilen şey, maksat, arzu, bahis mesele (FD, s. 678). gönlün istediği arzu, maksat.
matlub	:	istenilen, taleb edilen (FD, s. 678).
matmûre	:	mezar kabir, mahzen gibi toprak altında öteberi saklanan yer (FD, s. 678).
matrûd	:	kovulmuş, vazifesinden çıkarılmış (FD, s. 678).
ma'tûf	:	eğilmiş, bir tarafa çevrilmiş, birine yöneltilmiş (FD, s. 678).
mâye	:	maya, asıl, lüzumlu madde (FD, s. 679).
mâ-yehtâc	:	ihtiyaç, gerekli olan (RH, s. 1665).
mazalle	:	gölgelik (FD, s. 680).
mazâmîn	:	ödenmesi gereken şeyler, manalar, kavramlar, nükteli, cinaslı sözler (FD, s. 680).
mazanne mazanne-i hayr	:	zan gösterme, ermiş sayılan (FD, s. 681). kendisinden ancak iyilik beklenen kimse.
mazârr	:	zararlar, ziyanlar (FD, s. 681).
mazarrât	:	zararlar, ziyanlar (FD, s. 681).
mazbût	:	zapt olunmuş, ele geçirilmiş, sağlam, ele geçirilmiş, hatırda tutulmuş (FD, s. 681).
mazca'	:	mezar, kabir, sin (FD, s. 681).
mazîf	:	ziyafet evi, herkese kapısı açık olan (FD, s. 682).
mazmûn	:	mana, kavram, sanatlı, ince söz, ödenmesi lazım gelen şey

mazmûn-perdâz		(FD, s. 682). mazmûn düzen, mazmûn söyleyen.
mazrıb	:	çakma yeri, kakma yeri (FD, s. 682).
meâl	:	anlam, mana, netice, meydana gelen şey (FD, s. 683).
meârib	:	hâcetler, istekler, hizmetler (FD, s. 683).
meâsir	:	güzel eserler, nişanlar izler (FD, s. 683).
me-bâdâ	:	sakın olmaya ki (FD, s. 683).
mebâliğ	:	paralar, akçeler (FD, s. 684).
mebde	:	evvel, başlangıç (FD, s. 684).
mebgūz	:	nefret edilmiş, sevilmemiş (FD, s. 684).
mebhas	:	bir şeyin aradığı yer, bâb, fasıl, arama, araştırma yeri (FD, s. 684).
mebhûs	:	bahsolunmuş, sözü geçmiş (FD, s. 684).
meb‘ûs	:	gönderilmiş, milletvekili (FD, s. 685).
mebît	:	yatılacak yer (FD, s. 685).
mebnî	:	bina olunan, bir şeyden dolayı, dayanan, … den dolayı, … den ötürü (FD, s. 685).
mebrûr	:	hayırlı, makbûl, beğenilmiş (FD, s. 685).
mebsûs	:	yayılmış, dağilmış, herkesçe duyulmuş (FD, s. 685).
mebzûl	:	bol, çok (FD, s. 685).
mecbûl	:	yaratılmış, yaratılışında bir hal ve sıfat bulunan (FD, s. 686).
mecerre	:	samanyolu, keh-keşân (FD, s. 687).
meclâ	:	çıkma yeri, görünme yeri, ayna (FD, s. 687).
mecma‘	:	toplanılacak yer (FD, s. 689).
mecmû‘	:	toptan, hepsi (FD, s. 689).
mecmû‘a	:	birikmiş (FD, s. 689).
meczûm	:	cezmolunmuş, niyet edilmiş, kat‘î karar verilmiş (FD, s. 690).
meç	:	küçük kılıç, ayna gibi kişisel eşyalar (YRH, s. 744)
medâhil	:	girilecek yerler, girişler (FD, s. 690).
medâr	:	bir şeyin etrafında dönülen nokta (FD, s. 691).
medârîc	:	meslekler, tarikatlar, yollar (FD, s. 691).
medd medd-i zıll	:	uzatma, çekme (FD, s. 691). gölgenin uzaması
meded meded-kârî meded-res	:	yardım, imdat (FD, s. 692). yardımcılık yardıma gelen
medhal	:	dahil olacak, girecek yer (FD, s. 692).
medhûl	:	kovulmuş, ayıplanacak bir kusur işlemiş (FD, s. 693).
medîde	:	uzatılmış, çok uzun süren (FD, s. 693).
medlûl	:	delil gösterme, tanık, delil olarak gösterilen (FD, s. 693).
mefâhîm	:	mefhumlar, kavramlar (FD, s. 694).
mefâsid	:	fesatlıklar, münafıklıklar, bozgunculuklar (FD, s. 694).
mefhar	:	övünmeye sebeb olan, övünme (FD, s. 694).
mefharet	:	iftihar duyma, övünme (FD, s. 694).

mefhûm	:	fehm olunmuş, anlaşılmış (FD, s. 694).
mefkūd	:	kayıp, yok, bilinmeyen, ölü veya diri olup olmadığı bilinmeyen kayıp kimse (FD, s. 695).
meflûc	:	felç geçirmiş (FD, s. 695).
mefrat	:	pek büyük (FD, s. 695).
mefsedet	:	fesatlık, münafıklık, bozgunculuk (FD, s. 695).
mefsûd	:	kanı alınmış, kan alınan (FD, s. 695).
meftûh	:	açılmış, feth edilmiş (FD, s. 696).
megāk	:	çukur, mezar (FD, s. 696).
mehâbet	:	azamet, ululuk (FD, s. 697).
mehâmm	:	ehemmiyetli, önemli şeyler (FD, s. 697).
mehcûr	:	uzaklaşma, uzak kalmış, unutulmuş (FD, s. 697).
meh-çe	:	bayrak direği, minare ve kubbe üstüne konulan küçük ay (FD, s. 697).
mehd	:	beşik (FD, s. 697).
mehdûm	:	yıkılmış (FD, s. 697).
mehleke	:	tehlikeli yer, iş (FD, s. 698).
meh-mâ emken	:	mümkün olduğu kadar, olabildiği kadar (FD, s. 698).
mekâid mekâid-i a‘dâ	:	hile desise, dubara (FD, s. 699). düşmanların hileleri.
mekârî	:	kira ile tutulan yük hayvanları (FD, s. 700).
mekârih	:	dertler, sıkıntılar, tiksinilecek şeyler (FD, s. 700).
mekârim mekârim-redîf	:	keremler, cömertlikler, iyi ahlaklar (FD, s. 700). arkasından gidilen
mekâyid	:	hileler, aldatmalar, düzenler (FD, s. 700).
mekîdet	:	hîle düzen, dubârâ (FD, s. 700).
mekîn	:	oturan, yerleşen, iktidar sahibi temkinli (FD, s. 700).
mekkâr	:	çok hileci, dolandırıcı (FD, s. 701).
meknûn	:	dizilmiş, saklı, gizli örtülü (FD, s. 701).
mekr	:	hile, düzen, dubara (FD, s. 701).
mekremet	:	kerem, izzet, şeref, cömertlik, ağırlama, saygı (FD, s. 701).
mekrûha	:	mihnet, keder, şiddet (FD, s. 701).
meks	:	durma, etme, bir yerde kalma (FD, s. 701).
meksûr	:	kırılmış, parçalanmış (FD, s. 702).
mekşûf	:	keşf olunmuş, meydana çıkarılmış (FD, s. 702).
me’kûlât	:	yenilecek şey (FD, s. 703).
mel‘abe	:	oyun, oyuncak (FD, s. 703).
melâîn	:	mel‘unlar herkesin lanet ve nefretini kazanmışlar (FD, s. 703).
mel’ân	:	çok dolu, taşkın (FD, s. 704).
melevân	:	gece ile gündüz (FD, s. 705).
melfûz	:	söylenilen (FD, s. 705).
melhame	:	büyük kanlı savaş (FD, s. 705).
melhûz	:	düşünebilen, hatıra gelen, olabilen (FD, s. 706).
mellâh	:	denizci, gemici (FD, s. 706).

memdûd	:	uzatılmış, çekilmiş (FD, s. 707).
memerr	:	geçilecek yol, geçit cadde, sokak (FD, s. 707).
memhûr	:	mühürlenmiş (FD, s. 707).
memlû	:	doldurulmuş, dolu (FD, s. 707).
memnû‘	:	yasak edilmiş, men edilmiş (FD, s. 708).
memnûât	:	yasak şeyler (FD, s. 708).
menâat	:	çetinlık, sarplık, güçlük (FD, s. 709).
menâfi‘	:	menfaatler, yararlar, çıkarlar (FD, s. 709).
menâhî	:	haram edilmiş, men edilmiş (FD, s. 710).
menâkıb	:	övünülecek vasıflar (FD, s. 710).
menâs	:	kaçıp sığınılacak yer (FD, s. 710).
menâsıb	:	payeler, makamlar, dereceler (FD, s. 710).
menfâ	:	sürgün yeri (FD, s. 712).
menfiyyen	:	sürgün olarak (FD, s. 712).
menfûr	:	nefret edilen, iğrenç (FD, s. 712).
menhiyyât	:	men etme, yasaklama (FD, s. 712).
menhûse	:	uğursuz (FD, s. 713).
menkabe	:	kahramanlık hikayeleri (FD, s. 713).
menkabet	:	tanınmış kişilere ait hikayeler, fıkralar (FD, s. 713).
menkūl	:	taşınan, nakl edilmiş (FD, s. 713).
menkûs	:	baş aşağı, tersine dönmüş (FD, s. 713).
mennân	:	veren, ihsanı bol (FD, s. 714).
mensî	:	unutulmuş (FD, s. 714).
mensûhât	:	hükümete intikal eden timarlar (FD, s. 715).
mensûr	:	saçılmış, dağılmış (FD, s. 715).
menşûr	:	neşr olunmuş, yayılmış, padişahın vezirlik, müşirlik gibi makamlarının verilmesine havi ferman (FD, s. 715).
menût	:	asılı, asılmış, raptedilmiş, bağlı (FD, s. 715).
menvî	:	maksat, amaç, niyet, hedef (FD, s. 715).
menzilet	:	derece, rütbe, konak yeri, ev hâne (FD, s. 716).
mer‘abe	:	birdenbire korkutma, tenha ve korkunç yer (FD, s. 716).
merâhil	:	konaklama yeri, menziller, duraklar (FD, s. 716).
merâkib merâkib-i bahriyye	:	binilecek şeyler (FD, s. 717). vapurlar gibi deniz nakli vâsıtaları.
merâtib	:	rütbeler, mertebeler (FD, s. 717).
merbût	:	bağlanmış, bağlı (FD, s. 717).
merdûd	:	red olunmuş, kovulmuş (FD, s. 718).
merdüm	:	insan, adam, gözbebeği (FD, s. 718).
meremmet	:	tamir, onarma, üstün körü tamir (FD, s. 719).
merfû‘	:	kaldırılmış, yükseltilmiş, redolunmuş (FD, s. 719).
mergub	:	İstenilen (FD, s. 719).
merhûn	:	rehin alınmış (FD, s. 720).
mer‘î	:	gözetilen, gözde, yürürlükte olan (FD, s. 720).
mer‘iyye	:	gözle görülen (FD, s. 720).

merkad	:	mezar, yatacak yer (FD, s. 721).
merkûz	:	dikilmiş, saplanmış (FD, s. 721).
mermûk	:	keskin ve sinirli bir şekilde bakmak (RH, s. 1816).
merre	:	defa, kere (FD, s. 722).
merreten ba'de-uhrâ	:	birkaç defa, tekrar tekrar (FD, s. 722).
mersâ	:	geminin demir attığı yer, demir atılacak yer, liman (FD, s. 722).
mersûle	:	irsal edilmiş, gönderilmiş (FD, s. 722).
mertûb	:	rütûbetli, nemli, ıslak, yaş (FD, s. 722).
mervî	:	rivayet olunan (FD, s. 723).
merz	:	zemin, yer, toprak (FD, s. 723).
merzbûm	:	hududu belli memleket, ülke (FD, s. 723).
merzî	:	rıza, hoşnutluk (FD, s. 723).
mesâ subh u mesâ	:	akşam (FD, s. 723). sabah, akşam.
mesâbe	:	derece, rütbe (FD, s. 723).
mesâğ	:	cevâz, izin (FD, s. 723).
mesâlih	:	işler (FD, s. 724).
mesâlik	:	tutulan yollar, sülûk edilen (FD, s. 724).
mesâm	:	durulacak yer (FD, s. 724).
mesâmi'	:	kulaklar, işitme aletleri (FD, s. 724).
mesârr	:	sevinçler, zevkler (FD, s. 725).
mesâs	:	kök, menşe (İP, s. 1067).
mesbûk	:	geçmiş, geri kalmış, önde bulunan, ondan önce geçmiş (FD, s. 725).
mesdûd	:	kapalı, tıkanmış (FD, s. 726).
meserrât	:	sevinçler, sevinçler (FD, s. 726).
meserret	:	sevinç, şenlik (FD, s. 726).
mesfûr	:	adı geçen (FD, s. 726).
meshûn	:	Isıtılmış (FD, s. 727).
meslûb	:	sebep olunmuş, soyulmuş, alınmış, giderilmiş (FD, s. 728).
meslûh	:	derisi yüzülmüş, teslîh edilmiş (FD, s. 728).
mesmû'	:	işitilmiş, duyulmuş, haber alınmış, dinlenen işitilen (FD, s. 728).
mesned	:	dayanılan şey, rütbe, derece, pâye, makam (FD, s. 728).
mesrûr	:	sevinmiş, meramına ermiş (FD, s. 729).
mess	:	temas etme, dokunma, hacet, ortaya çıkma ihtiyac duyma (FD, s. 729).
mestûr	:	örtülü, kapalı (FD, s. 729).
mestûr	:	satr'dan yazılmış, çizilmiş (FD, s. 729).
mesûbât	:	iyiliğe karşı Allah tarafından verilecek mükafatlar (FD, s. 729).
meşâhid	:	şehitlikler (FD, s. 730).
meşgûf	:	âşık, tutkun, aklı başında olmayan (FD, s. 731).
meşhûd	:	gözle görülmüş, görülen (FD, s. 731).
meşhûn	:	doldurulmuş, dolu (FD, s. 732).
meşîd	:	harçla yapılmış bina (FD, s. 732).

meşîme meşîme-i dünya	:	döl yatağı (FD, s. 732). gökyüzü.
meşiyyet	:	irâde (FD, s. 732).
meşkûk	:	şüpheli (FD, s. 732).
meşkûr	:	şükre değer, makbul, beğenilmiş, övülmüş (FD, s. 732).
meşmûl	:	kaplanmış, etrafı çevrilmiş, bir şeyin içinde bulunan (FD, s. 732).
meşrûh	:	şerh olunmuş, açıklanmış (FD, s. 733).
meşrût	:	şart koşulmuş, şarta bağlı (FD, s. 733).
meşşât	:	tarak yapan, tarakçı (FD, s. 733).
meştâ meştâ-nişîn	:	kışın ikamet edilen yer, kışlak (FD, s. 734). kışlamak.
metâ'ib	:	yorgunluklar, meşakketler (FD, s. 734).
metâlib	:	istenen şeyler (FD, s. 734).
mevâcibât	:	maaşlar (FD, s. 735).
mevâdd	:	maddeler (FD, s. 735).
mevâhib	:	ihsanlar, bahşişler (FD, s. 735).
mevâki'	:	mevkiler, yerler (FD, s. 736).
mevâlî-i kiram	:	yüksek rütbeli kadılar (FD, s. 736).
mevâni'	:	engeller, maniler (FD, s. 736).
mevâşî	:	davar, keçi, inek gibi hayvanlar (FD, s. 736).
mevâzı'	:	mevzîler, yerler (FD, s. 736).
mevc	:	dalga (FD, s. 736).
meveddet	:	sevme, sevgi (FD, s. 737).
mevfûr	:	çoğaltılmış, çok bol (FD, s. 737).
mevhibe	:	bağış, ihsan (FD, s. 737).
mevhûm	:	aslı esası yokken zihinde kurulmuş olan, kuruntuya dayanan (FD, s. 737).
mevhûn	:	zayıf (adam) (FD, s. 737).
mevkif	:	durak, gözlem yeri (FD, s. 738).
mevkib	:	alay, kafile (FD, s. 738).
mevkûf	:	durdurulmuş, alıkonmuş (FD, s. 738).
mevrid	:	gidilecek yer, yol tarik (FD, s. 739).
mevrûd	:	gelmiş, gelen (FD, s. 739).
mevsûl	:	vaslolunmuş, bitiştirilmiş, birleştirilmiş, kavuşmuş (FD, s. 739).
mevsûm	:	işaretli, alametli (FD, s. 739).
mev'ûd	:	sözleşilmiş, zamanı önceden belirlenmiş, süreli (FD, s. 740).
mevzû'	:	vaz'olunmuş, konulmuş (FD, s. 740).
mey- âşâm	:	şarap içen (FD, s. 741).
meyâmin	:	kutluluklar, mutluluklar, uğurlar, bereketler (FD, s. 741).
meyelân	:	eğinim (FD, s. 741).
mey-kede	:	meyhane (FD, s. 741).
meyyit	:	ölmüş (FD, s. 743).
mezâmîn	:	sanatlı ince söz, ödenmesi gereken şey (FD, s. 743).
mezârî'	:	ziraat olunacak yerler, tarlalar (FD, s. 743).

mezâyâ	:	meziyetler (FD, s. 743).
mezemmet	:	kınama yerme, yerilecek kınanacak iş (FD, s. 744).
mezîd	:	artma, artırma, çoğalma (FD, s. 744).
mısdâk	:	bir şeyin doğru olduğunu ispât eden şey (FD, s. 746).
mıstara	:	yazı cetveli (FD, s. 747).
mızrâb	:	çalgı aleti (FD, s. 747).
mızreb	:	oba, büyük çadır (FD, s. 747).
midrâr	:	çok yağmur yağdıran bulut (FD, s. 748).
mih	:	büyük, ulu (FD, s. 749).
mihâd	:	yatacak yer, döşek (FD, s. 749).
mihân	:	büyükler, ulular (FD, s. 749).
mihen	:	sıkıntılar, eziyetler, meşakkatler (FD, s. 749).
mihmân	:	misafir, konuk (FD, s. 750).
mihr	:	güneş (FD, s. 751).
mihterî	:	büyüklük, ululuk (FD, s. 751).
miknet	:	kuvvet, güç, kudret (FD, s. 752).
min haysü'l-mecmû'	:	toptan, hepsi (FD, s. 756).
min külli'l-vücûh	:	her cihetten, her yönden (FD, s. 756).
minhâc	:	açık, geniş yol, şâh-râh (FD, s. 756).
mirâr mirâren ve kirâren	:	defalar, kezler (FD, s. 758). birçok defalar.
misâs	:	değip, dokunma, el sürme (FD, s. 758).
misenn	:	bileği taşı (FD, s. 759).
mîşe-zâr	:	koruluk, meşelik (FD, s. 760).
miyâh miyâh-ı câriye	:	hudut, sınır, sularını bir yere toplayan arazinin hududu (FD, s. 761). akar sular.
miyân	:	orta (FD, s. 761).
mizâd	:	sevinç, neşe (FD, s. 762).
mizân	:	ölçü, terazi (FD, s. 762).
muabbir	:	rüyâ tabir eden, rüyâlardan mânâ çıkaran adam (FD, s. 762).
muâheze	:	azarlama, paylama (FD, s. 764).
muahhar	:	sonradan, geriye bırakılmış (FD, s. 764).
muakkad	:	karışık, mana çıkmayan, kapalı (FD, s. 764).
muallâ	:	yüksek, yüce (FD, s. 765).
muammer	:	ömür süren, yaşayan, yaşamış (FD, s. 766).
muânid	:	inatçı, kimseye uymayan, dediğim dedik (FD, s. 766).
muanven	:	ünvanlı, depdebeli, tantanalı (FD, s. 766).
muârız	:	muaraza eden, karşı gelen (FD, s. 767).
muasker	:	askerin sefer sırasında konakladığı yer (FD, s. 767).
muattal	:	bırakılmış, kullanılmaz, boş işsiz (FD, s. 767).
muâvenet	:	yardım (FD, s. 768).
muâyede	:	bayramlaşma (FD, s. 768).
muâyin	:	görülmüş olan, kat'i olarak belli olan (FD, s. 768).

muâzadat	:	yardım etme (FD, s. 768).
muâzıd	:	yardım eden (FD, s. 768).
mû-be-mû	:	kıl kıl, tel tel, inceden inceye (FD, s. 769).
mûcib	:	gerektiren sebep, vesile, gerekçe (FD, s. 769).
mudârib	:	dövüşen, vuruşan (FD, s. 770).
mufarrit	:	aşırı giden, eksik işleyen, kusur yapan (FD, s. 771).
mufassıl	:	uzun uzadıya anlatan (FD, s. 771).
mugalata	:	ağız kalabalığı, gereksiz söz söyleme (FD, s. 771).
mugālatât	:	yanıltmacalar (FD, s. 771).
mugāyir	:	aykırı, uymaz (FD, s. 772).
mugayyer	:	değiştirilmiş, başkalaştırılmış (FD, s. 772).
muğtenem	:	ganimet olarak alınmış (FD, s. 773).
muhâcim	:	hücüm eden, saldıran (FD, s. 774).
muhaddid	:	sınırını çizen, sınırlayan (FD, s. 774).
muhâdene-muhâdenet	:	dostluk, yakın ahbablık (FD, s. 775).
muhâl	:	mümkün olmayan, olmaz, olamayacak (FD, s. 776).
muhâlata	:	karışma, güzel uyuşma, anlaşma (FD, s. 776).
muhalled	:	daima kalan, sürekli olarak devam eden (FD, s. 776).
muhallefât	:	ölen bir kimsenin bıraktığı şeyler (FD, s. 777).
muhallid	:	devamlı sürekli kılan, ebedileştiren (FD, s. 777).
muhammin	:	tahmin eden, sanan, karar veren (FD, s. 778).
muhârese	:	muhafaza, koruma (FD, s. 778).
muharrer	:	yazılı, yazılmış (FD, s. 779).
muharrere	:	[muharrer'İn müennesi] (FD, s. 779).
muharrib	:	harab eden, yıkan, yok eden (FD, s. 779).
muhâsama	:	iki taraf arasındaki düşmanlık (FD, s. 779).
muhassal	:	elde edilmiş, hasıl olunmuş (FD, s. 780).
muhassenât	:	güzel, hayırlı işler (FD, s. 780).
muhassıl	:	oluşturan, meydana getiren (FD, s. 780).
muhât	:	etrafı çevrilmiş, kuşatılmış (FD, s. 780).
muhavvel	:	değiştirilmiş, gönderilmiş, bırakılmış, ısmarlanmış (FD, s. 781).
muhâyil	:	hayal (RH, s. 1772).
muhayyem	:	çadırı kurulmuş ordugâh (FD, s. 781).
muhayyer	:	seçmeli, beğenmeye bağlı (FD, s. 781).
muhâzât	:	aynı hizada bulunma, karşı durma, karşı olma (FD, s. 783).
muhâzî	:	birbirinin karşısında bir hizada bulunan (FD, s. 783).
muhazzar	:	yeşil renk verilmiş, yeşile boyanmış (FD, s. 783).
muhdes	:	sonradan meydana gelmiş, eskiden olmayan (FD, s. 783).
muhdesât	:	sonradan meydana gelmiş, yeni şeyler (FD, s. 783).
muhît	:	ihâta eden, çeviren, kuşatan (FD, s. 784).
muhrec	:	ihraç olunmuş, çıkarılmış (FD, s. 784).
muhrika	:	yakan, yakıcı (FD, s. 785).

muhtasar	:	kısaltılmış, kısaltma, kısa (FD, s. 785).
muhtefî	:	saklanmış, gizlenmiş (FD, s. 786).
muhtelit	:	karışık, karma (FD, s. 787).
muhtell	:	ihlal edilmiş, bozulmuş, karışmış (FD, s. 787).
muhterik	:	yanan, yanma özelliği olan, yanık (FD, s. 787).
muhteri‘	:	yeni bir şey icad eden (FD, s. 787).
muhzin	:	hüzün verici, acıklı, derinden yaralayıcı (FD, s. 788).
muîll	:	hasta eden (FD, s. 788).
muîn	:	iâne eden, yardımcı (FD, s. 788).
muka‘ar	:	çukur, oyuk (FD, s. 788).
mukābil	:	karşı karşıya gelen, bir şeyin karşısında bulunan (FD, s. 789).
mukaddem	:	sunulan, takdim edilen, önde giden, öndeki, değerli üstün (FD, s. 789).
mukadder	:	beğenilmiş, takdir olunmuş, değeri bilinmiş bozuk karışmış (FD, s. 789).
mukārenet	:	yaklaşma, yakınlık, uygunluk, bitişik (FD, s. 790).
mukārin	:	yaklaşmış, erişmiş, bitişmiş, bir yere gelmiş (FD, s. 790).
mukarr	:	ikrâr olunmuş, vardır evet öyledir denilmiş (FD, s. 791).
mukātele	:	birbirini öldürme, vuruşma, savaş (FD, s. 792).
mukattara	:	takdir edilmiş (FD, s. 792).
mukavves	:	yay gibi eğri, kavisli, bükülmüş, kemerli (FD, s. 792).
mukayyed	:	kayıt altına alınmış (FD, s. 793).
mukdim	:	gayret eden, devamlılıkla çalışan, işine düşkün (FD, s. 793).
mûkır	:	yemişin çokluğu ile dalları sarkmış ağaç (FD, s. 793).
mukırr	:	ikrâr eden, doğruyu söyleyen (FD, s. 793).
mukîm	:	oturan (FD, s. 793).
muktedâ	:	kendisine uyulan, örnek tutulan (FD, s. 794).
muktezâ	:	lazım gelen, kanun icabına göre yazılan (FD, s. 794).
mu‘lin	:	haber veren, herkese bildiren (FD, s. 795).
mûmâ-ileyh	:	adı yukarıda geçen kişi (FD, s. 795).
munfasıl	:	ayrılan, ayrılmış, bitişik olmayan, işinden ayrılmış (FD, s. 795).
munkabız	:	toplanmış, çekilmiş, büzülmüş (FD, s. 796).
munkarız	:	biten, arkası gelmeyen, sönen, zürriyeti kesilmiş olan (FD, s. 796).
munsabb	:	dökülen, kavuşan, karışan (FD, s. 796).
munsarif	:	geri dönen, indirâf eden (FD, s. 796).
muntafî	:	sönen, sönük (FD, s. 796).
muntasıf	:	yarılanmış, yarı, orta (FD, s. 796).
muntavî	:	ihtiva eden, dürülüp bükülen, derli toplu, sıralanmış (FD, s. 796).
muntazar	:	beklenen, gözlenen (FD, s. 797).
muntazır	:	gözleyen, bekleyen (FD, s. 797).
murabba‘	:	kare, dört köşeli (FD, s. 797).
murâbıt	:	bağlı, bağ (FD, s. 797).
murâbıtîn	:	şeyhler, dervişler (FD, s. 797).

murahhas	:	ruhsatlı, izinli (FD, s. 798).
murakka‘	:	yamalı (FD, s. 798).
murassa‘	:	kıymetli taşlarla döşenmiş (FD, s. 798).
mûris	:	kazandıran, miras bırakan (FD, s. 799).
mu‘riz	:	yüz çeviren, başka tarafa dönen (FD, s. 799).
musaddak	:	tasdik olmuş (FD, s. 800).
musaddık	:	tasdik eden (FD, s. 800).
musâdefe	:	rast gelme, tesadüf etme (FD, s. 800).
musâfaha	:	el sıkışma, tokalaşma (FD, s. 800).
musâfât	:	samimi dostluk (FD, s. 800).
musâhabet	:	sohbet etme, konuşma, görüşme (FD, s. 800).
musamıt	:	ön taraf (RH, s. 1828)
musammem	:	kesin olarak karar verilmiş (FD, s. 801).
musanna‘	:	usta elinden çıkmış, sanat eseri olarak meydana getirilmiş, süslü bina yapı (FD, s. 801).
musarrah	:	açık söylenmiş, belirtilmiş, apaçık (FD, s. 802).
musavver	:	resimli, tasvirli (FD, s. 802).
musaykal	:	cilalı, parlak, perdahlı, yaldızlı (FD, s. 802).
mûsel	:	vardırılmış, yetiştirilmş, ulaştırılmış (FD, s. 802).
mûsir	:	sahip, zengin (FD, s. 803).
musirr	:	ısrar eden, direnen (FD, s. 803).
mustashib	:	birini yanına alan, beraber götüren (FD, s. 803).
mû-şikâf	:	kıl yaran (FD, s. 804).
muste’hil	:	değerli, fit (RH, s. 1830).
mu‘tâd	:	alışılmış, îtiyad edilmiş, âdet olunmuş (FD, s. 805).
mutabassır	:	açıkgöz (FD, s. 805).
mutahattım	:	özel yüzük taşıyan, yönetici (RH, s. 1690).
mutahhar	:	temizlenmiş, temiz (FD, s. 805).
mutâlebe	:	dava, talepte bulunma, hakkını isteme (FD, s. 805).
mutallik	:	talak ile karısını boşamış koca (FD, s. 805).
mutarassıd	:	gözleyen (FD, s. 806).
mutârede	:	karşılıklı hücuma geçme (FD, s. 806).
mutasaddî	:	bir işe girişen, başkasına saldıran (FD, s. 806).
mutavassıt	:	aracı olan, aracı, vâsıta olan, orta, ortalama (FD, s. 807).
mutayyeb	:	sevindirilmiş, gönlü hoş edilmiş (FD, s. 808).
mutazaccır	:	sıkıntılı, içi sıkıntılı (FD, s. 808).
mustefenn	:	alışılmış, değerli çeşitli sanatlar, oyunlar (RH, s. 1845).
mu‘tell	:	illetli hasta (FD, s. 809).
mutî‘	:	iteat eden (FD, s. 810).
muttali‘	:	haber almış, öğrenmiş (FD, s. 811).
muttasılan	:	bitişik olarak bir diziye (FD, s. 811).
muvâcehe	:	yüz yüze gelme (FD, s. 811).
muvâfakat	:	uygunluk, uyma (FD, s. 811).

muvâfık	:	uygun, yerinde (FD, s. 811).
muvahhiş	:	korkutan, ürküten (FD, s. 811).
muvakkar	:	ağırlanmış, saygı gösterilmiş olan (FD, s. 812).
muvâlât	:	koruma, yardım, dostluk, karşılıklı sevgi (FD, s. 812).
muvâneset	:	birbirine alışma, beraber yaşama (FD, s. 812).
muvâsaka	:	birbirine söz verip anlaşma (FD, s. 812).
muvaşşah	:	süslenmiş, süslü, giyinip, kuşanmış (FD, s. 812).
muvâzabet	:	bir işe sürekli çalışma, bir işle daima uğraşma (FD, s. 813).
muzâaf	:	iki kat daha fazla (FD, s. 814).
muzâfât	:	bir şeyin ekleri, kolları, bir merkezin şubeleri, kolları (FD, s. 814).
mûze	:	çizme (FD, s. 815).
muzmahill	:	çöküntüye uğramış, yıkılmış (FD, s. 815).
muzmer	:	gizli, saklı, dışarı vurulmamamış, içte saklı (FD, s. 815).
muzmir	:	içinde saklayan, gizleyen (FD, s. 815).
muztarib	:	rahatsız, ızdırabı olan (FD, s. 816).
muztarr	:	çaresiz kalmış, zorunda kalmış, zorlanmış (FD, s. 816).
mübaâdet	:	birinden uzaklaşma, birini sevmeyip, soğuk ve uzak durma (FD, s. 816).
mübâderet	:	bir iş yapmaya girişme (FD, s. 816).
mübâhât	:	övünme, böbürlenme (FD, s. 816).
mübârizân	:	döğüşe hazırlananlar, kalkışanlar, kuvvetli münakaşaya girenler (FD, s. 817).
mübâşeret	:	bir işe başlama, girişme (FD, s. 817).
mübâyin	:	başka türlü, ayrı, zıt (FD, s. 817).
mübeddel	:	tebdil edici, değişmiş, değiştirilmiş
mübeccel	:	yücelmiş, saygı gösterilmiş, yüce ulu (FD, s. 818).
mübeddil	:	tebdil edici, değişmiş, değiştirilmiş (FD, s. 818).
müberhen	:	burhanlı, vesîka, delil ile ispât edilmiş, âşikâr belli (FD, s. 818).
mübeşşer	:	tebşîr olunmuş, müjde verilmiş (FD, s. 818).
mübeşşirât		hayırlı alâmetler (FD, s. 818).
mübeyyen	:	meydana çıkarılmış, açıkça söylenmiş (FD, s. 818).
mübîn	:	iyiyi, kötüyü birbirinden ayırma (FD, s. 819).
mübrem	:	sağlam, muhkem (FD, s. 819).
mübtedir	:	bir şeyleri yapabilen (RH, s. 1669).
mücâb	:	kabul cevabına nail olan, talep ve arzusu olan (FD, s. 820).
mücâmele	:	karşılıklı iyi muamelede bulunma, iyi geçinme, güzel geçinme (FD, s. 820).
mücânebet	:	bir şeyden çekinme, uzaklaşma (FD, s. 821).
mücâseret	:	cesaret etme (FD, s. 821).
mücâvebe	:	cevaplaşma, mektuplaşma (FD, s. 821).
mücâveret	:	komşuluk, hem-sâyegî (FD, s. 821).
mücâvir	:	çevre etraf, yakın komşu (FD, s. 821).
mücâzât	:	bir suça karşı ceza çektirme (FD, s. 821).

müceddeden	:	yeniden, yeni baştan (FD, s. 821).
mücellâ	:	cilalı, parlatılmış, parlak (FD, s. 821).
mücerreb	:	tecrübe olunmuş, denenmiş
mücerred	:	çıplak, yalnız, açık, tek (FD, s. 822).
mücerrib	:	deneyen, sınayan (FD, s. 823).
mücîb	:	icabet eden (FD, s. 823).
müctemi‘	:	toplanan, toplanmış, birleşmiş, birikmiş (FD, s. 825).
müdâvât	:	deva arama, hastaya bakıp ilaç verme (FD, s. 826).
müdâvemet	:	devam etme, bir işe aralıksız çalışma (FD, s. 826).
müddahar	:	biriktirilmiş, toplanıp, saklanmış (FD, s. 826).
müddeâ	:	iddia eden, davacı (FD, s. 826).
müddet-i medîde	:	uzun zaman (FD, s. 826).
müdebber	:	tedbir alınkış, düşünce ile hareket edilmiş (FD, s. 826).
müdemmer	:	yok edilmiş, tedmîr edilmiş, mahvolmuş (FD, s. 827).
müdevvir	:	döndüren, çeviren (FD, s. 828).
müdrik	:	anlayan, aklı ermiş (FD, s. 828).
müeddî	:	edâ eden, sebebolan, doğuran, meydana getiren (FD, s. 829).
müekked	:	sağlamlaştırılmış, tekrar edilmiş, tenbih edilmiş (FD, s. 829).
müekkeden	:	tekrarlanarak (FD, s. 829).
müeyyed	:	kuvvetlendirilmiş, sağlam, doğrulanmış, yardım gören (FD, s. 830).
müeyyid	:	kuvvetlendiren, doğrulayan, yardım eden (FD, s. 830).
müfâd	:	mânâ, kavram (FD, s. 830).
müfâharet	:	övünme, şan ve şeref yarışında olma (FD, s. 830).
müfârekat	:	ayrılma birden uzaklaşma (FD, s. 831).
müfârık	:	ayrılan, ayrılmış (FD, s. 831).
müfesser	:	tefsir edilmiş, açıklanmış (FD, s. 831).
müfîd	:	ifade eden, anlatan, faydalı (FD, s. 832).
müftazıh	:	rezil olmuş adam (FD, s. 833).
müheyyâ	:	hazır, âmâde (FD, s. 834).
müheyyic	:	heyecan veren (FD, s. 834).
mühîn	:	ihanet eden, hor gören (FD, s. 835).
mühmel	:	bırakılmış, terk olunmuş, ihmâl edilmiş (FD, s. 835).
mühmil	:	ihmal eden bakmayan, bırakan (FD, s. 835).
mühre	:	bir çeşit yuvarlak şey, cam boncuk (FD, s. 835).
mühüd	:	yataklar, döşekler (FD, s. 836).
mükâfaha	:	yüzyüze gelme, karşılaşma, savaşma (FD, s. 836).
mükâleme	:	konuşma, anlaşma, sözleşme (FD, s. 836).
mükârî	:	hayvan kiralayan kimse, deveci, katırcı (FD, s. 837).
mükâtebe	:	mektuplaşma, yazışma (FD, s. 837).
mükedder	:	bulandırılmış, bulanık, kederli, üzüntülü, tasalı, azarlanmış (FD, s. 837).
mülâbese	:	yakınlık, münasebet benzer iki şeyin karıştırılması (FD, s. 840).
mülâhaza	:	iyice düşünme, dikkatle bakma (FD, s. 840).

mülâhazât	:	düşünceler (FD, s. 840).
mülâsık	:	bitişik, yapışık, yan yana bulunan (FD, s. 840).
mülâzemet	:	gidip gelme, bir yere veya bir kimseye sıkı sıkı bağlanma (FD, s. 840).
mülâzım	:	tutunup kalan, stajer, teğmen (FD, s. 841).
mülhak	:	sonradan katılmış, ilhâk edilmiş (FD, s. 841).
mülhem	:	ilham edilmiş, içine doğmuş (FD, s. 841).
müllâk	:	malikler (İP, s. 1175).
mültefet	:	iltifat edilmiş, güleryüz gösterilmiş (FD, s. 842).
mültefit	:	iltifat eden, ehemmiyet veren (FD, s. 842).
mültehik	:	ilhak olunmuş, katılmış (FD, s. 842).
mültekā	:	kavuşma, buluşma, birleşme yeri (FD, s. 843).
mültekım	:	yutan, iltikam eden, mideye indiren (FD, s. 843).
mültemesât	:	iltimaslar, kayırmalar (FD, s. 843).
mültemis	:	iltimas eden, kayıran (FD, s. 843).
mülûk	:	hükümdarlar (FD, s. 844).
mülzim	:	sesini kesen, susturan, susturucu kimse (İP, s. 1177).
mümânaat	:	engel olma, menetme (FD, s. 844).
mümârese	:	alışma, alışıklık, el yatkınlığı (FD, s. 844).
mümâsil	:	benzeyen, andıran (FD, s. 844).
mümâşât	:	yoldaşlık, beraber gitme, göz yumma, suyuna gitme (FD, s. 844).
mümehhid	:	yayan, döşeyen (FD, s. 845).
mümtedd	:	uzayan, süren, sürekli (FD, s. 846).
mümteni‘	:	imtina eden, çekinen (FD, s. 846).
mümzâ	:	imzâlı, imzâ edilmiş (FD, s. 846).
münâdemet	:	nedimlik etmek, bir arada konuşmak (FD, s. 847).
münâdî	:	tellal, nidâ eden (FD, s. 847).
mün‘adim	:	yok olan (FD, s. 847).
münâferet	:	nefret etme, soğukluk (FD, s. 847).
münâfese	:	fesatlık, kin, garaz (FD, s. 847).
münâfî	:	zıt, uymaz, aykırı (FD, s. 847).
münâkız	:	nakzeden, birbirini tutmayan (FD, s. 847).
mün‘akid	:	düğümlenmiş, bağlanmış, bağlı, iki taraf arasında resmî olarak kabûl edilmiş (FD, s. 847).
mün‘akis	:	tersine dönmüş, çevrilmiş, bir yere çarpıp geri dönmüş (FD, s. 848).
münâsara	:	birbirine yardım etme (FD, s. 848).
münâtaha	:	boynuzla vuruşma, süsüşme (FD, s. 848).
mün‘atıf	:	sapan, bir tarafa yönelen (FD, s. 848).
münâvebe	:	nöbetleşme, nöbetleşerek iş görme (FD, s. 848).
münbasit	:	yayılan, açılan, genişleyen (FD, s. 848).
müncelî	:	parlayan, parlak, meydanda, besbelli (FD, s. 849).
müncerr	:	neticelenen, sona eren, bir tarafa çekilip sürüklenen (FD, s. 849).
münciyye	:	mülk sûresi, Kur’ân’nın 67. Sûresi (FD, s. 849).
mündefi‘	:	geçmiş, atlatılmış, savuşturulmuş (hastalık, sıkıntı) (FD, s. 849).

münderic	:	içinde bulunan (FD, s. 849).
münekkes	:	baş aşağı edilmiş (FD, s. 850).
münfekk	:	ayrılmış çıkmış, sökülmüş (FD, s. 851).
münhall	:	açılan, çözülen, memuru bulunmayan, boş kalan (FD, s. 851).
münharif	:	sağlam olmayan, sapan, doğru gitmeyen (FD, s. 851).
münhasır	:	sınırlanmış, her yanı çevrili, yalnız bir kimseye veya bir şeye mahsûs olan (FD, s. 852).
münhedim	:	yıkılmış, harab olmuş (FD, s. 852).
münîf	:	yüksek, büyük, ulu (FD, s. 852).
münkād	:	boyun eğen (FD, s. 852).
münkalib	:	değişmek, dönüşmek (İP, s. 1184).
münkatı‘	:	kesilmiş kesik, aralıklı, son bulan (FD, s. 852).
münkaziyye	:	bitmiş, sona ermiş (FD, s. 853).
münkir	:	doğruları kabûl etmeyen, sorgu meleği (FD, s. 853).
münselib	:	kaçmış. kaçırılmış, kalmamış (rahat, huzur emniyetle ilgili) (FD, s. 853).
müntahab	:	seçilmiş, seçkin (FD, s. 854).
müntefi‘	:	yararlanan, menfaatlenen (FD, s. 854).
müntehâ	:	nihâyet, son, uç (FD, s. 855).
müntehî	:	nihâyet bulan, sona eren (FD, s. 855).
müntemî	:	yakınlık ve ilgi gösteren, intimâ eden (FD, s. 855).
münteşir ahbâr-ı münteşire	:	yayılmış, dağılmış (FD, s. 855). yayılmış haberler.
müntic	:	sebep olan, meydana getiren, sebebiyet veren (FD, s. 855).
münzir	:	âkıbetini söyleyerek korkutma (FD, s. 856).
mürâat	:	saklama, göz ucu ile bakma, gözetme, koruma (FD, s. 856).
mürâdif	:	bir manada olan, eşanlam, arkadaş (FD, s. 856).
müreccah	:	tercîh edilen, üstün tutulan (FD, s. 857).
müreccih	:	tercîh eden, üstün tutan (FD, s. 857).
mürekkeb	:	birleştirilmiş (FD, s. 857).
müretteb	:	dizilmiş, tertîb olunmuş (FD, s. 858).
mürettib	:	nizama sıraya koyan (FD, s. 858).
mürg	:	kuş (FD, s. 858).
mürkıd	:	uyutucu ilaç (FD, s. 859).
mürtefi‘	:	yüksek, yüce (FD, s. 860).
mürûr	:	geçme, geçiş (FD, s. 861).
mürüvvet	:	insâniyyet, mertlik, yiğitlik, cömertlik (FD, s. 861).
müsâafe	:	müsâade (FD, s. 862).
müsâdefe	:	tesâdüf etme, rast gelme (FD, s. 862).
müsâfât	:	birbirine kötü muâmele etme, hastayı tedâvi etme (FD, s. 862).
müsâlaha	:	barışma, uzlaşma (FD, s. 863).
müsâlebe	:	yağma, talan (FD, s. 863).
müsâleme	:	iki kişi arasında yapılan barış, barış içinde olma (FD, s. 863).

müsâraat	:	acele etme, sürat, teşebbüs, girişme (FD, s. 864).
müsâvî	:	eşit, denk (FD, s. 864).
müsellem	:	doğruluğu herkes tarafından kabul edilmiş (FD, s. 865).
müselles	:	üçgen, üçlü, üçleştirilen (FD, s. 865).
müsemmâ	:	isimlenmiş (FD, s. 866).
müsevver	:	etrafına sur, duvar çekilmiş (FD, s. 867).
müseyyeb	:	tenbel, ihmalci, üşengeç (FD, s. 867).
müshil müshil-i umûr	:	kolaylaştıran, Allah (FD, s. 867). işlerin kolaylaşması.
müskirât	:	serhoş eden, serhoşluk veren şeyler (FD, s. 867).
müskite	:	susturan, susturucu (FD, s. 867).
müsmir	:	faydalı, verimli (FD, s. 868).
müstağnî	:	doygun, gözü tok, çekingen, nazlı, gerekli bulmayan (FD, s. 869).
müstagrık	:	batmış (FD, s. 869).
müstahber	:	haber alınmış, duyulmuş, işitilmiş (FD, s. 869).
müstahikk	:	hak etmiş, hak kazanmış, lâyık (FD, s. 869).
müstahsen	:	güzel sayılmış, beğenilmiş (FD, s. 870).
müstaidd	:	bir şeye kabiliyeti olan, akıllı, anlayışlı (FD, s. 870).
müstaîn	:	yardım isteyen (FD, s. 871).
müstakırr	:	istikrar bulmuş, sabit, yerleşmiş (FD, s. 871).
müstaiddâne	:	kabiliyetli olanlara yakışacak şekilde (FD, s. 871).
müstakill	:	başlı başına, kendi başına (FD, s. 871).
müsta'mel	:	kullanılmış, eski köhne (FD, s. 872).
müstashib	:	sohbet eden, yanına alan, beraber bulunduran (FD, s. 872).
müstasveb	:	doğru, mâkul görülmüş (FD, s. 873).
müstazıll	:	gölgelenen, gölge altında bulunan, birinin himayesi altında bulunan (FD, s. 873).
müsteân	:	kendisinden yardım istenen (FD, s. 873).
müstebân	:	meydanda açık, âşkâr, ayân, açık olarak anlaşılan (FD, s. 873).
müstecâb	:	cevap verilmiş, kabul olunmuş (FD, s. 874).
müsteclib	:	kendine çeken (FD, s. 874).
müsted'â	:	talep ve rica edilen (FD, s. 874).
müstedell	:	belgelerle ispatlanmış (FD, s. 875).
müstedîm	:	devamlı, sürekli (FD, s. 875).
müstefâd	:	kazanılmış, kâr edilmiş, anlaşılmış (FD, s. 875).
müstelzim	:	İcab eden, gerekli olan, önermek, dayatmak (YRH, s. 834)
müstemedd	:	kendisine yardım edilmiş olan (FD, s. 877).
müstemi'	:	dinleyen, dinleyici (FD, s. 877).
müstemirr	:	sürekli, devamlı, uzayıp giden (FD, s. 877).
müstenid	:	bir delili olan (FD, s. 878).
müstetâb	:	hoş, güzel bulunan (FD, s. 880).
müstevcib	:	icâb eden, gereken (FD, s. 880).
müstevfî	:	yeterli, kâfî ve dolgun olan (FD, s. 880).
müstevî	:	düz, her tarafı bir (FD, s. 880).

müsûl	:	saygıdan dolayı ayakta durma (FD, s. 881).
müşâ‘	:	yayılmış, herkese duyurulmuş (FD, s. 881).
müşâbih	:	benzeyen, benzer (FD, s. 881).
müşâr	:	işaretle gösterilen, işaret olunan (FD, s. 881).
müşârün bi’l-benân	:	parmakla gösterilen (FD, s. 881).
müşâteme	:	birbirine sövme, atışma (FD, s. 883).
müşedded	:	şiddetlendirilmiş, şiddet verilmiş, kuvvetlendirilmiş (FD, s. 883).
müşekkel	:	şekle konulmuş (FD, s. 883).
müşevveş	:	belirsiz, karışık, düzensiz (FD, s. 884).
müşeyyed	:	yüksek ve metin yapılmış (FD, s. 884).
müşgîn müşgîn-külâle	:	mis kokulu, kapkara, simsiyah (FD, s. 884). siyah, zülüfler.
müşkil müşkil-pesend	:	zor beğenir (FD, s. 885). zor beğenen.
müştagil	:	bir işle meşgul olan, uğraşan (FD, s. 885).
müştail	:	yanan, tutuşan, ateş alan, ateşlenen (FD, s. 886).
müştedd	:	artan, şiddetlenen, azan (FD, s. 886).
müştehir	:	şöhret bulan, meşhûr (FD, s. 886).
müştemil	:	kavrayan, içine alan (FD, s. 886).
mütâbaat	:	birine tâbi olma, arkasından gitme (FD, s. 886).
mütâlaa	:	okuma, tetkik, düşünce (FD, s. 887).
müteaccib	:	şaşakalan, şaşan (FD, s. 887).
müteaddid	:	çoğalan, birçok, türlü türlü (FD, s. 888).
müteâl	:	yüksek yüce (FD, s. 888).
müteaffin	:	kokmuş, çürümüş (FD, s. 888).
müteallik	:	bağlı bulunan, ilişkili olan (FD, s. 889).
müteannid	:	inâdeden, direnen (FD, s. 889).
müteassir	:	zor, çetin işler (FD, s. 890).
müteattıf	:	şefkat eden, bağışlayan (FD, s. 890).
müteayyin	:	belli, meydanda olan, eşraftan belli, ileri gelen kimse (FD, s. 890).
müteazzir	:	mümkün olmayan, güç, zor, özrü bulunan (FD, s. 891).
mütebâdir	:	akla gelen (FD, s. 891).
mütebassırâne	:	iyice düşünülerek, ileriyi görerek (FD, s. 891).
mütebeddil	:	değişen, başka hale gelen (FD, s. 892).
mütebeyyin	:	meydana çıkan, anlaşılan (FD, s. 892).
mütecâsir	:	cüret eden (FD, s. 893).
mütecâvir	:	bir civarda olan komşu (FD, s. 893).
mütecâviz	:	geçen, aşan, fazla çok, tecavüz eden (FD, s. 893).
mütecellid	:	kahramanlık, yiğitlik gösteren (FD, s. 893).
mütecennid	:	askeri güçlerin toplantısı, kendisi için güç yükselten (RH, s. 1685).
mütedâvil	:	tedavülde bulunan, elden ele geçen, kulanılan (FD, s. 894).
müteellim	:	elem duyan, içi sızlayan, acı duyan (FD, s. 895).
müteessir	:	hüzünlü, kederli, üzüntülü (FD, s. 895).

mütefeccir	:	aydınlanan (FD, s. 896).
müteferri‘	:	bir kökten ayrılan, dal budak salan, bir kökle ilgili olan (FD, s. 896).
müteferrik	:	dağınık, ayrı ayrı (FD, s. 897).
mütefevvik	:	üstün gelen, üstün (FD, s. 897).
mütehakkık	:	doğruluğu meydana çıkan (FD, s. 899).
mütehâlif	:	birbirine uymayan (FD, s. 899).
mütehammil	:	yük altında olan, tahammül eden (FD, s. 900).
müteharrik	:	hareket eden (FD, s. 900).
mütehassın	:	kaleye, istihkamlı bir yere kapanmış (FD, s. 901).
mütehavvil	:	değişen, değişmiş, kararsız (FD, s. 901).
mütehayyir	:	hayret eden, şaşmış, şaşırmış (FD, s. 902).
mütehayyiz	:	yer tutan, îtibarlı, mühim ileri gelen kimse (FD, s. 902).
müteheddim	:	yıkılan (FD, s. 902).
müteheyyi	:	hazırlanan, hazırlanmış olan (FD, s. 902).
mütekaddimîn	:	önde veya ileri gelenler, eskiler, geçip gidenlar (FD, s. 903).
mütekallid	:	kılıç kuşanan, üzerine alan (FD, s. 903).
mütekarib	:	yaklaşan, yakın, tekarübeden (FD, s. 904).
mütekâsir	:	çoğalan, çoğalmış, çok (FD, s. 904).
mütekeddir	:	kederlenen, kederli olan (FD, s. 905).
mütelâsık	:	birbirine bitişik, bitişen (FD, s. 907).
mütela‘sim-âne	:	saçmaşmak, dili dolaşmak (FD, s. 907).
mütelâşî	:	telâşla, acele ederek (FD, s. 907).
mütemekkin	:	oturan, yerleşen (FD, s. 909).
mütemevvil	:	mal sahibi, zengin (FD, s. 910).
mütenâhiz	:	erişip, ulaşan (FD, s. 911).
mütenassıh	:	nasihat kabul eden, öğüt dinleyip uslanan (FD, s. 911).
mütenebbih	:	uyanan, uyanık, uslanan aklını başına toplayan (FD, s. 912).
müteneffir	:	nefret eden (FD, s. 912).
mütenekkir	:	kıyafet değiştiren, tanınmayacak kılığa giren (FD, s. 912).
mütenevvia	:	çeşit, çeşit, türlü türlü (FD, s. 913).
müterâkim	:	birikmiş, toplanmış, yığılmış (FD, s. 913).
müterakkıb	:	bekleyen, gözleyen, uman (FD, s. 913).
müterassıd	:	inceden inceye araştıran, denetleyen, gözetleyen (FD, s. 914).
müteşeddid	:	hızlanan, şiddetlenen (FD, s. 918).
mütevakkıd	:	tutuşup yanan (FD, s. 920).
mütevâliyen	:	ard arda, üst üste, aralık vermeden (FD, s. 921).
mütevârî	:	saklı, gizli, tevâri eden, gizlenen (FD, s. 921).
mütevâsıl	:	erişmiş, bitişmiş (FD, s. 921).
mütevattın	:	bir yeri vatan, yurt edinmiş (FD, s. 921).
müteveccih	:	bir tarafa yönelen, giden, birine iyi niyet besleyen (FD, s. 922).
mütevessilen	:	sarılarak, inanarak, baş vurarak (FD, s. 923).

müteyakkın	:	kati olarak bilinen (FD, s. 923).
müteyakkız	:	uyanık, gözü açık (FD, s. 923).
müteyemmen	:	meymenetli, uğurlu, mübarek, kutlu (FD, s. 923).
müteyessir	:	yapılması kolay (FD, s. 923).
mütezâyid	:	gittikçe artan çoğalan (FD, s. 924).
mütezelzil	:	sallanan, sarsılan (FD, s. 924).
müttehid	:	birleşmiş, birlik olmuş (FD, s. 925).
müttehim	:	kabahatli, suçlu, töhmetli, suçlanan (FD, s. 925).
müvecceh	:	kabül edilen, makbul olan, herkesin teveccüh ettiği (FD, s. 925).
müverred	:	güllenmiş, kızarmış (FD, s. 926).
müyesser	:	kolayı bulunup yapılan, kolaylıkla olan (FD, s. 927).
müyessir	:	kolayını bulup yapan (FD, s. 927).
müzâheme	:	zahmet, sıkıntı verme, kalabalıkitişe kakışa hücüm etme (FD, s. 927).
müzâheret	:	yardım etme, koruma (FD, s. 927).
müzahref	:	yalancı, sahte yıldız, pul, sim gibi şeylerle süslü (FD, s. 927).
müzâyaka	:	sıkıntı, darlık, parasızlık (FD, s. 927).
müzd	:	kira, ücret, karşılık (FD, s. 927).
müzdâd	:	artmış, çoğalmış karşılık (FD, s. 928).
müz'ic	:	rahatsızlık veren, usandıran (FD, s. 929).
müzill	:	ayak kaydırıcı, yanlış yaptıran (FD, s. 929).
N		
nabazân	:	damar vurması, nabız atma (FD, s. 2059).
nâ-be-kyâr	:	faydasız, işe yaramaz, boş (RH, s. 931).
nâ-ber-câ	:	yerli, yersiz (FD, s. 930).
nâ-bûd	:	bulunmayan, yok olan, iflâs etmiş (FD, s. 931).
nâfıa	:	bayındırlık işleri (FD, s. 933).
nâfi'	:	faydalı, kârlı (FD, s. 933).
nâ-gâh	:	zamansız, vakitsiz, ansızın (FD, s. 934).
nagamât	:	ezgiler, güzel sesler, melodiler (FD, s. 934).
nâ-gehân	:	ansızın, birdenbire (FD, s. 934).
nahîf	:	zayıf, arık (FD, s. 935).
nahîz	:	tuzak, pusu (FD, s. 936).
nahvet	:	kibir, gurur, büyüklenme (FD, s. 937).
nâire	:	ateş, alev (FD, s. 938).
-nâk derd-nâk	:	isimden sıfat yapan bir edat, li-lü manası verir (FD, s. 938). dertli.
nakāre	:	davul, kös (FD, s. 939).
nâkıl	:	taşıyan geçiren, ileten (FD, s. 939).
nâkız	:	bozucu, bozan (FD, s. 939).
nâkîs	:	başını dâimâ öne eğen (FD, s. 940).
nakz	:	bozma, çözme (FD, s. 941).
nâle nâle-i bülbül	:	inleme, inilti (FD, s. 941). bülbülün feryâdı.

nâ-ma‘kūl	:	akla uygun gelmeyen (FD, s. 942).
nâ-mahdûd	:	sınırsız (FD, s. 942).
nâ-marziyye	:	hoşa gitmeyen, isteğe uygun olmayan (FD, s. 942).
nâ-mesbûk	:	benzeri olmayan (FD, s. 943).
nâ mütenâhî	:	sonu olmayan, uçsuz bucaksız (FD, s. 944).
nâ-refte	:	gidilmemiş, geçilmemiş, kimsenin geçmediği yer (FD, s. 945).
nasafet- nasfet	:	dürüstlük, doğruluk (FD, s. 946).
nâsır	:	yardımcı, yardım eden (FD, s. 947).
nâsiye	:	alında yazılı olmak (FD, s. 947).
nasr	:	yardım, üstünlük (FD, s. 947).
nâşî	:	ileri gelen, ötürü, dolayı sebebiyle (FD, s. 948).
nâşid	:	şiir okuyan, söyleyen, yazan (FD, s. 948).
nâtık	:	söyleyen, konuşan (FD, s. 949).
nâ-tüvân	:	güçsüz, tâkatsiz (FD, s. 949).
nâ-yâb	:	bulunmaz (FD, s. 950).
nazîr	:	benzer, eş, misil (İP, s. 1272).
nâz-perverî	:	nazlanma (FD, s. 953).
nebâlet	:	zekilik, büyüklük, ululuk, cömertlik (FD, s. 953).
nebâyed	:	gereksiz (FD, s. 953).
neberd-azmâ	:	çok savaşlara girmiş, çıkmış tecrübeli kimse (FD, s. 953).
nebz	:	ilka, i‘lâm, bırakma, terk etme (FD, s. 954).
necât	:	kurtulma, kurtuluş (FD, s. 954).
neccârî	:	marangozluk (FD, s. 955).
necş	:	avı yatağından çıkarma (FD, s. 955).
nedâmet	:	pişmanlık (FD, s. 955).
nedret	:	azlık, seyreklik, az bulunma (FD, s. 956).
nefrîn	:	bed-duâ, lanet okuma bulunma (FD, s. 958).
nefsü’l-emr	:	işin hakikatı, aslı (FD, s. 959).
nefy	:	sürgün etme, sürme (FD, s. 959).
nehâr leyl ü nehâr	:	gündüz (FD, s. 959). gündüz ve gece.
nehâren	:	gündüz vakti (FD, s. 959).
nehc	:	yol, usûl, doğru yol (FD, s. 959).
nehengân nehengân-ı niyâm	:	timsah (FD, s. 959). kılıflarında duran kılıçlar
nehy	:	yasak (FD, s. 960).
nehzat	:	hareket etme, yola çıkma (FD, s. 960).
nekâl	:	azap, işkence (FD, s. 960).
nekbet nekbet-hâne	:	mutsuzluk, şansızlık, tâlihsizilik (FD, s. 960). tâlihsizlik yuvası, dünya
nekbetî	:	uğursuz, tâlihsiz (FD, s. 961).
nekr	:	zekî, anlayışlı, akıllı (FD, s. 961).
nekz	:	ani darbe, çarpışma, dürtme, iğrenme, bir yere araba ile gitme, ısırma, yılan ısırması (RH, s. 2102).

nemek	:	tuz (FD, s. 961).
nemmâl	:	kovucu, münâfık, ara bozucu (FD, s. 962).
nemmâm	:	kovucu, arabozan (FD, s. 962).
nem-nâk	:	nemli, yaş (FD, s. 962).
nesâim	:	hafif ve lâtif rüzgarlar (FD, s. 963).
nesh	:	kaldırma, fesih, hükümsüz bırakma, bir şeyin kopyasını çıkarma (FD, s. 964).
nesîm nesîm-i subh	:	hafif, rüzgâr (FD, s. 964). sabah rüzgârı
neşât	:	sevinç, neşe, şenlik (FD, s. 965).
neş'et	:	meydana gelme, ileri gelme, çıkma, yetişme (FD, s. 965).
neşşâb	:	ok atan (FD, s. 966).
neşûr	:	çok dağıtan, saçan (FD, s. 966).
neşv neşv ü nemâ	:	canlının büyümesi (FD, s. 966). yetişip büyüme.
nev‘	:	çeşit, türlü (FD, s. 967).
nevâ[y]	:	ses, sadâ, makam, âhenk (FD, s. 967).
nevâd	:	mahzen, zarar, ziyan (FD, s. 967).
nevâdî	:	meclisler, toplantılar (FD, s. 967).
nevâhî	:	yasaklanmış şeyler (FD, s. 968).
nevâir	.	ateşler, alevler (FD, s. 968).
nevâl	:	baht, kısmet, armağan, bağış (FD, s. 968).
nevâmîs	:	kanunlar, şerîatlar (FD, s. 968).
nevâziş	:	gönül alma, iltifat, okşama (FD, s. 969).
nev-be-nev	:	yeniden yeniye, tazeden tazeye (FD, s. 969).
nev‘e-mâ	:	bir sûretde, bir derece (FD, s. 970).
nevîd	:	sevinçli, güzel haberler (FD, s. 971).
nev-sâle	:	genç, taze, küçük (FD, s. 973).
nevvâb	:	nâiplik eden vekiller (FD, s. 973).
neyl	:	amacına ulaşma, isteğini elde etme (FD, s. 973).
nez‘	:	bozma, bir şeyi yerinden koparma, kaldırma (FD, s. 974).
nezâre	:	bakma, seyir (FD, s. 974).
nezd	:	yan, kat, göre, nazarında (FD, s. 974).
nezdîk	:	yakın (FD, s. 974).
nezîr	:	birini doğru yola sokmak için verilen gözdağı (FD, s. 974).
niam	:	nimetler (FD, s. 975).
nigâh	:	bakış, bakma (FD, s. 975).
nigâr hâtır-ı nigâr	:	resim, resim gibi güzel sevgili (FD, s. 976). hatırda resm olunmuş gibi yerleşen.
nigâşte	:	resmolunmuş, yazılmış (FD, s. 976).
nigeh-dâr	:	gözcü, bekçi (FD, s. 976).
nigerân	:	hayranlıkla seyreden, bakıveren, bakakalan (İP, s. 1296).
nihâd	:	huy, yaradılış (FD, s. 977).
nihâdî	:	yaratılışta olan (FD, s. 977).

nihân	:	bulunmayan, görünmeyen, sır (FD, s. 977).
nikân	:	iyi kimseler, hoşlar (FD, s. 979).
nikât	:	nükteler, ince anlamlar (FD, s. 979).
nîk-nâm	:	iyi nâm kazanmış (FD, s. 979).
ni‘me	:	ne güzel, ne âlâ (FD, s. 981).
nîrân	:	cehennem, ateş, aydınlık, ışık (FD, s. 983).
nisâb	:	asıl esas (FD, s. 983).
nisâr	:	saçma, serpme (FD, s. 983).
niseb	:	nisbetler, adetlerin arasındaki mukayese (FD, s. 983).
nisvân	:	kadınlar (FD, s. 984).
nisyân	:	unutma, ferâmûş (FD, s. 984).
-nişîn tekye-nişîn	:	“oturan, oturmuş” mânâsıyla kelimeleri sıfatlandırır (FD, s. 985). tekke şeyhi.
niyâbe	:	nöbet (FD, s. 985).
niyâm	:	uyuyanlar, uykuda olanlar (FD, s. 985).
niyâm	:	kın, kılıç kını (FD, s. 985).
nîz	:	-de, -da, -dahi anlamında bir atıf edatı (FD, s. 986).
nizâ‘	:	kavga (FD, s. 986).
nîze	:	kargı, mızrak, süngü (FD, s. 986).
nuhbe	:	iyi şey, öz, seçkin, seçilmiş (FD, s. 988).
nuhûset	:	uğursuzluk (FD, s. 988).
nuhustîn	:	ilk, en önce (FD, s. 988).
nuhzat-nehzat	:	hareket, yola çıkma, ayrılık, hareket etme (RH, s. 2115).
nukūd	:	nakitler, paralar (FD, s. 988).
nukūl	:	nakiller, hikâyeler, rivâyetler (FD, s. 988).
nu‘mân nu‘mân-ı berrî	:	kan, gelincik (FD, s. 988). gelincik çiçeği.
nusret nusret-endûz	:	yardım, zafer (FD, s. 989). zafer kazanan.
-nûş	:	“içen, içici” mânâlarıyla kelimelere takılır (FD, s. 989).
nuût	:	medh edilerek anlatılan şeyler (FD, s. 990).
nüdemâ	:	nedîmler, yardım edenler (FD, s. 990).
nüh	:	dokuz (FD, s. 991).
nühûr	:	kurbanlar (FD, s. 991).
nühûr	:	akarsular, çaylar (FD, s. 991).
nühûr	:	göz (FD, s. 991).
nükûl	:	vaz geçme, geri dönme (FD, s. 992).
-nümûd zafer-nümûd	:	“gösteren, görünen, benzeyen” mânâları ile kelimelere katılır (FD, s. 992). zafer gösteren.
nümûdâr	:	görünen, görünücü (FD, s. 992).
-mümûn reh-nümûn	:	“gösteren” mânâsıyla kelimelere katılır (FD, s. 992). yol gösteren.
nümüvv	:	büyüme, yetişme, bitme, neşv, nemâ (FD, s. 992).

nüşûr	:	dağıtmalar, yaymalar (FD, s. 993).
nüve	:	çekirdek (FD, s. 993).
nüveyt	:	çekirdekçik (FD, s. 993).
nüvîd	:	müjde, muştu (FD, s. 993).
-nüvîs vak'a-nüvîs	:	"yazan, yazıcı" mânâlarıyla kelimelere eklenir (FD, s. 993). hâdiseleri yazan, resmî târihçi.
-nüvişt ser-nüvişt	:	"yazılı, yazılmış" mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 993). alın yazısı.
nüvişt-nüvişte	:	yazılı, yazılmış (FD, s. 993).
nüvvâb	:	nâipler (FD, s. 993).
nüzl	:	konak yeri (FD, s. 994).
nüzûl	:	aşağı inme (FD, s. 994).
nüzûr	:	adaklar (FD, s. 994).
O		
otâg	:	çadır (FD, s. 995).
Ö		
öşr	:	onda bir, nada biri alınan vergi (FD, s. 996).
P		
pâ	:	ayak (FD, s. 997).
pâ-ber-câ	:	ayağı yerde duran, dâim (FD, s. 997).
pâyân	:	son, uç, nihâyet, uc, kenar (FD, s. 1000).
pâ-zede	:	ayakaltında kalmış, çiğnenmiş (FD, s. 1001).
pehnâ	:	geniş, enli, yaygın (FD, s. 1002).
penâh	:	sığınacak yer (FD, s. 1003).
-penâh	:	bir şeyin sığınacağı, koruyucusu mânâları ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1003).
penâh-âverde	:	sığınmış (FD, s. 1003).
pend	:	nasîhat, öğüt (FD, s. 1004).
per per ü bâl	:	kanad, kuş kanadının büyük tüyleri (FD, s. 1004). kanad ve kol.
perde-ber-endâz	:	perdeyi kaldırıp atma, utanmayı bırakan, hayâsız (FD, s. 1005).
perestârân	:	hizmetçiler, kullar, köleler (FD, s. 1006).
perhâş	:	harb, savaş, kavga (FD, s. 1006).
perhâş-cû	:	kavgacı (FD, s. 1007).
pertev	:	ışık, parlaklık, yalım (FD, s. 1008).
pertev-pâş	:	ışık veren, nurlandıran (FD, s. 1008).
-pervâz bülend-pervâz	:	"uçan, uçucu" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1008). iddiâcı, inatçı.
pervâze	:	altın ve gümüş yapraklarının kırıntısı, gece eğlentisi ışığı, kır gezisi

		için hazırlanan yemek (FD, s. 1008).
-perver fukarâ-perver	:	"besleyen, büyüten, yetiştiren" mânâlar ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1008). fukarâ besleyen, gözeten.
perverde	:	beslenmiş, büyütülmüş, yetiştirilmiş, üzüm şırasından yapılan bir çeşit tatlı (FD, s. 1009).
perveriş	:	besleyiş, besleme (FD, s. 1009).
perveriş-yâfte	:	yetiştirilmiş, büyütülmüş olan (FD, s. 1009).
pervez- pervâz	:	uçma, hücre, ayna, dolap, aynalı uzun tahta (FD, s. 1009).
pervîn	:	ülker yıldızı (FD, s. 1009).
-pesend hod-pesend	:	"beğenen, beğenmiş" mânâsıyla birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1009). kendini beğenmiş.
pesendîde	:	beğenilmiş (FD, s. 1009).
pes-mânde	:	arkada kalmış, arkada olan (FD, s. 1009).
pest	:	alçak, aşağı, bayağı, yavaş ve hafif sesle söyleyen (FD, s. 1009).
pest-baht	:	talihsiz, bahtsız (FD, s. 1009).
peyâm	:	haber (FD, s. 1010).
pey-ender-pey	:	arka arkaya, durmadan, azar azar (FD, s. 1010).
peygam	:	haber (FD, s. 1011).
peygam-âver	:	haber getiren (FD, s. 1011).
peygâr	:	savaş, ceng (FD, s. 1011).
peygule	:	köşe, bucak (FD, s. 1011).
peygule-i nisyân	:	unutulma köşesi (FD, s. 1011).
peyk	:	haber ve mektup götürüp, getiren (FD, s. 1011).
peykân	:	başak, okun ucundaki sivri demir, sevgilinin kirpiği (FD, s. 1011).
peyker	:	yüz çehre, görünüş, şekil, biçim (FD, s. 1011).
-peymâ bâd- peymâ	:	"ölçen, ölçücü" mânâları ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1011). rüzgârı ölçen, çabuk giden.
peymân	:	yemin etme (FD, s. 1011).
peymâne	:	büyük şarab bardağı (FD, s. 1011).
peymây	:	ölçücü, tartıcı (FD, s. 1011).
peyvend	:	ulaşma, varma, bağ, ilgi (FD, s. 1012).
-peyvest	:	"ulaşma, kavuşma" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1012).
peyveste	:	ulaşma, bitişik, dâimâ (FD, s. 1012).
-pezîr hitâm-pezîr	:	"kabul edilen, alan, alıcı" mânâları ile Arapça ve Farsça kelimelere eklenerek bilşik kelimeler yapar (FD, s. 1012). sona eren.
pezîrâ	:	kabûl eden (FD, s. 1012).
pezîrây-hitâm	:	sona eren (FD, s. 1012).
pîç	:	karışık, dolaşık (FD, s. 1012).
pijûh	:	soruşturma, araştırma, inceleme (FD, s. 1012).
pinhân	:	gizli, saklı (FD, s. 1012).

pîrâmen	:	etraf, yan, çevre (FD, s. 1013).
pîrân	:	yaşlılar, ihtiyarlar (FD, s. 1013).
pîrâye	:	süs (FD, s. 1013).
pîş	:	ön, ileri, ön taraf (FD, s. 1014).
pîşîn	:	peşin, önden verilen (FD, s. 1014).
piyâsa	:	düz alan, meydan, açıklık (İP, s. 1369).
pûlâd	:	palat, çelik (FD, s. 1015).
pûyân	:	koşan, dalmış, kendini kaptırmış (FD, s. 1016).
pür-kîne	:	düşmanlık ve gazab dolu (FD, s. 1017).
püser	:	oğul, erkek çocuk, ferzend, ibn, pûr, veled (FD, s. 1017).
püşt	:	arka, sırt (FD, s. 1017).
püşte	:	yığın, tepe (FD, s. 1017).
R		
rab‘	:	avlulu ev (FD, s. 1018).
rabb	:	efendi sâhib (FD, s. 1018).
râbi‘	:	dördüncü (FD, s. 1019).
râci‘	:	geri dönen (FD, s. 1019).
ra‘d	:	gök gürlemesi (FD, s. 1019).
râdde	:	sır, mertebe, derece (FD, s. 1019).
râgıb	:	istekli, isteyen (FD, s. 1020).
rağbet	:	istekle karşılama, istek, arzu (FD, s. 1020).
râhil	:	göçen göç eden, ölen (FD, s. 1021).
rahîs	:	ehven, ucuz, ansızın ölüm, yumuşak elbise (FD, s. 1022).
rahm	:	esirgeme, koruma (FD, s. 1022).
rahne	:	gedik, yarık, yırtık, zarar ziyan, bozukluk (FD, s. 1022).
rahne-dâr	:	gediği, yıkığı olan, eksiği olan, zarara uğramış (FD, s. 1022).
râh-neverd	:	yolcu (FD, s. 1022).
râh-nümâ	:	yol gösteren, kılavuz (FD, s. 1022).
rahş	:	gösterişli, yürük ve güzel at (FD, s. 1022).
rahş-i sabâ-reftâr	:	çok hızlı giden at, Zaloğlu Rüstem’in atı (FD, s. 1022).
rahşân	:	parlak (FD, s. 1023).
raht	:	at takımı, yol levazımı, döşeme ve ev takımı (FD, s. 1023).
râh-vâr	:	atın eşkin yürüyüşü, sarsmaması (FD, s. 1023).
râî-râiye	:	çoban, sığırtmaç, kır hayatını anlatan şiir (FD, s. 1023).
râic	:	revaçta olan, sürüm değeri (FD, s. 1023).
râik	:	sâde, saf (FD, s. 1023).
raiyye- raiyyet	:	sürü, vergi veren halk (FD, s. 1023).
râiz	:	kızgın, öfkeli (FD, s. 1023).
rakabe fekk-i rakabe	:	ense kökü, boyun (FD, s. 1023). kul azâdetmek
rakam-zede	:	yazılmış, söylenen, yazılan (FD, s. 1024).
râkib	:	binici, binen, binmiş (FD, s. 1024).
rakīka	:	ince, köle, cariye, yufka yürekli (FD, s. 1024).

-rân hüküm-rân	:	"süren, sürücü" mânâları ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1025). hüküm süren.
ra'na	:	güzel, hoş görünen (FD, s. 1025).
râs	:	yol, râh, reh, sırat, tarîk (FD, s. 1025).
rasîf	:	güçlü dayanıklı (FD, s. 1026).
râsih	:	sağlam, temeli kuvvetli, bilgili, çok geniş olan (FD, s. 1026).
rasîn	:	sağlam, dayanıklı (FD, s. 1026).
rast	:	doğru (FD, s. 1026).
râst-bîn	:	her şeyin doğrusunu gören (FD, s. 1026).
rast-gûy-ân	:	doğru söyleyenler (FD, s. 1026).
ra'şe	:	titreme, titreyiş (FD, s. 1027).
râtibe	:	maaş, vazîfe, ta'yîn, kadın eli (FD, s. 1028).
râyât	:	sancaklar, bayraklar (FD, s. 1028).
reb'	:	ev, barınacak yer, bahçesi olan (FD, s. 1029).
rebî'	:	bahar (FD, s. 1029).
ref' ref'-i lenger	:	kaldırma, yüceltme, hükümsüz bırakma (FD, s. 1031). demir alma.
re'fet	:	merhamet etmek, acımak (FD, s. 1031).
refî'	:	yüksek, yüce, bülend (FD, s. 1031).
refte refte	:	git gide, azar azar (FD, s. 1032).
rehâ-yâb	:	kurtaran, kurtarıcı (FD, s. 1033).
reh-nümâ	:	yol gösteren, kılavuz (FD, s. 1034).
reh-pemâ	:	yol ölçen (FD, s. 1034).
reh-peymâyî	:	yolculuk etme (FD, s. 1034).
reh-rev	:	yola giden veya çıkan yolcu (FD, s. 1034).
rehvâr- rah-vâr	:	atın sarsmadan yürümesi (FD, s. 1034).
reh-yâb	:	yolunu bulabilen (FD, s. 1034).
rekîk rekikü'l-lisan	:	kekeme (FD, s. 1034). dili tutuk.
rekîz	:	gizli, gömülü, sağlam, dayanıklı, hazine (FD, s. 1035).
rekz rekz-i alem	:	tepinme, tepme (FD, s. 1035). bayrağı dikme.
reme	:	asker taburu ve insan kalabalığı (FD, s. 1035).
renciş	:	eziyet, incinme, keder (FD, s. 1036).
re's	:	baş, kafa, ser (FD, s. 1036).
-res dest-res	:	"erişen, yetişen" mânâları ile bileşik kelimeler yapar (FD, s. 1037). isteğine ulaşan.
-resâ müjde-resâ	:	yetişen, erişen (FD, s. 1037). müjdeci
resâil	:	mektuplar, küçük kitaplar (FD, s. 1037).
-resân şeref-resân	:	"erişenler, yetişenler" mânâlar ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1037). şerefe ulaşanlar.
resîde	:	erişmiş, yetişmiş, olgunlaşmış, hitama ermiş (FD, s. 1037).

reşen	:	yeniçeri mevâcibinin üçüncü üç aylığı (Receb, Şaban, Ramazan) (FD, s. 1038).
reşha-pâş	:	damla saçan (FD, s. 1038).
reşk-sâz	:	gıbta saçan, gıbta ettiren (FD, s. 1038).
rev pîş-rev	:	giden, yürüyen (FD, s. 1039). önden giden.
revâbıt	:	bağlantılar, ilgiler, bağlılıklar (FD, s. 1039).
revâc	:	sürüm, geçerlilik, kıymet, değer (FD, s. 1039).
revân	:	akan, akıp giden, akar su (FD, s. 1039).
revâne	:	giden yürüyen (FD, s. 1039).
revâtib	:	vazifeler, maaşlar (FD, s. 1039).
revgan revgan-ızeyt	:	yağ (FD, s. 1039). zeytin yağı.
reviş	:	gidiş, yürüyüş (FD, s. 1040).
reviyyet	:	bir işin her tarafını iyice düşünüp taşınma (FD, s. 1040).
revnak	:	parlaklık, tazelik, güzellik (FD, s. 1040).
revzene	:	açıklık, gedik, aralık, aydınlık (RH, s. 992)
re'y re'ye'l-ayn	:	görme (FD, s. 1040). kendi gözüyle görerek
reyyân	:	suya kanmış (FD, s. 1041).
rezm	:	kavga, savaş (FD, s. 1041).
rıfk	:	yumuşaklık, yavaşlık, tatlılık (FD, s. 1041).
rıhlet-rihlet	:	göçme göç etme, ölme (FD, s. 1042).
rızâ-cûy-âne	:	razı etmeye çalışırcasına (FD, s. 1042).
ricl	:	ayak (FD, s. 1043).
rif'at	:	yükseklik, yücelik (FD, s. 1044).
rig	:	kum, toz (FD, s. 1044).
rîh rîh-i şimâl	:	yel, rüzgâr (FD, s. 1044). kuzey rüzgârı
rihlet	:	göç etme, gitme, ölme (FD, s. 1044).
rîş	:	yara, tüy, kıl (FD, s. 1045).
rişte	:	ip ucu, tutamak, ilgi, bağ (FD, s. 1045).
riyale	:	deniz miralayına verilen isim (İP, s. 1415).
rizân	:	akan, dökülen (FD, s. 1047).
ru'b	:	korku (FD, s. 1047).
rub'-i meskûn	:	dünyanın karalardan oluşan dörtte birlik kısmı (FD, s. 1047).
rû-be-râh	:	yüzü yola doğru gitmeye hazır (FD, s. 1048).
rûd	:	ırmak, çay (FD, s. 1048).
rûd-bâr	:	büyük ırmak (FD, s. 1048).
rû-gerdân	:	yüz çeviren, yüz dönderen (FD, s. 1048).
rûh-ı revân	:	can, gidici ruh (FD, s. 1048).
ruhsâr	:	yüz, çehre (FD, s. 1049).
ruh-sûde	:	yanağını yüzünü süren, yüzünü sürmüş (FD, s. 1049).
rû-mâl	:	yüz süren, yüz sürücü (FD, s. 1050).

rû-nümâ	:	yüz gösteren, meydana çıkan (FD, s. 1050).
ruvât	:	rivâyet edenler, hikâye edenler, râviyân (FD, s. 1051).
rûy	:	tunç (FD, s. 1051).
rûzân	:	günler (FD, s. 1051).
-rübâ dil-rübâ	:	"kapan, kapıcı" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1051). gönül kapan.
rüfekā	:	refika: arkadaşlar (FD, s. 1052).
rükûb	:	binme, bir vasıtaya binme (FD, s. 1053).
rükûn	:	can ve gönülden meyil (FD, s. 1053).
Rüstem rüstem-nümûn	:	İran'ın ünlü pehlivan ve savaşcısı (FD, s. 1053). cesaret gösteren.
rüsûm	:	vergiler, usûl, merâsim (FD, s. 1053).
rüsûmât	:	gümrük idaresi (FD, s. 1053).
rü'yet	:	görmek, bakma, görülme (FD, s. 1053).
S		
sa'b	:	çetin, sarp, geçit vermez (FD, s. 1056).
sabâyâ	:	kız çocukları (FD, s. 1057).
sabb	:	dökme, dökülme, boşalma (FD, s. 1057).
sad	:	yüz (FD, s. 1058).
sa'd	:	kutluluk, uğurluluk (FD, s. 1058).
sademât	:	çarpmalar, çarpışmalar (FD, s. 1060).
sadme	:	çarpma, konuşma, çatma (FD, s. 1061).
saff-der	:	düşman saflarını yaran yiğit (FD, s. 1062).
saff-der-i yegâne	:	biricik, eşsiz kahraman (FD, s. 1062).
safh	:	yüz çevirme, affetme, suç bağışlama, avf (FD, s. 1062).
safvet	:	saflık, temizlik, halislik (FD, s. 1063).
sagîr		küçük, ufak (FD, s. 1063).
sahâif	:	sayfalar (FD, s. 1064).
sahârâ	:	çöller, sahrâlar, kırlar (FD, s. 1064).
sahb	:	izlemek (FD, s. 1064).
sahh	:	doğrudur, yanlışsızdır, mânâsına resmî yazılara konulan bir işaret (FD, s. 1064).
saî	:	çalışan, hızlı yürüyen, haberci, haber götüren (FD, s. 1067).
sâib	:	yanlışsız, doğru, yanlış yapmayan (FD, s. 1067).
sâ'ibe	:	yanlışsız, doğru, yanlış yapmayan (FD, s. 1067).
saîd	:	mutlu, uğurlu (FD, s. 1067).
sâid	:	yüksek, yukarı çıkan (FD, s. 1067).
sâid	:	kolun dirsek ile bilek arasındaki kısmı (FD, s. 1068).
sâik	:	ardçı (FD, s. 1068).
sâik- sâikā	:	sevkeden götüren, süren, sürücü (FD, s. 1068).
sâika	:	yıldırım (FD, s. 1068).
sâil	:	saldırıcı, saldıran (FD, s. 1068).
saîr	:	seyreden, harekette olan, yürüyen (FD, s. 1068).

sakaleyn	:	insan ve cin (FD, s. 1068).
sâk	:	anat, baldır, incik, köksap, kenar (FD, s. 1068).
sakāmet	:	noksanlık, sakatlık, yanlışlık (FD, s. 1069).
sakar	:	cehennem, tamu (FD, s. 1069).
sakar-makarr	:	mekanı cehennem olan (FD, s. 1069).
sakf	:	tavan, çatı, dam (FD, s. 1069).
sâkinân	:	oturanlar (FD, s. 1070).
sâkit	:	susan, sesi çıkmayan (FD, s. 1070).
salâbet	:	sağlamlık, mânevî kuvvet, dayanma (FD, s. 1070).
salât	:	namaz (FD, s. 1070).
salb	:	asma, daracağına çekme, çarmıha germe (FD, s. 1071).
sâl-hûrde	:	pek ihtiyar, çok yaşlı (FD, s. 1071).
sâlib	:	kapıp götüren (FD, s. 1071).
sâlife	:	geçen, geçmiş (FD, s. 1071).
sâlik	:	bir yola giren, bir yolda giden (FD, s. 1072).
sâmân	:	servet, zenginlik, rahat, dinçlik (FD, s. 1072).
sâmân-sûz	:	huzuru bozan, rahatı bozan (FD, s. 1072).
samedâniyye	:	Allah ile ilgili, kudret güç (FD, s. 1073).
sâmia	:	işitme (FD, s. 1073).
sâmit	:	sesi çıkmayan, susan (FD, s. 1073).
samsâm	:	keskin kılıç (FD, s. 1073).
sanâdîd	:	önde gelenler, başkanlar (FD, s. 1074).
sanâi‘	:	düzme tertip, hîle, tuzak (FD, s. 1074).
sanâyî‘	:	sanatlar, zanaatlar (FD, s. 1074).
sannâ‘	:	yapıcı, imalatçı, üretici (RH, s. 1186).
sarâhat	:	açıklık (FD, s. 1075).
sarf-ı makderet	:	güç, kuvvet sarf etme (FD, s. 1075).
satvet	:	birbirinin üzerine hızlıca zıplama, ezici kuvvet (FD, s. 1076).
savâb	:	doğruluk, dürüstlük, samimilik (FD, s. 1077).
savâb-dîde	:	doğru haklı görülmüş, beğenilmiş (FD, s. 1077).
savâik	:	yıldırımlar (FD, s. 1077).
savb	:	taraf, cihet, yön (FD, s. 1077).
savlet savlet-i seyf ü kalem	:	şiddetli hücum saldırma (FD, s. 1077). kılıcın ve kalemin saldırışı.
savn	:	koruma, muhâfaza (FD, s. 1077).
savt savt-ı bülend	:	ses, seda, bağırma, haykırış, çığlık (FD, s. 1077). yükses ses ile.
sa‘y sa‘y-i belîğ	:	çalışma, çabalama(FD, s. 1077). emek harcayıp gereği gibi çalışma.
sayd	:	avlama, av (FD, s. 1077).
sâye-bân	:	gölgelikler, çadırlar (FD, s. 1078).
sayf	:	yaz mevsimi (FD, s. 1078).
-sâz	:	“yapan, uyduran, düzen” mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1079).

nâ-sâz		münâsebetsiz.
sebak	:	ders, öndül (FD, s. 1080).
sebakdâş	:	ders arkadaşı (FD, s. 1080).
sebel	:	göze inen perde, dumanlı görme hastalığı (FD, s. 1080).
sebîke	:	külçe, eritilerek kalıba dökülmüş şey (FD, s. 1080).
sebîl	:	yol, büyük cadde, su dağıtılan yer, parasız dağıtılan su (FD, s. 1080).
sebkat	:	geçme, ilerleme (FD, s. 1081).
sebt	:	cumartesi, yazma, kaydetme, deftere geçirme (FD, s. 1081).
sebük-bâr	:	yükü hafif, az eşyası olan (FD, s. 1081).
seccân	:	gardiyan, hapishane memuru (FD, s. 1083).
secl	:	içi su dolu kova (FD, s. 1083).
sedîd	:	kapak (FD, s. 1084).
seffâk	:	kan dökücü (FD, s. 1085).
sefk-i dimâ	:	kan dökme (FD, s. 1085).
sehâb	:	bulut, karanlık, bulut gibi uçuşan böcekler (FD, s. 1086).
sehâb-ı matîr	:	yağmur bulutu (FD, s. 1086).
sehl	:	kolay (FD, s. 1086).
sehm	:	kısım, hisse, pay, ok, yay, aksiyon, hisse (FD, s. 1086).
sehm	:	korku, dehşet (FD, s. 1087).
sehv	:	yanlış (FD, s. 1087).
sekînet- sekînet	:	karar, rahat, sakinlik (FD, s. 1087).
selâtîn	:	sultanlar (FD, s. 1088).
selb	:	kapma, zorla elma, kaldırma, giderme, inkar etme, olumsuzlaştırma (FD, s. 1088).
selc	:	kar (FD, s. 1088).
selh	:	Arap ayının son günü, yüzme, soyma, derisini çıkarma (FD, s. 1088).
sell	:	çıkarma, çekme (FD, s. 1089).
sem‘	:	işitme, duyma (FD, s. 1090).
semâd	:	toprak, kül, gübre (RH, s. 1076).
sem‘an	:	işiterek, dinleyerek (FD, s. 1091).
semîr	:	arkadaş, hem-dem, musâhib, refîk (FD, s. 1093).
semm	:	zehir (FD, s. 1093).
semt	:	taraf, cihet, yön, açıklık (FD, s. 1093).
senâbik	:	at, katır gibi hayvanların toynakları (FD, s. 1093).
ser	:	baş, kafa, kelle (FD, s. 1096).
ser-â-pâ	:	baştan ayağa kadar (FD, s. 1097).
ser-â-ser	:	baştan ayağa, altın veya gümüşle dokunmuş bir çeşit kıymetli kumaş (FD, s. 1097).
ser-be-ceyb	:	düşünceden veya utançtan başını göğsünün üzerine sarkışmış olan (FD, s. 1097).
ser-be-sahrâ	:	başı ovada, karar tutmaz (FD, s. 1098).
ser-bürîde	:	başı kesilmiş (FD, s. 1098).

serd	:	sözü düzgün ve münâsebetli söyleme (FD, s. 1098).
seref	:	gereksiz harcama (FD, s. 1099).
ser-efrâz	:	başını yukarı kaldıran, yükselen (FD, s. 1099).
seren	:	silindir biçiminde uzun ve kalın çam ağacı (İP, s. 1490).
sereyân	:	dağılma, yayılma (FD, s. 1099).
ser-fürû	:	başeğme, sözdinleme (FD, s. 1099).
ser-fürû-bürde	:	baş eğmiş, düşünceye dalmış (FD, s. 1099).
ser-gerdân	:	şaşkın, başı dönen sersem (FD, s. 1099).
ser-gerde	:	elebaşı (FD, s. 1099).
ser-girân	:	başı ağır, çok sarhoş (FD, s. 1099).
ser-güzeşt	:	serüven, birinin başından geçen şey (FD, s. 1099).
ser-hengân	:	korumalar, çavuşlar, muhâfızlar (FD, s. 1100).
serî‘	:	çabuk, hızlı (FD, s. 1100).
serîü’z-zevâl	:	çabuk kaybolan, süreksiz (FD, s. 1100).
sermâ	:	kış, soğuk (FD, s. 1100).
sermâye-i mübâhât	:	haklı yere öğünme (FD, s. 1101).
sermed	:	sürekli, devamlı (FD, s. 1101).
ser-mest	:	serhoşluk (FD, s. 1101).
ser-nigûn	:	baş aşağı dönmüş, talihsiz, bahtsız (FD, s. 1101).
serrâ	:	genişlik (FD, s. 1101).
serv	:	servi, selvi (FD, s. 1102).
serv-i nâz	:	uzun boylu sevgili (FD, s. 1102).
ser-zagarî	:	yeniçeri cemâat ortalarından altmış dördüncü ortanın kumandanı (FD, s. 1102).
serzede	:	baş göstermiş, ortaya çıkmış (FD, s. 1102).
setîr	:	örtülü, kapalı, gizli (FD, s. 1103).
settâr	:	örten, bağışlayan Allah, eski elbise (FD, s. 1103).
sevâd	:	karanlık, siyah, yazı karalama, uzaktan karartı halinde görülen klabalık (FD, s. 1103).
sevb	:	bez elbise, câme (FD, s. 1104).
seylâb	:	sel suyu, şiddetli akan su (FD, s. 1105).
seyyidü’s-sakaleyn	:	Hz. Muhammed (FD, s. 1106).
sezâ-vâr	:	müsait, uygun, yaraşır (FD, s. 1106).
sıâb	:	zor, güç, çetin işler (FD, s. 1106).
sıbyân	:	sabî, çocuklar (FD, s. 1107).
sıdk-ı derûn	:	yürek temizliği (FD, s. 1107).
sıklet	:	ağırlık, yük, sıkıntı (FD, s. 1108).
sıyânet	:	korunma, koruma
sibâk	:	bağ, bağlantı, bir şeyin üst tarafı (FD, s. 1110).
sicâl	:	içi su dolu kova (FD, s. 1110).
siccîn	:	hapis, hücre, zindan, cehennem (RH, s. 1042).
sigār	:	küçük (FD, s. 1111).
sigār ü kibâr	:	küçükler ve büyükler (FD, s. 1111).
sigār-ı sinn	:	yaş küçüklüğü (FD, s. 1111).

sihâm	:	oklar (FD, s. 1111).
sikāt	:	güvenilir kimseler (FD, s. 1111).
sikke-pûş	:	sikke denilen başlığı giyen (mevlevi tarikatının bir ritüeli) (FD, s. 1112).
silk	:	iplik, sıra, dizi, yol (FD, s. 1112).
silm	:	barış, barışçılık, sulh, asayiş (FD, s. 1112).
sîm	:	gümüş (FD, s. 1113).
simât	:	işâretler, izler (FD, s. 1113).
sim-ber	:	göğsü gümüş gibi olan (FD, s. 1113).
sinân	:	mızrak, süngü (FD, s. 1114).
Sinimmâr	:	Havernak köşkünün mimarı (FD, s. 1114).
sinîn	:	yıllar (FD, s. 1114).
sinîn-i sâlife	:	geçen yıllar (FD, s. 1114).
sinn	:	yaş, diş (FD, s. 1114).
sinn-i temyîz	:	ayırt etme yaşı (FD, s. 1115).
sipeh-sâlâr-sipâh-sâlâr	:	askerlerin en büyüğü (FD, s. 1115).
sipihr	:	asmân, semâ, tâlih (FD, s. 1115).
sipürde	:	ahenk, türk müziğinde (FD, s. 1116).
sîr	:	tokluk, doymuş (FD, s. 1116).
sîret	:	bir kimsenin tavrı, gidişi, ahlakı (FD, s. 1116).
sirkat	:	çalma (FD, s. 1116).
sît	:	ün, iyi şöhret (FD, s. 1117).
sît ü safâ	:	neş'e sesi (FD, s. 1117).
sitebr	:	kalın, yoğun, kaba (FD, s. 1117).
sitem-âlûd	:	sitemle karışık sitemli (FD, s. 1117).
sittî	:	benim hanımım mânâsında bir nidâ (FD, s. 1118).
siyâdet	:	seyyidlik, efendilik, beylik, sahiplik (FD, s. 1118).
siyâh-rûz	:	talihi kara, bahtı kara (FD, s. 1118).
siyâk	:	sözün gelişi, ifâde şekli (FD, s. 1118).
siyâk u sibâk	:	sözün gelişi, uygunluğu, tutarlılığı (FD, s. 1118).
siyeh-rû	:	yüzü kara olan, rezil (FD, s. 1119).
sofa	:	yünden ve ince keçi kılından yapılan dokuma cinsi (İP, s. 1523).
sû-i kasd	:	cana kıyma (FD, s. 1120).
sû-i niyyet	:	kötü bozuk niyet (FD, s. 1120).
subh	:	sabah (FD, s. 1120).
subh ü mesâ	:	sabah ve akşam (FD, s. 1120).
sûde	:	yüz sürme, sürmüş, sürülmüş (FD, s. 1121).
sufûf	:	sıralar, diziler (FD, s. 1121).
suhan	:	söz, lakırdı (FD, s. 1121).
suhan-perdâz	:	güzel söz söyleyen (FD, s. 1121).
suhte	:	yanmış, tutuşmuş (FD, s. 1122).
suhub	:	bulutlar (FD, s. 1122).
sûk	:	çarşı, pazar (FD, s. 1122).

sulehâ	:	günah işlemeyen kişiler, salih, işe yarar (FD, s. 1123).
sun‘i	:	yapma, takma (FD, s. 1125).
sunûf	:	sınıflar (FD, s. 1125).
suûbet	:	güçlük, zorluk (FD, s. 1126).
suûbet-i telaffuz	:	dil tutukluğu (FD, s. 1126).
suûd	:	mübarek sayılan yıldızlar (FD, s. 1126).
suûd	:	yukarı çıkma, yükselme (FD, s. 1126).
suver	:	sûretler (FD, s. 1126).
sûy	:	taraf, cihet, yön (FD, s. 1126).
-sûz	:	“yakan, yakıcı” mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1127).
sûzân		yakan, yakıcı (FD, s. 1127).
sûz-nâk	:	yakan, yakıcı (FD, s. 1127).
sübût	:	sabit olma, gerçekleşme (FD, s. 1128).
sübül	:	yollar, caddeler, sebiller (FD, s. 1128).
süfehâ	:	sefîhler, zevk ve eğlenceye düşkün (FD, s. 1128).
süferâ’	:	sefirler (FD, s. 1128).
süfün	:	gemiler (FD, s. 1129).
sügūr	:	sınırlar, düşman ağzı olan yerler (FD, s. 1129).
sühan	:	söz, lakırdı (FD, s. 1129).
sühûlet	:	kolaylık, usul, nazik muamele (FD, s. 1130).
sükkân	:	oturanlar (FD, s. 1130).
sülâfe-sülâfe	:	şarap, meyve suyu, bir şeyin en güzel tarafı (FD, s. 1131).
sülâsî	:	üç şeyden meydana gelen (FD, s. 1131).
sülûk	:	bir yola girme, yol tutma (FD, s. 1132).
sümme	:	tekrar tekrar (FD, s. 1132).
sünûh	:	akla, hatıra gelme, içe doğma, çıkma (FD, s. 1133).
süpürde	:	ısmarlanmış, sipariş olunmuş, verilmiş, bırakılmış (FD, s. 1133).
sürâdikāt	:	saray perdeleri, padişah çadırları (FD, s. 1133).
Süreyyâ	:	yıldız kümesi (FD, s. 1133).
sürm	:	kalın bağırsağın alt kısmı (FD, s. 1134).
sürûr	:	sevinç, mutluluk (FD, s. 1134).
süst	:	anlamsız, değersiz, gevşek (FD, s. 1134).
sütûde	:	övülmüş, medh ve sena (FD, s. 1134).
sütûde-şiyem	:	ahlâkı övülmüş, iyi ahlâklı (FD, s. 1134).
sütûr	:	binek ve yük hayvanı (FD, s. 1134).
süyûf	:	kılıçlar (FD, s. 1134).
Ş		
şâbb	:	genç, delikanlı, yiğit (FD, s. 1134).
şeyh ü şâbb	:	İhtiyar ve genç (FD, s. 1134).
şâd-âb	:	suya kanmış (FD, s. 1134).
şâdî	:	memnunluk, sevinçlik (FD, s. 1134).

şâhik	:	yüksek, yüce (FD, s. 1134).
şâh-râh	:	büyük yol (FD, s. 1134).
şaîr	:	arpa (FD, s. 1134).
şâmih	:	yüksek (FD, s. 1134).
cibâl-i şâmiha	:	yüksek dağlar (FD, s. 1134).
şârih	:	bir kitabı şerh eden, bir kitaba açıklama yazan kimse (FD, s. 1134).
şâyeste	:	yakışır, uygun (FD, s. 1134).
şeâir	:	âdetler, törenler (FD, s. 1134).
şeâmet	:	uğursuzluk (FD, s. 1134).
şeb	:	gece (FD, s. 1134).
şebâb	:	gençlik, tâzelik, civanlık (FD, s. 1134).
şebah	:	ceset, cüsse, cisim, şahıs (FD, s. 1134).
şeb-dîz	:	gece rekli, karayağız at, Hüsrev Perviz'in atının adı (FD, s. 1134).
şebîke	:	şebeke (FD, s. 1134).
şeb-pere	:	yarasa (FD, s. 1134).
şecâat	:	yiğitlik, yüreklilik (FD, s. 1134).
şecî‘	:	cesur, yürekli, yiğit (FD, s. 1134).
şedâid- şedâyid	:	zahmetli, eziyetli, sıkıntılı (FD, s. 1134).
şedd	:	sıkı bağlama, sıkma (FD, s. 1134).
şedd-i nitâk-ı himmet	:	işe sıkı başlama (FD, s. 1134).
şefî‘	:	bir şetin bağışlanması için araya giren, şefaat eden (FD, s. 1134).
şehâmet	:	kahramanlık, yiğitlik (FD, s. 1134).
şehbâ	:	kır, akçıl (FD, s. 1134).
Halebü'ş-şehbâ	:	Halep şehri (FD, s. 1134).
şehîr	:	çok tanınmış, ünlü meşhûr kimse (FD, s. 1134).
şeh-per	:	kuş kanadının en uzun tüyü (FD, s. 1134).
şehtiye	:	iki direkli gemi (FD, s. 1134).
şekāvet	:	bahtsızlık, bahtı karalık, eşkiyalık, haydutluk (FD, s. 1134).
şekk	:	şüphe, zan, tereddüt (FD, s. 1134).
şekvâ	:	şikâyet, hoşnutsuzluk (FD, s. 1134).
şem‘	:	mum (FD, s. 1134).
şeml	:	örtme, bürüme, kaplama, topluluk insan yığını (FD, s. 1134).
şemm	:	koklama, koku alma (FD, s. 1134).
şerâit	:	şartlar (FD, s. 1134).
şerâre	:	kıvılcım (FD, s. 1134).
şeref-bahşâ	:	şeref veren, şereflendiren (FD, s. 1134).
şeref-resân	:	şeref eriştiren, şeref ulaştıran (FD, s. 1134).
şerîat-ı garrâ	:	islam dini (FD, s. 1134).
şerîta	:	özel şart, sözleşmeyi meydana getiren maddelerden her biri (FD, s. 1134).
şeş-per	:	eski harp aletlerinden altı dilimli topuz (FD, s. 1134).
şettâ	:	değişik, çeşitli (FD, s. 1134).
şevâgil	:	meşgûliyetler, uğraşmalar (FD, s. 1134).

şevâhik	:	yüksekler, tepeler, dağ tepeleri (FD, s. 1134).
şevk ü tarab	:	neşe, sevinç ve coşkunluk (FD, s. 1134).
-şiâr	:	"iyi ve üstünlük vere, işâret, âdet" mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1134).
şöhret-şiâr	:	şöhretli (FD, s. 1134).
şidâd	:	sertler, katılar (FD, s. 1134).
şîfte	:	kaçık, düşkün, tutkun (FD, s. 1134).
şihâb	:	kıvılcım, akan yıldız, Arapçada cesur yürekli kimse anlamındadır (FD, s. 1134).
-şikâf	:	"yırtan, yaran" anlamı ile birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1134).
şikāk	:	anlaşmazlık (FD, s. 1134).
şikest	:	kırılmak (FD, s. 1134).
şiküfte	:	açılmış (FD, s. 1134).
şîme	:	huy, tabîat, haslet (FD, s. 1134).
şirâ'	:	satın alma (FD, s. 1134).
şirâ'	:	yelken, gemi yelkeni, bâd-bân (FD, s. 1134).
şirâ'-güşâ	:	yelken açan (FD, s. 1134).
şirzime	:	bir şeyin küçük bir parçası, küçük topluluk (FD, s. 1134).
şitâ	:	kış mevsimi (FD, s. 1134).
şitâb	:	acele, sür'at, çabukluk (FD, s. 1134).
şitâbân	:	acele eden (FD, s. 1134).
şiyem	:	huylar, tabîatlar (FD, s. 1134).
şöhret- şiâr	:	şöhretli (FD, s. 1134).
şua'	:	ışın (FD, s. 1134).
şuarâ	:	şâirler, ozanlar (FD, s. 1134).
şu'be	:	dallanıp, budaklanmak, kısım, oda (FD, s. 1134).
şugl	:	uğraş, iş, dert, gaile, meşgul olacak şey (FD, s. 1134).
şukka	:	küçük kağıt veya bez parçası, küçük tezkere yazı (FD, s. 1134).
şûr	:	şamata, gürültü, tuzlu, kekremsi (FD, s. 1134).
şûre	:	çorak, verimsiz toprak (FD, s. 1134).
şüc'ân	:	cesaretliler, yürekliler (FD, s. 1134).
şühedâ	:	şehitler (FD, s. 1134).
şühûd	:	şâhitler, tanıklar (FD, s. 1134).
şükûfe	:	çiçek, süslemede kullanılan çiçek motifi (FD, s. 1134).
şükûh	:	ululuk, yücelik (FD, s. 1134).
şümâr	:	sayı, hesap (FD, s. 1134).
-şümâr	:	"sayan, sayıcı" mânâlarında birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1134).
şümârende	:	sayan, sayıcı (FD, s. 1134).
şürû'	:	başlama (FD, s. 1134).
şürût	:	şartlar, koşullar (FD, s. 1134).
şüyû'	:	yayılma, herkesin duyması (FD, s. 1134).

T		
taab	:	yorgunluk, sıkıntı (FD, s. 1134).
taab-âver	:	yorgunluk veren (FD, s. 1134).
taaccüb	:	şaşırma (FD, s. 1134).
taaddî	:	geçme, saldırma, adâletsizlik, zulm etme (FD, s. 1134).
taalluk	:	ilişiği olma, ilgisi olma, sevme, ait olma (FD, s. 1134).
taallüm	:	öğrenme (FD, s. 1134).
tâat	:	ibâdetler (FD, s. 1134).
taayyün	:	meydana çıkma, âşikâr olma (FD, s. 1134).
taayyüş	:	yaşama, geçinme (FD, s. 1134).
tab‘	:	huy, yaratılış (FD, s. 1134).
tâb	:	güç, kuvvet (FD, s. 1134).
tâb ü tüvân	:	güç, kuvvet, dayanma (FD, s. 1134).
tâbân	:	ışıklı, parlayan (FD, s. 1134).
tâ-be	:	“-e kadar” mânâsına gelerek kelimenin başına getirilir (FD, s. 1134).
tâbe serâh	:	toprağı, kabri iyi ve temiz olsun (FD, s. 1134).
tâbende	:	parlayan, ışık veren (FD, s. 1134).
tabh	:	pişirme (FD, s. 1134).
tâbiş	:	parlayış, parıldayan, revnak (FD, s. 1134).
ta‘biye	:	askeri hazırlama, yerli yerine koyma (FD, s. 1134).
tabl	:	davul (FD, s. 1134).
ta‘cîl	:	acele ettirme, çabuklaştırma (FD, s. 1134).
tâd	:	zehir (FD, s. 1134).
ta‘dâd	:	teker teker söyleme, sayma (FD, s. 1134).
ta‘dîl	:	doğrulama, değişiklik (FD, s. 1134).
tafattun	:	anlama, akıl erdirme (FD, s. 1134).
tagallüb	:	zorbalık, zorla hüküm sürme (FD, s. 1134).
tagayyür	:	değişme, başkalaşma (FD, s. 1134).
tağlît	:	yanlışlığını çıkarma, yanıltma, yanıltılma (FD, s. 1134).
tağrîb	:	birini gurbete gönderme (FD, s. 1134).
tağyîr	:	değiştirme, bozma (FD, s. 1134).
tahaddüs	:	ortaya çıkma (FD, s. 1134).
tahaffuz	:	kendini sakınma, koruma (FD, s. 1134).
tahakkuk	:	gerçek olarak ortaya çıkma (FD, s. 1134).
taharrî	:	araştırma, inceleme (FD, s. 1134).
tahassun	:	korunaklı bir yere girme, sipere girme (FD, s. 1134).
tahaşşüd	:	biriktirme, yığılma asker (FD, s. 1134).
tahayyür	:	hayret etme, hayrân olma (FD, s. 1134).
tahazzüb	:	toplanma, birikme, hiziplenme (FD, s. 1134).
tahdîd	:	sınır tayin etme, sınır çizme, sınırlama (FD, s. 1134).
tahdîr	:	örtülendirme, örtülü bulundurma (FD, s. 1134).
tahdîs	:	söyleme, anlatma, rivâyet etme (FD, s. 1134).

tâhir	:	temiz (FD, s. 1134).
tahlîd	:	dâimî olarak oturtma, oturtulma (FD, s. 1134).
tahlîf	:	yemin etdirme (FD, s. 1134).
tahlîs	:	kurtarma, kurtarılma (FD, s. 1134).
tahliye-i sebîl	:	bir suçluyu salıverme (FD, s. 1134).
tahmîl	:	yükleme, bir işi birinin üzerine bırakma (FD, s. 1134).
tahmîr	:	yoğurma, mayalandırma (FD, s. 1134).
tahrîk tahrîk-i zebân	:	kımıldatma, kımıldatılma, oynatma (FD, s. 1134). konuşmanın başlatılması.
tahrîz	:	kışkırma, kışkırtılma (FD, s. 1134).
tâht tâht ü târâc	:	yağma çapul, talan, soyğun (FD, s. 1134). yağma, çapul, garet, târât.
tahvîf	:	korku verme, ürkütme (FD, s. 1134).
tahvîl	:	değiştirme, çevirme, döndürme (FD, s. 1134).
tahzîb	:	takım, takım toplama (FD, s. 1134).
tahzîr	:	sakındırma, men etme (FD, s. 1134).
tâk tâk-ı zafer	:	binâ kemeri, yarım dâire şeklinde kapı veya pencere üstü, kubbe, künbet (FD, s. 1134). târihî bir olayı zaferi anmak veya gelecek olan büyük bir kimseyi karşılamak için kurulan kemerli bir yapı.
takallüd	:	takma, kuşanma, kışanılma, bir işi üstüne alma (FD, s. 1134).
takarrüb	:	yaklaşma, yanaşma (FD, s. 1134).
takarrür	:	karar kılma, yerleşme (FD, s. 1134).
tâkat-güdâz	:	tâkati gücü eriten, yakan, mahveden (FD, s. 1134).
takayyüd	:	bağlanma, bağlı olma, çalışma, çabalama, uğraşma (FD, s. 1134).
takbîl	:	öpme (FD, s. 1134).
taklîb	:	tersine çevirme, bir yandan bir yana döndürme (FD, s. 1134).
takrîb	:	yakınlaştırma (FD, s. 1134).
takrîn	:	yaklaştırma, beraber bulundurma (FD, s. 1134).
talâkat	:	dil açıklığı, düzgün sözlülük, güleryüzlülük (FD, s. 1134).
tâlî	:	izleyen takip eden, arkadan gelen (FD, s. 1134).
tâli‘	:	doğan, talih, kısmet (FD, s. 1134).
ta‘lîk	:	asma, asılma, bir şeye bağlı gösterme (FD, s. 1134).
tama‘	:	hırs, doymazlık (FD, s. 1134).
tam‘an	:	tamah ederek, tamah sûretiyle (FD, s. 1134).
ta‘mîk	:	derinleştirme, derin kazma, esasına varacak şekilde araştırma inceleme (FD, s. 1134).
ta‘mîm	:	genelleştirme (FD, s. 1134).
tâmm-tâmme	:	tam, eksiksiz (FD, s. 1134).
ta‘n	:	sövme, yerme, ayıplama (FD, s. 1134).
ta‘ne-zen	:	söven, çekiştiren, yeren, zemmeden (FD, s. 1134).

ta‘nîf	:	şiddetle, azarlama, darılma (FD, s. 1134).
tanîn	:	çınlama (FD, s. 1134).
tansîf	:	yarı yarıya bölme, eşit kısma ayırma (FD, s. 1134).
tanzîf	:	temizlenmek, paklanmak (FD, s. 1134).
târâc	:	yağma, çapul (FD, s. 1134).
tavârık	:	aşiretler, kabileler, demir topuz (RH, s.1247)
tard	:	kovma, vazîfeden uzaklaştırma (FD, s. 1134).
tareyân	:	geliverme, birdenbire çıkama (FD, s. 1134).
tarfetü’l-ayn	:	bir anda (FD, s. 1134).
tarh	:	atma, koma, bırakma, dağıtma, bölme, tertipleme (FD, s. 1134).
tarh-endâz	:	temel atan, düzenleyen (FD, s. 1134).
târî	:	ansızın çıkan, birdenbire görünen (FD, s. 1134).
tarîk	:	yol (FD, s. 1134).
ta‘rîk	:	terletme, terletilme (FD, s. 1134).
ta‘rîk	:	uğma, balık ağı çekme (FD, s. 1134).
târik	:	terk eden, bırakan, vaz geçen (FD, s. 1134).
ta‘rîz	:	dokundurma, dolayısı ile söz söyleme, taşlamalar (FD, s. 1134).
tarsîn	:	sağlamlaştırma, metin ve muhkem etme (FD, s. 1134).
tasaddî	:	bir işe girme, başlama (FD, s. 1134).
tasdî‘	:	baş ağrıtma, can sıkma, rahatsız etme (FD, s. 1134).
tasfîye	:	temizleme (FD, s. 1134).
tashîh	:	iyiletme, sağlığını iâde etme (FD, s. 1134).
tas‘îb	:	güçleştirme, zorlaştırma (FD, s. 1134).
taslît	:	musallat etme, sataştırma (FD, s. 1134).
tasmîm	:	tasarlama, kesin olarak niyetlenme (FD, s. 1134).
tasrîh	:	açık açık söyleme (FD, s. 1134).
tastîr	:	satır dizme, yazı yazma (FD, s. 1134).
tatarruk	:	yol bulma, yol bulup gitme, dövülme (FD, s. 1134).
tathîr	:	temizleme, paklama (FD, s. 1134).
tatvîl	:	uzatma, uzatılma (FD, s. 1134).
tatvîl-i kelâm	:	sözü uzatma (FD, s. 1134).
tatyîb	:	hoş etme, iyi davranma, hoşlandırma (FD, s. 1134).
tav‘	:	itâat etme, boyun eğme (FD, s. 1134).
tav‘an ve kerhen	:	hem isteyerek, hem istemeyerek (FD, s. 1134).
tavârık	:	gece gelen belâlar (FD, s. 1134).
tavassut	:	ara bulma, aracılık etme (FD, s. 1134).
tavattun	:	yurt edinme, yerleşme (FD, s. 1134).
ta‘vîk	:	oyalandırma, geciktirme, asıntıya bırakma (FD, s. 1134).
tavsîf	:	vasıflandırma, niteleme, ilim, bilgi (FD, s. 1134).
tavtîn	:	bir yeri vatan edinme, bir yere yerleşme, bir işi üstlenek sonuçlandırma (FD, s. 1134).
tavzîh	:	açıkca anlatma (FD, s. 1134).

tayerân	:	uçma, havada gaz olma (FD, s. 1134).
ta‘yîb	:	ayıplama (FD, s. 1134).
ta‘yînât	:	maaş dışında verilen yiyecek erzak (FD, s. 1134).
ta‘yîr	:	kabahati yüze vurarak utandırma (FD, s. 1134).
ta‘yîş	:	iaşe (FD, s. 1134).
tayy	:	sarma, katlama, atlama, üzerinden geçme (FD, s. 1134).
tazallüm	:	sızlanma, yakınma (FD, s. 1134).
tazarru‘	:	kendini alçaltarak yalvarma (FD, s. 1134).
tazayyuk	:	darlık, sıkıntı, daralma (FD, s. 1134).
ta‘zîm	:	büyükleme, saygı gösterme, ikrâm etme (FD, s. 1134).
ta‘zîr	:	azarlama (FD, s. 1134).
tazyî‘	:	bırakıp kaybetme (FD, s. 1134).
tazyî‘-i evkat	:	boş yere vakit geçirme (FD, s. 1134).
teâdiyât	:	düşmanlıklar, ara açılmalar (FD, s. 1134).
teâkub	:	birbirinin arkasından gitme, takip etme (FD, s. 1134).
teâlî	:	yükselme, ululanma (FD, s. 1134).
teâtî	:	verme (FD, s. 1134).
teâtî-i efkâr	:	birbirine fikir verme (FD, s. 1134).
teâvün	:	yardımlaşma, birbirine yardım etme (FD, s. 1134).
tebâh	:	bozuk, yıkılma, harap, berbat (FD, s. 1134).
tebaiyyet	:	tâbî olma, uyma (FD, s. 1134).
tebâr	:	yok olma (FD, s. 1134).
tebâşîr	:	müjde, bir şeyin öncesi (FD, s. 1134).
tebâüd	:	uzaklaşma, birbirinden uzak düşme (FD, s. 1134).
tebb	:	zarar, ziyan (FD, s. 1134).
tebcîl	:	ululama, ağırlama (FD, s. 1134).
tebeddül	:	değişme, başka hâle girme (FD, s. 1134).
tebeh	:	bozuk, çürük, yıkılmış, harab (FD, s. 1134).
tebeh-kâr	:	harâbeden, mahveden, bitiren (FD, s. 1134).
teberrük	:	mübârek sayma, uğur sayma (FD, s. 1134).
teberrüken	:	uğur sayarak (FD, s. 1134).
teb‘îd	:	uzaklaştırma, kovma (FD, s. 1134).
tebriye	:	birini temize çıkarma, şüpheden kurtarma, borçtan kurtarma (FD, s. 1134).
tebşîr	:	müjde verme, müjdelenme (FD, s. 1134).
tebyîn	:	açıktan açığa anlatma, meydana çıkarma (FD, s. 1134).
tebyîz	:	beyazlatma, ağartma (FD, s. 1134).
tecâhül	:	bilmezlikten gelme (FD, s. 1134).
tecâsür	:	cesâretlenme (FD, s. 1134).
tecdîd	:	yenileme, tâzeleme (FD, s. 1134).
tecemmu‘	:	toplanma, birikme, yığılma (FD, s. 1134).
tecennüb	:	sakınma, çekinme (FD, s. 1134).
tecessüs	:	yoklama, araştırma, bir şeyin iç yüzünü araştırma (FD, s. 1134).

techîz	:	lüzumlu şeyleri tamamlama, donatma (FD, s. 1134).
techîz ü tekfîn	:	ölünün yıkanıp kefenlenmesi (FD, s. 1134).
tecnîb	:	gönderme (FD, s. 1134).
tecrîm	:	para cezası alma, birini cezalandırma (FD, s. 1134).
tecvîz	:	cevâz verme, izin verme, uygun görme (FD, s. 1134).
tedebbür	:	sonunu düşünme, arkasını dönme (FD, s. 1134).
tederrüb	:	alışma (FD, s. 1134).
tedfîn	:	defnetme, gömme (FD, s. 1134).
te'diye	:	borç ödeme, ödenilme, borcunu verme (FD, s. 1134).
tedmîr	:	yoketme, mahvetme, tepeleme (FD, s. 1134).
teellüf	:	alışma, hoş geçinme, bağdaşma (FD, s. 1134).
teemmül	:	etraflıca düşünme, düşünüp taşınma (FD, s. 1134).
teennî	:	yavaş gitme, gecikme, yavaş hareket etme (FD, s. 1134).
tefahhus	:	inceden inceye araştırma (FD, s. 1134).
tefâsîl	:	ayrıntılar, tafsiller (FD, s. 1134).
tefâvüt	:	iki şeyin birbirinden farklı olması (FD, s. 1134).
tefâzul	:	fâzilet ve kerem alanında mücadele etme (FD, s. 1134).
tefehhüm	:	yavaş yavaş anlama, farkına varma (FD, s. 1134).
teferru'	:	dallanma, bir asıldan çıkma, ayrılma, detay (FD, s. 1134).
teferruk	:	ayrılma, dağılma (FD, s. 1134).
teferrüc	:	açılma, ferahlama, gezinti, gezintiye çıkıp gam dağıtma (FD, s. 1134).
teferrüd	:	herkesten ayrılıp, tenha kalma, eşsiz, benzersiz olma (FD, s. 1134).
tefevvuk	:	yükselme, üste çıkma (FD, s. 1134).
tefevvüh	:	ağza alıp söyleme, dil uzatma, münâsebetsiz söy söyleme (FD, s. 1134).
tefhim	:	anlatma, bildirme (FD, s. 1134).
tefhîmât	:	anlatmalar, bildirmeler (FD, s. 1134).
tefrîh	:	ferahlandırma, gönül açma (FD, s. 1134).
tefrika	:	ayrılma, ayrılık, bozuşma (FD, s. 1134).
tefvîz	:	ihâle, dağıtım, sipâriş etme (FD, s. 1134).
tefvîz-i salâhiyyet	:	yetki verme (FD, s. 1134).
tegaşşî	:	bürünme, örtünme. kendinden geçme (FD, s. 1134).
tegayyür-tagayyür	:	değişme, başkalaşma (FD, s. 1134).
tehâbb	:	sevişme, dostluk peydâ etme (FD, s. 1134).
tehabbüs	:	kendini bir yere kapatma (FD, s. 1134).
tehâcüm	:	birlikte hücûm etme, saldırma (FD, s. 1134).
tehâlüf	:	uygunsuzluk, birbirine zıt olma (FD, s. 1134).
tehâlüf	:	hâkimin iki tarafa da yemin verdirmesi (FD, s. 1134).
tehâşî	:	korkup, çekinme, sakınma (FD, s. 1134).
tehâvün	:	önem vermeme, mühimsememe, ağır davranma (FD, s. 1134).
tehâyâ	:	selâmlar, hayır duâlar (FD, s. 1134).
teheyyü	:	hazırlanma (FD, s. 1134).

teheyyüc	:	heyecanlanma (FD, s. 1134).
tehî	:	boşuna, hünersiz, boşu boşuna, nâfile (FD, s. 1134).
tehiyye	:	selâm verme, esenleme, duâ etme, mâlik olma (FD, s. 1134).
tehlîl	:	İslâm dîninin tevhid akidesini hulâsa eden "Lâ-İlâhe illallâh" sözünü tekrarlama (FD, s. 1134).
tehniye- tehniyet	:	tebrîk etme, kutlama (FD, s. 1134).
tehyîc	:	heyecâna getirme (FD, s. 1134).
tehyie	:	hazırlama, hazırlanma (FD, s. 1134).
tehzîz	:	hareket ettirme, hafif titretme (FD, s. 1134).
tek	:	koşma (FD, s. 1134).
tek ü pûy	:	öteye beriye koşmalar (FD, s. 1134).
tekādîr	:	alınyazıları, ihtimaller (FD, s. 1134).
tekārüb	:	yaklaşma, iki şeyin birbirine yakın olma hâlî (FD, s. 1134).
tekâsül	:	tembellik, üşenme, ilgisizlik (FD, s. 1134).
tekâsür	:	çoğalma, övünme (FD, s. 1134).
tekaüd	:	karşılıklı oturma, emeklilik (FD, s. 1134).
tekāzâ	:	alacaklının borçluyu sıkıştırması, başa kakma, sıkışarak söz söyleme (FD, s. 1134).
tekdîr	:	bulandırma (FD, s. 1134).
tekebbür	:	büyüklük gösterme (FD, s. 1134).
tekeffül	:	birine kefil olam, kefâlet verme (FD, s. 1134).
tekessür	:	çoğalma (FD, s. 1134).
tekevvün	:	var olma, meydana gelme, oluş (FD, s. 1134).
te'kîd	:	bir şey tekrarlama, sağlamlaşrıtma, pekiştirme (FD, s. 1134).
tekmîl	:	tamamlama, kemâle erdirme, tam, eksiksiz (FD, s. 1134).
tekrîm	:	saygı gösterme ululama (FD, s. 1134).
teksîr	:	çoğaltma (FD, s. 1134).
tela'süm	:	cevap verilecek yerde veremeyip kekeleme (FD, s. 1134).
telâttuf	:	nâzikâne muâmelede bulunma (FD, s. 1134).
telâtum	:	dalgalanma, çarpışma (FD, s. 1134).
telebbüs	:	giyme, giyinme (FD, s. 1134).
te'lîf	:	ara bulma, uzlaştırma (FD, s. 1134).
te'lîf-i kulûb	:	gönülleri çekecek şekilde iyi muâmelede bulunan (FD, s. 1134).
telmîh	:	îmâlı konuşma, açık söylememe (FD, s. 1134).
telsîm	:	ağzını öpme, öpme (FD, s. 1134).
temâruz	:	yalandan hastalanma, kendini hasta gibi gösterme (FD, s. 1134).
temdîd	:	uzatma (FD, s. 1134).
temettuât	:	kâr etme, fayda görme (FD, s. 1134).
temevvüc	:	dalgalanma, dalgalı olma (FD, s. 1134).
temeyyüz	:	benzerlerinden ayrılarak iyi bir yer edinme, sivrilme (FD, s. 1134).
temhîd	:	yayma, döşetme, düzeltme, düzenleme (FD, s. 1134).
temhîr	:	mühürleme (FD, s. 1134).
temîme	:	nazar boncuğu (FD, s. 1134).
te'mîn	:	güvenlik hissi verme, sağlamlaştıtrma, elde etme (FD, s. 1134).

temmâr	:	hurmacı, hurma satan (FD, s. 1134).
temşit	:	meydana gelmesini kolaylaştırma, yürütme (FD, s. 1134).
temşîye- temşîyet	:	yürütme, yürütülme, meydana gelmesini kolaylaştırma (FD, s. 1134).
tenâvül	:	alıp yeme (FD, s. 1134).
tenfîz	:	hâkim olma, hükmünü geçirme (FD, s. 1134).
teng	:	dar (FD, s. 1134).
tengnâ	:	dar yer, geçit, boğaz (FD, s. 1134).
tenkīh	:	bir şeyin gereksiz kısımlarını çıkartıp düzeltme (FD, s. 1134).
tenkîl	:	tepeleme, çiğneme, ayırma, uzak tutma, ibret olsun diye ceza verme (FD, s. 1134).
tenkis	:	azaltma, eksiltme, kısma (FD, s. 1134).
tenmîk	:	güzel yazı yazma, zarif bir sûretle kaleme alma (FD, s. 1134).
tensîk	:	düzene, yoluna koyma (FD, s. 1134).
tenşîr	:	yayma, serpme (FD, s. 1134).
tenşît	:	şenlendirme, ferahlama (FD, s. 1134).
tenzîr	:	acı haber vererek üzme veya korkutma (FD, s. 1134).
terâhî	:	gevşek davranma (FD, s. 1134).
tereşşuh	:	sızma, terleme, sızım, sızıntı (FD, s. 1134).
terettüb	:	sırasında olma, âit olma, gerekme, îcâbetme (FD, s. 1134).
terfîh	:	birini bolluk içerisinde yaşatma, refâha kavuşturma (FD, s. 1134).
terfîk	:	arkadaş etme, birini yanına katma (FD, s. 1134).
tergīb	:	arzu ettirme, istek verme, isteklendirme (FD, s. 1134).
tergībât	:	isteklendirmeler, istek vermeler (FD, s. 1134).
terhîb	:	çok korkutma, korkutulma (FD, s. 1134).
terkeş	:	tirkeş: ok kabı (FD, s. 1134).
terkīm	:	rakam atma, atılma, yarma, yazma (FD, s. 1134).
terkīn	:	boyama, yazma, yazılı bir şeyi silme, çizme (FD, s. 1134).
termîm	:	tamir etme, onarma (FD, s. 1134).
tersân	:	korkan, korkak (FD, s. 1134).
tersî‘	:	mücevherler kakarak süsleme, oymacılık (FD, s. 1134).
terşîh	:	süzme, sızdırma, besleyip terbiye etme, sözü özlü söyleme sanatı (FD, s. 1134).
tertîb-sâz	:	tertîbeden, düzenleyen (FD, s. 1134).
tertîl	:	usûlü ile okuma (FD, s. 1134).
tervîc	:	kıymet ve îtibârını artırma, geçirme, tutma, destekleme (FD, s. 1134).
ter-zebân	:	söz söyleme gücü, hazır cevap, kalem (FD, s. 1134).
tesâhub	:	arkadaşlık etme (FD, s. 1134).
tesbîl	:	Allah yoluna bağlama, yola çıkarma, yolcu etme (FD, s. 1134).
tesellüm	:	teslîm edilen, verilen bir şeyi alma (FD, s. 1134).
teshîl	:	kolaylaştırma (FD, s. 1134).
teshîr	:	zapt ve istîlâ etme (FD, s. 1134).

te’sîr	:	alâmet, nişan bırakma (FD, s. 1134).
teslîyet	:	tesellî vermek (FD, s. 1134).
tesmiye	:	ad koyma, isim verme (FD, s. 1134).
tesrîb	:	gönderme, yollama (FD, s. 1134).
testîr	:	örtme, gizleme (FD, s. 1134).
tesvîd	:	karalama, müsvedde (FD, s. 1134).
tesvîfât	:	geçiktirmeler, atlatmalar (FD, s. 1134).
tesvîl	:	fenâ bir şeyi güzel gösterek aldatma (FD, s. 1134).
tesviye	:	berâber etme, bir etme, düzleme (FD, s. 1134).
tesviye-i umûr	:	işlerin görülüp netîcelendirilmesi (FD, s. 1134).
tesyâr	:	gönderme, gönderilme (FD, s. 1134).
tesyîr	:	yürütme, yollama, gönderme (FD, s. 1134).
teşdîd	:	şenlendirme, kuvvetlendirme (FD, s. 1134).
teşhîn	:	bir şey doldurmak, güvenlik görevlisi, şıhne (FD, s. 1134).
teşmîr	:	sıvama, hazırlanma, bir işe adamakıllı girişme (FD, s. 1134).
teşmîr-i sâk	:	paçaları sıvama (FD, s. 1134).
teşnîf	:	küpe takma, küpe ile süsleme, süslenme (FD, s. 1134).
teşvîş	:	karıştırma, karmakarışık etme (FD, s. 1134).
teşyî‘	:	selâmetleme, uğurlama, Ramazan’dan sonra Şevvâl ayında altı gün oruç tutma (FD, s. 1134).
teşyîd	:	yükselme, yükseltilme, sağlamlaştırma (FD, s. 1134).
tetâbu‘	:	birbiri ardınca gelen, takip (FD, s. 1134).
tetimme	:	bir eksiği tamamlamak için gereken şey (FD, s. 1134).
tetmîm	:	bir şeyi tamamlama bitirme, bir ifâdeyi tamamlama (FD, s. 1134).
tevâ	:	havâle olunanın havâleyi ödememesi (FD, s. 1134).
tevâbi‘	:	maiyyet, uşaklar, bir merkeze bağlı olan yerler (FD, s. 1134).
tevâfür	:	çoğalma, artma (FD, s. 1134).
tevakkuf	:	durmak, duraklamak (FD, s. 1134).
tevânî	:	bir işte gevşek davranma, bezginlik gösterme (FD, s. 1134).
tevârüd	:	arka arkaya gelen, bir araya gelip birikme (FD, s. 1134).
tevatüren	:	ağızdan ağıza yayılan (FD, s. 1134).
tevcîh	:	rütbe verme, yöneltme, çevirme (FD, s. 1134).
tevdî‘	:	bırakma, emânet etme, vedâlaşma (FD, s. 1134).
tevehhümât	:	kurmalar, kuruntuya düşmeler (FD, s. 1134).
tevellî	:	birine, yanaşma, dost tutma (FD, s. 1134).
tev’em	:	ikiz, eş, benzer (FD, s. 1134).
tevessüd	:	araya girme (FD, s. 1134).
tevessül	:	sarılma, inanma, başvurma, girişme (FD, s. 1134).
tevfîk	:	uygunlaştırma, uydurma (FD, s. 1134).
tevfîr	:	çoğaltma, artırma (FD, s. 1134).
tevkīf	:	durdurma, durdurulma, alıkoyma (FD, s. 1134).
tevkīr	:	güzel karşılama, ağırlama, ululama (FD, s. 1134).
tevsî‘	:	genişletme, genişletilme (FD, s. 1134).

tevsîh	:	kirletme, pisletme, paslandırma (FD, s. 1134).
tevsîk	:	sağlamlaştırma (FD, s. 1134).
tevşîh	:	süsleme, süslü elbise giydirme (FD, s. 1134).
tevzî‘	:	dağıtma, paylaştırma (FD, s. 1134).
teyakkun	:	iyi tam bilme (FD, s. 1134).
teyemmünen	:	uğur sayarak (FD, s. 1134).
te’yîd	:	kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, doğrulama, destekleme (FD, s. 1134).
tezâhüm	:	kalabalık, izdiham, kalabalıktan sıkışma (FD, s. 1134).
tezâyüd	:	artma, çoğalma, sıkışma (FD, s. 1134).
tezekkür	:	hatıra getirme, bir meseleyi konuşma (FD, s. 1134).
tezelzül	:	sarsılma, sallanma (FD, s. 1134).
tezevvüc	:	evlenme, zevce edinme (FD, s. 1134).
teznîb	:	ek, ilâve (FD, s. 1134).
tezvîrât	:	dolandırma, karıştırma, yalan (FD, s. 1134).
tezyîf	:	eğlenme alay etme, sahte değersiz olarak gösterme (FD, s. 1134).
tezyîl	:	ekleme, katma, ilâve etme (FD, s. 1134).
tıfl tıfl-ı gabî	:	küçük çocuk (FD, s. 1134). kalın kafalı çocuk.
tınâb	:	kazığa bağlanmış ip (FD, s. 1134).
tîğ	:	kılıç (FD, s. 1134).
tilâl	:	tepeler, kümeler, yığılmalar (FD, s. 1134).
tîr	:	ok (FD, s. 1134).
tîr-endâzân	:	ok atıcılar, ok atanlar (FD, s. 1134).
tirhâl	:	yola çıkma, göç etme (FD, s. 1134).
tis‘în	:	doksan (FD, s. 1134).
tombâz	:	duba, mavna, şamandıra (FD, s. 1134).
tuğyân	:	taşma, azgınlık, coşkunluk (FD, s. 1134).
tuhaf	:	hediyeler, az bulunur şey (FD, s. 1134).
tuhfe	:	hediye (FD, s. 1134).
tûl	:	uzunluk, boy (FD, s. 1134).
tulû‘ tulû‘-i şems	:	doğma, doğuş (FD, s. 1134). güneşin doğuşu.
tu‘me	:	yiyinti, azık, lokma, tad, çeşni (FD, s. 1134).
turuk	:	tarîkler, yollar (FD, s. 1134).
türâb	:	toprak (FD, s. 1134).
türk-tâz	:	hücüm ederek, çapul ve garet etmek (FD, s. 1134).
tüvân	:	güç, kuvvet (FD, s. 1134).
U		
ubûdiyyet	:	kulluk, kölelik, aşırı bağlılık (FD, s. 1134).
ucâleten	:	acele ile (FD, s. 1134).
udva	:	İnsafsız, adaletsiz, zulüm (RH, s. 1289)
udvân	:	düşmanlık, haksızlık, zulüm (FD, s. 1134).

uhde	:	söz verme, bir şeyi üzerine alma (FD, s. 1134).
uhrâ merreten ba'de uhrâ	:	başka, diğer (FD, s. 1134). birkaç defâ.
ukāb	:	karakuş, kartal, Hz. Muhammed'in bayrak ve sancaklarından birinin adı, nesir burcu, kartal, takımyıldızı (FD, s. 1134).
ûkıyye	:	1283 gr.lık bir ağırlık ölçüsü (FD, s. 1134).
ukūl ehl-i ukūl	:	akıllar, zihinler (FD, s. 1134). akıllılar.
ulemâ-yı ullâm	:	fıkıh âlimleri, avukatlar (FD, s. 1134).
ulî	:	sâhip (FD, s. 1134).
ulû	:	sahipler (FD, s. 1134).
ulûf	:	binler (FD, s. 1134).
ulü'l-emr	:	pâdişah, buyruk sahibi hükümdar (FD, s. 1134).
ulü'n-nühâ	:	akıllı kimseler (FD, s. 1134).
ulüf	:	ulûfeler, yemler, sipâhî ve yeniçeri maaşları (FD, s. 1134).
ulüvv	:	yükseklik, büyüklük (FD, s. 1134).
ulüvv-i himmet	:	gayretin büyük olması (FD, s. 1134).
umk	:	derinlik (FD, s. 1134).
umkî	:	derinlikle ilgili (FD, s. 1134).
ummâl	:	idâre memurları, vâlîler, mutasarrıflar (FD, s. 1134).
umûr	:	işler, hususlar (FD, s. 1134).
unfuvân	:	gençlik, tazelik, parlaklık, bir şeyin taze zamanı (FD, s. 1134).
urefâ	:	ârifler (FD, s. 1134).
urûc urûc-ı Îsâ	:	yukarı çıkma, yükselme (FD, s. 1134). Hz. Îsâ'nın göğe yükselişi.
urûk	:	kökler, ırklar (FD, s. 1134).
urza	:	hedef, amaç, gaye (FD, s. 1134).
usât	:	âsîler (FD, s. 1134).
utüvv	:	kibir ve azametle karışık ayaklanma (FD, s. 1134).
uyûn	:	gözler, pınarlar, kaynaklar (FD, s. 1134).
uzemâ	:	büyükler, şeref ve mevki bakımından büyükler (FD, s. 1134).
Ü		
übâb	:	şiddetli taşkın sel suyu (FD, s. 1134).
übbehet	:	büyüklük, ululuk (FD, s. 1134).
übbehetlü	:	sadrâzamlıktan ayrılmış olanların ünvanı (FD, s. 1134).
üftâde	:	düşmüş, düşkün, biçâre (FD, s. 1134).
üftân iftân ü hîzân	:	düşerek, düşen (FD, s. 1134). düşe kalka gitme.
ülfet	:	alışma (FD, s. 1134).
ülü'l-elbâb	:	sağduyu sahibi olan kimseler (FD, s. 1134).
ümenâ	:	güvenilir kimseler (FD, s. 1134).
ümmü'l-habâis	:	kötülüklerin anası, şarap, içki (FD, s. 1134).
ümniyye	:	umut, istek, arzu, niyet (FD, s. 1134).

üns	:	alışmak, alışkanlık (FD, s. 1134).
üstühân	:	kemik, anka kuşu (FD, s. 1134).
üstüvâr	:	güçlü, kuvvetli, dayanıklı, güvenilir (FD, s. 1134).
V		
vâ-beste	:	…e bağlı (FD, s. 1134).
vâfî	:	yeter, tam, elverir, sözünde duran, sözünün eri (FD, s. 1134).
vâfir	:	çok, bol (FD, s. 1134).
vâhî	:	boş anlamsız, önemsiz (FD, s. 1134).
vahibü'l-âmâl	:	istekleri gerçekleştiren (FD, s. 1134).
vâhir	:	diken, iğne (FD, s. 1134).
vakiyye	:	bir ons, kırk dirhem ağırlığında bir ağırlık (FD, s. 1134).
vâle	:	serap, ılgımsalgım, bir çeşit ipek kumaş, nâle (FD, s. 1134).
vâlid	:	baba (FD, s. 1134).
vâlih	:	şaşakalmış, hayran (FD, s. 1134).
vâreste	:	kurtulmuş, azat edilmiş, serbest, rahat (FD, s. 1134).
vasat	:	iki şeyin arası, orta (FD, s. 1134).
vasîf	:	uşak, hizmetçi (FD, s. 1134).
vâye	:	nasîp, kısmet (FD, s. 1134).
vaz'	:	koyma, konulma (FD, s. 1134).
vaz'-ı esâs	:	esas koyma (FD, s. 1134).
vâzıh- vâzıha	:	açık meydanda (FD, s. 1134).
vazî'-vazîa	:	alçak, bayağı, âdî aşağı (FD, s. 1134).
vâzih-vâziha	:	apaçık besbelli, meydanda (FD, s. 1134).
vecd	:	aşırı heyecan, kendini kaybetme (FD, s. 1134).
vech vechen mine'l-vücûh	:	yüz, surat (FD, s. 1134). her ne surette olursa olsun.
vedîa	:	emânet (FD, s. 1134).
vedîd-vedîde	:	dost (FD, s. 1134).
vefî	:	sözünde duranlar, tam, mükemmel (FD, s. 1134).
vefîk-vefîkā	:	uyuşma, uyma, elverişli olma (FD, s. 1134).
vefk	:	uyma, uygun gelme (FD, s. 1134).
vegā	:	gürültü, patırtı, savaş, kavga (FD, s. 1134).
vehhâb	:	çok hîbe eden, fazla bağışlayan (FD, s. 1134).
vehn	:	gevşeklik, kuvvetsizlik (FD, s. 1134).
velâ	:	yakınlık, sâhiplik, dostluk, akrabalık, yardım, azat edilen köle üzerinde efendinin hakkı (FD, s. 1134).
velâyet	:	velîlik, ermişlik (FD, s. 1134).
ve lehu	:	bu da onun gibi (FD, s. 1134).
ve lehu eyzân	:	bu da onun gibi, bu da öyle (FD, s. 1134).
verâ' mâ-verâ	:	arka geri, öte (FD, s. 1134). bir şeyin arkasında bulunan şey.
verziş	:	çalışma, işletme, çalışmış, bir işi âdet edinme (FD, s. 1134).
vesâil	:	vesîleler (FD, s. 1134).

vesâit	:	vâsıtalar (FD, s. 1134).
vesâtet	:	araya girme, vâsıta olma, aracılık etme (FD, s. 1134).
vesâyâ	:	vasiyetler (FD, s. 1134).
vesî-vesîa	:	geniş, bol (FD, s. 1134).
veyl	:	yazık vah vah, cehennemde bir derenin adı (FD, s. 1134).
vezâif	:	vazifeler (FD, s. 1134).
vezân	:	esici, esen (FD, s. 1134).
vezzân	:	tartan, vezn eden, kantarcı (FD, s. 1134).
viâ	:	kab, muhafaza (FD, s. 1134).
vidâd	:	sevme, sevgi, dostluk (FD, s. 1134).
vifâk	:	uygunluk, aynı düşüncede olma (FD, s. 1134).
vikāye- vikāyet	:	kayırma, koruma, esirgeme (FD, s. 1134).
vilâ	:	yakınlık, dostluk, ahbablık (FD, s. 1134).
vird vird-i zebân	:	öğrenci, mürit (FD, s. 1134). diline dolama.
visâd-visâde	:	yastık, şilte (FD, s. 1134).
vizr	:	günah, suç (FD, s. 1134).
vufûr	:	çokluk, bolluk, kesret (FD, s. 1134).
vukūd	:	alevlenmeler, yangınlar (FD, s. 1134).
vukū‘	:	düşme, rastlama, isâbet etme (FD, s. 1134).
vus‘	:	bir işi yapabilme gücü (FD, s. 1134).
vusûl	:	ulaşma (FD, s. 1134).
vuzû‘	:	nefsini alçaltma, hakir görme (FD, s. 1134).
vücûb	:	vâcib ve gerekli olma (FD, s. 1134).
vücûh	:	yüzler, çehreler (FD, s. 1134).
vüfûd	:	elçiler, temsilciler (FD, s. 1134).
vülûc	:	girme, sokulma (FD, s. 1134).
vürûd	:	gelme, varma, yetişme (FD, s. 1134).
vüs‘ vüs‘-i beşer	:	güç kuvvet tâkat, zenginlik varlık, bolluk (FD, s. 1134). insan gücü
vüs‘at	:	genişlik, bolluk (FD, s. 1134).
Y		
-yâfte	:	“bulunmuş, bulunan” mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1134).
yâne	:	havan, dibek (FD, s. 1134).
yârâ	:	kuvvet, kudret, takat, güç (FD, s. 1134).
yârâ-yi suhan	:	söz söyleme kudreti (FD, s. 1134).
yâverî	:	yâverlik, yardım etme, imdat etme (FD, s. 1134).
yed	:	kuvvet, güç (FD, s. 1134).
yek-cihet	:	fikirleri bir olan, müttehid, müttefik (FD, s. 1134).
yemm	:	deniz, derya (FD, s. 1134).
yerâa	:	yontulmuş, kamış kalem, ateşböceği (FD, s. 1134).
yerlig	:	yarlığ, buyruk, ferman (FD, s. 1134).

yesâr	:	zenginlik (FD, s. 1134).
yesîr	:	kolay, rahat, zor olmayan (FD, s. 1134).
yevmen fe yevmen	:	günden güne (FD, s. 1134).
yûze	:	dilenci (FD, s. 1134).
yümn	:	uğur, umut, bereket (FD, s. 1134).
Z		
zâcir-zâcire	:	alıkoyan, önleyen, yasak eden (FD, s. 1134).
za‘f	:	zayıflık (FD, s. 1134).
za‘fî	:	kuvvetsizliğe, dermansızlığa ait (FD, s. 1134).
zahâir	:	zahireler (FD, s. 1134).
zâhid	:	aşırı, sofu (FD, s. 1134).
zahm	:	yaralı (FD, s. 1134).
zahm-dâr	:	yaralı, mecrûh (FD, s. 1134).
zahr	:	arka, sırt, ters yüzü, tersi, binek hayvanın sırtı (FD, s. 1134).
zahrî	:	arkaya âit, arka ile ilgili, sırt ile ilgili (FD, s. 1134).
zaîm	:	zeâmeti olan (FD, s. 1134).
zalâl	:	gölge (FD, s. 1134).
zalâm	:	karanlık (FD, s. 1134).
zâllâm	:	çok zulm eden, gaddar, cani (FD, s. 1134).
zâmile	:	küçük yük, yük hayvanı (FD, s. 1134).
zâmin	:	tazmîn eden, kefil olan (FD, s. 1134).
zannûn	:	düşüncesi ve tedbîri kıt olan (FD, s. 1134).
zarb	:	darb basma (FD, s. 1134).
zarta	:	yellenme, osuruk (FD, s. 1134).
zâtü’l-cenb	:	akciğer iltihabı (FD, s. 1134).
zayf	:	misâfir, konuk (FD, s. 1134).
zebân	:	dil, lisan (FD, s. 1134).
zebh	:	kurban kesme, keserek öldürme (FD, s. 1134).
zebûn	:	zayıf, güçsüz (FD, s. 1134).
zehâb iyâb ü zehâb	:	gitme (FD, s. 1134). gidip gelme.
zehre-çâk	:	ödü patlamış, korkmuş (FD, s. 1134).
zell	:	ayağı kayma, yanılma, yanlış yapma (FD, s. 1134).
zelzele-endâz	:	yer sarsıcı (FD, s. 1134).
zemîn-gîr	:	toprağa yapışan (FD, s. 1134).
zemzeme	:	ezgili, nağmeli ses (FD, s. 1134).
-zen	:	“vuran, vurucu, atan, çalan” mânâlarına gelerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1134).
zer‘	:	ekin ekme (FD, s. 1134).
zer-beft	:	sırmalı kumaş (FD, s. 1134).
zerîa	:	neden, sebep, vesîle, vâsıta (FD, s. 1134).
zevâyâ	:	zâviyeler, açılar, köşeler bucaklar (FD, s. 1134).
zevi’l-ihtirâm	:	saygıdeğer kişiler (FD, s. 1134).

zıfr	:	tırnak, çengel, pençe (FD, s. 1134).
zı‘f	:	bir şeyin mikdarca iki katı, iki misli (FD, s. 1134).
zılâl	:	gölgeler (FD, s. 1134).
zımnında	:	için, dolayısıyla (FD, s. 1134).
zımnî	:	dolaylı anlatılan (FD, s. 1134).
zırgâm	:	aslan, esed, gazanfer, haydar (FD, s. 1134).
-zî	:	“sâhip” mânâsında kelimelerin başlarına getirilerek birleşik kelimeler yapar (FD, s. 1382).
zî-kudret	:	kudretli (FD, s. 1382).
zîb	:	süs, bezek (FD, s. 1382).
zîbende	:	süslü (FD, s. 1383).
zîde	:	“artsın, çoğalsın, çok olsun” mânâlarıyla duâ ve temennîlerde bulunmak üzere kullanılır (FD, s. 1383).
zihâm	:	kalabalıklık, sıkışıklık, darlık (FD, s. 1383).
zimem	:	zimmetler, borçlar (FD, s. 1384).
zinâd	:	çakmak demirleri, çakmaklar (FD, s. 1384).
zindegânî	:	dirilik, hayat, yaşam, geçim (FD, s. 1385).
zîr	:	aşağı, alt (FD, s. 1385).
zîver	:	süs, bezek (FD, s. 1386).
ziyâ-güster	:	ışık yayan (FD, s. 1387).
zuafâ	:	zayıflar (FD, s. 1387).
zuamâ	:	büyük timar sahipleri, kefiller (FD, s. 1387).
zuhr	:	öğle valti (FD, s. 1388).
zu‘m	:	sanı, boş inanç, gümân, reyb, şekk, zann (FD, s. 1389).
zûr	:	kuvvet, güç (FD, s. 1389).
zûr-ı bâzû	:	kol kuvveti (FD, s. 1389).
zübûr	:	kitaplar, mektuplar (FD, s. 1390).
zühd	:	kendini ibâdete verme (FD, s. 1390).
zühre-cebîn	:	yüzü zühre yıldızı gibi parlak olan (FD, s. 1390).
zükûr	:	erkekler (FD, s. 1391).
zülâl	:	saf, hafif, soğuk, güzel tatlı su (FD, s. 1391).
züll	:	alçalma, horluk, hakirlik (FD, s. 1392).

SONUÇ

Bu çalışmada Osmanlı Devleti tarihi ile ilgili temel kaynaklardan biri olan Enverî Târîhi'ne ait Üçüncü Cildin transkripsiyonu yapılmış muhtevası değerlendirilmeye tabi tutularak hazırlanmıştır. Eser üzerinde yapılan ayrıntılı ve kapsamlı çalışmalar sonucunda H. 1201/1206 (M. 1786/1787-1791/1792) yıllarına ait önemli bilgiler, hazırlanan ek ve tablolarla araştırmacıların daha rahat kullanabilecekleri bir duruma getirilme hedefi ile esere eklenmiştir.

Öncelikle eser fiziki açıdan incelenmiş, ardından kelime kelime okunan içeriğin tahlili bilimsel disiplin kuralları gözetilerek yapılmıştır.

Üçüncü Cildin üç cüzüne ait yurt içinde ve yurt dışında bulunan bilinen nüshaları bir araya getirilmiş, bu sayede metin mevcut bütün nüshalar kontrol edilerek hazırlanmış, nüshalardaki farklılıklar ve eksiklikler tespit edilerek hazırlanan metine eklenmiştir. Böylece bütün nüshaların bilgilerini kapsayan tam bir metnin ortaya çıkarılmasına gayret edilmiştir.

Eser beş bölüm halinde hazırlanmış, eksik görülen noktalar köşeli parantezle metne eklenerek konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Metinde yapılan fiziki düzenlemelerle konular görsel olarak araştırıcıların takibini rahatlıkla yapabilecekleri bir sistem içerisinde hazırlanmıştır.

Birinci bölümde Enverî'nin hayatına dair bilgiler incelenmiş yazarın biyografisi ile ilgili en son ve en doğru bilgiler arşiv kaynaklarından da yararlanarak ortaya çıkarılarak yazılmıştır. İkinci Bölümde ise Enverî Târîhi tanıtılarak esere ait bilinen nüshalar ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu bölümde Enverî Târîhi'ni kullanan Osmanlı tarihçilerinden ve eserlerinden de bahis edilerek karşılaştırmalar yapılmıştır. Üçüncü bölümde ise Üçüncü Cilde ait 1201/1206 yılları olayları ayrıntılı bir şekilde özetlenerek değerlendirilmesi yapılmıştır.

Değerlendirme çalışmasında dönemin özellikleri ile bilgiler düzenlenmiş, siyasi olayların yanında biyografik, coğrafi, edebi, sosyal ve teşkilat yapısı ile ilgili veriler de bir araya getirilmiştir.

Eserin çeşitli konuları ile ilgili tablolar hazırlanmış, bu şekilde farklı varaklarda yer alan benzer bilgiler bir araya getirilerek belirli bir konu ile ilgili bütünlük yakalanılmaya çalışılmıştır.

Bu araştırmada, Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli kütüphanelerinde bulunan bilinen yazmalar incelenerek, Enverî Târîhi'nin tam metni oluşturulmuştur. Ayrıca eser ilgili diğer kaynaklarla da karşılaştırılarak tahkik edilmiştir.

Zengin içeriğiyle ve birçok alanda verdiği bilgilerle tarih bilimine katkı sağlayan vekayinüvislerin yazdığı eserlerden biri olan Enverî Târîhi'nin 67/1 numaralı Ali Emirî nüshası esas alınmış, H. 1201 (M. 1786/1787) ve H. 1206 (M. 1791/1792) yılları olayları bilimsel çalışma metodu kullanılarak hazırlanmıştır. Bu nüsha yapılan tez çalışması sonucunda, kolaylıkla yararlanılabilecek bir kaynak oluşturma gayesiyle tarihçilerin ve diğer araştırmacıların hizmetine sunulmuştur. Yine bu çalışma ile yazma halinde bulunan ve yayımlanmamış vekayinamelerden biri daha bilimsel olarak incelenmiş, hazırlanmış ve bu alandaki eksikliklerden biri daha giderilmeye çalışılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

ARŞİV KAYNAKLARI

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Asafî Rûus Kalemi (A. RSK), nr.1623, s. 14.

BOA, A.RSK, nr.1596, s. 1.

BOA, A.RSK, nr.Dos. 2412/12-13.

BOA, A.RSK, nr.1623, s. 14.

BOA, A.RSK, nr.1596, s. 16.

BOA, A.RSK, nr. Dos. 2887/79.

BOA, HH. Nr. 57475

Tevcihat Defteri, TSMK, nr. Hazine 1648, vr. 42a.

Tevcihât Defteri, TSMK, nr. 1648, vr. 48b-Ek Vesika nr. 39.

YAZMA ESERLER

Enverî, **Târîh**, AE, nr. 67/1.

Enverî, **Târîh**, T, nr. H-1571.

Enverî, **Târîh**,, ATE, nr. 1830.

Enverî, **Târîh**, EE, nr. 2089.

Enverî, **Târîh**, V, nr. 1119.

Enverî, **Târîh**,, B, Ms. Or. Okt. 2547.

Enverî, **Târîh**,, SKHE, nr. 590.

Enverî, **Târîh**,, **İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, Şevket Rado Yazmaları, Şr-000351, Cüz 1-2**

Yusuf b. Abdüllatif, **Sebhatü'l-ahbâr,** Upsala Üniversite Kütüphanesi, nr. 672.

Vâsıf Ahmed, **Mehâsinü'l-âsâr ve Hakāikü'l-ahbâr (Hicrî 1203-1209)**, AE, nr. 608.

İÜKEB TY, **Vak'a-i Hamîdiyye,** nr. 2532 .

İÜKEB TY, **Abdi Paşa Risâlesi**, nr. 3229.

ARAŞTIRMALAR VE İNCELEMELER

ABDÜLBAKİ, Fuad : El-Mu'cemü'l-Müfehres li-elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim, Çağrı Yayınları, İstanbul 1990.

AFYONCU, Erhan : "Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I, 'Belgeler'", **Türk Tarih Belgeler Dergisi,** C. XX, S. 24, TTK Basımevi, Ankara 2000, ss. 77-155.

_____ : "VekayinüvisTabirine Dair", **Türklük Araştırmaları Dergisi (TAD)**, Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, İstanbul 2001, S. 10, ss. 7-13.

_____ : "Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları Kronikler" , **Türkiye Arastırmaları Literatür Dergisi Türk Siyaset Tarihi (TALİD)**, C. I, S. 2, İstanbul 2003, ss.101-172.

_____ : "Mevâcib", **DİA**, İstanbul 2004, C. 29, ss. 418-420.

_____ : Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları II, 'Belgeler'", **Türk Tarih Belgeler Dergisi,** C. XXVI, S. 30, TTK Basımevi, Ankara 2005, ss. 85-89.

_____ : **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi**, **(Genişletilmiş 4. Baskı)**,Yeditepe, İstanbul 2012.

AHMED ÂSIM : **Âsım Tarihi**, Matbu Metin, tarihsiz, C. I-II.

AHMED CÂVİD : **Hadîka-i Vekāyi'**, (Hazırlayan: Adnan Baycar), TTK, Ankara 1998.

AHMED CEVDET : **Osmanlı Tarihi Müverrihleri**, İstanbul 1314.

AHMED CEVDET PAŞA : **Tarih-i Cevdet**, İstanbul İlk Basım (Tarihsiz), C. III-IV-V.

AHMED VASIF EFENDİ : **Mehâsinü'l-âsâr ve Hakâikü'l-ahbâr**, (Neşr: Mücteba İlgürel), Ankara 1994.

AKÇURA, Yusuf : **Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. Ve XIX. asırlarda)**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

AKSAN, Virginia H. : **Kuşatılmış bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, (çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul 2010.

AKTEPE, Münir : **Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi Mür'i't-Tevârîh**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976, C. I-IIA-IIB.

_____ : "Enverî", **İslam Ansiklopedisi (MEB),** İstanbul 1977, C. IV, ss. 281-283.

_____ : "Abdülhamid I", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (DİA),** İstanbul 1988, C. 1, ss. 213-216.

_____ : "Enverî Sâdullah", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (DİA),** İstanbul 1995, C. 11, ss. 268-270.

AKYILDIZ, Ali : "Meclis-i Meşveret", **DİA**, C. 28, İstanbul 2003, ss. 248-249.

ÂLÛSÎ, Ebu's-Senâ Şehabeddin Mahmud : **Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî,** Dâr-ı İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut H. ty**,** C. 30.

ARIKAN, V. Sema : **III. Selim'in Sırkâtibi Ahmed Efendi Tarafından Tutulan Rûznâme**, TTK, Ankara 1993.

ARMAOĞLU, Fahir : **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914),** Ankara, 2003.

ASIM, Necib : " Osmanlı Tarihnüvisleri ve Müverrihleri", **Türk Tarih Encümeni Mecmuası (TTEM)**, [Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM)], İstanbul 1329, C 1, S.

7,ss. 425-435.

BABİNGER, Franz : **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, çev. Coşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992

BANOĞLU, Niyazi Ahmet : **İstanbul Cehennemi, Tarihte Büyük Yangınlar**, Kapı yay., İstanbul 2008.

BAYCAR, Adnan : **Osmanlı Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Câvid Bey'in Müntehabâtı)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2004.

BAYRAK, M. Orhan : **Osmanlı Tarih Yazarları**, Milenyum Yayınları, İstanbul 2002.

BAYSUN, M. Cavid : "Naîmâ", İslam Ansiklopedisi, C. IX, MEB, İstanbul 1986, ss. 44-49.

BEYDİLLİ, Kemal **1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı** (Meydana gelişi-Tahlili-Tatbiki), İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1981.

_____ **Büyük Frıedrich ve Osmanlılar** (18. Yüzyılda Osmanlı Prusya Münasebetleri), İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1985.

_____ : "Osmanlı Siyasi Tarihi, Küçük Kaynarcadan Yıkılışa", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, IRCICA, Ed. E. İhsanoğlu, C. I, İstanbul 1998, ss. 3-126.

_____ : **Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü**, Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV), İstanbul 2001.

_____ : "Küçük Kaynarca Antlaşması", **Diyanet İslam Ansiklopedisi DİA**, C. 26, Ankara 2002**, ss.** 524-527.

_____ : "Mustafa III", **Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA),** C. 31, İstanbul 2006, ss. 280-283.

BİLGE, Mustafa L. : "Vasıf Tarihi'nin Üç Muteber Zeyli", **Şevki Nezihi Aykut Armağanı**, Etkin Kitaplar, İstanbul 2011, ss. 35-46.

BOSTAN, İdris : **Osmanlılar ve Deniz**, Küre Yayınları, İstanbul 2007.

BURSALI MEHMED TAHİR : **Osmanlı Müellifleri**, Matbaa-i Amire, İstanbul, 1342, C. I-II-III.

BÜYÜKTAPU, Okan : "Mahmûd Sâbit "Târîh-i Silistre" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2013.

ÇAĞMAN, Engin **III. Selim'e Sunulan Islahat Lâyihaları**, KİTABEVİ, İstanbul 2010.

ÇALIŞKAN, Filiz : "Vâsıf'ın Kaynaklarından Enverî Tarihi", **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, ss. 143-163.

_____ "Tanzimat Dönemi ve Sonrasında Osmanlı Teşrifat Müessesesi" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Osmanlı Müessesesi ve Medeniyet Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul 1997.

ÇALIŞKAN, Muharrem Saffet : "(Vekāyi'nüvis) Enverî Sadullah Efendi ve Tarihi'nin I. Cildi'nin Metin ve Tahlili (1182-1188 / 1768-1774)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2000.

CEMALEDDİN EFENDİ : **Âyine-i Zürefâ (Osmanlı Tarih ve Müverrihleri)**, İkdam Matbaası, İstanbul, 1314.

_____ : **Osmanlı Tarih ve Müverrihleri -Âyîne-i Zurefâ-**, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2003.

ÇINAR, Ali Osman : "Mehmed Emin Edîb Efendi'nin Hayatı ve Tarihi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 1999.

DANİŞMEND, İsmail Hami : **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, Türkiye Yayınları, İstanbul 1971, C 4.

DAVUD FATİN EFENDİ : **Tezkire-i Hatimetü'l-eş'ar**, İstanbul 1283/1867.

DERİN, Fahri Çetin : "Abdi Paşa (Nişancı)", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 1988, C. 1, ss. 74-75.

DEVELİ, Hayati : "18. Yüzyıl Türkçesi üzerine", **Doğu Akdeniz Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Dergisi,** S. 1 (1998), ss. 27-36.

EL-ACLÛNÎ : **Keşfü'l-Hafâ,** Dâr-ı İhyâi't-Türâsi'l-Arabî 2. baskı, Beyrut H. 1352**,** C. II.

EMECEN, Feridun Mustafa : F. M. **Taylesanizâde Hâfız Abdullah Efendi Tarihi İstanbul'un Uzun Dört Yılı,** Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2003.

ERGİN, Osman Nuri : **Türkiye Maarif Tarihi**, Eser Matbaası, İstanbul 1977, C. 1.

ERGUN, Sadeddin Nüzhet : **Türk Şairleri**, İstanbul 1946, C. 3.

ERTAŞ, Mehmet Yaşar : **Sultanın ordusu**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2007.

ERTUĞ, Zeynep Tarım : "Hünernâme", **DİA**, İstanbul 1998, C 14, ss. 484-485.

FLÜGEL, Gustav : **Die Arabischen, Persischen, Türkishchen Handschriften der Kaiserlichen und Königlichen Hofbibliothek zu Wien II**, Ein Geschenk der Republik Österreich 1977.

GÜMÜŞKILIÇ, Mehmet : "18. Yüzyıl Türkçesinde Ses Hadiseleri" (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Dili Bilim Dalı, İstanbul 1997, C.1.

GÖTZ, Manfred : **Türkische Handschrıften,** Franz Steıner Verlag GMBH, Wiesbaden 1979.

HALAÇOĞLU, Yusuf- : "Cevdet Paşa", **DİA**, İstanbul 1993, C. 7, ss.

AYDIN, M. Akif : 443-450.

HASKAN, Mehmet Nermi : **Eyüp Sultan Tarihi**, İstanbul 2008, C. II, ss. 418-420.

İLGÜREL, Mücteba : "Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi Tarihi", **İstanbul Üni. Fen Edebiyat Fak. Tarih Dergisi**, S. 33, İstanbul 1980-1981, ss. 445-447.

——————— : "Vak'anüvislerin Taltiflerine Dâir", **Bekir Kütükoğlu'na Armağan**, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, ss. 183-193.

——————— : "Vakanüvis Ahmed Vâsıf Efendi'nin İspanya Elçiliği ve Götürdüğü Hediyeler", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S. 46, İstanbul 2009, ss. 27-35.

——————— : "Vâsıf Ahmed Efendi", **DİA,** İstanbul 2012, C. 42, ss. 535-537.

İPŞİRLİ, Mehmet : "Osmanlı Devlet Teşkilatı, Merkez Teşkilatı", **Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi**, IRCICA, Ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994, C. I, ss. 133-282.

——————— : "Hâcegân", **DİA**, İstanbul 1996, C. 14, ss. 430-431.

——————— : "Halil Nurî", **DİA**, İstanbul 1997, C. 15, ss. 321-323.

——————— : "Islahat", **DİA,** C. 19, İstanbul, 1999, ss. 170-174.

KAÇALİN, Mustafa S. : "Mütercim Âsım Efendi", DİA, İstanbul 2006, C. 32, ss. 200-202.

KARAHAN, Abdülkadir : "Enwerī, **Encyclopaedıa of Islam (EI²***,* İslam Ansiklopedisi [İng.]), II. Tertip, London 1965, C. II, ss. 702.

KARAL, Enver Ziya : **Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları Nizam-ı Cedid (1789-1807)**, Ankara 1988.

KÖSE, Osman : **1774 Küçük Kaynarca Andlaşması**, TTK, Ankara 2006.

KUZUCU, Serhat : **Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları**, Selenge Yayınları, İstanbul 2013.

KÜTÜKOĞLU, Bekir : **Çeşmizâde Tarihi**, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1959.

_____ : "Müverrih Vasıf'ın Kaynaklarından Hâkim Tarihi", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi (İÜEF Tarih Dergisi),** C. V, S. 8 (Eylül-1953), ss. 69-76; C. VI, S. 9 (Mart-1954), ss. 69-76; C. VII, S. 10, (Eylül -1954), ss. 79-102.

_____ : "Vekāyinüvis", **İA**, MEB, İstanbul 1986, C. 13, ss. 271-287.

_____ : **Vekayi'nüvis Makaleler**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul 1994.

_____ : "Vak'anüvis", **DİA**, İstanbul 2012, C. 42, ss. 457-461.

LEWİS, Bernard : "Meşveret", **İsranbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi**, İstanbul 1981-1982, S. 12, ss. 775-782.

MEHMED SÜREYYA : **Sicill-i Osmanî**, Matbaa-i Amire, İstanbul 1308, C. I-II-III.

MEHMEDOĞLU, M. Sabri : **Ortak Akılla Düşünmek Meşveret Geleneğimiz ve Demokrasi**, Nesil Yayınları, İstanbul 2006.

MORDTMANN, J.H. : . "Enwerī", **Encyclopedıe de L'Islam (EA,** İslam Ansiklopedisi [Fr.]), I. Tertip Leyde 1927, C. II, ss. 30.

ORTAYLI, İlber : **Türkiye İdare Tarihi**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara 1979.

ÖĞRETEN, Ahmet : "Nizâm-ı Cedîd'e Dâ'ir Islâhât Lâyihaları", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul 1989.

ÖLMEZOĞLU, Ali : "Cevdet Paşa", **İA, MEB**, İstanbul 1977, C. 3, ss. 114-123.

ÖZCAN, Abdülkadir : "Ahmed Câvid", **DİA**, İstanbul 1989, C. 2, ss. 52-53.

PARMAKSIZOĞLU, İsmet : **Nusretme (Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa)**, MEB Basımevi, İstanbul 1962, C.I, Fasikül I.

_____ : "Enverî Sadullah", **Türk Ansiklopedisi (TA),** MEB, Ankara 1968, C. XV, ss. 230-231

SAKAOĞLU, Necdet : "Yangın Destanları (Osmanlı Dönemi)", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İstanbul 1994, C. 7, ss. 425-437.

SARICAOĞLU, Fikret : **Kendi Kaleminden Bir Padişahın Portresi Sultan I. Abdülhamid (1774-1789),** Tarih ve Tabiat Vakfı (TATAV), İstanbul 2001.

_____ : "1774-1789 Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Dış Politikası", ", **Türkler**, Ed. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 12, ss. 545-553.

_____ : "Rûznâme", **DİA,** İstanbul 2008**,** C. 35, ss. 278-281.

_____ : "Sır Kâtibi Osmanlılarda" **DİA,** İstanbul 2009, C. 37, ss. 117-118.

SARIKAYA, Hüseyin : **Ahmed Vâsıf Efendi ve Mehâsinü'l-âsâr ve Hakā'iku'l-ahbâr'ı 1209-1219/1794-1805 (İnceleme ve Metin)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi,

İstanbul 2013.

SERİN, Muhittin : "Rik'a", **DİA,** İstanbul 2008, C. 35, ss. 108-110.

SUNAR, Mehmet Mert : "Ocak-ı Âmire'den Ocak-ı Mülgā'ya Doğru: Nizâm-ı Cedîd Reformları Karşısında Yeniçeriler", **Nizâm-ı Kādim'den Nizâm-ı Cedîde'e III: Selim ve Dönemi,** İSAM yayınları, Ed. Seyfi Kenan, İstanbul 2008, ss. 497-565.

TANSEL, Salahaddin : "Osmanlı-Leh Münasebetleri (1764-1768)", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. IV, Ankara 1946, ss. 69-84.

_____ : "1768 Seferi Hakkında bir Araştırma", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi (AÜDTCF),** C. VIII, S. 4, Ankara 1950, ss. 477-536.

TEKİNDAĞ, Şehabettin : Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", **Belleten**, C. XXXV, S. 140, Ekim 1971, ss. 655-663.

TEMELKURAN, Tevfik : "Gazavât-ı Cezayirli Hasan Paşa", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul 2000.

TOPAKTAŞ, Hacer : "Dersaadette Son Leh Elçisi: "Francıszek Pıotr Potockı'nin Elçiligi Ekseninde Osmanlı-Leh Diplomatik İlişkileri ve Uluslararası Boyutu (1788-1793)", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Doktora Tezi), Ankara 2012.

TOPRAK, Seydi Vakkas : **Nurî Tarihi (Metin İnceleme)**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimlar Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2011

UÇAROL, Rifat : **Siyasi Tarih (1789-2001),** Der Yayınları (7. Baskı), İstanbul 2001, s. 48.

UZUN, Efkan-ORUÇ, Şahin : "Osmanlı Tarihçilerinin (Vekayi'nüvis) Gelir Kaynakları", **Turkish Studies** (İnternational Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish

or Turkic), Ankara 2013, ss. 373-387.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı : **Osmanlı Devletinde Saray Teşkilatı**, TTK Ankara 1945.

_____ : **Osmanlı Devletinde Merkez ve Bahriye Teşkilatı**, TTK, Ankara 1948.

_____ : "Üçüncü Sultan Selim Zamanında Yazılmış Dış Ruznâmesinden 1206/1791 Ve 1207/1792 Senelerine Âit Vekayi", **Belleten**, XXXVII/148, Ankara 1973, ss. 607-662.

_____ : **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1982, C. IV, I. Bölüm.

ÜSTÜNER, Ahmet : "Yusuf Paşa'nın Sefer-nâmesi", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatlar Ana Bilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005.

WOODHEAD, Christine : "Şehnâmeci", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi (DİA)**, İstanbul 2010, C. 38,ss. 456-458.

YALÇINKAYA, M. Alaaddin : "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", **Türkler**, Ed. Hasan Celal Güzel, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C. 12, ss. 629-659.

YAVUZ, Sait : "Edîb Mehmed Emin", **DİA**, İstanbul 1994, C. 10, ss. 422-423.

YAZICI, Tahsin : "Arifî Fethullah Çelebi", **DİA**, İstanbul 1991, C. 3, ss. 371-373.

YILDIZ, Kenan : "1660 İstanbul Yangınının Sosyo-Ekonomik Tahlili, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2012.

ZETTERSTEEN, K. Wilhelm : **Die Arabischen Persischen und Türkishhen Handschrlften**, Upsala 1935, C. II.

"Şem'dânîzâde Süleyman Efendi", **DİA,** İstanbul 2010, C. 38, ss. 501-503.

SÖZLÜKLER VE KATALOGLAR

AKBAYAR, Nuri : **Osmanlı Yer Adları Sözlüğü**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

ALBAYRAK, Nurettin : **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**, Kapı Yayınları, İstanbul 2009.

AYVERDİ, İlhan : **Misalli Büyük Türkçe Sözlük,** Kubbealtı Neşriyâtı (2. Baskı), İstanbul 2010, C. 1-2-3.

DEVELİOĞLU, Ferit : **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2011 (28. Baskı).

EYÜPOĞLU, E. Kemal : **Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler**, Doğan Kardeş Matbaacılık, C. I-II, İstanbul 1975.

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmalar Kataloğu, İstanbul 1945-1951

KARATAY, F. Ethem : **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, İstanbul 1964, C. 1-2.

PAKALIN, Mehmed Zeki : **Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, MEB, İst. 1993, C. I-II-III.

PARLATIR, İsmail : **Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.

REDHOUSE, Sır James W. : **Turkısh and English Lexıcon,** Çağrı Yayınları (3. Edition), İstanbul 2006.

SARAÇ, Tahsin : **Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük**, Adam Yayınları, Maslak İstanbul 1985.

SARAÇBAŞI, M. : **Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü**, Yapı Kredi

Ertuğrul Yayınları, İstanbul 2010.

SEZEN, Tahir : **Osmanlı Yer Adları**, TC Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2006.

ŞEMSEDDİN SAMİ : **Kâmûs-ı Türkî,** Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.

ÖZCAN, Abdülkadir : **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Tezleri (Lisans-Doktora),** Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1984.

ÜNAL, Mehmet Ali **Osmanlı Tarih Sözlüğü**, Paradigma, İstanbul 2011, s.709.

EKLER

Ek 1: Yazmalar Ortak Fihristi

<table>
<tr><th colspan="5">ORTAK FİHRİST</th></tr>
<tr><th rowspan="2">BAŞLIKLAR</th><th colspan="4">VARAK NO</th></tr>
<tr><th>AE</th><th>T</th><th>EE</th><th>B</th></tr>
<tr><td>V.CÜZ
Zikr-i ba‘zı ez-Vekāyi‘-i Sene İhdâ ve Mieteyn ve Elf
1201
[1786-1787]</td><td>1b</td><td>0b</td><td>5b</td><td>2b</td></tr>
<tr><td>Nehzat-ı Surre-i Hümâyûn ez-Üsküdar</td><td rowspan="3">3a</td><td rowspan="5">2a</td><td rowspan="2">8a</td><td rowspan="2">5a</td></tr>
<tr><td>Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn</td></tr>
<tr><td>Rücû‘-ı Reîsülküttâb-ı Sâbık Ataullah Beyefendi be-Âsitâne-i Saâdet</td><td rowspan="2">8b</td><td rowspan="2">5b</td></tr>
<tr><td>Reften-i Şahin Giray be-Cezîre-i Rodos</td><td>3b</td><td>9a</td><td>6a</td></tr>
<tr><td>Hitâm-ı Binâ-yı Câmi‘-i Kabasakal</td><td>4a</td><td>2b</td><td>9b</td><td>6b</td></tr>
<tr><td>Vukū‘-ı Tevcîhât</td><td>4b</td><td rowspan="3">3a2</td><td>10a</td><td>7a</td></tr>
<tr><td>İ‘tâ-yı Vezâret be-Mîrimîrân [Darendeli] İbrahim Paşa</td><td rowspan="2">5a</td><td>10b</td><td>7b</td></tr>
<tr><td>Mahnûkī-i Şahin Giray</td><td>11a</td><td>8a</td></tr>
<tr><td>Zikr-i ba‘zı ez-Havâdis-i Irak ve Basra</td><td>6a</td><td>4a</td><td>12a</td><td>9a</td></tr>
<tr><td>İcmâl-i Mükâlemât-ı Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi bâ-Elçi-i Moskov ve Zikr-i ba‘zı ez-Mecâlis-i Müşâvere</td><td>8b</td><td>5a</td><td>14b</td><td>11b</td></tr>
<tr><td>Sûret-i Hatt-ı [Şerîf]</td><td rowspan="2">12a</td><td rowspan="2">7a</td><td rowspan="2">19a</td><td>15b</td></tr>
<tr><td>[Akd-i Encümen-i Şûrâ]</td><td></td></tr>
<tr><td>Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Îrâd-ı ba‘zı ez-Havâdis</td><td>13b</td><td rowspan="3">8b</td><td rowspan="2">21b</td><td>17b</td></tr>
<tr><td>Hâdise</td><td rowspan="2">14a</td><td rowspan="2">18a</td></tr>
<tr><td>Zikr-i Tertîb ve İhrâc-ı Donanma-yı Hümâyûn be-Cânib-i Bahr-i Siyâh ve Mahâll-i Sâire</td><td>22a</td></tr>
<tr><td>Zikr-i Îrâd-ı ba‘zı ez-Esbâb-ı Vukū‘-ı Mükâlemât ve Beyân-ı Mükâleme-i Bebek</td><td>15a</td><td>9a</td><td>23a</td><td>19a</td></tr>
<tr><td>Sûret-i Meclis-i Mükâleme</td><td>17a</td><td>9b</td><td>25b</td><td>21b</td></tr>
<tr><td>Tevcîhât-ı Ulemâ</td><td rowspan="2">21b</td><td rowspan="2">13a</td><td rowspan="2">30b</td><td rowspan="2">26a</td></tr>
<tr><td>İcmâl-i Mükâleme-i Çiftlik-i Levend Zikr-i Mukaddeme-i Meşveret-i a‘zamî der-Bâbıâsafî</td></tr>
</table>

BAŞLIKLAR	VARAK NO			
	AE	T	EE	B
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	23b	14b	32b	28a
[Rus Elçisine Verilen Cevaplar]				
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	30b	18b	40a	35b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	32a	19b	42a	37a
Zikr-i Akd-i Meclis-i Şûrâ der-Sarây-ı Âsafî berây-ı Sefer-i Hümâyûn	32b			
Sûret-i Meclis-i Mezkûr	33a	20a	43a	38a
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	34a	20b	44a	39a
Vukū'-ı Meşveret ve Ahz ü Habs-i Elçi-i Moskov	41b	25b	52b	47a
Neşr-i Evâmir bâ-Etrâf ve Serhaddât-ı Mansûre	43a	26a	54b	49a
Sûret-i Fermân Ba'de'l-elkāb	43b	26b	55a	49b
Vezâret-ı Cerrâhzâde Mîrimîrân Ahmed Paşa ve Me'mûriyyet-i Vezîr Mikdâd Paşa	45a	27b	56b	51a
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	46a	28a	57b	52b
Neşr-i Beyân-nâme be-Etrâf-ı Düvel berây-ı İ'lân-ı Sefer-i Hümâyûn	47a	28b	59a	53b
Sûret-i Beyân-nâme	48a	29b	60a	54b
Zikr-i Tertîb-i Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn ve Tesyîr-i Leşker berây-ı Muhâfaza-i Kılâ'-ı Serhatdât-ı Pâdişâh-ı Rub'-ı Meskûn	49b	30a	61b	56a
Nakl-i Hümâyûn-ı Padişâh-ı Âfâk be-Sahilsarây-ı Aynalıkavak	53a	32a	65b	60b
Zikr-i Nasb-ı Hân be-Cânib-i Kuban	54a	33a	67a	61b
Zikr-i Âmeden-i Süferâ-yı Hâkim-i Poten ez-Musâfât-ı Degen ez-Memâlik-i Hindistan	55b	33b	68b	63b
Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât-ı Sefer-i Hümâyûn	57b	34b	70b	65b
Zikr-i Giriftâr-şuden-i Kalyon-ı Kebîr-i A'dâ ve Rabt-ı O be-Tersâne-i Âmire		35a		
Zikr-i Tevcîhât berây-ı Sefer-i Hümâyûn	59a	35b	72a	67a
Vukū'-ı Muhârebe-i Cüz'iyye der-Pîş-gâh-ı Kılburun	59b	36a	73a	68a
Tetimme-i Vekāyi' În Sâl	60b	36b	73b	68b
Vekāyi'-i Sene İsneteyn ve Mi'eteyn ve Elf **1202** **[1787-1788]**	62a	37b	75b	70b
Ziyâfet-i Sadrıa'zamî bâ-Elçiyân-ı Hind der-Sa'dâbâd				
Duhûl-i Sefâyin-i Donanma-yı Hümâyûn be-Tersâne-i Âmire	62b	37a	76b	71a
Nakl-i Hümâyûn be-Sarây-ı Meyâmin-Merhûn	63a			71b

BAŞLIKLAR	VARAK NO			
	AE	T	EE	B
İmdâd-ı Pâdişâh-ı Gayret-Dest-gâh berây-ı Levâzım u Mühimmât-ı Sunûf-ı Asâkir-i Sipâh	63a	37a	77a	71b
Vefât-ı Şekerzâde es-Seyyid Feyzullah Sermed Efendi				
Vukū'-ı Silsile ve Tevcîh-i Kazâ-yı Haleb	64a	38b	77b	72b
Vefât-ı Âtıfzâde Ahmed Bey			78a	
Hurûc-ı Mevâcib ve rû-malî-i Elçiyân-ı Hindistan be-Atebe-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân	64b			73a
Vukū'-ı Devr ve Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn		39a	78b	
Sûret-i Hatt-ı Şerîf				73b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	65b	39b	79b	74b
Azl-i Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi	66b	40a	80b	75b
Vefât-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî Ebubekir Bey				
Terceme [-i Hâl-i Ebubekir Efendi]	67a			
Vürûd-ı Kapudan Pâşa ve Zikr-i Keyfiyyet-i Râbıta-i Nizâm-ı Mısr	68a	41a	82a	77a
Me'mûriyyet-i Vezîr Bekir Paşa be-Muhâfaza-i Varna ve Nasb-ı Kâtib-i Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî	70a	42a	84a	79a
Nasb-ı Kadı berây-ı Ordu-yı Hümâyûn [Tatarzâde Abdullah Efendi]	70b		84b	
Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa'zamî Hasan Efendi ve Nasb-ı Kâtib-i Kethüdâ Abdullah Efendi				79b
Tevcîh-i Vezâret be-Ahmed Ağa ve Ağa-yı Yeniçeriyân-ı Dergâh-ı âlî	71a	42b	85a	80a
Vefât-ı el-Hâcc Yeğen [Seyyid Mehmed] Paşa	71b		85b	
Terceme [-i Hâl-i el-Hâcc Yeğen Seyyid Mehmed Paşa]		43a		80b
Tevcîh-i Rütbe-i Vezâret be-Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi ve Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât	72b		86b	81b
Zikr-i Reîsülküttâb-şuden-i Mehmed Raşid Efendi ve îrâd-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye berây-ı Sefer-i Hümâyûn	73a	43b	87a	
Zikr-i Çâvûşbaşı-şuden-i el-Hâcc Salih Ağa ve ba'zı ez-Tevcîhât-ı Sâire				82a
Tevcîh-i Eyâlet-i Bosna be-Bekir Paşa	73b	44a	87b	82b
Velâdet-i Emine Sultân -ammera'llâhu teâlâ-				
Azl-i Defterdâr [İsmail] Efendi	74a		88a	83a
Vefât-ı Ataullah Beyefendi				
Zikr-i Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Rikâbiyye	75a	44b	89a	84a
Zikr-i Ba'zı ez-Tebdîlât-ı Menâsıb-ı Vüzerâ ve İ'tâ-yı Vezâret be-Kethüdâ-yı Melek Mehmed Paşa				84b

BAŞLIKLAR	VARAK NO			
	AE	T	EE	B
Zikr-i Mütâbaat-ı Hân-ı Revan be-Devlet-i Seniyye-i Şâmihu'l-Erkân	75b	45a	89b	85a
Sûret-i Fermân be-Hân-ı Revân Mehmed Hân	77a	45b	91a	86b
Nasb-ı Tûğ be-Pâye-i Nerd-bân	79b	47a	93b	89a
Vukū'-ı Meşveret-i Umûm der-Bâbıâsafî ve Enderûn-ı Hümâyûn berây-ı Vukū'-ı Sefer-i Nemçe			94a	89b
Sûret-i Beyân-nâme	81b	48a	96a	91b
Hurûc-ı Mevâcib ve Vukū'-ı Devr	86a	49a	97b	93a
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	86b		98a	93b
Vukū'-ı Rikâb ve Azl-i Şeyhülislâm [Mehmed Mekkî Efendi]	87a	49b	98b	94b
Nasb-ı Kaymakam der-i Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba'zı ez-Tevcîhât	87b		99a	
Zikr-i Tevcîhât			99b	95a
Avdet-i Elçiyân-ı Hind	88a	50a		
Zikr-i İhrâc-ı Tûğ-ı Nusret-Füruğ-ı Âsafî be-Sahrâ-yı Davud Paşa				
Zikr-i Hurûc-ı Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Davud Paşa	88b		100a	95b
Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Davud Paşa		.-	.-	-
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	89a	.-	-	-

BAŞLIKLAR (VI ve VII. CÜZ)	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Fihrist	90b	1b	1b
Fihrist	91a	2a	2a
Fihrist	91b	2b	2b
Fihrist	92a	3a	3a
Fihrist	92b	3b	3b
Fihrist	93a	4a	4a
Fihrist	93b	4b	4b
Fihrist	94a	5a	5a
Fihrist	94b	5b	5b
Fihrist	95a	6a	6a
Fihrist	95b	6b	6b
Fihrist	96a	7a	7a
Fihrist	96b	7b	7b
Fihrist	97a	8a	8a
Fihrist	97b	8b	8b
Fihrist	98a	9a	9a
Fihrist	98b	9b	9b
Fihrist	99a	10a	10a
Fihrist	-	-	10b
Fihrist	-	-	11a
VI. CÜZ **Vekāyi‘-i Sene İsneteyn ve Mi’eteyn ve Elf** **1202** **[1787-1788]**	99b	1b	1b
Mukaddeme-i Sefer-i Hümâyûn	102a	3a	4a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Davud Paşa	104a	4b	6b
İ‘dâm-ı Abdi Ağa			7a
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Edirne ve Vürûd-ı ba‘zı ez-Ahbâr-ı Sâ[i]re ve Dilhâ ez-Cânib-i Serhaddârân-ı Devlet-i Aliyye	104b	5a	7b
Vefât-ı Başbuğ-ı Boğdan Bekir Paşa	107a	6b	10a
İstitrâd	107b		10b
Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Süleyman Ruhî Ağa		7a	11a
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Edirne	108b	7b	12a
Zikr-i Meşveret-i Uhrâ	110a	8b	13b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn	111b	9b	15b
Alay-nümûden-i Mîrimîrân Seyyid Abdi Paşa			
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Edirne			16a
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Filibe	112a	10a	16b
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Tatarpazarı	112b		17a
Zikr-i Giriftârî-i Voyvoda-i Boğdan be-Dest-i Nemçe ve İ‘tâ-yı Vezâret-i Zihnevî Hasan Ağa ve Tayfur Bey	113a	10b	17b
Vukū‘-ı Muhârebe der-Cânib-i Eflak ve Âmeden-i Üserâ-yı Nemçe	114a	11a	18b
Vefât-ı Muhâsebe-i Evvel Seyyid Numan Bey	114b	11b	19a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Tatarpazarı			
Vürûd-ı Haber-i Meserret-eser ez-Cânib-i Bosna		12a	19b
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Sofya ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı İkāmet	115b	12b	20b
Tebdîl-i Çâvûşbaşı der-Rikâb-ı Hümâyûn ve Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye	116b	13a	21a
Vukū‘-ı Harîk			21b
Vefât-ı Çerkez Mehmed Bey	117a	13b	22b
İ‘tâ-yı Vezâret be-Selim Ağa	117b		22b
Alay-nümûden-i İbn. Panakduz ve İbn. Çalık	118a	14a	22a
Azl ü Nefy-i Kadı-ı Ordu-yı Hümâyûn Abdullah Efendi			23b
Mahnûkī-i Yusuf Hüsnü Efendi	118b	114b	24a
Avdet-i Telhîsî-i Serdâr-ı Ekremî be-Ordu-yı Hümâyûn	119a		24b
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	119b	15a	25a
Zikr-i Ziyâfet be-Gürûh-ı Bektâşiyân	120a	15b	26a
Zikr-i ba‘zı ez-Keyfiyyet-i Usât-ı Reâyâ ve İ‘tâ-yı Takviyet ü İânet be-Cânib-i Belgrad	121a	16a	27a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Sofya be-Cânib-i Niş	122b	17a	28b
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Niş	123a	17b	29a
Vukū‘-ı Tevcîhât der-Sahrâ-yı Niş	123b	18a	30a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Niş be-Cânib-i Fethülislâm			
Vukū‘-ı Kīl ü Kāl der-Miyân-ı Neferât-ı Yeniçeriyân ve Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Osman Ağa]	124b	18b	31a
Zikr-i Serasker-şuden-i Serasker-i Vidin Vezîr Müşterî-Tedbîr Hasan Paşa	125b	19a	32a
Tebdîl-i Makām-ı Ordu-yı Hümâyûn	126b	20a	33a
Mürûr-ı Serasker-i Vidin Vezîr Hasan Paşa be-cânib-i Kalafat			33b
Evvel-i Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Serasker Vezîr Hasan Paşa ve Nez‘ u Teshîr-i Nezaret ez-Dest-i Küffâr-ı Liâm	127b	20b	34a

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Me'mûriyyet ve Azîmet-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Cânib-i Fethülislâm	129a	20b	36b
Reften-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Tarîk-i Tebdîl be-Cânib-i Nezaret ve Tertîb-i Meclis-i Meşveret berây-ı Teshîr-i Mehadiye	129b	22a	
Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin be-Cânib Fethülislâm	130b	22b	37b
Yoklama-i Zuamâ	131b	23b	39a
Muhârebe-i Cüz'iyye der-Boğaz-ı Mehadiye	132a		39b
Zikr-i Tevessül be-Daavât-ı Müstecâbe ve Kırâat ba'zı ez-Havâss-ı Müstetâbe	132b	24a	40a
Vusûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Fethülislâm-ı Dârü's-selâm	134a	25a	41b
Azl [Süleyman Ruhî Ağa] ü Nasb-ı Kethüdâ [Ahmed Efendi] ve Tevcîhât-ı Sâire	134b		42a
Vefât-ı Esma Sultân -sabbet aleyhâ se[']abîb-gufrân-	134b	25b	42a
Vefât-ı Süleyman Ruhi Ağa	135a		42b
Terceme [-i Hâl-i Süleyman Ruhi Ağa]			
Vukū'-ı Meşveret ve İhtiyâr-ı İkāmet be-Fethülislâm	135b	26a	43a
Zikr-i Muhârebe-i Sâniye Serasker Paşa der-Boğaz-ı Mehadiyeve Teshîr-i ba'zı ez-Tâbyahâ-yı Küffâr-ı Dûzah-peymâ	136a		43b
Zikr-i Teshîr-i Mehadiye	137b	27b	45b
Teshîr-i İnlik be-Mübâşeret-i Serdâr-ı Ekrem	139a	28b	47a
Sûret-i Emr-i Şerîf	141a	29b	49a
Vukū'-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm be-Nezâret	143b	31b	53a
Vukū'-ı Meşveret der-Mehadiye ve Reften-i Vezîr Çerkez Hasan Paşa be-Tecessüs-i Keyfiyyet-i A'dâ	145a	32a	53a
Zikr-i Muhârebe-i Memiş Paşa ba-Küffâr-ı Nemçe ve Giriftârî-i Koçu ve Vezâret-i Müşârün-ileyh	146a	33a	54b
Terceme-i [Hâl-i] Koçu	146b	33b	55a
Zikr-i Meşveret berây-ı Reften-i Serdâr-ı-Ekrem be-Cânib-i Mehadiye ve Ta'yîn-i Mahall-i Meştâ	148a	34b	56b
Zikr-i Muhârebe-i Sâlise-i Azîme bâ-Küffâr-ı Hâk-sâr der-Pîş-gâh-ı Şebeş ve İnhizâm-ı Müşrikîn-i Hâsirîn ve Mansûrî-i Leşker-i Müslimîn	150a	35b	58b
Teznîb-i Makāl	153b	37b	62b
Zikr-i Nebze ez-Ahvâl-i Zehâyir	154a	38b	63a
Zikr-i Mukaddeme-i Tekādîr-i Üserâ	155b	39b	65a
Sûret-i Takrîr	156a		
Vukū'-ı Meşveret berây-ı Nakl-i Ordu ve Tâhten-i Bilâd-ı Adüvv-yı Siyeh-rû	158a	41a	67b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Zikr-i Teshîr-i Akpalanka ve Pançova ve Hitâm-ı Tasfiye-i Sevâhil-i Nehr-i Tuna ve Îrâd-ı Serasker-şuden-i Muhâfaza-i Belgrad Vezîr Abdi Paşa	161b	43a	71a
Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn	162b	44a	72b
Vekāyi‘-i Sene Selase ve Mieteyn ve Elf 1203 [1788-1789]	163a	44a	
Avdet-i Serdâr be-Ordu-yı Hümâyûn ve Ric‘at-ı Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye			
Hank-ı Vezîr Darendeli İbrahim Paşa	165a	45b	75a
İ‘tâ-yı Memhûr be-Zümre-i Yeniçeriyân ve Sâir Tavâif-i Askeriyye-i Piyâdegân	166a	46a	75b
Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân ve Ser-cebeciyân	166b	46b	76b
Vürûd-ı Ser-çûkadâr Hazret-i Şehriyârî be-Ordu-yı Hümâyûn	167a	47a	77a
Âmeden-i Haber-i İstilâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal‘a-i Hotin ve Vukū‘-ı Meşveret ve Avdet-i Ser-çûkadâr-ı Şehriyârî be-Rikâb-ı Hümâyûn	167b		77b
Zikr-i İnşâ ve Hitâm-ı Cisr ber-Nehr-i Tuna der-Kenâr-ı Orşova	169a	48b	79a
Zikr-i İ‘tâ-yı Takviyet be-Nezaret ve Ada-i Kebîr ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Fethülislâm	170b	49a	80b
Zikr-i Nebze-i ez-Evsâf-ı Nehr-i Tuna ez-Hadd-ı Kal‘a-i Vidin tâ-Hudûd-ı Kasaba-i Orşova ve Mehadiye	171a	49b	81a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Fethülislâm ve Vusûleş be-Sahrâ-yı Vidin	173a	51a	83a
Zikr-i Keyfiyyet-i Memiş Paşa ve Şehâdet-i Başbuğ-i Tuna [Çadırcızâde Mehmed Ağa] ve Ref‘-i Vezâret-i Süleyman Feyzi Paşa	173b		83b
Vefât-ı Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi der-Rikâb ve Reîsülküttâb-şuden-i Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi der-Rikâb-ı Hümâyûn	175a	52b	85b
Terceme [-i Hâl-i Reîsülküttâb Mehmed Nahifî Efendi]			86a
Vukū‘-ı Meşveret ve Vaz‘-ı Livâ-yı Şerîf be-Sanduka-i Saâdet Rehîn ve Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Vidin	175b	53a	
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Rusçuk	176b	53b	87a
Meclisde Okunan Kâğıdın Sûreti			87b
Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Kasaba-i Rusçuk	180b	56a	91a
Reften-i Mektûbî-i Sadrı‘azamî İbrahim Efendi be-Rikâb-ı Hümâyûn	181a	56b	91b
Tevcîh-i Riyâset be-Seyyid Mehmed Hayri Efendi	181b	57a	92b
Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn der-Meştâ-yı Rusçuk			
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	182b	57b	93a
Zikr-i İstilâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Özü	183b	58a	94b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı İ‘lân-ı Velâdet-i Hibetullâh Sultân	186a	60a	97a
Sûret-i Mahzar be-Tarîk-i Arzuhâl			
Zikr-i Vefât-ı Abdülhamid Hân	187b	61a	98b
Hayrât-ı Halîfe-i Müşârün-ileyh [I. Abdülhamid]	188b	61b	99b
Vüzerâ-yı Merhûm-ı Müşârün-ileyh [I. Abdülhamid]			
VII. CÜZ	189b	62b	102b
Vekāyi‘-i Sene Selase ve Mieteyn ve Elf **1203** **[1788-1789]**	190b	63a	103b
Zikr-i Cülûs-ı Cenâb-ı Sultân Selim Hân -ebbede’llâhü hilâfetehû ilâ-âhiri’d-devrân-			
Târîh-i berây-ı Cülûs-ı Hümâyûn-ı Halîfe-i Ümem	191b	63b	104b
Târîh-i berây-ı İ‘fâ-yı Lihye-i Mübâreke-i Şehinşâh-ı Âlem		64a	
Zikr-i ba‘zı ez- Vukūât-ı Hâlât-ı Mübeşşere	192a		105a
Târîh-i Diğer berây-ı Îfâ-yı Lihye-i Pâdişâh-ı Âlem	192b	-	-
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Pâdişâhî		64b	106a
Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Beşâret-merhûn be-Cânib-i Meştâ-yı Hümâyûn ve be-Bâbıâlî	193a	65a	106b
Tevcîh-i Ketküdâî-i Bevvâbîn-i Şehriyâr-ı İnâyet-güzîn be-Mîr Şemseddin ve Kethüdâî-i Vâlide Sultân be-Lala Mahmud Bey	194a	65b	107b
Zikr-i Kudûm-ıVâlide Sultân be-Sarây-ı Âmire-i Pâdişâh-ı Dârâ-Dürr-bân	194b		108a
Zikr-i Itlâk ba‘zı ez-Ekâbir-i Ulemâ-yı A‘lâm	195a	66a	108b
Hurûc-ı Mevâcib-i Kıst-ı Vâhid der-Meştâ-yı Rusçuk	195b	66b	109a
Zikr-i Adim-i Vukū‘-ı Fâide ez-İttifâk-ı İsveç ve Prusya	196b	67a	110a
Zikr-i Takdîm ve İ‘tâ-yı Mühr-i Hümâyûn be-Cânib-i Serdâr-ı Ekrem [Yusuf Paşa] be-Ordu-yı Übbehet-makrûn		67b	110b
Zikr-i Takallüd-i Seyf	197a	68a	111b
Beneş-i Âsafî be-Sahrâ-yı Rusçuk	197b	68b	112a
Zikr-i Serasker-şuden-i Kapudan-ı deryâ Gāzî Hasan Paşa ve Nasb-ı Kapudan-ı deryâ	198a		112b
Bend-i Livâ-yı Şerîf be-Sütûn-ı Mübârek-hîş	198b	69a	113a
Ta‘yîn-i Ordugâh-ı Mevkib-i Hümâyûn	199a	69b	113b
Azîmet-i Kethüdâ-yı Sadrıa‘zam[î Nazif Efendi] be-Cânib-i Âsitâne-i Aliyye	199b		
Zikr-i Kethüdâ-yı Sadrı‘azamî-şuden-i Hasan Efendi ve İrâd-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye			114a

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Neşr-i Buyuruldu be-Ocakhâ berây-ı İhrâc-ı Ordu Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk	200b	70a	114b
Zikr-i İrsâl-i Hükm-i Şerîf ez-Cânib-i Vâlide Sultân -aliyyetü'ş-şân	201a	70b	115a
Zikr-i Vâkıa-i Kalas	201b	71a	116a
Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Şerîf ve Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Rub'-ı Meskûn be-Ordu-yı Zafer-Makrûn	203a	72a	117b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	203b	72b	118a
Hurûc-ı Donanma-yı Hümâyûn ve İ'tâ-yı Rütbe-i Vezâret be-Kapudan-ı deryâ Hüseyin Paşa	204a	-	-
Maktûlî-i Selim Ağa Emîn-i Tersâne-i Âmire	204b	72b	118b
İ'tâ-yı Vezâret	205a	73a	119a
Vukū'-ı Meşveret			
İhtiyâd-ı İkāmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Rusçuk ve Tedâbîr-i Sâire	206b	74a	120b
Azl-i Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa	207b	74b	121b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	208b	75b	122b
Zikr-i Sadrıa'zam ve Serdâr-ı Ekrem-şuden-i Serasker-i Vidin Hasan Paşa			123a
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	210b	77a	125a
Tevcîh-i Seraskerî-i Cânib-i Vidin ba-Eyâlet-i Sivas be-Serdâr-ı Ekrem-i Sâbık Yusuf Paşa	211a		125b
Mahnûkī-i Ahmed Nazif Efendi		77b	126a
Zikr-i Meşveret	211b		
Azl-i Kethüdâ-yı Sadrıa'zamî Hasan Efendi ve Nasb-ı Süleyman Raşid Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire	213a	79a	128a
Mürûr-ı Kemankeş Mustafa Paşa ez-Nehr-i Tuna	213b	81a	-
Zikr-i Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn [ve] Pâdişâh-ı Kerâmet-nümûn	214b	79a	128a
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	215a	80a	129a
Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer	215b		129b
Sûret-i Takrîr	216a		
Tedâbîr ve Vâkıât-ı Müteferrika	217b	82a	132b
Vukū'-ı Muhârebe-i Cüz'iyye der-Bender ve Vefât-ı Vezîr Varnalızâde Selim Paşa ve Tedbîr-i Diğer	218b	82b	134a
Vukū'-ı Tevcîhât Der-Âsitâne-i Aliyye ve Ordu-yı Hümâyûn	220a	83b	135b
Vukū'-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Rihlet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Silistre	220b	84a	136a
Vukū'-ı Harîk Der-Âsitâne	221b	84b	137a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Rusçuk	222a	85a	137b
Zikr-i Meşveret ü Mübâşeret be-İstikşâf-ı Ahvâl-i Tarîk-i İsakcı			

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Âmeden-i Dil ez-Cânib-i Serasker-i Vidin Yusuf Paşa ve ez-Muhâfız-ı İbrail Mahmud Paşa	223b	86a	139b
Vukūʻ-ı Muhârebe-i Asâkir-i İslâm bâ-Küffâr-ı Moskovlu-yı Liâm	225a	87a	141a
Vukūʻ-ı Meşveret ve Itlâk-ı Elçi-i Moskov	226a	88a	142a
Âmeden-i Dilhâ-yı Moskovlu ve Takrîr-i Îşân	227b	89a	143b
Vukūʻ-ı Tezelzül Der-Ordu-yı Kemankeş Mustafa Paşa	228a	89b	144b
Azl [Arabgirîzâde Mustafa Ağa] ü Nasb-ı [Selanikî Mustafa Bey] Ser-Kassâbân-ı Ordu-yı Hümâyûn ve Ağa-yı Silâhdârân	230a	90b	147a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i İsakcı	230b	90a	147b
Vukūʻ-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be- Cânib-i İbrail	231b	91b	148b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	235a	94a	152a
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i İbrail			152b
Azl ü Nasb-ı Şeyhülislâm ve Tebdîl-i Kaymakam-ı Rikâb-ı Hümâyûn	236a	95a	153b
Zikr-i Nebze-i ez-Ahbâr-ı Mâdde-i Kapudan Paşa	236b		154a
Vukūʻ-ı Meşveret der-Sahrâ-yı İbrail	237b	96a	155a
Zikr-i şürûʻ be-Tertîb-i Asker-i Ordu-yı Hümâyûn ve İtmâm-ı Levâzım-ı Mevkib-i Hümâyûn	241a	98a	158a
Sûret-i Vesâyâ	242a	99a	159b
Zikr-i Meşveret	244a	100b	161b
Baʻzı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	245b	101b	163a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı İbrail	246a		163b
Zikr-i baʻzı ez-Tedâbîr ve Harekât-ı Mukaddemât-ı Ceng ü Harb ve Vukūʻ-ı Meşveret ve Tahakkuk-ı Emr-i Bîʻat ve Taʻyîn-i Rûzgâr-ı Hareket ve Tahkīk-i Tarîk-i Azîmet be-Düşman-ı Dîn ü Devlet		102a	164a
Sûret-i Kâğıd	248a	103b	166a
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Boza be-Cânib-i Fokşan	250b	105a	168b
Taʻyîn-i Leşker berây-ı Defʻ-i Gāile-i Küçük Alioğlu	252b	106b	170b
Vekāyiʻ-i Sene Erbaʻa ve Mieteyn ve Elf 1204 [1789-1790]	253a		171a
İbkā-yı Vezâret		107a	
Vukūʻ-ı Meşveret ve Tezelzül-i Ordu-yı Hümâyûn			
Sûret-i Mahzar	258b	110b	176b
Tevcîh-i Câh-ı Riyâset	260b	112a	178b
Vukūʻ-ı Muhârebe der-Pîş-gâh-ı İsmail ve Tedârük-i Esbâb-ı Takviyet ân-Cânib	261a	112b	179a

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Zikr-i İ‘tâ-yı Takviyet be-Cânib-i Eflak ve İbrail ve Ubûr-ı Serdâr-ı Ekrem ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Maçin	262a	112b	180a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Maçin be-Cânib-i Şumnu	263a	113b	181a
Azl [Şerîf Molla Efendi] ü Nasb-ı Şeyhülislâm [Mustafa Efendi] ve Sadr-ı Rum ve Kadı-i İslâmbol	264a	114b	182a
Zikr-i Tevcîh-i Vezâret	264b		182b
Vürûd-ı Haber be-İstilâ-yı Kal‘a-yı Belgrad ve Vukū‘-ı Meşveret			
Vefât-ı Osman Paşa Muhâfız-ı Belgrad	265b	115b	183b
İstîlâ-yı Küffâr-ı Hâk-sâr be-Kal‘a-i Akkirman ve Vukū‘-ı Meşveret ve Duhûl-i Ordu-yı Hümâyûn be-Meştâ-yı Şumnu	266a		184a
Vukū‘-ı Meşveret	267a	116b	185b
Sûret-i Hatt [-ı Şerîf]	269b	118a	187b
Sûret-i Buyuruldu Berây-ı Nehy-i İsti‘mâl-i Evânî-i Zer ü Sîm	270b	118b	188b
Azl-i Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa	271b	119b	189b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	272a	120a	190b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf [-i Diğer]	272b	120b	191a
Vürûd-ı Serdâr-ı Ekrem [Gāzî Hasan Paşa] be-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Şumnu	273a		192b
Vukū‘-ı ba‘zı ez-[T]evcîhât-ı Vüzerâ ve Avdet-i Serçûkadâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Atabe-i Ulyâ	274b	121b	193a
Tertîb-i Cezâ-yı Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî [Süleyman Raşid Efendi] ve Mektûbî [Emin] Efendi ve Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî-şuden-i Hasan Efendi ve Tevcîhât-ı Sâire	275a	122a	193b
Vürûd [ü] İsrâ be-Meştâ ez-Cânib-i serasker-i Vidin Yusuf Paşa	276a	123a	194b
Tevcîh-i Vezâret	276b	123b	195a
Takdîm-i Teşrîfât-ı Hümâyûn ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Ru‘b-ı Meskûn be-Sû-yı Serdâr-ı Ekrem	277a		195b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	277b	124a	196a
Sûret-i Hatt-ı Şerîf-i Diğer	278a	124b	197a
Zikr-i İstîlâ-yı Küffâr be-Kal‘a-i Bender ve Siyâset-i ba‘zı ez-Vüzerâ ve A‘yân-ı Vilâyet	279a	125a	197b
Tezyîl-i Makāle	279b	125b	198a
Tevcîhât-ı Vüzerâ	280a	126a	199a
İhrâc-ı Tuğ be-Pâye-i Nerd-bân	280b		
Vefât-ı Serdâr-ı Ekrem [Gāzî] Hasan Paşa		126b	
Terceme-i [Hâl-i] Müşârün-ileyh [Serdâr-ı Ekrem Gazi Hasan Paşa]	281b	127a	200b
Zikr-i Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn berây-ı Kaymakamî-i Ağa-yı Sâbık Muhâfız-ı Rusçuk Hasan Paşa	282b	128a	201b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	283b	128b	202a
Zikr-i Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn-ı Mevâhib Tev'em berây-ı Ta'yîn-i Sadrıa'zam ve Serdâr-ı Ekrem	284a	129a	203a
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	284b	129b	203b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf berây-ı Me'mûriyyet-i Ser-çâvûşân-ı Dîvân-ı Hümâyûn Genc Osman Ağa			
Zikr-i Sadrıa'zam şuden-i Şerif Hasan Paşa	285a		
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	286b	130b	205b
Vukū'-ı ba'zı ez-Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Dîvâniyye ve Defterdâr-şuden-i Ali Râik Efendi	287b	131a	206a
Bend-i Livâ-yı Şerîf be-Sütûn-ı Hîş	288a	131b	206b
Tevcîh-i Mîrimîrânî [Osman Ağa]	288b		207a
Azl [Yahya Ağa] ü Nasb-ı Ağa-yı Ocağ-ı Yeniçeriyân [Hasan Paşa]		132a	207b
Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn be-Sahrâ-yı Dil-ârâ-yı Şumnu	289a		
Zikr-i Galebe-i Merâkib ü Sefâyin-i Sultânî der-Bahr-i Sefîd	289b	132b	208a
Hurûc-ı Mevâcib	291a	133b	210a
Hareket-i Hân-ı Kuban Baht Giray be-Cânib-i İsmail	292a	134b	210b
Kethüdâ-yı Serdâr-ı Ekremî-şuden-i Emîn-i Defter-i Hakānî es-Seyyid Feyzullah Efendi	293a	135a	211b
Zikr-i Gazve-i Cemîle-i Yergöğü	293b		212a
Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Yergöğü	297a	137b	215b
Vukū'-ı Tevcîhât der-Rikâb-ı Hümâyûn ve der-Ordu-yı Nusret-merhûn	297b	138a	216a
Mürûr-ı Serdâr-ı Ekrem be-Cânib-i Yergöğü ve İ'tâ-yı Vezâret be-Mîrimîrân Abdullah Paşa ve Avdeteş be-Sû-yı Ordu-yı Hümâyûn	298b	138b	217a
Takdîm-i Atiyye vü Çelenk ez-Cânib-i Pâdişâh-ı Mekârim Âheng	299b	139b	218a
Takdîm-i Hatt-ı Hümâyûn	300a	139b	218b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	301a	140b	219b
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	301b	141a	220a
Ref'-i Vezâret-i Sırrı Selim Paşa	302b	141b	221a
Vefât-ı Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa	303a	142a	221b
Terceme-i [Hâl-i] Merhûm-ı müşârün-ileyh [Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa	303b		222a
Şürû'-ı Vürûd-ı Asâkir be-Ordu-yı Hümâyûn	304b	143a	222b
Zikr-i İ'dâm-ı Hacı Himmetzâde [Hacı Ahmed]	305a	143b	223b
Zikr-i İ'dâm-ı Azaklızâde	305b	144a	224a
Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf ve Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Şehriyâr-ı Kerâmet- elîf	306b	144b	225a

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	307b	145a	226a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Şumnu be-Cânib-i Rusçuk	308b	145b	226b
Zikr-i Mansûrî-i Donanma-yı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn	309a	146b	227b
Nefy-i Mukābele-i Süvârî Mehmed Raşid Efendi ve Vukū‘-ı Tevcîhât	311a	147b	229a
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Yergöğü	311b	148a	230a
Vukū‘-ı Meşveret	312b	149a	231a
Vürûd-ı Elçi-i Prusya ve Şürû‘ be-Mükâleme-i Akd-i Mütâreke	314a	150a	232b
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Civâr-ı Yergöğü be-Sahrâ-yı Yergöğü	315a	150b	223a
Nefy ü İclâ-yı Sadr-ı Rum [Mollabeyzâde Mustafa Bey] ve Tevcîhât-ı Menâsıb-ı Ulemâ	315b	151a	233b
Vefât-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Mustafa Sıdkı Efendi]			234a
Terceme [-i Hâl-i Mustafa Sıdkı Efendi]	316a	151b	234b
Vekāyi‘-i Sene Hams ve Mi’eteyn ve Elf **1205** **[1790-1791]**	316a		
Zikr-i Muhârebe-i Donanma-yı Hümâyûn ve Rûmâlî-i Kapudan-ı deryâ be-Huzûr-ı Pâdişâh-ı Rub‘-ı Meskûn			
Zikr-i Vukū‘-ı Mütâreke ve Mübâdele-i Temessük ve İksâ-yı Hil‘at be-Murahhasân-ı Akd-i Mütâreke	317b	152b	235b
Sûret-i Temessük-i Mütâreke	318a	153a	236b
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ	321a	155a	239b
Ubûr-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Nehr-i Tuna be-Cânib-i Rusçuk			
Zikr-i İ‘dâm-ı Voyvoda-i Eflak Mavroyani	322a	156a	240b
Terceme [-i Hâl-i Mavroyani]	324a	157a	242b
Vukū‘-ı Meşveret	324b	157b	243a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Rusçuk be-Cânib-i Silistre	325a	158a	243b
Azl ü Nefy-i Ser-topî Hasan Ağa	326a	158b	244b
Vürûd-ı Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn be-Ordu-yı Hümâyûn	326b	159a	245a
Ta‘yîn-i Murahhasân-ı Nemçe	327a	159b	245b
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ			
Vukū‘-ı Muhârebe ve İnhizâm-ı Küffâr-ı der-Kili ve İ‘tâ-yı Takviyet be-irsâl-i Asâkir ü Zehâyir ve Nakd-i Küllî	327b	160a	246a
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Yurd-ı Aydemür be-Sahrâ-yı Bakıkra	329a	161a	247b
Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Maçin	329b		
Reften-i Sefîr-i Rusya be-Cânib-i Devlet-i Hîş ve Muztarib-şuden-i İbrail ve İsmail ve Kili ez-Zuhûr-ı Tabur-ı Küffâr-ı bed-Endîş	331a	162b	249b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Takviyet be-Kili ve Serhaddât-ı Sâire ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Salih Paşa	332a	163a	250b
Vefât-ı Lala Mahmud Bey	333b	164a	251b
Zikr-i Reften-i Murahhasân-ı Devlet ez-Mevkib-i Hümâyûn be-Cânib-i Zişţovi	333b	164b	252a
Vukū‘-ı Meşveret ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Emîn Efendi ve Mîrimîrân Mehmed Paşa ve Ref‘-i Vezâret ba‘zı ez-Vüzerâ	334a		252b
İstitrâd	335b	165b	253b
Vukū‘-ı Meşveret berây-ı Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn der-Sahrâ-yı Bakıkra			
Tebdîl-i Defterdâr Efendi der-Yurd-ı Bakıkra	337b	167a	255b
Vukū‘-ı Meşveret ve Kırâat-ı Hatt-ı Hümâyûn-ı Pâdişâh-ı Cem-menkabet der-Sahrâ-yı Bakıkra			256a
İstitrâd	339a	168b	257b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	339b		258a
Me’mûriyyet-i Ağapaşa [Vezîr Kaymakam Hasan Paşa]	340b	169a	258b
Vaz‘-ı Livâ-yı Şerîf be-Sanduka-i Saâdet-hîş		169b	259a
Zikr-i Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Bakıkra	341a		
Zikr-i İ‘dâm-ı Mustafa Ağa Ser-Kassâ[bâ]n-ı İsmail ez-Kapıcıbaşıyân-ı Dergâh-ı âlî	341b	170a	258b
Vukū‘-ı Meşveret ve Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Şumnu	344a	171b	262a
Azîmet-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Sahrâ-yı Hacıoğlu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Şumnu	345b	173a	263b
Tebdîl-i Ağa-yı Sipâh ve Silahdâr			
Azîmet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Meştâ-yı Ordu-yı Hümâyûn be-Cânib-i Kolofca	346a	173b	264a
Sûret-i Buyuruldu	347b	174b	265b
Vürûd-ı Hatt-ı Hümâyûn be-Mirahûr-ı Sânî-i Şehriyârî [Hüseyin Ağa] ve İ‘tâ-yı İstiklâl ü İstimâlet be-Vezîr-i Müşârün-ileyh	348a	175a	266a
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	349a	175b	267a
Vürûd-ı Buyuruldu-i Sadrıa‘zamî be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ber-Mûceb-i Hatt-ı Şerîf	349b	176a	267b
Sûret-i Buyuruldu		176b	268a
Zikr-i İhtirâk-ı Tulca ve İsakcı ve Muhasâra-i İsmail	350b	177a	269a
Zikr-i Tedârükât-ı İstihlâs-ı İsmail ez-Muhâsara	352a	178a	270a
Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî şuden-i Hakkı Bey ve Nefy-i Selefeş Seyyid Feyzullah Efendi be-Cezîre-i Kıbrıs ve Tevcîhât-ı Sâire der-Kasaba-i Kozluca	353b	179a	271b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Vukū‘-ı Tevcîhât	354a	179b	272b
Zikr-i İstîlâ-yı Kasaba-i İsmail	354b	180a	
Azl ü İ‘dâm-ı Serdâr-ı Ekrem Seyyid Hasan Paşa	358a	183a	276b
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	362a	186a	280b
Diğer Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	362b	186b	281a
Sûret-i Yâfte-i Müşârün-ileyh [Seyyid Hasan Paşa]	363a	187a	282a
Maktûlî-i Çâvûşbaşı [Şerîf Mehmed Ağa]	364a	188a	282b
Tenbîh	364b		283a
Vefât-ı Vâlî-i Çıldır Süleyman Paşa ve İ‘tâ-yı Vezâret be-Püsereş			283b
Nasb-ı Tuğ-ı Âsafî be-Pâye-i Nerd-bân	365a	188b	
Vukū‘-ı Harîk der-Âsitâne		189a	284a
Vefât-ı Şeyhülislâm [Seyyid Yahya Tevfik Efendi]	365b		284b
Vezâret-i Yusuf Paşa			
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	366a	189b	285a
Nefy-i Kadı-i Ordu-yı Hümâyûn [Keçecizâde Mehmed Salih Efendi]	367a	190b	286b
Tebdîl-i Ser-cebeciyân	367b		
İhzâr-ı Kapudan-ı Donanma-yı Nehr-i Tuna Vezîr Ahmed Paşa ve Vukū‘-ı Meşveret ve Tertîb-i ba‘zı ez-Tedâbîr			
Nasb-ı Serçavuşân [Genc Osman Ağa] ve Me’muriyyet-i ba‘zı Kesân	368b	191b	287b
Zuhûr-ı Tenbîh-i Şedîd berây-ı Def‘-i Fısk u Fücûr	369a	192a	288b
Sûret-i Buyuruldu	369b	192b	289a
Firistâden-i Tahrîrât ez-Cânib-i Hazret-i Sadâret-penâhî be-Cânib-i Kral-ı Prusya	370b	193a	289b
Vukū‘-ı Meşveret ve Tecdîd-i İttifâk-ı İsveç		193b	290a
Reften-i Sadrıa‘zam be-Cânib-i Varna	373a	195a	292b
Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Mîrimîrân	374b	196b	294a
Bend-i Livâ-yı Şerîf be-Sutûneş ve Ta‘yîn-i Cây-gâh-ı Ordu ez-Sahârî be-Şumnu	375a	197a	294b
Hareket-i Serdâr-ı Ekrem be-Sahrâ-yı Şumnu	375b		295a
İstilâ-yı Küffâr be-Kasaba-i Maçin ve Muhâsara-i İbrail ve Hareket-i Serdar-ı Ekrem	375b	197a	295a
Âmeden-i Voyvoda-i Eflak [Mihalaki] be-Ordu-yı Hümâyûn	378a	199a	297b
Hurûc-ı Mevâcib	378b	199b	298a
Azl [Mehmed Hakkı Beyefendi] ü Nasb-ı Kethüdâ-yı Sadrıa‘zamî [Mustafa Reşid Efendi]			
Vukū‘-ı Meşveret der-Otak-ı Serdâr-ı Ekremî			

<table>
<tr><th rowspan="2">BAŞLIKLAR</th><th colspan="3">VARAK NO</th></tr>
<tr><th>AE</th><th>ATE</th><th>V</th></tr>
<tr><td>Me’mûriyyet-i Hakkı Bey be-Cânib-i İbrail</td><td>379b</td><td rowspan="2">200b</td><td>299a</td></tr>
<tr><td>Vürûd-ı Teşrîfât-ı Hümâyûn</td><td>380a</td><td>299b</td></tr>
<tr><td>İstitrâd</td><td>380a</td><td rowspan="2">201a</td><td rowspan="2">300a</td></tr>
<tr><td>Âmeden-i Vezîr Bekir Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn</td><td>380b</td></tr>
<tr><td>İtmân-ı Cisr-i Kebîr ve Ta‘yîn-i Muhâfızân</td><td>380b</td><td rowspan="3">201b</td><td rowspan="2">300b</td></tr>
<tr><td>Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn [ez-Şumnu be-Kozluca]</td><td>381a</td></tr>
<tr><td>Reften-i Sadrıa‘zamî be-Rü’yet-i Umûr-ı Sevâhil-i Tuna</td><td>381b</td><td>301a</td></tr>
<tr><td>Vukū‘-ı Tevcîhât</td><td>383b</td><td>203b</td><td rowspan="2">303b</td></tr>
<tr><td>Hücûm-ı Küffâr be-Cânib-i Babadağı</td><td>384a</td><td>204a</td></tr>
<tr><td>Tenbîh</td><td>384b</td><td rowspan="2">204b</td><td>304a</td></tr>
<tr><td>İstitrâd</td><td rowspan="2">385a</td><td>304b</td></tr>
<tr><td>Âmeden-i Mîrimîrân Tepedelenli Ali Paşa be-Ordu-yı Hümâyûn</td><td rowspan="3">205a</td><td rowspan="3">305a</td></tr>
<tr><td>Zikr-i ba‘zı ez-Keyfiyyâtı Donanma-yı Hümâyûn</td><td rowspan="2">385b</td></tr>
<tr><td>Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Hacıoğlu Pazarı [be-Hırşova]</td></tr>
<tr><td>Vürûd-ı Çaparzâde Mir-Süleyman be-Ordu-yı Hümâyûn</td><td rowspan="2">386a</td><td rowspan="2">205b</td><td>305b</td></tr>
<tr><td>Âmeden-i Hân-ı Kuban Baht Giray Hân be-ordu-yı Hümâyûn</td><td rowspan="2">306a</td></tr>
<tr><td>Vukū‘-ı Meşveret</td><td>386b</td><td>206a</td></tr>
<tr><td>Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Hırşova be-Cânib-i Maçin ve Avdet-i Asâkir-i İslâm ez-Maçin be-Cânib-i Hırşova</td><td>390a</td><td>208b</td><td>309b</td></tr>
<tr><td>Tenbîh</td><td>393a</td><td>211a</td><td>312b</td></tr>
<tr><td>İstitrâd</td><td rowspan="2">394a</td><td>211b</td><td>313b</td></tr>
<tr><td>Tertîb-i Mukaddemât-ı Ric‘at-i Muasker-i Hümâyûn der-Sânî Kerre be-Cânib-i Maçin ve Fevt-i Vâlî-i Rumeli ve Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât</td><td>212a</td><td>314a</td></tr>
<tr><td>Hareket-i Serdâr-ı Ekrem der-Def‘a-i Sâniye ez-Hırşova be Cânib-i Maçin ve İ‘tâ-yı Vezâret ve Mîrimîrânî ve Vukū‘-ı Tevcîhât-ı Sâire</td><td>395a</td><td>212b</td><td>314b</td></tr>
<tr><td>Vukū‘-ı Musâlaha-i Devlet-i Aliyye bâ-Nemçe</td><td>395b</td><td rowspan="3">213a</td><td>315b</td></tr>
<tr><td>Acîbe</td><td>396a</td><td rowspan="2">316a</td></tr>
<tr><td>İn‘âm ü İhsân-ı Pâdişâh-ı Cem-Menkabet be-Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye</td><td rowspan="2">396b</td></tr>
<tr><td>Zikr-i Muhâbere-i Sadrıa‘zam be-A‘dâ-yı Hüsrân-Tev’em ve Beyân-ı Tesyîr-i Sefîr ve [H]usûl-i Mütâreke</td><td>214a</td><td>316b</td></tr>
<tr><td>Sûret-i Esâs Mütâreke</td><td rowspan="2">398a</td><td>215a</td><td rowspan="2">318a</td></tr>
<tr><td>Ahvâl-i Donanma-yı Bahr-i Siyâh</td><td>215b</td></tr>
<tr><td>Zikr-i Mükâtebe ve Mühâdât-ı Sadrıa‘zam bâ-Feldmareşal-i Rusya</td><td>399b</td><td>216b</td><td>319b</td></tr>
<tr><td>Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât ve Me’mûriyyet-i ba‘zı ez-Me’mûrân</td><td>399b</td><td>216b</td><td>320a</td></tr>
</table>

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Vekāyi‘-i Sene Sitte ve Mieteyn ve Elf 1206 [1791-1792]	400a	217a	320a
Avdet-i Serdâr-ı Ekrem ez-Sahrâ-yı Maçin be- Cânib-i Silistre			
Nasb ü Ta‘yîn ve Tesyîr-i Murahhasân berây-ı Mükâleme-i Mevâdd-ı Musâlaha be-Cânib-i Rusya			320b
Teveccüh-i Muasker-i Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ve İndifâ‘-i Gāile-ı Sipâ[hi]yân ve Silahdârân	401a	217b	321a
Vukū‘-ı Meşveret der-Sahrâ-yı Şumnu	402b	218b	322b
Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Süleyman Ağa]	403a	219b	323b
Âmeden-i Elçi-i Nemçe [Herbert] be-Ordu-yı Hümâyûn ve Reften-i O be-Âsitâne-i Aliyye			
İ‘dâm-ı Mîrimîr[â]n Deli Ahmed Paşa		220a	324a
Vukū‘-ı ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Dîvâniyye	404b	220b	325a
Zikr-i Hurûc-ı Ordu-yı Hümâyûn ez-Meştâ-yı Şumnu ve Duhûleş be-Meştâ-yı Mezkûr ve İcmâl-i Vekāyi‘-i Sefer în Sâl			
İstitrâd	406a	222a	327a
Vaz‘-ı Livâ-yı şerîf be- Sanduka-i Hîş	406b	222b	327b
Nasb-ı Elçi [Râtib Efendi] be-Cânib-i Nemçe	407a		
Zikr-i Keyfiyyet-i İ‘dâm-ı Sarı Abdullah Paşa	407b	223a	328a
Terceme [-i Hâl-i Sarı Abdullah Paşa]	408a	223b	329a
Hurûc-ı Mevâcib-i Kısteyn ve Tesyîr-i Teşrifât-ı inâyet-Makrûn be-Cânib-i Meştâ-yı Muasker-i Hümâyûn	408b	224a	329b
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	409b	224b	330b
Zikr-i İcmâl-i Sebeb-i Husûl-i Mütâreke ve Şürû‘-ı Murahhasân-ı Devlet be-Mükâleme ve Mürden-i Feldmareşal-i Rusya ve Vukū‘-ı İn‘ikād-ı Musâlaha	410a	225b	331a
Tevcîh-i Voyvodalığ-ı Boğdan	414a	228b	335b
Zikr-i Hatm-i Buhârî-i Şerîf ve Avdet-i Silâhdâr-ı Şehriyârî be-Cânib-i Rikâb-ı Hümâyûn			335b
Zikr-i Maktūlî-i Mikdad Paşa ve Ref‘-i Vezâret-i Muhassıl-ı Mora Cezâyirî Kethüdâ İsmail Paşa	414b	229a	336a
Vukū‘-ı Meşveret ve Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Şumnu be-Cânib-i Edirne	415a	229b	333b
İstitrâd	416a	230b	338a
Vezâret-i Hüseyin Paşa	417a	231b	339a
Hurûc-ı Mevâcib be-Edirne			339b

BAŞLIKLAR	VARAK NO		
	AE	ATE	V
Sûret-i Hatt-ı Hümâyûn	418a	232b	340a
Da‘vet-i Ordu-yı Hümâyûn be-Âsitâne-i Saâdet	418b	233a	341a
Sûret-i Hatt-ı Şerîf	419a		
Vürûd-ı Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye be-Edirne	419a	233b	341b
Zikr-i ba‘zı ez-Tevcîhât-ı Vüzerâ ve Gayrühüm ve Ref‘-i ba‘zı ez-Vezâret ve İ‘dâm-ı Curazâde	419b		
Hareket-i Ordu-yı Hümâyûn ez-Edirne be-Cânib-i Âsitâne	420a	234a	342a
Zikr-i Ağa-yı Dârü’s-saâde şuden-i Halid Ağa		234b	342a
Zikr-i Duhûl-i Alem-i Nebiyyi Muharrem ba-Serdâr-ı Ekrem be-Âsitâne-i Saâdet	420b		

Ek 2 Harita

1787-1792 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşında Osmanlı Ordusunun Güzergâhı

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد بقصور وثنای بعد وناحصور اول جناب حق فرمای حوادث
کاسانه مخصص ومقصور درکه برفحوای کریمه الله خالق کل شیء
وهو علی کل شیء وکیل قاطبهٔ مکونانی سنکای عدم دن فسحتسرای
وجوده سوق ونشریف ورحمت کامله ورأفت شامله الهیه ازلدن
قرون ماضیه وامم سالفه دن هربرینك مقتضای حکمت بالغه
صمدانیه وافتضای مرحمت سابقه رحمانیه لری اوزره اسباب
امرمعاش ولوازم ودواعی انعاملدن برمضمون عنایتمزهون
ربنا الذی اعطی کل شیء خلقه ثم هدی تنظیم وترتیب بیوروب
خصوصاً وهوالذی جعلکم خلوف الارض ورفع بعضکم فوق بعض
درجات نظم جلیلی اشارتی افتضاسنجه اولاد بنی آدم میانلرنده تعیین
مراتب وتخصیص رواتب برله قامت پادشاهان باعدل وداد
وبالای سلاطین وملوك نهایت اعتنالری شفقت علی خلق الله
تشریفیله مشرف بیورمغله کفوللرین ذریعهٔ پایداری جمعیت بنی نوع
انسان واعیان وافرادی کردنزاوهٔ اطاعت واوغاقلری قلنمق
جهتدن شاهان وشهریارانه دخی اعطای ماهوشان ایلیوب

ومامن دابة الاهو اخذ بناصيتها نقش شریفی اوزره جمله ملك
بشاقی اختیارین کف ارادهٔ قدوسیه سنده مقبوض ومضبوط
وطوعاً وکرهاً هرکسك جبین اطاعتی مقیاد امر ونهی رحمانیه سنه
رابسته ومربوط قلمغله هرکبیر وصغیری سربنجهٔ قدرتنده
زبون واسیر وهرمالك ومملوکی زیر دست تصرف پادشاهانه سنده
فرمان بردار واطاعت پذیر ایلمشدر تبارك الذی بیده الملك وهو
علی کل شیء قدیر نظم پادشاهی که پادشاهانه پادشاهی زیبادشاهی
اوست عقل ودرمعرض ثناخوانیش بدهان بی زبان چوماهی اوست
ودرورتامعدود وتسلیمات متعاقبهٔ اولوردود اولتاج سلسلهٔ
حوادث وایجاد ومفخر مابین المبداء والمعاد بیت
ضمان دارعالم سبه تاسپید شفاعت کن روزیم امید اعنی
مخاطب خاص لولاك لولاك لماخلقت الافلاك پیغمبر فرخنده
وعرش اوراك حضرتلرینك مرقد فروغدار نفاع ومضجع نور التماعلرینه
نثار واهدا اولسونکه شمشیر بیمثالرین وجوه قروم کفاره کشنده
وکهن بنیان دورانده ابقاع وقایع جدیده ایده ن طریقهٔ
مطارحه غزو وجهادی احداث هدایت ایضافیله تلقین وروش
ورفتار کشورآرایی ولشکرپروری بی توضیح وتبیین بیورمغله
تابعه ورایاو وهواخواهین بانکین خذ مکذا ری شریعت غرادیه
بوشتان عنایت ومدورلرندن کلمین اولمق کذولرك مسالك
وآیین اتخاذ وسایهٔ رأفت وآیهٔ مشفقانه لرینه محی ومشعل
اولق ایجدلریه دائرهٔ سنن وسلوکلرین سرسعادتدارلریله بناه
وملاذ ایلمشلردر ومدار رحمت ورضوان وشایان قبول رحمان
مقابر ومضاجع آل واصحاب وتوابع وباران هدایت افتراقلرینه

Ali Emirî, nr. 67/1, Cüz 5, vr. 0b, 1a.

Ek 3 Nüsha Örnekleri;II

بسم الله الرحمن الرحيم

جواهر ذوآهر حمد بیحد • ولآلی متلألی ثنای لایعد • اولمالك الملك
فرد وصمد • حضرتلرینك بارگاه کبریا پناه عصمت دستگاهلرینه عرض
وتقدیم اولنسوکه • برمنطوق کریمه • ورفع سموات بغیر عمد • سقف
معلا طاق آسمان • وافلاك مضبوطة العدری فامدبنیك • وبرخوای
جلیله • والارض فرشناها فنعم الماهدون • شاهرهٔ فسیحالروجای
زمین عبرت نمونی بسط وتنسیق ایله • ذات اقدسیت آیاتنه • دلیل وبرهان
ایدوب عناظار بعینیه آمیزش • وایتلو فاحسانیله اظهار معجزه جمع ضداد
ووسائط ارکان • جارکانه ایله پیهنای عدم دن موالید ثلاثه یی خلق وایجاد
بیورد قدنصکره • جنس حیوانات دن نوع انسانی • وتذکرتنا بخادم • خلعت
مستوجب المفاخره یله • مشرف وممتاز وبخشایش عمیم سندن • هرزمره یه
برکونه تلطیف واعزاز برله • عهد آدم علیه السلام دن زمان بزکه قران
حضرت پیغمبر اخرالزمانه کلنجی • ولکل قوم هاد • مضمونجه عناتم هوفی
اوزره هرقومه • انزال کتب وتعیین رسل • وتبیین سبل وشاد ایلیوب
ورفعنا بعضکم فوق بعض درجات • مصداقجه نصب خلفای عدل آیین
وترتیب ملوك • وسلاطین نصفت وهین ایله • هرزمانك شریعت
مرغوبه سین • بردرلو ممهد وتایید • وهرصنفه مخصوص • بیوردیغی
نوامیس الهیه سن • دیلدیکی مقداری ممتد وتایید ایلکله • تبارك الذی
بیده الملك وهوعلی کل شیء قدیر • بیت • تامل فی الق قنا تجد فیها اجل الله
فنعم الرب والمولی تعالی الله • وکلدسته صلوة عنبرشمیم • وسنبل بسته
تسلیمات غالیه نسیم • اولابالارشین اریکمدسات • وارایشه ایوان نبوت
پیشوای انبیا • فیضدرس اصفیا • هادی سبل خاتم رسل صاحب المعراج

Atıf Efendi, nr. 1830, Cüz 6, vr. 1b.

Ek 3 Nüsha Örnekleri;III

بسم الله الرحمن الرحيم

حمد بيقصور وثناى لايعد ونامحصور اول جنابنه قربای حوادث
كائناته مخصص ومقصور دركه برخواى كريمه الله خالق كل شى وهو
على كل شى وكيل فاطبه مكونات ثناى عدمدده فحسرای وجوده
سوحد ونسبيه ورحمه كامله ورأفت شامله لزوم قرونه
ماضيه وامم سالفه دده بربنك مقتضای حكمت بالغه صمدانيه واقتضای
واقتضای مرحمت سابغه رحمانيه لك اوزره اسباب امر معاشه
ولوازم ودواعی انتعاشدنه بر مضمونه عنايتوهوز ربنا الذی
اعطا كل شی خلقه ثم هدی تنظيم وترتيب بيورديب فحصا وهوالذی
جعلكم خلائف الارضه ورفع بعضكم فوقه بعضه درجات نظم جليلی
اشارتی افتضاسنجه اولادبنی ادم میانده تفاوت مراتب وتخصيص
رواتب برله فاتحت پادشاهانه باعدل وداد وبالذی سلاطينه
وملوكی شرافت اعتيادی شفقت علی خلق الله تقضيله مشرف
بيورمغله كندولربه ذوليه پايه دی جمعيت بنی نوع انسان واعيان
وافرادی كرديكاره اطاعت واذعانه دی قلمه جرئت شاهانه

وشهريارلكن

Berlin Yazması, Ms. Or. Oct 2547, Cüz 5, vr. 2b.

Ek 3 Nüsha Örnekleri;IV

بسم الله الرحمن الرحيم

Viyana Yazması, NB, nr. 1119, Cüz 6, vr. 1b.

Esad Efendi, nr. 2089, Cüz 5, vr. 5b, 6a

TABLOLAR

Tablo I: TEVCİHAT

Sıra	Ataması Yapılan Kişi	Verilen Görev	Önceki Görevi	Bir Önceki Görevli	Tarih	Vr No
1	Numan Beyefendi, Kesriyeli hafîdi	Dîvân-ı hümâyûn çavuşbaşılığı	Arpa Emînliği	Ruhî Süleyman Ağa	4 Şevvâl 1201	4b
2	Hayri Efendi	Nişancılık	Kethüdâlık			
3	Ahmed Efendi, Atıfzâde	Defter Emâneti				
4	Mehmed Efendi	Rûznâmçe-i evvel	Esma Sultan Kethüdâlığı			
5	Ahmed Rıfat Efendi	Muhâsebe-i evvel				
6	Çil Emin Ağa	Arpa emâneti	Kassâbbaşılık			
7	**Enverî Sadullah Efendi**	**Anadolu muhâsebeciliği**	Vekāyi‘nüvis			
8	Bekir Beyefendi, Nailî Paşa birâderi	Yeniçeri Kitâbeti			20 Temmuz 1787	
9	Mehmed Emin Ağa, Çavuşzâde	Sipâh ağalığı	Çakırcıbaşılık			
10	Ahmed Ağa, Karahisârîzâde	Silahdâr ağalığı				
11	Ali Bey, Yahya Paşazâde	Başbâkikululuk				5a
12	Lala Mehmed Efendi	Mâliye tezkireciliği				
13	Mustafa Reşid Efendi	Kethüdâ kitâbetliği				

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
14	İbrahim Paşa, Darendeli	Bender başbuğluğu ve Vezâret	İsmâil ordusunda görevli		6 Şevvâl 1201 / 22 Temmuz 1787	5a
15	el-Hâcc Yusuf Efendi	Hâslar Mukātaacılığı	Ergani ve Keban Madenlari Eminliği		22 Şa‘bân 1201	13b
16	Ebubekir Efendi	Harameyn Muhâsebeciliği	Dârü’s-sa‘âdetü’ş-şerîfe Ağası Yazıcılığı		9 Haziran 1787	14a
17	Süleyman Ağa	Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılığı				
18	Ahmed Es‘ad Efendi, Mehmed Salih Efendizâde	İstanbul Kadılığı	Mekke-i Mükerreme Kadılığı		20 Şa‘bân 1201	21b
19	Gümülcineli es-Seyyid Mehmed Efendi	İstanbul Kadılığı			7 Haziran 1787	
20	İbrahim Efendi	İstanbul Kadılığı	Fetvâ Emînliği			
21	Şükrullah Efendi, Nimed Efendizâde	Şam Kadılığı			18 Şevvâl 1201	
22	Sadeddin Efendi, Sıddıkîzâde Mehmed	Selanik Hükûmeti			3 Ağustos 1787	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
23	Çineli es-Seyyid Ahmed Efendi	Süleymaniye Müderrisliği	Galata Mevleviyyetliği		18 Şevvâl 1201 3 Ağustos 1787	21b
24	Ahmed Paşa, Cerrâhzâde	Vezâret			3 Zilkade 1201	45a
25	Mikdâd Paşa	Çernova Boğazları Muhâfazası			17 Ağustos 1787	
26	Darendeli İbrahim Paşa	Bender Başbuğluğu	Vezâret			45b
27	Şahbâz Girây Sultan	Kuban Hanlığı			28 Zilkade 1201 11 Eylül 1787	54b
28	Küçük İbrahim Efendi	Ordu-yı hümâyûn Nüzül Emânetliği			5 Zi'lhicce 1201	57b
29	Çil Emin Ağa	[Ordu] Kassâbbaşılığı	Arpa Eminliği			
30	Mustafa Bey, Doğramacızâde	[Ordu] Serbânbaşılığı				
31	İbrahim Efendi	[Ordu] Arabacıbaşılığı	Kapıcı Paşa Mektûbculuğu		18 Eylül 1787	
32	İbrahim Ağa	[Ordu] Mekkârîbaşılığı	Derviş Paşa Kapıcılar Kethüdâlığı			

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
33	**Enverî Sadullah Efendi**	**Dîvân-ı Hümâyûn Büyük Tezkireciliği**	Vekāyi‘nüvis		24 Zi’lhicce 1201	59a
34	Mehmed Naim Efendi	Teşrîfâtîlik				
35	Abdullah Efendi, Doğramacızâde	Kethüdâ-yı sadr-ı âlî Kitâbeti				
36	İsmail Efendi	Şıkk-ı evvel Defterdârlığı	Kalemiyye Halîfeliği			
37	Ahmed Nazif Efendi	Defter Emânetliği	Şıkk-ı evvel Defterdârlığı			
38	Hayri Efendi	Tevkī‘îlik				
39	Ataullah Bey, Bekir Paşazâde	Rûznâmçe-i evvel			7 Ekim 1787	
40	Ali Raik Efendi	Muhâsebe-i evvel				
41	Emin Efendi	Anadolu Muhasebeciliği				
42	Seyyid Abdullah Efendi	Atlı Mukābeleciliği	Mektûbîlik			

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
43	Mustafa Reşid Efendi	Mâliye Tezkireciliği			24 Zi'lhicce 1201	59b
44	Ruhi Süleyman Ağa	Sipâh Ağalığı	Çavuşbaşılık			
					7 Ekim 1787	
45	Ahmed Bey, Karahisarizâde	Silahdâr Ağalığı				
46	Ahmed Bey, Ali Paşazâde	Başbâkikululuğu				
47	Seyyid Mehmed Ağa	Cebecibaşılık	Ocakbaşı Kethüdâlığı			
48	Mehmed Ağa	Kethüdâlık Vekâleti				
49	Mehmed Nahifi Efendi	Riyâset Vekâleti				
50	Laleli Mustafa Efendi	Çavuşbaşılık Vekâleti				
51	Emin Efendi, Ebubekir Ağazâde	Üsküdar Kazâsı Hükûmeti	Süleymâniye Müderrisliği		29 Zi'lhicce 1201	60b
					12 Ekim 1787	
52	Yahya Efendi	Silahdârlık	Hazîne-i Hümâyûn Kethüdâlığı		Evâ'il-i Zilkade 1201	61b
53	Hurşid Süleyman Ağa	Hazîne-i hümâyûn kethüdâlığı	Şehzâde Sultan Süleyman Efendi Lalalığı		15 Ağustos 1787 24 Ağustos 1787	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
54	İsmed Bey, İsmail Paşazâde	Haleb mevleviyyeti	Reîslik		21 Muharrem 1202 2 Kasım 1787	64a
55	Mehmed Mekkî Efendi	Şeyhülislâm (Müfti'l-enâm)	Rumeli Kadıaskerliği		1 Safer 1202 12 Kasım 1787	66b
56	Vezîr Bekir Paşa	Bahr-i siyâh kapudanı Ve Selanik Sancâğı	Yeniçeri Kitâbetliği		7 Safer 1201	70a
57	Ali Râik Efendi	Yeniçeri kitâbetliği	Başmuhâsebecilik	Vezîr Bekir Paşa	18 Kasım 1787	70b
58	Feyzullah Efendi	Başmuhâsebeci	Reîslik			
59	Abdullah Efendi, Tatarzâde	Anadolu pâyesi ve Ordu-yı hümâyûn Kadılığı	İstanbul [kadılığı] Pâyesi		26 Safer 1202 7 Aralık 1787	
60	Abdullah Efendi	Vezîr ketkûdâlığı	Kethüdâ Kâtibliği		19 Safer 1202	71a
61	Hasan Efendizâde	Kethüdâ kâtibliği	Kethüdâ Kâtibi Halîfeliği		30 Kasım 1787	
62	Ahmed Ağa	Vezâret ve Mora Mütesellimliği	Mora Mütesellimliği		4 Safer 1202 15 Kasım 1787	71a
63	Hasan Ağa	Vezâret	Yeniçeri Ağalığı		6 Safer 1202 17 Kasım 1787	71b

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
64	Ali Paşa	İsmail Seraskerliği		Seyyid Mehmed Paşa, Yeğen	1-10 Rebîülevvel 1202 11-20 aralık 1787	71b
65	Süleyman Feyzi Efendi	Vezâret ve Sofya Seraskerliği	Reîsülküttâblık		12 Rebîülevvel 1202	72b
66	Mehmed Raşid Efendi	Reîsülküttâblık	Dîvân-ı Hümâyûn Beylikciliği	Süleyman Feyzi Efendi		73a
67	Seyyid Abdullah Efendi	Dîvân-ı Hümâyûn Beylikciliği	Süvârî Mukābeleciliği	Mehmed Raşid Efendi	22 Aralık 1787	
68	Bodur Mehmed Efendi, Gürcü Ağa Mehmed Paşa'nın dâmâdı	Süvârî Mukābeleciliği	Sergi Nezâretliği	Seyyid Abdullah Efendi		
69	Seyyid Feyzullah Efendi	Rûznâmçe-i evvel	Başmuhâsebecilik	Ataullah Efendi, Bekir Paşazâde	13 Rebîülevvel 1202	73b
70	Numan Bey	Başmuhâsebecilik	Çavuşbaşılık	Seyyid Feyzullah Efendi		
71	Kayseriyyeli el-Hâcc Salih Ağa	Çavuşbaşılık	Matbah-ı Âmire Emînliği ve Sultan Kethüdalığı	Numan Bey	23 Aralık 1787	
72	Küçük İbrahim Efendi	Matbah-ı Âmire Emînliği ve Sultan Kethüdalığı	Ordu-yı Hümâyûn Nüzül Emînliği	Kayseriyyeli el-Hâcc Salih Ağa		
73	Süleyman Efendi, Çapraslı dâmâdı	Ordu-yı Hümâyûn Nüzül Emînliği		Küçük İbrahim Efendi		

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
74	Bekir Paşa, İbrahim Paşazâde	Bosna Eyâleti Yönetimi	Varna Muhâfızlığı		5 Rebîülevvel 1202 15 Aralık 1787	73b
75	Süleyman Raşid Efendi	Şıkk-ı evvel Defterdârlığı	Rikâb-ı hümâyûn Defterdârı	İsmail Efendi	28 Rebîülevvel 1202	74a
76	İsmail Efendi	Rikâb-ı hümâyûn Defterdârı	Şıkk-ı evvel Defterdârlığı	Süleyman Raşid Efendi	7 Ocak 1788	
77	Said Bey, İzzet Paşazâde	Mîrâhûr-ı evvel	Kapıcılar Kethüdâlığı	Çerkez Mehmed Bey	8 Rebîülâhir 1202	75a
78	Said Bey, Abdullah Paşazâde	Kapıcılar Kethüdâlığı	Çavuşbaşılık (esbak)			
79	Sakızlı Mehmed Ağa	Mîrâhûr-ı sânî			17 Ocak 1788	
80	İbrahim Ağa, Çayırzâde	Küçük Mîrâhûrluk				
81	Cerdeci İbrahim Paşa	Şam Vâlîliği	Trablus Şam Mutasarrıflığı	Battal Hüseyin Paşa	16 Rebîülâhir 1202	75b
82	Battal Hüseyin Paşa	Trabzon Eyâleti	Şam Vâlîliği			
83	Hüseyin Hâmid Paşa	Vezâret ve Üzü Muhafızlığı	Mîrimîrânlık ve Akkirman muhâfızılığı		25 Ocak 1788	
84	Osman Paşa	Selanik Sancâğı	Mîrimîrânlık			
85	Hasan Ağa	Vidin Muhâfızlığı	Melek Mehmed Paşa Kethüdâlığı	Melek Mehmed Paşa		

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
86	Mehmed Hân	Revan Hânlığı ve Anadolu beylerbeyiliği	Nakibüleşrâflık		Evâ'il-i Rebîülâhır'1202 10-18 Ocak 1788	76b
87	Seyyid Mehmed Kamil Efendi	Şeyhülislâmlık			16 Cemaziyelevvel 1202	87a
88	Hasan Paşa	Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamlığı	Dergâh-ı âlî Yeniçerileri Ağalığı ve Vezâret			87b
89	Kelleci Osman Ağa	Dergâh-ı âlî Yeniçerileri Ağalığı	Kul Kethüdâlığı	Hasan Paşa		
90	el-Hâcc Salih Ağa	Rikâb-ı HümâyûnKethüdâlığı	Çavuşbaşılık	Mehmed Ağa		
91	Ruhî Süleyman Ağa	Çavuşbaşılık	Sipâh Ağalığı	el-Hâcc Salih Ağa	23 Şubat 1788	
92	Mehmed Ağa, Hamza Paşa Kethüdâsı	Çavuşbaşılık Vekâletliği	Rikâb Kethüdâlığı Vekîlliği			
93	Genc Osman Ağa	Sipâh Ağalığı	Topcubaşılık	Ruhî Süleyman Ağa		
94	Âşir Efendi, Reîszâde	Anadolu Kazaskerliği				88a
95	Dervîş Mollâ Efendi	Nakibüleşrâflık				
96	İsmail Paşa	Boğdan Başbuğluğu	Özü muhafızlığı	Bekir Paşa	1202	107a
97	Tayfur Bey	Vezâret	Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılığı		1788	113b
98	Zihneli Hasan Ağa	Vezâret				

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
99	Seyyid Efendi	Çavuşbaşılık	Cizye Muhâsebeciliği	Mehmed Ağa, Hamza Paşa Kethüdâlığı	1 Şa‘bân 1202	116b
100	Hasan Efendi	Cizye Muhâsebeciliği	Silahdâr Kâtibliği	Seyyid Efendi		
101	Mustafa Reşid Efendi, Emin Paşa kaynı	Silahdâr Kâtibliği	Mâliye Tezkireciliği	Hasan Efendi		
102	Mehmed Beyefendi, Feyzi Beyzâde	Mâliye Tezkireciliği	Cebeciler Kâtibliği	Mustafa Reşid Efendi	7 Mayıs 1788	
103	Hasan Efendizâde	Cebeciler Kâtibliği	Kethüdâ Kâtibliği	Mehmed Beyefendi		
104	Tevfik Efendi, Şeydazâde	Sadrıa‘zam Kethüdâlığı	Sadrıa‘zam Mektûbculuğu Halifeliği			
105	Selim Ağa	Vezâret	Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılığı		6 Şa‘bân 1202	117b
					12 Mayıs 1788	
106	Vehbi-i sânî Efendi	Nöbetçi olarak Ordu-yı hümâyûn davalarına bakmak		Abdullah Efendi, Tatarzâde	3 Şa‘bân 1202	118a
107	Mehmed Sadık Efendi, Tarakcızâde	(İstanbul pâyesi)) Ordu-yı hümâyûn Kadılığı	Galata kazası [Kadılığı]		9 Mayıs 1788	118b

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
108	el-Hâcc Mehmed Efendi, Gürcü Mehmed Paşa dâmâdı	Mevkūfâtçılık	Süvârî Mukābeleciliği		2 Şevvâl 1202	123b
109	Küçük Ali Rıza Efendi	Süvârî Mukābeleciliği	Mevkūfâtçılık	el-Hâcc Mehmed Efendi	6 Temmuz 1788	
110	Mehmed Emin Ağa	Yeniçeri Ağalığı	Kul Kethüdâlığı	Osman Ağa	12 Şevvâl 1202	124b
					16 Temmuz 1788	
111	Hasan Paşa	Vidin Seraskerliği	Sivas Vâlîsi		1 Zilka‘de 1202	126a
112	Çerkez Hasan Paşa	Fethülislâm Muhâfızlığı			3 Ağustos 1788	129b
113	Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa	Vidin Muhâfızlığı ve ordu-yı Hümâyûn Kaymakamlığı			16 Zilka‘de 1202	131a
					18 Ağustos 1788	
114	Ahmed Efendi	Vezîr Kethüdâlığı	Defter Emini	Süleyman Ruhî Ağa	20 Zilka‘de 1202	134b
115	Hasan Efendi	Defter Emânetliği	Rûznâmçe-i Evvel Defterdârlığı			
116	Ali Raik Efendi	Rûznâmçe-i Evvel Defterdârlığı	Yeniçeri Ağalığı		22 Ağustos 1788	
117	Mustafa Reşid Efendi	Yeniçeri Kitâbeti	Sipâh Kâtibliği			
118	Halil Efendi	Sipâh Kitâbeti	Hizmet Kitâbetliği			
119	Memiş Paşa	Vezâret (Mehadiye Muhafazası)			6 Zi’lhicce 1202	147b
					7 Eylül 1788	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
120	Vezîr Süleyman Fevzi Paşa	Pasarofça Muhafızlığı	Seraskerlik (Rumeli ve Belgrad)		Zi'lhicce 1202	162a
121	Vezîr Abdi Paşa	Rumeli Eyâleti ve Belgrad Seraskerliği	Belgrad Muhafızı	Vezîr Süleyman Fevzi Paşa	Eylül 1788	
122	Vezîr Osman Paşa	Belgrad Muhafızlığı	Vezîr Abdi Paşa Çerağı			
123	el-Hâcc Mustafa Paşa	Rikâb-ı Hümâyun Kaymakamlığı	Defterdâr ve Vezîr Kethüdalığı	Vezîr Hasan Paşa	24 Zi'lhicce 1202 25 Eylül 1788	163a
124	Seyyid Mehmed Ağa	Kapıcıbaşılık	Cebecibaşılık	İsmail Ağa	12 Muharrem 1203 13 Ekim 1788	167a
125	Mehmed Emin Ağa	Bursa'ya Gönderildi	Yeniçeri Ağalığı		23 Muharrem 1203	
126	Salih Ağa	Yeniçeri Ağalığı	Kul Kethüdası	Mehmed Emin Ağa		
127	Mehmed Ağa	Kul Kethüdalığı	Zağarcıbaşı	Salih Ağa		
128	Osman Ağa	Ser-zagarî	Saksoncubaşı	Mehmed Ağa	23 Ekim 1788	170b
129	Yahya Ağa	Saksoncubaşı	Dâire Turnacısı	Osman Ağa		
130	Bekir Ağa	Dâire Turnacısı	Serhad Ağalığı	Yahya Ağa		
131	Süleyman Fevzi Paşa	Nezâret Muhâfızlığı				
132	Mîrimîrân Tahir Paşa	Ada-i Kebîr Muhâfızlığı (tekrar aynı görev)				

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
133	Mehmed Raşid Efendi	Rikâb-ı Hümâyûn Reîsülküttâb vekîli	Ordu-yı Hümâyûn Reîsülküttâblığı	Mehmed Nahifî Efendi	28 Muharrem 1203	175a
134	Es-Seyyid Feyzullah Efendi	Ordu-yı Hümâyûn Reîsülküttâblığı	Çavuşbaşılık	Mehmed Raşid Efendi		
135	Genc Osman Ağa	Çavuşbaşılık	Sipâh Ağalığı (Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılarından)	es-Seyyid Feyzullah Efendi	29 Ekim 1788	
136	Hacı Hüseyin Ağa	Sipâh Ağalığı	Bostancıbaşı-i esbak	Genc Osman Ağa		
137	Seyyid Mehmed Hayri Efendi	Ordu-yı Hümâyûn Reîsülküttâblığı	Tevkī‘îlik	Seyyid Feyzullah Efendi	11 Rebi‘ülevvel 1203	181b
138	es-Seyyid Feyzullah Efendi	Tevkī‘îlik	Ordu-yı Hümâyûn Reîsülküttâblığı	Seyyid Mehmed Hayri Efendi	9 Aralık 1788	
139	Mehmed Efendi	Dârü’s-saâdetü’ş-şerîfe Ağası(Harem Ağası)	Kahvecibaşılık		13 Receb 1203	193a
140	Osman Efendi	Haremeynnü’ş-şerîfeyn Muhâsebeciliği	İkinci Kahvecibaşılık		9 Nisan 1789	
141	Mehmed Efendi	Mîrâhûr-ı evvel	III. Selim’in Hocası		14-15 Receb 1203	
142	Hadullah Bey, Şehsuvarzâde	Rikâb-ı Hümâyûn Çavuşbaşılığı	Silahdâr Ağalığı			
143	Abdurrahman Bey; Topal Osman Paşa torunu Ratib Ahmed Paşazâde	Şehir Emâneti Mansıbı			10-11 Nisan 1789	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
144	Şemseddin Bey Hazretleri	III. Selim'inKapıcılar Kethüdâlığı			11 Receb 1203	194b
145	Lala Mahmud Bey	Vâlide Sultan Kethüdâlığı			7 Nisan 1789	
146	Vezîr Gāzî Hasan Paşa	Özü Seraskerliği	Kapudan-ı Derya		27 Receb 1203	198b
147	Girîdî Hüseyin Kapudan	Rumeli Beylerbeyi-Kapudan-ı Derya	Kapudan	Vezîr Gāzî Hasan Paşa	23 Nisan 1789	
148	Hasan Efendi	Sadrıa'zam Kethüdâlığı	(Ordu-yı Hümâyûn)Defter Emîni		7 Şa'bân 1203	200a
149	Küçük Ali Efendi	Başmuhâsebecilik	Süvârî Mukābeleciliği	Hasan Efendi		
150	Mehmed Bey, Feyzi Beyzâde	Atlı Mukābeleciliği	Mâliye Tezkireciliği	Küçük Ali Efendi		
151	Tevfik Efendi	Mâliye Tezkireciliği	Cebeciler Kâtibi	Mehmed Bey, Feyzi Beyzâde		
152	Vezîr Cezzar Ahmed Paşa	Cebeciler Kitâbeti	Kapıcılar Kâtibi	Tevfik Efendi		
153	Osman Efendi	Kapı Kethüdâsı		Vezîr Cezzar Ahmed Paşa	3 Mayıs1789	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
154	Hafız Mustafa Efendi	Silahdâr Ocağı Kitâbetliği	Defterdâr Mektûbcusu (Orduda)Topcular Kâtibi	Ebubekir Ratib Efendi	7 Şa'bân 1203	200a
155	Şehrizâde	Arabacılar Kitâbetliği				
156	Avni Efendi	Hâslar Mukataacılığı			3 Mayıs1789	
157	Ebubekir Efendi	Âmedcilik				
158	Girîdî Hüseyin Kapudan	Vezâret +(Kaptan Paşa)			11 Ramazân 1203	204b
					6 Haziran 1789	
159	Mehmed Paşa	Vezâret+ (Çırnıs ve Adai-i Kebîr Muhafızlığı)			15 Şa'bân 1203	205a
					11 Mayıs 1789	
160	Abdullah Paşa, Rizelizâde	Vezâret+ (Bender Muhafızlığı)				
161	Kemankeş Mustafa Paşa	Yaş Başbuğu+Mîrimîrânlık	Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılığı		23 Şa'bân 1203	206b
					19 Mayıs 1789	
162	Hasan Paşa, Yeniçeri ağası	Ordu-yı hümâyûn kaymakamlığı	Yeniçeri ağalığı		13 Ramazân 1203	207b
					7 Haziran 1789	
163	Hasan Paşa, Vezîr	Serdâr-ı ekremlik	Vidin seraskerliği	Yusuf Paşa	19 Ramazan 1203	
					13 Haziran 1789	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
164	Mustafa Efendi	Vidin Seraskerliği Kaymakamlığı	Nüzül Emîni		25 Ramazân 1203	211a
165	Yusuf Paşa	Vidin Seraskerliği	Serdâr-ı Ekrem		19 Haziran 1789	
166	Kemankeş Mustafa Paşa	Yergöğü Başbuğu	Yaş Başbuğu		28 Ramazân 1203	212b
167	İbrahim Bey, İskenderiyeli Kara Mahmud'un birâderi	Ohri Sancağı Yönetimi				213a
168	Süleyman Raşid Efendi	Sadrıa'zam Kethüdâlığı	Defterdârlık			213b
169	es-Seyyid Feyzullah Efendi	Şıkk-ı evvel Defterdârlığı	Tevkī'îlik	Süleyman Raşid Efendi	22 Haziran 1789	
170	Hasan Efendi	Defter Emânetliği+Serdâr-ı Ekrem				
171	Abdullah Paşa, Zaralızâde	Vezâret (Bender İmdâdı)	Eflak Savunması	Selim Paşa, Varnalızâde	9 Şevvâl 1203 3 Temmuz 1789	[219a]
172	Hakkı Beyefendi	Tevkī'îlik Vekâletliği	Defterdâr Vekilliği		4 Şevvâl 1203	220a
173	Seyyid Abdülkerim Efendi	Defter Emâneti Vekâletliği				
174	Hasan Efendi	Rûznâmçe-i evvel Vekâletliği	Çavuşbaşı Vekîlliği		28 Haziran 1789	
175	Ali Arif Beyefendi	Muhâsebe-i evvel Vekâleti				
176	Çil Emin Ağa	Tersâne Emânetliği				

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
177	İbiş Ağa	Matbah Emânetliği	Kapıcıbaşı		4 Şevvâl 1203	220a
178	Memiş Efendi (Numan Bey akrabası)	Arpa Emâneti				
179	Vasıf Efendi	Anadolu Muhâsebeciliği Vekâletliği			28 Haziran 1789	
180	Lala Mehmed Efendi	Süvârî Mukâbeciliği Vekilliği				
181	Ali Efendi	Haremeyn Muhâsebeciliği	Berberbaşı			
182	Kenan Efendi	Yeniçeri Kitâbeti Vekâletliği				
183	Mustafa İffet Beyefendi	Cizye Muhâsebeciliği				
184	Mehmed Efendi, Eğrikapılızâde	Mevkūfatçılık Vekâletliği	Darbhâne Kâtibi			
185	Abdullah Efendi	Tevkī‘îlik	Anadolu Muhâsebeciliği		11 Şevval 1203	220b
186	Fevzi Beyzâde	Başmuhâsebecilik	Süvârî Mukābeleciliği			
187	Küçük Ali Rıza Efendi	Anadolu Muhâsebeciliği				
188	es-Seyyid Abdullah Efendi	Süvârî Mukābeleciliği	Piyâde Mutasarrıfı			
189	Dürrî Efendi	Piyâde Mukābeleciliği	Tezkîre-i Sânî			
190	Berber Mustafa Ağa, Arabgirizâde	Sipâh Ağalığı	Beyhan Sultan Kethüdalığı			

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
191	Selanikî Mustafa Bey	Ordu-yı hümâyûn Kassabbaşılığı		Mustafa Ağa, Arabgirizâde	Şevval 1203	220b
192	Topçular Başçavuşu Ağa	Topcubaşılık				
193	Mustafa Ağa, Câme-şûycuzâde	Başbâkīkulluğu	Hazîne-i Hümâyûn Mübâşirliği		5 Temmuz 178911	
194	Selanikî Mustafa Bey	Ordu-yı Hümâyûn Kassabbaşılığı	Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılığı	Mustafa Ağa, Arabgirîzâde	8 Zilka‘de 1203	230b
195	Ordu-yı Hümâyûn Kethüdası	Silahdâr Ağalığı Vekâletliği			31 Temmuz 1789	
196	Vezîr Abdi Paşa	Ordu-yı Hümâyûn Çarhacılığı (İbrail-Maçin)	İsmail Seraskerliği		25 Zilka‘de 1203	233b
197	Gāzi Hasan Paşa	İsmail Seraskerliği	Özü Seraskerliği		17 Ağustos 1789	234a
198	Kürd Osman Paşa	(Yeniçeri ocağı Tuğları) Sol Kol Sergerdeliği	Kemankeş Mustafa Paşa ordusunda Mîrimîrânlık		5 Zi’lhicce 1203	235b
199	Süleyman Ağa, Kuğuzâde	(Yeniçeri ocağı Tuğları) Sağ Kol Sergerdeliği			27 Ağustos 1789	
200	Kaymakam Hasan Paşa	Dergâh-ı âlî Yeniçerileri Ağalığı			7 Zi’lhicce 1203	
201	Ahmed Paşa, Curazâde	Livâ-yı Şerîf Kaymakamlığı	İsmail Muhafızlığı		29 Ağustos 1789	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
202	es-Seyyid Mehmed Şerîf Efendi, Es‘ad Efendizâde	Şeyhülislâmlık		Seyyid Mehmed Kamil Efendi, Osman Efendizâde	27 Zi’lka‘de 1203	236b
203	Silahdâr Mustafa Paşa	Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamlığı	Boğaz Muhâfazası ve Kocaeli Sancağı	Salih Paşa	19 Ağustos 1789	
204	Salih Paşa	Boğaz Muhâfazası ve Kocaeli Sancağı	Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamlığı	Vezîr Silahdâr Mustafa Paşa		
205	Süleyman Fevzi Paşa	Vezâret			1 Muharrem 1204 21 Eylül 1789	253a
206	es-Seyyid Abdullah Berrî Efendi	Reîsülküttâb	Süvârî Mukābeleciliği	es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi	4 Muharrem 1204	261a
207	**Enverî Sadullah Efendi**	**Süvârî Mukābeleciliği**	Vekāyi‘nüvis	es-Seyyid Abdullah Efendi	24 Eylül 1789	
208	Mustafa Efendi, Hamîdîzâde	Şeyhülislâm	Rumeli Kadıaskerliği	Şerif Molla Efendi, Es‘ad Efendizâde	1-10 Safer 1204	264a
209	Mustafa Âşir Efendi	Rumeli Kadıaskerliği	Anadolu Kadıaskerliği	Seyyid Yahya Tevfik Efendi	21-30 Ekim 1789	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
210	Ârif Efendi	İstanbul Kadılığı		Ahmed Vesim Efendi	1-10 Safer 1204	264b
211	Ferhad Ağa	Kapıcıbaşılık+Vezâret	Bostancıbaşılık		21-30 Ekim 1789	
212	Berber Mustafa Ağa	Babadağı Cânibine Yardım	Sipâhîler Ağalığı		9 Rebîülevvel 1204	267b
213	İsmail Ağa	Askerleri İbrail Kalesine Götürme	Cebecibaşılık			
214	Ahmed Ağa	Vidin seraskeri Yusuf Paşa tarafına asker sevki	Serdâr-ı ekrem kethüdâlığı		27 Kasım 1789	268b
215	Mehmed Ağa	Vidin seraskeri Yusuf Paşa tarafına asker sevki	Silahdâr ağası			
216	Gāzî Hasan Paşa	Serdâr-ı Ekrem	İsmail Cânibi Seraskeri	Vezîr Hasan Paşa	5 Rebîülevvel 1204	271b
					23 Kasım 1789	
217	Vezîr Ahmed Paşa, Curazâde	Anadolu Eyâleti tevcîhi İsmail Seraskerliği	Maçin Muhâfızlığı ve Silistre Vâliliği		13 Rebîülevvel 1204	273b
218	Vezîr Hasan Paşa	Tırhala Sancağı Vezâreti ve Rusçuk Muhâfızlığı	Serdâr-ı Ekrem		1 Aralık 1789	274b
219	Vezîr Salih Paşa	Bosna Eyâleti	Niğbolu Muhâfızlığı	Vezîr Mir Ali Paşa		

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
220	es-Seyyid Ahmed Paşa	Rumeli Eyâleti	Erzurum Vâlîliği		8 Rebîü'l-âhir 1204 26 Aralık 1789	274b
221	Hasan Efendi	Sadrıa'zam Kethüdâlığı	Defter Emâneti Mansıblığı	Süleyman Raşid Efendi	10 Rebîülâhir1204	275b
222	Dürrî Efendi	Sadrıa'zam Mektûbculuğu	Tezkire-i Sânî	Emin Efendi		
223	Mehmed Emin Firdevsî Efendi	Küçük Tezkirecilik	Rûus-ı Hümâyûn Kalemi Kesedârlığı			
224	Ali Râik Efendi	Defter Emâneti Mansıblığı	Rûznâmçe-i Evvel	Hasan Efendi		
225	Hasan Efendi	Rûznâmçe-i Evvel	Cizye Muhâsebeciliği, Kethüdâ Kâtibi	Ali Râik Efendi	28 Aralık 1789	
226	İbrahim Efendi	Kethüdâ Kâtibi	Teşrîfât-ı Hümâyûn Kesedârlığı	Hasan Efendi		
227	Tevfik Efendi	Nüzül Emîni (Vidin Seraskeri Ordusu)	Teşrîfât-ı Hümâyûn Kesedârlığı			
228	Kürd Osman Paşa	Köstendil Sancağı Vezâretliği			26 Rebîülâhir 1204	276b
229	Ali Paşa	Vidin ve Ada-i Kebîr Vezâretliği	Çarhacılık		13 Ocak 1790	277a

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
230	Ali Raik Efendi	Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı			1204	280a
231	Refikî Efendi	Rûznâmçe-i Evvel Mansıblığı			1790	
232	Mustafa Paşa, Zaimzâde	Rumeli Eyâleti ve Sofya Seraskerliği			29 Cemaziyelâhir 1204	
					16 Mart 1790	
233	Damad Seyyid Ahmed Paşa	Mora Mansıblığı	Rumeli Eyâleti ve Sofya Seraskerliği		1204	
234	Selim Sırrı Paşa	Selanik Sancağı	Mora Mansıblığı		1790	
235	Kara Mahmud Paşa	Derbendler Başbuğluğu	Mîrimîrân			
236	Kaymakam Hasan Paşa	sadrıa'zam-Serdâr-ı Ekrem Kaymakamlığı	Rusçuk Muhâfızlığı-Yeniçeri Ağalığı	Gāzî Hasan Paşa	14 Receb 1204	281a
					28 Mart 1790	
237	[Seyyid] Şerif Hasan Paşa	sadrıa'zam-Serdâr-ı Ekrem	Rahovas ve Vidin Muhafızlığı	Kaymakam Hasan Paşa	27 Receb 1204	286a
					12 Nisan 1790	
238	Ali Raik Efendi	Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı	Defter Emînliği	Gāzî Hasan Paşa	3 Şa'bân 1204	287b
239	Seyyid Feyzullah Efendi	Defter Emînliği			18 Nisan 1790	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
240	Hurşid Süleyman Efendi	Cizye Muhâsebeciliği	Hazîne Kethüdâlığı		3 Şa‘bân 1204	287b
241	Berber Mustafa Ağa	Sipâh Ağalığı	Sadrıa‘zam Kapu Kethüdâlığı			
242	Ömer Efendi	Muhâsebe-i Evvel	Yeniçeri Efendiliği	Mehmed Efendi, Feyzi Beyzâde	18 Nisan 1790	
243	Mustafa Bey, Yenişehirli İsmail Paşazâde	Yeniçeri Efendiliği	Sipâh Kâtibi-Arpa Eminliği	Ömer Efendi		
244	Ahmed Efendi	Sipâh Kâtibliği	Nüzül Emîni	Mustafa Bey, Yenişehirli İsmail Paşazâde		
245	Osman Ağa	Mîrimîrânlık İsakcı Muhâfızlığı	Delibaşlık(Gāzî Hasan Paşa Dönemi)		4 Şa‘bân 1204	288b
					19 Nisan 1790	
246	Vezîr Hasan Paşa	Yeniçeri Ağalığı	Rusçuk Muhâfızlığı ve Kaymakamlığı	Yahya Ağa	18 Şa‘bân 1204	289a
					3 Mayıs 1790	
247	Seyyid Feyzullah Efendi	Vezîr Kethüdâlığı	Defter Emînliği	Mustafa Reşit Efendi	15 Ramazân 1204	293a
248	Abdullah Efendi	Defter Emînliği	Kethüdâlık	Seyyid Feyzullah Efendi	29 Mayıs 1790	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
249	Ahmed Rıf'at Beyefendi	Nişancılık Vekâletliği			4 Şevvâl 1204	297b
250	es-Seyyid Abdülkerim Efendi	Defter Emâneti Vekâletliği				
251	İsmail Efendi	Rûznâmçe-i Evvel Vekâletliği				
252	Ken'an Efendi	Başmuhâsebecilik Vekâletliği				
253	Kıbrısî Ali Ağa	Arpa Emânetliği				
254	İzmirî el-Hâcc Ahmed Efendi	Süvârî Mukābeleciliği Vekâletliği				
255	Mehmed Efendi	Yeniçeri Kitâbeti Vekâletliği				
256	Hasan Efendi, Muhsinzâde	Cizye Muhâsebeciliği Vekâletliği	Hazîne Katibliği		17 Haziran 1790	298a
257	es-Seyyid Mustafa Efendi	Mevkūfatçılık Vekâletliği				
258	Tevfik Efendi	Masraf-ı Şehriyârî Kitâbeti				
259	Hamidullah Bey	Cebecibaşılık Vekâletliği				
260	Mustafa Ağa	Topcubaşılık Vekâletliği				
261	Ahmed Bey, Divitdâr Paşazâde	Piyâde Mukābeleciliği				

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
262	Sivasî Efendi	Başmuhâsebecilik			9 Şevvâl 1204	298b
263	İsmail İsmetî Efendi	Silahdâr Kitâbeti				
264	Ömer Behcet Efendi	Mevkūfatçılık				
265	Kara Mustafa Efendi	Maliye Tezkireciliği			22 Haziran 1790	
266	Selanikî Mustafa Bey	Silahdâr Ağalığı	Ordu kasabbaşılığı			
267	Mehmed Ağa	Başbakikulluğu	Silahdâr Ağalık			
268	İskenderiyeli Abdullah Paşa	Vezâret	Yergöğü kalesi muhâfızlığı		Bayram'da 1204	
269	Seyyid Mehmed Ağa	Büyük mîrâhorluk	Kapıcıbaşılık		1790	298a
270	Abdullah Efendi	Sipâh ve Silahdâr Ocakları ve Livâ-yı Şerîf (Yergöğü)Kaymakamı(Dîvâniye Görevleri)	Kethüdâlık	Mehmed Raşid Efendi	1204	311b
271	Hakkı Beyefendi	Defter Emâneti	Tevkī'îlik	Mehmed Raşid Efendi	1790	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
272	Ömer Behçet Efendi	Süvârî Mukâbeleciliği	Mevkūfatçılık	Mehmed Raşid Efendi	1204	311b
273	Hafız Efendi	Mevkūfatçılık	Mâliye Tezkireciliği	Ömer Behçet Efendi	1790	
274	Kürd Osman Paşa	Çarhacılık	İsakcı muhâfızı		13 Zilka‘de 1204	312a
					25 Temmuz 1790	
275	Hasan Paşa	Yergöğü Seraskeri	Yeniçeri Ağalığı ve Kaymakamlık		Zi’lhicce 1204	314a
					1790	
276	Abdullah Efendi, Osman Efendizâde	Rumeli Sadâretliği	Anadolu Sedâretliği	Mustafa Bey, Molla Beyzâde	25 Zi’lhicce 1204	315b
277	Ahmed Es‘ad Efendi, Salih Efendizâde	Anadolu Kazaskerliği			5 Eylül 1790	
278	Yusuf Paşa	Karaman Eyâleti	Vidin Seraskerliği		14 Muharrem1205	321a
279	Battal es-Seyyid Hüseyin Paşa	Sivas Eyâleti	Soğucak Seraskerliği			
280	Abdullah Paşa	Tırhala Sancağı	Yergöğü Muhâfızlığı		23 Eylül 1790	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
281	Vezîr Ahmed Paşa	İsakcı Savunması			27 Muharrem1205	325a
282	Arslan Paşa	İbrail Savunması	Maçin Muhâfızı			
283	es-Seyyid Mehmed Yeğen Paşa	Hırşova Muhâfazası-Vezâret	Sekbânbaşılık			
284	Mikdad Paşa, Canikli Paşazâde	Vezâret (geri getiriliyor) İsmail Takviyesi			6 Ekim 1790	
285	Kürd Osman Paşa	İsakcı Başbuğluğu	Çarhacılık			
286	Nişî Mehmed Ağa	Topçubaşılık		Hasan Ağa	2 Safer 1205	[326a]
					11 Ekim 1790	
287	Mehmed Salih Efendi, Keçecizâde	Ordu Kadılığı	Hubûbât Nâzırlığı	Mustafa Sıtkı Efendi	3 Safer 1205	327a
					12 Ekim 1790	
288	es-Seyyid Abdullah Efendi	Murahhas-ı Evvel	Reîsülküttâblık		6 Safer 1205	
289	el-Hâcc Mehmed Hakkı Beyefendi	Reîsülküttâblık Vekâletliği	Defter Eminliği			
290	İsmet Beyefendi, İsmail Râif Paşazâde	Murahhas-ı Sânî	Halep Kadılığı		15 Ekim 1790	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
291	Dürrî Efendi	Murahhas-ı Sâlis	Sadrıa'zam Mektûbculuğu		6 Safer 1205	327a
292	Firdevsî Efendi	Sadrıa'zam Mektûbculuğu Vekâletliği	Tazkere-i Sânî		15 Ekim 1790	
293	Cezzar Ahmed Paşa	Şam Vâliliği	Sayda Vâliliği	Vezîr İbrahim Paşa	3 Safer 1205	327b
294	İbrahim Paşa	Rakka Eyâleti			12 Ekim 1790	
295	Süleyman Paşa, Turunçzâde	Halep Eyâleti				
296	Yusuf Paşa	Köstendil Sancağı	Vidin Seraskerliği		7 Safer 1205	
297	Vezîr Pekmezci Mehmed Paşa	Vidin Seraskerliği	Köstendil Mutasarrıflığı	Yusuf Paşa	16 Ekim 1790	
298	Vezîr es-Seyyid Ali Paşa	Vidin Muhâfızlığı				
299	Vezîr Moralı Silahdâr Ahmed Paşa	Babadağı Muhâfızlığı	Vidin Muhâfızlığı			
300	Karahisarîzâde Vezîr Ahmed Paşa	Tırhala Sancağı-Kili Muhâfazası			16 Safer 1205	332a
					25 Ekim 1790	
301	Kıvırcıklı Halil Ağa	Kili Muhâfazası	Ordu Mülazımlığı		16 Safer 1205	332b
					25 Ekim 1790	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
302	Salih Paşa	Mîrimîrânlık	Yeniçeri Ağalığı-Yeniçeri Ocağı Başyazıcılığı		1 Muharrem 1205 10 Eylül 1790	332b
303	Salih Paşa	Vezâret	Mîrimîrânlık		17 Safer 1205 26 Ekim 1790	
304	Mahmud Paşa	Mîrimîrânlık	Bursa Müsellimi		18 Safer 1205	
305	Yusuf Ağa	Vâlide Sultan Kethüdâlığı	Darphâne-i Âmire Emîni-Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşılığı	Lala Mahmud Bey	27 Ekim 1790	333b
306	Mehmed Emin Efendi	Tırhala Sancağı-Vezâretlik	Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyûn		24 Safer 1205	335a
307	Mehmed Paşa	Seraskerlik -Vezâretlik	İsmail Muhâfazasında Mîrimîrânlık		2 Kasım 1790	
308	Mehmed Şerif Efendi	Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı	Mâliye Tezkireciliği	Ali Ra'ik Efendi	26 Safer 1205 4 Kasım 1790	337b
309	Mustafa Resmî	Tabya İnşâası Me'mûr	Humbaracıbaşı		1205 1790	338b

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
310	Vezîr Kaymakam Hasan Paşa	Ordu Sevki ile Görevlendirilme	Yeniçeri Ağası		1 Rebîülevvel 1205 8 Kasım 1790	340b
311	Gürcü Osman Paşa	Mîrimîrânlık			3 Rebîülevvel 1205	341a
312	Hasan Efendi	(Babadağı)Kassâbbaşılık	Rûznamçe-i Evvellik		10 Kasım 1790	
313	Salih Paşa	Karaharman Muhâfâzası	Yeniçeri Ağası			
314	Hüseyin Ağa	Sipâh Ağalığı	Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşılık	Berber Mustafa Ağa	19 Rebîülevvel 1205	346a
315	Sarı Mehmed Ağa	Silahdâr Ağalığı	Sadrıa‘zam Telhîsciliği	Selanikî Mustafa Bey	26 Kasım 1790	
316	el-Hâcc Mehmed Hakkı Beyefendi	Vezîria‘zam Kethüdâlığı	Reîsülküttâb Vekîlliği		13 Rebîülevvel 1205	353b
317	Çelebi Seyyid Mehmed Ağa	Dîvân-ı Hümâyûn Çavuşbaşılığı	Mîrâhûr-ı Evvel-Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşılarından		20 Kasım 1790	354a
318	Seyyid Mehmed Sadık Efendi	Sadrıa‘zam Mektûbculuğu	Dîvân-ı Hümâyûn Başhalîfeliği			
319	Mehmed Dürrî Efendi	Rûznâmçe-i Evvel	Nemçe Murahhas-ı Sâlisi	Feyzi Efendi		

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
320	Firdevsî Efendi	Riyâset Vekâletliği			16 Rebîülâhir 1205	354a
321	Ali Raik Efendi	Defter Emânetliği				354b
322	Mustafa Bey, İsmail Paşazâde	Mektûbî-i Sadrıa‘zamî Vekâletliği				
323	Berber Mustafa Ağa	Çavuşbaşılık Vekâleti	Sipah Ağalığı			
324	Sadullah Beyefendi, Bekir Paşazâde	Piyâde Mukābeleciliği		Dürrî Efendi	23 Aralık 1790	
325	Hasan Efendi	Ruznânme Vekâletliği	Başmuhâsebeci			
326	Mehmed Emin Efendi	Arabacılar Kitâbeti				
327	Ali Beyefendi, Haşimzâde	Sadrıa‘zam Mektupçuluğu Başhalîfeliği	Dîvâū-ı Hümâyûn Kalemi			
328	Ahmed Kapudan, Hamamîzâde	Kapudanlık (İsmail ve Tulca)	Patrona-i Hümâyûn Kapudanı		1205 1790	355a
329	Seyyid Ağa Hasan Paşa	Ordu-yı Hümâyûn Kaymakamı			23 Rebîülevvel 1205 30 Kasım 1790	360b
330	Seyyid Ağa Hasan Paşa	Pazarcık Muhâfazası	Ağalık ve Kaymakamlık		4 Cumâdelevvel 1205 9 Ocak 1791	361a

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
331	Mehmed Paşa	Ordu-yı Hümâyûn Kaymakamı ve Yeniçeri Ağalığı	Vidin Seraskerliği		4 Cumâdelevvel 1205	361a
332	Şerîf Mehmed Ağa	Çavuşbaşılık	Dergâh-ı âlî Kapıcıbaşılığı	Genc Osman Ağa	9 Ocak 1791	
333	İshak Bey	Çıldır Vâlîliği ve Vezâret		Süleyman Paşa	17 Cumâdelâhire 1205	365a
					21 Şubat 1791	
334	Yusuf Paşa	Sadrıa'zamlık	Bosna Eyâleti Yönetimi	Seyyid Hasan Paşa	23 Cumâdelâhire 1205	366a
335	İsmet İbrahim Beyefendi, Raif İsmail Paşazâde	Ordu-yı Hümâyûn Kadılığı		Mehmed Salih Efendi, Keçecizâde	27 Şubat 1791	367b
336	Tosun Ağa	Cebecibaşılık	[Yeniçeri] Ocakları Başkethüdâlığı	Semmur Kaş Mustafa Ağa	24 Cumâdelâhire 1205	
					28 Şubat 1791	
337	Genc Osman Ağa	Çavuşbaşılık	Çavuşbaşılık	Berber Mustafa Ağa	27 Receb 1205	368b
338	**el-Hâc Sadullah Enverî**	**Çavuşbaşılık Vekâletliği**		Ahmed Ağa	1 Nisan 1791	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
339	el-Hâcc Mustafa Efendi	Teşrîfâtçıklık	Sadrıa'zam Kethüdâlığı	Mehmed Naîm Efendi	27 Receb 1205	368b
340	Berber Mustafa Ağa	Eflak Seraskerliği (Mahmud Paşa) Mekkârî ve Arabacıbaşılık	Çavuşbaşılık			369a
341	Süleyman Ağa	Eflak Seraskerliği Kassabbaşılık	Cezayirli Hasan Paşa Hazînedârlığı			
342	Mehmed Naim Efendi	Niş Mübâyaacılığı	Teşrîfâtçıklık		1 Nisan 1791	
343	Ali Ra'ik Efendi	Eflak Seraskerliği Ordu-yı Hümâyûn Şıkk-ı Evvel Defterdârlığı	Nâzırlık ve Defterdârlık			
344	Abdullah Efendi, Doğramacızâde	Eflak Seraskerliği	Ordu-yı Hümâyûnda Tevkī'lık	Mahmud Paşa		
345	Ahmed Ağa, Haffâfzâde	Kologra'ya Ta'yîn	Dergâh-ı Âlî Kapıcıbaşılığı			
346	el-Hâcc Salih Paşa	Bosna Eyâleti ve Hersek Sancağı Yönetimi			Receb 1205	374b
347	Tahir Paşa	Çirmen Sancağı ve Ordu-yı Hümâyûn Konakçılığı		Mîrimîrânlık	6 Mart-4 Nisan 1791	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
348	Rüstem Bey	Pirezin Sancağı ve Mîrimîrânlık			Receb 1205	374b
349	Mehmed İzzet Paşa	Kahire Eyâleti Yönetimi	Sivas Vâlîsi	İsmail Paşa		375a
350	İsmail Paşa	Mora Eyâleti Yönetimi	Kahire Eyâleti Yönetimi			
351	Divriğili Vezîr Köse Mustafa Paşa	Haleb Eyâleti Yönetimi			6 Mart-4 Nisan 1791	
352	Turunçzâde VezîrSüleyman Paşa	Adana Eyâleti Yönetimi				
353	Ahmed Paşa, Çorazâde	Maraş Eyâleti Yöneetimi				
354	Karahisârî Ahmed Paşa	Sivas Eyâleti Yönetimi	Silistre Seraskerliği			
355	Mîrimîrânlık Kara Mehmed Paşa	Bosna Sancaklarından Kilis Sancağı Yönetimi	Çirmen Mutasarrıfı ve Misivri Muhâfazası			
356	Halil Paşa, Küçük Alizâde	Uzeyr Sancağı Yönetimi ve Mîrimîrânlık				
357	Vezîr Ahmed Paşa	Maçin Seraskerliği	Silistre Seraskerliği		Şa‘bân 1205	376a
358	Hasan Paşa	Silistre Muhâfazası	Mîrimîrânlık			377b
359	Süleyman Paşa, Kuğuzâde	Anapa Muhâfazası	Silistre Muhâfazası		Nisan-Mayıs 1791	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
360	Mihalaki	Eflak Voyvodalığı	Dîvân Tercümanlığı		11-20 Şa‘bân 1205 15 Nisan-24 Nisan 1791	378a
361	Mustafa Reşid Efendi	Sadrıa‘zam Kethüdâlığı	Ordu Kethüdâlığı	Mehmed Hakkı Beyefendi, Kamil Ahmed Paşazâde	25 Şa‘bân 1205 29 Nisan 1791	378b
362	Vezîr Mehmed Emin Paşa	Pazarcık Muhâfazas	Kologra Muhâfızlığı		26 Şa‘bân 1205	379b
363	Nebî Paşa, Uzun Abdullah Paşazâde	Kologra Muhâfızlığı		Vezîr Mehmed Emin Paşa	30 Nisan 1791	
364	el-Hâcc Mehmed Hakkı Bey	İbrail Muhâfazası	Sadrıa‘zam Kethüdâlığı		4 Ramazan 1205 7 Mayıs 1791	380a
365	İbrahim Efendi	Başmuhasebecilik			12 Şevval 1205	383b
366	Hafiz Mustafa Efendi	Süvârî Mukābeleciliği				
367	Ratıb Efendi	Yeniçeri Kitâbeti			14 Haziran 1791	
368	Lala Mehmed Efendi	Sipâh Kitâbeti				
369	Sofyalı Mustafa Efendi	Mevkūfât				384a
370	Ebubekir Paşa	Silistre Seraskerliği			21-29 Şevvâl	386a
371	Rumeli Vâlîsi	İsakçı Muhâfazası			1 Temmuz 1791	386b

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
372	Hasan Paşa	Tulca Muhâfazası	Maçin Seraskeri		21-29 Şevvâl	386b
					1 Temmuz 1791	
373	Moralı Ahmed Paşaı	Taş Burun Muhâfazası				
374	Karahisarî Vezîr Ahmed Paşa	Hırşova Kal‘ası Muhâfazası				
375	Pekmezci Mehmed Paşa	Rumeli Eyâleti Ordu-yı Hümâyûn Seraskerliği	Yeniçeri Ağalığı		16 Zilka‘de 1205	394b
376	Bektaşi Süleyman Ağa	Yeniçeri Ağalığı	Maçin Ordu Ağaslığı	Pekmezci Mehmed Paşa	17 Temmuz 1791	
377	Türkmenoğlu İsmail Ağa	Mîrimîrâlık	Abdi Paşa Delibaşılığı		17 Zilka‘de 1205	395a
					18 Temmuz 1791	
378	Vezîr Mehmed Paşa	İbrail Seraskerliği	Rumeli Vâlîliği		22 Zilka‘de 1205	
379	Vezîr Ahmed Paşa	Silistre Eyâleti Yönetimi	Tuna Kaputanlığı	Vezîr Halil Paşa		
380	Vezîr Halil Paşa	Kocaeli Sancağı Yönetimi	Silistre Eyâleti Yönetimi			
381	Kaymakam Vezîr Hasan Paşa	Sivas Eyâleti Yönetimi	Maçin Seraskerliği		23 Temmuz 1791	
382	Gürcü Osman Paşa	Vezâret (Üçtuğ)	İbrail Kal‘ası Muhâfazası			

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
383	Mustafa Bey, Mükellefzâde	Kethüda Kitâbeti	Cebeciler Kâtibliği	İbrahim Efendi	22 Zilka‘de 1205	395a
384	İbrahim Efendi	Cebeciler Kâtibliği	Kethüda Kitâbeti		23 Temmuz 1791	
385	Vezîr Bekir Paşa	Belgrad Muhâfızlığı			14 Zi’lhicce 1205	399b
					14 Ağustos 1791	
386	Ahmed Vasıf Efendi	Muhâsebe-i Evvellik	Anadolu Muhâsebeciliği		29 Zi’lhicce 1205	399b
					29 Ağustos 1791	
387	Sivasî Hasan Efendi	Anadolu Muhâsebeciliği		Ahmed Vasıf Efendi	29 Zi’lhicce 1205	400a
388	Mi‘mâr Hafız Efendi	Bosna’da Görevli	Hâce-gân-ı Dîvân-ı Hümâyûnda Görevli Mi‘mâr			
389	el-Hâcc Abdullah Efendi	Orşova’da Muhâfazasında Görevli			29 Ağustos 1791	
390	Mehmed Hakkı Beyefendi	Murahhas-ı Evvellik			2 Muharrem 1206	400b
391	İsmet Beyefendi	Murahhas-ı Sânîlik	Ordu-yı Hümâyûn Kadılığı			
392	Ratib Efendi	Murahhas-ı Sâlislik	Yeniçeri Katibliği		1 Eylül 1791	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
393	Ahmed Ağa, Arabzâde	Yeniçeri Ağalığı	Kulkethüdâlığı	Süleyman Ağa	1 Safer 1206 30 Eylül 1791	403a
394	Ahmed Vasıf Efendi	Belgrad Kal‘ası Teslîmi Görevi	Anadolu Muhâsebeciliği ve Vak‘anüvîslik		6 Safer 1206	404b
395	Sivasî Hasan Efendi	Muhâsebe-i Evvellik		Ahmed Vasıf Efendi		
396	**Sadullah Enverî Efendi**	**Anadolu Muhâsebeciliği ve Vak‘anüvîslik**		Ahmed Vasıf Efendi	5 Ekim 1791	
397	Vezîr Emin Paşa	Livâ-yı Şerîf Ordusu Kaymakamlığı			9 Şa‘bân 1206 2 Nisan 1791	405a
398	Râtib Efendi	Nemçe Sefâreti	Dergâh-ı âlî yeniçerileri kâtibliği		12 Safer 1206 1792	407a
399	Aleksandır	Boğdan Voyvodalığı	Dîvân-ı Hümâyûn Tercümanlığı		21 Cemâziyelevvel 1206	414a
400	Aleksandır’ın küçük kardeşi	Dîvân-ı Hümâyûn Tercümanlığı	Muasker-i Hümâyûnda Tercüman Vekilliği		16 Ocak 1792	

Tablo I: TEVCİHAT						
Sıra	**Ataması Yapılan Kişi**	**Verilen Görev**	**Önceki Görevi**	**Bir Önceki Görevli**	**Tarih**	**Vr No**
401	Gürcü Osman Paşa	Rusçuk muhâfızlığı	İbrail muhâfızlığı	Seyyid Yeğen Mehmed Paşa	23 Cumâdelâhire 1206	415b
402	Seyyid Yeğen Mehmed Paşa	Şumnu muhâfızlığı	Rusçuk muhâfızlığı		17 Şubat 1792	
403	Hüseyin Ağa	Deryâ kapudanlığı ve vezâret	Başçukadârlık		16 Receb 1206	417a
					10 Mart 1792	
404	Ahmed Paşa	Selanik sancağı yönetimi			1 Receb 1206	419b
405	el-Hâcc Abdi Paşa	Pazarcık muhâfızlığı				
406	Girîdî Hüseyin Paşa	Hanya muhâfızlığı	Derya Kapudanlığı			
407	Seyyid Ahmed Paşa	Erzurum Eyâleti Yönetimi	Bahr-i Siyâh Boğazı Muhâfızlığı	Vezîr Süleyman Feyzi Paşa	24 Şubat 1792	
408	Silahdâr Vezîr Mustafa Paşa	Mora Muhassıllığı	Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamlığı	Silahdâr Ahmed Paşa		
409	Halid Ağa	Dârü’s-saâde Ağalığı	Hazînedâr	Beşir Ağa	Şa‘bân 1206	420a
					Mart-Nisan 1792	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 1		**Varak No: 8b**
Yapıldığı yer	(Müşâvere Meclisi) Reîsülküttâb'ın Mahmud Paşa'daki Evinde.	
Başkan	Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi.	
Katılımcılar	Seyyid Hayri Efendi, Ataullah Efendi, Polhakof, Ulemâ ve Sâir Küberâ-yı Devlet.	
Toplanma Amacı	Osmanlı Devleti ve Rusya Devleti arasında olan Mükâleme maddelerinin görüşülmesi ve daha sonra toplanan meclisde bu konunun tartışılması.	
Sonuç	Rusya Devleti elçisi ile ara ara görüşme yapılması, bu arada anlaşma olmaması durumunda olabilecek Rusya Seferi için hazırlıkların yapılması ve durumun Pâdişâh'a bildirilmesi kararı alınır.	
Tarih	1201/1787	
Sıra: 2		**Varak No: 12a**
Yapıldığı yer	(Akd-i Encümen-i Şûrâ) Sarây-ı Âsafî Arz Odası Bâbıâsafî Sadrıa'zam Sarayı.	
Başkan	Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi.	
Katılımcılar	Şeyhülislâm Efendi, Kethüda Bey, Defterdâr Ahmed Nazif Efendi, Defterdâr-ı esbak Hasan Efendi, Defterdâr Süleyman Reşid Efendi, Laleli Mustafa Efendi.	
Toplanma Amacı	Daha önce Rusya Devleti elçisi ile yapılan ve görüşülen konular üzerinde durularak Rusya Devleti tarafından istenilen maddeler konusunda mecliste olan huzzârın görüşlerinin alınması.	
Sonuç	Rusya Devleti üzerine yapılacak sefer için gerekli hazırlıkların yapılması ayrıca sınırların güçlendirilmesi kararı alınır.	
Tarih	Evâsıt-ı Bahar1201/[Recep] Nisan 1787	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 3	**Varak No: 17a**
Yapıldığı yer	(Meclis-i Mükâleme) Bebek Bahçesi.
Başkan	Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi.
Katılımcılar	Anadolu Kazaskeri ve Nakîbüleşrâf Kamil Efendi, Rusya Elçisi Polhakof.
Toplanma Amacı	Mükâleme maddelerinin görüşülmesi.
Sonuç	Anlaşma maddeleri konularında anlaşılamadığından Rusya Devleti ile savaş kararı alınır. Bu kararın gizli kalması istenir. Bu arada Rusya elçisinin beyânı dinlenir.
Tarih	11 Şevval 1201/27 Temmuz 1787
Sıra: 4	**Varak No: 21b**
Yapıldığı yer	(Meclis-i Mükâleme) Levend Çiftliği.
Başkan	Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi.
Katılımcılar	Anadolu Kazaskeri ve Nakîbüleşrâf Kamil Efendi, Rusya Elçisi Polhakof.
Toplanma Amacı	Mükâleme maddelerinin görüşülmesi.
Sonuç	Mecliste görüşülen konular Pâdişâha iletilir.
Tarih	15 Şevval 1201/31 Temmuz 1787

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 5	**Varak No: 30b**
Yapıldığı yer	(Akd-i Meclis-i Şûrâ) Sarây-ı Âsafî Arz Odası, Bâbıâsafî.
Başkan	Sadrıa‘zam Efendi [Koca] Yusuf Paşa.
Katılımcılar	Şeyhülislâm Efendi, Kudât-ı asâkir ve ma‘zûlleri ve umûmen ocaklı ile havâss-ı ricâl-i devletden 15 nefere yakın zevât-ı kirâm.
Toplanma Amacı	Rusya Devleti elçisi ile yapılan mükâlemat ve münâkaşâtın görüşülmesi.
Sonuç	Rusya Devleti ile görüşülen maddeler konusunda anlaşılamadığından sefer yapılacakmış gibi hazırlıkların yapılması kesin sefer kararının bundan sonra yapılacak meclise bırakılması ve durumun pâdişâha bildirilmesi kararı alınır.
Tarih	22 Şevval 1201/7 Ağustos 1787
Sıra: 6	**Varak No: 32b**
Yapıldığı yer	(Akd-i Meclis-i Şûrâ) Sarây-ı Âsafî Arz Odası Bâbıâsafî.
Başkan	Sadrıa‘zam Efendi
Katılımcılar	Şeyhülislâm Efendi ve kudât-ı asâkir ve ocaklı ve istişâreye ricâl-i devlet ve serhadliden sâl-hûrde ba‘zı ashâb-ı dirâyet.
Toplanma Amacı	Rusya Devletine sefer yapılması konusu görüşülür, pâdişâhın hatt-ı hümâyûnu okunur.
Sonuç	Rusya Devletine sefer hazırlıkları kararı alınarak Rusya elçisine ne şekilde davranılacağı kesinleştirilmeye çalışılır.
Tarih	29 Şevval 1201/14 Ağustos 1787

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 7	**Varak No: 33a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Müşâvere-i Kübrâ, Sarây-ı Âsafî Arz Odası Dehlîzi, Bâbıâsafî.
Başkan	Sadrıa‘zam Efendi.
Katılımcılar	Şeyhülislâm Efendi, Reîsü’l-ulemâ Mekkî Efendi, Sadr-ı Rûm Tevfîk Efendi, Sadr-ı Anadolu Âşir Efendi, Sadr-ı Anadolu Emin Efendi, Sadr-ı İstanbul Gümülcineli Seyyis Mehmed Efendi, Fetvâ Emîni İbrahim Efendi, İstanbul Kadısı Ahmed Es‘ad Efendi, Sadâret Kethüdâsı Hasan Efendi, Defterdâr Amed Nazif Efendi, Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi, Tevkī‘î es-Seyyid Mehmed Hayri Efendi, Tevkī‘î Laleli Mustafa Efendi, Defter Emîni Süleyman Raşid Efendi, Önceki Reîsülküttâb Ataullah Beyefendi, Çavuşbaşı es-Seyyid Numan Bey, Mîrâhûr-ı evvel-i Şehriyârî Çerkez Mehmed Bey, Önceki Çavuşbaşı Ruhî Süleyman Ağa, Tersâne-i Âmire Emîni Ali Ra’ik Efendi, Şıkkısâni Ebubekir Beyefendi, Matbah-ı Âmire Emîni el-Hâc Selim Ağa, Rûz-nâmçe-i evvel Çelebi Mehmed Efendi, Dergâh-ı âlî Kapucubaşılarından Karahisarî Ahmed Bey, Dergâh-ı âlî Yeniçerileri Ağası Hasan Ağa, Sekbanbaşı Ağa, Kul Kethüdâsı Osman Ağa, Yeniçeri Kâtibi Ebubekir Efendi, Sipâhlar Ağası Hasan Ağa, Silahdar Ağası Vâlide Kethüdâsızâde Ahmed Bey, Cebecibaşı Mehmed Ağa, Topcubaşı Genc Osman Ağa, Arabacıbaşı Mehmed Ağa, Yeniçeri ocağının sefer görmüş ağalarından iki nefer ağa.
Toplanma Amacı	Rusya Devleti üzerine sefer yapılsın mı konusu görüşülür. Seferin ne zaman yapılacağı hususu tartışılır. Rusya Devleti elçisinin durumu görüşülür.
Sonuç	Rusya Devleti üzerine sefer yapılması kararı alınır. Ayrıca İstanbul’da bulunan Rus elçisinin tutuklanarak Yedikule’de hapis edilmesi kararlaştırılır. Mecliste görüşülen konuların gizli kalması hususu üzerinde durularak meclis toplantısına son verilir.
Tarih	29 Şevval 1201/14 Ağustos 1787

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 8		**Varak No: 41b**
Yapıldığı yer	(Akd-i encümen-i istişâre) Sarây-ı Âsafî, Bâbıâsafî, Paşakapısı Fevvâreli Kasr.	
Başkan	Sadrıa'zam Efendi.	
Katılımcılar	Şeyhülislâm Efendi, Anadolu ve Rumeli Kazaskerleri(görevleri sona eren ve halen görevde olan), Kethüdâ Bey, Defterdâr Efendi, Reîs[ülküttâb] Efendi (görevi sona eren ve halen görevde olan), Ocaklar Ağaları.	
Toplanma Amacı	Rusya Devleti elçisi Bâbıâsafî'ye çağırılarak elçiler için hazırlanan misâfir odasında bekletildikten sonra encümen-i şûrâya alınır. Anlaşmaya aykırı olarak Rusya Devleti'nin istila ettiği Kırım'ı Osmanlı Devleti'ne verir misiniz sorusunu sorup şimdiye kadar yapılan görüşmelerden bir sonuç alınamadığını ve boşa zaman kaybına neden olduğunu bu nedenle bu soruya cevap verilmesi istenerek elçinin fikri sorulur. Elçi bu soruya yanıt veremeyeceğini ancak devletine yazarak oradan gelecek cevabı bildireceğini söyler.	
Sonuç	Rusya Devleti elçisi Polhakof ve baştercümanı Pejani tutuklanarak Yedikule'ye gönderilir.	
Tarih	3 Zi'lka'de 1201/17 Ağustos 1787	
Sıra: 9		**Varak No: 80a**
Yapıldığı yer	(Meclis-i istişâre-i şûrâ) Sarây-ı Âsafî, Bâbıâsafî, Paşakapısı.	
Başkan	Sadrıa'zam Efendi.	
Katılımcılar	Şeyhülislâm, Kaptan Paşa, Ağapaşa, Kudât-ı Asâkir, İstanbul Kadısı, Ulemâ-yı A'lâm, Ocaklar Ağaları, Önemli Devlet Memurları, Kethüdâ, Reîs[ülküttâb Mehmed Raşid Efendi],Çavuşbaşı, Defterdâr Vekilleri, Sefer görmüş ihtiyârlardan ba'zıları.	
Toplanma Amacı	Nemçe seferine çıkılması konusu görüşülmüştür.	
Sonuç	Sefer kararı alınarak, gerekli hazırlıkların yapılması kararlaştırılır.	
Tarih	4 Cemâziyelevvel 1202/11 Şubat 1788	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 10		**Varak No: 81b**
Yapıldığı yer	Akd-i Encümen-i Şûrâ.	
Başkan	Pâdişâh huzûrunda.	
Katılımcılar	Önemli devlet ricali.	
Toplanma Amacı	Meclis-i Şûrâ'da alınan karar üzerine sefer masrafları görüşülür.	
Sonuç	Pâdişâh kendi enderûn-ı hümâyûn hazînesinden sefer için takviye kararı verir.	
Tarih	1202/1788	
Sıra: 11		**Varak No: 108b**
Yapıldığı yer	(akd-i meclis-i meşveret) Edirne Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Yeniçeri Ağası Kelleci Osman Ağa, Silahdâr Ağası Karahisarî Ahmed Bey, Sâir Ocaklar ağaları	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûnnun gideceği yer konusu görüşülür.	
Sonuç	Meclise katılanların görüşleri alınır ve bu meselenin iyice düşünülmesi söylenerek ertesi gün toplanmak üzere herkes dağılır.	
Tarih	26 Cemâziye'lâhir 1202	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 12		**Varak No: 109b**
Yapıldığı yer	(encümen-i şûrâ) Edirne Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Yeniçeri Ağası Kelleci Osman Ağa, Silahdâr Ağası Karahisarî Ahmed Bey, Sâir Ocaklar ağaları,	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûnnun gideceği yer konusu görüşülmesine devam edilir Sofya taraflarına gitmesi kararı kabul görür	
Sonuç	Sofya yolu zehâyir hazırlıkları için Defterdâr Süleyman Raşit Efendi görevlendirilir.	
Tarih	27 Cemâziye'lâhir 1202	
Sıra: 13		**Varak No: 110a**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Edirne Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Erbâb-ı Şûrâ (herkes yerli yerine kuûd)	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Edirne'de mi kalsın veya hangi yöne doğru gitsin konuları tartışılır.	
Sonuç	14 Receb 1202 tarihinde ordu-yı hümâyûnun Edirne sahrâsını terk ederek Sofya tarafında ikāmet etmesi kararlaştırılır.	
Tarih	7 Receb 1202 / 13 Nisan 1788	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 14		**Varak No: 116a**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Sofya Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Sofya sahrâsında mı ikāmet etsin ve ya daha ileri Niş ve Belgrad yönlerine doğru mu gitsin konusuları tartışılır.	
Sonuç	Sofya sahrâsında ikāmet kararı alınır.	
Tarih	4-5 Şa'bân 1202 / 10-11 Mayıs 1788	
Sıra: 15		**Varak No: 123a**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Sofya Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Sofya'dan ne yöne doğru hareket etsin meselesi görüşülür	
Sonuç	Ordu-yı hümâyûnun Niş tarafına gitmesi kararı alınır.	
Tarih	Şa'bân-Ramazan 1202 / Mayıs-Haziran 1788	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 16	**Varak No: 123a**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Niş Sahrâsında
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)
Katılımcılar	Niş Seraskeri Süleyman Feyzi Paşa, Niş Muhâfızı Sırrı Selim Paşa, Çarhacı Çerkez Hasan Paşa, Ordu-yı hümâyûn ricâli, Ocaklar ağaları
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Niş'ten hangi yöne doğru gideceği konusu görüşülür.
Sonuç	Fethülislâm tarafına doğru gitmesi kararlaştırılır.
Tarih	28 Ramazan 1202 / 2 Temmuz 1787
Sıra: 17	**Varak No: 125b**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Vidin Sahrâsında
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)
Katılımcılar	Sivas Vâlîsi Vezîr Hasan Paşa, Çarhacı Çerkez Hasan Paşa, Selanik Mutasarrıfı Vezîr Süleyman Sırrı Paşa, Vidin Muhâfızı Vezîr Şerif Hasan Paşa, Ordu-yı hümâyûn ricâli, ocaklar ağaları, Sefer görmüş ashâb-ı tecrübeden ba'zı sâl-hûrde, umûr görmüş zevât
Toplanma Amacı	Düşmana ne yönden saldırılmalı meselesi görüşülüp öncelikle Vidin için bir seraskerin tayin edilmesi konusu üzerinde durulur.
Sonuç	Sivas Vâlîsi Hasan Paşa Vidin Seraskeri olarak görevlendirilir.
Tarih	1 Zi'lka'de 1202 / 3 Ağustos 1787

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 18		**Varak No: 130b**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Vidin Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûnun ne yöne doğru hareket etmesi gerektiği tartışılır.	
Sonuç	Fethülislâm tarafına gitme kararı alınır.	
Tarih	14 Zi'lka'de 1202 / 16 Ağustos 1787	
Sıra: 19		**Varak No: 135b**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Fethülislâm Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Serasker Hasan Paşa 'dan gelen mektup mecliste okunarak Ordunun Fethülislâmda kalması ve ileri mevkilere asker ve zahâyir naklinin yapılması görüşülür.	
Sonuç	Ordu-yı hümâyûnun Fethülislâm'da kalması ve orduya gerekli takviyelerin yapılması kararı alınır.	
Tarih	20 Zi'lka'de 1202 / 22 Ağustos 1787	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 20	**Varak No: 136b**
Yapıldığı yer	Mehadiye Savaş Meydanı
Başkan	Serasker Hasan Paşa (Hayme)
Katılımcılar	Vezîr Çerkez Hasan Paşa, Kul Kethüdâsı Salih Ağa, Zağarcıbaşı Mehmed Ağa, Selanikî Numan Bey, Rûesâ-yı asker, Yiğit askerlerden bazıları
Toplanma Amacı	Mehadiye boğazının Alınması için gerekli plan yapılır
Sonuç	Muhadiye boğazını almak için saldırıya geçilir
Tarih	21 Zi'lka'de 1202 / 23 Ağustos 1787
Sıra: 21	**Varak No: 143b**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Fethülislâm Sahrâsında
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ Ocak ağaları.
Toplanma Amacı	Ordunun Tuna nehrinin karşı tarafına geçmesi için köprüye gerek var mı konusu görüşülür. Bu görüşme üç gün sürer
Sonuç	Ordunun Fethülislâm'dan Nezaret sahrasına gitmesi ve askerlerin Tuna nehrini köprüsüz açık kayıklarıyla geçmesi tercih edilerek serasker paşanın ordusunda da meşveret toplantısı yapılması kararlaştırılır.
Tarih	1 Zi'lhicce 1202 / 2 Eylül 1787

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 22		**Varak No: 144a**
Yapıldığı yer	(meclis-i istişâre) Mehadiye Sahrâsı	
Başkan	Serasker Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Vezîr Çerkez Hasan Paşa, Kul Kethüdâsı Salih Ağa, Selanikî Numan Bey, Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Bundan sonra nereye gidilmesi gerekir veya elde olan mahallerin korunması mı münâsibdir soruları üzerinde durulur.	
Sonuç	Vezîr Çerkez Hasan Paşa'nın maiyyetinde görevlendirilen askerlerle düşmanın ne durumda olduğunu öğrenmesi için ileri düşman taraflarına gitmesi istenir.	
Tarih	6 Zi'lhicce 1202 / 7 Eylül 1787	
Sıra: 23		**Varak No: 148a**
Yapıldığı yer	(meclis-i şura) Nezaret Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otak)	
Katılımcılar	Topçubaşı Abdulmümin Ağa, Kul Kethüdâsızâde Mehmed Emin Ağa, Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Serasker paşanın mektubu okunarak Mehadiye'nin durumu öğrenilip ordu mu yoksa hızlı bir şekilde serdâr-ı ekrem mi buraya gitsin görüşmeleri yapılır. Eylül ayının gelmesi üzerine ordunun kışlâk yeri ve tahsîsi müzâkereleri yapılır	
Sonuç	Serdâr-ı Ekrem'in Mehadiye'ye gitmesine ve ordunun Edirne'de kışlamasına karar verilir	
Tarih	10 Zi'lhicce 1202 / 11 Eylül 1787	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 24		**Varak No: 158b**
Yapıldığı yer	(Encümen-i meşveret) Şebeş Boğazı taşrası	
Başkan	Serasker Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Dergâh-ı âlî yeniçerîleri ağası Emin Ağa, Piyâde ocakları ağaları, Atik serdengeçti ağaları, Ashâb-ı Şûrâ (herkes yerli yerine kuûd eyledi)	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûnun ne tarafa gideceği meselesi hususu görüşülür	
Sonuç	Ele geçirilen yerlerin istihkamına, serasker paşanın daha ileri Lagoşa doğru gitmesine, asker tertibine dikkat edilmesine karar verilir.	
Tarih	23 Zi'lhicce 1202 / 24 Eylül 1787	
Sıra: 25		**Varak No: 163b**
Yapıldığı yer	(İstişâre meclisi)Lagoş Kasabası civarı	
Başkan	Serasker Hasan Paşa [Hayme]	
Katılımcılar	Çerkez Hasan Paşa Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Çapulun nasıl yapılacağı konusunda ayrıntılara değinmek	
Sonuç	Çapulun hangi gün yapılacağı belirtilir. Yalnız kış geldiği için ileri gidilemeyeceğine karar verilir.	
Tarih	Muharrem 1203 / Ekim-Kasım 1788	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 26		**Varak No: 167b**
Yapıldığı yer	(meclis-i şura)Nezaret Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Ordu-yı hümâyûn ricâli, Ocaklar ağaları, Başçukadâr Seyyid Abdullah Ağa,	
Toplanma Amacı	Şahbaz Giray Han, Serasker İsmail Zihnevî Hasan Paşa ve Boğdan Başbuğu'nun mührüyle gönderilmiş kağıt okunur ve Hotin kal'asının Rusyalı'nın eline geçtiğini ve yardım talebi görüşülür	
Sonuç	Eylül ayı geldiğinden yardım konusunda bir şey yapılamayacağı yalnız Hantepesi ve Yaş kasabası muhâfızları, Yaş Başbuğu Vezîr Mikdâd Paşa, Boğdan Bey'i ve diğerlerinin askerlerinin Tuna sahillerinden Edirne veya Şumnu'da bulunan meştâya gelmeleri gerekli görülür.	
Tarih	19 Muharrem 1203 / 31 Ekim 1788	
Sıra: 27		**Varak No: 173a**
Yapıldığı yer	(Encümen-i meşveret) Fethülislâm Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûnun Fethülislâm'dan nereye doğru gideceği ve bu yerlerde bulunan yiyeceklerin yeterli olup olmadığı	
Sonuç	Fethülislâm'dan gidilmesi kararı alınır	
Tarih	12 Teşrînievvel 1203 / 23 Ekim 1788	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 28		**Varak No: 175b**
Yapıldığı yer	(meclis-i istişâre) Vidin Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Vidin'de mi kalsın yoksa meştâya mı gidilsin meselesi görüşülür	
Sonuç	Kış geldiği için bir an önce meştâya gidilmesi kararlaştırılır.	
Tarih	27 Muharrem 1203 / 28 Ekim 1788	
Sıra: 29		**Varak No: 176b**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret)Rusçuk Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Ordu-yı hümâyûn ricâli Rusçuk kadısı ve a'yânı ve hâcı ve hocaları	
Toplanma Amacı	Bükreş etrâfının düşmanla çevrili olması, ordu-yı hümâyûnun kışlak meselesi, ordunun durumu ve Eflak tarafının durumu kaleme alınarak mecliste okunur.	
Sonuç	Ordunun Rusçuk'ta kalması kararlaştırılır ve gerekli tedbirlerin alınması istenir.	
Tarih	19 Safer 1203 / 19 Kasım 1788	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 30		**Varak No: 185b**
Yapıldığı yer	(meclis-i meşveret) Rusçuk Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Özü'ye yardım etmek için yapılması gerekenler görüşülür.	
Sonuç	Padîşâha mazhar yazılarak gerekli asker ve techizât yardımı istenir.	
Tarih	1203 / 1788-1789	
Sıra: 31		**Varak No: 193b**
Yapıldığı yer	(Akd-i Dîvân) Rusçuk Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Reîsülküttâb Mehmed Hayri Efendi, Rikâb-ı Hümâyûn Kaymakamı el-Hâc Salih Paşa, Dergâh-ı Âlî Yeniçerileri Ağası Vezîr Hasan Paşa, Ordu-yı Kümâyûn Kadısı, Ocaklar Ağaları Ricâl-i Devlet, Hüddâm-ı Saltanat	
Toplanma Amacı	III. Selim'in tahta çıktığını belirten hatt-ı hümâyûn okunur	
Sonuç	Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa'nın görevinin devam ettiği ve mühr-i hümâyûnunun gönderildiği bildirilir.	
Tarih	15 Receb 1203 / 15 Nisan 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 32		**Varak No: 205a**
Yapıldığı yer	(meşveret) Rusçuk Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Çûkadâr Mustafa Bey, Ordu-yı ümâyûn Kadısı, Ocaklar Ağaları, Sâir ordu ricâli	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Rusçuk'da mı kalsın veya Silistre taraflarına mı gitsin görüşmeleri yapılır. Eflak voyvodası ve İsmail seraskeri tarafından gönderilen tahrîrâtlar okunur.	
Sonuç	Rusçuk ve Yergöğü taraflarına birer serasker ve muhâfız ta'yîni yapılmasıve ordu-yı hümâyûnun Rusçuk'tan Silistre taraflarına doğru hareket etmesi karar alındı.	
Tarih	16 Şa'bân 1203 / 12 Mayıs 1789	
Sıra: 33		**Varak No: 206b**
Yapıldığı yer	(meşveret) Rusçuk Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Yusuf Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Atların çayırlanması ve Ordu-yı hümâyûnun Rusçuk'tan hareketi ve Eflak tarafına gönderilmesi gereken yardım konuları görüşülür	
Sonuç	Atların Rusçuk sahrâsında yer alan çayıra gönderilmeleri uygun bulunur. Bu arada Eflak taraflarına yardım etmek amacı ile Kemankeş Mustafa Paşa Yergöğü cânibine gönderilen askerlere başbuğ olarak atanır.	
Tarih	23 Şa'bân 1203 / 19 Mayıs 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 34		**Varak No: 211b**
Yapıldığı yer	(meşveret) Vidin Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem [Meyyit] Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Dergâh-ı âlî yeniçerileri ağası Vezîr Hasan Paşa, Ordu-yı hümâyûn kadısı, Konakcı-i ordu-yı hümâyûn, Ricâl-i devlet, (herkes yerli yerine kuûd ettirildikten sonra)	
Toplanma Amacı	Rusya Devleti askerlerinin Bender üzerine gelmekte olduğu meclise bildirildikten sonra ordunun ihtiyaclarının ne kadarının geldiği ne kadarının eksik olduğu öğrenilerek ordu-yı hümâyûnun ne zaman hareket etmesi gerektiği konuları görüşülür.	
Sonuç	Bender, Akkirman, İsmail ve İbrail taraflarına takviye verilmesi, Kemankeş Mustafa Paşa'nın Yergöğü'ne başbuğ olarak atanması ve Mustafa Paşa'ya gerekli yardımların yapılması kararları alınır. İskenderiyeli Kara Mahmud affedilerek Ohri sancağı birâderi İbrahim Bey'e verilir.	
Tarih	28 Ramazan 1203 / 22 Haziran 1789	
Sıra: 35		**Varak No: 220b**
Yapıldığı yer	(encümen-i meşveret) Rusçuk Sahrâsında	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Otak)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Rusçuk sahrâsından hareket etsin mi müzakereleri yapılır.	
Sonuç	Ordu-yı hümâyûnun Rusçuk'tan Silistre'ye doğru hareket etmesi kararlaştırılır.	
Tarih	16 Şevval 1203 / 10 Temmuz 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 36		**Varak No: 222a**
Yapıldığı yer	(Meclis-i istişâre)Silistre Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	İskenderiyeli Kara Mahmud'un bağışlandığına dair belgenin tarafına gönderilmesi meselesi	
Sonuç	İskenderiyeli Kara Mahmud'un sefer-i hümâyûna gelmesi şartı ile İskenderiyye sancağı tevcîhi ile avf emrinin Abdi Paşa tarafından tarafına gönderilmesine karar verilir.	
Tarih	28 Şevval 1203 / 22 Temmuz 1789	
Sıra: 37		**Varak No: 226a**
Yapıldığı yer	(Meclis-i istişâre)Silistre Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Otak)	
Katılımcılar		
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûnun Silistre'den İsakçı tarafına gitmesi konusu ve Yedikule'de hapis olan Rusya elçisinin durumu görüşülür	
Sonuç	Ordu-yı hümâyûnun İsakçıya gitmesi ve Rus elçisinin affedilerek ülkesine gitmesi kararları alınır.	
Tarih	10 Zi'lka'de 1203 2 Ağustos 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 38		**Varak No: 231b**
Yapıldığı yer	(Meclis-i istişâre)Maçin Menzili	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Otak)	
Katılımcılar	Vezîr ağapaşa,Ordu-yı hümâyûn Kadısı Mehmed Sadık Efendi, Vezîr Kethüdâsı, Şıkk-ı evvel Defterdârı, Reîsülküttâb Efendi, Ordu-yı hümâyûn Konakcısı Mîrimîrân Alaiyeli Paşa, Ocak Ağaları, Ordu-yı hümâyûn ricâli, İbrail ihtiyârları, (herkes yerli yerine kuûd eyledikten sonra)	
Toplanma Amacı	Pâdişâhın hatt-ı hümâyûnu okunarak, düşmanın Boğdan'dan çıkarılması, Tombasar ve havâlîsinin istihkâmı, Bender kal'asının takviyesi ve serdâr-ı ekremin düşmandan intikam alması meselelerinin müzakere edilmesi	
Sonuç	Serdâr-ı ekremin düşmanla savaşmak için Tuna'nın karşısına geçmesi kararlaştırılır. Gerekli hazırlıkların yapılması emri verilir.	
Tarih	25 Zi'lka'de 1203 / 17 Ağustos 1789	
Sıra: 39		**Varak No: 237b**
Yapıldığı yer	(Meclis-i istişâre) İbrail Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	İbrail Muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa, Vezîr Ağapaşa, Çarhacı Vezîr Abdi Paşa, Ordu-yı Hümâyûn Kadısı, Serdâr-ı ekrem Kethüdâsı, Reîsülküttâb Efendi, Çavuşbaşı Ağa, Ordugâh sağ ve sol kol Sergerdeleri, Ocak Ağaları, Ordu-yı Hümâun Ricâli, İbrail İhtiyârları, (herkes yerli yerine kuûd eyledikten sonra)	
Toplanma Amacı	Rusya askerinin ne tarafta olduğu meselesi ve orduda yapılan savaş hazırlıkları görüşülür	
Sonuç	İbrail'den birkaç gün içerisinde ayrılma kararı verilir	
Tarih	8 Zi'lhicce 1203 / 30 Ağustos 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 40		**Varak No: 244a**
Yapıldığı yer	(Meclis-i Meşveret) İbrail Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	İbrail Muhâfızı Vezîr Mahmud Paşa, Vezîr Ağapaşa, Çarhacı Vezîr Abdi Paşa, Ordu-yı Hümâyûn Kadısı, Serdâr-ı ekrem Kethüdâsı, Reîsülküttâb Efendi, Çavuşbaşı Ağa Ordugâh sağ ve sol kol Sergerdeleri, Mîrimîrân Ahmed Muhtar Paşa, Reîsülküttâb Efendi, Defterdr Efendi, Çavuşbaşı Ağa, Ocaklar Ağaları, Ordu-yı Hümâyûn Ricâli ve Hademesi, İbrail İhtiyarları (hâzır oldukları hâlde)	
Toplanma Amacı	Düşman üzerine yapılacak savaş konusunda mecliste bulunanların fikirlerini söylemeleri istenir, mecliste okunan layiha kağıdı içindeki maddeler tartışılır	
Sonuç	Şumnu, Hezargrad ve Pazarcık havâlilerinden asker sürülmesi kararı verilerek görüşülen konularda gerekli emirlerin uygulanması istenir.	
Tarih	19 Zi'lhicce 1203 / 10 Eylül 1789	
Sıra: 41		**Varak No: 247a**
Yapıldığı yer	Meclis-i İstişâre Boza nehri kenarı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Vüzerâ, Mîrimîrân, Ordu-yı Hümâyûn Kadısı, Ocaklar Ağaları, Ordu-yı Hümâyûn Ricâli, İbrail Ağaları,	
Toplanma Amacı	Düşman üzerine yapılacak sefer için bütün ricâlin gayretlerini artırmak için bir kâğıt hazırlanır, düşmana hangi taraftan saldırılsın meselesi tartışılır.	
Sonuç	Hazırlanan kağıt çoğaltılarak bütün orduya dağıtılır. Boza nehrinden geçilip nehirden ayrılmayarak Fokşan'da bulunan Baklanlar tarafından düşman üzerine gidilme kararı alınır.	
Tarih	24 Zi'lhicce 1203 / 15 Eylül 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 42		**Varak No: 253a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Fokşan Sahrâsı	
Başkan	Yeniçeri Ağası Vezîr Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Abdi Paşa, Sol Kol Sergerdesi Osman Paşa, Kethüdâ Bey, Ordu-yı Hümâyûn Kadısı, Reîsülküttâb Efendi, Çavuşbaşı Ağa, Ricâl-i Ordu-yı Hümâyûn,	
Toplanma Amacı	Metris hafrinin ne mahale yapılması meselesi görüşülür.	
Sonuç	Tirkakokol tarafına metris yapılması kararı verilir.	
Tarih	1 Muharrem1204 / 21 Eylül 1789	
Sıra: 43		**Varak No: 263b**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Maçin Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Vüzerâ, Mîrimîrân, Ordu-yı Hümâyûn Kadısı, Ocaklar Ağaları,	
Toplanma Amacı	Ordunun Maçin sahrâsından ayrılması meselesi görüşülür	
Sonuç	Ordu-yı Hümâyûn'un Şumnu'ya gitmesi kararlaştırılır.	
Tarih	Muharrem 1204 / Eylül-Ekim 1789	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 44	**Varak No: 264b**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Şumnu Sahrâsı
Başkan	Sadrıa‘zam (Hayme)
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ
Toplanma Amacı	Belgrad Muhâfızı Vezîr Osman Paşa’nın gönderdiği kağıt okunarak Nemçe Mareşali’nin Belgrad kal‘asını aldığı haberi öğrenilir.
Sonuç	Rumeli taraflarını güçlendirmek için Arnavutlukve Rumeli etrâfında bulunan mîrimîrân ve komutanların Rumeli seraskerine katılmaları emri verilir.
Tarih	15 Safer 1204 / 4 Kasım 1789
Sıra: 45	**Varak No: 266a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Şumnu Sahrâsı
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ
Toplanma Amacı	Vezîr Gāzî Hasan Paşa tarafından Akkirman kal‘ası’nın düşmanın eline geçtiği haberini veren kâğıt mecliste okunur, kış geldiği için ordunun nerede meştâ-nişîn olması konusu görüşülür.
Sonuç	Ordunun Şumnu tarafına gitmesi kararı verilir.
Tarih	15 Safer 1204 / 4 Kasım 1789

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 46		**Varak No: 267a**
Yapıldığı yer	Meclis-i MeşveretŞumnu Meştâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	İbrail kal‘asının savunması için asker takviyesi ve mevcut durum görüşülür	
Sonuç	İbrail savunması için yeni görevlendirmeler yapılır.	
Tarih	9 Rebîü’levvel 1204 / 27 Kasım 1789	
Sıra: 47		**Varak No: 280a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Şumnu Meştâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Gāzî Hasan Paşa (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Rusya tarafından gönderilen anlaşma şartları görüşülür.	
Sonuç	Barış için şartlar uygun görülse de Rusya Devleti ile savaş hazırlıkları yapılması kararı alınır.	
Tarih	Cemâziye’lâhir 1204 / Şubat-Mart 1790	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 48	**Varak No: 281a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Şumnu Meştâsı
Başkan	Serdâr-ı ekrem konağı
Katılımcılar	Vezîr Kethüdâsı Mustafa Reşid Efendi, Reîsülküttâb Seyyid Abdullah Efendi, Ordu-yı hümâyûn Kadısı, Ocak ağaları, Ordu-yı hümâyûn ricâli,
Toplanma Amacı	Sadrıa'zamın vefâtı üzerine ordunun başına birinin geçmesi konusu görüşülür.
Sonuç	Rusçuk muhâfızı Hasan Paşa'nın sadrıa'zam kaymakamı olarak atanması kararı alınır.
Tarih	14 Receb 1204 / 30 Mart 1790
Sıra: 49	**Varak No: 313a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Yergöğü Cânibi
Başkan	Serdâr-ı Ekrem Şerif Hasan Paşa (Hayme)
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ
Toplanma Amacı	Yergöğü metrisleri ile ilgili ve genel durum görüşülür
Sonuç	Yergöğü metrislerinin tahliye edilmesine karar verilir. Kaymakam Ağa Paşa (Hasan Paşa) Yergöğü seraskeri olarak atanır.
Tarih	Zi'lhicce 1204 / Ağustos-Eylül 1790

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 50		**Varak No: 329b**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Bakıkra Sahrâsı	
Başkan	Sadrıa‘zam (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	İsmail taraflarına yardım için gidilme konusu görüşülür.	
Sonuç	Kış geldiği için daha ileri gidilemeyeceği yalnız Kili, İsmail ve İbrail taraflarına elden geldiği kadar yardım edilmesi kararlaştırılır.	
Tarih	10 Safer 1205 / 19 Ekim 1790	
Sıra: 51		**Varak No: 334a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Bakıkra Sahrâsı	
Başkan	Sadrıa‘zam (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Kili kal‘asının düşmanın eline geçtiği bildirildikten sonra bu civarların takviyesi için gerekli çalışmaların yapılması görüşülür.	
Sonuç	Bu bölgelere tayinler yapılarak Karaharman, Tulca, İsakcı, Karvan boğazı ve Abdi Paşa Tabyası’nın muhâfazaları için gerekli takviyeler yapılmalı kararı alınır. Kili imdâdı için hazırlıklar yapılır	
Tarih	24 Safer 1205 / 2 Kasım 1790	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 52		**Varak No: 335b**
Yapıldığı yer	Encümen-i Meşveret Bakıkra Sahrâsı	
Başkan	Sadrıa‘zam (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümâyûn Bakıkra’dan daha ileri gitsin mi tartışmaları yapılır	
Sonuç	Hacıoğlu tarafına gitmek kararı alınır.	
Tarih	26 Safer 1205 / 4 Kasım 1790	
Sıra: 53		**Varak No: 337b**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Bakıkra Sahrâsı	
Başkan	Sadrıa‘zam (Hayme)	
Katılımcılar	Ashâb-ı Şûrâ	
Toplanma Amacı	Reîsülküttâb Vekîli Mîr Mehmed Hakkı Efendi tarafından pâdişâhın hatt-ı hümâyûnu, Kuban Han’ının gönderdiği arîzalar ve daha önceki mecliste alınan kararlar okunarak herkes bilgilendirilir.	
Sonuç	Meselelerin halledilmesi için gerekli tedbirler alınır. Ordu-yı hümâyûnun Hacıoğlu Pazarı’na gitmesi onaylanır.	
Tarih	27 Safer 1205 / 5 Kasım 1790	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 54		**Varak No: 344a**
Yapıldığı yer	Meclis-i Meşveret Bakıkra Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Huzzâr-ı meclis	
Toplanma Amacı	Hacıoğlu Pazarı'nın meşta için uygun olup olmadığı görüşülür.	
Sonuç	Hacıoğlu'nun meşta için uygun olmadığı kış geldiği için ordunun ve hayvanın korunaklı bir yerde olması bunun için de Şumnu'ya gidilmesi gerektiği fikirleri kabul görerek İsmail, İbrail ve Kili taraflarına da yardım gönderilmesi kararı alınır.	
Tarih	9 Rebîü'levvel 1205 / 16Kasım 1790	
Sıra: 55		**Varak No: 371a**
Yapıldığı yer	Encümen-i meşveret Şumnu Sahrâsı	
Başkan	Sadrıa'zam Yusuf Paşa	
Katılımcılar	Erbâb-ı şûrâ	
Toplanma Amacı	Purusya Devleti aracılığıyla İsveç ile yapılacak mükâleme maddeleri mecliste okunur	
Sonuç	İsveç ile yapılacak ittifak için Purusya Devleti aracı olarak belirlenir.	
Tarih	Şa'bân 1205 / Nisan-Mayıs 1791	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 56		**Varak No: 378b**
Yapıldığı yer	Encümen-i meşveret Şumnu Sahrâsı	
Başkan	Sadrıa‘zam Efendi	
Katılımcılar	Erbâb-ı şûrâ	
Toplanma Amacı	Ordu-yı hümayûnun durumu mülâhaza edilir.	
Sonuç	Mecliste alınan kararlar serdâr-ı erkeme gönderilir	
Tarih	26 Şa‘bân 1205	
Sıra: 57		**Varak No: 378b**
Yapıldığı yer	Encümen-i meşveret Şumnu Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Otağ))	
Katılımcılar	Ashâb-ı şûrâ	
Toplanma Amacı	Âsitâne-i Sâadet’ten gelen kağıt okunur ve gereğinin yapılması yolları konuşulur	
Sonuç	Anlaşma görüşmelerine rağmen muhâfaza ve muhârebe tedbirleri alınır.	
Tarih	Şa‘bân 1205 / Nisan-Mayıs 1791	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 58		**Varak No: 384a**
Yapıldığı yer	Meclis-i meşveret Kozluca Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme))	
Katılımcılar	Ashâb-ı şûrâ	
Toplanma Amacı	Moskov ordusunun Tolcaya geldiği ve ilerlediği haberleri görüşülür	
Sonuç	Ordunun daha ileri Pazarcık'a hareket etmesi kararı alınır.	
Tarih	13 Şevval 1205 / 30 Nisan 1791	
Sıra: 59		**Varak No: 384b**
Yapıldığı yer	Meclis-i meşveret Hırşova Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme))	
Katılımcılar	Ashâb-ı şûrâ	
Toplanma Amacı	Rusya ve Nemçe Devletleri il olan savaşın sebepleri üzerinde durulur.	
Sonuç	Düşmanla savaşta herkesin üzerine düşen görevi yerine getirmesi ve zafer kazanmaları istenir.	
Tarih	5 Zi'lk'ade 1205 / 6 Temmuz 1791	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI		
Sıra: 60		**Varak No: 397b**
Yapıldığı yer	Meclis-i meşveret Maçin Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme))	
Katılımcılar	Kuban Hân'ı, Sâir vüzerâ, Ricâl	
Toplanma Amacı	Rusya ile yapılacak anlaşma görüşmeleri için bir memur belirlenmesi konusu görüşülür	
Sonuç	Ahmed Vasıf Efendi anlaşma görüşmelri için görevlendirilir.	
Tarih	1 Zi'lhicce 1205 / 2 Temmuz 1791	
Sıra: 61		**Varak No: 402b**
Yapıldığı yer	Encümen-i meşveret Şumnu Sahrâsı	
Başkan	Serdâr-ı Ekrem (Hayme)	
Katılımcılar	Raîsülküttab vekili Firdevsî Efendi, Kaymakam Emin Paşa, Çarhacı Ali Paşa, Ocaklar ağalar, Erbâb-ı meşveret	
Toplanma Amacı	Rusya ile anlaşma yapılacağının kesin olup olmaması bu nedenle savaşılacakmış gibi hazırlık yapılmalı konuları görüşülür	
Sonuç	Hazırlıkların nasıl yapılacağı belirlenir.	
Tarih	26 Muharrem 1206 / 25 Eylül 1791	

Tablo II: MEŞVERET TOPLANTILARI	
Sıra: 62	**Varak No: 415a**
Yapıldığı yer	Encümen-i meşveret Şumnu Sahrâsı
Başkan	Sadrıa‘zam
Katılımcılar	Huzzâr-ı meclis
Toplanma Amacı	Rusya ile anlaşma yapıldığı için Şumnu’dan nasıl gidilmeli konusu üzerinde durulur.
Sonuç	Ocakların geleneklere göre daha geriden gelmesi kararı verilir.
Tarih	16 Cemâziye’lâhir 1206 / 10 Şubat 1792

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 1		**Varak No: 6b**
Arşiv Vesikaları	Tahrîrât	
İlgili Yer / Kişi	Bağdad vâlîsi tarafından gönderilir	
Konu	Bağdad vâliliği bölgesi hakkında bilgi vermiştir.	
Tarih	1201 / 1786	
Sıra: 2		**Varak No: 8b**
Arşiv Vesikaları	Mükâleme Görüşmeleri	
İlgili Yer / Kişi	Reîsülküttâb Süleyman Feyzi Efendi'nin Mahmud Paşa'daki evi	
Konu	Rusya Devleti'nin on bir maddelik istekleri görüşülmüş Bu öneriler incelenerek Rusya Devleti tarafına gerekli cevaplar verilmiştir.	
Tarih	1201 / 1787	
Sıra: 3		**Varak No: 15a**
Arşiv Vesikaları	Mükâleme Görüşmeleri	
İlgili Yer / Kişi	Bebek bahçesi	
Konu	Rusya Devleti ile daha önceki mükâleme maddeleri tekrar görüşülmüştür	
Tarih	Evâsıt-ı bahar 1201 / 1787	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 4		**Varak No: 21b**
Arşiv Vesikaları	Mükâleme Görüşmeleri	
İlgili Yer / Kişi	Levent çiftliği	
Konu	Mükâleme maddeleri üzerinde görüşülmüştür	
Tarih	15 Şevval 1201 / 31 Temmuz 1787	
Sıra: 5		**Varak No: 48a**
Arşiv Vesikaları	Beyân-nâme	
İlgili Yer / Kişi	Reîsülküttâb Efendi yazar Şeyhülislâm Müftüzâde Ahmed Efendi onay verir	
Konu	Osmanlı Devleti diğer devletlere Rusya Devleti'ne savaş ilan ettiğini bildirmiştir.	
Tarih	3 Zilka'de 1201 / 17 Ağustos 1787	
Sıra: 6		**Varak No: 56a**
Arşiv Vesikaları	Tahrir	
İlgili Yer / Kişi	Bağdad vâlisi, Vezir Süleyman Paşa	
Konu	Hindistan'dan gelen elçilerle ilgili bilgi verilir	
Tarih	3 Zilka'de 1201 / 17 Ağustos 1787	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 7		**Varak No: 81b**
Arşiv Vesikaları	Beyân-nâme	
İlgili Yer / Kişi	Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi kaleme alır	
Konu	Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Nemçe Devletleri ile olan savaşının nedenleri ayrıntılı bir şekilde anlatılarak Avrupa Devletleri bilgilendirilmiştir.	
Tarih	1 Cemâziyelevvel 1202 / 8 Şubat 1788	
Sıra: 8		**Varak No: 115a**
Arşiv Vesikaları	Orduya Gönderilen Tahrîrât	
İlgili Yer / Kişi	Bosna vâlîsi Vezîr Bekir Paşa gönderir	
Konu	Bosna'da hudûd-ı selâse denilen yere yirmi bin mikdârı Nemçe askerinin geldiği ihbâr edilmiştir.	
Tarih	29 Şa'bân 1202 / 4 Haziran 1788	
Sıra: 9		**Varak No: 124a**
Arşiv Vesikaları	Tahrîrât	
İlgili Yer / Kişi	Vidin Seraskeri Vezîr Hasan Paşa tarafından yazılır	
Konu	Fethülislâm'a gitmek için yola çıkan ordunun, zahire eksikliği ve burada konaklayacak uygun bir yer olmamasından dolayı yönlerini Vidin'e doğru çevirmeleri için yazılmıştır.	
Tarih	6 Şevval 1202 / 10 Temmuz 1788	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 10		**Varak No: 124b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu	
İlgili Yer / Kişi	Niş'ten Fethülislâma doğru giderken	
Konu	Yeniçerilerin yönlerini Vidin tarafına doğru çevirmeleri için gönderilmiştir.	
Tarih	6 Şevval 1202 / 1788	
Sıra: 11		**Varak No: 141a**
Arşiv Vesikaları	Sûret-i Emr-i Şerîf	
İlgili Yer / Kişi	Rikâb-ı hümâyûn kaymakamı hazırlar	
Konu	Osmanlı askerlerinin fetih müjdeleri herkese duyurulmuştur.	
Tarih	1 Zi'lhicce 1202 / 2 Eylül 1788	
Sıra: 12		**Varak No: 144b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu	
İlgili Yer / Kişi	Fethülislâm ordugâhında	
Konu	Ordunun Fethülislâm'dan Nezâret'e gitmesi kararı yetkili kişilere gönderilmiştir.	
Tarih	3 Zi'lhicce 1202 / 4 Eylül 1788	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 13		**Varak No: 156a**
Arşiv Vesikaları	Sûret-i Takrîr	
İlgili Yer / Kişi	Sadrıa‘zam	
Konu	Osmanlı ordusunun başarısı ve Nemçe ordusunun durumu ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir.	
Tarih	19 Zi’lhicce 1202 / 20 Eylül 1788	
Sıra: 14		**Varak No: 176b**
Arşiv Vesikaları	Mecliste okunan kağıtın sûreti	
İlgili Yer / Kişi	Rusçuk sahrâsı	
Konu	Ordunun durumu, düşmanın hareketleri ve Eflak tarafı hakkında bilgiler verilmiştir.	
Tarih	19 Safer 1203 / 19 Kasım 1788	
Sıra: 15		**Varak No: 181a**
Arşiv Vesikaları	Tahrîrât	
İlgili Yer / Kişi	Serdâr-ı erkemden Âsitâneye gönderilir	
Konu	Seferle ilgili ihtiyaçlar bildirilmiştir.	
Tarih	26 Safer 1203 / 26 Kasım 1788	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 16		**Varak No: 186b**
Arşiv Vesikaları	Mahzar	
İlgili Yer / Kişi	Serdâr-ı ekrem ve bütün ordu ricâli ve ocaklı kullarının istekleri	
Konu	Özü'ye yardım için takviye kuvvetler ve gerekli ihtiyaçlar istenmiştir.	
Tarih	1203 / 1788	
Sıra: 17		**Varak No: 200b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu	
İlgili Yer / Kişi	Rusçuk meştâsı	
Konu	Ordu-yı hümâyûnun ihrâcı ve Rusçuk sahrâsına gitmesi ilan edilmiştir.	
Tarih	9 Şa'bân 1203 / 5 Mayıs 1789	
Sıra: 18		**Varak No: 214b**
Arşiv Vesikaları	Evâmir-i aliyye	
İlgili Yer / Kişi	Şıkk-ı evvel defterdârı Süleyman Raşid Efendi yazar	
Konu	Düşmandan intikam almak için Sefer-i hümâyûn hazırlıklarına dikkat edilerek kışlak hazırlıklarına zamanında nizam verilmesi ile ilgili. İsmail, Bender, Özü, Belgrad, Bosna serasker ve muhâfızlarına gönderilmiştir.	
Tarih	Şevval 1203 / Temmuz 1789	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 19		**Varak No: 216a**
Arşiv Vesikaları	Sûret-i Takrîr	
İlgili Yer / Kişi	Sadrıa‘zam	
Konu	Padişaha ordunun durumu ile ilgili bilgi verilmiş, sulh görüşmeleri için Prusya elçisinin ordu-yı hümâyûna kadar geldiği yazılmıştır.	
Tarih	Şevval 1203 / Temmuz 1789	
Sıra: 20		**Varak No: 223a**
Arşiv Vesikaları	Evâmir-i aliyye	
İlgili Yer / Kişi	Silistre sahrâsı	
Konu	Silistre sahrâsında düzenlenen mecliste alınan kararlar gerekli yerlere gönderilmiştir.	
Tarih	28 Şevval 1203 / 22 Temmuz 1789	
Sıra: 21		**Varak No: 248a**
Arşiv Vesikaları	Sûret-i Kâğıd	
İlgili Yer / Kişi	Boza nehri kenarında toplanan mecliste hazırlanır.	
Konu	Düşmanla yapılacak savaşla ilgili bilgiler verilerek savaş sırasında düşmanla gerekli mücadelenin yapılması istenmiştir.	
Tarih	24 Zi’lhicce 1203 / 15 Eylül 1789	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 22		**Varak No: 258b**
Arşiv Vesikaları	Sûret-i Mahzar	
İlgili Yer / Kişi	İbrail sahrâsı	
Konu	Remlik nehrinin taşıp ordunun içine düştüğü meşakkatler anlatılmış, Ruslarla yapılan savaştaki başarısızlığın nedeni olarak ordunun içinde kaldığı bu zor durum gösterilmiştir.	
Tarih	1204 / 1789	
Sıra: 23		**Varak No: 270b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu	
İlgili Yer / Kişi	Şumnu meştâsı	
Konu	Altın ve gümüş kapların kullanılmalarının yasaklanması ile ilgili yazılmıştır.	
Tarih	1204 / 1789	
Sıra: 24		**Varak No: 317b**
Arşiv Vesikaları	Sûret-i Temessük	
İlgili Yer / Kişi	Yergöğü sahrâsı	
Konu	Nemçe Devlet'i ile yapılacak anlaşma konularını içermektedir.	
Tarih	11 Muharrem 1205 / 20 Eylül 1790	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ		
Sıra: 25		**Varak No: 347b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu	
İlgili Yer / Kişi	Şumnu sahrâsı	
Konu	Ordunun Şumnu meştâsından ayrılarak Babadağı'nda kışlamaları bildirilerek Yenipazar kasabasına hareket etmeleri istenmiştir.	
Tarih	1205 / 1790	
Sıra: 26		**Varak No: 349b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu	
İlgili Yer / Kişi	Şumnu sahrâsı	
Konu	Seferle ilgili tenbîhlerin yer aldığı hatt-ı hümâyûnla sadrı'azamın hazırladığı buyuruldu kaymakam Mehmed Paşa tarafına gönderilmiştir.	
Tarih	1205 / 1790	
Sıra: 27		**Varak No: 363a**
Arşiv Vesikaları	Sûret-yâfte	
İlgili Yer / Kişi	Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa	
Konu	Seyyid Hasan Paşa'nın başarısızlıkları ve görevden alınıp cezasının verilmesi anlatılmıştır.	
Tarih	9 Cemâziyelâhir 1205 / 13 Şubat 1791	

Tablo III: ARŞİV BELGELERİ	
Sıra: 28	**Varak No: 369b**
Arşiv Vesikaları	Buyuruldu
İlgili Yer / Kişi	Şumnu sâhrası
Konu	Ülkeyi korumakla görevli olanların bu hususlara dikkat ederek sünnet ve şerîattan dışarı çıkmamaları gerektiği bildirilir. Kötü davranışların ortadan kalkması emri verilmiştir.
Tarih	1205 / 1791

Tablo IV: ASKER MAAŞLARI									
Sıra	**Yıl**	**Ait Olduğu Ay**	**Yer**	**Mikdâr**	**Ocaklar ve Payları**		**Tarih**		**Varak No**
1			Kubbe-i hümâyûn	**İki kıst** (Beş bin sekiz yüz yirmi beş kese-5825)			19 Şa'bân 1201	6 Haziran 1787	3a
2			Sarây-ı hümâyûn	**Bir kıst** (İki bin dört yüz kırk yedi kese-2447)			25 Muharrem 1202	6 Kasım 1787	64b
3			Kubbe-i hümâyûn	**Bir kıst**			12 Cemâziyelevvel 1202	19 Şubat 1788	86a

Tablo IV: ASKER MAAŞLARI									
Sıra	**Yıl**	**Ait Olduğu Ay**	**Yer**	**Mikdâr**	**Ocaklar ve Payları**		**Tarih**		**Vr No**
4	1200	Reşen ve Lezez	Rusçuk Meştâsı	**İki kıst** (Üç bin iki yüz elli bir kese-3251)	Yeniçeri ocakları	Dokuz yüz sekiz kese (908)	18 Rebîülevvel 1203	17 Aralık 1788	181b
					Sipâhi ocakları	Altı yüz yetmiş beş kese (675)			
					Silahdâr ocakları	Yedi yüz elli kese (750)			
					Bölükât-ı erbeâ ocakları	Yüz elli bir kese (151)			
					Cebeci ocakları	Dört yüz seksen bir kese (481)			
					Topcu ocakları	İki yüz on üç kese (213)			
					Top arabacıları ocağı	Doksan altı kese (96)			
					Müteferrikāna	Sekiz kese (8)			
					Dîvân-ı hümâyûn çavuşlarına	Yedi kese (7)			
					Mehterân-ı haymeye	İki kese (2)			
					[Toplam] [Üç bin iki yüz doksan bir (3291) kese]				

Tablo IV: ASKER MAAŞLARI									
Sıra	**Yıl**	**Ait Olduğu Ay**	**Yer**	**Mikdâr**	**Ocaklar ve Payları**		**Tarih**		**Varak No**
5	1201	Masar	Rusçuk meştâsı	**Bir kıst** (Bin altı yüz dört-1604)	Yeniçeri ocakları	Dokuz yüz sekiz kese (908)	17 Receb 1203	13 Nisan 1789	196a
					Sipâhi ocakları	Altı yüz yetmiş beş kese (675)			
					Silahdâr ocakları	Yedi yüz elli kese (750)			
					Bölükât-ı erbeâ ocakları	Yüz elli bir kese (151)			
					Cebeci ocakları	Dört yüz seksen bir kese (481)			
					Topcu ocakları	İki yüz on üç kese (213)			
					Top arabacıları ocağı	Doksan altı kese (96)			
					Müteferrikāna	Sekiz kese (8)			
					Dîvân-ı hümâyûn çavuşlarına	Yedi kese (7)			
					Mehterân-ı haymeye	İki kese (2)			
					[Toplam] [Bin beş yüz yetmiş beş (1575) kese]				
6			Rusçuk meştâsı	**Bir kıst**			15 Şa‘bân 1203	11 Mayıs 1789	203a

Tablo IV: ASKER MAAŞLARI									
Sıra	**Yıl**	**Ait Olduğu Ay**	**Yer**	**Mikdâr**	**Ocaklar ve Payları**		**Tarih**		**Varak No**
7			Şumnu sahrâsı	**İki kıst** (Üç bin kese-3000)	Yeniçeri ocakları	Sekiz yüz elli yedi(857)	5 Ramazan 1204	19 Mayıs 1790	291b
					Sipâhi ocakları	Bin iki yüz kırk beş(1245)			
					Silahdâr ocakları				
					Bölükât-ı erbeâ ocakları	Yüz kırk yedi (147)			
					Cebeci ocakları	Dört yüz elli üç (453)			
					Topcu ocakları	Yüz altmış dört (164)			
					Top arabacıları ocağı	Seksen yedi (87)			
					Müteferrikāna	Sekiz (8)			
					Dîvân-ı hümâyûn çavuşlarına	On (10)			
					Mehterân-ı haymeye	İki (2)			
					Yeniçeri ocakları	Bin iki yüz kırk beş (1245)			
					Toplam İki bin dokuz yüz yetmiş üç kese (2973)				
8			Şumnu sahrâsı	**Bir kıst**			24 Şa‘bân 1205	28 Nisan 1791	378b
9	[1]202	Lezez ve Reşen	Şumnu sahrâsı	**İki kıst** (İki bin yüz yirmi kese-2120)			10 Rebîülâhir 1206	7 Arlaık 1791	408b

Tablo IV: ASKER MAAŞLARI									
Sıra	**Yıl**	**Ait Olduğu Ay**	**Yer**	**Mikdâr**	**Ocaklar ve Payları**		**Tarih**		**Varak No**
10			Edirne sarâyı	**Bir kıst** (Bin yüz elli beş-1155)	Yeniçeri ocakları	İki yüz elli iki (252)	20 Receb 1206	27 Şubat 1793	417a
					Sipâhi ocakları	Dört yüz otuz (430)			
					Silahdâr ocakları				
					Bölükât-ı erbeâ ocakları	Yetmiş bir (71)			
					Araba ve Cebeci ocakları	İki yüz on sekiz (218)			
					Topcu ocakları	Seksen bir (81)			
					[Top] arabacıları ocağı	Kırk dokuz (49)			
					Müteferrikāna	Dört (4)			
					Dîvân-ı hümâyûn çavuşlarına	Dört (4)			
					Hayme-i eşkinci neferâtına	Bir (1)			
					Toplam [Bin yüz on-1110]				

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER						
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**		**Vr No**
1	iksâ Hil‘at	Sadullah Enverî	Vekāyi‘nüvîslik görevine getirilmesi.	24 Ramazan 1201	10 Temmuz 1787	2b
2	İlbâs samur kürk	Darendeli İbrahim Paşa	Vezâret makamına getirilmesi	6 Şevvâl 1201	22 Temmuz 1787	5a
3	iksâ Müzeyyen esbler, Ferve-i beyzâ, Ser-â-ser kürk ve üstlük,Terkeş,Kalpak Bir kabza mücevher seyf, Beş bin altın,Samur kürk bohça ile Donanmamış esb	Şahbâz Girây Hân	Kuban hânlığı ünvânının verilmesi merâsimi	28 Zi’lka‘de 1201	1 Eylül 1787	54b
	İki sevb samur kürk, Dört adet kakım kürk, Beş sevb-i kerrâke hil‘atler	Hânın maiyyetine				
4	ilbâs ve iksâ Samur [kürk] ve kakum [kürk] hila‘	Hindistan’dan gelen elçilere	Sefâret görevi	29 Zi’lka‘de 1201	2 Eylül 1787	56a
5	İlbâs ve iksâ Hil‘at	Sefer için görevlendirilen devlet memurları	Tevcîhât	24 Zi’lhicce 1201	7 Ekim 1787	59a

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
6	Mücevher sâatler Bir sevb siyah dil-gû ferve, bir kıt‘a dır‘-ı Dâvudî	Dört nefer Hint elçilerine	Hind elçilerinin sadrıa‘zam tarafından ziyaret edilmesi	10 Muharrem 1202 22 Ekim 1787	62a
7	İksâ-yı hil‘at		Hind elçilerine Kubbe-i Hümâyûn’da yapılan tören	25 Muharrem 1202 6 Kasım 1787	64b
8	Samur ferve, mücevher hançer	Sadrıa‘zama	Devir töreni sırasında verilen devir teşrîfâtı	29 Muharrem 1202 10 Kasım 1787	
9	Beyaz kürk	Mehmed Mekkî Efendi	Şeyhülislâmlık görevine getirilmesi	1 Safer 1202 12 Kasım 1787	66b
10	iksâ Ser-â-sere kaplı Çuka ferâce İki samur kürk Bir mücevher hançer	Kapudan-ı deryâ Vezîr Gāzî Hasan Paşa	Rusya savaşında görevlendirilir.	7 Safer 1202 18 Kasım 1787	70a

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
11	İlbâs-ı hil‘at	Vezîr Bekir Paşa	Varna muhâfızlığı şartı ile Selanik sancağı tevcîh olunur	26 Safer 1202	70b
		Ali Râik Efendi	Yeniçeri Kitâbeti görevine getirilir		
		Feyzullah Efendi	Başmuhâsebecilik görevi verilir	7 Aralık 1787	
		Tatarzâde Abdullah Efendi	Ordu-yı hümâyûn kadılığı nasbı		
		Abdullah Efendi	Sadrıa‘zam kethüdâlığı görevi	19 Safer 1202	71a
		Hasan Efendi	Kethüdâ kâtibliği görevi	30 Kasım 1787	
12	İlbâs-ı hil‘at	Ahmed Ağa	Vezâret rütbesinin verilmesi	4 Safer 1202	
				15 Kasım 1787	
		Hasan Ağa		6 Safer 1202	
				17 Kasım 1787	
13	İksâ hil‘at	Mehmed Raşid Efendi	Reîsülküttâblık görevi	12 Rebîü’levvel1202	73a
				22 Aralık 1787	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
14	İlbâs-ı hila‘ i‘tâ-tı atâya	Törene katılanlar	Tuğun sahn-ı nerd-bâna indirilme töreni	2 Cemâziyelevvel1202 9 Şubat 1788	79b
15	Samur ferve, bir kıt‘a mücevher hançer	Sadrıa‘zama	Devir töreni sırasında verilen devir teşrîfâtı	12 Cemâziyelevvel1202 9 Şubat 1788	86b
16	İksâ Ser-â-sere samur kürk Beyaz kürk (şeyhülislâmlara mahsûs) (ayrıca sadrıa‘zam tarafından ise samur kürk bohça ile verilir)	Seyyid Mehmed Kamil Efendi	Şeyhülislâmlık görevi	16 Cemaziye’levvel 1202	87b
17	İksâ Samur kürk hila‘	Vezîr Hasan Paşa	Rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığı	23 Şubat 1788	
18	İksâ Samur kürk	Sadrıa‘zam kethüdâsı Abdullah Efendi	Tuğların Davud Paşa sahrâsına gönderilme merâsimi	3 Cemaziye’lâhir 1202	88a

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
19	İlbâs hil‘at	Ocaklar tûğcularına	Tuğların Davud Paşa sahrâsına gönderilme merâsimi	10 Şubat 1788	88a
20	İksâ hil‘at	Seyyid Feyzi Efendi	Çavuşbaşılık görevi	27 Cemaziye’lâhir 1202 5 Şubat 1788	108a
21	İlbâs-ı hil‘at	Mîrimîrân Seyyid Abdi Paşa	Askerleriyle mevkîb-i hümâyûna gelmesi	9 Receb 1202 15 Nisan 1788	111b
22	İksâ hil‘at	Dîvânniyye hizmetleri	Tevcîhât	1 Şa‘bân 1202 7 Mayıs 1788	116b
23	İksâ hil‘at	Selim Ağa	Vezâret görevi	6 Şa‘bân 1202 12 Mayıs 1788	117b

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
24	İksâ hil‘at	İbn. Panakduz İbn. Çâlık	Sofya sahrâsındaki orduya katılmaları	11 Şa‘bân 1202 17 Mayıs 1788	118a
25	İksâ hil‘at	Mevkib-i hümâyûnda görevlendirmelerin yapılması	Tevcîhât	2 Şevvâl 1202 6 Temmuz 1788	123b
26	İksâ Seraskerlik samur hil‘ati	Müşterî-tedbîr Hasan Paşa	Tuna’nın karşı tarafında seraskerlik	11 Şevvâl 1202 15 Temmuz 1788	126a
27	Bohça ile bol yenli samur kürk, yedi bin beş yüz kuruş harçlık	Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa’ya Vidin’i muhâfazası görevi	Ordunun Vidin’den ayrılıp Fethülislâm’a gitmesi merâsimi	16 Zilka‘de 1202 18 Ağustos 1788	131b
28	Mücevher şimşîr ve çelenk, samur kürk Ferâce samur kürk ve çelenk	Vezîr Hasan Paşa Kul Kethüdâsı Salih Ağa	Mehadiye’nin ele geçirilmesi	28 Zilka‘de 1202 30 Ağustos 1788	139a

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
28	hil‘at ve çelenk	Selânikî Numan Bey	Mehadiye’nin ele geçirilmesi	28 Zilka‘de 1202	139a
	Çelenkler ve hil‘atler	Âhâd-ı leşker-i İslâm’a		30 Ağustos 1788	
	İlbâs-ı hil‘at	El-Hâcc Mustafa Paşa	Rikâb-ı hümâyûn kaymakamlığı görevi	24 Zi’lhicce 1202	
				25 Eylül 1788	
30	Samur kürk Mücevher şimşîr	Serdâr-ı ekrem [Yusuf Paşa]	Nezaret, Mehadiye ve Şebeş başarıları	14 Muharrem 1203	167b
				15 Ekim 1788	
31	İlbâs-ı hil‘at	Süleyman Fevzi Paşa	Nezaret muhâfızlığı	23 Muharrem 1203	170b
				24 Ekim 1788	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
32	İksâ hil‘at	Mehmed Raşid Efendi	Rikâb-ı hümâyûn Reîsülküttâb vekîli Mehmed Nahifî Efendi’nin vefâtı	28 Muharrem 1203	175a
		Seyyid Feyzullah Efendi	Ordu-yı hümâyûn Reîsülküttâblığı	29 Ekim 1788	
33	İksâ hil‘at	Genc Osman Ağa	Çavuşbaşılık görevi		175a
34	İlbâs-ı hil‘at	Seyyid Mehmed Hayri Efendi	Ordu-yı hümâyûn Reîsülküttâblık görevi	11 Rebîülevvel 1203	181b
				10 Aralık 1788	
35	Bir kıt‘a mücevher çelenk, samur hil‘at, hançer-i Süreyya-peyker	Serdâr-ı ekrem Yusuf Paşa’ya	Askerlerin maaşlarının ödenmesi töreni	18 Rebîülevvel 1203	182b
				17 Aralık 1788	
36	İksâ Samur kürk Mücevher hançer	Serdar-ı ekrem	Mühr-i hümâyûnun serdâr-ı erkeme verilmesi töreni	19 Receb 1203	197a
37	İlbâs hil‘at	Törende bulunanlar		15 Nisan 1789	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
38	İksâ hil‘at	Vezîr Gāzî Hasan Paşa	Özü seraskerliği görevi	27 Receb 1203 23 Nisan 1789	198b
39	İksâ hil‘at	Hasan Efendi	Sadrıa‘zam kethüdâlığı	7 Şa‘bân 1203 3 Mayıs 1789	200a
40	iksâ samur kürk	Serdâr-ı ekrem	Vâlide sultan tarafından gönderilen hükm-i şerîfin okunması	9 Şa‘bân 1203	201a
41	İksâ-ilbâs Bol yenli samur kürk, hil‘atler	Vâlide sultan tarafından görevlendirilen memurlar	Sadrıa‘zam tarafından verilir	5 Mayıs 1789	201b
42	Samur kürk, mücevher hançer	Serdâr-ı ekrem	Hatt-ı hümâyûnu okuma töreni	15 Şa‘bân 1203 11 Mayıs 1789	204a
43	İlbâs-ı hil‘at	Yeniçeri ağası Hasan paşa	Ordu-yı hümâyûn kaymakamlığı görevi	13 Ramazan 1203 7 Haziran 1789	207b

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
44	İksâ hil‘at	Vezîr Hasan Paşa	Mühr-i hümâyûnun teslim töreni	25 Ramazân 1203	210a
45	İksâ hil‘at	Kaymakam Hasan Paşa ve diğer ağalara ve devlet görevlilerine		19 Haziran 1789	
46	İksâ hil‘at	Süleyman Raşid Efendi	Sadrıa‘zam kethüdâlığı görevi	28 Ramazân 1203	213b
47	İksâ hil‘at	Seyyid Feyzullah Efendi	Şıkk-ı evvel defterdârlığı görevi	22 Haziran 1789	
48	İlbâs hil‘at	Seyyid Feyzullah Efendi Hasan Efendi	Tevcîhât		
49	İksâ hil‘at	Kemankeş Mustafa Paşa	Rumeli beylerbeyliği ve başbuğluk görevi	2 Şevvâl 1203	
				26 Haziran 1789	
50	Samur kürk, mücevher hançer	Sadrıa‘zam Hasan Paşa	Hatt-ı hümâyûnu okuma töreni	3 Şevvâl 1203	214b
				27 Haziran 1789	
51	İksâ hil‘at	Âsitânede görevli memurlar	Tevcîhât	4 Şevvâl 1203	220a
				28 Haziran 1789	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
52	İksâ hil‘at	Ordu-yı hümâyûn görevlileri	Tevcîhât	11 Şevvâl 1203 5 Temmuz 1789	220b
53	İksâ hil‘at	Ahmed Paşa, Curazâde	Maçin Kaymakamlığı	7 Zi’lhicce 1203 29 Ağustos 1789	235b
54	İksâ Beyaz kürk	Es-seyyid Mehmed Şerîf Efendi	Şeyhülislâmlık görevi	27 Zilka‘de 1203 18 Eylül 1789	236a
55	İksâ hil‘at	Es-Seyyid Abdullah Efendi	Reîsülküttâblık görevi	4 Muharrem 1204 24 Eylül 1789	261a
56	Beyaz kürk iksâ	Mustafa Efendi, Hamîdîzâde	Şeyhülislâmlık görevi	1-10 Safer 1204	264a
57	İlbâs-ı samur kürk	Mustafa Âşir Efendi	Rumeli kadıaskerliği görevi		
58	ilbâs	Ârif Efendi	İstanbul kadılığı	21-30 Ekim 1789	264b
59	İksâ hil‘at	Berber Mustafa Ağa	Babadağı tarafına yardım için görevlendirilir	2 Rebîülevvel 1204	267b

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
60	İlbâs hil‘at	İsmail Ağa	Askerleri İbrail kalesine götürme görevi verilir.		
		Ahmed Ağa	Askerleri Vidin seraskeri Yusuf Paşa’ya götürme görevi	20 Kasım 1789	268b
61		Mehmed Ağa	Askerleri Vidin seraskeri Yusuf Paşa’ya götürme görevi	2 Rebîülevvel 1204	268b
				20 Kasım 1789	
62	İksâ hil‘at	Başçukadâr Hüseyin Ağa	Mühr-i hümâyûnu Gāzî Hasan Paşa’ya götürme ile görevli	9 Rebîülevvel 1204	272b
				27 Kasım 1789	
63	İlbâs-ı hil‘at	Kuban Hân’ı Baht Giray Hân,kaymakam paşa,ocak ağaları ve sâir ricâl-i devlet	Gāzî Hasan Paşa’nın mühr-i hümâyûnu alma töreni	29 Rebîülevvel 1204	274a
				17 Aralık 1789	
		Yeni görevlendirilen me‘mûrlar	Tevcîhâtların yapılması	10 Rebîülâhir 1204	275a
				28 Aralık 1789	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
64	Bir sevb samur kürk , bir kabza şimşîr-i pervîn	Gāzî Hasan Paşa	Hatt-ı hümâyûnların okunması	1204 1789	277b
65	İksâ Samur kürk (Çavuşbaşı Genc Osman Ağa giydirir)	Yeniçeri Ağası Hasan Paşa	Ordu-yı hümâyûn kaymakamlığı görevi	21 Receb 1204 6 Nisan 1790	283b
66	İksâ hil‘at	Şerif Hasan Paşa	Şerif Hasan Paşa’ya sadrıa‘zamlık mührünün verilmesi töreni	1 Şa‘bân 1204 16 Nisan 1790	286b
67	İlbâs-ı hil‘at	Hasan Paşa (Rusçuk muhâfızı)	Yeniçeri ağalığına getirilmesi	18 Şa‘bân 1204 3 Mayıs 1790	289a
68	Bol yenli samur kürk iktisâ	Seyyid Feyzullah Efendi	Serdâr-ı ekrem kethüdâlığı	15 Ramazân 1204 29 Mayıs 1790	293a
69	Çelenk Bol bahşişler	Çarhacılara	Serdâr-ı ekremin Yergöğüne gitmesi	27 Ramazân 1204 10 Haziran 1790	297a

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER						
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**		**Vr No**
70	İksâ hil‘at	Rikâb-ı hümâyûn ve ordu-yı hümâyûn görevlendirilmeleri	Tevcîhât	9 Şevvâl 1204 22 Haziran 1790		298b
71	İksâ Samur kürk Mücevher çelenk	Kale muhâfızı mîrimîrân İskenderiyyeli Abdullah Paşa	Yergöğü’nde bulunan görevlilerin Ruslara karşı yapılan başarılı mücâdeleden dolayı ödüllendirmesi	Bayram’da 1204	1790	
72	İksâ Samur kürk	Cengiz Mehmed Giray Sultan Bahadır Girây Sultân				
73	Çesbân ferveler ilbâs	Yergöğü nâibi, ordu ağası ve kal‘a ağası				
74	İksâ Samur kürk Mücevher çelenk	Seyyid Mehmed Ağa				299a
75	hil‘a çelenk	Turnacıyân, Çorbacıyân ve alemdârân-ı dilâverân ve bi’l-cümle neferât-ı gazanfer-nişâna				

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
76	Üçer bin guruşluk altın, birer kıt‘a mücevher çelenk,	Yergögü muhâfızına	Yergöğü başarısı	Şevvâl 1204 Haziran-Temmuz 1790	299b
77	Samur hil‘at, mücevher hançer,	Serdâr-ı ekrem Şerîf Hasan Paşa	Askere maaşların verilmesi Hatt-ı hümâyûnların okunması töreni	Şevvâl 1204 Haziran-Temmuz 1790	301a
78	İlbâs hil‘at	Orduya katılan alay beylerine	Askerlerin orduya katılması	4-29 Şevvâl 1204 17 Haziran-12 Temmuz 1790	305a
79	İksâ İlbâs-ı hil‘at Kontoş Samur kürk	Alay beylerine	Serdâr-ı ekrem alay beylerini tek tek çağırarak gelenek üzre	Şevvâl 1204 Haziran-Temmuz 1790	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
80	İksâ hil‘at	Yeniçeri Ağası Hasan Paşa Yergöğü seraskerliği görevine getirilir.	Yergögü’nde toplanan mecliste alınan karar üzre	Zi’lhicce 1204 Ağustos-Eylül 1790	314a
81	İksâ Samur kürk Bir donanmamış at	Prusya elçisi	Rusçuk kasabasının yakınında Yergöğü cânibine Nemçe Devleti ve Osmanlı Devleti arasında yapılacak mütâreke görüşmeleri için gelmeleri sırasında yapılan geleneksel tören esnâsında	11 Muharrem 1205	318a
	İksâ Samur kürk	Nemçeli murahhası olan sır kâtibi			
	İksâ Birkaç sevb kakım kürk Altı sevb şâlî ve sof kerrâkeler	Dîvân-ı hümâyûn tercümânı ve sâri havâss-ı etbâ‘ ve hademe-i sâirelerine		20 Eylül 1790	
	İki bin yedi yüz elli guruş, bol yenli samur kürk	Reîsülküttâb Efendi’ye			

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
82	İksâ hil‘at	Es-Seyyid Abdullah Efendi, Murahhas-ı evvel görevi	Nemçe Devleti ile yapılacak musâlaha görüşmeleri için yapılan murahhâs ta‘yîni	6 Safer 1205	327a
		İsmet Beyefendi, murahhas-ı sânî görevi			
		Dürrî Efendi, murahhas-ı sâlis görevi		15 Ekim 1790	
83	İksâ hil‘at	Vüzerâ atamaları	Tevcîhât	3-7 Safer 1205	327b
				10-14 Ekim 1790	
84	Beş bin guruş	Vezîr Ahmed Paşa, Karahisârîzâde	Kili imdâdı için görevlendirmelerin ve askerlere teşviklerin yapılması	16 Safer 1205	332a
85	On beş bin guruş	Kıvırcıklı Halil Ağa			
	Onar guruş bahşiş	Topçu dilâverleri		25 Ekim 1790	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
85	On beşer guruş bahşiş On ikişer akçe dalkılıç esâmîsi	Orduda bulunan askerlere ve orduya katılacak askerlere	Kili imdâdı için görevlendirmelerin ve askerlere teşviklerin yapılması	16 Safer 1205	332a
				25 Ekim 1790	
86	Birer süslü at	Murahhaslar	Nemçeli ile yapılacak musâlaha görüşmeleri için murahhasların ordugâha gelerek buradan görüşmelerin yapılacağı Ziştovi kasabasına gitmeleri sırasında yapılan veda merâsiminde	21 Safer 1205	334a
				30 Ekim 1790	
87	İksâ hil‘at	Mehmed Emin Efendi	Bakıkra sahrâsında yapılan meşveret toplantısında Vezâret görevinin verilmesi	24 Safer 1205	335a
		Mîrimîrân Mehmed Paşa		2 Kasım 1790	
88	İksâ hil‘at	Mehmed Şerîf Efendi	Defterdârlık görevine getirilmesi	26 Safer 1205	337b
				4 Kasım 1790	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
89	Samur kürk Süslü bir at Beş bin kuruş harçlık	Mîrahûr-ı sânî Hüseyin Ağa	Hatt-ı hümâyûnun sadrıa‘zama getirilmesi	1205	349b
	İki bin beş yüz kuruş	Hüseyin Ağa’nın yanındaki görevlilere		1790-1791	
90	İksâ hil‘at	Hakkı Bey	Kethüdâlık görevine atanması	13 Rebîülâhir 1205	353b
				20 Aralık 1790	
91	İksâ hil‘at	Umûmen erbâb-ı menâsıba	Yusuf Paşa’ya Sadrıa‘zamlık görevinin verilmesi töreni	1205	366a
				1790-1791	
92	Bir sevb samur kürk, bir kabza murassa hançer	Sadrıa‘zam	Ordunun maaşlarının dağıtılması töreni	16 Ramazan 1205	380a
93	Zümrütle süslü bir kutu, elmas ile süslü bir sâat		Mu‘tad hediyeler dışında sadrıa‘zama gönderilen diğer hediyeler	19 Mayıs 1791	380b

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
93	Birkaç kat mükemmel câme-şûy, bir aded inci tesbîh	Sadrıa'zam	Vâlide sultân tarafından	16 Ramazan 1205	380b
				19 Mayıs 1791	
94	İksâ Samur hil'at	Süleyman Bey, Çaparzâde	Hırşova'da bulunan orduya katılması	29 Şevvâl 1205	386a
	Samur kürk Mücevher hançer		Pâdişâhın huzûruna çıkaması	1 Temmuz 1791	
95	Zemîni yeşim elmaslı bir kıt'a gayret kuşağı Bir bohça akmişe-i girân-bahâ	Rusya Feldmareşali Potemkin	Rusya ile musâlaha yapılması	Zi'lhicce 1206	399b
	Çeşitli hediyeler	Rusya Donanma Komutanı Ribas			
		General Rebnin		Ağustos-Temmuz 1792	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
96	Samur hil‘atler	Musâlaha ile görevli murahhaslara	Rusya musâlahası hizmetinden dolayı	11 Muharrem 1206	400b
				10 Eylül 1792	
97	Samur kürk (dokuz yüz guruşluk) Bir süslü at	Nemçe baylosu Herbert	Şumnu’da bulunan serdâr-ı erkem ile mülakāt yapılması	Safer 1206	403b
	Birer sevb kakım kürk	İki nefer nâme-reslere			
	İksâ hil‘at	Diğer görevlilere		Eylül-Ekim 1791	
98	İksâ hil‘at	Sivâsî Hasan Efendi	Muhâsebe-i evvel mansıbı	6 Safer 1206	404b
		Sadullah Enverî Efendi	Anadolu muhâsebeciliği ve vekāyinüvislik görevi	5 Ekim 1791	
99	İksâ hil‘at	Nemçe ve Rusya murahhasları	Ordu Silistre sahrâsında iken	16 Muharrem 1206	406a
				15 Eylül 1791	

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
100	İlbâs-ı ferve	Râtib Efendi	Nemçe Devleti'ne elçi olarak gönderilme görevi	12 Safer 1206	407a
101	Bin kese akçeyi geçen hediyeler	Nemçe Kralı'na	Nemçe Devleti ile yapılan musâlaha sonucu	11 Ekim 1791	
102	samure dûhte bir sevb-i hil'at-i müstevcibü'l-behcet-i sultânî ve bir kıt'a mücevher hançer-i süreyyâ-peyker-i hâkânî	Serdâr-ı ekrem Yusuf Paşa'ya	Pâdişâhın hatt-ı hümâyûnunun getirilmesi ve okunması töreni	18 Cumâdelûlâ 1206 13 Ocak 1792	409b
103	İksâ-yı ferve Birer re's esb-i müzeyyen İksâ-yı ferve	Devlet-i Aliyye murahhaslarına	Nemçe musâlahasından dönen	10 Zi'lhicce 1206 30 Temmuz 1792	411a

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
104	Atâyâ-yı vefiyye Hedâyâ-yı behiyye	Rusya sefirlerine	Yaş cânibinde Rusya ile mükâleme görüşmeleri sırasında	1206 1791-1792	413a
105	Samur kürk iksâ İki bin beş yüz birine İki bin guruş mukātaa sehmleri verilir	Musâlaha haberini getiren murahhas-ı evvel ve sâniye	Rusya ile yapılan görüşmeler neticesinde	21 Cumâdelûlâ 1206 16 Ocak 1792	413b
106	İksâ hil'at	Gürcü Osman Paşa	Rusçuktaki fitneyi ortadan kaldırmak ile görevlendirilme	23 Cumâdelâhire 1206	415b
107	İksâ hil'at	Seyyid Yeğen Mehmed Paşa	Şumnu muhâfızlığı görevi	17 Şubat 1792	
108	Samur bir sevb hil'at, bir kabza mücevher hançer	Serdâr-ı ekrem Yusuf Paşa	Rusya ile anlaşmanın yapılması ve savaşın bitmesi ile ilgili pâdişâhın hatt-ı hümâyûnunun okunması töreni	24 Receb 1206	418a
109	iksâ hil'at (on bir bin guruş)	Murahhaslara	Rusya devleti ile musâlaha görüşmeleri	18 Mart 1792	419b

TABLO V: HİLAT VE HEDİYELER					
Sıra	**Verilen Hediye**	**Kime Verildiği**	**Verilme Sebebi**	**Tarih**	**Vr No**
110	iksâ Samur hil‘at	Halid Ağa	Dârü’s-saâde Ağalığı Görevi	Şa‘bân 1206 Mart-Nisan 1792	420a
111	Esb-i müzeyyen Samur kürk	Sadıa‘zam Yusuf Paşa	Ordunun Davud Paşa sahrâsına gelme töreni sırasında pâdişâh tarafından	Şa‘bân 1206 Mart-Nisan 1792	420b
112	İlbâs hil‘at	Görevlilere	Sancağ-ı şerîfi alma töreni sırasında sadrıa‘zam tarafından	Şa‘bân 1206 Mart-Nisan 1792	421a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
1	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Meclis katılımcılarına hitap edilerek Rusya ile yapılan müzakerelerle ilgili bilgilerin gizli tutulması istenmiştir.	1201 1787	12a
2	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya Devleti tarafından Osmanlı Devleti'ne teklif edilen maddelerle ilgili görüşler anlatılmıştır.	1201 1787	23b
3	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya Devleti ile görüşülen mükâleme ile ilgili görüşlerini bildirmiştir.	1201 1787	30b
4	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Mecliste görüşülen konulardan haberdar olunduğu yazılarak, Rusya Devleti ile Osmanlı Devleti arasında meydana gelecek olası bir savaş için gerekli hazırlıkların ve tedbirlerin alınması istenilmiştir.	1201 1787ā	32a
5	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya Devleti askerlerinin Osmanlı Devleti sınırlarına yaklaştığı istihbaratının alındığı hatırlatılarak bu devletin, barış sırasında da barış şartlarına uygun olmayan faaliyetler içerisinde olduklarının herkes tarafından bilinen bir mesele	1201 1787	34a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
6	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya Devleti üzerine sefer kararının alınması ve bu konuda yapılacaklar hatırlatılarak, ordunun sefer için hareket tarihinin sonraki emirle ilan edileceği, bundan sonra verilecek emirler doğrultusunda hareket edilmesi ve gerekli konuların kendisine	1201 1787	43b
7	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya Devletine yapılacak sefere dair Bâbıâsafîye gönderilmiştir.	1201 1787	46a
8	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Sadrazamın sefer hazırlıkları için yaptığı çalışmalar ödüllendirilerek, üzerinde olan yetkiyi dikkatli bir şekilde kullanması istenmiştir.	29 Muharrem 1202 10 Kasım 1787	65b
9	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya Devleti üzerine yapılacak seferle ilgili olumsuz düşüncelerin ortadan kaldırılıp bahar ayında Edirne sahrâsına gidilmesi emri verilmiştir.	29 Muharrem 1202 10 Kasım 1787	66a
10	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Revan Han'ı Mehmed Han mevcut durum konusunda bilgilendirilerek Rusya ve müttefiki Tiflis Han'ı Erakli Han ile gerekli mücadelenin yapılması emri verilmiştir.	Rebîülâhir 1202 Ocak-Şubat 1788	77a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
11	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Sadrazam düşman üzerine yapılacak sefer hazırlıkları hizmetinden dolayı ödüllendirilerek, daha önce düşman bir iken Nemçe Devleti'nin de Rusya Devleti'nin yanında savaşa girmesi ile iki olduğu bundan dolayı gayret ve dikkatin daha da artırılması gerektiği, askerlere ait maaşlarınverilmesi hususunda sadrazamın gayretlerinin memnunlukla karşılandığı ifade edilmiştir.	12 Cemâziyelevvel 1202 19 Şubat 1788	86b
12	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Padişah tarafından ordu-yı hümâyûnun ve serdâr-ı ekremin gönüllerini almak ayrıca vazifelerini hatırlatmak için, asker Davud Paşa sahrasında iken herkese okunmak üzere gönderilmiştir.	Cemâziyelâhir 1202 Mart-Nisan 1788	89a
13	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Padişahın askere ve bütün memurlara yönelik vasiyet ve tembihlerini içerir. Bu arada savaşa yönelik gayretlerinden dolayı serdâr-ı erkem ödüllendirilmiştir.	23 Şa'bân 1202 29 Mayıs 1788	119b
14	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Mehadiye ve Belgrad kalelerinin fethi herkese ilan edilir, Nemçe ve Moskov seferi için gerekli gayretlerin gösterilmesi istenmiştir.	1 Zi'lhicce 1202 2 Eylül 1788	141a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
15	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Vezîria'zam başarılarından dolayı övülerek hediyelerle taltif edilmiş ayrıca askerlerin maaşlarının karşılanması konusunda takdir edilerek sefer için gerekli hazırlıklara dikkat edilmesi istenmiştir.	18 Rebi'ülevvel 1203 17 Aralık 1788	182b
16	I. Abdülhamid	[Koca] Yusuf Paşa	Hibetullâh Sultan'ın doğumu ilan edilmiştir.	8 Cemâziyelâhir 1203 6 Mart 1789	186a
17	III. Selim	[Koca] Yusuf Paşa	III. Selim'in tahta çıkışı orduya bildirilerek Yusuf Paşa'nın sadrazam olarak görevine devam etmesi ilan edilmiştir.	13 Receb 1203 9 Nisan 1789	193a
18	III. Selim	[Koca] Yusuf Paşa	Askere maaşlarının verilmesinden ve sadrazama çeşitli hediyelerin gönderilmesinden sonra mevcut seferle ilgili dikkatli olunması gerekli hazırlıkların yapılması emri verilmiştir.	15 Şa'bân 1203 11 Mayıs 1789	203b
19	III. Selim	Çavuşbaşı Osman Ağa	Yusuf Paşa'nın sadrazamlıktan alınıp yerine Vidin seraskeri Hasan Paşa'nın atandığı bildirilerek bu konuda gereğinin yapılması emri verilmiştir.	13 Ramazan 1203 7 Haziran 1789	208b

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
20	III. Selim	Hasan Paşa	Vidin seraskeri Hasan Paşa'ya yazılmıştır.	25 Ramazan 1203 19 Haziran 1789	210b
21	III. Selim	Hasan Paşa	Padişah Hasan Paşa'yı sadrazam olarak atadığını bildirerek, gerekli gayretin gösterilmesini istemiştir.	3 Şevval 1203 27 Haziran 1789	215a
22	III. Selim	Hasan Paşa	III. Selim kendisine gönderilen tahrirata yanıt vererek, düşmanla savaşılması ve gerekli gayretin gösterilmesini istemiştir.	Şevval 1203 Haziran-Temmuz 1789	215b
23	III. Selim	Hasan Paşa	Düşman üzerine gidilmesi ve Boğdan'dan düşmanın çıkarılması emri verilmiştir.	1203 1789	235a
24	III. Selim	Hasan Paşa	Sûret-i Vesâyâ başlığı altında III. Selim'in, ordu mensuplarının düşmanla daha gayretli savaşmaları için yazmış olduğu emir ve nasihatlerini içermektedir.	27 Ağustos 1203 27 Ağustos 1203	242a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
25	III. Selim	Kaymakam Hasan Paşa	Kaymakam ve yeniçeri ağası Hasan Paşa'ya yazılmış, ordunun yenilerek düşmanın Akkirman kalesini ele geçirmesi meselesi üzerinde durulmuş, Savaş için gerekli hazırlıkların yapılması ve bu konuda geç kalınmaması emri verilmiştir.	Rebîülevvel 1204 Kasım-Aralık 1789	269b
26	III. Selim	Kaymakam Hasan Paşa	Sadrazam Hasan Paşa'nın görevden alınıp yerine İsmail seraskeri Vezir Gazi Hasan Paşa'nın atandığı bildirilmiştir.	5 Rebîülevvel 1204 23 Kasım 1789	272a
27	III. Selim	Kaymakam Hasan Paşa	Kaymakam olan Yeniçeri Ağası Hasan Paşa'ya Sadrazam Hasan Paşa'dan mührünün alınarak, mührün Gazi Hasan Paşa'ya iletilmesi görevi verilmiştir.	9 Rebîülevvel 1204 27 Kasım 189	272b
28	III. Selim	Gāzî Hasan Paşa	Gazi Hasan Paşa'ya hediyeler gönderilerek, sefer için gerekli hazırlıkların yapılması ve tedbirlerin alınması emri verilmiştir.	Rebîülâhir 1204 Aralık-Ocak 1789-1790	277b
29	III. Selim	[Cezayirli] Gāzî Hasan Paşa	Sadrazam Gazi Hasan Paşa'ya gerekli bütün hazırlıkları yapması ve bu konuda bütün yetkiye sahip olduğu açıklaması yapıldıktan sonra donanmanın hazırlanması çalışmalarının da kendisine verildiği bildirilmiştir.	Rebîülâhir 1204 Aralık-Ocak 1789-1790	278a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
30	III. Selim	Yeniçeri Ağası Hasan Paşa (sadrazam kaymakamı)	Rusçuk muhafızı Yeniçeri Ağası Hasan Paşa'nın Sadrazam Gazi Hasan Paşa'nın ölümü üzerine sadrazam kaymakamlığı görevi onaylanarak, sefer için gerekli hazırlıkların yapılması ve Baht Giray Han'ın bir an evvel İsmail'e gönderilmesi	16 Receb 1204 1 Nisan 1790	283b
31	III. Selim	Yeniçeri Ağası Hasan Paşa (sadrazam kaymakamı)	Kaymakam Hasan Paşa'ya, mührü Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa'ya götürmekle görevlendirilen Çavuşbaşı Genc Osman Ağa'nın görevini yapması konusuna dikkat etmesi emri verilmiştir.	22 Receb 1204 7 Nisan 1790	284b
32	III. Selim	Yeniçeri Ağası Hasan Paşa (sadrazam kaymakamı)	Çabuşbaşı Genc Osman Ağa'nın mührü Rusçuklu Seyyid Hasan Paşa'ya götürmesi emri yazılmıştır.	22 Receb 1204 7 Nisan 1790	284b
33	III. Selim	[Rusçuklu] Seyyid Hasan Paşa	Seyyid Hasan Paşa'ya sadrazamlığı bildirilerek, sefer için gerekli hazırlıkların yapılması istenmiştir.	1 Şa'bân 1204 16 Nisan 1790	286b
34	III. Selim	Seyyid Hasan Paşa	Askere ücretlerinin verildiği ve sadrazama çeşitli hediyelerin gönderildiği bilgisinden sonra mevcut seferle ilgili dikkatli olunması gerekli hazırlıkların yapılması emri verilmiştir.	Şevval 1204 Haziran-Temmuz 1790	301a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
35	III. Selim	Şerîf Hasan Paşa	Sadrazam Hasan Paşa'ya tam yetki verildiği ve çeşitli hediyeler gönderildiği bildirildikten sonra sefer hususunda bütün hazırlıkların yapılması ve herhangi bir konuda noksanlık yapılmaması emri verilerek, İsveç ve Purusya devletlerinin ittifaklarından bahis edilmiştir.	Şevval 1204 Haziran-Temmuz 1790	301b
36	III. Selim	Seyyid Hasan Paşa	Sadrazamın gayretleri övülerek sefer için gerekli hazine ve mühimmatın gönderildiği, kendisinin de dikkatli bir şekilde sefer hazırlıklarını yaparak düşman üzerine gidilmesi emr edilmiştir.	25 Şa'bân 1204 10 Mayıs 1790	307b
37	III. Selim	Seyyid Hasan Paşa	Padişah, sadrazamına kendisine güvendiğini ve makamından azil edilmeyeceğini bildirerek, baharda cengin yapılması için gerekli tedbirlerin alınması ve hazırlıkların zamanında yapılarak geç kalınmaması emrini vermiştir.	1205 1790	339b
38	III. Selim	Seyyid Hasan Paşa	Nemçe devleti ile yapılan mütareke sonucu bu sene savaşın olmayacağı ama seneye Moskovlu ile yapılacak savaş için hazırlıkların yapılıp geç kalınmaması yazılmıştır.	Rebîülevvel 1205 Kasım-Aralık 1790	349a

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
39	III. Selim	Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa (sadrazam kaymakamı)	Seyyid Hasan Paşa'nın Moskovlu ile savaşmayıp bütün masrafları ve askerleri telef eylediğinden dolayı azl edildiği bildirilerek mührün Yusuf Paşa'ya gönderilmesi bu konularla kaymakam olarak atanan Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa'nın ilgilenmesi emri verilmiştir.	9 Cemâziyelâhir 1205 13 Şubat 1791	362a
40	III. Selim	Yeniçeri Ağası Mehmed Paşa (sadrazam kaymakamı)	Kaymakam Mehmed Paşa'ya Hasan Paşa'nın idam edilmesi ve mallarına el konularak merkeze gönderilmesi sadrazam gelene kadar Babadağı ve Maçin taraflarına asker ve zahire takviyesi yapması emri verilmiştir.	9 Cemâziyelâhir 1205 13 Şubat 1791	362b
41	III. Selim	[Koca] Yusuf Paşa	Yusuf Paşa'ya sadrazam olarak, Rusya ile savaş için gerekli hazırlıkları yapması Haziran ayında muharebeye başlamak için özellikle Tulca, İsakcı, Babadağı, İbrail, Maçin ve Hırşova mevzilerinin istihkâmlarına dikkat etmesi emri verilmiştir.	23 Cemâziyelâhir 1205 27 Şubat 1791	366a
42	III. Selim	[Koca] Yusuf Paşa	Askere ücretlerinin verildiği ve sadrazama çeşitli hediyelerin gönderildiği bilgisi verildikten sonra Rusya ile anlaşmanın ne olacağı bilinmediğinden sefer varmış gibi hazırlık yapılması emri verilmiştir.	1206 1791-1792	409b

Tablo VI: HATT-I ŞERÎFLER					
Sıra	**Padişah**	**Sadrazam ve Diğer Görevliler**	**Konu**	**Tarih**	**Vr No**
43	III. Selim	[Koca] Yusuf Paşa	Askere ücretlerinin verildiği ve sadrazama çeşitli hediyelerin gönderildiği bilgisi verildikten sonra saltanatın nizamı için sadrazamlığın gereğinin yapılması emri verilmiştir.	24 Receb1206 18 Mart 1792	418a
44	III. Selim	[Koca] Yusuf Paşa	Rusya ile anlaşma yapılması nedeniyle savaş durumunun ortadan kalktığı bildirilerek ordunun İstanbul'a gelmesi emri verilmiştir.	24 Receb1206 18 Mart 1792	419a

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
1	Hâdise	sahîhan istimâ‘			14a
2	Vezâret-ı Cerrâhzâde Mîrimîrân Ahmed Paşa ve Me'mûriyyet-i Vezîr Mikdâd Paşa	tevatüren ihbâr			45a
3	Nakl-i Hümâyûn-ı Padişâh-ı Âfâk be-Sahilsarây-ı Aynalıkavak	a‘zam-ı sikât-ı rüvât-ı sahîhatü'l-kelimâtdan an‘ane ile istimâ‘			54a
		pîrân-ı sâl-hûrdeden			
		rivâyât-ı amîmetü'l-berekât		gûş-zed-i muharrir-i hakîr	
4	Zikr-i Âmeden-i Süferâ-yı Hâkim-i Poten ez-Musâfât-ı Degen ez-Memâlik-i Hindistan	elçilerinden rivâyet		gûş-zed-i hakîr	56b
		ashâb-ı vukūfdan rivâyet			57a
		istimâ‘	mihmândârlarından		57b
5	Vukū‘-ı Muhârebe-i Cüz'iyye der-Pîş-gâh-ı Kılburun	şüc‘ân-ı guzâtdan rivâyet			60a
6	Tetimme-i Vekāyi‘În Sâl	tevâtüren rivâyet			60b

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
7	Zikr-i ba'zı ez-Keyfiyyet-i Usât-ı Reâyâ ve İ'tâ-yı Takviyet ü İânet be-Cânib-i Belgrad	ahâlîden istimâ'			121a
8	Vukū'-ı Kīl ü Kāl der-Miyân-ı Neferât-ı Yeniçeriyân ve Azl-i Ağa-yı Yeniçeriyân [Osman Ağa]	istimâ' olunduğu üzre			124b
9	Muhârebe-i Cüz'iyye der-Boğaz-ı Mehadiye	istimâ' olunduğu üzre			132a
10	Zikr-i Muhârebe-i Sâniye Serasker Paşa der-Boğaz-ı Mehadiye ve Teshîr-i ba'zı ez-Tâbyahâ-yı Küffâr-ı Dûzah-peymâ	elsine-i enâmda mütevâtir ü meşhûr			136a
11	Zikr-i Teshîr-i Mehadiye	meşhûr ve mütevâtirdir			139a
12	Teshîr-i İnlik be-Mübâşeret-i Serdâr-ı Ekrem	istimâ' olunduğu üzre	Memiş Paşa		139b
		ahâlîden ba'zı sâl-hûrdelerin rivâyeti			
		istimâ' olunduğu üzre			140b

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
13	Zikr-i Muhârebe-i Sâlise-i Azîme bâ-Küffâr-ı Hâk-sâr der-Pîş-gâh-ı Şebeş ve İnhizâm-ı Müşrikîn-i Hâsirîn ve Mansûrî-i Leşker-i Müslimîn	ihbâr ü hikâyet etmeleriyle			153a
14	Teznîb-i Makāl	rüesâ-yı leşkerin ashâb-ı tecrübelerinden hikâyet ve katı vâfir kimesneden rivâyet			154a
15	Zikr-i Nebze ez-Ahvâl-i Zehâyir	istimâ' olunduğu üzre			
				gûş-zed-i hakîr	154b
16	Vukū'-ı Meşveret berây-ı Nakl-i Ordu ve Tâhten-i Bilâd-ı Adüvv-yı Siyeh-rû	ba'zıları hikâyet			159b
17	Avdet-i Serdâr be-Ordu-yı Hümâyûn ve Ric'at-ı Serasker Paşa bâ-Asker-i İslâm be-Mehadiye		Reîszâde el-Hâcc Hüseyin Ağa'dan mi'mâr-ı sâbık Hâfız İbrahim Efendi'den rivâyet ve hikâyet		165a
18	Hank-ı Vezîr Darendeli İbrahim Paşa		Reîsülküttâb Mehmed Raşid Efendi nakl		165b

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
19	Zikr-i Keyfiyyet-i Memiş Paşa ve Şehâdet-i Başbuğ-i Tuna [Çadırcızâde Mehmed Ağa] ve Ref'-i Vezâret-i Süleyman Feyzi Paşa	rivâyet olunduğu üzre			174b
20	Zikr-i ba'zı ez- Vukūât-ı Hâlât-ı Mübeşşere			muharrer-i hakīrin manzûrı	192b
21	Zikr-i Vâkıa-i Kalas	istimâ' olunduğu vechile			202b
		alâ-rivâyetin			
		hikâyât ü rivâyât			203a
22	Mahnûkī-i Ahmed Nazif Efendi	istimâ' olunduğu üzre			211a
	Vukū'-ı Tezelzül Der-Ordu-yı Kemankeş Mustafa Paşa	rivâyet olunduğu üzre			228b
23		istimâ' olunduğu üzre			229b
		sahîhan istimâ'			
24	Azl [Arabgirîzâde Mustafa Ağa] ü Nasb-ı Ser-Kassâbân-ı Ordu-yı Hümâyûn [Selanikî Mustafa Bey] ve Ağa-yı Silâhdârân	sirâyet-i fesâddan vikāyet olmağla			230a

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
25	Vukū'-ı Meşveret der-Sahrâ-yı İbrail	istimâ' olunmuşdur			240b
26	Vukū'-ı Meşveret ve Tezelzül-i Ordu-yı Hümâyûn	bir rivâyetde			254b
		sahîhan istimâ'	Kemankeş Mustafa Paşa ve serdâr-ı ekremî dilâverlerinden		257b
27	Sûret-i Mahzar	alâ-rivâyetin			259b
28	Vefât-ı Osman Paşa Muhâfız-ı Belgrad	muammer olmayıp istimâ' olunduğu üzre			265b
		bu dahi istimâ' olunandandır			
29	Terceme-i [Hâl-i] Müşârün-ileyh [Serdâr-ı Ekrem Gazi Hasan Paşa]	istimâ' olunduğu üzre	Gazi Hasan Paşa		282a
30	Hareket-i Hân-ı Kuban Baht Giray be-Cânib-i İsmail	sahîhan rivâyet eylemişlerdir			293a
31	Zikr-i Gazve-i Cemîle-i Yergöğü	menkūl-i rivâyet-i sahîhatü'l-ahbârdır			294b
		rivâyet olunduğu üzre			295a
		olduğu mütevâtir ü meşhûr			296a
		sikātdan istimâ' olunmuşdur			

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
32	Mürûr-ı Serdâr-ı Ekrem be-Cânib-i Yergöğü ve İ'tâ-yı Vezâret be-Mîrimîrân Abdullah Paşa ve Avdeteş be-Sû-yı Ordu-yı Hümâyûn	meşhûr ü mütevâtir olmağla			299a
33	Terceme-i [Hâl-i] Merhûm-ı müşârün-ileyh [Muhâfız-ı Silistre Vezîr Abdi Paşa]	menkūl-i ruvât-ı ulü'l-elbâbdır			304a
		meşhûr ü mütevâtirdir			
34	Zikr-i Mansûrî-i Donanma-yı Hümâyûn-ı [309b] Pâdişâh-ı Rub'-ı Meskûn	bir rivâyetde			310a
		rivâyet [ü] hikâyet olunmuşdur			310b
35	Terceme [-i Hâl-i Mavroyani]	istimâ' olunduğu üzre			324a
		ba'zı rivâyete göre			324b
		hikâyet olunduğu üzre			
		efvâh-ı enâmdan istimâ' olunmuşdur			
36	Vukū'-ı Muhârebe ve İnhizâm-ı Küffâr-ı der-Kili ve İ'tâ-yı Takviyet be-irsâl-i Asâkir ü Zehâyir ve Nakd-i Küllî	serasker-i müşârün-ileyhin tahrîrinde hikâyet	Curazâde Vezîr Ahmed Paşa		328a
		sahîhan rivâyet ve hikâyet olunmuşdur			329a

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
37	Zikr-i İ'dâm-ı Mustafa Ağa Ser-Kassâ[bâ]n-ı İsmail ez-Kapıcıbaşıyân-ı Dergâh-ı âlî	istimâ' olunduğu üzre			341b
		istimâ' olunduğu üzre			343a
		istimâ' olunmuşdur			343b
38	Zikr-i İhtirâk-ı Tulca ve İsakcı ve Muhasâra-i İsmail	istimâ' olunduğu üzre			351b
39	Zikr-i Tedârükât-ı İstihlâs-ı İsmail ez-Muhâsara	istimâ' olunmuşdur	feryâdcılarından		353a
40	Zikr-i İstîlâ-yı Kasaba-i İsmail	istimâ' olunduğu üzre		gûş-zed olduğu üzre	356a
		ve bir rivâyetde			
		rivâyet-kerde-i sikāt-ı sahihatü'l-kelimâtdır.			357b
		ba'zı nâkiller rivâyeti üzre mevcûd			
		rivâyet olunduğu üzre			358a
		istimâ' olunmuşdur			

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
41	Vukū'-ı Meşveret ve Tecdîd-i İttifâk-ı İsveç	alâ-rivâyetin			371a
42	Vukū'-ı Meşveret	ahbâr-ı sikāt			387a
43	Hareket-i Muasker-i Hümâyûn ez-Hırşova be-Cânib-i Maçin	hikâyet ü rivâyet eylediler	Tepedelenli Ali Paşa ve Seyyid Osman Paşa ve Çarhacı Ali Paşa		390a
	ve Avdet-i Asâkir-i İslâm ez-Maçin be-Cânib-i Hırşova	rivâyet olunmuşidi			390b
44	Ahvâl-i Donanma-yı Bahr-i Siyâh	istimâ' olunduğu üzre			399a

Tablo VII: RİVAYETLER					
Sıra No	**Konu Başlığı**	**Ne Şekilde Rivayet Edildiği**	**Rivayet Eden Kişinin Adı**	**Enverî'nin Duydukları**	**Vr No**
45	Teveccüh-i Muasker-i Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ve İndifâ'-ı Gāile-i Sipâh[iy]ân ve Silâhdârâ	istimâ' olunduğu üzre			401a
46	Teveccüh-i Muasker-i Hümâyûn ez-Silistre be-Cânib-i Meştâ-yı Şumnu ve İndifâ'-ı Gāile-i Sipâh[iy]ân ve Silâhdârân	istimâ' olunduğu üzre			402a
47	Hurûc-ı Mevâcib be-Edirne	istimâ' olunmakla			418a
48	Vürûd-ı Murahhasân-ı Devlet-i Aliyye be-Edirne			manzûr-ı muharrer-i hakīr	419b

Tablo VIII: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER										
Sıra No	**Adı**	**Ünvânı**	**Eğitimi**	**Uğraşları**	**Ailesi ve Doğduğu yer**	**Öldüğünde Görevi ve öldüğü yer**	**Doğum Tarihi**	**Ölüm Tarihi**	**Terceme-i hâl**	**Vr No**
1	Es-Seyyid Feyzullah Sermedî Efendi	Şekerzâde	Fünûn-ı Ulûm	Mühendis, müneccim, şâ'ir, fenn-i tıbb	Şekerzâde es-Seyyid Mehmed Efendi oğlu-İstanbul	Selanik kazâsı müderrisliği	1 Rebîülâhir 1149 9 Ağustos 1736	21 Muharrem 1202 2 Kasım 1787	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	63b
2	Ahmed Bey	Âtıfzâde	Enderûn-ı hümâyûn	Hüsn-i mu'âşeret-i ecânib	Âtıf Efendi oğlu	Defter emâneti vekâletliği	1147 1734/1735	24 Muharrem 1202 5 Kasım 1787	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	64a
3	Ebubekir Beyefendi		Enderûn-ı hümâyûn	Tarîk-i mevlevî	Serdengeçdi ağalarından Hâcı Halil Ağa oğlu, Naili Abdullah Paşa birâderi-İstanbul	Yeniçeri kâtibliği	1137 1724/1725	6 Safer 1202 17 Kasım 1787	Terceme-i hâli verilmiştir.	66b
4	Mehmed Paşa	El-hâcc Yeğen Seyyid	Vüzerâ meclislerin de duhûl-i tahsîl		Hâcı Yusuf Gāzî'nin oğlu-Alaiyye sancâğı Nevahi kazası Marli'llâh kasabası	İsmail ordusu seraskerliği	1139 1726/1727	25 Safer 1202 6 Aralık 1787	Terceme-i hâli verilmiştir.	71b

Tablo VIII: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER										
Sıra No	**Adı**	**Ünvânı**	**Eğitimi**	**Uğraşları**	**Ailesi ve Doğduğu yer**	**Öldüğünde Görevi ve öldüğü yer**	**Doğum Tarihi**	**Ölüm Tarihi**	**Terceme-i hâl**	**Vr No**
5	Ataullah Beyefendi	Tavukcu dâmâdı Bekir Paşazâde				Büyük rûz-nâmecilik	1159 1746/1747	13 Rebîülevvel 1202 23 Aralık 1787	Vefat başlığı altında bilgiler verilir	74a
6	Bekir Paşa					Boğdan başbuğluğu-Boğdan kazalarından Belce nâm mahall		1202 1787/1788	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	107a
7	Numan Bey	Seyyid			Kesriyeli Ahmed Paşa hafîdi	Muhâsebe-i evvellik-Edirne		21-29 Şa‘bân 1202 21 Mayıs/3 Haziran 1788	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	114b
8	Mehmed Bey	Çerkez	Enderûn-ı hümâyûn		Kayın Ahmed Ağa’nın yeğeni	Mîrâhûr-ı evvellikten ma‘zûl-Hânesinde		1-10 Şa‘bân 1202 3/16 Haziran 1788	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	117a

Tablo VIII: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER										
Sıra No	**Adı**	**Ünvânı**	**Eğitimi**	**Uğraşları**	**Ailesi ve Doğduğu yer**	**Öldüğünde Görevi ve öldüğü yer**	**Doğum Tarihi**	**Ölüm Tarihi**	**Terceme-i hâl**	**Vr No**
9	Esma Sultân				I. Abdülhamid Han'ın kızkardeşi	İstanbul		11-20 Zilka'de 1202 13/22 Ağustos 1788	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	134b
10	Süleyman Ruhî Ağa		Enderûn-ı hümâyûn			Vezîr kethüdâlığından ma'zûl-Fethülislâm kasabası		23 Zilka'de 1202 25 Ağustos 1788	Terceme-i hâli verilmiştir.	135a
11	Mehmed Nahifî Efendi		İstanbul'da Eğitimini almış		Edirne havâlîsinde Keşan kasabası	Rikâb-ı hümâyûn reîsülküttâblık vekilliği	1145 1732/1733	Muharrem 1203 Ekim 1788	Terceme-i hâli verilmiştir.	175a
12	I. Abdülhamid Han				III. Ahmed'in oğlu		6 Receb 1137 21 Mart 1725	13 Receb 1203 9 Nisan 1789	Farklı başlıklar altında bilgiler vardır	187b

Tablo VIII: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER										
Sıra No	**Adı**	**Ünvânı**	**Eğitimi**	**Uğraşları**	**Ailesi ve Doğduğu yer**	**Öldüğünde Görevi ve öldüğü yer**	**Doğum Tarihi**	**Ölüm Tarihi**	**Terceme-i hâl**	**Vr No**
13	Selim Paşa	Vezîr Varnalızâde				Bender imdâdı-Bender		Şevvâl 1203 Haziran/Temmuz 1789	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	218b
14	Osman Paşa					Belgrad muhâfızlığı-Vidin civârında		1203 1788/1789	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	265b
15	Hasan Paşa	Gāzî			Gelibolulu bir tâcirin azâd edilmiş kölesi	Serdâr-ı Ekrem-Şumnu Kasabası Bektaşi tekyesi hazîresi		14 Receb 1204 30 Mart 1790	Terceme-i hâli verilmiştir.	280b
16	Vezîr Abdi Paşa		Enderûn-ı hümâyûn		Serhoş Ali Paşa'nın oğlu	Silistre muhâfızlığı-Karaman		Şevvâl 1204 Haziran/ Temmuz 1790	Terceme-i hâli verilmiştir.	303a
17	Mustafa Sıdkı Efendi				Manisa	Ordu-yı hümâyûn kadısı-Rusçuk Paşa Câmi'i hazîresi		25 Zi'lhicce 1205 25 Ağustos 1790	Terceme-i hâli verilmiştir.	315b

Tablo VIII: VEFATLAR ve TERCEME-İ HÂLLER										
Sıra No	**Adı**	**Ünvânı**	**Eğitimi**	**Uğraşları**	**Ailesi ve Doğduğu yer**	**Öldüğünde Görevi ve öldüğü yer**	**Doğum Tarihi**	**Ölüm Tarihi**	**Terceme-i hâl**	**Vr No**
18	Mahmud Bey	Lala				Vâlide sultân kethüdâlığı-istanbul		18 Safer 1205 27 Ekim 1790	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	333b
19	Süleyman Paşa					Çıldır vâlîliği		17 Cumâdelâhire 1205 21 Şubat 1791	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	364b
20	Yahya Tevfik Efendi	Seyyid				Şeyhülislâmlık		22 Cumâdelâhire 1205 26 Şubat 1791	Vefat başlığı altında bilgiler verilmiştir.	365b

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
1	Bahr-ı siyah Kapudanı Vezîr Bekir Paşa	101 kıt‘a	Kalyon	Bahr-i siyah sahillerini koruma ve savunma amaçlanmıştır.	[12-22] Cemâziyelâhir 1787	14b
		5	Çektirme			
		10	Sagīr ü kebîr	Sinop kıyılarını koruma ve savunma amaçlanmıştır.		
		5	çekdirme	Varna kıyıları ve gerekli mahallere gidilmiştir.		
		52	Sagīr ü kebîr			
2	Vezîr Çerkez Hasan Paşa	6	sagīr ü kebîr	Mahmud Paşa’yla mücadele için Ülgün ve Bar taraflarına gönderilmiştir.	1-10 Nisan 120123	
3	Seyyid Ahmed Kapudan	10 kıt‘a	Kebîr	Tuna’yı koruma için Özü kıyılarına gönderilmiştir		15a
		10 kıt‘a	Şalopa			
		1	Bomba			
		2		Akdeniz kıyılarına gönderilmişlerdir.		

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
4	Vezîr Bekir Paşa	3		Sinop ve Soğucak'a gönderilmiştir.	[12-22] Cemâziyelâhir 1787	15a
		3	Şalopa	Sarıyer kıyılarında konaklanmıştır.	1-10 Nisan 120123	
		3	Kebîr			
		1	Çekdirme			
5			Riyâle-i hümâyûn kalyonu	Mısır'da toplanan vergilerin merkeze getirilmesi ile görevlendirilmiştir.	1202	69a
					1787-1788	
6	Kapudan-ı deryâ [Gāzî] Hasan Paşa		Donanma-yı hümâyûn	Bahr-i siyah sahillerini koruma ve savunma amaçlanmıştır.	21-29 Cemâziyelâhir 1202	111a
					29 Mart-6 Nisan1788	
7	Tuna donanması başbuğu Çadırcızâde Mehmed Ağa	5-6 kıt'a	Çete kayıkları ve Tuna şaykaları	Tuna'dan Belgrad'a doğru gitme görevi verilmiştir.	26 Zilka'de 1202	140b
					28 Ağustos 1788	

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
8			Açıklar	Tuna nehrinin karşı tarafına geçme görevi	1 Zi'lhicce 1202 2 Eylül 1788	143b
9			Açıklar	Vidin, Fethülislâm ve Tekye taraflarına geçilmiştir.	1203 1788-1789	169b
10			Açıklar	Fethülislâm'dan Tuna'nın karşı tarafına geçmek için Geçit karyesinden açıklara binilmiştir.	1203 1788-1789	171b
11	Tuna donanması başbuğu Çadırcızâde Mehmed Ağa		Tuna şaykaları ve Çete kayıkları	Memiş Paşa'nın Akpalanga civarında yaptığı mücadeleye top atarak Tuna nehrinden destek verilmiştir.	1203 1788-1789	174a
12			Açıklar	Askerler Rusçuk otduğâhından Kalas tarafına taşınmıştır.	1203 1788-1789	202a

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
13		80	Açık	Serdâr-ı ekrem yanındaki askerlerle Maçin'den Tuna'nın karşı tarafındaki İbrail'e geçirilmiştir.	8 Zi'lhicce 1203	236a
			Şayka		30 Ağustos 1789	
14	Kapudan-ı deryâ Vezîr Hüseyin Paşa	5-10	Şalopa ve sandala benzer sefîneler	Kılburun, Kırım ve Avluta limanlarında top atışları yapılarak düşman savaşa da'vet edilmiştir ve Özü suyu yakınlarında savaşılmıştır	4 Zi'lhicce 1203	237a
			Kancabaş		26 Ağustos 1789	
15			Açıklar	Toplanan mecliste Seret nehrinden zahîre naklinin açıklarla yapılamayacağı konuşulmuştur.	8 Zi'lhicce 1203	240a
					30 Ağustos 1789	
16		6-7	Açıklar	Satın alınarak gerekli yere gönderilmiştir.	Zi'lhicce 1203	241b
					Ağustos-Eylül 1789	

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ					
Sıra No	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**
17			Açıklar	İbrail'de bulunan açıklar Maçin'e gönderimiş ve askerle Tuna nehrinden karşı tarafa geçirilmişlerdir.	1204
					1789
18			Açıklar	Üç dört yüz mükdârı esâmîli neferât İbrail kal'asına açıklar ile gönderilmişlerdir.	Muharrem 1204
					Eylül-Ekim 1789
19	Bahr-i sefîd Başbuğu Mustafa Paşa		Donanma-yı hümâyûn ve sâliyâneli mîrî kırlangıç sefîneleri	Limni adası limanından ayrılarak adalar arasına gitmişlerdir.	19 Şa'bân 1204
					4 Mayıs 1790
20		25	Sagīr ü kebîr sefâyin	Düşman donanması üzerine saldırılmıştır.	8 Zilka'de 1204
					20 Temmuz 1790

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
21		1	Orta imrâr	Yeniçeri ocağı, sâir piyâdeler ve süvârî asâkiri kazılan metrislere aktarılmıştır.	13 Zilka‘de 1204	312a
			Açıklar		25 Temmuz 1790	
22			Tuna şaykaları, çete ve açık kayıkları	Serdâr-ı ekrem ve ordu-yı hümâyûn ricâli Yergöğü tarafına gitmişlerdir.	Zi’lhicce 1204	312b
					Ağustos-Eylül 1790	
23			Tuna şaykaları	Serdâr-ı ekrem ve piyâde ocaklarıTuna nehrinden Rusçuk tarafına geçmişlerdir.	19 Muharrem 1205	322a
					28 Eylül 1790	
24			Açıklar	Zahîre gönderilmiştir.	1205	326a
					1790	

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**	**Sıra No**
25			Şalopalar	Kal‘anın her iki tarafında yer alan göller etrafına dizilerek düşmana top ve humbara atmışlardır.	8 Safer 1205 17 Ekim 1790	328a
26			Açıklar	Askerler Kili kal‘ası taraflarına geçirilmiştir.	Safer 1205 Ekim-Kasım 1790	333a
27			Şalopa	Kili etrâfındaki sagīr merâkib-i sultânî İsmail adası etrâfında uygun mahalle yerleştirilmiştir.	27 Safer 1205 5 Kasım 1790	338b
28			Açıklar	Arpa ta‘yîni Silistre’den nehren gönderilmiştir.	3 Rebîülevvel 1205 10 Kasım 1790	341a

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
29		51	Şalopa	Kili imdâdından gelip İsmail ve Tulca sahillerinde ikāmet etmişlerdir.	Rebîülevvel 1205 Kasım-Aralık 1790	351a
30	Patrona-i hümâyûn kapudanı Hammamîzâde Ahmed Kapudan		Şalopalar	Şalopalar tanzîm edilerek düşman sefîneleri müdâfaasına hazırlanmıştır.	Rebîülevvel 1205 Kasım-Aralık 1790	351b
31		30	Şalopa	Saldırılara karşı konulamayarak düşman ateşine ma‘rûz kalmışlardır.	Rebîülevvel 1205 Kasım-Aralık 1790	355a

Tablo IX: GEMİ İSİMLERİ						
Sıra No	**Donanma Kaptanı**	**Gemi Adedi**	**Gemi İsmi**	**Açıklama**	**Tarih**	**Vr No**
32		40-50	Açık	Yergöğünden Moskovlu üzerine gidilmek için açıklar ile Tuna nehri üzerinden İbrail'e geçmek istenmiştir.	1205 1790	359a
33	Tuna Kapudanı Vezîr Ahmed Paşa		Şalopalar, çete kayıkları ve dubalar	Bâkī kalan dört beş kıt'a mühimmât arabası ve vâfirce araba koşumlarını Silistre'ye götürme görevi verilmiştir.	Şevvâl 1205 Haziran-Temmuz 1791	382b

Tablo X: YANGINLAR							
Sıra No	**Başladığı Yer**	**Süresi**	**Durdurulması**	**Nedeni**	**Açıklama**	**Tarih**	**Varak No**
1	Yeni Hamam civârında	Az sürmüş	Beş on ev yandıktan sonra durdurulur	Bir evin yanması	Evler birbirlerine bitişik olmalarına rağmen yangın çok fazla büyümeden söndürülmüştür.	1-10 Şa‘bân 1202 7/16 Mayıs 1788	116b
2	Galata kasabası havâlîsinde	Az sürmüş			Kısa sürede söndürülmüştür.	1 Şa‘ban 1202 7 Mayıs 1788	
3	Odunkapısı ve Unkapanı ortaları	3 saat	Küçükpazar ve Ağakapı ortalarında durdurulur	Ekmek fırınlarından birinden çıkan ateşten kaynaklı	Pâdişâh Ağakapısı’na gelerek bu işle görevli kişilere bazen kızarak bazen da taltîf ederek yangının bir an önce söndürülmesi için gayret sarfetmiştir.	19 Şevvâl 1203 13 Temmuz 1789	221b
4	Çarşı içinde	Uzun sürmüş	Bitpazarı, Yorgancılar, Kavukcular, Haffaflar, Silahçılar dükkanları yanmış, sonra durdurulmuştur.	Çarşı içerisinde bir dükkanın yanması	Çarşı kapıları kapalı olduğundan ve izinsiz çarşıya girilemediğinden kapılar açılana dek yangın büyümüş ve sokakların dar olmasından dolayı da söndürülmesi uzun sürmüştür.	18 Cumâdelâhire 1205 22 Şubat 1791	365a

Tablo XI: Metindeki Tarihler			
Hicri Yıl	**Miladi Yıl**	**Varak No**	**Sayfa No**
1201	1786-1787	3a-62a	207
1202	1787-1788	62a-163a	323
1203	1788-1789	163a-253a	486
1204	1789-1790	253a-316a	626
1205	1790-1791	316a-400a	722
1206	1791-1792	400a-421a	853

Tablo XII: Metnin Cüzleri		
Cüz No	**Cüz No** **Varak**	**Cüz No** **Sayfa**
V	1a-89b	207
VI	90b-189b	386
VII	189b-421a	529

ÖZGEÇMİŞ

1972 yılında Kahramanmaraş'ta doğdu, ilkokul eğitimini Kahramanmaraş Atatürk İlkolulu'nda, ortaokul eğitimini Siirt Ortaokulu'nda, lise eğitimini Kahramanmaraş Lisesi'nde bitirmiş, 1990 yılında Mimarsinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat FakültesiTarih Bölümü'nde Üniversite eğitimine devam etmiştir. 1994 yılında buradaki eğitimini okul birincisi olarak bitirerek mezun olmuştur. Yüksek Lisans eğitimini, Kahramanmaraş Sütçi İmam üniversitesinde *456 Numaralı Elbistan Şer'iye Sicili H. 1302/1308 (M. 1885/1891) Transkripsiyon ve Değerlendirme* konulu tezini hazırlayarak 2002 yılında bitirmiştir. Bu sırada özel dersaneler ve okullarda Tarih ve İngilizce öğretmeni olarak çalışmış halen Mimar Sinan Üniversitesi'nde İnkılap Tarihi Okutmanı olarak çalışma hayatına devam etmektedir. Klasik Türk sanatlarına ilgi duyduğundan İSMEK ve Yıldız-Şale'de minyatür ve tezhip dersleri almıştır. Evli olup İki kız çocuğu annesidir.